

ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ

ಡಾ. ನಿ. ಕೃ. ರಾಮಶೇಷನ್

HARIDASA ANDOLANA : ONDU ADHYAYANA
by Dr. N. K. Ramashethan,
1574, Krishnamurthyapuram, Mysore-570 004.

First Edition : 1991, Pp. xii + 538. 1000 Copies

ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ 1991

© ಲೇಖಕರದು

PLACED ON THE SHELF
DATE.....

SRI VENKATESWARA
CENTRAL LIBRARY &
RESEARCH CENTRE
Date.....
TIRUPATI

ಬೆಲೆ : ರೂ. 150-00

55729

ಮುದ್ರಣ : ವಿಶ್ವ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯವರದಿ, ಮೈಸೂರು-8

ಈ ಪುಸ್ತಕ

ತಿರುಮಲ ತಿರುಪತಿ ದೇವಸ್ಥಾನದವರ

ಭವನವಾಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ.

3 2 1 0

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

ಕೃತಜ್ಞತೆಯೆ ಎರಡು ಮಾತು

ಭಗವಂತನ ಕೃಪೆ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸದಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ : ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆಗ ಮಾಡಿಸುತ್ತಲೆಂಬುದು ಉಪನಿಷತ್ ವಾಕ್ಯವೊಂದರ ಸಾರ. ನನ್ನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ನಿಜವೆಂದೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಂದೊಂದು ಸಂಜೆ, (GFರಂ ಮಾರ್ಚ್ ಕೊನೆಯವಾರ) ನನ್ನ ಜೀವವಿಮೂ ಕಂದ ಕೊನಿತೆಯೆ ನಡುವೆ ನಾನು ಇದ್ದಾಗಿನನ್ನೆ ಎದ್ದಾಗುರಾಗುವ ಕಾರ್ಯನಿಂತೆವಾಗಿ ಬಂದ ಪೂಜ್ಯ ಡಾ|| ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರಂಧ್ರಪ್ಪನವರು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವಾಗ 'ಅಮ್ಮ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿದಿದ್ದ ಕಾರ್ಯೋತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಚೇತನ ತುಂಬದಿದ್ದರೆ, ನನ್ನ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಗುರುಗುರುವ ಪೂಜ್ಯ ಡಾ|| ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಗಳ ಹಾಗೂ ಪೂಜ್ಯ ಡಾ|| ಪಿ. ಎ. ನಾರಾಯಣ ರವರ ಮೂಲಕ ಕೆಲವು ವಿಚಾರ ಚರ್ಚೆಗೆ ಪೂಜ್ಯಾಹ, ಬೆಂಕಲ, ಕಾರ್ಯದ ರೂಪು ರೇಷೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಂತಮ್ಮ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಅವರು ನೀಡಿದ್ದರೆ, ಈ ಕಾರ್ಯ ಸರ್ವಥಾ ನೆರವೇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಡಾ|| ಶಿವರಂಧ್ರಪ್ಪನವರು ತಾವೇ ಕೆಲವು ವಿಷಯ ಸೂಚಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿವಾಸ ಕೃತಿಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಿದಾರೆಯೆಂಬ ಸಲಹೆಯನ್ನೂ ಡಾ|| ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ಅದನ್ನೊಪ್ಪಿದಂತೆಯೆ ನನ್ನ ಒಂದು ಅನಿಸಿಕೆಗೆ ಮನ್ನಣೆ ನೀಡಿದ ಡಾ|| ನಾರಾಯಣ ಅವರು, ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನವೆಂದೇಕೆ ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನಗೈಯಬಾರೆಯೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಅದರಂತೆಯೆ 'ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ-ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ' ನಿಬಂಧನ ರೂಪುರೇಷೆ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೊನರಿ, ಬೆಳೆಯ ತೊಡಗಿತು. ಅದು ಈ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆದಿದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ವಿವಿಧೆಡೆ ನಡೆದ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಪಿತನ ಅಂದೋಲನ ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಸ್ಥಾಯಿ ಆಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ವಿತ್ತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ಕೊಡುಗೆ. ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸೌಮ್ಯ ಸ್ವರೂಪದ ಅಂದೋಲನ. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

ನಾನು ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರಕೂಪಿಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಚರ್ಚೆ, ಓದುವುದು, ತಿಳಿದವರ ಬಳಿ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕಿಸುವ ಕೆಲಸ ನನ್ನದು. ಅಂತೆಯೇ ನನ್ನ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಆಳ, ಅಳವು ಇಲ್ಲವೇನೂ ಎಂಬ ಕೊರತೆ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಬಾಧಿಸಿದೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭ

ದಲ್ಲಿದ್ದ ಡಾ|| ಪಿ. ವಿ. ನಾರಾಯಣರು ನನಗೆ ಕೇವಲ ನಿಬಂಧನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಆಗದೆ, ನನ್ನ ಹಿರಿಯ ಸೋದರನಂತೆ ಸಾತ್ವಲ್ಪದಿಂದ ಕಂಡು, ಹಿಡ್ಡಿ, ಅಭಿಮತಕ್ಕೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಜೊತೆ ನನ್ನ ಅನುಕೂಲಿಗಾಗಿ ಅಭಿಮತಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಚಿರಾಸಂದಮೂರ್ತಿಗಳವರಂತೆ ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಆಸೆಗಳ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದ ಪಡೆದಿರುವ ಪ್ರಗತಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಆಸೆಗಳ ಸುಖವೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಟಿ. ಎಸ್. ಎಸ್. ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ, ಕಾವ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಆಸೆಗಳ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ಒಳ್ಳೆ ದೂರದ ಭಾವನೆ ಎಂ. ಎಂ. ಕಲ್ಪುಗಿರಿಯವರು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಅವರ ಕೆಲಸವು ಪಡೆದಿದ್ದೇನೆ. ಡಾ|| ಕೆ.ಎಂ.ಕೃ. ಅವರನ್ನೂ ಸಂಸರ್ಗಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಮೋಜಾವರ ಪ್ರಿಂಟರ್‌ಗಳವರ ಅಮೂಲ್ಯ ಸತ್ಯ. ನನಗೆ ಅವರ ಅನಿರ್ಮಲವಾದ ಒಂದು ಹಿರಿಯರಂತೆಯೇ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಹಿರಿಯರು ಮೈಸೂರಿನ ಡಾ|| ಪಿ. ರಾಯರು (ಈಗ ದಿವಂಗತರು) ಅವರಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯ ಸುಖಿಯರದ ಸಮಯ ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅಮೂಲ್ಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಬೆಳಕಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು ನೀಡಿದರು. ನಾನು ಈ ಮಹನೀಯರ ಬಳಿ ಆಸೆಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತ ಮನದಿಂದ ಹಚ್ಚಿಕೊಟ್ಟೆ. ನನಗೆ ತಮಿಳು ಪಾಠ್ಯ ಭಾಷೆಯ ಒಳ್ಳೆ ತಮಿಳಿನ ಭಾಷಾ ಪ್ರವೇಶದಿರದವರಂತೆ ವರದರಾಜರಾಯರು ಸೂಚಿಸಿದ 'ಅಕ್ಕಾದರ ನುಲಾಯಿ' ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧ ಹಾಗೂ ಪರಿವಾರದ ಕೃತಿ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ನಡೆಸಲು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಇದರೊಂದಿಗೆ, ಮೈಸೂರಿನ ಶಾರೀರಿಕರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿರುವ ಡಾ|| ಎಸ್. ಪ್ರೀತಿದಾಸಮೂರ್ತಿ ಮನ್ನಾ ಕುವೆಂಪುನಿಂದ ಕುಳಿತು ಕೆಲವು ದಿನ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕಟ್ಟಿವೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದ. ಪರಿವಾರದ ಅಧ್ಯಯನವೆಂಬುದು ಅನುಯಾಯಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಭಾರತದವರು (ಅದ್ವೈತಗಳ ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರ ಮಕ್ಕಳು) ಅಧ್ಯಯನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರೀತಿದಾಸಮೂರ್ತಿಯವರ ವಿವರವನ್ನು ಕೇಳುವ ಭಾಗ್ಯ (ನಾನು ನವೆಂಬರ್ 1982ರಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜನಗರದಿಂದ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬರುವಾಗ, ಅಗಲಿ ಪ್ರೀತಿದಾಸಮೂರ್ತಿಯವರಾಯರು ಸೇರಿದ್ದರು.) ನನ್ನದಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ಮಗ ಪ್ರೀತಿದಾಸರಾಯರ ಪ್ರವೇಶ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಹಿರಿಯರಿಗೂ, ನೆರವಾದ ಅಕ್ಕಿಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ನಮ್ರತೆಯಿಂದ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಅಕ್ಕಿಯವರ ವಿಚಾರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕೊನೆಗೆ ನನು, ಪರಿವಾರದ ಟಿ.ಎಸ್.ಎಸ್., ಪಿ. ವಿ. ನಾರಾಯಣರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಪಂದಿಸಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಅನುಕೂಲತೆಯಿಂದಾಗಿ ನೆರವಾದ ಅಕ್ಕಿಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ನಮ್ರತೆಯಿಂದ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮೇಧಾಂತ ಶಾಲೆಯವರ ಪುಸ್ತಕ ಪರ್ವಸಂದೇಶ, ಡಾ|| ಅರ್ಚಿಎಸ್. ಸುವರಂ ಅವರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ನಮನ.

ಈ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೂ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೂ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞ. "ವಿದರೋ ಮಹಾನಂ ಭಾವುಲಂ ಅಂದರಿಕ ವಂದನಮಂ" ಎಂಬ ಪಾಠ್ಯೋಪದೇಶವಾರಣ್ಯನುಸರಿಸಿ ಹಿರಿಯ ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಗೆ ನಮಿಸುತ್ತ ಈ ಎರಡು ನಂದಿ ನಮನವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿಯೂ ಬುದ್ಧಿವಂತರು, ನೆನಪಿರಬೇಕಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಶ್ರೀ ಮುಧುನುಬೋಧ ಅವರು ಹರಿದಾಸನುಸಾರಿತ್ಯ, ಸನಾತನ-ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ, ಒಡಮೂಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಕಾಲ ನಡೆಸಿದ ಹಿರಿಯ ರಾಜ ಶ್ರೀ ಸಂಜೋಧ ರಾಮರಾಯರ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ಇವರು. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿಯಿರಿಸಿ, ಈ ನಿಬಂಧನನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಿಸಿ ಮೂಡಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ನಿಬಂಧನನ್ನು ರಕ್ಷಾಕವಚದಲ್ಲಿ ಬೈಂಡ್ ಮಾಡಿಸುವ ತನಕ ನೆರವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೂ ನನ್ನ ವಂದನೆ ಸ್ವಲ್ಪವೇ. ಈ ನಿಬಂಧನನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ನೀಡಿದ ಡಾ|| ಜಿ. ವರದರಾಜರಾವ್ ಅವರಿಗೂ, ಡಾ|| ಕಲ್ಪುರ್ಗಿ ಅವರಿಗೂ ಹಿಎಚ್.ಡಿ., ಪದವಿ ನೀಡಿದ ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ. ವಿ. ನಿಲಯಕ್ಕೂ ನನ್ನ ನಮನ.

ನಿಬಂಧ ಸಾಧನವೆಂದಿರುವಂತರ ಹಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿ ಪಡೆದು, ಅವನ್ನು ತಿಳಿಯ ಪಡಿಸುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕ ಪರದರಾಜರಾವ್ ಅವರು ವಿಧಿವಶವಾದದ್ದು ನನ್ನ ದುರಾದೃಷ್ಟವೇ ಸರಿ. ಈ ದಿನಯಲ್ಲಿ ನಾನು ನನ್ನ ಗುರು ಸ್ಮರಣವರಾದ ಡಾ|| ಪಾ. ಮಾ. ನಾಯಕ್ ಅವರಲ್ಲಿ ಪಾಠ್ಯೋಪದೇಶ ಸಿ. ಪಿ. ಕೆ. ಯವರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅಳಲು ಕೋಡಿ ಕೊಂಡೆಯಂತಿ. ನಿಬಂಧ ಪ್ರಕಟ ಆಗಬೇಕೆಂದೆ ಪರಿಶ್ಕರಣೆ ಪರದಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದು ನನಗೆ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಒತ್ತಾಯ ಮೂಡಿಸಿತು. ಈ ದಿನಯಲ್ಲಿ ತಿರುಪತಿ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿ ವಾಸನ ವಯೆಯೆಂಬಂತೆ ಅಲ್ಲಿನ ಹರಿದಾಸ ಯೋಜನೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡಿದ ಅವರಿಗೂ ನನ್ನ ನಮನ ಸ್ವಲ್ಪವೇ.

ನಿಬಂಧಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಹರಕೆಯ ಪರಿವೇಷ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಡಾ|| ಪಾ ಮಾ ನಾಯಕ್ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ, ಅವರು ಒಪ್ಪಿ ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲ ಸಮಯವನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಡಾ. ಸಿ.ಪಿ.ಯೆಂಬವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಂತೆ ಅವರು ಕೂಡ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಅಧಿಪತನ ನೀಡಿ ಹರಕಿದಾರೆ. ವೀಶ್ವರಾದ ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಎಸ್. ಶಾರದಾ ಪ್ರಸಾದರು ನನ್ನ ಕೋರಿಕೆಗೆ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಕರಡನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ನಮನ.

ನನ್ನ ಈವರೆಗಿನ ಒದಂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂಕಷ್ಟದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಜತೆ ನಿಂತು ಸಹಕರಿಸುತ್ತಿರುವ
ವಿವಿಧ ಭಾರತೀಯ ನನ್ನ ವಂದನೆ ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿರುವ 'ವಿಕ್ರಮೋತ್ತರ'ವೆ ಕ್ರೀ. ರಘುವೀರ' ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ
ವಂದನೆಗಳೆ ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಬಾ|| ಡಿ. ಕೃ. ರಾಮಲೇಖನ್

ಪರಿವಿಡಿ

ಅಧ್ಯಾಯ-1 : ಪ್ರವೇಶಿಕೆ-ಅಧ್ಯಯನದ ಅರಬ್ಬೀಕ ಮತ್ತು ಪರಿಚಯ	... 1
ಅಧ್ಯಾಯ-2 : ಪರಿಚಯ ಅರಬ್ಬೀಕ	... 9
ಅಧ್ಯಾಯ-3 : ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿಚಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧಿ	... 65
ಅಧ್ಯಾಯ-4 : ವ್ಯಮೂಲ ಪರಿಚಯದ ಹಾಗೂ ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳು	... 136
ಅಧ್ಯಾಯ-5 : ಪರಿಚಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ	... 269
ಅಧ್ಯಾಯ-6 : ಪರಿಚಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಧರ್ಮ	... 349
ಅಧ್ಯಾಯ-7 : ಪರಿಚಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗಳ ಮೌಲ್ಯ	... 445
ಅಧ್ಯಾಯ-8 : ಪರಿಚಯ ಅರಬ್ಬೀಕ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ	... 475
ಅಧ್ಯಾಯ-9 : ಪರಿಚಯ-ಪರಿಚಯದ-ಅಧ್ಯಯನ	... 497
ಅಧ್ಯಯನ ನಡವಳಿ ಮತ್ತು ಪರಿಚಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ	... 551
ಅಧ್ಯಯನಗಳು	... 553

ಅಧ್ಯಾಯ ಒಂದನು

ಪ್ರವೇಶಿಕೆ-ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ
ಮತ್ತು ಹರಹು

ಪ್ರವೇಶಿಕೆ - ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಹರಹು

ಮನುಷ್ಯನ ಪಟ್ಟನೊಂದಿಗೆ ಬಂದ ಧರ್ಮ—ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬಂದ ಮತ ಆವನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಯಾವುದೂ ಧಾರ್ಮಿಕತೆ, ಧರಿಸುವ ಛತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದಿ ದೆಯೋ ಅದನ್ನೆ ಧರ್ಮವೆಂದೋ, ಯಾರೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆಯೋ ಅದು ಅವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ, ಎಂದೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸುವ ಸೂಕ್ತಿಗಳುಂಟು. ಮತ ಎಂದರೆ ಅರಿವಿನ ಬೆಳಕು. ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ಮುಂದುಗೊಂಡಾಗ ಬರುವುದು ತಮವೆಂದಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮ—ಮತಗಳ ತವರೂರಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕಾಂತ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ದೈವೀ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದದ ಬಗ್ಗೆ, ದೇವತಾರಾಧನೆ ಬಗ್ಗೆ ಕುರುಹುಗಳೇಕೆ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಕಾಣಬಂದಿ ರುವುದಲ್ಲದೆ, ಭಾರತೀಯರ ಬದುಕೇ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರ ಆಗಿದ್ದು ದಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆದು ನೆಲನಿಂತು ಕರಗಿದ, ಇರುವ, ಮತ-ಧರ್ಮ ಗಳಂತೆಯೆ ಹೊರಗಿಂದ ಬಂದು ನೆಲನಿಂತ ಧರ್ಮ—ಮತಗಳೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿವೆ. ಯಾವುದೇ ಮತೀಯ-ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ-ಚಲನೆ-ಆದರ ಸ್ವರೂಪ, ವಿಚಾರ ಒಪ್ಪುಣ್ಣೆ ವ್ಯಕ್ತಿ-ಸಮುದಾಯ-ಬಾವಿರಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ಆ ಮತ-ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಅಂಶೋಲನವ ಸುಳಿಗಳಿರುತ್ತಿರುವುದು, ಅನಂತರ ಅದು ತನ್ನ ದೇ ಆದ ಬೃಹತ್ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆದಿರುವ ಫಲವು, ತಿರುತಿರುಗಿ ದೇಶಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಸರಿಸಲು ಪ್ರವಿಸ್ತರವಾದುದು, ಇರುವುದು-ಸೋತಂತೆ ಕಾಣುವುದು, ಎಲ್ಲವೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ-ಅಯಾಯ ದೇಶದ ಮತ-ಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸಗಳಿಂದ. ಅಂತೆಯೆ ಅಯಾಯ ಮತ ಧರ್ಮದ ವ್ಯವರ್ತಕರೂ, ಪರಿಕಾರರೂ ಆಗೇಕೆ. ಇತಿಹಾಸ, ಬರಿಯ ರಾಜರು, ರಾಜ್ಯಗಳ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರ ಕ್ಷಾಗಿಯೂ, ಸ್ವರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೂ ನಡೆಸಿದ ಕದನ ಸಮಿಾಕ್ಷ ಮೂತ್ರ ಆಗದೆ ಜನತೆಯ ಬದುಕೆ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಪುಟಗಳೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹಿಂದಿಡುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನತೆಯ ಬದುಕಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೇ ದೊಡ್ಡ ವರು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬದುಕಿನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೆನ್ನುವುದು. ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಬದುಕನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಪತ್ತಿರದವು, ಅನ್ನೋನ್ನತ ಅವುಗಳಲ್ಲಿದೆಯೆಂದೂ ವೇಳುವುದುಂಟು.

ಭಾರತೀಯರ ಬದುಕು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕವಾದದ್ದು. ಧರ್ಮದ ನೆಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಹಿತ ಆಗಿದ್ದು ಮೂತ್ರ ಅಲ್ಲ. ತತ್ಕಾಲೀನ ಜೀವನದ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ವನ್ನಾಗಿಸುವ ಕೂಡ. ಇದೇ ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಶಾಸನ, ಕಾವ್ಯ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥ-ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಡ ವೊಂದಿಬಂದಿರುವಂಥದು. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಯಾಯ ಕಾಲದ ಬದುಕಿನ ಮೌಲ್ಯ (ಉದಾ 9ನೇ ಶ.ದ. ಪಂಪನ ಕಾಲದ ವೀರ, ಜಾಗ, ನನ್ನಿ.....)ಗಳು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ,

ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಕವಿಕವಿದ್ಯೆ ಇದೆ. ಧರ್ಮ, ಭಾರತೀಯತೆ ವೆತ್ತರೊಂದಿಗೆ ಹರಿದು ಬಂದದ್ದೆಷ್ಟೆ ಬಹುದು.

ಯಾವುದೇ ಮತಧರ್ಮದ ಪ್ರಸಾರ, ಪ್ರಚಲಿತಗೊಳಿಸುವ, ಜನತೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ವಿರೂಪಿಣಿಗಳನ್ನು ಸಾಧನ ಭಾವನೆಯೆಂಬುದು ಮರೆತುಹೋಗಿ. ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವ ಸಾಧನ ಭಾವೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆದಂತೆ, ಮುಂದೂಡಿದಂತೆ, ಭಾವೆಯೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ, ತನ್ನ ನಿಲುವುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದಲೇ ಭಾವನಿಕತೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಇದು ಭಾವೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಇತಿಹಾಸದಿಂದಲೂ ತಿಳಿದು ಆಡುವೆ ಮೂತು.

ಮತಧರ್ಮ, ಅದರ ಪ್ರಸಾರ ಸಾಧನ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಅದ ಭಾವೆ ಎಂದೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅದೇನಾಯಿತು ಮತ-ಧರ್ಮ ಜನತೆಯ ಸಮಾಜದ ಮುಂದಿಡಲು ಅದರ ಪ್ರವಾಹ ಸಾಧ್ಯವೆಂದೆಲ್ಲವೇ ಆಂದೋಲನ, ಬೆಳೆವಳಿ, ಎಂದೆಲ್ಲ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೂ ಜನತೆಯಿಂದಲೂ, ಜನತೆಯಿಂದಲೂ ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಬಾಧ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ, ಎಲ್ಲರೂ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಧ್ಯೇಯ, ತತ್ಪ್ರಯೋಗ-ಪದ್ಧತಿ, ತಮ್ಮ ಒಂದಿನ ಜನತೆಗೆ ಜನರ ಒಂದಿಷ್ಟು, (ಅಳುವ ರಾಜನ ಒಂದಿಷ್ಟು, ಅನರ), ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಆದರ್ಶವಾದರಾಗಿ ಹೋಗಿರು ತುಂಟಾಗಿದೆ, ತಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರಿಸಬಹುದು, ಜನತೆಯನ್ನು ತರ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಹುದು, ಅದು ಆಂದೋಲನ(ಳ)ನ, ಬೆಳೆವಳಿ ಎಂದೆಲ್ಲ ಅರಿಯಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಮತೀಯ-ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ನಡೆದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣು, ಮನೋಧರ್ಮ, ವೈಚಾರಿಕತೆ, ಪರಮತ ನೋಡುವುದ ರೀತಿ ನೀತಿ, ಇಲ್ಲಿಯೆಷ್ಟು ಹೊರಗಿನ ಮತ-ಧರ್ಮ ಪ್ರವರ್ತಕರನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸಿವೆ. ಈ ಮತ-ಧರ್ಮದ ಆಂದೋಲನ ಸಂಧಾರಣೆಗಳಾಗಿಯೇ ಸಮಾಜದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಒಂದು ಮೇಲೆಯೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಜನತೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಪರಿವಲಯ, ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳ ಗಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಯೋಜನೆ ಆಂದೋಲನ ಪ್ರವರ್ತಕರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಭಾರತದ ಮತ-ಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವ ಭಾವೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದುಬರುವ ಅಂಶ. ಹಾಗೂ ವೈಚಾರಿಕ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಅಂಶವಿದು.

ಬುದ್ಧನಿಂದ, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರಿಗೆ, ಜಗತ್ತಿನ ಇತರತೆ ಮೋಡಿದರೆ ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕ್-ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವಂತೆ ಆಂದೋಲನ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಾಸಿಕ್ವಿಟ್ ಮೂರ್ತಿ ಲೂಥರ್, ರೆನ್ಯಾಡ್ಲಿಯಂತೂ ಮತ-ಧರ್ಮದ ವಿರುದ್ಧವೆ ನಡೆದ ಕ್ರಾಂತಿ, ಇವೆಲ್ಲ ಭಾರತದ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಯಂತೆ ನಡೆದಿರುವ ಆಂದೋಲನಗಳು. ಇವೆಲ್ಲ ಧರ್ಮ-ಮತಬೆಳೆಯುವುದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವಾಣಿ, ಅದರ ಶುದ್ಧೀಕರಣ-ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವಂತೆ ಆಂದೋಲನ-ಸಂಧಾರಣೆ ಮನೋಭಾವ ಕ್ರಮೋಚಿತ ಸಂಧಾರಣೆಯೆ ತನ್ನ ಆಂದೋಲನದ ಸತ್ಯ ಕಳೆದಂತೆ, ಒಂದು ಮತವಾಗಿ

ಕವಲೊಡವಿರುವ ಪರಿ. ಇದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ಮತ ಧರ್ಮದಾರರೊಳಗಿನ ಸ್ವರೂಪ ಎಂದು ತಿಳಿಸಬಹುದು.

ಮತ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರ ಸಾಧನೆ ಆದ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಭಾಷೆ ಪರಿಷರಕ್ಕೆ, ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ-ಮತತತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವವರಿಗೂ ಆರ್ಥ ಆಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವ ಲೀಲೆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದಿಂದಲೂ ನಡೆದಂತೆಯಾಗಿದೆ. ವಾಣೀ, ಮಾಗಧಿ, ಹಾಗೆಯೇ ಜೈನರು ಪ್ರಾಕೃತ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ತಮ್ಮ ಮತ-ತತ್ವ ಪ್ರಸಾರಮಾಡಲು ಕಾರಣ. ತಮ್ಮ ಅಂದೋಲನದ ದ್ವೇಷ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆರ್ಥ ಆಗಲೆಂದು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ವಿರಚಿಸಿದ ಜೈನ ರಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಈ ಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯ ಯುಕ್ತಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದ ವಚನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥ ಆಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿತ ಆದದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ತನ್ನ ಬೆಳೆಯುವ ಮಾರ್ಗದ ಹಾದಿಯಿಂದ ಕವಲೊಡೆದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ ದೇಶ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರು ರಚಿಸಿದ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಜನತೆಯ ಮನವೊಲಿಸಿದುದು ಸುಂದಿತವೆ ಆಗಿದೆ. ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಾಷೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಕ್ರಮಣ ಕಾಲದಂತೆಯೇ ಮತ-ಧರ್ಮ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಹಾಗೂ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ಸ್ತರಗಳವರಿಗೆ ತಲುಪಲು ಹೋರಾಟ ನಡೆದ ಸಂಧಿ ಸಮಯ. ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಡಿಲಾಗಿ, ಜಾತಿಗಳೊಡೆದು, ಅಭೇದ್ಯ ಗೋಡೆ-ನಿರ್ವಾಹ-ವೇರ್ಪಟ್ಟುದು ಸಮಾಜದ ತೋಟನಿಯ ವಿಚಾರವಾದರೂ ಇದರ ವಿರುದ್ಧ ಸುಮಾರು 3000 ವರ್ಷದಿಂದ ಪ್ರತಿಭಟನೆ, ಸುಧಾರಣಾತ್ಮಕ ಹೋರಾಟ ನಡೆದ ಇದೆ. ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿಯಂತೂ ಇದು ಮುಖ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಂಡಿತು. ಕ್ರಾಂತಿಯ ನಡೆಯಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ-ಕ್ರಾಂತಿಯ ಒಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿ, ವೈಚಾರಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯೂ, ಸಮಾಜದ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ವಿರುದ್ಧ ಮತೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಯೂ ನಡೆಯಿತು

ವಚನಕಾರರ ಚಳುವಳಿ, ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದು ಸಂವೃತ್ತಿ ತ ಜನತಾ ಅಂದೋಲನ. ಹಿವಭಕ್ತಿ, ಶೈವನಂತ, ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಪರಿಷ್ಕರ ಆದ ಜತೆಗೆ ಸಮಾಜದ ರೂಢಿಮೂಲ ಪದ್ಧತಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಿದ್ದೂ ಸಾಹಸವೇ.

ವೀರಶೈವ ವಚನಕಾರರ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ತತ್ಪರಿಸಿದ ವೈದಿಕಧರ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ, ಪರಿವಾರಯ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ಮೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಉದಯಿಸಿದ ಮುಕ್ತಾಯ ಜನತಾ ಚಳುವಳಿಯ ಪರಿ ನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದ ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಪರಿಷ್ಕಾರಾತ್ಮಕವೆ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಸಾರ, ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಈ ಮೂದಲ ನಡೆದು, (1017-1137) ತಮಿಳು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಶಂಭಿ-ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ ಪ್ರಸಾರ ಆಗಿದ್ದಂತಾದರೂ, ಅವರ ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಪರಿವಾಸರು ನಡೆಸಿದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನ, ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ವೈಷ್ಣವ ಸಂತರ ಪ್ರಭಾವ -ವಚನಕಾರರ ಕನ್ನಡತನದ ಪ್ರಭಾವವೂ ಅಯಿತೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನ, ಹರಿಧಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನ ಆಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಧಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಅವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಂದೋಲನ ವಂದೋ, ಅವರು ತಮ್ಮ ವಾಚ ಪ್ರಸಾರ ನಡವಳಿಯ ಸ್ವಳೀಯ ಆಡನುಡಿಯನ್ನು (ತಿಳಿಗನ್ನಡ-ಮೂಲಗನ್ನಡ) ಬಳಸಿಕೊಂಡವರ ಒಗ್ಗಿ ವಿವೇಚಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆದಿದೆ. ಈತನು ನಿಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಚಾರ ಅಂದೋಲನವೆಂದಾದರೂ, ಹರಿಧಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ, ಸ್ವರೂಪ, ಛಕ್ರಿ ವೈವಿಧ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯ, ಆತನಿಗೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಠರ (ಅಕ್ಕಾರರ) ಪ್ರಭಾವ, ಐತನಕಾರರ ವಾಚನ ರಚನೆಗಳ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನೂ ಗುರುತಿಸುವ ಸವಿಕಾಣ್ಣೆ ನಡೆದಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಕಾಲದ್ದಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 14ನೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ಕರಾಧ್ಯದಿಂದ 19ನೇ ಶತಕದವರೆಗಿನದು ಇರಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಹರಿಧಾಸ ಅಂದೋಲನ ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದರಿಂದ, ಜೀವಂತ ಆಗಿ ತನ್ನ ಛಕ್ರಿ ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ, 20ನೇ ಶತಕದ ಹರಿಧಾಸರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದೇವೆವೆನ್ನೆ, ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ (ಕ್ರಿ. ಶ. 13 ನೇ ಶ) ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಹಿನ್ನೆರಾದ ವರಪರಿಚೀರ್ಣರ ಮೂರು ಕೃತಿಗಳು ಮೂಲೆಹಿರುವುದರಿಂದ, ಅವರನ್ನೆ ಹರಿಧಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರವರ್ತಕರಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ವಿವರಿಸುವಂತರಾಗಿ ಆನುಮೋದಿಸಿದೆ, ಶ್ರೀಪಾದರಾದಾಂತ್ರಿ ಹರಿಧಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಮೊದಲ ಪ್ರವರ್ತಕರನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆಂದು ತಿಳಿಸ ಬೇಕಾಗಿದೆ.¹ ಶ್ರೀಪಾದರಾದಾಂತ್ರಿ ಇದ್ದ ಅಕ್ಕಾರರ ಪ್ರಭಾವ, ಫಣಜಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ದೇವರನಾಥ-ಅವರ ವಿವಿಧ ಆವರ್ಣ-ಕಾರ್ಯ, ವರ್ಗನೆ, ಕೈಮೇಲಾ ಒಂದು ಪಂಥ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಅಂದೋಲನವೆ ಆಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು, ಹರಿಧಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಅಂದೋಲನವಾದದ್ದು ಹೀಗೆ.

ಹರಿಧಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಆನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. ಪ್ರೊ : ಆರ್. ಎಸ್. ಪಂಚಮೂವೆಯವರ "ಕರ್ನಾಟಕ ಹರಿಧಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ", ಕಮಲ ದಾನಿಯವರ, Mystic Teachings of the Haridassas of Karnatak ಯೆಸ್.ಕೆ. ವೇದವ್ಯಾಸನಾರಾಯಣರ "ಕರ್ನಾಟಕ ಹರಿಧಾಸರು", ಅಲ್ಲದೆ, ವಿವಿಧ ಹರಿಧಾಸರ ಬಿಡಿಯಾದ ಅಧ್ಯಯನವೂ ನಡೆದಿದೆ. ಡಾ. ಪಾಟೀಲರ (ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟ ದಾಸರು), ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ "ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು", ಡಾ. ಗೋಕುಲ ನಾಥ್ ಅವರ "ಶ್ರೀ ವಿಜಯದಾಸರು" ಜಾಗೂ ದಿವಾಣಜಿಯವರ "ಪ್ರಸಾದಯೋಗಿ" (ಪುರುಂದರದಾಸರ ಕೃತಿ ಸವಿಕಾಣ್ಣೆ)-ಮೊದಲಾದವು ಬಹಿ ಅಧ್ಯಯನಗಳು.² ಇದೊಂದಿಗೆ ಹರಿಧಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಷಿಕ ಅಧ್ಯಯನವೂ ನಡೆದಿದೆ.³ ಇನ್ನಾದರೂ ಹರಿಧಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಡೆದಿರದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಡಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಧ್ರುವ ತಾರೆಗಳಾದ ಕನಕದಾಸರು, ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಜಾಗೂ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ನಂತರ ಬಂದ ಪ್ರಾಣೇಶದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಇನ್ನೂ

ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪರಿವಾಸದ ಎಲ್ಲ ಕೈತೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಮತೀಯ ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ನಡವಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಪುಸ್ತಕಗಳೊಂದಿಗೆ ತೆಲಿವಿಡಿಯೋ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡವಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಸುಳಾದಿ, ಅಂಗಾಭೋಗಗಳ ವ್ಯಾಪಕ ಅಧ್ಯಯನ ಇನ್ನೂ ನಡೆದಿಲ್ಲದಂತೆ ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವುದು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಸಿರುವ ಪ್ರಕಾರ, ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ದೃಷ್ಟಿ, ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ನಡೆಸುವಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಧಾನವಾದ ಪಟ್ಟಣ ವಿಧಾನವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಮೂರು ಬಣ್ಣ (ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು, ನೀಲಿ)ದ ಕಾರ್ಡ್ (Catalogues)ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನದ ಅಧ್ಯಾಯ ಗಣನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿ, ಟಿಪ್ಪಣಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಬಳಸುವಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧಾನ ಬೆರವಿತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಗತಿಯು ಪರಿವಾಸದ ಕೈತೆಗಳು ಅನುಚರ ಉಳಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ತತ್ವಾನ್ವಿತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಂಪನ್ಮಿಗಳ ಕೊಡುಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇನ್ನಾದರೂ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ತುಂಬ ವಿಶಾಲ ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ಪರಿವಾಸದ ಕೈತೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಿಸಿದೇವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. (ಜಗನ್ನಾಥದಾಸನವರವಿಗೇ ಮಾತ್ರ).

ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಮಹನ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸರಸ್ವತಿಯ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳು, ಜನಮನವೊಲಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ ತವನಿಧಿ..... ಎಂದೆಲ್ಲ ವಿವ್ಯಾಂಸರೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಅಂದೋಲನ ದೃಷ್ಟಿಯ ಅಧ್ಯಯನ, ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ಪಕ್ಷನೋಟವನ್ನೀಯುವ ಪ್ರಾವೀಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾತ್ರ ವೆಂದು ವಿನಯ ಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ

- 1 ಕ್ರಿ.ಶಾ.ದೊಂಬರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬರುವ ಪದಬಂಧ ಮಾಧುರ್ಯ, ಅಲಂಕಾರ, ಗೀರವೆ, ಸಾಂಕಟ ಒಳಿ ಎಲ್ಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅವರಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ವರದಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಮುಂಚಿನಿಂದ ಇತ್ತೆಂಬುದು ಸಂದೇಹ ಬಾರದುದು. ಕ್ರಿ.ಶಾ.ದ ಎಂಬ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಪರಿವರ್ತನೆ ಕಂಡಾಗ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಇನ್ನೂ ಮೊದಲೆ ಆಗಿದ್ದಿತೆ ಎಂದೂ ಅನಿಸುತ್ತದೆ, ಈ ಒಳ್ಳೆ ಸಂಶೋಧನೆ ಇನ್ನೂ ನಡೆಯಬೇಕಿದೆ.
- 2 ಇವಲ್ಲದೆ, ಡಾ : ಬಿ. ಎನ್. ಜಾಗಣ್ಣ ಅವರ "ವರದಾನದಲ್ಲಿ ಛಿತ್ತಿಸ್ತರೂವೆ" (ಅಭ್ಯುಷಿತ) ಛಾ ಸೇರುವುದು.
- 3 ಕ್ರಿ.ಶ. ರಾಮಚಂದ್ರ ಅಪುರಿ : ಮೈಸೂರಿನ ಡಾ : ಬಿ. ಪಂಡರೀಕಾಚಾರ್ಯ ಅವರ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ವಪರಿಚಯದ ನಿಬಂಧ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಎರಡು

ಹರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ

ಹರಿದಾಸ ಆಂದೋಲನ

ಸುವಾರರು ಒಂದೆಂಬೆರ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆ-ಇತಿಹಾಸ ಉಳ್ಳ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನ ಹೊಸ ತಿರುವು ಪಡೆದುಕೊಂಡದ್ದು ಕ್ರಿ. ಶ. 12ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಎಂಬುದು ಸಂದಿಹಿತ ಅಂಶವೆ ಆಗಿದೆ. ಪಂಡಿತ-ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ವಾಣ್ಯ ಅಗಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಣ್ಯ (ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗಾಗಿ) ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಗಿದ್ದು ಇದೇ ಸಂಸ್ಕರ್ಮಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಹಳಗನ್ನಡ ನಡುಗನ್ನಡವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟಾದಂತೆಯೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪಥವೂ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ಪಡೆದುದು ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ. ಈ ನಡುಗಾಲದ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಇದರ ಕುರಿತಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಾಮಗ್ರಿ ದೊರೆಯದೂ ಆದಾರ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಜನತೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ-ಧಾರ್ಮಿಕ ಬದುಕಿನ ಮೂಲೆಯೂ ಪ್ರಭಾವ ನೀರಿರುವುದು. ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಮುಖ ಭಟ್ಟಗಳೆನಿಸಿರುವ ಮಹನಸಾಹಿತ್ಯ-ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪದ ಕೃಮಣ ಕ್ರಿ. ಶ. 12ರಿಂದ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿ. ಶ. 15ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಒಡೆ ಮೊಡಿ ಬಂದ ಭಾಗಳೆ ಆಗಿವೆ.¹ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ತಂದೆದಿ..... ಜನತೆಯ ಜೀವನಾಡಿ ನರಿತುದ್ದಿಗೊಳಿಸಿ ಕನ್ನಡದ ಭಾಷಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ಒಂದು ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ಮೋರಿದುಂ, ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಪಾಪ್ಪದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕವನ್ನು ಅವರ ಆಗಿಸಿರುವ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗೀತ ಸಾಮಂತ್ಯ ಮೆರೆದಿರುವ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಶ್ವ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೇ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೊಡುಗೆ. ಎಂದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನದಲ್ಲ. ಮಹನಸಾಹಿತ್ಯ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳೆಂದೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ಭಾವಿಸುವುದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಮತ-ಧರ್ಮಗಳ ಜಲಯೋಧ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಹನಕಾರರು (ಶಿವಶರಣರು)-ಹರಿದಾಸರಿಗೂ ಉನ್ನತ ಗೌರವವಿದೆ. ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕಾರಣ ಅವರಿಂದ ಉಗಮಗೊಂಡು ಬೆಳೆದು ಇಂದಿಗೂ ಕೆಲವು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ, ದಿಕ್ಕೂಟ ಆಗಿರುವ ಈ ಆಂದೋಲನ ಇಂದಿಗೂ-ಅಲ್ಲಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ವೈಚಾರಿಕತೆಗಳಿಂದಾಗಿ, ಹರಿದಾಸ ವಾಣ್ಯಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳುತ್ತ..... "ಹಿಂದಿನ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೊಳೆತ ದಾಸವಾಣ್ಯಯವು, ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ (ಶುವಾರವಾಸ ಯುಗ) ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು, ಸ್ಥಿರವಾದ ಪರಂಪರೆಯುಳ್ಳ ದಾಸಕೊಟವೆಂಬ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ, ಜನಸಂಸ್ಕಾರಕವಾದ ಒಂದು ಆಂದೋಲನ ಎಂಬ ಕೈರೂವ ತಾಳಿತೆ" ² ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ವೈಷ್ಣವಧಾರ್ಮ, ಮುದ್ದಮತ ತತ್ವ ಹಾಗೂ ಅವರ

ಆಚಾರವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ, ವಿಚಾರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೀತಿಯನ್ನೂ ಬೋಧಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿನವನೇ ಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಠಿಣ ರೂಪವಾಗಿ ಇಳಿಸಿತು.⁴ ಕ್ರಿ. ಶ. 12ನೇ ಶತಮಾನದ ಹರಿದಾಸ ಬಂದ ಮತಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮಾಣದ ನಂತರ, ಅವರ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಹರಿದಾಸರ ಅಂದೋಲನ (ಸಾಹಿತ್ಯ)ದ ಮೇಲೆ ಮೊದಲಿದ್ದ ಅಂದೋಲನ (ಮತನ ಬೆಳವಳಿ)ದ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಂಟಾಗಿರಬಹುದಾದರೂ, ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ತನ್ನದೇ ಆದ ಹಲವಾರು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆಯೆಂಬುದು ಮರೆಮಂಥದಲ್ಲಿ.⁵ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾವಗಳೂ ಸಮಾನವೆನ್ನಬಹುದಾದರೂ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಪರಂ ಮತಗಳ ವರ್ತಿಸ್ಸು ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದು ದಿಟ. ಈ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಭಾವ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಯೆ ಮಾಡಿತು. ಅಂತಿಮವನ್ನು ಬದಲಿಸಿದರೆ ಅಂತಃಕರಣ ಒಂದೇ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಒಂದೇ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವಿಷಯ ನರೂಪಣೆ, ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ನಡವಳಿಕೆ ಬಳಕೆ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಮತಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಷ್ಕೃತಗೊಂಡ ವೀರಶೈವಧರ್ಮ ತಿರ್ವೋತ್ತಮತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಕನ್ನಡಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿ ಸ್ವೀಕಾರವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಬೆಳೆದು, ಹರಿದಾಸ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಜನತೆಯ ಬೆಳವಳಿಯೆ ಆಯಿತು. ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆ ಹೆಚ್ಚಿದುದೂ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ. ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಸೇನ ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ಧರ್ಮ ಆದ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಹರಿದಾಸರದ್ದೂ ಇನ್ನೊಂದು ಸರ್ವೋತ್ತಮತೆಯ ಬೆಳವಳಿಯೆ. ಹರಿ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದುದೊಂದೆ ಅಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜವನ್ನು ತುಡ್ಡ ಗೊಳಿಸಲು, ಸ್ವಾರ್ಥಿತ್ವ ಬೋಧಿಸಿದರು, ನೀತಿ-ಸಮಾಜ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಕಾನೂನುವೈದರ ದಿನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಿಸಿದರು. ಊರೂರನುಸಂಸ್ಥಿದರು, ಜನಮನೆಗಳನ್ನು ತಲುಪಿದರು, ಸುತ್ತಣ ಬದುಕು ಹುಸುಗಾಬೀಕೆಂಬ ತುಡಿತ, ಕಳಕಳಿಯಿಂದ. ಹರಿದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಭಗವಂತನೆಂದೂ ಲೋಕದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡಿದಾರಂದ ಋಷಿರ ಅದು ಕೇವಲ ವಿಗ್ರಹರೂಪ ದೇವರೆಂದೂ ಮೂತ್ರವೆಂದಲ್ಲ. ಸತೀತನರಾದ ಪೀಪರಗಳ ಹೃದಯವೂ ಅಂತರ್ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ. ಅವರ, ಜನತೆಯೂ ಸಮಾಜದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಬೊಂಕೆಟ್ಟ ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂಬುದೆ ದಾಸರ ಮೆರೆ. ಅವರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಟೀಕೆ, ಮರುಕ, ಪ್ರಶ್ನೆ, ಎಲ್ಲ ಇದೇ ದಿನೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥದು. ಪರಂ-ದಾಸರ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ, ಸಾಮಾನ್ಯರ-ಸಮಾಜದ ಬದುಕಿನ ಹಿತುಯಿಸುವುದಾದಾಪ್ತರಿಂದ ಅವರ ಹಾದಿಯೂ ಒಂದೇ. ಅವರು ಮತನ ರೂಪಗಳನ್ನಾಡಿದರೆ, ಹರಿದಾಸರು ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆಂದು, ಜನತೆಗೆ ಸುಲಭಗೊಳಿಸಲು ತಮ್ಮ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಾಡಿ, ಹೃದಯದ ಬಾಗಿಲು ತೆಚ್ಚಿದರು. ಕೇವಲ ಬೌದ್ಧಿಕವೈಷ್ಣ-ಋದ್ಧಿಮಂತಿಕೆ (ತುಷ್ಣ ತಳೆದ ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು) ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ತಿಳಿವನ್ನು, ನೀಡದೆಂದು ಪರಮಾರ್ಥ

ಸಾಧನೆಗೆ ಸಾಧಕ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಂಧಿಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞ-ಯಾಗಾದಿಗಳೂ, ಪೂಜೆ-ವಂತ್ರ, ಜಪ (ಕರ್ಮಕಾಂಡ), ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ ಪಠನ ಹಾಗೂ ನೋರಿಯು ಜಟಿಲ ನಿಯಮಗಳಿಂದಲೆ ದೈವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಭಕ್ತಿಯ ಬಂಧುರಕೆ ಗಿಂತಲೂ ಭೀತಿಯ ತೆರೆಯನ್ನೆಬ್ಬಿಸುವ ಪುರೋಹಿತವಾಹಿನಿಯ ದಾಬ್ಬಾಳಕೆ-ದವನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತ ಆಗಿದ್ದ ಕಾಲ. ಇದರಿಂದ ಬೇಸತ್ತು, ನೋಂದೂ, ತಂದಿಯಂತಿದ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯತೆಯೆಂದೆ ಅಂತಃಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರಚೋದಕ ಆಗಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದ ವಚನ-ಹರಿದಾಸ ಹರಿಕಾರರಿದ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಎರಡು ಸರ್ವೋದಯ ಚಳುವಳಿಗಳು ನಡೆಯಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು (ಕಾಲಾವಧಿ ಬೇರೆಯೆ ಆದರೂ)-ಮೊದಲಿನದು 12 ನೆ ಶ. ದ ವಚನಕಾರರದಾದರೆ, ಎರಡನೆಯದು ಕ್ರಿ. ಶ. 15 ನೆ. ಶ. ದ ಹರಿದಾಸರದು. ಜಾಗೆಯ ಹೆಸರ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ, ಹರಿಯ ಭಕ್ತ ದಾಸರೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡವರ ರಚನೆ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮ ಮಂಥನವತ ತತ್ತ್ವಗಳ ಸುಭದ್ರ ಬುನಾದಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಅದನ್ನೇ ಪ್ರಸರಿಸಲು ಕಂಕಣವಿದ್ದ ಆದ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ.

ವಚನ-ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂದೋಲನಗಳ ಸ್ವಚನಿ-ಉಗಮಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಸಮಾಜೋಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಸರ (Socio-religious atmosphere) ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಧರ್ಮ ಸಂಘರ್ಷ, ಆಗ್ನಿ ನಡೆದಂಥ ಕ್ರಾಂತಿ-ಚಳುವಳಿ-ಅಂದೋಲನ ಸ್ವರೂಪ ಮಾತ್ರ ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿಯವೆ ಆಗಿವೆಯೆಂಬುದು ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯೋಪಪಾದನದ ಗುರುತಿಸ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಗತಿ (spread) ವೇಗ, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿನ ಅವೇಶ, ಅವೇಗ, ತೀವ್ರ ಕಳಕಳಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ತೀವ್ರತೆ, ಸಮಾಜದ ರೂಢ ಮೂಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ-ಸಮಸ್ಯೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಆಗಿ ಪರ್ವತದಂತೆ ಸದಿದಿದ್ದ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯೂ (ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ) ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ, ವಚನ ಚಳುವಳಿ ನಡೆದಿದ್ದ ಸಮಾಜದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ-ಧರ್ಮದ ಹೆಸರು-ಸೋಗಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಪರಂಪರೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಹಾಗೂ ತೊಡೆದು ಹಾಕಲು ಆದಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಫಲವೆ ಬಾಹ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಅದೇ ಅಂದಿನ ಬದುಕಿನ ಕ್ರೋಧ-ಭಕ್ತಿ-ವಿಚಾರ ಸಂಗಮ ವಚನಗಳೆಂದರೆ ಉಚ್ಚೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಂಶ್ಲಿಸಿ. ತದನಂತರ ಬಂದ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾಲ ಕೊಡ ಒಂದು ಸಂಧಿಸಮಯವೆ. ವಚನಕಾರರ ವೀರತ್ವದ ಧರ್ಮದಿಂದಾಗಿ ತತ್ಪರಿಷದ ವೈದಿಕಧರ್ಮ-ವೇದಾಂಗವು ಪ್ರಮಾಣಗಳು-ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ-ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ-ಇವುಗಳನ್ನು ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಪುನರ್ರ್ಥಾವನೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಧಾನ ಆಗಿದ್ದ ಪಂಡಿತಮಾನ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಆದಂ ಅರ್ಥ ಆಗಿದ ಮಂಗಳ ಜನತೆಯೆನುವುದಲ್ಲಿ ಮತ-ಧರ್ಮ-ಭಕ್ತಿ-ತೃಪ್ತಿ- ಒಲವು

ತಿಪ್ಪರಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ಅಂದೋಲನವೇ ಪರಿವಾಸದ ಅಂದೋಲನ. ಜನಭಾವೆಯು, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸುಪ್ರಸಂಗವೇ ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಆ ಅಂದೋಲನದ ಫಲ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಮನೆ ಆಳುವಳಿ ಸಮೂಹದ ಎಲ್ಲ ಸ್ಮರಣೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಳಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವೆಯಾದೊಂದೇ ಸುಮಾರಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಆದಾಯ ಅಂದೋಲನಗಳ ಉದ್ದೇಶ, ಪರಿವರ, ಧಾರ್ಮಿಕ-ಮತೀಯ ಸ್ವರೂಪ, ಸ್ವಭಾವ ಅಂತಃಪ್ರೇರಣೆ ಹಾಗೂ ವೈಚಾರಿಕ ಭೋರಣೆ. ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅರಂಭ ಗೊಂಡುದು ಸಮಾಜದ ಅನ್ಯತ ಮರ್ಗದವರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆಯಿಂದ-ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಂಘಟನೆಯಿಂದ ಸಮುದಾಯದಿಂದ (ಕನಕದಾಸರು ಹೊರತಾಗಿ) ಆದರಿಂದಾಗಿ, ಅವರ ಪ್ರಾಪ್ತಿ-ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯೆಂದೆನ್ನಿಸಬಹುದು. ಓಗಾಗಿ ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನದ ತೀವ್ರತೆ, ಗತಿ, ಕಳಕಳಿ, ಮನೋಭಾವಗಳ ಮೂಲಗಳು ಭೂಗಿರಿದ್ದ ಮನೆಪ್ರಾಂತೀಯತೆಯಿಂದಲಿಲ್ಲ ಬರಿಯ ಭೈವ್ಯಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸರಣದ ಮತೀಯ ಅಂದೋಲನವಾಯಿತು. ಸೌಮ್ಯ ರೂಪದ್ದಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಪರಿವಾಸವಂಥ ಅಂದೋಲನವಾದ-ಬೆಳೆದವರಿ, ಪರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಪರಿವಾಸದ ಪರಂಪರೆಯವರು ನಡೆಸಿದ ಪವಿತ್ರಜೀವನಗಳ, ಅವರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೊಡುಗೆ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿ ದಾಗ, ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನವು ಒಂದು ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರಕ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ, ಸ್ವಭಾವ ಉಳ್ಳದ್ದು ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಬಹುತೇಕ ಅಭಿಮತ 'ಪರಿವಾಸದ ಕೃತಿಗಳು ನೀತಿವೋಧೆಯ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುಗಟ್ಟಿ ನೀತಿವೆ' ಅದನ್ನು ಅಂದೋಲನವೆಂದು ಕರೆಯಲಾದೀತೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು, ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹಾಗೂ ಆ ಪರಂಪರೆಯವರು ನಡೆಸಿದ (ನಡಸುತ್ತಿರುವ) ವೈಚಾರಿಕ-ಭಕ್ತಿಪಂಥವನ್ನು ಅಂದೋಲನದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಟ್ಟಿರುವಾಗಿದೆ.

ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಒಂದು (movement-a religious movement) ಅಂದೋಲನ - ಮತೀಯ - ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನವೆಂದೆಲ್ಲ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ತುಕುವನ್ನು ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'Movement ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ನೀತಿ ಸುವಾದಿ ಪದ ಆಗಿ ಆಳುವಳಿ, ಅಂದೋಲನ ಎಂದೆಲ್ಲ ಅರ್ಥಯುಳುವುದರಿಂದ, ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನವೆಂದೆ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಪರಿವಾಸರು-ಪರಿಭಕ್ತರು,* ಪರಿವಾಸದ ದೀಕ್ಷಾಂಕುರ ಗಳು, ಧರ್ಮಾಧಿಮಾನಿಗುಂದ ರಾಜರು, ಮತಾಧೀಶರಲ್ಲ ಪಾಶ್ಚಿಮೀಂದಿದ್ದಾರೆ. ಗುಡು ಹೆಣ್ಣೆಯ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ, ಹೆಣ್ಣಿನೆತ್ತೆ ಗಿರಿಯನ್ನು, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ಭೀಮಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಮಹಿಳೆಯರೂ ಪರಿವಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ವಹಿಸಿ ಪರಿವಾಸ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆ ದಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಮುನ್ನಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು, ಈ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಗೊಳಿಸಿದ ಸಮೂಹದ ಪ್ರಮುಖ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆಲ್ಲವೂದಾದ ಜಾತಿ

ಪದ್ಧತಿ ಮಂತ್ರಾದಿವೃದ್ಧಿ ವಿರುದ್ಧ ಹರಿದಾಸರು ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದರೂ, ಅವರನ್ನು ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾತೃವೆ ಆದರೂ, ಅಲ್ಲಿಯ ಆ ಗುಂಪಿನವರ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಂದೋಲನ ಸ್ವರೂಪ, ಅವರು ಸೃಜಿಸಿಕೊಂಡ ಪರಿಭವ, ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಬಳಸಿ ಬಿತ್ತರಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೊಡುಗೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಹಾಗೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ (ಎಲೆವಣಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದರದಾಸರ) ಕೊಡುಗೆ ಪಂಜೀಯ ಹಾಗೂ ಗಮನಾರ್ಹವೆ. ಈ ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಿ, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡವಳು ಪ್ರಾರಂಭ ಹಾಗೂ ಇದೊಂದು ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದ ಅವಧಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. 14ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ 19ನೇ ವರೆಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು, ಪ್ರಪಂಚಿ ಹರಿದಾಸರ ಕೆಲವು ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಮಾತೃ ಅಂದೋಲನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆ. ಹರಿದಾಸರ ರಚನೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕೀರ್ತನದಂತಹ ಪ್ರಧಾನ, ಎಲ್ಲ ಮೇಲೆ ವರದಿದ್ದರೂ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಹಂತ (14-16ನೇ ಶ.) ಹಾಗೂ (17-19ನೇ ಶ.) ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಬೆಳಗಿದ ಹರಿದಾಸರಂಥ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳೂ, ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೃತಿ-ವರ್ಣನೆಗಳು ಚರ್ವಿತ ಚರ್ವಣದಂತಿವೆ. ಇದು ಅಂದೋಲನ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಾದರೂ ಕೃತಿ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರತಿಭೆ ಸೃಜನ ಸಹಜತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹರಿದಾಸ ಪಂಥದ ಕಾಲನಾಪ್ತಿ¹

ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಅಂತಿಮ ಬಂದುದು, ಸಂಭವಿಸಿಕೊಂಡುದು ಕ್ರಿ. ಶ. 15ನೇ ಶತಕದಿಂದ ಎಂಬುದು ಈಗ ವಿದ್ಯಾಂಕರಿಂದ ನಿರ್ಧಾರ ಆಗಿದೆ. ಹರಿದಾಸ ಪಂಥ ಒಂದು (cult-to-worship) ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವುದೂ ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದಂಥ ವಿಷಯ. ಈ ಭಕ್ತಿಪಂಥವೆ ಅಂದೋಲನವಾಗಿ, ಇದರ ನೆಲೆ ಭವ್ಯಗೊಂಡು, ಬೆಳೆದು, ದ್ವಿತೀಯ ತಲಹಿಡಿಯ ಕಣಕದಾಸರ ಕಾಲದವರೆಗೆ² ಅನಂತರ ಸುಮಾರು 2 ಶತಮಾನ ಕಾಲ, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ-ಸಾಹಿತ್ಯ ಇಳಿದುಕೊಂಡು ಆಗಿದ್ದ ಕಾಲ. ಈ ಸಂಧಿಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರದ ಕಾಖಂಡಿಕೆಯ ಮಹೀಶವಿದಾಸರು³ ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಈ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ ಗಂಗೆಯ ಹೊಸತು ಮುಂದುವರಿಸಿದರೆಂಬುದು ಈಗ ದೃಢಪಟ್ಟಿದೆ (16ನೇ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಅರ್ಧದ ತನಕ). ಆಮೇಲೆ ಸುಮಾರು 17ನೇ ಶತಕ (ಕ್ರಿ. ಶ. 1671) ದಲ್ಲಿ ಮಂಜುನಾಯಕ ಸ್ವೀತೃದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂದ ಕ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಪಂಥ-ಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಘಟ್ಟ ಅರಂಭ ಆಯಿತು. ಪ್ಯಾಸ-ದಾಸಕೊಟ್ಟಿಗಳವರಿಗೆ ಸ್ಪೂರ್ತಿ ದಾಯಕರಾದ ಕ್ರೀರಾಯರು ಈಗೂ ಆಗಮ್ಯಮಹಿಮಾಲೋಕದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರ ಮದ್ದುತತ್ವ ಪ್ರಸಾರ, ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರಗಳಿಗೆ ಕಂಕಣಿಸ್ಥಿ ನಿಂತು ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷಾಬದ್ಧರಾದ ಪ್ರಮುಖರು ವಿಜಯದಾಸರು, ಗೋಪಾಲದಾಸರು,

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಹಾಗೂ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟದಾಸರು. ಹೀಗೆ ಪರಿವಾಸ ಆಂದೋಲನದ ಚರಣು 19 ನೆ ಶ. ದ (ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು) ಪರಿವಿಗೂ ಇದ್ದು ಅನಂತರ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಅವರ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟದಾಸರು ಮುಂದುವರಿದರು. ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸದೀಕ್ಷೆ ಅಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಗೊಂಡವರಿದ್ದಾರೆ, ಕೃತಿ ರಚಿಸುತ್ತಿರುವವರಿದ್ದಾರೆ.¹⁰ ಈ ಭಕ್ತಿಯ ಆಂದೋಲನದ ಸೆರೆ ಇನ್ನೂ ಒತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದೇ ಸಂಶೋಧನದ ವಿಚಾರ ಹಾಗೂ ಆಂದೋಲನ ಪ್ರಗತಿಪರ ಅಂಶ.

ಮಧ್ಯಾಜ್ಞಾಪಕ ಭಕ್ತಿಯಂತೆ ರಚನೆಯಾದ ವ್ಯಾಪಕಶೋಷಣದ ಛಾಪಕ ಸಾಲುಗಳು ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಭಕ್ತಿ ಕುಸುಮವೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಹೇಳಿ ವಂಶಂಜಿ, ಪರಪರಿಶೀಲಕರ ಮೂರು ರಚನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರ ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದೂ, ಒಟ್ಟಾರೆ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದ, ಉಗಮ ಮೊದಲೆ ಆಗಿತ್ತೆಂಬ ದಂಕೂ ತಿಳಿದಿರುವ ವಿಚಾರವೆ. ಈ ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಒಂದು ಜೊಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ತಂದವರು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ಅವರ ಆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದು, ತಿಳಿದ ನುಡಿ ಬಳಕೆ, ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪಂಥ ಮುಂದುವರಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಪರಿವಾಸ¹¹ ಪಂಥಕ್ಕೂ ಸಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಅಂತೆಯೆ ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವ್ಯಾಸನಾಯಕ ವೀರೈ ವತ್ತಾದ ದೀಶಕ್ತಿ ಸಂಘಟಿಸಿದ್ದು ಪುರಂದರ, ಕನಕದಾಸಾಚಾರ್ಯರಂಥವರನ್ನೂ. ಇದು ಪರಿವಾಸ ಪಂಥ. ಒಂದು ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರಣ ಬಣ ಯೂ ಪಂಥ ಯೂ ಸಮುದಾಯ ಆಗಿವದ್ದು, ಸವನೊಂದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವೈತ್ತಿ-ಮನೆತನದವರನ್ನೂ ಒಳತೊಡಗಿಸಿ ಕೊಂಬುವರ ಮೂಲಕ (ಚಂದಿವಾರ-ಪುರಂದರರು, ಪಾಲೆಯಗಾರ-ಅರಸುತನ-ಕನಕ ದಾಸರು, ಹೀಗೆ) ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಅದರ್ಶವಾದ ಹರಿಭಕ್ತಿ-ಮಧ್ಯಮಂತತತ್ತ್ವ-ಪರಿ ವಾರಮೈತ್ಯೋಳೆ - ಪ್ರತಿಪಾದನೆ - ಮಂಜನ - ಸಮರ್ಥನೆಗಳ ಮೂಲಕ, ಒಂದು ಆಂದೋಲನವೆ ಆಯಿತು. ಆ ಆಂದೋಲನ ಜನಪ್ರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಾರದ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಧೈಯಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಬೇಕೆತ್ತು. (ವಚನಕಾರರು, ತವಿಂಜನಾದಿನ ಅಚ್ಚಾರ್ ಸ್ನಾತಿಗ ಇದಕ್ಕಿತ್ತು). ಆ ರೀತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ವಸ್ತುಕ-ವರ್ಣಕ ಕೊಡುಗಳು, ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರಕ ಹರಿವಾಸಸಂಪರೂ, ಎಚ್ಚಿಕಳೂ ಆದರು. ಅವರು ಪಾಡಿದ ಮಾತು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿ ದೃಢ ನೊಳ್ಳಲು, ಮಾತಿನ ಜನಗೊಡಿದ ಗೀಯತೆ (ಸಂಗೀತ), ಲಯ, ಇವೆಲ್ಲ ಇನ್ನೂ ಕ್ರಿಯೆ ಆಗಿ ಆಂದೋಲನ ದೃಢಗೊಡಿತು. ಪರಂಪರೆಯೆ ಆಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಹಿಂದಿದ್ದ ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಪಟಿಸ್ಥಳ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿದ್ದಂತೆ ಮಧ್ಯಮಂತ ತತ್ತ್ವ ಹರಿವಾಸರ ಕ್ರಿಯೆ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಧಾರ್ಮಿಕ-ಮತೀಯ ಆಂದೋಲನ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನೂ ಜನೆ ಗೊಡಿಸಿ, ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಂಡು, ಆ ಆಂದೋಲನವೆ ಸತ್ಯ ಇನ್ನೂ ವುಪ್ಪು ಆಯಿತು. ಒಂದು ಪಂಥ, ಒಂದು ಆಂದೋಲನ ಆಗಲು ಆ ಬಣ, ಗುಂಪು, ಅವರ ಸಂಘಟಕ

ವ್ಯಕ್ತತೆ, ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯ, ಆವರ್ತವಾವದ ವೋಲಿಯು. ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯ, ಹಾಗೂ ಆ ಅಂದೋಲನ, ಜನಮಾನ್ಯ ಆಗಲು ಜನಭಾವಬಿಳಕೆ-ಬೆಳವಳಿಗೆಯದೂ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಗೀದಾಗಾ ಭಾಷೆ ಬಿಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿನ ರಹಸ್ಯ (ಮತ-ಧರ್ಮಾಗ್ರಂಥಗಳ ರಹಸ್ಯ)ವನ್ನು ಜನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಲಾಗಿ ತಿಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಮತ ಪ್ರವಾದಿಗಳೆ ಆದರು ಪರಿವಾಸರು. ಜನಭಾವಯನ್ನು ದೇವಭಾವನೆಗೇರಿಸಿದ ಪರಿಣತರೂ ಆದರು. ಇದೂ ಪರಿವಾಸ ಪಂಥವನ್ನು ಅಂದೋಲನವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲು ಇಂಬುಗೊಡುವ ಅಂಶವೆ. ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಇಷ್ಟೂ ಮುಂದುವರಿದೆ ಇದೆ. ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಹುಮಂದಿ ಕೆಲವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಾಠಿ:ರರಿಂದ ಪರಿವಾಸಿಯಾಕ್ಷೆ. ಅಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಕರಿಸುತ್ತ ಲಿರುವವರಿದಾರೆ.¹¹ ಪರಿಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಸಾರ, ಪಾವ್ತು ನಂಬಿರುವ ಮಧ್ಯಮತ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಳು ವಿಶ್ವಾಸ, ಹಾಗೂ ಅವರ ಪ್ರಸಾರ, ಮಾನವ ಕೋಟಿಯು ಬಿಜಂಬದಕೆನ್ನು ಬದುಕಲೆಂಬ ಕೆಡ್ವಾ ವನ-ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಂದೋಲನ ಪಥ ಇನ್ನು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಲೆ ಇದೆ. ಪರಿವಾಸವ್ಯಕ್ತಿ ಕನ್ನರೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಪರಿವಾಸ ಬದುಕು, ಭಕ್ತವರ ಪಥ ಗಮನ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದು ಅಂದೋಲನದ ಇದಾಗಿ ನಿರರ್ತನವಾಗಿದೆ. ಪರಿವಾಸ ಪಂಥದವರು ಕೇವಲ ನಾಡಾಡಿ ಪಂಥದವರಲ್ಲ. ಅವರದ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಗ. ಎಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿಯೂ ಅವರು ಪರಿವಾಸ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಪಲಂಬಿಸುವವರಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಗೊಟಿಸುವವನ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತ, ಬೇಡುವವರಲ್ಲ. ಪರಿವಾ ಭಕ್ತರಾದ ಅವರಿಗೆ ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ, ಹಾಗೂ ಜನತೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಹಾದಿ ತೋರಿಸಿಡುವುದೆ ಉದ್ದೇಶ. "ದಾಸನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬದು ಜನ್ಮದ ಸುಕೃತ" ವೆನ್ನುವ ಪ್ರೀತ್ಯಾಸರಾಯರು, "ಪ್ರೀತ್ಯಷ್ಟ ಎನ್ನನು ಪಾಯಬೇಕೆ ತಂದೆ : ಅಳಿದ ನೀನು ನಿನ್ನಳು ನಾನು" ಎನ್ನುವ ದಾಸರದಾಸ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಕರಿಸುವವು ವಿನಯವಂತಿಕೆಯುಳ್ಳವರು. ಪುರುಂದರ-ಕವತರಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಭಾವನೆ ಮೂರ್ತನಗೊಡುತ್ತದೆ. ಪರಿವಾಸಿಯೆಂಬ ಮೆರೆ ಅಸ್ಪರ್ಶ ಆಗಲು ಅವರ ನಡೆ-ನುಡಿ-ಸ್ವಭಾವ, ಭಕ್ತಿಯ ಧರ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಜಯದಾಸರು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತ. ತಿಳಿಸುವ ನುಡಿಗಳಿವು:-

ಪರಿವಾ ಪೂಜಿಪ್ಪರುಮೆಯ ಪೂಜಿವರು:
 ಪರಿವಾ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ನಿರೀತಿಯನಿವರು:
 ಪರಿವಾ ಬದ್ಧನಾಗಿ ಸುತ್ತಿಲರು
 ಪರಿವಾ ಕಟ್ಟನವರ ಪರಿವಾಡಿಯನು
 ಪರಿವಾ ಮನನ ಪಾವನ ತ್ರಿಭಾವನ
 ಪರಿವಾ ಮ ಸರ್ವದ ಜನತನೆಯನು ನಿನ್ನ
 ಪರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವಿಲ್ಲವೆಂದು
 ಕೆರೆಯುದ್ದಿಯಲ್ಲೆಂದ ಕೊಡಾಡಿ ಕೊಡಾಡಿ
 ಪರಮೈಶ್ವರವಾ ಮೂರ್ತಿ ವಿಜಯನಿವಲಿಯು

ಸು ಸು ಸು ಬೆಳಾವಂತಿವರು ಎಂಬುದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರ ಅಂದೋಲನ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ಹರಿಭಕ್ತ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ "ಒಂದೆಡೆಯೇ ಗೊಟವಾವು ಜಡಿದು ಪುಟ್ಟದೋತರ ಮದಿಯುಟ್ಟು ಕಾಕುವೀಸಕೆಂದು" ವಂದನೆಗೊಂಡು ಹರಿದಾಸ ಚಿತ್ರಣವಿಲ್ಲ. ಆದು ಣಾಂಠಕೆರೆಂದೆಂದು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಪರಿಭಾಷಿಸಿದ್ದರು ಇದು ಹರಿಭಾಷ್ಯ ಭಕ್ತಿವಂಥ ಒಂದು ಅಂದೋಲನವೇ ಆಗಿ ಮೊದಲಾದದ್ದರ ನೋಟವಾಗೂ ಹರಿಭಕ್ತ ವ್ಯಸರಾದ ಭೇದವಿಲ್ಲಾಗಿ ತನ್ನ ಬದುಕನ್ನೇ ತೇದ ಭಕ್ತಜನು ಹರಿದಾಸರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರವ ವಿಚಾರವೆ ಆಗಿದೆ.

ಮುಖ್ಯ ಶೈಲಿಗಳೆಗಳು

ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಅಂದೋಲನವೆ ಪಡೆದು ಬಂದ ಜಾದಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಕೆಲವು ಅಂಶ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ಈ ಭಕ್ತಿವಂಥದಲ್ಲಿ ಅಂದೋಲನವೆ ಪರಿಶುದ್ಧವು ಪ್ರೋಫೆ, ಪೋಷಕವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸಬಹುದು

1. ಮೆಚ್ಚುವೆತ-ತತ್ವ : ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ-ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ, ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ, ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಭಕ್ತಿ, ಕೃಪಣವ ಮಹತ್ಕಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ, ಭೇದ, ಹರಿದಾಸರದು, ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ, ಎನ್ನಬಹುದು. ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಾಂಘಿಕಗಳೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದೆ ಅವರು-ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾದ್ಯಮ, ಆ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರಬಹುದು ಸರ್ವ ಗೋರುಗುಣ, ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯ, (ಉಪಮೆ, ರೂಪಕ, ಪ್ರತಿಮೆ, ಅಲಂಕಾರ, ಮೂರ್ತೆ, ಇತ್ಯಾದಿ...) ಅನುಭವ-ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವೆ ಕಳಕರಿ, ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ-ವೈವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೆ ಪಳಬಲ ತೀವ್ರತೆ, ಸುಪ್ರಸುಖಗೊಂಡು ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಹಿಮೆಗಳೆಲ್ಲವಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. ಯಾವುದೆ ಕಡೆಗೆ-ಅಗ್ರಹಾರಗಳ ಅಶಯ ಅವಿಯೆಗಳು ಹರಿಭಕ್ತರಾದ ಹರಿದಾಸಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಇದ್ದದ್ದು ತೊರಿದು ಒಂದವರವರು. ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರತೆ, ಪ್ರಾಮೋಗತೆ, ಕಾವ್ಯಾಂಶವನ್ನು ಪ್ರಸುಖಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಹಜಸರಳತೆ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಯೋಗ (ವ್ಯತ್ಯಸಾಮ, ಭ್ರಮರಗೀತೆ, ದಂಡೆ ಹೀಗೆ), ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಭಕ್ತಿ, ವಾದಿರಾಜರ ಕವಿಹೃದಯ, ಕನಕನ ಜಾಣ್ಮೆ, ವಿಜಯದಾಸರ-ಗೋಪಾಲದಾಸರ-ಹಗಣ್ಣಾಥ ದಾಸರ ಮಧ್ಯೆ ನಿಮ್ಮ-ಸುಷ್ಕತ ಪರಿಣತಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಚಾರ-ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಇವರಲ್ಲಿ ತುದಿಯುವ ರೀತಿ, ಎಲ್ಲವೂ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೇ ಹಿರಂತನ ಆಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಭಕ್ತಿವಂಥ ಅಂದೋಲನ ಆಗಿದ್ದರ ತುರುಹಾಗುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರ-ಕನಕದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಆಗಿಹೆದೆಯೆಂಬುದು ಸುದಿದಿತ.

2. ಮೊದಮೊದಲು ಜಾಸನಾಹಿತ ಕೇವಲ ದೇವರೆ ಭೂಲಾ ಕಾಲದ ಕೈಕರ್ಮ ಕಾರ್ಯ, ಭಗವಂತನ ನಾಮಸಂಕೀರ್ತನೆಗಷ್ಟೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಬರಬರಾಕ್ಕೆ ಪುರಂದರರವಿಯಾಚೆಗೆ ಭಕ್ತಿಯ ಸಂಗಡ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂತರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆತೆಯನ್ನು ಧ್ಯೇಯ ಆಗಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಅದರ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟತೆ. ಇದು ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದಾಗಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕುಗ್ಗಿ, ಮತ್ತೆ ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಸಾರದಿಂದ ಪುನಶ್ಚೇತನೆಗೊಂಡು, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಿಸುಗಿತು. ಈಗ ಸೊರಗುತ್ತ ಬಂದಿದೆ, ಅದರೂ ಉಳಿದಿದೆ, ಮೊದಮೊದಲಲ್ಲದ ಅಂತಸ್ತೀತನ್ನೆವರದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ.

3. ಮೂರನೆಯ ವಿಚಾರ, ಹರಿದಾಸಾಹಿತ ಮಧ್ಯಮತ ಬದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದು. ಕವಿಕವಾನಂದರಲ್ಲಿಯಂತೂ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ವಿಚಾರವೆ, ಸಮನ್ವಯ ಮನೋಭಾವ ಎದ್ದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು, ಮೊದಲಿಗೆ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯವರಾಗಿದ್ದವರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ, ಶ್ರೀಮಾತೆಯನ್ನಾವ್ಯವಿಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ತುಂಬ ಗೌರವಾದರ-ಮಾಧ್ಯದೀಕ್ಷೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆಯೆಂತೂ, ಒಟ್ಟಾರೆ ಹರಿದಾಸರ ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕೇವಲ ಮಹಿಮೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೆಂಬರಿಂದ ಭನ್ನ ಆಗಿದೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಅದು ಸರ್ವಜನಾದರಣೀಯ ಎಂದನ್ನೂ ಕೊಂಡಿತು. ಮಹಿಮೆಯಿರಲೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂ ಆಗಿ ಪಳವನಕಟ್ಟಿ ಗಿರಿಯಮ್ಮ, ಹೆರನವನಳ್ಳಿ ಭಾವವ್ಯನಂಥ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಕೊಡುಗಯಾಗಿತ್ತಿತು.

4. ಹರಿದಾಸಾಹಿತ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಧ್ಯಮತ ಪರಂಪರೆ, ಗುರು-ಶಿಷ್ಯ ಪುರಂಪರೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಂದ ಹರಿದಾಸರಿಂದ ರಚಿತ ಆಗಿದೆ.¹² ಇಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಹಾಧೀಶರು ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು ಸ್ವತಃ ಪಂಡಿತರು, ಕವಿಗಳ ಸಂಪ್ರಕ-ಕನ್ನಡ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವರು. ಶಾಸ್ತ್ರವಿಷ್ಣು ಆದ ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ಹರಿದಾಸವಿಷ್ಣು ಯಂಥ ದಾಸಕೂಟ ಎರಡನ್ನೂ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದವರು, ಸಂಘಟಕರ. ಕವಿಕವಾನಂದ ಮೇಲೆ ಅಪಾರ ಕರಣೆ, ಅದರನ್ನು ಕುರಿತು ಗೌರವ ತೋರಿದ ಸಂಧಾರಕ ಮನೋಧರ್ಮದವರು ಯತಿಪುಂಗವರು ಸೇರಿ ಹರಿದಾಸರೊಂದಿಗೆ ಅನುಭವಿಗಳಾದ್ದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿತು, ಅನೇಕ ವೇಳೆ ತಮ್ಮ ಮತದ ಎಷ್ಟೆ ಮೀರಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ವಿಚಾರ ಮನೋಭಾವ ದಿಂದಲೇ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾದಿರಾಜರ ತುಳು ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಅವರಿಗೆ ಸಾಮಾಜ್ಯ ಜನತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಕಳಕಳಿ, ಪಾಗೂ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿತ್ವ ಇವೆಲ್ಲ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದಂಥವು. ಅದರ, ಮೊದಮೊದಲು ಎಂಥ ಉನ್ನತಜ್ಞಾನ-ಚಿಂತನ ನಡೆಸಿದ ಹರಿದಾಸ ಶಿಷ್ಯರು ಬಂದರೋ, ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಳವಂವಿ ಆಯಿತು. ಹರಿದಾಸರ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮೋಗಾ, ಬರಿ ಮಧ್ಯಮತ ಸಮರ್ಥನೆ, ಪ್ರಸಾರದತ್ತಲೆ ಹೊರಳಿದುದು ವಿಜಯದಾಸರಿಂದತ್ತ ಗಮನಿಸಿದಾಗ¹³ ಸ್ಪಷ್ಟ ಆಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಮುಂದೆವರಿಯತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

5. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಮಾನ್ಯ ಆಗಿದ್ದು ಪರಿಧಾಸರ ಉದಾರ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಪಾಗೂ ಪ್ರೀತಾವರಾಜ, ವಾದಿರಾಜರಿಂದ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ತನಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪರೀಕ್ಷೆ, ವಿದ್ಯಾಪ್ತ, ಗಾಢಪಾಗುಳ್ಳವರೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪದಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆಯಿತ್ತರು, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಅದರ್ಶ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ತಲುಪಲು ಸಾಧ್ಯ ಆಯಿತು. (ಪುಷ್ಕರಾದರ ಪ್ರಭಾವ ಇಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ.)

6. ಗುರು-ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆ. ಗುರುಭಕ್ತಿ, ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಪುರಂದರರನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದಂಥವೂ ಅಪರೂಪವಾಗಿದೊಡತಿವೆ. ಇದು ಪರಮ್ಪರ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ ಕಟ್ಟಿಸಲು ಕಾರಣ ಆಯಿತು.

7. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ನೀಡಿದವರು ಪ್ರೀತಾವರಾಜರು. ಕಾಲಿಗೆ ಗಿಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ, ತುಂಬೂರಿ ವಿರಾಟೆ, (ಕನಕ ದಾಸರು ನಿಶಾನಾದ ಹಿಡಿದ ಚಿತ್ರ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಬಹುಶಃ ಅವರು ಅದನ್ನೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರಬೇಕು) ಚಟಕೆ ಒಡಿಯುತ್ತ. ದೇವರ ಪುಜಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ದೊಡಗೂಡಿದ ಕೈತಿ ರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಗೀಯಕೆ, ನರ್ತನ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದವು. ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಗ-ತಾಳ-ಲಯ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಅವರ ಮನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಬೀಜ, ಬಿತ್ತಿ, ಮೂಳೆಯಿಸಿತು. ಇದು ಹರಿದಾಸರ ಅನುಭವ ಕಾರ್ಯ, ಅದೇ ಕಾರ್ಯ ಕೂಡ.

8. ಮೂಲ್ಯಾನಿಧಿ ಪ್ರಸಾದ, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ, ಸಂಗೀತಕಾವ್ಯಕ್ಕೂ ಮನವತ್ತಿದ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ. ಪುರಂದರದಾಸರ ತಿನ್ನಾರಿಗೀತೆ, ಮನೆಯೊಮ್ಮೊಳವ ಗೌಳ-ರಾಗ ಶ್ಲಾಘಾನ್ಯ. ಸಂಕೇತದಂಗಳೂ, ಇವೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಸಾರ್ವಭೌಮ, ವಿಶ್ವಾಮಹರನ್ನೆನಿಸಿತು. ಶ್ಲಾಘಾರಾಜರೂ ಅವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಪಡೆದಿರುವುದನ್ನು

ಒಂದುವೆ ಜಾನಪದ ಅಂಶ ಅಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಕ್ಷಮೆ. ಪ್ರೀತಾವರಾಜರ ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಡು ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದು ಪರಂಪರೆ ಸೃಷ್ಟಿಗೀತರ ಕೋಲು - ಸುವಿವದ, ಪ್ರೀತವನ್ನೆನಿಸಿದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು - ಇವೆಲ್ಲ ಜನಪದವೆ. ಇದು ಈ ಅಂದೋಲನ ತನ್ನ ಅದರ್ಶ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ 'ಅರೂಪನುಡಿ' ಅಥವಾ ಅದು 'ನನ್ನಾಥದಾಸರಂಥವರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರೀತಿಯೆ

ಕಂಡು ಬಂದರೂ ವಿಜಯದಾಸರಂಭವದಲ್ಲಿ ವಂದ್ಯದವ ತತ್ವ ನಿರೂಪಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವ ಕೀರ್ತಿ (ಉತ್ತರ ಕರ್ಣಾಟಕ) ಭಾವೆಯ ಸಮರ್ಥ ಬಳಕೆಯಿದೆ. ಜನವದ ಸೂಕ್ತಿ, ನೂಡಿಗಟ್ಟು, ಪಾಣ್ಡುಡಿಗಳನ್ನು ಹರಿದಾಸರು ತುಂಬ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಈ ಅಂದೋಲನದ ಯಶಸ್ವಿಗೆ ಕಾರಣಕೂಡ.

11. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ, ಒಪ್ಪಂದಿಕ ಹರಿದಾಸರೆಲ್ಲ ಉತ್ತರ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ದಾಸಕೂಟದ ಉಪ-ಮಂತ್ರಾಲಯ ಅದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ-ಉತ್ತೇಜಕ ಆಗಿದ್ದಾತು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಫಂಡರಿಗಿಯ ವಿಶಲ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆನಗಾಣಬಹುದು.

12. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದಿಂದ ಒಡನೂಡಿ ಬಂದಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿ ಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ಕಾಲೀನ (ಪಂಪ, ಕಾಲ ಯೋಗದ) ಸಾಮಾಜಿಕ-ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಆತರ ಸಾಮಗ್ರಿ ಇವೆ. ಕವಿತಾಸರ ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ, ರಾಜಧಾನ್ಯ ಚರಿತೆ, ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆ.

13. ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ದಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಕೃತಿಕಾರರು ಬಂದಿರುವುದು ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣ. ನೀತಿ, ಭಕ್ತಿ, ಸಮಾಜ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಉಂಟು ಮಾಡುವುದೇ ಹರಿದಾಸರ ಧೈಯವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಹಾಡಿ, ಕೇಳಿದದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯ-ಧರ್ಮವ್ಯಸಾರ, ಎರಡನ್ನೂ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಗಮಾಡಿತು. ಮಹಿಳೆಯರ ಕೊಡುಗೆ ಇಲ್ಲಿ ವಿರಳ.

ಮೇಲೆ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಕೆಲವಾರು ಅಂಶಗಳಿಂದಾಗಿ, ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿರುವ ಆಭಿವ್ಯಕ್ತ ಕೆಳಕೆಳೆಯಿಂದಾಗಿ, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಪ್ರಧಾನತಃ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನವೆಂದೇ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹರಿಭಕ್ತಿ-ಜಾಣಿ ಗುರುಭಕ್ತಿಯ ಹೊಸಲೆಂಬುದು, ಅವನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ತಿಳಿದು ಬರುವ ಅಂಶ. ನಿವತರಂಗಿಗೆ ನಿವಸರ್ವೋತ್ತಮವಾದಂತೆ, ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ. ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು, ಹರಿಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಸಾರವೇ ಹರಿದಾಸರ ಧೈಯ, ಒದನೆ ಇದಾಗಿತ್ತು; ಭಕ್ತಿ ಈ ಎರಡು ಅಂದೋಲನಕ್ಕೂ ಸಮಾನವಾದ ತೀವ್ರ ಮೆಚೋಭಾವ. "ದಾಸವಾಣ್ಯ ಯವಲ್ಲಿ ಈ ಭಕ್ತಿಯ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಉತ್ಕಟ ಪ್ರೀತಿಯೆಂದಿ ಕುಂಟದೆ. ಅನುಭಾವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಕಾಣುವ ರೂಪ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ಪ್ರೀತಿ ವೈದೋರಿದೆ. ಮೂ, ತಾಯಿ ತಂದೆ, ಆಳು-ಒಡೆಯ, ಸತಿ-ಪತಿ, ಅಪ್ಪ-ವಿಜ್ಞ ಈ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ

ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಭಕ್ತನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಈ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಕ್ತಿಭಾವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೊರತೆಯನ್ನೂ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿ ಭಾವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರೀತಿನಾಸನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತವಾಗಿದೆ¹¹ ಎಂಬ ವೇದಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ. ವಚನೋದರಿಗೆ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೆ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ತಮ್ಮ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರವು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೆನಿಸಿದ್ದ, ನಿರ್ಮಾಪ್ಯವೆನಿಸಿದ ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ತತ್ವ ಅವರಿಗೆ ಸರಿಯೆನಿಸಿದ್ದು, ಅವುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಳತಮಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇದರಿಂದ, ಹರಿದಾಸರು ತತ್ವ ಪ್ರಸಾರದ ಪ್ರವಾದಿ (ವಿವೇಕಿ) ಗಳೆಂದರೂ ಹೆಚ್ಚು. ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಧರ್ಮ ಕ್ರಾಂತಿ, ವೈಚಾರಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ಮನಸ್ಸು ಸಾಧನವೆ ವಿಶಾ ಕೇವಲ ಮಂಡಿತ ಬೋಧಕರು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆದಷ್ಟು ಮತಧರ್ಮ ಕ್ರಾಂತಿ, ಪುನಃ ಪುನಃ ಅಲೋಚನೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೂ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೆ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ಬದುಕಿನ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಗಾಢ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ರಾಜ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿಗಳ ಪರಿಣಾಮದಿಂದಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯರಂಗ ಕದಲಿವೆದ್ದ ರೂ. ಕೃತಿರಚನೆ-ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಪೋಷಣೆಗೆ ರಾಜ್ಯ ವಿಶ್ವಮಗಳೂ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.¹² ಕರ್ನಾಟಕ ದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಕ್ರಾಂತಿಗಳೆನಿಸಿ ನಡೆದಿವೆ.¹³ ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ, ಶಾಕ್ತ-ತಾಂತ್ರಿಕ, ವೀರಶೈವ, ಶಂಕರ, ರಾಮಾನುಜ, ಮಧ್ವರಿಂದ ಮತಗಳ (ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಗಳ) ಅಂದೋಲನ ಎದೆಯಿದೆ ನಡೆದವು. ಈ ಧರ್ಮಕ್ರಾಂತಿಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ಮೇಲೆಯೂ ಆಯಿತು. ಅದು ಅಯೋಧ್ಯಾ ಪರಿಸರದಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ವಚನ ಬಳವಳಿಯನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿ ಉಗಮಗೊಂಡ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಬೆಳೆದು ವರ್ಧಿಸಿದರೂ ಭಾಷೆ-ಆದರ ಬಳಕೆ, ಕಾವ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ಪ್ರಚಾರ-ಪ್ರಚೋದದಲ್ಲಿ ತನ್ನದೆ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಾದಿ ಕಂಡುಕೊಂಡಿತು. ನಡುಗನ್ನಡ ಜನತೆಯ ಅಡಂಬರವೆಯ ಬಳವಳಿಯನ್ನು ಎರಡು ಗುಂಪಿಗಳವರೂ (ವಚನ-ದಾಸ) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮತಧರ್ಮದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಜೈನರು ಜನಭಕ್ತಿ ಹರಡಿದಂತೆ, ಶರಣರು ಶಿವಭಕ್ತಿ ಸಾರಿದಂತೆ, ಹರಿದಾಸರು ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ, ಸಾರಿ, ವೇದ-ಆಗಮ, ಉಪನಿಷತ್ತು-ಶ್ರುತಿಶ್ಲೋಕಿ ಪೈವನಾ, ಪುರಾಣ ದರ್ಶನಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಧರ್ಮರಚನೆ-ಗಣನ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಪುರಾಣದ ಅನೇಕ ಉಪಮೆ, ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳವ ಜನಭಾವ-ಅನುಮಾನಿಸ್ತಲ್ಲಿಯೆ ಟಿಪ್ಪರಿಸಿದರು. ಆನರೆ ತವಿ ಪ್ರದಯವೂ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ವಿಂದಿಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಸಾಮಾನ್ಯಮಾತ್ಮ ಆಗಿ ದೃಢಗೊಂಡೆದವೈ ಅಲ್ಲದೆ, ಭಕ್ತಿ ರೂಪಧರಿತ ಆದ ಅವರ ಕೀರ್ತನ ಸಂಪದ, ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನ ವರೆಗೂ ಜನತೆಯ ಒಲವರ ಪಡೆದ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗುಳಿದಿದೆ. ಹರಿದಾಸ ತೆಂಬ ಹಿತವೆನಿಸಿ, ಸಮಾಜ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಯಾವುದೇ ಪೋಲೀಸೆ, ಬಯೋಟೆಕೆ ಕಟ್ಟಿಲ್ಲದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಮಿತಿಯ ಅಲ್ಲಿ ತಾನೆ ತಾನಾಗಿ ಮೆರೆದಿದೆ.

ಪರಿದಾಸರ ಸೌಮ್ಯರೀತಿಯ ಅಂದೋಲನ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿ ಪಂಡಿಗಳಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಯಾರೂ ತಳ್ಳಿ ಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಅಂದಿನ ಸಮಾಜ-ಪರಿಸರದ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳ ಭಾವಯೋಜನೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಗೀರ್ವಾಣ ಭಾವ (ಸಂಸ್ಕೃತ) ಅರಿಯದವರಿಗೆ ಸುಲಭ ಆಗುವಂತೆ ಅಜ್ಜಿಯಾ ಪ್ರಕಾಶನದ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು, ಗ್ರಂಥಸಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಮನದಬ್ಬು ಮಾಡಿದುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ವೀಚಾರವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಿವರಣೆ, ಭಾಷಾ ಪ್ರಭುತ್ವ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದಿತು.¹⁰ ವೇದಾಂತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತ ಒಬ್ಬ ಕನ್ನಡಿಗ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಯುರದಿದ್ದರೂ, ಅವನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನ ಆಕರ ಅದ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪೂರಾ ಚರಮಾನಂದವಾಗಿದೆಯೇನಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಎಲ್ಲ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗಳೂ ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಮಾದರಿಗಳೆ ಆಗಿವೆ ಎಂಬ ಬೆಂಬಲಿಯವರ ಅಭಿಮತ ಅಕ್ಷರಶಃ ನಿಜ. ದಾಸರ ಪದಗಳು ಇಂದೂ ಛೇದನೆಯೆನಿಸಿ ಭಾವಗೀತೆಗಳೆ ಆಗಿವೆ. ಹಾಗೂ ಹೃದಯತುಲನಕೀರ್ತನಾಧಾರ, ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಳ ಹೊಸತಾಗಿ ಸೃಜಿಸುತ್ತವೆ.

ಪರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಜನೆಯೂ ಅವಾರ.¹¹ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಕೈಕೊಂಡ ಅಂದೋಲನ ಪಠ್ಯ-ಭಕ್ತಿಪಂಥ-ಆದರ್ಶ ಎಲ್ಲವೂ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಬಿತ್ತರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಸಾಲ್ಕು ಕೃತಿಗಳ ಕೆಲವು ಸಾಲಂ ಮಾತ್ರ ನೀಡಲಾಗಿದೆ :

- ಅ. ಗುರುಭೂತಿ ಬೇಕು, ಓರಿಯನ ಕರುಣಬೇಕು :
 ಪಾಪಭಾಗ ನಿನ್ನ ಕೇಳುವ ಇರಬೇಕು :
 ದಿವ್ಯತೀರ್ಥ ನಿನ್ನ ವಿವಾರಾಧಾರೇಕು :
 ಪರಮಾತ್ಮಪೂಜಿಸಿಕು ಕೂಡಬೇಕು ಪರಗತಿಗೆ :
 ಪರಿಪರಿಪ್ರಪಿಸಿಕು AD ಪರಮವಾಚನ :
 ಪರಮಾನಂದಪಡಿಸಿಕು ವಿಷಮಂತ್ರಪಡಿಸಿಕು :.....

- ಆ. ಸಲಿಲ, ಭೂ, ಗಿರಿ, ಲತೆ, ಜಾನಾ ವೈಶ್ಯ
 ಭೂ, ಮ್ಯೂ, ಪಶ್ಯ, ಕಾನಿತ, ಮಾತ್ಸ್ಯ
 ಸ್ವಳಗಳ ಮ್ಯೂತ ಗಗನ, ಪ್ಯೂ,
 ಜಲ, ಪಾವತ, ತರು, ಪವನ, ಅಪ
 ಒಳಗೆ ಪೋದಗೆ ಎಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಮಯ (ನಿಯಮಿತಲ)

- ೧. ಧ್ಯಾನವನ ಪೂಜಾ ದೇವತೆಯೊಡನೆ :
ಅನಂದದಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿ ಅಂತರಂಗದಲಿ (ನಿಜವೆನಿಸಿತು)
- ೨. ವೇದ ಓದಿದರೇನು ಶಾಸ್ತ್ರವೇನಂದಿದರೇನು :
ಕಾರಣವಾದ ಗೆದ್ದರೇನು ಧ್ಯಾನದಿಲ್ಲದ :
ಕಾಶಿಗಿ ಹೋದರೇನು, ಕಾಶನ ಸೇರಿದರೇನು
ಕಾಶೀಶಾಂಭರ ಉಟ್ಟರೇನು ಜ್ಞಾನದಿಲ್ಲದ
ಅಪರಜ್ಞಾನವಾದರೇನು, ಅನಂತ ಬೇರಿದರೇನು
ನಿಜವೆನಿಸಿತನ ಸಾರಿದರೇನು ಜ್ಞಾನದಿಲ್ಲದ.....

ಈ ಸಾಲುಗಳನ್ನ ವಲೋಕಿಸಿದಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಜನೆಯ ಮಹತ್ವ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಭಾಷೆ ಎಷ್ಟು ಅರಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರರ್ಥ ಅಷ್ಟೆ ಗಹನ ಪತ್ರವನ್ನು ಅರಿವು-ಮಾಡಿಕೊಡುವುದರ ಅಕರಭೂ ಆಗಿದೆ. ವಾದಿರಾಜನಂಥ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯವಾದ ಹಯಗ್ರೀವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿ ಕೊಂಡವರೂ, ಗಂಭೀರತೆ ಹಾಗೂ ಪರಿವಾಸ-ಪರಿಭಕ್ತನ ದಿವ್ಯದೈವ ಹೇಳುವುದರೊಂದಿಗೆ, ತನ್ನ ದೈವದ ಅದ ಪರಿಭಕ್ತಿ-ಪರಿಸಂಹಾರವ್ಯವಸ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀವಿಜಯದಾಸರು 'ಸರ್ವಸ್ಥಳದಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ'ವೆಂದೊ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಪಾಸನ ಕ್ರಮ ಅದ ದಿವ್ಯ-ಪಾಪವೆ ಮಾಡುವುದರ ಒಗ್ಗಿ ವಿಜಯದಾಸರು ತಿಳಿಸುತ್ತ. ಭಕ್ತಿ ದೃಢಗೊಳ್ಳಲು, ಭಕ್ತರ ಶರೀರ-ಮನಸ್ಸು-ದೈವ-ಶಾಂತವಾಗಿ ಇರಲು ಸಮಯಕ, ಪೂಜಕ ಆಗುವ ಯೋಗ ಮಾಡುವ ಅರಿವನ್ನು ಸಂಕಲ್ಪದ ನಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಯ ಉದಾಹರಣೆ, ವಿಜಯದಾಸನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಂಥದು. ಅಂಥ ಪಂಡಿತರನ್ನೂ ಕೊಳ್ಳುವವರು-ಒಬ್ಬಬಿಡಿಯವರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಆನೇಕ. ಅವರು ವಿಜಯದಾಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದ ರುಲುಪ್ಪದು ಕೃತಿಯ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವ ಅಂಶ. ಜ್ಞಾನದ ದಳಕು ಇದ್ದ, ಅರಿವಿನ ಅಕರ ಆಗದ. ಒಬ್ಬ ಕಾಶೀಶಾಂಭರ ಉಟ್ಟರೆ, ಕತ್ತೆ ಸಿಂಹದ ಚರ್ಮ ಹೊದ್ದು ನಿಂತವಾಯಿತೆಂದನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತರ್ಕದಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುವ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿದ್ದರೇನು, ಮುಕ್ತಿಸಾಧಿಸುವ ಭಕ್ತಿಯಂತ ಭಾವವನ್ನಿ ಇಂದಿವ್ವರೆ, ಎಂಬುದು ದಾಸರ ಅನಿಸಿಕೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳ-ಪರಿವಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ದಾಂಗುಡಿಯಿರಿಸಿ, ಕನ್ನಡ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರಸಾರ, ಪರಿ ಭಕ್ತಿ, ಪರಿಪಾಠವು, ಪರಿಶುದ್ಧ ಬದುಕು, ಸಮಾಜ ಹಿತ, ಸರ್ವಹಿತ-ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ದಂಡಿದ ಸಾಮೂಹಿಕ ಅಂದೋಲನವೆ ಆಯಿತೆಂಬುದು ತಿಳಿಯ ಬರುವ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ. ಪರಿವಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೇಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ಮಾತನಾಡಿಯಾಗೂ ತಾವು ದೇಶ

ಪಠ್ಯಪಠೆ ಮಾಡಿದ ಶೋಕಾನುಭವ, ಭಕ್ತಿಯ ಮಜಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ದೈವದ ಅನಂತ ಸ್ವರೂಪಗಳ ವಿವಿಧ ಒಗೆ, ಹೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಸಂದರ್ಶನದ ಅನುಭವವೈವಿಧ್ಯ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ನೀಡುವುದರೂದಿಗೆ ಅವರ ಜ್ಞಾನ, ನಿಷ್ಠೆ, ವೈರಾಗ್ಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮುಕುತಿ ದೊರಕಿಸುವ ಪುಟಲಿಕೆ, ಪೌರುಷೀಯ ಪ್ರಮಾಣಗಳಾದ ಮೆದಾಗಮ, ಪುರಾಣ ಪ್ರಣೀತಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸರ್ವರಿಗೂ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ವಿಶಾಲಮನೋಭಾವ ಎಲ್ಲವೂ ನಿಜಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಗೊಂಡಿವೆ. ತಾವೊಬ್ಬರ ಉದ್ಧಾರ ಆಗದೇಕೆಂಬ, ಬದುಕದೇಕೆಂಬ ಸ್ವಾರ್ಥಗಳಿಲ್ಲ ಅವರು. ಪರಿಭ್ರಷ್ಟವಂಥ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವೆ ಆಗಲು ಅವರ ಇಡೀ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನಾಂಗತ ಆಗಿ ಶತಮಾನಗಟ್ಟಲೆ ಸಾರುವ ಏಕಮುಖಿತವಾದ ವಿಚಾರಧಾರೆ-ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೈಯ, ಋಷಿ ನಿರ್ಧಾರ, ತಾನು ನಡೆದ ಆದರ್ಶದಲ್ಲಿ ದೃಢ ನಂಬುಗೆ, ಆಳು ಎಲ್ಲಾ ಸ, ಶಾಗೂ ಸಮುದಾಯಿಕ ಆಗಿ ತಾವು ಕಂಡನುಭವಿ, ಅನುಭಾವಿವೆ ದೆನ್ನೆ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳ್ಳುವ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಶವನ, ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಣ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನುಭವ-ಅನುಭಾವ (ಅವಶೋಕ್ಷಣ್ಯಾನ) ಕ್ಷಿತಿವ ಎಷ್ಟಾರ ಆಗುತ್ತ ಆಗುತ್ತ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದ-ನೋವು ನೆರವುಗಳ ಇಹದ ಮೃಣ್ಮಯ ಬದುಕಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನಯನನ್ನರಸುತ್ತ, ತುಮುಲ-ತುನಿತವನುಭವಿ, ಕವಿ ಭಗವದನುಭವ ವಿಶೇವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಸದಿಯಾಗಲು, ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಿಲ್ಲ ಅನುಭವಿವೇಶಾದುದಿಷ್ಟೆ : ದೃಢಭವುತಿ ಪುನಃ. ಮಂಜಾತ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗುರುನಿನಿದಂತೆ ಅದರೊಡಗೊಂಡಿವೆ. ಸುದೃಢ ಸೈವ್ಯೇಶ್ಯ, ಭಗವಂತನೊಬ್ಬನೇ ಎಂಬ ಅಧಿಕ ಪ್ರೇಮ-ದೃಢವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳ, ಅವನ ಕರುಣೆ, ಕೃಪೆ, ಒಲವರನ್ನಾಗಿ ಅವನರತ ಹುಲಿ, ತಾನು-ವನ್ನೆ ವರಲ್ಲದ ಸುತ್ತಣ ಮಾನವಕೋಟಿಯ ಬದುಕನ್ನು ಹೇಳುವಾಗಿನ ಅಂದೋಲನ ಪಥವಿವು.

ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ಮೃದುವಾದ ಮಾನ್ಯಯವೆಂಬುದು ಅವರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಶ್. ಪದಿಪಾಲ್ಯನಿ ಶಿವ ಕೊನೆಯಿಂದ ಮೊದಲಾಗೊಂಡು ಸುಮಾರು ಐದು ಶತಮಾನ ಬಾಕಿ, ಬೆಳಗಿ, ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಯಾವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇದು ಆರಂಭಗೊಂಡಿತೋ ಆ ಉದ್ದೇಶದವ್ಯದೂ ಸಾಧಿಸಿತೆ ? ಕೇವಲ ದೇವರ ಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿ ಮಾತ್ರ ಆಗದೆ ಇಡೀ ಸಮಾಜ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಿದ ಅಂದೋಲನವಾಯಿತೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದಾಗ, ಒಂದು ಅನುಕಿ ಮನ್ನಿಸ್ಸಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ : ಬಹು ಚಳುವಳಿಯ ಸಂಘಟನೆ ಬೆಳೆ ಕೋತು ಕೊನೆಗೆ ಭದ್ರಗೊಂಡರೂ ಗೆದ್ದುಕೊನಿಸುವುದೂ ಕಾಗೆಯ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವೂ ಉಗಮಗೊಂಡು, ಉನ್ನತಿ ಹೋದಿ, ರಾಜಾಪ್ರಯವಲ್ಲೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ತನ್ನ ಪ್ರಧಾನ ದೈಯ ಆದ ಪರಿಭ್ರಷ್ಟ-ಪರಿವರ್ತನಾಂಗತವು ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯ, ಪ್ರವಾರದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದಂತೆಂಬ ಅನ್ನಿಸಿದರೂ, ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ಸ್ತರಗಳ ಜನರನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಆಪ್ತಾಗಿ ಸಫಲ ಆಗಿಲ್ಲ

ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸುತ್ತಪ್ಪ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವರ್ಗದವರಿಂದ ಅರಂಭ ಆದ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಪರಂಪರೆ ಪ್ರಮುಖ ಸಮಾಜಿಕ ಅಂಶ-ಸಮಸ್ಯೆಯಾದ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ-ಜಾತಿ ಸಮಸ್ಯೆಯ-ನಿವಾರಿಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ಕಾರಣವೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಮನೋಧರ್ಮವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರಿಂದ. ಅವರ ಪಾದಿಗೆ ಅವರು ಸಮಾಜದ ಸಮಸ್ಯೆ ಪಾಡಿದರು. ಇರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಸುಧಾರಿಸುವ ಮನೋಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹರಿದಾಸರದು. ಇದು ಸರಿಯೆ ಎಂದೂ ಕೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಡವಿದವು ಹಾಗೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಿಷ್ಟೆ. ಹರಿಭಕ್ತಿ ಹರಿದೇವತೆ. ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೇ ಸಂಪರ್ಕ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಯಿಂದ. ಅದಕ್ಕೆ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಡವಡ ಇದ್ದವು. ಕೆಳಸ್ತರದ ಕನಕದಾಸನ ಅಂತಸ್ತತ್ವ ಅರಿತ ಗುರು ವ್ಯಾಸನಾಯದೇಗೆ ಕುಪಿತ ಕರ್ಮಗಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪಿರಾನುಡಿ ತಪ್ಪಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ : ಪುರುಂದರದಾಸರಿನನ್ನು ಸೂಚಿಸಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ. (ಕನಕದಾಸನ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಸಮುನಿ ದಯಮಾಡಲು ಮಂತ್ರದವರೆಲ್ಲ ದೂರಿಕೊಂಬರು). ತಿರುಪತಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ದರ್ಶನಕ್ಕೊಂದು ಪೋಷಕ ಪುರುಂದರದಾಸರಿಗೆ ಕೃಪಾಪಾನದವರ ಮುಖ್ಯ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು ಅಂದಮೇಲೆ, ಕನಕನ ಪಾಡೊ ! ಅಂತ್ಯಜ, ಹೊಲೆಯೆ ಎಂಬುವ ವರ್ಗದ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಆನುಕಂಪ, ಸಹಾನುಭೂತಿವ್ಯಕ್ತವಡಿಸಿದರೂ ಮುಖ್ಯ ಕುಲದಿಂದಲೇ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನಳಿಯಬಾರದೆಂಬ ಮನೋಧರ್ಮವಿದ್ದರೂ, ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುವು ಹರಿದಾಸರು ಹೋರಾಡಲಿಲ್ಲ, ಮನುಷ್ಯನನ್ನೆ ಮೃಗ ಆಗಿಸುವವರ ವಿರುದ್ಧ ತುಡಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುವ ಅಂಶ. ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್, ಅದೇ ಜಾತಿ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಇಂದೂ ಸಮಾಜ ವಿಚ್ಛಿದ್ರತೆಗೆಯಾಗಿ-ಮುಂದೆವರೆಯುತ್ತಿದೆ, ಇನ್ನೂ ಬಲವತ್ತರವೆ ಆಗುತ್ತಿದೆ.

ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಸಂಕೇತ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದದ್ದು ಬೇಕು. ಹಿಲವಂತಿಕೆ, ತತ್ತ್ವ ವಿವೇಚನೆ, ಎಲ್ಲರೂ ದೇವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೆ ಎಂಬ ವಿಶಾಲ ಭಾವನೆ. ಸರ್ವೇಜನಾ ಸುಖೋ ಭವಂತು ಎಂಬ ಮನೋಧರ್ಮ, ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಅಪಾಲಂಬೆ ಆಚರಣೆ, ಆರೋಗ್ಯಕರ ಅಪಾರದಿಪಾರ, ಯಾರಿಗೆ ಬೇಡ ? ಇದೆ ತಾನೆ ಸಮಾಜಹಿತ, ಸಮುದಾಯ ಹಿತ ? ಇಷ್ಟಾಗಿ, ಹರಿದಾಸರು ಓರೇ ದೇವರನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡವರಲ್ಲ. ಪುರುಷ ವ್ಯಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನವಾದಿಗಳು. ಹಣಕೆಬರಹ ವಿದ್ವಂತಾಗಾದೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಉಪದೇಶಿಸಿಲ್ಲ, ಆದರೆ, ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮೀರಿದ್ದು ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿಯದು 'ನಾಪಂಕರ್ತಾ ಹರಿಕರ್ತಾ' ಎಂದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗರಿಸುವವರನ್ನು ಎಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನಾದಿವೆ ಎನ್ನುವುದು. ಆ ಆರ್ಥದಲ್ಲಿ, ಅಂಥ ಉತ್ಕಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ನಿಷ್ಕಾರ, ಇದು ನಡವರ, ಕಂಬಳಿಯೊಳಗೊಬ್ಬಿ ಎಂದೆಲ್ಲ ರೀತಿ ಹೇಳಿದರೂ, ಸಂಸಾರ ತೊರೆದು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೂಗು ಹಿಡಿದು ಕುಳ್ಳಿರಲು ಹರಿದಾಸರು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ವೈದ್ಯ, ಸಂಸಾರ ತೊರೆದರೆ ಬದುಕುಂಥವಲ್ಲ. ವಿರಾಗವಿರಬೇಕು. ರಾಗ ತೊರೆಯಬೇಕು-ಮನದಿಂದ, ಆಗಲೆ ಸಂಸಾರ, ಸಾರವೂ ಎನಿಸಿಯಿತು. ಓರಿಯ

ಕಾಮನೆಯಿಂದ ಸಂಸಾರ ಸುಖಿ, ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಹೇಳುವಂತೆ ಮೊದಲು ಸುಖದ ಫಲಕು ತೋರಿ ಅದೇನು ದುಖಿ ತರುವ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅದಾತು. ವದ್ವವತ್ತ್ವ, ಮಿವಾಂಭಸಾ ತತ್ತ್ವ ಪರಿವಾಸರದು. ಅಂತೆಯೂ ಅಂತರಂತೆ, ತಾವರೆ ಎಲೆ ಮೇಲಣ ನೀರಿನಂತೆ. ವಿಜಯ ಸುಖಿಲೋಲುವಂತೆ, ಅಸ್ತು ಮಜಗುವುದ ವೈರಾಗ್ಯ. ಕಟ್ಟಿ ಕೊಂಡರೆ ರಾಗ, ತೊರೆದರೆ ವಿರಾಗ. ಅದು ಹೇಳುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯ. ಹೇಗಿಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಆತವೇಶ ಮೂಡಿದ್ದಾಗ ಈಸವೇಕು, ಇದ್ದು ಜೈನ ಬೇಕೆಂಬುದ ವ್ಯಥಂದದವಾಸದ ಸಂದೇಶ. ಇದಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗಿಂದರೆ ವ್ಯಥಂದದವಾಸರು ಸರ್ವಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ದಾನಮಾಡಿದವರು, ಮಗನನ್ನು ಕಳೆಕೊಂಡರು. ವಿಜಯದಾಸರೂ ಮಗ ಶೇಷಗಿರಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಮೊಂದೆ ಬೋಹನದಾಸರನ್ನೆ ಸಾಕು ಮಗನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಲ್ಲ ಪರಿವಾಸದ ನಿಜವಾದ ವೈರಾಗ್ಯವೆ ತೋರಿಸುವುದು. ಕನಕದಾಸರದು ಬೇರೆ ತೆರವಾಯಿತು. ಪರಿವಾಸರನ್ನು ಒಂದೇ ಅಕ್ಷಿ-ಅದು ಭಕ್ತಿಪ್ರಸಾರ - ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆ. ಮಂತ್ರಶ್ಲ ಪನ್ನಾಧನಮ್ ಎಂಬ ಮನೋ ಭವಮ್. ಇದು ಸದ್ವತ್ತ್ವ ಹಿತವ ತಾನೆ ? ಇಲ್ಲಿ ಹೇಡಿತನ, ನಿರಾಸೆ, ಮನುಷ್ಯ ವ್ಯಯತ್ನಕ್ಕೆ ತನ್ನೇರೆಯುವಂಥದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೆಲ್ಲ ವ್ಯಯತ್ನ ಆದ ಮಂತರ ಎಲ್ಲ ಮಾರಿದ ಆನಂತನಿಗೆ ತರಣಾಗಿರಂದವಷ್ಟೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ವಿಶದವಾದ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ, ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಉಪಕಾರ ನಮಗೆ ಇಂತನಿಸುತ್ತದೆ : ತಾವು ಬದುಕಿ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನೂ ಬದುಕಿಸುವುದು- ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧಿಗೆ ಗಮನವಿತ್ತು, ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ಅತಿವೋಲುವಣಾಗದೆ, ಅದೋಗ್ಯವಂತ ಬದುಕನ್ನು ನಡೆಸುವುದು. ಪರಿವಾಸದ ಸಂದೇಶದ ಸಾರದಿದೇಯೆ. ಮೊದಲೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಇದರಿಂದ, ಪರಿವಾಸದ ಮೂರುಗಳು ಬರಿ: ಒಣ ಮೇದಾಂತವ ಬರುವ ಮೂಕಂದಂ ಭಾವಿಸಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೊಗಸು, ಅಲ್ಲಿರುವ ತು ಸಂಪತ್ತಿ, ನಾವ ಮಗಧರಕ್ಕೆ ಬಂಧುರ ಶ್ರು ಅರ್ಥ ಜೋಡಣೆಯ ಚದುತ್ಸಾರ-ವಿನ್ಯಾಸ, ಲೀಲಾಚಾಲುವಾದ ಶೈಲಿಯಂತೆಯೆ ಕೃಷ್ಣ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶೈಲಿ. ಎಲ್ಲದರಿಂದ ಮೊಗ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪಥವನ್ನೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಿಸಿದರು, ಪರಿವಾಸ ಮಂಥವರನ್ನೆಬೇಕು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಗಿಮೋಗಿರುವ ಸತ್ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಎರಡು ತೆರ : ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸುಖದ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವವರನ್ನು ಒಂದು ಗುಂಪು. ಲೋಕ ಹಿತವನ್ನು, ಹಿತವ ಸಾಧನಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡುವವರು ಇನ್ನೊಂದು ಬಣದವರು. ಸುಖದ ದಾರಿ ತೋರುವವರು ಹಿತದ ದಾರಿ ತೋರುವವರೂ ನಿಜವಾವಿಲ್ಲ. ಭರವಸೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಪರಿವಾಸರು, ಅದರಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಸನಾಯಕ-ವಾದಿರಾಜಂದಂಥ ಅವಲೋಕ್ಷಣ್ಣಾ ನಿಗಣಾದ ಯತಿವರೇನಾರು. ಸುಖಿ-ಹಿತಗಳ ಸಂಗಮ ಪಥವನ್ನೆ ಜನತೆಗೆ ತೋರಿದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಸತ್ಪುರುಷರು. ಅವನ್ನಾಪರಿಸುವುದು, ಅಗುಸುಸು ವುದು ಬಲತೆಗೆ ಸೇರಿದವಷ್ಟೆ.

ಪರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಒಗ್ಗು ನಾವು ತಿಳಿಯುವಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪಂಥವೊಂದು ಅಂದೋಲನವೆ ಅದ್ದರ ಒಗ್ಗು ಕೆಲವು ಮಾತು ತಿಳಿದೇವೆ. ಇನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅದ ಅಂದೋಲನ ಎಂದರೇನು ಹಾಗೂ ಅದರ ಲಕ್ಷಣಗಳಾವುವು ಎಂಬುದರ ಒಗ್ಗು ಕೆಲವು ಮಾತು ತಿಳಿಸಬಹುದು.

ಪರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಪ್ಗು ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಮಹನ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹೋಲಾಪಿಸುವುದು ಮಾತನ್ನು ಹಿಂದೆಯೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರೂ ಅಂದೋಲನ ಕಂಡಿತು ಹೋಲುವಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ (ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎರಡು ಅಂದೋಲನವೂ ಮಹಿಯ, ಭಕ್ತಿಪರ ಸಹ ಎಂಬುದೂ ಆಗಿದೆ)¹⁰ ಒಂದು ಮನವರಿಕೆ ಯಾಗುವ ವಿಚಾರವೆಂದರೆ ಮನಸೆಣೆದರೆ ಅಂದೋಲನ, ಪ್ರಧಾನವೂ ಮಹಿಯ ಭಕ್ತಿಯ ಚಳವಳಿಯ ಅದರೂ ಜನಪದ ಚಳವಳಿಯಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಣೆಗಳೇ ಇರಲಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ, ಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲ ಒಂದೆ ಪ್ರಮಾಣಿತ ಜೀವನವೆ ಸಾಧನ ಆಗಿದ್ದೆಂಬ ಶಕ್ತಿ, ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿನ ಜಿಗಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನ ಹಿಂದೂಲಕರಾಗಿ ಭಾವುಕತೆಯಿಂದ ಸ್ಪಂದಿಸಿದ್ದು, ಒಸಮಗ್ಗುನಂಥ ಚತುರರ ಸಂಘಟನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಇವೆಲ್ಲದರ ಒಟ್ಟು ಕಾಣುವುದೇಂದ : ಅದು ಅನನ್ಯ, ಅಸಾಧಾರಣ, ಅಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹತ್ವದ ಸಾಧನೆಯೆಂಬುದು. ಮಹನ-ದಾಸ ಚಳವಳಿಯ ಫಲಿಸಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ ದೇರೆದೆ ನೆಡೆದಿರುವುದರಿಂದ, ಇದಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅಂದೋಲನದ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಂದೋಲನವೆಂದರೇನು ? ಅದರ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ movement (ಮೂವ್‌ಮೆಂಟ್) ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಸಂವಾದಿ ಪದ ಆಗಿ ಅಂದೋಲನ, ಚಳವಳಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥದ ಪದಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಅಂದೋಲನ ಎಂಬ ಪದವಿ ಹಿಂದೂಲಕರೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು
 10 ವೈ. ಆರ್. ಎಸ್. ಪಂಚವನವಿಯವರು
 11 ಮಹಿಯ-ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನಿಟಿಯ ಪರಿದಾಸರು ಅಂದೋಲನ ಎಂದೆಂದಿದ್ದಾರೆ.¹⁰ ಪರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ದಾರಿಯವರು 'ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿದಾಸರ ! ಕೆಂದೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಂತೂ ಸುದ್ದಿ.¹¹
 12, ಅಂದೋಲನ ಎಂಬುದರ ನಿರೂಪಣೆ, ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು

Movement * ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ನಿರ್ಧಾರಗಳು ಕೆಲವು ಅರ್ಥವಿರಬಹುದು, ಅವು ಹೀಗಿವೆ :

ವೆಬ್ಸ್ಟರ್ ನ್ಯೂ ಇಂಟರ್‌ನ್ಯಾಷನಲ್ ಡಿಕ್ಷನರಿ (Webster New International Dictionary)ಯ 3ನೇ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ Movement ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಆದೇಶ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ : ಅವರಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಕ್ ಅರ್ಥಯುಕ್ತವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಅರ್ಥವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ :

- (i) Moveable ; mobile ; flexible; or responsiveness of movements
- (ii) to set in motion ; to stir, to impart motion ;
- (iii) to excite to action by the presentation of motion ;
- (iv) to rouse by appeal to the mind or desires ; to influence ; to prompt ;
Act of moving ; a movement ; a motion or proposal ;
An act for the attainment of an object ;
A step in the execution of purpose ; movement in process
- (v) A connected, a long continuous series of acts and events tending toward some more or less definite end; an agitation in favour of some principle, policy etc.
- (vi) An effect as of motion ; hence in literature and other arts
- (vii) Activities of a person or group of persons.

ಇದರಂತೆಯೇ ಮೃಗೋರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ movement ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಈ ಅರ್ಥ ನೀಡಿರುವುದು ನಾವು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ : (ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ) ಪ್ರವೃತ್ತಿಶೀಲನವೆಂದೆಂದೆ ಮನುಷ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ, ಸ್ವಲ್ಪದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೋಗು ; ಚಲನೆ, ಮನುಷ್ಯತ್ವ, ವಿಚಾರ, ಮುನ್ನಡೆ (ಒಂದು ವಿಶೇಷೋದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ-ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಒಳಗಡೆ) ಕಾರ್ಯಪರಂಪರೆ, ಪ್ರಯತ್ನ ಪರಂಪರೆ, ಚಲನ- Movement ಹಾಗೂ campaign ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಚಳವಳಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಸಮಾನವಾಗಿ ಇದ್ದರೂ, Campaign ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕದನ ಯಾತ್ರೆಯ ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ಅರ್ಥ ಪರಿಮಿತವು ಹೆಚ್ಚು ಒಪ್ಪುವಂಥದು. ಅಂದೋಲನವು ಒಂದು ಕಾರ್ಯೋದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ, ಅದರ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಗುಂಪು : ಒಳಗಡೆಗಡೆ ಪ್ರವಿಸುವ ಹೋರಾಟವೆ.

ಇಲ್ಲಿ ರಕ್ತವಾಹವು ಇರುವುದು ಅಥವಾ ಸೌಮ್ಯವಾದ, ಶಾಂತಿಯುತವಾದ ಅದರ ದೃಢವಾದ ಪ್ರಯತ್ನವು ಇರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಂಟು.

²⁰ಒಬ್ಬರೇ ಆಂದೋಲ, ಆಂದೋ(ಳ)ನ, ಚಳುವಳಿ ತರುವ ಅರ್ಥ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಕ್ರೋಧ, ಯಾವುದೇ ಧೈಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಕಾರ್ಯ-ಪ್ರಯತ್ನ ಖರಾಪೆ. ಅಂದರೆ ಇದು ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಬಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಕಾನೂನುಬಾಹಿರವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಕಷ್ಟ-ಪದಕೋಶಗಳು ನೀಡಿರುವ ಅರ್ಥದಿಂದ, ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ movement ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ²¹ ಕಷ್ಟದ ಸಂವಾದಿ ಪದ ಆಗಿ "ಆಂದೋಲನ" ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸ ಬಹುದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ನಾವು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪದಕೋಶ ನೀಡಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು movement "ಮೂವ್‌ಮೆಂಟ್" ಎಂದರೆ,

ಅ. ಚಲನೆ, ಚಲಿಸು, ಸಂಚರಿಸು, ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗು, ಬರಿಸುವಂತ ಪ್ರೇರಿಸು, ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಉಜ್ಜುಗಿಸು, ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೆ ಪ್ರೇರಿಸು.

ಆ. ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಪೀಠಲಾಗುವಂತೆ ಹಂದಿರಿಸು, ವಿನವಿ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಮನಸ್ಸನ್ನೆಬ್ಬಿಸು, ಅವು (ಪ್ರೇರಣೆ) ಗಳನ್ನು ಹಂದಿರಿಸುವುದು.

ಇ. ಒಂದು ರೀತಿಯ ಪ್ರಭಾವ, ಪರಿಣಾಮ (ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ)²²

ಈ ಚಲನಾತ್ಮಕ ಕ್ರಿಯೆ : ಆಂದೋಲನ.
ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ, ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷ (ಸಾಮೂಹಿಕ) :
ಆಂದೋಲನ, ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಕ್ರಿಯೆ (ಚಲನಾತ್ಮಕ).

ಉ. ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ, ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ, ಒಂದೇ ಅರ್ಥ ಆಗಿ ನಡೆದಿರುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಘಟನೆಗಳು : ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ : ಹೆಚ್ಚಿನಲ್ಲದ ಗೊತ್ತಾದ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಧೈಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ : ಗುರಿ ಈಡೇರಲು (ನಡೆಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯಾಯಕ ಹೋರಾಟ) ಯಾವುದೋ ಕೆಲವು ತತ್ತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಪರಿಣಾಮ ನಡೆಸುವ ಕ್ರಾಂತಿ : ಚಳವಳಿ.

ಊ. ಚಲನೆಯ ಪರಿಣಾಮ : ಆಂದೋಲನ-ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ

ಋ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಥವಾ ಒಂದು ಗುಂಪಿನವರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು.

ಈ ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು, ಆಂದೋಲನ : ಇವೆಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಬಹುದು :

ಅಂದೋಲ(ಲ)ನ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಪಲನಕ್ರಿಯೆ. ಅನುಪಾತ್ಮಕ ಅದರದ್ದು. ಸ್ಥಳ ದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸುಂದರಿಸುವಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಂಟು.

ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾರ್ಯೋದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ (ಜನತೆಯನ್ನು) ಜಾಗೃತ ಗೊಳಿಸಿ, ಕ್ರಿಯಾಕಾಲವಾಗುವಂತೆ (ಅಂದೋಲನ ಪಥ್ಯನುಗುಣವಾಗಿ) ಪ್ರೇರಿಸುವುದು, ಹಂದಿರುವುದು, ಅವರ ಮನಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವುಂಟು ಮಾಡುವುದು, ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವಿಕೆ, ಅವರ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಉದ್ದೀಪಿಸಿ, ಅಂದೋಲನ ಕ್ಷಾಪಿ ಅವರನ್ನು ಸಜ್ಜಿದ್ಧರಾಗಿಸುವುದು. ಅಂದೋಲನ, ಒಂದು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷ. ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ, ಒಂದೇ ಉದ್ದೇಶ : ಧೈಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ, ಪರಂಪರಾನುಗತ ಆಗಿ ಮುಂದುವರಿಸುವ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷವೇ ಅಂದೋಲನ, ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕ್ರಿಯೆ, ಘಟನೆ ಘಟಿಸುವುದು. ಸಂಘಟನೆಯೂ ಇದ್ದಾತು. ಅಂದೋಲನ, ಒಂದು ಪಟ್ಟಿನದಾದ, ಗೊತ್ತಾದ, ನಿರೂಪ್ಯ ಆದ ಗುರಿ : ಧೈಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಪಡೆಸುವ ಕ್ರಿಯೆ. ಯಾವುದೂ ಕೆಲವು ತತ್ವ, ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಪರವಾಗಿ (ಪ್ರತಿಪಾದಕ) ನಡೆಸುವ ಕ್ರಾಂತಿ, ಚಳುವಳಿ (ಸಾಮಾಜಿಕ ! ಧಾರ್ಮಿಕ ! ಮತೀಯ ಇತ್ಯಾದಿ), ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂದೋಲನದ ವಿಶೇಷ ಪಾತ್ರವಿದೆ.

ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ-ಅದರ ಅಂಗ ಅದ ಭಾಷೆಯ ದಿಸೆ, ಭಾಷಾಸ್ವರೂಪವನ್ನು (ಹೊರಳಿಸುವ) ತಿರುಗಿಸುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಕ್ತಿ, ಅಂದೋಲನಕ್ಕಿದೆ.

ಅಂದೋಲನ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಿಯೆ, ಒಂದು ಗುಂಪಿನವರ ಚಟುವಟಿಕೆ, ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಗಳೂ ಅಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಂಟು (ಪರಂಪರಾನುಗತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ). ಅದರ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷ ವೈಯಕ್ತಿಕವೆ ವಿನಾ (ಸಂಘ, ಮಂಜುರ ಮಾತ್ರ) ಸಾಮಾಜಿಕವಾದ ಅಂದೋಲನವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಯಾವುದೇ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವೂ ಸಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಇರಬಹುದು. (ಸಮಾಜದ ಗಣ್ಯ, ಪರಿಷ್ಕರ, ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ). ಅಗಲಿ ಆ ಅಂದೋಲನ, ಸಾರ್ಥಕ ಪಡೆದುಕೊಂಡು. ಇದು ಮತಿನೆನಾದರ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಯತ್ನಯಾಗಿ ಜಘನಿತೆಯುಂಟು ಸುವಿದಿತ. ಬ್ರಹ್ಮವೇ ವರ್ತಮಾನ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟದ ಬಸವಣ್ಣ, ಅಗಲಿ ಕಾಲದ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ, ಹುರುಳಿಲ್ಲದ ಅಪಾರ, ಅಂಧರದ್ದು. ಕುರುತುನುಡಿಸಿಕೆ, ಪುರೋಹಿತ ಶಾಹಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ-ದಮನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಅಮಾಯಕ ಜನ ಒಂದಿವಂತರನ್ನೆ ಸಿಂಹದ ಮೇಲೆ ವರ್ತಮಾನ ಹೆದರಿಕೆಯ ಧರ್ಮಾತ್ಮವೆಂಬಿಗಿ ಸಲಕೆಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಪರಿ, ವಿಜೃಂಭಿಸಿದ್ದ ಪಾತಿ ಪದ್ಧತಿ, ಇವೆಲ್ಲ ಕುಳು ರೋಗ, ರೋಷ್ಯಗಿತ್ತು. ಜನವಾರ ಕೆತ್ತಾ ಬಿಸಾಡಿ, ಹೊರಗುಂಡು, ವೀರಕ್ಕೆವಿಧವಾ ಪರಿಷ್ಕರಾದ ಜನೇಗಿ (ಮತೀಯ ಅಂದೋಲನ) ಪರಗ ಸಮುದಾಯವನ್ನು (ಜನನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನ) ಸಂಘಟಿಸುವುದು, ಈ ಚಳುವಳಿ ಕ್ರಮೇಣ ವಿಸ್ತಾರ ಆಗಿ, ಸಭಾಜನ ಎಲ್ಲ ಸ್ವರದವರನ್ನೂ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಯತ್ನ ಅಯಿತು.

ಎಂಬುದನ್ನು ಯಾರೂ ತಳ್ಳಿಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ.²¹ ಸವನಾಜ ಸುಧಾರಣಾತ್ಮಕ ಚಲನೆಯು ಜತೆ, ಬಳವಣ್ಣು-ಇತರ ವಚನಕಾರರು ರೂಪಿಸಿದ ಕಾಯಕತತ್ತ್ವ ಕಲ್ಪನೆ, ತೆಂಬ ಸೊಗಸಾದ, ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಗಾರ್ಥತ ಪತ್ತೆ, ಆರ್ಥಿಕ ತತ್ತ್ವವೂ ಹೌದು. ತಮ್ಮ ಮಾತ ಧರ್ಮ-ಆದರ್ಶವಾದ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರೂಪಗಳಾದ ವಚನ ಭಂಡೋಲುವುದ ರೂಪ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ, ಜನಭಾವ-ಅನುಭಾವವೇನೆನ್ನೆ ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಇದಿಲ್ಲ ವಚನ ಅಂದೋಲನ ನಡವ ರೀತಿ, ಇದೇ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಮುಂದೆ ನಡೆಯಲು ಹಿರಿದಿದ್ದ ಪಠವಾಯಿತು. ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಾಗಿ ಅಂದೋಲನ ನಡವರೂ, ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಲೋಕವರೂ ಸಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಒಂದು ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಈ ಅಂದೋಲನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮಿತಿಗೊಂಡಿತು ಅಥವಾ ಸಂಕುಚಿತ ಗೊಂಡಿತೆಂದರೂ ತಪ್ಪಾಗದು. ಅಂದೋಲನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಭಕ್ತಿಪಥ, ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಖಂಡಿತ ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಂದೋಲನವೆ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಚನ ಕಾರರನ್ನು ಭಕ್ತಿ-ಶಿವನಾರಮ್ಯವೆ : ಅವರ ಅಂದೋಲನದ ಪ್ರಧಾನ ಧ್ಯೇಯಗಳ ಧ್ವನಿಯಾಗಿದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆವಂತಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಬಳಕೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಹಾಗೆಯೆ. ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಕನ್ನಡ-ಕನ್ನಡನುಡಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಅಜಲ ವಿಶ್ವಾಸ, ಅದು ಅವರ ಕನ್ನಡ ಪ್ರೇಮದ ಕುರುಹು. ಹೀಗೆಂದೂ ಅವರೊಡನೆ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಮಡಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಲಿಲ್ಲ. ಮಡಿ ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾವನಾನ್ನಡಿ ಗರ್ಭ ಆಗದು. ಕನ್ನಡವೆ ತಮ್ಮ ಭಾವನೆಯ ಅಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆಂದರಿತವರು. ಜನತೆಯ ಮನ-ಜನನಾಡಿಯೆ ವಿಂಡಿತ ಅರಿತು, ತಕ್ಕಂತೆ ನಡೆದರು, ನುಡಿದರು. ಕನ್ನಡ ಜನತೆ-ವಚನಕಾರರು ಇಬ್ಬರ ಭಾವೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯ, ಉದ್ದೇಶ, ತಿಳಿಸುವ, ಸಾಧಿಸುವ ಪಟ್ಟು ವಚನಕಾರರು. ಅವರ ಮಾತು ಜನಕ್ಕೂ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿಯೆ ವಾಯಿತು. ಆರ್ಥ ಆದರಲ್ಲದಿಂದ, ಇದರಿಂದ ಬಡತನಗಿದ್ದು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸತ್ತ್ವವೂ ಒಂದಿತು. ಇದರಿಂದಲೆ ವಚನಗಳು ಕನ್ನಡ ಸ್ವರೂಪೀಕತ ಸ್ಪಷ್ಟು ಎನ್ನುವುದು. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಪಥ, ಅದರ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಧ್ಯೇಯ, ಆದರ್ಶ ಸಾಧನೆಗೆ ವಚನಕಾರರು ವಿರೋಧಿದ್ದು ಹಾದಿ ವೆದವು ವೀಡಿತೆಂಬುದನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಈ ಕೆಲವು ಮಾತು ನುಡಿಯಬೇಕಾಯಿತನ್ನೆ. (ವಚನ-ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ತುಲನಾತ್ಮಕ ವಿವೇಚನೆ ಬೇರೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ.)

ಯಾವುದೆ ಸಂಘಟನೆ, ಯೆಷ್ಟು ಆಗುವಲ್ಲಿ ಅದರ ಅನುಯಾಯಿಗಳ, ಆ ಪಥದ ಪಾಠೋಪದ ನಿಷ್ಠೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ತಾನು ನಂಬುವ ತತ್ತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರರನ್ನು ಮುಖ್ಯ, ಅದೇ ನಿಷ್ಠೆ, ಹರಿದಾಸರಿಗಿದ್ದಿತು. ಮೆಚ್ಚುವಂತ-ಹರಿಭಕ್ತಿ-

ವೈಷ್ಣವ ಪಥಮಾ-ಹರಿಸರ್ವೋತ್ಸಮತೆಯ ಸಮರ್ಥ ಪ್ರತಿವಾದನೆ ಹರಿವಾಸ ಸಂಘಟನೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಧ್ಯೇಯ ಆಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಏಕನಿಷ್ಠೆ. ತಿರುಮೈಯಿಂದ ತರಾರು ಎಲ್ಲ ಜನತೆಯನ್ನೂ ಒಕ್ಕೊಡ್ಡಿಬರೆ. ಹರಿವಾಸರು ಹರಿಸರ್ವೋತ್ಸಮತೆ-ಪರಿಭಕ್ತಿಯ ಪರಿವಲಯದಲ್ಲಿ ಜನತೆಯನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಬಹುತೇಕ ಸಾರ್ಥಕ ಕಂಡರು. ವಚನಕಾರರ ಅನುಭಾವ, ಹರಿವಾಸರ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಎರಡರ ಉದ್ದೇಶ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕವೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವೆಂಬ ದರ್ಶನ. ಎರಡೂ ಅಂದೋಲನ, ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧಿಗೆ ಸಮಾನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿದವು.

ಅಂದೋಲನ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ಕಾರ್ಯ. ಅಲ್ಲ, ಅದೊಂದು ಸಾಮೂಹಿಕ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷವೆಂದು ತಿಳಿದಿರಬೇಕೆ. ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಸಮೂಹವಾದ ಅದರ್ಶಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು, ನಡೆಸುವ ಹೋರಾಟವು ಅಂದೋಲನ ಯಾ ಬೆಳೆವಳಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಈಗಾಗಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಬಾಹ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಅದರ್ಶವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿರುವ ಗುರಿಯೊಂದನ್ನು ಪಡೆದ ವಿವಿಧ ಮನೋಭಾವ, ವಿವಿಧ ಮಗ ಗುಂಪುಗಳ ಜನ ಸೇರಿ, ಈ ಧ್ಯೇಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ, ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಕದಿಂದ ಸ್ವಕಕ್ಕೆ, ಉಂದಿಂದೂರಿಗೆ, ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ತಿರುಗುವುದೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಚಳುವಳಿ, ಅದೇ ಅಂದೋಲನ. ಹರಿವಾಸರ ಬಾಡವರು ಶ್ರಮಿಸಿದುದು ಈ ತೆರಸಾದ ಅದರ್ಶಗಳಾಗಿಯೆ (ಪರಿಭಕ್ತಿ, ಮಂತ್ರಮತ ಪ್ರಸಾರ). ಕೇವಲ ಕೀರ್ತನೆ ಹಾಡುವ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಒಂದು ಭಕ್ತಿಮಂಥ. ಪರಂಪರಾನುಗತ ಆಗಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಒಂದು ಅಂದೋಲನವೆ ಆಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು, ತನ್ನ ಅದರ್ಶಸಾಧನೆಗಾಗಿ ತನ್ನದಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಥದಲ್ಲಿ ಗಮಿಸಿ, ಶ್ರಮಿಸಿತು.

ಮೀರಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದ, ಅಂದೋಲನ, ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲರನ್ನು ತನ್ನ ಪಥದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಅದು ನೆರೆನಿಲ್ಲದೇಕಾದರೆ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ, ಸ್ವಕೀಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾವೆಯ ಬಳಿ (-ಸಂವರ್ತ ಸಾಧನ ಆಗಿ-) ಆಗತ್ಯವೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷವಾದ ಇದು (ಅಂದೋಲನ) ಇದರ ಅದರ್ಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಇಡೀ ಸಮಾಜವನ್ನೆ ಉಜ್ಜುಗಿಸುವ, ಪ್ರೋರಿಸುವ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದೆಲ್ಲವೂ, ಸಮಾಜಹಿತ, ಸಂಧಾರಣಾತ್ಮಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆಂದೆಂದು ಕೂಡ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

**ಅಂದೋಲನ-ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧೆಡೆ ನಡೆದ ವಿವಿಧ ಅಂದೋಲನ-
ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಮೀಕರಣ**

ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಅಂದೋಲನಗಳು

'ಅಂದೋಲನ'ಗಳ ನಾಡು ಎಂಬುದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅನೇಕ ಮತ-ಧರ್ಮಗಳ ನೆಲೆವಿಡಾದ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಈಗಲೂ ಆಗಿ ಬೆಳೆದ ಧರ್ಮ-ಮತಗಳೂ ಉಂಟು. ಹಾಗೆಯೇ ಹೊರಗಿಂದ ಬಂದು ನೆಲೆ ನಿಂತ ಧರ್ಮ-ಮತ ಕೂಡ ಉಂಟು. ಸುಮಾರು 2000 ವರ್ಷದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಅಥವಾ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ, ವಿವಿಧ ಮತ ಧರ್ಮಗಳ ಅಂದೋಲನ ಕುರಿತು, ಕಲ್ಪಶ್ಲಯ ಅತಿಶಾಸನ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಒಂದು ಪಬ್ಲಿಕ್ಯಶನ್ಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಇದು ಅನೇಕ ವಿಧ್ಯಾಂಸರ ಲೇಖಿತ ಸಮಂಜಸ್ಯಯ.¹² 'ಭಾರತದ ಮತೀಯ-ಧಾರ್ಮಿಕ ಸುಧಾರಣಾ ಅಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳು' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದಿಂದ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರವಿಗಿ ಇರುವ ವಿಶಾಲ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅನೇಕ ಅಂದೋಲನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ ವಿಧ್ಯಾಂಸರು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದೋಲನವೆಂದರೇನು, ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಅಂಶ-ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಚರ್ಚೆಯೂ ಇದೆ. ಎಲ್ಲ ಮತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಆಗಿರುವ ಮತೀಯ ಅಂಶಗಳಿಗಿಂತ (ಅಥವಾ ತಾತ್ವಿಕ), ಸಾಮಾಜಿಕ-ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಸುವುದರ ಗ್ರಂಥದ ಧ್ಯೇಯವೆಂದು ಗ್ರಂಥದ ಸಂಪಾದಕರಾದ ಡಾ. ಸೆನ್ ನುಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಎರಡು ಸಾವಿರಕ್ಕಿಂತೂ ಮೀರಿದ ಪರಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮಾಜೋ-ಧಾರ್ಮಿಕ (ಮತ ಪ್ರಸಾರಕ) ಅಂದೋಲನಕ್ಕೂ ಕೇವಲ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯ ಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾತ್ರ ಇರದೆ, ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಸಮಾಜೋ-ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳಿಂದೂ ಗೂಡಿದ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಬದಲಾವಣೆ ಸಾಧಿಸುವುದರತ್ತ ಗಮನವಿದ್ದಿತು. ಯಾವುದೇ ಅಂತಃಪ್ರೇರಣೆ, ಒಳಗಿಂದ, ಕೆಲವಾರು ಬೇಡಿಕೆ-ಜನತೆಯ ಕೂಗು, ಸಮಾಜದ ಪ್ರಚಲಿತ ಸಂಬುಗೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಸಮೂಹವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವಿರಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ (ವಿಚಾರ) ಅಂಶಗಳ ಬದಲಾವಣೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಪಲ್ಲದೆ, ಸಮಾಜೋ-ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗೂ ಕೂಡ ಲಕ್ಷ್ಯವಿದ್ದು ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಇರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಅಸಮಾನತೆ, ಅನುಕೂಲ ವಿರವವರೂ-ಅನುಕೂಲವಲ್ಲ, ಕೆಲವೇ ಜನ, ಅನೇಕ ಶತಮಾನ ಕಾಲ ತುಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟವರು, ದಮನಕ್ಕೊಳಗಾದವರು, ಕೇಳು ಬಾಕಿ, ಶೋಷಿತ ವರ್ಗ, ಇಂಥವರ ಸುಧಾರಣೆ,

ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ಅಂದೋಲನಗಳು ನಡೆದಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಬದಲಾವಣೆ-ಕರ್ಮ-ಆಚಾರಗಳಲ್ಲಿ, ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ-ಹಾಗೂ ಇಡೀ ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪುನರ್ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದೋಲನಗಳು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ವಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ, ವಹಿಸುವ ಕೂಡ.

ದೊರಲೆ ತಿಳಿಸುವಂತೆ, ಭಾರತ ದೇಶ ಅನೇಕ ಮತ-ಧರ್ಮಗಳ, ವಿವಿಧ ಜಾತಿ ಪಂಗಡಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ-ಬಳಸಿದ ಸಮಾಜದ ನೆಲೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಸಮಾಜ ಧರ್ಮ ಸುಧಾರಕರು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸುಧಾರಕರು, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯನ್ನು (ಪಂಡಿತ-ಬುದ್ಧಿಪಂಡಿಗಳಲ್ಲದೆ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಮರ್ಗದಲ್ಲದೆ, ಮೇಲುವರ್ಗದವರಲ್ಲದೆ, ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಗೆ ಹೊರತಾದ) ತಂತಮ್ಮ ಮತಭೃಷ್ಠಿ, ಮೋಕ್ಷ-ಮಂತ್ರಿ, ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ, ಹೇಳಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಇದರಿಂದ ಜನತೆಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗುವುದೆಂದೂ ಆತ್ಮಾಸನೆ ಇತ್ತಿರುವುದೂ, ಆ ದಿವ್ಯಯಲ್ಲಿ ಅವರವರಿಗೆ ತೋಪಿಸಿದಂತೆ ಮೋಧಿಸಿರುವುದೂ ತಿಳಿದಿರುವ ವಿಚಾರ. ಇದು ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ.

ಎಲ್ಲ ಮತ-ಧರ್ಮ ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಭಾವದ ಅಂದೋಲನಗಳ ಉದ್ದೇಶ, ದೈಯ, ಇವು :

ಅ. ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿರಂಜ್ಞ ಪ್ರತಿಭಟನೆ

ಇದೇ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಅನುಜಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮ-ಜಾತಿಗಳಾಗಿ, ಪರಸ್ಪರ ನಡುವೆ ಒಡಕುಂಟು ಮಾಡಿರುವ ಸಮಾಜದ ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯ ನಿರಂಜ್ಞ ಎಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನವೂ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ್ದಿವೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲ ನೆಲೆದರೂ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಜಾತಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜ ಇನ್ನೂ ವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಗೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ದೇವಾಲಯ, ಮಠಗಳು ಬೆಳೆದರೂ, ಜನಮನದ ಪ್ರೀತಿ, ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ, ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಅಳವಡ ಬೆಳೆದು ಬಿಟ್ಟು, ಬೆಳೆದನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಬುದ್ಧಿ-ಬದವರ, ಬುದ್ಧಿಮಂತ-ಮೂಢರ (ಅಜ್ಞಾನಿ-ಒಂದು ಬರಹವಾರದವರ) ತೋಪಣೆಗೊಳಗಾದವರ ಪರಿಮಾಣ ಗೋಡೆ ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಸಮಾಜತೆಯ ತತ್ವವನ್ನೂ ೨೫೦೦ ಮರ್ಹದ ಆವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನಗಳೆಲ್ಲ ಸಾರಿವೆ. ಅದರೂ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಹಾಗೆ ಉಳಿದಿದೆ. ಬುದ್ಧನಿಂದ-ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೆ, ಸಮಾಜದ ಮತ ಸುಧಾರಕರಲ್ಲರೂ ಜಾತಿ ತೊಡೆದು ಹಾಕಲು ಪ್ರವಿಸಿದರು, ಆದ್ದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ-ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಿಯಾರು.

ಆ. ಸಂಪ್ರದಾಯ

ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಆಚಾರ-ಕುಡಾಚಾರ ಮತೀಯ ನವತಳಿಗಳು, ಪುರೋಹಿತ ಶಾಹಿಯ ಮೂಲಗೈ, ದೆವ್ವಾಳಕೆ ಶೋಷಣೆ-

ಇದರ ವಿರುದ್ಧವೂ ಎಲ್ಲ ಅಂದೋಲನದ ಮರಿವೈರೂ ಸಿದ್ಧವಿದ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರಕರೂ, ಪುರೋಹಿತ-ಕರ್ಮಾಶಾಹಿಯನ್ನು ಛಿಕ್ಕರಿಸಿ, ಅವರ ವಿರುದ್ಧ ಮೋರಾದಲು ಶಾಗೂ ಮತೀಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸುಲಭೀಕರಿಸಲು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಆಗಿವೆ. ಹಿಂದಿದ್ದಷ್ಟು ಶೋಷಣೆ ಈಗ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜದ ಪ್ರಗತಿ, ಅಕ್ಷರ ಜ್ಞಾನದ ಅರಿವು-ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಇ. ಕ್ರೈ ಸಾಮಾನ್ಯರು ಪಾಲೊಳ್ಳುವಿಕೆ

ಎಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕ (ಮತೀಯ) ಅಂದೋಲನಗಳ ಮೂಖಂಡರೂ ಬಯಸಿವುದು, ಸಮಾಜದ ಉನ್ನತ ಮಗದವರ ಪಾಲೊಳ್ಳುವಿಕೆಯಲ್ಲ, ಕ್ರೈಸಾಮಾನ್ಯರು ತಮ್ಮ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಪೂರಾ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು. ಇದೇ ಅವರ ಕಳಕಳ.

ಈ. ಜನಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ

ಅಂದರೆ ಜನತೆ ಅರಿಯಲು ಸುಲಭ ಆಗುವಂತೆ ಅದರವರ ಸರಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮನವಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಮತ, ಧರ್ಮ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸು ವುದೇ ಎಲ್ಲ ಅಂದೋಲನಗಳ ಧ್ಯೇಯ. ಇದನ್ನು ಮೂರೋಹಿತ ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟೆಂಟ್ (Protestant) ಕ್ರೈಸ್ತ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಾರ್ಟಿನ್ ಲೂಥರನ (Martin Luther) ವೇತ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರತಿಭಟನಾತ್ಮಕ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ಸುಧಾರಣೆ ಅಂದೋಲನವಿದು. ವ್ಯಾಟಿಕ್ ಭಾವೆಯನ್ನು ರೋಮನ್-ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕ್ ಪೋಪರ ವ್ಯಾಟಿಕ್ (Vatican) ಅರಮನೆಯಿಂದ, ಪಾದ್ರಿಗಳ ಬಗಿ ಮೊಪ್ಪಿಯಿಂದ, ಉಪ್ಪಾಟಿ, ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವ ಕೀಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯೂ ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಧರ್ಮಾತ್ಮಕಗಳನ್ನು ಜಪೆ ಬಳಕೆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಪ್ರಾಟೆಸ್ಟೆಂಟರವಾದ (ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗೀರ್ವಾಣ ಭಾಷೆಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಿರುದ್ಧ - ಮ್ಯೂವರದಲ್ಲಿ ಅರೇಬಿಕ್ ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಬಳಕೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೀಗೆಯೆ ಅಂದೋಲನ ನಡೆದಿದೆ) ಇದೊಂದು ಮತೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂದೋಲನದ ಆಯುಷು.

ಉ. ಜನರಿಗೆ ತಲುಪುವ ಆದರ್ಶಗಳು

ಸಮಾಜದ ಏತೆ - ಧರ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕುವುದಾಗಬೇಕು. ಪ್ರಜೆಗಳ,

ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ, ಪ್ರಜೆಗಳಿಗಾಗಿ ಮತ-ಧರ್ಮ-ಒಪ್ಪಂದಗಳ ಸಂಖ್ಯಾಕಾಲ ಇದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತಿರಬೇಕು.

ಅಜ್ಜಾನದಿಂದ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯಿಂದ, ಮೂಠ ಪಶುವಿನಂತೆ ನಂಬುವುದು ಅಧರ್ಮದಂತೆ, ಮೇಲಮರ್ಯಾದೆಯ ಹದರಿಸಿ, ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯ, ಭೀತಿಪಟ್ಟಿರಿ, ನಂಬಿರಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯನ್ನು, ದೋಷಿಸುವುದು ಈ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದದ್ದುಬಂದದ್ದೆ. ಗೌತಮ ಬುದ್ಧನಿಂದ ಅದ್ವೈತ ಸಮಾಜದ ಅಂದೋಲನವೆಂದಿರಬೇಕು, ಮತ ಪ್ರಸಾರಕ ವರಿಷ್ಠರ. ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ, ಮತ-ಧರ್ಮದ ನಡವಳಿ, ನಿರಿಯಮ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲರಿಗೂ ಅರ್ಥದಾಚಾರುವಂತಿರಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಆಗಿತ್ತು. (ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ಅಂದೋಲನ ಎಂಬರ್ಥ ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.)

ಎಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತೀಯ ಅಂದೋಲನಗಳೂ ಪರಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣು ಮನೋಭಾವ ಇರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬಂದಿವೆ. ಭಾರತದ ಮತ ಬೋಧಕರಿದ್ದರ ಒಂದು ಮಂಜಿ ಗಣವಿದು. ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಮತಾಂಧತೆ, ಒಂದನ್ನು ಕಂಡರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗಾಗುವ ತಿಕ್ಕಾಟ, ಕಲಹ, (ಪದ್ಧತಿ-ಮತಗಳ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ) ಇದರಿಲ್ಲ. ಹೊಸದೇನೆ ಬರಲಿ, ಪೈರಿಸುವ, ಪಾಠ್ಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮತಗಳ, ವಿಚಾರ, ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಅವುಗಳ ಒಳ್ಳೆತನ ಕೊಳ್ಳುವ, ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕೂಡುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಮನ್ವಯ ಮನೋಧರ್ಮ ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶತಕಗಳಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಮತ-ಧರ್ಮ ಉದಯವೂ, ಅದಕ್ಕೂ ಅದಕಾಶವಿದೆ-ಇತ್ತಿದೆ, ಈ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದ ಮತವನ್ನೀಯೆರೆ ಮುಕ್ತಿಯ ತಂದದ್ದು ಇಕ್ಕಾಂ ಧರ್ಮ. ಇದನ್ನು ಮುಕ್ತಿಯ ಅರಸರು ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಹುಡುಕಿ-ಮತಾಂತರಗೊಳಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಮತಾಂಧ ಅರಸರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜ ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಮನ್ವಯ ಮನೋಭಾವ ಈಗಲೂ ಒಪ್ಪುವಂಥದ್ದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಧರ್ಮ ಸುಧಾರಕರು (ಈಗಿನ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮ) ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ-ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅದರಲ್ಲಿನ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ, ತಮ್ಮವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವ ಸಹಿಷ್ಣು ಮನೋಭಾವ ತೋರಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಗಮ ಆದ ಅಂದೋಲನಗಳನೇಕ. ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಬದಲಾದ ಸಮಾಜ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮತಧರ್ಮ ಕೂಡ ಅಂದೋಲನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ. ಡಾ. ಸೇನ್ ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ೨೫೦೦ ವರ್ಷದ ಹರಹಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಮತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಾಠ್ಯ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಯುಗವೆಂದೂ, ಅನಂತರ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಅಂದೋಲನಗಳ ಅವಧಿಯೆಂದೂ ಸ್ವಲ್ಪಲವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬುದ್ಧನಿಂದ ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೂ ನಡೆದ ವಿವಿಧ ಮತಧರ್ಮ

ಆಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೫೫ ಶತಮಾನದ ಪುಸ್ತಕಾಂಧಾರ ಕಾಲ-ಪರಿವಾಸ ಆಂದೋಲನದ ಒಗ್ಗು ಒಂದು ಮಾತನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿ ಅಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮುಖವೂ ಇಲ್ಲ. ವಿವಿಧ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಾವು, ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಷಯದ, ಸ್ವಲ್ಪ ಲವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

(1) ಈಶ್ವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದ ಪಂಚವಂಶ ಮತ-ಧರ್ಮಗಳ ಆಂದೋಲನ.

(2) ನಿರೀಶ್ವರವಾದಿ ಮತ-ಧರ್ಮ.

ಎರಡನೆಯದಕ್ಕೆ ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ-ಚಾರ್ವಾಕ ಮತಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿತ್ತಯ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ವಿಶ್ವಾದ್ಯಾತ್ಮ, ದೈವ್ಯತ) ಪಟ್ಟಿಕೊಂಡದ್ದು-ಅವುಗಳ ಪುನರ್ವಿಭಜನೆ (ಕುದ್ಯಾದ್ಯಾತ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹೀಗೆ) ಹಾಗೂ ಧಾರಣದ ಅನೇಕ ಕಡೆ ನಡೆದ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಆಂದೋಲನ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನಾಯನ್ಯಾರ್, ಕನ್ನಡದ ವೀರ ಶೈವ ವಚನಕಾರರ ಶಿವಪಾದವು ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಆಂದೋಲನ ಐಚ್ಛಿಕ, ವಿಂಶತ್ವಿಲ್ಲ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಪಂಥದವರು ನಡೆಸಿದ ಆಂದೋಲನಗಳೆ (ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಅಕ್ಕಾರರೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಂತೆ) ಭಕ್ತಿ ಸೌಲಭ ಸಾಧ್ಯ ಮಾರ್ಗ ಆದದ್ದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನಗಳ ಬೆಳಕಿಗೆ ಕಾರಣ. ಒಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಜೈಪನ್ಯ, ಮತ್ತು ಗೌಡೀಯ ವೈಷ್ಣವ ಆಂದೋಲನ. ಗುಜರಾತಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಲ್ಲಭಾಚಾರ್ಯರ ಭಕ್ತಿಪಂಥ, ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿನಾಯಾ-ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ಭಕ್ತಿ-ಪಂಥದ ಭಕ್ತಿಭಾವ, ಉತ್ತರದ ಕರೀಲ್ ಭಕ್ತಿಪಂಥ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಜ್ಞಾನದೇವ, ವಿಶನಾಥ, ಶುಕಾರಾಮರ ಭಕ್ತಿಪಂಥ, ಅಸ್ಸಾಮ ಪಂಚರೋವನ ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥ-ಅವನ ಶಿಷ್ಯ ಮೂಢವ ಕಂದಲಿಯ ಭಾಗವತ ಪಂಥ (ಏಕಶರಣನಾಮ ಪಥ) ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಆಂದೋಲನ. ದಕ್ಷಿಣದ ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜ-ಅನಂತರ ಮುದ್ದರ ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸರ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ ಹೀಗೆ ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಧಾನ ಹರಿ ಭಕ್ತಿಯೆ, ಅದರ ಪ್ರಸಾರವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಇತರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಂದೋಲನಗಳಾದ ಉತ್ತರದ ಬಂದೋಲ್-ವಿಂದದ ಪ್ರಣಾಮಿ (Pranami) ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಅಧುವಿಕ ಕಾಲದ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜ (ರಾಜಾರಾಮ ವೋಷೆನ್‌ರಾಯ್), ಅಧ್ಯ ಸಮಾಜ (ದಯಾ ನಂದ ಸರಸ್ವತಿ), ರಾ ಸುಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರ ಭಕ್ತಿ ಆಂದೋಲನ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಾದ (ಫಿಯಾಸಫಿ ಆಂದೋಲನ-ಆನಿಬೆಸಿಂಟರು), ಅಧುವಿಕ ಕೀರಳದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ಗುರು ಆಂದೋಲನ, ಇವೆಲ್ಲದರ ಗುರಿಯೂ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರವೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಆಗದಾದರೂ,¹⁸ ಹಾಗೂ ಇವೆಲ್ಲದರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಧ್ಯೇಯದ ಜತೆ, ಸಮಾಜದ ಕೆಲವು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವ ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಭಾವ ಸಮಾಜ ಮನೋಧರ್ಮ ಇಷ್ಟೆಂಬುದು ಆಯಾ ಆಂದೋಲನ ಪ್ರವರ್ತಕರ ಕೈಗೊಂಡರೆ ವ್ಯಕ್ತಿವಾಗುವ ಅಂಶ. ಕರೀಲ್ ಹೇಳುವಂತೆ, ಎಲ್ಲರ ಮೈಯಲ್ಲೂ ಹರಿಯುವುದು ರಕ್ತವೆ, ಮೇಲುವರ್ಗದವರ ಮೈಯಲ್ಲೇನೂ ಹಾಲೂ ಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಂತೆಯೆ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಕನ್ನ ಪುಗ್ಗದ

ಬಡಿತಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ 'ಬೇನಿ ಬೇನಿ' ಎಂದು ತನ್ನ ಪರದೈವವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವ ಕಡೀರ ಚಿಂತನಶೀಲನಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ: "ಬೇಲುವಾಗದವನು, ಕೇಳುವಾಗದವನು ಎನ್ನುವರೆಲ್ಲ ಆಯ್ಕೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನಿಸಿಕೊಂಡವನೇ, ನೀನು ಬೇರೆ ಮಾರಾಗದಿಂದ ಜನಿಸಿ ಬಂದೆಯೇನು?" ಇದು ಮಾತ್ರ ನೇರ, ಸ್ಪಷ್ಟ ಸತ್ಯ ಚಿಂತನೆ. ಸಾಧನೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವದ ಭೂಮಿ ತರುವುದರ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚಿನಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಜಾತಿಯಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಮತೀಯ-ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನಗಳ ಸಮೂಹ ಲಕ್ಷಣ-ಈ ತುದಿತ, ಸುಧಾರಣಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿ, ಒಬ್ಬಾರ್, ಈ ಅಂದೋಲನ ಪ್ರಭಾವ, ಈಗಲೂ ಆಯಾಯ ಪರಿಸರದ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿದೆ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿಮಂಥ ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗವೆಂದೂ ಇನ್ನೂ ಮನದಟ್ಟು ಆಗುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಎಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನ ಕುರಿತು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದರೂ, ಪರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದೆರಡನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ: ಆವುಗಳೆಂದರೆ, ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ರಾಮಾನುಜ ಭಕ್ತಿಮಂಥ, ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದ ಮಜನಕಾರರ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿ ವ್ಯಕ್ತರಾದ ಆದ ಶಿವಭಕ್ತಿ ಪಾರಮ್ಯ ಪ್ರಸರಣ. ಇವೆರಡನ್ನು ಪರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದೊಂದಿಗೆ ಕುರಿತು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸುವುದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ವಿಶದೀಕರಿಸಲು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರೆ ಇವರದು ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆ-ಆವುಗಳಲ್ಲಿನ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳು, ಅಭೂತಭೂತ ಆದವು. ಪಂಥಾತ್ಮಕವಾದ ಭಕ್ತಿಮಂಥ ಪ್ರಸಾರಿಸಿ ಸಂಘಟಿಸಿದ ಪರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆ ತಮ್ಮ ಹಿಂದೆ ಜರುಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ನಿರೀಕ್ಷಾರ್ಥ ಪಂಥ, ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಅಂದೋಲನ ಮತ್ತು ಶರಣರ ವಚನ ಚಳವಳಿ-ಇವೆಲ್ಲದರ ಕೆಲವು ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಅಂದೋಲನ ಪಥವನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು ಎಂಬುದು ಪರಿದಾಸ ಕೃತಿಗಳಿಂದಲೇ ತಿಳಿದು ಬರುವ ವಿಚಾರ. ಆದರಲ್ಲಿಯೂ ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ರಾಮಾನುಜರು, ಅಂತ್ಯಜರನ್ನು "ತಿರತುಲತ್ತಾರ" (ಕ್ಷೇಪಕುಲದವರು) ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿ, ದೇವಾಲಯ ಪ್ರವೇಶ ವ್ಯಾಜ್ಯವಿದ್ದು ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯೆಂದೆ ಅನ್ನಬಹುದು. ಆದಂ ರಾಮಾನುಜರಲ್ಲಿದ್ದ ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಧರ್ಮದ ದ್ಯೋತಕ ಕೂಡ. ಆದರೆ ರಾಮಾನುಜರ ಒಂದು ಕೊರತೆ, ಮಾರ್ಗಶೂನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದುದಿಲ್ಲ. ಮತಾಂತರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ನಿನಾ, ಅಂತಿಮದ್ವೈತಿ ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ (ದಿಟ್ಟದೇವ ವಿಷ್ಣು ಪರ್ಥಾನವಾದದ್ದು). ನೀರಶ್ಯವ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಮಜನಕಾರರು ಮೂಲಭೂತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧವೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದುದು ಆ ಯುಗದ ದುಂದುಭಿ ಇವೆರಡೂ ಪರಿದಾಸರ ಮನಃಪಟಲದಲ್ಲೆರದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವುಂಟೆ? ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದರೂ ಪರಿದಾಸರ ಸೌಮ್ಯ ಮನೋಧರ್ಮ, ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲ ಅಂದೋಲನದ ಸಮಾಜ ಅಂಶ ಆಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲ. ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟೆ ಎನ್ನಲಿಲ್ಲ. ಈ ಹಲವು ಮತುಗಳಿಂದ ಪರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಒಂದು ಅಂದೋಲನವೆಂದೆ ನಾವು

ಸ್ವೀಕರಿಸುವಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಈ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ಅಂಶ (ಜಾತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಿರೋಧ, ಕುಲಭೇದವಿರೋಧ, ಸ್ವಳೀಯ ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ, ಏಕದೇವೋಪಾಸನೆ, ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ, ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯನನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಪರಿವಲಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ) ಅನಂತರ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವ ವಿವಿಧ ಧಾರ್ಮಿಕ-ಮತೀಯ ಅಂದೋಲನಗಳನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇವೆಲ್ಲದರ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಿಂದ, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಒಂದು ಅಂದೋಲನವೆಂದೆ ನಾವು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದೆಂದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು (ಜಾತಿವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಿರೋಧ-ಕುಲಭೇದವಿರೋಧ-ಸ್ವಳೀಯ ಭಾಷಾ ಬಳಕೆ, ಏಕದೇವೋಪಾಸನೆ, ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ, ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯನನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಪರಿವಲಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ) ಹರಿದಾಸಪಂಥದ ಪಥದಾದ್ಯಕ್ಕೂ ಅವರ ಕೃತಿ-ಜೀವನಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆನಿಸಿ. ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಒಂದು ಭಕ್ತಿಯ-ಧಾರ್ಮಿಕ-ಮತೀಯ ಅಂದೋಲನವಾಗಿರಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇದನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಈ ಮುಂದುವರಿಕೆಯೂ ಅಂದೋಲನದ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ಹರಿದಾಸ ಪಂಥದ ಪಥದ ಅದ್ದಕ್ಕೂ ಅವರ ಬದುಕು-ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆನಿಸಿ, ಈ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಒಂದು ಭಕ್ತಿಯ-ಧಾರ್ಮಿಕ-ಮತೀಯ ಅಂದೋಲನವಾಗಿರಿಸಿದೆ.

ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಅನಿಭಾದ್ಯ ಅಂಶ. ಆದರೆ ಅವರ ಬದುಕು, ಉಸಿರು, ಭಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಿ ಮೊಗಗಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳನ್ನು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ವರಾಪತಾರ-ವೃದ್ಧಾ ವ್ರಸಂಗ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ರೀಲಾನವಿಸೋದ, ರಾಧಾ ಪ್ರೇಮ, ಮಂಥೂರಭಾವ, ನಾರಾಯಣನ ಸೆರೆತುತ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರನೊಬ ಭೈರುಮೋತ್ತಮತ್ವ ಕುರಿತು ಎನ್ನು, ಹಾಡಿವರೂ ಅವರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯೆ ಇಲ್ಲ. ಈ ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇಹದ ಬದುಕಿನ ಇಹಿನಿಂತಿಯನ್ನು ತಿಳುಪುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅನಂತತೆಯ ಅಪ್ರಮೇಯತೆಗೆ ತರಣಾಗಿ ಬಂಡೆಯಡಿಯ ಮೂಡಾಗಿ ಪಾಳುವ ಪೊಟುತಿಯನ್ನೂ ವಿವರಿಸುವಂತಿರಬಹುದು ತಿಳಿಸುತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಮಂತ್ರಗೀ ಸಾಧನವಾಗಿವೆ ಈ ಶಂಭು ಭಕ್ತಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಹರಿದಾಸರ ಮಂಥುಮತ ನಿಷ್ಕೆಯೂ ಅನ್ಯಾದ್ಯಕವಾದದ್ದು. ಮಂಥುಮದ್ಯತಿ, ಮಂಥುತತ್ವ ದಿಡುಕೊಡಿ, ಇದು ಪರಗತಿಗೆ ಸಾಧನವೆಂದೆ ತಹ ತಹ ಮೂವಗಟ್ಟಲೆ ಸಾರಿದಾರೆ. ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮ, ಅವನೇ ಪರಮೈವಮೆಂದೂ ಘೋಷಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮದಾಗಮ, ವೃದ್ಧಾ, ಉಪನಿಷತ್ತು, ರಾಮನಾಯಾ-ಭಾರತ, ಭಾಗವತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಮುಖರನ್ನೂ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಅಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಅವರಷ್ಟೆ ಅದ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ-ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಮಂಥೂಕರ ಪ್ರತಿಿಯನ್ನಾತ್ಮಯೂ ಅಹೊತ್ತಿಗೆ, ಬೇಕಾದಷ್ಟು, ಅಗತ್ಯವಿರುವೆನಿಸಿತು ಮನಶ್ಚ ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದು ಮನಶ್ಚ ಅಲ್ಲ, ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿದಂವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಮಂಥೂಕರನ ಹಾಗೆಯೆ (ದೇವ) ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಪರಿವಂಶದ ಬಂಡನ್ನು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ

ದೊಂದಿಗೆ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ, ಮಧು ಸಮಾಜ ಆದರ್ಶವನ್ನು ನೀಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಾಗತಿಕ ಮಧುಕರಣ-ಮಟ್ಟದ ರೋಗಪ್ರತಿ-ಇವರ ಕೈತೆಗೆಲಸ ಸಂಗೀತದೊಡಗೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ಮಧುಕರ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೇವಲ ಉಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಭಾವಿಸಬೇಡಿ ಅದನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೇವಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಭಾವಿಸಿದರೂ ಪರಿವಾಸರು. ಇದರಿಂದ ಪರಿವಾಸರ ಪಂಥ ಕೇವಲ ಸಾಮಾಜಿಕ ತಿರುಗರ ಪಂಥ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರಿಗೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮದೆ ಅದರ್ಶ ಸಾರುವ ದೃಢ ನಿಲುವಿತ್ತು. ಧೈಯವಿದ್ದಿತು. ಅಸಂಗ್ರಹ ಮನೋಧರ್ಮ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಬೆಳೆದರೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತು ಪದಾರ್ಥ ಕಾಲ ಸಂತೆಯಾಗದ ಮಂತ್ರವಾಗಿ ಬೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಜಾಗತಿಕ ಅಸಂಗ್ರಹ, ನೈತಿಕತೆಯನ್ನೂ ಜತೆ ಜತೆಗೆ ಪಡುತ್ತದೆ. ಮಧುಕರ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಿವಾಸರು, ಮತಧರಾರರ ರೀತಿ ಕಾರ್ಯಕ ತತ್ವದಂಥ ಒಂದು ಉನ್ನತ ಅರ್ಥಿಕ ತತ್ವದ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ನೀಡಲು ಆಗದಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಮಾಜಸೇವೆಯಾಗಿಯೇ ಭಾವಿಸಿ ನಡೆದರು. ಕೇವಲ "ಯಾಯಾಪಾರವ ಮಾಡಿ" ಜೀವಿಸುವರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿ ಬವಣೆ, ಕಷ್ಟ ನಿಷ್ಠುರಗಳನ್ನು ಮೂಲಕರಾಗಿ ಸಹಿಸಿದರು, ಪಾಡಿಯೂ ಪಾಡಿದರು. ಪರಿವಾಸರದು ನೇರ, ಸರಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಸತ್ಯವೆ ಅಲ್ಲಿನ ಸಾರ.

ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಕೇವಲ ಸೌಮ್ಯವಾದಿ ಅಂದೋಲನ. ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲ. ಜಾತಿ, ಅಂತಹ, ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನು ಭೂತಿ, ತಮ್ಮ ಸಿಟ್ಟು ತೋರಿ, 'ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ, ಧರ್ಮಪ್ರಸ ಜಾತಿ ಕುಲ ಕೇಳುವುದು ಪಾಪ' ಎಂದರಷ್ಟೆ. ಜಾತಿ ಕುಲದ ಬಗ್ಗೆ ಅಂತರಿಕ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಬೆಲೆಯೇನು ಬೇಕೆಂದರಷ್ಟೆ ನಿನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ, ವಾಸನ ಬಳಪಾಳೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಪರಿವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೆಳಸ್ತರಗಳ ಜನರು ಬಂದು ಓದಲು ಹಿಂದಾಗಿ ಸೇರಿದಷ್ಟು ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನದಷ್ಟೆ ಜನತೆ ಪಾಲಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. (ಜಾತೀಗೆ ಸಂಗೀತ, ನೀತಿ ಪ್ರಿಯವಾದುವೆನುಬಂದಂತೂ ನಿಜ.) ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಲೆಟಾರಿಯದವರ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾದರೂ, ಕನಡದೊಟ್ಟುಣ ಅವಮಾನವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಕನಡ ದಾಸನ ಅಂತಸ್ತು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಣತಿ, ಲೋಕಾನುಭವ, ಭಾಗವತಧರ್ಮದ ಅರಿವು, ಪುರಾಣಾಭಿಜ್ಞ, ಸಮಾಜದ ಅಜ್ಞಾನದ ಸ್ಪಂದನ ಹಾಗೂ ವಿರೋಧ, ಅವನ ಅಂತರಿಕ ಔನ್ನತ್ಯವರಿತ ಯಾರೂ. ಅವನನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ, ವ್ಯಾಸನಾಯಕ ಅವನನ್ನು ಆದರಿಸಿದ್ದು ಮಾತ್ರೆಯಾದ ಬೆಳಗುಡಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂಬುದಂತೂ ನಿಜ. ಅವನು ಆಗ್ಗೆ ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಕೆಳಜಾತಿಯಿಂದ ಬಂದವನಾದರೂ, ಅವನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಿ ಬಂದರೂ (ರಾಮಭಾಷ್ಯಚರಿತೆ, ಮೋಜನತರಂಗಿಣಿಯುಟ್ಟಿನ ವಿಡುಂಬನೆ ಕೀರ್ತನೆಗಳು-) ಅವು ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮೋಲುವರ್ಗದವರ ಕಿಟಕಿ-ಕುಪಟಗಳಿಂದ ಮಂಚಿ ಮೋಯಂತೂ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸನಾಯಕರು ಪ್ರಗತಿಶೀಲರೆಂದು ಹೇಳುವಷ್ಟೆ ವಾದಿ

ಉಪದೇಶವನ್ನು ಹೆಸರಿಡಬೇಕು. ಅವರು ಆಗ್ನೇಯ ಸಮಾಜದ ಕೆಳಸ್ತರದವರಾದ ಸ್ವರ್ಣ ಕಾರರು, ಹಾಗೂ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ತುಳು ಜನತೆಯನ್ನು ತುಳುವಿನಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಪರಿಶ್ರಮ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಆಕರ್ಷಿಸಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮಧ್ಯಮತದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾದ ತಪ್ಪಮುದ್ರಾಂಕನ (ವಿಷ್ಣು ಶಂಖ-ಚಕ್ರವನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ, ಭಂಜಗಳ ಮೆ-ಲೋತ್ತಮಿಕೆ, ಇದು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಶಬ್ದಿಯೊಂದಿಗೆ 'ಸಮಾಶ್ರಯಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಒಳಕೆಯ್ದಿದೆ) ಮಾಡಿದರು. ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಬ್ಬರಾದರೂ ಹರಿದಾಸ ವೈಷ್ಣವಿಕೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ವಾದಿರಾಜರ ಕ್ರಾಂತಿ ದರ್ಶಿತ್ವದಿಂದ, ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಮನೋಭಾವದಿಂದ, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಹರಹಂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಸೋತಂತೆನ್ನಿಸುವುದು, ಚಾತಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅದರೂ ಈ ಅಂದೋಲನದ ಧರ್ಮತತ್ವ ಕೇವಲ ಒಂದು ಗುಂಪಿಗೆ (ಮಧ್ಯಮತ ದನುವರ್ತಿಗಳಿಗೆ) ಮಾತ್ರ ವಿನಾಶಲಾದಂತೆಂದು (ಕೃಷಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವ ಅಂಶ) ಅನ್ನಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಂದೋಲನದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅದು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. (ಅದರ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿ ಸಂದೇಶ ಇದನ್ನು ವಿಚಾರಿ ವಿಶಾಲವಾಗುವುದು ಇದೆ. ವಿಷಯದಾಸಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿದವೆ ಮೂರು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಯಿತು.)

ಹರಿದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೊಡುಗೆ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೂವೆ ನೋಡಾರು ಕೀರ್ತನೆ, ಸುಳುದಿ, ಆರಾಧನೋಗಿ, ವೈಶ್ಣವನಾಮ, ದಂಡಕ, ಶ್ರೀವಾದಿ (ತತ್ಪ್ರಸಂಗಾಲ್), ಇತ್ಯಾದಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ನೀಡಿದುದಲ್ಲದೆ ನಡಗನ್ನಡ-ಹೊಸಗನ್ನಡದ ದೇಶಿಯನ್ನು (ವಾದಿರಾಜರ ಸಂವಿಧಾನ-ಪ್ರಸನ್ನ ಬೆಂಕಿಬರ ಕೋಲು ಪ್ರಾಣ) ಮೆರೆಯಿತು. ಮೊದಲನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂತರಿಕ ಲಯ, ಗದ್ಯದ ಛಂದೋಬಂಧಕ್ಕೂ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚು ಮಂತ್ರದೇವ ಹರಿದಾಸರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಸಂಗೀತದ ಸಹಾಯ ಪಡೆದು ಸಂಪ್ರಾಪ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದಿರರು. ಮಂಜುನಾಡಿಗೆದ್ದು ಮಿಂಚು, ದ್ವಾರದಕ ನಾವುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ತುಂಬೂರಿ ಒಡಿದು ಶ್ರುತಿ ಮಾಡಿ ತಂತಿ ಮಿಡಿಸಿದರು. ಎಳನಾದ ಮಿಡಿದರು, ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಚ್ಚು ಕಟ್ಟಿ ಕೂಗಿದರು. ಅದು ಒರಿಯ ವಿಲಾಸ ನರ್ತನದಲ್ಲು. ಭಕ್ತಿಯ ಕೈಕೆರ್ರ, ಭಗವಂತನ ಸೇನೆ. ತುಂಬೂರಿ ವಿವಾಹದವ ಭವಾಜ್ಞದಾಟದವ ನಾಗುಪ್ಪಾನೆ, ಅದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ಮಧ್ಯಮತಕ್ಕೆ 'ನಮಾಧವ ಸಮೋಪಂತಿ' ಎಂದು ಸಂಗೀತವನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಜನಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಅರ್ಥ ಆಗುವ ಸದಳ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದರು. ಸಂಗೀತ ಮಾರ್ಗವೆಂತೂ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೈಲಿಗಿಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಅವರ ಒಂದು ಶಾಶ್ವತ ಕೊಡುಗೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಇದು ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಕೊಡ.

ಹರಿದಾಸರು ತಾಯನುಡಿಯ ಪ್ರಾಚುರ್ಯವರಿತು, ತಮ್ಮ ಮತಧರ್ಮ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ತಾಯನುಡಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಹೇಳಿದ ಜಾಣ್ಣು ಮೆಚ್ಚು

ವಂತಹುದು. ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಜಾನರಾಜರಂಥ ವಂಶಾಧೀಶರು, ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ವಾದಿರಾಜರು, ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರೆ ಮೊದಲಾದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೋದರು. ಶ್ರೀ ವೈಕುಂಠನಾಥರಂಥ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಅಪಾರಗೌರವ ತೋರಿ, ಅವರಲ್ಲಿವು ಭಕ್ತಿಯು ಸೇರೆಗೆ ವಾದಿರಾಜರು ವಾರುಹೋದರು ಗೌರವಿಸಿದರು. ಹರಿ ದಾಸರಿಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ನುಡಿ, ಅಭಿಮಾನ, ಪ್ರೇಮ, ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ವೇದ್ಯ ಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರೊಬ್ಬರೆ ೪,೨೫,೦೦೦ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ವಿಜಯ ದಾಸರು ೩೫,೦೦೦ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿ ತಮ್ಮ ಗುರುವರೈರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದರೆಂದಾಗ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರೀಮಂಪಗೊಳಿಸಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಗಿಸಿತೆಂಬುದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.^{೨೬}

ಸಮಾಜದ ರಾಜಕೀಯ-ಮತೀಯ (ಜಾತಿ ಮುಂತಾದ) ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವಿರುದ್ಧ ಪುನಿಫಲನಾತ್ಮಕ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುವುದು ಹರಿದಾಸರ ಉದ್ದೇಶವೆ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣ. ಅವರ ಧರ್ಮ-ಮತ-ಭಕ್ತಿ-ಇವರು ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಅವರ್ತಗಳು. ಅವರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಪುನರ್‌ಸ್ಥಾಪನೆ, ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ, ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಅಚಾರ, ವಿಚಾರ, ಮಡಿ-ಹೀಲಮಂತಿಕೆ, ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮುಕಾಡಿದರು, ಪಾಡಿದರು. ಜನಜಾಗೃತಿ ಮೆಚಿಕಾರರ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೆ ಆಗಿ, ಒಂದು ಹರಿಸರ ಹರಿದಾಸರು ಬರುವ ಮೇಳಿಗಾಗಲೆ ನಿರೂಪಣೆಗೊಂಡಿತ್ತು. ಆ ಜನಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ನಿಟ್ಟಿಗೆ, ಧೈಯದೊಡೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದು ಹರಿದಾಸರಂಥವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸುವವಿಗಳೆಲ್ಲೆಂದೆ, ಸಂಗೀತ ಸುತಮಾದ, ಅರ್ಥ ಆಗುವ, ಆದಂತ ಅರಿಯುವ ಮಾಧ್ಯಮ, ಆಂತೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಿಂದ ಅಕರ್ಷಿತರಾದರು. ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪರಿವಲಯವಲ್ಲಿ ತಂದೆಹೊಪತಂದವಾಗಿ ಸೇರಿದರು.

ಹರಿದಾಸ ಪಂಥವನ್ನು ಈ ಕೆಲವಾರು ಅರ್ಥಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 'ಒಂದು ಅಂದೋಲನ' ಎಂದು ಪಾಪು ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹರಿಭಕ್ತರಾದ, ಸದಾಹರಿದಾಸರಾದ

1. ಹರಿದಾಸರನ್ನೆ ಒಂದು ಗುಂಪು, ಒಂದು ಬಣ.
2. ಹರಿದಾಸರು ನಿಂತಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವವರಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮೈಕರಾಷ್ಟ್ರವಾಸವೆಂಬಂತೆ ಕೂಂಡೂರಿಗೆ, ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವುದೆ, ಪರಭವೆ. ಹೋದ ಹೋದೆಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮಧ್ಯಮತ ವ್ಯತ್ಯ ವಧರ್ಮ. ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ ನಡೆಯುವುದು.
3. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ, ಒಂದು ಮತ, ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮೂತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು, ಆ ಮತ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರ, ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಪರಪಂಥ ಖಂಡನೆ(ದ್ವೈತ ತತ್ವ-ಮಧ್ಯ ಮತ ಸ್ಥಾಪನೆ) ಸ್ವಮತ ಮಂಡನೆಗಾಗಿ ನಡೆದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಕ್ರಿಯೆ. ಇದಿನ್ನೂ ಪೇವಂತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಈಗಲೂ ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದವರು ವಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ.^{೨೭} ಹಾಗೂ ಈ ಅಂದೋಲನದ ಗಡಿ ನಿಂತಿಲ್ಲ. ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

4. ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ-ಪ್ರಧಾನತೆ ಒಂದು ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ. ಪ್ರೀತಿಯ ರಾಜದಿಂದ ಆರಂಭ ಆಗುವ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ (ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ)" ಅತ್ಮನಿವೇದನಾರ್ಥ, ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಳಕೋಟಿ, ತುಮುಲ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಭಗವಂತನ ಸ್ನೇಹಿಯಲ್ಲಿ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಲೋಸುಗ ಮೂಡಿ ಬಂದದ್ದು ; ಹಾಗೂ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಪೂಜಾರ್ಥವ್ಯ ಆಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೀತಿಯರಾಜರಿಗೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆಯ ಶ್ರೀಷ್ಠ ಪ್ರತಿಭೆ ಆದ ಶ್ರೀ ಅಕ್ಕಾರ್‌ರವರ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಸಂಸ್ಪೃಷ್ಟ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ವಿಶ್ವ ದೇವಾಲಯ ಗಳಲ್ಲಿ (ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೀಶೈಲವ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ) ಪೂಜಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಾಠವೆದಿ ದ್ವಾವಿಡ ಪ್ರಬಂಧ, ಪ್ರೀತಿಯರಾಜರ ಮನನಗಳಿಗೂ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥ ಆಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಭಕ್ತಿ ನಿವೇದನೆಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನೇಕೆ ಒದಗಿಸಿ, ಬೆಳೆಯಿಸುವುದೆಂಬ ಛಾವಣಿಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಮೂಡಿಸಿದ್ದು, ಕಂಡರಿಸಿದ್ದು ಕೀರ್ತನ ಸಾಹಿತ್ಯ.
5. ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ- ಇದರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆದದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯವರು ಬರೆಯಿರಿ. ಕನಕದಾಸರೊಬ್ಬರ ಇದಕ್ಕೆ ಏಕೈಕ ಅಪವಾದ. ಪ್ರರಂಧರದಾಸರೂ ಮೊದಲು ಸ್ವಾರ್ಥದಾದ್ದು ಅಂತರ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವೈಷ್ಣವ ಭರ್ಮಾಕ್ಕೆ ತರಣಾಗಿ, ಪರಿವಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದರೆಂತೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಪರಿಧಿ ಮಿತಿ. ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮಿತ. ತಮ್ಮ ಮತ, ತಮ್ಮ ತತ್ವ-ಮಧ್ಯಮತ-ಅದರ ಪ್ರಸಾರ." "ಅದೂ ಮೂರ್ತಿಯೇ (ನ ಮೂರ್ತಿಯ ಸಮೀಪ ಮತೆ ಎಂಬುದೇ ಮೂರ್ತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ) ಮೂಲ್ಯ ಮೂಲತು. ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಇತರ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ, ಅಳವಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಅಂದೋಲನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಿರಿದಾಖ್ಯಾಯಿಕೆ. ವಿಶಾಲ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ movement ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪದದ ಇವುಗಳೂ ಅದು ಒರೀ ಧಾರ್ಮಿಕವೆ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯವೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿಪ್ರಿಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶ್ರೀನಿಜಯದಾಸರು, ಶ್ರೀಗೋಪಾಲದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು ಇದೇ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ವಾಣಿಯವಂತಿವೆ. ಅದೇ ಉದ್ದೇಶ ಕೊಡ.

ಪರಿವಾಸರುಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ, ಅಥವಾ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾದರೂ ಸರಿಯೆ, ಸ್ವಲ್ಪದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಕ್ಕೆ, ಉದಿಂಪೊರಗೆ, ಸಂಪರಿಸುತ್ತ, ಪರಿನಾಮ, ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ, ಪರಿಪಾಠದ್ದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಮಧ್ಯಮತ ತತ್ವಪ್ರಸಾರ, ಇವುಗಳನ್ನೆ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯೋದ್ದೇಶ ಆಗಿಸಿ ಕೊಂಡರು. ಆ ಪಥದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಾಧನೆಯೂ ಅದ್ವಿತೀಯವೆ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಪುರಾ ಮತೀಯ ಯೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನ ಅಂದೂ, ಅದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಹರಿಭಕ್ತಿ, ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಇನ್ನಪ್ಪಿಯುವೆಂದೆನಿಸಿ ಕೊಂಡದ್ದು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ, ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಪಳಗೂ, ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿತು. ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾದ ವಜ್ರಬಾಚಾರ್ಯರ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ, ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಮಿರಾಂಜಿ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ಭಕ್ತಿಪಂಥ, ಕಬೀರ, ಸಂತ ಜ್ಞಾನ ದೇವ, ಅಸ್ತಾವಿನಿ ಶಂಕರದೇವ-ಮಾಧವ ಕಂಡಲಿ, ಅವರ ಏಕನಾಮ ಶರಣಾಭಿಷೇಕ-ಭಾಗವತ ಗ್ರಂಥಪ್ರಸಾರ, ಬಂಗಾಳದ ಶ್ರೀಚೈತನ್ಯರು, ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲ ಸೆಲೆ ಆಚಾರ್ಯ ವಂಶದಿಂದ ಪರಿವೃತ್ತಗೊಂಡು ಬಂದದ್ದು ತಾನೆ ಕಾನಾಗಿ ಪ್ರಸಾರ ಆಗಲು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ, ಆದ್ದಿರುವ ಭಕ್ತಿಯ ಹಾದಿ ಅದೇ ಮಂತ್ರಗೆ ಹಾದಿಯೆಂಬ ಅಚಲ ಪೂಜೆ. ಚೈತನ್ಯರುಂಥವರು ಭಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೇ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗೂ ಹೋರಾಡಿದರು. ಮೇಲೆ ನಡೆದ ಚರ್ಚೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವೆಂದೆ ಹರಿದಾಸರ ಭಕ್ತಿಪಂಥವನ್ನು ಕರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆ ಇದೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೇವಲ ತಲ್ಪನೆಯೆನಿಸದೆ, ಮನುಷ್ಯ ಸತ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ..

ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸುಧಾರಣಾ ಚಳವಳಿ (renaissance) ; ಇನ ಜಾಗೃತಿಯ ಅಂದೋಲನ ನಡೆದವು. ಯೂರೋಪ್‌ನಲ್ಲಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ರೋಮನ್ ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕ್‌ರ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿ ಭಕ್ತಿಯ ಮಾರ್ಚ್ ಲೂಥರ್ ಪಾಟಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಪಂಥ ನಡೆದ ಅಂದೋಲನ, ಭಕ್ತಿಯ ಯೂ ಧರ್ಮದ ಅಂದೋಲನ ಮೂವತ್ತೆಂದೆ, ಧರ್ಮ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮತದ ತಿರುಳನ್ನು ಕ್ರಿಸ್ತಮಾನನನ್ನಿಗೂ ತಿಳವು ಆಗಿಸುವ ಜಾಗೃತಿಯ ಅಂದೋಲನವೇ ಸರಿ. "ಮೇಲೆಕುತವಾದ ಸಮಾನತೆಯ ಮೂನವಕುವಾದ ಯೂರೋಪಿನ ನವಜಾಗೃತಿ ಯಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ಹರಡಿದವು.... ಕೇವಲ ಪಾರಲೌಕಿಕ ಚಿಂತನೆ, ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನಾ ವಿಲಾಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಸ್ತಾನ ಪಂಡಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಬದಲೂ, ನಿತ್ಯದ ಐಹಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಜನಮಾನುಷ್ಯರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತಹ ಸರಳ ಭಾವಯುತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು."೧೦ ಮತೀಯವಾಗಿಯೇಕೂ ಪೊದಲೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ, ಪೋಪರ ನಿರೂಪಣಾಧಿಕಾರ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನ ಬೈಬಲನ್ನು ಪಠವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಆಂಗೀಕರಿಸಿತು. ನಿರಾಡಂಬರ ದೈವಭಕ್ತಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸುಧಾರಣೆ, ಜನಮಾನುಷ್ಯರ ಹಿತಚಿಂತನೆ-ಜಗತ್ತಿನ ಅನೇಕೆಡೆ ನಡೆದ ಚಿಂತನೆ. "16ನೆ ಶತಮಾನದ ಮಾರ್ಚ್ ಲೂಥರ್ ತಂದೆದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಾಂತಿ, ಮಧ್ಯ ಕಾರ್ತಿನ ನಾಯಕಿಗಳ ರಾಜ್ಯದ್ದಾಗಿ, ಮತದ ಗದ್ದುಗೆಗಳನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿ ಮಂಡಿತು ಹಾಕಿದವು. ಸ್ಕೋತ್ಸ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿಯೆ ಬೆಳೆಯಿತು."೧೧

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಒಂದು ಅಂಶ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಯೋಗಧರ್ಮವೂ ಎಂಬಂತೆ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾದ ತಿಳವು ಸಾಹಿತ್ಯದ

ಒಲವುಗಳೂ (trends) ಮತ್ತು ಅಂದೋಲನಗಳೂ (movements) ಇರುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಕಾರರ ಅಭಿಮತದಂತೆ, "..... ಜನತೆಯ ನಿತ್ಯ ಬಲಕೆ ಭಾವನೆಯ ಪ್ರೀತಿ ಬೆಳೆದು ಅವುಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಪಡೆಯಿತು.....ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅದ ಜಾಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಜನತಾ ಜಾಗೃತಿಯಾಗಿ ಪಂಡಿತ ಭಾವ-ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೊದಿ ಜನತಾ ಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಒಂದಿತು.....ಅಂಧಭ್ರಮೆಯ ಬದುಲು ವ್ಯವಹಾರಿಕತೆ,"⁴⁴ ಹೀಗೆ ನಮ್ಮ ನಿಟ್ಟಿನವರೂಲ ಆಗುವ ಈ ಯೋಗದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು.

ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಸವಿಕಣ್ಣೆ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.

ಹರಿದಾಸ ಪಂಥ ಅಂದೋಲನ ಅದ ಬಗೆ

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಶ್ರೀಕಾರದಿಂದಾರಂಭಗೊಂಡ ಹರಿದಾಸ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಕ್ರಮೇಣ ಅವರ ಪ್ರಿಯಂ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕಾಲದಿಂದ ಒಂದು ಅಂದೋಲನವೆ ಆಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಇದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನವಾದರೂ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಸ ಅಂದೋಲನವನ್ನೆ ನಡೆಸಿತು. ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ, ವ್ಯಕ್ತ್ಯವ ಧರ್ಮ-ಮಧ್ಯಮತ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಭಕ್ತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯ, ಹೀಗೆ ಭಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪದ ಅಂದೋಲನ ನಡೆದರೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತನೆ, ಸಂಭಾವಿ, ಉಗಾಭೋಗ, ವ್ಯಕ್ತ ನಾಮ, ವಂದನೆ, ಮುಂತಾದ ಹೊಸ ಧರ್ಮೋಪದೇಶವಿತ್ತು. ಸಾಹಿತ್ಯಾಂದೋಲನವೂ ಅದನ್ನು ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ದ್ವಿಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನೆ ಒಪ್ಪಿತು.

ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಅನೇಕ ನಂಬುಗೆ, ವಿವಿಧ ಕ್ಷುದ್ರ ದೇವತೋಪಾಸನೆ, ತಂತ್ರವಿದ್ಯೆ, ಅಜ್ಞಾನ-ಇವುಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಲು ಕನಕದಾಸನಂಥ ಅರಿವಿನ ಬೆಳಕಿನ ನೆಲೆಯನ್ನೂರಿತ ಹರಿದಾಸರು ಕಂಕಣಬದ್ಧರಾದದ್ದು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದುದು ಈ ಅಂದೋಲನದ ನಿಜವ್ಯಗಣಗಳಲ್ಲೊಂದು.

ಯಾವುದೆ ಒಂದು ಪಂಥ, ಪಥ ನಿರ್ಮಿತಿಯಿಂದ ಅಂಕೂರಿಸಿದ ಸಂಘಟನೆ, ಆ ಸಂಘಟನೆ ಧ್ಯೇಯಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದಂವರಿಯುತ್ತವೆ. ಸಂಘಟನೆ ಬೆಳೆದಂತೆ, ಆ ಪಂಥದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ವಿಶಾಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ತೆರೆಯಿಂದ ತಲೆಗೆ ಬೆಳೆಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಉಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ಹರಿದಾಸ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥವೆ ನಿದರ್ಶನ. ೧೪ನೆ ಶ.ದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಈ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆದು, ಜನಪ್ರಿಯ ಅಂದಂತೆ, ಅನೇಕರು ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ಹರಿದಾಸರಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಚಾರ ತತ್ಪರ ರಾದರು. ಜತೆಗೆ, ಸಮಾಜೋ-ಧಾರ್ಮಿಕರಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಸಮಾಜದ ಓರೆಗೋರೆ ತಿದ್ದುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದುದಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ

ಧ್ಯೇಯ ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತವ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು. ಇದು ರೀತಿಯ ತೆದ್ದಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರವರಿಗೂ ಬೆಳೆದು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಅನ್ಯತ ಸಂಘಟನಾ ಚಕ್ರಿಯಿಂದ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಪರಂಪರೆ ಮುಂದುವರೆದು. ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ದಿನಚರಿಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಈ ರೀತಿ ಪುನಃ ಕಾಲದ ಒಂದು ಪುನಾವನೆಯ ಆಗಿ ಒಡನೂಡಿದ ಭಕ್ತಿಪಂಥ. ಕ್ರಮೇಣ ಒಂದು ಅಂದೋಲನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೆ ತಳೆದದ್ದು ನೈತಿತ್ವವನ್ನು ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲೆ ತಿಳಿದಂತೆ, ಹರಿದಾಸ ಪಂಥ ಅಂದೋಲನ ಆಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದು ಪಂಡಿತರು-ಮಂತ್ರ-ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ಮಾನ್ಯ ಆಗಿದ್ದ ಅಜ್ಜಾತ್ಯಕೃತ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಾರ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಗೂ ಅರ್ಥ ಆಗಿ, ಆ ಮೂಲಕ ಅವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ-ವಿಶ್ವಾಸ ಪ್ರೇರಿಸಿ ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪಥದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗಳನ್ನು ಹರಿದಾಸರ ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯ.

ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ್ದೆಯ ಛಲವಿಲ್ಲವೆ ಎಂದಲ್ಲ. ಮಿಡಿತ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಅದು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ-ಕೇವಲ ಮಾಧ್ಯಮತೆಯಿಂದೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮಂದಿರವನ್ನೂ ಪಕ್ಕರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಿಜಯದಾಸರ ಜೊತೆಪಟ್ಟಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಎರಡನೆ ಭಟ್ಟದ ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯವರಲ್ಲಿ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಒಂದು ಆಗ್ನೇಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಭಾವ. ಮಹಾಂತರ ಪರಿಣತ. ಇವರ ಜತೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತಗಳ ಮಿಡುವೆ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಉದ್ದೇಶ. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಮತಿಯೇ ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನವೆನ್ನಲು ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಕಾರಣ, ಅವರು ಕೊಡುಗೊಂಡ ಪ್ರಸಾರದಡಿಬದ ಸುಗುಣೋಪಾಸನೆ. ಭಗವಂತನ ಸಾಕಾರ ರೂಪ ಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಭಕ್ತಿಸಾಧಕ. ರಾಮಾನುಜರು ವಿಶ್ವಾ ದೇವಾಲಯ ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ್ದು ಸುಗುಣೋಪಾಸನೆ, ಭಗವಂತನ ವಿಗ್ರಹರೂಪ ಭಕ್ತಿಯ ಪಾಠೋಪದೇಶ ಮನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಲಿ, ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಹರಿದಾಸರು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

ಹರಿದಾಸರ ದಾಸಕೂಟ-ಪಾಂಗೂ ಪಂಡಿತ ಮಾನ್ಯ ವ್ಯಾಸಕೊಟಕ್ಕೂ ಈ ಕೆಲವಾರು ಅಂದೋಲನದ ಒಲವಿನಿಂದಾಗಿ (trend) ಪರಸ್ಪರ ಸಂಘರ್ಷವಿದ್ದು ಇತ್ತು ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪುರಾಣ-ಉಪನಿಷತ್ತು ಪರಿಚಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ ಹರಿದಾಸರು ಶಾಕ್ತಿಕವಾದ ನಿಲುವು ತಳೆದಿದ್ದು ಅದರಿಂದಲೇ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರಿಗೆ ಹರಿದಾಸರ ಮೇಲೆ, "ಕೂಟಮಗದಾಸ" (ಶ್ರೀನಿವಾಸಾ ಚಾರ್ಯರು ಅವಂತರ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾದವರು-ವಿಜಯದಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು ನುಡಿದದ್ದು) ಎಂಬಂತೆ ದಾಸಕೂಟ ಕುರಿತೆ ತಾತ್ಕಾರವಿತ್ತು. ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರಾದವರು ವ್ಯಾಸರೂ-ತರ್ಕದ ನೆರವಿನಿಂದ ಮಂವತ್ತೆತ್ತ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಶ್ರುತಿಶ್ರುತಿಗಳಿಗೋಪ್ಪವಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಚನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪುರಾಣಗಳನ್ನೆ ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಮೇಯ

ಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿದು ತಮ್ಮ ದಾಖಲೆಗಳೊಡನೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥ ಆಗುವಂತೆ ನಾಣ್ಯಾಡಿ, ಕೀರ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪರಿವಾಸರು ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇ. ಪುರಂದರದಾಸರು ಪರಿವಾಸಕೂಟದ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು. ಅವರದುರಲ್ಲಿ ಈ ಒಡನು ಹುಟ್ಟಿತು. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಕುಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅದ್ವೈತ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದರಲ್ಲದೆ ಎರಡೂ ಗುಂಪಿಗಳೆರಡರ ಅದಕ್ಕೆ ವಾಕ್ಯರಾದವರು. ವಾದಿರಾಜರು, ವಿಜಯಂದ್ರಶಿರ್ಡೀರು ಮೊದಲಾದ ಯೋಜಿತರು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಪಂಡಿತ ಶಿಷ್ಯರಾದರೆ, ಪುರಂದರದಾಸರು, ಕೆರೆದಾಸರು, ವೈಕುಂಠದಾಸರು, ಮೊದಲಾದವರು ಅವರ ಪರಿವಾಸ ಶಿಷ್ಯರು. ವಿಜಯದಾಸರು ತಮ್ಮ ಒಂದು ಸುಲಾದಿಯಲ್ಲೊಂದೇ ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರನ್ನು "ಮದವೇರಿನ ಕರಿವಿಂಡಿ ನಂತೆ ಮರುಳೆದೆಯೆ ಮೆಟ್ಟಿ ದುರ್ಬೋಗವನು ಪರಿಮು ಪರಿವರ್ತೋತ್ತಮನೆನಿಸಲಿ ಕೊಗುಲಲಿ ಪರಿವಾಡಿ, ಓಡ್ಯಾಡಿ, ಬಿಡಿಯಾದಿಗಳಲಿ ತಿರುಗುಪರಿಪ್ಪರು ಕರಿಗಳಂದಲಿ" ಎಂದು ವರ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರೇನಾದ ಅವಚಾರವೆಂದರೆ, ಮೊದ್ಲೆ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು "ಪ್ರಾಕೃತ ಗೀತೆಯಲಿ" ಹೇಳಿದ್ದು. ಈ ಬಗೆಯ ಕನ್ನಡ ದ್ವೇಷ ನಮ್ಮ ಪಂಡಿತ ವರ್ಗದಲ್ಲೂ ಇದ್ದಿತು. ಅಂದ ಮೇಲೆ ೧೮-೧೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಾತೇನು ? ಇನ್ನೂ ಬರೆದುವೆ ಆಗಿದ್ದಾತು. ಪರಿವಾಸಕೂಟದವರ ಹೆಮ್ಮೆ-ಧ್ಯೇಯವೆ ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಮಹನ ಕಾರರ ಪ್ರಭಾವ ಕಾರಣವೋ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೆ ಅಲ್ಪಾರ ಪ್ರಭಾವವೋ ಒಟ್ಟಾರೆ, ವಿಜಯದಾಸರು, ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು "ಮಂಜಿ ಮಂಜುಪ್ರಿಯವೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಗ್ರಂಥವಿದು" ಎಂದು ಘೋಷಿಸುವಲ್ಲಿ ಅವರ ಕನ್ನಡ ಪ್ರೀತಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಆಗಿ ಗೋಚರಿಸಿದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ಮನವಂತವಾದ ಬೇಕಾಗಿತ್ತೆ ವಿಜಯ, ಕವಿಕರಾರಿಗಳ ಭಾಗವತ ಸಮನ್ವಯಿತೆಯ ಮಾರ್ಗ ಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತೆ ವಿಜಯ, ಮರ್ವಾಡ ವಿಧ್ಯಂಶನವನ್ನು ಅವರುಗಳು ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ.

ಪರಿವಾಸವಂಥ ಅಂದೋಲನೆದ ಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿದು, ವಿಜಯದಾಸರ ಕಾಲದಿಂದ ಇನ್ನೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರೇ ಆಗಿಹುಟ್ಟಿತೆಂಬುದು ಅವರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವ ಅಂಶ. ಇದೂ ಅಂದೋಲನದ ದೈಹಿತ್ಯವೇ. ಒಂದು ಸಮೂಹ, ಬಣ, ಗುಂಪಿನ ಸಂಘಟನೆ ಒಂದು ಕಾರ್ಯೋದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪರಿವಾಸರು ಮಾಡಿದ್ದು ಇದನ್ನೇ. ಅಂತೆಯೆ ವಿಜಯದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಜು ಮತ ಪ್ರಮೇಯಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಸಮರ್ಥನೆಯೆಷ್ಟೆ ಪ್ರಧಾನ ಆಗಿ ಕಂಡರಿಸಿದರು. ಇದು ಕನ್ನಡ ಪದಾಕಾಷ್ಟೆ ತಲುಪಿದ್ದು ಆಗಸ್ಟ್‌ನವನೇ "ಶ್ರೀಮದ್ವಿರಹಾಮೃತವಾರ" ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ ಹರಿಯೆ ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸುಧೆಯ ಸಾರವಿದಾದರೂ ಪ್ರಧಾನತಃ ಮಂಜುಮತ ತತ್ವ, ಪ್ರಮೇಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಾಗಿ ಬರೆದ ಐಬ್ಬದಿ ಗ್ರಂಥ.

ಮೂಗಿ ಪರಮದರಿದ್ರಿ ಪಾಪಲು | ಕುಳಿತು ಕೇಳುವ ಕುಳಿತು ಪಾಪಲು |
 ನಿಲುವ ನಿಶೆರೆ ನರಿವ ನರಿವರೆ ಒರಿದ ನಿಮಗೊಲು |
 ಸುಲಭನೋಪು ತನ್ನವರ ನರ |
 ಗಣೆ ಉಪ್ಪುಗುಲೊರಮಾಧದ
 ನೊಲಿಸುಲರಿಯದೆ ಪಾಮರರು ಬಳಲುವೆನು ಭವದೊಲೆಗೆ |

ಎಂದು ಭಕ್ತಿಪಂಥದಿಂದ ದೈವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಸುಲಭವೆಂತೆಂದೊಬ್ಬವ ಆರಿವು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತು
 ವುದರ ಜತೆಗೆ ಗಜನವಾಸ ತಪ್ಪಾಗುವೂ, ವಾಝ್ಡು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಮೋಯೆಗಳನ್ನೂ
 ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಾಗ್ವಾ ಭದಾಸರಿಂದಾಗಿ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಸಂಘಟನೆಯು
 ಬಿಗುವು, ಸತ್ಯ, ಔನ್ನತ್ಯ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚುವಂತಾಯಿತು. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಜಾಗ್ವಾ ಭ
 ದಾಸರು ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಥಿತಿಪ್ಪ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿದ್ದು
 ಅಂದೋಲನ ಪಥನಿಲ್ಲದೆ, ಮುಂದೆವರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಜಾಗ್ವಾ ಭದಾಸರ
 ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ತನ್ನ ಇಳಿಮೊಗ ಕಂಡರೂ ಪ್ರಾಣೀಕವಿಪಲರ
 ಹಾಗೂ ಮೇಣುಗೋಪಾಲವಿಪಲರ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠರ ಮೂಲಕ ಮುಂದೆವರಿಯಿತು.
 ಇನ್ನೂ ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆ ಮುಂದೆವರಿದಿದೆ. ಈ ಕೆಲವಾರು ವಿಚ್ಛಿನ ಸಮೀಕ್ಷೆ
 ವಿವೇಚನೆಗಳಿಂದ ಹರಿದಾಸಭಕ್ತಿಪಂಥ ಅಂದೋಲನವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದ ಪಾಠಿ ನಮಗೆ
 ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.¹⁰ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಇಷ್ಟಶ್ವರ ಶತಕದವರೆಗೆ ಮುಂದು
 ವರೆದದ್ದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಮಹಿಳಾ ಹರಿದಾಸ ಕೃತಿಕಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಮಾತು
 ಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೆ ತಿಳಿಸಬೇಕಾದ್ದು ಸೂಕ್ತವೆಂದೆನ್ನಿಸಿದೆ.

ಮುಂದುವರಿತ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಂದೋಲನಕ್ಕೂ ಚಲನೆ, ಪ್ರೇರಣೆ, ಧೈಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ,
 ಅದರ್ಶವನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದು, ಜನತೆಯನ್ನು ಮೊಡೆಗಿಸಿಕೊಂಬ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ
 (involvement) ಅದರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮೇರಿತ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ
 ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಮೊದಲ ಪ್ರವರ್ತಕರಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಿದ ಈ
 ಪರಂಪರೆ ತನ್ನ ಮೊದಲ ಹಾಗೂ ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿಗದಿತ ಶತಕದವರೆಗೂ ಮುಂದು
 ವರಿದಿದೆ. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನಕ್ಕಿರುವ ಅಂತಃಪ್ರೇರಣೆಯ ಜೊತೆ, ಭಕ್ತಿ-ಅದರ
 ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ವಂಧ್ಯಮತ ಪ್ರಸಾರ ಮುಂತಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ನಾವು ಮನಗಾಣ
 ಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದರೊಂದಿಗೆ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದ ಶ್ರೀವಿಜಯ
 ದಾಸರಿಂದ ಮುಂದೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯತೆಗೆ, ಶಾಸ್ತ್ರವಿಷ್ಣುಗೀ ಹೆಚ್ಚಿನದಾದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ,
 ದೊರೆತಿರುವುದು ಅವರ ಸುಲಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅನಂತರ ಬಂದ ಗೋಪಾಲದಾಸರ,
 ಜಾಗ್ವಾ ಭದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃಷ್ಟ.

ಈ ಪರಂಪರೆ, ಹರಿದಾಸವಂಥ-ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಅಂದೋಲನ ಗತಿಯನ್ನು (speed of movement) ಮುಂದುವರಿಸುವವರು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು. ರೀತೆ ತತ ಮಾನವ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸಲಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿದ ಶ್ರೀದಾಸರು ಅನೇಕ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವುದನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಹೋದನೆಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಹರಿಭಕ್ತಿ-ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಪ್ರಭಾವಶೂನ್ಯವಾದ ಅನೇಕರು ಹರಿದಾಸದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದರು.¹³ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣೇಶವಿಠಲರು (ಲಿಂಗಸೊಗೊರು), ಗುರುಪ್ರಾಣೇಶವಿಠಲರು, ಶ್ರೀಧರವಿಠಲರು, (ಶ್ರೀಮದ್ವಿರಿತಧಾರ್ಮ್ಯಪ್ರಸಾರ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿ ಬರೆದಿರುವ ಕರ್ತನಾಗಿ ದಾಖಲಿಸುವರು), ಗುರುಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲರು ಹೀಗೆ ಅನೇಕರು ಪ್ರಮುಖರು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತಗೊಂಡ ಹರಿದಾಸವಂಥ ಭಕ್ತಿಸಂಪ್ರದಾಯ, ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳೆಂದೂ¹⁴ ಕನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತನ್ನಲು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ ಅಗಿ ಹೋದ ಅನೇಕ ಹರಿದಾಸರೇ ನಿರರ್ಥಕ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದೆರಡು ಮಾತು ಹಿಳಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿಜಯದಾಸರ ಮಿಲಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಂದ ವೇಣುಗೋಪಾಲದಾಸರು (ವಂಗನಾಮದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುವವರೆಂದ ಇವರನ್ನು ಕರೆವ ರೂಢಿಯಿತ್ತು) ಅನೇಕ ಪದ, ಸಂಘಟನೆ ರಚಿಸಿರುವ ಹರಿದಾಸರು. ವೇಣುಗೋಪಾಲವಿಠಲ ಇವರ ಅಂತಿತ. ಇವರಂತೆಯೆ ಹರಿದಾಸವಂಥಕ್ಕೆ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಪ್ರೀತಿಯವೊಂದೇ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡವರು ಅನೇಕರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು ಹಾಗೂ ಇಂದೂ ಜನತೆಯ ಮನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತಿರುವ ಕೆಲವರು ಹರಿದಾಸ ರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲಾಗದೆಯೆ ವಿಜಯ ಇವರ ಕೃತಿಸಮೀಕ್ಷೆ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಗೊಳಪಡಿಸಿದವರಿಂದ ನಡೆಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಿಜಯವೊಂದಕ್ಕೂ ಹಿಳಿಸುವುದುಂಟೆಂದೇ :

1. ಅಣ್ಣವಿಠಲತನು : ಇವರಿಗೆ ಬಹು ಅಣ್ಣಯ್ಯಾಚಾರ್ಯರೆಂದೂ ಹೆಸರು. 'ವಿಠಲವ್ಯಾಸ' ಅಂತಿತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ಇವರು ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಉರ್ದು-ಈ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆದಿರುವುದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಯೋಗಿ, ಅವಧೂತರೂ ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವರೆನ್ನಲು ಅಣ್ಣಯ್ಯಾಚಾರ್ಯರೇ ಉದಾಹರಣೆ.

2. ಸುರಪುರದ ಅನಂಪದಾಸರು : ಕವಾಲೇಶವಿಠಲರಾಂತಿತವಾದ ಅನಂಪದಾಸರ ದೇವದೇವತೆಗಳೆಂದೂ ಇಂದೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಮನೆ ಮನೆಗಳನ್ನೂ ತಲುಪಿವೆ, (ತಲುಪಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಳೆಂದೂ ನೆರವಾಗಿದೆ.) ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಪೀಠದವನ್ನು ಕುರಿತು ಇವರ ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಗಳು ಪ್ರತಿ ಸುಭಗೆ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಭಕ್ತಿಯಂತವಾದ ಭಾವ-ಗೀತೆಗಳಾಗಿವೆ. ಸುರಪುರದ ಜಾವಡಿ, ಬಹನಿ, ಮಟ್ಟು ಇವರ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದವು. ಬಹನಿ ಎಂಬುದೆಂದೂ ನೂತನ ಜಲಾವಳಿ, ಅಂದೋಲನ ಸುರಪುರದ

55729

ದಾಸರಿಂದಲೆ, ಗಾಯನದಲ್ಲಿ ಗಾಯನಾಚಾರ್ಯರು, ನ್ಯಾಯ, ಬೇದಾಂತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾಠಗಳೆಂದು ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಜಾಗೃತಿ ಭಾಷಾವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಅನಂದದಾಸರು, ವಿಜಯದಾಸರಂಥ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಹರಿವಾಸರ ಉದ್ಧಾರದ ಚಿಕ್ಕಲಪರವಿಯವರು. ಅಶ್ವತ್ಥ ನಾರಾಯಣ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ಶಬ್ದೋಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿವಾಸನಾಹಿತರಾದ ಅದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಶ್ರೀ ಪಾದರಾಜ ಗುರುನರೇಂದ್ರ ತಪಸ್ವಿಯವರಾದ ಅಶ್ವತ್ಥ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿದ್ದು ಇಂಥ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಒಂದ ಅನಂದದಾಸರು, ಸುರಪುರದ ರಾಜಾಚಾರ್ಯರೆಂಬಲ್ಲಿ ಗೀತೆ, ವೇದಾಂತದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು.

ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೆ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಶ್ರೀಕವಿಶಾಲಾಂತ ಹರಿ ದಾಸರು ಸುರಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅನಂದದಾಸರಿಗೆ ಅವರ ಮನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಂದ ಇದ್ದ ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಹಗುರ ಭಾವನೆ ತೊಡೆದು ಹಾಕಿ ಅಲ್ಲಿ ಹರಿವಾಸರಂಥ ಅನುಸರಿಸಲಾಪಯವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿ ಒಂದಂ ಸತ್ಯಕತೆ. ಶ್ರೀಶರದಾಸರಿಗೂ ಇದೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅನಂದನಿಗೆ ತುಘದಿನದಲ್ಲಿ "ಕರೂರೀಶ ವಿಶಲ" ನೆಂಬ ಅಂಕಿತವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದಾರಂಭವಾಯಿತು ಅನಂದದಾಸರ ಕೀರ್ತನ-ಕಥಾ ಪ್ರವಚನ, ದೇಶಪರಪುಟನ ಹರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟಾರೆ, ವಿಶಿಷ್ಟ, ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಜೀವಮುಖವಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕ ಭಕ್ತವಿಜಯದ ಕರ್ತೃ ಬೇಲೂರು ಕೀಶವದಾಸರ ತಂದೆ ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬದಾಸರು ಸುರಪುರದ ಅನಂದದಾಸರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಗೀತೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರುವ ಅನಂದದಾಸರು ಇತ್ತೀಚಿನ ಹರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾದವರು ಹಾಗೂ ಪರಮಭಕ್ತರು. "ರಮಾನಮಂದ್ರನ ಕುವನರಿನನ್ನಯ ಸಮಾನ ರ್ಥಾರಮ್ಯ" ಎಂಬ ಇವರ ಈ ಕೃತಿ ಇಂದೂ ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಹರಿಕಥಾ ಪ್ರವಚನ, ಕೀರ್ತನ ಕಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ, ಮುಂದುವರಿಸಿ, ಅವರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದುದರ ಮೂಲಕ ಹರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ ಯಶಸ್ವಿ ಅನಂದದಾಸರನ್ನು ಮೈಸೂರು ಮೊದಲಿಗಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರವರು ದಾಸರ ಗಾನ-ಕೀರ್ತನಕ್ಕೆ ವಜಾರು ಹೋಗಿ, ವಿಶೇಷ ಆದರಣೆ ವಹಿಸಿದರಂತೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವವರೂ ಧಾನಮಾಡಿದರು, ಗಾಯನೆ ಮೈಸೂರು ಸದಾಶಿವರಾಯರು, ವೀಣೆಯ ಸಾಲುಯ್ಯ ನವರು, ಅನಂದಾಚಾರ್ಯರು, ಕುಣಿಗಲು ರಾಮರಾಜಾಚಾರ್ಯರು, ಹೀಗೆ, ಇವಾದ ನಂತರ, ಅನಂದದಾಸರಿಗೆ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ, ವೈದ್ಯ, ಬಲಗೊಂಡು ಮಂಜೂಲಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಇಭರಾಂಪುರ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಸತ್ಪುರಾಣಿ ಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾಲದಿದ್ದು ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಕೀರ್ತಾರ ವರ್ತನ, ಕೃಪಾವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ್ದರಿಗೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ.

3. ಸುರವ್ವರದ ಅನಂದದಾಸರಂತೆಯೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತರು ಮೊದಲಕಲ್ ಶೇಷದಾಸರು. ಆದಿಶಿಲಾ ಎಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಗದ್ದಾಲ್ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ದಾಸರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಚಿಂತಲರೇವು ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಂದ ವೃತ್ತಿ ಪಿತೃತ ಆಗಿರುವ ಮಂವಿಷ್ಣುನಾಥ ಸೇವೆ ಹಾಗೂ ಕಠಿಣ ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಇವರಿಗೆ ಅವರ ಗುರುಗಳೇ ಆದ ಯೇಳವೇಲೇ ಹಯಗ್ರೀವಾಚಾರ್ಯರೇಬುವರು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನವಿತ್ತು ಹರಿದಂತಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಶ್ರೀಅಂಜನೇಯಸ್ವಾಮಿಯ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕೃಪೆಯೆಂಬಂತೆ, ಜನತೆಯ ಗೌರವ, ವಂಸ್ಕಣೆಯೂ ದೊರೆತವು. "ಶ್ರೀ ಗುರುವಿಜಯವಿಠಲ"ರೇಬು ಅಂಕಿತವನ್ನು ಸ್ವಪ್ನದ್ವಾರಾ ಶ್ರೀವಿಜಯದಾಸರಿಂದಲೇ ಪಡೆದ ಮೊದಲಕಲ್ ಶೇಷದಾಸರು ಅನೇಕ ಕೃತಿಕರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅರ್ಜುನನ ಅಂಶರಂದೂ, ಪಂಗಣಾವಂದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣದಾಸರ ಇನ್ನೊಂದು ಜನ್ಮವೆ ಮೊದಲಕಲ್ ಶೇಷದಾಸರಂದೂ ಜನಕೆ ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹರಿದಾಸ ಆಂದೋಲನದ ಮೈತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಬೆಂಗಳೂರಾಸನೆ ಶೇಷದಾಸರಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಆದರ ಪಥವರಿತು ಆತ್ಮಾರಾಮರ ಆದರನ್ನುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಶೇಷದಾಸರ ದಿನಚರಿಯ ಪುಟಗಳು ದೊರೆತಿವೆಯೆಂಬ ವಿಚಾರ, ಶೇಷದಾಸರ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುವ ಅಂಶ. ಮೊದಲಕಲ್ನಲ್ಲಿ ಕೃಮವೆಂಬ ಕಟ್ಟಿದ ದೇವಾಲಯ ಇಂದೂ ಅನೇಕ ಭಕ್ತರ ಸ್ಥಳವೆ ಆಗಿದೆ.

ಮೊದಲಕಲ್ ಶೇಷದಾಸರೊಂದಿಗೆ ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆ ಮಂಗಳಾಶೇಂದಂ ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದರೂ, ಆಂದೋಲನ-ಹರಿದಾಸವಂಥ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಚೀವಂತ ವಾಗಿಸಿದೆಯೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹತ್ತೊಂಭತ್ತರ ಪತಕದಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋದ ಅದರಿ ರಾವಂದಾಸ (ಕದರವಂಚಲಿಗೆ ಹೆಸವಂಚರಾಯ ಅಂಕಿತ), ಆದವನಿಯ ರಾವಂ ಸುಂದರದಾಸರು (ರಾವಂಸುಂದರವಿಠಲ), ಪ್ರೇಮದಾಸರು (ಅಭಿನವ ಜವಾರ್ಡನವಿಠಲ), ಮೈಸೂರ ಶ್ರೀನಿವಾಸದಾಸರು ಜಯವಿಠಲಾಂಕಿತರು. "ಗುರುಶ್ರೀನಿವಾಸ ವಿಠಲ" ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಹೀಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದವರು ಮೈಸೂರು ಕೃಷ್ಣದಾಸರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾವಂರಾಯರೇಬುವರ ದೇವರವಾವಂ ಇಂದೂ ಮೈಸೂರಿನ ಕಟ್ಟೀವಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತಗೊಂಡಿದೆ. 'ಭಾಗ್ಯವಿಧಿ ವಿಠಲಾಂಕಿತ'ರಾದ ಸೂರಪ್ರದಾಸರು ಸವಣೂರಿನ ದಿವಾನ ಖಂಡೇರಾಯರ ಮಗ, ಹರಿದಾಸನಾಗಿ ಹರಿಭಕ್ತಿವಂಥ ಸೇರಿದ ಇವಲ್ಲದೆ ಇಂದಿಗೆ ಸುಮಾರು ೧೧೫ ವರ್ಷ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದವರು ತುಳೋ ರಾಯದಾಸರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ತುಳೋ ತೋಟದ ಕೀರ್ತಿ ಇದರದ್ದು. ಅಂದಿನ ರಾಜಗುರುಗಳಿಂದ ಮೈಸೂರಿನ ಶ್ರೀ ಪರಕಾಲ ಮಠಾಧೀಶರ ವಿಷ್ಣುಸಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು.

ಸುರವ್ವರದ ಅನಂದದಾಸರ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳೆ. ಪಂಚಕಿರದ ಭೀಮದಾಸರು, ಕಮಲಾಪ್ರತಿದಾಸರು (ಕಮಲಾಪತಿವಿಠಲ), ಗಂಡಾಚಾರ್ಯರು, ಬೇಲೂರು ಮಂಟು ಸುಬ್ಬದಾಸರು, ೧೯೨೫ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಗೊಂಡ ಚೋಪು ಮಂಕಪ್ಪಾಚಾರ್ಯ ೧೧೦ ವರ್ಷ

ಮೆಮಿಗಿದ್ದ ಮೆಪಾಪ್ಪರಾಜರು. ಇತರರಂತೆಯೆ ದಿಸ್ತಾಕ್ರರಾದ ಪರವನಪಳ್ಳಿ ರಾಮಾ ಜಾರ್ಯರೊಬ್ಬವರು ಮಂತ್ರಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಅನಂದದಾಸರ ಶಿಷ್ಯರು. 'ಇಂದಿರಾಜ' ಇವರ ಅಂಕಿತ.

ಅನಂದದಾಸರ ಮಗಳು ತುಂಗಮ್ಮ, ಉತ್ಕಟ ಪರಿಭಕ್ತಿ ಉಳ್ಳ ಅನಂಭಾವಿ ಈಕೆ, ಪರಿವಾಸಶ್ಲೋಕೈ ಧರ್ಮಾದಿ:ಸ್ಥಿತಿಯುಂಪಂತೆಯೆ ಈ ಭಕ್ತಿ ಅಂದೋಲನ ಇನ್ನು ಮುಂದುವರಿಯ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪರಿವಾಸರ ವಿಶಾಲಚ್ಛಾಸ, ಕವಿತ್ವದಯೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಅಂದೋಲನಗಳ ಗುರಿಯೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಮಾತು, ಒಂದೇ ನಂಬುಗೆ, ಪಟ್ಟಿಗೆ. "ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲ"ನೆಂಬುವರು ಅಂಥ ಪರಿವಾಸರಭೋಜ್ಯರು.

ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷ್ಠೆ, ಪುರಾಣಪ್ರಜ್ಞೆ, ಕನ್ನಡ ಪಂಡಿಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೂ ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳ ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ತನ್ನ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಜೀವಂತ ಆಗಿದ್ದರ ಆ ಅಂದೋಲನದ ಗತಿ ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಕಂದದ, ಕಂದದ ಭಕ್ತಿಯ ನೆಲೆ-ನೆಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ, ಒಂದೂ ಜ್ವಲಂತ ಐದರ್ಶನ, ಶಾಗೂ ಇದನ್ನು ಇಂದೂ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ಪರಿಭಕ್ತರೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಉದಾಹರಣೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಹಕ್ಕಿಂಘತ್ತರ-ಇಪ್ಪತ್ತರ ಪತಕದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿರುವ ಪರಿವಾಸ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಮಹಿಳಾ ಕೃತಿಕಾರರ ಪರಿಪಾಟಿಯೂ ಕೊಡುಗೆ ಕಡಮೆಯದೇನಲ್ಲ. ಈ ಹರಹಿನಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ೧೮ನೇ ಪತಕದಂತಿವಲ್ಲಿ ಕೇಳಬರುವ ಸಂಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೆಂದರೆ ಹಳವನ ಕಿತ್ತಿ ಗಿರಿಯಮ್ಮನೆಂಬ ಪರಿಭಕ್ತಿಯ ಹೆಸರು. ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಹಿಳಾ ಕೃತಿ ಕಾರರಲ್ಲಿ ವ್ಯಮೂವಿಳೇಕೆ. ಭಾರವಾಡದ ಬಳಿಯ ರಾಣಬೆನ್ನೂರಿನವಳಾದ ಗಿರಿಯಮ್ಮ ಪರಿಹರ ಶಾಸ್ತ್ರೀಕನ ಮೆಲೆಬೆನ್ನೂರಿನ ತ್ಯಾನುಭೋಗ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನ ಮಗ ಶಿವರಸ ನೊಂದಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಯಿತು. ಗಿರಿಯಮ್ಮ ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಮಹಾದೇವಿಯೆತ್ಯನಂತೆ ಲೌಕಿಕಕ್ಕೆ ಮನಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಮೆಲೆಬೆನ್ನೂರಿನ ಸಮೀಪವೆ ಇರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕ್ಷೇತ್ರ-ಶ್ರೀರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯರುವ ಹಳವನಕಟ್ಟೆ¹⁸ ಗಿರಿಯುನಿಗೆ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಭಕ್ತಿ : ಅವಳ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರವಚ್ಛನನ್ನು ಮಗನಂತೆ ಕಾಣುವ ಭಾವ ಅನೇಕೆ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪೂಜಯೋಗಿಯಳಾಗಿದ್ದ ಗಿರಿಯುನಿಗೆ¹⁹ ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಆಗಿನ ಸ್ವಾಮಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಸುಮತೀಂದ್ರಪೀಠರು ಅಹೀರ್ವದಿವ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ, ಪರಿವಾಸರಲ್ಲಿ "ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗ್ಯ"ನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗೋಪಾಲದಾಸರು ಉಡುಪಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಯಾತ್ರೆಗಾಗಿ ಹೋಗುವಾಗ, ಮೆಲೆಬೆನ್ನೂರಿಗೆ ಒಂದು ಗಿರಿಯುನಿಗೆ ಮಂದ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ, ಬಾಲ್ಯಗೋಪಾಲ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ ರಂತೆ. ಗಿರಿಯುಮ್ಮ ತನ್ನ ಅಂಕಿತವನ್ನು "ಹಳವನಕಟ್ಟೆ ರಂಗ"ನೆಂದು ಬಳಸಲು ಗೋಪಾಲ ದಾಸರ ಅಹೀರ್ವಾದವೇ ಕಾರಣ. ಅದೇ ಅಕೆಯ ಕಾವ್ಯದಂತದಂಗಾಯೆ ಸ್ಮೂರ್ತಿಯಾಯಿತು.

ಗಿರಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ. ಕೃಷ್ಣ ಕೊರವಂಜ ಎಂಬ ಕಥನಕಾವ್ಯ, ಚಂದ್ರವಾಸ ಚರಿತೆ, ಸೀತಾಕಲ್ಯಾಣ, ಲವಕುಮರ ಕಾಳಗ, ಪಾಗೂ ಅನೇಕ ಟಿಪಿ ದೇವರನಾಡುಗಳನ್ನು ಈಕೆ ರಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಗಿರಿಯಮ್ಮನ ಜೀವಿತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳು ಜರಗಿ ಅವಳುಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತಗೊಂಡಂತಿದೆ. (ಉದಾ : ಮಳೆಯ ದಯಮಾಣೋ ರಂಗ ನಿಮ್ಮ ! ಕರುಣೆ ತಪ್ಪಿದರೆ ಉಳಿಯದು ಲೋಕ !) ಪ್ರಧಾನತೆ ಈಕೆಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕದ್ದರಿಂದಾಗಿ ಪರಿಭಕ್ತಿಯ ಗಂಗೆ ಹೊವರಾಗಿ ಹರಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಸರಳ ಸುಭಗ ತೈಲಿ, ದೇಶೀಯ ವರ್ಣನೆ, ತತ್ಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ಅಚಾರ-ವ್ಯವಹಾರ, ಸಂಜಿಗಗಳು ಸಹ ಅಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಣೆಯೂ ಇದೆಯೆಂದ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ (ಉದಾ : ಇಂಥಾ ಮಗ ಹ್ಯಾಂಗೆ ವನಸೋತೆ ಒಹುಪಂಥವಾದಿದ ಜಗನ್ನಾತೆ ||

ಅವಾಗ ನಾರುವೆ ಮೈಯೆ ಟಿಪ್ಪಿ ತೋರಿ-ವರಿಯುವ ಕಾಲಕ್ಕಿಯೆ !

ಕೋರೆಯ ವೇಗಿಯಂತ ಕೊಸರಿಕೊಂಡಸುಂಟ ಉದರವ ಒಗಿದಂಥ ಅದ್ವೈತ ಮಹಿಮಾತಾ! ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪಾದಿರಾಪರ ಕೀರ್ತನೆಯ ದಶಾವತಾರ ವೈದಿಧ್ಯದ ಅನುಕರಣೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮ ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಮಹಿಮಾ ಕೃತಿಕಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿರಾಳೆನ್ನ ಒಹುದು.

ಹಳೆವನಕಿಟ್ಟಿ ಗಿರಿಯಮ್ಮನಂತೆಯೆ ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಕೊಡುಗೆಯಿತ್ತಿ ಯವ ಮಹಿಮಾ ಕವಾಯಿತ್ತಿಯರವೇಕೆ. ಇವರ ರಚನೆಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣಂ ವಂಥದು ಮೊದಲ ಪರಿವಾಸಾರ್ಯರ ಸ್ತೂತಿ, ವೈರಣೆ, ಪಾಗೂ ಭಕ್ತಿ.

(ಶ್ರೀ ಪ. ಗರಬೆ ಪ.) ಗುಲಗರಿಯೆ¹¹ ಅಪ್ಪ, ಕೊಪ್ಪಳ ತಾಲೂಕಿನವಳು. ಮುಖ್ಯವ ಗುಡವನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ ಎಂಟು ದಿನಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಮೂಗಲ್ಲುಭಾಗ್ಯ ವಂಚಿತೆಯಾದ ಈಕೆ, ತನ್ನ ಮಲಮಕ್ಕಳಿಂದ ಪಾಠಪ್ರವಾಸನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೂನ್ನೆಗಳಿಸುವಂತಾದದ್ದು ಆಕೆಯ ತಪಸ್ಸು, ಸಾಧನೆಗೆ ನಿರತಳನ. ಮಂಯ್ಯದ ಪಾಡು, ಮೋರೆಗೆ ನೀಳು ತಂದ ಪಾಡು, ಶೃಂಗಾರ ತಾರತಮ್ಯ, ಬೀಗದ ಪಾಡುಗಳು-ಮುಂತಾದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕೃತಿಗಳ ಕಲ್ಪಾ ಈಕೆ. ಶ್ರೀರಾಮೇಶ ಈಕೆಯ ಅಂಕಿತ.

ಭಾಗಮ್ಮನೆಯಾಕೆ ಭಾಗವತವೆ¹² ತೃತೀಯ ಸ್ತಂಭ ರಚಿಸಿ ತನ್ನ ಲೋಗವನ್ನು ಪರಿಪರಿಗೊಂಡಳೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಭಗವಂತನ ಧರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯಧ್ಯೇಯ ಭಗವನ್ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆ. ಇದೇ ಭಾಗಮ್ಮನ ಉದ್ದೇಶ ಕೊಡ.

ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಭೀಮವ್ವ

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖಿ ಕವಿಯಿತ್ತಿಯರಲ್ಲಿ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಭೀಮವ್ವ ಕೊಡ

ಸೇರುವಂಥವರು (೧೮೨೨-೧೯೦೩), ಬಲ್ಯಾದಿ ಪದ್ಧಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹೊಸವೇಳೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಾರಾಯಣ ದೇವರಕೆರೆ ಈಕೆಯ ಹುಟ್ಟೂರು. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಈಕೆ ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವಳರಾದಾಗ ಎದೆ ಪ್ರಾಯದ ಮಂಥಿಯನ್ನನುಬಾಡಿಸಿತ್ತು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಧವೆಯಾದ ಭೀಮಪ್ಪ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥಿಯಾದರೂ ಕಾವ್ಯ^{೨೨} ನಿರರ್ವಾಣ ತಕ್ಕಿಗೆ ಆಕೆಯ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತ್ಯಷ್ಟ ಪಾಗೂ ನಾರದರ ದಿವ್ಯ ದರೂಪವೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಈಗಲೂ ಪ್ರತೀತಿ.

ಭೀಮಪ್ಪ ಮೂರನಲವತ್ತುಮೂರು ದೇವರನಾಡುಗಳನ್ನೂ, ನಳಚಿರಕ್ಕೆ, ಮಯ್ಯೆಡೆ ಹಾಡು, ಪತಿದಾನವಿತ್ತು ಹಾಡು, ಶಕುಂತಲ-ಮಂಜುಂತರ ಹಾಡು, ದತಿಕಲ್ಯಾಣ, ಸುಭದ್ರಾಕಲ್ಯಾಣ ಮೊದಲಾದ ಕಥನ ಕವನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿಉಪಮೆ, ಕವಿ ಸಮಯ ಎಲ್ಲ ಬಳಸಿರುವ ಈಕೆ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಎಂಬ ವಿನತು ನಂಬಲು ಕಷ್ಟವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಕ್ತಿಯ ಉತ್ಕಟ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಈಕೆಯ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಳೆಯರಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ವಿನಯ, ನವ್ರೂಪಿ, ಪತಿಪ್ರೇಮೆ, ಹೆಂಗರೊಳನೆ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಯೆಂಬುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಕೃತಿಕಾರಣಿವೆಂದಿದ ಕವಿಯೆತ್ತಿಯರು ಇಲ್ಲವೇನೂ ಎನ್ನಿಸಿದರೂ, ಈಕೆ ಮಹಿಳಾ ಕೃತಿಕಾರರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಹರಿದಾಸಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದಾಳೆ.

“ಕರ್ನಾಟಕದ ಕವಯೆತ್ತಿಯರು” (೧೯೬೫) ಎಂಬ ಕವ್ಯಾ ಪುಸ್ತಕಿಯಲ್ಲಿ^{೨೩} ಸರೋಜಿನಿ ಮಹಿಸಿಯರು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮಹಿಳಾ ಕೃತಿಕಾರರನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ೧೮ನೆ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಿಂದ ಅನೇಕರು ದಾಸಭಕ್ತಿಮಂಥ ಅನುಸರಿಸಿ ಹಾಡು ಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವುದು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಅಂಥವರು ಕೆಲವರು :

ಹೆಸರು : ಕಾಲ	ಕೃತಿಗಳು	ವಿವರ
1. ಚೆಲ್ಲಮ್ಮ (೧೮೫೦) (ಕೃಷ್ಣಾ ತೀರದ ಚಿರುಕುವಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಊರಿನವಳು)	ರುಕ್ಕಿನೇ ಪರಿಣಯ ರಾಜಕಲಾವಿಧಿ ಪಾರಿಜಾತಾಪಹರಣ	ಎರಡನೆಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ಅಮಾತ್ಯ ಮುಂತಾದ ವಿವರ ಕೂಡ ಬಂದಿದೆ. ಉಳಿದವು ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳು.

2. ಗಣಪತ್ಯ (೧೮೭೦) ಗೋಕರ್ಣ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ ಪೌರಾಣಿಕ ವಸ್ತು
 ಗೋಕರ್ಣದವರು ತಂದೆ ಕೃಷ್ಣನ ಹುಟ್ಟು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಯಕ್ಷಗಾನ
 ಗಣಪ ಛಿಟ್ಟಿರು ರಾಮನ ಕೃಷ್ಣ ರೀತಿ, ಕೃಷ್ಣನ ವರಿಷಯವಿರುವುದೂ
 ಭಕ್ತ. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೆ ಹುಟ್ಟು (ಯಕ್ಷಗಾನ) ತಿಳಿದು ಬರುವುದೆ.
 ಕೀರ್ತನೆಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಅನಂತನ ಕಥೆ, ಪುನಃ
 ಭಾಗವತಿಸಿ ದೈವಭಕ್ತಿ ಮಹಾತ್ಮೆ, ಅರತಿವದ,
 ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮದುವೆ ಕಾಡು,
 ಯಕ್ಷಗಾನ ಕೃತಿ ಕೂಡ ಇತ್ಯಾದಿ.....
 ರಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ.
3. ಸುಂದರಾಪಾಯಂ(೧೮೭೫) ಕೃಷ್ಣನ ಹುಟ್ಟು ನೇರ ನಿರೂಪಣೆಯು
 ಧಾರವಾಣಿ ಪಾಲ್ಗೂರು ರುಷ್ಯಾಗದೆ ಚರಿತ್ರೆ ಸರಳ ಶೈಲಿ.
 ಹೆಚ್ಚು ಕೈಯವರು. ಸುಭದ್ರಾ ಮಂಯ್ಯ
 ಬಾಲವಿಧವೆ. ರಾಕ್ಷಣೀ ಮಂಯ್ಯ
 ಮನವಂದಿರಾಗಿದ್ದೆ ಪ್ರೀತಿಯ ರುಷ್ಯಣೀ ಪರಿಣಯ
 ಪರಾಕ್ರಮ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪುಕ್ತಪಾರ-
 ಈಕೆಯ ಗುರು. ಪನವಾರ ಪಾಟಿ
 ಪ್ರೀತಿಯಕತೀಶ, ಬೆಟ್ಟ ಗೌರಿ ಪಾಯ
 ದೊಡೆಯ ಪ್ರೀತಿಯಕತೀಶ
 ಈಕೆಯ ಅಂತಿಮಗಳು.
4. ಪನ್ನಿಲಕ್ಷ್ಮೀಪಾಯಂ (೧೮೮೦) (ಕೃತಿ ವಿವರ ಪೂರ್ಣ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ)
5. ಶಾಂತಿಪಾಯಂ (೧೮೮೦) -,-,-
 ಶಿವನೊಗ್ಗ ಬೆಳ್ಳೆ ಸಾಗರ ಈಕೆಯ
 ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. "ಶಾಂತಿಪಾರಿಪಗುರು"
 ಈಕೆಯ ಅಂತಿಮ.
6. ಓರವಾಯಂ ಅಕ್ಷಯದೇವಮ್ಮ (೧೮೯೦) -,-,-
 ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಸೋಡಲೂರಿನ ದಿವಾನ್
 ರಾಗಿದ್ದ ಅಕ್ಷಯನಾಯಕರ ಮಗಳು.
 ಬಾಲವಿಧವೆ. ಬಳ್ಳಾರಿಯ ವರಸಿಂಹ
 ಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿಸುವಳಿಕೆ.
 ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಪ್ರೀತಿಯವೆಂದವರನ್ನು
 ಕಂದಿತು ಅನೇಕ ಪಾದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಇವರೆಲ್ಲದ ಪ್ರಧಾನ ಧೈಯ ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ

7. ಇವರೆಲ್ಲರ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರುವವರು ಉಡುಪಿಯ ಪಾದಿರಾಜ ಮಠದ ಗಿರಿವಾಲಿ.²⁴ ಮೈಸೂರಿನ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಪುರದ ಜಿಃಘಾಬಾಯಿ (ಕವಲವಾಘಿನಿಲ), ವನಜಮ್ಮ (ವೆಂಕಟೇಶವಿಲ), ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆಯ ರಾಜಾಮಣಿಯವರು ಇವರೆಲ್ಲ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೆ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕರಿಂದ ಸೇವೆ ಸಂದಿದೆ.

ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೆ ಶತಕದ ತುಪಾಕಿ ಮೆಟ್ಟಿಮೆಣಾಚಾರ್ಯರು ರಚಿಸಿರುವ ೩೨೮ "ದೇವರನಾಮ" ಅಷ್ಟಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯಮತ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರಾದ ಇವರು ಎಲ್ಲ ಮಾರ್ಪಡೆಯಿಲ್ಲದೇ ಇದನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋದರು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ರಾವಣಾಯಣದ ಕತೆಯನ್ನು ಕೋಲು ಪದದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪಾಪಂಜಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿನಾರಾಯ್ಣ ²⁵ (೧೮೫೫-೧೯೨೪) ನವರು ಈ ಶತಮಾನದ ಹರಿಭಕ್ತರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಕೈಪ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದರೂ, ದೈವತಮತದೊಲವುಳ್ಳ ಇವರು ವೆಂಕಟೇಶ್ವರನ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಗಿರುವರೈರ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ದೇವರನಾಮಪಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪಣಜೀಶರ "ಸದಾನಂದಗುರು" ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವರು ಮೆಂಗಳೂರು ಬಳಿಯಿರುವ ಪಣಜೀಶರವರು. ಸುಮಾರು ಒಂದು ನೂರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದ ಆಡು ಭಾಷೆ ತುಳುವಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವುದು ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಧೈಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿರುವ ಇವರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಾಗಿದೆ. ಕೈವರಾದರೂ ಪರಿಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಣವೇ ಇದರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಹೊಂದಿದೆ. ಬೆಳ್ಳಿವಾಸಪ್ಪಯ್ಯ, ಪಾಂಡಿ, ಮೆಣ್ಣುಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಭು, ನಾರಾಯಣ ಕಾಮತ, ಬೋಳಾರ ವಾಯುವಿಯ್ಯ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ, ವಾಸು ದೇವ ಶಾಸಂಭಾಗ ಇವರೆಲ್ಲ ಹರಿದಾಸ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿರುವ ಹರಿಭಕ್ತರು. ಇವರೆಲ್ಲರೇ, ಉಡುಪಿಯ ಸೋದ ಮಹಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ವಿಶ್ವೇಂದ್ರ ತೀರ್ಥರು ರಚಿಸಿದ "ತೀರ್ತನ ಮಂಜರಿ" (೧೯೫೫)ಯಲ್ಲಿ "ರಾಜೇಶ," "ರಾಜವಾಘ" ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಹರಿಭಕ್ತಿಯಾಂದೋಲನ ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ತನ್ನ ಧೈಯವಾದ ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪಾರವ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಸಾರ, ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಸಾರವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ. "ಎಂದರೂ ಮಹಾನುಭಾವನು ಅಂದರಿತವಾದನು" ಎಂದು ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರಾದ ಶ್ರೀಶ್ಯಾಂಭೂರು ಹಾಡಿದಂತೆ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಮಂದಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆ ಆಗಿದೆ.

ಮೇಲಿನ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ, ಸಂಗೀತ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಕೇವಲ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಾಧನವಾಗದೆ

ಸಾಮೂಹಿಕವಾದ, ಸಾಮುದಾಯಿಕವಾದ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದು ತಿಳಿಯಬರುವ ಅಂಶ. ಇದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಂದೋಲನದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಕೂಡ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಶ್ರಮ, ತೊಡಗುವಿಕೆ, ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ. ಪರಿವಾಸ ಆಂದೋಲನದ ಉಗಮ, ಸ್ವರೂಪ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಆಂದೋಲನ ಅದ ಒಗೆ ಎಲ್ಲ ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಆಂದೋಲನವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಆಂದೋಲನದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಗಿದ ನಿರೀಡಾದ ಪಾದಿ ಕುರಿತ ವಿವೇಚನೆಯಿದೆ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಆಂದೋಲನದ ವಿವೇಚನೆ ಕೂಡ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಉಗಮಗೊಂಡು, ಮುಂದುವರಿದ ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆ ಪರಿವಾಸವೃತ್ತಿ-ಪರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಕೇವಲ ಉಂಥವೃತ್ತಿ ಯನುಸರಿಸುತ್ತ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸೂತವ, ಸಮಾಜೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ (ಸೌಮ್ಯವಾದಿ-ಗಲಾದರೂ) ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಪರಿವಾಸಪಂಥ ನಾಡಾಡಿಯೆಲ್ಲ : ಆಂದೋದು ಸಂಘಟಿತ ಭಕ್ತಿಪಂಥ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಆಂದೋಲನದ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ (ಸಾಹಿತ್ಯ, ಧರ್ಮ-ಮತ, ಸಂಗೀತ, ಸಂಪ್ರದಾಯ) ಅಧ್ಯಯನದ ಇಲ್ಲಿನ-ಈ ವಿಚಾರದ-ಉದ್ದೇಶವೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದೇ ನಮ್ಮ ಆಶಯ.

ಅನುಬಂಧಗಳು

- 1 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ : ಡಾ. ಶ್ರೀ. ಮಾಗೌ : (1964) ಉಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಹಿತಿ, ಮೈಸೂರು : ಪುಟ-318.
- 2 ಶ್ರೀಭಾಗವಾಭವಾನಂದ : ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್ (1966) ಉಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಹಿತಿ, ಮೈಸೂರು : ಪುಟ-66.
(ಅನುವಾದ) : ಪುಟ-76 (ಶ್ರೀಭಾಗವಾಭವಾನಂದ : ಕೃಷ್ಣರಾವ್).
- 3 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ : ಡಾ. ಶ್ರೀ. ಮಾಗೌ : ಪುಟ-257 : ಇಲ್ಲದ, ವ್ಯಾಸ ಕೂಟ, ದಾವಣಗೆರೆ ಪ್ರಕಟಣೆ : ಶ್ರೀಭಾಗವಾಭವಾನಂದ ಹಾಗೂ ಅದರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಭದ್ರನಂದರಾವರ ಕಾಲದಿಂದ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದವೆಂಬುದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ವಿವರಣೆಗಾಗಿ ದಾಖಲಾತ್ಮಕ : ದ್ವಿತೀಯ ಭಾಗದ ಪುಟ : ಪುಟ-6 (ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ) ಧಾರವಾಹ ಹಾಗೂ ಕಲಕತ್ತೆಯವರಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು.
- 4 ಅದೇ : ಪುಟ-257.
- 5 ಅದೇ : ಪುಟ-317 : ಈ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿವಾಹ ಅಧಿಕಾರಿ-ವಿವರಣೆ ಕೆಲವು ಸುಸ್ಥಿರ ಪರಿಷ್ಕರ ಎಂದೇ ಭಾವ-ರೂಪು ದೃಢೀಕರಿಸುವುದನ್ನು ಡಾ. ಅಧಿಕಾರಿ ಮೂರ್ತಿ ಅವರು ಗುರುತಿಸಿ ಬರೆದಿರುವ ಪ್ರಬಂಧ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು. (ಗುರುತಿಸುವಿಕೆ ಪರಿಷ್ಕರ 1961).
- 6 ಡಾ. ಎಂ. ಎಂ. ಕುಮಾರನಂದರು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕ.
- 7 ಪ್ರೊ. ಅರ್. ಎಸ್. ಪಂಡರೀಬಾಯಿ, ಕುಮಾರನಂದ, ವಾಲ್ಮೀಕಿಯವರ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕವಿತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ, ಡಾ : ಕೆ. ಎಂ. ಕೃ. ಅದರ ಅಭಿಮತ, ಎಲ್ಲ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು.
- 8 ಸುಮಾರು 250 ಪಾಠಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚು ಅಪ.
- 9 ಶ್ರೀ. ಕೆ. 9ನೇ ಶ ಹಾಗೂ 12ನೇ ಕೆ. ದಿಂದ ಎಂಬ ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಮೇಲ್ಕಂಡ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಡಾ. ಕೆ. ಪರಿವಾಹನಂದರಾಯನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶ್ರೀಭಾಗವಾಭವಾನಂದ ಕೃಷ್ಣರವರ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ (ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ).
- 10 ಶ್ರೀ. ಕೆ. 1565 ರ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಭದ್ರನಂದರಾವರು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ಮರ್ ವಾಕ್ಯ ಕೆಲವನ್ನು ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣನಂದರವರ ವಾಕ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ. ಬಹುಮಾನದಿಂದ ಅದರ ಕ್ರಿಯೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೆಲವು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದಾಗಲೂ, ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದಾಗಲೂ ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಅದೇನೂ ಅದು ಬಹುಮಾನ ಬಹುಮಾನ.
- 11 ಇದರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಪರಿವಾಹ ದೀಕ್ಷೆ ನೀಡಬೇಕೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು. ವಿವರಣೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಭೃಗುವಿಜಯ, ಕೆಲವು ಕೆಲವು ಕೆಲವು.

- 12 ಪಾಪಕಾಹಿಣಿ : ದ್ವಿತೀಯ ಭಟ್ಟರ ಸಾಧನೆ : (ಪುಟ-122) : ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಣ : ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪ ಮುಸ್ತಾಫಿಸೊಟ್ಟು 'ರಾಮಕಾಹಿಣಿ'ಯನ್ನು ಓದಲು ಆಗಿ ಮತಾಂತರಗೊಂಡು, ಕರ್ನಾಟಕ ರೂಪಿಯವನಾದ ಏಕರು ಆಗಿದರು.
- 13 ಇದು ವಿಶ್ವಕವಿಯವರೂ ವ್ಯಾಸಪಟ್ಟರ : ವರದವಾಣಾರಾಯರ ಪೀಠಿಕೆಯ ಮಾತುಗಳು ಪ್ರೀತಾನಂದರವರ ವ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ (ಮಂಡಿತ ಅಪ್ಪಣ್ಣ).
- 14 ಕೊನ್ನ ಕೊನ್ನೆಯವರಾಗಲಿ (1962) ಕನ್ನಡದ ಇವು ಮೈಸೂರಿನ ಶ್ರೀ ಗುರು ಗೋವಿಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರುನವರ್ಗದ ವರದವಾಣಿಯ ಸುಬ್ಬರಾಯದಾನ ರಿಂದ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದಾಗ, "ಗುರುಗೋವಿಂದ ವಿಶ್ವ" ಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಂತರ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದಾಗ, ಅಂತರ ಪ್ರೀತಿಯವರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳಿಗೆ "ವರದವಾಣಿಯ ಸುಬ್ಬರಾಯದಾನ" ಪುಸ್ತಕ ಗಮನಾರ್ಹ (ಶ್ರೀಗುರು ಗೋವಿಂದರಾಯರು, ಮೈಸೂರು)
- 15 ಕನ್ನಡದವರ "ಅರಣ್ಯ", (ಇನ್ನೂ ಭಾವಿತ ಸಾಧನವಾಯಿತು) : ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಕೋಶಗಳ ಕರ್ತವಿಗಳು, ವ್ಯಾಸರವರ ರಚನೆಗಳು ಇವು ಇವಕ್ಕೆ ಪೂರೈಕೆಯಾಗಿವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ : ಬೆಂಗಳೂರು.
- 16 ಪಾಪಕಾಹಿಣಿ : ದ್ವಿತೀಯ ಭಟ್ಟರ ಸಾಧನೆ : (ಪುಟ-122)
- 17 ಕೆ. ಕೆ. ಶ್ರೀ : ಭಾರತೀಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಪೀಠಿಕೆ ಮಾತುಗಳು : ಪ್ರ : ಮೈಸೂರು ವಿ. ವಿ. ನಿಲಯ : ಮೈಸೂರು.
- 18 ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಗಳು : ಮಂಡಿತ : ಪೀಠಿಕೆ ಮಾತುಗಳು.
- 19 H. B. Bengeri : 'Sri Haridasakuta' : "A Kannadiga who is well up in the principles of vedanta, inspite of his complete ignorance of Sanskrit, is solely indebted to Das's literature for what he knows."
- 20 ಪ್ರೀತಿಯವರವರೂಟ್ಟು 4,75,000 ಕೃತಿ ರಚನೆ 25,000 ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪಾಪು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿಂದಲೂ ಪ್ರೀತಿಯವರವರು ಪನ್ನೆ ಕೃತಿಯವರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮುಖ್ಯವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರನ್ನು ವ್ಯಾಸಗೊಂಡಿದ್ದು. ಮಂಡಿತರೂಟ್ಟು ಈ ರೀತಿಯ ಮೇಕೆ ಇದೆ. (ಪಾ: ಕೆ. ವಿ. ನಾರಾಯಣ ಅಂತರ ಅಧ್ಯಯನ).
- 21 ಮೇಕೆ ನಾರಾಯಣೀಕೆ ಪರಿ : ಕನ್ನಡನಾರಾಯಣ ಶಿಕ್ಷಣ ನಾರಾಯಣ ಎನ್ನುತ್ತವರ ನಾರಾಯಣೀಕೆಪಟ್ಟು. ಪಾಪು ಕೆಲವುನಾರಾಯಣ ವ್ಯಾಸರ ಸೇವೆಗೆ 'ನಾರಾಯಣೀಕೆ ಸೇವೆಗೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದಾಗ' ಎಂದರು (ನಾರಾಯಣೀಕೆ ಸೇವೆಗೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದಾಗ).

- 22 ಈ ಮಾತು ಬರೆಯುವಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವರು ವ್ಯಕ್ತವಿರುವ ಛಾಪೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. : ಹರಿದಾಸ ಸಮಾಜ : ಹೊರೆಯಾಲ ಮೊದಲ್ದಾಡಿಯವರ ಪ್ರಬಂಧದ ಕೆಲವು ಸಾಲುನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಿಸಿದೆ. (ಪ್ರ : ಮೈಸೂರು ವಿ. ವಿ. ನಿಲಯ : ಮೈಸೂರು).
- 23 ಡಾ. ಪಿ. ವಿ. ಸಾರಾಭಾಯಿ : ಮಹಿಮೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ (ಪಿ. ಹೆಚ್. ಡಿ ನಿಲಯ) ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಅಮೂಲ್ಯ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರ : ದೀನಕೃಷ್ಣ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ : ಕೊಯಂಬಡೂರು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ : (1985).
- 24 ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ : ಪೀಠಿಕೆ 10 : ಕೆ. ಸಿ. ಪ : (1959)
- 25 Haridasa movement ಪದ ಬಳಿ ಅಂದಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಗ್ರಂಥ : Mystic Teaching of Haridasas of Karnataka (1930)
26. ಅನೇಕರ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥ. ಕೆಲವು ಹರಿದಾಸರ ಕವಿತೆ ನಿರೂಪಣೆ ಬಂದಿದೆ.
- * ಮಹಾ-ನೀತಿ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ. ಅಂದೋಲನ movement ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಿಲ್ಲ. (Encyclopaedia Britannica, Dictionary of Hinduism)
- 27 Webster's New International Dictionary, Vol. 3
- 28 Mysore University Dictionary : p.752
- 29 ನಿಲಯ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು : (1975) : ಪುಟ-72-825
- 30 ಹಳುದಳ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಬರುವುದೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.
- 31 ಅನೇಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ.
- 32 ಮುಂದೆ ಆ ಕ್ರಾಂತಿ ನಾಯಕರು, ಸಂಘಟನೆಯವರು, ಕ್ರಮೇಣ ವಿರೋಧವು ಎಲ್ಲ ಮಹಿಮೆಯವರು ಬರುತ್ತಿದ್ದು, ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿನ ಅಂತಿಮ ಗುಣವಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿ-ಮಹಿಮೆಯವರನ್ನು-ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯ, ಕೆಲವು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅದನ್ನು ತಾನು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಬಾಯಿ ತೆರೆದು, ಮಹಿಮೆಯವರು ಮಹಿಮೆಯವರು ಸಾಧನೆ.
- 33 (Ed) H. P. Sen : 'Social contents of Indian Religious Reform Movements'
- 34 M. S. A. Rao (Ed) : 'Movements of India'
- 35 "ಛಾಪೆಯ ಮಹಿಮೆ (ರೂಪ) ಸಾಧನವಾಗಿ ಅಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳು" (ಎಂಬ ಡಾ. ಪಿ. ಸಂಪಾದಿತ ಗ್ರಂಥ ನಿರೂಪಣೆ).

ಅಧ್ಯಾಯ ಮೂರು

ಕರ್ನಾಟಕ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ
ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪ

ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅವಿಷ್ಕರಣೀಯ ಭಟ್ಟಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ "ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ 'ಶ್ರೀಧರಾಸಾಹಿತ್ಯ', 'ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಾಲದೇಯ' 'ಎರಡೂ ಕಣ್ಣುಗಳ' ಹಾಗೆಂದು ಬೇಕೆಬಿಡಬೇಕು. ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ರಿ. ಶ. ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಿಸಿ, ಬೆಳೆದು ಬೆಳೆದರೆ, ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಸುಮಾರು ೨೦೦ ವರ್ಷ ಬೆಳೆದು, ಅನಂತರ ಒಂದು ಶತಮಾನ ಸ್ವಲ್ಪ ವಂಶಾಗಿ, ಮತ್ತೆ ಪರಿವಾಸದ ಶತಮಾನದಿಂದ, ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಶತಕದ ಆರಂಭ ಭಟ್ಟದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿ, ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಇಂದೂ, ಪರಿವಾಸದೀಕ್ಷೆ ವಡೆದವರು ನಮ್ಮ ಲೈದಾರೆ. ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿಂತ ನೀರಾಗದೆ, ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನಾದರೂ, ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಹುಟ್ಟು, ಸ್ವರೂಪಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿವೆ. ದೈಯ ಕೊಡ ಭವ್ಯವೆ. ಮೊದಲಿನವರ ಚಳವಳಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಆದರೆ, ಎರಡನೆಯವರದ್ದು ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನ. ಎರಡೂ ಅಂದೋಲನಗಳ ಪ್ರಧಾನ ದೈಯ ಸಮಾಜ ಹಿತ, ಹಾಗೂ ಸಮಾಜ ನಿರೋಧದ ಪ್ರತಿಬಂಧಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ. ಈ ಹೋರಾಟ ಹಿಂದಿ ನಿಂದಲೂ ನಡೆದಿದ್ದು, ಅಂದೂ ನಡೆದು, ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ, ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಎಸೆಗಿರುವ ಉಪಕಾರ, ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ, ಈ ಎರಡೂ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಉಗಮ, ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪವೆಡೆ ನಮ್ಮ ಅಕ್ಷೆ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ.

"ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮದ ಬಗ್ಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿದೆ." ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಪ್ರೊ. ಆರ್. ಎಸ್. ಪಂಚಮುನಿ, ಕವಿತೆರಾಳ ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರು, ಡಾ. ಪಿ. ವರದರಾಜರಾಯರು, ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರಂಥವರು ತಮ್ಮ ಬೆರೆಯುಳ್ಳ ಸಂಶೋಧನೆ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೊರಗಡವಿದಾರೆ. ಪರಿವಾಸದ ಕೃತಿಗಳ ಬಿಡಿ ಅಧ್ಯಯನವೂ ನಡೆದಿದೆ. ಅವರೂ, "ಇದವಿಂತ್ತಂ" ಎಂದೂ ಇನ್ನೂ ನಿರ್ಧಾರ ಸ್ವರೂಪ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ, ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು, ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡಂತೆ, ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯ, ವೈದಿಕಧರ್ಮ, ಭಾಗವತಧರ್ಮ, ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕೆನ್ನುವುದು ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ, ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಹುಟ್ಟು ಮುಂಚಾದಂಥವುಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಬಹುದು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಠಿಣ ಹಲವಾರು ವ್ಯಾಖ್ಯೆಗಳು "ರಸಾನುಭವದ" ವಾಗ್ವಿವೇಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ", "ರಸಾನುಭವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ", "ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನಜೀವನದ ಕನ್ನಡಿ", "ಗತಿಯೆಂಬ" ಎಂದೆಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪ ಕೊಡುವ ಸಾಧನ ಭಾವ. ಭಾವ, ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಸಮೂಹ ಸಂವರ್ಗ ವಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಸಾಧನ. ತಲೆಯಿಂದ ತಲೆಗ, ಬಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ಬೆಳೆದು ಬಂದ "ನಾಡು ಸಾಹಿತ್ಯ." "ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ"ದನ್ನು ತೋರಿಸಿ. ಬರಹದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಂಥದ್ದು "ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಸಾಹಿತ್ಯ." ಪರಿವಾಹಸಾಹಿತ್ಯ ಜನಜೀವನದ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿದು ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಅದ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಅದರೂ, ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಬ್ಬನು. ತತ್ತ್ವ ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ, ಕವಿಜಾಗೃತಿ, ಗೀಯತೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂಳವಿಸಿದಂತೆಯೇ ಜನಜೀವನ ಸೂಳದೋ ಇದೆ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಇದೆ. ಜನಜೀವನಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದೆಂಬ ಪರಿವಾಹ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ತಪವಿವಾಹಗಳಿಂದ ಮುಖೇನ ಬೆಳೆದು ಬಂದದ್ದೂ ಆಗಿದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅರ್ಥ ಸುಲಭ ಆಗಬೇಕು, ಜನಜೀವನ ನುಡಿಮಾತೃಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ವಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಿವಾಹವು ಪ್ರಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕ ಕಾರಣವೂ ಉಂಟು. ಹಿರಿಯ ಮಹಿಳೆಗಳು, ದಾತೃವಿಕರು, ಮಹಾಜನಾರ್ಯರು, ಸಾಧನಸೂತ್ರರು, ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟ ನಿಃಶಿ ಧರ್ಮ ತತ್ತ್ವ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅವಗ್ರಹಣೆ ಆಗುವ "ನಾಡಿನನಾಡಿ"ಯಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಸಮಾಜಹಿತ, ಸುಧಾರಣೆ, ಒಳ್ಳೆತೆಗಾಗಿ ಪ್ರವೀಣ ಸಂಘಟಿತ ಸಮುದಾಯ-ಪರಿವಾಹವೆಂದು. ಅಂತೆಯೇ ಅಪರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರು-ಮಹಾಧಿ ಪತಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಗಣನ ತತ್ತ್ವವಿದ್ದರೂ ಅದರಲ್ಲೂ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯ ಎಳೆ ಎಳೆಯಾಗಿ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಬಹುದು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷ್ಕಾರಣೆ ಪ್ರಕಾರ, "ಯಾವುದೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಅದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಪರಿವಾಹವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ." ಅಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉದಯಿಸಲು ಹಲವಾರು ಕಾರಣವೂ ಇರುತ್ತವೆ. "ವಾಚನ-ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ."

1. ಪ್ರಗತಿಯ ಒಲವು ಸಾವಿರಾರು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆ.
2. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಶ್ರಯದಾತರಾದ ರೂಪರು, ರಾಜರು.
3. "..... ಪರಿವಾಹವೆಂದ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆ..... ಜನದ ವಾಚನಿ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯ ನಡಿಯದಿಗಿ ಮನ್ನಣೆ ಕೊಡಲು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾದ ಘಟನೆಗಳೂ ಅಂದೋಲನಗಳೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಪಳೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯೊಂದನೆ ತಾಳಲಾರಿ ಮನಗೂತ್ತದೆ.
4. ಹೊಸತತ್ತ್ವ, ಧರ್ಮ ಇವುಗಳ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಹೊಸವಾಹನೆ ಆಗಿ ಜನ ಭಾವ ತಲೆ ಯೆತ್ತುವುದು : ಜನಜೀವನದ ತಿವ್ವವಾಡಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಾಧನ ಆಗಿ ಜನಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡಿಯುತ್ತದೆ.

ಇದು ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಜಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಒದಮೂಡಿ ಬಂದು, ಬೆಳೆದ ವೆಚ್ಚಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪದಗಳೂ ಮೂಂದುವ ಮಾತು. ಇನ್ನಭೂತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಪದವಿಗೆ ಏರುವಲ್ಲಿ ಜನ ಸಮಂದಾಯ, ಕೇಳುಗದಂ ಅಂದರೆ, ಸಮಾಜ ಮುಖ್ಯ. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಆಗಿ, ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕಾರಣಗಳೇ ಪ್ರಧಾನ ಆಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಒಂದು ಮತ ಧರ್ಮ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಲು, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಒದಮೂಡಿ ಬಂದದ್ದು ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆ ಸಂಭವಿಸಿ, ಸುಧಾರಣೆ, ಪ್ರಗತಿಯ ಒಲವು, ಇನ್ನಭೂತೆಯ ಬಳಿ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಹೌದು, ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆವೂ ಹೌದು.... ಇನ್ನು ಅಕ್ರಯದಾತನಾದ ರಾಜರಂ-ಹರಿದಾಸ-ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಜಾಕ್ರಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಅವಲಂಬನೆ ಆಗಿದ್ದರೂ, ಇಂಬಾಯಿತು. ಪೋಷಕ ಆಯಿತು. ವಿಜಯನಗರದ ಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ವ್ಯಕ್ತ ಆಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ದಾಸ ಪರಂಪರೆ ಮೂಂದುವರೆಯಿತು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಳಿವು, ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಮಂಸಾಗೊಡ್ಡು ಒಂದು ಪತಕ ಮಾತ್ರ. (ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಿಜಾಪುರ ಬಳಿಯ ಕಾಖಂಡಕಿಯಿಂದ ಬಂದ ಮಹಿಪತಿರಾಯರು ಹರಿದಾಸರಾಗಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿರುವುದು ಬೆಳೆಗೆ ಬಂದಿದೆ.) ಅನಂತರ ಪುನಃ ಮಂತ್ರಾಲಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳವರ (೧೬ನೇ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲು-ಉತ್ತರಾರ್ಧ) ಕುರಿತಾದ ಭಕ್ತಿಸ್ವೂರ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಬಂದ ಹರಿದಾಸರಣೆ. ಇದು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಭಟ್ಟ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಜಾಗೂ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವುದರಿಂದ, ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯ, ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ-ಅದೇ ಮುಂದುವರಿದು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಹರಿದಾಸ ಪಂಥದ ಉಗಮಕ್ಕೂ ಕಾರಣ ಆಗುವುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದು.

ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ-ಅನುಭಾವಪಂಥಗಳು ಜಾಗೂ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಕು ಸುಖವಾಗಬೇಕೆಂದು, ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ದಂಡಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಆಸೆಯಿದ್ದೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಬದುಕುವುದೇ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ, ಎಂಬುವುದು ಸುಖವಿತ. ಈ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೀತಿ. ಒಂದು ಇಲ್ಲಿ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ತನಕ ಸುಖ, ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದಿರುವಂಥದು. ಇನ್ನೊಂದು ಇಲ್ಲಿನಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿದದ್ದು ಎನ್ನಲಾಗುವ, ಸುಖಾದಿಗಳು ಕಷ್ಟ ಆಗುವ ರೀತಿಯಾದ ಸುಖ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಖ ತ್ಯಜಿ, ನೆಮ್ಮದಿ, ಅನುಭವಯುತ ಮಾತ್ರ, ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳುವಂಥದ್ದು. ಮಾತು ಅಲ್ಲಿ ಮೂಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಸುಖ. ಅದನ್ನು ಅಲೌಕಿಕ ಸುಖ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಥವಾ ಪರಮಾರ್ಥ ಸುಖವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯದಕ್ಕೂ, ಎರಡನೆಯ ಸುಖದ ರೀತಿಯೂ ಅಜಾಗೂತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಅಲ್ಲದೆ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದುವಂಥದ್ದೂ ಅಲ್ಲ.

ಕಾಲದ ಅದರ ಇರುವನೆಯನ್ನು, ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಸರ್ವಶಕ್ತಿ, ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯನ್ನು ವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಮ್ಮ ಇಡೀ ಬದುಕನ್ನೆ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಪರಿಶಯವರು, ಅಂತಹ ಅಥವಾ ಇವರ ಸುವಿವನ್ನು "ಕ್ಷುಣಿ", "ನೀರವೇಲಣ ಗಿಳ್ಳೆ", "ಭ್ರೂಣಿ" ಎಂದೆಲ್ಲ ಅಭ್ಯಾಸಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಮುಖ್ಯ ಮಂದೆ ಖಂಡ, ನಿತ್ಯ ಶಾಶ್ವತವನಿಯ ಭಗವತ್ತುಮಿ ಪದೆಯಲು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಅದೇ ಪರಮ ದೈಯ ಜಾಗೂ ಜರಮಲಕ್ಷ್ಮಿ. ಇಂಥ ಅನುಭಾವಿಗಳಾಗುವ ಮೊದಲು (ಪರಿಧಾನ ಪರಿಭಾವೆಯಲ್ಲಿ "ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ") ಸಾಧಕರಾಗಿ, ಸಾಧನೆಯ ಮುಖ್ಯಲೀಲ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವರನ್ನು ಜ್ಞಾನದ ಅರಿವಿನ ಬೆಳಕಲ್ಲಿ ಕಾಣಲು ಮೊಂದಲು, ಹಂಬರಿಸಿ, ಹಂಬಲುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧಕ ಅಂಶವೆ ಭಕ್ತಿ. ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಮೊಡಿಸುವ, ಪ್ರೇರಿಸುವ, ಕುರಿತು ಬೇರೆಯವ ಮೂಕು, ಗ್ರಂಥ, ಪದ, ಮತ, ಕೀರ್ತನೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯ. ಅನುಭಾವಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದೆಲ್ಲ ಪರಿಧಿಯದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವುದುಂಟು. ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರಿಸುವುದು 'ತರ್ಕದಿಂದ ದೇವರನ್ನು ಪದೆಯಲಾಗದು' ಎಂದಿದ್ದರೂ, ಭಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ನಿರೂಪಣೆ, ವಿವಿಧ ದರ್ಶನ ಕುರಿತು ತಿಳಿಸುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯವೆಂದಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಮೇಲೋಪವಿವತ್ತುಗಳ ಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ತಿಳಿವಾಕೆಯೂ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಾಧಕ ಅಂಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತ ದೇಶ ಕುಂಟಾ ಪ್ರಾಚೀನ ಆದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಜಾಗದಿಕೆಯೆ ನಿಲಿಯುಳ್ಳ ಭೂಮಿ. ಇದು ತಪೋಭೂಮಿಯೆಂದೆಂದೆಯೆ, ಕರ್ಮಭೂಮಿಯೂ ಕೂಡ. ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಜಾಗೂ ಇತಿಹಾಸ-ಪ್ರಾಶ್ಚನಿಕಾತ್ಮ ಸಂಶೋಧಕರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ, ದೊಡಲ ಕುರುಹುಗಳು ಕಂಡಿರುವುದು ಪರಿವಾತ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ. ಇದು ಉತ್ಪನ್ನ ಜಾಗೂ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವ ಅಂಶವೇ ಆಗಿದ (ಸಂಧೂ ನದಿ, ಮಹಾಜೊದಾರೊ-ಜಂಧ್ರ ವಳ್ಳಿ ಭೂಶೋಧ) ಇದು ಅಗ್ಗಿ ಇದ್ದ ದೇವತಾರಾಧಕರ ಜಗ್ಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜಾಗೂ ಆಗಲೆ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದ್ದ ದೇವಾಲಯಗಳ ಅವಶೇಷಗಳೂ ದೊಡಲವ (ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೩೦೦೦). ಇದಲ್ಲದೆ, ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನತಾತ್ ಅವಶೇಷಗಳು, (ಪ್ರಾಗ್‌ದ್ರಾವಿಡದ Proto-Dravidian ೩೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ) ಇದ್ದ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಅಂತಹ ದೇವತಾರಾಧಕರಾಗಿದ್ದರೂಂದರ ಕುರುಹನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಗ್ಗಿ ಸಂಪಳ, ಮಲಯಾ, ಪೂರ್ವಇಂಡೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕೆಂಬುದೂ ಇತಿಹಾಸಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭಿಮತ. ದ್ರಾವಿಡದೇವತೆಯಾದ ಶಿವನ ಆರಾಧನೆ ಆಗಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಒಗ್ಗಿ ಭಕ್ತಿಯ ಪದವರೆಯ ಪರಮ, ಪ್ರಾಚೀನತಾತ್ಯಯಾಗದಿಂದಲೆ ಅರಂಭ ಗೊಂಡಿದೆ. ಅನಂತರ ಬಂದ ದ್ರಾವಿಡ (ಸಂಧೂ) ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವೈದಿಕಯಾಗ (ಪ್ರಾಶ್ಚೀನಗಳ ಯಾಗ), ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಉದಯ (ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೧೦೦), ಪುರಾಣಯಾಗ (ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೩೦೦-೩೦೦) ಆದುವ ನಂತರ ಹೊರಗಿನಿಂದ ದಂದೆತ್ತಿ ಬಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ

ವಂದಯೋಕ್ತಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೬೨೪-೧೨೬೬) (Renaissance Period) ಕುಂದಾದೇವಿ-ಧಾರ್ಮಿಕತೆ, ಮಹಿಳೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩-೧೬ನೇ ಶತಕ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆಯ ಎಳೆ ಕುಳು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಮೂಲಕ ದೊರೆದಿದ್ದೆಂದರೆ, ವೇದಗಳ ಮೂಲಕ ದೊರೆತ ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿ 'ವೇದ, ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನ ಸಮೂಹ, ಅರಿವಿನಾಗಲಿ ಎಂದೆಲ್ಲ ಅರ್ಥ.' ವೇದಗಳಿಂದಲೇ (ವೈದಿಕಯುಗ) ಯಜ್ಞ, ಯಜ್ಞ, ಸಾಮ, ಅಥವಾ ಈ ಸಾಲು, ವೇದಗಳು-ಇವರಲ್ಲಿನ ಮಂತ್ರ, ಸಂಹಿತೆ (Samhita) ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಭಾಗ. ವೇದಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಕಂಡಿತು ಎದ್ದಾಗಲೂ, ಉಪನಿಷತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದಾಗಲಿ, ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ವೇದಗಳು ಬಂದವೆನ್ನಬಹುದೆಂದಿದ್ದಾರೆ.

"ವೇದಯುಗದಲ್ಲಿಯೆ ಮಹಿಳೆಯರೂ ಹಾಗೂ ಪುರುಷರೂ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಭಾಗ ಈಗ ನಮಗೆ ಉಳಿದಿದೆ ಎನ್ನಲು ನಮಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ." ಅದರೂ ಇವುಗಳ ಮೂಲಗಳ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಧಿಕಾರವಾಗಿದ್ದೆನೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯ ಬರುವ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಶ. ವೇದಗಳನ್ನು "ಅಪೋರೋಚಿಯ"ಗಳೆಂದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಭಜನೆ, ಮಂದನ ಪ್ರಸಾದ ಮುಂತಾದ ಭಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಅನೇಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. "ಶ್ರದ್ಧಾ ಸೂಕ್ತಿ" ಮೇಲೆ ವೇದಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಾಲು ಹೀಗಿದೆ. "ಶ್ರದ್ಧಾಂ ದೇವಾ ಯಃಪರಮಾಪಾಪಾಯಂ ಗೋಪಾ ಉಪಾಸತೀ" (ಯ. ೧೩) ಭವೇ ರಭಸ್ಯ ನ್ಯವಮಃ : (ಯಗ್ನೋದ ೧೦), ಮಹತ್ವೇ ವಿಷ್ಣೋ ಸುಮಂತಿಂ ಭಜಾಮಹೇ (ಅದೇ), ಶ್ರದ್ಧಾಸ್ತೀ ದತ್ತೋ ಸಜನಾ ಸ ಇಂದ್ರ (ಅದೇ ೩ ಭಾಗ), ಶ್ರದ್ಧಾತೇ ಮಘೇವಾನ್ (ಸಾಪಾಪೇದ) ದೇವೋ ಮಹಿಷೋ ಅಮೃತಾನ್ ವಂದೇ..... (ಯ.....). ವೇದಗಳ ಕಾಲದ ಕರ್ತಾರರಿಗೆ, ಮಹಿಳೆಗಳಿಗೆ ಒಳದೈವ ಕಲ್ಪನೆಯೆಂದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಬಹುದೇವತಾವಾದ ಇದೆ. ಎಂಬ ಮತ ಸಾಧುವಿಲ್ಲವೆಂದನ್ನಿ ಸುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿ, ಒಂದು ವೇದೋನ್ನತ ಚೇತನದ ಇಂದವನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆ ಚೇತನವಿರದಿದ್ದರೆ ಭಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರೇಮ, ಭಕ್ತಿಯ ಒಂದು ಔನ್ನತ್ಯದ ಅವಸ್ಥೆ. ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಗ್ನಿ, ವರೂಣ, ಇಂದ್ರ, ರುದ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತುತಿ ಇದ್ದರೂ, ಅವರು ಅನಂತರ ಬರಬಹುದು, ಅಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ವರಿಗಳೆನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುವ ನೀರು, ಬೆಳೆ, ಗಾಳಿ, ಆಹಾರ, ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪವಿತ್ತು ಅರಾಧಿಸುವ. ಅವರೇ ವರೂಣ, ಆಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಸೂರ್ಯ, ಉಪಸ್ಥಿ, ಆಹಾರ, ಹೀಗೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ವರೂಣರಿಗೆ.... ಇಂದ್ರ ಪ್ರಿಯದೈವ ಹಾಗೂ ವೈಷಾಹಿಕ ರಕ್ಷಕ. ವರೂಣ, ಕುಪ್ಪುನಿಟ್ಟಾದ ದೇವತೆಯೆಂದೇ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯ ಅದರ ಒಲವರಕ್ಕಾಗಿ ಅವನರತ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ, "ವರೂಣ, ಮಳೆಯ ದೇವತೆ", ವರೂಣನಾಧಾನೆ

ಆಯಾಕೆ ಕಾಲದಿಂದ ಆರಂಭ ಆಗಿದ್ದು, ಮುಂದೆ ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಧಾನ ಆಗಿದ್ದರೂ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಅತ ಚರವಾಗಿ ಉಳಿದ, ಇನ್ನಿತರ ಕೆಲವುಗೂ ಹಾರೋ ತೆಳೆ. ಯಜ್ಞ ಯುಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದ್ರ-ವರೂಣಿ-ಅದಿಲ್ಲೂ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತ. "ಐತಂಸಿದ್ಧಿವ್ಯಾ ಬಹುಧಾವದ್ವೀ" ಎಂದು ಹೆಚ್ಚಾದ ಇದನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. ವೇದ ಮಂತ್ರ ದೃಷ್ಟಾರರು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕನ್ನೆ ಲೋಕದ ಜನರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಂತೆ ಬೇಡುತ್ತ. "ಲಕ್ಶ್ಮಿವಂಶವಾದ ಮರಗ, ಎಲ್ಲರ ಪಾಪ-ಅಪರಾಧಗಳನ್ನೂ ಕ್ಷಮಿಸಿ" ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ."

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ವೇದಾಂತ ದರ್ಶನಗಳು, ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ರಚನೆಯ ಕಾಲ, ವಿಶಾಲ, ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವೆ. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಿತತ: ಅನಂತರ ಒಂದಿರುವ ಎಲ್ಲ ವೇದಾಂತ ತತ್ವ ಶಾಖೆಗಳೂ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನೆ ಮಲಗಿಸಿದೆಯೇ ಬಂದಿವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಬೋಧಿಸುವುದು "ಐತಬ್ರಹ್ಮ" ಆವೇ: "ಚತ" ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವನು. ಅದನ್ನೆ ಎಲ್ಲ ಅಡಕವಾಗಿ, ಅವನಿಂದಲೆ ದರ್ಶನಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ. ಚರಾಚರಕ್ಕೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮನೆ ಅಕರ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ "ಪ್ರಜ್ಞಾನ"ದಲ್ಲಿ. ಪ್ರಜ್ಞಾನವೇ ಪ್ರಮಾಣ ಪಾಲಕ-ಆದೇ "ಬ್ರಹ್ಮ". ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅಧಾರ ಸ್ವರೂಪ-ಅತ್ಮಬ್ರಹ್ಮ (ಜತೇರೀಯ-3-3) ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮೂಲ್ಲರ್ ಅವರು 'ಬ್ರಹ್ಮನ' ಎಂದರೆ ಇದೇ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವಯಂಭವವಾಗಿ ಒಡೆದು ಮೂಡಿದ್ದು ವಿತ್ತದ ಮೂಲಾಧಾರ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಮುಖ್ಯಾರರು, ಈ ಬದುಕುವಿಕೆ, ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆನು ಎಂದೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿ ಸಿ ಕೊಂಡು, ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೌಕಿಕ ಮಾರಿದ ಆಲೌಕಿಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುವುದೇ 'ಉಪನಿಷತ್' ದರ್ಶನಗಳನ್ನೆ ಒಹುದು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿತ್ತಾ ಸುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವಿಲ್ಲಿದೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅನೇಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೊರಬಂದಿವೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವ ದೆ ಅತ್ಮನ ಕುರಿತಾದ ಚರ್ಚೆ. ಅತ್ಮ ತಿಳಿಯಲಾಗದ, ಈಕ್ಕೆಗೆ ಆಗೋಚರ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಿಲುಕದವನೆಂದನ್ನು ತ್ತ, ಹಗ್ಗಿನ ಇಡೀ ಬಾಹ್ಯತಕ್ಕೆ "ಬ್ರಹ್ಮ"ನೆಂದರೆ, ಅತ್ಮ ಅದರ ಒಳಗಿನ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಚೇತನವನ್ನೆ ಸಿ-ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರ-ಅತ್ಮ ಸಂಬಂಧವಂತೆಯೆ, ವೇದ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಮ-ಬ್ರಹ್ಮರ ಸಂಬಂಧವೊಂದಿದೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಸಮೀಕರಣ- "ತತ್ತ್ವಮಸಿ". ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ವೇದಾಂತ ತತ್ವಶಾಖೆಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ, ಚರ್ಚಿಸಿವೆ. ತತ್ತ್ವಮಸಿಯೆ ಅದ್ವೈತದ ಬುನಾದಿ. ಉಪನಿಷತ್ ದೃಷ್ಟಾರರು ಬ್ರಹ್ಮನುಪಾಸನೆಯೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಇದೇ ಮುಂದೆ ಅನುಭಾವ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಪಾದಿ ತೋರಿಕೊಟ್ಟಿತು.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು, ಅತ್ಯುಪಾಕ್ಷಾಂತಕ್ಕೆ ದುರ್ಗಮ ಮೆಟ್ಟಿಲಾದರೂ ಅದು "ನಿಶಿತ ವಿಶ್ವದ ಮೇಲೆ ನಡೆದಂತೆ" "ಕ್ಷುರಿಸ್ಯ ಧಾರಾ ನಿಶಿತಾ ದುರತ್ಯಯ ಫಲಃ ತತ್ಯ ಮಯೋ ವದಂತಿ". ಇದರ ಹಾಗೆಯೇ ಈಶಾವಾಸ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ತನ್ನ ವ್ಯಾಪ್ತ ಮಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇರವನ್ನೂ, ಭಕ್ತಿಯ ಸೆಳೆವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಹೇಳಿದೆ :

"ಈಶಾವಾಸ್ಯವಿಂದಂ ಸರ್ವಂ ಯತ್ಕಿಯಂ ಜಾಗತ್ಯಾಂ ಜಗತ್" || ತೇನತ್ಯಕ್ಷೀನ ಫಲಂಜೇಫಾಃ ಮಾಗ್ಯಧಃ ಕಸ್ಯಾದ್ವ ನಮತ್" || (-ಪರಧನಕ್ಕೆ ದುರೂಸವಾದದಿರು ಎಂದೂ ಯೋಧಿಸಿದೆ).

ಆಗಲೇ ಶಿವನ ಉಪಾಸನೆ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ಪ್ರಭುತ್ವವಾಗಿತ್ತು.¹² ಕ್ಷೇತ್ರಾತ್ಮ ತರೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಗೊಂಡಿರುವ "ನಶರೇವೋಪಾಸನೆ" ಶಿವನ ಉಪಾಸನೆಯೇ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಪರತತ್ವ-ಪರವಸ್ತು ಚಿಂತನೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ.¹³ ಅದೇ ಕಮಯದಲ್ಲಿ ಶಿವನಂತೆಯೆ ವಿಷ್ಣುವೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಪಡೆದನು. "ಂದ್ರ-ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ."¹⁴ "ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಸ್ಥಾನ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿದೆ." ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾರಮ್ಯ ಅನಂತರ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ತತಃಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಅವನ "ಅಮೆ". "ಹಂದಿ" ಅವತಾರ, ಮನವೆಕೋಟಿಯ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ರೂಪಧಾರಣೆ ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಸ್ಯಾಪ ಬಂದಿದೆ. ವಿಷ್ಣು ಅವತಾರ ರೂಪಿ. ಅವತಾರವೆಂದರೆ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿದು ಬರುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಗೀತೆ, "ಯದಾಯದಾಹಿ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಗ್ವಾನಿಭೌವತಿ ಭಾರತ" ಎಂದಿರುವುದು.

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅನಂತರ ಹೆಚ್ಚು ನಾರಾಯಣನ ಕಲ್ಪನೆ ಬುಲೆನ್ನಲು ಅಧಾರಗಳಿವೆ-ನಾರಾಯಣನಂದರೆ "ಅದಿವ್ವರುಪ-ಸದಸಮುಪಾ"¹⁵ ಎಂದೂ ಕೈತ್ತಿ ರೀಯದ ಪ್ರಕಾರ, "ಯೋಯೆ ಮೂತರೊ'ಯದಂಯತಿ", "ದ್ವೇವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತಮ್ಯೇ ವರಾಜ್ಯನಾ ಪರಾಜತ", ಹಾಗೂ ಗೀತೆ ಶಿಳಿಸುವ, "ಮದ್ವಸ್ತು ಸಮ್ಯಕ್ರತ ಮೇವ ವೇದ್ಯಃ",¹⁶ ಮಹಾಭಾರತದ "ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷೇ ದೇವ ದೇವಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮೋಹಾ ತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಪರಮಂ ಭಾರತಸ್ಯ" ಎಂಬ ಮಾತು, ಅಲ್ಲೇ ಬರುವ "ಅರೋಧ್ಯಾ ಸರ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ವಿಚಾರ್ಯ ತಿ ಪುನಃ ಪುನಃ ಇದಮೇಕಂ ಸುನಿಷ್ಠನ್ವಂ ಧೈರಯೇ ನಾರಾಯಣಾ ಸದಾ" ಎಂಬುದೆಲ್ಲ ವಿಷ್ಣುವಾರಮ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅಗುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟತೆ, ಭಕ್ತಿಯ ಸೆರೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

ಇದನ್ನೇ ನಾವು ಪಾಠನಿ (ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೫-೬ನೇ ಶ) ಮುಂತಾದವರ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುವಂಥದು. "ವಾಸು ದೇವಾಭ್ಯಾಂ ಅರ್ಜುನಾಭ್ಯಾಂ ಪುಸ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು (ಯದಂಕುಲ) ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವೆಂದೆ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಅವನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ದೈವನೆಂದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗತಿ ಶಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೂಸ ವಿರೋಧಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ವಾಸುದೇವನೆಂದೆ ಸಂದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ ಪತಂಜಲಿ. ಯಜ್ಞ ಕುಲ ಜಗತ್ಪರ್ವಂ ದೃಶ್ಯಶೇಷಸ್ತ್ರಯಿಶೇಃ ಶಿವಾಃ ಅಂತರ್ಬಹಿಷ್ಠ ತತ್ಪರ್ವಂ ವ್ಯಾಪ್ತ

ನಾರಾಯಣಕ್ಕಿಂತ: "ಸೃಷ್ಟಿ ಸಹಜ ಸಹರಿ: ಸೇಂದ್ರ | ಪರಮಾತ್ಮರಾಜ್ ಪಾಸುದೇವಾ ರೂಪವಿಂತಿ", ಎಂಬುವಲ್ಲಿ "ಏಕೋವೈ ನಾರಾಯಣೋ ಹರಿ:" ಎಂದು ತಿಳಿಸುವ ನಾರಾಯಣೋ ಪನಿವದ್ಭಾಕ್ಯ, ವಿಷ್ಣು ವಿಜಯಾನಯಂ ಉನ್ನತ ವಸ್ತು ತಲುಪಿದ್ದು ದೆನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾಪಾದೇವತೆ ನಾರಾಯಣ್ನು ಅವನ ಓವ, ಹರಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಇಂದ್ರ ಎಲ್ಲವೂ ತೈತ್ತಿರಿಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ "ನಾರಾಯಣಾಯ:ವಿಧ್ಯಹೇ ಪಾಪಾದೇವಾಯ ಧೀಮಹಿ ಶನೋ: ವಿಷ್ಣು: ಪ್ರಚೋದಯಾತ್" ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು, ನಾರಾಯಣ ಇಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬನ ವಾಸುದೇವನೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದ್ದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯೆಡೆಗೆ ಸಮ್ಯಕ್ನೋಯುತ್ಯದೆ. ಪ್ರಾದ್ಧವಾಗಿರುವ ಅರಣ್ಯಪ್ರಶ್ನದಲ್ಲಿ ಭೂಪುರ ಮುಂತಾದ ಋಷಿಗಳು, ಹಾರೈಸುತ್ತಿದ್ದು ದಾದರೂ ಏನು ? ವಿಶ್ವತಾಂತಿ :

ಹರಿ: ಓ ಭದ್ರಂ ಕರ್ತಾಭಿಷ್ಯಣಯಾಪು ದೇವಾ: | ಭದ್ರಂ ಪಶ್ಯಮಾಕ್ಷಭಯಾ ಜಿತ್ವಾ | ಸ್ವಿರೈರಂಗೆಯ್ಯಮ್ನು ವಾಗ್ಧಯಸ್ತನೂಫಿ: | ವ್ಯರೇವು ದೇವತುಂ ಯದಾಯು: | ಓ ತಾಂತಿ: ಶಾಂತಿ: ಶಾಂತಿ: ಸದಾ ಮಂಗಳ ವಾಕ್ಯ ಅರಿಸೋಣ. ಈಶ್ವರನಾದ ಆರೋಗ್ಯದಿಂದ ದೃಢಕಾಯರಾಗಿ, ನಿಮ್ಮನ್ನು (ದೇವತೆ ಗಳನ್ನು) ಪ್ರಶಂಸಿಸೋಣ. ನಮ್ಮ ಇಹದ ಬದುಕು ದೇವಗಳ, ದೈವ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥ ವಾಗಲಿ" ಎಂದು ವಿಶ್ವ ಹಿತ ಬದುಕುತ ಕಳಕಳಿ ಇಲ್ಲಿದೆ "ಮಧುವಾತಾಯತಾಯತೇ, ಮಧುಕ್ಷರಂತಿ ಸಿಂಧವಾ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯತಿಯನ್ನೇ ಮಧುವಿನಂತಿರಲು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಇದೆ: ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ ಮಂತ್ರ, ದ್ರವ್ಯಾರರು, ಋಷಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಶೂನ್ಯಿಯು ದೇವತೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದ್ದಲ್ಲಿ 'ಭಕ್ತ ಸಾಹಿತ್ಯವ' ಆಗಿದೆ.

ಇಷ್ಟು ತಿಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಎಂದರೇನು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಗೆ ಋಷಿಗಳಿಂದ, ದಾಶನಿಕರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇಂದಿನ ಸಾಧಕರ ಪಕ್ಷ ಅನೇಕ ವಿವರಣೆ ಬಂದಿವೆ. ಜೀವನದ ಗುರಿಯನ್ನು ತಲುಪಲು ತಿಳುವಳು ಹೇಳಿರುವ ಸಾಧನ ಮೂರು: ಕರ್ಮ, ದೋಗ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿರಿಯರು, "ಏನಯ್ಯ, ಗುರುಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ದೇವರಲ್ಲಿ ಭಯ ಭಕ್ತಿ ಅಂತೋಲೆ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ ಈಗಿನವರಿಗೆ" ಎಂದು ಕಿರಿಯರಂತೆಕರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದೇಂಟು. ಪಾಗಾದರೆ, ಭಯ, ಹೆದರಿಕೆ (fear) ಯೆರದ ಭಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತೆ ? ಪ್ರತ್ಯತಿಯ ವಿವಿಧ ರೀತಿ ವಿಷ್ಣುಸಾಳಿಗೆ (ಉದಾ: ಪ್ರವಾಹ, ಕ್ಷಾಮ, ಕಾಳ್ಕಿತ್ತು, ರೋಗರುಜಿನ) ಹೆದರಿ ಮನುಷ್ಯ ತಾನು ಕಾಣದ, ಕಾಣರಿಯದ, ಕೇಳದ, ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಅಲೌಕಿಕ ಜೀತನಕ್ಕೆ ಪರಣು ಹೋಗುವ, ತಲವಾಗುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸಹಜ ವಾಗಿಯೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಭಕ್ತಿಯ ಹಳಮೆಯನ್ನೂ ಇದು ಸುರೂತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ೫೦೦೦ ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆಯೆ ದೇವ ಮಂದಿಗಳು ರೂಪವಾದವೆಂದು ಅಧುವಿತ ಸಂಶೋಧಕರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಕಾರ, ಜನಮೇಜರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸದೇವರ (ಪಪುಮಂಪನ) ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಆಗಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಭಾರತದ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಮೊಮ್ಮಗನೇ: ಜನಮೇಜಯ." ಎಂದರೆ ಸಂವಸಾರು ೧೦,೦೦೦ ವರ್ಷವೆಂದಾಯಿತು. ಅಪಾರಂಜಿಯ, ಅನಾದಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ವೇದಗಳಲ್ಲಿಯ ಭಕ್ತಿ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಇವುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.^{೨೦} ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಕ್ತಿ ಅನಾದಿ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

"ಭಕ್ತಿ" ಎಂಬುದು 'ಭಾ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. "ಭಾ" ಎಂದರೆ ಅಶ್ರಯಿಸು, ಪೂಜಿಸು ಎಂದರ್ಥ. ಭಕ್ತಿಯು ತಿರುಳೇ ಅಶ್ರಯ, ಪೂಜೆ, ಸೇವೆ, ಮೆಂದನೆ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಇದನ್ನೇ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜರು 'ಭಗವತ್ಕೈಂಕರ್ಯ' ವಂದಿದಾರೆ. 'ಕಿಂಕರ' (ಪ್ರವೃತ್ತಿ) ನೆನಪಿರುವುದೇ 'ಕೈಂಕರ್ಯ' (ಸೇವೆ). ರಾಮಾನುಜರ ಪ್ರಕಾರ ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿಯೊಡಗೂಡಿರಬೇಕು. ಭಗವಂತನನ್ನು 'ಭಕ್ತ ಪರಂಕೀಶ' ನೆನಪು ವುದಿದೆ. ಭಕ್ತಿ-ಭಕ್ತಿಗೆ ಅನ್ನ ಮೆಂದೂ ಅರ್ಥ. ದೇವರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಲು, ಶೃಷ್ಟಿಪಡಿಸಲು ಬೇಕಾದ ನಿವೇದನ ರೂಪವಾದ 'ಅನ್ನ'ವೆ ಭಕ್ತಿ. ನಿಜ್ಯಾವು ಭಕ್ತಿ.^{೨೧}

ನಾರದ ಭಕ್ತಿಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಕಾರ, ಭಕ್ತಿ ಎಂದರೆ, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಪರಮವೈಷಮ್ಯವಿರಿಸುವಿಕೆ, ಅದು ನಿಷ್ಕಾರ್ಥಿ ಅದುದು ಹಾಗೂ ಅಮೃತದಂತೆ ರಂಜಿತ, ಅನಂದದಾಯಕ ಅದದ್ದು.^{೨೨} ಭಕ್ತನಾದವನು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ಭಗವಂತನಿಗೇ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಅವನನ್ನು ಮರೆಯುವುದೆಂದರೆ (ವಿಸ್ಮೃತಿ) ಮುಖವನ್ನಾಹ್ವಾನಿಸಿದಂತೆ, ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ನಾರದರು. ಭಕ್ತಿಯು ಭಕ್ತನಲ್ಲಿ ಉದ್ವಿಗ್ನವಾಗಲೂಬಿಡುವುದು. ಅವನು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯ, ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿ ತೊರೆದು, ಅನವರತ ಭಗವದ್ಭಾವನ ಪರನಾದಾಗ ಹಾಗೂ ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಮಂತ್ರ, ತಲ್ಲೀನತೆಯಿಂದ ಹಾಡುವುದರಿಂದ, 'ಅದು ಅನಿವೇಶನೀಯ' (ಸೂತ್ರ ೩೫-೩೬) ಮೂಲೆ ಸಿಕ್ಕಿಯನ್ನು ಅಸ್ತಾವಿದಿದಂತೆ, ಆ ಅನಿವೇಶನ ಒಪ್ಪಿಸಬಾರದೆ, ಇದರಿಂದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಅವನರತ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಭಾವ, ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧನವೆಂದೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಭಗವಂತ ಪರಸ್ಪರ ಒಳಿಗಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡೇ ಹಂತ: ದೇವೋಪೀವಾರ, ಭಕ್ತನಿಭಕ್ತಿ. ಅಂಗ್ಗ ನಾಟಕಕಾರ, ಕವಿ ಜೇಕ್ಸ್-ಫಿಯರ್ ಒಂದೆಡೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ: "ಈ ಅಕರ್ಷಣೆ, ಸೆಳೆತವಿರದಿದ್ದರೆ ದಿವ್ಯ ಜೀತವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ಅತ್ಯಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಆಗುವದನುಭವ" ಭಕ್ತಿವಿನ್ಯಾಳ ಸುಲಭ ಅದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳ ಅತೀಕೆ, ಇದು ಹಿಗಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧ ಇಲ್ಲ. ಕುಲಕೇವಿರ ಅಶ್ವಾರ್ ಎಂಬ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತರು,^{೨೩} "ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನೇನೂ ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲವಾದ ಭಕ್ತಿ ಹೊರತು"^{೨೪} ಎಂದು ಮೊರೆಯಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಭಕ್ತಿಗೆ ಜ್ಞಾನಸಾಧಕ ಅಂತ ಆಗುತ್ತದೆ, ಪೂಜಕವೂ ಆಗುತ್ತದೆ.ಭಕ್ತಿ, ಕೇವಲ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲ ಅದರ ಫಲ ಅನಂತನಾದದ್ದು.^{೨೫} ಭಕ್ತಿ ಎಂಬುದು... ರಹಸ್ಯಾನುಭವ. ಅದು ಭಗವಂತನುಭವ "ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ

ಬಲಸುವ ಮೂತು. ಅದರ ಅರ್ಥ ಬಲ್ಲವರು ರಹಸ್ಯಾಸುಭವಿಗಳು. ಭಕ್ತಿಯುಂ ಪ್ರೀತಿಯು ಒಂದಾಗಿವೊಂದು ರೂಪ. ಪ್ರೀತಿಯು ರಹಸ್ಯವನ್ನು..... ಭಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಜೀವಕ್ಕೂ ಅದರ ಸ್ವಾಮಿಗೂ ಆಗುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕವುಪಾಳು.” ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಈ ಶ್ಲೋಕ ಪ್ರಾಸಕ್ತವಿತ್ತಿದೆ :

ಮನ್ಯನಾ ಭವ ಮದ್ಯಶ್ಚೋ ಮದ್ಯಾಜೇ ಮನು ನಮಸ್ಕುರು |
ಮುಮೋವ್ಯಪ್ಯಾ ಸತ್ಯಂ ತೇ ಪುತೀಜಾಜೇ ಪ್ರಿಯೂ ಮೇ |
ಸರ್ವಭವಾಣಾಪ್ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಮೂಮೋಕುತರಣಂ ವ್ರಜ |
ಅಹಂ ತ್ವಾ ಸರ್ವಪಾಪೇಭ್ಯೋ ಮೋಕ್ಷಾಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಮೂ ಶುಜಃ |

“ಭಕ್ತಿಮೂಪ್ ಮೇಪ್ರಿಯಃ” ಎಂದೇ ಗೀತಾಚಾರ್ಯ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆಯೆ, ಭಗವಂತನನ್ನು ದರ್ಶಿಸಿ, ಭಕ್ತಿಯ ಅನುಭವ ಹೊಂದಿದ ಭಕ್ತನೊಬ್ಬನ ಮೂಪ್ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿದ :

“ಮಾಗ್ ಗದ್ಗದಾ ದ್ವಮೇ ಯಸ್ಯ ಚಿತ್ತಂ | ರಂದಪ್ಯಭೀಷಣಂ ಹಮತಿ ಕ್ವಚಿತ್ ಚ |
ಏಲಜ್ಜ ಉದ್ಧಾಯಂತಿ ನ್ಯತ್ಯತೇ ಚ | ಮದ್ಯಕ್ರಿಯಂಶ್ಚೋ ಭಾವನಂ ವ್ಯವಾತ್||....”*

ಇದೇ ಭಕ್ತಿ ಕುರಿತ ವಿವಿಧ ನಿರೂಪಣೆ, ಕಾರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮತಜ್ಞರರ ತನಕ ನಡೆದಿರುವುದು ವಂನನೀಯ.

- ತುಕಾರಾವಾಃ : ತೇ ಜೇವಾ-ನನಗೆ ಇವೊಂದನ್ನು ಮೂತ್ರ ವಯ ಎವಾತು ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ಎಂದೆಂದೂ ಮರೆತುಕೊಂಡದು.
- ಎಕನಾಥ : ಭಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಜೇವರದೇಗೀ ಕರೆಯೊಯ್ಯುವ ರಾಜಮೂಗ.

ವೀರಶೈವ ಪಂಥದ ಶಿವತರಣರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯು ಬಗ್ಗೆ ಅದನ್ನು ಮತನ ಸೈಜಿತ ಆಗಿರುವುದು

ಬಸವಣ್ಣ : ೧. ಮನುಮನ ಬೆರೂವಲ್ಲಿ, ವನು ಕರಗದಿದ್ದಿತೆ ಸೋಂಕಿನಲ್ಲಿ ಪುಕೆಂಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದಿರೂಪೆ ಕಂದಾಗಲತ್ತು, ಜಲಂಗಳು ಸುರಿಯಂದಿದ್ದದೆ, ಮದಿವಲ್ಲಿ ಗದ್ದವಂಗಳು ಪೊನ್ನ ದಿದ್ದದೆ, ಕೂಡಲಸೊಪೆದೇವಾ ಭಕ್ತರಿಗಿದು ಚಿತ್ತ್ ಎತ್ತಲ್ಲಿ.

ಭಕ್ತ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಸ್ನೇಹದಿಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಾರನ್ನೂ ನಿಂದಿಸ, ದ್ವೇಷಿಸ, ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಭಗವಂತನ ಸ್ಮರಣವನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ.

: ೨. ನಾವತ್ತಿಯ ಶಿವನೊಬರು, ನಾವತ್ತಿಯ ಶಿವನಲ್ಲ
 ವೇದತ್ತಿಯ ಶಿವನೊಬರು, ವೇದತ್ತಿಯ ಶಿವನಲ್ಲ
 ನಾವತ್ತಿಯನೊ ಅಲ್ಲ, ವೇದತ್ತಿಯನೊ ಅಲ್ಲ
 ಭಕ್ತಿಪ್ರಿಯ ನಮ್ಮ ಕೊಡಲಸಂಗಮದೇವ.

ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು : ತನ್ನ ಮರದಂ ಇದಿರ ಹರಿದಂ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆತ ಭಕ್ತಿ, ಆ ಶಿವಭಕ್ತನಿಗೆ ಶಿವನೊಲಿವನು. ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ನಾಡಿ ನಡೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕವಿಮಾಂಜ್ಞ, ಶಿವನೊಲಿಲ್ಲದಂ ಹುಸಿ. ಮರದಂ ಕೋಪಮರಿಯನುಗುಳಿ ಆರಿದಂ ಬುವೆಲೆಗಿದನೊ ನಡಿಗೆ ಒಲಿವನೇ ಪಮ್ಮ ಗುಣೇಶ್ವರಲಿಂಗವು.

ಸಿದ್ಧರಾಮ : ನಿನ್ನನಂ ಭಕ್ತಿಪ್ರಿಯನೊಂದು ಮರದೊಕ್ಕೆ ಕಾಯಯ್ಯ ಎನ್ನ ಕವಿಲಿವ್ವ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ.

ಇಂಥದೆ ಭಕ್ತಿಯ ಅಮೃತರಸವಾಹಿನಿ, ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವಹಿಸಿದೆ.

ಜೀವನದ ಗುರಿಯನ್ನು ತಲುಪಲು ತಿಳಿದವರು ಹೇಳಿರುವ ಸಾಧನಗಳು ಮೂರು: ಕರ್ಮ, ಯೋಗ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿ. ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ, ಅದೊಂದು¹⁰ "ಪ್ರೇಮಾವೃಂದಿತ ನಿಷ್ಠೆ" ಏಕೈಕ ಸಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಂನಿವೇಶನವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈಶ್ವರವಾದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪಾಗಿ ಅನುರೂಪವಾದದ್ದು.¹¹ "ಅದೊಂದು ಅಂತರಂಗದನುಭವ" ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಅರಂಭ ಆಗುವದೆ ಹಾಗೂ ಹೇಗೂ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದೇ ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ." ಪುಷ್ಪಪತನ ಎಲ್ಲ ಮತಧರ್ಮಗಳೂ ಭಕ್ತಿಗೆ ಅಕ್ಕುನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ನೀಡಿದೆ. ಗೀತಾಚಾರ್ಯ ಭಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳು, ವಾಚಾನ್ವಿತರಿದ್ದಾರೆ.

ನಾರದಭಕ್ತಿಸೂತ್ರ : "ಪರಮಾತ್ಮೇವಂರೂಪ ಅಮೃತ ಸ್ವರೂಪ"

ಶಾಂಡಿಲ್ಯ ಸೂತ್ರ : "ಸಂಭಕ್ತಿ ಪರಾನಂದಕೃತಿಶ್ಚರೀ"
 (ದೇವರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮೀತಿ-ಪ್ರೇಮದೇ ಭಕ್ತಿ.)

ಭಾಗವತ : ಅಹೇತುಕ ವ್ಯವಹಾರಯೋ ಭಕ್ತಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮೇ
 (ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ನಿಷ್ಠಾವು ಪ್ರೇಮು).

"ವಿಕಿಷ್ಣಾದ್ವೈತಕೋಶ"¹²ದ ಪ್ರಕಾರ, ಭಕ್ತಿ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿರೂಪಿತ ಆಗಿದೆ.

- ರಾಮಾಯಣ : "ಅಧಿಕ ವಾನ್ಮಾದಿವಯಮಾ ಸ್ವೇಹಃ"
ಪರವನಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಹ, ವಿಲೀನಭಾವ.
- ರಾಮಾನುಜ : ಸ್ವೇಹ ಪೂರ್ಮಮ್ ಅನುಧ್ಯಾನಮ್
- ವೇದಾಂತಶಿಖರ : ಮಹನೀಯ ವಿವರೀಃ ಪ್ರೀತೀರವಃ ಸ್ವೇಹ ಪೂರ್ಮಂ
ಅನುಧ್ಯಾನಂ ಇತಿ,

ಪ್ರೀತಿರೂಪವನ್ನ ಧ್ಯಾನಮ್ ಸಾವನ ಭಕ್ತಿಯೋಗಾಃ (ವೇದಾಂತಶಿಖರಂ):

4. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿತಾ : ಉಪಶಾಂತತತ್ವತ್ವಾಃ ಸ್ವೇಹವಿಶೇಷಾಃ
ಇದು ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಭಕ್ತಿನಿರೂಪನೆಗೆ ತುಂಬ ಹೊಲಿಸುತ್ತದೆ : ಸರ್ವತೋ ಅಧಿಕಾಃ
ಸ್ವೇಹಃ ಭಕ್ತಿಃ-ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಹ ಪಳಕುವಿಕೆ.

"ಭಕ್ತಿಯು ವೇದಾಂತ ತತ್ವ ರಾವೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಹೀಗೆ: ಅದ್ವೈತ-ತನ್ಮಯ ಐಕ್ಯ
ದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ದಾಸ್ಯ-ಸಖ್ಯೆ; ವಿಚ್ಛಾದ್ವೈತದಲ್ಲಿ ಶರೀರತ್ವ, ತನ್ಮಯತ್ವ, ದಾಸತ್ವ,
ಸೇವಕತ್ವ, ಕಾನ್ಯತ್ವ (ನಾಯಕ ಭಾವ)"**

ವಿಚ್ಛಾದ್ವೈತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಂ ಪ್ರೀತಿ, ಪರಮಸ್ವೇಹವೇ ಭಕ್ತಿ. "ವಾಸುದೇವಭಕ್ತಿ
ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ"ಯೇ ವೇದಾನುಷ್ಠಾನ ಕಂಡು ಕೊಂಡ ಮೂಲಭೂತವ. ಇದು
ಶ್ರೀ ಪೂ. ೪-೩ನ ಶತಮಾನದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.
ವಿವೇಕ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೆ ಚಿಂತಕರೀಲರನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರೀಕ್
ಫಲಾಗೋಳರಾತ್ಮಜ್ಞಾನಗಿದ್ದ ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸನ ಪೇಕೆಕೆ ಹೀಗಿದೆ : ರಾಜ ಪುರೋಹಿತನ
ಸೇವೆಯ ಸಂಗತ ರಾಜರಾಕ್ಕೆ ಪರ್ಕೂಲಿಸ್ ವೀರನ ಪ್ರತೀಕೆಯನ್ನು ವೇದವಾಗೆಂದುಲ್ಲಿ
ಒಯ್ದರು. ಚೆಟೊರನ್ ನಡಿಯ ದಂಡ ಮೇಲಿರಾವ ಶರೀರೇನಿ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ
ಪರ್ಕೂಲಿಸ್ ಎಂದರೆ ಬಹುಮಾನ್ಯತೆ : "ಈ ಪರ್ಕೂಲಿಸ್ ಯಾರು ? ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ.
ಅವನೇ ಯಮುವಾ ನಡಿ ದಂಡ ಮಧುರೆಯನ್ನಾಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದದ್ದು. ಕೂಸನ್ನು ಕೊಂದ
ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿರುಬಹುದು." (ಭಾಗವತ) ಇದರಿಂದ
ಪತಂಜಲಿಯ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸ
ಲಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. "ವಾಸುದೇವಾಭ್ಯಾಂ ಅರ್ಜುನಾಭ್ಯಾಂವನ"***
ಎಂದರೆ ನರ-ನಾರಾಯಣರ ಒಂದೇ ವಿದು. ಅರ್ಜುನ "ವಾಸುದೇವರು ಅವತಾರ
ಸ್ವರೂಪವೆಂದೂ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ. ಭಾರತದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಭೀಮಾರ್ಜುನರು
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕೇವಲ ಮೂವವನಾಗಿ ಕಾಣದೆ ಅವನನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವೆಂದೇ
ತಿಳಿದಿದ್ದರೆಂದು ವಿಧಿಪಡಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಷ್ಣುವಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದಲೂ ಗುರುತಿಸ
ಬಹುದು ಶ್ರೀಪೂ. ೩ನ ಶತಮಾನದ ಹಾಥಿಬಾಡ ಶಿಲಾಶಾಸನವೇ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಪಾರಮ್ಯಕ್ಕೆ
ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಆಧಾರ.** ಇದು ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದೆ, ಅದರಲ್ಲಿ

"ವಾಸುದೇವ" ಶಬ್ದ ಉಲ್ಲೇಖ ಆಗಿರುವುದು ವಿಷ್ಣು ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಭಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಯ ಗುರುತು ಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು.

ಇವರ ವಿರುದ್ಧ ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳಿಂಥ ನಿರೀಕ್ಷ್ಯರವಾದ ಸಾರುವ, ಕರ್ಮಾಚರಣೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಚನಧರ್ಮಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಕಾಲ ಕಳೆ ದಂತೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜಟಿಲತೆ, ತೊನ್ನವಾದ, ಜಾಣೆಗೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಬೌದ್ಧರ ಭೋಗ ಲೀವನ ಅವರ ಧರ್ಮಕ್ಕೇ ವಂಕುವಾಯಿತು. ಇವರಂತೆಯೇ ಕ್ರಿ. ಶ. 1ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಬಂದ "ಅಳ್ವಾರರು" ಭಕ್ತಿ ವೃತ್ತಾಂತವಾಗಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಈ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಪಾಂಚರಾತ್ರಾಗಮ" ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣಗಳನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ದಾಮ ಕ್ರಿ. ಶಕ ಆರಂಭ ಕಾಲದಿಂದ 1ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಬಾಳಿ ಬೆಳೆದ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಅಳ್ವಾರರು ಪನ್ನೆರಡು ಜನರಾದರೂ ವೆಂಯಳ್ವಾರ್, ನಮ್ಮಳ್ವಾರ್, ಮುಂತಾದವರು ವೈಷ್ಣ - ವತ್ವ, ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ, ತನ್ನ ಹಾಬ್ಬು, ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲೂ ಇದು ಪ್ರಸರಿಸಲು ಕಾರಣವುರೂಪರಾದರು. 'ಅಳ್ವಾರ್' ಎಂದರೆ "ಅಳುವವರು", "ಭಗವಂತನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅಳುವವರು", ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿ ಮುಳುಗಿ- ದವರು ಎಂದೆಲ್ಲ ಅರ್ಥ. ಅವರು ಪಾಡಿಯವ (ಪಾಲಾಯಿರ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಬಂಧವೆ) "ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಸಾವಿರ ದ್ರಾವಿಡ ವೇದಕ್ಕೆ" ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್ತು, ಪುರಾಣಗಳೇ ಆಧಾರ. ಅಳ್ವಾರರು ಸಂಗಣೋಪಾಸಕರು. "ಅರ್ಚಾವಿಗ್ರಹ" ಅಥವಾ ಭಗವಂತನ ಇಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುವಂಥವರು. ಇದನ್ನೇ ಸಂಗಣೋಪಾಸನೆಯೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದು. ಅಂತೆಯೆ ಪಾಂಚರಾತ್ರ ಅಗಮಗಳು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದವೆಗೆ ಅವರನ್ನು ಎಚಿತ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕರೆದೊಯ್ದಿತ್ತು. ಇದೇ ಪಥವನ್ನೇ, ಪಂಥವನ್ನೇ ಅನುಚರದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಹರಿಹರನುಪಾಸನೆಯೆಂದೂ ಅನುಸರಿಸಿ, ಇನ್ನೂ ವಲಂಬಿಸಿದರಿದ್ದು. ಅಳ್ವಾರರ ಪ್ರಕಾರ, ಈಶ-ದಾಸೋಪಾಸ, ಈ ಸ್ವೇತವನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಕೊಂಡಿಯೇ ಭಕ್ತಿ. ವೇವರು ಅಪ್ರಯಿ, ಲೀವ ಅಪ್ರಿಸ, ಸ್ವಾಮಿ ಅವನು, ಭೃತ್ಯ ನಿವಾಸು ದೇವರಲ್ಲಿ "ಪ್ರವಕ್ತಿ" ಅಥವಾ "ಪರಣಾತಿ" ಪರಮ ಸಾಯಂಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾದಿ. ಸ್ವೇತದ ಕೊಂಡಿಯಾದ ಈ ಭಕ್ತಿ, ದೈವದಿಂದ ಟೀವಕ್ಕೆ "ಪ್ರಸಾದ" ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ, ಟೀವದಿಂದ ದೈವಕ್ಕೆ "ಭಕ್ತಿ" ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅಳ್ವಾರರ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಶೈವ ನಾಯಂಸ್ವಾರರು ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗ ವನ್ನು ಅತ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಶಿವನುಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಒಳಿಸಿ, ಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಅಳ್ವಾರರ ತರುವಾಯ ತಮಿಳು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ಅನೇಕ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣಿ ಮೊದಲಿಗರು. ಇವರು ನಮ್ಮಳ್ವಾರರು (ಇವರ ಹೆಸರು ಶರ್ಣೋಪ- ನಂದೂ ಕರೆಯುವುದು) ಬರೆದ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನೇ ಪ್ರಸರಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯ

ತತ್ವವನ್ನೂ ಬರೆದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದ ಕುರುಹುಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಸಾಧುಮುನಿಗಳ ಸಂತರ (ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು. ೯೦೦) ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರು ಯಮಾನೂರರು. ಇವರನ್ನು 'ಅಳವಂದಾರ್' ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಶೋಳ ಅರಸನರಾಣಿ ಪ್ರೀತಿ ಯಿಂದ 'ಅಳಲು ಬಂದವರು' ಎಂಬುವಕ್ಕೆ ತಮಿಳಲ್ಲಿ ಕರೆದ ಹೆಸರು.) ಯಮಾನೂರರು ಗೀತಾರ್ಥ ಸಂಗ್ರಹ ಬರೆದರು. ಭಕ್ತಿಗೆ ಜ್ಞಾನ, ಕರ್ಮ ಸಾಧನಗಳೆಂದೂ^೧ ವ್ರತಿ ಪಾಡಿದವರು. ಯಮಾನೂರ ಸಂತರ ಬಂದವರೇ ರಾಮಾನೂಜನೂರರು. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವರು. ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗ ಪ್ರವರ್ತಕರೂ ಹೌದು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦ನ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇವರು "ದೇವರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನ. ಜಾತಿ, ಕುಲ ಅವಿಭಿನ್ನ" ಎಂದು ಸಾರಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಪರಿಜನರನ್ನು "ತಿರುಕುಲತ್ತಾರ್"^೨ (ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕುಲದವರು) ಎಂದು ಕರೆದು ಅವರಿಗೆ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು. ರಾಮಾನೂಜ ಮತ, ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೆಳೆಯಿತೆ ಎನಹ ಉತ್ತರದೇ ಹೋಗಿಲ್ಲ.^೩

ಕ್ರಿ. ಶ. ೯ನ ಶ.ದ ಅನಂತರ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೈಷ್ಣವ ಸಾಧು ಸಂತರು ಬಂದರು. ರಾಮಾನಂದ, ಕರೀರದಾಸ, ಶಂಕರದಾಸ, ವಿದ್ಯಾರಾಜಯ್ಯ, ವಿಠಲಾಧ್ಯಾ, ಚೈತನ್ಯ, ಚಂದೀದಾಸ, ಜ್ಞಾನದೇವ, ತುಕಾರಾಮುರಂಥ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರು, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು (ಮತನಕಾರರು), ಪರಿವಾಸರು, ಎಲ್ಲರೂ ಬಂದೂ, ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ, ಮತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಇವೆಲ್ಲರೂ ಸಮಾಜದ ಪ್ರತಿಬಂಧಗಳಿಂದ ಜಾತಿ, ಕುಲ ಭಿನ್ನವರಲ್ಲ. ಉತ್ತರದ ರಾಮಾನಂದರ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯ ಕರೀರ, ನೇಯ್ಗೆಯವನು, ಮುಸಲ್ಮಾನ, ಧರ್ಮ ಎಂಬಂತೆ ಒಕ್ಕಲಿಗೆ. ಕರೀರ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೯೮ ಸು) ಜಾತಿ, ಮತ, ಯಾತ್ರೆ, ಪ್ರಕ, ಉಪವಾಸ ಎಲ್ಲ ಬಂಧಗಳನ್ನೂ ತಿಕ್ಕೊಗೆದನು. ಒಳ್ಳೆಯ ಆಚರಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ಕರೀರನಂತೆಯೇ ಬಂದವರು ತುಕಾರದಾಸ (ರಾಮಚರಿತ ಮೊನಸಮೇಶ ರಾಮಾನುಜನ ಕಾವ್ಯಬರೆದವರು) ಭಕ್ತಿ ವಿದ್ಯಾರಾಜಯ್ಯನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಚೈತನ್ಯರು. ಇವರದ್ದೆ ಒಂದು ಪಂಥವೇ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಓಗಿಯೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಪಂಥರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುಂಡಲಿಕ ವಿಠಲನ ಭಕ್ತರಾದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನೇ ಅಧಿಪ್ತಾತ್ಮ್ಯ. ಈವೆಲ ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ದೇವರೊಲಿವೆ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದು ಇವರ ಮತ. ಆಗ್ನಿ ಬಂದ ಭಕ್ತರು ಅನೇಕ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜಪಂಚನಾಮಾಹ ಹೆಸರಾಂತ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತ. ವಿಠಲ ಇವನ ನೋವು ತರೆಯಲು ತಾನೇ ಹೋಲಿಯ ವೇಷಧರಿಸಿ, ಭಕ್ತನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದನೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಜ್ಞಾನದೇವನ ಸಂತರ ಬಂದವನು ವಿಠಲಾಧ್ಯ. ಈತ ಭಾಗವತವನ್ನು ಬರೆದ ಸಂತ ಕವಿ. ಅನಂತರ ಬಂದವ ತುಕಾರಾಮ. ಇವನು ವಿಕ್ರಮ ಅಂತರಂಗ ಭಕ್ತ. "ವಾರಕರಿಪಂಥ" ಇವನಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು ಹಾಗೂ "ಅಭಂಗ" ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ತೋತ್ರ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದುವರೆಗೆ ನಾವು

ಭಾರತದ ವಿದಿಧೇವ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಪಾದಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಕರ್ನಾಟಕ ದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಶಿವರೂಪಿಯಿಂದ, ಹರಿದಾಸರಿಂದ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಯಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯ ವಿಗೋಚನವನ್ನು ಕುರಿತ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಅವರೂ ದಾಸರ ಭಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪ ಅದಂಥ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸ್ವಭಾವದ್ದೆನ್ನಲು, ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನೆಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಭಕ್ತಿಯ ವಿದಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಾನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿ, 'ದಾಸೋಪಂ ತವದಾಸೋಪಂ' ಎಂಬ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು, "ಫಲವಿವಂ ಬಾಳ್ವಿದಕ್ಕೆ, ಸಿರಿ ನಿಲಯನ ಗುಣಗಳ ತಿಳಿದು ಭಜಿಸುವುದು" ಎಂದು ಹಂಬಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ, ಭಕ್ತಿ ಕುರಿತ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಪೂರೈ ಪೂರೈಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಕುರಿತು ಪರಿಚಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ಕುರಿತು ಪರಿಚಯಿಸುವುದು ನಮಗೆ ಅಧಾರಗಳಿರುವುದು ಹರಿದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆ, ಕೃತಿ ಪಾಠ್ಯ ಅಂದಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಅಧಾರ (ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ) ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲವಾಗೂ ಅಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸವೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕು.

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಅಶಾಂತಿ, ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಅಕ್ಕಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಅಕ್ಕಿಯಿಲ್ಲದೇ ಅವಕಾಶವಿತ್ತಿತ್ತು. ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಕೂಡ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಯಿತ್ತು. ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆರಿಸಿದೆಯಾದ ಪಂಪ, ಜೈನ ಧರ್ಮವಲಂಬಿ. ಇದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಂದಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೆಳಗೆ ತಿಳಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಂದಿಗ್ಗೆ ಪರಿಚ್ಛಿತಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು :

1. ಚೌವ್ವ ಧರ್ಮ-ಜೈನ ಧರ್ಮ-ಕ್ರಿ. ಶ. 9ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ
2. ಜೈನ ಧರ್ಮ-ಶೈವ ಧರ್ಮ-ಕ್ರಿ.ಶ. 9-11ನೇ ಶತಮಾನ.

ಈ ನುತಿಯ ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ದೇವ, ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಆಗಿ, ಬೆತ್ತರಗೊಂಡಿದ್ದ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮುಸುಕಿದ್ದವು. ಅನಂತರ ಬಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರಿಂದ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಪುನರುಜ್ಜೀವಿತಗೊಂಡಿತೆನ್ನಬೇಕು. ಕುತಿಯ ಪಲ್ಲವರು ತೈವರಾಗಿದ್ದಂತೆ, ಅವರ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವನ್ನಲಂಬಿಸಿದವರಾಗಿದ್ದರು.

3. ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ-ಕ್ರಿ.ಶ.11ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ 15ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ.
4. ಶೈವಧರ್ಮ, ಜೈನಧರ್ಮ, ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ : 11-15 ಕ್ರಿ.ಶ.ದವರೆಗೆ ಇದ್ದರು.

(ಆಗಲೇ ಆದಿಕವಿ ವಂಶ ಕ್ರಿ. ಶ. 11ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆದಿಪುರಾಣ ಪಾಠ್ಯ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ ಬರೆದು ಅವರ ನಂತರ ಬಂದ ರತ್ನ 10ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಹಸ

ಧೀಮೆ ವಿಜಯೆ (ಗಮಾಯದ್ದೆ) ಹಾಗೂ ಅಚಿತ ಪುರಾಣವನ್ನು ಬರೆದವು. ಭೌತ್ಯಕು ಶಾಂತಿಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ಭುವನ್ಯಕುರಾವಮಾಧ್ಯದಯೆ ಕಾವ್ಯೆ ಬರೆದವು. ಈ ಮೂರ್ಗ ಸಾಹಿತ್ಯ ೧೦ನೆ ಶ.ದವರೆಗೆ ಮುಂದುವರೆಯಿತು). ಅನಂತರ ಶೈವಧರ್ಮ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಸ್ಥೀಕೃತು. ಶೈವಧರ್ಮ-ಶೈವಧರ್ಮಗಳೆಂದೂ ಪರಸ್ಪರ ಜನಮನ್ಯಣಿಗೆ ಪಾತ್ರ ವಾದವು. ಶೈವಧರ್ಮದಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದುದೇ ಅನುಭಾವ ಪಂಥ. "

5. ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ-ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧ ರಿಂದ ೧೨ರ ವರೆಗೆ ಬೆಳೆಯಿತು.

6. ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಉದಯ-ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೆ ಶತಮಾನ.

ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಪ್ರಮುಖವರೂ, ವಕ್ತೃಣು ದೇಶದ ಆಲ್ಪಾರ್ ವಂಶನೀಯರು, ರಾಮಾನುಜರು, ಹಾಗೂ ಕ್ರಿ.ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ. ತುಂಜಾವುಡಿನ ಕುಲೀನಶೃಂಗ ಚೋಳನುಂ ರಾಜತ ಆಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ರಾಮಾನುಜರು ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷ ನೆಲೆ ನಿಂತರು- ಇದನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ "ಸಂಕ್ರಮಣ ಯುಗ"ವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮಕ್ಕೂ, ಶೈವ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಆಗ ತಾವೆ ಉದಯಿಸಿದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭರ್ಷಣೆ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ರಾಮಾನುಜರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿನ ಅದ್ವೈತ ಲಕ್ಷಣ, ಅದನ್ನು ಮಂತ್ರ ಲಗ್ನಿಸಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವನ್ನು ವೈದಿಕ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೆನಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರೆಂದರೆ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು. ಇವರ ದ್ವೈತತತ್ವ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರಸಂಚಕ್ಕೆ ಒಂದು (೧೨ನೆ ಶ.) ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಾಸ್ತ್ರೀ ಕೊಡುಗೆ. ಹಾಗೂ ಇದೇ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮದ ಸಮರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಬದ್ಧ ಲಗ್ನಿ ನಿಂತದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮಂಷ ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ ಆಗುವ ಮೊದಲು ಇದ್ದ ಮತ ಧರ್ಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಮೂತು ಹೇಳಿದರೆ, ಆಗ, ಕರ್ಣಾಟಕ ಪರಿವಾಹ ಸಂಕರ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ದ್ವೈತತತ್ವಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಪ್ರಚಲಿತ ಆಗಿದ್ದ ದೇವಾಂತ ಶಾಖೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಎರಡು. ಶಂಕರರ ಅದ್ವೈತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ. ಇದರ ಜತೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದ ಶೈವಧರ್ಮ, ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಟಾವಾಕ ಮತ ಮಲ ಆಗುಕ್ತಿದ್ವೈತ ಜೈನ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳು. ದ್ವೈತತತ್ವ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ವಾಗಿ ಅದ್ವೈತವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿತು. ಅದಿಶಂಕರರು ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಇತರ ನಿರೀಕ್ಷಿಸದವಾದವುಳ್ಳ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರೂ ಅವರ 'ಅದ್ವೈತವಾದ' ದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕೆಯೆ ವೆಚ್ಚು ಆಗತ್ತೇ ಮೂಯೆ, ಖೃಷ್ಣಮೊದ ಸತ್ಯ ಎಂದಾಗ ಇಲ್ಲಿನ ಬದನೆಕು ಬರೀ ಧೃಮೆ ಎಂದನಿಸಿತು. ನಿರಾಶಾವಾದ ತಲೆ ಎತ್ತಿತು. ಶಂಕರರು ಅನಂತರ ಬೋಧಿಸಿದ ಭಕ್ತಿ ಆಧರವಾ ವೈಷ್ಣವ ಪೂಜೆ ಎನೂ ಸಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತ ಭಕ್ತರ ಈಶವಾಸಿಧಾವನೆ ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪ, ಅದನ್ನು

ಕಂಕರರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದು, ಇವನ್ನು ಅನಂತರ ಬಂದ ನಾ ಭವಮೂರ್ತಿಗಳು, ರಾವಣಕವೀಶ್ವರರು ನಿಷ್ಕೃಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರವತ್ತಿ (ಕರಣಾಗತ ಭಾವ) ಯನ್ನೂ ಬೋಧಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಮಂತ್ರರು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಮರಾಗಿ ಅವನ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂವಿವಣ್ಣು ಅನುಭವಿಸುವರೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದು -ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಅಪ್ರಮೇಯ, ನೆಪ್ಪಿಸದಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಲ್ಲಿದೆ ದೇವರೇ ಸರ್ವಸ್ವ, ಸರ್ವಶಕ್ತ, ಯಾರಿಗೂ ನಿಲುಕದಂಭವನೆಂಬ ಭಾವ. ವಾಲ್ಮೀಯಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮರೂ ಒಂದೇ ಆದ ರೀತಿಯಾಗಿ, "ಸಂಸಾರ"ದ ಅಪಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಮಾನತೆ ಇರಬೇಕು ? ಒಬ್ಬರು ಹೆಚ್ಚು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಕಡಿಮೆ ಏಕೆ ? ಭಕ್ತಿ ನಾರಾಯಣನೇ ಪರದೈವ, ಅವನೇ ಗತಿ-ಹೆಚ್ಚಿನವನಲ್ಲದೇಕೆ ? ಈ ತರನಾದ ಅನೇಕ ವಾದವಿವಾದ ನಡೆದವು. ರಾವಣಾನುಜರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕಂಕರರಿಗಿಂತ ಪುಂಜಿ ಬೋಧರೂ, ಈ ಕೆಲವು ನ್ಯೂನತೆಗಳಿಂದ ಅದು ಅದ್ವೈತದಂತೆ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ರಾಮಾನುಜರ ಭಕ್ತಿಗೆ ಭದ್ರವಾದ ತಾತ್ವಿಕ ತಳಪಾಯ ಇರದಾಯಿತು. ಇನ್ನೊಬ್ಬನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಎಲ್ಲ ಪೂರ್ವ ಜೀವಾಂತ ಶಾಖೆಗಳನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ, ಜೀವಾತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮರ "ಈಶದಾಸಭಾವ" ಸಂಬಂಧ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಕುಂದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿನ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ, ಅವನೇ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಇವರ ಜಂಜಾಲದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ಹೊಂದಲು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವದ ನೈಜತ್ವವಿರುವ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಮಾರ್ಗ, ಅವನನ್ನು ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ, ದೃಢವಾಗಿ ಮುಚಿಯುವುದೇ ಏಕೈಕ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದವರು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು. ಇವರಿಗೆ ಅನಂದ ತೀರ್ಥರೊಡನೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ, ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ, "ಮನುಷ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕು ಸುದೃಢಃ ಸರ್ವತೋಧಿಕಃ ಸ್ವೇತೋ ಭಕ್ತಿರಿತಿ ಪ್ಲೋಕ್ತವ್ಯಯೋ ಮುಕ್ತಿಸರ್ವಜನೈಃ" ದೇವರಲ್ಲಿ ಏಕಿಯಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾದ ಹಾಗೂ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿ ಅವನನ್ನು ಅರಿಯುವ ಮನುಷ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಈ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನ ಇದ್ದು ಮೊಂದಿವರಿಯುವುದರಿಂದ ಈಶದಾಸಭಾವವೂ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಹರಿ ಪಾರಮ್ಯವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ವೇದಗಳ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಿದರು. ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖ ಸತ್ಯ, ಭ್ರಮೆಯೆಲ್ಲ ಎಂದೂ ಬಾಡಿಸಿದರು. ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಭಿನ್ನತೆಯಿಲ್ಲೆ ಅಲ್ಲ ಈ ತಾರತಮ್ಯವೂ ಜೀವ ಜೀವರಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಚಾರ್ಯರ ಈ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಹರಿಭಕ್ತಿಯೊಂದೆಗೂಡಿ ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಪ್ರಸಾರಿಸಿದವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹರಿವಾಸರು ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಮಠಾಧೀಶರಾದವರೂ ಹರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೇವೆ, ಹಾಗೂ ದ್ವೈತ ಮತ ಪ್ರಸಾರವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ನಡೆಸಿದರು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಹರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಯಾವಾಗ ಆಯಿತೆಂದು ಇನ್ನೂ ಮುಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಾದವಿವಾದ ನಡೆದಿವೆಯಾದರೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ

ವಾಗಿ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉಗಮದ ಕಾಲ ಇತಿಹಾಸ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ದೊರೆತ ಆಧಾರ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ನಿಜವು ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಾಗಿದೆ.

ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು

ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲ ಕುರಿತು ತಿಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶ ಗಮನಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಒಂದನೆಯದು, ಭಾಗವತಧರ್ಮ : ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಪಠನಕಾರರ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಹರಿದಾಸರು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೈವ್ಯಾರಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು. ಎಕೆಂದರೆ, ಭಾಗವತಧರ್ಮ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು, ವಂಛಾ ಬಾಯಾರ ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಜಾಗೂ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೆ ಅನುಸರಿಸಿದ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಸ್ನೂಹಿ ಶಕ್ತಿಯ ಅದರೂ, ಸ್ನೂಹಿ ಭಾಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂದ ದಾಸರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂದ ವೈಕುಂಡಾಸರದನ್ನೂ ಒಂದು ನಿರರ್ತನ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ಅಂಶ ಕುರಿತು ತಿಳಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮದ ಕಾಲಘಟನೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

ಭಾಗವತ ಧರ್ಮ

ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸುವ ಧರ್ಮವೇ ಭಾಗವತಧರ್ಮ. " ಇದನ್ನು ಯಾರು ಯಾವಾಗ ಸ್ಮೃತಿಸಿದರೋಬುದನ್ನಾಗಲಿ, ಯಾವ ಕಾಲವೆಂದಾಗಲಿ ವಿಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. "ಎಂದಿನಿಂದ ಭಗವಂತನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅನುಭವ ಜನರಿಗಾಯಿತೋ, ಎಂದಿನಿಂದ ಜನರು ಭಗವಂತನು ದೊಡ್ಡವನು, ಅವನ ಅನುಗ್ರಹ ದಿಂದ ತನ್ನ ಉದ್ಧಾರ ಆಗಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದರೋ, ಎಂದಿನಿಂದ ಅವರು ಆ ಭಗವಂತನ ಭಜನೆ ಮಾಡಿದರೋ ಅಂದಿನಿಂದ ಭಾಗವತಧರ್ಮದ ಉದಯವಾಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು." " ಅಂತೆಯೇ ಹಿಂದೂ ವೇದಾಂತದ ಮೂರು ತಾಪೆಗಳಾದ ಆದ್ವೈತ, ದಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ, ಹಾಗೂ ದ್ವೈತತತ್ವಗಳು ಹುಟ್ಟುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿದ್ದಿರಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಯ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ. ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಹಿಂದೆಯೇ ವಿಷದವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಭಾಗವತಧರ್ಮ, ವೇದಾಂತ ಮೂರು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ಆದರೂ, ಧರ್ಮ ಎಂಬ "ಕೇವಲ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಂಶಧರ್ಮತೆ ವಿಸ್ತರವಾಗಿದೆ". ಅದು ಸಹಜವಾಗಿ ತಾನೇ ಜನಿಸಿ, ಬಾಳುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ಹಾಗೆಂದು ಅನುಸರಿಸುವವರೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. "ದಯೆಯೇ ಧರ್ಮದ ಮೂಲ ವೆದ್ಯಾ" ಎಂಬ ಪಠನಕಾರರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಸ್ವಭಾವ ಕುರಿತ ವಿವೇಚನೆಯಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಜಾತಿ, ಕುಲ, ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲುವುದು, ನಡೆವುದು, ಧರ್ಮ. ಇಂಥ ಧರ್ಮ ಕೇವಲ ಪ್ರವೇಶಧರ ಆಗದೆ ಪ್ರವೇಶದ, ವೈರತೆ, ವೋಚಕಘಟನೆ ಆಗಬೇಕು. ಭಾಗವತ ಧರ್ಮವು

ಅಂಥ "ಶ್ರೀಶಾಲಾಭಾರತಿಕ ಧರ್ಮ". ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಈತನಾದ ಭಾವ ಪ್ರಕಟವಡಿಸಿರುವ ಹರಿದಾಸ ಭಾಗವತಧರ್ಮವೂ ಅಂಥದ್ದೆ. ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದವರ ಹೆಸರನ್ನು ಕುರಿತೇ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಯಾರೋ ಮಹನೀಯರು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ:

ಪ್ರಖ್ಯಾತ ನಾರದ ಪರಾಕರ ಪುಂಜೀಶ ಚ್ಯಾನ ಆಲಯೀಶ
ಕುಶ ಶೌಕ ಭೀಷ್ಮಧಾನ್ಯಾ
ರುಕ್ಮಾಂಗದ ಅಮೌಗ ವಚ್ಚ ವಿಭೀಷಣಾರೀಶ್ ಪುಣ್ಯಾನಿಮಾಶ್
ಪರಮ ಭಾಗವತಾಶ್ ಸ್ಮರಾಮಿ ||

ಇಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಹಾಗೂ ಹಿಂದೂ ವೇದಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಕೃತಯೋಗದ ಪ್ರಖ್ಯಾತನೇ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಭಾಗವತ. ದೇವರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇದಾನೆಂದು, ಕುಂಭದಿಂದ ನರಹರಿಯನ್ನು ಕರೆ ತಂದ ಭಕ್ತಿಪುಂಗವನಿಂತನೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರೂ ಬಲ್ಲದು. ಹಾಗೆಯೇ ನಾರದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು, ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ, ಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ನಾರದರ ಬೆಸದತ್ತದ ಮುಂದೂವರಿಯುವಂತಿದ್ದು, ಭಾಗವತಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಗಾನಲೋಲರು, ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿಸೂತ್ರಕಾರರೂ ಆದವರು ನಾರದರು. ಅನಂತರ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಶ್ರೀ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಂನಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿತು, ಅದನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಸುಖಿಯಲ್ಲಿ ತುಷ್ಟಿಪಾದ್ಯದ ನೆರವಿನಿಂದ ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡಿದರೆನ್ನಲಾದ ರಾವಂಚಂದ್ರನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಲವಕುಶರು. ಇವನ್ನು ರಾಮಾಯಣದ ಉತ್ತರಕಾಂಡ ಉದಹರಿಸುತ್ತದೆ. "ರಾಮಾಯ ರಾಮಭದ್ರಾಯ ರಾಮೇಕಂದ್ರಾಯ ವೇಧೇಃ| ರಘುನಾಥಾಯ ನಾಥಾಯ ಸೀತಾಯಃ ಪತಯೇಷಮಃ||" ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಮುಷ್ಕರಾದಿಯಾಗಿ ನೆರೆದಿದ್ದವರೆಲ್ಲ ಹೇಗೆ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರೇಂಬುದನ್ನು ಡಿ. ವಿ. ಜಿ. ತಮ್ಮ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಮುನ್ನೂಡಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವುದು ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಇರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ರಾಗ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಸಂಭವವೆಲ್ಲ.

ಭಾಗವತಧರ್ಮ ಪದ್ಯ-ಗದ್ಯರೂಪ ತಾಳಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕುರಿತು ಗಮನಿಸಿ ವಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಪುರಾಣದ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ :

ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸ್ವಾಲ್ಯಾಃ ತರಲಗತಿ ತದನುಜೋದ್ಧವಾ ಕಾಂಷ್ಠಧಾರೀ
ವೀಣಾಧಾರೀ ಸುರರೂಃ ಸ್ವರ ಕುಶಲತಯಾ ರಾಗಕರ್ತಾರ್ಜುನೋಭೋವಶ್
ಇಂದ್ರೋದಾರೋದ್ಯಮಗಂ ಜಯಜಯ ಸುತೀತೀರ್ತನೀ ಕೀ ಕುಶಲರಾಃ
ವಿಶ್ವಾಗ್ರೀ ಭಾವದತ್ತಾರ ಸಂಪತ್ತತಯಾ ವ್ಯಾನ ಪುತ್ರಸುತೋಭೂಶ್ |

ವ್ಯಾಸಪುತ್ರರಾದ ಭಾಗವತವನ್ನು ವಿರಚಿಸಿದ ತುಕುವಂನಿಗಳು ಸೇತಾಧಿ ಮಂನಿಗಳಿಂದ ಒದಗಿಸಿದ ಸುಖಿಯಲ್ಲಿ ನವರಸಿಧಿಶಿವಾದ ತೀರ್ತನೆಗೈದರು. ಅವರಿಗೆ ನೆರವಿಯು

ವಂತೆ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯ ತಾಳವನ್ನೂ ಬಾರಿಸಿದರೆ, ಉದ್ಯವನು ಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನೂ (ಈಗಿನ ಕೆಲಸಗಳ ಒಂದು ವಿಧವೆ ವಾದ್ಯ), ನಾರದರು ವಿಣಯವನ್ನೂ ಇಂದ್ರನು ಮೃದಂಗವನ್ನೂ ನಡಿಸಿದರು. ಸ್ವರ ಕುಳುಕೆಯಿಂದ ಒಡಗೊಡಿದ ಗಾಯನವನ್ನು ಅರ್ಜುನನು ಮಾಡಿದನು. ಸನಕ ಸುನಂದಾದಿ ವಂಶಪುತ್ರಗಳು ಈ ಗಾಯನ ಮೋಲದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿವಶರಾಗಿ ಜಯಭೇಷ ಮಾಡಿದರು." ಇದರ ಪ್ರಕಾರ, ಭಾಗವತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬದುಕು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಇದೆಯೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಹೀಗೆ ನುಡಿದಿದ್ದಾನೆ :

ಸತತಂ ಕೀರ್ತಯಂತೋದಮಂ ಯತುಷ್ಠೈ ದ್ವೈಧರ್ಮಾಃ |
 ವಶುಷ್ಯಂತೈ ವನಂ ಭಕ್ತ್ಯಾ ವಿಶ್ವಯಂತ್ಯಾ ಉಪಾಸತಃ |

ಇಲ್ಲಿ ಸತತ್ತ್ವ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ "ವೀಣಾದಿ ವಾದ್ಯಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತಾರ" ಎಂದೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಕೀರ್ತನೆ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಭಾಗವತಧರ್ಮ, ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆದು ಅದೇ ಒಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಯಿತು. ರಾಜಾಶ್ರಯ, ಜನಾನುಬಂಧಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರ ಆಯಿತು. ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗೂ ತನ್ನ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನಿತ್ತಿತು. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತನಾಗಿದ್ದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯನ ಪ್ರಧಾನಿ ಚಾಣಕ್ಯ, ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆ ಬೆಂಬಲಿಸಲು ಒಂದು ಕೀರ್ತನಕಾರರ ತಂಡವನ್ನೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದನಂತೆ : ಅದರಿಂದ ಜನತೆಯ ವಿಶ್ವಾಸ, ನಂಬುಗೆ, ಆದರಣೆ ಗಳಿಸಿ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ರಾಜರ ಬಲಾಬಲ ತಿಳಿದು, ತಮ್ಮ ಆರಸರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು, ಕೀರ್ತನಕಾರರ ತಂಡದ ಕಾರ್ಯ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭಾಗವತಧರ್ಮ ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತ್ತೆನ್ನಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ತನ್ನ ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಅದು ಕಳೆ ಕೊಂಡಿತು. ಅದರೂ ಕೀರ್ತನ ರೂಪದ ಧರ್ಮೋಪದೇಶಕ್ಕೂ, ಹರಿಹರನ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ತೆಂಬ ಹೋಲಿಕೆ, ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಅಂದರೆ ಪರಿಧಾನ ಪದ್ಧತಿ ಯಜುರ್ವೇದ ಪ್ರಾರಂಭ ಆಯಿತು ? ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮೈಯೊಡೆದು, ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಪರಿಧಾನ ಫಲ. ವಚನಕಾರರಿಗೇಕೆ ಕೃತಜ್ಞ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದರೆ, ಇತಿಹಾಸವೇ ಉತ್ತರ ಎನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.ಪನ್ನೆರಡು-ಹದಿನೂರನೆ ಶತಮಾನ ಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಕ್ರಾಂತಿ, ಅರೋಲನ ನಡೆದವು. ವಚನಕಾರರ ಚೆಲವಳಿ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ಪಂಗಡಗಳವರನ್ನೂ ಆಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಕೈವರ್ಧಮಾವನ್ನು ಪುನಶ್ಚೇತನ ಗೊಳಿಸಿ, ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಸತತ ತ್ರವಿಂಶದ ಬುನವನ್ನಾಸವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನ ಶಿವಶರಣರು ಬಂದರು. ವಚನಗಳೇ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಿರಿ ನೀಡಿದ್ದವು, ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ, ಅದೇ ಒಂದು

ಪದ್ಧತಿಯಾಯಿತು. ವೀರಕೈವಲ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಗಳೂ, ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ, ಬದುಕು ಸತ್ಯ, ಕನಸಲ್ಲ. ದೇವರನ್ನು ಕಾಣುವಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಕುಲ ಅಲ್ಲ, ಶುದ್ಧ ಹೃದಯ, ಮನ ಮುಖ್ಯ. ಸರಿದಾಸರ ನೆತೆಯಿಂದ ನೀವು ಸ್ವರ್ಗ ಸೃಜಿಸಬಲ್ಲೀರಿ, ಅಂತೆಯೇ ದರ್ಶನದ ಯಿಂದ ನರಕ ಎಂದೂ ಮೋರೆಯಿಟ್ಟರೂ ಬಸವೇಶ್ವರರು, ಇದೂ ಕರ್ಮಕಾಂಡ, ಪುರೋಹಿತ ವರ್ಗವನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸುವ ಒಂದೂ ಚಳುವಳಿ ; "ಕಾಯಕರೇ ಕೈಲಾಸ" ಎಂಬ ಕರ್ಮಯೋಗದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಒದಗಿಸಿದರು. "ಶೇಷ ತೋರಿತ ಮಂಜ್ಜಿಮಾಂಸದ ಹೂವು ಶೈವವ್ಯಸನ ವಿಪರಯದಿಗಳೊಂದೆ ಭೇದ" ಎಂದರು. ಅವನು ಬೆವರು ಹರಿಸಿ ದುಡಿದು ಬದುಕಬೇಕೆ ಎನಪ. ಬೇರೊಬ್ಬರ ದುಡಿಮೆಯ ಫಲ ವನ್ನೊಂದೂ ತೆಗೆ ಬದುಕುವುದಲ್ಲ. ಇದೂ ದುಡಿಮೆಯ ತತ್ವ, ವಚನಕಾರರು ಬೋಧಿಸಿ, ಆಚರಿಸಿ ತೋರಿದ್ದು. ಭಕ್ತಿ ಕ್ರಿಯೆಯ ಬುಣಾದಿ, ಜ್ಞಾನ ಸಮವ್ಯಯ ಭಕ್ತಿಯೇ ಬೇರೂ, ವಿರಕ್ತಿಯೇ ಪರ, ಜ್ಞಾನವೇ ಅದರ ಫಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕುಲದ, ಜಾತಿಯ ಪೂಜೆ ಇಲ್ಲ. ಈ ರೀತಿಯ ವಚನಕಾರರ ಪಥವೆಂದರೆ, ಅನುಭಾವಿಪಂಥದ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ತಿಳಿದಿನ ಜಾಯಿಡಿಯಂತೆನ್ನಬೇಕು. ಹರಿದಾಸರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳೂ ತಿಳಿಗನ್ನದ ಮಡಿಯಲ್ಲಿವೆ. ವಚನಕಾರರು ಜನಪದ ಅಡುಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಒಂದೂ ವಿಧದ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೋಜುಂಜ್ವಲಾಗಿದ್ದ, ದೇವನಾಗರೀ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದ ದ್ವೈತ ಮತ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ಜಯಂತೀರ್ಥರು ಮುಂತಾದವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳು, ವೇದೋಪನಿಷತ್ತು, ಪುರಾಣಗಳು ಇವೆಲ್ಲದರ ಸಾರವನ್ನೂ ತಿಳಿಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಉಪಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಂಗೀತಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ನೀಡಿದರು.

ವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭ

ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಊಗುರುವನ್ನು ಭಾಗವತಧರ್ಮದ ಮೂಲದಷ್ಟೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲೆತ್ತಿಸಿದರೂ, ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮತ ಮಂಜ್ರೆ ಇರುವುದರಿಂದ, ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ನಂತರ ಬಂದದ್ದು ಹರಿದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಂದರೆ, ರಿಸಿವೆ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಅಷ್ಟೇಕೆ ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರನ್ನೇ ಮೊದಲ ಹರಿದಾಸರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾರೆ ; ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಅವರ 'ದ್ವಾದಶಸ್ತೋತ್ರ'ದಲ್ಲಿ ಅಡಕ ಆಗಿರುವ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊಳಕು."

ದ್ವೈತ ತತ್ವದ ಪ್ರಕಾರ, ಮನವಕೋಟಿಯೆಲ್ಲ ದಾಸರೇ. ಹರಿದಾಸ ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಹರಿಯನ್ನು ಚಿಹಿತವಾಚನದೊ ಅರ್ಥ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಪರಿ ವಾರಾಯಣ ಯಾದಾಗಲೂ ಇರುವವನು. ಜೀವ ಕೋಟಿಯೂ ನಿತ್ಯರ. ಅಂದರೆ ಈಗ ದಾಸರು ಸದಾ ಇರುವರೆಂಬುದಾಯಿತು, 'ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದ್ವಾಸ

ಕೂಡ, ಅಸಾದಿ* (ದ್ವೈಪ) ಈ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೊದಲ ದಾಸಿ. 'ಅಂಭಸೇಸೂಕ್ತ'ದಲ್ಲಿ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ತಾನು ಪರಮಾತ್ಮನ, ದಾಸಿಯೆಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ.³⁸ ಬ್ರಹ್ಮ, ಪಾಪಿಣಿ, ಸಂಪತ್ತಿ, ಭಾರತಿ, ಶೇಷ, ಗರುಡ, ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಅನಂತರ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರುತ್ತಾರೆ.³⁹ ಇದಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೊನಕ ಪುತ್ರರಾದ ನಾರದರನ್ನೂ ಹರಿದಾಸರೆಂದೇ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ.*

ಹರಿದಾಸ ಉಗಮ ಕುರಿತು ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರ ಸ್ತುತಿಯ ಪಾಠ ಇಂತಿದೆ :

ಶ್ರೀಪತಿಮು ಸಾಧಕಮುಲಂ ಅಹ ಪತಿದಮು |
 ಅಹಂ ಮೂವನವುಪ್ಪರೇ ಸತಾಂಧಿಗಳು |
 ಸತತಾಂಗು ಶಿಷ್ಯರೇ ದುರ್ವಾಸರು |
 ದುರ್ವಾಸರ ಶಿಷ್ಯರೇ ಪರಶಿಠಾಳು |
 ಪರಶಿಠಾಳ ಶಿಷ್ಯರೇ ಸತ್ಯವ್ರಜರು |
 ಸತ್ಯವ್ರಜರ ಶಿಷ್ಯರೇ ಪ್ಯಾಞ್ಚತೀರ್ಥರು |
 ಪ್ಯಾಞ್ಚತೀರ್ಥರೇ ಅಚ್ಯುತಶ್ರೇಣುರು |
 ಅಚ್ಯುತಶ್ರೇಣರ ಸಂಪಾಪರೇ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಕಾರರು |
 ಮಹಾಭಾಷ್ಯಕಾರರೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರು |
 ಗುಣಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣತೆ ನಮ್ಮ ಪುರಂದರವಿಠಲನದಾಸರೆಗೆ ನಮೋ ಸಮಾಂ

ಮುಂದೆ ಬಂದ, ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರು, ಶ್ರೀಮಂಥಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :
 "ಪನ್ನಂಗನೆಯನ ಶ್ರೀಪಯವದತ ದಾಸರೊಳು ನಿನ್ನ ಪೋಪುಲರ್ಮುಲಿ ಮಂಥಾಮುನಿ
 ದಾಯೆ" ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸುಗೌತದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದಲ್ಲಿ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಸಾಗುವ ಮಂಥಾಚಾರ್ಯರ "ದ್ವಾದಶಸ್ತೋತ್ರ"ವನ್ನು ಹರಿದಾಸ ಸಾಂಪ್ರದಾಯ ಮೊದಲ ಪುಷ್ಪ, ಕೊಡೆಗೆ ಎಂದೇ ಧಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹನ್ನೆರಡು ಪುಟ್ಟ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಂತೆ, ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು, ಮಂಥಾಚಾರ್ಯರು, ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ತೂತಿಸಲೋಸುಗ, ದೂರದ ಮಲ್ಲೆಯ ಕಡಲ ತಟೆಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯನ್ನೊಳಕೊಂಡಿದ್ದ ಗೋಪೀ ಚಂದನದ ಗಡ್ಡೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಬರುವಾಗ ಈ ಸ್ತೋತ್ರ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ, ಹಾಡುತ್ತ ಬಂದರೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿಯಿದೆ.⁴⁰ ಈ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಮತಧರ್ಮದ ಅನೇಕ ಸತ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸಿದಾರೆ, ಶ್ರೀಮಂಥಾಚಾರ್ಯರು.⁴¹ ಹಾಗೂ ಈ ಸ್ತೋತ್ರದೇ ಮುಂದೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಹರಿದ ಹರಿದಾಸ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಸ್ಪೂರ್ತಿಯಾಯಿತೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಅನಂದಮುಖಾಂತೆ ಅರವಿಂದನಯನ | ಅನಂದತೀರ್ಥಪರಾಂಧವರದ |
 ಸುಂದರಮಂದಿರ ಗೋವಿಂದ ಭಂದೆ | ಅನಂದತೀರ್ಥನಾನಂದವರದ |
 ಅಂದ್ರಸುಕೇಂದ್ರಸುಮಂದಿತ ವಂದೆ | ಅನಂದತೀರ್ಥಪರಾನಂದವರದ |
 ಅಂದ್ರಸುಮಂದಿರನಂದಿತ ವಂದೆ | ಅನಂದತೀರ್ಥಪರಾನಂದವರದ |

ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಠಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳು ತಮಗಿತ್ತು ಅಶ್ರಮವಾವುವಾದ "ಅನಂದತೀರ್ಥ" ಎಂಬುದನ್ನು ಅಂತಃಪುಟದ ಬಳಸಿರುವಂತಿದೆ. ಮಠಾಚಾರ್ಯರ ನಿರ್ಣಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿದೆ, ಹಾಗೂ ಅವರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ಯಲ್ಲಿ "ಶಬ್ದನೆಯ ಹಂದರ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆದಿದೆ".⁴⁰ ಆಚಾರ್ಯರ ಅವತಾರ ಕಾಲ, ಹಾಗೂ ಅವರು ತೀರೋಧಾನವನ್ನೊದ್ದಿದ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಭಿನ್ನ ವಿವರ, ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಲು ಇರದಿದ್ದ ನೇರವಾದ ಶಾಸನ, ಈ ಚರ್ಚೆ ಗೊಂದಲ ಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದವು. ಒಂದೊಂದು ಮಠದವರದ್ದು ಒಂದೊಂದು ತೆಗೆದು. ಅವರ ಮಠಾಚಾರ್ಯರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಹಿಡಿದಿರುವ ಪುಸ್ತಕೇತೀರ್ಥರ "ಅನಾನಂದ್ವ ಚರಿತೆ"ಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಆಚಾರ್ಯರು ಮಠದೊಡವನ್ನು "ಶ್ರೀಸ್ವಾಮಿ ನಿರೀಂದ್ರ ಜನನಿ ಇವೃತ್ತೇಂಬನೆಯ ಶನಿವಾರ". ವ್ಯಸಿಹೀತತೀರ್ಥರ ಮನುಷಿ ಪುಂಡರಿಕವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಶೋಮಂದ ನರಪರಿತೀರ್ಥ ಸುಷ್ಯತ ಶಾಸನ ಪ್ರಕಟವಾದದ್ದು ಶ್ರೀ ಅಚಾರ್ಯರ ಕಾಲ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಸಾಧನ ಆಯಿತು.⁴¹ ಅಂತೂ "ವಿದ್ಯಾಂಕರ ಇತ್ತೀಚಿನ ಅಭಿಮತದಂತೆ, ಮಠಾಚಾರ್ಯರ ಜನನ ವರ್ಷ ನಿರೀಂದ್ರ."⁴² "ತೀರೋಧಾನವಾದ ವರ್ಷ ಕ್ರಿ.ಶ.ನಿರೀಂದ್ರ" ಅಂದ ಮೇಲೆ, ಶರ್ಣಾಚಿತ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅರಂಭ ಆದದ್ದು ಅನಂತರದ್ದೆ ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಅಚಾರ್ಯರು ದ್ವೈತತತ್ವದ್ದಾಂಕ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದಂತೆಯೂ, ಭಕ್ತಿಮಂಥವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು.

ನೊಂದಲ ಕೀರ್ತನಕಾರ

ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಅರಂಭ ಆದದ್ದು ಶ್ರೀ ಅಚಲಾನಂದದಾಸರಿಂದ ಎಂಬ ಅಭಿ-
 ಪ್ರಾಯ ಒಂದೆ ಇತ್ತು. ಅಚಲಾನಂದದಾಸರ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯ನೆ ಶತಮಾನದ "ಕನ್ನಡ
 ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವು ಅವರಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತೆ ಹೊರತು ನರಪರಿತೀರ್ಥರಿಂದಲ್ಲ"
 ಎಂಬುದು ಬೇಲೂರು ಕೇಶವದಾಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.⁴³ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮೋದವಾಗಿ
 ಅಚಲಾನಂದ ದಾಸರಿಗೆ ವಿಕಲ ವರ್ತನವಾದ ಬಗ್ಗೆ ಉದ್ಧರಿಸುವ ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು
 ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ :

ಕಾಕಿಹಿಂಬಾ, ಕೆಕಾಲ ಕಾಡ್ಕೆ
 ಎಳುಹಿ ಮೋ ಕೆರೆಯ್ಕೆಕುಳ್ಳೆ

ಪಕ್ಷಿ: ವಜ್ರವ್ಯಂ ನಿವಶುಭ್ಯತಾಃ
ಪ್ರಶ್ನಕ್ಷಕೋ ಏವೈರುದಿವಾಪ್ತಿ ||

ಈ ವದ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕ ೮೦೧, (ಕ್ರಿ.ಶ.೮೭೯) ವಿಳಂಬಿ ಸಂವತ್ಸರದ ಜೈಶ್ರವಣ ಶುದ್ಧ ದಶಮಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ವಿಲಂಬಿ ದಾಸರಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನಕ್ಷಕನಾದನು. ಈ ಆಚಲಾನಂದದಾಸರ ಕಾಲದಾನಂದ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿದೆ. ಅವ್ಯಾಘ್ರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಧೀಕರಿಸಿ, ಹೇಳಬಹುದು :

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಪೈ. ಆರ್. ಎಸ್. ವಂಶಮುಖಿಯವರು ಆಚಲಾನಂದ ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಭಾಷೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸುತ್ತ "....." ಕೌತುಕ ಸಂಖ್ಯಾಶಕ್ತಿವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಶಕ ಸಂಖ್ಯೆಯವರು ೮೦೧ ಎಂದು ಎಣಿಸಿ ಬೇಲೂರ ಕೀರ್ತಿದಾಸರು ಪ್ರೀತನವರಿತೀರ್ಥಗಿರಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಶಕ ೮೦೧ (ಕ್ರಿ.ಶ.೮೭೯)ರಲ್ಲಿ ಆಚಲಾನಂದದಾಸರು ಬಾಳಿದ್ದರೇನೂ ಅವರಿಂದ ದಾಸಕೋಟವು ಮೊದಲಾಗಲಿಂತಿಂತೆನೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸಮರ್ಪಕವಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಆಚಲಾನಂದಾನಂತ ಪದಗಳ ಭಾಷೆಯು ೯ ನೆ ಶತಕಕ್ಕೆ ಸರ್ವಥಾ ಅನ್ವಯಿಸಬಾರದು." ಎಂದಿದ್ದಾರೆ^{೧೬} ಮುಂದೆವರಿದ ಅವರು, "ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೂ ವಿಚಾರ-ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಸಾಮ್ಯದಿಂದಲೂ ಅವರು ಪುರಂದರದಾಸರಿಗಿಂತ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ"^{೧೭} ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತ ಮತ್ತೂ ಮುಂದೆವರಿದ, ಹೆಚ್. ಕೆ. ವೇದವ್ಯಾಸ ಜಾಯ್ಕರು "..... ಕ್ರಿ.ಶ.೮೦೧, ಶಕ ೧೨೮೧ ವಿಳಂಬಿ ಸಂವತ್ಸರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಇವರು ಅಜಾಯ್ಕರ ಕರುವಾಯಂದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯವಾಹ ಸಂಪ್ರದಾಯ ದೃಷ್ಟಿ: ಒಂದ ಪರಿವಾಸರು. ಮತ್ತು ಬಹುಶಃ ನರಪರಿತೀರ್ಥರ ಸಮಾಜಾಂಗಿಕರು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಾತನ್ನೂ ಒಪ್ಪಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಚಲಾನಂದ ವಿಲಂಬಿಶತವುಳ್ಳ ಆಚಲಾನಂದದಾಸರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೯ನೇ ಶತಮಾನದವರಿದ್ದು, ಸ್ವಾರ್ಥ ಭಾಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ* ವರೆ ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರಲ್ಲ. ವೇದವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಸೂಚಿಸಿರುವ ಆಚಲಾನಂದದಾಸರು, ಎರಡನೆಯವರೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕು.^{೧೮} ಆಚಲಾನಂದ ದಾಸರ ಕಾಲ, ವಿಲಂಬನ ದರ್ಶನ ಅವರಿಗಾದ ಬಗ್ಗೆ ದಾಖಲೆ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳ ಕೊಂಡಂತೆ ವಿದ್ಯತ್ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿರುವ ಡಾ. ಜಿ. ಪರವರಾಜರಾವ್ ಅವರ ಒಪ್ಪಾರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿವರಿತೀರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಸಂಶೋಧಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹುಲಗೂರು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರು ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಅವರೂ ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ.

1. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಹುಲಗೂರು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅರ್ಥಯಿಸುತ್ತ, "ಕೌತುಕ ಸಂಖ್ಯಾಶಕ್ತಿ

ಇರಿಕಾದ್ದೇ" ಎಂದು ಪಾಠವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರೀ ಕೀಶವದಾಸರು ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ೮೦ ಜನಾರ್ದನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸುಮ್ಮಿಯ ಶಬ್ದ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ 15೮೧ ರತೆ ವಿಳಂಬ ಸಂವತ್ಸರ ಎಂದು ಅಗುವುದು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ ಅಚಲಾ ಸಂದವಿತಲರ "ಕೀಶೋ ಜೀವನವೆ ನೀ ಮಧ್ಯಮತವನನುಯಿಸಿ ಪ್ರೀಶೋಲನಂಪ್ರೀಗಳ ಕೆನೆದು ಸಂವಿಶೋ" ಎಂದು ಇರುವ ಕೀಶನ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾಭಾರ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತ ಸೇರ ವ್ಯಸ್ಯವೆಂದಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಇವರು ಮಧ್ಯಾಭಾರ್ಯರ ಸಂತರ ಇದ್ದವ ರೆಂಬುದು ಕೃಷ್ಣಾ ಚಾರ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.^{೧೧}

2. ಡಾ. ಬಿ. ವರದರಾಜರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ :

ಪಾಪು ಅಚಲಾನಂದದಾಸರ ವಂಶಚಂದ್ರವರಿದ್ದ ಕಥೆ ಹೋಗಿ ಒಂದ ವಿವರ ವನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರೀಪಾದನಾಲರ ಕೃತಿಗಳ ಕುರಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಿರುವುದು.^{೧೨} ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ನಾಪು ಕೆಲವು ಮಾತಿಲ್ಲದಿ ಒಳಗೆ ತಿಳಿಸಬಹುದು :

ಅಚಲಾನಂದದಾಸರಿಗೆ ವಿಂಬ ವರ್ಷಾನದ ವಿವರ, ಆ ವಂಶದವರಿಗೆ ಪುಜಾರಿಗಳಿಗೆ ನೌಕರ, ಪ್ರೀಯತ ವಾಸರ ಉಸರು ತುರುವೇಕೆರೆ-ಅಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಅವರ ವಂಶಸ್ಥ ರಿದ್ದಾರೆ. ಅಚಲಾನಂದರು ಕಟ್ಟಿದ ಮಠದ ಅವಶೇಷ, ಕುರುಪು ಇವೆ. ಅನಂತರ ಪ್ರೀಗೋಪೀನಾಥದಾಸೆ, ಮಂದ್ಯವಿಠಲದಾಸೆ, ಪಾಂಡುರಂಗದಾಸರು ತಂತಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಠಲನನ್ನು ಸೇವಿಸಿದರು. ರಾಜಮಂತ್ರಿಗಳೆಂಬ ದೊರೆತಿಕು. ಒಲ್ಲಾಳ ರಾಯನಿಗೆ ಮೊನ್ನೆ ನೀಡಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಪಾಂಡುರಂಗದಾಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಂತಿಯ ಪರ್ಯಾಯ ವೆದ್ದತಿಯ ರೀತಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮಹಿಳೆ ಇರಬೇಕು. ಈ ದಾಸರನ್ನು "ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರು" ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದರಿಂದ, ಅಚಲಾನಂದ ರಿಂದ ಉಳಿದಿಲ್ಲ ಎಲ್ಲರೂ ಯತ್ಯಾತ್ಮಮೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಂಬಯ ನಗರದವರೂ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಕಾಲವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಒಲೆಗಿಯ ಗ್ರಂಥ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೫ನೆ ಶತ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾಗಿರಬೇಕು. ಇವರನ್ನು 'ಅಚಲಾನಂದಸ್ವಾಮಿಗಳು', 'ಅಚಲಾನಂದದಾಸರು' ಎಂದೆಲ್ಲ ಕರೆವ ವಾಡಿಕೆ ಇಂದಿಗೂ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದ, ಪಂಥರಾಪ್ತರದ ವಿಠಲನ ಪ್ರಭಾವ ಒಂಥತ್ತನೆ ಶತ ವೇಳೆಗೇ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಗಿತ್ತೆಂಬುದೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವ್ಯಕ್ತವ ಸಂತ ಭಕ್ತನಾದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನು "ಕಾನಡಾ ದೋ ವಿಠ್ಠಲ ಕರ್ಣಾಟಕೋ ತ್ಯಾಕೇ ಮಹಾಲಾ ವಿವಾಹೇರ್ಥಂ" "ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಎಲೈ ಪ್ರಿಯದೇವನೆ ನೀನು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ" ಎಂದು ಹಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪಾಂಡುರಂಗನಾದರೂ "ಕನೋಳು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕಾತಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಿ ಗುಜರಾತ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ದ್ವಾರಕಾ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಹಾಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಂಥರಾಪ್ತರದ ವಿಠ್ಠಲ" ಎಂದು ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಚಲಾನಂದರಿಂದ, ವಿಠಲೋಪಾಸನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೂಡ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಛಾಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅನುಜ್ಞಾಪನದಂತೆಯೇ ಮಂಥ್ಲ ಪರಂಪರೆಗೆ ಮಿರಿಸಿರುವ ಅನುಜ್ಞಾಪನದವರೂ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರು. ಈ ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆ ಛಾಗವತನೇ ಶತಕವನ್ನು ಆಸ್ತಿಯೆಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಜಾಗಾದರೆ ಮಂಥ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂದವರು ಬೇರೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಅಂಕಿತ ಪಲ್ಲಟ ಆಗಿರುವುದು. ಉಗಾಭೋಗಗಳಲ್ಲಿನ ಅಂಕಿತಪಲ್ಲಟ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಲೇಬೇಕು.¹¹ "ಈ ಪರಿವಾಸರು ಆದ್ಯರೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇತ್ತೀಚಿನವರೋ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ."¹² ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವ್ಯಮಾನಿ ಪ್ರಚಾರಗಳಾದ ಕೀರ್ತನೆ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗ-ಇವು ಮೂರೂ ಕಾಣಬರುವುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ನಂತರವೇ ಈ ಪರಿವಾಸರು ಇದ್ದಿರಬೇಕು ಎನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. "ಅನುಜ್ಞಾಪನದಾಸರು ರೀತಿ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಇದ್ದರೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಇತಿಹಾಸದ ಆಧಾರ ಪಡೆದಿರುವೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಇದು ಬರಿ ಕುಬ್ಜತೆಯಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಬೆಂಗಳೂರುನವರು.¹³ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಏ. ಪರವರಾಜರಾಯರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ನಿಜವೇ ನಮಗೆ ಸರಿಯೆಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. "ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಇಬ್ಬರು ಅನುಜ್ಞಾಪನರು ಇದ್ದಿರಬೇಕು."

ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದೂ ಪರಪರಿವಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, "ಅಂತೂ ಪರಪರಿವಾಸರೇ ಪರಿವಾಸ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಆದ್ಯ ಅಜ್ಞಾಯಕರೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು"¹⁴ ಎಂದು ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿ "ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರೀತಾದರವರಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದೆಯೆಂಬುದು ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮಧ್ಯಾಜ್ಞಾಯಕರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಪರಪರಿವಾಸರೇ ಇದರ ಆದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದೂ ವ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ. ಮಧ್ಯಾಜ್ಞಾಯಕರ ದ್ವಾದಶನೋತ್ಸವೇ ಇವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ"¹⁵ ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ "ದ್ವಾದಶನೋತ್ಸವ"ದಿಂದಲೇ ಆಯಿತೆಂಬ ಧ್ವನಿಯೂ ಇದೆ.

ಪರಪರಿವಾಸರೇ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬೇಬೂರು ಕೀರ್ತನದಾಸರು ವಿವರಿಸಿರಬಹುದು.¹⁶ ಆದ್ಯತೆ ತತ್ವವನ್ನು ಬೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿದ್ದ ಅವರು, ಮಧ್ಯಾಜ್ಞಾಯಕರೆಂದು ವಾದಿಸಿ, ಸೋಬೋತ್ತಮರೊಂದ ನಂತರವೇ ಯತ್ಯಾತ್ಮಮ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ ಪರಪರಿವಾಸರಾದದ್ದು. ಇವರ ಎರಡು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಕ್ತವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರೀತಪರಿವಾಸರೂ ಕೂಡಿದ ನಂತರವೂ ಮಧ್ಯಾಜ್ಞಾಯಕರ ಉಪಾಸಕರಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮದ ಹೆಸರನ್ನೂ ಪ್ರೀತವಾಸನಂದೇವತಾರ್ಥಕರಿಂದ ಮೂಲ ರಾಮದೇವರನ್ನು¹⁷ ಪವದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ರಘುವತಿಯ ಅಂಕಿತವನ್ನೂ ಈ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು,¹⁸ ಅದು ಛಾಗವತ ಹೀಗಿದೆ :

ತಿಳಿಗೊ ಏನೊಳಗೆ ನೀನೆ | ಮರುಳೆ

ತಿಳಿಗೊ ಏನೊಳಗೆ ನೀನೆ || ಪ ||

ತಿಳಿಗೊ ಏನೊಳಗೆ ನೀ | ಅಳಿಗೊ ಭೇದಾಯುಷ್ಯ

ತಿಳಿಗೊ ದಾಪ್ಪರೂಪವು | ವಿಪದಾಂಜಿಂ

ಸುಗೊಳ ಇದ್ದುಯಿಗೊಳು | ಸ್ವಲ್ಪಾರು

ಗಣಿಸಿಗೊ ಇನ್ನೂವತ್ತು ಮರುಳೆ | ಅ. ಪ. |

ಕಡೆಯ ಪದ್ಯದ ಚರಣಗಳು ಇಂತಿವೆ :

ಛರಣವಿಂಪದೊಳು ಲೋಕುರೂಪು | ಸರ್ವಾ

ಪರ ಶಾಸ್ತ್ರವಧಿಪರದ | ಕಳಿಸಲದ

ಚರಮಸೌಭಾಗ್ಯವ್ಯವ ಇನ್ನನದಿಂ

ವಿರಣಿತಿಯು ಪೂಜಧಾನ : ಪದೆಯೋ ನೀ

ಸ್ವತಂ ರಥಂಪತಿಯ ಸುಪ್ರಿಯು ಪದಿ | ಮರುಳೆ..... ..¹⁰

ಇದಲ್ಲದೆ, ದಾಸಕೂಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾವ, ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು ಹೇಳುವ ಛಾಂದಸ್ಸಿನ ಕೊಳ್ಳುಗಳ ಗಳಲ್ಲಿ ನರಪರಿತೀರ್ಥರ ಹೆಸರು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಈ ಒಗ್ಗರಿಯೊ ಸಂದೇಶ ಓದಲು, ಅದಿನ್ನೂ ಸಂಶೋಧಕ ವಿಚಾರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ.

ಹರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ, ಅಳಿಗ ಹರಿವಾಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದ ಕೀರ್ತಿಶೇಷ ಹನುಮಂತರಾವ್ ಗೋರಬಡ್ಡೆ ಅವರು "ಹರಿಯೊ ಇದು ಸರಿಯೆ" ಎಂಬ ಓದು ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನೂ ಸಂಶಯಾಸ್ಪದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವಂಪ್ರದ. ಇಲ್ಲಿ "ಅಂತಹ ಕೇವಲ ನರಪರಿ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿ"¹⁰ ಹರಿವಾಸದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಂತಹ ಸೇರಿಸುವುದು, ಚರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಅಂತೆಯೇ ಸಂದ್ರವಾದ ಪಾಠಗಳಿರುವ ಹರಿವಾಸ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಕರವೆಂಬುದನ್ನು ನಾಡಿನ ಹಿರಿಯ ಸಂಶೋಧಕರಾದ ಡಾ. ಬಿ. ವರದ ರಾಜರಾಯರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.¹¹ ಅದರಿಂದಾಗಿ, ನರಪರಿತೀರ್ಥ ರವ್ವೆಂದೂ ದೊರೆತಿರುವ "ರಥಂಪತಿ"ಯ ಅಂತಹದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಎಂದು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಾದ, ಮೂರನೆಯದಾದ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ "ನರಪರಿ" ಅಂತಹವಲ್ಲ, ಅನುಮಾನಕ್ಕೆಡೆಗೊಡಂಪ್ರದ. (ನರಪರಿ ತೀರ್ಥರ ಕಾಲ, ಸು : ೧೫ನೆ ಶ.ದ ಕೊನೆ-೧೪ನೆ ಶ.ದಲ್ಲಿ ಲೇಖಿಸಿದುದೆಂದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.¹² ಡಾ. ಬಿ. ಎನ್. ಕೆ. ಹರ್ಷರು ತಮ್ಮ "ಹಿನ್ನರಿ ಆಫ್ ದಿ ಡೈವೈಟ್ ಸ್ಯೂಲ್ ಆಫ್ ವೇದಾಂತ"¹³-ದೈವೈಟ್ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಇತಿಹಾಸ"-ಎಂಬ ಹೆಚ್ಚೊತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನರಪರಿತೀರ್ಥರ ಕಾಲವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೪-೩೩ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಮತವನ್ನು ಓಪ್ಪ

ಬಹುದಾಗಿದೆ.) ಆದರೂ, ಮೊದಲನೆಯ ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಭಾಷೆ, ಸಂಪಾದಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂ ಅವರನ್ನು ಎಂಬ ಅನುಮಾನವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸರಪರಿ ತೀರ್ಥರ ಕೃತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಪೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನಾಗಿ, ಈ ಸಂದೇಶ ಪರಿವಾರ ವಾದೀತು. ಪೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಗೋಪಾಲನರ ಕೃತಿ ಸಂಪಾದನೆ, ಸಂಪಾದನೆ, ಪರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದರೂ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಇನ್ನಿತರರ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಪೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ನೆರವರಿತೀರ್ಥರ ಪೆಚ್ಚಿನ ಕೃತಿಗಳು (ತೀರ್ಥನ, ಸಂಪಾದನೆ, ಉಗಾಧಿನೀಗಿ) ಮೊದಲನೆಯವರಾದರೂ, ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಾವು ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಮೂರು ತೀರ್ಥನರನ್ನು ಸ್ಮಾರಿಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟೇ ಸಾಕು, ಪರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ನೆರವರಿತೀರ್ಥರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತ, ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣ ರಾವ್ ಅವರು ಶ್ರೀ ನೆರವರಿತೀರ್ಥರ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಮೂಡಿದ್ದಾರೆ⁴⁴.

1. ಮೊದಲನೆಯ ಕೃತಿಗಳು ಮೂರು ಮಾತ್ರ. ಅಂತಹ ಸವನಿರೀಕ್ಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಅವನು ಮೂರನೆಯವನಲ್ಲ. ಅವರ ಅಂಕಿತವನ್ನು 'ರಘುಪತಿ', 'ರಘುನಂದನ' ಎಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.
2. ಶ್ರೀನೆರವರಿತೀರ್ಥರು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ದಾಸಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದರೆ, ಅವರ ತರುವಾಯ ನೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಯಾವ ಪರಿದಾಸರ, ಅವರ ಶಿಷ್ಯರ ಹೆಸರಾಗಲಿ, ಕೃತಿಯಾಗಲಿ, ಕಂಡು ಕೆಳ ಬಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.
3. ಪರಿದಾಸರ ಪದಪರಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪದಪಾಠ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನೆರವರಿತೀರ್ಥರ ಹೆಸರಿಲ್ಲ. ಅವರೇ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿದ್ದರೆ ಅವರ ಹೆಸರನ್ನು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?⁴⁵
4. ಶ್ರೀನೆರವರಿತೀರ್ಥರು ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶಾಮಲಾಕ್ಷ್ಮಿಗಳೆಂಬ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಗಳಾದ ಹೆಸರಿನ ಉದ್ಭಾವ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೂ ಮಧ್ಯಾಪೂರ್ವರಿಗೂ ವಾದ ಬಿಡುವಾಗಿ ನಡೆದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಸೋತ ಶಾಮಲಾಕ್ಷ್ಮಿಗಳು ಕಮ್ಮ ಸೋಲನ್ನೂಪ್ಪಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಅವರ ಮತವನ್ನು ಘಟಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಿಷ್ಯರಾದರು. ಇವರು ವಾಕ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಗಂಭೀರ, ಒರಿಯೂ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ, ಇವರು ಉಡುಪಿಗೆ ಬಂದುದು ಈ ವಂಶ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ. (೧೨ ವರ್ಷ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಇವರ ಮಾತೃಭಾವ ಕನ್ನಡವಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಇಂತಹವರು ಇಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಇವನಯ್ಯನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಮೊದಲಾಗಿ ಕಲಿತು ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥರಚನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದು ವಿಚಾರಾರ್ಹವು.

ಇದು ಅನಾವೃತವೇನೂ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದಾದರೂ ಹೀಗೆ ಇವರ ಚೇವನ ದಲ್ಲಾಯಿತೆ ಎಂಬುದು ಸಂಶೋಧನೀಯ ವಿಷಯ.⁵⁵ ಹಾಗೆ ಹೊಸ ಛಾಪೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ಅಡದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹವರು ಎಂದೂ ಮೂಲೆ: ಮೂರು ಪದಗಳಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರಬಿಟ್ಟವೆಂಬುದು ಖಂಡಿತ. ಇವರ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳು ಬೇಕಿಗೆ ಬಂದರೆ ಅವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿಹಾಸ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಒಂದೆರಡು ಪದ ರಚನೆಯಲ್ಲೆಯೇ ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟುಕೊಂಡವರಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿಯಾಘೋಷೈಕೀರ್ಥ್ ಪ್ರೀತಾವಂಗಳದವರವೆಂದು ಇಂದು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದೇ ಪದ ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ.

5. ಕ್ರೀನರಹರಿತೀರ್ಥರು ಇಂಥ ಹೊಸ ಪಂಥವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದರೆ ಖಾಸಾಧಿಪತಿಗೊಳಿಸಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ಶಿಷ್ಯ ವೃತ್ತಿವರು ಇದ್ದೇಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಪರಂಪರೆ ಯಾವುದೂ ಬೇಕಿಗೆ ಇದುವೆಂದೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಶಿಷ್ಯರೆಂದು ಯಾರೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಕುತ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲ.
6. ಹರಿಹಾಸ ಪಂಥದ ಪ್ರಮುಖ ಉಪಾನ್ಯಾಯೇಃಪತಾಪೂರ್ತಿ ಪಂಥರಚ್ಛರವ ವಿಠಲ "ವಿಠಲ"ನೆಂಬ ಶಬ್ದ ಹರಿಹಾಸರ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೊದಲು ಕಂಡು ಬರುವ ಕ್ರೀಪಾಪದಾಪರ ಅಂಕಿತವಾದ "ರಂಗವಿಠಲ" ಎಂಬುದರಲ್ಲಿದೆ. ಕ್ರೀನರಹರಿತೀರ್ಥರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಈ "ವಿಠಲ" ಶಬ್ದವೂ ಇಲ್ಲ.

ಹರಿಹಾಸನಡೆ ಪ್ರಯೋಗ ಉಲ್ಲೇಖ

ಇವು ಕ್ರಿಯಾಯರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳು. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳ ನಿಜಕ್ಕದ ಬಗ್ಗೆ ಪಾಠ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ಅಥವಾ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಬಹುದು :

1. ಪರಹರಿತೀರ್ಥರು ತಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿಯೂ ದೂರ ಒದಿಸಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿದ್ಧಾದರೂ ಕ್ರೀಮಧ್ಯಾಪಾರ್ಯರೊಂದೆ⁵⁶ ಶಿಷ್ಯ ವೃತ್ತಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಬಂದ ಪಂಪರ ಸಂವಚಾರು ಹತ್ತು ವರ್ಷ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೨೪-೧೩೩೩) ಕಾಲ ಮೊದಲ ಅನಂತದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನ ರಾಗಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಕಲಿತು, ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಅಸಂಭವವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಎನ್ನುವುದು ಕ್ರೀ ಪರಮಾಪರಾವ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದು ಸಾಧ್ಯವುಂಟು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆ ನಿಂತ ಮೇಲೆ, ಇಲ್ಲಿಯ ಛಾಪೆ ಕಲಿತದ್ದಲ್ಲವೆ.

ಮೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಹಾಸನಡೆ | ನಿಶಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾಪಾಸನಡೆ |

ಕ್ರೀತೀಧನಾದಿ ನಿಪಯವಲ್ಲ | ನಿರ್ಧಾಳಕಿ ವ್ಯವಗುರುಮೂಕಿನಡೆ ||

ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದರೇನಿರುವುದು, ಬಳಸುವಷ್ಟರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅವರ ಸಾಧನೆ ಪದೆಯೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯವಾರದಂ. ಬರೆವಣಿ ಬಾಲಿಷ್ಠವೆ ಭಾವನೆಯ ವ್ಯಭೂತಕ್ಕೋ ಸಾಕ್ಷೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸರಪರಿಷೀರ್ಷಾರ ಶಿಷ್ಯ ವೃತ್ತಿಪ್ಪ ಪರಂಪರ ಬೆಲೆಯದೆ ಹೋಗಿರ ಬಹುದು, ಇತರ ಮಧ್ಯ ದಾಸಿಗಳು ಕೆಲವೊಂದೆಂದು ಬೆಲೆಯಂತೆ. ಶ್ರೀಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಮೂಲೋಪಾಸಾರಮದ್ಯಾತಿಗಳನ್ನು ತಂದಿತ್ತು ವಿವಯ ಕೊಡುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆಯೆಲ್ಲದ** ಶ್ರೀಧರಂದರದಾಸರ ಸಾಧಾರಿಯೋದಾರಲ್ಲೂ ಒಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆ** ಸರಪರಿಷೀರ್ಷಾರ ಮಹಿಮೆ ಬಗ್ಗೆಯೆಲ್ಲ.

..... ರವನುಶಿಷ್ಯ ಸಾರಾರಮ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೂ, ತೆಗೆದುಕೊಂಡು
 ದಾಖಲೆಯಿರ ಕೂರ್ಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪದ್ಮಪಾಠ್ಯವಿತ್ತರು ||

ಎಂದು ಕೂಡ್ಯ ಶಾಸನವೊಂದಿಗಿರ ಏತಿಪಾಟಕ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ, "ಪರಿಧಾಸಕನ" ಎಂಬ ಮೊವಲ ಪದ ನಮಗೆ ಸರಪರಿಷೀರ್ಷಾರಿಂದ ದೊರೆತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೊಳಪು ಸಹ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರು ಪರಿಧಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲಿಗೂ ಅಲ್ಲವೆ ಇನ್ನೂ ವಿಧಾರ ಆಗಬೇಕಾದರೂ, "ಸರಪರಿಷೀರ್ಷಾರ ಕನ್ನಡ ಪಲ್ಲಿಯೂ ಕೃತಿ ರುನಿ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದರೇನು ಹೇಳಲು ಅಡ್ಡಿಯೇನೂ ಇರಲಾರದು." 10 ತಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃ. ಅವರು ಹೇಳುವ 'ವಿವಲ' ಎಂದೇ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲೇಬೇಕು ವಾದ ಸಮಂಜಸವಾಗಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಪ್ರಾಸಾರ್ಯರ ಅಂಕಿತ "ಶೃಷ್ಟ" "ಸಿರಿಶೃಷ್ಟ" ಎಂದಿತ್ತು. ಪಾದಿರಾಜರ ಅಂಕಿತ "ಮಯವದನ", ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರ ತೀರ್ಥರ ಅಂಕಿತ "ಮೋಗೋಪಾಲ" ಎಂಬವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಸರಪರಿ' ಎಂಬುದೇ ಅಂಕಿತ. ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಯತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯ ಹೆಸರಕ್ಕೆ ಸೂಚಿಸುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. 11

ಶ್ರೀಸರಪರಿಷೀರ್ಷಾರ ಕೂರ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರದ ನೈಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ ಉಪಾಸಕರಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮದ 12 ಹೆಸರನ್ನು ಹಾಗೂ ಮೂಲೋಪಾಸಾರಮದ್ಯಾವರ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ ರಘುಪತಿಯ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಬಳಸಿದಂವೆಂದಂ ಪಂಚಮಂವಿಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಹನುಮಂತರಾವ್ ಗೋರೂಪಳ್ 13 ಅವರ ಮಾತಿನಂತೆ "ಸರಪರಿಷೀರ್ಷ"ರ ಮೂರನೆಯ ಕೀರ್ತನೆಯು "ಯಾವದಂಬ" ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರವಿನ್ನೂ ಇತ್ಯರ್ಥ ಆಗಿಲ್ಲ 14 ಹಾಗೂ ಕೀರ್ತನೆಯು ಬಗ್ಗೆ ವಿಧಾರವಾಗಿ ವಿನೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. "ತಿಳಕೊ ನಿನ್ನೊಳಗೆ ನಿಜ ವೆಂದುಳೆ" ಹದಿನೈದು ಸುದಿಗಳ ಕೀರ್ತನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ರಚನೆಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಶೈಲಿ, ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ನಂತರ ಇದನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚು. ಹಾಗೆ "ಎಂತು ಪುರುಳಾದ" ಎಂಬ ಕಡವೆಯ ಛಂಪು ಪಾಠ ದೊರಕುವುದರಿಂದಾಗಿ ಮೂಲ ಸ್ಮರಣವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಇನ್ನೂ ಆಗಿಲ್ಲ. 15 ಅವರ ಇಲ್ಲಿ ಪದ್ಮ ಪಾಠ ನಿರ್ಣಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದೇಹಗಳು ಉಳಿಯುತ್ತವೆ.

ಈ ಪಾಠಗಳ ಜತೆ, ರಚನಾ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ತೋರಿರುವ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು, ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸಮಸ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನುಪಲ್ಲವಿಯ ಪ್ರಯೋಗ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ತೆಲುಗು ಕೀರ್ತನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಜನ್ಮಿಸಿದುದೇ "ಶ್ರೀ.ಶ.೧೫ನ ಪತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಇದನ್ನು ತೆಲುಗಿನ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅಣ್ಣವನಪಾಯರು ತಮ್ಮ ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅನುಪಲ್ಲವಿಯನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದುದಾಗಿ ಸಂಗೀತಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ." 76 ಈ ಮಾತಿಗೆ ಭೋಜಕ ಅಂಶಮೆಂಬ ಹದಿನೈದನೇ ಪತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಲ್ಲವಿ, ಅನುಪಲ್ಲವಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದರೀಂದ, ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೂ ಈ ರೀತಿಯ ಅನುಪಲ್ಲವಿಯ ಕಾಣ್ಕೆ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಒಂದು ರೀತಿ ಅಸಂಗತ ವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಜಯದೇವ ಕವಿಯ "ಗೀತಗೋವಿಂದಮ್", ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಅಚ್ಚಾರ್ ಸೂತರ "ನಾಲಾಯಾರ ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧ"ಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪಲ್ಲವಿಯ ವಿಂಗಡಣೆ ಇಲ್ಲ. ಆದರೀಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನ ಪ್ರಕಾರ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ನರಹರಿತೀರ್ಥರದೊಂದು ಹೇಳಲಾದ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಬೇರೆಯವರ ಕೈವಾಡದಿದೆಯೆ ಎಂಬ ಸಂದೇಹವೂ ಬರುತ್ತದೆ.

ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದರೆ ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಪರಂಪರೆಯ ನೂರನೇ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಯಾರೂ ಕೀರ್ತನಕಾರರು ಖಚಿತವಾಗಿ ಕಾಣಬಂದಿಲ್ಲದಾದ್ದರಿಂದ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದರೆ ಶ್ರೀನರಹರಿತೀರ್ಥರೆಂದೆ ತಿಳಿಯಬಹುದು. 77 ಎಂಬ ಮಂಡಮಂಡಿಯವರ ಮಾತು ಸದೃಶ್ಯವಾಗಿಯೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಒಂದು ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಇನ್ನಿತರ ರಚನೆಗಳೂ ದೊರೆಯಬವರೆಗೂ ಅವರನ್ನು ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲಿಗೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು, ಪೂರ್ವಾಪರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸದೆ ನಿರಾಕರಿಸುವುದೂ ಸಲ್ಲದು.

ಕನ್ನಡ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆ ಇದೆಯೆನ್ನುವಲ್ಲಿ ಮಹಿಮಾಸರ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಬಂದರೆ ೬೦ ಜನ ಅದ್ವೈರು, ೯ ಜನ ಅರಾಧ್ಯರ ಪ್ರಮುಖರೆಂದು ಗೋರಬಾಳರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

1. ಶಾಸ್ತ್ರೀದೇವರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವ ಉಗಾಭೋಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ಆನುಭವವೆನ್ನಲಾಗದು. 78
2. ೬೦ ಜನ ಅದ್ವೈರ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಲೂರು ಕೀರ್ತವದಾಸರೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪನ್ನಮಂತರಾವ್ ಗೋರಬಾಳರು ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಕತೆಯನ್ನು ನಿರರ್ಥಕ ಅಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 79 ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತೆ 'ಶಂಕೆ', 'ಅನುಮಾನ' - "೧೩ನೆ ಪತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈರಾದ ಹರಿದಾಸರಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧ", "ಈ ಅದ್ವೈರು ೧೩ನೆ ಪತಮಾನ ಮತ್ತು ಅದರ ಕೈತಲೂ ಕೆಲಕಾಲ ಮುಂಚಿನವರೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂದೆಲ್ಲ ಹೇಳಿ "ವಿಚಾರಾಂಶವಿದೆ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಹಾಗೂ ಈ ಕಂಡವರನ್ನು ನರಹರಿತೀರ್ಥರಿಗೂ ಮತ್ತು

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇದ್ದರೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಆದ್ಯರಸುಳಾದಿ"ಗಳೆಂದು 'ಹರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ವಿವೇಚಾಂಕೆ' ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಗೋರಬಾಳರು, ೬೦ ಜನ ಆದ್ಯರ ವೈಕಿ ೨೦ ಜನರ ಅಂಕಿತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಇದು ಅಲ್ಲದೆ ೯ ಜನ "ಆರಾಧ್ಯರು" ಬೇರೆ ಇದ್ದರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.^೯ ಇಲ್ಲಿ "ಆರಾಧ್ಯರು" ಎಂದರೆ, ಮೊದಲು ಶೈವದೀಕ್ಷಿತರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಕೆಲವರು ಪಂಥರಾಜ್ಯದವರ ಜಂತ್ಯಭಾಗ ಪಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ಅವರಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ವಿಶಲನ ಗುಡಿಯೊಳಗಿದ್ದರಂತೆ. ಅವರು ದಾಸದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮೋಪಲಂಬಗಳಾದ ವೈಕುಂಠವನ್ನು ಕೇಶವದಾಸರು^{೧೦} ಹಾಗೂ ಗೋರಬಾಳರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಾದ ನಂತರ, ಅವರು ಆದ್ಯರ ಕೆಲವು ಉಗಾಘೋಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.^{೧೧} ಪುನಃ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ "ಹರಿವಾಸರ ಪದಸುಳಾದಿ" ಗಳೆಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ (ಹಾಗೂ "ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿವಿಧವಿಭಾಗಗಳು" ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ) ವಿಜಯದಾಸರ ಸುಳಾದಿಯ ೨, ೩ನೆಯ ನಂದಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ, ಆದ್ಯರ ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಅಂಕಿತಗಳು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ :

ಅಪರಾಪಂದವಿಕಲ, ಮಂದ್ಯವಿಕಲ, ಯೋಗೋದ್ರವಿಕಲ, ವರಕುಂಠೀರವ ವಿಕಲ, ಸೊಬಗುವಿಕಲ, ಗರುಡವಾಹನ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ, ಸದಿಕೃಷ್ಣವಿಕಲ, ಕೃಷ್ಣವಿಕಲ, ವೈಕುಂಠವೇಶಿತ, ವೈಕುಂಠವಿಕಲ, ಅಚ್ಯುತವಿಕಲ, ವರದೇಶಿತನ, ಚನ್ನಕೇಶವವಿಕಲ, ವರದರಾಜವೇಶಿತ, ವರದರಾಜರಾಮ, ವರದರಾಜಕೃಷ್ಣ, ಮಂಚಾದಪ್ಪ, ವಿಜಯದಾಸರು ಈ ಸುಳಾದಿಯ ಒಂದು ನಂದಿಯಲ್ಲಿ "ವರಮ ಭಕುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯವಿಕ್ಟಲನ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಿದರು ಆದ್ಯರು ನಿರ್ಮಳರಾಗಿ" ಎಂದಿ ಬ್ಬಾರೆ. ವಾಸಿಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಘಟ್ಟದ ಪ್ರಮುಖ ಹರಿವಾಸರು ವಿಜಯದಾಸರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ಶ್ರೀಪ್ಪಾಸರಾಜರು, ಶ್ರೀವೈಕುಂಠದಾಸರು, ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರು, ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು, ಶ್ರೀನೇನದಾಸರು-ಮಂಚಾದವರಲ್ಲಿ ಹರಿವಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವರು. ವಿಜಯದಾಸರು ಅವರನ್ನು ಈ ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರದೆ ಬರಿಯ ಆದ್ಯರನ್ನೆ ಹೆಸರಿಸುವುದೇಕೆ ? ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೂ ಮಂಚ ಆದ್ಯರು ಇದ್ದಿದ್ದೆ ಅವರೆ, ಅವರನ್ನು ಪುರಂದರದಾಸರು ನೆನೆಯದೆ ಇರಿಸಿದ್ದರೆ ? ಅಥವಾ ಅನಂತರ ಇದ್ದ ಇತರ ಹರಿವಾಸರು ನೆನೆಯದಿರುವರೆ ? ಇದು ಇನ್ನೂ ಉತ್ತರ ಸಿಗದ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಆದ್ಯರ ಬಗ್ಗೆ ಗೋರಬಾಳರು ಪುನಃ ಇನ್ನೊಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತ, ವಿಜಯದಾಸರಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ "ಗುರುಮಹೀಪತಿಯಾಂ"ರೂಬವಿದ್ದ ರೆಂತಲೂ, ಅವರು ರಚಿಸಿರುವ 'ಗುರುಸ್ತವನವ' ಒಂದು ನಂದಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ :

ವೆನರು ವೆನುಬೆ ಪಾರುವಾರೆ | ಪ |

ವೆನರು ವೆನುಬೆ ತಾನಮದಿತ ಪರಿವಾಹ
ಪ್ರಕಾಶಮಂಥಾನಾರ ಅನುಭವ ಪರೀತ | ಅ.ಪ. |

.....
ವರಗೊಂದು ಅದ್ಭುತ ಸಕಲಪ್ರಸಾದ್ಯರ
ಶ್ರೀ (ಸಿ) ಪಾದಪ್ರೀತು ಕುಳ ವ್ಯಾಸರಾಯರ
ವರಪಂಚಗ್ರಂಥ ಜಗದರಿತ ಪಾರಿವಾಹ
ಪ್ರಕಾಶಮಂಥಾನ ಪುಸ್ತಕದ ಮಾಳವ
ವರ ಪಾಲಪಾಲ ಸಂತಮಹಿ ಕನಕ
ಪರಭಕ್ತಿ ಉಲ್ಲಾಸದ ಒಂದೆರಂಗಾಂತಿತ ನಿಜ ವಾ
ಸರ ಮಾಹಿಪತಿಗುರುಪದಾಪ ಕೋಪರ ಪಾರುವಾರೆ^{೨೨}

ಇದೇ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ "ಮೇಲಂಗಿರಿವಿವರಾಂಕಿತ"ರೇನು ಅಂಕಿತವುಳ್ಳ ಪರಿವಾಹದ ಓದು ಉಗಾಢೋಗ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತ "..... ಸಿರಿವೈಶ್ಣವ ಮತಜಾ ವೈಕುಂಠದಾಸರು ಅರವತ್ತು ಅದ್ಭುತ ವೈಕುಂಠದರವಾಸರು ಸುತರಾಮರೆನುಬೆ....."^{೨೩} ಎಂದಿರುವಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಸಾದ್ಯ ಪಂದಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ವಿಜಯನಾಸರು ಶ್ರೀಪುರಂದರನಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ "ಇವರು (ಎಂದರೆ ಅದ್ಭುತ) ಈ ಪರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಕಿತವನು ಪಾಡಿ ಅಪನಿಯೊಳಗೆ ಸೆಂಬರಿಸುತ್ತ ಅರವತ್ತಾರು ಭವದೊರೆಯಾಗಿ ದಾಸರು ತನ್ನ ಸುತರೊಡನೆ ವಿರಚುವರು"^{೨೪} ಎಂಬ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಶ್ರೀಪುರಂದರ ನಾಸರ "ಬಹುತಃ ಸಮಾಕಾರೀನರಾಗಿದ್ದಿರುಪಮಂದೆದಿಸುತ್ತದೆ." ಈ ಬಗ್ಗೆ "ಮೊದಲನೆಯ ಪರಿವರೆಯ ಪರಿವಾಹದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಪ್ರಮಾಣವಿರಿಸಿ, ಉಳಿದ ಈ ಪರಿವಾಹ ಓದಿದವರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹಚ್ಚು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಾರದ ಇರುಪುದು, ಅಂಥವರನ್ನು ವಿಜಯನಾಸರು ಈ ರೀತಿ ತನ್ನ ಗುರುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ಮರಿಸಿರುಪುದು"^{೨೫} ಎಂಬ ಪಾ. ಪಿ. ವರದರಾಜರಾಯರ ಮಾತು ಸರಿ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ, ಅದ್ಭುತರನ್ನು ಗೋರೂಪಳರು ಕೀರ್ತಿ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ತುಂಬ ಪ್ರಾಚೀನರೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಲೂ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಚಿತ ವಿವರ ದೊರಕುವಂತೆ, ಅದ್ಭುತರನ್ನು ಶ್ರೀಪಾದವಾಚಾರಾಗಲಿ, ಪುರಂದರನಾಸರಾಗಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದರೆ ಆಗ ಇವರನ್ನು ಹಳುಮೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅದಲ್ಲದೆ ಗೋರೂಪಳರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಅದ್ಭುತರನ್ನು ಶ್ರೀಪಾದ ವಾಚರ ಮತ್ತು ವರಹರೀಷ್ಠರ ವಯವಾ ಕಾಲದವರೆಂದೂ ಕೂಡ ಭಾವಿಸಲೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದ್ಭುತ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಢೋಗಗಳನ್ನು ವಿಜಯನಾಸರ ಅನಂತರ ಬೇರೆ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕುಂಟುಬರದೆ ಹೋದರೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದಾದಷ್ಟೆ. ಗೋರೂಪಳ ಪನುಮಂಥಾನಾರದ ಹೀರಿಕೆ ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಶ್ರೀ ಕವಿತರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು, 'ಕರ್ಣಾಟ

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಶೋಧನೆ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಲೇಖನವೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.¹⁶ ಇದು ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಾರಿತ ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನವಾಗಿದ್ದು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಆರಗಂ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಲೇಖನವಾಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್‌ಘೋಷಿತರಾದ ಕೂಡಲಿ ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರ ಮಠದ ಪಠಪಠನೆಗೆ ಸೇರಿದ ಮಹಾಧೀಶರಿಗೂ, ವಿಜಯನಗರ ಸಂಘಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅದ್ವರ ಅಂಕಿತಗಳಿಗೂ ಸಾಮ್ಯವಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ ಇವರು ಅದ್ವರಿಯೆಂಬುದೆಂಬ ಅನುಮಾನವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಹರಿದಾಸ ಪಠಪಠನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ಯತಿಗಳು (ಶ್ರೀಮಾದರಾಜರು, ವ್ಯಾಸ ರಾಯರು, ವಾದಿರಾಜರು ಮುಂತಾದವರು) ತಮ್ಮ ಅಶ್ವಮವಾಮವನ್ನು ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಶಂಕೆ ಸಮಂಜಸವೆನ್ನಿ ಸಂಭವಿಸಿಲ್ಲ. ಹರಿದಾಸರ ಅಂಕಿತದ ಉತ್ತರವದ, ದಾಸಬೆಂದಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಯತಿಗಳಾಗಲಿ, ಮಹಾಧೀಶರಾಗಲಿ ಹೀಗೆ 'ದಾಸ'ವೆಂಬ ಪದವನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂಕಿತನಾಮದೊಡನೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಲ್ಲ. ಅದೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಯಾಯದಾಗಿದೆ. ನರಹರಿದೇವನಂಬಾತ ಸಂಬೋಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ದತ್ತಿ ಪದದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಈ ಶಾಸನವು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ "ಆರಾಧ್ಯ" ಎಂದೂ ವಾಚಕ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಇದನ್ನು "ಅಧ್ಯ"ರ ದೆಂದೂ ಅನುಮಾನಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಶಂಕೆ ಅನುಮಾನವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಮಾಡಿರುವ ವಿಶ್ವಲನಉಪಾಸನೆ ಗಣಪಾರ್ತ, ಶ್ರೀಮಾಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಆರಾಧಕರಾಗಿದ್ದು, ತಾವು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಇತರ ಮಠಗಳಾದ ಸಿದ್ಧಲೂ, ಭಕ್ತಿಪ್ರೀತಿ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಿವೇಕಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವಂತೆ, ವಿಶಿಷ್ಟವಿವೇಕಗಳಿಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಲನಉಪಾಸನೆ ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ವೈಷ್ಣವ ವಿಶ್ವಲವ್ಯ, ರಂದರಿಭಟ್ಟ, ಎಂಬ ಅಂಕಿತನಾಮಗಳು ಹಾಗೂ ಕಾಶಿ, ಗಯಾ, ಪ್ರಯಾಗ್ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಸಮಾಜಗಳ ಪಂಚರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರ ಆಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿರುವ ವೈಷ್ಣವ, ರಾಂದೂರಗನ ಭಕ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕೊಳ್ಳುತ್ತ ವಾನ್ಮದವಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಪಂಚರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮೂರ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉಪಾಸನೆ ಕುರಿತು ಒಂದು ಗುಪ್ತಯಂತ್ರ ಲೇಖನವನ್ನು ಆರ್. ಎಸ್. ಪಂಚವೆಂಬಿಯವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.¹⁷ ಈ ಯಂತ್ರ ಭಕ್ತಿಯೇ ಮುಂದೆ ಹರಿದಾಸನಾಹಿತಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಹಿಡರಾಷ್ಟ್ರ, ತಿರುಹತಿ, ಶ್ರೀರಂಗದ ರಂಗನಾಥ, ಉಡುಪಿಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಹರಿ ನಾಸರಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ತಕ್ಕಿಗಳು.

ಈವರೆವಿಗೆ ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ, ಕರ್ನಾಟಕ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹಿ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸಬಹುದು.

1. ಅಪಲಾನಾರೂಪ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದ್ಯರಲ್ಲ. ಅವರ ಛಾಂದ, ಛಾಂದ್ಯ, ಎಲ್ಲವೂ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಸಮೀಪದವರಾಗಿಸುತ್ತವೆ.⁸⁸
2. ಆದ್ಯರೆಯ ಒಗ್ಗು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹಾಕವಿ ಮೊದಲೆಯೇಕೆಂದರೆ, ವಿಜಯದಾಸರ ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಒಗ್ಗು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬಂದಿದ್ದು, ಕವಿತರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಲೇಖನ⁸⁹ ಉಪಯುಕ್ತ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಇವರು ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅದ್ಭುತವರ್ತಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೂ ಮೊದಲು-ಅಥವಾ ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಅನಂತರ-ಇದ್ದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಹೇಳಲು ಬರಬಹುದು. ಈ ಅದ್ಭುತಿಯಿಂದ ನರಹರಿತೀರ್ಥರೇ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲಿಗಿರುವ ಹಾಗೂ ಅದ್ಭುತವರ್ತಕರೆಯ ಆರ್. ಎನ್. ಪಂಚಮುಖಿಯವರ ಅಭಿಮತ⁹⁰ ಈಗ ನಡೆದಿರುವ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಒಪ್ಪಿತ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಒಗ್ಗು ಇನ್ನೂ ಸಂಶೋಧನೆ ಆಗುತ್ತವಾಗಿದೆ.

ಈ ವೃತ್ತ ಬಹುಶಃ ವಿಜಯದಾಸರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಅವರ ಅನಂತರದಲ್ಲೂ ಉದ್ಭವಿಸಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ನರಹರಿತೀರ್ಥರೇ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲಿಗಿರಿದ್ದರೆ, ಈ ಕೆಳಗಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೆಸರಿನೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.

ನಮಃ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಾಯ ಕವುಕ್ಯೇ ವ್ಯಾಸೋಗಾಜೇ |

ನಮಃ ಶ್ರೀಪುರಂದರಾದಾಸಾಯ ವಿಜಯದಾಸಾಯತಃ ನಮಃ |

ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ನಮನ ಸಮರ್ಪಿತ ಆಗಿರುವುದು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೆ. ಇಂಥ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಪಂಚತ್ವ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ನೀಡಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪಂಚಮುಖಿಯವರ ಅಭಿಮತ⁹¹ ಆದರೆ, ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಕಂಡಿರುವ ಹಾಗೆ ಗುರು ಮಹೀಪತಿರಾಯರೆಯ ದಾಸರು, ಮೇಲಾಗಿದ್ದ ವಿಠಲದಾಸರು, ಹೇಳಿರುವಂತೆ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಢೋಗ್ಗ, ಕೀರ್ತನ ಪ್ರಕಾರಗಳೆಲ್ಲದೆ ದಂಟಕ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿ, ಸದ್ಭಕ್ತರನ್ನೂ ನೆರವು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೇ.⁹² ಅವರ ಹಿಜ್ಜರಾಗಿದ್ದು, ಹರಿದಾಸರ ಒಂದು ಬಳಗವನ್ನೆ ಸಂಘಟಿಸಿದವರು ವ್ಯಾಸರಾಯರು. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿನಿಂದ ಎರಡು ಸಿಟ್ಟು ಅಥವಾ ಹಂತ ಮೊದಲಿನದು, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಂದ ಶ್ರೀಕವಿತದಾಸರತನಕ (೧೫೫೫-೧೬೦೦), ಎರಡನೆ ಘಟ್ಟ ಮಂತ್ಯಾಲಯದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರ ಬೃಂದಾವನ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರವೃದ್ಧಿಯಾದ್ದು. ರಿಜೆನರಿಯಿಂದ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಎರಡನೆ ಹಂತ-ಮುಗಿದು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರತನಕವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿನ ಪುರಂದರದಾಸರು. ಅನಂತರ, ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಅಳಿದ ನಂತರ, ಮಂತ್ಯಾಲಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರ ಬೃಂದಾವನದಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದು ಎಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಎರಡನೆ ಹಂತವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ಪ್ರಮುಖರು ವಿಜಯದಾಸರು. ವಿಜಯರಾಯರು⁹³ ಎಂದೂ ಅತ್ತೆನಾ ಜನ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ವಿಜಯರಾಯರಿಂದ

ಸ್ಯೂಪಿರ್ ಪಡೆದು ಪರಿವಾಸವಾಹಿತ್ಯ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿಸಿದವರು ಅನೇಕ ಪರಿವಾಸರು. ಗೋಪಾಲರಾವರು, ಜಗನ್ನಾಥರಾವರು, ಕವಾಲೇಶವಿಠಲರಾವರಿತರು, ಶ್ರೀಧರವಿಠಲರು, ಪ್ಲಾನೇಶವಿಠಲರು, ಹೀಗೆ. ದಾಸವಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಥಮ ಪಂತಕ್ಯ ದ್ವಿತೀಯ ಘಟಕಕ್ಕೆ ನಡವೆ, ಉತ್ತರಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾವಿಯಿಡಿಕೆಯಿಂದ ಬಂದವರು ಮಹೀಪತಿರಾವರು. ಇವರು ಎರಡುಭಟ್ಟಿಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದು ಕೊಂಡಿಯಿದ್ದ ಹಾಗೆ. ಪರಿವಾಸನಂಥ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಪರಿವಾಸವಾಹಿತ್ಯ, ಹೀಗೆ ಬೆಳೆದು ಸಮೃದ್ಧ ಆಗಿ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಪ್ಲಾನೇಶರಾಯರ ಗುರುಪಿತ್ಯ ಸಂಬಂಧದ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೊಂದು ವಿಶೇಷ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಲವು ಸಹಕರಿಸಿತ್ತೆನ್ನಬೇಕು. ಮಧ್ಯಜಾಯಗಾರು ದ್ವೈತತತ್ತ್ವ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಎರಡು ಶತಮಾನ ಕಳೆದಿತ್ತು. ಅಜಾಯ್ ರ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮಹಾಧೀಶರು, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾಗಿ, ದ್ವೈತತತ್ತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಹಾಗೂ ಅದ್ವೈತ ಖಂಡಿಸುವ ಮಂಡನ-ಖಂಡನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ದ್ವೈತ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಒಂದು ವಿಚಾರವೆಂದರೆ, ಅತ್ಯಜ್ಞಾನ, ವೇದಾಂತತತ್ತ್ವ ಬೋಧಗಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತವಲ್ಲದೆ (ದೇಶಭಾಷೆ) ಪ್ರಾಕೃತ ಬಳಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟು ಭಾವನೆ ಬಂದಿತು. ಹಾಗೂ ವೇದಾಂತ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿವ್ಧಾನರಾಗಿ ಮೀಸಲೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ "ಕನ್ನಡವನ್ನು ಅನಾದರಕ್ಕೆ ಮಾಡದೆ, ಕನ್ನಡವನ್ನು ಮೈಲಿಗೆಯ ಮಾತೆಂದುಳ್ಳಿಗಳೆದೆ ಈ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪದಮಾತ್ಮನನ್ನು ತೀರ್ತಿಸಿದರು. ಲೋಕಕ್ಕೆ ಉಪದೇಶವನ್ನಿತ್ತ" ಸಂಘಟಿತ ಪಂಥ ಪರಿವಾಸ ಪಂಥ. ಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಮುದಾಯ ಆದ ಸಮಾಜಪಿತ, ಸಂಘಟನೆ, ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪಾರಮ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಎಲ್ಲವೂ ನೆರವೇರಲು ಸುಲಭ ಸಾಧನ ದೇಶ ಭಾಷೆಯ ಸಮರ್ಥ ಬಳಕೆ ಎಂದರಿತರು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ತಮ್ಮ ಗುರುವರಿಯಾರಾದ ಶ್ರೀಶೃಂಗಾತೀರ್ಥರರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದು ತಮಿಳು ದೇಶದ ಶ್ರೀರಂಗದಲ್ಲಿ. ಶ್ರೀರಂಗಕ್ಷೇತ್ರವೂ ಆಗ್ನಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದ್ರಾವಿಡ ದಿವ್ಯದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆನಿಸಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಆಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ. 'ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನದ ಮೊತ್ತದಾಯಕ'ವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, "ನಾಲಾಯರ ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧಂ" (ತಿರುವಾಯ್ಮೊಳಿ) ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಸಾಲಿನ ತಮಿಳು ಪಾಠಂಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪಾಡಿದ ನಮ್ಮ ಇ್ಯಾರ್ ಮಂತ್ರೀಶರ ಅಕ್ಕಾರ್ ಭಕ್ತರ ಪೂಜ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು. ಆ ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾವೆಯಾದ ತಮಿಳನ್ನು ಸಮೂಹ ಸುಪರ್ಕ ಸಾಧನ ಆಗಿ ಬಳಸಿದ ರೀತಿ, ಶ್ರೀಪರಿಭಕ್ತಿಯ ಉತ್ಕರ್ಷ ಮನೋಧರ್ಮ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೆರಗಿಸಿದರೆ ಬೇಕು. 'ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಸಂದರ್ಭಣೆಗೆ ಮಾತ್ಮಭಾಷೆ ಎಂತಹ ಉತ್ತಮ ಮಾಧ್ಯಮ ಎಂದು ಮನವರಿಕೆ ಆಗಿರಬೇಕು.'¹⁴ ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿ, ಹೊಸ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ತಂದ ಅನಂಭವ ಮಂಟಪದ ಶಿವಶರಣರ ಮತವ, ಕನ್ನಡ ದೇಶಿಯ ಸಹಜ ಬಳಕೆ, ಸಮಾಜವನ್ನು ಅವರು ಸಂಘಟಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದು, ಎಲ್ಲವೂ ಮೂಡುಂಬಾಗಿಲ್ಲದೆ (ಮಂಳುಂಬಾಗಿಲು) ನೆಲೆನಿಂತ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ

ಮನದಬ್ಬಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ವೈತ ಮಿಂದನೆ, ಮತದ ಬೆಳುವಳಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿದ ಶಿವಭಕ್ತಿಯಂತೆಯೇ ಹರಿದಾಸನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಹಂಬಲ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಅಲ್ಪಾರ್ ಭಕ್ತಿಯ ಗೀತೆಗಳು, ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ದ್ವಾದಶಸೋತ್ರದ ಭಕ್ತಿಯ ಸಾಲುಗಳು, ಇವೆಲ್ಲ ಹದವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಸುವ ಜೈತನ್ಯವಾದ. ಪ್ರೈರಕ ಅಂಶ ಆಗಿದ್ದವು. ಪೂಜೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅರಾಧ್ಯ ದೈವಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಪಣವ, ಪ್ರೈಮೆ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಮಾತಾತ್ಮಲ್ಯಾಸ, "ಸುದ್ವೈತ ಸ್ನೇಹ"ಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಭೂತ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಕಾದಿಗೆ ಗೆಚ್ಚುಕಟ್ಟಿ, ಮೈಮಲೆಮೆ ಕುಣಿತು ನವಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಅರಾಧ್ಯ ಮಾಡಿದವರೇ ಶ್ರೀಪಾದ ರಾಜರು. ಇದೇ ಒಂದು ಗುಣವಾಯಿತು, ಒಂದು ಪಂಥವಾಯಿತು, ಒಂದು ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನದ ನಡೆಯಿತು. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮೊಲೆತ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಗತಿ, (ಅದಿನ್ನೂ ನಿಗೂಢವಾಗೇ ಉಳಿದಿದೆ) ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆದ ಸ್ವರ ತಲುಪಿದ್ದು ತನ್ನಲು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳೇ ನಿರರ್ಥಕ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯೆಂದೆ ಸಾಗುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪದವೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಈ ಅಂದೋಲನ ಂತ್ತಿತ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಂಕಾಗಿ, ಮತ್ತೆ ಂತ್ತಿನೇ ಕತ ಮಾದಿಂದ ಮಂಚ್ಚಾಲಯದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳವರಿಂದ ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಂಡು, ಹರಿದಾಸನ ಶತಮಾನದವರೆವಿಗೂ ಒಂದು ಹಂತ ತಲುಪಿತು. ಅನಂತರದ್ದು ಪಾಗಿಯೆ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಇರುವ, ಇರುವೆಕಾಡ ಅಂದೋಲನ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಕೊರೆ ಕಾಣುತ್ತ, ಬರಬರುತ್ತ, ಬರಿದು ಬರಿದಾಗ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಾಗ, ಆ ಅಂದೋಲನದ ಗತಿ ಕದಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಹಿರಿಯ ಅದದ್ದು.

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಪೂಜೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಆಳಬರಿಸಿ ತಂದದ್ದು ಹರಿದಾಸಸಂಘವೆ ಆಗಲಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವರ ಅಪ್ರಯತ್ನ ಎಷ್ಟು ಬೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಫಲು ಪಡೆಯಿತೆನ್ನಲು ಅವರದ್ದೆ ರಸವತ್ತಾದ ಕೃತಿಗಳು ಪಾಗೂ ಕೆಲವೇ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರ, ಪ್ರತಿಷ್ಠರಾದ ಪುರಂದರರ, ಕವಿಕದಾಸರ, ಪಾದಿರಾಜರ, ಅದೇಕೆ ಕೃತಿಗಳೇ ನಿರರ್ಥಕ. ಗುರುವಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಶಿಷ್ಯರು. ಅದೇ ಪರಂಪರೆ ಮುಂದುವರಿದು, ಹರಿದಾಸ ತನ್ನದೆ ಆದ ಸ್ವಂತಿಕೆ, ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳಿಂದ ಬೆಳೆಗತೊಡಗಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ, ನರಹರಿಕೀರ್ತರು ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲಿಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ವಿಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಇನ್ನೂ ಸಂತೋಷಕತೆ ಈ ದಿವಿಯಲ್ಲಿ ಆಗತು ಎಂದಷ್ಟೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಗೂ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಶ್ಲೋಕ, ಪಾಗೂ ಹಿರಿಯರ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೇ ಹರಿದಾಸ

ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದ್ಯ ವ್ಯವಹಾರವೆಂದೂ, ಹರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಛೇತನವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಆಧಾರಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು."

ಹರಿವಾಸ-ಹರಿಭಕ್ತಿ

ಹರಿವಾಸಪಂಥವೆಂದೂಹೇಯ ಅದರೊಂದಿಗೇ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವುದು ಭಕ್ತಿ : ಉದಾಹರಣೆ, ತಿರುಮತಿ, ಪಂಡರಾವುರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಕೃಷ್ಣ, ಪ್ರೀತಿಯಾಸ ಹಾಗೂ ವಿಶಲ (ವಿಶೋಖ, ಪಾಂಡುರಂಗ)ನಲ್ಲಿ ಹರಿವಾಸರಿಗಿದ್ದ ಅವಿಮಿಶ್ರ ಭಕ್ತಿ. ವಿಶಲನ ಉಪಾಸನೆ, ಹರಿವಾಸ ಭಕ್ತಿಪಂಥಕ್ಕೆ ಪ್ರೀತಿಯೆಂದೂ ಹಾಗೂ ವಿಶಲನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದು ಹರಿವಾಸರ ತೋರಿದ ಅಮಿಶ್ರ ಭಕ್ತಿಯೆಂದೂ ಎಂದರೆ ಉಚ್ಛ್ರೇಷ್ಠಿಯಲ್ಲ. ದಾಸರು ವಿಶಲನಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿ ಅವನೊಲುವೆಗಾಗಿ ಕಾತರಿಸಿದಂತೆಯೇ ಅವನೂ ದಾಸ ರೆಂದೂ ತನ್ನ ದೀಲಾ ವಿಧೂತಿಯನ್ನು ಪೆಂದದ ಏಕತ್ಯಗಳು ಅದನ್ನೂ ಅಭಲಾನಂದದಾಸರಂತೂ ವಿಶಲನನ್ನು ಅನಿವರಣ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವರು. ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಆನಂದಾಯಗಳೆಂದೂ ಹಾಗೂ ಈಗಲೂ ಆ ಸಂತತಿಯವರು ವಿಶಲನೆಂದೆ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹೆಸರಿಡುವ ತನಕ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇಂದೂ ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಅಭಲಾನಂದರವರ ಪುತ್ರರ ರಿಸಿವೆ ಶತಮಾನ ವಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮಂಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರಾದರೂ ವಿಶಲನನ್ನು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಪೂಜಾ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು ಈ ಉಪಾಸನೆ ಮುಂದುವರಿದು ಅದೇಶ ನೀಡಿದರು. ಆದ್ಯರ ವ್ಯತ್ಯಾಂತವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆ. 'ಕಡೆಯದಾಗಿ ಪ್ರೀತಾದರಾಜರಿಗೆ ಪಂಥರಾ ಪುರದ ಭೀಮನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ದೂರತ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ವಿಶಲನ ದರ್ಶನವಾಗಿ ಅದನ್ನೆ ಅವರು "ರಂಗವಿಶಲ"ನೆಂಬ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದು ಪಂಡರಾವುರದ ವಿಶಲನ ಮಹತಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯ನೆ ಶತಮಾನದಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಈ ವಿಶಲಭಕ್ತಿ ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೇಳಿಗೆ-ಅಂದರೆ ಪ್ರೀತಾದರಾಜರು ಹರಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದ ಮೇಳಿಗೆ-ಈ ಅರುನೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ದೊಳೆದೊಲಿ ಕೊಡಿಯೊಳೆದು, ಪಲ್ಲವಿಸಿ ಹೂವು, ಫಲವಿಟ್ಟುತನ್ನಬಹುದು."'' ಹಾಗೂ ವಿಶಲನ ಅಂಕಿತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಹರಿವಾಸರ ಹೆಸರಿನ ಉತ್ತರ ಪದವಾಗಿ ಉಳಿದು, ಹರಿ ದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವೆ ಆಯಿತು. ಸ್ವತಃ ಪ್ರೀತಾದರಾಜರೇ ಪೂಜೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನ ನೇವೆಯನ್ನು ಪ್ರೀತರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿಕೊಡಿಸಿ, ಗೆಜ್ಜೆಕಟ್ಟಿ, ತಾಲ ತುಂಬುರಿಗೊಂದಿಗೆ ನರ್ತಿಸುತ್ತ ಭಗವಂತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಒಂದು ಭಕ್ತಿನ ಭಕ್ತಿಯಂತ ನೇವೆ. ಆದರೆ, ಹರಿವಾಸ ಪಂಥ ಇದರಿಂದ ಪಲ್ಲವಿಸಿ ಬೆಳೆದು, ದ್ವೈತತತ್ವ ವ್ಯಸಾರವನ್ನೆ ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶ ಅಗಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಜಾತಿಯವರ ಹೆಸರು ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಪ್ರೀ ಮಂಧ್ಯಾ ಚಾರ್ಯರ ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಾರುವ ಸಾಧನವೆ ಹರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯವಾಯಿತೆಂದರೆ

ತತ್ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರಣಕ್ಕೆ, ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ದಿಗಂತ ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು. ಕೇವಲ ಪೂಜಾ ಸಮಯದ ಕೀರ್ತನ ಆಗಿ, ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ "ಮಂದಬೋಧನೆಯನ್ನಿತ್ತೊಡಿಸಿತು", "ಮೇವಭಾವೇ" ಎಂಬೆಲ್ಲ ಪರಿಮೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಡಕವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದ ರಾಮಾನುಜ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತ, ಮದೋಪನಿಷತ್ತು, ಪಾಂಚರಾತ್ರಾಗಮ, ಶಂಕೃ, ಭಕ್ತಿ, ಎಲ್ಲವೂ ಹರಿದಾಸರ ತಿಳಿ ಗನ್ನದವ ಸುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ, ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ರಂಜಿಸಿ, ಬೆಳಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಯೋಗ್ಯರಂತೆ ದೀಕ್ಷಿಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಹರಿದಾಸರಂತೂ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಸಹ ಅವಿರತವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರು.

'ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು ಈ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕಾರ ಪಡಿದವರು' ಪೂಜಾಕಾಲಕ್ಕೆ ಭಾಗವತದ ಮುಖದಿಂದ ಕನ್ನಡದ "ದೇವರಾಜಮ"ಗಳನ್ನು ಪಾಡಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮೊದಲಿಗೆ ಬಳಕೆ ತಂದವರೇ ಆದರು. ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಭ್ರಮದೋಷ, ವೇಣುಗೋಷ, ಗೋಪಿಗೋಷಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಕೀರ್ತನ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗ, ವೃತ್ತನಾಮ, ದಂಡಕ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲೂ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಮೊದಲಿಗರಾದರು. ಈ ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆ ಯನ್ನು ವಂಶ ಆಗಿಸಿದವರು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು. ಹರಿದಾಸ, ಪ್ರಾಣಾಕಾಷ್ಠೆ ಅವರ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರ ಸುಲುವಾಗಿ ಪುರಂದರದಾಸ, ಕನಕರಾಥ ಅನೇಕ ಹರಿದಾಸರೊಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ, ಕಾರ್ಯೋನ್ನು ಖಿದಾಗಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿದರು ವ್ಯಾಸರಾಯರು. ಪುರಂದರದಾಸರು ಹಿಡಿದ ತೆಂಬೂರಿ, ಎಣ್ಣೆದ ತಂತಿ, ಸಮಾಜದ ಅನೇಕ ಮುಖ ದರ್ಶನವಾಗಿಸಿದಂತೆಯೇ, ಹರಿದಾಸ ವ್ಯಂಧವೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹರಿದಾಸರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವದಿಂದ ವಂದ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅನೇಕ ಪ್ರಮೋದಗಳನ್ನು ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. "ಸುಧಾ ಓದಿ ಪದ ನೇಳು" ಎಂಬ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹರಿದಾಸರ ರಚನೆಗಳು ಬರಾತ್ತ ಸುಖ ಗಪನವೇ ಆದವು, ಅರ್ಥಗಾರ್ಥಿತಾದವು. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮದ ಕುರಿತ ಭರ್ತಿಯನ್ನು ನಾವು ಈತರದಿಗೆ ನಡೆಸಿದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಪರಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರ, ಪುಷ್ಟಿ (ಕೃತಿ ರಚನೆಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ) ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ಹರಿದಾಸ ವಂಶ ಹರಿದಾಸ ವ್ಯಂಧವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ "ಶ್ರೀ"ಕಾರದ ಮಂಜೆಯೊತ್ತಿದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜವನ್ನೇ ಆದ, ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು 'ಅಂದೋಲನ'ವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅಧ್ಯಯನ ನಡವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಬೆಳೆದು ಬಂದ ನಿರಿದಾದ ಪಾದಿಯನ್ನು ಪಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಸಂಗಮವಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಅದೂ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸುಧಾರಣೆ ಅಳವು, ಮಹತಿ, ಬೃಹತ್ತಿಗಳೂ ಆರಿವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ

ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾವು ಆರ್. ಎಸ್. ಭಂಡಾರಿಯವರು ವಿಂಗಡಿಸಿರುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು. ಪರಿವಾಸದೇ: ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯವ ಭಕ್ತಿಯು ಅಥವಾ ಕರ್ತವ್ಯದ ಪರಿವಾಸಕ್ಕೂ ಉಂಟುಬಂದಿತ್ತು. ದಾಸಕೂಟದ ಸಾಹಿತ್ಯ ತನ್ನ ಶೈಲಿ, ವಸ್ತು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ :

1. ೧೬ನೇ ಶತಮಾನ : ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾಯೋರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯರಾದ ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಕಾಲ.
2. ೧೬-೧೯ನೇ ಶತಮಾನ : ಶ್ರೀರಾಮದಾಸ, ಶ್ರೀವ್ಯಾಸತೀರ್ಥ(ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು), ವಾದಿರಾಜ, ವಿಜಯೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು, ಪ್ರರಂಭದವಾಸರು, ಕನಕದಾಸರು ಇತ್ಯಾದಿ ಪರಿವಾಸರ ಯುಗ.
3. ೧೬ನೇ ಶತಮಾನ : ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರು ಹಾಗೂ ವೇದೇಶ ತೀರ್ಥರು.
4. ೧೮-೧೯ನೇ ಶತಮಾನ : ಶ್ರೀ ವಿಜಯದಾಸರು, ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರು, ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟದಾಸರು ಈ ಯುಗ ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಘಟ್ಟ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ತಾತ್ವಿಕ ಜ್ಞಾನ ಗರ್ಭಿತ ಅದ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆ ಆದ ಕಾಲ.

ಮೊದಲನೆಯದು : ಪರಿವಾಸಕ್ಕೂ ಸ್ವಜನೆಯ ಕಾಲ.

ಎರಡನೆಯದು : ಮಾರ್ಗ ಕಾವ್ಯದಂಥ ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಂದ ಕಾಲ.

ಮೂರನೆಯದು : ವ್ಯವರೂಪವನ ಯುಗ.

ನಾಲ್ಕನೆಯದು : ತಾತ್ವಿಕ, ದಾರ್ಶನಿಕರ ಕಾಲ.

ಇವುಗಳನ್ನು ದಾಸಕೂಟದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಯುಗಗಳೆನ್ನಬಹುದು.

ಮೊದಲ ನಂತ, ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವಜನೆಯ ಕಾಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾಯೋರು ಭಾವನವರವರತೆಯಿಂದ ಹಾಡಿದ "ದ್ವಂದ್ವವಶ್ಯೋತ್ಯ" ಪರಿಕೀರ್ತನೆಯ ಪ್ರಥಮ ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಕನ್ನಡದ ಬಳಿಕ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಯುಗದ ಆರಂಭಕಾಲ ನೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪದಿನೈದು-ಪದಿನಾರನೇ ಶತಕ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಸರಂವರ, ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾಯೋರ ಅದ್ವೈತ ತರ್ಕದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತ ಅದ ದೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪರಿ ರಚೋತ್ಪನ್ನತತ್ವ, ತನ್ನ ಅದ್ವೈತಿಯದ ವೈಭಾವವನ್ನು ಎದ್ದೆಡೆ ಬೀರಿಸಿ, ವ್ಯುತ್ಪ

ಜಾರ್ಯರು, ಉತ್ತರದ ಅಸ್ತಾಂ, ಬರ್ಬಾಳದ ಪ್ರೀಚೈತನ್ಯ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂಪ್ರದಾಹ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ, ತುಕಾರಾಮ, ಏಕನಾಥ ಎಲ್ಲರೂ ಪರಿಭಕ್ತಿಯಾದೊಲವಕ್ಕೆ ಒಂದಾದರೂ ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕಾಲ ಪರಿವಾಹಸಾಹಿತ್ಯದ ವರ್ಗಕಾಲ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ವರ್ಗ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೊನೆಗಾಂತ್ಯ ಕನ್ನಡ ದೇಶಿ ಒಳಗೆ ಬಂದ ಕಾಲ.

ಮೂರನೆಯ ಹಂತ. ಕ್ರಿ. ಪ. ೧೭ನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರೀಶಾಫವೇಂದ್ರರ ಕಾಲ. ಇದು ಪರಿವಾಹಸಾಹಿತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದ್ವಿತೀಯಭಾಷ್ಯ. ಪ್ರೀವಿಜಯದಾಸರಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಈ ಕಾಲ, ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

ಹದಿನೇಳು-ಹನ್ನೊಂದಕ್ಕರ ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹದಿನೇಳನೇ ಶತಮಾನವೇ ಸ್ವಾರ್ಥಿ ಜಲಮೆ. ವಿಜಯದಾಸರಿಂದ ಪರಿವಾಹಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ, ಮತನಿದ್ದೆ, ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆ, (ಮಧ್ಯಮತೀಯ) ಆಯುತು-ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಜನೆಯೂ ಅದಂತೆ-ಪ್ರೀಚಗಾಂತ್ಯದ ವಾಸರಲ್ಲಿ ಇದು ಐರಾಣಾತ್ಯ ಮುಟ್ಟಿತು. (ಪ್ರೀಮದ್ವರಿಕಥಾಮೃತನಾರ). ಅನಂತರ ಬಂದ ಪರಿವಾಹರ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಮುಖರನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ-ಪರಿವಾಹ ಭಕ್ತಿ ಅಂದೋಲನ ಮುಂದುವರಿದರೂ, ಇಲ್ಲಿ ಹದಿನೇಳನೇ ಶತಮಾನದವರಿಂದ ಕೃತಿ ವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ವ್ಯೂಹಲ. ದ್ವಿತೀಯ ಭಾಷ್ಯದ ನಡುವಣ ಕಾಲಕೆಯ ಕಾಲದ ಬೆಳಕಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. (ವಿಜಯನಗರ ಪತನ ಆದ ಅನಂತರದ ಹಿಂದೂ ಸರ್ವಾಜನ ಧರ್ಮವಿವತ್ತಿಯ ಕಾಲ) ಹಾಗೂ ಹದಿನಾಳನೇ ಶತಮಾನದವರ ಕೃತಿಗಳು, ಪ್ರೀವಾದಿರಾಜರ ಗುಂಡ ಕ್ರಿಯೆ, ಪ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಕೋಟಾಣಿ ಮುಂತಾದ ವಿಹಿನ್ನ ರಚನೆಗಳು ಪರಿವಾಹಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಹಿನ್ನ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನೊಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಹರಡಿದೆ, ಪರಿವಾಹ ಯುಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಇಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಗೊಂಡಿರುವ ಪರಿವಾಹರ ವೈಕಿ ಪ್ರಮುಖಿರಾದವರ ಅತ್ಯವ್ಯಕ್ತಾಂತ, ಜೀವನದ ಪರಿಣಾಮಕಾರಕ ಘಟನೆಗಳ ಪೆಚ್ಚಿಗೆ ಒತ್ತುಕೊಡದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ, ರಚನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬೀರಿದ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆಯಾದುದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಹಂತಕ್ಕೆ ಸಾಫು ಮನಗೊಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವ್ಯಾಸಕೂಟಿ ವಾಸಕೂಟಿ-ಒಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

ಪರಿಹಾರಿಯತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೆ ನಮಗೆ ಅನಂತರ ಕೀಳಿ ಬರುವುದು ಈ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳು: ಒಂದು 'ವ್ಯಾಸಕೂಟಿ', ಇನ್ನೊಂದು 'ವಾಸಕೂಟಿ', ಎರಡೂ ಕರ್ಕಾಚಿತ ಪರಿವಾಹ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಪರಿಚಿತವೆ ಹಾಗೂ ಅದ್ವ ಅನಿಭಾಜ್ಯವೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಈ ದಿನ ಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತ್ರೆಕಾರರ ಮೂತನ್ನು ಉಚ್ಚೇಯವುವುದರೊಂದಿಗೆ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಎರಡೂ ಒಕ್ಕೂಟಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸದೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. "..... ಈವರೆಗೆ (ಸುಮಾರು ೧೭ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ) ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿದ್ದವು..... ಧಾರ್ಮಿಕ-ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ

ವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಸಂಘರ್ಷ-ಸಾಮರಸ್ಯಗಳು ತರಬೋಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಅಳವಡಾದ ಪರ್ಚು, ಬೀರಿನವು. ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತೇಜಸ್ಸು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಪ್ರಯೋಗ ಬುದ್ಧಿಗಳು ಕಂಡುಬಂದವು. ಪಂಡಿತ ಕವಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭಾವಿಗಳೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾತರಾದರು..... " ಈ ಮಾತು ೧೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಮೇಳೆಗೆ ಚಾಲುರಿದ್ದ ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ, ಪರಿವಾಸಸಂಘಕ್ಕೂ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಪರಿವಾಸ ಸಂಘದಲ್ಲಿ "ಅನುಭಾವಿ" ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ 'ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿ' ಎಂಬ ಪರಿಭಾಷೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಪರಿವಾಸಸಂಘದಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇಕೆ ಪಂಡಿತರು, ಮಠಾಧೀಶರು, ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು, ಗೃಹಸ್ಥರಾಗಿ ವಾಸದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಸಾಮಾನ್ಯರು, ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದರು. ಒಂದು ಭಕ್ತಿಯ ಅಲೆ ಎದ್ದಿತು. ಇದುವರೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಮಯ ಅಗಿದ್ದ ಮೊದಾಂತವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ದೇಶಿಯ ಸೊಗಡನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿದ್ದರೊಂದಿಗೆ ಉಬಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಪರಿವಾಸಪಾಲನದಾಯಿತು, ಅದನ್ನು ಅವರು ನೆರವೇರಿಸಿದರು. ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿವಾಸರು, ವಿಚನಕಾರರಿಗೆ, ಅವರ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಕೃತಜ್ಞರ. ಶಿವಶರಣರಲ್ಲಿ ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಪಾರಮ್ಯ, ಪಟ್ಟಿಲ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಪರಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಪರಿಭಕ್ತಿ, ಪಾರಮ್ಯ, ಪ್ರತಿವಾದನ, ದ್ವೈತತತ್ವ ಪ್ರಸಾರ ಎರಡೂ ಬಾಳಗಳು ಬಳಸಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸುವರ್ಣ ಸಾಧನ ಅದ ಕನ್ನಡ. ೧೯ನೆಯ ಶ. ನಂತರ ದೇಶೀತನ ವಾಸವಾಚ್ಯಯಾದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತ್ತದೆ.ಇಲ್ಲಿಯೂ "ಮೂತಿನ ಭಾಷೆಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿಯೇ ಹಾಡು ಕಟ್ಟುವ ವಾಸಕೂಟದ ಪರಂಪರೆ ನೆರವರಿತೀರ್ಥರಿಂದಲೇ ಮೊದಲಾಗಿರುತ್ತದೆಂದಂ"೧೩ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ "ಭಾಗವತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಾಖೆಯಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಯುಗದಲ್ಲಿ (೧೫ನೇ ಶ.ದ) ಮೊಳೆದ ವಾಸವಾಚ್ಯಯ, ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ (೧೮ನೇ.ಶ) ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು, ಸ್ಥಿರವಾದ ವರಂಪರೆಯುಳ್ಳ ವಾಸಕೂಟವೆಂಬ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ, ಒಬ್ಬ ಸಂಸ್ಕಾರಕವಾದ ಒಂದು ಅಂದೋಲನ ಎಂಬ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳಿತು. ಅದಂ ಮುದ್ದೆ ತತ್ವ ಮತ್ತು ಆಚಾರ ಧರ್ಮ ವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬತ್ತರಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಭಾಗವತ ಪುನೋ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೀತಿಯನ್ನೂ ಬೋಧಿಸಿತು. ಪದ, ಸಂಳಾದಿ, ಉಗಾ ಛೋಗ, ಈ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅದಂ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವನ್ನಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿತು. ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಲೆಯ ರಂಜನೆಗೆ ಇಳಿಸಿತು."೧೪ ಇದು ಒಂದು ಅಭಿಮತವಾದರೆ, ವ್ಯಾಸಕೂಟ ವಾಸಕೂಟಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತ ಕೆಲವರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹಿಂದಿರುವ ಮಾತು ವಿಚಾರಣೆಯ ಅಗಿದೆ. 'ಪರಿವಾಸದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಬೋಧನೆ' ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ"೧೫ 'ವಾಸಕೂಟ'ವನ್ನು ಒಂದು 'ಸಂಪ್ರದಾಯ' ಅಗಿ ಕಂಡಿರುವ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಹೇಳಿರುವುದು : "ವಾಸಕೂಟ ಎಂಬ ಪದ" ವಾಸರ ಗುಂಪು, ಪರಿಯ 'ಉಪಾರಂಭದನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ, ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿ,ವಂಥ, "ಭಕ್ತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ"ಕ್ಕೆ

ಅದು ಸಮಾಜ ಆಗುತ್ತದೆ. 'ದಾಸರು' ಹಾಗೂ 'ವ್ಯಾಸರು' ಬಳಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ. ಶಿವ ಶರಣರ ಅಂದೋಲನದ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಬಂದ ಹರಿಹರನ ಶಂಭ. ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಸಾರವನ್ನು ಈ ಸ್ವಳಕ್ಕೆ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಿಟ್ಟು ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿಯ renaissanceಯವರೆಷ್ಟೇನವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಿತು. ಅಸ್ಸಾಂ, ಬಂಗಾಲ, ಗುಜರಾತ್, ರಾಜಾಸ್ಥಾನ, ಓರಿಸ್ಸಾ, ಎಲ್ಲೆಡೆ ನಡೆಯಿತು. ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರ ಪ್ರಭಾವ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪಾಸನೆ, ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ, ಶಾಖೆ ಶಾಖೆಗೆ ಪ್ರಸರಿಸಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿಯೆ ವೈದಿಕ ಪೌರಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಸ್ನಾತಕ ಆಚಾರಣೆಗಳು ಇದ್ದರೂ, ಇವೆಲ್ಲ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಉದ್ದೀಪಿಸಲು ಮಧ್ವವಾಕ್ಯವೇ ಸರಿ. 'ಸಮಾಧವ ಸಮೋಜಿತ' ಎಂದೂ ಘೋಷಿಸಿ ದವರು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಹಾಗೂ ಅವರ ಅನುತರ ಬಂದ ಶಿಷ್ಯರು. ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯೇ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧಕವೆಂದೂ ಮಧ್ವತತ್ವ ಸೃಷ್ಟಿಸೂಚಿಸಿತು. ಈ ಪಂಥದ ಕೆಲವು ಮತಾಧೀಶರು, ಆಚಾರ್ಯರು, ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥ ಆಗುವ ಹಾಗೆ ತಿಳಿ ಗಪ್ಪಡದಪಾಠಗಳ ಮೂಲಕ ಹಂಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿಕೊಡಿದ್ದು ಹವೆಸವೂ ದಾಯಕ್ಕೆ ಮಧ್ವಮತ ಪರಿಚಯ ಆಗಲೂ ಅವಕಾಶ ಆಯಿತು. ಈ ಸಂವರ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಗಮನಾರ್ಹವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ದಾಸ ಪಂಥದ :ಬೆಳವಣಿಗೆ ವಿಠಲಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಆಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ವಾರಣಿ ಸೆಂಪ್ರ ದಾಯದ ಕಾಣಿಕೆ (Varakari system) ತುಂಬ ಬೆಳೆಯುಳ್ಳದ್ದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸರ್ವಜನಸಮಾನತೆ, ಶಾಖೆ ಕುಲಗೊತ್ತು ಆಚಾರ, ಇವುಗಳ ನಿರಾಕರಣೆ ಇಂಥ ತಾತ್ವಿಕ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಮಾಧ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕಿಂತ ಈ ವಾರಣಿಕಿಯ ಕಾಣಿಕೆ ಹೆಚ್ಚೇ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ವಾಸನೆಯಾದಿ ಮೂದ್ದ ಪರಂಪರೆಗೂ ಆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಪ್ಯೇನು ಪ್ರಾಮಾನ್ಯ ನಿರೀಕ್ಷೆ ದಾಸಪಂಥಕ್ಕೂ ಬೆಸುಗೆಯೊಂಟಾದುದೇ ಒಂದು ಸೋಚನ : ಬಹುಶಃ ಈ ಲಗ್ನಕ್ಕೆ ಎರಡೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಷ್ಣು ಪಾರಮ್ಯ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶಗಳಾಗಿದ್ದುದೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚಾರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಆಮೇಲೆ, ಬರು ಬರುತ್ತ ಪುರಂದರದಾಸರ ಶಿಷ್ಯರೆನ್ನೆಲ್ಲ "ದಾಸಕೂಟ" ರೆಂದು ಕರೆಯರು. ಆಮೇಲೆ, ಕಾಲಕಳೆದಂತೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ದಾಸಕೂಟವೆಂಬ ಈ ಎರಡೂ ಪದಗಳು ಬೇರೆ ಅರ್ಥ ಪಟ್ಟೇ ಪಡೆದವು.¹⁰¹ ವ್ಯಾಸಕೂಟವೆಂದರೆ, ಸುಷ್ಯತದಲ್ಲಿ ವರೀಣಿ ಪಡೆದು, ಮಧ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿದು, ಗ್ರಂಥ ರಚನೆ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪಡೆದವರು, ಮತ್ತು ದಾಸಕೂಟ, ದ್ವೈತ ಮೊದಲಾದ ಸಂದೇಶ, ಮಧ್ಯ ಮತವನ್ನು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ (ಕನ್ನಡ) ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದ ಭಕ್ತರ ಗಂಪು "ಪುರಂದರದಾಸರ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಉಪಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿರುವ ಎಂ.ವಿ.ಕೃಷ್ಣರಾವ್

ಅವರ ಪ್ರಕಾರ¹⁰⁰, ಪರಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಿಕ್ಕಿಯು ವಿಭಾಗ, ಒಂದು ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ಇನ್ನೊಂದು ದಾಸಕೂಟ. ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರು ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್ತು, ದರ್ಶನಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾದವರಾಗಿದ್ದರು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ರೂಪಾತ್ಮಕ ಮನೋಧರ್ಮ ಅಪರವ್ಯಾಗಿಸುತ್ತ, ತಾವು ವೇದವ್ಯಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂದು ಅವರು ಪೋಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ಲೋಕ, ಕೀರ್ತನ, ಇವುಗಳನ್ನು 'ಗೀವಾಣ ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ (ಸಂಸ್ಕೃತ) ಜನತೆಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ಮಧ್ಯಮತ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿಚಿತ್ರತೆ ತಿಳಿಸುವುದು ಅವರ ಧ್ಯೇಯ. ಹಾಗೆಯೇ ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಗ್ರಹಿಸಿ, ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು, ವ್ಯಾಸ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತ, ವ್ಯಾತ್ಯಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವುದು ದಾಸಕೂಟದ ಧ್ಯೇಯ. ವ್ಯಾಸಕೂಟ ದಾಸಕೂಟ ಈ ಎರಡೂ ಬಣಗಳವರಲ್ಲಿದ್ದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಅವರು ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಬದ್ಧರಾಗಿ ದ್ದರು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಕವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುಬಹುದು. ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ (ಮಂಡಿತರ, ಮಂಥಾನಾರ್ಯ ಪ್ರತೀಪ, ವೇದವ್ಯಾಸ ಪ್ರತೀಪ ಗ್ರಂಥ) ಅಭಿಮಾನಿ, ಉಳಿದವರ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಿಣತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಾಗ ಡಿವ್ಯಾನ್ಯ-ಮಠ-ಸವಸ್ತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುದು. ದಾಸಕೂಟದವರು ಬದ್ಧರಾದವ್ವು ಜನತೆಗೆ ತಮ್ಮ ಆಕಾರ್ಯಕರ ಬೋಧೆ, ಪರಿಸಂಚಾರಶ್ಚಮತೆ, ವೇದ ಗುರುಗಳ ಭಕ್ತಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥ ಆಗಿಸುವ ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ. ಇಲ್ಲಿ ಅವರು ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರನ್ನು ಎಷ್ಟೋ ಸುಖ ಎದುರಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ತೆಗಳಿದ್ದುಂಟು. (ಮುಂದೆ, ವಿಜಯನಗರ ಕೃತಿ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯೇ-ಅಂದೋಲನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ). ಒಂದು-ವಿಕೇಪ. ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತವಿದ್ಯಾರ್ಥರು ಪರಿವಾಸ ದಿಗ್ವಿ ಪವೆದು ಸಮಾಜದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನ್ಯ-ಅನುಕರಣೆಯೇ ಅದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನ ಕೊಡಗಿದ್ದು. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಪೂರ್ವಾಶ್ಚಮದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವತ್ತುಳ್ಳವರಾದರೂ ಅನಂತರ ಸಂವ್ಧಾರಣವಾಗಿ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ-ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯ್ದವರು. ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ-ಮಂಡಿವಂತಿಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಅಂತೆಯೇ ದಾಸಕೂಟದವರ, ಮಂಡಿ ಕುರಿತ ವಿಶಯವೇ, ಅಂತರಂಗ-ಒಬ್ಬರಾಗ ತುದ್ದಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ, ತಿಳಿಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶ-ದೃಷ್ಟಾಂತ-ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಸಾರ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೂ ಅರ್ಥ ಆಗುವಂತೆ ತಿಳಿಸುವ ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನವೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಎರಡೂ ಗುಂಪಿಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ವಿರಸವಿದ್ದುದೂ ಸಾಮಾನ್ಯ, ಜನತೆಗೆ ತಿಳಿದಿನ ಮಂಡಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ದಾಸಕೂಟದವರ ಧ್ಯೇಯ. ದ್ವೈತ ವೇದಾಂತ-ಮತವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜನತೆಗೆ ಸಂದೇಶ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಸರಳ ಪಾಡು, ಕೀರ್ತನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೂಲತೆ ತಿಳಿಸುವುದೇ ದಾಸಕೂಟದವರ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು.

ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ತಾತ್ವಿಕ ಅಥವಾ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವೇನಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ ದ್ವೈತ ಶಕ್ತ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಮತ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅನುಸರಿಸುವವರ. ವ್ಯಾಸಕೂಟ ಚ್ಚಾಚಗಿದ್ದು, ಆಕಾರ್ಯಕರ ಪ್ರವಚನ, ತಕ್ಕಬೋಧೆ, ಮುಂಪಾದ ವೇದಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಸ್ಪೃಶ ಗುಂಪು. ವೇದಗಳ

ಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು, ಭಾಷ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ, ಅನುವಾದನ ಪರಿಶೀಲನ, ಸತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆ, ಪ್ರದರ್ಶನಿಯ ಪ್ರೀತಿ, ಅದೇ ನಿಷ್ಠೆ : ದಾಸಕೂಟದವರು ಸುಗರು, ವಿಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಕುರಿತು, ಪ್ರೀತ್ಯಪ್ಪನನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರೋವಾಂಧವ ತುಂಬಿ ಧಾರಾತ್ಮ, ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ, ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಧಾರವನ ಒದಗಿಸಿಡಿಸುತ್ತ, ಭಕ್ತಿಯ ವಂಧಗಮಿಸಲೆಂದೆ ಜನತೆಗೆ ತಿಳಿಯ ಹೇಳಿದವರು ದಾಸಕೂಟದವರು. ಎರಡು ಪಂಗಡಗಳವರು ತೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಅವ ಸಮಂಜಾಸದಲ್ಲಿದ್ದ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆಗೆ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಪಲ್ಲದೆ, ಯಾರಿಗೆ ಉಪನಿವತ್ತು ಮಂಜಾದ ದರ್ಶನ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಅರ್ಥ ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯಾವೊ ಅರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರೀತ್ಯಪ್ಪನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಪ್ರೇಮ ಮೂಡಿಸುವ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನೂ ಉಪು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲಿನ ಗುಂಪು ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಳಸಿದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಿನವರು ದೈವಭಕ್ತಿ ತಿಳಿಯ ಹೇಳಲು ಅದು ನುಡಿಯುವ ಕನ್ನಡ ಬಳಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರಿವಾಹರಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರು, ವ್ಯಾಕರಣ, ಪದಗ, ಕವಿತ್ವ, ಪದವಾದಿ ನಿಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧನ ನಡೆಸಿದ ಸಾಧಕರು. ಅವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಲಿತದ್ದು 'ಕಲವರು ಸುಜಾರಾಗಿ' ಮೂತ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಒಲಿದು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ. ಅದರೆ, ಅವರಿಗೆ, ದೇವರು ಬರೀ ಜಾತಿ, ಒಳಪಟ್ಟ ಬೋಧೆ, ತರ್ಕ, ವ್ಯಾಕರಣಗಳಿಂದ ಒಲಿಯಲಾರ, ಬೌದ್ಧಿಕ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೂ ಮಂತ್ರಗಳಿ ಸಾಧನ ಅಗಲಾರನೆಂದು ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಪ್ರೀ ಪ್ರೀಪಾಲ ರಾಜರು, ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ವಾದಿರಾಜರು, ಪ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರರು ಮೊದಲಿಗೆ ವ್ಯಾಸ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ, ಪ್ರೀಪಾಲದರದಾಸರು, ಪ್ರೀವೀಯದಾಸರು, ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಅಗ್ನಿಪ್ರಾಥಮಿಕದಾಸರನ್ನು ದಾಸಕೂಟದ ಅನುವಾದಿಯಾಗಿಸುವುದು.

ದಾಸಕೂಟ ಪುರುಂದರದಾಸರಿಂದ ಅರಂಭವಾಯಿತೆಂಬ ಮಾತಿವ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಾರ ಸಾಲದು ಹಾಗೂ ಈ ದಾಸವಂಧ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಗಿ, ಕತಮಾನಸರಿದು, ಮಂಜುಕೆದಂತೆ, ವಿಜಯದಾಸರು, ಗೋಪಾಲದಾಸ, ಹಾಗೂ ದಾಸಕೂಟ ಪರಂಪರೆಯ ಜಂಟಿತನ್ನ ಬಹುದು. ಸುಮಾರು 200-300 ಜನ ದಾಸರು ಅಗಿ ಹೋದರು. ಅಗ್ನಿ ಅವುಗಳನ್ನು ವೆ, ಅಥವಾ ವ್ಯಾಸಕೂಟ-ದಾಸಕೂಟವರದೂ ಒಂದೇಯೆ ಎಂಬುದು ಇಂದೂ ವಿವಾದಾಸ್ಪದವೆ. ಒಂದೆಂತೂ ಪೌದು. ಇಬ್ಬರೂ ಸಮಾಜ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಿಸಿದ ಸುಧಾರಕರು.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಬೆಳೆಸಿ ಹುದುಗಿರುತ್ತದೆ : ಅದನ್ನು ಎತ್ತರ ಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಜಾಗೃತಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಲುಪುವನು. ಮನುಷ್ಯ, ಅತಿಮಾನವ : ಹೀಗೆ ಮನುಷ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಎಸರಿ, ಅಜಂತರ ದೈವೀ ಬೆಳೆಸುವ ಕಾಣ್ಕೆಯನ್ನಾತ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ : ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಅಪರೋಕ್ಷಮುಘಟಿ. (ಭೌತಿಕ ಚಿತ್ತಕ್ಕಾಗಿ ಅಗೋಚರವಾದದ್ದು : ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತವಾದದ್ದು, ಜಾಗೃತ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳದ್ದು) ಪರಿವಾಹ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು, ದಿವಬೇಷನವನ್ನು ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲೆ ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ತೈತ್ತೀರಿಯ ಉಪನಿಷತ್ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, "ಅಂಶುಕುಪಿತ್ವ

ಪಕ್ಕವೆಂ ವ್ಯಾಪ್ತೆ ನಾರಾಯಣ್ಕಾತೆ ಆನಂಕಮವ್ಯಯಂ....." ಒಳಗೆ ಹೋದರೆ, ಸೆಕುಲ ಜರಾಬೆದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ (ಪ್ರಸಾರಿ) ಅದೇಗಿರತಕ್ಕ ದೈವೀಜೀತನ-ನಾರಾಯಣನಿಗಾಗಿ ನಿನ್ನ ಪೈದೆಯೆಂದೆ ಬಾಳುತನ್ನ ತೆರೆದಿಡಿಸು. ಅಪ್ಯುತನಯಂ ಆ ಆ ಜೀತನ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಅವಕಾಶ ನೀಡು ಮಿಲುವಾಬಾಗಿ ಎಲ್ಲ ರುಪಿನಾಣೆಯೊ ನುಡಿದಿದೆ. "ಎಲ್ಲಿಹನು ಹರಿ ಎಂಬ ಸುಖಯವು ಬೇಡ; ಎಲ್ಲರೊಳಗೆವನಿಹನು....." ಎಂಬ ಹರಿದಾಸವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ತೈತ್ತಿರೀಯಂತ್ರೇ ಅರಣವಾಗಿಯವುರು ಸಾವು ಮಾಡುವೆ ಆರೋಪಣೆ. ಮನಸ್ಸು ಅನುಭವೆ ಒಂದೇ ಆಗಿರಬೇಕು, ಭಿನ್ನ ಆಗಿದಾದಮ, ಅವುಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಅಡಿಭಾಷ್ಯ ಆಗಬೇಕು. ಈ ಮೂರು ವಿಶೇಷಗಳೆಂದರೇ ವ್ಯಕ್ತಿ, ದೇವರನ್ನು ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ, ಎಲ್ಲದ ರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಲ್ಪಡಬೇದು ದಾಖಲೊಟದವರು ತಮ್ಮ ಸುವಾರು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನುಡಿದಿ ದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸುಲಭ ಅಲ್ಲ. 'ಅಭ್ಯಾಸೇನ ಹಂಕೌತೇಯ ವೈರಾಗ್ಯೇನ ಚಗೃಹ್ಯತೇ'ಎಂದೂ ಗೀತಾಪಾರಯಾ ಪೇಳಿದಂತೆ, ಅಭ್ಯಾಸ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಕ, ವೈರಕ ಅದ ವೈರಾಗ್ಯ ಆಗತ್ಯ. ಹಾಗೆಂದೆ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಬದುಕನ್ನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುವುದೆಂದಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಸನೊಟಿ, ದಾಖಲೊಟಿಕ್ಕು ಕೂ ಒತ್ತರು. 'ಈಸಬೇಕು, ಇದ್ದು ಜೈಸಬೇಕು' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ 'ಮಾಣವೆ ಜನ್ಮ ದೊಡ್ಡದಾ, ಇದಡಾನಿಮಾಡಬೇಡಿರೋ ಹುಚ್ಚುತ್ಸುಗರಾ' ಎನ್ನೊ ಪು ದರ ಜತೆ, 'ಧರ್ಮವೇ ಜಯವೆಂಬ ದಿವ್ಯವಂಶ್ರ'ವೆಂದು ನೀತಿಯ ಚಿಕ್ಕಿಟ್ಟನ್ನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ಬದುಕನ್ನು ಪಸರುಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಬದುಕೆ, ಇತರರಿಗೂ ಬದುಕಲು ಅವಕಾಶವೀಯ ಬೇಕೆಂದು ಕೆಲಕೆಲಯ ಮನವಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಶಿವಶರಣರು (ವಚನ), ಹಾಗೂ ಪರಿದಾಸರು (ಕೀರ್ತನ ಸಾಹಿತ್ಯ)ಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನೇ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದು, ಅವರ ಬದುಕಿಗೇ ಕುರಿತದ್ದು ಎಂದರೆ ತಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದೇನೆ ಶತಕದ ಶತಕ ರಾಜರ ಪಂಡಿತರ ಸ್ವತ್ತಾಗಿವೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಭೂಯವು ಆಗಿತ್ತು. ಮೂರ್ಗಸ್ಥ ಆಗಿ ಪಂಡಿತ - ಕಲಿತವರಂಜನೀ ಯವಾಗಿತ್ತು. ವಚನಕಾರರ ವಚನರೂಪ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗಾಗಿ ಬಾಯ್ತು ರೆದು, ಅವನಿಗಿರುವಾಗುವಂಥ ಸರಳ ಕನ್ನಡವಲ್ಲಿ, ಅರ್ಥ ಆಗುವಂತೆ ರಚಿತ ಆದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ. ಇವು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯಿಂದ, ಮರೆದಿಂದ ಹೊರತಂದೂ, ಸಾಮಾನ್ಯಮಾನ್ಯ ಆಗಿದವು. ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ತನ್ನ ಅರೋಪಣೆ, ಬಂಕನ ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಬಾಯಿ ಕೊಟ್ಟವರೇ ಶರಣರು. ಈ ಜನಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಪರಿದಾಸರು ವಚನಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ ಆದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪದ ಮೂಲಕ ಪಂದಿಯೆಂಬುವರು. ಬೆಳೆದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಡಿದರು, ವನ ವನೆ, ಉರೂರು ಸಂಕ್ತಿ ಧರ್ಯಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದ ಪ್ರವಾದಿಗಳಾದರು. ಶರಣರು ವಚನವನ್ನು ಕೇವಲ ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನಕ್ಕೆಯ ರಚಿಸಿಲ್ಲ. ಅದು ಅದರ ಶಿವಭಕ್ತಿಯ, ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಶಿವೋತ್ತಮ ಪ್ರಸಾರಕ ವನಿಧ್ಯವು ಕೊಡೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಪರಿದಾಸರ ಕೀರ್ತನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಭಕ್ತಿಯ, (ಶರಣರು ಪ್ರತೀರೋಧಿಸಿದ) ಸಜಾತನ ಧರ್ಮ-ವೇದಾಗವಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವೆ, ಪರಿವರ್ಪೋತ್ತಮ

ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವೆನು. ಶರಣರ ನಿಲುವು ಹರಿದಾಸರ ನಿಲುವು ಈ ದಿವೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ. ಅದು ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ. ಆದರೆ ಏಕೆ ಶರಣರು ಬಿಡುಗಡೆ ಕಾಯಕ ತತ್ವ, ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ಕೊಡುಗೆ-ಹರಿದಾಸರ ಮಧುಕರ ದೃಷ್ಟಿ ಸಮಾಜ ಸೇವೆಯ ಒಂದು ಮಾಧ್ಯಮ. ಶರಣರು, ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರಿಯ ಆದ ಬದುಕನ್ನು ಮಿಥ್ಯೆ, ನಿರಾಸೆ, ವಿಸ್ತಾರವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹರಿದಾಸರೂ ಅಜ್ಞೆ, ಸುನಾರದ ಕ್ಷಣಿಕತೆ ತಿಳಿದರೆ ವಿನಾ ಬದುಕನ್ನೆ ಕಣಿಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯನ ಪ್ರೀತಿ, ವಿಶ್ವಾಸ ಗಣಿಕೆಯೆ ಇಲ್ಲದ ನಿಲುವು, ದೈಯ, ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೊದಲು ಬಂದ ಶರಣರ ನಿಲುವು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ. ಹರಿದಾಸರು ಅದನ್ನು ಇನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ, ಪರಿವರಕ್ಕೆ, ಭಕ್ತಿತ್ವದೊಡನೆ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಳಸಿದರು. ವಾಚನಕಾರರ ವಾಚನದ ಸತ್ಯ-ಒಂದು ರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಹಿನ್ನೆ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪ್ರಿಯವೆನಿಸುವ, ಶ್ರುತಿ ಸುಭಗೆ ಸಂಗೀತ ರಚನೆಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಅಂದೋಲನದ ನಿಲುವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ ರೀತಿ ಅನ್ಯಾವ್ಯಕ್ತವಾದದ್ದನ್ನೆ ಬೇಕು.

ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ದಾಸಕೂಟ

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ವ್ಯಾಸಕೂಟವೆಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಅರ್ಥಾಳರೂತ್ವದೆ. ಬೇದವ್ಯಾಸರಿಗೆ ಪ್ರಿಯರಾದ ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರನ್ನೇ ವ್ಯಾಸಕೂಟದ ಅದ್ವೈತವಚನದ. ಆದರೆ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಗಮನಿಸುವಲ್ಲಿ ಆ ಪಂಥವೆಳೆಯಲು ಶ್ರುತಿ ಮೀರಿದ್ದು ವ್ಯಾಸ ಕೂಟ ದಾಸಕೂಟದವರಿಬ್ಬರೂ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮ ಉದ್ಧರಿಸುವ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಧರ್ಮ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವ ಲಕ್ಷ್ಯಯುಳ್ಳವರ. "ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿಯೆ ಹರಿದಾಸ ಪಂಥವು ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೆ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಕೊನೆಯೆ ಘಟ್ಟವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು"¹⁰ ಎಂಬ ಡಾ. ಬಿ. ಎಸ್. ಕೆ. ಶರ್ಮರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮ ಉದ್ಧರಿಸಲು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಹರಣಲು ಪಟ್ಟಿ ಪ್ರಮವಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸು ತ್ತಾರೆ. ವೈದಿಕ ವಾಚ್ಛಯದ ಸರಿಯಾದ ವಿವರಣೆಯ ಮೇಲೆ ಅಧರಿಸಿ, ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮಾಧ್ಯಮತತ್ವ ಹರಿದಾಸರಿಂದ ಪ್ರಸಾರ ಆಗುವ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಘಟ್ಟವೆ ಹರಿದಾಸರೂ ಆದ ಸ್ವಾಪನ-ಇವೆಲ್ಲದರಿಂದ, ನಾವಿಷ್ಟು ತಿಳಿಯಬಹುದು :

1. ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ದಾಸಕೂಟ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬಣ್ಣಗಳು. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪರಿಣತರು, ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಮಹಾಧಿಪತಿಗಳು, ಅಚಾರ್ಯರು, ಶಾಸ್ತ್ರವೇತರು. ಇವರ ಉದ್ದೇಶ, ದೇವಭಾವೆಯವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆ ಮಾಡುವುದು, ಅಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ, ಟೀಕೆ ರಚನೆ, ನಿರೂಪಣೆ, ಮಧ್ಯತತ್ವಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ. ದಾಸಕೂಟದ ಉದ್ದೇಶ, ಕೇವಲ ಪಂಡಿತವನನ್ನೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಹರಿಭಕ್ತಿ, ವಿಷ್ಣು ಸಮೋತ್ಸಮತ್ವ ಹಾಗೂ ಆಜ್ಞಾಯಮುದ್ದರ ಮತಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಜರಿತೆಯಿಸು

ವುದು, ಆಗಿತ್ತರಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಹಾಗೂ ನೀತಿಯಂತ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಿತಿ. ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಪರಮವಿಕೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅವರು, ಕನ್ನಡದನ್ನೇ ಸಮೂಹ ಸಂವರ್ಧನಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸಿದರು.

2. 'ದಾಸಕೂಟ'ವೆಂಬ ಮಾತು ೧೮-೧೯ನೆ ಶತಕದ ಪ್ರೀ ಪ್ರಾಣೀಶವಿಠಲರ^{೧೧} ಕೀರ್ತನೆಯೊಂದಿರಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಪದ. ಅದರ ಅರು, ಅಲ್ಲಿನ ತನಕ ಬೆಳೆದು ಬಂದು ಪ್ರವರ್ಧಿಸಿದ, ಪ್ರವರ್ಧಿಸಿದ ದಾಸಕೂಟದವರನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಚಯಿಸುವಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ದಾಸಕೂಟ' ಎಂಬುದರ ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ "ದಾಸಕೂಟ", "ದಾಸರಗಂವು", ಗೋಪ್ತಿ, ಸಮೂಹ ಎಂಬೆಲ್ಲ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಿ ರಬಹುದೆಂದು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದೇ 'ದಾಸಕೂಟ'ವೇ ಪ್ರಾಣೀಶವಿಠಲರ ಕೃತಿ ಯಲ್ಲಿ "ದಾಸಕೂಟ" ಎಂದು ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಷ್ಯದರ್ಶನದ ಪ್ರೀಪ್ರಾಣೀಶದಾಸರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪ್ರೀಪದವಿಠಲರು, ಗುರುಗಳ "ಪ್ರೀಪರಿಕಥಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನ" ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ರಚಿಸಿರುವ ಫಲಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ದಾಸಕೂಟ' ಪದ ಪ್ರಯೋಗ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಪರಿಕಥಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪುಟ : ೧೨೨೦, ಪ್ರೀಪರಿವಿಠಲ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯, ೧೯೭೭.)

ಆತುನವಿ ಕುಲ ಕಲ್ಪತರು ನಿ
 ಗೃಹ ಪರಿಯಲು ರಂಗೋಲುಮೆಯ
 ದಾಸಕೂಟಕ್ಕ ರಿಗೆನಿ ನಾ ಬೇಡಿಕೊಂಬುವನು |

(ಪು. : ೧೨೨೦)

(ಇದಲ್ಲದೆ "ದಾಸರ ಪದಕಿ ನಮಿಸೆನವರತ ಎಂಬೊ" ಪದ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ ; ಪದ್ಯ : ೧೨ ಪು. ೧೪).

"ಕನಕದಾಸನ ಮೇಲೆ ದಯೆಯೊಡಲಂ ವ್ಯಾಸಮಾನಿ ಮಹದಪಲ್ಲುರು ದೊರು ತಿತರು" ಎಂಬ ಪ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ದಾಸಕೂಟದ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗ, ಕನಕನ ಪರೀಕ್ಷೆ-ಒಂದ ವರದಿಯೊ ಇದೆ. ಇದು ದಾಸಕೂಟದ ನೆಲೆಗೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ನಂದಿಯುವಂತಿದೆ. ಒಂದು ವಿಚಾರ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸುವಂಥದು. ಪ್ರೀ ಪ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ಪ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಪ್ರೀಪಾದಿರಾಜರು, ಪ್ರೀಪಾಠಿವೇಂದ್ರಪೀಠಕರು - ಎಲ್ಲರೂ ಪಂಚಾಧೀಶರು, ಸಮ್ಯಾಗುರು. ದಾಸಕೂಟಕ್ಕದ ಐತೆ ಸಮರಸಭಾವದಿಂದ ಬೆರೆತು, ತಿಳಿವಡದಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ವ್ಯಾಸಕೂಟ-ದಾಸಕೂಟಗಳ ಒಟ್ಟಾಗಿ ನಡೆದ ಒಂದು ಅರಿಯಲಾಗದ ಕೃತಿ

ನಿರರ್ಥಕ. ಅದು ಸ್ವಾಗತಾರ್ಥಕ ಕೂಡ. ಸಮಾಜ ಹಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಂಜುಳ ದೃಷ್ಟಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರೇ ಹರಿವಾಸದಾರಂಭ ಆಯಿತು.

3. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೂಪೂ ದೇವರ ಪುಣ್ಯಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆಕಟ್ಟಿ, ತಂಬೂರಿಯ ಶ್ರುತಿಯೊಡನೆ, 'ತಂಬೂರಿ ಮಿ:ಟಿದವ, ಭವಾಪ್ತಿ ದಾಟಿದವ'ವೆಂದ ದಾಸವರೇಷ್ವಾರ ನಂದಿಗಿಳಿಗೆ ಪುಸ್ತಿಯಿತ್ತು. ಮಂಜುನೀಯರು. ದೇವರಸಾಮಾಂ ಗಳನ್ನು ಪಾಠವ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕಾರ ಪಾಡಿದವರ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು.
4. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೂ ಮುಂಚೆ ಆಗಿ ಹೋದ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕರೆನಿಸುವಷ್ಟು ಅವರ ರಚನೆ ಮೂರೆಯದಿದ್ದರೂ ಅವರು ಮಾಡಿರುವ "ಹರಿವಾಸಕವನ" ಪದ ಪ್ರಯೋಗ ಆಗ್ನಿ ಇತ್ಯ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ತೋರು ವಂತಿದೆ. ಅದರ ಒಗ್ಗು ಇನ್ನೂ ನಿರ್ಧಾರ ಆದ ಮೂಪಾದಲು ಆಗಿಲ್ಲ. ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಕ್ಷರಗಳಾದ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ, ಶರಣಾಗತಿ, ವೈರಾಗ್ಯ ಆ ಮೂತಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಶೈಕ್ಷಣಿಕದಲ್ಲಿ¹⁰⁸ ಅವರ ಹೆಸರು ಕುಡು ಬಂದಿಲ್ಲವೆಕೆ ಎಂದಾಗ, ಶ್ಲೋಕದ ಕಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.
5. ದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ರಲ್ಲಿ ಮೂಢಾಧೀಶರೂ "ದಾಸದೀಕ್ಷೆ", "ಅಂಕಿತ" ಪದದ ರೆಯಾದು ಮರವಂತಿಲ್ಲ. "ಅಂಕಿತವಿಲ್ಲದ ದೇಹ ನಿಹಿದ್ಯ" ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ ವುರಂದರರು. ಪುರಂದರರು "ದೀಕ್ಷಿತ ದಾಸರು"¹⁰⁹ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ದಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದಿದ್ದು "ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ" ಅಂಕಿತವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು.
6. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ದಾಸ ಮಗದ ಸಂಘಟನೆ ಆರಂಭ ಆಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೆ ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಶ್ರೀರಂಗದಲ್ಲಿನ ಶ್ರೀದೈತ್ಯನ ಆಳ್ವಾರರ ಪ್ರಭಾವ ಆಗಿರಲು ಸಾಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ಸ್ವರ್ಣ- ತೀರ್ಥರ ಬಳಿ ಸನ್ಯಾಸೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಶ್ರೀರಂಗ, ತಮಿಳುನಾಡಲ್ಲೆ ಕೆಲವಾರು ಕಾಲ ಇರಬೇಕಾಯಿತು. ಆಗ ತಮಿಳು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಠಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿತ್ತು ಆಳ್ವಾರರ ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧ (ನಾಲಾಯರ ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧ) 'ದ್ರಾವಿಡಮೇವ ವಂದೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಳಿದ್ದು, ಅದರ ಉದ್ದೋಪ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಗಮನಿಸದೆ ಇರಲಾರರು. ಅದೇ ಪ್ರಭಾವ, ಹಾಗೂ ಸ್ಮರಣೆಯ ಭಾಷೆ ಆದ "ಶಂವಮಿಳ" (ದೇಶೀ ತಮಿಳು) ಅನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದ ದೇವಭಾಷೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೆ ತಾಳೂ ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆಕೆ ಸಮೀಕರಿಸುವುದು ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸುವಂತಾಗಬೇಕು. ಇಷ್ಟು-ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲ, ದೈಯ ಆಗಿರಿಸಿ ಕೊಂಡು, ರಚಿಸಿದ, ಶಿರುಪಾಣಿಯಂಥ ಶೈಷ್ಣ ಭಕ್ತ ಆಳ್ವಾರರ ಸಿರಿ ನಂದಿಗಳೂ, ಭಗವಂತನಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಇಹದ ಪಾತಿ ಕುಲಗೋಪು ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಅವನು ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಿಯ,¹¹⁰ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನಿಸಿದ್ದಾತ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಈ ಮುಂಚೆಯೇ ಆಗಿದ್ದ

ಮೊಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಾಧನೆಯನ್ನೂ ಅವರು ಮಂಡಿತ ಗಮನಿಸಿರಲು ಸಾಕು. ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಮೇಳವಿಕಿ ಪ್ರೀವಾದರಾಜರು ಮಂಕುಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ನಂತರ, ಅವರು ತಾವೇ ಸ್ವತಃ ತಿಳಿವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ದೇವರನಾಮಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಹಾಡಿ, ಕುನುಮ, ಪ್ರೀವರಿಗೆ ತಮ್ಮ 'ಅಂಕಿತ'¹⁰⁰ದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿವೃಷ್ಟಿ ಸಮರ್ಪಿಸುವ ಮನೋಧರ್ಮ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದೇ ಹರಿವಾಸಪಂಥ ವೃಂದಕ್ಕೆ ಇನ, ಪ್ರವರ್ಧನೆ, ಹಾಗೂ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅಗಲಿ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

7. ವ್ಯಾಸಕೊಟಕ್ಕೆ ಪ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರೇ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರು, ದಾಸಕೊಟಕ್ಕೆ ಪ್ರೀವೃಂದದ ದಾಸರೇ ವೊದಲಿಗರೊಂದೂ ಹೇಳುವುದಿದೆ.¹⁰⁰ ಪ್ರೀವಾದರಾಜರು ಹರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ-ಪಂಥದ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದಂತೆ, ವ್ಯಾಸರಾಯರು ವ್ಯಾಸಕೊಟದ ಪ್ರವರ್ತಕರೆನ್ನಲು ಕಾರಣಾಂತು ಉಂಟು ಅವರು ಸ್ವತಃ ತಾವೇ (ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ) ರಚಿಸಿದ ವ್ಯಾಸಯಾವ್ಯತ, ತರ್ಕತಂಡವ, ಚಂದ್ರಿಕಾ, ಅವರನ್ನೂ ವ್ಯಾಸ ಕೊಟದ ಅಧ್ಯಯಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದಲ್ಲದೆ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಿಯ ತಿಷ್ಯರಾದ ಪ್ರೀವಾದಿರಾಜರು, ಪ್ರೀವಿಜಯೇಂದ್ರರೇ ಮೊದಲಾದವರನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಲು ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೀವಾದಿರಾಜರ "ಯಂತ್ರಮೃದ್ಧಿಕಾ", ವಿಜಯೇಂದ್ರರ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥ ಹಾಗೂ ಅಭ್ಯಯ ದೀಕ್ಷಿತರ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಮಂಡಿತ ಟೀಕೆ, ಇವುಗಳು ನಿರ್ದೇಶನವನ್ನಿಟ್ಟವೆಂದು ಹರಿ ವಾಸಪಂಥ, ಬೆಳೆದದ್ದು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ಸುವಿದಿತೆ.¹⁰⁰ ಅದ್ದರಿಂದ, ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ದಾಸಕೊಟದ ಮೊದಲಿಗಿರಾಗಿದ್ದರೆನ್ನ ಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಒಕ್ಕೊಟ, ಅನಂತರ, ೧೯ ನೆ ಶತಮದರೇಗಿನೂ, ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆದೇ ಇದೆ. ಅಂದೋಲನ ರೂಪದಲ್ಲಿ, "ಈ ಎರಡೂ ಕೊಟಗಳ ಗುರಿ ಯೋದೇ-ಮೇದವಿಕಿ-ಮಾವ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ದ್ವೈತವರ್ಗದವುಸಾಯಾಗಿ ವಿವರಿಸು ವುದು" ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ದಾಸವರೇಣ್ಯರು ಇನ್ನೂ ಹಿರಿದಾದ ಅರ್ಥವಿತ್ತರು. ವ್ಯಾಸಕೊಟದವರು ವಿಧ್ವಂಸಾನ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ದಾಸಕೊಟದಲ್ಲಿಯೂ ವೃತ್ತಿಮುಖಿಸಿದರು. ದಾಸಕೊಟದವರಂತೂ ಜನನೆಯ ಕನ್ನಡದ ಅಡಂಭೂಪೆ ಯನ್ನು ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಡ್ಯಮ ಅಗಿ ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದರ ಮೂಲಕ, ಮುನ್ನೆಪುತತತ್ವ, ಹರಿಭಕ್ತಿಗಳೆರಡನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಪ್ರಸಾರಗೈದರು. ವ್ಯಾಸ ಕೊಟದವರಿಂದ ದಾಸಕೊಟದವರು ಪ್ರೇರಣೆ, ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದದ್ದು ಉಂಟು, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಪುರಂದರ-ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ನೆಲೆ ಯಂತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಪ್ರೀವಾದರಾಜರು ಪಾಕಕೊಟ್ಟ ವರ್ಗ ದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಪ್ರಮುಖರು. ಇದು ಒಂದು ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಸಾಧನೆಯೆ.
8. ವೇದಾಂತ ಬೋಧನೆಗಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ (ದೇವಭಾಷೆ) ಅಲ್ಲದೆ ದೇವಭಾಷೆ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ಛಾವ ಬರೆತಿದ್ದಾಗ¹⁰¹ "ಕನ್ನಡವನ್ನು ಅನಾದರಣೆ ಮಾಡದೆ, ಕನ್ನಡವನ್ನೂ

ವೈದಿಗಿಯ ಮೂತುಂದು ತೆಗಳವೆ ಈ ಭಾವೆಯಲ್ಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕೀರ್ತಿಸಿದರು, ಲೋಕಕ್ಕೆ ಉಪದೇಶವನ್ನಿತ್ತರು".-ವ್ಯಾಸಕೂಟದಿಂದ ಸ್ತೂರ್ತಿ ಪಡೆದು ಬೆಳೆದು ಹೆಚ್ಚಿದ ದಾಸಕೂಟದ ಈ ಸಾಧನೆಗೆ, "ಈ ಪ್ರಣಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಪ್ರೀತಾರ ಪಾಡಿದವರು ಪ್ರೀತಾದರಾಯರು" ಎಂಬ ಹಿರಿಯರ ಮಾತು ಗಮನಾರ್ಹ.¹¹ ಪೂಜೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತರ ಮುಖದಿಂದ ಕನ್ನಡದ ದೇವರನಾಮಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಒಳಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದವರೇ ಪ್ರೀತಾದರಾಯರು. ಆ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರು ಅನೇಕ ತಿಳಿವ್ವದ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು, ಭೈರವೋತೆ, ವೇಣುಗೀತೆ, ಗೋಪಿನೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ರೂಪಗಳಾದ ಕೀರ್ತನೆ, ಸುಳಾದಿ-ಉಗಾಭೋಗ, ವ್ಯತ್ಯನಾಮ ಮುಂತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಸಾಧಿಸಿದರು. ವ್ಯಾಸಕೂಟ-ದಾಸಕೂಟದ ಒಗ್ಗು ಬಂದಿರುವ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಿನ್ನಡಿಯಲ್ ರೆಪ್ಪು ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಲೇಖನ, ಹಾಗೂ ಹುಟ್ಟೂರಾವ್ ಬೇರೇರಿಯವರ ಮಾತುಗಳು ಈ ಎರಡೂ ಒಗ್ಗು ವಿಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವೀಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವೇಳುಮೆದು : ವ್ಯಾಸರು-ದಾಸರುಳು ಪದಗಳು ಒಳಕೆ ಬಂದೆದು ಪ್ರೀತ್ಯಾಸರಾಯರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಪ್ರಿಯ ಹಿನ್ನಡಾದ ಪ್ರೀತ್ಯರಂದರದಾಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ. ಅನಂತರ, ವಂದರದಾಸರ ಹಿನ್ನಡರು ಅನಂತರೀಗಲು ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ರೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅದರ, ಅವೀರಿ ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ದಾಸಕೂಟಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಬೇರೆಯಾದ ಅರ್ಥವೆ ಬಂದಿತು. ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರಂದರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಪರಿಣತರು ಹಾಗೂ ಮತ್ತೆ, ವೇದಾಂತ ತತ್ವಗಳ ವೇದಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಾಖೆಗಳ ಒಗ್ಗು ತಿಳವಣಿಯೊಳ್ಳವರು, ಹಾಗೆಯೆ ಯಾರು ದ್ವೈತತತ್ವ ಮೊತದ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸ್ಥಳ ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರಿಸುತ್ತಿರಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ರಂದೊ ಕರೆಯುವ ಒಳಕೆ ಬಂದೆ ಬಿಟ್ಟಿತು. ದಾಸ ಕೂಟಕ್ಕೆರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಗೆ ಮಾಡಿರುವ ಉಪಕಾರ ಯಾರೂ ಮರೆವಂಥದಲ್ಲ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಕೃತ್ಯವಾದ ಶತ್ವದ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಸರಳ ಸೊಂದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೇಳಲು ಮೆಧುರವಾದ, ಇಂಪಾದ ಕೃತಿಗಳ (ಕೀರ್ತನೆ ಇತ್ಯಾದಿ) ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ದಾಸಕೂಟದವರ ಮಹತ್ವಾಧಿಕೆ. ಈ ಹಾಡುಗಳು ದೇಶ ಮನೆ ಮನೆಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ ಈ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಹೃದಯ ತಡೆಯಲಾರದ ಆಗದಿಂದ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆಲ್ಲ ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಅನಿಸುವುದಿಷ್ಟು : "ಪರಮಾತ್ಮನು ಜ್ಞಾನೋಮ್ಯು, ಎಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ತಿಳಿಯದೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆರಿಯಂವಂತಿಲ್ಲ. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರ ಯಾವ ಭಾವೆಯೊಲ್ಲಾದರೂ ಇರಬಹುದು, ಭಾವೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಭೇದ ಜನರು

ಯಾರನ್ನೋ ಒರಿಯಲು 'ಕೂಟ' ಪಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹೇಳಬಾರದು. ಈ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಎಂಬುದನ್ನು¹¹³ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾವೆ, ಭಾವನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ, ಪ್ರೇರಣೆ, ಭಾವನೆಯು, ಭಾವನೆಯು. ತರ್ಕಕ್ಕೆ ಹೇವರು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ. ಉಪ್ಪು ಉಪ್ಪಿಯಿಂದ, ಯಾರು ಹೇಳಬಾರದು ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ಅದಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಒಪ್ಪಿ ಮತ ಹೇಳಲು ಕಟ್ಟಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಹರಿದಾಸರು ಸಾರಿದ್ದು ಇದನ್ನೇ. ಸಾಹಿತ್ಯ, ನೈತ್ಯ ಸೇವೆ ಕೂಡ ಅವರು ಮಾಡಿ ದೈವದೊಳಗಿನ ಪದವಿದಾರೆ.

ಚರ್ಚೆಗೆ ಮುಗಿತ್ತು

ಈ ಚರ್ಚೆಗೆ ಮುರತ ಪ್ರೇರಣೆಹವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಾರದು : ವ್ಯಾಸಕೂಟ. ದಾಸ ಕೂಟದವರು ಒಂದೇ ಲಕ್ಷ್ಯವುಳ್ಳವರು. ದೈವತತ್ವವೊಂದಿದ್ದದೆ. ಇಡೀ ಮಾನವ ಸಮುದಾಯದ ಹಿತ ಚಿಂತಕರು, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು. ವ್ಯಾಸಕೂಟ¹¹⁴ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿ ಒಂದೆ ಆಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನ. ದಾಸ ಕೂಟವು ಒಂದೆ ಆಕ್ಷೇಪಗಳು ಅಡಗಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸದ್ಭಾವ ಪ್ರಮೇಯ ಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ (ಅಚರಣೆ)ದಲ್ಲಿ ತರಲು ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶ ಕ್ರಮ"ವೆನ್ನಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅಚರಣಾ ಕ್ರಮವಾಗಿಯೂ ಹರಿದಾಸರು ಸಾಧಿಸಿದರು. ವ್ಯಾಸಕೂಟದಲ್ಲಿ ದಾಸಕೂಟದ ಧೈಯವು, ದಾಸಕೂಟದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಕೂಟ ಸ್ವರ ಅಧುನತವನ್ನು ತಿಳಿಯ ಹೇಳುವ ಧೈಯವು ಒಪ್ಪೋತವಾಗಿ ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಇವೆರಡರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಖ್ಯ. ವ್ಯಾಸಕೂಟ, ದಾಸಕೂಟಗಳ ಧೈಯವನ್ನು ಅರಿತು, ಸಮಾಮೇಶಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀಮಧ್ಯಾಜ್ಞರು ತಿಳಿಸುವ ದೃಢಭಕ್ತಿ ಬರಲಾರದು. ಅದ್ದರಿಂದ ಎರಡು ಕೂಟದವರ ಕಾರ್ಯ, ಕೃತಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಇನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ್ದೆಂದರೆ ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರು ದಾಸಕೂಟದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಳಿತವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾ : ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಶ್ರೀವಾದಿ ರಾಜರು, ವಿಜಯೇಂದ್ರರು, ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರು ಹೀಗೆ. ರಾಗಿಯೆ ದಾಸಕೂಟದವರು ವ್ಯಾಸಕೂಟಸ್ವರ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಉದಾ : ಜಗದ್ಗುಢ ದಾಸರು ಜಾಗೂ ಹರಿಕಥಾಮೃತವಾರ.)¹¹⁵ "ಮೇದಾಂತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿದ ಕನ್ನಡಿಗ ನೊಟ್ಟು, ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಳಿತನೂ ಬಾರದವನಾದರೂ, ಅವನೇ ಅರಿತಿದ್ದರೂ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ಯಜನೆಯಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿದಾಸರ ಕಾವ್ಯ, ಕೃತಿ ರಚನೆ ಗಟ್ಟಿವು ಅಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರದಿರಲಾಗಿವೆ"¹¹⁶ ಎಂಬ ಮಾತು ದಾಸ ಕೂಟಕ್ಕೆ ಅಕ್ಷರಶಃ ತುಸುನೀಯ ನುಡಿಯಾಗಿ ಆಸ್ಪದಿಸುತ್ತದೆ.

ದಾಸಕೂಟ ಸೆಮ್ಮ ಸಮಾಜದಿಂದ ಈಗ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿಲ್ಲದೆಯೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕೆಲವರು ಎಲ್ಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದಾಸರ ಪಾದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವಲ್ಲಿ, ರೈಲು, ಬಸ್ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಶೇಷ ಸಮಾರಂಭ

ಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ದುರ್ಬೋಧನೆಯಿಂದಲೂ, ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಅಯಾ ದಾಸರು ಯಾವ ಭಾವನೆಯಿಂದ, ಯಾವ ಪರಿಧರದಲ್ಲಿ ಎಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೃದಯದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ತೋಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆತ್ತಿದರೋ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಭಾವ ಗಳನ್ನು ಇಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತಾದಾತ್ಮ್ಯತೆಯಿಂದ ಪಾಠವವಲು ವಿರಳ. ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದರೂ ಸರಿಯೆ. ದಾಸಕೂಟದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆ, ಜಾತಿ ಕುಲ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕೆ ಆಗಿರುವ ಹೀಳುವ ತೊಡೆದು ಸಂಸ್ಕೃತವಂತ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಿಸುವಿಕೆ, ಅವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಕನಸೆ ಅಯಿತೋ ಆ ಜಾತಿಯ ಗುಂಪುಗಾರಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಈಗ ಪರಸ್ಪರ ಆಕ್ರೋಶ, ವೈಷಮ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೆಪ್ರವಾಗಿ ತೋಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ವಚನಕಾರರಕ್ರಾಂತಿ, ಹರಿವಾಸರ ಭಕ್ತಿ ಅಂದೋಲನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಧರ್ಮ ನಾವು ಅರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಹೃದಯದ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದು ಆ ಅರಿವಿನ ಕಣಕೆ ಕಿರಣವನ್ನು ಒಳಿಸುವುದಿರಬೇಕೆಂದು ಬೆಳಕು ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ದಾಸಕೂಟದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಿದು. ಕನಸಾಗಿ ಇರಲಿ, ದುರ್ಲಭವೂ ಆಗದೆ : ಜಾಗೇ "ಉಂಭವೃತ್ತಿ" ಹರಿವಾಸರ "ಮಧುಕರವೃತ್ತಿ" ಈಗ ತನ್ನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಭಿಕ್ಷೆ, ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಗಿದೆ. ಇನ್ನು ವೈರಾಗ್ಯದ ಮಾತೆಲ್ಲಿ ? ಜಾಗೂ ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೂ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಆ ಪೌಢಮೆ, ಅರಿವು ಈಗ ಕಾಣಬಂದಾತೆ ? "ಕಾಲಾಯ ತಸ್ಮೈ ನಮಃ, ಅಕ್ರೂರವಂಶಿರವಗೃಹ್ಣತಿ....." ಎಂದಂಕೊಳ್ಳಬೇಕಷ್ಟೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿಳಿನ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ನಿರಂತ ಕೊನೆಯ ವರೆವಿಗೂ ದಾಸರ ಪರಂಪರೆಯೆ ಆಗಿ ಹೋಗಿರುವ ಹರಿವಾಸರು ಗುರುಗಳ ಸಹವಾಸ, ಅಧ್ಯಾಪನ, ಅಧ್ಯಯನ, ಅತ್ಯುಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧನೆ-ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅವರು ತನ್ನ ದಾಸವೃತ್ತಿಯನ್ನು-ಅಂದರೆ ಪಾಡುಗಳನ್ನು ರಾಗ ರಾಗ ವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತ, ತಂಬೂಲಿಯೆ ಶ್ರುತಿ ವಿನಯವ, ಕಾಡಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತ, ಚುಟಕೆ ತಾಳ ಪಾಡುತ್ತ, ಪರಿಭಕ್ತಿ ದಿಂದಿರುವ ಹಂಗಿರ ಬಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಪ್ರತಿ ನಿತ್ಯದ ಓದಾಟದಿಂದಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಜದ, ಜನತೆಯ ಬದುಕು, ರೀತಿನೀತಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವಿದ್ದಿತು. ಆ ಬದುಕನ್ನು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕುದ್ದಿ ಕರಡಿ, ಧರ್ಮ-ನೀತಿಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದೇ ಅವರ ಧ್ಯೇಯ ಆಗಿತ್ತು. ಜನರು ಅವರಿಗೆ ನೀಡುವ ಭಿಕ್ಷೆ ಅವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿಲ್ಲ. ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಪ್ರತಿ ಪಾದನೆ ಪ್ರಸಾರ, ಭಕ್ತಿಯ ಅಲೆಯನ್ನು ಮನದಲ್ಲೆ ಎಳೆಸುವಿಕೆ-ಇದಕ್ಕೆ ಅವರು ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಮುಕ್ತಿಯ ಸ್ವಾರ್ಥವೊಂದೇ ಅವರ ಗುರಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ.

ಇಲ್ಲಿ ಮತೀಯ ಚೌಕಟ್ಟು ಬರಲಿಲ್ಲವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ದಾಸಕೂಟ ಸ್ಥಾಪನೆ ಯಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಪ್ರಸಾರ. ಆದರೂ, ಅವರು ಮಂಡಿತಮಾನ್ಯ ಅದ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆ, ಬೀಕೆ-ಟಿಪ್ಪಣಿ, ಅಚಾರ-ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿ

ಮನೆಗೊಪರಿಟ್ಟು, ತಮ್ಮದೆ ಅದ ಪಂಥ-ಪಥ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪಂಡಿತರ ಕಿಲದ ಪಂಡಿತರನ್ನು, ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಸೇರುವ ಕಿಲದ ಸಮ್ಮು ಪಾಲಿಸದೆಯೆಂದರು ಹರಿದಾಸರೂ- ದಾಸವೃತ್ತಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರೇ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅಳವಡಾಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆ ಅದೇ ಅವರ ಧ್ಯೇಯ. ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಸಾರವೇ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿತೀಯಾ ಘಟ್ಟದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ವಿಜಯದಾಸರ ಧ್ಯೇಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರ ಸೂರಾಂ ಕೃತಿ, ಸುಲಾಡಿ, ಉಗಾಭೋಗಗಳನ್ನು ತಿರುಪಿ ಪಾಕೆವಾಗ ಅದೇ ಮತ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಮನೋಧರ್ಮ 'ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ'ವೆನಿಸಿದ ವಿಜಯದಾಸರ ತಿಷ್ಠವರ್ಧನದ ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲದಾಸರಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಂತೂ 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಮೃತಕಾರ'ದಂಥ ಮಧ್ಯಮತವನ್ನು ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಕಾವ್ಯ ವನ್ನೆ ಬರೆದು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅಂತರರದ ಹರಿದಾಸರೂ ಅನುಸರಿಸುವಂತಿದೆ. ಶ್ರೀರವಿಲರು, ಶ್ರೀಬಾಣೇಶವಿಲರು ಮುಂತಾದ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಈ ತೆರನಾದ ದೃಷ್ಟಿಗೋನದ ಪರಿವಿತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ದಾಸಕೊಟಿ, ತನ್ನ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕ್ಷಾಂತಿಕಾರಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು (militant tendency) ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ಮತೀಯ ಅಗಿಬಿಟ್ಟಿತು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ವಿಧನೀಯ ಪ್ರಭಾವ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯಮಠ ಶಾಖೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿದ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಅದ ಕಾಮಕೊಟಿ-ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕರಮುಕ್ತನ ಪರಿಸರದಿಂದ ಅವತರಿಸಿದ ದಾಸರು ಇದ್ದ ಸಂದರ್ಭ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರೂ ದಾಸಕೊಟಿ ತನ್ನ ಧ್ಯೇಯದಲ್ಲಿ ವಿಫಲಗೊಂಡಿತೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಒಪ್ಪಮೂಡಿದಾಗ 'ಬರುವ ಉತ್ತರ : ದಾಸಕೊಟಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅದರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಸಾರದ ಪ್ರಧಾನೋದ್ದೇಶದಿಂದ. ಅದಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರೋದಕ ಶಕ್ತಿ, ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರೆ ಸ್ವೀಕಾರ್ಯ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು. ಅದರಿಂದ, ದಾಸ ಕೊಟಿ ತನ್ನ ಪ್ರಮುಖ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿತು. ಕನಕದಾಸರು, ವೈಕುಂಠ ದಾಸರು, ಪುರಂದರದಾಸರು ಕೂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅಳವಡ ಅದರು. ಇನ್ನೂ ಓದುವ ಕಾರಣವನ್ನು ಉಪಿಸಬಹುದು. ದಾಸವೃತ್ತಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವವರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವಾರು ವಿಶೇಷ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರ ಉಚ್ಚಾರಣೆ, ಸಂಗೀತದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಕಂಪನಾಧಾರ್ಯ, ಭಕ್ತಿ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಜ್ಞಾನ ಅಳವಡವ ಅಷ್ಟೆ ಎಲ್ಲ ಎಲ್ಲ ಬೇಕೇನೇನಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಮೇಳನಿಸುವುದು ಅಪೂರ್ವವೇ: ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕಾಲ, ಅವರ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀವಾದರಾಯರ ಕಾಲ, ಅಂಥ ಗುರು-ತಿಷ್ಠರಿದ್ದ ಕಾಲ. "ದಾಸರೆಯರೆ ಪ್ರಂದರದಾಸ"ರಂಥ, 'ಕನಕ'ನಂಥ, ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಲಿ ಇದ್ದ ಕಾಲ.

ಈಗ ಹರಿದಾಸರ ಸೇವೆ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಬೇಕಿಲ್ಲವೆ ? ಎಕೆ ಬೇಕೆ ? ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ, ಜನ ಪ್ರೋದಕೆ, ಸಂಘಟನೆಗೆ ಮೂಧ್ಯಮ ಅಗಬಿಲ್ಲವೆಂದು, ಉಪಕೀಯಂ ಎಂತೇ ಆಗಲಿ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಲಿ, ಹರಿದಾಸರಂಥ ಸಮಾಜ ಸೇವಕರು ಬೇಕೇ

ಬೇಕು. ಹಾಗೂ ಬೆಳಗ್ಗೆಯೆ ಎದ್ದು ಭಗವನ್ನಾಮ ಕೇಳುವ ಪೂಜೆಗಳಿಗೆಯನ್ನು ಯಾವ ಭಾರತೀಯ ಆಸ್ತ್ರತ ಬೇಡಬೇಡವಾಣು ? ವ್ಯಾಕರಣಾದರೂ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಈ ಹರಿವಾಸ ಚಳುವಳಿಯಂಥ ಅಂದೋಲನ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಸಂತವವರು ಯಾರು? ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಣೆಬರುವುದು ಹೇಗೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ಪಾಡೇ ದುರ್ಭರ ಆಗಿರುವಾಗ : ದಾಳಕೊಟ್ಟ ಅಂತೆಯೆ ಕ್ಷಾರೇ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಎಲ್ಲೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಅದರೂ ಬರುಗುವ ಮಹ-ಧರ್ಮ ಗೋಪ್ತಿ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಹರಿವಾಸರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ : ದಾಳಕೊಟ್ಟ ಸ್ವರ ಸ್ವರ ಕಾಣಿಸಿಯಾದ ದಾಳಸಾಹಿತ್ಯ ಪುನಃ ಕನ್ನಡಿಗ ರೈತರಲ್ಲೂ ಅನುಸರಣೆ, ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಅನುವಾದಿತ ಆಗುವ ಸುಸುಧರ್ಮ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮಂಗಳ ಪಾತ್ರ, ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಬೇಕೆ. ವಿಶ್ವದ ಪೂಜಾ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಡುವ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ವ್ಯಸರ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಿಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಬಡವ ಬಲ್ಲಿದರನ್ನೇ ದಾಳವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಗೌರವ, ಪ್ರಸರಿಸುವ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆದರೆ ಮತ್ತೆ ದಾಳಕೊಟ್ಟ ದಾರ್ಯದಿಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡು. ಅದು ಈಗೂ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನೆರವೇರುವುದು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?....

ಹರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ

ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಅನುಭವದ ವಾಗ್ವಿವರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ದಾಳಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಲೌಕಿಕದ ಅಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಸ್ತಾಪಗಳಿದ್ದರೂ, ಪೃಥಾನವಾಗಿ ದಾಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಕ್ಷೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ-ಹಾಗೂ ಹರಿಭಕ್ತಿ. ಇದರ ಸಂಗಡವೇ ಶಾಸ್ತ್ರ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದ ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಸಾರ. "ಹೊಸ ಶಕ್ತ್ಯ, ಧರ್ಮ ಇವುಗಳ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಹೊಸ ವಾಣಿಜ್ಯವಾಗಿ ಉಪಭಾಷೆ ತೆರೆಯುತ್ತಿವೆ.....ಉಪ ಭಾಷಣದ ತಿಮ್ಮವಾಡಿಗಿ ಮತ್ತೂ ಮತ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಾಧನವಾಗಿ ಉಪ ಭಾಷಣ ಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕಣ್ಮರೆಯುತ್ತದೆ." "1" ಕ್ರಿ.ಶ.೧೮ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದಿನಯೆ ಬದಲಾಯಿತೆನ್ನಬೇಕು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಶಿವತರೂರು, ಅದು ನಾಡಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ "ಕಿರಿದರೂಳ" ಕಿರಿದರ್ಥವನೆ" ತುಂಬಿ ನಾಡಿದ ಮೊದಲ ಬಂದನ್ನು ಬಹುಬಹು ಸಮಾಜ, ಸಹೃದಯದವರು ಆಸ್ವಾದಿಸಿ, ಮೆಚ್ಚಿದರು. ಮೊದಲ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರ ಆದದ್ದು. ಕನ್ನೆ ಹಿರಿಯ ಗಳೊಡ್ಡು. ಒಂದುದಿ ವಿವರಣೆ ಮಾಡಲಿ. ಆದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಾಗಿ ಒದಗಿಸಿದುದು ಎಲ್ಲ ಪರಿಣಿತರೂ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕಾರಣರಾದರು. ಇದೇ ಪರಂಪರೆ ಮುಂದುವರೆದು ಕ್ರಿ.ಶ.೧೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಈಚೆಗೆ ಅರಂಭ ಆದ ಭಕ್ತಿ ಚಳವಳಿ, ಹರಿವಾಸದ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ, ಪರಿಣಿತರರ ಪಾಡಿ, ದೇವಿಯ ಬಳಕೆ, ಉಪ ಭಾಷೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡಿತು, ಕನ್ನಡ ಅದ ನಿರಿದಾದ ಪಾಡಿ, ಮಧ್ಯ, ಪಥ ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಕನ್ನಡ ಹರಿವಾಸ

ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೋಧನೆಯಾದರೂ ಈ ದೇಶ ಬಳಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಯೋಗದಲ್ಲಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿರುವುದು, ದೇವಭಾವದಿಂದಾಗಿತ್ತು, ಮತ, ದೇವಾಲಯ, ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತೆಂದೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಸಹಜವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅರಳಿಸುವ ಸುವರ್ಣ ಸಾಧನ ಆಗಿತ್ತು. ಮುಢ್ಯಾಚಾರ್ಯರಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಆಚಾರ್ಯರೂ ಬೋಧಿಸಿದ ಮತ-ಧರ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಾವ್ಯ, ಸ್ತೋತ್ರ, ಪ್ರವಚನ, ಎಲ್ಲ ಇದ್ದುದೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರ ಅಲ್ಲಾರರ ತಮಿಳು ದಿವ್ಯ ಪ್ರವಚನಗಳು ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿ. ವಾರಾಣಸಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮತತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ, ಬಳಿಯ ಜನಭಾವ (ತಮಿಳು ಭಾವ) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರವಚನಶೀಲರಾಗಲು ಇದು ಸಾಧ್ಯ ಮಾಡಿತು. ಭಕ್ತಿ ಚಳವಳಿಯು ಈ ಜನಭಾವದ ಬಳಿ, ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ಹೊರಬಂದಿತ್ತು. ಪದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅರಬ್ಬ ಅದ ಕುರುಹುಗಳಿರುವ ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ಭಾಗವತ ವಾಚನವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಳೆದದ್ದು ರುವ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಂದ ವಿವರವೆಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ, ಸಮಗ್ರ ಭಾರತದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರವಚನವನ್ನು ಅದು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದದ್ದು ಸಹ ಘೋಷಿತ ಆಯಿತು. ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳದ ಬಗ್ಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರಕಾರರ ಮಾತು ಗಮನಾರ್ಹ : "..... ಭಾಗವತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ (ಸು. ೧೪ ನೇ ಶ.) ಬೋಧಿತ ದಾಸವಾದ್ಯಯುಕ್ತ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ (೧೫ನೇ ಶ.) ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಸ್ವರೂಪದ ಪರಂಪರೆಯು, ದಾಸಕೂಟವೆಂಬ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆ, ಜನ ಸಂಸ್ಕಾರಕವಾದ ಒಂದು ಅರವಿಂದಿಯು ಎಂಬ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳಿತು. ಅದು ಮೂರ್ಛಿತವಾಗಿತ್ತು, ಅಲ್ಲಾರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಭಾಗವತ ದುರ್ಮೂರ್ಛಿತವನ್ನೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿರೀತಿಯನ್ನೂ ಬೋಧಿಸಿತು. ಪದ, ಸುಳಾದಿ, ಲಾಸ್ಯವೆಂದೂ ಈ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿತು. ಇಲ್ಲಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ, ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೂ, ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವು, ಪದಸಾಹಿತ್ಯ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ. "ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಎತ್ತರದಿಂದ ಪರಿಣಿತರಾದ ಒಂದು ಗಂಗ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಕವಿ ನಿಲುವಲ್ಲಿ ಫಲದೊಡನೆ ಮೂಡುವಂತೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕರಣರ ಮಕ್ಕಳು, ದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ತದ ಎತ್ತರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿತು, ಕೆಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಜನದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿ ಕೊಂಡಿತು. ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುವ ಪ್ರಭಾವಿಯಾದ ಸಾಧನವಾಯಿತು."¹⁸ ಪಂಪರನ್ನು ದಿಗಳನ್ನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಇನ್ನೂ ಕೇಳದವರಿದ್ದರೂ, ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳದವರಿದ್ದವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪಾಂಗಿಯ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಕೇಳದವರು ಅವರೂ. "ಜನದ ಮೇಲೆ ನಿಷ್ಣಾತ ನಿರಂತರ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ ಜನ ಸಂಮಾನಿತ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು....." ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ

ವೋದಿ, ತತ್ತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮತದ ಚೌಕಟ್ಟು, ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿಯ ಕ್ಷಿಪಿಸಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು, ಜನತೆಯ ಮಾನಸಿಕ ಮಟ್ಟವೇರಿಸಿದವು. ಮನವೀಯ ನಿಷಿ, ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು, ಇವನ್ನೆ ದಾಸರು ಅರಿತಿದ್ದು, ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ಪ್ರಸರಿಸಿದ್ದು. ಅದ್ದರಿಂದಲೇ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸರ್ವಮಾನ್ಯತೆ ದೊರೆಯಿತೆಂದರೆ ಉಚ್ಚೇಕ್ಷೆ ಅಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಮ್ಯಾಟಿಯವರ ಮಾತುಗಳು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನೂ ಗುರುತಿಸುವಂತಿವೆ¹¹⁰ : "ಓಂವೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದು ವಾಗಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ವಚನಗಳೂ ಹೀಗೆಯೆ. ಶಿವಶತಕ ಮಾನವರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೆ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ದಾಸರು ಕವಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪಾವ್ನಾ ಕವಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಇದ್ದದ್ದು ಇದರ ಮಂಪು ಕಾರಣ ಆಗಿರಬೇಕು..... ಮತ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಇವನ್ನು ತನ್ನ ಗಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸುವೆವೆಂದು ಸ್ವಾಹಿಮರು ಯತ್ನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮವಾದ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳ ಕಟ್ಟಿರುವುದೇನೋ ನಿಜ. ಶಾಗೂ ಮ್ಯಾಟಿಯವರ ಮಾತುಗಳು ಓಂದು ದೀಪಿ ನಿಜವೆ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ : ಯಾವಾಗ ಓಂದು ಮತ, ತನ್ನ ಧರ್ಮ, ನಿಷಿ, ಪ್ರಸಾದ ಮಾಡುವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಲ್ಪಾ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದೋ ಆಗ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾಜದ ಉಳಿದ ಜನರಿಂದ ದೂರ ಆಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಬಹು ಶೇಕ ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕ, ಅಪರಿಚ್ಛಿದ ಮಾಧ್ಯಮವಾದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಪರಿದಾಸರು ರಚಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದ 'ಸರ್ವಹಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ'ವಿದ್ದರೂ ಅದು ಮತ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಡ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮತ ಗ್ರಂಥ, ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ಭಾವಿಸುವ, ಜಾಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರದ್ಯುಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಇದೆ. ಆದರೆ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತುಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅನ್ವಯಿಸುವನ್ನಿಂತಿವೆ. ಮತ ಇಲ್ಲಿ ಮಂಪು ಅಲ್ಲ-ಅದೂ ದಾಸಮಾಣಿಯವರ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ. ವಿಜಯದಾಸ ರಿಂದಾಣಿಗೆ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮತ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಆಯಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದ ಪರಿಭಕ್ತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಆ ಘಟ್ಟವನ್ನೂ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಆಗಿಸುತ್ತದೆ. ಮತತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಮತಾಭಿಮಾನ ವೀರಿದ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಆಗಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ನಿಂತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನವರೆಗೂ ಬಂದ ಸನ್ನಿಹಿಗಳು, ಅನುಯಾಯಿರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದೆ ಸುಖಾದ ನಿಷ್ಕಾರ, ಮಧುಕಿ, ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿರೆಂದು. ವಚನಕಾರರಿಂದೀಚೆಗೆ ಈ ಇವರ ಬದುಕಿಗೊಂದು ಉನ್ನತ ಅರ್ಥ ಬಂದಿತು. 'ಕಾಯಿಕವ ಕೈಲಾಸ' ಎಂಬ ಮಹಾಕವ್ಯ, "ಲಯಯಿ ಧರ್ಮದ ಮೂಲ"ವೆಂಬ ಉನ್ನತ ತತ್ತ್ವ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದು, ಬೆಳಕಾಗಿ, ನಿಂತವು. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಇಂಥ ಬೆಳಕಿನ ಸಾಹಿತ್ಯವೆ. "ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಪರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ (ಬದುಕು ನಿಷ್ಕಾರ) ಈ ವಿವರೀತ ಭಾವನೆ ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿತು"¹¹¹ ಎಂಬ ಭಂಡಮೂಲಿಯವರ ಮಾತು ಅಕ್ಷರತಃ ನಿಜ. ಈ

ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಇದ್ದು ಈಗಿ, ಜೈವಿಕವಾಗಿ ಕೊಂದವರು ಪರಿಣಾಸರೆ. "ಮಾತೃಕೆ ಜನ್ಮ ದೊಡ್ಡವರು, ಇದೇಮಾತೃಕೆ ಮಾತಲು ಬೇಡಿ ಪುಟ್ಟವುಗಳಿರು" ಎಂದವರೂ ಅವರೆ. ಸಂಸಾರದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಂದಿಯಾಯಿದಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವರೂ ಪರಿಣಾಸರೆ. ಪರಿಣಾಸರು ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿ, ಜನತೆಯನ್ನು ಆ ವಿಚಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಾಗಿ ಮಾಡುವ ದಿವ್ಯಯೋಗಿ ಪ್ರಮಿಸಿದವರು. 'ಸಂಸಾರ ಮಯ' ವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ವಾಸದೂ ಮಾಡಿ ದ್ದರೂ, ಈ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವರೂ ಪಾಸರೆ. ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅನುಯಾಯಿಯಾಗಿಯೆಂದು ಪರಿಣಾಸರನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಓದಿ "ಮತ ಸಾಹಿತ್ಯ"ವೆಂದು ಮನೋಭಾವನೆ ತೆಗೆಯಬೇಕಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿ ಆಗಿತ್ತು. ಪರಿಣಾಸರು ಬಹುತೇಕ ಮಧ್ಯಮತದ ಅನುಯಾಯಿಗಳೆ ಆದರೂ ಮೂಲವ ಕೋಟಿ ಬುದ್ಧಿಯವ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಪಂಥದ ಅನುಯಾಯಿಯೆಂದು ಅವರ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಿಂದಲೂ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ, ಶುಭ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ತರ್ಕ, ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲ, ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ರಾಗದ್ವೇಷವಿರದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಾರಕರು ಪರಿಣಾಸರು ಎಂಬುದೂ ನಿಜ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿಶ್ವ ಭಕ್ತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಎಂದರೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಬೇರೆಡೆ ನಡೆದ ಪರಿಭಕ್ತಿ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡ ಅನೇಕ ಸಂತ ಕವಿಗಳು, ವೈಷ್ಣವರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಜಿಸಿದಂತೆ (ಉದಾ. ಮಹಾಭಾರತದ 'ಸಿಮಿ' ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತ ಆದ ಭಾಗವತ, ವೈಷ್ಣವ ಕೃಷ್ಣಚರಿತ, ತಂಕಾರಾವಂಶ ಅಥವಾ, ಮೀರಾಬಾಯಿಯ ಗುಣಾಭಿ ಈ ಛಂದಸ್ಸು ಹೀಗೆ) ಕರ್ಣಾಟಕದ ಪರಿಣಾಸರೂ ಕೆಲವು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಾರ, ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳ ಪ್ರವರ್ತಕ ರಾಗುವುದರಿಂದಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. "ವಾಗೂ ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ಅಮೂಲ್ಯ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ತ್ಪಿಸಿದಾರೆ. (ಅದನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಗುತ್ತದೆ.)

14. ಭಾರತೀಯ ಶಕ್ತಕಾವ್ಯದ ರೂಪರೇಖೆಗಳು : (1978) : ಪುರೂಷೋತ್ತಮ.
15. ವಿದ್ಯುನ್ನೋತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ.
16. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ : 11 ನೇ ಅಧ್ಯಾಯ.
17. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಸಮೀಪದ ಹಿರೇನಾಗಲೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ ಕೇವಲಕವಾಚು ರವಾಲಯದ ಮೂರ್ಧಾಂಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಮಾರಕವಿಜ್ಞಾನ ಅರಣ್ಯ ಅನೇಕಾನಂದನ ಸ್ಮಾರಕವನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ಯಯನ ಸೂಚಿ, ಅದು ಇನ್ನೂ ಕೂಡ ಒಡೆಯದಿರುವುದು.
18. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್‌ನಲ್ಲಿ : ಸಂಪುಟ : 33-34 : ಪುಟ-14 : ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕಪರಿಷತ್‌ನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಹಿರೇ ಆರ್.ಎಸ್.ನರಸಿಂಹಯ್ಯ (1956): ಭಾರತೀಯ.
19. ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್ : ಶ್ರೀಮತ್‌ನಾಥರಾವರು (1956) : ಪುಟ-4
20. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯನಾಯಕರ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ರೂಪದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ-ಮದುವೆ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯ ಅನೇಕಾನಂದನು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ : ಮೂಲಸಾಹಿತ್ಯನಾಯಕರ-ಮದುವೆ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯ ಅನೇಕಾನಂದನು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ
21. Merchant of Venice, Act IV, Scene 1 (Verity Edition)
22. "ಶಕ್ತಕಾವ್ಯದ ಅನೇಕಾನಂದನು ಏಕೈಕ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯ"-ಮೂಲಸಾಹಿತ್ಯನಾಯಕರ.
23. ತಿಮ್ಮಪ್ಪನಾಯಕ : "ಅನೇಕ" ಡಿ. ಎ. ಪಿ. ಮುನ್ನುಡಿಯ ಮೂಲ : ಪುಟ : 9-10, ಸು : ಎಂ. ಎ. ಅನೇಕಾನಂದನು : ಮೂಲಸಾಹಿತ್ಯ ಎ. ಎ. ನಾಯಕ : (1971).
24. ಶ್ರೀಮದನೇಕಾನಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಅನೇಕಾನಂದ : ಪುಟ-18 : ವಿಷಯಸೂಚಿ : ಭಾರತೀಯ.
25. ಭಾರತೀಯ ಶಕ್ತಕಾವ್ಯದ ರೂಪರೇಖೆಗಳು : ಪುಟ-114.
26. "Bhakti is an inner experience. It is difficult to understand how and where it begins and how it ends"- Dr. P. S. Srinivasa : 'A Comparative study of Dase and Sharana literatures' : p. 17
27. Dictionary of Visistadvaita : p. 114 (Ed. D. T. Tatacharya)
28. K. C. Varadachari : Aspects of Bhakti, p. 2
29. Epigraphia Indica : Vol. XXXII : p. 198
ಮೂಲಸಾಹಿತ್ಯನಾಯಕರ ಅಧ್ಯಯನ, ಶ್ರೀಮತ್‌ನಾಥರಾವರು, 2-1 ನೇ ಪ. ಪ. ಅನೇಕಾನಂದನು ಅನೇಕಾನಂದನು

ಇದರ ಫಲವೆಂದರೆ ಹಾಗೆಲ್ಲಿದ್ದಿರುವ ಪ್ರಾಕೃತ ರೀತಿಯ ಶಿವಾಯಾನ, ದಕ್ಷಿಣಾ ಪಥ, ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಗೃಹದ ವಿಶ್ವಾಭಕ್ತಿಯ ಇವೆವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 2ನೇ ಶತಕದ ಹಿರಿಯರಾದರೂ ಎಂಬ ಕವಿಯು ಇವ್ಯಾದಲ್ಲಿಯೂ ಬರಬಹುದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಗಿರಿಯು ದಕ್ಷಿಣದ.

30. Dr. R.D. Ranade 'Mysticism in Maharashtra': P. 4.: "This Pancharatra system derived its name from having contained different disciplines, ontology, literature, devotion, yoga and science."

'ಪಂಚರತ್ನ' ಎಂಬ ಅನಿಲವು ಪುನಃ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇದರ ಇಂತಹ ಐದು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ : ಸದಾಭಿಷೇಕ ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿ, ವಿಮೋಚನೆ, ಭಕ್ತಿ, ಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವಾಸ ವಿಶ್ವಾಸವೆಂದರೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಾಣವೆಂದು ಅರ್ಥ.

31. Hemachandra Roy: Early History of Vaisnava Sect: P. 131

32. R. G. Bhandarkar: Vaisnavism, salyism and minor Religious Systems' P. 42

33. ಅನುಭವವಿಲ್ಲದ ಹಾಗೂ ಹರಿವಾಸ ಭಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಹಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು "ಅನುಭವ"ಗೂ ಹರಿವಾಸ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು "ಅನುಭವ"ಗೂ ಸಂದರ್ಭವು.

34. ಮಧ್ಯಾಪದ್ಯರು "ಭಕ್ತಿ ಸ್ವ ಭಾಗವತಂ ಪಾಪಂ" ಎಂಬ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಪಾಪವೆಂದರೆ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಕಾರ್ತವೀರ ಹರಿವಾಸರು : ಪುಟ-27) ಇಂತಹ ಪಾಠವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

35. ಕಾರ್ತವೀರ ಭಕ್ತಿವಿಜಯ : ಕೆಲವು ಕೆಲವು ಹರಿವಾಸರು : ಪುಟ-1 : 1963.

36. ಅದೇ : ಪುಟ-2.

37. Dr. B. N. K. Sharma: 'History of Dvaita school and its Literature

* ಪುಟ. 8 ಎಂ. ಕೆ. : ಹರಿವಾಸರು : ಪುಟ-43.

38. ಇವನ್ನೇ ಪ್ರಕಟಿಸಿದವರು : "ಅನುಭವವಿಲ್ಲದ ಅನಿಲವು ಎಂದೆಂದಿಗೂ

ಸಾಕಾರವಿಲ್ಲದ ಹರಿವಾಸ ಪುನಃ ಶಕ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ "

ನು : ಕೆಲವು ಭಕ್ತಿವಿಜಯ : 1971, ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ.

39. ಅನಂತರು: ಸುತಮುಖ್ಯತ್ ಗುರುಮುಖ್ಯ ಮಂಜುಳಾ
 ತ್ವಾನ್ವ್ಯತ್ ಗುರುಮುಖ್ಯ: ಸಿದ್ಧಾಂತಮತ ಸಾರಾಃ
 ಏವ ಅಪಾರಮ್ಭರ ವಚನೈವೇನೀವದಾಃ | ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವತೆ: ಮೇವು ಅಪಾರಮ್ಭರ-
 (ಮ್. ಕೆ. ಮೇದವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯ : ಕರ್ನಾಟಕದ್ವಿ ಪರಿವಾಸು : 1965).
- * "ಸಾರಮುಖ್ಯತೆ ಸುತಮುಖ್ಯತೆ ನಂತರ ಕಲ್ಪಿತ ಧರ್ಮೀಯ" ಪದ್ಧತಿಯಾದ
 ಪ್ರಕಾರ, ಭಾಗಶಃ ಶ್ರೇಷ್ಠರಲ್ಲ ಒಬ್ಬಗೂ ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವತ್ ಮನುಷ್ಯಮೈತ್ರಿಯು
 ಮೇವು ಅಪಾರಮ್ಭರ.
40. B. N. K. Sharma : 'History of the Dvaita school of
 vedanta' p. 187
41. Ibid. "It may, in a sense, be said to have given the
 first impetus to birth of the great devotional literature
 of the Haridassas."
42. ಎದರು : 'History of Dvaita school of vedanta' : p. 77
 ಶ್ರೀ ಭಗವತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ : ಫೈ, ಎಸ್.ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ : ಪುಟ-19,
 ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು : ಫೈ, ಎಸ್. ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ : ಪುಟ-19, ಸಿಜಾ
 ಬ್ ಲ್ ಫೌನ್ಡ್ ಕಾರ್ಯಾಲಯ : ಮೈಸೂರು : 1964 ಮತ್ತು 1960.
43. ಶ್ರೀ ಕೂರ್ಮಗ್ರೇಷ್ : ಅಧ್ಯಯನವೇಶದ್ವಿ ಶ್ರೀ ಕೂರ್ಮಗ್ರೇಷ್ ಅಧ್ಯಯನದ್ವಿ ಅದು ಮೈದಿ
 ದೂರದ್ವಿ. ಇದ್ದಿ ಕೂರ್ಮ ಅದರು 1038 ರಿಂದ 1484ರವರೆಗೆ ಅಧ್ಯಯನ
 ಗಳಿಸಿದ್ದರು. ಸದರಿಕಾರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಾದ್ಯಯನ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಸಾಕ್ಷಾತ್
 ಕಲ್ಪಿತ ಸನ್ಮಾನ ಶ್ರೀಮದ ಮನುಷ್ಯ ಮೇವು ಈ ಕೂರ್ಮ ರಾಜ ಅಧ್ಯಯನಗಲಿ
 ದ್ದರು.
44. ಶ್ರೀ ಭಗವತ್ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ : ಪುಟ : 22 : ಫೈ, ಎಸ್. ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್
45. ಕರ್ನಾಟ ಭಕ್ತಿಯು
46. ಶ್ರೀ ಪದವ್ಯದವರು ಅನಂತ ಪಂಕ್ತ : ಪುಟ-7 : 1964.
47. ಕಲ್ಪಿತ ಸಮೀಪ ಪರಿವೃತ್ತಿ : ಸಂಪುಟ : 33-34 : ಪುಟ-62.
48. ಕಲ್ಪಿತ ಸಮೀಪ ಪಂಕ್ತ : ರು ಶ್ರೀ ಮುಗಿ :
 ಶ್ರೀಮದವರು ಕಲ್ಪಿತ : ಪರಿವೃತ್ತಿ ಅಧ್ಯಯನ : ಸು: ನಾ. ಕೆ ಪರಿವೃತ್ತಿರಾವ್ :
 ಪುಟ-1973 : ಮೈಸೂರು ವಿ ವಿ ನಿಲಯ : ಮೈಸೂರು.
49. ಕರ್ನಾಟ ಸುತಮುಖ್ಯತೆ ಹಾಗೂ ಪರಿವೃತ್ತಿಯು : ಪುಟ : 69 ಹಾಗೂ 91 :
 (1961) : ಕಲ್ಪಿತ ಸಮೀಪದ ಸಂಸ್ಥೆ, ಭಾರತದ

50. ನಾನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ನಂಬರ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೈಸೂರಿನ ದಿವಂಗತ ಡಾ. ರಾಮಚಂದ್ರ ರಾವ್ ಎಂಬುವವರ ಮೈತ್ರಿ ಪಡೆದಿದ್ದೆ. ಅವರು ಮೂಲತಃ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂವಾಕೆರೆದೇವರು. ತುಮಕೆರೆ, ಅಜೀವನದಿಂದ ಸ್ವತಃ ಈಗಲೂ ಅವರ ಪರಿವರೆಯವರು ಇವಾರೆ. ಅವರ ಓದಿನಿಗಲು, ಗ್ರಂಥ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿವಿಧ್ಯದ್ದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸಹಜ ಬೋಧನೆ ಪಡೆದವರಾದುದನ್ನು ತೋರಿಸಿತ್ತು. ಅವರ ಮನೆತನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಭಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮನೆತನವೆಂದಿತ್ತು. ಮನೆತನ ಅದ್ವೈತ ತತ್ವದ ಅನುಯಾಯಿಗಳೇ ಆದರೂ, ಮನೆಗೆ ಬ್ಯಾಡಲೆ ಪ್ರವಚನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮುದ್ರೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೂ ತಾವು ಭಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರೆಂದಿತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಧರ್ಮ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು, ಪರಿವರವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿ, ಇದು ಗುಣ. ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ, ಮನೆಯ ಓದಿಯ ಮಗನಿಗೆ "ವಿಶು" ಎಂದೂ ಬರುವ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಇರುವುದು ಇಂದಿಗೂ ಪದವು ಬಂದಿರುವ ಪದ್ಧತಿ. ನನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ಮೂಲ ಪದವು "ವಿಶು" ಎಂದೇ. ಇನ್ನೂ ಈ ಪರಿವರವರಾದರೂ ಸುಮರ್-ಆದ್ದಾರೆ.

51. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಶೋಧನೆ : 1970 : ಪುಟ : 285-287

52. ಪ್ರಿಯಾದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು : ಪುಟ 7 : ೬-೬ : ಡಾ. ಪರಿವರವರವರ.

53. H. G. Bengeri : Haridasa

54. ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿವರವರು : ಪೆ.ಸಿ. ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ : ಪುಟ-240.

55. ಪರಿವರವರ ಪ್ರಿಯಾದಾಸರವರು ಬರೆದಿರುವ ಬರಹ ಪತ್ರ ಕಾಲ : 24-0-84 (ಅನುಬಂಧ ವಿಸ್ತರಿಸುವುದು).

56. ಕರ್ನಾಟಕ ಧರ್ಮವಿಜಯ

57. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಧಿಕಾರ.

58. ಪ್ರಿಯಾದಾಸರವರ ಬರಹ ಪದ್ಧತಿ : ಪುಟ : 6-7 : 1956 : ಅ. ಎ. ವೆ. ವರದವರು.

59. ಪರಿವರವರವರ ಗೋಪಾಲ್ : ಪರಿವರವರವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಇದರ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು, ಪರಿವರವರ ಪರಿವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥವಿವರ : ಬೆಂಗಳೂರು.

60. ಪ್ರಿಯಾದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು : ಪುಟ-೬-೬ : viii

61. ಪ್ರಿಯಾದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು : ಪರಿವರ ಅಧ್ಯಾಪಕ : 1973 : ೬೬೬ ಹಾಗೂ "ಪರಿವರವರವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆ" - ಮೈಸೂರು : ಎ. ವಿ. ನಿಲಯದ ಪ್ರಕಟಿತ "ಪರಿವರವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು" ಬರೆದ ಗುರುಬರವರ.

- 62. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ : ರಂ. ಪ್ರೊ. ಮಂಗೇ : (1964) : ಪುಟ-227 : ಉಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂಡಳಿ, ಮೈಸೂರು.
- 63. ಟಿ.ಎಂ.ಕೆ. ಸುಬ್ಬಾರ ಅಂದಿ ಮರಾಠಿ ಪುಸ್ತಕ : ಪುಟ-516 (1981).
- 64. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆ : ಸಂಪುಟ-6 : ಸಂಚಿಕೆ-3 : ಪುಟ 11-15.
- 65. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನ ಪ್ರೊ. ಆರ್. ಎಸ್. ವಾಣಿಮಾಣಿ ಆದರೆ "ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರುಗಳಾದ ಜನಕ ಚರಿತ್ರೆ" ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸತ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.
- 66. ಈ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹಾಗೆ ಉಳಿದಿದೆ.
- 67. ಕೊಡು ಹಾಸನ : ಎಪಿಕ್ರಾಪಿಯಂ ಇಂದಿಯಾ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಹಿತ್ಯ (ಅನುಬಂಧ).
- 67. ನೋಡಿ : ಕನ್ನಡ ಹಾಸನ : B. N. K. Sharma : History of Dvaita School of vedanta : p. 258
- 69. ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರ ವಾಚನಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದ ಹೆಚ್ಚಿನವರು : (ನಂ : ಮರಾಠಿ ಕನ್ನಡ ಕರ್ಮ : 1935) (ಸುಬೋಧಾ ಪಾಠಶಾಲೆ : 1960).
- 70. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳು : : ಪಾಠಿಕ : ಉ : ಪಿ. ಪರಿಶೋಧನೆ
- 71. ಅದೇ : ಪುಟ-11.
- 72. ಆರ್. ಎಸ್. ವಾಣಿಮಾಣಿ : ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದ ಜನಕ ಚರಿತ್ರೆ : ಪುಟ : 6, 7 ಮತ್ತು 9
- 73. ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದ ಸುಬೋಧಿಗಳು : 1968 : ಪ್ರಾ ಪದೇಶ್ಯ ಹರಿಮಾಣಾಹಿತ್ಯ ಮಂಡಳಿ : ರಂಗನೂರು.
- 74. 75. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳು : ಪಾಠಿಕ : ಪುಟ : xii
- 76. ಅದೇ. "The earliest Telugu Kirthanas are by Tallapakam composers who belong to the 15th century. For the first time in the history of South Indian Music, we have across the divisions of a song into Pallavi, Anupallavi and Charana."
- 77. ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದ ಜನಕ ಚರಿತ್ರೆ : ಆರ್. ಎಸ್. ವಾಣಿಮಾಣಿ : (1966) ಪುಟ-8.
- 78. ಹರಿಮಾಣಾಹಿತ್ಯದ ಉಳಿಸು : ಪುಟ-8 ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಸುಬೋಧಿಗಳು.
- 79. ಹರಿಮಾಣಾಹಿತ್ಯದ ಉಳಿಸು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದ ಸುಬೋಧಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪದೇಶ್ಯ ಹರಿಮಾಣಾಹಿತ್ಯ ಪತ್ರಿಕೆ : 1957 : ಸಂ-1 : ಸಂಚಿಕೆ-3,

80. ಕರ್ನಾಟ ಭೃಗುವಿಜಯ : ಪುಟ-5.
81. ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ವಿಜಯ : ಪುಟ-20.
82. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನ್ಮತದಾಸರ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಸಂಘಟನೆ : ಪುಟ-5.
83. ಕ್ರಿ. ಪರಮೇಶ್ವರ, ಹರಿಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ : ಹರಿಹರಗುಡು : 1958 : ಅಡಿ : ಪದಕ ಪುಸ್ತಕ : ಪುಟ-3.
84. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನರ ಕೃತಿಗಳು : ಪೀಠ : 17 ನಂ: ಪುಟ : (1973) ಮೈಸೂರು ವಿ. ವಿ. ನಿಲಯ : ಮೈಸೂರು.
85. ಅಡಿ.
86. ಹರಿಹರ ಪದಕ : ಕರ್ನಾಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆ : ಅನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪದಕ : 1970 : ಪುಟ: 271-291 : ಮೈಸೂರು.
87. Introduction to Karnataka Haridasa Sahitya : Appendix
88. ಪಾಠ್ಯಗುರು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ : ಕರ್ನಾಟ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಾಚನಿಕವಿಜ್ಞಾನ : ಪುಟ-88-90; ಹಾಗೂ ಅರ್. ಎಸ್. ಪಂಚವಿಜಯ : ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನರವರವರ ಪದಕ ಪುಸ್ತಕ : ಪುಟ-9.
89. ಹರಿಹರ ಪದಕ : ಕೆ.ಎಸ್.ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣರಾವ್ : ಕರ್ನಾಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆ.
90. ಹಾಗೂ ಇನ್ನೆ ಕೃಷ್ಣವರ್ಮದಾದ, ಜನಪದದ ಕ್ರಿ. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನರವರವರು, ನೂರ ಅಡಿ ಪುಸ್ತಕ.
91. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನರವರವರ ಪದಕ ಪುಸ್ತಕ : : 9-10.
92. "ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ" ಮುಖ ವಿಚಿತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೊಡುವ ಯಾವೂ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನರವರು. ಇನ್ನೂ ಇವರ ಛಂದೋ ಸ್ಮರಣೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಲ್ಲ (ಬಿ. ಪರಮೇಶ್ವರವರವರ ಬರೆ ನಡೆದ ವಿಷಯ ವಿವರಿಸಿ).
93. ಡಿ. ಕೆ. ಭವಾನೀಶ್ವರವಾರ್ : ಅನುಭವವನ್ನು ಮತ್ತು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವ.
94. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನರವರ ಕೃತಿಗಳು : ಪೀಠ : ಹಾಗೂ ಕ್ರಿ. ಪಿ. ಪರಮೇಶ್ವರವಾರ್ ಅಡಿ ಬರೆ ನಡೆದ ವಿಷಯ ವಿವರಿಸಿ.
95. ಇನ್ನೆ ಹರಿಹರಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಳವಡ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುವ ಯಾ : ಡಿ. ಪದಕ ರವರವರವರು ತಿಳಿಸುವುದು.
96. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನರವರ ಕೃತಿಗಳು : ಪೀಠ : ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ :
97. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪುಸ್ತಕ : ಕೆ. ಕ್ರಿ. ಪೀಠ : ಪುಟ 147, 1964.
98. ಅಡಿ, ಪುಟ : 228 : 1964.

99. ಅಡಿ : ಪು. 257
100. A. P. Karmarkar, N. B. Kalamandari : 'Mystic Teachings of the Haridasas of Karnataka.'
- 101.-102. Ibid. p. 10
103. 'ಶ್ರೀಭಕ್ತದೇವರಾಯರು' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಈ ವಿಷಯ "ಭಗವತಃ ಭಕ್ತಾರಾಭು ಪರಮಾಣ ಕೂಟಾರ್ಥ" ವಿಷಯಸೂತ್ರ : ಭಾರತೀಯ : 1964 : ಪುಟ-87.
104. ದಾಸರಾಯನಿಂದ ಎಂಬ ಪದ ಪ್ರಯೋಗ, ವಿಷಯದಾನಾಪದ್ಧಿಯೂ ಆಗಿದೆ. "ಶ್ರೀನರಸಿಂಹರು ಸೇವಿಸಿ... ಅನಂತರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಸಾಂಸ್ಕಾರಿಕ ಅನಂತರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪದ ಬರೆಯಲು".
105. ನಮಃ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣಾಯ ನಮಃ ಶ್ರೀ ನ್ಯಾಯೋಗಿನಿ |
ನಮಃ ಭಕ್ತರಾಯರಾಯರಾಯ ವಿಷಯದಾನಾರಾಯಣಿ ನಮಃ ||
106. ದಾಸರಾಯನು ದ್ವಿತೀಯ ಭಟ್ಟರ ಸಾಧನೆ : ಪುಟ-5.
107. ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಬಸವಶ್ವರರೂ ಸ್ವಭಾವದ ಸಾಧನವು : ಪದ್ಯಾಯನೆಯೂ ಅಲ್ಲ ವೆಂದೆ ಪ್ರಿಯನೆಯೂ ಅಲ್ಲ ಭಕ್ತಿಯ ನಮಃ ಕೂಡಬಹುದಾಗಿದೆ.
108. ದಾಸರಾಯ : ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ಅಂತಃ.
109. ದಾಸರಾಯನು : ದ್ವಿತೀಯ ಭಟ್ಟರ ಸಾಧನೆ : ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ. ವಿ. ವಿಜಯ : ಪುಟ : 6
110. ಶ್ರೀಭಕ್ತದೇವರಾಯರು, ಶ್ರೀಕೇಶವರಾಯರು, ಶ್ರೀನಾರಾಯಣರು, ಶ್ರೀನಾರಾಯಣಶ್ವರರು ಹೀಗೆ.
111. ವಿ. ಕೆ. ಭಕ್ತನೇನಾರಾಯಣ : ಅನುಭವಾನುಭವ ನಮಃ ಪರಿಭವಾನುಭವ.
112. ಹರಿದಾಸರಾಯನು ದ್ವಿತೀಯ ಭಟ್ಟರ ಸಾಧನೆ : ಪುಟ : 7 : ಬಹುಭವಾನುಭವ : ಕೆ. ಎಂ. ಶ್ಯಾಮಲಾ.
113. Karnataka Historical Review, Vol. IV, Jan-July 1937 Pp. 87-95
- 114.-115. H. G. Bengeri ; Dasakuta : p. 30
116. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಾ. ಕೆ. ವರದಾನಾಪದ್ಧಿಯು ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳು ಅಧಿಕವಿಷಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ: ".....ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗ, ಅಧ್ಯಾಸ (ಮಧ್ಯ) ಪ್ರವಾಹ ಇವೆ ಮೊದಲಾದ ಮೂಲಭೂತಗಳ ಕಾರಣ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ನಡೆದರೆ, ಪ್ರವಾಹಮುಂಭವವನ್ನು ಮರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಯಿತು ಕೃತಿಭಾಗವಾಗಲು ಮಾತ್ರ ಭಾವನೆಯ (ಅಂತರ ಕನ್ನಡದ) ಸೂತ್ರವೆಂಬ ಪ್ರತ್ಯ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣರಿಗೆ ಸ್ವರೂಪವು ನಮಃ ಭಕ್ತನೇ ಸರ್....." ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ನಿರೀಕ್ಷಾ ಈ

ಮಾತು* ಮೂವುರಿಂದಿ....." ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕನ್ನಡದ ಮಾತನಾಡುವವರು ಇದನ್ನು ಬರವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಈ ಅಭಿಜ್ಞೆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನೀಡಬೇಕು.....

'ಪರಿಷತ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾದಾರಾಳದ ಈ ಕ್ರಿಯಾದೇವತೆ ಮೂಲ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಮಾಡಿತು. ಅದರ ಕನ್ನಡದ ಕ್ರಿಯಾದಾರಾಳದ ಮತ್ತು ಗುರುಗಳಿಂದ ಭರ್ತಾಪುಸ್ತಕಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ, ಕ್ರಿಯಾದಾರಾಳದ ಕ್ರಿಯೆಯ ಕೊಡು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನೀಡಬೇಕು. ಅದೇ ಅಲ್ಲ : ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಅದರ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕ್ರಿಯಾದಾರಾಳದ, ಪುಸ್ತಕದಾರಾಳದ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದಾರಾಳದ ಮಾರ್ಗವೇನು ಎಂದು ಕೊಡಿತು. ಮಾರ್ಗವು ಹ್ಯಾಪ್ಪಿ ಮಾರ್ಗವು, ಮಾರ್ಗವು ಸ್ವಲ್ಪ ನೀಡಿತು. ಕನ್ನಡದ ಮತ್ತು ಮಾತು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನೀಡಬೇಕು. "ಕನ್ನಡದ ಮೂಲ ಪರಿಷತ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ (ದಾರಾಳದ) ಮತ್ತು ಮೂಲದಾರಾಳದ ಕನ್ನಡ (ಕ್ರಿಯೆ, ಕೆ. 1687-1750)ದಲ್ಲಿ ನೀಡಿತು ಯಾವು....." ಅದರ.....ಈ ವಿಷಯ ಪುಸ್ತಕದ ಕಾಲ ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಡಿತು, "ಕನ್ನಡದ ಪುಸ್ತಕದ ಕ್ರಿಯಾದಾರಾಳದ ನೀಡಿತು, ಮೂಲದಾರಾಳದ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದ ಕನ್ನಡದಾರಾಳದ. ಮೂಲದಾರಾಳದ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದ ಪರಿಷತ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕನ್ನಡದಾರಾಳದ.

- 117. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ : ಈ ಕ್ರಿಯಾದಾರಾಳ : 1964 : ಪುಟ-4.
- 118. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ : ಪುಟ-314.
- 119. ಮಾತು : 1 : ಪುಟ-29.
- 120. ಕನ್ನಡದ ಪರಿಷತ್ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಆರ್. ಎಸ್. ಮೂಲದಾರಾಳ : ಪುಟ-249. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ : 1952.

* ಪರಿಷತ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ : ಪುಟ : 130-138 : "ಪರಿಷತ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲ", ಈ ಕನ್ನಡದಾರಾಳ : ಪರಿಷತ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ : ಮೂಲದಾರಾಳ : 1967.

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಲ್ಕು

ಪ್ರಮುಖ ಹರಿದಾಸರು ಹಾಗೂ
ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳು

ಪ್ರಮುಖ ಹರಿದಾಸರು ಹಾಗೂ ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳು

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಎಂದಿನಿಂದ ಎಂಬ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಇರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಭೇದ, ಅಭಿಮತಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಾವು ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಅಂತೆಯೇ ನಾವು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೇ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಅದ್ಭುತಪ್ರವರ್ತಕರಾದುದರಿಂದ ಅವರ ಬದುಕಿನ ಎಳೆಗಳ ಒಗ್ಗು ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಹರಿದಾಸರ ಒಗ್ಗು ಪರಿಚಯಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಶಾಸನದ ಆಧಾರ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯರೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಜನಕರೆಂದು ಹಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರೂ ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ಬದುಕಿನ ಎಳೆಗಳ ಒಗ್ಗು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿಲ್ಲ.

ಇತಿಹಾಸವನ್ನು "ಏಕಾಂತದ ಪ್ರಾವೀಣಕ ವರದಿ"ಯೆನ್ನಬಹುದು. ಅದರ ಅದು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿರಬೇಕು. ಆಗಲೇ ಅವಕ್ಕೆ ಇತಿಹಾಸದ ಪರ್ವಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಓದು ವಿಶೇಷ ಘಟನೆ ಒಬ್ಬರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದದ್ದು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಜನತೆ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವುದೂ ಇವೆ. ಇದನ್ನು ಐತಿಹ್ಯ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಕಡಿಮೆ. ವಸ್ತುವಿಷ್ಟೆ ಅಂಶ ದೊರೆವುದೂ ಕಡಿಮೆ. ಕಲ್ಪನೆ, ಅಸಂಗತ ಸಂಗತಿ ಬಳಸುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು. ಹರಿದಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು ಐತಿಹ್ಯಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಹಾಗೂ ಅವರು ಆತಿಮಾನುಷ ವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂದ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಜನತೆ ಅಪರಿಚಿತರ ಬಹುದಾದ ಗೌರವವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಎಳೆ ಜಾಳು ಜಾಳಾಗಿ, ವಸ್ತುವ ನೆಯ್ಯೆಯ ಕರಾವ್ವಕತೆ ಕೊರೆಯಾಗುವ ಹಾಗಿ, ಅದು ಬಾಳಿ ಬದುಕಿನ ಹರಿದಾಸರ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಳು ಅಂಶಗಳ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಮೊದಲಿಂದಲೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಬರೆದು ಇಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಬರೆದವರಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು, ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ಬರಬೇಕು. ಎಲ್ಲವೂ "ಇದುಕು ತೇ ಗುಹ್ಯತಮಂ" ಎಂಬಂತೆ ಆದರಿದಾಗಿಯೇ, ಸತ್ಯದ ಅಂಶದ ಸುಷ್ಕ ಕಲ್ಪನೆ, ಏಳೆಳೆಗೆ ಹೆಣೆದ ಕತೆಯ ಹಂದರ, ನೈಜತೆಯನ್ನೆ ಮರೆಬಿಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಹರಿದಾಸರ ವಿಚಾರವಲ್ಲೇನೂ ಆವಮಾದವನ್ನೆ ಮತ್ತಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿ ಮಹಾಪುರುಷರ ಟೀವನ ಕಥನ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದ್ಭುತ ಮಹಿಮೆಗಳ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ, ಪದಾರ್ಥಗಳೂ (miracles), ಘಟನೆ (legend)ವ್ಯಾಪ್ತಗಳೂ ಬೆಳೆದು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ; ಆಗ್ನಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ಅಂಶ ಯಾವುದು, ಕಾಲ್ಪನಿಕತೆಯನ್ನೊಂದು ಪ್ರಥಕ್ಕರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಕರ ವಿಚಾರ.

ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪ್ರವಾಸಿಗರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಅಶ್ವಿರೂಪಿ ಎಂಬಾತ, "ಧಾರತೀಯರು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಿಯರಲ್ಲ, ಇತಿಹಾಸದ ಜತೆ ಕೆಲವು ಹೇಳಲು ಪ್ರಿಯರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಇವರು ಮುಂದೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲಾರರು" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.¹ ಆದರೆ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಜವೆಂದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಭಾವುಕತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ, ನೈಜತೆ ಮರೆಯಾಗಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮೊದಲಿಂದ ಬರೆಯದೆ ಇದ್ದದ್ದು. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಂದಮೆ ಅಳಿದವರು ಬರೆಯುವ ಶಾಸನ, ಆಯಾ ಕಾಲ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕಾವ್ಯ-ಅನಂತರ ದೊರೆಯುವ ಕ್ರಿಪಿಯೆತ್ತು, ಬನ್ನೆರು, ಹಿಬ್ಬ ಇವುಗಳು ಆಯಾ ಕಾಲದ ವೃತ್ತಿನಿಧಿಗಳು, ಸಂದೇಶವಾಹಿನಿಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. ಪರಿವಾಸವನ್ನು ಕುರಿತ ಕತೆಯೂ ಆದೇ. ಅದರೂ, ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಬಂದ ವೃತ್ತಾಂತ-ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪರಿವಾಸಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದ, ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿದ್ದ, ಅನಂತರ ಬಂದ ಪರಿವಾಸಿರಿಂದಲೇ, ಬರೆದು ಕೊಂಬುವರಿಂದಲೂ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ ವಾಸನಾಹಿತದಿಂದ, ಪ್ರಮುಖ ಪರಿವಾಸದ ಕಥನ ವ್ಯತ್ಯಾಂತವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಾಗ ಹೇಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದು ಕರ್ತವ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ.

ಮೊದಲಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆ ಕುರಿತಂತೆ,² ಪ್ರೊ. ಆರ್. ಎಸ್. ಪಂಚಮುಖಿಯವರು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ವಿಧಾನ ಕ್ರಮವನ್ನೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಕ್ರಮದ ಪ್ರಕಾರ, ಹರಿದಾಸರ "ವಾಸನಾಹಿತಿ" "ವ್ಯಾಸನಾಹಿತಿಗಳ" ವೃತ್ತಿನಿಧಿಗಳಾದ ಹರಿದಾಸರೂ, ಮಂಜುನಾಥರಾಗಿದ್ದೂ, ಹರಿದಾಸರಾಗಿ ಕೈಂಕರ್ಯ ನಡೆಸಿದ ಮಂಜುನಾಥರೂ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಪರಿಮಾ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೩ನೇ ಶ. ದಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯ನೇ ಶ.ದವರೆಗೆ.

1. ಮೊದಲು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩ನೇ ಶತಕ-ನರಹರಿತೀರ್ಥರು (ಮಧ್ಯಾಭಾಯಾರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಹಿಬ್ಬರು)
2. ಅನಂತರ ಸುಮಾರು ೧೦೦-೧೫೦ ವರ್ಷ ವಾಸನಾಹಿತಿ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ.೧೫ ದಿಂದ ೧೬ ರವರೆಗೆ ಆಗಿ ಹೋದ ಪರಿವಾಸ ಮಂಜುನಾಥರೊಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಚರಮರೋಧಿಯರು ಹಾಗೂ ವಿಚಿತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕರ್ತೃಗಳೇ ; ಹರಿದಾಸನಾಹಿತ್ಯದ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬ ಶ್ರೀವಾದ ರಾಜರು, ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಶ್ರೀವಿಜಯೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು, ಶ್ರೀವೈದೇಂದರ ದಾಸರು, ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರು, ಶ್ರೀಕವಿಕದಾಸರು, ಶ್ರೀವೈಕುಂಠದಾಸರು, ಮೊದಲಾದ ಮಂಜುನಾಥರು.

ಇದಾದ ಮತರ ಒಂದೆರಡು ಶತಕಗಳೇ-ರಕ್ತಸಂಕರಿಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಆಳಿದರು. ವಿಧವಿಂಗಿಯರ ಸತತ ಸೂರೆಗೆ ಈವಾದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮರಣಹಿಂದೆ, ವಾಸನಾಹಿತ್ಯ ಛಿದ್ರಗೊಂಡಿರಲು ಸಾಕು. (ಇದೇ ರೀತಿಯ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ವ್ಯತ್ಯಸ್ತ ಆದದ್ದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩ನೇ ಶ. ದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಾಂತಿ,

ರಾಜವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲದ ಕೊನೆ, ಕೇಂದ್ರಬಿಂದು ಆಗಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣನ ಕನ್ನಡಿ ಸಂಗಮದೊಳಗಿರುವ, ಎಲ್ಲವೂ ವಚನಕಾರರ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಪಾಕಿಸಂಪಾದಿಸಿ ನಿಜವೆ. ಅವರ ವಚನ ಸೃಷ್ಟಿ (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨ನೇ ಶ.ದ ಶತಮಾನವು) ಮೂಲದವರಾದ್ದು ಆ ಚಳವಳಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು. ಅವರ, ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ, ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸರ ಸಂಪ್ರದಾಯ- ಅವರ ಭಕ್ತಿ ಆಂದೋಲನ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯಂತ್ಯಾಲಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಪ್ರೀತಾರಾಧಾರವೆಂದ್ವ ತೀರ್ಥರ ಬೃಂದಾವನ ಸ್ವೂರ್ತಿಯಿಂದ ಮೂಡಿಸಿದೆಯೆಂದು. ಆಂದೋಲನದ ಗತಿ "ವಿಚಾರಣೆ"ವೆ ಆದರೂ, ವಿಜಯದಾಸರಂಥ ಮಹಾ ಮಹಿಮೆಯ, ಕೃತಿಕಾರರು, ಬಂದ ಹಂತ ಇದು. ಇದನ್ನು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ಘಟ್ಟವೆನ್ನ ಬಹುದು. ಅಂತೆಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೇ ಶ.ದ ಪ್ರೀತಾರಾಧಾರವೆಂದ್ವರ ಮಂತ್ರಾಲಯಕ್ಷೇತ್ರ ಬೃಂದಾವನಸ್ವೂರ್ತಿ (೧೨ನೇ ಶ.ದವರೆಗೆ) ವಿಜಯದಾಸ, ಗೋಪಾಲದಾಸರ, ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರ, ಪ್ರೀತ್ಯಸನ್ನವೆಂಟಿದಾಸರ ಬಗ್ಗೆ ಕೂಡ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ (ವಚನಮುಖಿಯವರು ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ, ಮೂರನೆಯ ವಿಭಾಗ ಕ್ರಮವನ್ನು - ಪ್ರೀತಾರಾಧಾರವೆಂದ್ವತೀರ್ಥರ - ವೇದೇಶತೀರ್ಥರ - ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅವಧಿಯ ವಿಭಾಗವೊಂದಿಗೆ, ಅಂದರೆ, ವಿಜಯದಾಸರಾದ್ಯಾದಿ ಹರಿದಾಸರ ಜಾಣಿ ಸೇರಿಸಿರುವುದು ಹಾಗೂ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಘಟ್ಟ ಆಗಿ ನಾವು ಪರಿಭಾವಿಸಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿರುವ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ.) ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನವಂತೆ, ಮೊದಲಿನದು ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಯೋಗ, ಅನಂತರ ಮಹಾಕೃತಿಗಳ ಯೋಗ, ಉತ್ತೇಜಕ ಯೋಗ-ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಯೋಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮೊದಲ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸಸಂಘಟನೆ, ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಸಂಘಟನೆ ಯೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಪುರಂದರದಾಸರಾದಿಯಾಗಿ ಹರಿದಾಸರು, ವಾದಿರಾಜ ರಂಥ ಮಹನೀಯರು ನಡೆಸಿದ ವಾಣ್ಯಯ ತಪಸ್ಸು-ಕೃತಿಗಳೂ, ಮೂರನೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧವಿಧಗಳಿಂದ ಪಾಪಕಿ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ಷೋಭೆಯಿಂದಾಗಿ ನೆಲೆ ತಪ್ಪಿದಂತಾದ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತೇಜಕವಿತ್ತು. ಪುನಃ ಸಂಘಟಿಸಲು ಕಾರಣರಾದ ಪ್ರೀತಾರಾಧಾರವೆಂದ್ವ ತೀರ್ಥರ ಸಮರ್ಥ ವೇತ್ಯತ್ವ-ಉತ್ತೇಜಕ ಯೋಗ; ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಯೋಗ-ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಕೃತಿಗಳೂ ಹಾಗೂ ಪರಿಕಥಾವ್ಯಾಪಾರದ ದಂಥ ಅದ್ಭುತ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ವೇತ್ಯತ್ವ-ಸ್ವೂರ್ತಿಯಿಂದ ಬೆಳೆದು ಹರಿದಿದ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆ. ಹೀಗೆ ಇದು ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಧಾನಕ್ಕೂ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ, ಒಂದು ಅಂಶ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಿಯೆ :

[ವ್ಯಾಸಂಗದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಯೋಗವನ್ನು ಸಂವರ್ಣ ಯೋಗವೆಂದೂ, (ಮೊದಲ ಹಂತ) ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಯೋಗವನ್ನು (ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತ) ಪುನರಂತ್ಯಾನಯೋಗವೆಂದೂ ವಿಭಜಿಸುವುದು ಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಕತವನನ

ಕಾಲಮಾನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣ ಆಗಿ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ವಸ್ತುಸ್ವರೂಪ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಯಿತೆಂಬುದು ನಿರರ್ಥವಾಗಿರುವ ವೇದ್ಯ ಆಗುತ್ತದೆ.]

ಪೌರಾಣಿಕ ನಂಬುಗೆ, ಬೆಲೆದು ಬಂದ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾದ ಭಾವನೆ, ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ, ಜನತೆಯ ಬದುಕನ್ನು ಗ್ರಾಮೀಣರ, ಮತ-ಧರ್ಮ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜನತೆಯ ಬದುಕಿನ ಅಡಿಭಾಷ್ಯ ಅಂಗ ಆಗಿರುವುದು ಸುದಿದಿತ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕಾಣದ ಕೈಯನ್ನು, ಕಾಣದ ಅಂತರ ಪತ್ತಿಯ ದಿವ ಚೇತನ ವನ್ನು ದೇವರಂದಾ ಕರಿದಂತೆಯೆ, ವೇದಪೂರ್ವ, ವೇದಯಾಗಿ, ಪುರಾಣಗಳ ಯಾಗಿ ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಕೊಡುಗೆ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟದ್ದು. ವೇದ ನಿರಾಕರಣ ಮತಗಳ ಕೊಡುಗೆಯೂ ಅಲ್ಲದೇನಲ್ಲ. ಖಂಡನ-ಮಂಡನ ಮೊದಲಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದದ್ದು, ಹಾಗೆಯೆ, ಗೀತೆಯ ಮಾತು ಸಮಾಜದ ಬದುಕನ್ನು ನಡೆಸುವ ಘಂಟವಾದಂತಿದೆ-ಆದೂ ವೈದಿಕ ಮತ ನಂಬುವವರಲ್ಲಿ. "ಯದಾಯದಾಹಿ ಧರ್ಮಾಸ್ತು ಗ್ನಾನಿರ್ಭಾವತಿ ಭಾರತ! ಅಭ್ಯುತ್ಥಾನಮಧರ್ಮಾಸ್ತು...." ಎಂದು ನುಡಿದು, "ಸಂಭವಾಮಿ ಯೋಗೀ ಯೋಗೀ" ಎಂದು ನುಡಿದ ಗೀತಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ಹಾಗೆಯೆ ಕೃತ, ತ್ರೇತ, ದ್ವಾಪರಗಳಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿರುವುದೂ ಎಲ್ಲ ಭಾರತೀಯರೂ ಬಲ್ಲದು. "ಎಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಗ್ನಾನಿ ಯಾಗುವುದೂ ಆಗಿ ನಾನು ಅವತರಿಸಿ ಬರುತ್ತೇನೆ" ಎಂಬುದು ಧರ್ಮಭಾರವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೊದಲಾದ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮದವಲಂಬಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಘೋಷಿಸಿರುವ ಉದ್ಯೋಷ ಏನು ಪರಿಯ ಪಶ್ಚಿಮಪಾರ್ಶ್ವದ ಅತ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ತನ್ನದೆ ಅದ ಎಕಿನ್ನ ಅವನುತರಿಸಿಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿ, ಅವತಾರದ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧಿಸಿದುದನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇವೆ. ನಿಂತಿಯ ಚೌಕಟ್ಟು, ಧರ್ಮದ ಅಚರಣೆ, ಸಮಾಜದ ಬದುಕಿಗೆ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ನೀಡುವ ಸ್ಥಿರ ಮೌಲ್ಯಗಳೆಂಬುದು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಬಂದ ಭಾವನೆ, ನಂಬುಗೆ ಕೂಡ, ಇವೇ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪದದಲ್ಲೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿರುವುದು ಸಹಜವೆ ಆಗಿದೆ.

ಹರಿವಾಸ ಕಾಲ ಸಂಧಿ ಸಮಯ

ಹರಿವಾಸರು ಬಂದ ಯುಗ-ಕಾಲ ಅಂಥ ಸಂಕ್ಷಮಣ ಕಾಲದ್ದು. ಮತನೀಕಾರದ ಸಂಘಟಿತ ಮತನ ಅಂದೋಲನ, ಒಂದು ಸಮಾಜ ಬದಲಾವಣಾ ಚಳವಳಿಯಾಗಿದ್ದು, ಕಾರ್ಯತತ್ವದ ಮೂಲಕ, ವೈದಿಕ ಮತಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿರುವುದನ್ನೂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲಿನವರೆಗೆ ಬೆಲೆದು ಹೆಚ್ಚು ರವಾದ ಜಾತಿ-ವರ್ಣಾತ್ಮಮ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯಲು ಪ್ರವಿಸಿ, ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧಿಸಿದ ಸಮಯ ಅದು. ಹಾಗೆಯೆ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯ ಎಚ್ಚಿತ್ತಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಚಳವಳಿ ಪೋಷಕ ಆಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಳವಳಿದ ಅವೈದಿಕ ಮತಗಳಾದ ಜೈನ-ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ, ಶಂಕರರಿಂದ ವೃತ್ತಿ ಪಾದಿತ ಆಗಿ ತನ್ನದೇ ಅದ ಜಟಿಲತೆ ಉಳ್ಳ ಜ್ಞಾನಪ್ರಧಾನ ಅದ ಅದ್ವೈತ, ರಾಮಾನುಜದ ಸ್ವಾಮಿ, ಭೃತ್ಯ-ಶೇಷ-ಶೇಷಿ ಭಾವ ವೃತ್ತಿಪಾದಿಸುತ್ತ,

ಶ್ರೀಮನ್ಮಾರಾಯಣೇ ಕರ್ಪೂರ್ತಮನಂದಂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ವಿಶ್ವಾತ್ಮ್ಯತೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಪಂಚ ಆಗಿದ್ದರೂ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮೇದವ್ಯಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವಾಹೀಲೆಂದೆ, ಹರಿಯೆ ಪಾರಮ್ಯ ಪಾಪಕಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮತೆ ಎತ್ತಿ ಓದಿಯೆಂದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾರ್ಯರು ಅವತರಿಸಿ ಬಂದೂ, ದ್ವೈತತತ್ವ ಸ್ವಾಹೀ, ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಹರಿದಾಸರ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯಗಳು : ವೈದಿಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಉಳಿಸಿ, ಬೆಳೆಸುವುದು. ಹರಿಭಕ್ತಿ, (ಮೂರ್ತಾತ್ಮ್ಯಚ್ಚಾನಭ್ಯಲ್ಯ) ಪರಿವರ್ಪೋತ್ತಮತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದು, ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಮತೆ ಪ್ರಸಾರ. ತನ್ನೊಲಕ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಧ್ಯೇಯ ಅಪರದ್ವಯ. ಆಯಾ ಹರಿದಾಸರು ಬಂದ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಅಂಥವೆ, ಅಂಥ ಸಂಧಿಸಮಯವೆ ; ಈಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವೆಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅಂದ ಮೂತ್ರಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾದ ಹರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂಬ ಧೋರಣೆ ಸರ್ವಥಾ ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ಹರಂಹರಯೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದಾಗ, ಅವರ ಮೂಲಕ ಪರಂಪರೆಯ ಸಮಾಜದ ಬದುಕೇ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಗಮನಿಸುವುದು ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು :

ನಮಃ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಾಯ ನಮಸ್ತೇ ವ್ಯಾಸೋಗಣೇ |
 ಕಮ್ನು ಪ್ರಕಂದರಾಜಯ ವಿಜಯರಾಜಯತೇ ನಮಃ ||

ಇದರ ರಚನೆ, ಸಂದರ್ಭ, ಅವಧಿ, ವಿಷೇ ಇರಲಿ, ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತ ಆಗಿರುವ ಹರಿದಾಸ ಮಹನೀಯರು, ಇಬ್ಬರು ಮಹಾಧೀಶರು, ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಹರಿದಾಸರು. ನಾಲ್ವರೂ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ, ಜುತೆಗೊಡಿ, ಸವಣೂದ ಉನ್ನತಿಗೆ, ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಪ್ರವಿಂಬವರು.* ಇಡೀ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದಂತೆಯೆ, ಪ್ರಥಮ ಪಾಪದ ಪ್ರಮುಖರಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ದಾಸಕೊಟ್ಟವನ್ನು ಧೋಷಿಸಿ, ಬೆಳೆ ಸಂಘಟ್ಟಿದರು. ವ್ಯಾಸರಾಯರಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಿಗ್ಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಪ್ರಕಂದರಾಜರು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಹಂತದ ಪ್ರಮುಖ ಹರಿದಾಸರಾದಂತೆಯೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಶಿಶುವಾಪ ರ್ನೊ ಸಿಕೊಂಡವರು. ಅನಂತರ ಸುಮಾರು ೧೫೦ ವರ್ಷದ ನಂತರ ಬಂದ ವಿಜಯದಾಸ ರಾದರೂ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಘಟ್ಟದ ಪ್ರಮುಖರು. ಈ ಹಂತದ ಗುರು ಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿ, ಸ್ಪೂರ್ತಿ ಬೇಕೆನವಾಗಿ ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಶಿರ್ಘರು ಇದ್ದರು. ಅವರ ಚೈತನ್ಯ ನೆಲೆಯಾದ ಶ್ರೀ ಬೃಂದಾವನದಿಂದ ಸ್ಪೂರ್ತಿಗೊಂಡ ವಿಜಯದಾಸರು ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತದ ಆದ್ಯರು ಹಾಗೂ ಅವರಿಂದ ಅನಂತರ ದಾಸಕೊಟ್ಟ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತೆ ಜ್ವಲಿಸಿ ಹಳಗಿತು. ವಿಜಯದಾಸರ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠರಾದ ಗೋಪಾಲ ದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು, ಮೋಹನದಾಸರು, ಪ್ರಾಣೀಂದಾಸರು, ಪ್ರಸನ್ನ

ವೆಂಕಟದಾಸರು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪರಿವಾಸರು ಬಂದೂ ತಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನೆ ದೀಕ್ಷೆಯಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಲಯಿಗಳಾದುದಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದರು. ಭಕ್ತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ವ್ಯೋಹಿಸಿ, ಬೆಳೆಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲದೆ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಪಂಚಕಲ್ಪ ಎರಡನೆ ಪಂಚಕಲ್ಪ ನಡುವೆ ಬಿಜಾಪುರದ ಬಳಿಯ ಕಾಯಿದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಮೋದ ಮಹೋಪನಿಷದಾಸರನ್ನೂ ನಾವು ಮರೆವಂತಿಲ್ಲ. ಅವರು ಈ ಎರಡೂ ಪಂಚಗಳ ನಡುವಣ ಸೇತುವೆ ವಿದ್ವಂಕ. ಹಾಗಾದರೆ ಶೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಲ್ವರೇ ಮೂತ್ರ ಉದ್ದೇಶರಾಗಲು ಕಾರಣ ? ಆದಂ ಸಾಂಧರ್ಭಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಆಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆನ್ನಬಹುದಷ್ಟೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟಗಳಾದ ಸ್ವಪ್ರಜಾತ್ಯಕ್-ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದನ ಯುಗಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಆಚಾರ್ಯರು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು-ಶ್ರೀ ಪ್ರಾಸರಾಯರು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು-ಶ್ರೀ ವಿಜಯದಾಸರು. ಎನ್ನುವುದು ನಿಜ. ಇದರಿಂದಲೂ ಈ ಶೋಕ ತುಂಬು ಸಮಂಜಸವೆ. ಇದರಿಂದ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಪರಿವಾಸರುಂದರೆ :

1. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು
2. ಪ್ರಾಸರಾಯರು
3. ಪಾದಿರಾಜರು
4. ಪುರಂದರದಾಸರು
5. ಕನಕದಾಸರು
6. ವೈಕುಂಠದಾಸರು (ಮಧ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರಲ್ಲದ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರು)
7. ಶ್ರೀವಿಜಯದಾಸರು
8. ಇದೇ ಸರಿಸುಮಾರಿಗೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು ಹಾಗೂ ಕಾಯಿದಿಕೆಯ ಮಹಿಪತಿ ರಾಯರು.
9. ವಿಜಯದಾಸರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಗೋಪಾಲದಾಸರು
10. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ನಂತರ ಅಂದರೆ, ೧೯ನೇ ಶತಮಾನ ತುಳುಗೆ ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಪರಿವಾಸರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ. ಅಂದ ಮೂತ್ರಕ್ಕೇ ಸಾಧನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಾವುದೇ ಛಾವನೆಯನ್ನೂ ತೆರಬೇಕಾದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಪಂಚಗಳ ಪರಿವಾಸ ಪ್ರಮುಖರನ್ನೂ

ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯಿಸಲು ಅರ್ಹವೆನಿಸಬಹುದು. ಆನಂತರ ಬಂದ ಹರಿದಾಸರ ಬಾಹುಳ್ಯ ಒಂದೇ ಆಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಕೂಡ 'ಚರ್ವಿತ ಚರ್ವಣಾ'ವೆನ್ನುವಂತಿವೆ, ಹಿಂಸೆ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿ ಸಮುದಾಯದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅನುಕರಣೆಯ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ, ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರ: ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ, ತನ್ನ ದ್ರೂತಗತಿ ತಲುಪಿದ್ದುದು ಇನ್ನೂ ಬಹುಮಟ್ಟದವರೆಗೇ. ಹರಿ ದಾಸ ವಾಚ್ಛಿಯದ ಉಗಮ ಕುರಿತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಕುರಿತಾದ ಹಾಗೂ 'ಅದ್ವೈತೋಪನಿಷತ್' ಕುರಿತಂತೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. ಶ್ರೀ ನರಹರಿತೀರ್ಥ ರಾದರೂ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರು ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಮಧ್ಯಾಹಾರಿಯರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯರೊಬ್ಬರು ಒಂದು. ಇನ್ನೊಂದು, ಅವರನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ದೊರೆತಿರುವ ಕೊರತೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನ. ಆ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ, ಒಂಭತ್ತು ದೇಶದ ಗಣಪತಿ ರಾಯನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಿ ಸ್ವಾಮಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಂಬವ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಅನಂದತೀರ್ಥರ ಜತೆ ಇದ್ದವರಾದ್ದು, ಅವರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಅವರ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸೋತು, ಮಧ್ಯಾಹಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ, ನರಹರಿತೀರ್ಥರೊಬ್ಬ ಅಭಿವಾಹ ತಳೆದು, ಶ್ರೀ ಸೀತಾರಾಮ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪೂಜಿಸಲೆಂದು ಆಚಾರ್ಯರಾಗಿತ್ತಾದ್ದು ಹಾಗೂ ಅದೇ ಮೂಲರಾಮರೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದದ್ದು. ಇದು ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಾತೀಕವೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶ ಆಗುತ್ತದೆ. ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ನಾಲ್ಕೇ ಪಾಡು ದೊರೆತು ಅವರ ನಂತರ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಶತಮಾನ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಂದ ವಿಧ್ಯಾಕ್ಷವಾಗಿ ಹರಿದಾಸ ಭಕ್ತಿಪಂಥ-ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆ ಆರಂಭಗೊಂಡುದರಿಂದ, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವೆ ಚಲಿಸಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದುದರಿಂದ, ನಾವು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಂದಲೇ ಪ್ರಮುಖ ಹರಿದಾಸರ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಡಲಿದ್ದೇವೆ. ಎಲ್ಲ ಹರಿದಾಸರ ಜೀವನ ಕಥನವೂ ಸುಂದಿತವಿದ್ದು, ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಬಹುಶಃ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಟ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಅದ್ವೈತ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿ ಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಮರಣೀಯರು. ಒಂದೆಂದರೆ, ಅವರು ಆರಂಭಿಸಿದ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಹಾಗೂ ಬೆಳೆದ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆ ; ವ್ಯಾಸರಾಯನಂಥ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿ ಆ ಮೂಲಕ ಹರಿದಾಸರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದ್ದು. ಎರಡನೆಯದು, ಸ್ವಯಂ ತಾವೇ ಹರಿದಾಸರಾಗಿ, ಮಹಾಭಿಜತಿಗಳಾದರೂ ದಾಸಭಾವದ ವಿನಯವಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆದು, ಅನೇಕ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ-ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಸಿದುದು ಈ ಎರಡೂ ಗಣನೀಯ ಅಂಶಗಳೆ ಆಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಹಿರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಸಂಶೋಧಕರೂ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ

ವಂತೆಯೇ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸರಸ್ವತಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿನಿಂದೆಂದು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಾಕ್ಯ ರಾಜ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣಿ ಕಾರಣ ಪುರುಷರು ಶ್ರೀಪಾದರಾದರು.

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಜೀವನ-ಕೃತಿ ಒಂದು ಅರಣ್ಯೋಟಿ

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಅತ್ಯವ್ಯಕ್ತವ ಬಗ್ಗೆ ಕೋಲಾರದ ಮಂಟಪವಾಗಿಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶ್ರೀಮಂತದವರ ಪುಕಟಾರಂಭ ಚರಿತ್ರೆಯ ಜತೆ, ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೃತಿಗಳು, ಶ್ರೀನಿಧಿ ತೀರ್ಥರಂಬುವರು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಹಾಗೂ ಭೀಮಚಾರ್ಯರಂಬುವರು ಒರೆ ದಿರುವ 'ಶ್ರೀಪೂರ್ವಾರೋಧಗುಂಪುವೆನು ಕಲ್ಪತರು' ಇವುಗಳು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಸಹ್ಯಾಸ ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ನಂತರದ ವಿವರ ನೀಡುತ್ತವೆ. 'ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಕಥಾವ್ಯಾಸ.' ಶ್ರೀಪಾದರಾಜ ಚರಿತ್ರೆ ಮುಂಚಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಜನ್ಮ ಸ್ಥಳ ಶ್ರೀರಂಗ ವೆಂದು (ತಮಿಳುನಾಡು) ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, 'ಇತ್ತೀಚೆಗೆ' ಡಾ|| ಜಿ. ವರದರಾಜಾ ರಾಯರು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳ ಹೀರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಅವರು ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ಬೆಟ್ಟಿ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಬ್ಬೂರಂಬಲ್ಲಿ ಕಳೆದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ತೀರ್ಥನಗಳು, ಸಂಸ್ಕೃತ ವೆಂಚರತ್ನ ಮಂಜುಷುತಿ, ವಿಜಯದಾಸರ ಸಂಘಡಿ. ಇವುಗಳೆಂಬೂ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತದ ಎಳೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಅನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಬಳ್ಳಿಯ ಅಬ್ಬೂರು ವಸಾಹತೆಗೆ ಪವಿತ್ರ ಯಜ್ಞಾಸ್ಥಳಗಳ ಸ್ಥಳೀಯರು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯತಿಗಳಾದ ಪುಷ್ಪಣ್ಣತೀರ್ಥರ ವೃಂದಾವನ ವಿರುವ ಸ್ಥಳ. ಕಣ್ಣನದಿಯ ತಲೆ. ಸುತ್ತ ನಿರ್ಜೀವನಿಸಿದ. ಯತಿಗಳ ಅಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಸೌಮ್ಯಳೆ ನೀಡಿದ. ಸಮೀಪದ ಗುಡ್ಡವೆಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪುರುಷೋತ್ತಮತೀರ್ಥರಂಬುವರು ಗುನೆಯಿದೆ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ಶ್ರೀಪುಷ್ಪಣ್ಣತೀರ್ಥರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ತಾಯಿ ಯಂದಿರು ಪರಸ್ಪರ ನೋಡಲಿಯರು. ಅದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಬಾಲ್ಯ ಅಬ್ಬೂರಿನಲ್ಲಿ ಆಗಿವೆಯೆಂದೆ ಊಹಿಸಬಹುದು. ತಂದೆ, ಶೇಷಗಿರಿಯಪ್ಪ, ತಾಯಿ ಗಿರಿ ಯಮ್ಮ, ತುಳುವಂತವ ವೈಷ್ಣವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು. ಇವರ ಮನೆತನ "ಪೂರ್ವನಾಸ್ಥಯಂಜ" ರೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಇನ್ನೊಂದು ಅದ್ಭವವರು 'ತೋಳು ತಿಲ್ಲಾಯ'ವೆಂದು. ಆದರೆ, ಮಧ್ಯಾಪಾರಂಭರು "ನಂದೂತಿಲ್ಲಾಯ" (ನಡುವೆಂಬೆ) ದಾಖರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದಂತೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ತೋಟದ ಮನೆಯವರೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು.* ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಜನಿಸಿದ್ದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೦೬ರಲ್ಲಿ. ಅವರ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ಅಕ್ಷೀನಾರಾಯಣನೆಂದು. ಬಾಲ್ಯ ಕಳೆದ ಅಕ್ಷೀನಾರಾಯಣ ತುರುಗಾಹಿಡನಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ, ವಿವ್ಯಾಭಾಸ ದೊರೆಯದಿದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ತಂದೆ ತಾಯಿಯೂ, ಅಥವಾ ಇವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗುರು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂ ತಿಳಿಯದು. ಮೇಲೆ ಉದ್ಧರಿಸಿರುವ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾ ಪಾರಂಭರ ಶಿಷ್ಯರನ್ನೊಬ್ಬರಾದ ವಿದ್ಯನಾಥತೀರ್ಥರ ಮನೆತನ ಹೀಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಳು

ಸ್ವ ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣತೀರ್ಥರು, ಬಾಲಕ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನನ್ನು ಕರೆದು ತಮಗೆ
 ಪುರೈದೆಯೆಂದು ತೋರಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ ಸಂಗತಿ ಚಿತ್ರಿಸಿಗೊಂಡಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ
 'ನಾರಾಯಣ ನೀಡಿದ ಚುರುಕು ಉತ್ತರ, "ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ, ಮನೆಗೆ
 ಮಗುತ್ತಿರುವ ದನಕರಗಳನ್ನು ಗವಾನಿಸಿ, ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಇರುವ ಸೂರ್ಯನನ್ನು
 ನೋಡಿ. ಅಬ್ಬಾರು ಎಷ್ಟು ದೂರವೆಂದು ತಿಳಿಯಿತೆ" ಎಂಬುದು ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ
 ತಿಳಿದಿತು. ಬಾಲಕನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಊರು ಸಮೀಪ ಆಗಿದ್ದುದು ಧ್ಯಾನಾತ್ಮಕವಾಗಿ
 ತಿಳಿಯಿತು. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯನಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ತವಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರ ಗುರು
 ದ್ವಯಂತಿಶ್ವೇಶ್ವರಾದ ವೈಕುಂಠೋತ್ತಮತೀರ್ಥರ ಭೇಟಿಗಾಗಿ ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣ
 ರು ಬಂದುದರಿಂದಲೂ, ವೈಕುಂಠೋತ್ತಮತೀರ್ಥರು ಅಬ್ಬಾರಿನಲ್ಲಿದ್ದುದ್ದ
 ಲೂ, ಭೇಟಿಯ ಸ್ಥಳ ಅಬ್ಬಾರೆ ಎಂದೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬಾರೆ
 ವರ್ಣತೀರ್ಥರು ಭೇಟಿಗಾಗಿ ಬಂದ ಉದ್ದೇಶವೂ ನೆರವೇರಿತು. ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥ
 ಅರ್ಪಣಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಣಾಸ್ಸನ್ನಿತ್ಯ ಬಾಲಯತಿ ದೊರೆವಣಿ ಎಂಬ ಅವರ ಆಕೆಯ,
 ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಪೂರೆಯಿಸಿದಂಪಾಯಿತು. ವೈಕುಂಠೋತ್ತಮ
 ರದ ಮೂಲಕ, ಬಾಲಕನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು, ತಮ್ಮ ಮನದ ಅಭಿಪ್ರ
 ಪಡಿಸಿ, ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ತಮ್ಮ ಜತೆಗೇ ಬಾಲಕನನ್ನೂ, ಅವನ
 ತಾಯಿಗಳನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದರು ತಮ್ಮ ಮಂತ್ರಗಳವಾದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಸ್ತ್ರೀರಂಗಕ್ಕೆ.

ಇಲ್ಲಿಂದ, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನ ಬದುಕು ಒಂದು ಜೊಸ ತಿರುವು ಪಡೆಯಿತೆನ್ನ
 ದು. ಕಾವೇರಿ ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀರಂಗ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದಿವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ
 ನ ಸ್ತ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸುಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯರಾದ ರಾವಣಾನಂಜರ ಕಾರ್ಯ
 ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣತೀರ್ಥರ ಸಮರ್ಥ ಲೇಖಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ದಿನೇ
 ದೈಹಿಕ-ಮಾನಸಿಕ-ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿನು ಬೆಳೆದ. ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶವಾದ ನಂತರ
 ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗ. ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣತೀರ್ಥರು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸನ್ಯಾಸ
 ಯನ್ನು ನೀಡಿ ತಮ್ಮ ಸುಸ್ಥಾನದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಆಗ್ನ
 ನ್ಯತರಾಗಿದ್ದ, (ಪ್ರೀತಾಘೋಷಂಧ್ರ ಪೂಕದ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯವಾದ) ವಿಠಲೇಂದ್ರ
 ರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಕಳಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಯತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ
 ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೂ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಗುರುತುರಿಯರ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರ
 ಪಾತ್ರನಾದ. ತತ್ಪವಾರಂಗತನೂ ಆದ.

ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರೀದಿಠೂದೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನೊಂದಿಗೆ
 (ನೀಲೋರುಚಿಚ್ಚೆಯೆ) "ಕೊಪ್ಪ"ವೆಂಬಲ್ಲಿಯ್ದು ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು
 ಏನು ಕ್ಷೇತ್ರವೋದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ, ಅಂದಿನ ಉತ್ತರಾದಿಪಂಚದ
 ಐದಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಪ್ರೀತಘೋಷಾಠತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದರು. ಉಭಯ ಯತಿ
 ನೂ ಪರಸ್ಪರ ಕಲಿತರು. ಅನಂತರ ಪ್ರೀತಘೋಷಾಠತೀರ್ಥರು ಬಾಲಯತಿಯವರ

ದಂತೆಯೇ ಕೆನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳೆಲ್ಲವೂ ದೇವರು ಪ್ರಕಾಶನಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಲು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ ವೈರುಷರು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು.

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಜೀವನ-ಕೃತಿ ಒಂದು ಕಿರುನೋಟ

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಆತ್ಮವೃತ್ತದ ಬಗ್ಗೆ ಕೋಲಾರದ ಮಂಟುಬಾಗಿಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶ್ರೀಪಾದರವರ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಚರಿತ್ರೆಯ ಜತೆ, ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೃತಿಗಳು, ಶ್ರೀನಿಧಿ ತೀರ್ಥರೆಂಬವರು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಾವೃತ್ತ ಹಾಗೂ ಭೀಮಾಚಾರ್ಯರೆಂಬವರು ಬರೆ ದಿರುವ 'ಶ್ರೀಪಾದರಾಜೋಪಗ್ರಹವಂತ ಕಲ್ಪತರು' ಇವುಗಳು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ನಂತರದ ವಿವರ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಕಥಾಮೃತ,^೧ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜ ಚರಿತ್ರೆ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಶ್ರೀರಂಗ ವೆಂದು (ತಮಿಳುನಾಡು) ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಡಾ|| ಜಿ. ವೆಂಕಟರಾಜಾ ರಾಯರು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳ ಪೀಠಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಬೆನ್ನವಟ್ಟೂ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಬ್ಬೂರಿಬಲ್ಲಿ ಕೆಳವರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ತೀರ್ಥನಿಗಲು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಂತ್ರರತ್ನ ಮಾಲಾಸ್ತುತಿ, ವಿಜಯದಾಸರ ಸುಳಾದಿ, ಇವುಗಳೆಂಬಲೂ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಜೀವನವೃತ್ತಾಂತದ ಎಳೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಜನ್ಮವಟ್ಟೂದ ಬಳಿಯ ಅಬ್ಬೂರಿ ಮಾರ್ಪಡಿಗೆ ವಲಿಶ್ರ ಯಶ್ವಾಸ್ಥ್ಯಗಳ ಒಡೆತನ. ಆದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಯತಿಗಳಾದ ಬೃಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರ ಪ್ರವಾದವನ ವಿರುದ್ಧವೃತ್ತಿ. ಕಣ್ಣುನೆಯಿತು ತಲೆ, ಸುತ್ತ ನಿರಂಗುಲಿಸಿದ. ಯತಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಸೌಮ್ಯತೆ ನೀಡಿತೆ. ಸಮೀಪದ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜೋಪಗ್ರಹವಂತರಾಗುವ ಗುಣವಾಯಿತೆ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ಶ್ರೀಬೃಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ತಾಯಿ ಯೆಂದಿರು ಪರಶ್ವರ ಸೋದರಿಯರು. ಅದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಬಾಲ್ಯ ಅಬ್ಬೂರಿನಲ್ಲಿ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ತಂದೆ, ಶೇಷಗಿರಿಯಪ್ಪ, ತಾಯಿ ಗಿರಿಯಮ್ಮ. ತುಳುಮಂಜಪ ವೈಷ್ಣವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು. ಇವರ ಮನೆತನ "ಪೂರ್ವಮಾನ್ಯವಂಜ" ರೆಂದು ಹೆಸರು. ಇನ್ನೊಂದು ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು 'ತೋಳು ತಿಲ್ಲಾಯ'ವೆಂದು, ಅಂದರೆ, ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರು "ವೃಂದತಿಲ್ಲಾಯ" (ನಡುವಂತೆ) ದಾಸರುಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದಂತೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ತೋಟದ ಮನೆಯವರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು.^೨ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಜನಿಸಿದ್ದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೦೬ರಲ್ಲಿ. ಅವರ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನೆಂದು, ಬಾಲ್ಯ ಕೆಳದ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಾ ಪುರಾಣಾಹಾರ್ಯನಿಗೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ದೊರೆಯಬಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಶಂಕೆ ತಾಯಿಯೇ, ಅಥವಾ ಇವನಿಗೆ ಪ್ಲೆಗ್ಮ ಗುರು ದೊರೆಯಬಿಟ್ಟವೆ ತಿಳಿಯದು. ಮೇಲೆ ಉದ್ಧರಿಸಿರುವ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರೆಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಪದ್ಮನಾಥತೀರ್ಥರ ಮಂತ್ರವ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪೀಠ್ಯ

ರಾಗಿದ್ದ ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣತೀರ್ಥರು, ಬಾಲಕ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನನ್ನು ಕರೆದು ತಮಗೆ ಅಬ್ಬಾರ್ಲಿವೆಯೆಂದು ತೋರಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿಸಿದ ಸಂಗತಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ನೀಡಿದ ಚುರುಕು ಉತ್ತರ, "ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ. ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಿರುವ ದಾಸರುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಪಶ್ಚಿಮದತ್ತ ಇರುವ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿ. ಅಬ್ಬಾರು ಎಷ್ಟು ದೂರವೆಂದು ತಿಳಿಯಿತೆ" ಎಂಬುದು ಸ್ವಾವಿಗಳಿಗೆ ಅಚ್ಚರಿತಂದಿತು. ಬಾಲಕನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉದರ ಸಮೀಪ ಆಗಿದ್ದುದು ಧ್ವನಿತ್ವಕ್ಕಿಂತಲೂ ತಿಳಿಯಿತು. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಣಿಗಿ ಒಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರ ಗುರು ಗಣಗಿದ್ದ ಯತಿಶ್ರೀಷ್ಯರಾದ ಪುರುಷೋತ್ತಮತೀರ್ಥರ ಭೇಟಿಗಾಗಿ ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣ ತೀರ್ಥರು ಬಂದುದರಿಂದಲೂ, ಪುರುಷೋತ್ತಮತೀರ್ಥರು ಅಬ್ಬಾರಿವಲ್ಲದ್ದು ದರಿಂದಲೂ, ಭೇಟಿಯ ಸ್ಥಳ ಅಬ್ಬಾರಿ ಎಂದೂ ನಿರ್ಣಯಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬಾರ್ ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣತೀರ್ಥರು ಭೇಟಿಗಾಗಿ ಬಂದ ಉದ್ದೇಶವೂ ನೆರವೇರಿತು. ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥ ರಾಥ ಅಪೂರ್ವ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ತಸ್ಮಯ್ಯ ಲೈ ಬಾಲಯತಿ ದೊರೆವವೇ ಎಂಬ ಅವರ ಆಕರೆಯ, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನನ್ನು ಕಂಡಾಗೆ ಪುರಯಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ತೀರ್ಥರ ಮೂಲಕ, ಬಾಲಕನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು, ತನ್ನ ಮನವೆ ಆಭಿವ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ, ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ತಮ್ಮ ಜಗಳೇ ಬಾಲಕನನ್ನೂ, ಅವನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸುಳವಾದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಶ್ರೀರಂಗಕ್ಕೆ.

ಇಲ್ಲಿಂದ, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನ ಬದುಕು ಓದುವ ಮೊದಲ ತಿರುವು ಪಡೆಯಿತೆನ್ನ ಬಹುದು. ಕಾರಣಿ ನದಿ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀರಂಗ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದಿವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನಾಜಾರ್ಯರಾದ ರಾಮಾನುಜರ ಕಾರ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣತೀರ್ಥರ ಸಮರ್ಥ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ದಿನೇ ದಿನೇ ದೈಹಿಕ-ಮಾನಸಿಕ-ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ. ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯವೇದಿಕವಾದ ನಂತರ ತಕ್ಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಂಗ. ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣತೀರ್ಥರು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸನ್ಯಾಸ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನೀಡಿ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಆಗ್ಗೆ ಪ್ರಸಾದ್ಯತರಾಗಿದ್ದ, (ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರ ಮಠದ ಪುರಾಣಾಚಾರ್ಯರಾದ) ವಿಜಯೇಂದ್ರ ತೀರ್ಥರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಕಳಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಯತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಗುರುಹಿರಿಯರ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರ ಗಳಿಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ. ತತ್ಪ್ರಾರಂಭವೂ ಆದ.

ಒಮ್ಮೆ ಶ್ರೀವಿಜಯೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನೊಂದಿಗೆ (ರಾಯಚೂರುಜಿಲ್ಲೆಯ) "ಕೊಪ್ಪ"ವೆಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಠ ಪೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ನರಸಿಂಹ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ, ಅಂದಿನ ಉತ್ತರಾದಿವಿವಿಧ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು ಆಗಮಿಸಿದರು. ಉಭಯ ಯತಿ ವರ್ತಮಾನ ಪರಸ್ಪರ ಕೆಲೆತರು. ಅನಂತರ ಶ್ರೀರಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು ಬಾಲಯತಿಯವರ

ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನ ವಿಧ್ವಂಸ, ವಿನಯ, ಎಲ್ಲ ಕಂಡು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿದರು. ಮರಾದಿನದೇ ನಡೆದ ವಿಧ್ವಂಸಭಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣತೀರ್ಥರು, (ಬೀಕಾ ಜಾರ್ಯಕರ ಜಯತೀರ್ಥಕರ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು) ಸುಧಾಗ್ರಂಥವನ್ನು ವಚಿಸಿ, ಅಪೂರ್ವವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಿಸಿ, ಎಲ್ಲರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದರು. ಶ್ರೀರಘುನಾಥತೀರ್ಥರಂತೂ ಪ್ರೀತ್ಯಭಿಮಾನಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣತೀರ್ಥರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರು. ಆಗ ವಿನಯದಿಂದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣತೀರ್ಥರು "ತಮ್ಮಂಥ ಶ್ರೀಗಳವರ ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು ವಾಪಾಪುಣ್ಯವಾಲಿಗಳೇ ಸರಿ" ಎಂದಾಗಿ ಬಾಲಯಶಿತು ವಿನಯಗೊಪನ್ನತೆ ಕಂಡು ರಘುನಾಥತೀರ್ಥರು "ನಾವು ಶ್ರೀಪಾದ ರಾದರೆ, ನೀವು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೇ ಸರಿ" ಎಂದು ಹೊಗಳಿ ಬಿಡುವನ್ನಿತ್ತರು. ಅಂದಿ ಎಂದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣತೀರ್ಥರ ಹೆಸರು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ¹⁰ ಆಯಿತು. ಇದು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟ. ಗುರು ಗಳಾದ ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣತೀರ್ಥರು ೧೪೨೦ರಲ್ಲಿ ವೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ರಾಗಲು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೆ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರು ಮೂಲಭೂತರವ ರಾದ ಈ ಮಠ ಮುಂದೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಮಠವೆಂದೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗೊಂಡಿತು. ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಎಂಟನೆಯವರು. ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳು ವೃಂದಾವನ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದ ನಂತರ ಕೆಲವು ವರ್ಷ ಶ್ರೀರುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಇದ್ದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಕು ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿನ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯ ಪರಿಸರ ಅವರ ಒಲಿಸಿರುವುದು ಖಚಿತ.

ಪರಿದಾಸನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರದ ಮಂಗಳಬಾಗಿಲು (ಮೂಡೇಬಾಗಿಲು) ಪಟ್ಟಣ ಸುಾಗೂ ರಾಜಧಾನಿಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಸಂಚಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಮಂಗಳಬಾಗಿಲಿನ ಪೂಜಿಸ್ತುತಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಮಠ ವನ್ನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಮಂಗಳಬಾಗಿಲು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಾಳ್ವಿಕೆ ಗೊಳವಬ್ಬದೊಂದೆ ಅಲ್ಲ : ಕೂತಲಿಯ (ಶಿವಮೊಗ್ಗ) ಅಕ್ಷೋಭ್ಯತೀರ್ಥರು ಅಂಗಾರ ದಿಂದಲೆ ಯೋಗಾನರಸಿಂಹನನ್ನು ಒರೆದು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿಸಿಕೊಂಡು, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಪಾದ ಮಡಿ ಜಯಗಳಿಸಿದ ಸ್ವಳವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತ ಆದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ವವಿಕ್ಕಕ್ಷೇತ್ರವೂ ಆಗಿದ್ದುದು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೆ ಅರಿವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ನರಸಿಂಹತೀರ್ಥ, ಟಿಟ್ಟ ದ್ವೈತತತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕರಾದ,¹¹ ಇವೆಲ್ಲ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ನೆಲಸಿದ ಮೊಲೆ ಮಂಗಳಬಾಗಿಲಿನ ಪೂಜಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ದ್ವೈತ ವಿಧ್ಯೆಯ ಪ್ರಮುಖ ವಿದ್ಯಾ ಕೇಂದ್ರ ಆಯಿತು. ದೇಶದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಆಡೇಶ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬಂದು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಂದ ಬೇರಾಂತದ ಬೆಳಕನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು, ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರರಾದವರು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸ ರಾಯರು. ಅಬ್ಬೂರಿನ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರಿಂದ ಸನ್ಯಾಸ ವೆಡೆದ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಗುರುಗಳಿಂದ ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರ ಅನಂತರ ಪಾವ: ಮಠಾಧೀಶರಾಗಿ

ದೇಶ ಪರ್ಮಿಟನ ಮಾಡುತ್ತ ಆಣೇಕ ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತ ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಜಯಭೇರಿ ಬಾರಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು. ಪಾಂಚಜನ್ಯದ ಹಿರಿಯರಾದ ಶ್ರೀಪಾದ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವ್ಯಾಸಂಗ ನಡೆಸಲು ಬಂದದ್ದು ಅಭಾರ್ಥ ಸಮಾವೇಶವೆ. ಅನಂತರ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಆಣೇಕ ಪವಾಡಗಳನ್ನೆಸಗಿದರೆಂದೂ ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀನಿಧೀಶಿರ್ಥಂ "ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಾಚ್ಯುತ" ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡು ಕೀರ್ತನ ರಚಿಸಿರುವವರೊಂದಿಗೆ 'ಪಂಚರತ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಲಿಕೆ' ಎಂಬ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ತಮಗೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಮಹತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಪಾದಿಗಜ ಮಸ್ತಕಾಂಕುಶ ಸುಜನ ಋಧಿಗೇಯ
ಮೋದಿನೀ ಸುರಭಂದ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯಂ

ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭ ಆಗುವ ಕೀರ್ತನೆಯ ಕೊನೆಯ ಸಾಲು ಹೀಗಿವೆ :

ಸಿರಿಕೃಷ್ಣ ದಿವ್ಯಪಾದಾಬ್ಜ ಚಿಂತಾಲೋಲ
ಪರಮೇವಂಜಾರ್ಪಕಯುಜಿತಿಯ ಸುಕುಮಾರ
ಗುರುತಿಲಕ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯಂ ಅದಿಂಶೋದ್ಧಾರ
ತರಣಜನ ಸುರಭೇನು ಭಕ್ತ ಮಂದಾರ.....

ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಗುರುಗಳಾದ ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣಾಶಿರ್ಥಾರ ಹೆಸರೂ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. "ಗುರುತಿಲಕ", "ತರಣಜನ ಸುರಭೇನು" ಎಂದೆಲ್ಲ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿರುವಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೆ ಮೇದಾಂತ ತತ್ವ ಸುವ್ಯಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದ್ದ ಉತ್ತಮಾ ನ, ಅವರ ಶಿಷ್ಯ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಮನವರಿಕೆ ಆಗುತ್ತವೆ. 'ಸಿರಿಕೃಷ್ಣ ದಿವ್ಯ ಪಾದಾಬ್ಜ ಚಿಂತಾಲೋಲ' ರನ್ನೆಲ್ಲ ಇವರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪಾಡಿದ ಸುಳಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, 'ತರಣಜನ ಸುರಭೇನು' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ, ಪರಿಶರಣರ, 'ಪರಿವಾಸರ' ಸಂಘಟನೆ, ತಂಡಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖರೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುವಣತವಿದೆ. ಸ್ವಯಂ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ತಮಗೆ ದೀಕ್ಷೆಯಿತ್ತು, ಸ್ವರ್ಣವರ್ಣಾಶಿರ್ಥಾರನ್ನಾಗರಿ, ವಿಶೇಷ ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರದಾನ ಮಾಡಿದ ವಿಬುದೇಂದ್ರರನ್ನಾಗರಿ ಸ್ತುತಿಗೈದಿರುವ ಕೃತಿ ಇನ್ನೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೃತಿ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು, ಶ್ರೀಪಾದ ರಾಜರೇ ತಮಗೆ ಆತ್ಮಮದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರಾದ ಶ್ರೀರಘುನಾಥಾಶಿರ್ಥಾರನ್ನೂ ಕುರಿತು ಮಾಡಿರುವ ಕೀರ್ತನೆ,¹² ಆಣೇಕ ರೀತಿ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮಂದನೆ ಮಗುಡಿಗೆ ಯತಿಕುಲಕಂದ್ರನ ಪಾಡಿರೆ, | ಪ |

"ಬಂದವರಿತಗಳ ಹಿಂದಳೆಳದು ಆ
ನಂದಪಡುವ ವಿಬುದೇಂದ್ರ ಕರೋದ್ಯಮನ" | ಅ.ಪ. |

ಎಂದು ಆರಂಭ ಆಗುವ ಈ ಕೀರ್ತನೆ, ರಘುಪಾಠತೀರ್ಥರನ್ನು ದೈವಿಕಿಯ ರಚಿಸಿರುವಂಥದು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಎಸಗಿದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಒಂದು ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ಅಂದೂ ವಿಷಯನಗರದಲ್ಲಿ ಅಳು-ತ್ತಿದ್ದ ಸಾಳುವ ಪರಿಯಪನ ಬ್ರಹ್ಮಪತ್ನಿ ದೋಷ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದು, ಅದರ ಒಬ್ಬ ಕೆಲವರು ಕುಹಕಿಗಳು ವ್ಯೂಹ ವಾಡಿದಾಗ, ಬಿಳಿಯ ಒಬ್ಬಿಯೊಂದನ್ನು ಗೀರಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಪಂಚೋದಕ ಪೋಷಿಕೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ತುಂಭತ್ತೋತವಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಹೀಗೆ ಆರಸರ ಬ್ರಹ್ಮಪತ್ನಿ ದೋಷವೂ ಪರಿಹಾರವಾಯ್ತೆಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ್ದು, ಶ್ರೀಪರಿಗೆ ನಿರೀದನ ಮಾಡಿದ್ದು "ನಾನೂ ಪರಿಯ ತಾಳಗಳನ್ನು ಭೂಷಿಸಿ ನರರು ನಗಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಕರಣದಿಂದ ಹಸಿಯೆ"ದಾಗಿಯೆ ತೋರಿಸಿದ್ದು," ಎಲ್ಲವೂ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ." ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರನ್ನು ವಿಷಯನಗರದವರನೂ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದು ದೂತಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತಬಂದಿದ್ದ ಆನಂತರ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರನ್ನು ಸಾಳುವ ಪರಿಯಪನು ತನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ಕನಕಾಭರಣ ವಡಿಸಿದ್ದು ಕೂಡ ಅವರ ಮಹಿಮೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಸರಾಯರು ತಮ್ಮ ಪಂಚದತ್ತ ಮನವಿಕೆಯಲ್ಲೂ ತಿಳಿಸಿ, ಗುರುಗಳ ಮಹಿಮಾದರ್ಶ ಕುರಿತು ಸುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗುರುಪಿಷ್ಠರ ಬಾಂಧವ್ಯ ಅಭಿವರ್ಮ ಆದದ್ದು.

ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಗೆ ಸರ್ವ ಹಿಡಿದು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಅದರೊಡನೆ ಅದರ ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಾಡಿ ತಿಪ್ಪನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದು 'ಮಧ್ವಪತಿ ವಿಠಲ'ರ ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಕುಹಕಿಗಳು ಮೂಸಾಪಾರವನ್ನು ನಿರೀದನಕ್ಕೆಂದಿರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಫಲವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ ಪವಾಡ, ಪರಿಯಪತಿ, ಧರದಲ್ಲಿ ಗಿರಿಯನ್ನು ಪೃತ್ಯಕ್ಷ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು ಹೀಗೆ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಮಾಡಿ, ಪವಾಡ ಪುರವಿ ರೆಂದೂ ಪ್ರಾಪ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಇವರು ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸುಖಭೋಜನ ಉಪಿ ಜಾತಕದವರಂತೆ : ಅರವತ್ತು ವಿಧದ ಶಾಖಾಪಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಭಗವಂತನಿಗರ್ಪಿಸಿ ತಾವೂ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ಕೆಲವರು ಅಸೂಯೆಯಿಂದ, "ಸುಖಕ್ಕೂ ಸನ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಬಂಧ" ಎಂದು ಕುಟಿಯಾಡಿದಾಗ, ತಾವು ಭೂಷಿಸಿದ್ದ ಶಾಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹಾಗೆ ಹಾಗೆಯೆ ಅವುಗಳ ಮೊದಲ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದಿರಿಸಿರಂತೆ ಕುಟಿಯಾಡಿದವರು ತಪ್ಪಾಗವರು : ಈಥರದ್ದು ಆನೇಕ. ಮಂಥರಾಪುರದ ಭಾವನಾ ನದಿಯ ತಟೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶ್ರೀರಂಗವಿಠಲನ ವಿಗ್ರಹ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಆರಾಧ್ಯ ದೇವತೆಯಾದ "ರಂಗವಿಠಲ" ಅವರ ಅಂಕಿತವೂ ಹೌದು.

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ವ್ಯಕ್ತಿಕೆ, ಪವಾಡಭರಿತ ಬದುಕು, ರಾಜಮುನ್ನಣೆ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೀರಿಸುವಂಥದ್ದು, ಅವರು ಆರಂಭಿಸಿ, ಉತ್ತೇಜಿಸಿದ "ಪರಿದಾಸವಂಥ", ಹಾಗೂ ಅದನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಲು ವ್ಯಾಸರಾಯರನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿದ್ದು. ಇದರ ಜತೆ ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ವ್ಯಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಆನೇಕ ಕೀರ್ತನೆ, ಸುಳಾದಿ, ವ್ಯಕ್ತನಾಮಗಳೆಂಬ

ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕಾರಗಳ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದು, ಅವರನ್ನು ದಾರಿದ್ರ್ಯದ ಅದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರವರ್ತಕ ರಾಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೀವಾದರಾಜರು ಪರಿವಾಸದಿ:ಕ್ಷೆ ವಹಿಸಿ, ಕೀರ್ತನೆ ಹಾಡಿ, ಪೂಜಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬಳಸಿ ತರಲು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಶ್ರೀರಂಗ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಂದ ವೈಷ್ಣವಭಕ್ತಿ, ಆಚಾರರ ದಿದ್ಯಾಪ್ರಭುಂಧ ಗುರುಗಳ ಪ್ರಭಾವವೇನುಬದಲಲ್ಲಿ ಸುತೆಯೆಂದಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ 'ದ್ರಾವಿಡ ದೇವ'ವೆಂದೆ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವ ಆಚಾರ್ ಮಹನೀಯರ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳು, ಎಂಥವರ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಅವಂದಾನುಭವವುಂಟು ಏನುಂಟುಪದಲೊಂದಿಗೆ ಪರಿವಾಸವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಜ್ಞಾನ ಭಂಡಾರಗಳು ಶ್ರೀವಾದರಾಜರು ತಮ್ಮ ಹೆ ದಾಸ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪರಿಭಕ್ತಿ, ಪರಿಚರಿತೆ, ಕುರಿತ ಅನೇಕ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿ, ತಾವೇ ಸ್ವಯಂ ಹಾಡಿದರು. ಕಾರಿಗೆ ಗೆಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ, ನರ್ತಿಸಿ, ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ಇದೇ ಮುಂದೆ ಪರಿವಾಸ ಪಂಥ ವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಈ ಕೀರ್ತನೆ ಪದ್ಧತಿಯೆ ಎಲ್ಲ ಮಠ, ದೇವಾಲಯ ಗಳಲ್ಲೂ ಪರಿಚಿತ. ಆಗ ತಾನೆ ಬಂದಿದ್ದ ವಚನಗಳ "ಶಿವತರಣ" ರಂತೆಯೆ ಶ್ರೀವಾದ ರಾಜರು 'ಪರಿತರಣ'ರ ಗುಂಪಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದರು. ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯ ನಿರ್ಮಾಪಕರೇ ಆದರು.¹⁸

ಶ್ರೀವಾದರಾಜರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪಾಂಡಿತ್ಯವುಳ್ಳವರೋ ಅಷ್ಟು ಪರಿಣತಿ ಅವರಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇತ್ತೆನ್ನಲು ಅವರ ಸರಳ, ಸುಂದರ, ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ ಕೃತಿಗಳ ಉದಾಹರಣೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ದೇಶ ತಾವೆ ತಾವಾಗಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. "ವಾಗ್ಯಪ್ಪ" ವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿರುವುದು ದ್ವೈತವಂತ ಪ್ರತಿಪಾದವೆನ್ನಾಗೆ.¹⁹ ಅದರ, ಅದರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಭಕ್ತಿಯ ಹೊವಲು, ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಭಾವಗಳ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಒಡಪ್ಪೂಡಿವೆ. ಸಂಸಾರವನ್ನೂ "ಕಾಳದಳದಿಂಗಳು, ಕತ್ತಲೆ ಬೆಳದಿಂಗಳೆಂದೂ"²⁰ ತಿಳಿಸುತ್ತ, "ಉಂಟಾದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನೆಂಟರು ಇವರು | ಬಂತರಾಗಿ ಬಾಗಿಲ ಕಾಯ್ದರು | ಉಂಟಾದವನ ತಪ್ಪಿ ಬದವನ ಬಂದರೆ | ಒಂಟಿಯಂತೆಗೊಣಾ ಮೇಲೆತ್ತುವರು"²¹ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಾನವನುನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗುವುದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀವಾದರಾಜರು ಒಂದೆಡೆ ಬಳಸಿದ ಯಂತ್ರ, ಪಂತ್ಯೊಂದೆಡೆ ಬಳಸಿ ಪ್ರಭಾವಲಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟು ಬೇಕೂ ಅಷ್ಟು ಇವರು ರಚಿಸಿದ "ಪಂಥ್ಯನಾಮ"²² ಕೃಷ್ಣಲೀಲೆ, ಭ್ರಮರಗೀತೆ, ಮೇಣುಗೀತೆಗಳಂತೂ ಶಿಕ್ಷವನ್ನೂ ಅವಹರಿಯವಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗಳು. ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣದ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕ ವನ್ನೇ ಶ್ರೀವಾದರಾಜರು ಸುಂದರವಾದೊಂದೂ ಉಗಾಭೋಗ ವಹಾಡಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ :

ಧ್ಯಾನವು ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ
 ಯಜನವು ದೈ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ
 ದಾನವಾಂತನ ದೇವತಾಂತನ ದ್ವಾಪರಿಯಾಗಿದೆ

ಆ ಮಾನವರಿಗಿತ್ತು ಫಲವೂ ಅಷ್ಟು ಫಲವು
ಕರಿಯಾಗದು ಗಾಢವೆರಿ ಕೀಳವಯನಲು
ಕೈಗೂಡುವನು ರಂಗಿಯನು 19

ಅವರ ಭಕ್ತಿ ನಿರ್ಭರ ವಾದೋಭಾವ ಸರಳತೆಗೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ :

ನಾ ನಿನ್ನೆಗಲು ಬೆಂದುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನ
ವೃದ್ಧರು ಕಮಲದೊಳು ನಿಂದಿರೊ ಪರಿಯೆ || ೪ ||

ಹಿರ ನಿನ್ನ ಚರಾದ್ವೈರಗಲಿ ಎನ್ನ
ಚಕ್ರಗಳೆ ನಿನ್ನ ನೋಪಲಿ ಪರಿಯೆ |
ಕೋಗೀತಾಗಳ ಕೀಳಲಿ-ಎನ್ನ
ನಾಚಿ ನಿರೋಪ್ಯ ಫ್ಯಾಸಿನಲಿ ಪರಿಯೆ || ೧ ||

ನಾರಿಗೆ ನಿನ್ನ ಕೊಂಬಾಚಲಿ-ಎನ್ನ
ಕಳೆಗಿಳೆಕು ನಿನ್ನ ಮುಗಿಯಲಿ ಪರಿಯೆ |
ಪಾದೋರ್ಭಯಾತ್ಮಗೆ ಹೋಗಲಿ-ನಿನ್ನ
ಫ್ಯಾಸ ಎಳಗೊಂದು ಕೊಡು ಕೆನ್ನ ಪರಿಯೆ || ೨ ||

ಬಂದಿ ನಿನ್ನೊಳು ಕೊನೆಯಾಲಿ-ಎನ್ನ
ಚಕ್ರ ನಿನ್ನಲಿ ಪರಿನಾಯಲಿ ಪರಿಯೆ
ಭಕ್ತ ಜನರ ನಾಗದೊಳಲಿ ರಂಗ |
ವರಲ ನಿನ್ನವಯವಾಗಲಿ ಪರಿಯೆ || ೩ ||

ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ಅರ್ತಭಾವ, ಪರಿವಾಸವೃತ್ತಿ-ವೃತ್ತವೃತ್ತಿಗಳೆರಡೂ ಒದಮೊದಿ ಬಂದಿವೆ : ಒಂದು ಸುಂದರ ಕವಾಚ್ಯತಿಯಂತಿವೆ ಈ ಅರ್ತಗನೆ. ಶ್ರೀಪಾದರೂಪರ ಸುಲಾದಿ, ಉಗಾ ಭೋಗಿ ಪಾಗೂ ತತ್ತ್ವನಾಮವೆಂಬ ವಿಶೇಷ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಪಾಡಿ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು, ಅವರ ಅನಂತರ ತತ್ತ್ವನಾಮವೆಂಬ ವಿಶೇಷ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಪಾಡಿ, ಈ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು. ಅವರ ನಂತರ ವೃತ್ತನಾಮ ರಚನೆ ವಿರಳ. ವೃತ್ತನಾಮ, ಒಂದು ಕ್ಷೋಣ, ಒಂದು ಪದ, ಒಳಗೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುವ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ರಚನೆ. ವೃತ್ತನಾಮ ರಚನೆ, ಇತರ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ, ಶ್ರೀಪಾದಸರಾಯರು ರಚಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಮದ್‌ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ವೃತ್ತನಾಮ, ಗುರುಗೋಪಾಲದಾಸರು ರಚಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಮಂಜುತೀಶ್ವರನನ್ನು ಕುರಿತ ವೃತ್ತನಾಮ, ಜಾಗೂ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ರಚಿಸಿರುವ ಛಂದಗೀತೆ ಶ್ರೀಪಾದರು

ರಂಗನನ್ನು ಕುರಿತ ವ್ಯತ್ಯಸಾಮಾನ್ಯ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅವರನ್ನು. ಶೋಕ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ವ್ಯತ್ಯ ಎಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ದ್ವಾರದಿಂದ, ಇದನ್ನು ವ್ಯತ್ಯವಾಚು (ದೇವರನಾಮ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಹಾಗೆ) ಕರದರ ಎಂದೂ ನಮಗೆ ಉಚಿತ ಬರೂತ್ತದೆ.²⁰ ದೇವರನಾಮದ ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯತ್ಯವಾಚು ಸಹ ಒಂದೂ ಅಂತವೆಂದರೆ, ಕೀರ್ತನೆಯ ರೀತಿ ವ್ಯತ್ಯವಾಚು ದಲ್ಲಿ ಭಲ್ಲವಿ, ಆನಂದಭಲ್ಲವಿಯ ನಿರಂತಿ ಕಾಲ, ಅಥವಾ ಸುಳಾದಿಯ 'ಪತಿಯಾವುದೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯವ್ಯಕ್ತಿ, ಶ್ರೀಶಾಪದರಾಜರೇ ಇದರ ಪ್ರವರ್ತಕರು ಎನ್ನಬಹುದು ಶ್ರೀಶಾಪದರಾಜರ ಭಕ್ತಿಭಾವ,²¹ ಆರ್ತನೆ, "ಯಾಕೆ ಪುಟ್ಟಿದ ನೀಸಾಕಲಾರದ" ಎಂಬಂತೆಯೂ, "ಅಳುವೆವವ ಗೀಣು ಕೀರ್ತಾದಿ ಪುಟ್ಟಿದರು" ಬದುಕುವೆಕೆ ಎಂಬ ದೀನತೆ, ವ್ಯಾಕುಲಭಾವ, ಕೊನೆಗೆ ಸಮರ್ಪಣ ಭಾವದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಶಾಪದರಾಜರ ಪ್ರಮುಖಗೀತೆ, ವೇಣು ಗೀತೆ, ಭಕ್ತಿಯ ಮಧುರಭಾವದ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ನಿರರ್ತನವಾಗುವೆ, ಭಾವವತದ ದತ್ತವು ಸ್ವಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ವೇಣುಗೀತವಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡತನ ಇದೆ, ಸ್ವಲ್ಪತೆ ಇದೆ. ಸಹಜ ಕವಿತೆಯ ನೆಲೆ ಇದೆ.

ರಂಗಕೊಳಲವೊಂದುಕ ಬಂದ

ದುಶೋದೆಯ ಕಂದ || ಪ ||

ಕೊಳಲದ್ದವಿಗೆ ಎಲೆಕವು ಪಾರಿಯಾಗಿ

ಕಳೆದಳವಾಗಲು ಕಳಕೆನಿವ ಬಂದ²²

ತುರುಗಾಯೆ ಬಂದ ಗೋಪಿಯೆ ಕಂದ

ಅನಂದಿಯೆ

|| ಪ ||

ಕುಂದರವರು ಮೃಗ ಬಲವರ ವೋಪಿಸಿ

ತರಳೀರ ಮವ ಸೂರಿಯಾಗಿ ಕೊಳಲಿಯೆ || ಪ ||²³

ಈ ವೇಣುಗೀತೆಗಳಂತೆಯೇ ಶ್ರೀಶಾಪದರಾಜರ ಪ್ರಮುಖಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವಟ್ಟಿದಂತೆ ರೋಪಕರಿ ಸುವ ಪರಿ, ಭಾಗವತದ ಪಡಿನೆಳಲಾದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕವಿತೆಯಾಗುವೆ. ತಾವೇ ಗೋಪಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಂಜಲದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದಂತಿದೆ : ಗೋಪಿಯೆಂದ ಭಾವವೊಡ ಮೂಡಿಸುವ ಕೃತಿ²⁴ "ಮಾನನಿಧಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಮಧುರ ಗೈದುವನಂತೆ" ಎಂದು ಅರಂಭ ಆಗುತ್ತ ಒಂದು ನೀಳ್ಳವನದ ಹಾಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. "ಇದಕ್ಕೆ ತೃಂಗಾರ ಪಾರಿಪಾತವೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು."²⁵ ಶ್ರೀಶಾಪದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳೆಂದ್ದಕ್ಕೂ (ದಂದಕ ಹೊರತಾಗಿ) ಕಾಣುವ ಒಂದೂ ಮಂಟಿ, ಅಂತ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿತ್ತೋ, (ವ್ಯಾಸರಾಯೆಂಥ ಮಹಾವೇಧಾವಿಗಳಿಗೆ ಪಾಕ ಹೇಳುವಷ್ಟು) ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು 'ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯ' ಭಾವ, ಸರಳತೆ, ಉಪಮೆ, ಬಳಸಿರುವುದು, ಸಹಜ

ಲೋಕಾನುಭವ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕೃಪೆ ತಪ್ಪಿದರೆ ಲೋಕವಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಜಪ್ತಿ ಆಗಬಹುದು ಅರ್ಥವಾದ, "ಭೂಷಣಕ್ಕೆ ಭೂಷಣ ಇದು ಭೂಷಣ" ಎಂದು ಪಾಡುವ ದೈವಭಕ್ತಿ, ಪರಿಕಥಾ ಪ್ರೇಮದ ದೇವರನಾದ, ಅಕ್ಕೋನೋಡ ರಂಗನಾಥನ ಚಿಕ್ಕಪಾದವ ಎಂಬ ಪಾದಪ್ರಣೆ, ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಅಂಶ ತುಂಬಿವೆ ಇವರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಭಕ್ತಿಭಾವ ಪರವಶತೆ, ಆಗ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ನಿರರ್ಥಕ ವಾಕ್ಯವಾಚಕ್ಕೆ, ಅವರು ರಚಿಸಿರುವ "ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಪ್ರಾಯಭೂತವ ದಂಡಕ"ವೆ ಉದಾಹರಣೆ. ದೇವರ ಪೂಜೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಜನೆಗೊಂದು ಕೈಗೊಂಡ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕಾರಣ ಹರಿಹರನ ಪಂಥವನ್ನೆ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದು. ಅವರ ಕೃತಿಗಳವಲೋಕನದ ಮೂಲಕ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಕವಿಪ್ರದಯದೊಂದಿಗೆ ಸಂಭಟಿಸಾ ತಕ್ಕಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಗೀತದ ತಳಹದಿ ಬೋಲಿಯ ರಚನೆ ಆಗಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರಚನೆಗಳಾದ ಕೀರ್ತನೆ, ಸುಳಾದಿ, ಉಪಾಭೋಗ, ವ್ಯತ್ಯವಾವು, ಭ್ರಮರಗೀತೆಯು ಗೀತರೂಪವೆಗಳು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಜನೆ ಪ್ರತಿಭೆಗೂ ಉದಾಹರಣೆ.

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಭಕ್ತಿಭಾವಮತೂ ಹೇಳಲಸದಳ. ಅವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಆಗಿರುವ ಭಕ್ತನ ಅತ್ಯ ನಿಮೆದವಾಭಾವ, ಅರ್ತತೆ, ತುಮುಲು, ದುಗುಡ, ಕ್ಷಮಾಯುಚನೆ, ತನ್ನನ್ನೂ ಕಾನೆ ಪಾನೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ವಶ್ಯತ್ವಾಪ, ಹೀಗೆ : "ಕಂಡ ಕಂಡೆದೆ ಪೂಜವ ಜಂಜಲ ಮನವು ಕುಂಡ ಮೆಂಬಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ನಾನು" ** ಇಂಥ ಅನೇಕ ಭಾವಗಳು ಮಂಡಗಟ್ಟಿವೆ, ಅದು ಹರಗಿಡದ ಪಾಕ ಆಗಿ, ಮಂಜ್ಜಿಗೆ ಹಿತಕರುತ್ತವೆ. ಇವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಲ್ಲದೆ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಹಿತವುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಗುಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೃತಿಗಳೇನೂ ತಡಿದೆಯೆಂದಲ್ಲ. ಸಂಭಾವಣೆಯ ಸರಳ ಕೈಲಿ, ದೇಸಿಯ ಬಳಕೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ ಓತವ್ಯೋತವಾಗಿ ಇವೆ. ಇದ್ದಲ್ಲದರ ಜತೆಗೆ ಅವರ ಪ್ರಧಾನ ಧೈಯ ಅದ ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರತಿಪಾದನ, ಪ್ರಸರಣ, ದೈವತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಂಗೀಕಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಾರವೆತ್ತುವಂತಿಲ್ಲ. "ಮುರುಂದಂತರ ಮತಕುಡಿಯದೆ ಇಪೆ ಪರದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲವಂತೆ" ಎನ್ನುವ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಅರಿತು ವಿವೇಕದಿ ಗುರು ಮಧ್ಯದನ್ನು ನಂಬ ಬದಂಕಿರನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತಾರತಮ್ಯ ಸತ್ಯ, ಜಗತಿದು ಪಂಚಭೇದ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದುವಾಗ ಅಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಸರದ ಪರಿಚಯ ಆಗುತ್ತ, ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ನಂತರ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಶತಮಾನ ಕಾಲ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಮಂಜ್ಜುಮರ ಧಾಳಿ, ಅದೈದಿಕ ಮತಗಳ ಯಾದವೀ ಕಲಹ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಉಳಿವೊ-ಅಳಿವೊ ಎಂದೆನ್ನಿಸು ವಂತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಬ್ಬು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಧರ್ಮ-ಸಂಗೀತ-ನೀತಿ ಕುರಿತು ಯಾರು ಯೋಚಿಸಿಯಾರು ? ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಸರಣಕ್ಕೆ ಸಕ್ರಿಯವೆ, ಉತ್ತೇಜಕ ಆಯಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಅರ್ಥ ಆಗದ, ವೇದಾಂತ

ತತ್ತ್ವ ಅರಿಯದ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅವರನ್ನು ಅಧುನಾದಿಯಲ್ಲಿ-ತಿಳಿಸುವ ದೆವರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಕೆಲಸ ಪ್ರೀತಿಯಾದರಾದರೂ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಪ್ರೀತಿಯಾದರಾದರೂ ಭವಿಷ್ಯದ ಕೆಲಸಗಳಾದ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಮೈಲಿಗಾಯದ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಾದರಾದರೂ ಕೃತಿ ರಚನಾ ಲೈಯೂ, ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸೆರಿ. ಅಂದೋಲನವೇ ಸರಿ ಅವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ವೈವಿಧ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಇದ್ದಂತೆ. ಧರ್ಮೋಪದ್ರವಿವಿಧತೆಯ ಸಂಗೀತದ ನಾದ ಮೂಡುತ್ವವೂ ಹದವಾಗಿ ಬೆರೆತಿದೆ.¹⁷ ಹಾಗೂ ಇವರಿಂದಲೇ ಅರಂಭ ಆಗಿ ಮಹಾಸಾಹಿತ್ಯ ಅಂದೋಲನದಂತೆಯೇ ಪರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯ ಅಂದೋಲನವೂ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರೀತಿಯಾದರಾದರೂ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದು ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವೆಂದೆ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಾಸರಾಯರು

ವ್ಯಾಸರಾಯ, ವ್ಯಾಸಕೀರ್ತ, ವ್ಯಾಸರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು-ಹೀಗೆಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸುಪರಿಚಿತರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಬ್ರಹ್ಮಕೃತಿರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದವರು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾರ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಜಯತೀರ್ಥರಾದ ನೇತರ (ಪೀಠಾಪಾರ್ಥರು-ಪೀಠಾ ರಾಯರು) ವ್ಯಾಸಕೀರ್ತ: ದ್ವೈತಶಿಷ್ಯ ಜಯಭೇರಿಯನ್ನು ಮೊಳಗಿಸಿದವರು. ದಾರ್ಶನಿಕರು. ತತ್ತ್ವವೇತ್ತರು, ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳು, ಕೀರ್ತನಕಾರರು. ಮೂಢ್ಢ ತತ್ತ್ವ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಸ್ಥಾನ ಅಗ್ರಮಟ್ಟದ್ದು.¹⁸ ಇಂದಿಗೂ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮತಾರ್ಥಿಕತೆಯ ಪ್ರಕಟಿಸುವಂತೆ, ವ್ಯಾಸರಾಯರ ವ್ಯಾಯಾಮೈತ, ತರ್ಕಶಾಂತವ, ಚಂದ್ರಿಕಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮೂಢ್ಢವೈಕುಂಠೀರವನ ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಂತೆಯೇ ಕನ್ನಡದ ಸರಳ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ ಕೀರ್ತನೆ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಥೋಗ ಗಳು ಮೂರಾರನ್ನು ಅವರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ತತ್ತ್ವ ಪರಿಣತರು-ಪ್ರತಿಪಾದಕರು-ಪ್ರತಿಪಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಿಂಹ ಸ್ವರೂಪರು ಮೂಢ್ಢವನ್ನು, ಪರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯ ಸಂಘಟಕರು, ಪೋಷಕ ದಾಯಕರೂ ಮೌಮು. ಅಂತೆಯೇ ಅವರ ಪರಮ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪ್ರೀತಿಯಾದರಾದರೂ ವ್ಯಾಸರಾಯರು¹⁹ ಅತ್ಯವ್ಯಕ್ತ ಕುರಿತೆ ಒಂದು ಸುಳಾದಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಚರಿತೆವದಲವೆನಗಿಹು
 ಜನ್ಮದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಫಲದಿ ದೊರೆಯಿತೊ ಎನ್ನ
 ಸೂತರ ಕುಲೋಪದಿ ವಾಚಸ್ಪತಿಯಂತೊ ...
 ಪ್ರೀತಿಯ ಧರ್ಮಪ್ರದರ್ಶಿನಿಯಿ ನಾಪಾದ
 ದೋಷರಹಿತನಾದ ಪುರಂದರನಿವನ
 ವಾಚಕ ಕರೂಣವನ್ನ ಮೂಲ ಇದರಾಗೆ²⁰

ಎಂದು ಆರಂಭ ಆಗುವ ಈ ಸುಳಾದಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಪ್ರರಂದರವಾಸರಿಗೆ "ಅಂಕಿತ ವಿಲ್ಲದ ದೇಹವಿಲ್ಲದ್ದು । ಅಂಕಿತವಿಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯ ಕೋಟಿಭವನು" ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಪ್ರರಂದರ ವಿಲಲ'ನೆ ಅಂಕಿತವಿತ್ತುವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಗ್ರಂಥತ್ವಯು, "ಮಾಯಾವಾದಿ ವೋದಲಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಕುಟಾಪ್ಪದ ವಾಯುಮಂಡಿಸಿದ್ದು", "ಶ್ರೀಯದನ ಪ್ರರಂದರವಿಲಲನ ಭಕ್ತರೊಳು ನಾಯಕ"ನೊಪ್ಪೊಂಡಿದ್ದು (ಹರಿವಾಸ ಕೆಂಪ ನಾಯಕರು). ಇವರು "ಶೇಷಾಂಕೇಶ ಪ್ರವ್ವಾದನವತಾರ ಸಂಭೂತರು" ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರರಂದರರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪಾಂಡು ಬರುತ್ತದೆ: "ಈಸು ಮನಿಗದ್ದೇನು ಮಾಡಿದರು । ವ್ಯಾಸಮಾನಿ ಮಧ್ಯಮಂತನಾದ್ದರಿಂದ 'ಶ್ರೀಕವುರಂದರವಿಲಲ ಬ್ರಹ್ಮ । ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಲ್ಲ ಈವನಂದು ದಂಗಳರಾವ ಪೂಯಂ ಮೆನೆವ ಜನವರಿಯು" ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸ ರಾಯರ ಕಾರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಮಹತಿಯೂ ಮೂರಿನ ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವರೂತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಹರಿವಾಸರೂ ವ್ಯಾಸರಾಯರನ್ನು ಗುರುಸ್ವಾಮಿಯನ್ನಾಗಿ ಪೂಜಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯ, ಕನಕದಾಸ, ಪ್ರರಂದರವಾಸರು ಮೂವರೂ ಕೆಲವಾಗಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಸುಧನ ಅದೇವ್ಯ ಕೋರನಿಸುತ್ತಿತ್ತೆ.

ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಚರಿತ್ರೆ ಕುರಿತ ಎಲೆಗಳು ಹರಿವಾಸರ ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಧೋಗ-೧ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವಂತೆಯೂ, ಅವರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಸೋಮನಾಥ ಕವಿ ಬರೆದ "ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರೋಗಿ ಚರಿತಮ್" (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೪ನೇ ಶ.) ಕಾವ್ಯ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಮೂಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಹರಿವಾಸರ ಕೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ ಆತ್ಮವ್ಯಕ್ತವ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನೀಡಬಹುದು.

ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಹುಟ್ಟಿದುದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೪೭ರಲ್ಲಿ^೧ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೋಸರೆಗೆ ಅರು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬನ್ನೂರು ಎಂಬಲ್ಲಿ. ಕಾವ್ಯವ ಪರಿಶೋಧನ ನಾದ^೨ ಬಲ್ಲಾಣ ಸುಮತಿ-ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರೇ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು. ಬಲ್ಲಾಣ, ರಾಮನಾಥಾಚಾರ್ಯನವರ ಮಗ. ಬನ್ನೂರಿನವರ. ಬಲ್ಲಾಣಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ದರ್ಶ ಮಕ್ಕಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೆಂಡತಿ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದ ಬಲ್ಲಾಣ ಎರಡನೇ ಮಾದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ಅದೇ ಚಿಂತೆ ತಪ್ಪದೆಲ್ಲ. ಬಲ್ಲಾಣ, ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮಂತ್ರೋಪಾಸನಾಗಿದ್ದ ಗುರುವರ್ಮರ ಉಪಾಸನೆಯ ವಿಸಾ ಅವನಿಗೆ ಅನ್ಯ ಮಾರ್ಗ ಹಿತನೊಸರಿಲ್ಲ. ಹಿರಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಂತೂ ಗಂಡನ ಪಡಿಸಲೆಲ.

ಹೀಗೆರೆಲು ಓಂದು ರಾತ್ರಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಕಡೆಗೆ ವ್ಯಾಸರು ಬಂದು, ಆತೀರ್ಪಾದಿದುಪಾಯಿತು.^೩ ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಹಿರಿಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಸಂದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಅವರ ಆತೀರ್ಪುಗಳ ಪ್ರಕಾರ, "ಬಲ್ಲಾಣಿಗೆ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳಾಗುವುದೆಂದೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಮಗನನ್ನು ತಮಗೆ ಕೊಡ ಬೇಕೆಂದು" ತಿಳಿಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಿತು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಮೂವರು

ಮಕ್ಕಳಾದರು.²⁴ ಕೊಪ್ಪೆಯವರು ಹೆಸರು ಯತಿರಾಜ(೧೯೪೭). ಯತಿರಾಜನಿಗೆ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ ಆಯಿತು, ಗಣಿತಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನವೂ ಆಯಿತು. ಅನಂತರ ಗುರು ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಅಲಂಕಾರ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಮೊದಲ ಮೇದಾಂತಗಳಲ್ಲೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳಿಸಿದ.

ಯತಿರಾಜನಿಗೆ ಹದಿನಾರು ತುಂಬುವ ವೇಳೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರಿಂದ ಕರೆ ಬಂದಿತು. ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊರೆಯಾದರೂ, ಮಗ ಹೊಟ್ಟಿನ ಮೊದಲು ನೀಡಿದ್ದ ವಾಗ್ಧಾನದಂತೆ ಅಲ್ಲೂ ದಂಪತಿಗಳು ಚನ್ನಪಟ್ಟಿರದ ಅಬ್ಬಾರಿಗೆ ತರಳಿ, ಗುರುಗಳ ಬಳಿ ಮಗನನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ, ಊರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು.

ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರಿಗೆ ಯತಿರಾಜನ ಗುಣಾಭ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ತುಂಬು ಪ್ರೀತಿ. ಅವರು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ದೇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಯತಿರಾಜನನ್ನು ಶೈಷ್ಯ ಸನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಉಪದೇಶಿಸುವಂತೆ ಆತ ಕನ್ನ ವಿವಿಧವಂತಿ ಬಳಿಸಿ, ಉನ್ನತ ತತ್ವಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಎಂಬ. ಒಮ್ಮೆ ಯತಿರಾಜ, ಗುರುಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರಲೂಕೊ, ಹೊರಬೊರಬ. ಒಂದುದೇ ನಡೆದು ನಡೆದು ಬಳಿ, ಆತ ಹಿಂದೆ ಮೊದಲಿ ದಾಗೆಯೆ ಒದಗಿಕೊಂಡ. ಅಯ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹಾಗೆಯೆ ಹೊಂಪು ಬಂದಿತು. ಅವನೊಂದೇ ಒಳ್ಳೆ ಕನಸು. ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಕನಸಾಯಿತು. ತನ್ನಿಗೆ ಮರಳಿದ ಗುರುಗಳೆದೆಗೆ. ಈ ಘಟನೆ ಕೂಡ ಯತಿರಾಜನಿಗೆ ಸುಮಾರು ೧೬ ವರ್ಷ ಕಳೆದಿತ್ತುವೆಂಬ ಸೂಚಕ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹುಡುಗಾಟದ ವಯಸ್ಸು²⁵ ಈ ಘಟನೆ ಜರುಗಿದ ಕೆಲವು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರು, ಯತಿರಾಜನಿಗೆ ಸನ್ಯಾಸದೀಕ್ಷೆ ಇಟ್ಟರು. ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿದರು.

ಗುರುಗಳ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕಳೆದ (೧೯೭೫-೭೬). ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರು ವೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ರಾದರು. ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರಲ್ಲಿ ಮಂಥನಾಸ್ತ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಪೀಠಸ್ಥಳಾದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕುಂಟೆಗೆ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದರು. ಕುಂಟೆ, ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರ ಆಗಿತ್ತು. ಕುಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು, ಆಗ್ನಿ ಇದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಅರು ವೇದಾಂತ ತತ್ವಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಶಂಕರ, ರಾಮಾನುಜ, ಭಟ್ಟ ಸಂಗ್ರಹ, ಮುಂತಾದ ವೇದಾಂತ ಶಾಖೆಗಳ ಆಗ್ನಿ ಪುಟಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲು ಹಾಗೂ ಇದು ಮುಂದೆ ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಮತ ಸಮರ್ಪಿಸಲು, ಹಾಗೂ ಪರಮತ ಖಂಡಿಸುವ ಉಚ್ಚ ಕೈಗಳಾದ : ನ್ಯಾಯಾಮೃತ, ತರ್ಕತಾಂಡವ, ಚಂದ್ರಿಕಾಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪ್ರೇರೇ ಪಣೆ ಆಗಿರಬೇಕು. ಕುಂಟೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿದ ನಂತರ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು, ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನಿಟಿಯ ಬಳಿ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಕಾಲ

ನಿಂತರು. ಶ್ರೀಮಾದರಾಜರಾಢ ಗುರುಗಳೂ, ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರಾಢ ಶಿಷ್ಯರು, ಎಂ ಮೇಲೆ ? ಮಂಗಳಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ತಮ್ಮ ತುರಿಯಾಶ್ರಮದ ನಂತರದಲ್ಲಿ "ಕಾಶೀವಿಶ್ವ ಪಕ್ಷಧರ ವಾಜಪೇಯಿ ಸಾರಸಿಂಹ ಲಿಂಗಾನ್ವ ವಿಶ್ವ ಮಂದಲಾ ವಿದ್ಯಾಂಕ"ರನ್ನು ಜಯಿಸಿ, ದ್ವೈತತತ್ವ ಪತಾಳೆ ಹಾರಿಸಿದ್ದು, ಪಕ್ಷಧರ ವಿಶ್ವಧರ ಜಯಿಸಿದ್ದು ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಶಿ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದಲ್ಲಿನ ಕೆಲವಾರು ಮಂಡಿತರನ್ನು ವಾದದೇ ಸೋಲಿಸಿದರು. ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಹೀತಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹರಡಿತು. ಉತ್ತರ ಭಾರತದೇ ಕೂಡ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ ಪ್ರಭಾವ ದೀರದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮತ್ತೆ ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಮಾ ಅಲ್ಲಿ ಕುಂಟೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರು ರಚಿಸಿದ ಆಶುಕವಿತ್ವ ಜಾಗೂ ಮಧ್ಯಮತ ಸಾರಕ ಆದಾಗಿದೆ :

ಶ್ರೀಮತ್ಸತ್ಯಮತೇ ಪರಿ ಪರತಃ ಸತ್ಯಂ ಜಗತ್ಸತ್ಯತೋ |
 ಭೇದೋ ಜ್ಞಾನೋಪಾ ಪರೀರಿಸುತರಾಃ ನಿರೋಚ್ಯ ಭಾವಂಗತಾಃ ||
 ಮುಕ್ತಿಸ್ತೋಜ ಸುಪಾನುಭೂತರಮಾಲಾ ಭಕ್ತಿಶ್ಚ ತತ್ಪ್ರಾಧನಃ |
 ಪ್ರಜ್ಞಾದಿ ತ್ವಣಾಯಂ ಪ್ರಮೋದಮತಿರಾಮ್ಯಯೋಕ ಮೇದೋಪಾಃ ||

ಇದರ ಸಾರವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಬಹುದು :

ಶ್ರೀಪರಿಯಾ ಸವೋಚ್ಛಮಃ : ಈ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯ : ಭೇದವು ಸತ್ಯ ಅದನ್ನು ; ಜೀವ-ಜಡ, ಜೀವ-ಜೀವ, ಜಡ-ಜಡ, ಜಡ-ಪರಮಾತ್ಮ, ಜೀವ-ಪರಮಾತ್ಮ (ಜೀವೇಶ ಭೇದ) ಎಂಬ ಪಂಚ ವಿಧದ ಭೇದವೂ ಸತ್ಯ, ಜೀವರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಿಗೆ ಅಧೀನ ಆಗಿದೆ. ಜೀವರು ತನ್ನೊಳಗೆ ಉಚ್ಚ ನೀತೆ ಎಂಬ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ (ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ತಾರ-ತಮ್ಯವಿಲ್ಲ), ಮಂತ್ರಿ, ಎಂದರೆ ನೈಜಸುಖಾನುಭವ-ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಜೀವನು ಪಡೆದುದೇ ಮೋಕ್ಷ : ಈ ಮಂತ್ರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯೇ ಸಾಧನ (ಅಮಲಾಭಕ್ತಿಶ್ಚ-ಎಂದರೆ ಯಾವುದೇ ದೋಷ ಕಳಂಕ ಅಂಟದ ಭಕ್ತಿ), ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೆ, ಅನುಮಾನ, ಅಗಮ-ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಮಾಣಗಳು (ಶ್ರಿತಯಂ ಪ್ರಮಾಣಂ) : ಎಲ್ಲ ಮೇದಗಳಿಂದ ಮೂತ್ರವೆ ಶ್ರೀಪರಿಯಾನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ (ಮೇದ ಪೌರುಷೇಯ ಪ್ರತಿವಾದನ) ಇವು ಒಂಭತ್ತು ತತ್ವಾಂಶಗಳೂ ಮೇಲ್ಮಂಡ ಕ್ಷೋಕದಲ್ಲಿ ಅಡಕ ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ವ್ಯಾಸರಾಜರ "ನವರತ್ನಮಾಲೆ" ಎಂಬ ಕ್ಷೋಕ ಮೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದಿದೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ, ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು 'ಭೇದೋಚ್ಛೇವನ', 'ತತ್ವವಿವೇಕ', ಮತ್ತು 'ಮಾಯಾನವಾದ ವಿಂಡನ', 'ಉಪಾಧಿ ವಿಂಡನ', 'ಪ್ರಮತೆ ವಿಂಧ್ಯಾಶ್ವನಯಾನ ವಿಂಡನ' ಎಂಬ ವಿಂಡನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಓಕೆ ಕೂಡ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇದಿಷ್ಟು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯಾದರೆ ಇನ್ನೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇದರು ರಚಿಸಿರುವ, ಲಭ್ಯ ಆಗಿರುವ ಕೀರ್ತನೆಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದು ಸಂಪದ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕವಿತ್ವದುದು, ಪರಿಭಕ್ತಿ, ಗೋಪಿಕಾಭಾವ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಕೃಷ್ಣರೀಲೆ ವರ್ಣಿಸುವ ಭಕ್ತಶೃದ್ಧಿಯ ಶಾಂಗೂ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಭಾವಗಳೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಇದರೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ವಿಜಯನಗರದವರ ವಾಸ್ತವಿಕೆ ಹೇಗೆ ಪಾತ್ರ ರಾಗಿದ್ದರನ್ನೆಲ್ಲ ಆಗ್ನಿ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ವಿದೇಶದಿಂದ ಪ್ರವಾಸಿಗರಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಪೋಯಸ್, ಬರ್ಬೋಸ್, ದೊವಿಯಗೊ ಮುಂತಾದವರು. ಹಾಗೂ ಅಬ್ದುಲ್ ರಾಜ್²² ಎಂಬ ಅರಬ್ಬೀ ದೇಶದ ಪ್ರವಾಸಿಗ ಸಹ ತಮ್ಮ ವರದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಯ ನಗರದ ಐವರು ರಾಜರಿಗೆ (ಸಾಳುವ ನರಸಿಂಹ, ವೀರನರಾಂಹ, ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ, ತಿರುಮಲರಾಯ, ಅಚ್ಯುತರಾಯ) ಇವರು ರಾಜಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜ ರಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿರುವಾಗ್ಗೆ ಒಮ್ಮೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಒಂದು ದಿನ ಪೂಜೆಯನ್ನಾ ಮೂಡಿದ ರೆಂದೂ, ಆಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿವರೆಗೆ ತೆರೆಯಲಾಗದೆ ಇದ್ದ ಸಂಪುಟವೊಂದನ್ನು ತೆಗೆದಾಗ ಹೊರ ಬಂದ ಕೃಷ್ಣ ಇದರದುರು ನರ್ತಿಸಿದನೆಂದೂ ; ಅದಕ್ಕೆ ಸುಯಾಗಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರೂ ಸಾಂಗಿಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ತುಳುಕು ರೀತಿ ಬಾರಿಸುತ್ತ ಕೃಷ್ಣನೊಂದಿಗೆ ಪಾವು ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರೆಂದೂ, ಇದನ್ನು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ನೋಡಿದಾಗ ಕೃಷ್ಣನು ಹೇಗಿದ್ದನೋ ಅದೇ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಎಗ್ರಹ ಮಾಡಿದನೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಅನಂತರ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ಆ ಕೃಷ್ಣವೂರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಗೇ ನೀಡಿ, "ಕೃಷ್ಣ" ಎಂಬ ಅಂಕಿತ ನೀಡಿದ ರೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ತಮ್ಮ ಅಂಕಿತ-ಕೃಷ್ಣ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಸಿರಿ ಕೃಷ್ಣ ಎಂದೆಲ್ಲ-ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ವ್ಯಾಸರಾಜರು ನಡೆಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನೇಕ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಂವಿವಾದವು : ಅವರು ತಿರುವತಿಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸನನ್ನು ಪನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಕಾಲ ಸತತ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ್ದು. ಸೇವೆ ಮಾಡಿದರೂ ಅಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮನುಜ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬದಲಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಅವರ ಮತಸಹಿಷ್ಣು ಭಾವಕ್ಕೆ ನಿರ್ದರ್ಶನ. ಅದರಂತೆಯೆ ಈಗಲೂ ವ್ಯಾಸರಾಜಮಠಕ್ಕೆ ತಿರುವತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಗೌರವ, ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕಾರ ದೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಗೌರವವಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಸ್ತೂತ್ಯ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ, ವಿಜಯನಗರದವರು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಿ ಗೊಂದಿಗೆ ಬಂದ "ಕುತೂಹಲೋಗ"²³ ಗುಂಡಾಂತರವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತಾವೇ ಸಂಹಾಸನವೇರಿ, ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ನಡೆಸಿದ್ದು. ಈ ಭೂವ ನಡವೆಲ್ಲೆ ಎಂದೂ ಪ್ರರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಗೊಂಡಿರುವುದರ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅದರೂ "ಕುತೂಹಲೋಗ" ಒಂದು ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ವಿಚಾರವೆಂದು ಪ್ರೊ. ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾವಂಪ್ರಸಾದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.²⁴ (ಈ ಸಂಹಾಸನಾರೋಪಣ ಸಮಸಾರಂಭವನ್ನು ಈ ಹೊತ್ತೂ ಸೋಸಲೆಯ ವ್ಯಾಸರಾಜಮಠದಲ್ಲಿ "ದೀವುತಿಗೆ ಸಲಾಂ" ಎಂದೂ ನಡೆಸಿ

ಕೊಂಡು ಬರುವ ಪದ್ಧತಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇದು ಸ್ವಾಮಿಗಳೂ "ಬರ್ಬರ" ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಾಗ "ವಿಜಯನಗರ-ಕರ್ಣಾಟಕ ವಿದ್ಯಾಸಂಪಾಟನ" ಎಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಕೆಲವು ಹರಿವಾಸರ ಕುಪುಟಗಳಿಗೆ ವಿಚಾರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಕಾಲವಾದ ನಂತರ (೧೫೫೦ ಕ್ರಿ.ಶ.) ಅಚ್ಚುತರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ತುಂಬ ಗೌರವ ದಿಂದಲೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಆಗಲೇ ವ್ಯಾಸರಾಯರು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೨) ಹಂಪಿಯ ವಿಶ್ವೇಶ ಸ್ವಾಮಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಯೋಗಾವರದ ನರಸಿಂಹನನ್ನು ಸ್ತೂತಿಸಿದ್ದು. ಈ ವಿಷ್ಣು ಘಟಕೆ ೧೫-೧೬ನೇ ಶತಮಾನದ ವಿಜಯನಗರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಹರಿವಾಸನವರು, ೧೫೬೧ ವಿಳಂಬ ಸಂವತ್ಸರದ ಫಾಲ್ಗುಣ ಬಹುಳ ಚತುರ್ಥಿಯಂದು ವ್ಯಾಸರಾಯರು ತಮ್ಮ ಭೌತಿಕ ಶರೀರ ತ್ಯಜಿಸಿದರು. ಬಾಲಸಂಸ್ಕಾರದಾದಾಗಿನಿಂದ, ಸಂವಸರೂ ಎಷ್ಟೊ ಮರ್ವಕ್ಕೂ ಪಟ್ಟು ಕಾಲ ಸಂಸ್ಥಾನದಾಧಿಪತ್ಯ ಪಡೆದು, ತತ್ಪ್ರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ವಾದಿಸಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿ, ವಿಜಯ ನಗರದ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕಾರ್ಯ ಅದೋಭಾವದದ್ದು. ಅನೇಕ ಪಾಠ್ಯ ತತ್ವ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಮನ ಗಳನ್ನೂ ಈ ಆಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ-ಸಂನ್ಯಾಸ ಸೂಚಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ೭೫೨ ಪ್ರಾಣದೇವರ ವಿಗ್ರಹ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಛಾರತದ ನಾನಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಹರಿವಾಸ ಹರಿಚರಿ

ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯನ್ನು, ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಕೀರ್ತನೆ, ವ್ಯಕ್ತನಾಮ, ಸುಲಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗಗಳೇನೇಕ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಮನದಲ್ಲಿಯೂ ಮಂಥಾನಾರ್ಯದ ವ್ಯಾಧಿವಹಿಸ್ತೀತು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳು, ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಭಾವ ರೀತಿಯ ಇವೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಂದ್ಯಮತ ಪ್ರಸಾರ,^{೪೨} ಹರಿವಿವೇಚಿತವತ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಕೃಷ್ಣಶೀಲೆ, ಧರ್ಮಬೋಧೆ, ಭಕ್ತನ ವಾಸದ ತಳಮಳ, ಹೀಗೆ ಮೇಳೈಕರಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನಾರವನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಅಪರೂಪ ಭವಿಸ್ಸಾದ "ವ್ಯಕ್ತನಾಮ" ಮಾಡದೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವುದೂ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸುಳುಕು ನೀಡುವಂತಿದೆ.

ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಣಾಭಾವ, ಭಕ್ತಿ ಮಾಧುರ್ಯ, ನಿಂದಾಸೂಚಿ, ವಂದ್ಯಮತದ ಸಾತ್ವಿಕತೆ, ಪುರಾಣಪ್ರಜ್ಞೆ, ಹೀಗೆ ಮೇಳಿದವನ್ನೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.^{೪೩} "ಅಂತರಂಗದಿಂ ಪರಿಯಂ ಕಾಣದಾಪನೆ ಹೆಚ್ಚು ಕೇಡುಡೆನೋಲ",^{೪೪} "ಪುಟ್ಟವ ಭವಿ ಯೋಳು ಬಹುದಿನ ಕಳೆದನೋ | ಪುಟ್ಟಸುತೇಡವನ್ನ",^{೪೫} "ನಿನ್ನಿಂದ ನಿನ್ನ ದಾಸರು ವಿಂಗಿಯೋ ಕೃಷ್ಣ", "ನಂಬಿಕೆಬ್ಬವರಿಲ್ಲವೂ ರಂಗಯ್ಯನ" ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿವಿಧ ಭಾವ "ಮರಂಗ ಮೊಲ್ಲೆ ಮಲ್ಲಿಗೆ"^{೪೬}ಯೆಂಬ ಪಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕನ್ನಡ

ನುಡಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸಹಜ ವರ್ಣನೆ, ಕೃಷ್ಣಲೀಲೆಯ ವಿವಿಧ ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ಗೋಪಿಕೆಯರ ವಿವಿಧ ಗೀತೆ ಭಾಗವತದ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಎಂಥವರನ್ನು ಕವಿತ್ವದಯೋಗಿಗಳಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅವರ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉಗಾಭೋಗ : ಧೀತಿದ :

ಪಾರಶವನು¹⁸ ಮಾಡಿದ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲ
 ಗೋಪೀಪತ ಪಾರಶಂದರ ಸಾಲದೆ
 ಪೋರಪ್ಪವನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲ
 ಸವನಿತ ಕೋರಕೊಂದರ ಸಾಲದೆ
 ಕ್ರೂರಪ್ಪವನು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲ
 ಮಂದಳ ಕೋರವನೊಂದರ ಸಾಲದೆ
 ಪ್ರತಿದಿವಕ ಮಾಡಿದ ಪಾಪಗಳೆಲ್ಲ
 ವಕಿತ ಪಾಪವೊಂದರ ಸಾಲದೆ
 ಇಂತಿದ್ದ ಮಹಿಮೆಯೊಳೊಂದವಾದರು ಒಮ್ಮೆ
 ಸಂತತ ನನವರ ಸುಖವುತ ಸಿಕ್ಕಿತ್ವೆ !

ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಬಳಸಿರುವ ಪ್ರತಿಮಾ ವಿಧಾನ ನಿತ್ಯ ನೋತನವಾದದ್ದು "ಅಳು ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಅಪಾರುಖು ಮಾಡಿ ಕೋಳು ಹೋಗದ ಮಂಜ್ಜ ಕೋಟೆ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು". "ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಕಳ್ಳರೈವರ ಒಂಧಿ ತಮ್ಮ ವಿವಯುಕ್ಯಾಯ್ತನ್ನ ಕಂಡು ಜ್ಞಾನ ವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯ ಎಂದೆಂದಿನ ಭವರ್ಥವನೊಯ್ಯಲು" ಎಂಬ ಅನೇಕ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, "ನದೋ ನದೋ ಸಿರಿಕೃಷ್ಣ ಎಂಬ ಭೋಜ ವಂಕುತಿ ಕನ್ನಿಕೆಯ ಮದುಮೆಯ ವಾದ್ಯ ಘೋಷ" ಎಂಬ ರ್ವವ್ಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿಮೆ, ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಕಾವ್ಯಸತ್ತ್ವದ ಬೆಳಕು ಮಾಡಿ ತೋರುತ್ತವೆ. ಹೊಳೆಯ ಪಾತ್ರವಿರುವಂತೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು. ಕೆಲವೆಡೆ ಅಳ, ಕೆಲವೆಡೆ ಗಾಳ, ಕೆಲವೆಡೆ ವಿಸ್ತಾರ, ಹೀಗೆ¹⁹ "ಕಾವ್ಯದ ಫಲ ಅನಂದ ಜಾಗೂ ಎಂದಾದರೆ ವ್ಯಾಸರಾಯನ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಈ ಎರಡನ್ನೂ ನೀಡು ತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಬಹುದು" ಎಂಬ ಮಾತು ಗಮನಾರ್ಹ. ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ "ಕವ್ಯದ ಜಾಯಮಾವಕ್ಕೆ" ಒಗ್ಗುವ ವ್ಯಾಸರೂ ಹಿತ ವಾಗಿದೆ ಲಕವಿಂಕ" ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ..... ಭವಾಸಕ್ತನನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಆ ರೀತಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಹರಿದಾಸಕೂಟ, ವ್ಯಾಸಕೂಟಗಳ ಸಮಂವಯ ಸಾಧಕರು. ವ್ಯಾಸಕೂಟದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಅವರ ಸ್ವರ ಕೊಡುಗೆ ಇರುವಂತೆಯೇ ಕೃಷ್ಣದದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸಕೂಟದ ಬೆಳವಿಗೆ ಘೋಷ, ಪ್ರೇರಣೆ, ಉತ್ಕೇಷಣೆ ಆದ ಸೀಗ

ಸಾರ್ ಕೈತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರಂಥ ಹರಿವಾಹ ಶ್ರೇಷ್ಠರು, ಕೂಕದಾಸ ರಂಥ ಉನ್ನತ ಅನುಭಾವಿಗಳನ್ನು ವಾದಿಸಿ : ರಂಥ ಜ್ಞಾನಿದಾಳ್ಯಯಂಥನ್ನು, ವಿಜಯಾಂಧ್ರ ರಂಥ ವಿದ್ವಾನ್ವಿಷ್ಣುರನ್ನು ಪ್ರೋಶಿಸಿ, ಸ್ತೂತಿಗೆ ಬೇಕೆನಿಸಿದಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಸ ರಾಯರ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದರೂ ಕೂಕದಾಸರು ಸ್ವತಂತ್ರರ ಎಂಬುದು ಅವರ ಕೈತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಾದರೂ ಗುರುನಿವ ಪ್ರಭಾವ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. "ದಾಸಕೂಟ"ವರ^೧ ವ್ಯಾಗ್ರಿಕ ವಿವರದ (೧೯ನೇ) ಕೀರ್ತನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಂದರೂ ಹರಿವಾಹ ಪರಂಪರೆ, ಗೋಪಿಯನ್ನು ಒಸೂಡಿಸಿ, ಸಂಘಟಿಸಿದ್ದು ವ್ಯಾಸರಾಯರು. (ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.) ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರು ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯರೂ ದಾಸಕೂಟದವರೂ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯರು. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸುಂದಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಥವರೆ ಇವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ವಾದಿಸಬರು, ರಾಘವೇಂದ್ರರಲ್ಲಿ ಇದು ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಪಂಥರಿ ಗೆಯ ವಿಶಲಭಕ್ತಿ, ವಿವರೋಪಾಸನ, ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಂದ ತುಂಬ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಿತು. ಎರಡೂ ಬಣದವರು ಪರಸ್ಪರ ಭೇದಿಸುವುದೆ ಆಗಲಿ, ಅವರೊಳಗೆ ಮಾತು ವುದೆ ಆಗಲಿ, ನಡೆಯಲು ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಅವಕಾಶವೀಯದೆ ಎರಡರ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಹರಿವಾಹಕೂಟದ ದಾಸರು ಲೋಕನೀತಿಯನ್ನು ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರಿಸಿ ದಂತೆಯೆ, ದಾಸಕೂಟದ ಮೂಲಕ ಚಂಭಾಚಾರ, ಶುಷ್ಕ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಅಲ್ಲಗಳೆದರು. ನೀತಿ-ಧರ್ಮಾಪ್ನತಿ ಹಿಡಿದರು. ವೇದಾಗಮಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರಸಾಧನಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸರಳ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಗೆಟ್ಟಿಸಿತ್ತೆನ್ನಲಿ ತುಚ್ಚವರು. ವ್ಯಾಕ್ರತ ಎಂದು ಅವಪಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಗೆ ಮಂತ್ರಜ್ಞತೆ ಇದೆ ಎಂದು ಹರಿವಾಹಕೂಟ ತೋರಿಸಿತು. ಅವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅಧಿಕೃತಮಂದ್ರಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಜಾಹಿದರು" ಎಂಬ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಕಾರರ ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಹರಿವಾಹಕೂಟಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ, ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಅವಕ್ಕೆ ಅಧಿಕೃತ ಮಂದ್ರಿಯೊತ್ತಿದರು.

ವಾದಿಸಾಜರು (ಕ್ರಿ. ಪ. ೧೮೮೦-೧೯೦೦)

ವಾದಿಸಾಜರ ಉನ್ನತ ಕುಂಭಾಕಾಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಹೂವಿನಕೆರೆ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮ. ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರೂ. ಕುಂಭಾ, ಅನೇಗುಡ್ಡೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅದ ವಿಜಯನಕೆರೆ ಕ್ಷೇತ್ರ. ವಾದಿಸಾಜರು ತುಳು ಮಾತನಾಡುವ ಶಿವಲಿಂಗಾತ್ಮನ ಕುಟುಂಬದವರಾದರು. ತಂದೆ ರಾಮನಾಚಾರ್ಯ, ನಾಮವೇಡಿ, ತಾಯಿ ಗೌರಮ್ಮ.

ಮಧ್ಯಾಹನಾರ್ಯರ ಸೋದರರಾದ ವಿಷ್ಣು ತೀರ್ಥರೆಯುವರು ಉಡುಪಿಯ ಅಷ್ಟ ಮಠಗಳ ವೈಕಿ ಸೋದಿ ಮಠದ ಕೀಳಿಗೆ ಮೂಲಭವರು. ವಾದಿಸಾಜರ ಜನನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೋದಿ ಮಠದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಷ್ಣು ತೀರ್ಥರಿಂದ ಹದಿನೇಳನೆಯವರಾದ ವಾಗೀಶತೀರ್ಥರು ಪೀಠಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ಆಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾರಿಸುವ ಹವಣೆ ಅವರದು. ಹೂವಿನಕೆರೆಯ ರಾಮನಾಚಾರ್ಯ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಆಹೀರ್ವದಿಸಿದ ವಾಗೀಶರು, ಅವರ

ಮೊದಲ ಮಗುವನ್ನು ತಮಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನುಡಿದರು. ದಂಪತಿಗಳು ಬಹಳ ರಾಜರೂ ಆಗ್ಗೆ ಅವರಿಗನ್ನಿಸಿದ್ದು ಹುಟ್ಟುವ ಒಬ್ಬ ಮಗುವನ್ನೂ ಸನ್ಮಾನಿಸಬೇಕೆಂದು ಮುಂದೆ ತಮಗೆ ಯಾರೂ ದಿಕ್ಕಿ? ಎಂಬುದು. ಸ್ವಾವಿಗಳೆಂದು ಆರ್ಥ ಆಗಿದರಲ್ಲ. ಅವರು ಒಂದೇ ಮಾತು ನುಡಿದದ್ದು : "ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ನಿನ್ನ ಮಗ ಅವನು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ?" ರಾಮಾಚಾರ್ಯ ಏನೂ ಬದಲಾಡಲಿಲ್ಲ. ವಾದಿರಾಜರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ವಾದಿಕೆ ಉಚಿತವೆಂದು ಗಂಡ ಕುಳಿತ ನಂತರ ಮನೆಯ ಹೊರಗೂ ಭಕ್ತವ ಗದ್ದೆಗೆ ದನ ನುಗ್ಗಿದಾಗ ಅವನ್ನೊಡಿಸಲು ಬಂದ ತೆಂಬು ಬೂರಿ ಗೌರವನ್ನು ನೀಗಿದ್ದು ವಾಚನ ನಂತರದ ಗಿಡಗಾಡಿನ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಸವವಾಯಿತು, ವಾಗೀಶರ ಕೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಕೇತ ಅರಗಿತ್ತೇನೋ ಎಂಬಂತೆ. ಈಗ ರಾಮಾಚಾರ್ಯ ದಂಪತಿಗಳು ಆಡಿದ ನುಡಿಗಿ ಬದ್ಧರಾಗಬೇಕಾಯ್ತು. ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದ ವಾಗೀಶಕೀರ್ತಕರು ಬಂದು ಮಗುವನ್ನು ತೋಡಿ, "ರಾಮಾಚಾರ್ಯ ಈಗೀಡೆನ್ನುವಿ ? ಇವನು ದೇವರ ಮಗವಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಿಗೆ ಭೂವರಾಹನೆಂದೆ ಹೆಸರಿನು" ಎಂದು ಆಗತಿಯುತ್ತರು. ವಾದಿ ರಾಜರು ಆನುಜ ಕಾಲ ಶ. ೧೪೦೨ರ ಶಾರ್ವರಿ ಸುವತ್ಸರವೆಂದು ತೋಡೆ ಮಠದ ಪ್ರಸಾರ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. * ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೦೦.

ಬಾಲಕ ಬೆಳೆದಂತೆ ಉಪನಯನ ಎಲ್ಲ ಸೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೆರವೇರಿತು. ಭೂವ ರಾಹ, ಸಾಮದೇವ, ಕಾವ್ಯಗಳಿಲ್ಲೂ ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದ. ವಿದ್ಯೆ, ವಾಕ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಕ್ಕಾಗಿ ವಾಗೀಶಕೀರ್ತಕರಿಂದ ಹಯಗ್ರೀವ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶ ಪಡೆದು, ಕಠಿಣ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ. ವಾಗೀಶಕೀರ್ತಕರು, ಭೂವರಾಹನನ್ನು ಮಠದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯ ತಿಪ್ಪರಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾನಿಧಿಕೀರ್ತಕರೊಬ್ಬನವರ ಬಳಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವರ್ಷ ವ್ಯಾಸಂಗ, ಅನಂತರ ವಿದ್ಯಾ ನಿಧಿಕೀರ್ತಕರು ವ್ಯೂಹಾವನಸ್ಥರಾಗಲು, ಮರಳಿ ವಾಗೀಶರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು, ಅವರಿಂದ ಸನ್ಮಾನದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ. ಆಗಲೆ ಗುರುಗಳು, ಭೂವರಾಹನಿಗೆ, 'ವಾದಿರಾಜ'ವೆಂಬ ಅಪ್ರಮಾಣವಿಟ್ಟರು. ವಾದಿರಾಜರು ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಾದಿಗಳ ರಾಜನೆ ಆದರು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ, ವಾಗೀಶರು ಟ್ಟೂಹಾವನಸ್ಥರಾದ ನಂತರ, ವಾದಿರಾಜರು ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ವ್ಯಾಸರಾಯರಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ವ್ಯಾಸ ರಾಯರು ಆಗ್ಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಉಪದೇಶ ಕ್ರಮ, ಪ್ರತಿವಾದಿ ಗಳೊಡನೆ ವಿಂಡಿಸುವ ವಾದಕ್ರಮ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಾದಿರಾಜರು ಬೆನ್ನಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲದೆ ವಿದ್ವತ್ಪ್ರಭೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸಿದರು. ವಾದಿರಾಜರ ವಿದ್ಯಾಪ್ರೌಢಿಮೆ, ವಾಗ್ಮಿತೆ ಕಂಡ ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣರೇವರಾಯ "ಪ್ರಸಂಗಾಭರಣ ತೀರ್ಥ" ರೆಂದು ಕರೆದ. ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ತಿಪ್ಪರಾದ ವಿಜಯೇಂದ್ರರವರೂ ಅಂಥದೇ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಬಳಿ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗ ಪೂರೈಸಿಕೊಂಡು, ಅವರಿಂದ "ವ್ಯಾಸಸುಖಿತ್ಯ" ಗಳನ್ನು ಪಾರಿತೋಷಕ ಆಗಿ ಪಡೆದ ವಾದಿರಾಜರು

ಮರಳಿ ಒಂದನ್ನು ಕಾಡಲು. ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಲವೊಂದನ್ನು ಸ್ವಾತೀದುದಲ್ಲದೆ, ಸೋದೆಯ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕಾಪದಲ್ಲಿ ಇರತ್ತಿದ್ದರು. ವಾದಿರಾಜರು ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳ ನಿಧಿದಾದ ಬದುಕು : ಅವರು ಸತರೀರರಾಗಿಯೆ ವ್ಯೂಹಾವನಶ್ಚರಾದವು ೧೬೦೦ರಲ್ಲಿ ಶಾರ್ವರಿ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಸೋದ ಮಹದ ರಾಖಿಲೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ವಾದಿರಾಜರು ಜೆಲಸಿದ ಸೋದೆಯ ಅರಸಪ್ಪನಾಯಕ ಗುರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಗೌರವವಿಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ದಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದವ ರಾಖಿಲೆ ಇವೆ.^{೫೫} ವಾದಿ ರಾಜರು ಇಡೀ ಭಾರತವನ್ನು ಮೂರು ಸಲ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಸೋದ, ಬೀಳಗಿ, ಕೆಳದಿ, ಕೊಡಗು ಅಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಂತೂ ಅನೇಕ ಸಲ ಸಂಚಾರಿಸಿದರು. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜವರಲ್ಲಿ ಭೂತಾರಾಧನೆ ಪ್ರಚಲಿತ ಆಗಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾವಂತರು ಜೈನ-ವಿ-ಲಕ್ಷ್ಯ ಧರ್ಮಾವಲಂಬಿಗಳೆ ಹೆಚ್ಚು ಅದ್ವೈತ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರುತೂ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸ್ವತಃ ವಾದಿರಾಜರೇ ಸಮರ್ಥಗಾರು, ತತ್ಪ್ರಚೋದಕರಾದರು.

ಇದಿಷ್ಟು ವಾದಿರಾಜರ ಇಹದ ಜೀವನ. ಆದರೆ ಅವರು ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಂಪದದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯವರೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿರುವುದು, ಅವರಿಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆ, ಕವಿತ್ವದಂತೆ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ, ಹರಿವಾಸಕೊಟವನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವ ಹರಿಭಕ್ತಿ, ವಾದಿ-ಪ್ರತಿವಾದಿ ಮಂಡಣ-ವಿಂಚಣ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಧರ್ಮ ದಿಂದ, ಅವರು ಪ್ರಗಲ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದರು.^{೫೬} ಜನಸಂಘಟಕರು ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಾದಿತ ಕವಿ(ಸಂಸ್ಕೃತ-ಕನ್ನಡಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ), ಮಧ್ವನಿಷ್ಠರು. ಕೆಲವಾರು ಅಂತಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಸಾಧನೆಯ ವಿವೇಕಮೆ ಸೋಟ ನೀಡುವಂತೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ :

ಸಂಸ್ಕೃತ-ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೌಢಿಮೆ ಇವರ ಕೃತಿಗಳ ಅವಲೋಕನದಿಂದಲೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ೧೦೫ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.^{೫೭} ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸುವಂಥವು : ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳು : ಯಂತಿ, ಮಲ್ಲೀಕಾ, ರುಕ್ಮಿಣೀಶ ವಿಜಯ (ಕಾವ್ಯ) ವ್ಯಕ್ತಸಂಗ್ರಹ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ-ಟೀಕೆಗಳು. ನ್ಯಾಯ, ಸುಧಾಕ್ಕೆ ಬರೆದಿರುವ ಗುರುರ್ಥ ಟೀಕೆ. ತತ್ವ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ಗುರುರ್ಥದೀಪಿಕಾ : ಈಶಾವಾಸ್ಯಕೇಶ ತೈತ್ತಿರಿಯ ಉಪನಿಷತ್ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಮಹಾಭಾರತಕ್ಕೆ ಒರೆದ "ಲಕ್ಷ್ಮೀಭರಣ" ಟೀಕೆ.^{೫೮} ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯಂತೂ ವಾದಿರಾಜರು ಕವಿಯಾಗಿ, ಹೀತನಾರರಾಗಿ, ಮಹತಿ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಬಲ್ಲ ಮಹಾಕವಿಯಾಗಿಯೂ ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಅನೇಕ ಹೀತನಗಳು, ಅವರ ಆಡುನುಡಿಯಾದ ತುಳುವಿವಲ್ಲೂ ಇವೆ.^{೫೯} ವಾದಿರಾಜರ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿ, ಸ್ತೋತ್ರಗಳೆಂದು ಮೂರು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳೆ ಹದಿನೇಳು. ಇವೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ-ವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವಂಥವು. ದ್ವೈತಮತದ ತತ್ವ ಪ್ರವೇಶಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳು, "ತತ್ವಮೂ" ಮುಂತಾದುವುಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಹೀಗೆ ವಾದಿರಾಜರ ವಿದ್ವತ್ತು ಹಲವಾರು ಶಾಖೆ

ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಭಿಸಿದೆ. ಮಂಜುಭಾರತಕ್ಕೆ ಅವರು ರಚಿಸಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಂಜುಭಾರತ ಪಾಠ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ (ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಮ್ಯ) ಕೊಡೆ ತುಂಬ ಸಹಾಯಕ ಆಗಿದೆ : ಇದಲ್ಲದೆ ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಬರೆದಿರುವ "ಮಂಜುಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯ" ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ "ಛಾಪ ಪ್ರಕಾಶಕ" ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪಾದಿರಾಜರ ಕಾವ್ಯಸಂಪತ್ತಿ "ರತ್ನಕೋಶ ವಿಜಯ"ದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹದಿನೆಂಟು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟು ಸೌಕದ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಪುನಃಯಲ್ಲಿ ವಿರಚಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಸತ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಘ ಕವಿಯ 'ಶಿಶುಪಾಲವಧ'ವೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾವ್ಯವೆಂದೂ ನಿರ್ಣಯ ಆಗುವಾಗ ಪಾದಿರಾಜರು ಈ ಮಂಜುಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಿ ವಿವೃಷ್ಟಾನ್ವಯವೆಂದೂ ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ತಾವು ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿದ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ, ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ದಿವ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಭಾರತದ ವ್ರಮುಖಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ವರ್ಣನೆಯೂ ಇರುವ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಪಾದಿರಾಜರು ರಚಿಸಿ ರಚಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ "ತೀರ್ಥವ್ರಬಂಧ"ವೆಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡವಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಪಾದಿರಾಜರ "ವೈಕುಂಠ ವರ್ಣನ", "ಲಕ್ಷ್ಮೀಶೋಭಾನ" ಕೀಚಕನ ಪಥೆ ಕುರಿತ "ಛೇಮಸೇನ ಕಾಮಿನಿಯಾದನು" ಎಂಬ ಕೃತಿ, ಕೀರ್ತನೆ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗ, ತುಳುಭಾವೆಯ ದೇವರನಾವಂಗಳು, ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸಾಧನೆಗೆ ದ್ಯೋತಕಗಳಾಗಿವೆ. ಪಾದಿರಾಜರ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಮಾಧ್ವರು ಮಾವೆ ಮಂಗಳಲ್ಲೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತು. ಅವರ ಕವಿತೆಯ ಧಾಟಿ ಜನಪದದ ಸ್ವಾಗತ, ಕವಿತಾ ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆ :

ದಂಭಾಚಾರಕ್ಕೆ :

ಧರ್ಮಕರ್ಮಗಳಿಗನು ದಂಭದಿಂವರಿ
 ಹೆಮ್ಮೆಗಾಗಿಯೆ ಪಾಡಿ ಬಳುವಿ
 ನಿರ್ಮಲಾತ್ಮಕ ನಾನು ನಿಂದಿವೆ
 ಬೊಮ್ಮರಕ್ಕಸವೆ ಪುದಿಯಾರಿ
 ಚಿನ್ನಯಿ ಶ್ರೀ ಪಯವದನನ
 ಬಮ್ಮಿಯಾದರು ನೆನೆಯದ⁴⁴ (ಸುಳಾದಿ)

ವಿವಿಧಾ ಜಾಣ್ಮೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತತೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರಿದರ್ಥಕ್ಕೆ :

ಕುಂಬರ ಮದ್ಯಕೆ ಬಾರೊ ಮಂಜುಳ ಭಾಷಣೆ ಬಾರೊ
 ಅಂಜನ ದಾಸರಿಗೆ ಮೃಗುಂಬರಪರಿ ಬಾರೊ
 ಸಂಜೆಯಿ ತೋರಿಡಿ ಧರಣಿಪದನ ಕಾಯ್ದು ವನೆ ಬಾರೊ ೩
 ರಂಜನ ಮಯವವನ ರಂಜನ ತೋರಿ ಬಾರಯ್ಯ⁴⁵

ದಿವ್ಯ ಸಾಹಿ ರಂಗದಿವ್ಯಸಾಹಿ : ದಿವ್ಯ ಸಾಹಸ್ಯರೂ ಗೋಮುಕ್ತಕೃಷ್ಣ ವರರು ||೩||
 ಗೋಪಾಂಗವೀರ (ಮಾಹಿ) ಒಪ್ಪಿ ಭಕ್ತ ಸೂತನು ||೪||
 ಕಂಪಿನಾದ ಕೊಳಲು ಭೀರಿ ವೈಕುಂಠಿ ಮಂಜುಪಾಪಾವ್ಯದಿ
 ಅಂಕವೃತ್ತನ ನಿರಾಕಂಠಿಯ (ಹಿಡಿವ) ಬನ್ನಿ.....¹⁸

ಎರಳಿಗೃಹವೆ ಬಾರೇರು ಪರುಪದಿಯ ಬದು ನಿಮ
 ಪರತ ಕೇಶವನ ಮುಖ ಪರಿಮೆ ಸೂಲ ಭಕ್ತಮಾ||

ಈಶ್ವರನ ಸ್ತುತಿ :

ಧರಣಿ ಗಣಿಯ ಗಣಾಧರ ಮಹರಣಿ ಮಂ—
 ಧರಣಿ ಕೋನಿಷ್ಯಯ ಗುರುಕುಲೋಪ್ಪುಣಿ

 ಕೆನ್ನ ಪ್ರಪನ್ನ ಶ್ರೀ ಪಯವನೇವೆ
 ಅನುಧಿ ನೆವೆವಕೆ ಮೂಲ ನಿಗೇವೆ
 ಅನ್ನರನಯನೋ ಗುರುವೆಂಬ ನಿನ್ನ
 ಇನ್ನಾದು ಪರಿಮೆ ಕೋಲೋ ಮುಕ್ತಾ¹⁹ ||

ಇದರೊಂದಿಗೆ, ಬೇಲೂರಿನ ಶ್ರೀ ವೈಕುಂಠದಾಸರನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಕೀರ್ತನೆ, "ಸಂಪ್ತಿ ಸಂಪ್ತಿ ನಮ್ಮ ಶ್ರೀರಮಣಾ ಸುಪ್ತಿ" — ಎಂಬ ಪ್ರಿಪದಿಗಳು, ಸ್ವಪ್ನ ಪದ, (ಪಟ್ಟಿದಿ) ಶ್ರೀರಂಗಪಾಠಕ್ಕೂದಿ ಕುದುರೆಯೇರಿ ಬರುವ ವೈಷಾಕಯ ಪೂಜನೆಯ ವಿವರ, ದೇವರ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಜನ ತಂದೊಪ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೂ ಪಾದಿರಾಜರ ಕಾಣ್ಕೆ ಗಮನಿಸಿದ ಇಲ್ಲ. ಅದು ಕವಿಕಾಣ್ಕೆ, ಹಾಗೂ ರಸವ್ಯವಯಯ ಕಾಣ್ಕೆ :

ಪಟ್ಟನೆ ಮೆರು ಬೆಳೆ ಪಾಲು ಕೆವೆಗಳು
 ಮುಕ್ತಾಕನ ಕೆವೆವೊಸರು ನಿಂಗೊಂಬೆ ಕೆವೆಯುಂ
 ಅಪ್ಪಕುವುದಿ ಪಟ್ಟಿಪಾಪ ಅತಿರಸ ಹುಗ್ಗುಗಳು
 ಮಟ್ಟಿ ಉಂಡು ಪಾನಕೆ ನಿರುಮುಟ್ಟಿಗಳು ||

ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಮನದಲ್ಲೆ ಹಾಗೇ ಒಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ :

ಈಶ್ವರನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮೋಹಿನೀ ರೂಪನ್ನು ಕಂಡು ಮರಳಾಗುವ ವ್ಯಸಂಗ ಬಿತ್ತಿ ಸುತ ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆ, ಅವರ ನಿರೋಪಣಾ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ :

ಕೂಡ ತಿಳಿಗೊಳ ನಿನಗೆ ಕಿತ್ತಲೆ ಬಾಳೆ
 ಹೊಂದಾಳೆ ಅಡಿಕೆ ಬಣಿಗಿಳಿ
 ಹೊಂದಾಳೆ ಅಡಿಕೆ ಬಣಿಗೊಳಾದುಹ
 ರುಭೆಯ ಕೂಡು ಹರಿದಾಸರುಳಾದ.....

ಅಭಯಲೆ ಅಡಿಕೊಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನೋಡೊಳು
 ತಮ್ಮೊಳಗೆ ತಾನು ನಗುವೊಳು
 ಬೊಮ್ಮನ ಹೊಗಳ ಮರುಳು ಮಾಡಿಸಿದವಳು

ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಾದಿರಾಜರ ಕವಿತ್ವವಯ, ಜಾನಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಹಜ ವರ್ಣನೆ ಎಲ್ಲ ಮಂಡುಗಿಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ವಾದಿರಾಜರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ, ಅವರ ಲೋಕಾನುಭವ ಕುರಿತ ನುಡಿಮಂತ್ರಗಳೂ, ಇನ್ನೂ ಮಧ್ಯಕಲ್ಪ, ಹಾಸ್ಯಕರ ಮೌಲ್ಯವನ್ನಂತೂ ಅವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಹರಿದಾಸರಲ್ಲವೆ ತಿರು ಭರಿಸುತರು
 ಹರಿಸ್ತವೊಮ್ಮವೆ ಭಂಜಿಸುತರು
 ಇರುಳುಹಗಲು ಹರಿಸ್ತರಣೆಮೆ ಬಹದಿರುಮರುಳರ ಕೂಡನಿರೊ
 ಹರಿವದ ತಿಳಿಗದ ನೆನುನ ಬದಿದರು
 ಹರಿವರದೇವತೆ ಎಂದರುವುತರರು
 ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಸಣ್ಣ ಸ್ವ ಪುರಾಣದ ನಿರುತು ಕೇಳು |

ಇದು ಅವರ ಹರಿದಾಸರ ಪಾಠವನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನೇ ವಾದಿರಾಜರ ವಾಗ್ಮಿ ಲಾಸಕ್ಕೆ ಅವರೇ ಸಾಟಿ. ಹನುಮಂತ¹⁸ ಶುಭಿದಾಟ ಲಂಕಾದಹನ ಗೈದ ಸುಂದರಕಾಂಡ ನಿರೂಪಣೆ, ವಾದಿರಾಜರ ಕಥನ ಕವನ ಕುತಲತೆಯನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ. ಲೌಕಿಕದ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಹೊದ ಗುಣವನ್ನೂ ಇವರು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾರೆ :

ಹೂವೇ ನಿನ್ನಯ ಗುಣವನಿಳು ಒಟ್ಟಿವೆನೆಯ್ಯು || ಪ ||
 ಹೂವಿಲ್ಲದವೆನೊಬ್ಬ ಹೊಕಂತ ಕವಿಯಯ್ಯು || ಅ. ಪ ||

ಹೂವನ್ನೂ ಎಲ್ಲದನ್ನೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತದೆ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆಸುತ್ತದೆ. ಕುಲೇಶ್ವರನು ತೋರಿಸಬಲ್ಲುದು. "ಸುರವರಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನರನೆನಿಸುವೆ, ಅರಿಯದ ಶುಂಠನ ಅರಿತವನು ಸುವಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರಹರಿಯ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ನುಡಿ "ಸರ್ವೇ ಗುಣಾಃ ಕಾಂತನ ಮಾಪ್ರಯೋದ್ಧಿ" ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಸಹನೆ, ತಾಳ್ಮೆಯ ಬೆಲೆ ವಾದಿರಾಜರು ತುಂಬ ಅಳವಾಗಿ

ಬಲ್ಲದ್ದೆಲ್ಲಾ, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಕೀರ್ತನೆ "ತಾಳುವಿಕೆಗಿಂತ ತವವು ಇಲ್ಲ. ಕೀಳುಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಹೇಳುವುದು ಸೆಲ್ಲ" ಸಾಕ್ಷಿ, ಸುಯಮಾದ ತವಕ್ಕೆ, ದಾಡುಕನಿಂದ ಕೀಡು, "ವಗಾವವರ ಮುಂದೆ ಮಂತ್ರಿಗಳ ತಾಳು", ಎನ್ನುತ್ತ "ಉಕ್ಕೋ ಹಾಲಿಗೆ ನೀರ ಏಕೈವಂದದಿ ತಾಳು" ಎಂಬ ದಿನನಿತ್ಯದ ಪರಿಚಯಕ್ಕೂ ಹೇಳಿ ತಿಳುವನ್ನು ಮೊಗಮೊಗಿದು ನೀಡುತ್ತಾರ. ಅವರ ಲೋಕಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಸೂಕ್ತಿಗಳಿಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವುದು "ಉಂಡು ಸುಖಿ ಅಲ್ಲ, ಉಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಪರಿಣಾಮ ಇಲ್ಲ", "ದೊಡ್ಡನಾಯಿಯಂತೆ ಮನೆ ಮನೆಗಳ ತಿರುಗಿ ಕೊಟ್ಟು", "ತಾಯಿ ಮಾರಿ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಬ ಪಾಮರ", "ಡಿಕ್ಕಿ ರಾಯನ ಕೆಂಡು ಪುಟ್ಟಿಗೆಯು ಬೇಡುವವರ?", "ಈ ಗಾಳಿದೀಪ ಸ್ಥಿರವಲ್ಲ", "ಮಾರಿ ಹೆಚ್ಚಿದ ಕುರಿಯು ಕೋರಗಾದ ಮೆಲುವಂತೆ" ಇವೆಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮೆಲುವು ಹಾಕುವಂಥವು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಡೆವಂಥವು, ಅನುಭವ ಆಗುವಂಥವೂ ಕೊಡ. ವಾದಿ ರಾಜರ "ಗುಂಡೆಯಿ" ಅಂಥದೆ ಒಂದು ಸುಗೀತಪ್ರಧಾನ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯಮತ ಖಂಡನ-ಸ್ವಮತ ಮಂಡನ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಕೃತಿ. ಪರಿವಿಧೋತ್ಸಮಸಾರ, ಸ್ವಪ್ನವದ ಕೊಡ ಇದೇ ಗುಂಡೆ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಅದ್ವೈತ ಮತ ಖಂಡನ ಸಾಕಷ್ಟು ಇದೆ. ಭಕ್ತಿ ಯಂತೆ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಪತಿಯು ಪ್ರೀತಿದಾಸನನ್ನು ಕುರಿತ ಸ್ತುತಿ ಎಂಥವರ ಮನೆ ವನ್ನೂ ಸರಹಿತಿಯಂತ ಭಾವಗೀತೆಯಾಗಿದೆ.**

ವಾದಿರಾಜರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವರು ಅಂದು-ಇಂದು ತತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ-ನಡೆದ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾರ್ಯ ಮುರತರೆ ನಾವು ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲ ನದ ಗತಿ ಸೂಚಿಸುವುದನ್ನು ಮುರತುತಾದೀತು. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೋಟ-ಕೋಟಿ-ರೂರ ಗಳ ಸ್ವಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿವಾದ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಮಧ್ಯ ಮತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದು.** ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೊನ್ನಾಗರವನ್ನು (ಸ್ವರ್ಣ ಕಾರರು-ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು) ತನ್ನ ಹಿಟ್ಟರಾಗಿ ಮೂಡಿಕೊಂಡದ್ದು ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಗೌಡಸಾರಸ್ವತರನ್ನು ಮೂವ್ವ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದು ತುಳು ಭಾವ ಯೆಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ-ಕೀಳು ವರ್ಗದವರನ್ನಿ ಸಿಕೊಂಡವರಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ದೇವರಾಜರು ರಚಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದುದು ಇವುಗಳೆ ಮಾದಿರಾಜರ ಕೆಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳು. ಇದಲ್ಲದೆ ಉಡುಪಿಯ ಪರ್ವಾಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಎರಡು ತಿಂಗಳಿಂ** ಎರಡು ವರ್ಷ ಗಳೊಮ್ಮೆ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಆ ಉಳಿದ ಅನಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವರು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಹಿಷ್ಕಾರ್ಜನೆ ಮಾಡಬಹಾಂತ ನೀಡಿದ್ದು ಒಂದು ಮೂರ್ಖಾಡು, ಉಡುಪಿಯ ಅಸಂತೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಮೌಳೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳ ಅಡಳಿತವರ್ಗದವರಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದುಕಾಲದ ವಿವಾದ ತಾಂತಿಯಂತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಗ್ಗಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಸೋದ ಪಾಪಕ್ಷೇತ್ರ ಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರತಿಮೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ, ಸೋದಿಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ರಥಾ ಕಾರದ ಶಿಲ್ಪವುಳ್ಳ** ಪ್ರವಿಕ್ರಮ ದೇವಾಲಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ, ಭವಳಿಗುಣ ಸರ್ವಾನ

ವಿಮರ್ಶಣಾ, ಹೀಗೆ ಅವರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೇ. ಅಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಮನೋಧರ್ಮವೆ ಅಲ್ಲದೆ ವೊರದೈಕ್ಕಿಯ ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಧರ್ಮವೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ವಾದಿರಾಜರಿಗೆ ಪಯೋಗ್ಯವೆಂದಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿವೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಗಿರುವುದು, ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತಿ ದಿವಸಾ ಪಯೋಗ್ಯವೆಂದೂ ದೇವರೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಅವರು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ "ಪಯೋಗ್ಯ" (ಕಡಲೆ ಹೊರಣಾ, ಪ್ರಸಾದ ವನ್ನು ಮೆಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದುದು ; ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಉಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ; ಆ ಶೇಷವನ್ನು ಅವರು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ವದ್ದತಿ. ಒಮ್ಮೆ ಅಡಿಗಿಯವನು ಕಡಲೆ ಹೊರಣಾದಲ್ಲಿ ವಿಷ ಬೆರಸಲೂ, ಅಂದು ಪಯೋಗ್ಯವನು ವಾದಿರಾಜರೊಡನೆಗೂ ಉಳಿಸದೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಭುಜಿಸಿದನು. ಆಗ ಗುರುಗಳು ಕಾರಣವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ನಿಜಾಂಶ ತಿಳಿಯಲು ಹಾಗೂ ಪಯೋಗ್ಯವೇವರ ಕಡಲೆಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಕಾಣುವ ಕಷ್ಟ ತಲೆ, ವಿಷಪ್ರಯೋಗ ಆದವರ ಗುರುಕೇವು ಸಾರುವ ಕಥೆಯಿದೆ. ವಾದಿರಾಜರು ಆಗ ಉದ್ಯಾವರದ (ಆಗ್ನಿ ಉದಯವುರ) ಒಳಿ "ಗುಳ್ಳೆ"ವೆ (ಒದನೆಕಾಯಿಯ ಒಂದು ಜಾತಿ) ಕಾಯಿಗಳ ತಾವಿ ವನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ಇತ್ತು. ಅನಂತರ ಇದೀ ಶರೀರವಾವರಿಟ್ಟವು ನೆಣು ಕಡಿಸಿ ಯೂಯಿತೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಪವಾಡ ಕೆವು ಒಂದರೂ ವಾದಿರಾಜರಿಗೆ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಭಿಮಾನ, ಗೌರವ ವ್ಯಕ್ತ ಆಗುತ್ತದೆ.

ವಾದಿರಾಜರು ಉತ್ತಮ ವಾಗ್ಮಿಗಳೆಂದು ಮೊದಲೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಮೀಪ ಲೀಪರಾಗರಿ, ಹಿರಿಯರಾಗರಿ, ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರೊಡನೆ ಪಾಶ್ಚಿ ಆರ್ಷಿ ನಡೆಸಿದ್ದುಂಟು. ವ್ಯಾಸರಾಜರ ನ್ಯಾಯವ್ಯಾಪ್ತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದ (ಕುಟೀಕೋದ್ಯಾ ರ್ಷಿ) ಪಾಂಡುರಾಗಿ ಅನಂದಭಟ್ಟಿಯೊಬ್ಬನ ಇವರ ಸಮಾಕಾರೀನ. ಒಮ್ಮೆ ಗುರುಗಳು ಪರ್ಯಾಯದ ಮೂಲಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮೇಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅದ್ವೈತ ವಿದ್ವಾಂಸ ರೊಬ್ಬರು ಮೊದಲೆ ಆಪ್ತಾನಿಸಲು, ವಾದಿರಾಜರು ಅನಂದಭಟ್ಟಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಪರವಾಗಿ ಕಳಿಸಿದರಂದೂ ಭಟ್ಟಿರು ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಬಂದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರೀತ್ಯಪ್ಪನ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ಅಪೂರ್ವ ಅವಶಾತವಿತ್ತುವೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಪಯೋಗ್ಯವ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವು "ಪ್ರೀ ವಾದಿರಾಜ ಗುರುವರ ಪರಿತೆ"ದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಅನಂದ ಭಟ್ಟಿರು ಅನಂತರ ತಮಗೆ ಆದ ಗುಣು ಮೆಗುಮಿಗೆ ಗುರುಗಳ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ "ಗುರುರೂಪ" ನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು.

ವಾದಿರಾಜರು ರಚಿಸಿರುವ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳ ಒಂದು ಸಂಕೋಧನ ನಿಬಂಧನ ಸಾಮಗ್ರಿಗೆ ಅಕರವಾಗಬಲ್ಲುವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಅವರ ದೇವರವಾವುಗಳು, ಸುಳಾದಿ-ಇತ್ಯಾದಿ ರಚನೆ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಅವರ ವಾಗ್ಮ್ಯವಿರಿ, ಉಪಮೆ, ರೂಪಕ, ಕನ್ನಡಪ್ಪಾನ, ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥ ಆಗುವಂತೆ ಬರೆಯಬಲ್ಲಂತೆಯೆ ಇನ್ನಿತರಲ್ಲಿಯೂ "ರೂಪೀಕ ವಿಚಾರ" ದಂಥ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, 'ಬಕ್ಷೀಕೋಛಾವ' ಯಂಥ ಮಂಗಳಕರ ಗೀತೆಗಳು, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋ

ಧರ್ಮ, ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ಅವಾರ ಕರುಣೆ,⁶³ ತಾಳ್ಮೆ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಸೈಧ್ಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಮೂರ್ತಿಭಾವನಾ, ಪಾತ್ಮಿಕತೆಯ ವಿಶೇಷ⁶⁴ ಪಡೆವವರು 'ವಾದಿರಾಜ'ರೆನ್ನಬಹುದು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅವ ಒಂದು ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಈ ವಿಹಂಗವು ಬೋಧಿಸಿ ಮಂತ್ರಾಂತರ ಪಾಠಬಹುದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ :

ಕುರುಕೆ ಬಂದಿತೆ ಬಲವ

ಕುರುಕೆ ಬಂದಿತೆ

|| ಪ ||

ಕುರುಕೆ ಬಂದಿತೆ ವಾದಿರಾಜ

ಮುಂದದಿಷ್ಟಾನ ಭಕ್ತ-ತಿ ಕೊಡುವ

|| ಅ.ನ. ||

ಓಣಾರಿಂ ರತ್ನದ ಒಡೆತೆ ಕುರುಕೆ

ಮುಂಗಾರು ಕೆರೆ ಬಾಲಕ ರಾಜ

ಶ್ಲಾಘಾ ಪರಮ ಅಧಿಗದಿ

ಕೆರೆಯಾರಿ ಪೂಜಕನವ⁶⁵

ಬೊಮ್ಮನಿಮ್ಮ ಹೆಮ್ಮೆಗಿಮ್ಮ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೆಮ್ಮುತಿಮ್ಮನ್ನೆಡೆ (ಸುಲಾದಿ)

ರಮ್ಮ ಕರಣೆ ಹಯವದನೆ ಅಮ್ಮಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಗುರುವಲ್ಲದೆ

ಪೆಮ್ಮ ಕಾರುಣೆ ನಿರಂಗೆ ಪಾರಬೊಮ್ಮವಿರರಮ್ಮಯ್ಯ

ನೆಮ್ಮ ಇವನ ಧರ್ಮದಿಂದ ಭಕ್ತಮಮ್ಮನುರಣೆ ಗೆಲ್ಲಿಯೆ

ಕೆಮ್ಮ ನೆಮ್ಮ ಸುಮಾರೊಳ್ಳೆ ಸುಮ್ಮನೆಕರಣಮ್ಮನವನು

ಶ್ರಮ ಶ್ರಮದಿಂದಾಳು ಹರಗೆ ಸಮರಾಜವನ ಮಹಾರೋಣ ಕಾಣನು

ಸಮರಾಜವನದ ಸೊಮ್ಮವನಿ ಮನಕವನು ಹರಿಯ ಸರ್ವೋ

ಶ್ಯಮ್ಮ ಮನಾಮನುಮನಬದನೊಳ್ಳನೆಟ್ಟಿ ವಧುನರ

ಅಮ್ಮಯ್ಯಾಳರ ಸೊಮ್ಮ ನೆಮ್ಮ ಕಾರುಣೆಯೊಳುಯನು

ನಿರಂಗೆ ಮನ್ನವಿರ ವಿಶ್ವನ ಮರಂಗೆ ಭ್ರಮಯನುಕೆ.*

ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆನ್ನಡೆ ಗವನಾರ್ಜ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರ ಶಿಫಾರು ಹಾಗೂ ಅವರ ಬೃಂದಾವನ ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ತೋತ್ರ : (ಅಂತಿಮ : ಧೀರವೇಣೋಪಾಖ್ಯಾನ, ೧೬ ಕ್ರಿ.ಶ.)

ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾರ್ಧದ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯ ಗುರುವರೈರು ಇವರೇ. ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತೆಯ ಸಮರ್ಥ ವ್ಯತಿಪಾದನೆ ಇವರ ವ್ಯವಯವಿ ಧ್ಯೇಯವೆ ಆದರೂ ತಮ್ಮ ಅವಾರ ಕರುಣೆ, ವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪೂಜಾರಿಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಾದಿಗಳ ರಾಜರು ವಾದಿರಾಜರಾದರೆ, ಗುರುಗಳ ರಾಜರು ಗುರುರಾಜರು.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಶೀರ್ಷರು ಹರಿದಾಸರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ಬೃಂದಾವನ ಸ್ವೂರ್ತಿ ದಾಸಕೂಟದ ಚೈತನ್ಯದ ನೆಲೆಯೇನು. ಧಾಂಕೂಟದ ಭಂಠ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ವಿನಯನಿಗರವಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಒದೆಯತೋದ ಮೇಲೆ ಸ.ಮೂರು ಒಂದು ಒಂದೊಂದೆ ಶತಮಾನಕಾಲ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡ ವ್ಯಾಸಕೂಟ ವ್ಯಾಸಕೂಟ ಪರಂಪರೆ (ಈ ಸತತವಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋದ ಒಬ್ಬರೇ ಹರಿದಾಸರೆಂದರೆ, ಹರಿದಾಸರೋಕ್ಷಿ ಶೆಗಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಖಂಡಿಕೆಯ ಮಹಿಪತಿವಾಸರು) ಮತ್ತು ಮುಂದು ವರಿಯಲು ಬೇಕನ ಬಿಂದು ಅವರನ್ನು ರಾಘವೇಂದ್ರಶೀರ್ಷರು. ಇವರು ಬೃಂದಾವನ ಸ್ವೂರ್ತಿಯ ಸುಮಾರು ೪೦ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಧ್ಯುಗಳಿ ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು, ಜಯಶೀರ್ಷರು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಸಶೀರ್ಷರ ಬಿರುದುಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲದ ಚಿತ್ರಣಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಇವರಿಗೆ "ಚಿತ್ರಣಯ ಆಚಾರ್ಯ"ರೆಂದೇ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಹೇಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚು ಆಚ್ಚು ಹೇಳಲು ರಾಘವೇಂದ್ರರು ಮಾತ್ರ ಬಲ್ಲರೆಂಬುದು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಮತ." ಇದರ ಜತೆಗೆ ಜಯ ಶೀರ್ಷರ "ವ್ಯಾಯಸುಧಾ"ಕ್ಕೆ "ಪರಿಮಳ"ವೆಂಬ ಚಿತ್ರಣ ಬರೆದು "ಪರಿಮಳಾಚಾರ್ಯ" ರೆಂದೂ ವೆಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರು ಅವರ ಹಿರಿಯ ಪರಂಪರೆ ಯಿಂದಲೂ ವೀಣಾವಿದ್ವಾಂಸರೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಶೀರ್ಷರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಹೆಸರು ವೆಂಕಟನಾಥರೆಂದು. ವೆಂಕಟಭಟ್ಟರೆಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದದ್ದು. ತಂದೆ ಶಿವ್ವಾಣ್ಣ ಭಟ್ಟರು. ತಾಯಿ ಗೋಪಾಂಬೆ. ತಿರುಪತಿಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಪರಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಇವರಿಗೆ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಅದೇ ಹೆಸರಿಸಿದರು (ವೆಂಕಟನಾಥ). ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ವೆಂಕಟನಾಥರು, ಅಣ್ಣ ಗುರುರಾಜನ ಹತ್ತಿರ ಕೆಲವು ಕಾಲವಿದ್ದು, ತಮ್ಮ ಬಂಧು ಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರೆಂಬವರ ಬಳಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಡೆಸಿದರು. ಮದುಮೆಯೂ ಅಯಿತು. ಅನಂತರ ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಕುಂಭಕೋಣಾದಲ್ಲಿದ್ದ (ಮೂಲ ಸಂಸ್ಥಾನ ಆಗ ಅಲ್ಲೆ ಇದ್ದದ್ದು) ಶ್ರೀವಿಜಯೇಂದ್ರರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಸುಧೀಂದ್ರಶೀರ್ಷರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರು. ಸುಧೀಂದ್ರರಿಗೂ ಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ಇದೇ. ವೆಂಕಟನಾಥರು ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಅಂಶ ಹಾಗೂ ಅವರ ಅವತಾರದ ಉದ್ದೇಶವೆ ಸಂನ್ಯಾಸ-ಜನನೆಯ ಸೇವೆ ಎಂದು ಗುರುಗಳೂ ಅರಿತಿದ್ದರು. ಹಾಗೂ ವೆಂಕಟನಾಥರ ತಮ್ಮ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಲೆಂದು ಅವರ ಇಚ್ಛೆ. ಈ ನಡುವೆ ತಂಜಾವೂರಿನ ರಾಜ ರಘುನಾಥ ಭೂಮಾಲನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿದ್ವತ್ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟಭಟ್ಟರು, ಯಜ್ಞ ನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಅದ್ವೈತಿಯನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋರಿಸಿದ್ದು, ಅವರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ 'ತಪ್ರಮಂದ್ರಾಂಕನ' ಗ್ರಂಥ. ತಮ್ಮದೆ ಅದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ದೈವತೆ, ಸೃಷ್ಟಿ, ವಿಚಿತ ಜ್ಞಾನ, ಕಂಡು ಸುಧೀಂದ್ರರು ಮೂರು

ವೋದರು ಅವರ ಮನದಿಷ್ಟೆ, ಮೂಲರಾಮನಲ್ಲಿ ಅನು ನಿತ್ಯ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೇ ಆಯಿತು.

ಸುಧೀಂದ್ರರು ಒಮ್ಮೆ ವೆಂಕಟಭಟ್ಟರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಇಂಥ ತಿಳಿಯದರೀಡುವಾಗ ಆತ ಒಪ್ಪದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮನುಷ್ಯವಿಚಾರ ಸನ್ಮಾನದೇಶ್ವರ ತಲುಪಿಲ್ಲವೆಂದೆ ತಿಳಿಸಿದ. ಅವರೆ, ದೈವಾಚ್ಛೆ! ಮೂಲರಾಮ, ಹಾಗೂ ವಾಗ್ವಿವೇಕಿಯ ಕನಿವಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ಸನ್ಮಾನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿದರೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. ವೆಂಕಟಭಟ್ಟರು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ದೂರ. ರಘುವಾಣ ಭೂಪಾಲನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸನ್ಮಾನ ಸ್ವೀಕಾರ ನಡೆದು, "ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರ"ರೆಂಬ ಅಭಿಷೇಕವು ನಡೆದರು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೨೦) ಕೆಲವೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯಯಕ್ಕೆ, ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರೇ ಮಂಜಾಡಿ ಪ್ರತೀಕವಾದರು.

ಕುಂಭಕೋಟಿಯಿಂದ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪರ್ಮಿಟ-ದೈವತ ಸಿದ್ಧಾಂತ-ಪರಿಭಕ್ತಿ-ಪರಿವರ್ಧನಾ ತ್ಯವಂಶದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರರಿಗೆ ವೇದಕತ ಅಪ್ಪಣಿವ್ಯ ಅನವಾಯಿಯ ವೇಷಣೆ ವಂತ. ಗುರುಗಳ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಅನನ್ಯರನ್ನಾದ ಆತ ನ್ನು ಕೀಯ ಸವಾಲುಗಳಿದ್ದ ಸಿದ್ಧಿಮುಕ್ತವಾದಂತೆ ಖಾಸ ದಿವಾನವಾದ. ರಾಘವೇಂದ್ರರ ತಪಸ್ಸು, ಪರ್ಮಿಟ, ಜತೆ ಜತೆಗೆ ಸಾಗಿತು. ಅವರೇ ಇಷ್ಟಿಪಟ್ಟಂತೆ, ಮಂಜಾಲೆಯ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಗುರುಗಳಿಂದ ಅರಿತ ವೆಂಜಾ, (ಈಗಿನ ಮಂಜಾಲೆಯವನ್ನು) ರಾಘವೇಂದ್ರರಿಗೆ ದಾನ ಕೊಡಿಸಿದ. ಮಂಜಾಲೆಯ ಶ್ರೀಶೈಲ ಪರಿವರ, ತುಂಗಾ ನದಿ ತೀರ, ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲೆ ಬೆಲುದ ಆವರು ತಮ್ಮ ಅಧಿ ವೇವಕೆಯಿಂದ ಶ್ರೀನಿವಾಸನನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಶೈಲ ದೇವತೆಯಾದ ಮಂಜಾಲೆಯನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತ. ಪರಿವಾಸಕೊಟ್ಟ ಸ್ನೋರ್ತಿ ಕೇಂದ್ರ ಅಗಿ ಮಂಜಾಲೆಯ ವನ್ನೂ ಬೆಳಸಿ, ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಸಂಭವಿಸಿದರು. ಅವಂತರ ಮಂಜಾಲೆಯದಲ್ಲಿ ಶಾ. ಶ. ೧೬೫೩ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೦) ಶ್ರಾವಣ ಬಹುಳ ಬಿದಿಗಿಯ ದಿನ ಸತರೀರ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕಿಂತಾದರು.

ರಾಘವೇಂದ್ರರ ಜೀವನದಿಶೀ ಪವಾಡವೆ. ಕೆನಕೆದಾಸರು ಇಷ್ಟೊಂದು ಜನ್ಮ ತಳೆದ ಬುದು. ಮುನ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಯರ ಮೂಲಕ ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆದರೆಂದೂ ಒಪ್ಪವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ ಅವತಾರವೆಂದೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಶ್ರೀಪಂಪಮುನಿಯವರು ಹೇಳುವಂತೆ, "ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಕೀರ್ತನು ಪುರಂದರದಾಸರ ಗುಂಪಿಗೂ ವಿಜಯದಾಸನಿಂದಿ ಹರಿಭಕ್ತರ ಗುಂಪಿಗೂ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳಾಗಿ ದ್ದು, ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದ ದಾಸಕೂಟ-ವ್ಯಾಸಕೂಟಗಳ ತಿರುಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಭಕ್ತ ವ್ಯಂದಕ್ಕೆ ನೀಡುವ ಹೇವನಕೆಯಂತೆ ಆದರು." ಅವರ ಟೀಕೆ-ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ವೇದ ದಾನ್ಯಯ ದೈವತ ವಾನ್ಯಯಕ್ಕೆ ಸ್ವರಕಾಣಿಕೆ ವ್ಯಾಸಕೂಟ ಪ್ರವರ್ಧನೆಗೆ ಸ್ನೋರ್ತಿಯಾದರೆ ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಪರಿವಾಸದಿಗೆ ಅವರ ಬೃಂದಾವನ ಸ್ನೋರ್ತಿ ನೀಡಿತು.

ಮುಂದಣಿ ವಾಚಕನೊಬ್ಬನ ವೈಭವ ವಿಜಯದಾಸಾರ್ಯರಿಂದ ಆರಂಭ ಆದದ್ದು, ಹಾಗೂ ಅವರ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಜಾಗೃತಿಗೆ ಕಾರಣರು ಶ್ರೀರಾಮರು. ಆ ಗುಣದ ಬಂದ ದಾಸ ಪರಂಪರೆಯು ಕೃಷ್ಣ, ಕಾಂಪ್ರದಾಯಕ-ಸುಪ್ರದಾಯ ಭೂಯಿಷ್ಟ ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿನ ಆಸೆಕ ರಚನೆ ಚರ್ವಿತ ಚರ್ವಗಾದನಿಸಿದರೂ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಅವಧಿ ಅವಿಶ್ವ ರಚನೆಯೆ. ವಿಜಯದಾಸರು, ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಂಥ ಹರಿದಾಸ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರೇ ಸ್ಪೂರ್ತಿ ದೊಡು. ಶ್ರೀ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟ ದಾಸರಂಕೂ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರನ್ನು ಮಹ ತುಂಬಿ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರರ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮೂಡಿತೆಂದುವುದುಂವೆ. "ಧೀರವೇಣು ಗೋಪಾಲ" ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸುವ "ಇಂಥು ಎನಗೆ ಗೋವಿಂದ ನಿನ್ನ ಪಾದಾರ ವಿಂದವ ತೋಗೋ ಮುಕುಂದನೆ" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆ. ಈ ಒಂದೇ ಕೃತಿ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಭಕ್ತಿ, ಭಾವ, ಸಮರ್ಪಣಾ ಮನೋಭಾವ, ಲೌಕಿಕ ಭಾವನೆಗಳ ತುಮುಲು, ಕನ್ನಡ ದೇಶ, (ಗಾಡಿ ಕಾರ ಕೃಷ್ಣ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆರೊ ನಿನ್ನ) ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ನಿರ್ದೇಶನ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದರೆ, ದಾಸಕೂಟ-ವ್ಯಾಸಕೂಟಗಳಿಗೆ ಅವರು ಸ್ಪೂರ್ತಿ ಬೇಕೆನ ಅದದ್ದು.

ಪ್ರಮುಖ ಹರಿದಾಸರು - ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿಗಳು

ಇಲ್ಲಿನವರೆವಿಗೂ ನಾವು ಗಮನಿಸಿದುವು, ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕರಾಗಿ, ಸ್ಪೂರ್ತಿದಾಯಕರಾಗಿ, ತಾವೇ ಹರಿದಾಸರೆಂತೆ ಹಾಡಿ ಕುಣಿದು, ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ ಮಹಾಧೀಶರ ಬಗ್ಗೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಹರಿದಾಸ ಪಂಥದ ಪ್ರಮುಖ ಹರಿದಾಸರ ಹಾಗೂ ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳ ಕುರಿತಾದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಬಹುದೆಂದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕು, ನಡವಳಿ ಕುರಿತು ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿ ಯಾವುದಾದಾಗಲಿ ಕೆಲವರ ಗಮನಕ್ಕಾದರೂ ಪಾತ್ರ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿ, ಮಾನವ ಬದುಕಿನ ಶಾಶ್ವತ ಮೌಲ್ಯಗಳಾದ ನಿರೀತಿಯೂ, ಸಮಾಜಧರ್ಮ ಕುರಿತೂ, ಮೂಲಕ ಕೋಟಿ ನಂಬಿ ರುಹ ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತೂ, ಈ ಯಾವುದೆ ವಿಚಾರ ಕುರಿತಾದರೂ ಎಲ್ಲರ ಆದರಕ್ಕೂ ಪಾತ್ರ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಗಟ್ಟಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎನ್ನಬಹುದು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪೂಜಲಕ ಸಮಾಜಮನ್ನತಿ, ಉದ್ಧಾರ ಕೀವಲ ಬೇಳಕೆ ಮೂತ್ರ ಆಗದೆ. ನಿಜವನ್ನೆ ಸುಲು ಈ ಕೃತಿಗಳು ಮಾರ್ಗಸೂಚಿ ಆದಾವು. ಹಿಂದಿನವರು ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ-ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಡವಳಿಕೆ, ಇತಿಮಿತಿ. ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷಣಕೆ ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುವುದುಂಟು. ನೀತಿ, ದೈವ ಭಕ್ತಿ, ಐಕ್ಯವ್ಯುಚ್ಚು, ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದುದೂ ಉಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರ ಗುಣವು ಅಗ್ರಪಂಕ್ತಿಯೆಂದು. ಮನೆನೀವರ ಅಂದೋಲನ, ಭಕ್ತಿ, ಚಳುವಳಿಯ ನಂತರ ಬಂದ ಹರಿದಾಸರ ಗುಣವು ನಡೆಸಿದುದೂ ಅದನ್ನೆ, ಬೇರೊಂದು ತೆರವಾಗಿ. ಅಲ್ಲಿ ಹಿವುಳ್ಳ ಪಾರವ್ಯು, ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪಾರವ್ಯು, ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಕೊಡುಗೆ ಕುರಿತು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಹಿಮೆಯ ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವನೆಗೆ

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೋಪವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ಮೂವವೀಯಂ ಭಾವನೆಗಳ ಕಂಡರಿಸುವಿಕೆಯ ಆರಂಭಿಕ ಬೆಳಕಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ನೀಡಬಹುದೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪುರಂದರರು ಆಗಿಹೋಗಿರುವುದು ಸುಮಾರು 500 ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು. ಮೊದಲ ಪದ್ಮಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ, ನಾವು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಪ್ರತಿವಿಧಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ. ಅಂತೆಯೇ ಪುರಂದರನಾದರೊಂದಿಗೆ ನಾವು ಪುರಂದರನ ವಾಚ್ಛಯದ ಕೊಡುಗೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಪುರಂದರನಾದರರು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೪೪-೧೫೬೪)

ಪುರಂದರನಾದರರ ಜೀವನ, ಕೃತಿ, ಅವರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ ಕುರಿತು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿವೆ. 'ದಾಸರೊಂದರೆ ಪುರಂದರನಾದರಯ್ಯ,' 'ವೂತಾತ್ಮ' ರೆಂದೆಲ್ಲ ಗುರುಗಳಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಪುರಂದರನಾದರ ಎಂಭತ್ತನಾಲ್ಕು ನಿರಿದಾದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದರದು ಘಟನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರನ್ನು ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕೆಲವು ಅಂಶ ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೂ, ಜೀವನ ಇತಿವೃತ್ತ ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದು ನಿರೀತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಇನ್ನು ಸಾಧ್ಯ ಆಗಿಲ್ಲ. ಅವರೂ ದೊರೆತೆದುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಮೂಲಕ, ಅವರ ಕಥೆ ತಿಳಿಸಲು ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಅವರ ಬದುಕಿನ ಘಟನೆಗಳ, ಕೃತಿಗಳತ್ತ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

೧. ಪುರಂದರನಾದರರ ಜೀವನ-ಜನ್ಮಸ್ಥಳ

ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಆನಂತರ ಸುಮಾರು ೧೫೦ ವರ್ಷದ ನಂತರ ಒಂದ ವಿಜಯಂ ದಾಸರು ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಂಶೋಧನೆ, ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಪ್ರಕಾರ, ಹಾಗೂ ಪುರಂದರನಾದರರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮಧ್ವ ಪತಿಸಾಸರು ತಂದೆಯವರೂ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆಗಮಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ನಂಬಿದ್ದಾರೆ.

ತಂದೆಯು ಪುರಂದರನಾದರರು || ಪ ||
 ತಂದೆಯು ಭೀರಮಾನುಃ ದೊರೆಯಂತರದ
 ಪುರಂದರನಾದರರು ನಿಜವೆನಿಸೆ || ಅ. ಪ. ||

ವಿದ್ಯಾನಗರದಿ ವಿಶ್ವಲನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ....
 ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂವತ್ಸರ ವೈಷ್ಯ ಒಳಗಡೆತೆವುದನಮಾಜಾತ್ಯೆ ಮಂಜುವಾದ ||
 ಗುರುಮಧ್ವ ಪತಿಸವಲನ ಭರಗೆ ತೋರಿ
 ಪುರಂದರನಾದರರು ನಿಜ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ||.....

ಇಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕರ ಪ್ರಕಾರ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೬೪ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಜನನವೆಂದಾಯಿತು ಖಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ಮಂಪ್ಯಡರುನವರೊಬ್ಬ ಬದುಕಿದ್ದ ದಾಸರು, "ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬಲವಿಲ್ಲ ವಾಸಂಭಾಗಳೆಂಬ ಒಂದು ಎಣ್ಣು ಹರಿದಾದರೆ ಪುರುಷಿಲ್ಲ ಕೆರಾದರೆ ದೃಢವಿಲ್ಲ..." ಎಂದೆಲ್ಲ ಹೇಳಿಕೊಂಡು, ಅಂದಿನ ವಿಜಯನಗರದ ಪದ್ವಿತಿ ತಿಳಿಸುವಂತೆ "ಯಾಕೆನ್ನ ಈ ರಾಜ್ಯಕೆಳೆತಂದೆ ಹರಿಯ" ಎಂದು ಆಗಂತುಕರಂತೆ, ಬೀಡಿಕೊಂಡಿದಾರೆ. ಈವರೆಗೆ ನಡೆದಿರುವ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ೧೪೮೪ ಅವರು ಹುಟ್ಟಿದ ವರಂಪವೆಂದು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿತ ಆಗಿದೆ.⁸⁸ ಅಂದರೆ, ಅವರು ಪಾರ್ಥಿವ ಶರೀರ ತ್ಯಜಿಸುವಾಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ೮೦ ಸಂದಿದ್ದಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಇಂಥ ಕ್ರೋಧ ಸಂತ ಕನ್ನರೆಯಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಐದು ಶತಮಾನ ಆಗಿರದಿದ್ದರೂ ನಮಗೆ ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಿತ ಅಧಾರ ದೊರೆಯದಿರುವುದು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಮೂಖತೆಯಿಂದ ಹೇಳಬೇಕು. ಪುರಾಣ, ವನಾಡಗಳ ಕಟ್ಟಿರೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ನಿಜವಾದ ಚರಿತೆ ಎಷ್ಟೊ ಅಡಕವಾಗಿವೆಟ್ಟಿದೆ. ಅವರ ಚರಿತೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವರ ನಂತರ ಬಂದವರು ಕತೆಕಟ್ಟಿ ಹಾಡಿರುವ ವವಾದ, ಕತೆ ತುಂಬವೆ. ವಿಜಯದಾಸರು ಬಂದದ್ದೆ ಒಂದೊಮ್ಮೆ ರತನಾನವರ ನಂತರ. ಆದರೂ ಅವರು: ವೆತ್ತಿರುವವರು ಕಾಲದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಸಂಭಾದಿಯ ಕೆಲವು ಸಾಲುಗಳಿಂದ ನಾವು ಪುರಂದರದಾಸರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದರೂ ಖಚಿತ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕಿಲ್ಲ : ಆದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾರಣ, ಪುರಂದರದಾಸರು ನಿರರ್ಯಾಣವಾದ ತರುಣದಲ್ಲಿ (೧೫೬೫) ನಡೆದ ರಕ್ತಸರ್ಪಾಡಿ ವತನೆಯಂದ್ರು, ವಿಜಯನಗರ ದುರಂತ. ಇವರಿಂದಾಗಿ ವ್ಯಾಸಾಯರು, ಪುರಂದರದಾಸರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದ ದಾಸಕೂಟ ಪರಂಪರೆ ಚದುರಿಹೋಯಿತು.

ಪುರಂದರದಾಸರ ಜನ್ಮಸ್ಥಳದ ಬಗ್ಗೆಯೆ ಅನೇಕ ಪಾದ ವಿವಾದ ನಡೆದಿವೆ, ಇನ್ನೂ ಇತ್ಯರ್ಥ ಆಗಿಲ್ಲ. ವಿಜಯದಾಸರ ಒಂದು ಸಂಭಾದಿಯಂತೆ,

"ಪುರಂದರನಗರದ ಒಳಿ ಸಿಯೆ ಸಾಹುಕಾರನಿಡಿ |
 ಪರಿ ಪರಿ ಸೌಖ್ಯಗಳ ಉಯುತಾ | ಇರುತಿರಲು ಪರಪರಿಸ್ಥರದಿಂದ ಬ್ಯಾರ್ಯಾಣ
 ತಾಪಾಗುತಾ | ಕಾರ್ಯಾದಿರುಪ್ಪರಿಸರೋಸೆಗೆ ಭಾಸೆಗೆ ಹೋಗುತ್ |
 ಯಜಮಾನ ಕುರು | ಹೋಗಿ ತನ್ನನು ದೃಷ್ಟಾದರೂ |
 ಪುರುದಿನನ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿ ನಿಂತ

ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿ ನಿಂತ ಎಂಬ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕಾರ, ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೂಡು ಪುರಂದರಗಡ ಎಂದು⁸⁹ ಕೆಲವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಟ್ಟಿದೆ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ದಲ್ಲಿತೆ ಪುನೆಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಪುರಂದರಗಡದಿಂದ ಬಂದವರು ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.⁹⁰ ಆದರೆ ಶ್ರೀ ಕವಟರಾಳಿ⁹¹ ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರು ತಿಳಿಸುವುದಿದು: "ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರ ಮೂಲ

ಸ್ಮರಣ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಯದಾಸರು ಮುಂತಾದವರ ಪರ ಸುಳಾದಿಗಳಿಂದ "ಪುರಂದರಾ ಲಯ ಘಟ್ಟ" ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. 'ಪುರಂದರರಾಲಯ ಘಟ್ಟ'ವೆಂದರೆ ಈಗಿನ ಪೂನಾ ಪಶ್ಚಿಮ ಇರುವ "ಪುರಂದರಘಾಟ್" ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ನಂಬಿರುವರು. ಪುರಂದರ ಗಡದಲ್ಲಿಯ "ಘಾಟ್" ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ದುರ್ಗ. ಅಥವಾ ಕಿಲ್ಲೆಯೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ರೂಢಿ ಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ "ಘಟ್ಟ" ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಯೆಂದಿರುವ ಉನ್ನತ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಘಟ್ಟವೆಂಬ ಹೆಸರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ರುವ ಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ." ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಈ ಅಭಿಮತ ವನ್ನು ಪಾಂಡುರಂಗದೇಸಾಯರು ಮಂಡಿಸಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ⁷² : ಹಳಿದ ಸಾಹ್ಯಶೃಂಗದಲ್ಲಿಯೆ ಶ್ರೀಪುರಂದರರ ಊರು ಪುರಂದರಗಡ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಊರಿನ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಆ ಊರು ಕನ್ನಡದ ಗಂಧವಿಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಳ ಪಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪುರಂದರರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜಾರಾಣಿ, ಐತಿಹ್ಯ, ದಂತ ಕತೆಯ ಗಾಳಿಯು ಕೂಡ ಸುಳಿದಿಲ್ಲ. ರಿವೆನ್ ಕಮಿಷನ್ ಕಟ್ಟಿದ ಪುರಂದೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಶಿವಾಲಯವೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಶ್ರೀಪುರಂದರರಿಗೂ ತಳಕು ಪಾಕುವುದು ಮೇಲಿನ ಕಾರಣದಿಂದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರವಾಗಿದೆ.... ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವಂತಿದೆ. ಡಾ. ಡಿ. ಎಸ್. ಕೆ. ಶರ್ಮಾರು ದರೆದಿರುವ ಅನುಬಂಧ ಲೇಖಕ. ಪುರಂದರಗಡದ ಅಸು ಪಾನವ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಬರೆದಿರುವ ಈ ಲೇಖನ ಅಮೂಲ್ಯವಾದದ್ದೆಂದರಿಸಿ ತ್ತದೆ: "The main difficulties in accepting the identification of the Dasa's birthplace with the fort or its vicinity are that there is, and has been, no town or village of the name with any civil population affording facilities for peaceful life, flourishing business and trade for miles around the historic and strategic fort of Purandar which is situated amidst the ghats at 1655 ft. above sea-level". ಈ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ವಸತಿ, ವ್ಯಾಪಾರ ಇದ್ದವಾಗಲೇವೋ ಅಂತಹ ಅಲತೆಗಳಿಲ್ಲ....ಮುಂದೆ ಬರೆದ ಶರ್ಮಾರು ತಿಳಿಸುವುದು : I am now fully satisfied that fort Purandar and its neighbour hood could not at all have been the birthplace of the Dasa." ಪುರಂದರ' ಎಂಬ ಅನಿತರ ಅಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪಾಡಿಸುವುದು ತಪ್ಪು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಕಪುರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಪ್ರಕಾರ "ಪುರಂದರದಾಸರು ಬಹುಶಃ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜ್ಞೆ ಸಾಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಗೇರುಕೋಪ್ಪ ಅಥವಾ ಪಾಸನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಯೋಲಯ ಸರಿಯ "ಕ್ಷೇಮ ಪುರಕ್ಕೆ" 'ಪುರಂದರಪುರ' ಎಂದೂ ಹೆಸರಿತ್ತು ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತ ದೇ ದಾಸರ ಮೂಲಸ್ಥಳ ಏಕಾಗರವಾರದಂ ಎಂದು ಪ್ರಸ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ.⁷³ ಅಲ್ಲಿ ರುವ "ಪುರಂದರ ಪ್ರಖ್ಯಂ" ಎಂಬ ಪದ ಬಳಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಈ ಸಂದೇಶ⁷⁴ ದಿರುಬಹುದೇನೋ : "... ಶ್ರೀಪುಂಡ್ರವದ್ಯಾಸರೇ ಶ್ರೀಮಂತ್ಯೇವಂಪುರಂ ಪುರಂದರ

ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದು ಎಂಬ ಪದ್ಯದ ಸಾಲುಗಳು ನೀಡುವ ಅರ್ಥ ಪುರಂದರ ಪುರಂದರ ಕ್ಷೇಮವು ಪುನಃಪುನಃ ಆಯಿತು. ಅಂದರೆ, ಪುರಂದರನ-ಇಂದ್ರನ-ಅನುಭವದಿಂದಾಗಿ ಇದ್ದಿತು. ಇದನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಪುರಂದರನಾದ ಹುಟ್ಟು ರಂದು ಉದಾಹರಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಇದು ಸಂಭವನೀಯ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ.

ಪುರಂದರನಾದರ ಉರು, ಅವರ ವೃತ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರಹ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ಸಂಶೋಧನೆ ಲೇಖನ, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೨ರವು ಜಾಗೀರದಾರರು ಬರೆದ ಲೇಖನ. ಜಾಗೀರದಾರರು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವಾದದಲ್ಲಿ ಇರುವವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೂ ಪುರಂದರನ ಅಥವಾ ಪುರಂದರನು ಭಟ್ಟವು, ಪುರಂದರನಾದರ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳವೆಂಬ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಇದು ಸುಸ್ಥಿರವೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿಸ ಬೇಕಾಗಿವೆ. ಪುರಂದರನಾದರ ಇದ್ದ ಪರಿಷರ-ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು ಬರುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಜಯದಾಸನಿಗಳ ತಿಳಿಸುವಂತೆ-ಹಾಗೂ ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಧಾರ, ಎಲ್ಲ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅವರು ದೂರದ ಪುಣೆಯಿಂದ ಬಂದವರಲ್ಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರನಾದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವಿದ್ದಿರಬಹುದು, ಅವರ ಮಾತೃಕೃ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ವ್ಯವಹಾರದ ಸಂಬಂಧವಿರದೆ ಕೋಟಿಯಿಂದ ನವಕೋಟಿ ನಾರಾಯಣ ಹೀನಪ್ರಸಾದ್ ಬಂದಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆ : ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅಧಿಕೃತ ಹಾಗೂ ನಂಬುಪ್ಪ ಆಧಾರ ದೊರಕುವಂತೆ, ಪುರಂದರನಾದರ ಜನ್ಮ ಸ್ಥಳವಿದೇಯಿ ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದೇನೂ ನಾವು ಜಾಗೀರದಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕ್ಷೀಣಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಏನೇನಾದರೂಯಾದರ ಅಭಿಮತ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಿ ಯನ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ತಮಗರು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅಂಶ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ : ನಾಯಕ ಎಂಬ ಪದ ಸಾಗರದ ಬಳಿಯ ಗೌಡ ಸಾಧುತ್ವದೂ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪುರಂದರನಾದರ ಉರುನ್ನು ಅವರ ಹೆಸರಿನೊಂದಿಗೆ ಬರೆಸುವುದು ತಪ್ಪು. "ಪುರಂದರ ನಿಲದಾಸ", ಸಂಕ್ಷೇಪವೆಂದು ಪುರಂದರನಾದರನಾಗಿರಬೇಕು. ನವನಿಗೆ ದಾಸನೊಂದಿರ ಪರಿಧಾಸನಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಹೆಸರು ಸೇರಬೇಕೆಂದಾಗಿ ಅಂತಿಮ ಯತ್ನ : ವಿಜಯವಿಠಲ, ಗೋಪಾಲವಿಠಲ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ-ಹೀಗೆ. ಹಾಗಾದರೆ 'ಪುರಂದರ' ಎಂದರೇನು ? ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರನಾಮ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಷಡೇಕ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ 'ಪುರಂದರ' ಎಂಬುದೂ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವಾದ ಹೆಸರು. ಪುರಂದರ ನಂದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮ, ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಬೇರನಿರುವ "ಅಂಗತರೀರ"ವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವವನು ಎಂದರ್ಥ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ : 'ಪುರಂದರನೊಂದಿಗೆ ಪುರಂದರನು : ಏನು ಭಗವಂತನ ಸೇವಕ, ಪರಿಚರಣ ದಾಸವೆನ್ನುವ ಪುರಂದರನಾದರ 'ಪುರಂದರ'ನ ಕ್ರಮದ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು (ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ) ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಹರು. ಇದರಿಂದ, ಎಲ್ಲ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಈ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗದ ವಿಚಾರ ಹೀಗಿರಿಸುವುದೇ ವಾಸ್ತವವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀ ಸೀತಾರಾಮ ಜಾಗೀರದಾರರು ತಮ್ಮ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನವರೆವಿಗೂ ಇವನು ಅಗಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಪುರಂದರದಾಸರು ಚಿವಾರ ವ್ಯಕ್ತಿ ನನಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೋ-ಕಾನು ವ್ಯವಹಾರ, ಮುತ್ತುರತ್ನಪಡಿ ಹ್ಯಾವಾರ. ಇವನ್ನು ಜಾಗೀರದಾರರು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಪುರಂದರದಾಸರು "ಓದು ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು" ಎಂದು ಹೇಳಿ "ಜಾಗಾದರೆ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಎಲ್ಲಿದ್ದಿತ"ಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೂ ಹಾಕಿ ಬಿಡಿಸುತ್ತಿರುವುದುಂಟೆ. ಅದರ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಎರಡು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು (ಪಾಠಾನಂತಿಗಳನ್ನೂ) ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ : "ಅದರ್ದಲ್ಲ ಒಳಿತೆ ಅಯಿತು" ಎಂಬುವ ಆ ವದ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಪಾಪಾಂತರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ, ಅನಂತರದ ನಮ್ಮ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಸುಲಭ ಆಗುತ್ತದೆ.

1) ಅದರ್ದಲ್ಲ ಒಳಿತೆ ಅಯಿತು, ನಮ್ಮ
 ಸ್ತ್ರೀಧರನ ಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧನ
 ಸಂಪತ್ತಾಯಿತು ||

ದಂಡಿಗೆ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ
 ಮಂಡೆ ಬಾಟ ನಾಟುತರಿದ್ವೆ
 ಹೆಂಡತಿ ಸಂತತಿ ಸಾವಿರವಾಗಲಿ
 ದಂಡಿಗೆ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿದಳಯ್ಯೆ ||

ಗೋಪಾಲ ಬುಟ್ಟಿ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ
 ಭೂಪತಿಯೆಂದೆ ಗರ್ವಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ
 ಆ ವಸ್ತ್ರೀಕುಲ ಸಾವಿರವಾಗಲಿ
 ಗೋಪಾಲ ಬುಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದಳಯ್ಯೆ ||

ತಂಗಳೀ ಮಾಲೆ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ
 ಅರಸನೆಯ ತಿರುಗುತರಿದ್ವೆ
 ಸರೋಜಾಕ್ಷ್ಮ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರಂದರವಿಲನು
 ತಂಗಳೀಮಾಲೆ ಹಾಕಿದನು ||

ಅದರ್ದಲ್ಲ ಒಳಿತೆ ಅಯಿತು
 ಸ್ತ್ರೀಧರನ ಸೇವೆಯೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧನ
 ಸಂಪತ್ತಾಯಿತು ||

ದಂಡಿಗೆ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ
 ಮಂಡೆ ಮಾಟ ನಾಟುತರಿದ್ವೆ
 ಹೆಂಡತಿ ಸಂತತಿ ಸಾವಿರವಾಗಲಿ
 ದಂಡಿಗೆ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿದಳಯ್ಯೆ || ೧ ||

ಗೋಪಾಲ ಬುಟ್ಟಿ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ
 ಭೂಪತಿಯಂತೆ ಗರ್ವಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ
 ಆ ವಸ್ತ್ರೀಕುಲ ಸಾವಿರವಾಗಲಿ
 ಗೋಪಾಲ ಬುಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದಳಯ್ಯೆ || ೨ ||

ತಂಗಳೀಮಾಲೆಯೆ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ
 ಅರಸನಾಗಿ ನಾಟುತರಿದ್ವೆ
 ಸರೋಜಾಕ್ಷ್ಮ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರಂದರವಿಲನು
 ತಂಗಳೀಮಾಲೆ ಹಾಕಿದನು || ೩ ||

3. ಅದರ್ದಲ್ಲ ಒಳಿತೆ ಅಯಿತು | ಮಾಧವನು ಸ್ತ್ರೀಯ ಸೇವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತಾಯಿತು : ಎಂದೆನೆ ನೆಡಿಯೆ ಎಂದೆನೆ ಸಾಲು | ಇಲ್ಲಿ ಭೂಪತಿಯೆಂದೆ ನಾಟುತರಿದ್ವೆ ಮೂರನೆಯ ನಾಡಿಯೆ

ಎಂದೆನೆ ಸಾಲು : ಅರಸನಾಗಿ ತಿರುಗುತರಿದ್ವೆ ಎಂದು ಮಂಡಿಸುವಾಗಿದೆ.

ಈ ಮೂರು ಪಾಪಾಂತರಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿರುವ ಜಾಗೀರದಾರರು, "ಎ. ಬಿ. ಪಾಠ

ವನ್ನು ಗವನೋಪದೇಶ ಪ್ರಕರಂದರದಾಸರೂ ಕೇವಲ ಬಡ್ಡಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ : ಅವರು ಭೂವತ್ಸಿ/ಅರಸ ಪದವಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅಂತೆಯೇ ಅವರಿಗೆ ಮಠ-ಮಾಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜರ ಆಜ್ಞಾನುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವ್ಯ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಕರಂದರದಾಸರನ್ನು ಯಾರೂ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರಾದರೂ ತಾವು 'ಭೂವತ್ಸಿಯೆಂದು' 'ಅರಸನಾಗಿ' ತುಳುಕೋಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಲು 'ನಾಚಾತಲಿದ್ದು' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೋ ಬಡ್ಡಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವ 'ಶೆಟ್ಟಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ...." ಎಂದಿರುವುದು ಸರಿ ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕೀರ್ತನುಗಳಲ್ಲಿಯಲ್ಲದೆ, "ಪ್ರೀತಿಯಿಂದದ ಸಾಹಿತ್ಯ" ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದಿರುವ 'ವಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ' ಮಾಲೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಪಾಠವನ್ನು ಗವನೋಪದೇಶ ಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅರ್ಥ ಇದು. ರಾಜನ ಹಾಗೆ ವಾನೋ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಪೂರ್ವದಿಂದ ಇದ್ದು ("ನೀನೇನೆಯ್ಯ ರಾಜ" : ಅಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅನ್ನುವುದಿಲ್ಲದ ಹಾಗೆ : ರಾಜತ್ವ ಹೋದರೂ ರಾಜ ಅಂದರೆ ಗವನ. ಅಟ್ಟಿಹಾಸ, ವೈಭವೋಪೇಶ ಬಹುಶು ನಡೆಸುವಾತ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವುದು) ರಾಜನಂತೆ ಗವನುತ್ವದ್ದು. ಪಾಣೀ ರಾಜ ಎಂದೂಕೊಂಡಿದ್ದು. ಎಂಬುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥ ಆಗುವುದೆ ವಿನಹ ಜಾಗೀರದಾದರ ದೊರವ್ಯಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಅನಾಗ್ಯ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದದಾಸರು ಅರಸರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಅರಸು ಕುಲದವರೂ ಅಲ್ಲ ಸಂಸ್ಥಾಪಾಧಿಪತಿಯೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದಂತಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಕರಂದರದಾಸರು, ಪುರಾಣಶ್ರವಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ರಾಗಿದ್ದರು, ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆನಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಆಧಾರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ : ಅಲ್ಲದೆ, ಅವರ ನಂತರ ಓದಿದ ದಾಸರಲ್ಲರೂ³³ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದದಾಸರೂ 'ಚರಿವಾರ'ರಾಗಿದ್ದರೊಡನೆ,³⁴ "ರತ್ನಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಾರಿ"ಗಳಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾಟಿ. ಎ. ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ³⁵ "(ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಒಳತೇ ಅಯಿತು ಎಂಬಲ್ಲಿ) ಅವರ ಬೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಓದದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಘಟನೆ ನಡೆದಿರುವ ಸಂಗತಿ ಸೂಚಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಘಟನೆ, ಅವರ ಪ್ರೀತಿಯ ಸೇವೆಗೆ ಹೇಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಾಯಿತು ಎನ್ನುವುದೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿ.....ತಾವು 'ಭೂವತ್ಸಿ'ಯೆಂದೂ 'ಅರಸ' ನೆಂದೂ ಬಿಗುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವರಂತೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದರಾಗಿದ್ದರು ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ" ಎಂಬ ಮಾತು ನಮ್ಮ ನಿಲುವನ್ನು ಧೃಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಅಟ್ಟಿಹಾಸ, ಮಂದದಲ್ಲಿ ಬೀಗುವಾತ ದಂದಿಗೆ, ಬೆತ್ತ, ದಾಸಯ್ಯನ ಗೋಪಾಳ ಹಿಂದಿಯೂ ತಾನೆಯೆ ? ಅಂಥ ಯೋಚನೆ ಸಹ ಅವನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಿಲ್ಲ. ಅವನ ಕೆಲಸು ಕಾನು ಬಿದದ ಲೋಭಿತ ಹೊರತಾಗಿ, ಅಂದರೆ; ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಯಾವುದೋ ಆರೋಪ, ಸಾವಧಾನ, ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ ಓದು ಘಟನೆ, ಎಂದಿಂತ ನಡೆವಿರಲೇಬೇಕು, ಇನ್ನು ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸುವ :

ವ್ಯಾಪಾರ ಸಮಾಯಾಚಿ || ೪ ||

ಶ್ರೀಶಕ್ತಿ ಪಾದಾರವಿಂದ ಸೇವಯಾಚಿ || ೫ ||

ಪರಿ ಕರೂಪವೆ ಆಗಿ ಕರೂಪ ಮುಂದಾಚಿ
ಪರಿವಾಸಕ ಪಯಮಾಚಿ ಪಶ್ಚಿ
ಪರಮಿ ಪಾತಿ ಕರಿ ಎಯೊ ಪಾಪಾಸು ಮೆಟ್ಟಿ
ಯೂತ್ಪರಾಪವರ ಎದೆಯೇಲೆ ಪರಮಾಚಿ || ೧ ||

ಬಿಳಿಯ ಕಾಗೆದ ಪ್ಪನಯ ಪಾಚಿ, ಕುರುಪಾಚಿ
ಪಾದಿಗೆ ಎಯೊಯಿ ಮೆಟಿಂಕೊಯಿ
ಶ್ರೀಶಕ್ತಿಯೆ ಕಳೆ ದಿವ್ಯ ಪಾಮಾಚಿ
ಕಿಲ ಪಾಪಿ ಬರೆಯ ಪರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವಾಚಿ || ೨ ||

ಮುಂದಾ ಆಗಿಪ ಸುಕಾರದ ಪಾಪೆ
ಎಂದೊಯಿ ಅದರ ಫಯಿ ಮೆಟ್ಟಿಪಿ
ಕೊಯಿ ಸಂಜಿತ ಸಾಲ ಭಾರಕ್ಕೆಲ್ಲ
ಸುಧಾಪಯಮಾ ಮನಾಡಿ ಕೆಟಿ ಪರಿಸಿಟ್ಟು || ೩ ||

ಮದಿಸಂದಿಗಾಪಂದ ಬಾಪ್ಪ ರೋಮಾಪಾಚಿ
ಮುಮುಕಿಯೊಳಗೆ ಇಟ್ಟ ಕೈಟಿಪಾಪಿ
ಕೆಟಿಯ ಸಿಲಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮುಮುಕಿ ಸಾಧನವನ್ನು
ಕೊಡುವಂತೆ ತಿರುಗದ ಚಿಟಿ ಬರಿಸಿಟ್ಟು || ೪ ||

ಕೆಟಿ ಕಂಪನಿಗೆ ಕಾರಣ್ಯವ ಮೆಟ್ಟಿ
ಮಂಚೆ ಅದ್ದಾಗೆ ನಾ ಬಳಲಿಲ್ಲ
ಮುಂದೊಕಾಣ್ತೆ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರವಿಳಲಯ
ಕೊಡಿ ವಿಳುವ ಕೊಟ್ಟು ಸೇವಯೊಳು || ೫ ||

ಇಲ್ಲಿ ಪುರಂದರವಾಸರು ತಾವು ಮೊದಲು ಮೂಸುತ್ರಿವ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ, ಈಗ (ಪಾರಿವಾಸದಿ:ಶ್ಚಿ ಪದೇದ ಮೇಲೆ) ಕೈಕೊಂಡಿರುವ ಪೇಪರ ಶ್ರೀಪಾದಯಂಗ್ಗಳೆಂಬ ನೂತನ: ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೂ, (ಅಲೌಕಿಕ) ಇರುವ ಅಂಶರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಯೂಪಾಗಲೂ ವ್ಯಾಪಾರ, ದುಯ್ಯಕಾಸು, ವ್ಯವಪಾರ ಇವಿಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಮರತು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಮನಸ್ಸು, ಯೆವುದೊ ಅಲೌಕಿಕ ಘಟನೆಯಿಂದ ರುಗ್ಗುವ ಎಚ್ಚಿತ್ತಿದೆ. ತನ್ನೆಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೆ (introspection) ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾಡಿ ಮದಿಗೊ ಅನಂದವಾಪ್ಪ, ಮೈಶೋಪನಾಚಿ..... ಹಿಂದೆ ಸಂಜಿತ ಸಾಲ ಭಾರಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸುಧಾಪಯಮಾ ಮನಾಡಿ^೨ ಕೆಟಿ ಪರಿಸಿಟ್ಟು, ತಿರುಗದ ಚಿಟಿ ಬರಿಸಿ

ಕೊಟ್ಟಿರಲೇ ಆ ದೇವಧಾರಿವಿಪ್ಲ "ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತೋಚಿತ ಒಡವೆಯೊಂದಿದೆ. ಅಂದಿವ್ವ ಉದಯವಿಲ್ಲ ಈಗಿನದಲ್ಲಿದೆ?" ಇಂದು "ಪರಿಶರಣಾವೇ ಆಗಿ, ಗುಣಕರಣಾವೇ ಮುಂಜಾನೆ ಪರಿವಾಸರ ದಯಮೆಯಾದೇ ವಲ್ಲಿ." ಕರಿಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಂತಹಾಗೆಯವುಡ ಕಾಲಿನ ರೇಕ್ಷೆ ದಂಪಾತ್ಯರನ್ನು ದಂಡಿಸುವುದೇ ಇಂದಿನ ಪಡಿಗೆ." ಆಗ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಬಳಿಯ ಕಾಗದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತೆಂದೂ ಪುರಂದರದಾಸರು ಧೈನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಸುಡಿ ಗಳಲ್ಲೂ ಎದೆ ಬಿಡಿದು ತನ್ನಿಂ ಪಾಪ ತೋರಂದ ಮಾರ್ಗಿಕ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಹಣ, ಹಣ, ಹಣವೆಂದೇನೂ, ಅಲೆಯೊಳಗೆ ಸುರುವಿ, ವೆಟ್ಟಿಭದ್ರವಡಿಸಿ ಬೇಗ ಅಡಿದಂ, ಮತ್ತೆ ಎಳೆದು ಎಳೆದು ಮೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೈಗಳು ಇಂದು ಪ್ರೀಲೋಲನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ವಾಡಿದಾ- ಗಿವೆ. ಒಂದ ಒಂದ ಗಿರಣಿಗಳಿಗೆ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸುವ, ಬಾಯಿ ಬಿಡಿದ ಕಷ್ಟ ತಪ್ಪಿಸು. ಅಲ್ಲೆಗೆ ಅಂದಿನ ಸರಿವಂತಿಕೆಯ ಸೊಕ್ಕೂ ಇಂದಿನ ಪರಮಾತ್ಮ ಪುನಿತಿಗಾಗಿ ಇರುವ ವಿವಯ, ಭಯಭಕ್ತಿ, ಅದೇ ಬೇರೆ ಕೀರಾ ಭನ್ನ.

ಈ ಕೀರ್ತನೆಯಿಂದ ದಾಸರಿಗೆ ಹಿಂದಿವ್ವ ಲೋಭಿತನ ಈಗಿನ ವಿರಕ್ತವನ ಎರಡೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. "ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಚರಣಕಮಲದರಂತವನಿಗೆ ಎಂಬ ಜನ್ಮದ ಸಂಕೃತ ಫಲದೊರಕತೆ" ಎಂದು ಗುರಗನನ್ನು ಕಂಡ ನಂತರ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪಾಡುತ್ತಾರೆ "ಪ್ರೀತನ್ನ ಭಜನುವುದಿಪಾದಿನಾಪಾದ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ತಾನು ನಂತರ ಸೈವನ್ನು ಪಡೆದನೆಯ ಭಾವ ಹೊಮ್ಮಿದೆ. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕೀರ್ತನೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಮನವಳಲು, ಹಿಂದಣ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಇದ್ದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ." ಪುರಂದರದಾಸರು ಪುರಾ ಪ್ರಮಾದಲ್ಲಿ ಕೈಪೋಸಾಗಿದ್ದರು : ಅವರಿಗೆ ಧಾವ ಧರ್ಮ ಆಗಿತ್ತು, ಧರವೇ ದೇವ ರಾಗಿತ್ತು. ಆತನ ಧರ್ಮಗವತ್ತಿಯ ಧರ್ಮಗ್ರದ್ದೆ, ದೈವಭಕ್ತಿ ಅಪರನ್ನೆಟ್ಟ ರಿಸುಂ. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಪತಿಯ ಕಡುಲೋಭಿತನ ಕಂಡು, ಚಾವಲ, ಕಂಡು, ಬೆಸೆತ್ತ ಅವಳಿಗೆ, ಗಂಡನಿಗೊಂದಿಗೆ ಒಂದ ಎಚ್ಚರದ ಆವ್ಯಾತ ಭಳಿಯೊಂದೂ ಬಂದಿತೆಂದೆನ್ನಿಸತಷ್ಟೆ.

ಇವೆಲ್ಲದರಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕತೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವುದವೆಗತ್ಯ. ಅದು ಸಂವಿಧಿತ, ಜನಾನಿತ. ನವಕೋಟಿ ನಾರಾಯಣ, ಧರವ ಉಸಾರಾಗಿ ಇದ್ದ ಲೋಭಿ ಧರಿಸ, ಪ್ರೀತಿಯೆಂದ ವಿಪ್ರಸಾಗಿ ಒಂದೂ ಯಾಚಿಸಿದಾಗ ಕಲಂಟು ಕಾಸಿತ್ತು, ಕಡೆಗೆ ಹೆಂಡತಿಯ ಮೂಗುತಿ, ನಾಯಕರ 'ಮೆಂತುತಿ ಮೂಗುತಿ' ಯಾದದ್ದೆ ಕಥೆ. ಇಲ್ಲಿ "ಗುರುವುರಂದರವಿವಲ" ಎಂಬ ದಾಸರು ರಚಿಸಿದ 'ಪುರಂದರದಾಸರ ಮಹಿಮಾ' ಗಳಲ್ಲಿನ ಕತೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತ. ಅವರಲ್ಲಿ ಪವಾಡವೆ ಹೆಚ್ಚು. ವಿಜಯದಾಸರು, ಇನ್ನಿತರರು ಹೇಳುವ ವ್ಯತ್ಯಾಂತಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ." "ಮಾತೃವಲ್ಲದೆ, ಆಸ್ವಾಧಾವಿಕ ಫಲನ ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ"..... ಇದರ, ಭಾವ, ನಿರೂಪಣಾ ರೀತಿ" ಅಭ್ಯಮ್ಯತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಈಚೆಗೆ ೧೮ ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ" ಇವೆಲ್ಲದರಿಂದ ಸೀತಾರಾಮ ಜಾಗೀರದಾರರ ಅನಿಸಿಗಿ ಪುಟ್ಟ ದೂರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ

ಅವರು ವ್ಯಾಪಾರಿಯಾಗಿದ್ದರೇನು, ಪುರಂದರಗಜಪದವರಲ್ಲವೇನು, ಸಾವನಾಸ್ಕರಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದ ಕೆಲವಾರು ವಂಶೋದೀತರವಿದ್ದವರೇನು ಅವರ ಕಡೆ ಕೃಷ್ಣನಾಚನ ಕೋಡವಂಥ ಅಲೌಕಿಕ ಘಟನೆಗಳೆರಡು ನಡದಿರುವುದು, ಇವೆಲ್ಲ ಎಲೆ ಎಲೆಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಂ ಬರುತ್ತವೆ: ಒರ ಬರುತ್ತ, ಎಕಿತ್ತ, ಪದ್ವಿ, ದಾಸರ ನಿಜವಾದ ಬದುಕಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಾಡದ ಮೆಟ್ಟು ಕವಿಯಂತಿರುವುದು ಭಾರತೀಯರ ಇತಿಹಾಸದ ಅರಿವಿನ ಅಧಿವಾದ ಪ್ರತಿೀಕ ಧಾನ್ಯ. ಇನ್ನು ಪುರಂದರದಾಸರ ರಚನೆಗಳ ಕುರಿತು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ಧರಿಸಿ ದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ, ಸಂಗೀತವಿಕಾಸಜ್ಞಾನ ಎಲ್ಲ ಒಮ್ಮೇಲೇ ಬಂದಿತೆನ್ನಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು, ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಸಮಾಜದ ಶ್ರೀಮಂತರನೇಕರು ಗಾಯಂಥ ಪದ್ಧತಿ, ವರ್ತನ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಮಾನ್ಯತೆ ಇತ್ತ ಹಾಗೆ ತಾದೇ ಕಲಿಕೆ, ದಾಸದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಪುಸ್ತಕ ವಯಸ್ಸಿನ ವೇಳೆಗೆ ಸಂಗೀತಜ್ಞಾನ ಸೇರಲೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೆ ಇಲ್ಲ.

ದಾಸವೃತ್ತಿ-ಮಂಥನಕರ ವೃತ್ತಿ :

ಪುರಂದರದಾಸರು ಪರಿದಾಸಕ್ಕಿಂತಯಂವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ ನಂತರ ಮೊದಲಿನ ವಾಯುಕರಾಗಿ ಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದವರು ಅನಂತರ ಗಾಯಕರಾಗಿ, ಹಗಲಲ್ಲಿ ಜೋಳಿಗೆ, ಗೋಪಾಲ ಬಾಪ್ಪ ಹಿಡಿದು, ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚಟಕೆ ಬಾರಿಸುತ್ತ, ಮತ್ತೊಂದೆಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಂಬೂರಿ ನಿೂಟುತ್ತ ಸುಸಾರ ಸವೋತರಾಗಿ "ಮಂಥನಕರ ವೃತ್ತಿ ಎನ್ನದು" ನಿೂದು ದಾಸರಾಗಿ ಬದುಕಲು ಮಾಡಿದ ಸಂಕಲ್ಪ ದೊಡ್ಡದೆ. ಅದರ ಅಡರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಸ ಬಹಳ. ಅವರ ಅನಂತರದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯನಿವೇದನೆ, ಪರಿಹೀಲನೆ, ಸುಬಂಧಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಅವರ ಸತತ ಸಾಧನೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತ ಗೋಚರಿಸಿಂ ತ್ತವೆ, ನೆಲವತ್ತು ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಲೌಕಿಕವಾಗಿ ಸುಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದವರಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಪ್ರಾರಾಗಿ ಒಮ್ಮೇಲೆ ಬರಲು ಸಂಭವವೆ ?¹⁰ "ಮಂಥನ ನಿರಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ, ಪರಿಣಾಮವಂಥ ಮಂಥನ ನಿರಿಸುವುದು ಬಹು ಕಷ್ಟ ಎಂದು ತಪಿಸಿ,"¹¹ ಮನೆ ಧರಿಯು ಅನಿಧಿಯ ಎನ್ನ ಮಂಜುಗಡಿಸಿತಿದೆ, ಮನೆವಾರುತೆಯು ಎನ್ನ ಭಂಗಪಡಿಸಿಂ ತಿದೆ, ಸುತ್ತಲಾಕೆಯು ಎನ್ನ ದೈನ್ಯಪಡಿಸಿತಿದೆ, ಇನಿತಾನೆಯುಳಿದು ಬಂದ್ವಿ ನಿನ್ನ ಧ್ವಿ ನಿಲುವಂತೆ ಫುಲೋ ಸಿರಿಪುರಂದರವಿಲೆಲ" ಎಂದು ಕೋರಿ ಹಲಬುಡ್ಡಾರೆ. ಏನೆಂ ಮಾಡಿದರೋ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ-ಅನುಗಾಢವು ಬಂತೆ ಈ ಜೀವಕ್ಕೆ"¹² ಎಂಬ ತುಮುಂಲು

"ಹೆಳು ನಿನ್ನ ನೆನೆಯಿಲ್ಲ ಹೆಳು ತ್ತನುಂಜ
 ಇರಲು ನಿನ್ನ ನೆನೆಯಿಲ್ಲ ನಿರೈದವಿದ
 ಈ ಎರಡರ ಬಾಧೆಗೆ ತಾಕೋಗಾಡೆನೋ ಪುರಂದರವಿಲೆಲ"¹³

ಎಂದು ಕಷ್ಟ ದುರ್ಬಲತೆಯನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. 'ಈ ಮಂಥನ ವಂಥವ ಮೊಳು ಮೆಚ್ಚುತನಕ', ಎಂದಿಗೆ ಸಾ ನಿನ್ನ ಧವ್ಯನವೆ ಎಂದಿಗೆ ನಿನ್ನ ಚಿಕ್ಕಕೆ ಬಾರಲೆ

ಅಚ್ಯುತನೇ ಎಂದು ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಬಾವಿಲ್ಲ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಶಾವಕತ್ರಯ, ಇದರಿಂದ ಫಲವಾಗುವ, ಸ್ವರಚಿತ್ತನಿಗುವದೆಯೆ?'' "ದಾಸನ್ನ ಮಾಡಿಕೋ ಎನ್ನ, ಇತ್ತು ಭಾಸಿ ಮಾಯವರೇನೊ ಕರಣಾಕೊಪನ್ನ" ಎಂದು ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದುಭಕ್ತಿ, ಬೇಡುತ್ತಾರೆ." "ಜಿನ್ನಹಕ್ಕೆ ಬಾಯಿಲ್ಲವೆಯ್ಯ, ಅನಂತ ಅವರಾಧ ಎನ್ನಲ್ಲಿ ಇರಲಾಗಿ ಶಿಶುಮೋಹ, ಸತಿಮೋಹ, ಜನನಿಜನಕರ ಮೋಹ ರೂಪ ಭ್ರಾತರ ಮೋಹ" ರಾಜಮೋಹ ಪಶುಮೋಹ ಭೂಮೋಹ ಬಂಧನವರ್ಗದ ಮೋಹ, ಅನು ಕಾರಿಎನ್ನ ಮರತನೊ ಕಾಯೊ ಪರಿಯೆ" ಎಂಬ ಮೋಹಗಳ ಪಟ್ಟಿ ನೀಡಿದವರು ಅಪ್ಪಮದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತ, "ಇತ್ತು ದೊರತಿದರ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬೇಕೆಂಬಾಣಿ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಅವರಾಧ ಕ್ಷಮಿಸೆಂದೂ ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಭಕ್ತನ 'ಸಾಧಕನ ಕಾಲರಾಕ್ರಿಯೆ' ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿವೃಲ್ಯಾತಿ ಘಂಟುಪರೆಯೆನ್ನದೆ, ಅವರು ದೇವರನ್ನು ಅಕ್ಷಿ-ಪಿಸುವಂತನಕೆ. "ತಿರುವಂಜು ದಾಸರಲಿ ಕನ್ನವ ಕೊಂಬೆ | ಗರಂದವಾಪನ ನಿನ್ನ ಆರಿಯವರಿಯೆ | ಭೋರೆ ಪುರಂದರವಿಠಲ ನಿನ್ನನ್ನು ನಂಬಿದರೆ | ತಿರುವೆಯೊ ಹುಟ್ಟಿಬೊಲ್ಲದಂ ಕೇಳೊ ಪರಿಯೆ ||" "ಆರುಭುವತಿದರಯ್ಯ ಹರಿ ನಿನ್ನ ನಂಬಿ | ತೋರು ಈ ಜಗದೊಳಗೆ ಒಬ್ಬರನು ಕಾಣೆ" ಪುರಂದರದಾಸರ ಈ ತುಂಬಲ, ಭಾವಾವೇಶ, ಒಳಗುಂದಿಗೆ ನಿರರ್ಥವವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಪರಿತಪಿಸಿ, ಪರಿಶಾಪದ ಮೂಸೆಯಾಲ್ಲಿ ಬೆಂದು, ಅನಂತರ ಪರಿಹಕ್ಕೆ ಚೇತನರಾಣವ ಅನರಗೆ ಪರವಣ್ಣನ ಸಂದರ್ಶನ ಆಗಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೊ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿಬಹು ದಾಗಿದೆ. "ಕಂದ ನಾ ಗೋವಿಂದನ ಪುಂಜರಿಂಶ್ಚಾನ ಪಾಂಡವ ಪಕ್ಷನ", "ಕಂದನಾ ಕವಸಿವರೆ" ಗೋವಿಂದನ. ಕಂದನಾ ಕವಸಿವರೆ ಕವಕರತ್ನದ ಖನಿಯೆ | ನಂದನ ರವ ವಂಕೊಂದನ ಚರಣವ." ಎಂದು ಹಿರಿಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿ ತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಅದನ್ನೊಂದು ಸಂಭಾವಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ : "ಅಪಾರ ಅನಂದ ಅನುಖಿ ಅನಂದ | ಅಪಾಠಂ ಅಪಾಠಂ, ಅನಂದವಯವಯ್ಯ" ಎಂದು ಅಪಾದವಚ್ಚಕ ತಾವು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ರೂಪನ್ನು ಬಾಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಪಾದನಖಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಪಾನುಬಂಧ ಪರಿಪೂರ್ಣ" ಇತ್ಯಾದಿ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಸ್ವಾದಿಯನ್ನು ಬಾಣ್ಣಿಸಿ, "ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂದನಚ್ಚು ತನ" ಎಂದು "ನಂದಕೆಟ್ಟವರಲ್ಲವೊ ರಂಗಯ್ಯನ" ಎನ್ನುವುದರೊಂದಿಗೆ: "ಎಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರಂ ಕರೆದರಲ್ಲಿ ಒದಗುವನು ಎಲ್ಲಿರವನೊ ರಂಗ ಎಂಬ ಸಂತಯೆ ಭೇಡ"ವೆಂದೂ ಛಂದವ ಕೊಡುವವನ್ನು ಅವರ ಚೇತನ ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪುರಂದರದಾಸರ ಪುರಾಣ ಪುಸ್ತಕ, ಭಾಗವತ ಪುಸ್ತಕ, ವೃತ್ತಾದ, ನಾರದಾದಿಗಳ ಉದಾಹರಣೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಿದ್ದಕ್ಕೂ ಅನೇಕ ಕತೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರೀತಿಯೆ ದರ್ಶನ ಪಡೆದ ದಾಸರು, "ಎನು ಧನ್ಯಳೊ ಲಕಂಡಿಂ | ಎಂಥ ಮನುಷ್ಯಳೊ | ಸಾಸುರಾಗದಿಂದ ಹರಿಯೆ ತಾನೆ ಸೇವೆ ದೊಡೊಪ್ಪಿವಳು" ಎಂದು ತಾಯಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಧನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತ ಆಕೆಯ ಸೇವಾ ನಿಷ್ಠೆ ತಮಗಾದರ್ಶವಾಗಬೇಡುತೊಳುತ್ತಾರೆ. ಎದುರ, ಅಕ್ಕೂತರಿಗೆ ಒರಿದ ಭಾಗವತ

ಪ್ರಿಯವನ್ನು "ಪ್ರೀತಿಸಿತಾ ತಿಶಾರೂಪಿ ನರೀವು" ಗೋಪಿಯ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೋಗಲಿಟ್ಟು ಯೋಗಾದ ಪ್ರೀತ್ಯಷ್ಟವನ್ನು ಅಡಿಸಿದ ಪರಿಯನ್ನು ಪಾಡುತ್ತಾರೆ.¹⁰⁰ ಪುರಂದರದಾಸರು ಸುಮಾರು ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳೂ ಭಕ್ತಿಯಂತೆ ಭಾವಗೀತೆಗಳು.¹⁰¹ "ನಿಲ್ಲ ಟೋಕಯ್ಯ ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ ನೀ ನಿಲ್ಲಬೇಕಯ್ಯ, ಮಲ್ಲಮರ್ದನ ಸಿರಿ ವಲ್ಲಭ ಎನ್ನ ಪೈದಯ ದಲ್ಲಿ ಸತತ ನೀ

"ಮವ್ವಾಡ ಮುಕ್ತಿಯಿ ನೋಡುವೆ ಎನ್ನ |
 ಚವ್ವಾಳೆ ಕೃಷ್ಣ ನಾ ಪಾಡುವೆ"

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಕನ್ನಡ ದೇಶ ಪುರಂದರರ ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಅವರ ಕೃಷ್ಣ ರೀತಿಯ ವಿವೇಚನಾತ್ಮಕ ವೈಭವ ಬಾಣಾನಂದಿಯಂತೂ ದೇಶ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಪಾಪ ಹೋಣ್ಣಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನೂ ಸಂಗೀತಜ್ಞರಾಗಿಸುತ್ತದೆ. "ಅಮ್ಮಿ, ಮಮ್ನಿ, ಗುಮ್ಮಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪದಗಳ ಅಪರೂಪ ಲಲಿತ ಕನ್ನಡತನದ ಜನಪದ ಸೊಗಡನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರ "ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆನಿಂತಿದ್ದಂತಿ"¹⁰² ಸಂಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೀರ್ತನೆ ಹಾಗೂ ಅದು ಒಬ್ಬ ಭಕ್ತನ ಪೈದಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿ ಮೂಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಚಿತ್ರಣ ಕೂಡ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ, ನರಸಿಂಹ, ವ್ಯಾಸರು, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಹನುಮಂತ, ಎಲ್ಲರೂ ದಾಸರ ಆರಾಧ್ಯರೆ, ಕೀರ್ತನೆಯ ಪ್ರೇರಕ ಸ್ಪೂರ್ತಿಗಳು.

ಪುರಂದರದಾಸರು ಪರಿವಾಹರಾಗುವ ಮುನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಕೆಲವರು ತಿಳಿಸಿದ್ದರೆ ಇವು ಕೆಲವರು ಭಾಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅಧ್ಯಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.¹⁰³ ಆನಂತರ ವ್ಯಾಸರಾಯನಿಂದ ಪರಿವಾಹದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಮಧ್ಯಮತವನ್ನೆತ್ತಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅವರ ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸುಳುಪು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಿವಾಹರಾದ ಮತರ ದಾಸರು ಅನೇಕ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಕೀರ್ತನೆಗಳಿವೆ¹⁰⁴ ತಾವು ಹೋದರೆ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ ನೀತಿ, ಬಿತ್ತಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ದಾಸರು ಮನಗೊಟ್ಟಂತಿದೆ :

"ಅಪಾರನಿಲ್ಲದ ಪಾರಿಗಿ ನಿನ್ನ
 ನೀತಿಬುದ್ಧಿಯು ಏನು ಪಾರಿಗಿ"¹⁰⁵

"ಮನುಬುದ್ಧಿಯು ಬುದ್ಧಿಯೆ ಮನುಬುದ್ಧಿಯು
 ತನುಬುದ್ಧಿಯು ಬುದ್ಧಿಯೆ ತಿರ್ಥದ ಭೂಮಿಯ"¹⁰⁶

"ಎಲ್ಲರೂ ಬುದ್ಧಿಯು ಬುದ್ಧಿಯು
 ಅವರೂ ಬುದ್ಧಿಯು"¹⁰⁷

"ತನು ಬುದ್ಧಿಯು ಬುದ್ಧಿಯು ಮನುಬುದ್ಧಿಯು ಬುದ್ಧಿಯು ಮನುಬುದ್ಧಿಯು"¹⁰⁸

"ಮಡಿ ತುಡಿ ಮಡಿಯೆಂದಿಗಡಿಗೆಡಿಗ್ಗಾರತಿ | ಮಡಿಮೂಡುವಳಗೆ ಬೆರಿಯಿಡಿ |
ಬಳ್ಳಿಯು ವಿಶೇಷವೆಂದಿ ಬಾಗು | ಅಬ್ಬುಕೊಂದರೆ ಅದು ಮಡಿಯಲ್ಲ |
ಹೊಟ್ಟಿಯೊಳಗೆ ಕಾಡು ಕೊಡುವೆ | ಬಿಟ್ಟು ಬಂದರೆ ಅದು ಮಡಿಯು" ¹¹⁸

"ಹೊಲೆಯ ಹೊಲಗೆಹನೆ ಉದೊಳಗಿಲ್ಲವೆ |"

ಎಂದೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿರುವ ರೀತಿ:¹¹⁸

"ಹೊಲೆಯು ಬಂದನೆಯು ಒಳಗೆ ಬೇವರ ಮಡಿ |
ಗಿಣಾಣ ಗಲೆಯು ಬಂದನುವರೆಯು" ¹¹⁸

ಎಂಬ ಉಗಾಭೋಗದಲ್ಲಿ ಓದಮೊಡಿಸಿರುವ ತಿಳುವು, "ಬರವನು ಪರರತಿ ಪೊಲೆ", "ತನುವಿನ ಕೊಡುವಳೆ ಪೊಲೆ" ಎಂದು ತಿಳಿಸುವ ಕೌತುಬ, ಕ್ರಾಂತಿ ಕಾರಕ ಪುನಸ್ಸು ಅಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚುವಂಥದ್ದು. ಇದಲ್ಲದರೆ ಜತೆ "ಧರ್ಮವ ಜಯವೆಂಬ ದಿವ್ಯವಂಶಕ್ಕೆ" ಎಂಬುದನ್ನು ದಾಸರು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. "ವನವನ ಜನ್ಮ ಮೊಡ್ಡದು" ಎಂದೂ ಹೇಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ, ತಿಳಿವಿವಾಗರ ಬಾಗಿದ್ದರಂತೆ ಅವರ ಗುರುಗಳ ಹೋಳೆ ಹಾಡಿದ್ಧು "ದಾಸರೆಂದರೆ ಪುರಂದರ ದಾಸರೆಯು" ಎಂದು, ಹಾಗೂ 'ಪುರಂದರೋಪನಿಷತ್ತೆಂದು' ಅವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದ್ದು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಗುರುತ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಇನ್ನು ಹರಿವಾಸರ ಪರಂಪರೆ ಯೆಂತು ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಕಾರದರ ಅವತಾರಾಂಶ ಸಂಘಟಕರೆಂದೇ ಗೌರವಿಸುತ್ತದೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳೇ ಪೆಚ್ಚು, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗ ಕಡಿಮೆ. ಮಂದ್ರಮತ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಪನುವ ಭಾವ ಮಂದ್ರರ ಅವತಾರತ್ವವೂ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಮಾನವ್ಯವೂ ಹೊಟ್ಟಿಗಾಗಿ, ಎನ್ನುವಂತಹ ಹಾಗೂ "ಜಂಗಮರು ನಾವು", "ತುರು-ಕರು ಕರದರ ಉಣ್ಣು ಬಹಂದಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ಶುದ್ಧ ಪಾಸ್ಯದ ಪೃಶ್ಠಯಂತನತೆ, ಪಂಚಭೇದಗಳನ್ನು 'ಸತ್ಯ ಜಗತಿರು' ಎಂದು ಸಾರಿದಂತೆಯೆ ಕೃಷ್ಣನಧಿಕನಂದೂ ಭೋಜಿಸುವವರು. "ಅಶೋಕರಣೀಯಾಃ ಮಹತೋ ಮಹೀಯಾಃ" ಎಂಬ ಉಪ ನಿಷದ್ವಾರಕ್ಕೆ, "ಅಣುವಾಗಬ್ಬು, ಮಹತ್ವಾಗಬ್ಬು, ಅಣುವಂಶೈರತೊಂದಾಗಬ್ಬು"¹¹⁸ ಎಂಬ (ಸುಳಾದಿ) ಸುಂದರ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೈಯೂಂತು ಬಂದಿದೆ. ಭಾಗವತ, ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತ, ಗೀತೆ, ಕೃಷ್ಣಗೋಪಿಯರ ಗೋಪಿಕಾಗೀತೆ, ಎಲ್ಲವೆಲ್ಲವೂ ಮಡುಗೆಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ ಪುರಂದರದಲ್ಲಿ. "ಜಿತವೇದ ಪುರಾಣ ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರ", "ಅನಂತ ಮಹಾ ಅನಂತ ಶಿರಸ್ಸು ಅನಂತನಯತೆ", "ಧ್ಯಾನವು ಕರಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಯೋಗವು ತ್ರೇತಾಯೋಗದಲ್ಲಿ | ಅರ್ಚನೆ - ದ್ವಾವರದಲ್ಲಿ | ಕೀರ್ತನವಜ್ವದಿ ಕರಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಂಕುತಿಯೋವ ಪುರಂದರದಿಶಲ"¹¹⁷, "ವಿಶ್ವತೋಮಂವಿ, ವಿಶ್ವತತ್ವಶ್ಚ, ವಿಶ್ವತೋ

ಬಾಹ್ಯ ವಿಶ್ವ ಉದರ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕ ವಿಶ್ವಸೂತ್ರಧಾರಕ" ಎಂಬ ಮಂತ್ರಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದು ಬುದಿರವುವು ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಿಳಿದ ಉಪಕಾರವಾಗಿದೆ.¹⁰ ಭಾಷಾಂತನ ಸಾಕಾರ ಸಂಗಣ ವಿಗ್ರಹವಂತೂ "ಮತ್ಸ್ಯಕಥೆಗೆ ಮೂಲಕ ಕೀಟ, ಕಲ್ಯಾಣಿ ತಿಲಕ ಹೊಳವ ಲಲಾಟ, ಹಸ್ತದಿಗೋಳು, ರಾಘವಾಭಿಮಾನ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಂಗೀತರಂಜನ, ಚಿಗುರು ತುಳು ವನಮಾಲೆಯು ಕೊರಳು... ಉಡುಪಾದ ಒಡ್ಡುಣ ಸಲಾಭರಣ... ಬೆಚ್ಚಿನ ಕೀತಾಂಬರ... ಕಡೆಗೆ ಉಂಗುರ ಗೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟಿದ ಚರಣ"ವೆಂದು ಒಟ್ಟುಸುವಲ್ಲಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಮನವಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ದಾಸರ ಸುನೋಪಾಸನಗೆ ಮೃಗುತ ನಿರರ್ತನ ವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವರ ಸರ್ವಶಕ್ತ, ಸೃಷ್ಟಿ, ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪುರಂದರದಾಸರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಉಡುಪದ ಇಲ್ಲ. "ಹರಿಗುರುಗಳಿಗೆದಗದ"ವನ್ನೂ ನಿಂದಿಸುವಂತೆಯೆ, ಹರಿಪಾಲವೆಂಬ ವನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಕೌತು, ಅನೇಕ ಬಾರಿ ದಾಸರನ್ನು ಕವಿಗಳಾಗಿಸುತ್ತದೆ : "ಹರಿ ಸಹಯದಿರಲು ಸಹಯದಿಲ್ಲ ಜಗದ್ವ | ಹರಿ ಎನಯಕ್ಕದಿರಲು ಎನೆಯಕ್ಕದೀ ಜಗದ್ವ | ಹರಿಗುರುಗಳಿಗೆದಗದ ಉದಿಕ್ಕದೀ ಜಗದ್ವ, ಹರಿಸರ್ವ ಚಿವ್ಯಸ ಹರಿ ಪುರಂದರ ವಿಠಲ | ಹರಿ ಅಡಿದಂತೆ ಅಡಿಸುತ್ತಿದೀ ಜಗದ್ವ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಭಕ್ತತೆರಿಗಾಗಿ ಬಾಳುವ ಅವನು, ಬದುಕುವ ಅವನು, ಭಕ್ತತೆರಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಜೀವನದೊಂದರ ಭಕ್ತವ್ಯವಲವೆಂದು ಹೋಗಿತ್ತಿಗೆ ಪಾಶ್ಚರ್ಯಗುತ್ತಾನೆ : ಇಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಮಹಿಮಾಪಿತಯಕ್ಕೆ ಮೂರು ಹೋಗುವ ಭಕ್ತನ ನಿಲುವು ಇದೆ. ಪರಿವಾಸ ಹೃದಯ ಪರಿಯರಿ ಕರಣೆಗೆ ಪುಲಿತಗೊಂಡಿದೆ

ಪುರಂದರದಾಸರಲ್ಲಿ ದಾಸ್ಯಭಾವವಂತೂ ತಾಸುಹೋಕ್ಕಾಗಿದೆ. "ನಿನ್ನ ದಾಸನಾಗಿ ನಿನ್ನೆಜುಲುಂಟವನ ನೀನುದಾಸನ ಮುದಿದರ ಲೋಗರು ನಗೆ ನಿನ್ನ ಚರಣ ಕಮಲವನ್ನು ಕೊರಳಲಿ ಟ್ಟುಕೊಂಬುವೆ ಪುರಂದರವಿಠಲ" ಎಂಬ ಉಗಾಭೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಂಬುರಾಪ ದಾಸಭಾವದ ಉತ್ಪರ್ಜ, ಮನೋವಚನ ಕಾಯ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನೀನೇ ನೀನೇ ಎಂದು ತ್ರಿಕರಣಭಾವವಾಗಿ ನೀನುರಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಪರಿವಾಸ, ಭಕ್ತ, ದಿವ್ಯಭೂ ಭಂಗವೆಟ್ಟಿ, ಅನ್ನ ನೀರು ಒಟ್ಟಿ ಕಾಣದೆ, ರೋಗ ಕಂಡಿದರೂ, ಭೀ ಎಂದೂ ತನ್ನವ ರಿಲ್ಲ ಅಡಿದರೂ ಪುರಂದರವಿಠಲನ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಮೂಡುತಿದೆಯೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರ ನಿರಾಸಕ್ತಗಳನೇಕ. ಹಾಗೆಯೆ ಅವರ ಮಧ್ಯೆ ನಿಜೆ ಅಚ್ಚೀ ಆಟು. ಅವರನ್ನು "ಅರಿಯೋ ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ"¹¹ ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕಂಡರಿಸುತ್ತಾರೆ ಅವರ ಗದ್ಯ ವರ್ಣನೆಯಂತೂ ಹೇಳಲಸಕ.¹² ಹಾಗೂ ಹರಿಕಥೆಯ ಪರಿವಾಸಗೆ ಸಂಗ ಪರಿವಾಸರ ಮಹಿಮೆ, ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ* ಹರಿಯ ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ಹರನೊಂದೆ ಹೊಡೀ ನಗಾರಿ ಮೇಲೆ ಕೈಯನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಒಡುಕನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ನಿರಾತೆ ಇಲ್ಲ, ಅವರನ್ನು "ಸಂಸದವೇದ".¹³

ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆ ಭೋಜೋಭಾವ, ಅಂಥ ಪರಿಪೂರ್ಣವಲ್ಲ, ಎಲ್ಲೆಡೆ ಮೇಲೆ ತಿಳಿದ ಕೆಲವು ರೀತಿ, ಮಡಿ, ಜಾತಿ, ಪ್ರಸ್ತಾವ ಬಟ್ಟೆ, ಅವರೂ

ಭಕ್ತರವಿ. ಮಾನವತಾವಾದಿ ಎಂದು ಬೇಕಾದರೆ ಕರೆಯಬಹುದು, (ಮಾನವ ಜನ್ಮದೊಡ್ಡದು ಇದ್ದರೂ ಮೂಢರು ಬೇಡಿ ಹುಚ್ಚುಜ್ಜುಗಳಿರಾ.) ಅವರ, ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೈವ ಪಟುತ್ವ, ನಿಯಮಕ್ಕೆ ವೈಧಾನತೆ. ಶೋಷಣೆಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ಸಂಗ್ರಹವನ್ನಂಕೂ ಅವರು ಮಾಡರು (ಮಧುಕರವೃತ್ತಿ ನಿನ್ನದು-ಭಿಕ್ಷಾಖಣಿ). ಪುರಂದರದಾಸರು ಪರೋಪಕಾರ ಮಾಡುವವರನ್ನೂ ಪ್ರಶಂಸಿಸುವಂತೆಯೇ, ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಟೀಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಕ್ತಕ್ಕೆ ಬೇಡ ಹೋದಾಗ "ಕವಿವ ಮಂಜ್ಜದಳದೇಕೊ ಗಯ್ಯಾಳ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವರ ಶೋಷ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. "ಕೆರೆಯ ಕಟ್ಟಿಸು, ಪುಂದೋಟವ ಹಾಕಿಸು, ಸೆರೆಯವಿಡಿರು....." ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶಾಕನ ಪಾಪದ "ಕೆರಗಳಂ ಕಟ್ಟಿಸು : ಅಪ್ಪರೆಗಳೊಳ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುಧರಂ ಬಡಿಸು ಎಂಬುದು ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅನ್ನದಾನವ ಪುನಶ್ಚಿಯಂತೂ ಅವರು ಬಗ್ಗೆ ಬಗೆಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರದು ಓದು ಬಗೆಯ ಸಮುದಾಯವಾದ.

ಪಂಚೈಕ ವಿಚಾರ, ಅಕೆಯ ಸ್ವಾನಮಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರು ಪರಂಪರೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯವರು. ಅವರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಇದೆ. ಅವರ "ಪಂದೆಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಡದಿರು" ಎಂದೂ ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಮಾತಿದೆ. ಕಾಮಾಸಕ್ತಿ ಮೀಡಿಸುವ ಇವರು ಸ್ತ್ರೀನಿಂದಕೆರಲ್ಲ : ಐಹಿಕ ಬದುಕಿನ ವಿರೋಧಿಯೂ ಆಗ್ತೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀತಿಶಿಕ್ಷೆ ಅತ್ಯಾಧಿವ.¹⁰⁰ ಪುಣೆ ಪುನಸ್ಕಾರ ಕುರಿತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಮಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನದೊಂದಿಗೂದಿದ ಭಕ್ತಿ, ಲೋಕನೀತಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಶೋಧನೆ, ಅತ್ಯನಿರೀದನೆ, ವಿರೂಪಣೆ, ಸಮರ್ಪಣ ಭಾವ ಅನನ್ಯವಾದದ್ದು. ಅವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚ ವೈವಿಧ್ಯವಿವೆ. ಅವರು ವಾಸ್ತವತಾವಾದಿ, ಬರಿಯ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಬಣ್ಣಗಳಿಲ್ಲ. ಬದುಕಿನ ಕಷ್ಟ ನಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವಂತೆಯೇ ಜಾಗೃತಿಗೊಳಿಸುವ ಚೈತನ್ಯವೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಪುರಂದರದಾಸರ ಲೋಕಸಂಧವೆವೆವೂ ಸಂಕಷ್ಟ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಿನಿಂತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಮಾನವನ ಗುಣಾವ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡುವ ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. "ಕರಕೊಟ್ಟ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಣ್ಣೆಲ್ಲ ಪ್ಯಾಣ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ವಿರೂಪಣೆಗೈವೆ ಕೃತಿ, ಅವರ ಪುರಾತ್ನವಾದ ಬದುಕಿಗೂ, ಈಗಿನ ಮಾರ್ಪಾಡಿಗೂ ಆಗಿರುವ ಅಂತರವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಅನೇಕ ಚಾಟಿಯೆಲ್ಲವೂ ಅವರ ಕೀರ್ತನ, ಸಂಭಾವಿ, ಉಗ ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಚೆರುಕಾಗೇ ಓದಿವೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೀಗೆಂದು ಓದಿ: ಮಾತಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪುರಂದರ ಪ್ರಪಂಚದೇ¹⁰¹ ಬೇರೆ. "ಅದು ವೈವಿಧ್ಯ ವೈಕಿಷ್ಟ್ಯವರ್ಣಾ, ಜಾಗೃತ ಚೇತನವಿರುವಂಥದು. ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತದ ಸಾರವಿದೆ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಿದೆ : ಸಂದೀತದ ಸಾಮರಸ್ಯವಿದೆ, ಈ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ವಿಂಯು

ಬಂದ ಬದುಕು ಎಂಬುದಿಗೂ ಕೃತಾರ್ಥವಾದೀತು.”¹¹⁸ ಪುರಂದರದಾಸರ ಉಪಮೆ, ಸಹಜ ಪ್ರತಿವೇಗಗಳು¹¹⁹ ಗಾಢಮೂರುಕೆಯ ಅವರನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪಿತಾಮಹರಾದ ರೆಂದೇ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿದೆ. ಸಂಗೀತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ ಅನನ್ಯ : ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ‘ಪಿಠ್ಯಾರ್ಥೀತೆ. “ಒಂಟಿದರನೆ”ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟವರ ಪುರಂದರದಾಸರು. ಅನಂತರ ರಿಷಿ ಶತಕದ ಕೊನೆಗೆ ಬಂದ ತಿರುವಯ್ಯಾರಿನ ವಾಗ್ಗೇಯಣಕರಾದ ತ್ಯಾಗರಾಜರು ಪ್ರಿಯಾಮು ಭಕ್ತರು, ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನ ಕರ್ತೃಗಳು. ಅವರು ತಮ್ಮ “ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತವಿಜಯ”ವೆಂಬ ಸಂಗೀತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಭಕ್ತಿ ವಿವರಗಳಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಮಂರಿತವ್ಯಾ ತಮಂಶ್ಚೈನು ಬದಿಮಾರ್ಚೇತಿ ಪರಿಗಂಠಮಂಬ ಬಾಡಂಬುನೆ ಪುರಂ” ಬರವತುಡೈವೇಲಯಂ ಪುರಂದರದಾಸಾನಿ ಮಹಿಮಂಮಂಬನಂ ದೈವದ ಮಂರಿತೋನ”¹²⁰ ಈ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ಅನಂತರ ಬಂದ ಗಾಯನರಾದ ಕಂಠಪಾಪರಾಜ ತನ್ನ ‘ಸಂಗೀತ ಸಾರಾಮೃತ’ದಲ್ಲಿಯೂ, ಸುಬ್ಬರಾಮ ದೀಕ್ಷಿತರೆಂಬ ಹಿರಿಯರು, ತಮ್ಮ ‘ಸಂಗೀತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರದರ್ಶಿನೀ’ ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಅನೇಕ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಗಳಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ.¹²¹

ಪುರಂದರದಾಸರು ೪,೭೫,೦೦೦ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆಂದು ಅವರ ಕೀರ್ತನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.¹²² ಅವನ್ನು ವಿಜಯದಾಸರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರೆ, ಅವರಲ್ಲಿ ರೂಪತೀರುವುದು ಕೆಲವು ನೂರು ಕೃತಿ ಮಾತ್ರ. (ದಾಸಾರದೇವನ ಸಾಮಾ ಪಳಿಯ ಕ್ಷಿಸ್ತಿಯನು : ವ್ಯಾಸರಾಯರದಯದಿಂದ ಬಣ್ಣನೆನು) ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ : ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪತನ, ದಾಸಕೊಟಪ್ಪರ ಚಂದೆಯವಿಕೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಪತನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ದೊರೆಯಬಹುದಾದ ಠಿಕಿತ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿದರೆ ಆಗ ಈ ಸತ್ಯಸಂಗತಿ ಸಂಶೋಧಿತ ಆದೀತೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸರ ರಚನೆಗಳ ನಿಜ ಸ್ಮರಣವ, ಅವರೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದ ಸಂಗೀತ ಲಕ್ಷಣ ಗಳು, ಎಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯಬಹುದೇನೋ. “ಕೀಳನೊ ಪರಿ ಪಾಳನೊ ತಾಳವೇಳಗಳಿರನ್ನು ಪ್ರೇಮವಿಲ್ಲದಿಗಾಣ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ದಾಸರ ಸಂಗೀತ ಸವಿನ ಪರಿ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ಎಲ್ಲವೂ ಅವರನ್ನು ಅನಂತರ ಬಂದ ಪರಿದಾಸರು ‘ನಾರದಾಂತ’ರೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಬಿಡವಾದ ಅರ್ಥಅಡಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. (ಸಾತಂ ಆಸ್ತಿನ’ ಪರಮಂ ಪ್ರೇಮಂರೂಪಾ-ನಾರದ ಭಕ್ತಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೈವಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರೇಮವೆಂದೇ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ) ಪುರಂದರರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮಂ, ಭಗವದೈಕ್ಯಿ ಪೊನಲಾಗಿ- ಪರಿಂದಿವ.

ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೆಲವಾರು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ವಟ್ಟಿ ಬರವೆ, ಕ್ಷೇಶ, ದೈವಗಳ ಕಿತ್ತೂದಿದೆ. “ಯಾಕೆನ್ನ ಈ ರಾಜ್ಯಕೆಳತಂದ ಪ್ರೀತರಿಯು” ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯ ಜ್ಞಾನ ವಿಜಯನಗರ, (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೯ರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಪೂಜಾವಸಿಸ್ತರಾದರು), ನಾಟಕಿಯ ವಿಭವ, ಕ್ಷೋಭೆ, ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಂದ ಭಾವನೆಗಳು, ಎಲ್ಲವೂ

ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ವಯೋಧರ್ಮಾತ್ಮನುನಾರ ಆಗಿ ಮಂಜ್ಜಯದಿವಾಳ ಬರುವ-ಪಾದನ್ನೂ ದಾಸರು ಮಾವಿಂಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ನಂಬದಿರು ಈ ದೇಹ ನಿತ್ಯವಲ್ಲ", "ಪುಟ್ಟನೇಕವೋ ದೇವ ಎಂದೆಂದಿಗೂ", "ಮೂಲಭಂಗವ ಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಉಪ ಕಾರಣೆ | ಏನು ಮಾಡಿದರೇನು ಇರಬಾರದು"-ಎಂಬುದಿರವೆ ಅಳಲು, "ಸತ್ಯ ವಂತರಿಗಿದು ಕಾಲವಲ್ಲ" (ಗಿಜನೇ ಶತಮಾನದ ಮಾತಿದು), "ಎನ್ನ ಕೆಲ ಹಾಯೆನಿವುದು ನಿನ್ನ ಭಾರ", ಪರಿವಾಸರಾಗಿ ಭಕ್ತೆ ಬಿಡುವಾಗ ಬಿಟ್ಟು ಪಾಪು, (ಕೆಲವ ವಂಚಿಸಿದ ಲದಕೊ ಗಯ್ಯಾಳ) ಇವು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಧುಕರವೃತ್ತಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ನೋವು ಚಿತ್ರಿಸಿದಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಮಂಚಿನ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೆಲೆದ ಮಗನನ್ನು ಕಳೆತೊಂಡ ಕೊರಗು (ಗಿಳಿಯು ಮಂಚರೊಳಿಲ್ಲ-ಎಂಬ ಕೃತಿ¹⁰⁹), ದಾಸರ ಮಂಚಿನ ದಿನಗಳು ಕನ್ನರರವಾಗಿದ್ದವು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ತರಿಸುತ್ತದೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುವುದು ಸಾಗರವನ್ನ ಕಂಡಂತೆ ಎಂದೆನಿಸು ತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅದೇ ಹೋಲಿಕೆ. ಅಲ್ಲಿ ಎರಿಳತ, ತೆರೆ ಬಂದೆ, ಇದ್ದರೂ ಅದು ಭಕ್ತಿಸಾಗರ. ಅವರೊಬ್ಬ ಶಕ್ತ ಕವಿ ಎನ್ನೋಣವೆ : ಅಲ್ಲಿ ಹಿತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡ ಬಳಕೆ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ : ಉಪಮೆ, ವರ್ಣನೆ, ಅಲಂಕಾರ, ಧ್ವನಿರಮ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸರಳತೆಯಿದೆ : ನಿರರ್ಗಳವಾದ ಸಂಪತ್ತಿ ಇದೆ. ಅದೇ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸೊಬಗು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಕವಿತಾಸಾರನ್ನು ಪ್ರಶಸ್ತು ಮಾಡಿರುವ ಕೃತಿ, ಅಂದಿನ ಮಹಾಂಧ ಛಂದಸಗೂ ನಿರರ್ತನವಾಗಿದೆ. ದಾಂಭಿಕತೆಗೂ, ಮತ ಪ್ರವಚನದ ಸೋಗಿಗೂ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ಪರಿವಾಸ ಪ್ರರಂಭರೆಯ ವಿಚಾರಕರಣೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಬದ್ಧ (committed) ಆಗಿ- ತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದರೂ ಪುರಂದರರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಕಾನುಭವ ಸಂಪತ್ತಿ, ನೈಜತೆ, ಅತಿರೇಕವಲ್ಲದ ಸುಖ ದೇಶ, ನೇರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಭಕ್ತಿಯೊಡಗೂಡಿ, ಹದವಾಗಿ ಕಾಯೊಂದ ಹಸುವಿನ ಅಜ್ಜ ಹಾದಿಗೆ ಮಜ್ಜಕರ್ಪೂರ, ಕ್ರೀಸರಿ, ದ್ವಾಕಿ, ಗೋಡಂಬಿಗಳ ಎತ್ತರಾದಂತೆ, ಹದವಾಗಿ ಮಿಳಿತಗೊಂಡಿವೆಯೆಂಬ ಮಹತು ಹೇಳಬಹುದು. ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಏಕಮಿಥಭಕ್ತಿ, ಮಂಧುರಭಾವ, ಯಾವುದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಯಾವುದನ್ನು ಉದ್ವರಿಸದೆ ಬಿಡಲಾರೀತು ?

ಕವಿತೆಯಾಗಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಉಗಾಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳ ಸಾಮ್ಯ¹¹⁰ ದಾ, ಬಿಡುನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ತಮ್ಮ ದೀರ್ಘ ಪ್ರಸುಂಧದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೆಲವು ಉಗಾಭೋಗಗಳಿಗೂ, ಹಾಗೂ ಬಸವಣ್ಣ ನವರ ವಚನಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಪ್ರಭಾವ, ಸಾಮ್ಯತೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಭಾವ ದಾಸರ ಮೇಲಾಗಿರುವ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕುರುಹು ಕಾಣುತ್ತದೆ. "ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅವರೂ ಬಸವಣ್ಣ ನವರೂ ಒಂದೇ ಗೊಂಚಲ ಎರಡು ಹೊಗಳು, ಭಕ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತವೆ ಎರಡು ವಕ್ತೃ ಫಲಗಳು....." ಎಂಬ ಮಾತು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪು

ಪಂಥವು.¹²¹ ಹಾಗೂ "ಮಹಾತ್ಮರು ಸದ್ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಅರೋಗ್ಯನ ವಸಾಯವಾದರೆ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗಾಗಿ ಒಂದು ವಚನ, ಅಗಾ ಭೋಗ ಉದ್ಯಮಿ, ನಮ್ಮ ಪುರಂದರ ಸಮೀಕ್ಷೆಗೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರಾಮ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ :

ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿ	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನ
<p>1. ಉರಿಗಂಜೆ ನೆರೆಗಂಜೆ ಪರಿರದ ಭಯಂಕಂಜೆ ಹಾವಿಗಂಜೆ ಚೀಲಿಗಂಜೆ ಕತ್ತಿಯಂ ಧಾರಿಗಂಜೆ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕಂಜುವೆ ಇನ್ನೊಂದ ಕೈಳಂಕಂಜೆ ಪರ ಧನ ಪರಸತಿಗದದಕ್ಕಂಜುವನೆಯ್ಯ ಓಂದ ಕೊರವ ರಾವಣರೋಜಾಗಿ ವೋದರು ಪಂಜೆ ಸುಖೋ ಪುರಂದರವಿಶಲ </p>	<p>1. ಪರಿವ ಹಾವಿಗಂಜೆ ಉರಿವ ನಾಲಗೆ ಗಂಜೆ ಸುದಗಿಯೊಬೊಗಂಜೆ ಒಂದಕ್ಕಂಜುವ ಒಂದಕ್ಕಳಂಕಂಜೆ ಪರ್ಮ್ಯಾ ಪರಧನರೋಘಃ ಒಂದೊಗಂಜುವಂ ಮಂಜ್ಜಂಜವ ರಾಮಾಣಿ ವಿಧಿಯೊದ ಅಂಜುವನೆಯ್ಯ ಕೂಡಲನಂಗಂಜೆ ದೇವಾ </p>
<p>2. ಜಗವ ಸುಕ್ತಿಪಂದೆಲ್ಲ ನಿನ್ನ ವನಿಯಂವಯ್ಯ ನಿನ್ನ ಸುಕ್ತಿಪಂದೆಲ್ಲ ಎನ್ನ ವನವಯ್ಯ ಜಗವು ನಿನ್ನೊಳಗೆ ನೀನು ಎನ್ನೊಳಗೆ ಜಗತೆ ಬಲ್ಲಿದ ನೀನು, ನಿನ್ನಗೆ ಬಲ್ಲಿದ ನಾನು ಕರಿಯುಂ ಕನ್ನಡಿಯೊಳುಂ ಅಜಗಿಪ್ಪ ತೆರನಂತೆ ನೀನು ಎನ್ನೊಳೆದಗಿಪ್ಪ ಪುರಂದರ ವಿಶಲ </p>	<p>2. ಜಗವಸುಕ್ತಿಪಂದೆಲ್ಲ ನಿನ್ನ ವನಿಯಂವಯ್ಯ ನಿನ್ನ ಸುಕ್ತಿಪಂದೆಲ್ಲ ಎನ್ನ ಮನ ವನಿಯಯ್ಯ ನೀನು ಜಗಕ್ಕೆ ಬಲ್ಲಿದನು, ಅನು ನಿನ್ನಗೆ ಬಲ್ಲಿದನು ಕಂದಯ್ಯ ಕರಿಯುಂ ಕನ್ನಡಿಯೊಳೆದಗಿ ವಂತಯ್ಯ ಎನ್ನೊಳಗೆ ನೀನೆದಗಿವ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ </p>

ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾತೃ ಸಾಧ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಪರಿವಾಸದ ರಚನೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಚನಕಾರರ ವ್ಯಥಾವ ಲಿಪಿಗಳ ಕೆಲ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಡಾ. ಏಂ. A. ಎಂ. ಅವರ ಒಂದು ಅನಿಸಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿದೆ : ಪರಿವಾಸದ ವಿವರಣೆಗೆ ವಚನಗಳನ್ನು ಓದಿ ಅನಂದಿಸಿ ಅವರ ಗುರುತಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಸುವುದು ಪರಿವಾಸದ

ನಿಶಾಲಾಪ್ಯದಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ವಚನಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಗೆ ಅತ್ಯವೂರ್ವ ರೀತಿಯ ನಿವಾರಣೆ. ಭಕ್ತರೆಲ್ಲರೂ ಓದಿ... ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಇದು ವ್ಯಕ್ತೀಕರಿಸುವುದಲ್ಲವೆ ? ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಕೊಡುಕೊಳುವಿಕೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾವೋದ್ವೇಗ ಬೀಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಚನ-ಉಗಾಭೋಗಗಳ ನಡುವಣ ಸಾಮ್ಯ, ವೈದ್ಯಶ್ಯಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಧಾರಗಳ ಅದೃಶ್ಯತೆಯಿದೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದಾಗ ಉಗಾಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಅಷ್ಟು ದಟ್ಟವಾಗಿ, ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆಕಾಶರದಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಕೆಲವಾರೂ ಉಗಾಭೋಗಗಳನ್ನು ವಚನ ಮಂಡನೆಂದೆ ಅದೃಶ್ಯವೆಂದು ರಚಿಸಿದರೆ ಎಂಬ ಊಹೆ ವಿಳುಪ್ಪದೆ ಹಾಗೂ ವಚನ-ಉಗಾಭೋಗಗಳ ಮೂಲ ಓದಿ ಇರಬಹುದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ದೊರಕಿಲ್ಲ.

ತಾಸನ ಇತ್ಯಾದಿ

ವ್ಯುಂಧರದಾಸರ ಒಳ್ಳೆ ಇತರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆತಿರುವುದು. ಈಗಾಗಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತ ಆಗಿರುವ¹¹⁸ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಮಂಡಾಪುರದ ತಾಮ್ರ ತಾಸನದಿಂದ. ಇದನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಡಾ. ಪಿ. ಬಿ. ದೇಸಾಯಿ ಅವರು ಸುದೀರ್ಘ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ತಾಮ್ರದಿಕೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಅಂಶ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತವೆ.

ತಾಸನ ತೇರಿ : ೧೫೨೬, ಫೆಬ್ರವರಿ ೨೪, ಶಾ. ಶ. ೧೪೪೩
 ಪಾರ್ಥಿವ.
 ಭಾಲ್ಮುಣ-೧೨, ಶುಕ್ರವಾರ.

ಮಂತ್ರಾಂಶಗಳು

1. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರದ ಪಂಚೆಯ ನಿಲಯದಾಯನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿರಾಜ ತಾಸನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮಹಂತನ ಫರರೂ, ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ಯಾಪ್ಯಾನಕರ್ತಾರೂ ಆದ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರಿಗೆ ವ್ಯಾಸನಂದ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಸರ್ವವಾಪ್ಯ ಐಕ್ಯಭೋಗ್ಯ ದತ್ತಿಯಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.
2. ಈ ಊರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಕೃಷ್ಣರಾಯಪುರ. ಈ ದತ್ತಿ ಗ್ರಾಮ ಫನ ಗಿರಿ ರಾಜ್ಯದ ಕೊಯ್ಯಕುಂಡಿ ಸೀಮೆಯ. ಮಂಜುಟ್ಟ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆಲಾಪ್ತಿಯು ತಾಸನ ಪಾಲ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.
3. ದತ್ತಿ ದಾಗ್ವೆಪಡೆದ ವ್ಯಾಸತೀರ್ಥರು ಆ ದತ್ತಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅನೇಕರಿಗೆ ವ್ಯತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟರು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಗೆ ಇಂಕಿಪ್ಪು ವ್ಯತ್ತಿಯೆಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿ¹¹⁹ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸ

ಕಾರ್ಯವು ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಎರಡರಂತೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಾಕಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ವಿಚಾರವಿದೆ :

1. ಮೊಪ್ಪ ಗೋತ್ರದ ಯಜುರ್ವೇದ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದವರ ಮಗ ಅಕ್ಷಯ ದಾಸನಿಗೆ ಎರಡು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು.
2. ಮೊಪ್ಪ ಗೋತ್ರದ ಯಜುರ್ವೇದ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದವರ ಮಗ ಹೇಬಾ ದಾಸನಿಗೆ ಎರಡು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು.
3. ಮೊಪ್ಪ ಗೋತ್ರದ ಯಜುರ್ವೇದ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದವರ ಮಗ ಮಧ್ವ ಪತಿದಾಸನಿಗೆ²⁴ ಎರಡು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು.

ತಾಸನದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಗಿರುವ ವ್ಯಾಸಪೀಠದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಗುರುಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ತಾಸನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗದವರು, ಅವರ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳ ಹೆಸರು ಒಂದಿದೆ. ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದವರು ದಾನ ಪಡೆದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಅವರು ಅನಂತರ ಮನಸ್ಸು ಯಾರಿಂದಲೂ ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ತಾಸನದಿಂದ ಮಿಚೆಗೊಳ್ಳುವ ಅಂಶ. ಆದರೆ ಅವರು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರು.

ಈ ತಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಂಶಗಳಿವು.

1. ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದವರು ಮೊಪ್ಪ ಗೋತ್ರ, ಯಜುರ್ವೇದವರು, ಯಜುರ್ವೇದಿಗಳು.

2. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೬ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳೂ ಇದ್ದರು. ಇವರು ಕೂಡ ಕಂದೆಯಂತೆ ದಾನ ಅಂಕಿತ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಪರಿಷತ್ ಪರಂಪರೆಯ ತಾಸನಕೃಷ್ಣಗೋತ್ರವಾಗಿ ಈ ಅಕ್ಷಯದಾಸ, ಹೇಬಾದಾಸರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ತಾಸನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗದವರಿಗೆ ಸಂವತ್ಸರ ೪೬ ವರ್ಷ. (ಅವರು ನಿಯೋಗ ಪಡೆದಿದ್ದು ೧೫೫೬ರಲ್ಲಿ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ). ಈ ದಿನದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಅಕರ ಇನ್ನೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ಮಾಂಸದಾಸರ ಒಂದು ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗದವರು, ಪ್ರಯೋಗ, ಪರದ ಗುರು, ಅಭಿನವಗುರು, ಮಧ್ವಪತಿ ಎಂಬ ಅಂಕಿತಗಳಿಂದ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದರೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ :

ಇದರಲ್ಲಿನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳ ಹೆಸರಿದೆ. ಮಧ್ವಪತಿದಾಸ-ಮಧ್ವಪತಿ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಹೇಬಾ ಅಂದರೆ ಹಿಗಿರಬಹುದು ಎಂದು ನಮ್ಮ ಊಹೆ:(ಹೆಚ್ಚು ರಚನೆ ಹಿರಿದಾದ ಬೆರಳು) ಹೆಚ್ಚು ಹೇಬಾ-ಹೇಬಾ ಇರಬೇಕು. ಹಿರಿಯರಾದವರೇ

ಅನೇಕ ಅವ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರ ತಂದೆ ವರದಪ್ಪನಾಯಕ. ಅವನ ಹೆಸರನ್ನೆ ಹಿರಿಯ ಮಗನಿಗೆ ಇರಿಸಿದ್ದ ಪುಯ್ಯಕ್ಕೆ ಅದು ಹೆಚ್ಚುಣ್ಣು-ಹೆಚ್ಚುಣ್ಣು-ಹೆಚ್ಚುಣ್ಣು ಆಗಿರಬೇಕು. 'ವರದ ಕ್ರೀಡೆಂಟುಪುರಂದರವಿಲೆಂ' ಅಂತಿತದ ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆಯೂ ಇದೆಯೆಂದು ಉದ್ಧರಿಸುವ ಜಾಗೀರದಾಸರು,¹³⁸ ಅವನ ಹೆಚ್ಚುಣ್ಣುನೆಂದು ಉಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯವನಿದ್ದು, ಅವನಿಗೆ ಉಪನಯನ ಆಗದ ಪುಯ್ಯಕ್ಕೆ ಅವನ ಗೋಕೃತಿ, ಪುರಂದ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ದಾಸರ ಅನಂತರ ಕೆಲವು ಕಾರ್ತವ್ಯಾದ ದಿನಗಳನ್ನು, ದಾ ಆರ್. ಜಿ. ರಾಜವೆಯವರೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.¹³⁹

ಕ್ರೀಪೂರಂದರದಾಸರ ಈ ಕೆಲವು ವಿವರ ಶಾಹೆನ ನೀಡಿದರೂ, ಅವರ "ಚರಿತ್ರೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಂಧಕಾರದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿವೆ". ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ವಿಷಯ ಪುಸ್ತಕ ದಾಸರಿಗೆ ಒಟ್ಟು ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ವರವ, ಗುರು, ಅಭಿನವಪುರಂದರ, ಮಧ್ಯಪತಿ ಎಂಬ ನಾಲ್ವರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರೆಂಬುದು ಇವರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪತಿ-ಶಾಹನವ ಮಧ್ಯಪ ಒಟ್ಟು. ಮಿಕ್ಕ ಅಂತಗಳಲ್ಲಿ ಊಹೆಗೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಅವಕಾಶ.¹⁴⁰ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಂತಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ತೂಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಶಾಹನ ನಿರ್ಮಿವಾದೆಂದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.¹⁴¹ "ಅವರ ಬೀಜನವ ವಾಕ್ಯವ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳದೆ ಅಂಥ ಪ್ರದ್ವಯ ಕಟ್ಟುಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ದಾಸರ ಸುನೀಕಾರೀನರು ಮುಂದಿನ ತೆರೆಮಾರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದುದು ಅವರ (ಪುರಂದರರ) ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅಪಕಾರ ಎಂದೆಂ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು."

ಪುರಂದರದಾಸರ ನಿರರ್ಥಕಾ ಸ್ಥಳದ ಒಗ್ಗಯೂ ವಿವಾದವಿದೆ. ಅದಿಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಸ್ತುತ. ಅವರ ಮಗ ಮಧ್ಯಪತಿಯ ಕೀರ್ತನೆಯಂತೆ, ರಣಾಕ್ಷಿ ಸಂವತ್ಸರದ ಪುಷ್ಯಾಂತ ರವಿವಾರ.....ತೆರಳಿದರು ಪರಿಪುರಹಿಯ ಪುರಂದರದಾಸರು ದಿನಒಂಧು ...ವಿರೂಪಾಕ್ಷಕ್ಷೇತ್ರವಿ ವಿಲನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರೀರವನ್ನು ಇರಿಸಿ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರ ಹಂಬೆಯ ಎಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. (ವಿದ್ಯಾಸಗರದ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಪಾಠ-ಕರ್ತಾಟಕ ಧಕ್ತವಿಷಯ : ಪುಟ-೨೨೦) ವಿಜಯದಾಸರು ಹೇಳುವುದು ರಣಾಕ್ಷಿ ವತ್ಸರ ಅರ್ಕವಾರ, ಇಂದು ಕ್ಷಯ...ಯುಕ್ತ ಪುಷ್ಯಮಾಸ..."ವಿಜಯದಾಸರು ಮಧ್ಯಪತಿಯ ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನೆ ಆಸುಸರಿಸಿದಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿವರೆಗೆ¹⁴² ನಡದಿರುವ ವಿದ್ಯಾಸರ ಸಂಶೋಧನೆಯಂತೆ ಪುರಂದರದಾಸರು ಕ್ರಿ. ಶ.೧೫೭೪ರಲ್ಲಿ¹⁴³ ಪರಿಪುರಕ್ಕೆ ದಿರಬೇಕು. ಆಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ೮೦ ವರ್ಷ ಸಂದಿತ್ತು. "ಕಲ್ಪನ್ನು ಕಡೆದು ಬೆಲುವಾದ ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಆ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ದೇವರಾಗಿ ಸಮೆದ ರೂಪಣ, ಆರು ಪುರಂದರ ದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಸಿದಿಸುತ್ತದೆಂಬ" ಮಾತು ಯಥಾರ್ಥವಾದದ್ದು.¹⁴⁴

138. ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ 'ವರದ ಕ್ರೀಡೆಂಟುಪುರಂದರವಿಲೆಂ' ಅಂತಿತದ ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆಯೂ ಇದೆಯೆಂದು ಉದ್ಧರಿಸುವ ಜಾಗೀರದಾಸರು, ಅವನ ಹೆಚ್ಚುಣ್ಣುನೆಂದು ಉಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕನಕದಾಸರು

ಹರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಹರಿವಾಸ ಕೂಡಲೆ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುವ ಹೆಸರು ಕನಕದಾಸರದು. ಹರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಂತ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ದಾಸ ಪಂಥದ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕರೆಯುವ ವಾದಿಕೆ.¹⁴⁸ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಶೇಷತ್ವದಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮದೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಇದ್ದು ಹರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಶೋಭಾಯವನಾಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಿಪಾಸಾಹರನಿಸಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದ್ದರೆ ಕನಕದಾಸರು ಕಾವ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಓಂದೂ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. "ಕನಕದಾಸರು ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು : ಅದೇ ಅವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ."¹⁴⁹ ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರಾದರೂ, ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಅಪರ ಭಕ್ತಿ ಕಾವ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದೂ ಅವರ ಕಾವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ದ್ಯೋತಕ. ಸಂಖ್ಯೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕರಿದಾದರೂ-ಕನಕ ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವಂತಿಕೆ, ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಪಡೆದಿವೆ. ಕಾವ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿದ ಹರಿವಾಸರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ ಅದ ಕಾವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ ಪಡೆದಿರುವವೆಂಬುದನ್ನು ಕನಕದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಆವಲೋಕನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.¹⁵⁰ ಕನಕದಾಸರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ದಾಸಪುರಂದರ ಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಒಳಗಾದರೂ, ಅವರ ಭಕ್ತಿಭಾವನೆ ಕಾವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಮೂಲಭಕ್ತಿ ಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಅದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಅವರು ಕೀರ್ತನಾಕಾರಂ ಮನುಷ್ಯ ಅಲ್ಲ, ಕವಿಗಳೂ ಹೌದು. ವಿಕೆಂದರೆ ಹರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಹರಹು ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಸುಳಾದಿ, ಕೀರ್ತನೆ, ಉಗಾಭೋಗಗಳಿಷ್ಟೇ ಸಿಂಹಿತಿಗೊಂಡಿದ್ದು ಕನಕದಾಸರ ಕಾವ್ಯ ಕೃತಿಗಳಾದಾಗ ಇನ್ನೂ ವಿಸ್ತರಗೊಂಡಿತು. ಆ ಯಶಸ್ಸು ಮೀಡಿತ ಕನಕದಾಸರದ್ದೆ. ಕನಕದಾಸರ ಈ ಕಾವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ ಕೃತಿರಚನೆ, ಮುಂಬಂದ ಹರಿವಾಸರಿಗೂ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆನೀಡಿತೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಕನಕದಾಸರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ

ಕನಕದಾಸರಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ, ರಿಪೇತತಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಕೆಳಸ್ತರ ದಿಂದ ಒಬ್ಬ ತೊದ್ದು ಎಂಥ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಂತ ಕೀರ್ತನಕಾರ, ಕವಿ ಅವತರಿಸಿ ಬಂದ ಎನ್ನ ನ್ನು ದೊಂದು. ವಿರಹನೆಯೆಂದೂ, ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಬಂದ ಹರಿವಾಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮೇಷರಾದೆ ತ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಕನಕನಿಗೆ ಇತ್ತ ಮನ್ನಣೆ ಹಾಗೂ ಕಳುಹೂ ಅನಂತರ, ಕನಕನನ್ನು "ಅಪರೋಕ್ಷಚ್ಛಾನಿಗಳೆ", "ಯಾವೆಂತು ಸಂಭೂತರಂ" ಎಂದೆಲ್ಲ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಅನೇಕ ಮೊದ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು ಹರಿವಾಸರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಸೇರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಮಂಥಸಂಪ್ರದಾಯ ರೀತಿ, ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ದಾಸರೀತ್ಯ ನೀಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕನಕದಾಸರು ಐಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯರಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ, ಆಗ್ನಿ ಪದ್ಧಿತ್ತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ-ದಾಂಭಿಕರ ನಡುವೆ ಹೆಗೆ ಎದ್ದು ತೋರು

ತ್ವಾರ, ಅವರು ಪ್ರಚ್ಛಿದ್ಧವಾದುದ್ದರೂ ಒಂದು, ತಿಳಿಯುವಂತೆಯೇ ಹರಿದಾಸರ ಅದೇ ಅನುಕ್ರಮದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿವರವನ್ನು ನೀಡಿರುವುದೂ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಕನಕದಾಸರ ಜೀವಿತದ ಅವಧಿ ಇನ್ನೂ ಮಿತವಾಗಿ ನಿರ್ಧಾರ ಆಗದಿದ್ದರೂ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು, ಅಲ್ಲಿ ಕೊಂಡುಬಿಡುವ ಗುರುಪರ್ಮರು, ಇತರ ಕವಿಗಳು, ಅವರೂ ಇವರುಗಳ ಕಾಲಾವಧಿ ಗುರುತಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಘಟನೆಗಳೂ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಪುರಂದರ ದಾಸರ ಜೀವನಾವಧಿ ೧೫೮೪-೧೫೮೪ ಎಂಬುದು ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿತವಾಗಿದೆ. ೧೫೮೦, ಕೃಷ್ಣವೈದ್ಯನಾಯಕ ಕುರುಹೋಗದನ್ನು ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ. ೧೫೮೦, ವ್ಯಾಸರಾಯರು ವ್ಯಂಧಾನೇಶ್ವರನ ಸಮಯ ಪುರಂದರ-ಕನಕದಾಸರ ವಿಭಿನ್ನರೂ ಆಗಿ ಗುರುಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿಯೆ ಹರಿದಾಸರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಧಾರಗಳಿಂದ, ಹಾಗೂ ಪುರಂದರದಾಸರಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯವರಾದ ಪ್ರಯಾಣ, ಕನಕದಾಸರು ಸಮಾನರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೮೦ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರೆಂದು ಶ್ರುತವಾಗಿರುವುದು. (ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲಕನಕರಂಗೇಶ್ವರರು ಕೆಲವು ಮಾರ್ಗನೆ-ಕೃಷ್ಣವೈದ್ಯರಾಯನ ರಾಯಚೂರು ಯುದ್ಧದ ದೃಶ್ಯ-ಎಲ್ಲ ಇಂಬುಕೊಡುತ್ತವೆ.)

ಕನಕದಾಸರು ಹುಟ್ಟಿದ 'ಜಾತಿ, ಕುಲ ಯಾವುದೆಂಬುದು' ಒಂದು ಒಡೆಯರ ಅರಸರ ಒಳಗಡೆ ಆಗಿರುವೆಂದಿದ್ದರೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆ, ಕನಕದಾಸರು ಜಾತಿಯಿಂದ ಕುರುಬರೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಿವೆ.¹⁴³ ಅವರನ್ನು ನಾಯಕ (ಬೇಡ)ರೆಂದೂ ಹೇಳುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ತ್ರೀಪುರುಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆ ಎಂದು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ "ದಾಸರ ನಿಂದಿಸಬೇಡೋ ಮನುಷ್ಯ-ಹರಿದಾಸರ ನಿಂದಿಸಬೇಡ" ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ಕಟ್ಟಿರಿಸಿ ಜಾತಿಯವರೆಂದು, ತುಂಬಾರದವನಾರಾಂಶರೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಇವು ಹೆಚ್ಚು ವಾಕ್ಯವ ಇಲ್ಲದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ. ಕನಕದಾಸರು ಜಾತ್ಯಾ ಅಂತ ಕುರುಬರೆಂದು, ಸ್ತ್ರೀ ವಿವರವೂರ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಒಂದೇ ಇದ್ದವಿಂತ್ಯು ಎಂಬಂತೆ ತಿಳಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.¹⁴⁴ ಕನಕದಾಸರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲ, ಲಿಂಗವಂತರಲ್ಲ, ಹಾಗಾದರೆ ಅವರು ಯಾವ ಜಾತಿ ? ಅವರನ್ನು "ಹರಿಭಕ್ತ" ಜಾತಿಯೆಂದನ್ನೆಚ್ಚು, ಅವರು ಹರಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲೇ ಮೀರಿಸುವ ಸಂಕರಾದ್ದರಿಂದ.

ಕನಕದಾಸರು 'ಕುರುಬ'ರೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಒಂದು ಕಾರಣ ಅವರ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯರ ಹೆಸರು. ದೀರಶ್ಯ-ಬಣ್ಣವನ್ನು ಎಂಬುವವರ ಮಗನಾಗಿ, ಕನಕದಾಸರು ಹುಟ್ಟಿದರು. 'ದೀರಶ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕುರುಬರಲ್ಲಿಯೆಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಡೆ ನಾವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ದೀರೇವೇವರು, (ದೀರೇವೇವರ ಒಕ್ಕಲು) ಕುರುಬ ಮಗನಾದ ದೇವತೆಗಳು.¹⁴⁵ ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಒಂದೆರಡು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಧಾಟಿ 'ದೀರಶ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡ ಕುರುಬರು ಕೃಮವಂಶಕ್ಕೆ ರೂಪಿಸಿ, ತಿರುನಂತಿಯ ಸ್ತ್ರೀನಿವಾಸಿನಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವವರೂ ಇದಾರೆ. ಕನಕದಾಸರು

ತಮ್ಮನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಾಯಕರು, ಕಟ್ಟುರಿಗರೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅವರಿಂದ ಕನಕದಾಸರನ್ನು 'ಕುರುಬ' ಪಂಗಡದಿಂದ ಬಂದವರೆಂದ ಹೇಳುವುದು. ಈ ಕುಲ ಅ ಕುಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆತು, ಏರಿ ಬೆಳೆದನ್ನು ಅವರ ಸಾಧನೆ,¹⁰⁰ ಅವರು ಕಾಲ-ದೇಶ, ಮತತತ್ತ್ವ ಇವುಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ದೇವ ಜೀವಿ, ಸರ್ವ ಸಮದರ್ಶಿಗಳು ಅದೇ ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ.

ಕನಕದಾಸರು ಕನಕದಾಸರಾಗುವ ಮೊದಲು ಕಾಗೆವೆಲೆಯವರಾಗಿದ್ದು, ಬಾಡ ಮೂಂದಿಗೆ ನಿಹಿತ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರಲೇಬೇಕು (ಬಾಡದಾಸ, ಬಾಡದಾದಿಕೇಶವ ಎಂಬೆಲ್ಲ ಅಂಕಿತ, ತೀರ್ತನಗಳಲ್ಲಿವೆ). ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಅವರ ಹುಟ್ಟೂರು ಎಂಬುದನ್ನೂ ವಿಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇತಿಹಾಸದಂತೆ ಬಾಡ, 'ಬನ್ನೆರಡರ' 'ಹಿರಿಯೂರಾ ದಂತೆ', ಕಾಗೆಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ, ಅನಂತರ ವಿಜಯ ನಗರದ ಪಡೆಮೂಲೆಯಾಗಿ ಮೆರೆದ ಊರು. ಊರು ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ "ಕಾಗೆವೆಲೆಪುರ" ವೆಂದೆ¹⁰¹ ಕಾಸನಗಳು ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ. ಕನಕದಾಸರಿಗೂ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಾಳೆದು ಸಾರುವ ಅನೇಕ ಶಿಲಾಶಾಸನ ಇವೆ. ಕನಕದಾಸರ ಉಪಾಸ್ಯ ದೇವತೆಯಾದ 'ಕಾಗೆವೆಲೆ ಯಾದಿಕೇಶವ' ನಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯವೂ ಇದೆ. ಕಾಗೆವೆಲೆಯ ಬೃಹತ್‌ಕೆರೆ, ಗ್ರಾಮವನ್ನು ತೆಂಗು-ಕೊಂಗುಗಳ ಆಗರವಾಗಿಸಿದೆ. ಇಂದಿನ ಕಾಗೆವೆಲೆ ಜನಮನದಲ್ಲಿರುವುದು ಕನಕದಾಸರ ಅಂಕಿತ ದೈವವಿರುವ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದಲೇ. ಕಾಗೆವೆಲೆಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಕನಕದಾಸರ ಜನ್ಮ ಸ್ಥಳವೆನ್ನುವ "ಕುಮ್ಭೂರು" - "ದಾಸ" ಪಂಗಡದವರ ಗ್ರಾಮ. ಇಲ್ಲಿ, ಇರುವ ತಿಮ್ಮಕೇಶವ ದೇವಲಗುಡಿ, ಕನಕನ ಪದ ಬೀರನಾಯಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು, ಚಿಕ್ಕಗುಡ್ಡವೊಂದರ ಮೇಲಿದೆ. ದಾಸರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಕೆರೆ. ಅವರೆಲ್ಲ "ಬೇಡ"ರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದೆಯೆಂದವರು. ರಾಮಾನುಜಾಯ ಗುರು ಪರಂಪರೆಯ ಶಿಷ್ಯರು. ಅನೆ ಗೊಂದಿಯ ರಾಮಾನುಜ ಪರಂಪರೆಯ ಗುರುಗಳು ಇಂದೂ ಈ ಕಡೆ ಬಂದು, ವೈಷ್ಣವ ದೀಕ್ಷೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಕನಕದಾಸರಿಗೂ ಬಾಡಕ್ಕೂ ಏನು ನಂಟು? ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳು ಅವರ ನೆನಪಾಗಿ, ಇದೆ. ಇವೆಲ್ಲದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದೆಂದರೆ, ಕನಕ ದಾಸರು ಕಾಗೆವೆಲೆ ಬಾಡಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಕುವ ಸಾಮಂತ ರಾಜರಾಗಿದ್ದರು. ಆರನುತನ, ತಂದೆಯಿಂದ ಪರಂಪರಾನುಗತ ಆಗಿ ಬಂದುದು.

ಕನಕದಾಸರು ದೈವತ ಪಂಥಿಯರೆ ಆಧುನಾ ರಾಮಾನುಜಾಯ ಪಂಥವವರೆ ಎಂಬುದೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. "ಕಾಲಮಾನದ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜಾತಿ ಅವರ ಛಾತ್ರದ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವರು ಕಾಲ, ದೇಶ,¹⁰² ಮತ-ತತ್ತ್ವ ಇವು ಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ದೇವ ಜೀವಿಗಳು, ಸರ್ವಸಮದರ್ಶಿಗಳು. ಈ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಮೋಹನತರಂಗಿನಯಲ್ಲಿ ನೀರಿಕೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜರಿಗೆ ತರಣ

ಹೋಗಿ, ಅನಂತರ ರಾಮಾನುಜ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ತಾತಾಪಾರಿಯೊರಿಗೆರಗುವ' ವಂದಿದ್ವಾರ : ಅವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಅಪರ ಅಧಿದೇವತೆಯಾದ ಶಾಗಿಸೆಯ ಅರಿತೇತವದ ಸ್ತುತಿ ಕಾಣುತ್ತವೆಯೆ ಎನಿಸಿತು ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ :

ಶ್ರೀಗಿರಿಕೇಶವರಾಜಾಧಿಕಾರವು ಸರ್
ಶಾಗಿಸೆಯ ಪರಂಧಾರು ||
ಶಾಗಿಸೆಯವರೂ ಸುರನಾರಾಧಿಸಿದರು ನು
ಶಾಗಿಸಿ ಪಾರಿಸೀ ಪುರಾಣವು ||

ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಿಯ ಸರ್ವೋತ್ತಮತೆ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ : ಶಾಗಿಸೆಯ ಶ್ರೀಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವೆಯೂ ಕೂಡ ಅನಂತರ ಬರುವ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ

ಶ್ರೀಮದ್ಭೀರವಾಯು ದುರಿತ ವಿಜಯವು |
ಶಾಗಿಸಿ ಶ್ರೀಶೈಲದಾಧಾರ ||
ತಾಮಸೋದಾರ ಸಾತ್ವಿಕೋದ್ಭವ ಶ್ರೀ |
ರಾಮಾನುಜಮುನಿ ಪರಮ ||

ಎಂದು ಅಜಾಯ ರಾಮಾನುಜರನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೈರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ :

"ರಾಮಾನುಜರೇ ಪರಮೇಶ್ವರೇ"
ಸತ್ತದಿ ಅಕ್ಷಯವನು ಪರಮೇಶ್ವರೇ

ಎಂದು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಒಂದಿವ ದುರಿತಾಶೋಷ...ಮೃತ್ಯುನಾ |
ನಮಿಸಿಯುಳ್ಳೊಪರಿಸಿದನು ||
ಕೊಡದ ದ್ವಾರದಾನವು ಶ್ರೀಶೋಭಾಡಿ ಒಪ್ಪಿದ
ಒದೆಯುವವನುಪರೇ ಪರಮೇಶ್ವರೇ ||

ಎಂದು ರಾಮಾನುಜರನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದ ನಂತರ

"ಈ ರೀತಿಯ ಶಿವನವನ ಸದ್ಗುಣವರ
ಪಾರಿಸೀದ್ಭವ ಶಿಷ್ಯಪರ |
ಶ್ರೀಶೋಭಾ ಧರಿಸಿದ ಪರಮೇಶ್ವರ |
ಪಾರಿಯರೊಗಿರಿಸಿದನು ||

(ಸಾಲ್ಯ ರೀತಿ : ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷ).

ಎಂದು ತನ್ನ ಗುರುಗೌಡ ತಿರುಮಲೈ ಪಾಪಾಪಾರಿಯವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಮೋಹಿತತರಂಗಿಣಿ' ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿತಾರವರು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವ ಮೂರ್ತಿಯ ಗುರುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ್ಪೂರ್ಣತೆ ತಪ್ಪದ ಓದಿದೆಯೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಲದೆ ಇಂತಿದೆ. ಮೋಹಿತತರಂಗಿಣಿ ಪರಿವಾಸ ಕೃತಿಯಾದರೂ, ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರಲ್ಲ ತಿರುನಾಮಾಧಾರಿಗಳ ; ಆದರೆ ಈ ಗುರುಗಳು ಕನಕನಿಗೆ ದೀಕ್ಷೆ ನೀಡಿದರೆ ? ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸೂಚನೆಗಳಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಪರದಿಯವ್ಯಯೂ ಅಸಂಭವವೆ. ತಂದೆ ಪೀಠನಾಯಕನ ಕಾಲದ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನಠಕ್ಕೆ, ರಾಮಾನುಜನಾಯ ಗುರುಪರಂಪರೆ ಮೇಲೆ ಠಕ್ಕೆ ಇದೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವ್ಯಯ ಅಲ್ಲ 'ಪಾಪಾಪಾರಿಯ' ಅಡಿಗಿರಲಿಲ್ಲ ಒಲಿದು. ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷ ಕನಕದಾಸರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಶ್ರೀಪರಿಯ ಅವತಾರವಲ್ಲ : ಒಬ್ಬ ಠಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಪ್ಪದಕ್ಕೆ. ಅವರ ಸ್ತುತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಂದ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ತಾರತಮ್ಯಸ್ತುತಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. "ರಾಮಾನುಜರು ಮೂನವನ ದೈವೀ ಸಾಧನೆಗೆ ಠಕ್ಕಿಯನ್ನೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಸಿಸಿಕೊಂಡು ತಿಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ರೀತಿಯ ವಿಷಯ ಪರಿವಾಸೋತ್ತಮವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಮೂಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಕವಿತಾರವರು, ರಾಮಾನುಜ ಪಂಥವನು ಪರಿವಾಸ ಪರಿವಾಸದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಕೊಂಡಿದ್ದಾಗ್ಯೂ, ಕರ್ಣಾಟಕದ ಪರಿವಾಸರಲ್ಲಿ-ದೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಠಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದಕರ ಜತೆ ಕನಕದಾಸರ ಹೆಸರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಲು ಕಾರಣ ? ಕವಿತಾರವರ ಹೆಸರು ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಒಂದುವುದು ಪರಿವಾಸ ಪರಿವಾಸದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಅದಲ್ಲದೆ ಕನಕನ ಗೆಳೆಯರೂ ಕೆಲವು ಸುಳಿಯ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆದರೆ, ಒಂದು "ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ತಿರುಳಾದ ವೇದಾತ್ಮಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ವಿಷ್ಣು ಠಕ್ಕಿಯ ತಳವದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದವರು ದೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಜಾರ್ಯರು"¹²⁴ ಎಂಬ ಈ ಮಾತಿನ ಪ್ರಕಾರ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ತೂದ್ದನಾದ (ಕುರುಳು) ಕನಕನಿಗೆ ವಂದ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪರಿವಾಸದೀಕ್ಷೆ ದೊರೆಯುವುದು, ಮಧ್ಯಮತಾವಲಂಬಿಯನಾಗುವುದು ಕನಕನಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಮಾತು. ತೂದ್ದ ಯಾವ ವಾತಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದರೂ ಅತೆ ಹುಟ್ಟು ತೂದ್ದನೆ. ಬೇರೆಯವರು ಇವನನ್ನು ಪರಿವಾಸಿಸರು. ಅದು ಅವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೆ, ಜಾತಿಗೆ ಅಗೌರವ. ಏಕೆಂದರೆ ಗುರುಠಕ್ಕಿಯಂತೆಯೇ ಕನಕನಿಗೆ ದೊರಕಿದ ದೀಕ್ಷೆ : "ಕನಕದಾಸನ ಮೇಲೆ ದಯಮಾಪನು ವ್ಯಾಸಮಂದಿ" ಎಂಬ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿ ಅಂದಿನ ಕೆಲವು ಮತಾಂಧರನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸನಿಗೆ ಅವರು ದಾಸದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು (ಒಂದೆ ಸ್ವಾಮಿ ಕಾನಿಕಲದೊಡನೆ) ಅಂತಹ ಅವರೇ ಇರಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರಂತೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ದಾಸದೀಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟ ಬಗ್ಗೆ ಈವರೆಗೆ ಖಚಿತ ಪ್ರಮಾಣ ದೊರೆತಿಲ್ಲ) ಪಂಚೆಗೆ ಬಂದ ನಂತರ, ಅಂದು ರಾಜಾಂಗುರಾಗೂ-ಪರಿವಾಸರ ಸಂಘಟಕರಾಗಿ, ವಿಶೇಷ ವರ್ಗಿಸಿದೆಯೋಗೊಡಿದ್ದು ಶ್ರೀಮಾಸರಾಯರ ಪರಿಚಯವೂ ಆಗಿರಬಹುದು, ಹಾಗೂ ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಪ್ರತಿಭೆ, ತೂದ್ದನಾದ ತನ್ನನ್ನು

ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿವೆ¹⁰ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಮನೋ ಭಾವ ಕೆಲವು ತಾವೇ ತಾವಾಗಿ ಒಳಗಾಗಿದವೇನು. ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತರಿದ್ದ -ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು, ಪರಿವಾಸಕೊಟ್ಟಿ, ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಶಿಷ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀವಾದಿ ರಾಯರು ಮುಂತಾದವರ ಪರಿಚಯ ಸಹ ಆಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯ.¹¹ ಪುರಂದರದಾಸರು ರಚಿಸಿರುವ ಕೀರ್ತನೆ :

ಕನಕದಾಸರ ಮೇಲೆ ದಯೆಮಾಡಲು-ವ್ಯಾಸ :
ಮನಿಯೆ ಮಡವರಲ್ಲ ಮಂಡಿಸಿಕ್ಕೊಪುರು ||

ಎಂಬುದು ಕನಕದಾಸರ-ವ್ಯಾಸಕೀರ್ತಕರ ಶಿಷ್ಯ ಸುಬ್ಬರ ವಿಚಿತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರವಚನಾ ವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ, ಕನಕದಾಸರು ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುರಂದರದಾಸರೇನೋಬೇಕಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟತೆ, ಶ್ರೀವಾದಿಯೆಂದೇವರಿಗೆ ದ್ವಂದ್ವಿತ ಮನೀಯೆಂದು ಕೊಡುವ ಸ್ಥಾನ, ತಾದೃಶ್ಯವು ಆರು ಸರಿಸದಿರುವಿಕೆ ವಿರಳ; ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನಲಾಗದು.

ಉದಾ :

"ನರದು ಪದವಿಯುಳಿದ ಮುಖ್ಯಪ್ಪಾನ"
ಧರೆಯೊಳಗೆ ಉತ್ಸವ ಮನಕರವಲ್ಲ ಭವಾ ||

ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯ ಕೊಡೆಯ ಸಾಲುಗಳು :

ಕರಿಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪರಿಯಪ್ಪಮವನೆ ಧರಿಸಿ¹² ||
ಕಲುಪರಾದ ಮನುಗಳೆನು ಗೋರಿಸಿ ||
ಒಲವಾದ ಮಧ್ಯಮತವನ್ನು ಬರೆದೊಬೊಬಾಗಿ |
ನರಿಯದೊಳವನೆ ಪರವ್ಯವವಿಸಿ ||

ಎಂಬುದೂ,

"ಒರು ಮಂಗಳು ನಿತ್ಯ ಕುಳವೊಳಿಂ" ಇದೆ

ಎಂಬ ಮಂಗಳ ಗೀತೆ ಕೊಡೆಯಲ್ಲಿರುವ,

"ಮಧ್ಯಗ್ಮವಾಚನಾ ಸಿಯಲ್ಲಿ ಉದಿಸಿದಗೆ |
ಬೆಳ್ಳು-ತಾಪಾಳ-ಮಾಪುಳಿಸಿದಗೆ ||

ಮಧ್ಯಾಹ್ನವೆಲ್ಲ ಸಜ್ಜುಮಾಡಿದರು |

ಮಾಡು ಕ್ಷಿ ಅದೇಕೆವ ಭಾವನೆಗೆ |” 188

ಎಂಬ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ತೋರಿಸಿರುವ ಮಧ್ಯಮತ ಪಾಠವು, ಪ್ರತಿಪಾದನ ವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಅವರ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಮೂಲಕ ಮಧ್ಯತತ್ವಜ್ಞಾನ ಹೇಗೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತಿರುವುದೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ಮೂಲತಃ¹⁸⁹ ಕುರುಬರಾಗಿದ್ದು¹⁹⁰ ಶೈವಧರ್ಮಾವಲಂಬಿ ಇದ್ದರೂ, ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥದ ಪ್ರಭಾವ ಕೊಳ್ಳಲು ಹರಿಭಕ್ತರಾದುದೂ ವಿಶೇಷವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ಸಹಜ ಅಗಿ ಬಂದದೂ ಭಕ್ತಿ, ಅದು ಶೈವಧರ್ಮ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ. ಜಾಗಿಯೆ ಅವರ ದೇವತಾ ತಾರಕವು ಕೂಡ ಒಂದೇ ಒಡಮೂಡಿದೆ :

ಬ್ರಹ್ಮನೊಪರು ಬ್ರಹ್ಮದರಿಯರು |

ಬ್ರಹ್ಮನೊಪರ ಪೂಜಾಬ್ರಹ್ಮನೊಪರು || ಪ ||

ಅಹ ಜ್ಞಾನಾಧಿಕ ಬ್ರಹ್ಮ ಅನುಷ್ಠಾನಕಬ್ರಹ್ಮ |

ಗುಣಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮ ಗುಣಬ್ರಹ್ಮ |

ಭೂಮಿಶೈವಬ್ರಹ್ಮ ಭೂಮಿಶೋಕನ ಬ್ರಹ್ಮ |

ಕ್ರಿಯಾಧಿಕತೆ ತ್ರಿವಿಧವನೊಪರು ||೧|| 191

ಇದು ದ್ವೈತ ಪಂಥೀಯರ ತಾರಕವು ಪ್ರಕಾರಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಕೃತಿ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುವುದೂ ವಿಶೇಷ. ಇದರಿಂದ ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದದೂ ಭಕ್ತಿ, ಪ್ರಮೇಯ ತತ್ವಗಳ ತಿಕ್ಕಾಟ, ಪ್ರತಿಪಾದನ ಪ್ರದರ್ಶನ ವೈಭವ ಅಲ್ಲ : ಅವರು ಮತ ತತ್ವಗಳ ವಿವಾದದ ಗೋಚರಗೇ ಹೋಗಿರು, ಅದಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾದ್ದೆಂದರೆ, “ಹಂಚ್ಚಿಸಲೆ ಬೇಡ ಹಂಚ್ಚಿಸಲೆ ಪಾಲಿಸಿನ್ನು” ಎಂದು ‘ಈಶ ನಾಮ’ದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಕೊಂಡು ದಾಸರಿಗೆ ಮುಕ್ತಪ್ರಿಯೊಂದೇ ಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ; ಕನಕ ದಾಸರ ಹರಿಭಕ್ತಿ, ಹರಿಭಕ್ತರ ಗುಂಪು-ಹರಿದಾಸಕೂಟದವರೆಲ್ಲ ಇವರನ್ನು ತಮ್ಮವ ನೆನುಕೊಂಬುತಿದೆ. ಅವರ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಕಾಣುವುದೂ, ತನ್ನ ಇಷ್ಟದ್ದೆವ ಅವ ಕಾಗಿವರಿಯಾದೀತವನ ಸರ್ವೋತ್ಕಮತೆ. ಕನಕದಾಸರನ್ನು “ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಭಾಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯವ ಭಕ್ತಿಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವದಾಗಿರಬೇಕೆ”ಂತಲೂ ಹೇಳುವುದಿದೆ. ಆಗ್ನಿ ದೇವರು ಬರಾಹ್ಮದ್ಧ ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಮಹತ್ವ-ಗುಣಪರಿಚ್ಛೇದನೆ ಜಾತಿ ಭೇದ ಇವೆದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ, ಮುಕ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿ, ಧಾರ್ಮಿಕರಾಗದಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಸುಖದೋಖ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಪಾಯುತ್ತಾದೆ.¹⁹² ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರ ಆಗಲಿ ಅವರ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಪ್ರಗತಿಯೊಳುವೆವ ಉದಾರ ಹೃದಯಗಳಾದ ವೈದಿಕರು ತಮ್ಮ

ಧರ್ಮದ ಶಾಸ್ತ್ರ, ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ನಿಂತಿ, ತತ್ತ್ವ ಎಲ್ಲ ತಿಳಿಯಬೇಕೆ, ವೇದಾಂಗ ತ್ವಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಬುನಾದಿಯನ್ನು ಸಮಾಜದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪುರಾಣಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು. ಪ್ರಾಸ ರಾಯರು ಇಂಥ ಪ್ರಗತಿಶೀಲರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಪುರಂದರದಾಸ-ಕವಿರಾಜರನ್ನು ವ್ಯರಸ್ಯರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯ ಅದ ಪರಿವಾಹಕನು ಸಂಘಟನೆಗೆ ಇವರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ,¹⁴⁴ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಅವರು ವಾದ್ಯಮತಕ್ಕೆ ಜಾಚೂಕಪ್ಪದ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಮಾನುಜರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತ್ಯಷ್ಟವ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಇತರರು ಅರಿತು ಧರ್ಮರಾಗಬಹುದಾದರೂ ಅವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಕನಕದಾಸರು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರೂ ತಿವರ್ಮಾನುಗ್ರಹಗಳಿಲ್ಲ. ಭಾಗವತರಾದರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾಭಾರತ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದರೂ ಮಹಾನಂದನೆಯ ಅಗಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮನುಷ್ಯ, ಒಪ್ಪುವಂಥದು. ಉಡುಪಿಯ ಪ್ರೀತ್ಯಷ್ಟ ರುನಾಲಯದ 'ಕನಕ ಕುಂಡಿ' ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಕನಕನಿಗೆ ಕಂಡ ಅರಿವಿನ ಬೆಳಕು, ಸದಾ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪುರೋಹಿತರಿಗೆ-ಆರ್ಚಕರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಲ್ಲ. ಕನಕದಾಸರ ಭಕ್ತಿಗೆ, ಕ್ಷುಣ್ಣಿಗಾಗಿ, ಕುಂಡಿಯೊಡೆದು ದರ್ಶನಭಾಗ್ಯವಿತ್ತರು. ದೇವಾಲಯದ ಆರ್ಚಕರ ಹೃದಯ ಮಾತ್ರ ಬಾಬಾಣವಾಗಿತ್ತು. ಇದು ದಂತಕತೆಯ ಅಗಲಿ, ಕಾಣುವ ದೃಶ್ಯ ತರಿಸುವ ನೈಜಭಾವನೆ.

ಕನಕದಾಸರ ಬೆಳೆಗಳು

ಕನಕದಾಸರ ಬೆಳೆಗಳು ಮತ ಕೆಲ ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವಾಗ ಕೆಲ-ಕಾಯಿವರ ಪೆಸರು ತಿಳಿಸಬೇಕು. ತಂದೆ, ಕಾಗಿನೆಲೆ ಬಾಡವ ಮನೆಯ ನಾಯಕನಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದು, ಬಾಡ, ಬಂಕಾಪುರ ವಿಭಾಗದ ಪಿರ ಗ್ರಾಮಗಳ ಡೆಕಾನಾಯಕನ ಪೀಠವೆನಿಸಿದರು. ಇನ್ನಾದರೂ ಮಕ್ಕಳರದ ಬಂತೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಪ್ರೀತ್ಯಷ್ಟವ ಮತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವರು. ಮೇಲಾಳು ಅನುಪರಿಸುವ ಮತ ಕಾರಾಳು ಅನುಪರಿಸುವುದು ಸಂಭವನೀಯ. ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿಧರ್ಮ ಪ್ರೀತಿಸಿದ ಕೀರಪ್ಪ, ತನ್ನ ಮಂಡಿಯೊಡಗೊಡಿ ತಿರುವತಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರೀತಿಸಿದಾಸರನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಬಂದು ಅದರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವೂ ನೆರವೇರಿತು. ತಿರುವತಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನ ವರಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಮಗುವಿಗೆ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನೆಂದ ಹೆಸರಿನವರು.

ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ಜಿನ್ನಾಯಿ ಬೆಳೆದ, (ಕನಕದಾಸ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಕಾವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ, ಲೋಕಾನುಭವ, ಶೃಂಗಾರಪ್ರಿಯತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಜರೀತಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ) ಡೆಕಾನಾಯಕನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಕೂತ್, ಯೆಂದ್ವಿದಿವೆ, ಓದಬರಹ, ಮತ-ಧರ್ಮ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗೀತ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಅವರಿಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಆಗಿರಬೇಕು. ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾಣ

ಆಂಗ್ಲಾಧಿಪತ್ಯ, ವಿಮರ್ಶೆಗಳಿಂದ ಜಟ್ಟಿಯಾದ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ಯಂದ್ವವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಗಳಿಸಿದ.

“ಕನಕ ದಳದಲ್ಲಿ ಕರಿವನೆಯೆರೆ ಭೌಜು |
ಕನಕು ಪಾನಪಾನಿವ್ಯವು ಪರಿಯು |”

ಎಂಬಂಥ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂತ : ತಿಮ್ಮಪ್ಪನಿಗೆ ಪರಿಯೆಂದಲ್ಲಿ ತಂದೆ-ತಾಯಿ ತೀರಿಕೊಂಡಿರ ಬೇಕು. ಒಮ್ಮೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗಸುಪ್ಪಿದ್ವಾಗಿ ಏಳು ಕೊಪ್ಪರಿಗಳೇ ಹೊನ್ನಿನ ನಿಧಿ ದೊರೆಯಿತು. ಅದನ್ನು ಬಡಬಗ್ಗರಿಗೆ, ದೇವಾಲಯ ನಿವಾರಣಾ, ಜೇಣೋದ್ಧಾರ, ಹೀಗೆ ವಿಭವೋಗಿಸಿದ. ಅವನಿಗೆ “ಕನಕ” ದೊರೆತುದರಿಂದ “ಕನಕನಾಯಕ”, “ಕನಕ” ನೆಂದೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ, ತನ್ನ ಅದಳಿತ ದಕ್ಷತೆ, ಜಪಕ್ರೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಕೂಡ ಕನಕ ಒಳ್ಳೆ ಪೆಸರು ಗಳಿಸಿದ್ದ. ಶೈಷ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಕೂಡ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರ ಸುಳಿಯು “ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ”ಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಅಲರಾಲಯ ವೆವೊಳದವಯುಕ್ಕೋ |
ದರ ಪಾಪವೆತ್ತಾಕುಂಭದ |
ವರಪುರಾಣಗಳ ಕನ್ನಡಿಸಿದ ಕವಿ |
ವರರ ಕೊಡಾವೆ ಮುಂದಿ

ಇಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪರವ್ಯಾಸ, ಕುವೆಂಪರ ವಾದ್ಯಕೀಯರನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾನೆ.

“ಬುಧರಾವ್ನಯ ಶಾಸ್ತ್ರವ ತಿಳಿಯು |

ನಾನಿದ ವೆಳ್ಳೆ ಕೇಳಾಯಾಪಾತಿ |” ಎಂಬುದರಿಂದ ಅವನಿಗಿದ್ದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿರೂಪಿ, ಹಾಗೂ ಒಲವಿನ ಮುದದಿ ಸಹ ಇದ್ದಳೆನೋ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾವ್ಯದ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರ ಪೂಜ್ಯಾತ್ಮವಂದ (ಪರಿವಾಸ್ಯ ವೃತ್ತಿಗೆ ಮೊದಲಿನ) ಒಡನಾಡಿಯಾಗಿದ್ದು ಬೆಂಗಳೂರು ಅತ್ತಾಕವಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ್ವಿನಿಭವಣಾ ಚಿತ್ರಣ, ಕವಿತ್ವದಯದೊಂದಿಗೇ ವಿವಿಧವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರು ಅಕಾಲಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಈಡಾಗಿರಬೇಕು. ತಂದೆ-ತಾಯಿ-ಮನೆದಿ-ಮಗ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ ಅನಾಥನಾದ ಕನಕದಾಸನಿಗೆ ವಿರಕ್ತಿ ಅಂಕುರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಆತ ನಾಡಿಗಾಗಿ-ನಾಡವರಿಗಾಗಿ ದುಡಿದ. ಈ ನಡುವೆ ಮೊದಲಿಂದ ಕನಕನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿನಿವಾಸ ಬುದು ನನ್ನ ದಾಸನಾಗಿಯೆ ಕನಕನಲ್ಲಿ ಬುದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಕನಕದಾಸ ಅಗಾವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದವೆಂದು, ಒಂದು ದಂತ ಕತೆ ಇದೆ : ಕನಕನಾಯಕ, ತನ್ನ ಪರಿವಾಸ ದೀಕ್ಷೆ

ವಹಿಸಿದ ವಂತರ, ಮಂತ್ರಿಸ ಒಡಕಿತರ ದಿನಗಳು, ಯಾವ್ನು ತಾನು ರೋದಲಿ ಸೋತು
ಬೀಳಲಿವ್ವರ ಕೋಪಾವಧಿವಂದಿಯೊದೊ ದಿವೊ ತನ್ನ ಕೋಪಿತನ ಬಗ್ಗೆ ಕನಕನಾಸರಣಿ
ತಿಳಿಸಿದವ ಪರಿ ಇದು :

ಪರಿವಿಡ್ನ ಪರಮಾರ್ಥ ನಿರುಪದಿವರಿ ಎನಗೆ |
ಕೋಪಿಯಾ; ಸೋಪನ ಪರಿಯೇ..... 130

ಕೋಪನದ ಕನಿ, ಸ್ವಾ ರ ಮಾರ್ಗ ಕೋಪನ |
ಪರಮಾವ್ಯವನ ನೆನೆ ಪರಿಯೆ |

ಸಿರುಪಾಲ್ವಿವೆನೆಯವನೊಳ್ ನಿನ್ನ ದಾ |
ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆಯೊ ಪರಿಯೆ |

ಧರದಲಿ ಸಾಲ್ವ್ಯ ಸುವಿನ ನಿಲ್ಲುವವನಿಗೆ | (ಎರಡು ದಿಕ್ಕಿಗೆ)
ಪರಮನೀವರಿಯೊ ಕ್ಷಿಪರಿಯೆ |

ಪರಮವ ಕೋಪದ ಉಪದಿಯೊ ದಿಕ್ಕುವನ |
ಸಿರುಪಾನಿರಿದೆಯೊ ಪರಿಯೆ 131

ಕನಕನಾಸರಣಿ ಬದು ಕೆಲಕೆದರ ಫೋಣ
ಕಾಣು ಮಾಡಿಕಾಣುವುದು ಪರಿಯೆ |
ಕೋಪಾರ್ಥವೆಯೊ ಭೈರಯನ ಕೋಪ
ಸೇವನ ಮಾಡಿದೆಯೊ ಪರಿಯೆ 132

ಪದಿಕ್ಷುಣ್ಯಾತಿ ನೆರವನೊಳ್ಳ ಬಡುವನ |
ಉಪದಿಯನ್ನ ಕ್ಷಿಪಿಸಿ ಪರಿಯೆ |
ಪರವ್ಯ ತಾನು ಅನುಪದ-ಕುಪಾರತಿಯೊ
ಕುರಿತನೊ ಕೋಪಿಯನ ಪರಿಯೆ 133

ಪರಮಮೂರ್ತಿಗೊ ನಿನ್ನ ಅರಿವಿನ್ನ ದಾಸಿಗೆ |
ಕರಗಿನದ ರಾಜ್ಯವೊ ಪರಿಯೆ |
ಸಂಪದೊ ಪರಿಯ ಪರಿ-ಸುರಿಯೊಪ್ಪದಿವ |
ಸ್ವ ರಣೆ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಬರೆದೆಯೊ ಪರಿಯೆ 134

"ಮವಟ್ಟು ಕೋಪ ನೆನ್ನೊದು ಕೋಪನಾರ್ಥೊ |
ಹೃದಯದೊ ನಿನ್ನಿನ್ನ ಪರಿಯೆ |
"ಸ್ವಾರಿವೊಪದ ಭಕ್ತ-ಭೇರಿಯೊ ಮಾರ್ಗಗಳು |
ಭೋಷಣ ಭೋಗವೊ ಪರಿಯೆ 135

(ಸ್ವಾತಿ ಮನೆ) ದೀಪರಾಹುತರಾಜ್ಯಪರಿವಾರ ಲಂಕಾಪು
ಭಾರವನು ತೆಗೆದೆಯೋ ಹರಿಯೆ ||

ನೀಲಕಂಠನ ಬಿಟ್ಟು ಅನಮಂತ್ಯಾದ ಕ್ರಿಯೆ
ಸೇರಿದನೊ ನಿನ್ನ ಪಾದ ಹರಿಯೆ |
ಅರಿಗಂಪನೊ ನಾನು ಅಧಿಕವುಂ ಕಾಗಿಸೆ
ಯಾದಿಕೇತನುಯು ಹರಿಯೆ ||

ಇದರಿಂದ ಅಂದಿದ್ದ ವೈಭವ, ರಣಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಯುದ್ಧಪ್ರಾಪ್ತಿ, ಶೃಂಗಾರದೊಲಯೆ ಎಲ್ಲ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಜಾಗೆಯೆ ಕನಕನಿಗೆ ಕದನದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದನುವೆ ಮೆಚ್ಚುಮೆಗಳೂ, ದೈವದಾ ದೇಶದಂತೆ, ಜಾಗೂ ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೂರತ ದೈವ ಸಹಾಯದಂತೆ (ಅದಿಕೇತವನೇ ರಣದಲ್ಲಿ ಉಪಚರಿಸಿದನಂತೆ) ಕನಕನಾಯಕ, ಮೂರತನ, ತೊರೆಯು, ಕ್ರೀಲೋಲನ ವಾಸದಿಂತ್ತೆ ಮಹಿಸಿದ. ಆನಂತರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಆದದ್ದು ಅದಿಕೇತವನ ಅರ್ಜಾವಿಗ್ರಹ. ತಮಗೆ ಮೂರತ, ಆ ರೂರಂಗದ ಮೆಚ್ಚಿನ ಬಗ್ಗೆ ಕೂಡ, ಕನಕದಾಸರು ಸ್ಮರಿಸಿ, ಅದಿ ಕೇತವನ 'ಕರುಣೆಯವಾರ'ವೆಂದು ಹೊಸಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ :

"ಲೋಲನಿಗೆ ಕೇತವ ಮಂತ ಮಂತವ ಮಂತಿ ||
ಪೂವಗೋಪರನಾಗಿ ಕೇರಿಯಂತರಿ ಒಂದು |
ಮನ ಪ್ಪೂಜನು ಹಂದಿತ್ತ ಮನಾಪುಮನ ||೧||

"ಬನ್ನಲೊಳಿರುವ ರೂಪತೆ....." ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತ,
"ಓಣೀಳಂದರೇ ಕಥೆಯಾಗುವ ದೂರ |
ಅದಿಮೂರುತಿ ಕಾಗಿಸಲಯಾದಿ ಕೇತವ ||
ಮೂರು ಪುಮಂತ ವೈದ್ಯನ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನಿಟ್ಟು |
ಸಾದಾರಣವೂ ದಾಸನ ಮನದಿಕೊಂಡನೊ ||"

ಇವರ ನಂತರ ಕನಕದಾಸರು ಹಂಪಿಗೆ ಒಂದು¹ ವ್ಯಾಸರಾಯದನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯೆ ಪರಿವಾಸ ಕೊಟ್ಟರೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಒಳಗು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು..... ಪರಿವಾಸ ಕೊಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕನಕನ ತಪ್ಪುಬ್ಬುವ, ಭಕ್ತಿಮಹತಿ, ದೈವಪ್ರಸಾದ ಜನತೆಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲೂ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಆಜ್ಞೆಕ ಬಾರಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಕತೆ, ಕೀರ್ತನೆ ಸಹ ಇವೆ ಅವು ಹೀಗೆ :

- 1. ಒಮ್ಮೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಹಿಚ್ಚಿತನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಬಾಳೆ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನಿತ್ತೆ ಯಾರೂ ಇದವೆ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ಹಣ್ಣು ತಿಂದು ಬರಬೇಕೆಂದಾಗ,

ಶಿಷ್ಯರನೀಕರಿಗೆ ಇದರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದುಬಂದದ್ದು, ಕನಕ "ದೇವರಶಿಷ್ಯನು ಇದ್ದಾನೆ. ಅದರಿಂದ ನಾನು ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದೆ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಪ್ರಸಂಗ.

2. ಗುರುಗಳೊಮ್ಮೆ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹೋಗುವಾಗ, ಶ್ರೀಹರಿರು ಮೂವನ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ವ್ಯಷಮಾಲೆ ಅರ್ಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಕಿರೀಟ ಕೊಡುವುದು, ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚನೆ ಬಂತಂತೆ : ಆಗ ಕನಕ ಹೊರಗಿಂತಿದಳು "ಗುರುಗಳ ಸಂದೇಶವೇಕೆ ದೇವರ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಬಿಡಿ" ಎಂದಾಗ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಕನಕನ ದಿವ್ಯ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಗೆ ಬೆರಗಾದರಂತೆ.
3. ಒಮ್ಮೆ ಗುರುಗಳ ಸಮಾಕ್ಷಮ ನಡೆದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ "ಯಾರು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ" ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಎದ್ದಾಯ ಶಿಷ್ಯರು ತಂತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತೋರಿದ ಉತ್ತರ ಹೇಳಿದರು. ಗುರುಗಳೂ ಕನಕನತ್ತ ಹಿರಗಿದರು. "ನಾನು ಹೋದರೆ ಹೋಗಬಹುದು" ಎಂದನಂತೆ. ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಹೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮೂವನ ದಂತಾಯ್ತು. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಮಂಗಳಕ್ಕೆ "ಕನಕ, ನಿನ್ನ ಮಾತಿನರ್ಥ ?" ಎಂದರಂತೆ. "ನಾನೆಂಬ ಅನುಕಾರ ಹೋದರೆ ಯಾರಾದರೂ ಮಂತ್ರಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದೆ"ಂದನಂತೆ.
4. ಒಂದು ದಿನ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಕೈಲಿ "ಸಾರ್ವಭೌಮ" ಹಿಡಿದು ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು, "ನನ್ನ ಕೈಲಿನಿಂದ ಹೇಳಿ" ಎಂದರಂತೆ. ಎಲ್ಲರೂ ತಮಗೆ ತೋಚಿದ್ದು ಹೇಳಿದರು. ಕನಕ "ಈತನಿಗೆ ಪಾಪದೇವನು" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಭಕ್ತಿಪರವಶತೆಯಿಂದ ಪಾಡಿ, ಭಗವಂತನ ಪ್ರತೀಕ ಆದ ಸಾರ್ವಭೌಮನಿಂದ ಎಂದರು. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಮಂಗಳಕ್ಕೆ ಕೈಬಿಟ್ಟು ತೋರಿದರು.

ಇದಲ್ಲ ಕನಕದಾಸರ ಅನುಭವವಿನ, ಅವರೋಪದೇಶವಿನ, ತೋರುವ ಕತೆಗಳನ್ನು ಓದಬಹುದು. ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗಗಳೆಷ್ಟೋ :

ಪುರಂದರದಾಸರ ನಿಯೋಗದ ಅದ ನಂತರವೂ ಕನಕದಾಸರು ಅನೇಕ ವರ್ಷ ಬದುಕಿದ್ದರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಧಿಕೃತ ಪ್ರಮಾಣ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಬದುಕಿನ ಕೊನೆ ಕೊನೆಗೆ, ವಿಜಯ ನಗರದ ಯಂತ್ರ ಕಂಡು, ಕೊರಗಿದ ಕನಕದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕರೆಯ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನು "ಕದರ ಮಂಡಲಿಗೆ"ಯೆಂಬಲ್ಲಿ ಕಳೆದರೊಂದು ಐತಿಹ್ಯ. ಪುರಂದರದಾಸರ ದೇಹತ್ಯಾಗದ ನಂತರ (೧೫೭೫) ಅವರ ತುಂಬುಕಾರಿಯನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ತಿರುಪತಿಯ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿ ಬಂದರೊಬ್ಬನೊಂದು ಐತಿಹ್ಯ ; ಜೀವನದ ಕಡಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿ ಬರ್ಯಾರಿತ ರಾಗಿ, ಕದರಮಂಡಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪ್ರಾಣದೇವರ ಸೇವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಯೊಂದು ಜನವಾರ್ತೆಯಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಅವರು ಸುಮಾರು ೯೦ ವರ್ಷಕಾಲ ಬದುಕಿದ್ದರೊಂದು ಒಂದು ನಂಬುಗೆ. ಅವರ ಮರಣ ವರ್ಷ "ಸುವಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೭೮ ಎಂದು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ ಯಲ್ಲ."^{೧೪೪}

ಇದಿಷ್ಟು ಕನಕದಾಸರ ಇತಿವೃತ್ತ. ಆತರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಿದ್ದರೆ ಈ ಅವಲೋಕನ ಅರ್ಥವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲ ಹೇಳಿದಂತೆ ಉಳಿದ ಪರಿವಾರದಿಗಿಂತ ಕನಕದಾಸರು ಭಕ್ತರಾಗಿ, ವಿಶಿಷ್ಟರಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಅವರ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಯವೆ. ಅವರು ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ, ಕನಕದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯದವಲೋಕನವನ್ನು ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸುವಾಗ, ಎರಡು ಮೊಬ್ಬಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಒಂದು ಅವರು ರಚಿಸಿರುವ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೀರ್ತನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎರಡನೆಯದು¹⁷⁸ "ಭಕ್ತನೂ ಆದ ಕವಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ಆದ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಷ್ಟು ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವಿಷ್ಟು"

ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕೀರ್ತನೆಗಳೆಂದು ಕನಕದಾಸರು ರಚಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಸತ್ಯಗೂಂಡಿಗೆ ಕವನಮದುವಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಒಂದು ರೀತಿ ನೋಡಿದರೆ, ಕಾವ್ಯಗುಣ ಕನಕದಾಸರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೈ ಹೆಚ್ಚೇ ಇರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಕನಕದಾಸರ ಕವಿವೃತ್ತಿ. ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಂತೆ ಪಲ್ಲವಿ-ಅನುಪಲ್ಲವಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯತಿಯಾಗಿದ್ದು, ಉಳಿದ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಆದರೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಅಥವಾ ಪಲ್ಲವಿಯ ವ್ಯನಿಯನ್ನು ಪಾತ್ರ ಆಗಿ ವಿವರಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಪರ್ಮವಾಸನೆಗೊಳ್ಳುವುದು ಕನಕದಾಸರಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯು. ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶ, ಕನಕನ ಭಕ್ತಿ, ಅವರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದರು. ಸರ್ವಸಮರ್ಪಣಾರ್ಥವ ಅವರದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ವತತ್ವ ಪ್ರಕಟವಾದ-ಕವುರ್ಥನೆ, ರಾಮಾನುಜರ ತತ್ವ ಒಪ್ಪಿದರೆ, ವಿವರಿ ಆದಾವುದರ ನಿರೀಕ್ಷೆ ವ್ಯುಭಾರದ ತುಣುಕುಗಳು. "ಈನುಬೇವರ ಬಲಗವ್ವಲ್ಲಿ ಘಟವೇನು ವಾಳುದೇವನ ಬಲವಿಲ್ಲದವೆಗೆ" ಎಂಬುದು ಅವನ ನಿರೀಕ್ಷೆಯೇವಾನೆಂದು ಕುರುಹು. ಕಾಗಿಣಿಯೊಂದಿಕ್ಕೇಶನ ದಾಸರ ಪರವ್ಯವ.

ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆ ಇತರ ಪರಿವಾರದಿಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಹಲವಾರು. ಅವರು ಬಳಸಿರುವ ಸಹಜ ದೀಪ, ಲೋಕಾನುಭವ, ಉಪಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಸವಜತೆ, ಮೂಲ ಕಾವ್ಯಗಳಂತೆಯೂ ಕೆಲವುನ್ನು ಇರುವುವು. "ಭಕ್ತನೊಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿ ಪಠವೆ ಹಂಬಲದಿಂದ ಭಗವಂತನೊಂದಿಗೆ ನಡೆಸಿದ ಭಾವವಾತ್ಮಕ ಭಕ್ತಿ ಸಂಭಾಷಣೆಯೆ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ವಸ್ತು"¹⁷⁹ ಎಂಬ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಬೇಕಾದ್ದು. ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸ್ತೋತ್ರ, ನಾಮಸಂಕೀರ್ತನೆ (ಕೀರ್ತನಮ), ಆತ್ಮಲೋಧನೆ, ಸಮಾಜ ವಿಮರ್ಶೆ, ಲೋಕೋಪದೇಶ, ಮಧ್ವತತ್ವ-ರಾಮಾನುಜತತ್ವ ಎರಡರ ಬಗ್ಗೆ, ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಇವೆ-ಭಾವನೆ. ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಹಾಗೂ ಸಮರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಇರುವ ಪಾದೂ ಉಂಟು. "ಭಕ್ತಿ ಸೊತ್ತ ಮೂತ್ರ ಈ ಮೂತ್ರಕಗಳನ್ನು ಹೋಡಿಸುವ ಒಂದು ಕೊಂಡಿ." ¹⁸⁰ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅನುಮಾನ ಬರುವುದು ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂರು ಕೀಳಬಾರದಿರುವುದು. ಕನಕದಾಸರಲ್ಲಿ ಕಾಗಿಣಿಯೊಂದಿಕ್ಕೇಶನ, ಬಾಡದಾದಿಕ್ಕೇಶನ, ಕಾಗಿಣಿಯರಂಗ, ಹೀಗೆ ಒಂದಿವೆ. ಆದರೆ ಕೀರ್ತನ

ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುಬಳಸು. ನಾರಿಕೇಳವಾಕದ ವೆಂಚ್ಚು, ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತಿ, ಧರ್ಮ, ನೀತಿ ಇವೆಲ್ಲ ದಾಸರು ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಂಭಾಚಾರ, ಹಾಂಛಿಕತೆ, ಸಂಕುಚಿತ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಮಿಡಿಸಿರುವುದೂ ಇದೆ. ದಾಳನೂಟದ ಕ್ರಮದಿಂದ, ದೇವತಾಸ್ತುತಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ರೀತಿಯ ಕೀರ್ತನೆಯೆಲ್ಲರೂ ವೆಂಚ್ಚು ಇಲ್ಲ. ಭಾವಾಚಾರ ಸಮವಾಗಿರುವ ಇದೆ. ತಿಳವಾಚ್ಚದ ಎಳೆ ಕೀರ್ತನೆಯೆಲ್ಲೂ ಬರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ :

ಉದಾ : ಅವರ ದೇವತಾಸ್ತುತಿ :

ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಲದ ಉಪವಹಿತೆತ್ತರಿ
ನಿಮ್ಮಳಿಗಿವೆನ್ನಾರಮ್ಮ ಏನು
ಕನ್ನಗೋಲನ ವೈರಿ ಸುಖಾಪ ಸೋಪಿಂ
ದಮ್ಮಯ್ಯ ಗುಣಾಧನೆ ೩೮.೪.೧೧
ದೋರತತ್ತಿ ಸ್ಥಾನ ವೊರದಗು ತಿವಿ
ಕೋರದಾದಿವೆನ್ನಾರಮ್ಮ
ಮೂರುಕ್ಕುಸುತ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಚಂದ್ರನ
ಧೀನ ಪಾ ಗುಣಾಧನೆ ೧೧

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಣೇಶವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಧಾಟಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ಬೆನ್ನಾಸೆ ವಿವರಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ರೀತಿ : ಅಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ, ತಾತ್ಪ್ರಿಕತೆ, ಸೌಂದರ್ಯ ಕೆರೆಗೆ "ಈ ಲೋಕದ ಮೂಲಭೂತ ವಿಷಯದ ಹೋಳುತಲ್ಲಿ ನಿಲುವೆ ಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ ಅಪ್ಪುವಾ"^{೧೧} ಉದಾ :

ನೀ ಮನೆಯೆವೊಳಗೊ ನಿಮ್ಮಳು ಮನೆಯೊ ಏನು
ಬಯಲು ಅರಿಯದೊಳಗೊ ಅರಿಯವು ಒದಾರೊಳಗೊ
ಬಯಲು ಅರಿಯದವು ನಮನೊಳಗೊ
ನಮನ ಬುದ್ಧಿಯೊಳಗೊ ಬುದ್ಧಿ ನಮನೊಳಗೊ
ನಮನ ಬುದ್ಧಿಗಳೆರಡು ನಿಮ್ಮಳಗೊ ಪರಿಯ ೧೧

ಕುಟಮನೊಳು ಗುಣವೋ ಗುಣದೊಳು ಕುಟಮಂಛು
ಕುಟಮ ಗುಣಗಳೆರಡು ಪ್ರಾಣದೊಳಗೊ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಬೆನ್ನಾಸೆ ಕನಕ

ದಾಸರ ಕವಿತ್ವವರನ್ನು ಸಾಕ್ಷಿ. ಅವರಲ್ಲಿ ಲೋಕಾನುಭವ ಮಡುಗಟ್ಟಿ ನಿಟ್ಟುತ್ವದೆ. ಜನತೆಯ ಬದುಕಿನ ನಾಡಿಮಿಡಿತ ಅವರು ಬಲ್ಲರು. ಹಾಗೆಯೇ ಉಚಿತ ಉಪಮೆ ರೂಪಕ ಎಲ್ಲವೂ ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವೆವೆ. "ಅಲ್ಪದೊರೆಗಳ ಜೀತ ಎಷ್ಟು ಮನದಿದರೇನು" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಗ್ನಿಶಂಕೃತೆ "ಸಾಕು ಸಾಕು ಮನುಷ ಸೇವೆಯು ಶ್ರೀರಂಗದಾಯ" ಸಾಕು ಸಾಕು ಮನುಷ ಸೇವೆ ಮಾಡಿ ಬಂದು ಬಳಲಿದವು : ಬೇಕು ನಿನ್ನ ಪಾದ ಭಜನೆಯೆಂದೂ ಬಯಸುತೀವೆನು ರಂಗ

ಹೊತ್ತರದ್ದು ಹೋಗಿ ನರರ ಚಿತ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನ ಓದಿರು |

ಭೃತ್ಯನಂತೆ ಪಲ್ಲ ತೆರೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ದಾಸಿಯವೆ..... ಈ ಸಾಲಾಗಲಿಲ್ಲ
 ಕಾಣು ಮನುಷ್ಯರ ಸೇವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದ ದೀನತೆ, ಲೋಕಾನುಭವ ಮೂಡಿ ಬರತ್ತವೆ.
 ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯಂಗ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಲ್ಲಿ "ಎನ್ನ ಕಂದ ಹಳ್ಳಿಯ ಹನುಮಾ : ಚೆನ್ನಾಗಿ
 ಇತರ ಲಕ್ಷ್ಮಣದೇವರು ||" ಎಂದು ಹನುಮಂತನನ್ನ ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅವನ ಉತ್ತರವಿದು :
 "ತುಪ್ಪಪಂಚಾಮೃತವೆಂದೂ ಅಡವಿಗಡ್ಡೆಗಳೆಂದೂ ಪ್ರೀತಿಕೆ ರಾಘವ ಕ್ಷೇಮದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ"

ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ವಿವರಣೆ, ನೇರ. ಅವರ ಮಾತು ಹರಿತ
 ಪಾದದ್ದು. "ಮೆರೆಯದಿರು ಮರೆಯದಿರು ಎಲೆ ಮಾನವ ನಿನ್ನ ಸಿರಿಯಾ ಹವಣಿಸು
 ಹೇಳಲೊ ಮಾನವಾ ||" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹೋಲಿಕೆ ಪುರಾಣಪುಸ್ತಕ

ತೆರೆಯದಿರು ತೆರೆಯದಿರು ಎಲೆ ಮಾನವಾ |

ಗರುವಶೋಕನೊ ನಿನ್ನ ತೆರವಾವರೂ |

"ಕೀರ್ತನೆಗಳೆಂದೂ ತಿರುಣಾಪುರಾಣಗಳೆ | ಏನ್ನ ಸಾಧ್ಯವಿರಲವನರು ಭಾಗವತರಹುದೆ :
 ಪಟ್ಟನಾಮವನಿಟ್ಟು ಪಾತ್ಸವಿಯಲಿ ಓದಿರು"

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾಠಭೇದತೆಯು ಟೀಕೆ "ಮುಖ್ಯವು-ವೀರಶೈವ ವಿಜ್ಞಾನನ್ನೂ ಟೀಕಿಸುವ
 ಧೈರ್ಯ ಕನಸಿಗೇನೈ" ಎಂದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕನಕದಾಸರ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯವೆಂತೂ ಅಸಂಕಲಿತ. ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭಕ್ತಿಹಂಬಲ,
 "ಎಳುಸಾಳಿಮೋವೊ ಭೂತಿಯೆನ್ನೊಳಗಿಲ್ಲ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮತ ಪ್ರವರ್ತನದ ರೀತಿ,
 ಗುಂಡು ಮಣಕೆ ಹಕ್ಕಿಗಿ ಹೋಲಿಸುವ ಉಪಮೆ, ಅದರದ್ದು ಸಹಜತೆ ಪಡೆದಿದೆ.

"ಬಂದೆನಯ್ಯ ಗೋವಿಂದ ನೆಟ್ಟ |..... ಒಳಲು ತುಂಬಿವಿಕ್ಕ ಅನ್ನವಮಾನಿ |
 ಒಡವರು ಗಳಿಸುವ ಕೂ ಲೋಠ ನೆಟ್ಟ ||"ಎಂಬ ನಿಂದಾಸ್ಮೃತಿ,

"ನಾವು ಕುರುಬರು ನಮ್ಮ ದೇವರು ಬೀರಯ್ಯ : ಕಾವಾಪವೊಟ್ಟು ನರಗುಂದಿಯಿ
 ಓಡಾಗಳ" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕುರಿಕಾಯುವ ಮರ್ಯಾಸೆ.

"ಮನು ಕಾರಣ ಬಾಯ ತೆರೆದೆ ಮೇಲೊಡ ದಾನಮಾಂತಕ ಅಹೋಬಲ ನಾರ
 ಸಂಹನೆ" ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ನೆರೆಯಹ ಸ್ಮೃತಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ, "ಯಾಕೆ ನೀರಿಲ್ಲಿ
 ಪವದೊಡೆ ಹರಿಯೆ" ಎಂದು ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ರಂಗಪಾಠನನ್ನೂ
 ಕುರಿತು ಕಟ್ಟಿರುವ ಕೀರ್ತನೆಯೊಳಗೆ ಕಲ್ಪಕತೆ, ವಿಚಲಯನೆ, "ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಕಾಲದಲ್ಲಿ
 ಮೈವುನಿಡೆದು ಮೆಲಾಗದೆರೆ ನಿನ್ನನೆಟ್ಟಿಸುವರಾರನು ಕಾಣಲೊ" ಎಂಬಲ್ಲಿ "ವಿಭಾವಪುರ್ಣಾ
 ವಾದ ಮುಕ್ತಾಯ ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾಗಿದೆ. ಕನಕದಾಸರು ಕವಿಗಳು ಎನ್ನುವ ಮಾತಿಗೆ
 ಬೇವಂತೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ."

“ಮೋವತರುಂವರ ಮನಗೆ ಪುಲ್ಲುತರುಂವೆ” ಬೆಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿರುವ ಘೋರ ದುರಿತ ವಾರಿಧಿ ಬತ್ತಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ತಾನು ಪರಿಯದಾಸನೆಯಾದವು ರಂಗನಾಥ ಭಕ್ತನೊಬ್ಬನನ್ನು ಜಾಹೀರಾವಡಿಸೆಂದೂ ದೇವರನ್ನು ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಭಕ್ತಿ, ಮನಮಿಡಿಸುವಂಥವು. “ಅಡಿಗೆಯನು ಮಾಡಬೇಕಿಲ್ಲ”, “ನಾದಾರಯಣನಂಬ ನಾಮದ ಕೀಜವನು ನಾಲಿಗೆಯ ಕೊರಿಗೆಯ ಮಾಡಿಬಿತ್ತಿರಯ್ಯ” ಎಂಬುವು ಕಥಕದಾಸರ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನಿವರ್ತನ.

ಕೆಲವೊಬ್ಬ ಬಟ್ಟಲೊಳು ಹುಳುಕುಲೂ ಉಣಬುದು |
 ಚಲಿಯಾಗಿ ಚಂದನದ ರೀತ ಹಿಡುವ |
 ಮೂಲದಿದ್ದ ಬೆನ್ನೆಕೊಳು ಮೋಹಕ್ಕೆ ಸೋಗುತುದು |
 ಮನೆ ಬದ್ಧ ಸರಸೆಕೊಳು ಲಾಭವುಂಟೆ ||

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉಪಮೆ, ಸಾದೃಶ, ಸರೀಲದಂತೆ ಪ್ರವಹಿಸುವ: “ದಾಸಧರ್ಮವ ಮಗಡಿ ಸುಖಿಯಾಗು ಮನವೆ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ನೂರೊಂಟು ದೇವರ ಉಪಾಸನೆ ಜರಿದು, ಏಕದೇವರ ಪಾಸನೆ ಮಾಡಿರನ್ನೆತ್ತಾರ.

“ಜಪದ ಮಾಡಿದರೇನು ತಪವ ಮಾಡಿದರೇನು ಕವಟಿ ಗುಣವಿದ್ದರೆ” ಎಂದು ದಾಂಧಲಕೆ-ಕುಡಾಟಾರ ಜನಿಯೊಬ ಸಮಾಜ ಪ್ರಶ್ನೆ.

“ಕುಲ ಕುಲ ಕುಲಮೆದು ಹೋರಾಡದಿರಿ | ನಿಮ್ಮ ಕುಲದ ನೆಲೆಯನೇನು ದರೂ ಬದ್ಧಿರಾ || ಕುಲ ಕುಲ ಕುಲವೆನ್ನುತ್ತಿಹರೊ | ಕುಲವಾವುದು ಸತ್ಯಸಂಜ್ಞದಿಗೆ” ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಲದ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ, ಹಾಗೂ ಅವರು ಅನುಭವಿಸಿರುವುದು ದಾದ ಸುಳಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದಾದ ಕೊಂದರೆ.

“ಅಂಧತವನು (ನರಕದ ಒಂದು ಬಗೆ) ಇನ್ನಾರಿಗೆ” ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಮಂಥ್ತ ಮತ ನಿತ್ಯ “ಏಕೆ ನೆಡುಗಿದ್ದ ತಾಯಂಭೂಮಿ” ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯನಿಮೇದನೆಯ ಭಾವ ಗೀತೆ, “ದಾಸ ದಾಸರ ಮನೆಯ ದಾಸಾನುದಾಸ ನಾನು” ಎಂಬ ದಾಸ್ಯಭಾವ, (ಸ್ವಾಮಿಂಚ್ಚತ್ಯಭಾವ)

“ತರೀರ ಸೌಖ್ಯ ತನವಕ್ಕಾಗದ ಹೆಣ್ಣು ಊರಲ್ಲಿದ್ದ ರೇನು ತವರೂರಲ್ಲಿದ್ದ ರೇನು” ಎಂಬ ಸಾವನಾತ್ಮರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುವ ಬದುಕಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಯಾವುದೂ ಬಿಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕನಕದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬೈವಿದ್ದು, ರಾಗ ತಾಳಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಿಡಿತ ತನ್ನೆಡ ನುಡಿ, ದೇಸಿ, ಕವಿತಾಮನೋಧರ್ಮ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಗುರುತಿಸುವಂಥವು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅವರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಮೋಹ ಬರುವುದೂ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ಇದ್ದ

ಭಾವೆಯ ಪ್ರಭುತ್ವ ಗೋಚರ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ಕವಿ ಅವರಲ್ಲ ಎಲ್ಲವ ಮೂಡಿಗೆ ಘಟ್ಟವಾಗಿ. "ಮೇಲೆ ಮೋದ ಹೆಣ್ಣಲ್ಲಿ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಸೂಚನೆಯೆ" "ಎಲ್ಲರೂ ಮೂಡುಬುದು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಲೋಕ ಸೂಕ್ತಿ.

"ಬಂದಿ ನಮ್ಮ ಬ್ಯಾಕು ಒಂದರು ನೋಡುನಿಕ್ಕಿ" "
"ಕಂದಕಂಠಲ್ಲಿ ಕುಂಠ ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡು
ಭವತನವಲಿ ನಿಂತಾತ್ಮಾ" ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ
"ಃ"ಃ ನಿತ್ಯ ಮೋದ ಮೇಲೆ ಕೂಡು : ಧಃ ನಿತ್ಯ ಮೋದ ಮೇಲೆ ಕೂಡು
..... ಮೂಡುಕೂಡು ಮೂಡುಕೂಡು ಮೂಡುಕೂಡು ಮೂಡುಕೂಡು
..... "ಮೋದ ಮೂಡುಕೂಡು ಮೋದ ಮೂಡುಕೂಡು ಕುಂಠ ಚಿಟ್ಟುಕೂಡು"

ಶಬ್ದ ಚಮತ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಎಂಬ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ್ಯದ ಬನಿಗಮನಾರ್ಹ. "ಈತನಿಗೆ ವಾಸುದೇವನು" ಕೀರ್ತನೆಯ ಸಾಲುಗಳೆ, ಪಲ್ಲಿಕಾಯೆಯ ಮೂಲಕ ಹರಿ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ ಮುಚ್ಚುವಾಗಿದ್ದೆ. ದೇಹದ ಅನಿತ್ಯತೆ, ಅಸಾರತೆ, ಸಂಸಾರದ-ಶ್ವೇತೆ ಭಂಗುರತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಅನೇಕ. ಜ್ಞಾನ ಸಾಧನೆ ನಿರಂತರ ನವನವನೇಕಾದ ಶರೀಕ ಚಿತ್ತದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ವಿಶೇಷ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂಬುದು ಮಹದಬ್ಬ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಭಕ್ತಕವಿ ಕನಕರು.

ಕನಕದಾಸರ 'ಮುಂಡಿಗೆ',¹⁷³ ಗುಂಪಿನ "ಕನಕನನ್ನು ಕೊಡೆ ತಿರುಕುಬೇಡ"ವೆಂಬ ಗಾದೆ ಮೂಡಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಇದರ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬಿಡಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವೆನಿಸಿದೆ. ದಿನನಿತ್ಯ ವ್ಯವಹಾರದ ಭಾವನೀಕ ಭಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕ್ಷೀತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂಡು ಬಳಸುವ ಒಗಟಿನ ಫಲಿತಗಳು ಇವು. ಈ ರಚನೆಯ ಭಾವೆ ಎಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಭಾವೆ ಸರಳವಾದರೂ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಕೂಡಿ ತಕ್ಕ ವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವಂತಹ ವಿಧಿ ರಚಿಸಿದ ಮುಂಡಿಗೆಯವು. (ಉದಾ : ತಿಳುವಾಳ ಪರಿಷ್ಕರ ವಚನಗಳು) ಕನಕದಾಸರ ವಚನದ ವಚನಗಳು"¹⁷⁴ ಅವರ ಬುದ್ಧಿಮಂತ್ರಿಯ ಚಿಂತನೆ ತೀವ್ರತೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆ, ಪ್ರೀತಿಯಂತೆಯೂ ಭಾವಾತ್ಮಿಯ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳಾಗಿದೆ. ಕನಕದಾಸರು ಈ ವಾದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಅಂತ್ಯ ಉಪನೇಷ ತಿಳಿಯುವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಧರ್ಮಾನೀತಿ, ಜ್ಞಾನ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ತಿಳಿವು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡ ಕನಕದಾಸರ ಪರಿವಾಸವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಒಗಟಿನ ರಚನೆ ಎಕೆ? ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಾರಣ ಇವೆ : "ಒಂದನೆಯದು, ಅವರು ಕುರುಬರ ಜಾತಿಯವರಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಜ್ಞಾನ, ಬುದ್ಧಿ ಯಂತ್ರವೆಲ್ಲ ಎಂಬ ಇತರರ ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ಟೀಕೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ : ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನ, ಭಾವೆಯ ಪರಿವಾಸ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ, ಇತರರ ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗುತ್ತದೆಯೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲೋಸಾಗಿ, ಹರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದು

ಜನಪ್ರಾಪ್ತವಿಕೆಯಾದ ವಿಕೇತನಾರದರ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅನೇಕ ವಿಕೇತನಗಳು, ಅವರ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಇವನ್ನು ಮನಗಂಡು ವೈಶ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪ್ರಸಾರಣ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೋಷ ಕನಕದಾಸರು ತಾವೂ ದಲೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕ ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದೆಯೆಂದು ರಚಿಸಿದರೆ ? ಎಂದು ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ಕನಕನ ಮುಂದಿಗಿಳಿ ಅರ್ಥ ಇನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.¹⁷⁶

ಕನಕನ ಮುಂದಿಗಿಳಿ ಒಂದನ್ನು ಸುಪ್ರೋಧ ರಾಮರಾಯರೂ, ಇನ್ನೊಂದು 'ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು' ಸಂಪಾದಕರಾದ ಡಾ|| ಕೆ. ಎಂ. ಕೃ. ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು, ಇನ್ನೊಂದನ್ನು "ಕನಕದಾಸನ ಭಕ್ತಿಗೀತೆ" ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ಡಾ|| ಬಿ|| ಗೋರಿಯವರೂ ಬಿಡಿಸಲಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ನಾವು ಒಂದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಬಹುದು.

ಮರಮಂಗಳ ವಕ್ಷ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಬಂದಿದೆ-ಇವರ
ಕುರುಹು ಕೇಳಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಜನರು 128

ಒಂಟಿಕೊಂಬಿನ ವಕ್ಷ ಒಂಟಿಯೊಳಗೆ ಕುರುಳು |
ಗುಟ್ಟಲಾಮೂರಾಯ ಮೂಗಿಲ್ಲವು |
ಕುಟ್ಟಲಾಮೂರಾಯ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಮನೆಯೊಳಗೆ |
ಎಂಬುವವರ ಅನ್ನವನು ಭಕ್ಷಿಸುವುದು 129
ಮುಟ್ಟಿಯುಕುಟ್ಟಿಯು ಮುಟ್ಟಿಯುಕುಟ್ಟಿಯು |
ಕುಟ್ಟಿಯಾದ ಗಾಯನ ಮುಟ್ಟಿಯುಕುಟ್ಟಿಯು ||
ಅರಿಯೊಳಗೆ ಮುಟ್ಟುವುದು ಅಗಲಿ ಎರಡಾಗುವುದು |
ಒಂಟಿಯು ಬಂದರೆ ಒಂಟಿ ರಕ್ಷವುದು 130
ಮುಟ್ಟುವುದುಕುಟ್ಟುವುದು ಕುಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟುವುದು |
ಎಂಬುವವರವನು ಮುಟ್ಟುಗೆ ||
ಕುಟ್ಟುವುದುಕುಟ್ಟುವುದು ಮುಟ್ಟುಗೆ |
ಕುಟ್ಟುವುದುಕುಟ್ಟುವುದು ತಾ ಬಲ್ಲ 131

ಇಲ್ಲಿ 'ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲು'ನ್ನು ಕುರಿತು ಕನಕದಾಸರು ಮುಂದಿಗಿ ರಚಿಸಿರುವುದು :
ಮರವನಮಂಗಳದಾ : ಮರದ ಗುಟ್ಟು-ತಳಗುಟ್ಟುವಿರಾವೆ, ಹಕ್ಕಿಮನೆಯೊಳಗೆ ಇದೆ.
ಒಂಟಿಕೊಂಬಿನ : ಒಂದೇ ಗುಟ್ಟು-ಮೇಲಿನ ಕಲ್ಲುಳ್ಳುದುಮುಟ್ಟುವುದು ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿನಗುಟ್ಟು
ಎಂದೇ ಕರವ ಮಾಡಿಕೆ.

ಗುಟ್ಟಲಾಮೂರಾಯ : ಕುಟ್ಟಿನಂತೆ ಮೂರು ತೂತುಗಳು, ಧಾನ್ಯಪಾಕಲು. ಕಲ್ಲಾದ್ದರಿಂದ ಜಡ ಅಥವಾ ಕುಟ್ಟು ಮುಟ್ಟುಜನಂತೆ ಅಲ್ಲಾದದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದೆ.

ನಡವಟ್ಟಿಯೆಂಬಾಯಿ : ಕಾಳು ಹಾಕಲು ಇರುವ ಹಾಯಿ.

ಅಡವಿಯೊಳೆಪುಟ್ಟುವುದು : ಕಲ್ಲಾಗಿಯಿಟ್ಟು, ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಾದಾಗ್ಗೆ,

ಅಗಲಿವರಹಾಗುವುದು : ಎರಡು ಕಲ್ಲು ಸೇರಿ, ಒಂದು ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಾಗುವಂಥದಂ.

ಕೋವಲೆಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಳೆ, ಕಡೆಗಳ ರೂಲ್ ರೂಲ್ ನಾದದ ಜತೆ, ಲಾಪ್ತಿಯೆ ನಿರೀವ ಮೌನವನ್ನು ಸೀಳುವಂಥ ಇಂಪಿನ ಗಾಸದ ಜತೆ ಹರಿದ ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲು.

ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ, ಅವರ ರಚನಾ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಹೀಗೆ :

ಸಹಜವಿದು ಈ ಸುದಿದು ಸಹಿಯ ಮಗುಳ್ಳು ।

ಮಹಿಮೆಗಳೆ ಪೇಳುವೆನು ಮಹಿಮಾತ್ಮಗಳೆ ॥೪॥

ಮೃತಿ ಶಾಸ್ತ್ರವಿರಾಗಗಳೆ ಕೋಡಾವನೆ ಕೂವ್ಯು ।

ಅತಿಥಿಯನುಸಿದನು ಅತಿಲಾಬ್ಯನು ॥

ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಸುಧ್ಯಾತ್ಮ ಮಾರಣವನನೀ ಪಾಪಿ ।

ವತಿಯೊಳ್ಳೆಯಂದಿತ್ ಪರಮ ಪಾಪಿಯು ।೧॥

ಇಂಥವು ಆಸೆಕವಿವೆ. ಮುಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ರೂಪಕಗಳು ಇರಂಪ್ಪದಂ, ಈಚೆಗೆ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿರುವ ಶಿವನಾಳ ಪರಿಭರ "ಕೋಡಗಿನ ಕೋಳಿಯಾಗಿತ್ತು...." ಎನ್ನುವಂತೆ ಕನಕದಾಸರ ಒಂದು ಗೂಢ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ರಚನೆಯ ಒಂದು ಸಾಲು ಹೀಗಿದೆ :

"ಎಂದೆನು ಇಂಥ ಕೋವ್ಯಕಂದಿಲ್ಲವೊ ॥೪॥

ಅಗಲಿ ಬೀಸುವೆನೊಂದು ಅಳೆ ಕರು ಸುಂಗುತು ।

ಲಾಭಿಸುವ ಪುನಿದು ಕುದು ಸೆರೆಯು ಮಂಗಳ್ಯು ॥೧॥

ಇಲ್ಲಿ ಅಳಲು ಎಂದರೆ "ಹಸಂ" ಮೂತ್ರಿ ಅಲ್ಲ, "ಕೇವ" ಕರು- ಎಂದರೆ ಕುಂಡಲಾಗ್ನಿಯಂ ಅನ್ನತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ "ಬೆಳದಿಂಗಳಾಯಿತಮ್ಮ" ಎಂದು ಬರುವುದು. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಾನ ದಂದಂಪಿವಾಯ್ತು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಕನಕನ ಮುಂದಿಗೆ, ಅವರ ಸಂಕೇತಾರ್ಥ ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಮೂತ್ರಿ ಗಮ್ಯ, ಇಲ್ಲವೆ ನಿಗೂಢಾರಾಜ್ಯ, ಇವುಗಳನ್ನು ರೂಪಕದ ತೊಟ್ಟಿಲುಗಳೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಛಂದಾರ್ಥ ಒಳಗೊಳಗೆ ಅಡಂಪ್ಪಿದ್ಯು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಗಣ ಒಳಗೆ ಹಂದೆಗಿರುತ್ತದೆ, ಕನಕನ ಮುಂದಿಗಳಲ್ಲಿ. ಈ ರಚನೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ತಿಳಿಯುವುದು, ಅರ್ಥ ಅದಾಗ ಮೂತ್ರಿ.

ಕನಕದಾಸರು ಪಾಸರಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಜನ ಕುರಿತೆರಡು ಮಾತು ತಿಳಿದರೆ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯವಲೋಕನ ಒಂದು ಪಂಕ್ತ ತರುವುದು.

“ಇತರ ಪರಿವಾಸರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಅವರು ವರ್ಣಾಶ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬೆಟ್ಟದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರ’, ‘ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ’, ‘ನಳಚರಿತ್ರೆ’, ‘ಮೋಕ್ಷಸತರಂಗಿಣಿ’, ಅವರ ಕಾವ್ಯಗಳು. ಇದರ ಜತೆ, ಕವಿತರತೆಂತರ ಉಂಟೆಯಂತೆ. “ಸ್ವಪೂರ್ವಸ್ತವ”ವೆಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಸಾಂಗತ್ಯ ಕೃತಿಯೂ ಸೇರಿವೆ. ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ “ಪಾಸುರೇಪಾಯಂ ಪಮೋ” ಎಂಬ ಕೃತಿ ವೈವದಿಯ ಮೂವನೂರಕ್ಕೇ ಕೆರೆತದ್ದು ಓದುವ ಮಿಂಚಕಾವ್ಯದಂತಿದೆಯೆಂದೂ ಬೋಗೀರಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ”.

‘ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರ’ ಕನಕದಾಸರ, ಪರಿವಾಸವಂಥದ ಧ್ಯೇಯ ಅದ ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಕೃತಿ. ಭಕ್ತಿಸೂತೀತ್ಯ ಭಾಮಿನೀಬೆಟ್ಟದಿಯ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರತಿಪದ್ಯವು “ರಕ್ಷಿಸೆನವ್ವನನವರತ” ಎಂಬ ತರಣಾಂಗತಿ ಭಾವನೆಗೊಂದಿಗೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶತಕವತ್ತು, ವಿದ್ಯಾಸವಿದ್ಯು, ೧೦೦-ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯ-ನೀತಿಯೋಲೆ ಇಲ್ಲಿನದಾದರೂ, ಪರಿವಾರವ್ಯ, ಕವಿಯ ಆತ್ಮನಿರೋಧನೆ, ಅವರ ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿ, ಕಾವ್ಯದ ಜೀವಾಳ. ಹಾಗೂ :ನಕದಾಸರ ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಸರಳ ರಚನೆಯೆಂದೆಂದರೂ ಅಡ್ಡಿ ಬಿಟ್ಟು.

ಜನಪ್ರಿಯ ಪದ್ಯವಾದ : ದೀಪಾವಳಿ ಸಮೃದ್ಧೋಕೆ

ಪಾಸುರೇಪಾಯಂ ಮಹಿ

ಹೀನ ಕಾಳು ಮಹಾಪುಟುಮ ಕೃಪಾಪತಿ ದೀಪು |

ವಿವ ಬುಧ್ಧನು ನಾನು ನೆರೆನು

ಜ್ಞಾನಮೂಲಂಕಿ ದೀಪು ನಿತ್ಯನ

ಮನುಷ್ಯಂಕೀ ದೇವ ರಕ್ಷಿತು ನಮ್ಮ ಕೆತವರತ |

ಅಲ್ಲದೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೆ ಅಭವವನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಪಡೆವ ಸಾಧನವೆಂಬುದು ಈ ಕಾವ್ಯದ ತಿರುಳು ಎನ್ನಬಹುದು. ಕನಕದಾಸರು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು “ವರಪುರದ ಚೆನ್ನಿಗರಾಯ ಚಿತು ರೋಪಾಯಂ ರಕ್ಷಿಸೆ”ಎಂದು ಆರಂಭಿಸಿರುವುದು, ಕಾಗಿನೆಲೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ “ಇಂಗಳ ಗುಂಡಿ”ಯ ಚೆನ್ನ ಕೇಶವನ ಈ ಉಪಾಸ್ಯದೇವತೆಯ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಗಳಗುಂಡಿ ಕಾಗಿನೆಲೆಯ ಸಮೀಪದ ಉಪಗ್ರಾಮ. ಇದನ್ನು ಕನಕದಾಸರು “ವರಪುರ” ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು.

ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರದ ಧ್ಯೇಯ, ಪರಮಾತ್ಮನೇ ತತ್ತ್ವ, ಭಕ್ತಿ, ತರಣಾಂಗತಿಮಾರ್ಗವೇ ಹಿತ, ಮೋಕ್ಷವೇ ಪುರುಷಾರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಲೀಲಾವಚಾರಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಯಿದೆ. ಅವನ ಐದು ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮನಾಯಣ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತಗಳ ಭಕ್ತರ ಚರಿತೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ಕಮ, ಎಲ್ಲ ಇತರ ಜೀವರೂ ಹರಿಯೇ ಅಧಿನೆರು, ಹಾಗೂ ದಾಸರು, ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ನಿರ್ಮಲ ಭಕ್ತಿಯೇ ಸಾಧನ ಎನ್ನುವ ದ್ವೈತ ಪಂಥ ಇಲ್ಲಿ ಧೃವಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿನ

ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು "ಕುಕುಮು ಪಟ್ಟದಿಯಲ್ಲಿ" ಈ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದ ನಂತರ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಅಚ್ಚರಿಯ ಸಂಗತಿ. ಅಥವಾ ಇದು ಪುಸ್ತಕವು? ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ಬರುತ್ತದೆ.

ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ

ಮೋಕ್ಷೋಪದೇಶ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಕತೆಯಂತೆ ಕುಕುಮು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸರಳ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಿಂದು, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕಾಲದವರೂ ಆತ್ಮರೈವಯವ ಮತ್ತು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಗುರುಗಳ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕನಕ ದಾಸರು ತಮ್ಮ ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅರಣ್ಯವಾಸದಲ್ಲಿರುವ ಭವಾನಂದನಿಗೆ ಶಾಂತಿ, ಭೋಜನ ಮತ್ತು ಮೇವದ ಕಥೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲ. ಈ ಕಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ ರಾಗಿ ಮೊದಲು "ನರದೇವಿ" ಎಂದು ಹೆಸರಿತ್ತು. ಭಕ್ತಕ್ಕೆ "ಪ್ರೀತಿ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು. ಋಷಿಗಳಾದ ಮುನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಮಾನಂದ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಇವರಾದ ನಡುವೆ "ನಾನು ಕುಕುಮು" ಎಂಬ ಜಗಳ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮಾನಂದ ಇವರ ಸತ್ಯಪರೀಕ್ಷೆಗಿಂತಲೂ ಎರಡು ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ ಆರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಸೇರಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಅದೇನಾದರೂ ನಡೆದ. ಅಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕವಿಷಯವು. ಮೊದಲ ಆರು ತಿಂಗಳ ನಂತರ, ಎಲ್ಲ ರಾಜರು, ಋಷಿಗಳೂ ನೆರವರು. ಇವುಗಳಾದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಯಾಗಿದ್ದ ಆ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು (ಸೇರಿಯು ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳು) ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಕೊಡುವೆ. ಈ ಕಥೆ, ಇಂದ್ರ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಸೇರಿದ್ದರು. ಚತುರ್ವರ್ಣದವರೂ ಸೇರಿದರು. ಆರು ತಿಂಗಳ ಜೈಲು ವಾಸದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತ ಕುಕುಮು ಬಾಡಿ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ರಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ತನ್ನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ದೃಢವಾಗಿತ್ತು. ಕುಕುಮುನು ಹೋಗಿದ "ಎಲ್ಲ ನೆರವರಾದವರಿ ಈತನ ಬಗ್ಗೆ, ಬಹುದ ಬಗ್ಗೆ" ಎಂದು : ಶ್ರೀರಾಮಾನಂದ ಎಲ್ಲರ ಮುಂದೆ, ರಾಗಿ ತನ್ನ ಹೆಸರಾದ "ರಾಘವ" ಎಂದಿರಿಸಿದ. "ರಾಘವ" ಅಪಭ್ರಂಶವೇ ರಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜಗಳ ಪ್ರಸಂಗ, ನರದೇವಿ-ಪ್ರೀತಿಯರ ಸಂದೇಶ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ.¹⁷

ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ತಾವು ಕೆಳವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಮೋಕ್ಷ-ತುಮುಲ ಮೋಕ್ಷದ ಕಾವ್ಯವಿದೆ. ಅದು ಸಾಧಿಕ ಜಗದ್ಗುರು ಇಲ್ಲಿ ಮೌಢ್ಯದ ಪ್ರಸಂಗ ತಂದದ್ದು ಕವಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಆಗ್ನಿ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದ ಪದ್ಯತೆಯ ಅನುಕರಣೆಯ ಕಾರಣವೆಂದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ, ಕನಕನಿಗೆ ಕುಕುಮುನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ದರೂಪಕ್ಕೆ, ದೇವಾಲಯ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ, ಅದೇನಾದರೂ ಕತೆ ಸಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಇವರ ಸತ್ಯಾಂಶವೇ ಇರಲಿ. ಮೋಕ್ಷವರ್ಗದ ಜನ ಕನಕನನ್ನು ಅಮರೇಶನ- ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಂದೇಶವು ಇಲ್ಲ. ಅವನ ಕಾಂತಿಯ ಅವನಿಗೆ ಭೂತವಾಗಿ ಕಾಡಿದ್ದರೆ ಅಚ್ಚರಿಯೆಂಬುದು.

ಬಲ್ಲದಿರು ಒರ ಬದವರಲಿ ನಿ
 ಸ್ವಲ್ಪಿಯುಯು ಪುನಿಕ್ತೆ ನಮ್ಮಲಿ
 ಸ್ವಲ್ಪಿಯ ಪರಿ ಪಕ್ಷಪಾದವಿಲ್ಲ ಭಾವಿಸುಲಿ ||

ಒಟ್ಟಾರೆ ಕಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತೆ, ಒಂದು ಮಗ್ಗ ಸಂಘರ್ಷ ಚಿತ್ರಣ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತರ ತಿಕ್ಕಾಟವೆಂಬುದು ಒರಟು ತೀವ್ರವಾದ. ಅದರೂ ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಭೇದ, ಮೇಲುಮಗ್ಗದ ಜಾತಿ-ನಿಮ್ಮ ಮಗ್ಗದ ಜಾತಿಯವರ ಪಡುವ ನಡೆದ ಜಾಗೃತಿ-ಪ್ರೀಮಣ-ಒಬ್ಬರ ಪಡುವಾಗ ಸಂಘರ್ಷ, ಕೆಳಮಗ್ಗದವರ ಜಾಗೃತಿ, ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಎಲ್ಲ ತನ್ನದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಕನಕ ಕವಿ.

'ಮೋಹನ ಪರಂಗತ' ಕನಕದಾಸರ ಸಾಂಗತ್ಯ ಕಾವ್ಯ ; ಇದೊಂದು ಮರ್ಯಾದೆ ಕಾವ್ಯ. ಸುಮಾರು 2000 ಸಾಂಗತ್ಯ ಪದ್ಯ, ಮೃದು ಪದಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತವಾಗಿ ಸಾಗುವ ಈ ಕೃತಿಗೆ ಯೆಸರೂ ಒಪ್ಪುವಂಥವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರ ಕೃತಿಕಾರರೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದಾರೆ. ಭಾರತ-ಭಾಗವತಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ವಾಸ್ತವಸಂಪಾದ, ಉಪಾ-ಅನುರಾಧ್ಯರ ಪ್ರೇಮ, ಕೃಷ್ಣ ಬಾಣಾಸುಂದರ ಕಥೆ, ಇದು ಈ ಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥಾವಸ್ತು. ಸಾಂಗತ್ಯ ಹಾಡುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ರಿಂದ, ಜನಪದಕ್ಕೆ ಸಮೀಪ ಧರ್ಮೋಪದ ಅಗಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನ, ಮೋಹನಪರಂಗತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡಲ ವಕಾಶವಿದೆ. ಮರ್ಯಾದೆಯ ಈ ಕಾವ್ಯದ ತಿರುಳು, ಜೀವಾಳ. ಇಲ್ಲಿರುವುದು ವಿಜಯ ನಗರದ "ಕೃಷ್ಣ ದೇವರಾಯನ ಚರಿತೆ"ಯ ವಿನಾ "ಕೃಷ್ಣ ಚರಿತೆ"ಯಿನ್ನೆನ್ನದು. ಕವಿ ತಾನು ಕಂಡ ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಧರ, ಜನತೀವನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮೌಲ್ಯಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾತ್ಮವ ಮರ್ಯಾದೆ, ದೇಶವರ ಮರ್ಯಾದೆ, ಸೂಳೆಗೌರಿಯ ಮರ್ಯಾದೆಯೂ ಇದೆ

"ಸಾರ್ವಲೋಕಕ್ಕೆ ಜಾಣರು ಜಾಣಿದುರೂತ
 ಜಾಣವ ಸವಿವಾತುಗಳೆ |
 ಜಾಣುಗಟ್ಟುವ ಪರಂಪರಾದ ಬಗೆಯ ನೀ
 ನೋಡು ಮನವಿ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ" |

ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಳಂಬಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ನುಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಮೋಹನಪರಂಗತಿಯ ಸಂಭಾವಣಾ ರೀತಿ, ನಡವಳಿಯ ವಿವಿಧ ಸಂದೋಧನೆ, ಇವೆಲ್ಲ ಕನಕದಾಸರ ತಾಳ, ತಂಟೂರಿ, ತಿರು ನಾಮದ ಬದಲಿ ರೂತ ಕವಿಯ ದರ್ಶನ ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. "ಎರ ಎನ್ನ ಕೆಳ್ಳೆ ಮಂಗಳವಪ್ಪ ಬಿಟ್ಟು ಒಮ್ಮೊಟ್ಟಿಯ ಮಂಗಳರಕ್ಷೆ", "ಕೆಣ್ಣು ಮಂಜುಮಂಕುಳಿಗೊಳ್ಳ ಕಡು ಜಾಣಮಣ್ಣುಗಳ ಅಧಿದೇವಿ" "ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ತೋರದ ಮೊರೆವೊಳ್ಳ ಲತಾಂಗಿಯ

ಬದಲಾಗುವಾಯ ರಾಗಿಪ ಲೆಂದುಟಿಬೆವೆ" ಎಂಬ ತೆರವಾದ ಅನೇಕ ಸೌಖ್ಯೋಧವೆಗಳಿವೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಈ ಕೃತಿ ತುಂಬ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಹೀಪತಿವಾಸರು

ಮಹೀಪತಿವಾಸರು ಇದ್ದಾರು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೧೧-೧೩೨೦ರ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಎಂಬ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲತಃ ದಾಸರ ಪೂರ್ವಜರು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಜಾಗಲಕ್ಷೀಣಿಯವರಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದರು. ಮಹೀಪತಿವಾಸರು ತಂದೆ ಲೋನೇರಿಯರದೂ, ಮೈದಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವನ, ಪಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಮಹೀಪತಿವಾಸರಿಗೆ ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತಾದಿ ಕಾವ್ಯ-ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡ, ಮರಾಠಿ, ಒಂದಿ, ಅರಬ್ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತು, ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುವ ಭಾಷಾವೃತ್ತಿ ಅಪರದಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಮಹೀಪತಿವಾಸರು ತಮ್ಮ ಅಡಿಲೋಪಹನ ಅಪ್ಪ ಸುಖವಾದದ್ದು ಅವರ ನಡೆ ಮಡಿ-ಪಾಗೂ ಬುದ್ಧಿಶಿಕ್ಷಣ ಗಳಿಂದಲೆ ಮಹೀಪತಿವಾಸರಿಗೆ ದಾಸದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು, ಅಡಿಲೋಪಹನ ಅಪ್ಪ ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾಗ ನಡೆವ ಒಂದೆರಡು ಘಟನೆ, ಅವರ ಮಹತ್ವ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಮೊದಲಿನದು, ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿಯೆ ಪವನೋಗ ಭೇಟಿ. ಈತ ಸೂಕ್ತಿಯಂಥದ ವಿಂಶತ್, ಮೊದಲೂ ಜಾಗೃತಿಗೆ ಈತ ಮುಚ್ಚಿ, ಅವರ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಈತ ಯೋಗಿ. ಇವನು ರಾಯರು ಲೋಕತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆಗೆ ಮೊದಲೂ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಒಂದು ವೃಷಗದ ಮೂಲಕ (ಪುರಂದರವಾಸರಲ್ಲಿಯಂತೆ). ಎರಡನೆಯ ದೊಂದರೆ, ಮಹೀಪತಿವಾಸರಿಗೆ ಸಾರವಾಡದ ಭಾಷ್ಯರತ್ನಾವಿಗಳ ಭೇಟಿ, ಅನುಗಮವಾದದ್ದು. ಭಾಷ್ಯರತ್ನಾವಿಗಳ ಹಾರೈಕೆಯಿಂದ ಮಹೀಪತಿವಾಸರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾದರೂ ಗುರುಗಳ ಯೋಗಿಸಿದ್ದು, ನಿರ್ವಿವೇಕಿಗೇ ಮನನೋತ ಅವರು, ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೂ ತಿಳಿಯುವಲಿಯುತ್ತರು. ಅಡಿಲೋಪಹನಗೆ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದು ಅತನಿಗೆ ರಾಯರ ಮೇರಿತ್ವ ಪ್ರೀತ್ಯಾಭಿವಾಸ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿತು, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮಹೀಪತಿವಾಸರು ಲೋಕ ಘಟ್ಟ ಮಂಗಳಿಯಿತು.

ಭಾಷ್ಯರತ್ನಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹೀಪತಿವಾಸರು ಸಹಿತ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ರಾಯರು ಹರಿವಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ಯಾವಾಗ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೂ, ಯಾರು ಅಂಕಿತವಿತ್ತರೂ ತಿಳಿಯದೂ ಗುರುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, ಗುರುಅರಿವ ಮಾರ್ಗ ಕುರಿತು, ಗುರುಮಂಜಾತ್ಯೆ, ಜ್ಞಾನ, ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ಮಹೀಪತಿ, ತರಳಮಹೀಪತಿ, ಗುರುಮಂಜಾಪತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಂಕಿತ ಬಳಸುವ ಇವರು ಆಗ ಇದ್ದ ಸತ್ಯಮೋಕ್ಷೋದ್ಧಾರಣ್ಣು (ಉತ್ತರಾದಿಪಹನ) ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾರ್ಯದ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾರ್ಯದ ದೈವಿಕ ಸದ್ಗುಣತದ ಪ್ರಭಾವ ಅಗಿರುವುದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ದಾಸರ ಹರಿಭಕ್ತಿ, ಗುರುಭಕ್ತಿ, ವೃತ್ತೋದ್ಧೇಯ. ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ

ಪರಿವರ್ತನಾತ್ಮಕವೆಂದರೆ ಭಕ್ತಿ-ನೀತಿ, ಗುರುವಿಧಿ, ಸ್ತ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ವಿಷ್ಣು-ಲಕ್ಷ್ಮೀಯರ, ಸ್ತುತಿ, ಮಧ್ಯಾಜ್ಞಾರ್ಥಕ ಅಪರೂಪತ್ರಯ ಸ್ತುತಿ (ಪನುವಂ-ಭಾವಂ-ವಂಧ್ಯ) ಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಪರಿಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೀರ್ತನೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಅವರ ವ್ಯವಯ ವೈಶಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ಗುರುತೆಂದಂತೆ, "ದ್ವೈತ ಅದ್ವೈತೆಂದು ಹೊಂದಿದಾದದಿರೂ ಪ್ರಾಣಿ ಚಿಂತಿತಿ ಬ್ಯಾರಿಯ ವಸ್ತುಗಾಣಿ" "ದ್ವೈತ ಎಂದವನಿ ತಾನ ಪರಮ ವೈಷ್ಣವವಲ್ಲ ಅದ್ವೈತವೆಂದವನಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ." ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಮಹಾಪತಿರಾಯರಿಗೆ ಭಾಷ್ಯರತ್ನಾವಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದಿ ತಾವ್ವರಿಂದ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ "ವಕ್ತ" ಭಕ್ತಿ (ವತ್ಪಾತ್ರೇಯ) ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವನನಿಟ್ಟಿ ವಾದನಿತಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳೆಂದು ಅವರಿಗೆ ವಿನ್ಯಾಸ. 'ಅವರೊಬ್ಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕವಿಗಳು' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಡಾ|| ಆರ್. ಡಿ. ರಾಜಶಯನರು (He is one of the greatest spiritual poets.....) ಅವರೊಬ್ಬ ಯೋಗಿಗಳು, ಸ್ವಾನಂದವನ್ನೂ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಅನುಭಾವಿಗಳು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಕು ಗದ್ಯದ ಭಾಷೆ ಎಲ್ಲ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಅವರಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಬಗ್ಗೆ ಬಗೆಯಾಗಿ ಬನ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧನೆ, ಸಾಧಕ ಪರಿಚಯ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದ ಭಾಷೆಗಳ ರಚನೆಗಳೂ ಇವೆ. "ಬಹವರ ಮಕ್ಕಳ ಮಡುವಿನೊಳು ಭುವಂಕೊ ಕಡಿಯಾಳಿವೆಂದು ಕೆಲೆ ಕೋವಂಪರೇನಯ್ಯ" ಎಂಬ ಸಮಾಜ ಚಿಂತೆಯೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮೊದಲಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅನುಭವಗಳೆಂತೂ ಅವರ ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ "ಒಂದೊಂದು ನಿಲುವೂ ವನನಕ್ಕೆನ್ನು ಒರಿಸುತ್ತದೆ ಇದೊಂದು ಅಭಾರ್ವವಾದ ಸಾಮರಸ್ಯ (ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಿಷ್ಠೆ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾನುಭವ ಸಿದ್ಧಿ) ಹಾಗೂ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರಯೋಗ".

ಮಹಾಪತಿರಾಯರು ಬಂದ ಕಾಲ, ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಪಂತ ವಿಚಾರಣೆಗಳಾದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬಾಳಬೇಕಾಗಿ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಸ್ತಮಾನದೊಂದಿಗೆ ಸಂಘಟನೆಯೊಂದೆಂದು ವಿಜೃಂಭಣೆಯ ಸಂಧಿಕವೆಯಂ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಮಂಜುಪ ಪರಿವಾಸರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಲ್ಲವೆಂದು ಡಾ|| ಜಿ. ವರದರಾಜರಾಯರ ಅಭಿಮತ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಇಷ್ಟೂ ಸಂಶೋಧನೆ ಆಗಿಲ್ಲ.

ಒಬ್ಬಾರೆ ಮಹಾಪತಿರಾಯರು ಶೈಲಿಯ ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿಟ್ಟಿ. ಅವರ ಸ್ವಾನಂದಾನುಭವ ತಿಳಿಸುವ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಭಾವೋತ್ಸಾಹಗಳು ಪ್ರಬಂಧ ಬಹುಮಂ. ಅವರ ಪತ್ರಬ್ಯಾಸ, ಯೋಗಸಿದ್ಧಿ, ವತ್ಪಾತ್ರೇಯ ಅಪರೂಪ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ರೂಪತಿಗಳು, ಸೂಕ್ತಿಗಳು ಕೆಲವೆಡೆ ತಾಣಾಯೆ ಹೊಂದೊಮ್ಮಿ ಭಾವೋತ್ಸಾಹ, ಬೆಚನ ವಚನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆ ('ಸವಿರಿ', 'ಅವಿರಿ', 'ಇಪ್ಪ', 'ಸೊಪ್ಪ', 'ವಿರೆ ಅದ', 'ವೊನೆ') ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಟ್ಟನೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಅವರ ಮೂರಾರು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಪರಿವಾಸರಲ್ಲಿ

ಉತ್ಕಟ ದರ್ಶನ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಗಳಾಗುವ. "ಪರಿವಾಸರ ಹಿರಿಮೆ, ಕೀರ್ತನಾಕಾರರ ಅತ್ಯಪೂರ್ವತೆ, ಲೋಕನಿತಿ..... ಉಪವಿವೇಕ, ರೂಪಕ" ಎಲ್ಲವೂ ಬೇರೂ ಅಗುತ್ತವೆ. ಪರಿವಾಸರೂಪಿತ್ವದ ತುಟ್ಟ ಅನುಭವಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೀರ್ತನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೆರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರೆ ಮೂಲಕ ಮಹೋಪತಿರಾಜೇಂದ್ರ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು :

ಮೋದನದ ವಿಶ್ವೋದನ ಪಂದ
 ಇವಾಹಂಗೆ ಮಧ್ಯನಾಡಿವಿದಿರು
 ಅಧಾರವದ ಒರಿಯ ಸ್ವಾಧಿಪ್ಪಾಸಗದಾಟ
 ಪಾದಿವಿದಿರು ಮೋದನ ಪೂರ್ವರ
 ಒದಗಿ ಕುರುವ ಅವಾಸಕ ಪ್ರವಯಸ್ಸಾನದ
 ಸಾಧಿಸೋಪನುವರು ವಿವಿಧವ.....

ಮೂಲಸ್ಥಾನದ ವಿವೇಕ ನಿಧನನೋರು
 ಪಾಪನೋಪನು ಮಹಿಪತಿಸ್ವಾಮಿಯ

ಎಂಬಂತೆಯೇ ರಾಯರ ಭಾಷಾ ಪರಿಚಯದ ತುಣುಕು :

ಬಾಬನರೊ ಹದಾಂ ಪರ್ವತ ಕೀರ್ತ ಬಾಧಾ
 ಇದವ ಗುರು ನಿಜನೋಧ | ಸ್ವಸುಖ ಸಮುತ್ಪಾದಾ 121
 ಬಂದಿಬರ್ತ ಕರಕ ರುಪಾಣ | ತಿಳಿಯದು ನಿರಾಧನಾಪಾಃ 101
ಮಹೋಪತಿಯಾತು ಬಲು ಅಭಯ ಪರಿಮಾಣ ಗೋದಿದ 131

ಇದರಿಂದ ಮಹೋಪತಿಯಾದಂ, ಉಳಿದ ಪರಿವಾಸರಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳವರೆಂದು ತಿಳಿಯ ಬರುತ್ತದೆ. ವಾಸರ ಪರಿಭಕ್ತಿ, ಪರೋರ ಅನುಭಾವ, ಯೋಗಿಗಳ ಅನುಭೂತಿ, ದತ್ತಾತ್ರೇಯರ ಪೂಜೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿರುವವರೆಂದರೆ ಮಹೋಪತಿಯಾದರೊಬ್ಬರ. ಸಮಾಜದ ಮಹೋಪಧರ್ಮವೆ ಅವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ನಿಜಯಪಾಸರು (ಕ್ರಿ. ಶ. 1682-1773)

ಪರಿವಾಸರೂಪಿತ್ವ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗು ಪ್ರಮುಖರ ವಸರು ಕೀಳಿ ಬರುವ ಶೆಷ್ಠಗಳ ಕುರಿತು ಒಂದೆರಡು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದೆ :

ಕರು: ಕ್ರಿಯಾದರಪಾಪಾಯಂ ನಮುಕ್ತೇ ಪ್ಯಾಸಯೋಗೀ |
 ಕರು: ಪ್ರದೇವಾರವರ್ತಾಯಃ | ನಿಜಯಯೋಗಾಯ ಕೀ ಕರು ||

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರೂಪಿಸ್ಕದ ಪ್ರಮುಖಕರು (ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು), ಸಂಘಟಕರು (ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು) ದಾಸಕೂಟದ ಮೂಲದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶದ ಸಂತರ ಕೇಳಿ ಒಳಗಡೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವಾದರು. ದಾಸಗಾಹಿತ್ಯ-ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ, ದ್ವಿತೀಯ ಸಂತದ ಸಂಘಟನೆ, ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ ಬಂದೂ ಅದ ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸಿಂಧಾರ ಬೃಂದಾವನ ಸ್ವರ್ಣಿಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ವಿಜಯ ನಗರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಸಿಂಧಾರನು ತತ್ಪ್ರವಾದ ಮತ್ತು ಹರಿಭಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಂತೆ ಶ್ರೀರಾಯರು ಮಂತ್ರಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು ; ಇವರ ಪ್ರಭಾವ ದಿಂದಾಗಿ, ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹರಿದಾಸನಂತರೂ ಅವತರಿಸಬಂದರೆಬೇಕು.

ದಾಸಗಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಘಟ್ಟದ ಪ್ರಮುಖರು ಶ್ರೀವಿಜಯದಾಸರು. ಅಂತರರ ಈ ಮೊದಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಅವರ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠರಾದ ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು, ಪ್ಯಾಣೀಕವಿಲರು, ಮೋಹನವಿಠಲದಾಸರು, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಹರಿದಾಸರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೊಡುಗೆಗಳಿಂದ ದಾಸಗಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದರು. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಭರದಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ವಿಜಯದಾಸರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವರಾದಿಂದ ಅವರನ್ನು "ಸಂಚಾರಿಗಳ ದಾಸ"ರೆಂದ ಕರವೆ ಪಾಡಿಕೆ. ವಿಜಯದಾಸರು ಹರಿದಾಸರೀಕ್ಷೆ ಮಹಿಸಿದ ಧ್ವನಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅನೇಕರಿಗೆ ಹರಿದಾಸರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು, ಪೂರಂದರದಾಸರ ತರುವಾಯ ತುಟ್ಟ ಅದೇಕೆದ್ದ ದಾಸಕೂಟ, ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆ ಮುಂದುವರೆಯಲು ಸ್ಪೂರ್ತಿಬೀಜವಾದರು.

ವಿಜಯದಾಸರಿಗೆ ಸ್ಪೂರ್ತಿ ಬೀಜವರು ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರು. ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರು... ದೃಷ್ಟವರಲ್ಲಿ ತತ್ಪ್ರವಾದವೂ ಉಪಾಸನಾಭಾಗವೂ ಮಿಲ ಅಗತ್ಯ ಒಂದಾದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಅನೇಕ ಅನ್ಯಮಹೀಯ ವಿಧ್ಯಾಸರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಬೆಂಗಾಗಿ ತತ್ಪ್ರವಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಪಯಮೊಂದಿದ ಬಿಟ್ಟು ಸುಗಂಗೆ ಉಪಕಾರವಾಗುವಂತೆ ಅಗುತುಕ ಘುರ್ವಶಕ್ತಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಶ್ರೀಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ, ಉಪನಿ-ಪತ್ತು, ಶ್ರೀಮದವ್ಯಾಸರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಗೀತಾವಿ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ ಸುಲಭವಾದ ಅರ್ಥ, ಗುಣೋಪದೇಶ ಟೀಕೆ ಬಿಟ್ಟು ನಿವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಮುಂದಾಳುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. ವ್ಯಾಸಕೂಟವೂ ಇದರಿಂದ ಕೆಳಗೊಂಡಿತು ಎಂಬ ಮಾತು "ಒಪ್ಪಿವೆಂಥ ದಾದರೂ ಇದರ ಜತೆ ರಾಘವೇಂದ್ರರ ಬೃಂದಾವನ ಸ್ವರ್ಣ ದಾಸಕೂಟ ಸಂಘಟಿಸಿದ ಅಂತವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಮಾತ್ರ ಘರ್ಷಣೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಧಿವೆ ಕಂಡಿರ ಬಂದ ಶ್ರೀಪಾಪರಾಜಾದಿ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ದಾಸಗಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರೇರಕ ರಕ್ತಿ. ಅವರ ಇನ್ನೊಂದು ಅವತಾರ ಸ್ವರೂಪದೇ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರ ಸಿಂಧಾರೂ, ಮುಂದೆ ಆಗಿ ಹೋದ ಹರಿದಾಸರೀಕ್ಷೆ ಮಂತ್ರಾಲಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ

ಕೇಂದ್ರ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಕ್ಷೇತ್ರವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೀತಾಭೀಂದ್ರನ ಉದ್ದೇಶ ಹರಿವಾಸದ ನೂತನ ಶೈಲಿಗಳ ನಿರೀಕ್ಷೆ.

ವಿಜಯವಾಸದ ಬದುಕಿನ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ಅವರ ಸೋದರರಾದ ಹರಿವಾಸ ದೀಕ್ಷಿತ್ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದು ಅನಂದವಾಸರು (ಪದೇವದಸವಿಠಲ) ಹಾಡಿಯವ ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವುದು : ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೂತನದ ಸೇರಿದ ಚೇಲವರಿವಿ ತುಂಗ ಭದ್ರಾ ತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಊರು. (ಚಿಕ್ಕಬದರಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.) ಇದೇ ವಿಜಯ ವಾಸದ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೮೨ರಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಮೂರ್ತಿಯಾದವನು. ಪ್ರೀತಿಯಾಭೀಂದ್ರ, ಕೂಸನ್ನು ವಿಜಯವಾಸರ ಪಂಚಮಿಯಾಗಲಿ. ವಿಜಯವಾಸರ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ದಾಸಪ್ಪ. ಚೇಲವರಿವಿಯನ್ನು ಅಶ್ವತ್ಥನಾರಸಿಂಹ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ವಾಡಿಕೆ. (ಇದು ಪ್ರೀತಿಯಾಭೀಂದ್ರರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಅಶ್ವತ್ಥವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ) ಪ್ರೀತಿಯಾಭೀಂದ್ರ, ಕೂಸನ್ನು ವಿ ಗೌಡ ಮಕ್ಕಳು ಮೂರು : ಹಿರಿಯವನು ದಾಸಪ್ಪ.

ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಅಂತಿಮದ ಬದುಕಿನ ಜೊತೆ ಹೆಚ್ಚಿನವನು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ದಾಸಪ್ಪ ನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ವಿಶ್ವಾಸ್ಯಾತ್ಮಕ ಅನುಭವವಾಗಿದ್ದುಮೇಲೆ ಕೂಸುಗಳಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ನಿತ್ಯವೂ ಬದುಕಿನ ಬದುಕಿನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ. ಕೆಲವಾರು ದಾಸಪ್ಪನನ್ನು "ಕೂಸು ಮಗದಾಸ" ನೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಬದುಕಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ದಾಸಪ್ಪ ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳದೆ ಕೇಳದೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದ. ಹೋದಾಗಿದ್ದು ಮೊದಲ ಕಾಲಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯ, ಸಂತರ ಸುಖವನ್ನು ಮೊದಲಿಯು. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಮತ್ತೆ ಮರಳಿದ. ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಸೇರಿ, ಮಗನನ್ನು ಕೂಸು ಮರಳಿ, ಅವನಿಗೂಮೇಲೆ ನೆಲೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನವು ಮಾಡಿದರು. ಕಾಶಿಯಾತ್ಮಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದಾಸಪ್ಪ ನಿಗೆ, ಸುಖ ವಿಶ್ವ ಬಂದಿದ್ದು, ಮತ್ತೆ ಅಶ್ವ ಕರಗೇ ಮನಸ್ಸು ಸೇರಿಯು. ಪರಲೋಕ ಪ್ರೀತಿಯಾದನು. ಮತ್ತೆ ಹೋದ, ದಾಸಪ್ಪನ ಬೆಟ್ಟಬದೆಯಲ್ಲವನ್ನು ದಾರಿಗಳೆಂದು ಲೂಟಿಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನೂತನ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಅಮ್ಮಿ ಹಾಗೆ, ಕಾಶಿ ಸೇರಿದ ನಂತರ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯ ಸಂತರ ಜನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಕಾಶಿಯಾತ್ಮಿ ಹೋದಾಗ ದಾಸಪ್ಪ ನಿಗೆ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು. ಪರಿಶ್ರಮವೆಂದ ಬದುಕು ನಮ್ಮ ದೀಕ್ಷಿತ್ ಸೇರಿಸಿರುವ ದಾಸಪ್ಪನ ಗುರಿ. ಗಯಾ, ವಿಷ್ಣುವಾದ ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ, "ಕೂಸುಮಕ್ಕಳು" ಎಂದೂ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಬುದಿಯವು, ಅವೇಳೆಗೆ ಅಗಲಿ ದಾಸಪ್ಪ ತಿತ್ಯಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಿತಿ ಬಂದಿತ್ತೆಂದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಗಲಾಟೆ ಸನ್ನಿಹಿತ, ಜನತನ, ವಿರಾಗಿಯ ಬದುಕು ದೀಕ್ಷಿತ್. ಹೀಗಿರುವ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ, ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನಿರೀಕ್ಷೆಯು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಕೂಸಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ 'ಸುಖವಿಯ ದಾಖಲೆಗಳೆಂದೂ' ಇದ್ದು 'ಮಾಸಕಾಶಿ'ಯ ವ್ಯವಧ ಮೊದಲಾದ "ಶಿವವಾಸುಂದೇವ (ಪರಮಾತ್ಮ) ದೇವತೆಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ 'ಪರನಾಗಿ ಕುಳಿತಿಯು', 'ಸುಖವಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂದೂ' ಕರೆಯು ಮೇಲೆ ದಾಸಪ್ಪನನ್ನು ಅದರಿಸಿ.

ವ್ಯವಹಾರ ಪರಿವಾಸರು "ಪರಿವಾಸದಿಂದಲೇ ನಿಜವಾದ ಪರಿವಾಸವೇ ಸೇರಿತು" "ವಿಜಯವಿಳು" ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಕನಕ ಕಿಶನ್ ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ವಾಸ್ತವ್ಯ ನಿಗದಿ ಕನ್ನಡ ಮೂಲದ ಅಳವಡು ಪರಿವಾಸ ಅನುಷ್ಠಾನಿಸುತ್ತಾ, ಅವನ ದಿನಚರಿಯು ಬದಲಾಯಿತು. ವಾಸ್ತವ್ಯ ವಿಜಯದಾಸರಾದರು. ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿಯಿಂದ, ಪರಿವಾಸದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ವಿಜಯ ದಾಸರು ಅನಂತರ ಅದಿಷ್ಟೆ ವಾದಿಸಿ, ಜನಮನ್ನಣೆ ಗಳಿಸಿದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಕಥನಕಾರರಾದರು ಅದೇನು ಪ್ರಕಾರವೂ ಅವರು ವಾಸ್ತವ್ಯವನ್ನು ವಿಶೇಷ ಮನ್ನಾಡಿಯಿಂದ ಕಂಡರು.

ಇಲ್ಲಿಂದ ವಿಜಯದಾಸರು ಮರಳಿ ಬಂದದ್ದು ಉಚಿತ. ಪರಿವಾಸದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ನಂತರ ಮಂಡಕಿ, ಸಂಸಾರದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವ ಮಾರ್ಗವಾಗಬೇಕೆಂದನಿಸಿತು. ವಾರಿಯಾದ್ದಕ್ಕೂ ಅವರೀಕ್ಷೆಯನ್ನನುಗುಣಿಸಿ ಅವರ : ವಿಜಯದಾಸರು ಹೀಗೆ ಮನ್ನಣೆ-ಜನಾದರಗಳಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ಅನೇಕ ಘಟನೆ ಅವರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಬಂತಿತ್ತು ಇವ.

1. ಕೇಶವರಾಯನಂಬುವನಿಗೆ ಅವನ ಮಗನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದ್ದು (ಮೊದಲಿಗೆ ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆ ಪ್ರೀತಿ, ಅತಿಥಿ, ಅನಂತರ ಬಹುಮಾರ್ಗ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಈ ಘಟನೆ ನಡೆದದ್ದು).
2. 'ಕಲ್ಯಾಣ ಸಂಪ್ರದಾಯ' ರೀತಿಯ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಾಸ್ತವ್ಯ ಇದ್ದ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಅಟ್ಟವಾಸ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಭಿಮತದಿಂದ, ಕನ್ನಡ ಪದಕುರಿತ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಮದವನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು "ಸಂಧಾ" ಗ್ರಂಥದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಒಟ್ಟು ಆಡಿಗೆಯ ಪರಿಚಾರಕ ನನ್ನು ಪರಿವಾಸ ಅವನ ಮೂಲಕ ಮಾಡಿ, ಪರಿವಾಸದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದುದು ಬಂದಿತ್ತು ಹೇಳಿದ್ದು.
3. ಮೋಕ್ಷದಾಸರು ಹಾಗೂ ಅವರ ತಾಯಿಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ, 'ಮೋಕ್ಷನ ವಿಳು'ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ, ಮೋಕ್ಷದಾಸರು ವಿಜಯದಾಸರ ಬಳಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಅವರ ಮನುಷ್ಯ ಈಗಲೂ ಚಿಕ್ಕಿರಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ.
4. ಅವನುನಿಜವಾದ ದಿವಾಸದ ಮಗನಿಗೆ "ಪರಿವಾಸದ ಕಿಶನ್ ಶಾಸ್ತ್ರಿ"ನಿಂದ ಕರೆದು, ಅವನುನಿಜವಾದ ದೈವಭಕ್ತಿ, ವೈದ್ಯಕೀಕರ ಮಟ್ಟ, 'ವೇಣುಗೋಪಾಲವಿಳು' ನೆಂದು ಅಂತಿಮವಿತ್ತು ವಾಸ್ತವ್ಯದಿಯಿತ್ತುದು, ಪರಿವಾಸ ಅನೇಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು-

ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಜಯದಾಸರನಿಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಸಮಕಾಲೀನ ರಾಗಿದ್ದ ತಮ್ಮಂದಿರೇ ಅವರ ಅನಂತದಾಸರು (ಪರಿವಾಸದವಿಳು), ಮೋಕ್ಷದಾಸರು, ಕಿಶನ್ ಶಾಸ್ತ್ರಿದಾಸರು, ಮಂಜುನಾಥರು ಮಾಡಿರುವ ಕೃತಿಗಳೇ ಅಧಾರ. ಅವರಿದ್ದ, ವಿಜಯದಾಸರು ಮಾಡಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ಕರ ಕಾರ್ಯ, ತನ್ನ ಕಿಶನ್ ಶಾಸ್ತ್ರಿನೇನಾದರೂ ಮೂಲಕ, ಪಂಡಿತ ಪ್ರೀತಿವಾಸವಾದ್ಯದಿಂದ ಪರಿವಾಸದ ಮೇಲಣ ಅನಂತರವನ್ನು ಮೋಕ್ಷದಾಸರು, "ಪರಿವಾಸದೀಕ್ಷೆ"ನಿಂದ ಪರಿವಾಸದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದಂತೆ

ಮಾಡಿದ್ದು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಿಗೆ ಒದಗಿದ ಅನುಮೋದನೆನ್ನು ಪರಿಪರಿಸಿ, ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಆನುಮೋದನೆ ಸಲುವತ್ತು ವರ್ಷದ ಆನುಮೋದನೆ ದಾನ ಮಾಡಿಸಿ, ಅರ್ಪಿಸಿದುದು. ಇದಕ್ಕಿಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣ-ಗೋಪಾಲದಾಸರನ್ನು ದಿಗಳ ಕೃತಿಗಳು, ಪರಂಪರಾನುಸಾರವಾಗಿ ಹರಿವಾಸರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಜಾರಿದರೆ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರೂ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯದಾಸರ ಪ್ರೀತಿ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಭಕ್ತಿ ವಚನ, ತಮ್ಮನ್ನು ಸಾಕಿಸಲಿಹಿದ ಅಧಿಮಾನ ವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮೆದು ಕೊಂಡಾಡಿದ ಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಮುಂದೆ ಮಂಭ್ರಾಶಕ್ತಿ, ಪರಿಪರಿಸಾರ್ಥವಾತ್ಸ, ಸಂಪೂರ್ಣ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ "ಪರಿಧಾನ್ಯಾಪೂರ್ವ" ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದ್ದು ಇತಿಹಾಸದ ಮಾತೆ ಆಗಿದೆ.

ವಿಜಯದಾಸರು ಪುಂತ್ರಾಪಯದ ಪ್ರೀತಿಭಾವೋದ್ವೇಗನ್ನು ಮಹಿಮೆ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಪರಿವಾಸರನೇಕರನ್ನು ಸಂಭವಿಸಿ, ದಾಸರೂಪವನ್ನು ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಓಡಿ ವರ್ಷದ ನಿಡಿದಾದ ಬದುಕಿಗೆ ಪುಂತ್ರಾಪಾದಿಸಿದ್ದು "ಚಿವ್ಯಗಿರಿ"ಯಲ್ಲಿ. (ಚಿವ್ಯಗಿರಿ ಈಗಿನ ಗಂಪಕಲ್ ಕೃಷಿ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ ಐದು ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿದೆ). ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ದೊರೆತ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ತಿರುಪತಿಯ ಯಾತ್ರೆಗೈದು ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವವನ್ನು ಎತ್ತಿ, ಮರಳಿದ ನಂತರ ಕ್ರಿ. ಶ. 1755ನೇ ಕಾಶೀಕ ಶುದ್ಧ ದಶಮೀ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವಾರಂಭ ವಿಜಯವಿಠಲನ ಪಾದವನ್ನು ಸೇರಿದರು.

ವಿಜಯದಾಸರ ಕೃತಿ-ಸುಳಾಡಿ ಚಾಹುಳ್ಳ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ, ಹರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯದಾಸರ ಸ್ಥಾನ ತುಂಬ ಹಿರಿಯ. ಅವರಿಗೆ "ಸುಳಾಡಿಗಳದಾಸ"ರೆಂದೆ ಹೆಸರು. ನೂರಾರು ಸುಳಾಡಿ, ಕೀರ್ತನೆ ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಮೋದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕೃತಿಗಳು, ಕೀರ್ತನೇಶ್ವ, ಮಹಿಮೆ, ಹೀಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರು ರಚಿಸಿದ್ದ ೪,೬೫,೦೦೦ ಕೃತಿಗಳ ಜತೆ ಇವರು ೨೫,೦೦೦ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಲಕ್ಷ ಕೃತಿಗಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆಂಬ ಖ್ಯಾತಿ ಇದೆ. ಮೂರ್ಧ್ವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾಣ್ಯಾಡಿ ಒಳಕೆಯಿಲ್ಲಿದೆ. "ಸುಧಾ ಓದಿ ಪದ ಹೇಳು" ಎಂದೂ, ಜಯಕೀರ್ತಿ ರಿಂದೆ ರಚಿತವಾದ "ನಾ,ಯಸುಧಾ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಎಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದೂ ಮೂರ್ಧ್ವರು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾರೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಗಣನ. ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ ಹಾಗೂ ಮೆದೋಪನಿವೃತ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳ ಆಕರಗಳು ಒಡೆತವಾಗಿರುವ ಹರಿವಾಸರ ಕೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ. ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ, ವಿಜಯದಾಸರ ಸುಳಾಡಿ, ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹೀನಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿವಾಸರ ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಾರಂಭದ ಕೃತಿಗಳ, ವ್ಯಾಸ ರಾಯರ ಸೇವೆ, ಪುರಂದರದಾಸರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಪ್ರಸನ್ನಗುಣ, ಕನಕದಾಸರ ವಿಜಯನ-ಕಿಟ್ಟಿನ ಮೆನೋಭಾವ, ಭಾಗವತದೃಷ್ಟಿ, ವಾದಿಯರ ವಾಗ್ವಿಲಾಸ, ಹೇಗೆ

ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿಶಿಷ್ಟಗಳೂ ಹಾಗೆ ವಿಜಯದಾಸರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಿವೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಸಂವತ್ಸತೆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನ ಒಹುದು.

ವಾಂಞಾಲಯದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರರು ಇದ್ದ ಕಾಲ ಪರ್ಮಿತಿ (೧೬೭೧) ವಿಜಯ ದಾಸರ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ (೧೬೮೭-೧೭೫೫) ಅದೇ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಕ್ಷೇಪಿತೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ ಛಿದ್ರಗೊಂಡು ಕುಂಠಕೋಣದತ್ತ ಸರಿಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಸಾಹತಿಕರು ತಾವೆ ಸ್ವಪಂತ್ರರಾಗಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಹುದುನಿ ರಾಜ್ಯವೂ ಒಹುದು, ಬಿಜಾಪುರದ ಅದಿಲ್‌ಶಹ ನವಾಬ ಅಟ್ಟಿಹಾಸದಿಂದ ತಾನೆ ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದು ಘೋಷಿಸಿಕೊಂಡು ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಅವರಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ, ಹಿಂದೂಗಳ ಒಗ್ಗು ಗೌರವವಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ. ಶ. 17ನೆ ಶತಮಾನದಿಂದ 18 ನೆ ಶತಮಾನದ ವುರಾಧ್ಯಕ್ಷವರೆಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿದ್ದವು ಇದೇ ಗೊಂದಲವೆ ಉತ್ತರಕರ್ಣಾಟಕದ ರಾಯಚೂರು, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಉತ್ತರಕರ್ಣಾಟಕ ರಾಯಚೂರು, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಬಾದಾಮಿ, ಉತ್ತರನೂರು, ಅದವಾಮಿ, ಗದಗಲ್, ಎತ್ತಿಹೆ ಮುಖ್ಯ ಮೆರೆ ಅಳ್ಳಿಕೆಯೆ ಇದ್ದದ್ದು. ೧೭೦೪ ರಿಂದ ೧೭೬೧ ರವರೆಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ದಳವಾಯಿಗಳ ಕಾಲವೆಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಯೆಂದ್ವು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದೆ. ಜನೆಗೆ ಉತ್ತರಧಾರಕದಲ್ಲಿ ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದ ಮೊಗಲ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಹಿ ಕೂಡು ಬದ್ಧಿತ್ತು. ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮು, ಮರಾಠಾಪೇಷ್ವೆಗಳು ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣಾ ಕಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತವಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಪರ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೆದೇ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲವೆ ? ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ೧೭-೧೮ನೆ ಶ.ದಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದೆ ಒಹತನ. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಿರುಕುಳ ಜೇರೆ.

ವಿಜಯದಾಸರು-ಪರಿವಾಸರ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದ ಆಂದೋಲನವೆ ಸ್ವರೂಪ

ಇಂಥ ಅತ್ಯುಚ್ಚ ಒಹತಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದವರು ವಿಜಯದಾಸರು. ಸಾಮಾನ್ಯರ ಜೀವನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅನೇಕ ಎಡರು-ತೊಡರಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಹಿಡ್ಡಿಕೊಂಡು, ಸಮಾಜದ ರಾಜ್ಕತ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಂದ ಸತ್ಯ-ಧರ್ಮ-ನೀತಿ, ದೈವಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿ ಪರಿವಾಸರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ, ಹೇಭಕ್ತಿ ಬೆಳೆಸಲು ವಿಜಯದಾಸರು ಅರಿಸಿ ಕೊಂಡದ್ದು ಪರಿವಾಸದೀಕ್ಷೆ. ಮನೆಮನೆಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಆಂದೋಲನ ಸಂದೇಶ ತಲುಪಿಸುವ ತಾಳೆ, ತಂಬೂರಿ. ತಂಬೂರಿಯೆ ಶ್ರುತಿ ವಿನಾಟಿದಂತೆ ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಂದೋಲನವು ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಕೆಂಗೆಟ್ಟ ವಿಧವಿರ್ಷಯರ ಬಲಾತ್ಕಾರಕ್ಕೊಳಗಾದ ಎಷ್ಟು ಜನ ಹಿಂದೂಗಳು ಮಹಾಂತರ ಅದರೊ. ಪರಿವಾಸರ ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತದ ಆಂದೋಲನ, ಇದನ್ನು ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿವಾರಿಸಿತು. ಒಹತಿನಲ್ಲಿ ಒಹತುಮಾನೆ, ಉತ್ಸಾಹ, ದೈಯೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ತತ್ವ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಇದಿಷ್ಟು ಅವರು ಕೊಡಲೆತ್ತಿದುದು. ತಮ್ಮ ನೂದಾರು ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ. "ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾದಿರಾಜರಲ್ಲಿ ಮೂಳಕಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತೋರಿಬಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ ವಿಜಯದಾಸರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಣಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು, ಅನಂತರ

ಒಂದ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ 'ಹರಿಕಥಾಮೃತಕಾರ'ದಲ್ಲಿ ಅದು ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು ಎಂಬ ಮಾತು ಕೊಂಡುಬಂದಿದೆ.

ವಿಜಯದಾಸರ ರಚನಾ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ

ವಿಜಯದಾಸರ ಮನೋಧರ್ಮ ಅವರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ನಿಷ್ಠೆ, ಮಧ್ವಮತ ವ್ಯಾಸರ, ಆಚಾರ-ವಿಚಾರ, ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಹರಿಕಾರದಷ್ಟು ವಿದ್ಯಯ ವಿಜಾ ಬೇರೆ ಸುಳಿಯೇನುಂಟಿಲ್ಲ. ಇದು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತ ಮಿಥನೆಯಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕ ಮಟ್ಟ ತಲುಪುವ ವೀರ ವೈಷ್ಣವ ನಿಷ್ಠೆಯೊಬ್ಬ (ವೀರಶೈವರಲ್ಲಿ ಮಾಹೇಶ್ವರ ನಿಷ್ಠೆಯಿದ್ದಂತೆ). ಮಧ್ವಮತ-ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಹರಿಸಮೋತ್ಪಮತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬೇದಾಂತ ಸಾರುವ ಆದ ಕೃತಿಗಳೇ ವಿಜಯದಾಸರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು-ಅದೂ ಸುಳಾದಿಗಳಲ್ಲಿ. ಆದರಿಂದಲೇ ಅವರಂ ಗಾದಿಗೂ ಮಧ್ವತತ್ವಪ್ರಿಯರಿಗೆ, ಮಧ್ವ ಆಚಾರ ಪ್ರಿಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯಂ ರಾಗಿವ್ವಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಚಾರ ಎಷ್ಟು ಮುಂದುವರಿಯಿತೆಂದರೆ ನಮಾವ್ಯಸಮೋಪಮತಃ ಎನ್ನುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ, ವಿಜಯದಾಸರ ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಲಿತ ಬಂಧ ರಚನೆ, ಸುಕುಮಾರತೆ ಕಂಡು ಬಂದರೆ, ಸುಳಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತತ್ವ ನಿಷ್ಠೆ, ಗಣನತೆ, ಜಟಿಲತೆಯೆಂ ಪ್ರಮುಖ ಗುಣ. ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಮೊದಲ ಸುಳಾದಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ.

ಗುಣವುರಂದರವಾಸರ ನಿಮ್ಮ ಚರಣ ಸರೂಪವಂದ

ಗರವ ರೂಪರ ಮನಿ ನಮಿಸು ಪೂರವ ಭಾರವ ನಿಮ್ಮದಿ : ಎಂದು ಹೇಳಿ ದಾಸಪುರಂದರ ಪಾದಮಾ ಪುಂದರನೊ

ವಿಜಯದ ವ್ಯಾಸಾಭಿಮಾನೋ ಜನಿ ಎಂದು ಅಂತಿಮವಿತ್ತ ಗುರಂಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದಂತೆಯೆ ತಾವು ತಮ್ಮ ಲೌಕಿಕ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೂರು ವರ್ಮ ಪರಾಕ್ರ, ಇವ್ಯನಿಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ. ಅಂದರೆ ೧೭೫೫ ರಲ್ಲಿ ಇದು ರಚಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ವಿಜಯಂ ದಾಸರಂ ಭೃಗುಮಹಿಗಳ ಅಂಶರೇಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಅವರ ಸಾಕುಮಂತ್ರಳಾವ ಮೋಪವದಾಸರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.^{೧೧೧} ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷಿತನಿರಿಸಿದ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ಮಾಯವಾದವೇನು ? ಬಡತನದ ಬೆಂಕಿ ಬಂದಂಮಾಧವನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕರಷ್ಟೆ : ಕಡು ಬಡವರಾದವರನ್ನು ಬೇವರೇಕೆ ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ಕೊರಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ :

ಯಕೆ ಪ್ರಚ್ಛಾದಿ ಇನ್ನು ಎಲೆ ಪಯಿ

ರೋಗರೋಗಲಸುಗಾಲ ತಿಂದು ತಿಂಬುವಂತೆ ಮಾಡಿ 101

ಎಲ್ಲಿ ಬೆಡವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಸೊಡ್ಡೆಲ್ಲದೇ-
 ಒಲ್ಲದೋ ಸಾಕು ಈ ನರಂಜ್ಜ.....

ಬಡವ ಒಡ್ಡಿರಲಿ, ವಿವಿಜಯವಿಡಲ ನಿ
 ಸ್ವೆದ್ದೆನೊಬರ ಸುಗದ್ದಿ ಸುನವರಿಯೋ.....

“ಇದೆಲ್ಲಾದರೂ ಬಡವ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗೆ : ಪರನೇಶಿ ಬಾಡವಗೆ ದಿಕ್ಕು ವಂತ್ಯಾವನೋ”
 ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಾಡಲು ಅವರಿಗೆ ತಾವು ಅನುಭವಿಸಿದ ಬಡತನದ ಬೆಗೆಯೂ ಕಾರಣ.
 ನೋವಿನೊಂದಿಗೆ ತಂದ ಸ್ವಾತಿಗಾಯದು. ಕಡೆಗೆ” “ಕೊಡುವವನು ನೀನು ಕೊಂಬ
 ವವನು ನೀನೆ” ಎಂದೂ ಹಾಡಿದರು : ಬಡವನಾಳೇನು ಬೆಡಲಿ :

ಹದಿನಾರು ಪುಟಗಳ ಅಲ್ಪನಿಧಿ ಬೆಡವರ (ಬಾಯ್ನಿ ರೆಡು-ಪಾಪಾಂಕರ)
 ಇದು ಸಮಯಾಚ್ಛೇದಿ ಬೆಳೆ ತಾವು
 ಮನದ ಕೇಳಿ ಮೂರನೊಂದಾಗಿ ನೋಡುವದು
 ಮನದಮನವನೇನು ಕೊಡುತ್ತಾ ಹರಿಯು #
 ಹೀನವೈತ್ತಿಯು ಹಬರಗಾಣೆಯವು ಬಡವರು
 ಗಾಣಡು, ತಿರುಗಿ ಬಲದಿಡೆ
 ಛಾನುಕೊಡೆ ಕೆಲ ವಿಜಯ ವಿಶಲರೆಯು
 ನೀಡ್ಡೆದಿಟ್ಟ ಕೊಡುಕೊಂಬರುಡೆ #

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಾಣವೈತ್ತಿನ ಉಪಮೆ ತಂಬ ಸಹಜವಾಗಿದೆ.

ವಿಜಯವಾಸರಂಥ ಹಿರಿಯ ಬೇವ ತಾನು ನೋಡು ನೋವುಂಡು, ಬೆಡಾದ
 ನಂತರ ಪ್ರೀತಿಯೊಂದಿಂದ ಬೊಡೆ ಹರಿವಾಸದೀಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಗುರುಕೃಪೆಯಿಂದಾಗಿ
 ಅಡಿಬ್ಬು ಹಾಡಾಗಿ, ಅನೇಕರಿಗೆ ದಾತಾರವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದಾಗಿ, ಹಿಂದೆಮ್ಮ
 ಕಳೆದ ಕಾರ್ಪಣ್ಯದ ದಿನಗಳನ್ನು ನೆನೆಸೆವೆದು ನಕ್ಕು ಹಾಡಿರುವಂತಿದೆ :

ನಿನ್ನ ಪುಣ್ಯದೆಯಿಂದ ನಿಮೆಲ ಪಳೆದು ಬಡು
 ಮನ್ನಿಸುವರೊ ಮಹಾರಾಯು #೨೩

ಎನ್ನ ಪುಣ್ಯಗುಣದ ಕುಪರಿಹಯಂತೀನೊ
 ನಿನ್ನದೆ ಸಕಲ ಸುನಕ್ಕು #೨೪. ೨೩

ಒಬ್ಬ ನೆಗೆತ ಮೊಟ್ಟೆಗೆ ಹಾಕುವುದಕ್ಕಿತ್ತು
 ತಕ್ಕಿಬ್ಬುಗೊಡೆನೊ ಹುಡೆ

ನಿಜ್ಯಕವಿಯೆಂದಿ ಸುತರ ಕೀರ್ತಿಯೊ
ಪ್ರಿಯವನುನೀನಿ ಪರಿವು |

ಸಂಕಟವೆಂದಿ ಸುತ ಸೌಖ್ಯವೆಂದಿ
ನೀನಿ ಕಾಣದೆ ಬಳಿದಿದನೀನಿ
ವ್ಯಾಜವೆಂದಿ ಕವಿಯಾದ ನಾನಾದರಾಗೆ
ಭಾವಿಸುವುದು ಮಕ್ಕನೊ |

ಕರ್ನಾಟಕದವನು ಕಾಣದೆ ಪರಗಿ
ಲೂಕು ದಿವ್ಯ ಸುತನ (ಉದಾಹರಣೆ)
ಮಾಡಿದರೊಂದಿ ಬಹುಬದನೊ ನು
ವ್ಯಾಜವೆಂದಿ ಕವಿಯಾದ ನಾನಾದರಾಗೆ |

ನಿಜ್ಯಕವಿಯೆಂದಿ ಸುತರ ಕೀರ್ತಿಯೊ
ಪ್ರಿಯವನುನೀನಿ ಪರಿವು |
ಯಾವನು ಕವಿಯಾದ ನಾನಾದರಾಗೆ
ಭಾವಿಸುವುದು ಮಕ್ಕನೊ |

ಮಧ್ಯಮವಾದವನು ಅಧಿಕವನು
ಮಧ್ಯಮವಾದವನು
ಅಧಿಕವನಾದವನು ಸುತರ ಕೀರ್ತಿಯೊ
ಮಧ್ಯಮವಾದವನು ಪರಿವು |

ಮನುಷ್ಯನೊಂದಿ ಕವಿಯು ಪರಿವು ನು
ಮನುಷ್ಯನೊಂದಿ ಕವಿಯು
ಮನುಷ್ಯನೊಂದಿ ಕವಿಯು
ಮನುಷ್ಯನೊಂದಿ ಕವಿಯು |

ದೈವವಾದವನು ಕವಿಯು ಕೀರ್ತಿ
ಮನುಷ್ಯನೊಂದಿ ಕವಿಯು
ಮನುಷ್ಯನೊಂದಿ ಕವಿಯು
ಮನುಷ್ಯನೊಂದಿ ಕವಿಯು |

ಇದು ಅವರಿಗೊಂದಿಗೆ ಬಂದ ಭಾಗ್ಯ-ಹಿಂದಿನದಿವನುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವರಣೆ. ಮಹಾಕವಿ ಜನರ ಸಂಗಮವಾದ ವಿಜಯನಗರದ "ಸೋನ ಬೆರಗಿನ ಉಪವೃತ್ತ ಎಂದಿಗು" ಅದೇ ಪದವು ಭಾಗವತರ ಪದವಾಗಿ "ಮಧ್ಯಮವಾದವನು" ಈ ಪದವು "ಗಾಳಿಗೊಂದಿ ದಿವು".

ಪರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಯಾವ ಕವಿಗಳೂ "ಸೂಳೆಗಿಕ್ಕುವವಿತ್ತು" ಎಂದೆಲ್ಲ ಬದುಕಿನ ಕೆಲೋರ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸುರುವ ದಾಸವರ್ಮರು ಕವಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು ಇದು : "ಸಾವಿರಕೋಡೆ ಪೂಜೆ ಪರಿವಾಸನಾಗೋದು ಇಂತಾದವರ ಅವರ ತೊಳೆಲಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಪರಿದಿಲ್ಲ."

ಪರಿಯೆ ನಿನ್ನಾಧೀನ ಜ್ಞಾನೋದ್ರಿಯಂಗಳು
 ಪರಿಯೆ ನಿನ್ನಾಧೀನ ಕರ್ಮೋದ್ರಿಯಂಗಳು
 ಪರಿಯೆ ನಿನ್ನಾಧೀನ ಪಂಚ ಭೂತಾತ್ಮಗಳು
 ಪರಿಯೆ ನಿನ್ನಾಧೀನ ಮನ ಚಿತ್ತಾದಿಗಳು
 ಪರಿಯೆ ನಿನ್ನಾಧೀನ ಸಕಲ ಚೇತನವು
 ಪರಿಯೆ ನಿನ್ನಾಧೀನ ಸಕಲ ಚೇತ್ಸುಗಳು

(ದೀಕ್ಷಾ ಸುಲಾದಿ)

ಎಂದೂ ದಿನ್ನೆವಿಡಿ ನೀನು "ಕುಳುಮದ ಕುಳುವೆ ಪಗುಮದ ಪಗುವೆ । ಮುಳುಮದ ಮುಳುವೆ ಅಳುಮದ ಅಳುವೆ । ಉಳುಮದ ಉಳುವೆ ಉಡುಮದ ಉಡುವೆ" ಎಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಯು "ವೇಮಿಸಿದ ಕಾರೂ ಎನ್ನ ಪರೀರದೊಳೆಗೆಭರಿತವಾಗಿದೆ ಹೊರಗಿದ್ದ ಸರಳು ಬೆಲೆಮಾಡಿದಂತೆ ಈ ಸರಳು ಧನವಿತ್ತು ತೊಂಬಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ಜೀವ ಎದವರೆಯುವ ಪರಿ ಪರಿಯು ಪೂಜಿಸಿಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಅವರ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನ ತುಂಬ ಹಿರಿದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಮಧ್ಯನಿಷ್ಕರಜ್ಜವವರನ್ನು ಜನ್ಮಾಂತರಕ್ಕೆ ಅದರಿಸುವವರಲ್ಲ ; ಅಂಥ ನಿಷ್ಠೆ ಪೂಜೆ ವೀಯ ದೈವಿಯಿಂದ ಒನ್ನೊನ್ನೆ ಸರಿಯೆ ಎಂಬ ಅನುವನಿತ ಬರಂತ್ಸದೆ. "ತನ ಮುದ್ರೆಗಳಿಲ್ಲದಂಥ ಮೂವನ ನಿನ್ನ ಅದರೋತ್ತೀಳಿರಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ತಾಣಂತಿರಲು ಉಪ್ಪು ಚಾರವನು ಮಾಡೆ ಜನ್ಮಾಂತರಕ್ಕೆ ನಾನು" ಎಂಬುದು ಪಾಸುಹೋತ್ತಾಗಿ ದಾಸರ ಸುಳಾದಿ ಗಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲ ಯಾವುದೋ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು :

"ವರ್ಣಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಭೂತದ ಜನ್ಮ"¹⁷ ।

ಬರಬರವಳೆಗೆ ಮರುತಮಾಣೆ ಬದು" ಹಾಗೂ "ಧೋರೆ ನೀನೆ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಅರಾರು ಹಿರಿಯರೋ" ಎಂಬ ಪರಿವಾರವ್ಯಾ, 'ಪರಿಯೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿದೋಳನೆ ತಿಪಾ ಮನೆ । ಪರದೈವ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತ" ಎಂದೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಕರುಣಾಬಂದದ ನೀನೆ ಅಳುತು ಅಳುತು' ಎಂದೂ ಮೊರೆಯೆದಂತ್ಸ "ವಿಜಯವಿತ್ಸಲ ನೀನೆ ಗತಿಯೊ ಅರೊಂದು ಪುರದೊಳು" ಎಂದೂ ದೈವ್ಯತೆಯಿಂದ ಟೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಸತ್ಯತಮರುವಾಗಿ ಉಕ್ಕಿನ ಯೋಜನೆ
 ಉಪ್ಪುದೋರತಾಗಿ ಸೊಕ್ಕಿನ ಯೋಜನೆ
 ಸೊಪ್ಪುದೋರತಾಗಿ ತೆಂಪಿನ ಯೋಜನೆ

ಕುಪ್ಪೆದೊರೆಕಿದಾಗ ಕುಪ್ಪೆಯ ಯೋಜನೆ
 ಕುಪ್ಪೆದೊರೆಕಿದಾಗ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ಯೋಜನೆ
 ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ಉಪಾಂಗ ಸಪ್ತದ್ವಿಗದ ಪಂತೆ ||

ಎಂದಾಗ ಭವ, "ಆಸೆಯ ಮ್ಯಾಲೆಯ ಇರುವುದೆಂದನಿತ್ತುದೆ, ಆದರೆ ಅದೊಂದು ಸಹಜ ದುರ್ಬಲತೆ. ದಾಸದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ವಿಜಯದಾಸರ ಅಂತಸ್ಸಾಧನೆ, ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆದರೆ ಭಕ್ತಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿ :

"ನನ್ನ ದಾಸರು ಪೊನ್ನ ವರನನೆ ಎವೆಗಾಗಲಿ
 ನಿನ್ನ ದಾಸರು ಉಡೆ ಎಂಟು ಎಣೆಗಾಗಲಿ

ಎನ್ನುತೆ ಕೊನೆಗೆ

"ನನ್ನ ಭಕುತಿಗಿಂತ ನಿನ್ನದಾಸರ ಪಾಡೆ
 ವಸ್ತುಪದಲಿ ಭಕುತಿ ಎನ್ನೆಗದು ಬಲು ಪ್ರೀತಿ"

ಎನ್ನುತ್ತ ದೇವರಿಗಿಂತ "ಡಿಂಗಡಿಗನು ಹೆಚ್ಚುಂಟು" ಸಾರುವಿಕೆ ವಿಜಯದಾಸರೇದನು : ಅವರಿಗೆ ಹೊನ್ನ, ಹಣ, ಮಂತ್ರಿಣೆ, ನಾನು ನನ್ನದೊಂದು ಮನುಷ್ಯ ಎಂದೆಂದೂ ಬೇಡ, ನಿನ್ನವನು ನಿನ್ನವನೆಂದನಿತಿ ಮನ್ನಿಸಿ ಸುಖಪಡೆಕೆ ವಿಜಯವಿಲ್ಲಲ : ಇಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕ ಅಲೌಕಿಕಗಳ ವಡುವಣ ದಾಸರ ಹೊಯ್ಯುತ್ತವೂ ತಿಳಿಯಬರಲಿತ್ತುದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹರಿವಾಸರಿಗೂ ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೈವವನ್ನು (ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿ-ಮಂಥ್ರ ಪರಿಧಾಪೆ) ಕುರಿತು ಧ್ಯಾನಿಸುವ "ಉಪಾಸನಾ" ವಿಧಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಉಪಾಸನಾ ಭಾಗವ ಸುಳಾದಿಗಳೆಂಬ ವಿಜಯದಾಸರು ಅನೇಕ ಸುಳಾದಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಾಸನೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಹಂತ, "ಧ್ಯಾನವನು ಮನುಷ್ಯ ಬಿಂಬ ಮೂರುತಿರಂ" ಎಂಬ ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಮಾಡಿ ವಶ್ಯೇ ತೋರುತ್ತಾಳೆ ವಿಜಯದಾಸರು

"ಗುಣ ಪಾಲ್ಕುರಿಂದಲಿ ಉಪಾಸನವೆನೆಮಾಡು |
 ಕ್ಷುಣ್ಣುಣೆ ಹರಿವಾಸವನು ನೋಡುತೆ
 ಅಂದನು ತಿಳಿತು ಬಿಡುತೆ ನೆಮತೆ
 ಭನವನುನಿಲ್ಲದೆ ಮನ್ನೊಬ್ಬರಿಲ್ಲವೆಂದು"

(ನಾಲ್ಕು ಗುಣ : ಸತ್, ಚತ್, ಅಮರ, ಅತ್ಮ)

ಹರಿಯ ದಶಾವತಾರ ವೇದಾಸೆಯಂತೊ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಮನದೊಂಬಿ ಮೊದಿಲುಂದಿದೆ :

ನೋಮನೆ ಕೊಂಡು ಕರೆಯಾನನೆ ಕಾಯದೆ
 ನೋಮಪಾನವೆರೆಯಾರರನಾಡು
 ಹೆವೆಗಿನ್ನೆ ಕೊಂಡು ಭೂದಿಂದು ಕುಳುತಿದೆ

ನೈರ್ಮಲಗುಣವೆನಾಗಿ ಅಮೃತವಿಗೊಲಿದಾ
 ಎಂದೂ ಕಲ್ಪಿಯಂತನರ ಮುಂದಾವರಿದಿದೆ, ಓತವೈಶ್ಣವತವಾಗಿ
 ಭೂಮಿವಳಿದು ಸುಖ್ಯವಾಗಿ ಪುರವಿತ್ತ
 ಪಾವದಿಗೈಯನಿ ಭೀಮನೈವರ ಗೆತ್ತ
 ರಾಮನುಂಕುಂಕಿತನಾಗಿ ಪಾಪನರ ಮುಂದಿಡಾ
 ಭೂಮಿವಳಿತನ ಸುಖ್ಯವುಂದ ಗರಿದಾ
 ಈ ಮಹಿಮೆಗಳು ಲಲಾಮರಾವುತವಾದಾ
 ರೂಮ ರೂಮ ಕೀಟ ಪಾಪರಗಳಿಂಟಾ
 ನೋಡುವವಾಮು ಸರಿಮೀಯುವಿವರ ಸಾರ
 ಭೂಮಿ ನೆಕಲ ಉದ್ಯಮನು ಈತನೆ ||

ಈ ರೀತಿಯ ಸುಳಾದಿಗಳು ವಿಜಯದಾಸರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲಿ ಪರಿನೇವೆ, ದಾಸತ್ವ, ಆವರೋಕ್ಷಾನುಭವ, ಸಾಧನೆ, ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷ್ಠೆಗೆ ಪ್ರಾರಾಧ್ಯ.

ವಿಜಯದಾಸರ ಸಾಧನೆ, ಉಪಾಸನೆ, ದಾಸ್ಯಭಾವ, ಆರ್ತಕೆ, ಭೂತಾಪನೋಧರ್ಮ, ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರೀತಿಯೆಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಿ ಆತ ಒಲಿದು ಬಂದ ಸಂದಿನವ ವಿಜಯದಾಸರು ಪಾಡಿ, ಕುನಂದದ್ದೆನ್ನೋ :

“ಸುಖದವರಾದ್ದೆ ಕೃಷ್ಣಮಂದ, ಭೋದವರಾದ್ದೆ ಕೆಂಗೆಗೆ ಭೂಭೂತವ ಪುಟ್ಟ
 ಗೊಂದಿಯಂದಿ : ಎಳೆಮಿಂಟುತ ಕೆಂಗೆಗೆ ಭೂ ಭೂತವತೆ”

ಎಂದು ಪಾಡುತ್ತ, ಆ ಸಾರ್ಥಕತೆ, ಸರಸೆಯ ಬೇರೆ ಪರಿ :

“ಅಂತರಂಗದ ಕದವು ತೆರೆಯತೆಂದು
 ಎನು ಪೂಜದ ಭೂವು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೊಡತೆನು ಎನೆಗೆ”

ಎಂದು ಪಾಡುತ್ತ ತಮ್ಮ ತೊಂದಲವೆಲ್ಲ ಪಾರಿಣೀಯತೆಂದು ಪಾಡಿದ್ದಾರೆ, ಪರಿ ಕರಣ್ಯ, ಗುರುಕರುಣೆಗಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತ :

ಪರ ಕರೀಣವೆಂಬಾಥ ಕೆಲಿ ಕೈಯೊಡತೆನು
 ಗುರುಕರೀಣವೆಂಬಾಥ ತೆತ್ತಿಯಂದ
 ಪರಮ ಭಾಗವತೆಗೆ ನೆಪವಾನವರಿ ಪೋಗಿ
 ಪರ ಸ್ಮರಣೆಯಂದ್ಲಿ ಬರಿಗೆ ಮಂದ್ರಯ ತೆಗೆದ ||೨||

ಭಕ್ತಿ ಕೈದವೆಂಬು ಪ್ಪಾನದೀಪದಿಂದ
 ಅಪ್ಪಾಗಿ ಓತೆನೀಯೆ ದ್ವಾರದೊಳಗೆ ಭಿಷ್ಣ
 ಎತ್ತನೋಡಿವದತ್ತ ಸ್ವರ್ಗದ ನೆವೆ ||೩||

“ಆ ನಂದಕಂದನೋಲಿಯೆ ಪಾಪಂದದ್ದೆ ಪ್ಪದ ವೈಂದ” ವಂದಿಸಿಂತವರಿಗೆ.

ವಿಜಯದಾಸರ ಸುಳಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಚಾರದಿಷ್ಟೆ ಬಗೆ ಹೇಳಿದವು. ಅದಕ್ಕೂ ಮೀಸಲಾಗಿರಬೇಕೆಂದರೆ "ಪ್ರಮೋದಭಾಗ ಸುಳಾದಿ" "ಸಾಧನ ಸುಳಾದಿ"-ಹೀಗೆ ಆವೇಶ ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಮಾತೃಭವನ ವಾದ್ಯಮತ ಶೈಷ್ಟ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಅದ್ವೈತ-ಮಾಯೋವಾದ ಮಿಂಡನೆ : "ಅವಾವ ನರಕದಲಿ ಒಪ್ಪಾಣಲಿಟ್ಟಿರುಂ ಇಷ್ಟೆ | ಪಾನೋಲ್ಲೆ ವಿಂಧ್ಯವಾತವ" ಎಂದು ಸಾರುವ ದಾಸರು "ಮಧ್ಯಮತವ ಪೊಂದದವನ ಭರಂತಿ ಯಾತಕ ಉರ್ಧ್ವಾ ಪುಂತ್ರ ಕಿವ್ವದವನ ಕರ್ಮವ್ಯಾತಕೆ" ಎಂದೂ ಭೋಷಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿರುವ, ಮಧ್ಯಮತದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೈತವಂಥದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವೈತ ವಿಶ್ವಾಸವೆ ಕಾರಣ, ಅದೇ ಕೆಟ್ಟು : ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯ ಅಲ್ಲ : ಕುಳಾದಿಗಳಂತೂ ಸ್ತ್ರೀರಾದರಕ್ಕೆ : ಅವು ನಾರಿಕೇಳವಾತವ : ಅವರು 'ಕೋಶಮಂಗದಾಸ' ನಾದರೂ ಆರ್ಚಿಸಿದ್ದ ವಿಧ್ಯಪ್ಪು, ಸಾಧನ-ಸುಳಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಡುಗಟ್ಟಿದ. ಪ್ಯಾಸಕೂಟಿ ವವರ, ಅಚಾರ್ಯರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥ, ವೇದಾಂತ ವಿಚಾರವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಜಯರಾಯರಿಂದ ಕವ್ಯ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಿಯೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಹರ ಅರಿಯಲನದ ಪ್ರಧಾನ ನೈರೂಪಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತವ ಧರ್ಮ-ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಸರಣ, ತತ್ತ್ವ ಭೂಯಿಷ್ಟೆತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ : ಸ್ತ್ರೀಪರಮೆ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರತ್ವ, ಇತರ ದೇವತೆಗಳು ಅವನ ಅಧೀನರೇಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸುಳಾದಿಯ ಭಾಗವಿದು :

ಬೊಮ್ಮಲೊಳಗೆ ಬೊಮ್ಮೆ ತಿವರೊಳಗೆ ತಿವರೂವ
 ರಮ್ಮಯತನ ನೀನ ನಾನಿವಾಣ
 ಒಮ್ಮನವರ ಅವರ ವತವಾಗಿ ಸರ್ವದಾ
 ಅಮ್ಮಮ್ಮಾ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಮಾರುವೆ
 ಸುಮ್ಮನವರಲ್ಲಿ ಶುಭಾರೂಪನಾಗುವೆ
 ಹಮ್ಮಿನವರಲ್ಲಿ ಅನುಭವರ್ಯಾ.....

ಎಂದನ್ನುತ್ತ ಅರ್ಚನೆಯ ಸ್ತ್ರೀಶೈಷ್ಟ್ಯ ಹೇಳಿದ ವಿಶ್ವನಿರಾಡ್ ಸ್ವರೂಪದ ಧರ್ಮನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ ಈ ರೂಪಾರಿ ವಿಧಾನ, ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸ ಬಳಕೆ ಅನನ್ಯ ಅದದ್ದು.

ವಿಜಯದಾಸರ ಭಾಗವತವೃತ್ತೆ, ಪುರಾಣವೃತ್ತೆ, ಭಕ್ತಿಭಾವ, ಮಿಗಿಲಾದವರಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರು ಹೇಗಿರಬೇಕೆನ್ನಲು "ಹರಿದಾಸ ಲಕ್ಷಣ ಸುಳಾದಿ" ಎಂಬ ಒಂದಂ ಸುಳಾದಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹರಿಯಂ ನೆನೆದಂದಂ ಶುಭಮಂಗಳ, ಹರಿಯಂ ನೆನೆಸದ ಎವನ ಅನಮಂಗಳ : ಅದೇ ಅವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ :

"ಕೊಟ್ಟಲೊಳಗೆ ಇಷ್ಟ ತಿವುವನ ಮೊಗನೊಡಿ |
 ತುಷ್ಟಳಾಗಿ ಬಣಿ ತೆಗೆದೆತ್ತಿ ಮೊರೆಯಿ |
 ಕೊಟ್ಟು ಸಂಪ್ರಸಿದ ತು" ವಿಜಯವಿಕ್ರಮನ ಮಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯ. ಅದನ್ನು

ಅವರು ಸರಳ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ ದಾಸರು, ಪಾಡಿದವ "ವಿಗ್ರಹವನು ನಿರಿಸೊ ವೆಂಕಟ", ಕೃತಿ "ಈಸೊಬಗು ಇನ್ನಾವ ಕ್ಷೇತ್ರವಲಿ ಕಾಣೆ" ಎಂಬುದು ವ್ಯರಾದರ "ಈವರಿಯು ಸೊಬಗಾವ ದೇವರೊಳು ಕಾಣೆ" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಹೋಲುವುದಾದರೂ, ಅಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭಿತಿಯೆ, ತಿರುವತಿಯ ಯೋಗ್ಯ ವಿಜಯದಾಸರು ಅದನ್ನು ಸಲ ಮಾಡಿದರೋ ; ಒಮ್ಮೆ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವದ ಸಮಯ ಸ್ವಾಮಿಯ ಸೇವೆ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಪಾಡಿದ್ದು ಯೂರನ್ನು ಕುರಿತು :

"ನನ್ನ ದರುಶನೆ ಅನವಶ್ಯವೇನು ಮಾಡು
ವ್ಯಾಸನಂತರ ದಿವ್ಯರೇನು ಕೊಡಲು ಒಂದೆ" ಇದು ಪರಿವಾಸ ಭಾವ :

"ಸ್ವಾಮಿಯ ಹಿರಿಮೆ ಪಾಠೋ ಪರಿವಾಸ ಗುರಿಮೆ ಏಕೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಾಡುವ ಈ ಕೀರ್ತನೆಯ ಸರಸ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ."

"ಎಲ್ಲಿದ್ದೆಯೂ ನಿನ್ನ ಪ್ಯಾಪ್ಪಿತಾಪಾಗರಲು | ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಕಾಣುಪ್ಯಾಭವೊ |
ಸೊಲ್ಲಗೆ ಸ್ತಂಭವಲಿ ಕೊಂಡಿದ ಮಹಾಮಹಿಮೆ | ಎಲ್ಲಿದ್ದವೇ ನೀನು ಬಲ್ಲ
ಭೂತಲಗಿ |"

ಇದಲ್ಲದೆ, ತಿರುವತಿಯ ಪ್ರೀತಿವಾಸವನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ನಿಂದಾಸ್ತುತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು

ಅಯಿಮಂಗಳೆ ನಿತ್ಯ ಸುಭಮಂಗಳೆ
ತೊಳೆಗಿಡ್ಡಿಯ ತಿಲು ತಿಲು ತುಳಿಗುಲಲು
ಇಲ್ಲ ತುಳಿಗುಲಿಯ ಸುಳು, ಮೂಪಾಡಿದರೆ
ಎಲ್ಲವೆನು ಕುಣೊಲು ಕಲ್ಪಧೂರಗೆ..... 108
ತನ್ನ ಕೊಡುವೆನೆಯ ಮುನ್ನೊಗಾರವುದ ಬದು
ತನ್ನ ಗುಡಿಯ ಭಿನ್ನ ಜನರಿಗಿಲ್ಲ
ಹೊನ್ನೆ ಮೂಕಾರು ಕೊಡು ತನ್ನ ದರುಶನ ಕೊಡದೆ
ಕನ್ನೊಡೆಯ ಹೊಡೆಸುವ ಅಪ್ಯಾಯಕಾರಿಗೆ..... 109

ದಾಸರು ತರುವ ಪ್ರಾಸ, ರಮ್ಯ, ಅನುವಮ್ಯ, ಇಮ್ಮು ಹಿಮೇರು, ಈ ಪದಪ್ರಯೋಗಗಳು ಜಾನಪದ ಧಾಟಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, "ಭೀಮ ಪಾಮಕಾಮಿನಿಯಾದನು" ಕೃತಿ, ವಾದಿರಾಜರ "ಭದ್ರನೇನಕಾಮಿನಿಯಾದನು" ಎಂಬ ಕೃತಿ ಹೋಲುವಂತಿದೆ. ವಿಜಯದಾಸರ ಹೆಚ್ಚಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ, ಹೊಲೆಯ ಸುಳಾದಿ, ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರಲ್ಲಿ ಆ ಮನೋಭಾವವಿತ್ತು ಎಂದೂ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮೂಡಿಸಬಾರದು.

"ಹೊಲೆಯತಾಯೋ ಈ ಕೆಲಸುಗಳೋಳೆ ನಿ !

ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ತಿಳುವುದು ಸುಲಭ ಮಾಡಬಹುದು" ಎಂದು ಆರಂಭ ಆಗುವ ಈ ವಿದಿದಾಸ ಸುಳಾದಿ, ನಿತ್ಯ ನೈಮಿತ್ತಿಕ ನಿಷ್ಕೆಯಿಂದ ಮಾಡದ, ಅಪಕೀರ್ತಿವೈಶ್ಯ, ಹೀಗೆಲ್ಲ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ "ಅಸೂರಾದಿ ವಿಜಯವಿಠಲನ ದೈವವೆಂದೂ ಕುತಲದಿ ಹಾಡಿ ಪಾಡಬವ ಹೊಲೆಯ"ನೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಸಂಧಾರಣಾ ವೆನೋ ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯ, ಕಲ್ಪಿತ ವಹಿವೆ ಕುರಿತು ದಾಸರು ಹಾಡಿರುವ ಕೀರ್ತನೆ, "ಕಲ್ಪಿನಿಂದ ಸರ್ವಕೃಲ ಜಾಹುನೋ" ಎಂದಾರಂಭ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯದ ಜೊಗೆ ವ್ಯರಣಾ ಪ್ರತ್ಯಯೋ ಇದೆ. ಕೊನೆಗೆ "ಕಲ್ಪನುನೀಕ್ಷಿತವೆ ಕಾಲ ಕಾಲದಿ ನಿಮ್ಮ, ಕಲ್ಪು ವನಸನು ಬಿಟ್ಟು ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ" ಆಗ ಕಲ್ಪಿಅಂಥ ಸ್ಥಿರ ಮುಕುತಿ ಪದವಿ ವಿಜಯವಿಠಲ ಕೊಡುವ ನೆಂದೂ ಸಾರುತ್ತಾರೆ.

ವಿಜಯದಾಸರ ಕ್ಷೇತ್ರ ದರ್ಶನ ಕುರಿತ ಸುಳಾದಿಗಳ ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವೆಂಕಟೇಶ ದೇವರ ಸುಳಾದಿಗಳ ಹೆಚ್ಚು. "ಧ್ವಜವಜ್ಜಾಲಕುತ ರೇಖೆಯೆಂದೊಪ್ಪುವೆ ಚರಣ" ಎಂಬ ವೆಂಕಟೇಶನ ಪಾದ ಪೂಜನೆಯ ಬೈಯಿರಿ ಸರಳ, ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಏಕದೇವೋಪಾಸನೆಯ ನಿಷ್ಠೆ, ಇತರ ಊರದೇವತೆಗಳ ಪೂಜೆ ಏಕೆಂಬ ವೆನೋಪ್ಪ ವಾಗಿದೆ :

ಝಾಸತ್ತು ಚೇರಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಒರಗಿಡುತೆ

ಕಾಣಿಗಾಗಿ ಭೋಗಿ ಕಾಲಂ ಪುಯಿಡು ಬಪ್ಪುನೆ

ಉಳಿದ ದೈವಗಳ ಸೇವೆ ಹೀಗೆ

ವಿಜಯದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಒಟ್ಟಾರೆ ಪಾಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು ಅವರ ಹರಿವಂಶತಿ ಪುಕ್ತಿವಾದನೆ, ಹರಿದಾಸ ಮಹಿಮೆ ಸಾರುವಿಕೆ, ಮಧ್ವಮತ ನಿಷ್ಠೆ, ಅದ್ವೈತ ವಿಂಡನ, ಇದು ದಾಸರೊಬ್ಬ ಬೆಳಸಿ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಚೇತನ ನೀಡಿತೆ ದಿಸಾ ಕನಕನಂಥ ಸೆವಾಜ ವಿಡಂಬನ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವಿಜಯದಾಸರ ತೀವ್ರ ಮಧ್ವನಿಷ್ಠೆ, ಸ್ವಪುಂಜಾಭಿಮಾನ, ಎಂದು ಹೇಳ ಬಹುದು ಅಥವಾ ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಧರ್ಮದ ಮೇಲಿದ್ದ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಕಾರಣ ಆಗಿದ್ದಾತು. ಒಟ್ಟಾರೆ ವಿಜಯದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ, ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭವ, ಸಿದ್ಧಿ, ಸಂಜೇತ, ಮಹೋಚ್ಚಿದೆ. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೌಲ್ಯಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಹರಿದಾಸ ಹರಂಪರ, ಹರಿದಾಸಕೊಟವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದ ಇವರ ಪ್ರಯತ್ನ ಇನ್ನೂ ಮುಂದು ವರೆಯಿತು, ವಿಜಯದಾಸರ ಮೊರೆಯೆ ಎಲ್ಲ ಭಕ್ತರ ಮೊರೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

"ಚರಣ ಹೊಳೆಯಾಗವೆ ಧವಮೆಂಬ ವಾರಿ

ಕರುಣಾಳು ವಿಜಯ ವಿಠಲ ನಿನ್ನ ಪಯವಾಗಿ"

ಈ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ವಿಜಯವಾಸರು ಈ ಮೊದಲು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ವಾಸನಾಹಿತೃದ ದ್ವಿತೀಯ ಭಟ್ಟದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೂ ವಾಸನಾಹಿತರ ಸಂಘಟನೆಗೊದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೮೦-೧೭೫೨)

(ಅಂಕಿತ : ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟಕೃಷ್ಣ)

ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು, ವಿಜಯವಾಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ ಪರಿವಾಸರು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಇದ್ದು ತಮ್ಮ ವಾಡಿಗೆ ತಾವು ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕುಬಾಳಿದರು. ಇವರ ಬಹುಕಾಲ ಋಷಿ ಅಗತಿಕದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು, ಅವರ ವಂಶ ವವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಧಾರಗಳಿಂದ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೮೦ ರಿಂದ ೧೭೫೨ ರವರೆಗೆ ಎಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಆಗಿದೆ. ತಿರುಪತಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನನ್ಯಾಹಿತವಾದ ಪ್ರೀತಿಯೆಂಬ ವಾಸರ ಬಗ್ಗೆ ಹತ್ತು ವಿವರ ಹೊರತಿಸಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು.

ಪ್ರಸನ್ನರ ಸಾಹಿತ್ಯಶಕ್ತಿ, ಕೃತಿ ರಚನಾ ಕೌಶಲತೆಗೊಂದು ಸಣ್ಣ ಉದಾಹರಣೆ ಅವರು ಒಂದು ವೇಶ್ಯ ವಾಚರಾಯರ ಕರಣೀತನನ್ನು ಗೆಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಸಂಗ ಕರಣೀತ ಕವಿಗಿ ಸತ್ಕೃತಿಯ ಲೇಖನ ಕಂಪದಾಸರು "ಇದೇನೀ ಕರ್ಣ ಭೂಷಣ"ವೆಂದರ ಅತ, ತನ್ನ ಶೀಘ್ರಬರಹದ ಗುರುತಾಗಿ ವೇಷ್ಯೆಯರಿತ್ತ ಬಹುಮನವೆಂದು ನಡೆದ. ವಾಸರು ಒಡನೆಯೆ "ಬರಕೊ" ಎಂದು ಹಾಡಿದರು :

ಎಂಥಾ ಪ್ರೀತಿಯೆಂಬವನು !

ಪ್ರೀತಿಯೆಂಬ ಕಾಂಕ್ಷಾ ಇವೆ

ಒಮ್ಮನು ಹೆಮ್ಮಗೆ ವಿನಯ್ಯ ಮೃಗಮೃಗಿ !

ವೊಮ್ಮೆ ತುಟ್ಟು ಕೈಯೆನ್ನ ಪರಮ್ನು !

ಅಮ್ಮರ ಸಮ್ಯಕ್ತ ನಿಮ್ಮಬಾಗಮ್ಮನು !

ಸಮ್ಯಕ್ತನಮ್ಮ ಪರಮ್ನು ಮಹಿಮ್ನು ! ಕರಣೀತ ಬರೆಯಲಾರದೆ ಬಿವತು ನೀರಾವ.

ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು ಇತರ ಪರಿವಾಸರಂತೆ ದೇಶ ಪರೈಟನ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರ ಬದುಕಿನ ಎಳೆಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೂರದ ಮೊದಲನೆಯ ಒಮ್ಮೆ ಹೋಗಿ ಬಂದದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆ ವಾಚರಿಸುತ್ತದೆ, ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಗುರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೀರ್ತನೆಯಾಯಿತು. ಕೀರ್ತನ ಹೊರತಾಗಿ ಪ್ರಸನ್ನರ ಇತರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳಿಲ್ಲ

1. ಭಾಗವತ.

2. ಸಮಾಧಾನವೆಂಬ ಮಂಗಳಂ ಪರಿಚರಣಾ ಪದ್ಯವೂವೆ.

3. ನಾರದರು ಕೊರವಂತಿ ವೇಷ ಧರಿಸಿದ ಕತೆ
4. ನವದಿಧಿ ಭಕ್ತಿ ಕೃತಿಗಳು.
5. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಪಾರಿಭಾಷಿತ ಪ್ರಸಂಗ.
6. ಕೋಲಾಪದ
7. ನಾರಾಯಣಪಂಚದ
8. ದಾಸರು ಮಾಡಿದ್ದ ಕೆಲವಾರು ಚಿತ್ರಣ

ವಂಶಾಭಾರತನಾರದ ನಿರ್ಗಮನ ಚಿತ್ರಣ, ಭಾವವಂತ ಪ್ರಭವಂ-ಚತುರ್ಥ, ನವ್ಯ ಸ್ವಂಧಗಳ ಚಿತ್ರಣ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಅರ್ಥವರ್ಣನೆಯಾದ ಚಿತ್ರಣ, ತರ್ಕ ಸಂಗ್ರಹ ದೀಪಿಕಾ, ಪಾಂಗೂ ದಾಸರು ತಾವೆ ಬರೆದ ೨೦೦೦ ಗೀತಾ ಪ್ರತಿಗಳು-ದಾನವೀಯ ಲೇಖನ.

ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳನ್ನು ಆಗ್ನಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕಾಶಿ ಎಂದನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದರಂತೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ. ಅವರು - ವೈಕುಂಠ ವಾಸಿಗಳಾದುದು, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೨ರ ಅಂಗೀಕರಣ ಸಂವತ್ಸರ ಭಾದ್ರಪದ ತಂದೆ ಏಕಾಂತಿ ವಂದ್ಯರಾಷ್ಟ್ರಿ, ಒಂದು ಐತಿಹ್ಯವೆಂದರೆ, ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸ ಅವರ ಅಂತ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನು ಅವರ ಉಪಾಸ್ಯದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದ ಬಾಲಕೃಷ್ಣನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನವಿತ್ತದ್ದು.

ದಾರೊ | ನೀ ಚಿತ್ತದಾರೊ | ರಾತ್ರಿಯೊಳೆಮ್ಮಗಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿ | ಪಾ||
 ಇತ್ತೆದ ಕರಗಣ್ಣಾಪ್ತೆ | ನಿನ್ನೆ | ಕಾಶ್ಯೆನಿ ಕಣ್ಣಾ ಮುಟ್ಟಾಪ್ತೆ |
 ನಮ್ಮ ತಕ್ಕನುವಂತೆ ನೀಕಳೆ | ಚಕ್ಕನಾಕ್ಕಲಂಟಿ ವಿವರ್ದೊ ಬಲುಬಾ | ೧೦||

ಈ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ದಾಸರು ಕಂಡ ಬಣ್ಣ ಕೃಷ್ಣನ ರೂಪ ಚಿತ್ರಿಸುವಾಗಿದೆ. ದಾಸರದೊ ಅನೇಕ ಭಕ್ತಿವಿಧಗಳ ಕೀರ್ತನೆ, ವೇದಾಂಗೀಕರಣವಾದಿ ರಚನೆಗಳಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ "ವಂಶಾಭಾರತಯದ ಕ್ರಿಶ್ಚಾರಾಭಿವೇಂದ್ರರನ್ನ ಕುರಿತ ಕೃತಿ, "ವಿಶೇಷ ಪಿಡಿ ಎನ್ನ ಕೈಯ್ಯಾ", "ದಯೆ ಮಾಡು ದಯೆ ಮಾಡು ಕ್ರಿಶ್ಚಿವಾಸಾ", "ಹರಿಯೆ ಎನಗಾರು ಗತಿಯೊ ನೆಪ್ಪಲ್ಲವ" ಕೃಷ್ಣಲೀಲೆ, ಪುರಂದರರ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಹೇಳಲಾದ "ಆನೆ ಒಂಟಾನೆ ಒಂಟೆಮ್ಮ", (ಆನೆ ಒಂದಿತಮ್ಮ ವಂದಿಯನನೆ ಒಂದಿತಮ್ಮ -ಪುರಂದರರ ಕೃತಿ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯೆ ಆದವು. ಕಾವ್ಯವನೊಲ್ಲ, ಸಾಹಿತ್ಯಕವನೊಲ್ಲ, ಒಳಗೊಂಡಮೂಲ ದಿನಬಳಕೆ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬಳಸಿರುವ ಕನ್ನಡತನ ದಾಸರದ್ದು, ಅವರ ಭಾವತಃಖದ ರಚನೆಗೆ ವೇದಾಂಗೀಕರಣ ಒಂದು ಪದ್ಯ ಕಾದಾಪರಣೆ.

ಕೊಡ ಕುಸುಮ ಮಾಲೆ ಕುಳಿ ಗುಡೆ ನೀರೋಕ್ಕಲಾಗಕ್ಕೆ
 ವ್ಯಂಜೋಧನ ರಕ್ಷಣೆ ನಂದೆನ್ನ ಭಕ್ತ

ಅವರು ಮೂಲಭೂತವಾದ ಶೂನ್ಯದ ಯಮುನಾಹೀರದಲ್ಲಿ
ಮುಂದೆ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂಲ ಸಾಂದ್ರ ಸಂಪತ್ತಿ

ನಾರದರು ಕೊಡುವಂತೆ ವೇದಭರತ, "ಜಗದ ಮೋಕ್ಷಿಣಿ" ಯಾಗಿ "ಅರಿಗಡಿಗಿ ರೋಗಾ ರೋಗಾದಂ, ನವತಂದಂ ನವತಂದೂ ನವತಂದಂ, ಮಂದಸುರಾಜಮೀದಿಲಿನಿಂದೆಳೆಂತ್" (ಜಯವ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ನೀಜನ್ನಿ ಪಧಿಕವು ಎಂಬ ಗೋಪಿಗೋಪಿಯಂತೂಸಂಸ್ಕೃತದ ಕನ್ನಡಿ ಕರಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖಗೋಪಿಯು ಪ್ರಿಪಾದರಾಜರ ಪ್ರಮುಖಗೋಪಿಯ ಸೇವಕನಂತಿದೆ. 'ಕಾಮನಯ್ಯನ ಕಾಮಿನಿಯರ' ಎಂಬ 'ರಾಸಕ್ರೀಡೆ'ಯ ವರ್ಣನೆಯ ಒಂದು ಕವನ, ವೆಂಕಟದಾಸರ ಕವಿತ್ವದಯ, ಕಾವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ನಿರರ್ತನ

ಕೆರೆದ ಪಾಲು ಬದುಲು ತನ್ನಯ
ತರಳೆಗೆ ಮೂಲಭೂತ ಕೊಡೆ
ಪರಿವೇಷಣದ ಮಾತುತ ಬ್ಬುರು
ಹರಿಯ ಕೊಳಬದ್ದವಿಗಳ
ಕೆರೆದಲಯದ ಕಾಡಿಗಟ್ಟು ಕೊಡು
ಪರಾಭೂತಾ ಕೈಗೆ ಸ್ವೀ
ಕರಣಕುಂದಲಯದಲಿಟ್ಟು
ಬರೆಯ ಮೂಲಕಿ ಕಿಡಿಗಟ್ಟು

ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ "ಭರತ ಬದುಕಲೊ ಮಾನವ ಅಜ್ಞಾನೋದ್ಯಾದಿಗಳು ಪೂಜನವ ಪಾದವನು" ಎಲ್ಲರೂ ಕೇಳಿರುವುದು.

ಪರಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಸಾವನಾಚಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ವಿಶದವಾದ ಸುಳಿಯು ನೀಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕನಕ ದಾಸರು ಮಾನ್ಯರು. ಹಾಗೆ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನೆ ಇದೆ. ಆಗ್ಗೆ ನವೆಯೂತ್ತಲಿದ್ದ ಯಂದ್ವ, ಸೇನೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ಹಜಿಗುಗಳ್ಳರ ಸಂವಿಗ ಸಹ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟ ಆಗಿತ್ತವೆ.

ಇವಿನ್ನು ಕೀರ್ತನೆಗಳಾದರೆ. ಇತರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ನಾರಾಯಣ ಪಂಜರ' ಎಂಬುದು ನಾರಾಯಣನ ಸ್ತೋತ್ರ. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನರು ದಾಸನುಂಧದ ಕೃಷ್ಣ ಲೀಲೆಯನ್ನೆಷ್ಟು ಅಯ್ಯು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅದೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕನ್ನಡನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೆಲವಾರು ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೊಡುಗೆಗಳೆಂದಾಗ, ಪರಿವಾಸನಾಹಿತ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರ ಸ್ಥಾನ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಗೋಪಾಲದಾಸರು (೧೭೨೨-೧೭೬೫)

ವಿಜಯದಾಸರು ಕೈಗೊಂಡ, ಶಾಸ್ತ್ರವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಗೋಪಾಲ ದಾಸರು ಬೆಳೆಸಿದುದು ಹಾಗೂ ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು

ಭಾಗವನ್ನೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಇವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಜಗತ್ಪತ್ನಿ, ಹರಿವಾಸರನ್ನು, ಹರಿವಾಸನು ಭಾವ-ಸಂಕಟೋದ-ಶಾರತನನ್ನು ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವರ್ಣನೆ, ವೈರಾಗ್ಯ ನಿವೃತ್ತಿಗೇ ಗೋಪಾಲದಾಸರು ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದುದು. ಅಂತೆಯೇ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಿ ಶಾಸ್ತ್ರನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾತ್ಯಾದರಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರ ಆಗಿವೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಬದುಕಿನಿಗೇ ಸ್ವ ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಗೋಪಾಲದಾಸರು "ಭಕ್ತಿಯಲಿ ಭಾಗ್ಯಾ"ನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಗಣಪತಿಯ ಅಂಶಸುರೂಪರೆಂದೂ ಪ್ರತೀಕ. ತಂದೆಯ ಮರಣದ ನಂತರ ಇದ್ದ ಅಸ್ತಿ ಕರಗಿತು. ತಾಯಿ, ವಂಶ್ಯಳೊಂದಿಗೆ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಸಾರವಕ್ಕೆ ಬಂದು, ವಿಳಾಸವರ್ಷ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅನಂತರ ಸಿನಿಹದ ಅಂತ್ಯನೊಂದಿಗೆ ಬಂದಳು. ಭಾಗ್ಯಾ, ಮೊದಲ ಮೊದಲ ಪದ್ಧತಿಯ ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಕಂಡರೂ, ಧ್ಯಾನವರವತನಾದರೆ, ಮೈಮರೆಯಿಂ ತ್ತಿದ್ದ. ಸಂಸಾರವರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಶ್ಯಾನುಭೋಗರ ನೆರವಿಂದ, ಭಾಗ್ಯಾನಿಗೆ ಉಪನಯನವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಭಾಗ್ಯಾ ಗಾಯತ್ರಿ ವಂಶ್ಯದ ಪುನಶ್ಚಲನೆ ಮಾಡಿ, ಸಾಧನೆ ನಡೆಸಿದ. ಅನಂತರ ಅವನ ಒಡಮೂಡಿದ ಜ್ಞಾನದ ಫಲವಾಗಿ, ಆತ ಜ್ಯೋತಿಷದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತನಾದ. ಅವನು ಉದ್ಯೋಗ ಆಗಿಸಿಕೊಂಡ ಭಾಗ್ಯಾನ ಸಮಾಚಾರ ಗದ್ದಾಲ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅರಸನಾಗೂ ಮುಟ್ಟಿತು. ಮೊದಲ ಬಂದು, ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ. ಕ್ರಮೇಣ ಕುಟುಂಬದ ಹಣಕಾಸು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಿತು. ಸಂಸಾರವರದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನೊಂದಿಗೆ ಬಂದು ನೆನಿಸಿತರು. ಆದಾಯ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ, ಭಾಗ್ಯಾನ ಅತಿಥಿ ಸತ್ಕಾರವೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಈ ನಡುವೆ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ದೇಶದ ಕವಿಯೊಬ್ಬ "ಜಾಣಿ" ಬಂದು (ಒಂದು ಊರು) ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿ, ಜಯವತ್ತೆ ಕೊಡೆಂದೂ ಕೇಳಲಾಗಿ, ಜನರು ಅವನನ್ನು ಭಾಗ್ಯಾನ ಒಳಗೆ ಕರೆತಂದರೆಂದೂ, ನರಸುತಿಗಾಗಿ ಶಾರದೆಯನ್ನು ಬಳಸಿದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಸಾಧನೆ ಮಾಡೆಂದೂ ಭಾಗ್ಯಾ ಹೇಳಿಕೊಡನಂತೆ. ಈ ಮೇಳಿಗಾಗಲೆ ಭಾಗ್ಯಾ "ವಂಶ್ಯಪತ್ನಿ" ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಪಾಠಿಸಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಒಮ್ಮೆ ಕಾಣಿಗೆ ಹೋದಾಗ, ವಿಜಯದಾಸರ ಭೇಟಿ ಆಯಿತು. ವಿಜಯದಾಸರ ಹಿರಿಯತನ, ದಯಾಪರ ಮನಸ್ಸು, ಶಾಸ್ತ್ರನಿವೃತ್ತಿ, ಹರಿವಾಸಭಾವನೆ, ಭಾಗ್ಯಾನ ವಂಶ್ಯಪತ್ನಿ ಸೇರಿದವು. ಅವರು ಅವರ ಪ್ರಿಯಂ ಶಿಷ್ಯನಾದ, ವಿಜಯದಾಸರ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪೋದ್ಧಾರಕ ಗುರುಗಳೆಂದರಿತು, ಸೇವಿಸಿದ. ವಿಜಯವಿಠಲರು ಭಾಗ್ಯಾನಿಗೆ "ಗೋಪಾಲವಿಠಲ"ನೆಂಬ ಅಂಕಿತ ನೀಡಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಭಾಗ್ಯಾ, "ಗೋಪಾಲ ದಾಸ"ರಾದರು. ವಿಜಯದಾಸರನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಒಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ತಮ್ಮಂದಿರಿಗೆ ಗುರುಗೋಪಾಲ, ಪರದಗೋಪಾಲ, ತಂದೆಗೋಪಾಲ ಎಂಬ ಅಂಕಿತ, ದೀಕ್ಷೆಯಿಂತ್ವರೂ ಗೋಪಾಲದಾಸರೇ. ದಾಸತೂಟ ಹೀಗೆ ಮುಂದರಿಯಿತು. ಗೋಪಾಲ ದಾಸರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಂದಿರಿಬ್ಬರ ಸಹಿತ ರಾಯಚೂರಿಗೆ ಬಂದಾಗ, ಅಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರಾಧಿ ವಂಶದ ಸತ್ಯಮೋಢಕೀರ್ತರು ಅವರನ್ನು ಕರೆದು, ಮೂವರೂ ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು

ರಚಿಸಿರುವಂತಿರಬಹುದು. ಮೂವರನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕೋಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿಸಿದರು. "ಮೂಲ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪ" ಎಂಬ ಕೃತಿ ಮೂವರೂ ಸೇರಿ ಓದಿದ್ದುಬಿಟ್ಟು ಓದಲಿವೆಂದು ನುಡಿ ಹಾಡಿ, ಅನಂತರ ಓಪ್ಪು ಫಲಕ್ಕುತಿ ಹಾಡಿದರು. ಸತ್ಯಬೋಧದನ್ನು ಕುರಿತು ರಚಿಸಿರುವ ಕೀರ್ತನೆಯೆಂದು, ಅಶುಕವಿತ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಗೋಪಾಲದಾಸರಲ್ಲಿ ತುಂಬ. ಇದೊಂದು ಫುಟ್ಟು.

ಎರಡನೆಯದೂ, ಗೋಪಾಲದಾಸರು ಅವರ ತಮ್ಮಂದಿರ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಯರೊಡನೆ ಗೂಡಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಂದರ್ಶನ. ಶಿವನಶಿವರು ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪೃಥಿ ವರ್ಷ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿ. ಪಂಚಿ, ಶ್ರೀಮಂಜು, ಪರಾಪ ಕ್ಷೇತ್ರ ದರ್ಶನ ಅವರ ಪದಗಳಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ, ಪರಿವಾಹ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಮಂಥರಾವುರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ತುಳಸಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಕುದುರೆಯೊಂದಿ ರಾಜಾಂತರಗೊಟ್ಟು ದಾಸರ ಬಳಿ ಬಂದು, ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ "ಅರೀನಾಹಿ" (ಬರಲಿಲ್ಲವೇನು?) ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿ, ಅದೃಶ್ಯವಾದಂತೆ ಗೋಪಾಲ ದಾಸರಿಗಾದ ಅಲೌಕಿಕ ಸ್ವಾಗತವದು.

ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ, ದಾಸರು ಒಂದು ಸುಳಾದಿಯನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ :

ನೀಲ ಕುದುರೆಯನ್ನೊಂ ಪಾಲು ಕೋಣೆ ಸುತ್ತಿ
 ಇಂಬುನುಸರಿಸಿಟ್ಟು ಮೂಲ ಮೋಹನು ಪಾತಿ
 ಇಂಬು ಕನ್ನಡಿ ಇಟ್ಟು ಮೈಗೆ ಗಂಧವ ಫುಟ
 ಪರಾಯಣದಿ ಅಪ್ಪವೇರಿ ಪಾಲಾಡಿಸುವ
 'ಅರೀನಾಹಿ' ಎಂಬ ಕೀರ್ತನಾಪ ?
 ಪರಾಪ ಮಂಥರಿಯು ಗೋಪಾಲದಾಸರು

ಎಂದು ಹಾಡಿ ಎಂದೂ ಮಂಥರಿಯೆಂದು ಅಧಿದೈವವನ್ನು ಕಂಡು ಒಂದರಂತೆ.

ಗೋಪಾಲದಾಸರು ಪಾಪ ಪ್ರಿಯರು ಹಾಗೂ ಮೊದಲೆ ಬೇಳದಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸುವುದೇ ಇವರ ರಚನೆಗಳ ಧ್ಯೇಯ. ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸಾಧಕನೂ ಅಪರೋಕ್ಷದನುಭವ ಪಡೆವನಂತೆ ಕೆಲವು ರೀತಿಯ ಪುಸ್ತಕ ಅಂತರಿಕ ತೋರಾಟ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪವಿವೇದನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಇದು ಗೋಪಾಲದಾಸರಲ್ಲಿನ ಮೂಡಿದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹ ನೋಡಲಾಗುವ ದೃಷ್ಟಿವಸಾಧ್ಯ, ಶ್ರೀಹರಿ ಕೀರ್ತನೆ ಕೀಳಲು ಸಾಧ್ಯ ಆಗದ ಕಿವುಡುತನ ಹೀಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಒದಗುಪಡುವ ಅಂಗಾಂಗ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಗೋಪಾಲದಾಸರು ಬನ್ನಮಿಗೊಂಬ ಟಗೆ ಹೊಸತು

ಅವ ರೋಗಿಭವ ಎನಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿತ್ತು
 ಸಾವಧಾನಾದಿ ಕೈಯು ತಿಳಿಯು ನೀನೋರೆಯು ॥

ವಿವೇಕಾತ್ಮಿಗಳೆನುವೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ವಿಮಾನವಿವಾಗಿವೆ, ಭವಭಂಜನ. "ಒಗ್ಗಿತನ
 ರೋಗಿ" ಸುಖವಿಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆ ಎಂದರೆ ನೀ ಹೋರೆಯಲ್ಲ" ಎಂದು ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಗೋಪಾಲ
 ದಾಸರ ರೂಪಕರೂಪಿಣಿ ಎಂದೂ ಕೀರ್ತನೆ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು :

"ಕಮಲಮುಖಿಯೆ ಕಮಲಾಲಯ ಕಮಲೆ ॥ಪ॥
 ಕಮಲಿಕ್ಷಿಯೆ ಕೋರಿಯೆ
 ಕಮಲವಾಧನ ಪಾದಕಮಲಯೋಗಿಳ ಮಧುನ
 ಕಮಲ ಜನಿಯೆ ಕಮಲನಿಂತ್ರೆ ಸುಪ್ತಭೆ ॥೮. ಪ.೩॥
 ಈ ಪದಿಯು ಅಧಿಕಾರ ಒಳ್ಳೆ ಪಾನು ॥ಪ॥
 ಕ್ರಿಯತಿಯೆ ನೀನೋರಿಯೆ ವಿನಾಕೆಟ್ಟುಕೆ ಸಾನು
 ಪದಕಲು ನಿನ್ನ ಪಾನು ತಿರಂಗಿಯಂತೆ ನೀನು
 ಕಮಲನಿಂದಲಿ ರಮು ಈ ದುರ್ಗಾದಿ
 ಇರವೇಕೆಯಂತೆ ನಾ ಪಾನು, ಮೋದನೆ ಒಳಗೆ
 ಮದುನುರೇಕೆವು ಕಾನೆ ಕೆರೆ ಕರೆಯು ಮೀದಿ।

ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕೋಟಿ, ಅನಂತರದ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ರೂಪಕಗಳು (ಅರಿವೆದ್ದರ್ಗಿ,
 ಇತ್ಯಾದಿ) ಮನನೇಕೆಯಂತ್ರೆವೆ.

ದಾಸ್ಯಭಾವದ ಭಕ್ತಿ, ಗೋಪಾಲರಿಗೆ ವಚ್ಚು ಪ್ರಿಯಂ.

"ಏನ್ ದಾಸರ ದ್ಯಾರವನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರುವವ
 ಕುನ್ನಿ ಎಂದನಿನ್ನ ಗೋಪಾಲವಿವು"

ಎಂಬುದ್ದಿ ವಿವಯಂ. ಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲಕ ರೂಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವ ಈ ಪದಿ ಒಂದು ಭಾವ
 ಗೀತೆಯು :

"ಅಕೇಶವಯ್ಯ ಗೋಕುಲವಾಸಿಯೆ
 ಕೋಕುಲವಾಸಿನ್ನ ಕಿರೀಡಿಧರಿಯೆ
 ಗಣಿ ಹೋರೆಯೆ ಅಳಿ ಮಯಂ.ಎಂದಾ
 ವಾ ಪಯ್ಯದ್ದಿ ಮೇಯಲು
 ಕೃಷ್ಣ ನೆರಿದ ನಂದನ ವೇಕುಲಕವಲ್ಲ"

ಇವಲ್ಲದೆ ಸ್ವಮತನಿಜ್ಞ ಪ್ರವಚನಾರ್ಥ, ಅದ್ವೈತ ಮಂಡನ ಕೃತಿರಚನೆಯೂ ಇವೆ. ಇವರು ಎಲ್ಲ ಪರಿವಾಸರಲ್ಲೂ ಇದ್ದಿದ್ದಾರೆ.

“ಕರವ ಪಂಚದ ಮಂತ್ರಿಪ್ರಾಣ” ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಓದುವ ಸಾಲು ಇದು :

“ಕಾವೇಶರೈಕೃಷ್ಣ ಜಗತು ವಿಶ್ವಯಂಜು
ಕುಂದ ಪೇಳುವ ಮಾಯುಗಳಿಯಂಜು.....

ಇಲ್ಲಿ ಮಾತೃವು ಭೇದ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದ ಎಂಬೊ
ಕ್ಷುಲ್ಲಕರ ಹಿಡಿದಲ್ಲೂ ಮಾರಿಯಂಜು..... ಹೀಗೆ

ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಗೋಪಾಲವಿಠಲರಲ್ಲಿ ವಿರಳ. ಮಧ್ವತತ್ವ ಪ್ರಸಾರವೆ ಅವರ ಧ್ಯೇಯ. “ನಂದಿನೀ ಕದದಿರುಂ ಇಹಲೋಕ ಸುಖವೆಂಬ ಕಂಠಿಯೊಳೆ ಬಂತ್ರಿ”, ಮಡಿ, ದಂಭಾಚಾರಿಗಳನ್ನು ಮಿಡಿಸುವ ‘ಮಡಿ ಸಂಕಾಡಿ’, “ವೈರಾಗ್ಯ ಸಂಕಾಡಿ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಾಠವಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಇಲ್ಲೂ ಕ್ರಾಂತಿದರ್ಶಿತ್ವವಿಲ್ಲ.

ಮದಮಾತನೊಳು ಒಲೆನಾಕೆ ಕರಿದುಪೇಕಿ
ದೇಹಿ ಮುಗ್ಧತೆ ನಿರ ಮರುಮಿಸೇಳೆಗೆ ಭೋಗಿ
ಬಾಡುಗಳಿಯಂತೆ ಮೀರು ಗುಣಗುಣವಗುಟ್ಟುಗಿರೆ’

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪದ ಬಂಧ ಕಾಣಬಹುದು.

ಗೋಪಾಲದಾಸರು ಎಸಗಿದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯ, ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ ಪರಿ. ಅಚಾರ್ಯರು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರು (ಮಂಜೆ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ರಾದವರು.) ವಿಜಯದಾಸರನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದವರಿಂದ ಬಂದ ಹೊಟ್ಟೆಸೋವಿಗೆ ಗೋಪಾಲ ದಾಸರು ಜೋಳದ ಭಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿ, ತನ್ನ ಉಪೇಶದರಂತೆ-ಶ್ರೀನಿವಾಸಾ ಚಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಧಿ ಗಣನ ಆಯಿತು. ಪ್ರತಿ ಪರಂಪರಿವಂತೆ ಗೋಪಾಲದಾಸರು ತಿರುಪತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವಕ್ಕೆಂದು ಹೋದವಾಗ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರೂ ಜತೆಗೆ ಹೋದವರು. ಕಾಲಂ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟ ಪತ್ತಿದ ಆಯಾಸವೆಂಬ ಮಹೋ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಅವಸಾನ ವ್ಯಾಪ್ತ. ಅದಾಗ, ಗೋಪಾಲದಾಸರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ವಿಜಯದಾಸರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಅವರ ಆದೇಶದ ಮೇರೆಗೆ ಭವರೋಗ ಭವ್ಯವಿತ್ತಿಯನ್ನು ಬೇಡಿಸುತ್ತಿಹಿ, ತಮ್ಮ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ೪೦ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ದಾಸ ಮಾಡಿದರು.ಎಂದು ಇತಿವಾಸದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ : ಈ ಕೃತಿ ಅದ್ವೈತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ :

“ಎಷ್ಟು ಭವ್ಯವೇಳೊ ಧನ್ಯವೈ ದಾಸಮಾಡೊ
ಸಾಧನುಂ ಇವ ಕೀರುಂ

ಒಮ್ಮೆ ಬರಿಯವ ರೋಗವನ್ನು ಮೋಸವೆ ಮಾಡಿ
ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಾಕಿಸುವುದೋ ಎಂಬುದು (ಶ್ರೀ.ಶ. ೧೭.೫೪ರಲ್ಲಿ)

ಮೊಂದೆ ವ್ಯಾಸವತ್ಸ್ಯನು, ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯೆನ್ನು ಮುಂಜಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹರಿ
ವಾಸರನ್ನು ವ್ಯೂತ್ಪಾದಿಸಿದವರು ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಮಂತ್ರಬೋಧ್ಯರ ಸಾಧನ
ವಿಚಾರ, ಬಾಲೋಪಾಸನೆ (ಧ್ಯಾನವನವೆ ಮಾಡು ಬಿಂಬಮೂಲಕಿಯೆ) ಈ ರೀತಿಯ
ತತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಛಾಪೆ ಬಿಗಿಯಾದರೂ ಹಲವೆಡೆ ಸರಳತೆ, ಬಂಧುರ ರಚನೆ
ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ನಡೆದು ಬಾರಯ್ಯ, ನಿಜು ಮೆತುಬಾರಯ್ಯ
ನಡೆದು ಬಾರಯ್ಯ, ಕಡಲೆಗೆ ಕುಂಭಸಂಭವ
ಸಾಕರದಿಂದ ನಿಜವುಡಿಯಬಹುತೆ ಬೇಗ
ಎಂಬುದಂತೆ ನಿಜವುಡಾರಿಯೆಂದೊಪ್ಪಿತ
ತವನಗಾಡದೆ ಬಾ ನ್ಯೂತನವೆನೆಯು ||

ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸೂಚಕ ಛಾಪೆ, ತತ್ವಭೂತಿಯನ್ನು ಸಂಭಾವಿ ರಚನೆಗಳು ಗೋಪಾಲ
ದಾಸರನ್ನು ಹರಿವಾಸ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನದ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಜಗನ್ನಾಥ ವಾಸಕೆ (೧೭೨೪-೧೮೦೯)

ಇಂದಿಗೂ ಜನತೆಯ ಸ್ವೈತನಿಟುವಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ದಾಸತನುಷ್ಠಯದ ನಾಲ್ಕನೆ
ಯವರು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು. (ಉಳಿದ ಮೂವರು, ಪುರಂದರದಾಸರು, ವಿಜಯ
ದಾಸರು ಹಾಗೂ ಗೋಪಾಲದಾಸರು.) ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಪ್ರಿಯತೆ,
ತಿಳಿಗನ್ನಡ ನಂದಿಟ್ಟು ಆವರನ್ನು ಜನತೆ ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿರುವುದು. ಮಗಧ್ಯ ಮನೆತನ,
ತತ್ವನಿಷ್ಠೆ, ಹರಿವಾಸ ಪ್ರೀತಿಗಳಿಗೆ ಇವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ,
ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿಪ್ರೀತಿಯ ಹಂತದ ಹರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಹೆಚ್ಚು ಮಂತ್ರೀಯ-ಶಾಸ್ತ್ರ
ನಿಷ್ಠೆ ಆಗುವಲ್ಲಿ ಅವರೋಕ್ತ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಕೊಡುಗೆ ಮಹತ್ವದ್ದು.
ಇವರನ್ನು "ರಂಗನೊಲಿದ ದಾಸ"ರೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದು ಹಾಗೂ ಮಂತ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರೀ
ತಿಯಾದುದ್ದರ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರತೀತಿಗಳಿವೆಯು. ಅದೇನೆ ಇರಲಿ
ಹರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಹಿರಿಮೆ-
ಗರಿಮೆಗಳು ಪರಿಶೀಲನಾರ್ಹ.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ವಿಜಯದಾಸರ ಹಾಗೂ ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರ
ರಾದವರು. "ದಾಸವಯೋಗಂ ದಯಾಯುಕ್ತಂ ದೂರೀಕೃತ ದುರಾತಿವಮ್" (ಹರಿವಾಸ

ಮೈಕೆಲಾಂಜೆ 'ಜಗನ್ನಾಥ ಗುರುಂ ಭವೇ' ಎಂದು ದಾಸರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವ 'ಪರಿಕಥಾಮೈಕೆಲಾಂಜೆ' ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಮಹತ್ಕೃತಿ (Magnum opus) ದೊಡ್ಡ ಸಾಧನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೊಡುಗೆಯೂ ಹೌದು. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಜನಪ್ರಿಯ ವಾಗಿರಲು ಕಾರಣ. ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿ ಭಕ್ತಿವಕ್ತೃ ವೃತ್ತದ ಮೂಡಿದ್ದು ಅನೇಕರಿಗೆ ಪರಿವಾಸದೀಕ್ಷೆಯಿತ್ತು. ಗುರುಗಳಾದದ್ದು, ಶಿಷ್ಯಪ್ರತಿಷ್ಠರ ಸುಘಟನೆಯ ಮೂಲಕ ದಾಸಕೊಟಿ ಬೆಳೆಸಿದ್ದು, ಅವರಿಂದಾಗಿ ಶಿಷ್ಯರಾದ ದಾಸರು ಸ್ವತ್ವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. (ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಶಿಷ್ಯ ಪತಿಷ್ಯರ ಸಂಚಾರಿಗಳು ಪನುಮಂಕರಾವ್ ಗೋರಬಾಳರ ಪ್ರಕಟಣೆ) ಇವರಿಂದಾಗಿ ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಮುಂದರಿಯಿತು.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಅವರ ಗುರುಗಳಾದ ವಿಜಯದಾಸರ, ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಹಾಗೂ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ತಾವೇ ರಚಿಸಿರುವ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲದೆ, ಅವರ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಷ್ಯರು ರಚಿಸಿರುವ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಷ್ಟೆ.

ಜಗನ್ನಾಥರ ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ಶ್ರೀ ಕೋವಿನ್ನಾದಿಯಾಯಚಾರ್ಯ ಎಂಬುವವರು-ಗುರು ಜಗನ್ನಾಥವಿವರಣಾಂಕಿತರು. ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ಸ್ತೋತ್ರ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಾಸರು ಅರ್ವಾಚೀನರಾದ ಪ್ರಯಂಕ್ತ ಒಂದು ಪತನಮಾನದ ಹಿಂದೆಯೂ ಅವರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಂಡವರು ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದರೇನೋ. ಅವರಲ್ಲ ಜಗನ್ನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ಸಾಧನೆ-ಕೃತಿ ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರೆ ವಿನಾ ದಾಸರ' ಲೌಕಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ದಾಸಾಯಾಳರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪಂದೆ ಮಂಟಪವಿವರಣಾಂಕಿತರು ತಮ್ಮ ಒಂದು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ :

ಮಾತನಿ ಮೊಂಡಲ ಕಾಣುಭೋಗ ಸ್ವೀಕ
ಮಾತನಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ಸೂನುವಾಗಿ ಕಾಲಿ
ಮಾತ ಕಾಲ ತಂದಾ ಮೂಸ ತ್ಯಾಜಾ ಬಯಿ
ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಸಾಪಂದಿ.....

ಈಗಿನ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾತನಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬ್ಯಾಗವಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಜನಿಸಿದರು. (ದಿನಾಂಕ ೨೭-೦೭-೧೭೭೮) ಶಾ. ಪ. ೧೭೫೦ನೆ ವರ್ಷ ಶ್ರಾವಣ ದ್ವಿತೀಯದಂದು : ಶ್ಯಾಘುಭೋಗ ಕುಟುಂಬ. ಪಂದೆ-ತಾಯಿ ಯರು ನರಸಪ್ಪ-ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ. ಶ್ಯಾಘುಭೋಗಿಗಳೆಂದು ಪ್ರತಿ ಕುಲ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದುದಾಗಿತ್ತು. ನರಸಪ್ಪ ಕೂಡ ಮಗಳಾಣನಂದ ಶಿಷ್ಯಾತ್ಮದಾಸರಿಂದ ಪರಿವಾಸದೀಕ್ಷೆ (ನರಸಿಂಹ ವಿಠಲ) ಪಡೆದವರು.

ರಾಯಚೂರು ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಪರಿವಾಸರಿದ್ದ ಜಿಲ್ಲೆ. ಬೇಕುಬರವೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀ ವಿಜಯದಾಸರು, ಅವರ ಸಾಕುಮಕ್ಕಳಾದ ಶ್ರೀ ಮೋಹನದಾಸರು,

ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಸಂಪ್ರದಾಯದೊಂದಿಗೆ, ಉತ್ತರದಿಂದ ಗೋಪಾಲದಾಸರು ಹಾಗೂ ಅವರ ತಮ್ಮಂದಿರು, ವೇದಗೋಪಿವಿಜಯವೆಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಾಸತತ್ವಜ್ಞರು (ಐತಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳು) ಹೀಗೆ.

ನರಸತ್ಯನದಿಗೆ, ಬಹುಕಾಲ ತಿರುಪತಿಯ ಪ್ರೀನಿವಾಸ ಸೇವೆಯಿಂದ ಜನಿಸಿದವರು ಪ್ರೀನಿವಾಸ. ಅವನನ್ನು ಲೌಕಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದ, ಅಂದೂ ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪೀಠಕ್ಕೆ ರಾಗಿದ್ದ ಪ್ರೀ ವರವೆಂದ್ರತೀರ್ಥರ ಬಳಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಪ್ರೀನಿವಾಸ ನಿಗದ್ದ ಕುಶಾಗ್ರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮೆಚ್ಚು ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಅವರಿಗೆ ಮನಾಂತ ಪಾಠ ಹೇಳಿದರು. ಪ್ರೀನಿವಾಸನಿಗೆ ಆ ಮೇಳಿಗಾಗಲೇ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಅಶುಕವಿತ್ತ ರಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರೌಢಿಯೆತ್ತು. ಮೇದಾಂತದ ಪ್ರೌಢ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಗಿಸಿ ಗುರುಗಳಿಂದ "ಅಪಾರ್ಥ"ರೊಂದು ಬಿರುದು ಪಡೆದು, ಪ್ರೀನಿವಾಸ ಉರಿಗೆ ಬಂದ. ಮೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬೇವನ ಸುಗುಣವಾಗಿ ವೆರವೇರುವನ್ನು ಆಸ್ತಿಯನ್ನು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರೌಢಿಯು, ಪಂಡಿತ ಸಹಜ ಗರ್ವ, ಅಪೇಕ್ಷಾವು, ಪ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿದವು. ಅದಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆಂದರೆ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾರಣವಾದ ಅಪಾದರ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಹರಿದಾಸರ ಮೇಲೆ, ಅವರಲ್ಲೇನಿದೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯವೆಂಬ ಅಹಂಕಾರ ಪ್ರಕಟ ಆಗ ತೊಡಗಿತು : ಇವರಲ್ಲರ ಶ್ರದ್ಧೆ-ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾದ ಹಿರಿಯ ಹರಿದಾಸರಾಗಿದ್ದ "ವಿಜಯದಾಸ"ರನ್ನೂ "ಕೋವಿಮಗ ದಾಸ"ನಿನ್ನೂವನ್ನು ಆಗೌರವ ಮಾಡಿತು | ಸ್ವಯಂ ವಿಜಯದಾಸರ ಒಮ್ಮೆ ಮಾನವಿಗೆ ಬಬಾಾಗ ಆಚಾರ್ಯರು ಅವರಿಗೆ ಅವಮಾನಿಸಿದರು, ಅನಂತರ ಉದರಕೂಲೆಯ ರೋಗ ಬಂದದ್ದು, ಅದರಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರು ವಿಜಯದಾಸರಿಗೆ ಮೊರೆಮೋದನ್ನು. ಆಗ ಪ್ರೀವಿಜಯದಾಸರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರೆ ಆದ ಪ್ರೀಗೋಪಾಲದಾಸರ ಮೂಲಕ ಆಚಾರ್ಯರ ರೋಗ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿಸಿದರೂ ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಸಂಗಡ ಆಚಾರ್ಯರು ತಿರುವತಿಗೆ ಪ್ರೀಪ್ರೀನಿವಾಸರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ತರಿದಾಗ (ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವಕ್ಕೆ) ಅಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಇದ್ದ ಅವಮತ್ತು ಪರಿಹರಿಸಿ, (ವಿಜಯದಾಸರ ಆದೇಶದ ಮೇರೆಗೆ) ತಮ್ಮ ಅಯುಷ್ಯದ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷ ಧಾರಯರೆದು ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದುದು, ಅವರಿಗೆ ಹರಿದಾಸದೀಕ್ಷೆ ಇತ್ತುವೂ, ಈಗ ವಾಸ್ತವ ಸಂಗತಿ ಅಲ್ಲವಂತೆ ತೋರಿದರೂ ಅಲ್ಲೇನೂ ಅಲೌಕಿಕ ಘಟನೆ ನಡೆದಿರುವಂತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಾರವಾಗಿ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು, ಗೋಪಾಲ ದಾಸರು ರಚಿಸಿರುವ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಇದೆ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಇದನ್ನು ಅವನು ಕೃತಜ್ಞ ಭಾವದಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿದರೆ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ದೀಕ್ಷಾ ಗುರುಗಳಾದ ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಕರೂಣೆ ಸ್ಮರಿಸಿ ಪಾಡಿಸಿರುವಂತಿದೆ :

ಗೋಪಾಲದಾಸರಾಮ-ನಿನ್ನಯ ಪಾದ
ಪಾಠೋದಿತೇನೂ ನಿನ್ನಯೂ- | ಪ |

ಈ ಮೃದಿವೆ ತಾವು ಹಾಗೆ ನೋಡಿಸಿ
 ಕೈವಿದಿವೆನು ನೀವಾದಿವನು ದಿನೆ || ಅ. ಪ. ||
 ಭೋಜನಾಧ್ಯಾತ್ಮಿಕೋದಿ-ನೀಯದಾಯಿ
 ಭೂದಿವರಾದ ಮನಿ.....

ಅನನ್ಯತೆಯು ಕೊಡದ-ಎನ್ನೊಳಿವು : ಅನುಭವ ವರದ..... ||

ಇವಲ್ಲದೆ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಸಮಕಾಲೀನ ದಾಸರ ಪದಗಳೂ ಈ ಘಟನೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸಿವೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ, ತಾವು ಮೊದಲು ಹೀಗೆಂದಿದ್ದ ವಿಷಯದಾಸರನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ನಮಿಸಿ

"ಕುನಂದೊಡಕಿಲ್ಲಾ-ಎನಗೆ ದಿವ್ಯ ದರಹನ ಕೊಡೆತ್ತಿ
 ಪ್ರಣವನವಿಲ್ಲದ ನೀಯದಾಯರು"

ಎಂದು ಹಾಡಿದಾರೆ.

ಗೋಪಾಲದಾಸರಿಂದ ಹರಿದಾಸರೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಅಜ್ಜಾರು ಗುರುವಿನ ಆದೇಶದಮೇರೆಗೆ ಸಂಧರಾಪುರದ ವಿಶೋಷನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದರಂತೆ. ಬಂದವರು ಅಂದಾಜಾಗಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಬಳುವಾಗ್ಗೆ ಅವರ ಕೈಗೊಂಡು ತಿಲಾಫಲಕ ದೊರೆಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ 'ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ ಇದ್ದವು. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಅಜ್ಜಾರುದಾಸರಾಗಿ ಕುನಂದು ಹಾಡಿದಂತಿದೆ ಈ ಹಾಡಿನ ಧಾಟಿ, ಆ ಘಟನೆ ಸಮರ್ಥಿಸುವಂತೆ :

ವಿಠಲಯ್ಯ, ವಿಠಲಯ್ಯ || ಪ ||
 ಪಡೆನ್ನೊಳಿವ ನೀಯದ ಜಗನ್ನಾಥ || ಅ. ಪ. ||
 ಧಾಸನಿವೆ ನಿನ್ನನು ಅನುಭವ ಸುರನುತ
 ಭೂಪಾದರವರು ಕುನಂದ ಕುನಂದಿ || ೧ ||
 ನೀ ಕರುನನೆವೆ ನಿರಾಕರಿಸಲು ಎನ್ನ
 ಪಾಳುಪರಾರೊಡ ಕರನುತರ ದೊಡುತಿ || ೨ ||
 ಪರಪಾಳೆತನು ಭೂದಿವ ತನ ||
 ಕರುನೀನು ನೀವರದ ಜಗನ್ನಾಥ || ೩ ||

ವಿಠಲಯ್ಯ, ವಿಠಲಯ್ಯ....

ಹಾಗೂ "ಕುನಂದ ಪಂಥರಿದಾಯಿನೆ : ಶ್ರೀಮಾನಿನಿಕ್ಕಿಯನ" ಎಂಬುದಂತೂ ಭಕ್ತಾತ್ಮಕ ಭಾವಗೀತೆಯೆ ಆಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರೀಕ್ಷೆ ಗಳಿಸಿದ್ದ ದಾಸರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಅವರ ಎಲ್ಲ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಡುಗಟ್ಟಿವೆ. ಇದು ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲರ ಒಂದು

ಪ್ರಮಾಣಿ ಭಾಷ್ಯ-ಅವರ ಬದುಕಲ್ಲಿ, ಅನಂತರ ಅವರು ರಚಿಸಿದ್ದ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಕೃತಿ ತಿರು-
ವತಿಯ ಪ್ರವಿವಾಹನನ್ನು ಕುರಿತದ್ದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾರಣವೂ ಇದ್ದು ತು-
ಫಂಚರಾಪ್ತರ ಆಗ್ನಿ ವಹಾರಾಪ್ತದ ಸಂತರ ಕೈಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಕನ್ನಡದ ಅಭಗಲಿ
ವಿಶ್ವಲನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂತ ಕರಗಲಂದ "ಕಾಪದಾ ವಿಶ್ವಲ ಕಾನದಾ ಬೋಲಿ"
ಎಂದು ಹಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಮರಾಠಿಯ ಅಭಗಲಿಗಳಿಗೆ ಕನಿಯಲ್ಲಿ ತಂದಿ
ಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾರಣವೂ ಇದೆ. ಅಂದಿನ ವೈಷ್ಣವ ಸಂತರ ಭಕ್ತಿ, ಮೂಲತಃ ರಾಮಾನುಜರ
ಸೂತ್ರದಾಯದ್ದೆ : ಹರಿವಾಸರು ದ್ವೈತಗಳೂ. ಅದರೂ ಹರಿವಾಸರ ಪರಮಾತ್ಮಿಯ
ಕ್ಷೇತ್ರ ಫಂಚರಗಿಯೆಂಬುದು ಸಂದಿಹ.

ವಾಸರಾದಸಂತರ ಜಗನ್ನಾಥವಾಸರು ವರೈಟನ ಕೈಗೊಂಡರು. ಅವರ ಪಾತ್ಯ
ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಪರಿಭಕ್ತಿ-ಜನರನ್ನು ಸೆಳೆದವು ; ದಾಸಾಯಾರು ಸಮೂಹದಿಗೆ ಬಂದರು.
ಆಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಸಕ್ತಬೋಧಕೀರ್ಥರ ಅಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ಯರಾದರಂದೂ ಅಲ್ಲಿಯ
ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತಿ "ಹರಿಕಥಾವ್ಯಾಕಸಾರ"ದ ಕೆಲವು ಭಾಗ ರಚಿಸಿದರಂದೂ ಪ್ರತಿತಿ.
ಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತೂ ಪಾಂಡಿರಾವ ಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಪ್ರಾದವಿಲರಲು ಜಗನ್ನಾಥ
ತಾಯಾರ ತಿಪ್ಪರು "ಸಂಗಸುಖವ ಬಯಸಿ ಬದಂತರೂ. ರಂಗೋಲಿದ ಭಾಗವತರ"
ಎಂದು ವಂಶದಂಟಿ ಹಾಡಿದಾರೆ. ಹಾಗೂ ಅವರೇ ಹರಿಕಥಾವ್ಯಾಕಸಾರದ 'ಫಲಶ್ರುತಿ'
ಸಂಧಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು.

ಜಗನ್ನಾಥವಾಸರ ಅನೇಕ ರಚನೆಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತಗಳೆರಡರ ದೃಷ್ಟಿ
ಯಿಂದಲೂ ಸಾಫಲವೆನಿಸುತ್ತವೆ ; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಮಿಂಚು, ಪ್ರತಿಭೆಯಾಗಿ
ಕೊಳೆದ್ದುದೆಂಬಂಟು. (ಮಂಜುಲಯದ ಪ್ರೀತಾಯದ ಕರಣೆಯೆಂಬೂ ದಾಸರ ಮೇಲೆ
ಕದಾ ಇತ್ತೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಕತೆಗಳಿವೆ.) ಉದಾಹರಣೆ :

ಪ್ರೀತಿಕೆತೆ ಪಾಲಯವೂ, ಪ್ರೀತಿಕೆತನ | ಪ|
ಜ್ಞಾನದ್ವಿ ಕರುಣಾ ನಿಧಿ ನಿಷ್ಠಿ
ಗಾನಮಿಯವ ಫುರ ದೀಪನಯಗೊ | ಅ.ಪ. |

ಹೃದಯನೀಡ ತರನುಕರ
ಧನುನೀಡದ
ನಿಜೆಯನು ಸವಾನುರಾಗದಲಿ
ಛಾಯವೆ ವಾಪರನುಡಾಪದ ಕಳೆಯೊ ||
ಊತರ ಧನು ಪ್ರೀತಾನಾಥನ ಪರಮ | ಪ್ರೀತಿಯ ಪದದವುಗೆ | ಎಂಬ ಕೆಲವು
ರಂಗ ನಿಷ್ಠ ಕೊಂಡಾದುವ ಮಂಗಿರಾಪ್ತರ |
ಸಂಗ ಸುಖದಿತ್ತು ಕಾಯೊ ಕರುಣಾನಾಗರ |

ಬೆಗವರೋ ರೋದಿಯವರೋ ನಾಟ್ಯದಾರೋರೋ
 ಬಗೆಯರೋ ಬಣತನ ಭಾಗ್ಯ ಭಾಗವತರು
 ತೆಗೆಯರೋ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಮನಭೋಮೈಯಾದರೋ
 ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಶ್ವಲ ನಿನ್ನವೇನು ಧನ್ಯರೋ

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿ, ಚಿಟಿಕೆ ಬಾರಿಸುತ್ತ, ನರ್ತಿಸಿದಂತಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪ.

ಶ್ರೀವೇಣೋಬಾಳು ವಿಜಯ, ನಿನ್ನ
 ಸೇವಾಳು ಸೇವಕರಾಳು ಎನು
 ಜೀವಿಸುವ ಪರಗೆ ಅಯಾಸಯಾಳು
 ಶ್ರೀಪದವೆ ಕೊಡು ಎನಗೆ ಲೇಸ...

ಎಂಬ ನೀಳ್ಗವನದಲ್ಲಿ ತಿರುಪತಿಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸನನ್ನು ಬಗೆ ಬಗೆಯಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಾಸರ ಅವತಾರಶ್ವಯಂ ಸ್ತುತಿ (ನಮಮಂ-ಭಾಮಂ-ವಂದ್ಯ) "ಮೂರುತಿಮಂಜುನಕೆ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮತ ಸಮರ್ಪಿಸುವ ವೈಷ್ಣವ ನಿಷ್ಠೆ ಸುಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ತೇಜ್ಯ ಪರ್ಮಣವನ್ನೆ ತನ್ನ ಕವಿ ಹೃದಯದಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ ದಾಸರು. "ಬಲು ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ ಪರಿ ಮಂಜ" ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಭಾವಪರವಶತೆ "ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ಕು ದಕೆ..." ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಶಾಷ್ಟ ಮಂಟ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಸರಿಸಲಯನ ಗಣಿಗಳು ತಿಳಿದು ಭಜಿಸುವುದೆ ಅವರ ಧ್ಯೇಯ. ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ "ಲಂಟೋದರ ರತ್ನಾಂಬರಧರ | ಅಂಬರಾಧೀಶ್ವರ ಗೌರಿಕುಮಾರ"೧೦೦ ಒಂದು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಸ್ತುತಿ.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ವಿರುವೇರು, ಅವರ ಅತ್ಮತೋಧನೆ-ದಂಭದೊಪನೆ ಕೂಡ ಗಮನಾರ್ಹ :

ಕಾಶಾಸಿಗೆ ಹೋಗಿ ದಾಸ ಮನವ ಧರಿಸಿ
 ಮೊಸೆ ಮನಮವೆ ಪರ ಕಾಸಿವೆರಿ

ಹಾಗೆಯೇ ಹರಿಯ ಪೂಜೆ ಅರಿತವರಿಗತಿ ಸುಲಭವೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ :

ಜೈವಿಯಂತ ಮಂಜವೆವು. ಧೂಮಂಜಲವ ದೀಪ |
 ಸೋಮಸೂರ್ಯರೆ ದೀಪ ಧೂಮಂಜಲೆ |
 ಜಾನುರಾಗಳತಿ ವಿಮಲ ಧ್ಯೇಯ ಮಂಜಲ ಭಕ್ತ
 ಯೆಮಾಜ್ಜನಗಿಜ್ಜವಳು ಪದ್ಮವು ಎಂದೂ

ಇದು ಮಂಡಿತ ರೀತನೆ ; ಮಂಡಿತ ಪ್ರತೀಕ.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರನ್ನು ಅಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನತೆ ಮನ್ನಿಸಿ ಆದರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೂರಾರು ಜನ ಇವರ ಸ್ವಾರ್ಥ-ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದಿರುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇವರ ದೇಶ ಪರ್ಮಿತವೂ ಕಾರಣ. ಹುಟ್ಟೂರಿಯ ದಾಸರು, 'ಸಿರಿವತ್ಸವಿವಳ' ಅಂತಿರಾದ ಚೆನ್ನೋಡಿದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥಾಚಾರ್ಯರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯರೆಂಗದ್ವಾಲದರಾಜ, ಮೈಸೂರಿನ ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರೂ ಸತ್ಕರಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗ ಇದೆ. ಒಬ್ಬರ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಮುಂದುವರಿಸಿದ ಪಾಣೀಸಂಘಟಕ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದವರು ಸುಮಾರು ಇನ್ನಷ್ಟೊಂದು ಶಿಷ್ಯ ಸೃಶಿಷ್ಯರು. ಈ ದಾಸ ಪರಂಪರೆ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಭಾಷೆ ಪುರಾಣ ಪ್ರಮೇಯ ತತ್ವಜ್ಞಾನ, ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಪ್ರಭುತ್ವ, ಸಾವನಾನ್ನರಿಗೆ ಇವರ ರಚನೆಯ ಒಪ್ಪುಧಾನ್ಯ ಅಂತ್ಯನ ಕರಣಿಯೆಂದೆನ್ನಿಸಿಯಾತಂ, ಅವರಿಗೆ ಆ ರಚನೆ ಸರಳ, ನಿರಾಳ ಆದರೂ ಕೂಡ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ರಂ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರನ್ನು ಕೃತಯುಗದ ಪ್ರಖ್ಯಾತನ ತಮ್ಮ 'ಸಹ್ಯಾದನ' ಅವಕಾಶವಂತೆ ರಂದು ಭಾವಿಸುವುದಿದೆ. ಶ್ರೀ ಪ್ರಾಣೇಶದಾಸರಲ್ಲೂ ಈ ವಿವರ ಬಂದಿದೆ (ಅವರ ಈ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ 'ದಾಸಕೂಟ' ಪದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಆಗಿದೆ) ಇದು ಕೈಪ-ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲೂ ಇದ್ದಂತಿದೆ. ಶ್ರೀ ಬಸವಣ್ಣನವರೂ, ಸರ್ವಜ್ಞ ಕವಿಯೂ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ ಮತದ ಪ್ರಿಯದ ಸುವಿವಿತ.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ವೈಕುಂಠವಾಸಿಗಳಾದದ್ದು ೧೭-೯-೧೮೦೯ ರಂದಂದಂ ವಿಧ್ಯಾಂಶದಿಂದ ಒಪ್ಪಿತ ಆಗಿದೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ದಾಸರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಪದವಿತಲರು "ಸಂಗ ಸೂವಿದ ಬಯಸಿ ಬದಕರೂ" ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಕೀರ್ತಿ, ಪತ್ನಿಸುವಾಸಿಗಳೆಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಿಯದ ರಚನೆ, ಸುಮಾರು ೧೪೦ ಇನ್ನೂ ದೂರೆಯೇಬಿಟ್ಟಿ ಸುತ್ತಲ. ಅದರ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ದೃಶ್ಯವಂತ ಪರಿ ಭಾಷೆ ಸಾವನಾನ್ನರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದಿರುವುದು, ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಪರಣುವಂಶಾಗದ್ದು ಸಂ ತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಗೋಪಾಲದಾಸರ, ವಿಜಯದಾಸರ ಹೆಚ್ಚು ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರದೂ ಸಾಗಿರುವುದು ವಿಶ್ವಳವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ, ಪುರಂದರ-ಕನಕರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸಾಮಾಜಿಕ-ಶೋಕೋಪಿ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣಾ ಭಾವ ತರಿಸುವ ಕೃತಿಗಳು ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ, ಬೃಹತ್‌ರಚನೆ-ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥ 'ಶ್ರೀದೇವಿಠಾಪ್ಪಾತ ಸಾರ' ಸುಮಾರು ೧೦೦೦ ಪದ್ಯಗಳ ೩೨ ಸಂಧಿಗಳ ಭಾವಿನೀಚಿಟ್ಟಿದಿಯ ಗ್ರಂಥದ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೊಡುಗೆ. ಮಹೀಯ ಗ್ರಂಥವೆಂಬುದು ದಿಶಿತಿ- ವಂಶ್ಯ ಮತಪ್ರಸಾರ-ಅಧ್ಯವಂತ ಮಿಂಡನವ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಧೈಯ ಅದರೂ, ಭಾವಿನೀಚಿ ಮುಟ್ಟಿದಿಯ ಗೀಯಗಣ ಸಹಜ ಆಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದಿರಂವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಈ ಕೃತಿಯ ಪ್ರಿಯತೆ ಸಾರುತ್ತವೆ :

ಮಲಗುವುದಾದರೂ ಪಾಪವು
 ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುವ ಕುಳಿತುಪಾಪವು
 ನಿಲ್ಲುವ ನಿಂತರೆ ನೆಲೆ ನೆಲೆದರೆ ಒಂದೆ ನಿಮಗಲು |
 ಸುಲಭವೋ ಹರಿ ತಪ್ಪವರ ನರ
 ಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಗಲವೋ ಕವನಾರ್ಥ
 ನೊಂದಿಸುವಿಯವೆ ಪಾಪವರು ಬಳಲುವರುಧರೆಯೊಳಗೆ

ವೇದಾಂಗವು, ಉಪನಿಷತ್ತು, ಯೋಗ, ಸ್ತೋತ್ರ ಪುರಾಣ-ಇತಿಹಾಸ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ತತ್ವ ಗ್ರಂಥ-ಎಲ್ಲದರ ಅಧ್ಯಯನ ಗೈದ ಭಲ ಆಚಾರ್ಯರ ಈ ಕೃತಿ. ತತ್ವ ಸುದ್ಧಾರಿ ಗಳಲ್ಲೂ ದಾಸರ ಮಧ್ವ ಮತನಿಷ್ಠೆಗೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ : (ದಾ|| ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹೇಳುವ 'ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ತಂತ್ರಸಾರ'ವೆಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಭಂಜನರು ವರದೇಂದ್ರರು ರಚಿಸಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಿದ್ದಿದ್ದು ಈ ೮೦ ವರ್ಷ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ೨೦ ದಿನ. ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ, ಬೆಳಸಿ, ಹರಿದಾಸತತ್ವ ಪ್ರಚಾರ ಕೈಗೊಂಡು ನಡೆಸಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ದ್ವಿತೀಯ ಪಂಪದ ಪ್ರಮುಖ ಹರಿ ದಾಸರೆಂಬ ಯಶಸ್ವಿಗೆ ದಾಸರು ಪಾತ್ರರು.

ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಬರುವ ಹರಿದಾಸರ ಪೈಕಿ, ಗುರುತಿಸುವಂಥ ರಚನೆಗಳು ಮೋಹನದಾಸರವು. ಇನ್ನೇನೇನಿವರವು ಹಾಗೂ ಅನಂತರ ಗೋಪಾಲದಾಸರೇ ಅಂಕಿತವಿತ್ತು, ಹರಿದಾಸ್ಯೆ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಹಳವನಕಟ್ಟಿ ಗಿರಿಯಮ್ಮನನ್ನು ನಾವು ನೆನಪಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದೇವಷ್ಟೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಹರಿದಾಸರು ಹಾಗೂ ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ, ಅಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ಕನ್ನಡದ (ಪ್ರಾದೇಶಿಕ) ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ಅಂದು ನಡೆದ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನದ ಸ್ಮರಣವದ ಬಗ್ಗೆ, ಪುನಃ ಅನೇಕ ಛಾವನೆಗಳು ತಲೆದೋರುತ್ತವೆ ; ಕೌತುಕವು ಆಗುತ್ತೇವೆ. "ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ"ದ ಕೆಲವೆಡೆ ತುಳಿತ ತಪ್ಪಿದ ಮತಾರ್ಥವನನ, ಏಕೆಂದರೆ ಮತಾತು ಬಂದಿನೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ...ಸಮನ್ವಯವು ಅಜೆರೆಣೆಯಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಲ್ಲದೆಯೆಂದೆ ಇದರರ್ಥ ಎಂಬ ಮತಾತನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಹರಿದಾಸರ ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರಚನೆಗಳು

ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ೨೫೦ ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಹರಿದಾಸರು ಬಂದಿದ್ದರೂ, ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡವರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಯೋಗ, ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆ ಗಳನ್ನು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾಗಿ ಮತಾತ್ಮ ವಿಚಾರ ಮೂಡುವಷ್ಟಕ್ಕೇ ನಾವು ತೃಪ್ತರಾಗ ಬೇಕಾಗಿರಲು ಎರಡು ಕಾರಣ : ಒಂದನೆಯದು, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಮೂಲಕ

ವೈಯೋಗಿಕವರ ಸ್ವಯಾತ್ಮಕ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಅನಂತರ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬರ್ಮಿತವಾಗಾದವುಗಳನ್ನು ದಿವ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದು. ಎರಡನೆಯದು, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಚಾರದ ಬಾಹುಳ್ಯ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನೊಡ್ಡಿದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಪರಿದಾಸರು ಕೀರ್ತನ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗ ಹೊರತಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಗವನಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ-ದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಚಯಿಸುವಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಪರಿ ದಾಸರನೇಕರ ಇತರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳನ್ನು ವಾಕ್ಯ ಮುಂದೆ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆ ವಿನಯವಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಭೇದಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವ ಕೃತಿಗಳ ಸ್ಮರಣವ, ಪರಿಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ ಯಷ್ಟೆ.

- (1) ವ್ಯಕ್ತನಾಮ
- (2) ದಂಡಕ
- (3) ಕ್ರಿಸ್ತದಿ
- (4) ಪಟ್ಟದಿ
- (5) ಸಾಂಗತ್ಯ

1. ವ್ಯಕ್ತನಾಮ : ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸದು. ವ್ಯಕ್ತನಾಮದಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ನಡೆದಿರುವರು, ಪರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ-ದಾಸಸಂಘದ ಪರಂಪರೆಯ ಅದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಪ್ರಿವಾದರಾಜರು. ಮುಂದೆ ಇದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕೆಲವು ಪರಿದಾಸರರು, ಕೃತಿರಚನೆಗೈದಿರುವರಷ್ಟೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರಕಾರರಾಗಲಿ, ಕವಿತರಿಕಾರರಾಗಲಿ, ಈ ಅವರೂಪ ಭೇದೋದಾಚನೆಯ ಸ್ಮರಣವ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಪದ, ಹಾಗೂ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕ (?) ಇರುವ ಭೇದೋ ಸೂಚನೆಯ ವ್ಯಕ್ತನಾಮ ಎಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಮತ. ಹಾಗೆಯೆ ಇದು ಶ್ಲೋಕದ ಭಂದಸ್ಥಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದ ರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ 'ವ್ಯಕ್ತನಾಮ'ವೆಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತೋ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅವರವಿಗೂ ಅವರಿಚಿತ ಆಗಿದ್ದ ಈ ಬಂಧವನ್ನು ಪ್ರಿವಾದರಾಜರು, ಜಯವೇವ ಕವಿಯ "ಗೀತೆಗೋವಿಂದ"ದ ಸರಣಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದಿರುವುದೆಂದೂ ಏನೂ ಇಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ 'ಶ್ಲೋಕ' ಹಾಗೂ "ಪದಗಳ" ಲಕ್ಷಣವೂ ಇತರ ಪರಿಚಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಹೋಲ ತಾಗಿದೆ. ಪರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ, ಕೀರ್ತನದ ಮೂಲಕ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ದೀಕ್ಷೆ ಗಳ ಮೂಲಕ 'ಶ್ರೀ'ಕಾರ ಪಾಡಿದ ಪ್ರಿವಾದರಾಜರು ಈ ವಿಶೇಷ ಭೇದೋದಾಚನೆಯ ಮೊದಲ ಪ್ರವರ್ತಕರಾಗಿರುವುದೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆ. ಪ್ರಿವಾದರಾಜರು, ಪ್ರಿವಾದರಾಜರು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಗೋಪಾಲರಾದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತನಾಮದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು.

ಉದಾ : ಶ್ರೀನಾರಾಯಣರ ಕೃತಿ : 'ಮೂವುದಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಮಧುರಗೃಹವನಂತೆ' ಎಂದು ಅರಂಭ ಆಗುವಂಥದು. ಇದಕ್ಕೆ 'ವೃತ್ತ'ವಾಗಲಿ ಅಥವಾ 'ಪದ್ಯ'ವಾಗಲಿ ಹೆಸರು ಉಂಟು. 'ವೃತ್ತ'ವೆಂದಿರುವ ಒಂದು 'ಶ್ಲೋಕ' ಅದಾದ ಮೇಲೆ ಒಂದು 'ಪದ' ಇದರಲ್ಲಿನ ಸಂಭಾಷಣಾ ವಿಧಾನವೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಕಲವು ಕಾಲವು ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹ ಸುವಿನ ಸಾರ್ಥಕವೊಂದಿರುತ್ತೆ
ಅಲಕಾಭ್ಯುತವ ಬಿಟ್ಟು ಅಕ್ಕಿರಯೊಡನೆ ನೀಮಧುರಗೆ ಭೂವರ
ಕಳೆಯಲಾವೆವೋ ಕಾಂತೆಗಳು ದಿನವೆ ಈ ಕುತೂಹಲ ಬಾಧಗೆ
ಘಟಗೊಂದು ಯಾಗವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿರುವೆನು ಅಲಕಾಕ್ಷ ಕಿವಿಲ್ಲದೆ ;

ಪದ

ಚ್ಯಾವ ಮಧುರಗೆ ಭೋಗ ಬ್ಯಾರವುಂ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ
ವಂದಿಸೊಂದೆವೋ ವ್ಯವದಿ
ತೋಳು ಪವನ್ನಾಲೆ ದಯವನು ಮದವಾಗೆಂದು
ಮೂವುದುಂಟು ಚತುರೋ ಮೂವನ ಕೃಪಾಕರವೆ.

..... ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಶ್ಲೋಕ (ವೃತ್ತ) ಪದನಂತರ 'ಪದ' ಹೀಗೆ ಗೋಕಾಲದ 'ಗೋಪಿ'ಯರಿಗೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೂ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ಸಂಭಾಷಣೆ. ಮಂಗಳದೇವಿಯಾದ ಗೋಪಿಯರು "ಮಾರನೆಯನೆ ಕೇಳೊ ಅಲ್ಲಿರುತ್ತಿಹ ಪಾರೋರು ಬಲು ನಿವ್ವೂರೊ" (ಪ್ರಾಚೀನ ಹಂಪುಗಿಯರು ಘಟುನಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ನೆಳೆದು ಬಿಡುವ ರೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆ ನಮ್ಮದು) ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ, "ಪಕ್ಕಿಯಲಿವು ಗೋಪಿಯರ ವಿಚಾರಂಗಳ ಸ್ಮರಿಸೆಯೊ" ಎಂಬುವರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವ್ಯಸ್ಯ, ಪರಕ ಮಾರದವತೆಯಿಂದ ಓದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ರಚನೆ-ವೃತ್ತನಾವಂದಕ್ಕಿ. ವಾದಿಯಾದ ".....ರಕ್ಷಿಸೊ ವೆಂಟಿಗಿರಿದಾಟ ದವಿತತ ತೇಜ ಅಪ್ರಿತಲ್ಲಭೂಜ" ಎಂಬ ವೃತ್ತನಾವಂವೂ ಒಂದೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಯ ಆಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕಂಡು ಬರುವ ಸಾರವಾಕ್ಯ ಲಕ್ಷಣವಿದು : ವೃತ್ತ ನಾವು ಸಂಸ್ಕೃತಯಂತ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಶ್ಲೋಕ ಅಕ್ಷರಗುಣ. ವೃತ್ತವನ್ನೂ ಒಳ ಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. (ಅದರ ಶ್ಲೋಕ ಛಂದಸ್ಸಲ್ಲಿ.) ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತನಾವಂಗಳೂ ಇದೇ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಯತಿಯೊಲ್ಲ.

ಹರಿದಾಸ ಸಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವೃತ್ತನಾವಂಗಳೂ ಬೆರಗುಕೆಯಲ್ಲಿ ಎನೆಯುವವು ವಿರಳ. ಇದಕ್ಕೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಛಂದಸ್ಸಿನ ಮೇಲಣ ವೃತ್ತಾತ್ಮ ಅತ್ಯಗತ್ಯವೆನಿಸು ತ್ತದೆ. "ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ದ್ವಾದಶಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ, ಒಂದೊಂದೇ ಕವಿಯ

ಗೀತೆಗೋವಿಂದದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತೆಂದು ಪ್ರತಿೀತಿ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ದಾಖ ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು.

2. ದಂಡಕ ಭಂಡಿಸಿದ ವಿಶೇಷ ರಚನೆಯೇನಲ್ಲ. ಸರಳರಗಳ ರೀತಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಪ್ರಕಾರ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯದ ನಡುವಿನ ಶೈಲಿ. ಒಂದೇ ರೀತಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಪದಗಳ ಕುಟ್ಟುಕುಟ್ಟಿಯೂ ಇಲ್ಲಿದೆದು. ಇದೊಂದು ರೀತಿಯ ಲಯಾಬದ್ಧ ಗದ್ಯವನ್ನಬಹುದು. ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಚಲಿತವಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಶಾರದರಾಜರ "ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನೃಪೀಣ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ ದಂಡಕ"ವೇ ತಂದಾಸೂಚಿಸುವ ಮೊದಲ ದಂಡಕ. ೩೪೬ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ.

ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ವೃ ನರಸಿಂಹಾವತಾರದಶೈತ್ರಿ ದಾನವ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಭಕ್ತಪ್ರಸ್ಥಾನದವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದೇ ದಂಡಕದ ಮಸ್ತು.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ೨೩ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಮೀರಿ, ನಿಯಮಿತವಾದ ಗಣನಿಯವೆಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಮಾರ್ಗವ್ಯತ್ಯಗಣಿಗೆ ದಂಡಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು ಪುನಃ ರೀತಿಯಂತಿರು. ಸಾಗವರ್ಮನು ತನ್ನ "ಭಂದೋಬ್ಯಾಧಿ"ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ರೀತಿಯ ದಂಡಕಗಳಿವು : ಚಂದವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಕಾರ, ಅರ್ಜು ಅರ್ಜವ, ವ್ಯಾಲ, ಜೀವೂತಕ, ಲೀಲಾಕರ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತದ ನಿಯಮಕ್ಕೆಸುಸಾರ ಆಗಿ ರಚಿತ ಆಗಿರುವುದೇ (ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ವ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಾಗಿದೆ.)

ಕನ್ನಡ ಕೈತಿದಿಸಾರರು, "ನಿಯಮವಾದ ಗಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಪಾದ ವಿಭಾಗವಿಲ್ಲದೇ ದಂಡಾಕಾರವಾಗಿರುವ ತಟ್ಟುರಚನಾ ವಿಶೇಷವು ದಂಡಕವೆನಿಸು"ವುದೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ದಂಡಕವನ್ನು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ಮೊದಲ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಅರಿತ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಾಸ ನಿಯಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಧುವಿತ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳು ಒಳಸಿರುವ ಸರಳ ರಗಳೆಯನ್ನು ದಂಡಕವೂ ಹೋಲುತ್ತದೆ".

ಶ್ರೀಪದಿ

"ತತ್ಪ್ರಸುಖ್ಯಾಲಿ" ಎಂಬ ಕೃತಿ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಶ್ರೀಪದಿಗಳ ಗುಚ್ಛ. ಅವರು ಕುಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗದ ನಿಷ್ಠೆ. ಮಧ್ಯಮತ ತತ್ತ್ವ, ಧರ್ಮ-ನೀತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವುದೇ ದಾನವ ಭೋಯ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಿದ್ವಾಂಸರು 'ಕನ್ನಡದ ಗಾಯತ್ರಿ' ಶ್ರೀಪದಿ ರಚಿಸಿದ್ದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

"ಸುದ್ವಿ, ಸುವೈಲ, ಸುವಾಲ್" ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಿರಿಯುವ ಪದಗಳು. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ 'ಸುದ್ವಿಪದಗಳು' ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಹುಟ್ಟೂರಾದ ರಾಯಚೂರು ಬಳಿಯ ಮುನಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ "ಸುದ್ವಿಪದ" ಎಂದೇ ಹೆಸರಿದೆ. "ಸುದ್ವಿ" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪದ, ಮಂಗಳ ಪದ, ಕುಟ್ಟುವಾಗ, ದೀಸುವಾಗ ಪಾಡುವ ಪಾಡು ಎಂದೇ ಜನಪದದ ಕೋಶ

ಅರ್ಥಯುಕ್ತವೆ. ದಾಸರು ವಚನ ಅಥವಾ ತತ್ವ ಬಂದ ಸೊಸೆಯ ವಚನಾಂಶಿಗಾಗಿ ಈ ಪದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಪ್ರತೀತಿ. "ಅಲಿ" ಎಂದರೆ, ಸಾಲು, ಪಂಕ್ತಿ ಎಂಬರ್ಥ ಇವೆ. ಅದರಿಂದ, ತತ್ವ ಸಂವ್ಥಾಲಿ ಎಂದರೆ "ತತ್ವದ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಂಕ್ತಿ" ಅಥವಾ "ತತ್ವಸೂತ್ರ"ಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಾಲಿ-ವಾಲಿ-ಓಲಿ-ಎಂದರೆ, ತಿವಿಗೆ ಭೂಷಣವೆಂದೂ ಅರ್ಥ. ಅಂದರೆ, "ಶ್ರವಣ ವಚನಾಸಂದರ್ಶನವು" ಎಂಬ "ದಾಸರ ಹರಿಕಥಾವ್ಯಾಪಾರ"ದ ವದ್ಯ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. "ತತ್ವಸಂವ್ಥಾಲಿ" ಗಳು ಕೀರ್ತನಾಭೂಷಣಗಳು-(ವಿಶಾಲತೆಯಾಗಿ ಭೂಷಣ ವಿಷಯ ಕಥೆಯು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಾಚರಣ-ಭೂಷಣ-ಭೂಷಣ) ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ತಿವಿಗೆ ಕೀರ್ತಿ ಕೊಡುವಂತೆಲ್ಲ ವಚನವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದೂ ಅರ್ಥ. 'ತತ್ವಸಂವ್ಥಾಲಿ' ಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಾಚರಣ, 'ತತ್ವವಾದದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸುವಂತಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ವಚನವಂತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಆಗುವ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ತಿವಿಗೆ ಕೊಡುವುದು ತತ್ವಸಂವ್ಥಾಲಿಗಳ ಧ್ಯೇಯ. "ನಿರೂಪಣೆ ಮತ್ತು ಭಂಡಾರದ ಹೊಣೆಗೆ ರಾಗದ ಸರಳತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಈ ಶೈಲಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ವಿಶ್ವನಿವಾರಕ ನಾದ ಗಣಪತಿ, ರಾಧ್ಯ, ತಂಕು (ಪ್ರಯಾಸ, ಪ್ರೀ, ಭೂ, ದುರ್ಗಾ) ಬ್ರಹ್ಮ, ದಶಾವತಾರಗಳು, ಪವಗ್ರಹಗಳು, ಅಗ್ನಿ-ಬೋಧದಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ತುತಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ವನಾಯಾವಾದ, ಖಂಡನೆ, ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ-ಪ್ರೀ ಪ್ರೀನಿವಾಸ, ಪ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಚರಿತ್ರೆ, ಇವು ತತ್ವ ಸಂವ್ಥಾಲಿಗಳ ವಸ್ತುವಾಗಿವೆ. ಈಗ ದೊರೆತಿರುವ ತತ್ವ ಸಂವ್ಥಾಲಿಗಳು ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ನೂರು ಮಾತ್ರ¹⁴⁴.

'ಅನುರೂಪಿಯ ವಚನೋಪಮಾನವಾ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಿ ವಾಕ್ಯ¹⁴⁵
 ಅನುರೂಪಿಯ ಕರಣಾ ಭವ ಭವದರಣಾ
 ಅನುರೂಪಿಯ ಗುಣದೇವತಾ
 ದೇವತಾಂ ನಃ ವಿಲಕ್ಷಣಾ ನೋತೋವಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇಳು

ಎಂದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಹಾಗೆಯೇ,

ಅನುರೂಪಿಯ ನನ್ನದಿಂ ನಃ ಅಗ್ರಾ ಸ್ಯಾ |
 ಧನ ವ್ಯಾಸ ನಾ ಕಾಣೆ | ನಾ ಕಾಣೆ ಧನಿ ವಿ
 ಅನುರೂಪಿಯ ಕರಣಾಭವೇ |

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಾಚರಣ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಸರಳತೆಯೂ ಇದೆ. ಅನುರೂಪಿಯ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅನುರೂಪಿಯವರೊಬ್ಬರನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಂತೆ

ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ನನ್ನದಿಂ ಭ್ರಷ್ಟನಿರೂಪಣಾ
 ಅನುರೂಪಿಯ ನನ್ನದಿಂ | ಅನುರೂಪಿಯೊಬ್ಬ
 ಇವನು: ಅನುರೂಪಿಯನ್ನು |

ಎಂಬ ಸುಡಿಯದೆ. ಪರಿಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾರಾಬೇಕು, ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಅದಿಲ್ಲದೆ ದೇಶ ದೇಶ ತಿರುಗಿದರೇನು ಬಾಕು ಫಲ ?

ಶೈವಿಲ್ಲದ ದೇಶ ಪಟ್ಟದ ಫಲವೆನು
ಶಕ್ತನಾದರೆ ವಾಕ್ಯ ಫಲವೆನು | ಫಲವೆನು ನಿತ್ಯ
ವ್ಯಾಪಕು ಕುರು ವರಿಸದೆ ||

ಇದಲ್ಲದೆ ದೇವರಿಗೆ ಮಾತನು ದಿವ್ಯ ಹವೈ ಹಾಗೂ ಅಧಿಯೆ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತೆ ಭಾವವೈ :

ಎನ್ನ ಪೋಲುವೆ ಭಕ್ತರನ್ನಂತೆ ನಿಜೀಕರು
ನಿನ್ನಂತೆ ಸ್ವಾಮಿ ಎನಿಗಿಲ್ಲ | ಎನಿಗಿಲ್ಲದವರಿಂದ
ದಿನ್ನೆನೆ ನಿನ್ನ ಸಲವೆನು ||

ಎನಗೆ ಕಾತನು ನೀನು ನಿಜೆ ದೊಡವು ವಾನು
ಇನಿತಿದ್ದ ಬಳಿ ಅಧನು | ಅಧನು ವನವನರನ್ನೆ
ಅನುಕರಿಸಬ್ಯಾಕೋ ನಿನನ್ನೆ ||

ಇದಲ್ಲದೆ ಉನ್ನತ ಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಭಕ್ತರಾದ ಪ್ರೀತ್ಯಾಸರಾಯರು ರಂಭವರು ಗೌರವಿಸ್ತಿದ್ದ ವನಾನುಭವಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಾಪಾನವೆಯ ಪೂಜಾ ಕ್ರಮಕ್ಕನು ಗುಣವಾಗಿ ಎಂಬಂತೆ :

ಫಲವೆಂಬುವೆ ಪೀಠವ್ಯಾಪನು ಮಂದಲಭಕ್ತೆ
ನೋನು ನೋಯರಂಗಿ ಮಹದೀಶ : ಮಹದೀಶ ನಿನ್ನೆ
ನೋಯವೆ ನೀಗೆ ಉದೀಶ || 188

ಎಂಬ ಜಗನ್ನಾಥನಾಸರ ಕಲ್ಪನ ಸಾವಂಥಾಪೂ ನವಗೆ ಪರಿಚಯ ಅಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬನೇ ಈ ಕೆತ್ತ ಸುಮ್ಮಾರಿಯ ಪ್ರವರಿಸಿಲ್ಲದ ಗಣನಿಸ್ಸಾನ ಕೂಡ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ, ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಕರವಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸಬಹುದು.

3. ಪಟ್ಟಿದಿ

ಪರಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳಾದ ಕನಕದಾಸರ ನಳಚರಿತ್ರೆ, ಭಾವಿನೀಪಟ್ಟಿದಿಯ ಕಾವ್ಯ, ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ಪರಿಭಕ್ತಿಸಾರ, ರಾಮಭಾವ್ಯ, ಚರಿತ್ರೆಯೂ ಪಟ್ಟಿದಿಯ ಕೃತಿಗಳೆ ಆಗಿವೆ. ಕೋಡಿಯ ಪ್ರೀತಾದಿರಾಜರೂ ಕೆಲವು ಪಟ್ಟಿದಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.¹⁸⁹

ಕನಕದಾಸ, ವಾದಿಯಾದುದೆಂದು ವ್ಯರೂದರದಾಸರಲ್ಲಿಯೂ ಪಟ್ಟದಿ ರಚನೆ ಕಾಣ ಬಾರದಿದ್ದರೂ¹⁸ ಪಟ್ಟದಿಯನ್ನೆ ಬಳಸಿ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿ, ಕಾವ್ಯವೊಂದಿಗೆ ಪರಿದಾಸರ ಅಂದೋಲನದ ಪ್ರಧಾನಧ್ಯೇಯ ಅದ ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪಾಠವು, ಮಂದ್ರಮತ ಪ್ರಸಾರ, ಪರಿ ಸಂಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಉದ್ಯುಕ್ತ-ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ "ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿ ಕಥಾವ್ಯಾಸಾರ". ಇದು ನಿಜವೇ ಪಿತೃಕಥೆ ಭಾವಿಗಳ ಯುಗ ಕಾವ್ಯವೆಂದೂ ತಿಳಿಸ ಬಹುದು. ಕನಕದಾಸರನ್ನೂ ಅಥವಾ ಮಂಪುನೆ ಪದಕ್ಷರಿಯರನ್ನೂ ಸಂದಿಗ್ಧವೆನ್ನ ಲಾಗುವ ಪ್ರಾದ್ಧವಾಗಿರುವ "ತಿರುಕನಕನು", ಭೋಗಪಟ್ಟದಿಯಲ್ಲಿ ಇದೆ :

ಧರೆಯ ಭೋಗವನ್ನು ನಂಬಿ
ಪರೆಯ ಮರೆಯ ಕವಲಿವೆನ
ಧರೆಯಭೋಗ ಕೊನೆಯ ಕಳು ಮಾಡುವೆ |

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕೊಡುಗೆ ಇದು ಹಾಗೂ ಮಂದ್ರಮತ ಪ್ರಸಾರ, ಮಂದ್ರ ಮತದ ತಿರುಳನ್ನು ಪಟ್ಟದಿಯ ಪಟ್ಟದವಂತರೋಹರಿಕನುವ ಯಜನ್ನು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ದ್ದಾಗಿದೆ. "ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ಸರ್ವ ಕನ್ನಡ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅದರೂ, ಅವರ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪರಿಕಥಾವ್ಯಾಸಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯುಷ್ಷೆ ವಾದ ಶೈಲಿಯನ್ನೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವಾಯುವಾಗಿ ಅವರು ಬಿಳಿದ ವಿದ್ಯಗಳಿಂದ ಪಾಪಾವರಣವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಅಲ್ಲ. ಅದರೂ ಪಟ್ಟದಿ ಭಂದಿಸಿವೆ ಬಿಳಿಪಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಕಥಾವ್ಯಾಸಾರದಲ್ಲಿ ಪೂಜಲಾಗಿ ಪರಿಧರಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ನಂದಿಯ ಸೊಲಗನ್ನು ಸವಿಯ ವನವೆಂಪು ಅವರಿಗೆ ಮನೆಯೆಂದೇಕಾಣುತ್ತದೆ." ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದ್ಧವಾದ ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ, ಕಾವ್ಯ, ಪರಿದಾಸರು ರಚಿಸಿರುವ ಇನ್ನಿತರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಕಾರ ಗಳನ್ನು ಗಮನಪಡಿಸಬಹುದು :

ಮಲಗಿ ಮರಮಾದರಿ ಮಾಡಲು
ಕಿಳುಕು ಕಿಳುವ ಕಿಳುಕು ಮಾಡಲು
ನಿಲುವ ನಿಂತೆ ನಡುವ ನಡೆವೆ ಒರಿದ ನಿಜುಗಲು |
ಸುಲಭನೀತೆ ಪರಿ ತನ್ನವರನ
ಗಣಿ ಬಟ್ಟಿಗಲನೀ ರ ಮನಧನ
ನೊರಿಸಲರಿಯದ ಪಾಮವರು ಒಳವವರು ಭವದೋಳಿ ||

ಸಾಂಗತ್ಯ : ಮೃದು ಪದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಧಾರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಗತ್ಯ ಭಂದೋರೂಪ, ಹಾದಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ಹಾದುಗಟ್ಟು, ಪರಿದಾಸರು ಇವರ ಬಳಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಲ್ಲ.

ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಿರಾಗಿ ಎನ್ನು ಕಾಣುವಂಥವರು ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರು (೧೪೮೦-೧೬೦೦) ಹಾಗೂ ಕನಕದಾಸರು. ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರು ಮಠಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದರು ಹಾಗಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನವಿದ್ದಂತೆಯೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನವಿರಾ. ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ "ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸೋಭಾಣಿ" ಹಾಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅದಲ್ಲದೆ, ವಾದಿರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಭಕ್ತವಾದ ಸೋದರ ಅರಸಪ್ಪ ಜಾಯಕನ ಮಗಳಿಗೆ ಅಕಾಲ ವೈಧವ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲೂ, ಅದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, ಮರಳಿ ರಾಜಕುಮಾರಿಗೆ ವಸಾಂಗಲ್ಯಭಾಗ್ಯ ನೀಡಲೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಸೂರೆಕಿಟಿ ನುಡಿಯು ಪದವಿದು. (ಫಲಶ್ರುತಿಯ ಸ್ತುತಿಯೂ ಸೇರಿ ೧೧೨ ನುಡಿಗಳಿವೆ.) ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ, ವಾದಿರಾಜರ ಭಾಷಣ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಬೆಳೆದಿರುವ ದೇಶಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುಸುತ್ತದೆ.

ಕೋಭನನೆನ್ನೆಲೆ ಸುರಲೋಕ ಸುಭಗಿನಿ |
 ಕೋಭನನನ್ನಿ ಸುರಶ್ರುತಿಯೆ |
 ಕೋಭನನನ್ನಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾಣಂದಿ |
 ಕೋಭನನನ್ನಿ ಸಾಗುಣನಿ | ಕೋಭಾಣಿ | ೧೦೫

ಲಕ್ಷ್ಮೀವಾರಾಧನಾ ಚರಣೈ ಪರಣಿವ |
 ಪಕ್ಷಿಪಾಪನ್ನಿಗುಣಿವ |
 ಪಕ್ಷಿಪಾಪನ್ನಿಗುಣಾದನನುರವ |
 ರಕ್ಷನನಿ ನಮ್ಮ ವರ್ಧನವರ | ೧೨೫

ಈ ರೀತಿ "ರಕ್ಷನನಿ ನಮ್ಮ ವರ್ಧನವರ", "ಪಾಲಿನನಿ ನಮ್ಮ ವರ್ಧನವರ" ಎಂಬ ನುಡಿಗಳೂ, ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಿವಾಹ ಮಂಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವುದರಿಂದ, ಮುಂದೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುವುದೆಂಬ ಹಾರಯಿಕೆಯೊಡಗೂಡಿದೆ. ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರು ಹಯಗ್ರೀವ ದೇವರ ಉಪಾಸಕರು.

ಸಾಂಕತ್ಯದಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟಿ ರಚಿಸಿದವರು ಕನಕದಾಸರು. ಅವರ "ವೋಷನಕರಂಗಿಣಿ" ವಿಜಯನಗರದ ಸಮಕಾಲೀನ ಜನತೆಯ ಜೀವನ ಚಿತ್ರಣ ನೀಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಹಾಡು ಗಟ್ಟಾದ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ ಅಲಂಕಾರ ಛಂದೋಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದು ಅವರವರ ಸಾಂಕತ್ಯ ಸಿದ್ಧಿ-ಅಧ್ಯಯನದ ಅಳವಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಕವಿಯು ಬುದ್ಧಿ ಸಾಂಕರ್ಭ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕುತೂಹಲಿಯಿಂದ ಅಕ್ಷರ-ಪದಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ, ವಿಶಿಷ್ಟ ಅದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಿ ಆದರಿಸುವಂತಿಂ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ-ವೈವಿಧ್ಯದ ಚಿತ್ರಣವೆತೆ ಹರಿವಾಸರಲ್ಲಿದೆ. ಗೋವಾಲಯದ ಒಂದು ಸಾಲು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ :

ಪದುಮಂದಿ ಭಾವನವರು ಪದುಮೈಯವರು ಕೂಡಿ
 ಪದು ಪರಿ ಪಾಪಾಗಿ ಪೂಜವಕ್ಕಿಯ ಕತ್ತಲ ಕೋಣೆ
 ಗೈಯವಂತೆ ಪದುಮವರು ಪದು ಪದು ಬಿಟ್ಟುನವರು
 ಪದನೆ ಬೊಕ್ಕಸವ ವನವಯ್ದಿವೆಯೊ ಪಾಪಾಣೆ ।

ಪರಿವಾಸರು ರಚಿಸಿರುವ ನಿಂದಾಸೂಕ್ತಿ "ವ್ಯಾಜಸೂಕ್ತಿ"ಯ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ. ಸುತಿಸು ವಂತೆಯೆ ನಿಂದಿಸುವ ಪರಿ, ಕನಕದಾಸರ, "ಅರು ಬದಂತಿವರಯ್ಯ ಪರಿ ನಿನ್ನನಂಬೆ" ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ವಿಜಯದಾಸರ "ಕೊಳಸವಕ್ಕಿಯ ತಿಂಬ, ತಿಂಬುವವಳಿವೆಯೊಳವೊ ಕೊಳಗದಲಿ ಹಾಳಿಳನು ಅಳಿಸಿಕೊಂಬ" ಎಂಬುದೂ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಹೀಗೆ ಪರಿ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಾಳಿ ಬೆಳಗುವ ಅನೇಕ ಪರಿವಾಸರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆ ಕೊಡುಗೆ ಗಳಿಂದ ತನ್ನದ ಅದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಧಾನರಾಗಿ ಕೀರ್ತನಕಾರರಾದ ಪರಿವಾಸರು, ತಮ್ಮ ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೂ ಕೈಜಾಕಿ ವರು. ಕೀರ್ತನಗಳ ರಚನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಭೈರಯ, ಅಪಯುಗಳೆ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಬೇವಂತಿಕೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಎಂದೂ ಹೇಳಿ ಈ ಸಮಾಜ್ಜೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೆಂಗಿಸಬಹುದು.

ಆಡಿಟಿವ್ಸ್‌ಗಳು

- 1 ಕನ್ನಡ ವಿಕೃತಿಗಳ, ಸಂ.2, ಪುಟ-251, ಮೈಸೂರು ವಿಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನಿಯರು, 1970
- 2 ಅಭ್ಯರಣ, 10ನೇ ತ.ದಶದ ಅಂತ ಅರಾ' ದೀಪಿಕೆ ಪ್ರವಾಹಿ.
- 3 'ಕರ್ನಾಟಕ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ'ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಪುಟ xxiii 1953.
- 4 ವಿವರಗಳಿಗೆ ವಕೀಲ ಅಳವಡ, ಪಿ. ವಿ. ಪಾಪಯ್ಯಾ, ಶ್ರೀ ಸರ್ವಭೂಷಾ ಯೋಗಿ ಶ್ವರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, 1981, ಪುಟ 1.
- 5 ಮೊದಲ ಅಧಿಕಾರಿ ನೋಡಿ.
- ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆ ಅನ್ನುವ ಲಲಿತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಕೃತಿಗಳಾದರೆ ವಿವಿಧ ಅರಿವು.
- 6 ಧಾರ್ಮಿಕವಾದ್ಯ ಪದವಿ-ಶ್ರೀಪಾದರಾಜಭಾಮಿನಿ (ಶ್ರೀ ಪೂಜಾರಿಯೊಳಗೆ ಗುರುಮಠ ಕಲ್ಪಿತರು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ-ವುದು) ಕೆ.ಸಾ.ಪ.ದ ಗ್ರಂಥಾಲಯದಲ್ಲಿ 20 ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೃತಿ ಎಂಬ ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹಿರಿಯರ-ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ. ವಿ. ನಿಲಯ, 1978, ಪುಟ 378, ಸಂ-4, ಭಾಗ-2.
- 7 ಶ್ರೀಪಾದರಾಜ ಕೃತಿಗಳು, ಪಂಡಿತ ಅಭ್ಯಾಸಿ, ಪೀಠಿಕೆ, ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಕಾರಿಯೇ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜ ಸ್ಮರಿಸಿದರು. Mystic Teachings of Haridasa of Karnatak, p. 30 (1939) (Apakammarkar) ಹೇ ಗುರುಮಠ.
- 8 ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರು ಅಕ್ಷಿಪಾದರಾಜರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೀರಂಗದ ಲಲಿತಿಯ, ಅಭ್ಯಾಸದ ಲಲಿತಿಯ ಎಂಬ ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸಾರಿಯ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ. ಆದರೆ, ಅಕ್ಷಿಪಾದರಾಜರು ಇದ್ದುದು ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ನಿರಾಸೆಯ. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಸಂದೇಶ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಾಯರು ಪೀಠಿಕೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕನ್ನಡ. ವಿವರಗಳಿಗೆ ನೋಡಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳು, ಪೀಠಿಕೆ, (1978) ಡಾ. ಕೆ. ಪದರಾಜರಾಯ್.
- 10 ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠ, "ಶ್ರೀ ಪೂಜಾರಿಯೊಳಗೆ ಗುರುಮಠ ಕಲ್ಪಿತರು."
- 11 ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಪಾಠವಾದ ಪಾಠವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಮರಿಸಿದರು ಹೇಳು ತ್ತಾರೆ. ಪಾಠಿಕ ಎಂಬ ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಇವನ್ನೂ, ಅಭ್ಯರಣವು ತ್ತಾರೆ. ವಿವರಗಳಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಿಯನ್ನು ಅಕ್ಷಿಪಾದರಾಜರು. 'ಕಲ್ಪಿತರು' ಎಂಬ ಮುದ್ರಣದ ಕನ್ನಡದಿಂದಲೂ ಪಾಠವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಈ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಕ್ಷಿಪಾದರಾಜ ಶ್ರೀ ಪಾದರಾಜ ರೇಖಿಸಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.
- 12 ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳು, ಪಂಡಿತ ಅಭ್ಯಾಸಿ, 1978, ಪುಟ 223.

- 13 ಈ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೆ ಪುರಂದರದಾಸರಲ್ಲೂ ಬಂದಿದೆ.
- 14 ವಿವರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯಾಸುರಾದುರ ಪಾಠಗಳು, ಪುಟ 4, 1977, ಸಂ. ಕಾವ್ಯಪ್ರೀತಿ, ಸಮಾಜ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.
- 15 ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃ., ಪ್ರಿಯಾದುರಾಯ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ.
- 16 ಈಗಲೂ ಅವರ ಒಂದು ಕೃತಿ ಮೂಲದಾಗಿಯೇ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.
- 17 ಕೃತಿ ಸಂಖ್ಯೆ : 15 : ಪ್ರಿಯಾದುರಾದ ಕೃತಿಗಳು.
- 18 ಇಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಬಂದ ಪ್ರಿಯಾದುರದಾಸರು "ಫಲಶ್ರುತಿ" ರಚಿಸಿರುವುದು ಮನೋರಮ.
- 19 ಥ್ಯಾಟುಸ್ ಕೃತಿಯುಜಸ್ ಯಶ್ಚೈಃ : ಕೃತಾಯನು ದ್ವಾಬರೋಪಾಯಸ್ || ಯಯಾಪ್ನೋತಿ ತಯಾಪ್ನೋತಿ : ಕಲ್ಪ ಸಂಕಲ್ಪ ಕೇಶವು (ವಿ. ಪ್ರ.) ಅಧ್ಯಾಯ 2 ಸ್ತೋತ್ರ : 17 : ಅಂಕ : 4).
- 20 ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಡಾ. ಎ. ಎ. ನಾರಾಯಣರವರು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಮನವಿರುತ್ತದೆ.
- 21 ಅಂಕ, 12
- 22 ಅಂಕ, 21
- 23 ಅಂಕ, ಪುಟ 210-211
- 24 ಅಂಕ, ಪುಸ್ತಕವು, ಪುಟ 113-125
- 25 ಅಂಕ, 208-1
- 26 ಪ್ರಿಯಾದುರಾದ ಕೃತಿಗಳು, ಅಂಕ 31
- 27 ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ (ಅಥವಾ) ಹಾಗೂ ಅನುವಾದಗಳಿಗೂ,
* ಎನ್ನೂ ಮೊದಲನೆಯವರಾದ ಅಧ್ಯಯನದ (..)
- 28 ವಿವರಗಳಿಗೆ, ಕೃತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಇತಿಹಾಸ, ಡಾ. ಎಂ. ಎಸ್. ಕೆ. ಶರ್ಮ, ವ್ಯಾಸ ದಾದುರ ಬಗ್ಗೆ, (ಮೊದಲನೆಯ ಬಾರಿ/ಬಾರ್, ಮೊದಲನೆಯ) (ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ) 1981.
- 29 ಪ್ರಿಯಾದುರದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ, ವಿವಿಧ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥವೆನಿಸಿ, ಧಾರವಾಡ, 1964, ಸಂ : ಬೆಂಗಳೂರು ಕೃಷ್ಣಕರ್ಮ, ಪುಟ 30-38
- 30 ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು, ಸಂಪುಟ, ಪುಟ 274-1965.

- 31 ಪಂಪನವು ಕವ್ಯೆ History of the Dvaita School of Vedanta and its Literature ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರಿ. ಶ. 1460ರಲ್ಲಿ ಎರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಪಂ ಅಭ್ಯಾಸವು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಹಾಗೂ ಈ ಹಗ್ಗು ಬೆಲೆಯು ಕೇವಲವಾಸು, ಕವ್ಯೆ 'ಕರ್ನಾಟ ಭಕ್ತವಿಜಯ' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯನವರ ವರವಾಸವನ್ನು ಕುರಿತು, 22-4-1447. ವ್ಯಾಸನವರು ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಶಾ. ಶ. 1369 ಪ್ರಥಮ ಸುಮಾರದ ವ್ಯಾಸನ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸ್ವಾಮಿ ಧಾರವಾಸ ಅಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. 1447 ರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸನವರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿದಾರೆ. ಸೋಮನಾಥನವಿ ವ್ಯಾಸ ಯೋಗಿನ ಕವ್ಯೆ ವರವಾಸವಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸಾಧನವು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದಾಗಿದೆ.
- 32 ಎರಡನೇ, ಹಾಗೂ ಶಾ. ಶ. ಎಸ್. ಕೆ. ಶರ್ಮ, ಅಭ್ಯಾಸ ಎಂಬುದು ಒಂದು ರಾಜನಿಗೆ ಕಾಣುವ ರೂಢಿ ಪದವಿಯ ಸುವಾಸಿ ವರವಾಸ. ಅದರ ಕ್ರಿ. ಶ. ವ್ಯಾಸನವರು ಮುಂದೆ ವ್ಯಾಸ, ಪದವಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯಾಸವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಾಗಿದೆ.
- 33 ಅದು.
- 34 ಇನ್ನೂ ಪಂಪನವರಲ್ಲಿ ವರವಾಸವಿಗೆ ವರವಾಸವು ಅನಿವಾರ್ಯವೂ ಎಂಬುದು ವಿವರ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ.
- 35 ವ್ಯಾಸನವರ ಪಂಪನಲ್ಲಿ 'ಶೈಲವ ಪಂಪನ' ಎಂಬ ಉಕ್ತಿ ಅಗಿದೆ. ವ್ಯಾಸ ಯೋಗಿನ ಪಂಪನ, ಸೋಮನಾಥ ನವಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. 1480-1540) ಹೆಸರಿನವರು ವ್ಯಾಸ, ಹೆಸರಿನವರು, 1926.
- 36 ಪಂಪನವರವರ ಸೋಮನ, ಪಂಪನವು, ಸೋಮನವರು ಯಾವ ಕ್ರಿ. ಶ. 1480ರಲ್ಲಿ ಪಂಪನವರ ವರವಾಸವನ್ನು ಪಂಪನವರ ವಿಷಯ.
- 37 PAES : Raja being washed by a Brahmin whom he held sacred and who was a great favourite to him. NARIZ : King of Bosnagar Bows before a Brahmin who has never touched wine nor women and recover his blessings.
- 38 ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಕವ್ಯೆ ಅಭ್ಯಾಸವು, ಸೋಮನ, ಕವ್ಯೆ, ಅಭ್ಯಾಸ, ಸೋಮನವರು ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು 12ನೇ ಪಂಪನವರ ಸುಮಾರದ ಕ್ರಿ. ಶ. 1480ರಲ್ಲಿ.
- 39 ಇದು 8-8-1539ರ ಪಂಪನವರವರವರು ಶಾ. ಶ. ಎಸ್. ಕೆ. ಶರ್ಮ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟ ಭಕ್ತವಿಜಯವು ಇದು ಇದೆ.
- 40 ಪಂಪನವರ ಒಂದು ಪಂಪ ಇದೆ ಅಭ್ಯಾಸವು, The logical skill and depth of acute dialectical this King shower by Vyasa

thirtha, stands almost unrivalled in the whole of Indian thought" (History of Indian Philosophy-Volume IV ಪುಟ 6)

41 ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರ ಪಾಠಗಳು, ಸಾ: ಅಭ್ಯಾಸ, 1977 ಪುಟ-39

42 ಅದೇ, ಪುಟ-29

43 ಅದೇ, ಪುಟ-47

44 ಅದೇ, ಪುಟ-67

45 ಅದೇ, ಅನುಬಂಧ, ಪುಟ-127.

46 ಪಾಪನಾಥ, ಸಮಗ್ರ ಕೃಷ್ಣನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಪುಟ, 4 ಭಾಗ-2, ಡಾ|| ಎ. ಎ. ದೀಪಾನಂದ, 1978 ರಚಿಸಿದರು ಎ. ಎ. ದೀಪಾನಂದ, ಪುಟ-470.

47 ಅದೇ

48 ಗೋಪಾಲ ಕೃಷ್ಣಚಾರ್ಯರ ಪಾಠ. "ಪಾಪನಾಥ ಮತ್ತು ಪಾಪನಾಥ" ಪ್ರವಚನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ಸಂಪುಟ 51 ಸಂಪುಟ 3.

* ಪಾಪನಾಥರ ಜೈನ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸಲು ನೆರವಾಗಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು. "ಶ್ರೀಮಾದಿವ್ಯಾನಂದ ಗೋಪಾಲ ಕೃಷ್ಣಚಾರ್ಯ" ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಭ್ಯಾಸ (ಅನುಬಂಧ, ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃಷ್ಣನ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿ-1954) "ಪಾಪನಾಥ" ಹೆಚ್.ಎನ್. ಕೃಷ್ಣಚಾರ್ಯ ರಚಿಸಿದರು ಹಾಗೂ ಪಾಪನಾಥರ ಸ್ವಯಂ ಸ್ಮಾರಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅದೇ "ಸ್ವಯಂ ಪ್ರವಚನಮಾಲಾ" ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥ. ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ ಪಾಪನಾಥ, ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆ, ಭವಾನಂದ ಕೃಷ್ಣಚಾರ್ಯರ ಕೃಷ್ಣಚಾರ್ಯರ ಕೃಷ್ಣಚಾರ್ಯರ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅದೇ ನೆರವಾಗಿದೆ.

49 ಅನುಬಂಧ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, 1971, 1982, 1983-ಅಭ್ಯಾಸ ಕೃಷ್ಣನ ಕೃಷ್ಣ.

50 ಡಾ|| ಎ.ಎ.ಎ.ಕೆ.ವರ್ಧನ್.

51 ಅದೇ.

52 ಅಧ್ಯಯನ ಪಾಪನಾಥರನ್ನು ಮಗ ಮಾಡಿದ ಮತ್ತು ಮಗನಿಗೆ ಮಗನಾದ ಪಾಪನಾಥರನ್ನು ಕೃಷ್ಣಚಾರ್ಯರ. ಪಾಪನಾಥರ ಅಧ್ಯಯನ ಅದೇ, ಪಾಪನಾಥ, ಪಾಪನಾಥರನ್ನು ಮತ್ತು ಪಾಪನಾಥರ ಅಭ್ಯಾಸ, ಅಭ್ಯಾಸ, ಅಭ್ಯಾಸ ಅದೇ, 'ಅಭ್ಯಾಸ ಅದೇ' ಅಧ್ಯಯನ ಪಾಪನಾಥರನ್ನು.

53 ಶ್ರೀ ಪಾಪನಾಥರ ಕೃಷ್ಣಚಾರ್ಯ (ಪಾಪನಾಥ ಅಭ್ಯಾಸ), 1980, ರಚಿಸಿದರು ಎ. ಎ. ದೀಪಾನಂದ, ಸಾ: ಡಾ|| ಎ. ಎ. ಎ. ಎ. ಎ. ಎ.

- 54 ಅದೇ.
- 55 ಅದೇ. ಪುಟ 51, ಮಹಾಭಾರತದ ಯಾವುದೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಸಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಕವಿತಾ ಕೌಶಲ.
- 56 ಮೋಕ್ಷ ಸಂಪ್ರದಾನ ಕೌಶಲ ಅನಂತ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ.
- 57 ಅದೇ.
- 58 "ವಾದಿಯರ ವಾಗ್ವಿಲಾಸ" "ಹರಿಹರ ಪ್ರಥಮ" 1967, ಪುಟ ೬೨, ಪದಕ ರಚನಾತ್ಮಕ.
- 59 ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವೇದಾಂತವಾದಿಗಳು.
- 60 ಈ ಪುಸ್ತಕ ಒಂದು ಕವಿತಾ ಪ್ರಕರಣವಿದೆ. ಅಕ್ಷರಾಂಶಗಳನ್ನು ಗಣಿಸಲು ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಮಾತನಾಡುವುದು, ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, ಎರಡು ವೇದಾಂತದ ಅದು ಅಕ್ಷರವಾದ ಕೌಶಲ ಮೋಕ್ಷದ ಪಯತ್ನದ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಆತ ಪ್ರತಿ ವಾದಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಅದು ವಿಶ್ವದ ಅಂತಿಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಅದನ್ನು.
- 61 ಇಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿವಾದಿಸಲು ವಿವರಿಸಿ, ಅದೇನು ವಾದ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರವಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿವಾದಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ.
- 62 ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಾದಿಯರೇ ಇವು ತಿಳಿಸಿದ್ದು, ಅವರು ಮಾಡಿದ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೇದಾಂತದ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ ನಡವಳಿಕೆ. ಅದೇನು "ವಾದಿಯರಾಗುವ" ನಿಜ ಅಕ್ಷರವಾದಿಗಳ ನಡವಳಿಕೆ (ವೇದಾಂತದ ಕವಿತಾತ್ಮಕ) ವೇದಾಂತದ ಒಂದು ಅನಂತ ಅಕ್ಷರ ಕೌಶಲ ಮೂಲಕವಿದೆ.
- 63 ಪ್ರತಿವಾದಿಯರಾಗುವ ಕೌಶಲ : ವಾದಿಯರು ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು, ಅದೇ ವಾದಿಯರ ಕವಿತಾತ್ಮಕವಾದ ಕೌಶಲವಾದಿಗಳ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅಕ್ಷರವಾದಿಗಳಿಂದ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಸ್ವಾ ಸಂದರ್ಭದ ಕೌಶಲ ಇದೆ.
- 64 ತಿಳಿಸಲು ಉದಾಹರಣೆ.
- 65 ಪುಟ-401, ಪ್ರತಿವಾದಿಯರ ಕೌಶಲ.
- " ಪುಟ-117
- 66 ಅವರು ಒಮ್ಮೆ ಬರೆದಿದ್ದು ಯಾವುದೇ ಅಕ್ಷರವಾದಿಗಳು. "ಅಕ್ಷರ ಕೌಶಲ ವೇದಾಂತದ ಕೌಶಲವಾದಿಗಳು" (ವಾದಿಯರಾಗುವ ಗುರುಗಳಾದವರಿಂದ ಒಂದು ಮಾತು) ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ: "ವಾದಿಯರಾಗುವ ಕೌಶಲ ಗುರು", ವೇದಾಂತದ ಅಕ್ಷರವಾದಿಗಳಿಂದ
- 67 ವಿವರಿಸಲು, ಕೌಶಲವಾದಿಗಳಿಂದ ವೇದಾಂತದ ಕೌಶಲ, (ಇವುಗಳೆಂದರೆ).

- 68 ವಿವರಗಳಿಗೆ, ಶ್ರೀಪ್ರದೀಪದವಾಣಿ, ದಿವ್ಯವಿಜಯ, 1967 ಪುಟ-61, ಹಾಗೂ ಈ ಪಾಠಪದ್ಧತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಅವರ ಕೃತಿ.
- 69 ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು, ಶ್ರೀಪ್ರದೀಪದವಾಣಿ, ಪುಟ-19.
- 70 ವಿವರವನ್ನು, 'ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿ' ಪುಟ-19.
- 71 ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆ, ಉಪಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂಡಳಿ, ದಿ. 1968.
- 72 ಶ್ರೀಪ್ರದೀಪದವಾಣಿ, ಪುಟ-42, 1968. ಈ ಪುಟ-42, 1968.
- 74 ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆ, ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಈ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಅವರು ಅನುಮಾನಿಸಿದರು, ನೋಡಿ "ಶ್ರೀಪ್ರದೀಪದವಾಣಿ".
- 75 ಪುಟ, 56, ಎಂ. ಕರ್ನಾಟಕ ಪುಟ-271.
- 76 ವಿವರಗಳಿಗೆ ನೋಡಿ, ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿ-ಪಾಠಪದ್ಧತಿ ಸಂಗ್ರಹಗಳು, ಕ.ಪ.ಪ. ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂ. 69, ಸಂಖ್ಯೆ 1 ಪುಟ 84.
- 77 ಮಹಾಪ್ರಾಚೀನದಲ್ಲಿ ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿ ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಅಧ್ಯಯನ ಇದ್ದು, ಇದರ ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ನೋಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ, ಅವರ ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ. (ಶ್ರೀಪ್ರದೀಪದವಾಣಿ-ಪಾಠಪದ್ಧತಿ ಸಂಗ್ರಹ 1965, ದಿವ್ಯವಿಜಯ, ಪೂರ್ವಭಾಗ, ಪುಟ-42)
- 78 ವಿವರಗಳಿಗೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಇವೆ, ಕೆಲವರು ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು, ಕೆಲವರು-ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು.
- 80 ಈ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಪುಟ-ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು ಅವರ "ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು" ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. "ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡಿ, ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು, ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು."
- 81 ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಮಾಡಿದವರನ್ನು, ಅವರು ಮಾಡಿದರು.
- 82 ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು, ಈ ಪುಟ-ಎಂ. ಕರ್ನಾಟಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು,
- 83 ವಿವರವನ್ನು ಮಾಡಿದವರನ್ನು
- 84 ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವರನ್ನು
- 85 ಈ ಪುಟ-ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು, ಶ್ರೀಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು,
- 86 'ಪ್ರದೀಪದವಾಣಿಯನ್ನು' ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಮಾಡಿದವರನ್ನು, ಅವರು ಮಾಡಿದವರನ್ನು,
- 87 ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಮಾಡಿದವರನ್ನು

- 88 ಪುರಂದರದಾಸರು, ಡಾ|| ಎ. ಅ. ದಿವಾನ್, ಪ್ರಸಾದ್‌ಪೀಠ, ಸಿಕ್ಕಿ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಸಂಸ್ಥೆ ಹೆಬ್ಬೆ, ಪುಟ 371, ಬೆಂಗಳೂರು ಎ ಎ ಸಂವತ್ 1978.
- 89 ಪಾಪಕಿ ಪುಣ್ಯಂ, ಪರಮಪೂಜಾರ್ಥದ ಪಾಪಕಿ,
- 90 ಪ್ರಸಾದ್‌ದಾಸರು, ಡಾ|| ಪಾಪಕಿರೇ ದೇವಾಂಬ, ಪುಟ-43, ಪ್ರಸಾದ್‌ಪೀಠ ದಾಸರು, ವಿಜಯಪುರ, ಪ್ರಕಾಶನ.
- 91 ಅದೇ, ಪುಟ-44.
- 92 ಪ್ರಸಾದ್‌ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು, ಭಾಗ 1-2, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 1964 ಪುಟ 101 (ಕೊಪ್ಪೆ)
- 93 ಅದೇ, ಪುಟ 180 (ಪುಣ್ಯಪೀಠ)
- 94 ಅದೇ, ಪುಟ 97
- 95 ಅದೇ, ಪುಟ 178 (ಪುಣ್ಯಪೀಠ)
- 96 ಅದೇ, ಪುಟ 329 (ಕೊಪ್ಪೆ)
- 97 ಅದೇ, ಪುಟ 150.
- 98 ಇಲ್ಲಿ ಪಾಪಕೀಶ್ವರ ಎಂದರೆ ಪಾಪಕೀಶ್ವರದೇವಾಲಯದವರು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಪುರಂದರ ದಾಸರ ಪಾಪಕೀಶ್ವರರನ್ನು.
- 99 ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ : Dark night of the soul ಎಂಬ ಅಂಶದ ಪರಿಚಯ ರಚಿಸಿ ಪುಣ್ಯಪೀಠ. ಪರಿಚಯ ಪದ್ಯಗಳು : Pathway to God in Kannada Literature by Dr. R. D. Ranade, Published : Bharathiya Vidya Bhavan.
- 100 ಅದೇ, ಪುಟ 80.
- 101 ಅದೇ, ಪುಟ 45.
- 102 ಅದೇ, ಪುಟ 225.
- 103 ಅದೇ, ಪುಟ 46.
- 104 ಪಾಪಕೀಶ್ವರ ಪರಿಚಯ ಪದ್ಯಗಳು, ಪುಟ 59.
- 105 ಪುಟ-334.
- 106 ಪುಟ-36
- 107 ಪರಿಚಯ, ಪ್ರಸಾದ್‌ದಾಸರು, ವಿಜಯಪುರ, 1964.
- 108 ಪಾಪಕಿ, ಪುಣ್ಯಪೀಠ, ಕೊಪ್ಪೆ, ಅನೇಕರು, ಪುಣ್ಯಪೀಠ, ಗುಣಪುರ, ಹೆಚ್ ಎಸ್ ಪ್ರಕಾಶನದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶನ.
- 109 ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್, ಪುಟ-99
- 110 ಅದೇ, ಪುಟ-175 (ಪುಣ್ಯಪೀಠ)

- 111 ಅದೇ, ಪುಟ-87.
- 112 ಅದೇ, ಪುಟ-129, ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾನ ಎಂದಿರುವ ಎಂಬುದರ ಕಡೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ಇದೆ.
- 113 ಪುಟ, 123 ನಡಿಯ ಪ್ರಕಾಶನ ಛಾಪ
- 114 ಅದೇ-ಪುಟ, 296
- 115 ಅದೇ-ಪುಟ, 307
- 116 ಸುಳಾದಿ, ಪುಟ-370(ಸುರೇಂದ್ರ-ಪುರೋಹಿತ)
- 117 ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣದ ಶ್ಲೋಕದ ಸಂಪಾದ ಕನ್ನಡೀಕರಣ.
- 118 ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಿ, ತನ್ನ ನಿರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಪ್ರ, ಮುಂಬಾಳೆ, ಅಶೋಕನಾಥ, ಅರಾಧನ, ಶೋಕ ಸಂಗ್ರಹ, ಪೂಜನದ ಧರ್ಮಾರಾಜ್ಯ-ಈ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವುದು. ವಿವರಗಳಿಗೆ, ಪುಟ 125 ಶ್ರೀಪುರಂದರ ದಾಸರು ವಿಷಯಕ್ಕೆ.
- 119 ವಿಶ್ವತಾ ಹೃದಯದ ವಿಶ್ವಕೋಶಮಂಜೀಷ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಚಾತುರ್ವಿಧ ವಿಶ್ವತಾ ಸ್ವಾತ್ ಸಂಪಾದನಾಭ್ಯಾಂ ಧರ್ಮಿ ಸುನಾತ್ಯೈಃ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಿತಿ ಚಾತುರ್ವಿಧತಃ ಪಃ (ಸಂಗ್ರಹದ ಮುಖ್ಯ 10-18-3).
- 120 ಒಟ್ಟಾರೆಯೇನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ, ಎಂದಾರಂಥ ಅಂಶವೇ ಈ ಸುಳಾದಿ, ಸುರೇಂದ್ರ, ಪುರೋಹಿತ, ಪುಟ 189.
- 121 ಪುಟ, 42, 112, 271, 290 ಅನೇಕದ ಅರ್ಥ : ದೀರ್ಘದ ಸಾಧನವು, ದೀರ್ಘದಿಲ್ಲದವು ಎಂದೆಂದಿಲ್ಲದ್ದು ಗೊತ್ತಾದವು, ಹಾಗೂ ದೀರ್ಘಃಪಾಪದ (ಪರಿಯಾಪಾಪದ) ಬಗ್ಗೆ ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.
- 122 ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪುಟ 474, ಪು. 4, ಛಾಪ 9 1978.
- 123 ಅದು ಸುಪ್ರಸಂಗವು, ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರಸಾಹಿತ್ಯ, ದೀರ್ಘತಾಳೆ.
- 124 ಪುರಂದರ ಪ್ರಮಾಣಿ, ಪರಿವಾಣಪ್ರಯುಕ್ತ, ಪಾಟಿ ಹ. ವಿ. ರಾವ್, 1967, ಪುಟ-47.
- 125 ಅದೇ, ಪುಟ-52.
- 126 "ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇದೇನು ಮಾಡುತ್ತೀವೆ"
 "ಕೋಳಿಗೆ ಬಾತ್ಯೆ ಹೊನ್ನೆ ಮಾಡುವೆ"
 "ಕೆಚ್ಚು ಗೋವಿನ ಹಾಲು ಕಡೆ ಬಯಸುವೆ"
 "ಮಾವೆಗಾರದ ಬೆಕ್ಕು ಹತ್ತಿಯನು ಮಾಡುವೆ"

127	ವಿದೇಶೀ ಡಾ ಪಿ. ವಿ. ರಾಠ್, ಪುರಂದರವಾಸಿ, ಮುಗುಳು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ, ಪಂಪಾಚಾರ್ಯ, ಕರ್ನಾಟ ಸಂಹಿತೆ, ಕೆ. ಸಿ. ಸಂಸ್ಥೆ, ಧಾರವಾಡ 1931.	
128	ವಿದೇಶೀ, ಕರ್ನಾಟಕ ಚರಿತ್ರೆಯು	
1	ಕೇವಲದಿಂದ ರಾಮೇಶ್ವರ ವರಿಯರ್, ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನಿಟಿಗಳ ಮೂಲಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಪುರಾಣಗಳು ಸೇರಿವೆ.	1,25,000
2	ವಾಘಾಚಾರ್ಯರ ಮೂಲ, ಗುರುಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾಸಾಜಿಯರ ಕವಿತೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಮೂಲ, ಕಾವ್ಯಮಯ, ದೇವತಾ ಪದಗಳು	5,010
3	ಬ್ರಹ್ಮವೀಣೆ, ಕೈಲಾಸವೀಣೆ, ಹ್ಯಾಚಾರ ವೀಣೆ ಪಾಂಡುಗಳು	90,000
4	ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳ ಸಾರ	90,000
5	ದೇವತೆಗಳ ಮೂಲಕಥೆಗಳು, ಅದರ ಕಥೆಗಳಾದ, ಗಣೇಶ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ ಕವ್ಯಾ ಪರಿಚಯ	60,000
6	ಅಕ್ಷಯ ಪುಸ್ತಕ, ವಾಸುಕಿ ವಿಷಯ, ಪಾಪಕಿ ವಿಷಯ, ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷಯಗಳ ಸೇವೆಗಳು	10, 000
7	ಸುಂದರಗಳು	64, 000
8	ವೇದವಾದಗಳು (ಪ್ರಕರಣಗಳು)	25, 000
	ಒಟ್ಟು	4, 75, 000

ಪುರಂದರ ವಿದೇಶೀ ಒಳ್ಳೆಯದು ಇಂಥ ವಿಷಯ ಸಂಶೋಧನೆ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿ, ವಿಷಯಗಳ ವೀಣೆ, ವಿದೇಶ ಸಂಸ್ಥೆ, ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಅಧ್ಯಯನ (1983) ಎಂಬ ಪಿ. ವಿ. ರಾಠ್‌ನಿಂದ ಅದರ ಕಾರ್ಯ, ಕೆ. ಸಂಸ್ಥೆ, ಪುಟ 55-6, ಪುಸ್ತಕ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೇವಲವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಗಿಂತ.

129 ಕವಿರಾಜ, ಪುಟ-207.

130 ಅನಾಥವಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ವಿದೇಶೀ, ಡಾ|| ಪುರಂದರವಾಸಿ, ಸಂಶೋಧನೆ ಕೇಂದ್ರ, ಪುಟ 48-49, ಸಹ ಸಂಸ್ಥೆ ಪುಸ್ತಕ, ಮೈಸೂರು 1900.

131 Great people think alike.

132 E. P. India Vol. xxi p. 139 77-Kamalapur plates of Krishnadevaraya Saka-1447 (ವಿದೇಶ ಕ್ರಿ.ಶ. 1525)ಕ ಅದರ ಯಶಸ್ವಿ ಪುರಂದರ ಗುರುಗಳ ಪುಸ್ತಕವಿಡ್ಡು.

133 ಪುರಂದರ E.P. India, vol. xxxi P.P. 152, 153, 159.

ಪುಟ : 200 ಧಾರವಾಡ ಅಧ್ಯಯನಾಂಗ : ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಾಣಿ, ವಿದೇಶ ಗುಣ

271 ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯನ್ನುಳ್ಳವೆ ಯನುಯಾತಿ, (177) ಮಹತ್ವಸ್ಥಯ ಸಂಘಟನೆ (:) ಪ್ರೀತಿಯುದಾರವಾಸು

271 ದ್ವಿಮೂಲ ನೋಟಾ ವಾಸಾಯೋಃ ಯನುಯಾತಿಶ್ಚ ದ್ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿ (178) ಇಂದ್ರಾದಿ (ಘಟ 152-153)

426 ಪ (200) ಮಹತ್ವ (ಪ್ರ) ಗೋತ್ರ ಸಂಘಟನೆ ಪ್ರೀತಿಯುದಾರವಾಸು ದೀಪನಾ ಮಹತ್ವ (ಪ) ವಾಸು.

427 ಮೋಃ ಯನುಯಾತಿಶ್ಚ ದ್ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿ, (201).....ಇಂದ್ರಾದಿ

134 ಇತಿ "ಮಹತ್ವಮತ" ಎಂಬ ಪಾಠ ಕೇವಲ ಒಂದಿರುವುದು ಕನ್ನಡದ ಪಾಠವಾದುದು ಅತಿ ಚಿಕ್ಕನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಇ" ಒತ್ತಿತ್ತರ-ಉಪಕರಣ-ಸಮಾಪಾರ್- (ಅಂತಿ, ಪ್ರಕರಣವಾದುದು ಅಂತಿಕ್ರಮ ಸಂಕೀರ್ಣ ಕ.ಸಾ.ಸ.ಪ, ಘಟ 10 ಅಂಶ 1984.)

134 ಪ್ರಸಾರವೋಗ, ಘಟ-30, 200 ಪ ೮ ದೀಪನಾ

136 ಪ್ರೀತಿಯುದಾರವಾಸು, ಅಂತಿಕ್ರಮ ಸಂಕೀರ್ಣ, ಘಟ-21.

137 Pathway to God in Kannada Literature, P. 24-25, Bharatiya Vidya Bhavan.

138 "ಗೋಪು ಮುಖರೋಪು" ಎಂಬ ಪಾಠ ಪ್ರಕರಣವಾದುದು ಒಬ್ಬ ಮಗು ಅಂತಿ ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಮೇಲೆಕನ್ನಡದ ಮೇಲೆಪರಿಚ್ಛೇದ. ಇಂತಿ ಎತ್ತರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿದುದು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದು.

139 ಪ್ರಸಾರವೋಗ, ಘಟ-41.

140 ವಿವರಣೆಗೆ ಪ್ರಸಾರವೋಗ, ಘಟ 30. ಅಂತಿ ವಿ. ಓ. ದೀಪನಾ ಪ್ರಕರಣ ಕ್ರಿ. ಶ. 1565, ನಿರೂಪಿಸಿದ ಪಾಠ.

141 ಪ್ರಕರಣವಾದುದು ಇಂದ್ರಾದಿ ಅಂತಿ ಕ್ರಿ. ಶ. 1565, ಅಂತಿಮಯಾದುದು ಪ್ರಸಾರಾ ಸ್ವಪಾಠದ ಮತು. ಪ್ರೀತಿಯುದಾರ ಭಕ್ತಿಗೋಪು, ಘ. 201 ; ಸಂ. ಕೆಲ ಗೋ ಕೃಷ್ಣಕಮಾ, ಸಮಾಪ ಮಹತ್ವವಾದುದು, ಧಾರವಾಡ 1965.

142 ವಿ. ಸಂ., ಪ್ರೀತಿಯುದಾರವಾಸು : ಘಟ-50.

143 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಒಂದು ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಪ ಸಂ ಪಾಠವಾದುದು ಘ. 189, ಮೇಲಿನ ಮಹತ್ವ.

144 ಪರಿವಾಸ, ಅಂತಿ ಪ. ಎಂ. ಕಿಶೋರಪ್ಪ, ಕನ್ನಡವಾಸು ವಿಶಿಷ್ಟ ಘಟ-50, 1972. ಅಂತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತು, ಮೈಸೂರು.

145 ಪರಿವಾಸ, ಭಕ್ತಿಗೋಪು.

146 ಕನ್ನಡವಾಸು ಭಕ್ತಿಗೋಪು, ಸಂ. ಕಿಶೋರ ಕೃಷ್ಣಕಮಾ

- 147 ಎಂದೆರಗಿ ಕೊಡು. ಕವಿ ಕವಿ ಸೀತೆ, ಕಾ. ಕೆ. ಅಭ್ಯಾಸ, (1982) ಪು. ಕಾಳಿಯಾ
ಪಾಪ್ಯತೆ ಸೇರಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-40.
- 148 ಕವಿಯಾದ ಕಾರಿ ಅಂತಿ ಕವಿಯಾಗಿ, ಪು. vii-xix, 1965, ಶ್ರೀಕವಿ
ದಾಸರ 400ನೇ ಜಯಂತಿ ಸಮಿತಿ. ಬಾಲ್ಯ ಸರ್ಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು. "ಇವರು
ಧಾರವಾಳ ಬಿಟ್ಟು 'ಬಾಬಿ' ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರನ್ನೆ-ಅಭ್ಯಾಸ
ಮಾಡಿದ ಕಾರಿ 'ತಿಮ್ಮಪ್ಪ' ಎಂಬ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಾದಿಧಿಯ
ಕಾಲ, 1608-1606ರವರೆಗೆ. ಇವರು ಕವಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿರುವ ನಿರ್ದೇಶನ
ಕವಿಯಾದ ಕಾಲ ಕ್ರಿ. ಪ. 1488 ಎಂದಾಗಿದೆ".
- 149 ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ಅಭ್ಯಾಸ ಅಭ್ಯಾಸ, ಮೊದಲಿಗೆ ಸೇರಿದ 'ಗಾಂಧೀ' ಎಂಬ ಅಭ್ಯಾಸ
ನೀವು "ಬಿಡಬೇಡಿ". ಅಭ್ಯಾಸ ಸುತ್ತಮುತ್ತ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು.
ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು. ಕವಿ, ಅಂತಿ
ಮಾಡಬೇಡಿ ಇವರು ಅಂತಿ ಅಭ್ಯಾಸ.
- 150 ಅಭ್ಯಾಸದ ಕಾಲವಾದ ಅಂತಿ ಕಾಲವನ್ನು-ಅಂತಿ, ಅಭ್ಯಾಸ ಕಾಲ 47 ಅಭ್ಯಾಸ
ಕಾಲ ಸುತ್ತಮುತ್ತ.
- 151 ಕವಿಯ ಕಾಲವನ್ನು, ಅಂತಿ, ಕಾಲವನ್ನು, ಕಾಲವನ್ನು.
- 152 ಕಾಲವನ್ನು, ಕಾಲವನ್ನು, ಕಾಲವನ್ನು, ಕಾಲವನ್ನು.
- 153 ಎಂದೆರಗಿ ಕೊಡು. ಕವಿಯಾದ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು.
- 154 ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು, ಅಂತಿ, ಅಂತಿ. ಕಾಲವನ್ನು
- 155 16ನೇ ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು, ಕಾಲವನ್ನು.
- 156 ಇಂತಿ, ಅಭ್ಯಾಸ ಅಭ್ಯಾಸ. ಅಂತಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು
ಕಾಲವನ್ನು.
- 157 ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು
ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು :
ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು :
ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು.
- 158 ಕಾಲವನ್ನು, ಪು. 171.
- 159 ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು, ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು. 'ಕಾಲವನ್ನು' ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು.
ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು. ಇಂತಿ.
ಅಂತಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು 'ಕಾಲವನ್ನು' ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು. ಕಾಲವನ್ನು
ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು
ಕಾಲವನ್ನು. ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು, 'ಕಾಲವನ್ನು' ಕಾಲವನ್ನು
ಕಾಲವನ್ನು.

160 ಆದರೆ, 158

161 ಬೆಂಗಳೂರು ಕೆಲಸದ ಅಧಿಕಾರಿಯರನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ, ಎಸ್. ಕೆ. ರಾಜೇಶ್ವರನ್
ಆದರೆ ಹಾಕಿದರೆ ಈ ನಂಬ ಕೆಲಸ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಬಿಡುಬಿಡು. (ಆದರೆ
ದೇವತೆ-ನೀಡ : ನೆಡ ನಂಬದ ಕೆಲಸ.)

162 Renaissance, ಹಾಗೂ ಆದರೆ ಆದರೆ ನಡವಣಿಗೆಯ ಘಟನೆ ಆದರೆ
ಆಧುನಿಕ ಹಾಗೂ, ಇವು ಆದರೆ ನಡವಣಿಗೆ.

163 ಶ್ರೀ ಕೆ. ಬಸವರಾಜ್ ಹಾಗೂ, ಬೆಂಗಳೂರು ಆದರೆ ಬೆಂಗಳೂರು, ಇ. vii
164 ಆದರೆ, ಇ. 153.

165 ಇದ್ದ 'ಬೆಂಗಳೂರು ಕೆಲಸ' ಎಂಬ ಕೆಲ ವ್ಯವಹಾರ ಆದರೆ ನಡವಣಿಗೆಯ ಆದರೆ
ನಡವಣಿಗೆಯ, ಬೆಂಗಳೂರು ಆದರೆ ನಡವಣಿಗೆಯ ಹಾಗೂ ನಡವಣಿಗೆಯ
ಆದರೆ ಆದರೆ ಆದರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಕೆಲಸದ, ನಡವಣಿಗೆಯ "ಬೆಂಗಳೂರು
ಕೆಲಸ, ಕೆಲಸ ಬೆಂಗಳೂರು"ಕೆಲಸದ, ಕೆಲ ಆದರೆ ನಡವಣಿಗೆಯ ಆದರೆ ನಡವಣಿಗೆಯ
ನಡವಣಿಗೆಯ, ಬೆಂಗಳೂರು ಕೆಲಸ ಆದರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಹಾಗೂ,
ನಡವಣಿಗೆಯ ಆದರೆ ನಡವಣಿಗೆಯ.

166 ಎನ್ ಎ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಕೆಲಸದ ಆದರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, 1982.

167 ಎನ್ ಎ. ಎಸ್. ಬೆಂಗಳೂರು, ನಡವಣಿಗೆಯ:

168 ನಡವಣಿಗೆಯ ಘಟನೆ, ಎಸ್. ಬೆಂಗಳೂರು, ಇ. 167

169 ನಡವಣಿಗೆಯ ನಡವಣಿಗೆಯ ಆದರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

170 ಆದರೆ, ಇ. 86.

171 ನಡವಣಿಗೆಯ, ಎನ್ ಎ. ಎಸ್. ಎಸ್., ಇ.-96.

172 ಬೆಂಗಳೂರು ಬೆಂಗಳೂರು, ಇ. 108.

173 ಬೆಂಗಳೂರು ನಂಬ ಕೆಲಸದ ನಡವಣಿಗೆಯ = "ಬೆಂಗಳೂರು ನಂಬದ ಹಾಗೂ, ಬೆಂಗಳೂರು
ನಂಬದ ಆದರೆ ನಂಬದ ಹಾಗೂ ನಂಬದ ಹಾಗೂ", ಎಸ್. ಎಸ್. ಬೆಂಗಳೂರು,
ಬೆಂಗಳೂರು, ಇ. 192, ಬೆಂಗಳೂರು ನಂಬದ ಹಾಗೂ, ಬೆಂಗಳೂರು-40, 1982.

174 ಎನ್ ಎಸ್. ಕೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಬೆಂಗಳೂರು ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು, ಇ.
150 (ಬೆಂಗಳೂರು), ಇ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಂಬದ ಹಾಗೂ, ಬೆಂಗಳೂರು 40 (1982).

175 ಎನ್ ಎ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಂಬದ ಹಾಗೂ ನಂಬದ ಆದರೆ "ಬೆಂಗಳೂರು
ನಂಬದ ಆದರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಆದರೆ ನಂಬದ ಹಾಗೂ ನಂಬದ ಹಾಗೂ,
ಬೆಂಗಳೂರು ನಂಬದ ಹಾಗೂ ನಂಬದ"ಎಂದರೆ (ಬೆಂಗಳೂರು 81)

- 176 ರಾಮಭಟ್ಟ, ಬೆಂಗಳೂರು ಒಂದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ದೂರೇಂದ್ರ, ಪುಸ್ತಕಾಂಗಾರದ ಮೇಲೆ
"ಈ ವ್ಯಕ್ತಿ...ಮಾಲ್ವಾಣದ ವಿದ್ಯಾವಾಹಿನಿ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದು, ಅಂತೆಯೇ ಒಂದೇ
ಪತ್ನಿಪ್ರತಿ ದೂರೇಂದ್ರನು ಒಂದು ಬಾರಿ ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿರಾಯನರ ಅಂಚೆ
ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ, (ಕೆಆರ್‌ಎಂ, ಪು. 95 ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಗೆ
ಅರಿವಿಲ್ಲ)
- 177 ದೀಪಾನಂದರ ಕೃತಿಗಳು ಸಾ. ಸುಬೋಧ ರಾಮರಾವ್, 1929 (ಮೂಲಕ
ಮೂಲ್ಯ) "ವಿಷಯವಾದರ ಪಾಲ ಭವಾನಂದಭವನಲಿ ವಿಷಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ
ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಬಿಡಿ...ಒಬ್ಬ ಭ್ರೂಸುಮಂಗಲಿ ಸದೇಶ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಂದೇಹವನ್ನು
ಒಂದೇನೇ ಇವರು."
- 178 ಸುಬೋಧ, ಪು.-33.
- 179 ಸುಬೋಧ, ಪು.-148 'ಪತ್ನಿಮಾಲ್ವಾಣಿ' ವಾಗ್ದರು ತನ್ನ ಮನದ ಅಥವಾ
ಮಾಲ್ವ ಗುರುಗಳಿಂದ ವಾಗ್ದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ತಮ ಚಿತ್ರಾಣಿ ಮೂಲ್ಯ.
- 180 ಅನೇ, ಪು.-311
ಅನುಭಾವಿಗಳಾದ ಎಂದರೆ ಅನುಭಾವಿನಿಯರೇನೇ ಗಣನೆ ಪ್ರಮೇಯ ಚ್ಯಾನ.
ಭಾಗವತ ಭವಮೂರ್ತಿ-ಅನುಭಾವಿ ವಿನಯ ಗಣನೆಯು ರೂಪಿಯು ಅನುಭಾವಿ
ಅನೇನೇನೇ,
- 181 ಇವತ್ತು ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾಯುಗು ಚ್ಯಾನಾದೆ.
- 182 ಅನುಭಾವಿ ಕ್ರಿಯಾವ್ಯಕ್ತಿ ಆಯಾಣಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮೇಲೆ ತನ್ನವನ ಇದೆ ವಿನಯ
ಪ್ರತಿಪಾಲ ಇವೆ.
- 183 'ಪತ್ನಿ ಸುಮಾರಿಗಳು', ಕ್ರಿಯಾವ್ಯಕ್ತಿಯ, ವ್ಯಾಪಾರವನೇನೇ, ಸುಮಾರಿಯು-1984
ಪು: xiv
- 184 600 ಕ್ರಿಯಾವ್ಯಕ್ತಿ ದೂರೇಂದ್ರನು ಬಾ ಕೆ. ಎಂ. ಕೆ. ಅನೇನೇ ಅನುಭಾವಿ
ಅನುಭಾವಿಯು. 1982, ಪು. 314.
- 185 ಪತ್ನಿ ಸುಮಾರಿ. ಭಾವನಾಣಿ, ಪು. 44.
- 186 ಅಧ್ಯಯನವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ : ಗಣನೆಯ ಗುಣಗಳ ಅನೇನೇ ಅಧ್ಯಯನ
ಅಧ್ಯಯನವ್ಯಕ್ತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿ ದೂರೇನೇ
ಅಧ್ಯಯನವ್ಯಕ್ತಿಯು, ವಿದ್ಯಾವ್ಯಕ್ತಿಯು, ಅಧ್ಯಯನವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕೆ
ಅಧ್ಯಯನವ್ಯಕ್ತಿಯು :
ಅಧ್ಯಯನವ್ಯಕ್ತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಯು

ಎಂಬ ಮಹಿಮೆ ಗವನವಾರ್. ಇಲ್ಲಿ ಪರಿದಾಳರು ಪುನಃಪುನಃ ಭಾವನೆಯೇ ಪುನಃ
 ಲಂಕಿರುವ ರೀತಿ ಮಾಡಿದಾರೆಯು ಭಾವನೆ ಬಂದರೂ, ಸ್ವಂತಿತಿ ಇದ್ದೇ ಇದೆ.

187 ಸ್ವಪ್ನವನ : ಪುನಿದಿಯ ರಚನೆಗಳೆ ಆಗವೆ :

ನವೆವೆ ಪಾರಾಯಣನ ಪಾದವ

ನವೆವೆ ಪಾರಾಯಣನೆಯ ಪರವ

ನವೆವೆ ಪ್ರಾಣನ ಪಾದವ ಭಾರತೀಯವಿದ್ಯೆಯುಂಟುಯನು

188 ಶ್ರೀಪಾದಾರಾಜದ ಶ್ಲೋಕಗಳು, ಪು.-591.

189 ಶ್ರೀಮದ್ಭಕ್ತಧಾಮ್ಯನಗಾರ, ಪರಿವಿಕ್ರಲ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-18, ಪು. 2-5.

ಅಧ್ಯಾಯ ಐದು

ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ

ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ

ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ, ಹರಿವರ್ಣೋತ್ಸವಂತೆ, ಹರಿಪಾರಮ್ಪು, ಮಧ್ಯಮತ-ವ್ಯತ್ಯವ ಧರ್ಮೋ ಪ್ರಸಾರ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಒಗ್ಗ, ವಿಶಿಷ್ಟ ಆದವ್ವೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಸುಮಾರು 14ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ) ಭಾರತದ ವಿವಿಧೆಡೆ, ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ವಂತ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರಕರು, ಅಂದೋಲನ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ ಪ್ರಚಾರಿತ ಆಗಿದ್ದವು. ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಹಬ್ಬಿದ ವಲ್ಲಭ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಅಸ್ಸಾವಿರಿ ಪಂಥದವರ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ, ಬಂಗಾಲದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಚೈತನ್ಯ, ಕರೀರನ ರಾಮಾನಂದಪಂಥ, ಏಕವಾಕ್ಯ-ಚ್ಚಾನೇಶ್ವರರ ಹರಿಭಕ್ತಿಪ್ರಸಾರ, ಗುಜರಾತ್‌ನ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ, ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಮೀರಾ, ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. 1ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೆ ಹಬ್ಬಿ ಆನಂತ ಯನು, ಅರ್ಚಿಸಿದ್ದ ಅಸ್ವಾರರ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಚಾರಗಳೂ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಂದೋಲನದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ, ಕಾಣಿಸುವುದು ಹರಿದಾಸರ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಪದ್ಧತಿ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಯಿತು, ಅದು ಒಂದು ಪಂಥ ಅಯಿತೆಂಬುದು ವಿಚಾರಯೋಗ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಅಸ್ವಾರರ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ-ಭಕ್ತಿ, ಸಮನ್ವಯಂತೆ ಸಾಧಿಸಿರುವ ವಿಷ್ಣುವ್ಯಾಧಿ ಸಾಹಿತ್ಯ,¹ "ತುದ್ಯುಕ್ತ ಭೃತ್ಯ ಹರಿಚಾರಿತ ಭೃತ್ಯ ಬೃತ್ಯ ಭೃತ್ಯ ಸ್ಯ ಭೃತ್ಯ ಇತಿವಾಂಸ್ಕರಲೋಕಾಂಥ" ಎಂಬ ಭೃತ್ಯಭಾವ,² "ನಾರ್ಥನಾ ಪುರಂಮೋತ್ತಮೇಕ್ರಿ ಜಗತಾ:—" ಎಂಬ ಹಾಗೂ "ನಾವಿಮ್ಬುಃ ಪ್ರಥಮೀಪತಿಃ" ಎಂಬ ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಭಾವ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾಯಿತೆಲ್ಲದೆ, ಆನಂದಕೀರ್ತರ ಮಂದ್ರ ಮತತ್ವದ ಹರಿವರ್ಣೋತ್ಸವ ಪ್ರತಿಪಾದನ, ದಾಸವರಂಪರೆಯ ಭಕ್ತಿಗೆ ದೃಢತೆ ನೀಡಿತು. ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹರಿದಾಸರಾಹಿತ್ಯದ ಲಾಗವುದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದೇವೆ ಹಾಗೂ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಹರಿದಾಸರ ಭಕ್ತಿವೈವಿಧ್ಯವನ್ನೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲಿದ್ದೇವೆ. ಆದರಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಭಕ್ತಿಯ ಕುರಿತಾದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಹರಿದಾಸ-ಭಕ್ತಿ ಎರಡು ಅದಿಭಜ್ಯ ಅದರಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ವಿವರ ಬರುತ್ತದೆ. ಆನಂದ ಕೀರ್ತರ ಪ್ರಸಾರ, ಮಹಾತ್ಮೆ ಚ್ಚಾನ, ದ್ರೃಢವಾದ ಸರ್ವತೋಽಧಿಕ ಸ್ನೇಹ ಇವು ಭಕ್ತಿಯ ಅಗತ್ಯ ಅಂಶಗಳು. ಇದನ್ನೇ ಆನಂದಕೀರ್ತರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತಮ್ಮದೆ ಅದ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವೆಲ್ಲಭಾಚಾರ್ಯರೂ (೧೬ನೇ ಶತಮಾನ) ತಮ್ಮ ಬೃಹ್ ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸುತ್ತಾರೆ :

ಮಹಾತ್ಮೆಶ್ಚಾನಧರ್ಮಸು ಕುಡ್ಡಃ ಸರ್ವತೋಧರಿ

ಸ್ನೇಹೋ ಭಕ್ತಿಸಿ ವೈಶ್ವತ್ಯ ಸ್ವಯಾ ಮುಕ್ತರ್ಗ ಅನ್ಯಥಾ ||

ಈ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಗಟ್ಟು ಹರಿವಾಸರಿಗೆ ಸ್ವಿಧಸ್ಕೂರ್ತಿಯೊಂದು ತೆಂಬುದು ಅಂತಹ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಅಂಶ.

ಹರಿವಾಸ ಪಂಥ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ, ಬೆಳೆದದ್ದು ವಿಶಾಲವಾದ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಅಂತಿಮ ಭಟ್ಟವೆನ್ನಬಹುದು.⁹ ಭಗವಂತನನ್ನು ನಂಬಿ ನಡೆಯುವ ಧರ್ಮವೇ ಭಗವಂತನ ಧರ್ಮ. ಆ ಭಗವಂತ ಧರ್ಮದ ವಿಜವಾದ ತತ್ವ ಅದಕ್ಕೆ ವೇದಶ್ಲಾವಣಾ ವಿಚಿತ ಎಂದೂ, ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವವರು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು. ವ್ಯಾಪಕವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವುದಾದರೆ, ಭಾಗವತಧರ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಎರಡೂ ಒಂದೇ. ಗೀತೆ ಭಾಗವತಧರ್ಮದ ಒಂದು ಅಧಾರ ಗ್ರಂಥ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಿಶೋಲನ ಭಕ್ತರಾದ ಮಹಾರಾಂ, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ ಗೀತೆಯಿಂದ ಸ್ಕೂರ್ತಿ ಪಡೆದು ಭಾಗವತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತನ ವಿತ್ತರು. "ವಾಸುದೇವಃ ಸರ್ವವಿಂಶಿ", "ಯೋಶ್ಯಸ್ತದೇವತಾಸಕ್ತ ಯದಂಶ್ಯತ್ಯ ದೃಢವೃತ್ತಾ" "ಅಂತದಕ್ಕು ಭಲಂತೇಪಾಂ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗೀತೆಯ ಪಾಠ್ಯಗಳು ವಾಸುದೇವನ ಮಹತಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವಂಥವು. ಭಾಗವತ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವೇದಲ ವ್ಯಾಪ್ತವಿತ್ತವರು ಶ್ರೀರಾವಣಾನುಜರು. ತಮ್ಮ "ವೇದಾರ್ಥಸಂಗ್ರಹ"ದಲ್ಲಿ ಅವರು ಒಂದು ಹೊಸ ಪಂಥ ವನ್ನೇ ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ರಾವಣಾನುಜರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅದ್ವೈತದಲ್ಲಿನ ವೇದವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾದ ಅಧಾರ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಅವರ ಹರಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನರೋಂದಿಗೆ ದೃಢವಾಗಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಅಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವವರು, ಹಾಗೂ ನಾರಾಯಣನೇ ಪರದೈವವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದ ಶ್ರೀಯೆನ್ನು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರದು. ಜಗದೀಶ್ವರನ ಮಹಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಅರ್ಥ ಆಗಬೇಕಾದರೆ, ಅವನ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ದೃಢ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕು. ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಭಕ್ತಿಗೆ ದೃಢ ಅರ್ಥವೇ ಇರದು. "ವೇದಾಹಮೇಕಂ ಪುರುಷಮಾಹಾರಂ" ಎಂಬ ಪುರುಷಗೂಕ್ತದ ಮಾತೂ ಅದೇ ಅರ್ಥ ತರುವಂತಹದ್ದು. ಇದೇ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಭಕ್ತಿನುಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ.

"ಮಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನ ಭೂವಾಕಃ ಸುದೈಘ ಸ್ವೇತ".

ಹರಿವಾಸರು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದು ಇದನ್ನೆ. ಅವರಿಗೆ ಭಾಗವತ ಗೀತೆ, ಮುಂತಾದ ವೈದಿಕವಾಚ್ಯಯವೆ ಅಧಾರ ಆದರೂ ಲೋಕಾನುಭವ, ಸಮಾಜದ ಬದುಕ ಸಂವರ್ತ ಮೂಢ್ಯವು. ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಾರ ಸಾಧನ ಆದವು. ಹರಿವಾಸನುಜರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವಾಸರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸದಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಸಂಖ್ಯಾ ತಾಪ್ತ ಕಂಡನುಭವಿಸಿದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇವದೇವತೆಗಳ ಮಾರ್ಗನ ಮೂಡದ ಇಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ತಿರುಳಿನ ಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯತೆಯೆ ಅವರನುಸರಿಸಿದ್ದು. ಈ ದಿನ ಯೆಲ್ಲಿ ಪುರುಂದರವಾಸರುತೂ ಎಲ್ಲ ಹರಿವಾಸರನ್ನು ಮೀರಿಸುವವರೇದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ, ಕನಕದಾಸರ ಭಾಗವತ ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿ, ವಾದಿರಾಜ ತೀರ್ಥರ ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿ, ಅನಂತರ ಬಂದ ವಿಜಯದಾಸಾದ್ಯರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ

ಆಚಾರ್ಯ ನಿಷ್ಠೆ, ತಾತ್ವಿಕ ನಿಷ್ಠೆ, ಮತದ ದೃಢ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಮನೋಭಾವ ಎಲ್ಲವೂ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವ. ಇದ್ದಲ್ಲದೆ ಪುದ್ಗಮಸಾಹಾಯಕಿಯಿಗಲ್ಲದೆ ಹರಿದಾಸ ರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುವ 'ಎಕದೇವೋಪಾಸನ'ಯೂ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮ ಎಂದರೆ ಹರಿದಾಸರು, ಅನುಸರಿಸಿದ ಧರ್ಮವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂಶಯಿಸ್ತದೆ. ಹರಿದಾಸರ ಪರಂಪರೆ ಬೆಳೆದ ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಅದೇ ಒಂದು ಪಂಥ. ಅದರಲ್ಲಿ ರೀತಿ ನೀತಿ ನಿಬಂಧನೆ ನಿರಂತರ ಉಂಟು. ಹಾಗಾದರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎಂದರೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ನಮಗೆ ಬಾಕಿದಿದರು. ಪದ್ಧತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎಂದೇ ಕರವುದರ ಅರ್ಥ ವೇನು ? ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯತೆ, ದೈಯತ್ವಿಕ, ಪರಂಪರಾಸೂತವ, ಎಂದೆಲ್ಲ ಭಾವನೆ ಒಡುತ್ತದೆ. 'ಎಕಂದರೆ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅರಂಭ, ಇನ್ನೊಂದು ಅಂದೋಲನ ಅದ ಮತನ ಚಳವಳಿಯ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಆಯಿತು. ಮತನ ಚಳವಳಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಹೆಚ್ಚೆಲೆ ಎಲ್ಲ ಏಕೆ ? ಇದರಿ ಅದರ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಂದೋಲನ ವೆಂಬುದು, ಸಂದಿವಿತ. ಅಲ್ಲಿ ಅಲೆಯದ್ದು ಪಸರಿಸಿದ ಶೈವ ಭಕ್ತಿ ನಿಷ್ಠೆ ವೈದಿಕ ವಾಕ್ಯಯ ನಿರಾಕರಣ, ಎಲ್ಲ ಗರಿಬಲಿ ಎಚ್ಚರಿದಾಗ ಮತ್ತೆ ಎಲ್ಲ ಮಠಿಲ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಪರಿಸರೋತ್ಪಾದಕ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲೆಂದು ಎದ್ದ ಒಂದು ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ; ಸಂಪ್ರದಾಯವೆ ಅಂದೋಲನವಾದ ಪರಿವೀಕ್ಷಣೆ ಬೇರಿದೆ ನಡದಿದೆ.

ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅಥವಾ ಪದ್ಧತಿ ಎಂದರೆ ವಿಮೆಂಬನನ್ನ ಗಮನಿಸೋಣ. ಇದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಸಂಪಾದಿ ಪದ "Custom" ಎಂಬುದು. ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ನಿರೂಪಣೆಗಳಿವೆ. ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನ, ವೇದಾಂತ ಮತಶಾಸ್ತ್ರ, ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ನಿಟ್ಟಿನ ನಿರೂಪಣೆಗಳಿವೆಯಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದುದು ತಾತ್ವಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥ ಮಾತ್ರ.

ಮತ-ನೀತಿ ಕುರಿತ ವಿಶ್ವಕೋಶ (Encyclopaedia of Religion and Ethics) ಪ್ರಕಾರ, ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅಂಶಗಳಿವು :

ಅದೊಂದು ತಾನಾಗಿಯೇ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಬೆಳೆವ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ; ಒಂದು ಪಂಗಡ ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವಂಥದು.

ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪದ್ಧತಿಗೂ ಅಭ್ಯಾಸ-ಬಳಕೆ ಎರಡೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ.

ಪದ್ಧತಿ : ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸಮಾಜದ ಅನವರತ ಅಗತ್ಯಗಳ, ಬೇಡಿಕೆ, ಅನುಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ—ಹಾಗೂ ಸಮಾಜದ ಬದುಕಿನ ಪರಿಷ್ಕೃತಿ ಬದಲಾವಣೆ ಅಥವಾ ಬದುಕಿನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಮಠಿಲ್ಯಗಳು ಬದಲಾದಂತೆ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದಿರುತ್ತದೆ.*

ಹಿಂದೂ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಪದ್ಧತಿ : ಎಂದರೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅರ್ಥ-ಆಚಾರ, ಮತೀಯ ಆಚಾರ. ಹಾಗೆಯೇ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ (ವೇದಾಂತ)ದ ವಿಶ್ವಕೋಶದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ : ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

"ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು? | ಅದೊಂದು ಪ್ರತಿ (ನೀತಿ, ನಿಯಮ, ನಿಬಂಧನೆ) ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಗುಂಪಿನವರು / ಸಮುದಾಯ ಅನುಮೋದಿಸಿ ಅನುಸರಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಆ ಸಮುದಾಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೆಲವರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಗೀಕಾರದ ಮಂಡ್ಯೆಯೊಳ್ಳುತ್ತದೆ."

ಸಂಪ್ರದಾಯ : ಪದ್ಧತಿಗಳು ಒಂದು ಗುಂಪಿನ, ಒಂದು ಬಗ್ಗೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅದೇ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಆ ಗುಂಪಿನ ಆದರ್ಶ, ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪತ್ತಿ. ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಒಂದು ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

'ಈ ನಿರೂಪಣೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವುದಿದು, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸಮುದಾಯ, ಬಣ, ಗುಂಪಿಗೆ ಸೀಮಿತ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. (ನೀತಿ ಮೈಯ: ರಾಷ್ಟ್ರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಾದರೂ ಸರಿಯೆ), ಅದು ಪರಂಪರಾಗತ ಆಗಿ ಬೆಳೆದು ಒಂದು ಮಂಥನ. ಅದನ್ನು ಆಯಾ ಬಾವವರು ಮತ್ತವ ತಾವು ಬದ್ಧ ಅದ ರೀತಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೀತಿ ಎಂದರೆ, ಪರಧರ್ಮ ಪದ್ಧತಿ ಸಹಿಷ್ಣು ಮನೋಭಾವ. ಒತ್ತಾರೆ, ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಪದ್ಧತಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಬಣ / ಪಂಗಡ / ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಅರಂಭಗೊಂಡುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಸವತ ಅಂಗೀಕಾರದ ಮಂಡ್ಯೆ ದೂರತೆ ಅದು ಸ್ಮರಣೀಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಂಪರಾವಾಗತ ಮಂಡುಮರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಹರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಹೀಗಿಲ್ಲ. ಅನಂತಕೀರ್ತಿಯಿಂದ ಅರಂಭ ದ್ವಿತ ತತ್ವ, ಮಂಥನತ, ಅಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿ, ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ, ಹರಿವಾಸನ್ನು ಪ್ರತಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ವಿದ್ಯಾವಂತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥ ಆಗುವ ಗೀರ್ವಾಣ ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ಗೊಂಡು, ಅದ್ವೈತದ ಜಟಿಲತೆ ಅವರಿಸುವುದೆಂದಾಗ, ಪ್ರೀ ಪಾದರಾಜರಂಥ: ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಭಾವ ತಳೆದು, ಪ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯವಾಗೂ ಅರ್ಥ ಆಗಲು: ತಮ್ಮ ದೇ, ಅವನನ್ನೂ ಒಯ್ಯಬೇಕೆಂಬ ವಿಶಾಲ ಮನೋಭಾವನೆ ಸವನಾದ ಎಲ್ಲರ ಅಕರ್ಷಿಸುವ ವ್ಯಾವೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಬರಲೆಂಬ ಆಲೋಚನೆ, ಹಾಗೂ ಪುಣಾ ಸವ ದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತಹ ಸ್ತುತಿ, ಸ್ತೋತ್ರ, ಕೀರ್ತನೆ ಇದು ಅರಂಭಿಸಿದ ಹರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಅದೇ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಪಂಥದ ಪರಂಪರಾವಾಗತವಾಗಿ ಶತಕವರ್ಷದ ಮಂಡುಮರಿಯಂತೆ.

ಹರಿವಾಸದೇ ಒಂದು ಸುಭಟಿತ ಶಕ್ತಿ, ಹಾಗೆಯೆ, ವ್ಯಾಸನಾಯರಂಥ ಏ ತಿಳಿದು ಕ್ರಾಂತಕೀರ್ತಿಗಳು ಸಮಾಜದ ಚಾಕುರ್ದಾಣ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಸಂಧಾ ತರಲೆಳೆ, ಎಲ್ಲರನ್ನು ಒಳಗೊ ಮನುಷ್ಯತೆಗೊಂದು ದೂರದ್ವೈಯೋಪವಾದರೂ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮಂಡುಮರಿದು ಬಂದಿರುವ, ಅಂದೂ ಇದ್ದ ಇಂದೂ ಇ ಕುಪತಿಗಳಿಂದ ಸುಧಾರಣೆ ಗೊಳಿಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇತಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಸಂಗತಿಯೇ ಆಗಿದೆ.

ಪರಿವಾಸದ ಸಂವೃದ್ಧಿಯ ಕುರಿತ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ :

- 1) ಪರಿವಾಸ ಪದದ ಲಕ್ಷಣ
- 2) ಪರಿವಾಸದ ಅರ್ಥತೆಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಇತ್ಯಾದಿ
- 3) ಪರಿವಾಸ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿ
- 4) ಸಂವೃದ್ಧಿಯಂತಿಲತೆ

ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಜಾತ್ಯಿಗ ನೀಡಿದ್ದು, ಶುದ್ಧ ವಂಶಸ್ಥಿನ ಸಾಧನ ಸ್ವಭಾವದ ಸಾತ್ವಿಕವರ್ತನೆಯು. ಕ್ರಿಪೆಯು ಕೃಪೆ, ಒಲವಿಗಾಗಿ ಹೋರಿ, ಹಬರಿಸಿ, ಹಲವಿದವರನ್ನು, ಒಂದು ನಿಜವೆ. ಆದರೆ (ಪರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯ) ಪ್ರತಿವಿಧಿಗೂ ಬಹುತೇಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆ : ಆದರೆ ಅದೊಂದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ಪರ್ಗಕ್ಕೂ ಹಬ್ಬಿತು ; ಹೊನ್ನ ಗಂಜೆಂಬ ಬೇದವಿಲ್ಲದ ಎಲ್ಲರ ಪ್ರವಯಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಪರಿವಾಸದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭವ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯೆಂದೆ : ಸ್ವಾನುಭವ, ಅನುಭವ, ಅತ್ಮಾನುಭವ, ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ದಾಗೂ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ.

“ಭಗವಂತನಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ದಾಸರೇ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸಕೂಟ ಅನಾದಿ. ಧರ್ಮವೆಂಬುದು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅಂತರ್ಭೂತ ಮೂಲವೆಂದೂ, ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಬೋಧಕರೂ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮವೆಂಬುದು ಪ್ರಚೋದಕವಾಗಿದೆಯು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಅಂತಹ ಕ್ರಿಯಾಲಾಭಾಧಿಕವಾದ ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಪರಿವಾಸದ ಭಾಗವತಧರ್ಮ” ಎಂಬ ಮಾತು ಈ ವಸೆಯಲ್ಲಿ ಮೂನ್ಮವಾಗುವಂಥದು. ಪರಿ-ವಾಸಾಯಣ-ಈತ ನಿತ್ಯನಾದ ವನು ; ಹಾಗೆಯೇ ವೇದಾತ್ಮಕೂ ಕೂಡ. ಅಂದರೆ, ಈತ-ದಾಸರು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವವರೇ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆ, ಅದಿಯಿಂದಲೇ ಬಂದುದು. ದ್ವೈತಮತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಥಮ ದಾಸಿ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಕ್ರಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಿ. “ಅಂಭಗನಿಸೂಕ್ತ” ವೆಂಬ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ವೆಂಜಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ತಾನು ಪರಮಾತ್ಮನ ದಾಸಿಯೆಂದೂ, ಅನಂತರ ವೆಂಜಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯೂ, ಸರಸ್ವತಿ, ಭಾರತಿ, ಶೇಷ, ಗರುಡ, ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಪರಿವಾಸ ಪದ ಎರಡು ಪದಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸಮಂಜಸ್ಯೆಯು, ಪರಿ-ವಾಸ ಎಂಬೆರಡು ಪದ ಸೇರಿ ಆದದ್ದು. ಪರಿಯದಾಸ, ಪರಿವಾಸ ಅರ್ಥವಾ ತಿರುಗುವಂಥಾಗಿ, ಹಿಂದೆವೆಂದಾಗಿ ಓದಿದರೆ, ಸದಾ, ಪರಿಯ ದಾಸನೆಂದೂ ಅರ್ಥಆಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಕ್ರಿ ಪರಿಯಲ್ಲೆ ಅಪರಿವಿತವಾದ, ದೃಢವಾದ ನಟ್ಟಿಗೆ, ಭಕ್ತಿ ಇರುವವಾತ. ಅದಕ್ಕೊಂದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಕೇಯ್ದು ಕೊಂಬಾತ. ಈ ಕೆರನಾದ ಪರಿವಾಸ ತನ್ನ ಒಲವೆಯೆ ದೈವನಾದ ಕ್ರಿ ಪರಿ. ಅವನ ಇತರ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, ಹಾಗೂ ತನ್ನ ವಿಶಾಲ ಭಕ್ತ ಮನೋಭಾವ ದಿಂದ ಇತರ ದೇವದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ರಚಿಸಿರುವ ಕೃತಿಗಳೇ ದೇವರನಾಮಗಳು.

ದೇವರ ನಾಮ ಸಂಹಿತೆಗಳಿವೆ. ಇವು ಹರಿದಾಸರ ಜೀವಾಳ ; ಇವು ಸ್ವೂರ್ತಿ
 "ನೀಡ್ಯಾಕೊ ನಿನ್ನ ಹಂಗ್ಯಾಕೊ, ನಿನ್ನ ನಾಮದ ಬಲವೊಂದಿದ್ದರೆ ಇಾಕೊ"
 ಶ್ರೀ ಪುರಂದರವಾಸರು, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸದಾಬೆಸೆದದ್ದು, ನಾಮ ಬಲದಿಂದಲೇ.
 ಹರಿದಾಸರುಂಥ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆದೆ ಆಗಿರಬೇಡಿಲ್ಲ. ಆದಂ ಆಂ
 ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು, ಅಂಥ ಇಡೀ ಜಾಗತಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಹಂಗಮ ನೋಡಲೆ
 ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಲಾಗುತ್ತವಾದ ಕಾರಣ, ಇಲ್ಲಿ
 ಕೊಂಡಿಲ್ಲ.

ಹರಿದಾಸರಿಗೂ ಪಂಥರಾಪ್ತರದ ಪಾಂಚುರಂಗ ವಿಠಲನಿಗೂ ವಿಸಿಷ್ಟ ನ
 ಆಗ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂತರಿಗೂ ಇದೇ ಮುಖ್ಯ ಭಕ್ತಿ ಕೇಂದ್ರ. ಪಂಚರಿಗೆಯಂ
 ದಾಸ-ಸಂತರನ್ನು ಬೆಸೆವ ಕೊಂಡಿ, ವಿಠಲ "ಕಾಸಡಿ"ಯೇ ಆಗಿದ್ದು, ಅಂದರೆ,
 ಪಂಥರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಕನ್ನಡ ಭಕ್ತರ ಮನದ ಮೇಲೆ ವಿಠಲನ ಪ್ತ
 ಗಾಢವಾಗಿತ್ತೆನ್ನಲು, ಹರಿದಾಸರಲ್ಲರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಠಲಪದ
 ಗಳೇ ನಿರರ್ತವ. ಆಗಿನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಕ್ತ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ (ಜ್ಞಾನದೇವ) "ಕಾ
 ಹೋ ವಿಠಲಂ ಕರ್ನಾಟಕೂ ತ್ಯಾನೇ ಮುಖಯಾ ವಿಲಾವೇಧು" -ಕರ್ನಾಟಕ ದ
 ವಿಠಲನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ನನ್ನ ಮನಕ್ಕೆನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟು, ಎಂದಂ ತಿ
 ವ್ಯದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ವಿಠಲನ ಭಕ್ತಿ ಎಷ್ಟು ಗಾಢವಿದ್ದಿತು, ಕರ್ನಾಟಕದವರಿ
 ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಅಮೇಲೆ ಬಹುಬಹು ವಿಠಲ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂತರ ಕೈಲಿ
 ಹಾಕಿಕೊಂಡ ; ರಾಷ್ಟ್ರದೈವವೇ ಆದನುಮೂ ಇತಿಹಾಸದ ಮಾತೇ ಆಗಿದೆ. ಹರಿ
 ರಲ್ಲರಿಗೂ ವಿಠಲನ ಸ್ವೂರ್ತಿ, ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನ ಪರದೈವ | ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದ
 ಹೀಗೆ ವಿಠಲನ ಪಾಸಕ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು.

ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಓದುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಂ ಒ
 ಪ್ತಮಂವಿ ಪ್ತವರ್ತಕರು ಮಂಗಳಬಾಗಿಲಿನ ಶ್ರೀ ಪಾದರಾಜರೆಂದಂ ಮೊದಲೆ ಸೂಲೆ
 ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಅದ್ಭ ಪ್ತವರ್ತಕರಾದಂತೆಯೆ ದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಂ
 ಮೂಲ ಪುರಾಣವಾರು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಪುರಂದರವಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯೊಂದ
 ಯೆಳೆರುವ ಪ್ರಕಾರ, ವಾಯುವೇವರ ಇನ್ನೊಂದಂ ಅಪಾರರಾದ ಶ್ರೀ ಪಂ
 ಖಾರ್ಯರೆ ಮೊದಲ ಹರಿದಾಸರೆಂತಿದೆ. (ಪನುಪಂ, ಭೀಮಂ, ಮಧ್ವ-ಈ ಅವ
 ತ್ತೆಯದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಮಧ್ವಮತಾನುಯಾಯಿಗಳೂ ಸ್ತ
 ವ್ಯದಂಟು) ಕೃತಿಯ ಪಾಪ, ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆ, ಹರಿದಾಸನೊಟಿ, ಪ್ರಬಲಿತ ಆದ
 ಬಗ್ಗೆಯೂ ತಿಳಿಯಿಸುತ್ತದೆ.

(ಉಗಾಭೋಗ)

ಶ್ರೀಮತನು ನಾಥಕವುಲದಿ ಅಜ ಜನಿಯತು :

ಅನವಮಾನವವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಕಾರಿಗಳು
 ದೂರವಾಸದ ಶಿಷ್ಯರೇ ಪರಕೀರ್ತಾರು
 ಪರಕೀರ್ತಾರ ಶಿಷ್ಯರೇ ಸತ್ಯವ್ಯಕ್ತರು
 ಸತ್ಯವ್ಯಕ್ತರ ಶಿಷ್ಯರೇ ಪ್ರಾಣ್ಯತೀರ್ಥರು
 ಪ್ರಾಣ್ಯತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೇಕ್ಷಣರು
 ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೇಕ್ಷಣ ಕರನುಪಾಕರೇ ಮಹಾಭಾಷ್ಯಕಾರರು
 ಮಹಾಭಾಷ್ಯಕಾರರೇ ಗುರು ಮೂವ್ಯಕ್ತರು 18

ಗುರುಮೂವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರಾಣ್ಯತೀ ಸಮ್ಮ ಪುರಂದರವಿಠಲನ ದಾಸರಿಗೆ ನಮೋ ನಮಃ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಪುರಂದರರ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಶ್ರೀ ಗುರುಮದ್ವ್ಯಾಪತಿ ವಿಠಲನ ರಚಿಸಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ (ಉಗಾಭೋಗ) ಪುರಂದರರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಗುರು ವರ್ಮರಾದ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಒಗ್ಗಿಯೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ.

ವರಧ್ರುವನ ಅವತಾರ ಶ್ರೀ ಪಾದರಾಜರು 19
 ಸುರಂಗನಿಲನ ಉಪಾಸಕರು
 ವರಳ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಎನಿಸಿದ ಕೇಪಾಂತ
 ಗುರುಮದ್ವ್ಯಾಸರ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಉಪಾಸಕರು
 ಸುರಮುಖಿ ಅವತಾರ ಪಾದರ
 ಸಿರಿಪುರಂದರ ವಿಠಲನುಪಾಸಕರು
 ಧರಿಯೊಳು ಮೂವರಿಗೆ ಪರರೀದ ಪರರಿಗೆ
 ಕರಕತೃಪದು ಕಾಣೋ ಗುರು ಮಾರ್ವತತಿ ವಿಠಲ

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವತಾರಾಂತ ಸ್ಮರಣವರಾದ ಮೂವರನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯರೆಂದವರಿಗೆ ಪಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಖಂಡಿತವೆಂಬ ಭೋಷಣೆ, ಗುರುಮದ್ವ್ಯಾಪತಿಯ ಭಾವನೆಯ ಪರಾಶಾಷ್ಟ ಸೂಚನೆ ತ್ತದೆ. ಈ ಉಗಾಭೋಗ ಪರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯ ಮೊದಲ ಉಪನಿಷದ ಅಪಾರ್ಥಕ ಯಾವ ಅವತಾರಾಂತ ಸಂಭೂತರೆನ್ನಲು ತಿಳಿಸಿದಂಥದ್ದಾಗಿದ್ದು ಅವರ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಗೂ ದೋಷಿತವಾಗಿದೆ. ಪರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದುಬಂದದ್ದರ ಹೆಚ್ಚೆ ಗುರುತುಗಳ ದೊರೆಯಲು ಇವು ವೆರದೀಯುತ್ತವೆ. ಪರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಇವು ತಿಳಿಸುವಂತೆ ವಿನಃ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಒಗ್ಗಿ ಅರಿಯುವಲ್ಲಿ ನಾವು ಒಪುಪಾಲು ಗ್ರಂಥ ಹಾಗೂ ವರ್ಮರಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನೆ ಅಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿ ಎಂದು ಅಗಲೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅದು ಮೂಲ, ಎಂದಿನಿಂದ ಉಗಮ ಆಯಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಖಚಿತ ದಿವಾಂತ, ಕಾಲ ತಿಳಿಯ ದಾರದೂ ಪರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಈ ಸಂಪ್ರ

ವಾಯು ಅರಂಭಗೊಂಡ ಅವಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಿಟ್ಟಿಸುವೇಕಷ್ಟೆ. ದೇವತಾ ನಾರದರೇ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ-ಭಾಗವತಧರ್ಮಗಳ ವ್ಯಾಸಾರಕ, ಪ್ರಚಾರಕರೆಂಬ ಮಾತೂ ಇದೆ. "ನಾರಾಯಣನೊಬ್ಬ ನಾಮವ ದೀಜವ ಬಿಟ್ಟಿದ ಧರೆಯೊಳಗೆ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಉಕ್ತಿಯಂತೆ ಹರಿದಾಸತ್ವವನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಮಾನವ-ಪುತ್ರರೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ನಾರದರು. ನಾರದರ ವ್ಯಾಘ್ರನಯಂತೆಯೇ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಭಾಗವತ ರಚಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹಿರಿಯರ ಮಾತು. ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರಿಯರ ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ, ಯತೋದಯ ವುಕ್ತ ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಕೃಷ್ಣನ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ವಿನೋದ, ರಾಧಾ ವಿರಹ ಪ್ರೇಮ-ಉನ್ಮಾದ, ಗಣೇಂದ್ರನ ವೊರೆ, ಇವೆಲ್ಲ ಭಾಗವತದ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳು. ಇಲ್ಲಿರುವುದೆ ಹರಿ ಭಕ್ತಿಗಾರ್ಥ, ಹರಿಭಕ್ತಿ ವಾರಮ್ಯ. ಪ್ರಹ್ಲಾದ ನಾರದರಾದಿಯಾಗಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಗಾಢ ತೀರ್ತನ ವರ್ತನಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದು, ಭಜಿಸುವುದನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಪದ್ಮಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಪಂಚರಗಿಯ ಬಳಿಯ ಭೀಮಾ ನದಿಯ, ಪಾಂಜುರಂಗನ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇದು ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨೫೨ ತನಕ ಒದೆಯುತ್ತದೆ. ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪುಂಡರೀಕನೊಬ್ಬ ಭಕ್ತನ ಅನುಭವಕ್ಕೆಗೆ ವೆಟ್ಟಿ ಕ್ರೀ ಪರಿ ಒಂದು ನಿಂತಾಗ, ತನ್ನ ಬಳಿಯವರೇ ಆತನ ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಇರದ ಆ ಭಕ್ತ ಒಂದು ಇಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೆ ಕೊಟ್ಟು "ಇರು" ಎಂದ, ದೇವರು ನಿಂತ ತಾಗುಲ ಆ ಅಭಂಗ ವಿಶಲ ಆದೇ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಭಾಗವತದ ಪ್ರಕಾರ ಬರುವ ಈ ಶ್ಲೋಕ, ಗೀತೆ, ವರ್ತನ ಭಜನಗೋಷ್ಠಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಗುತಿಯೊಂದುವುದಾಗಿದೆ:

ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಸ್ವಾಧಾರಿ ತರಲಗಿತವನು ಬೋಧಿಸುತಾನುಭವಾರಿ
 ವಿನಯಾರಿ ಸುರೂಪಿ ಸ್ವರೂಪು ತಯು ರಗತರ್ತಾರೂಪೋಭೂತ
 ಇಂದ್ರೋ ವಾದಿಸ್ವರಂಗು ಅಯುಜಯನುಕರಾ ತೀರ್ತಯಾತೀಕವನರಾ
 ತಾಗ್ರೀ ಭಾವತಾಗ ರಗತೀತನನು ವ್ಯಾಸವಿಕ್ರ ತೋಭೂತ
 ಸತತೆ ತೀರ್ತಯಂತೋಮನು ಯತುತತ್ವ ದ್ವಭಕ್ತವಾ
 ಸಮಸೊತತ್ವಮನು ಭಕ್ತಾ ನಿತ್ಯಯಾ, ಯಾವತೇ (ಭಗವದ್ಗೀತೆ)

ಇದ್ದೊಂದರಿಂದ ಹಾಗೂ ವಿಶಲನುಪಾಸನೆ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಗೆ ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆ ಪದ್ಧತಿ, ವಿಶಲನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫ನೆ ತತನಾನಂದ ವೊರೆಯಿಂದ ಆರಂಭ ಆದರೂ ಅವರ ಸುಂಪುಕು ಕ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗೂ ವೊವರೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆನ್ನು ಬಹುದು.¹¹ ಹಾಗೆಯೇ ಇದೊಂದು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದ ಪರಂಪರೆ ಯೆಂಬುದು ಸಂದಿವಿತ. ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದಂತೆಯೇ ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣದ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕ ಈ ದಿಳಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಧ್ಯಾನವ್ ಕೃತಿಯಾನ್ಯಯಕ್ಕೆ
 ಕ್ರೋಧಾಯಾನ್ಯಾಯದೇ ಹೇಯಾನ್
 ಯದಾನ್ಯುಲಿ ತದಾ ನ್ಯುಲಿ
 ಕಲಿ ಸರ್ವಾರ್ಥ ಕೇವಲಂ¹⁸

(ಅ. 2. ಶ್ಲೋ. 17)

ಇದನ್ನು ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು
 ಜಾಗರಣೆ ಸರಳ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಧ್ಯಾನವು ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ
 ಯಜನ ಯಜ್ಞವು ಕ್ರೋಧಾಯಾಗಿದೆ
 ದಾನದಾನಾಂತರ ದೇವತಾಪೂಜೆ ದ್ವಾರದಿಯಾಗಿದೆ | ಆ ಮೂಲವಾಗಿತ್ತು
 ಫಲಧೂ ಅಷ್ಟು ಫಲವು | ಕಲಿಯಾಗಿದೆ ಗಾನದಲಿ ಕೇವಲವೇನು |
 ಕ್ರೋಧವೇನು ರಾಗ ವೇನು |¹⁹

ಇದನ್ನೆ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರ ದಾಸರು ಒಂದೆಡೆ ಸರಳ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇರೆ ವಿಧದಲ್ಲಿ
 ಕಂಡರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಧ್ಯಾನವು ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ
 ಯಜ್ಞದಿಯಾಗುವು ಕ್ರೋಧಾಯಾಗಿದೆ
 ಅಹೇನ ದ್ವಾರದಲಿ ಕೇವಲ ಮಾರ್ಗವಿ
 ಕಲಿಯಾಗಲಿ ಮುಕುತಿಯನೀವ ಪುರಂದರವೀನು.

ಕೀರ್ತನದುವಾಸನೆ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದಾರಂಭಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕ, ಪ್ರಚೋದಕ ಕೂಡ.
 ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿ, ಸಂಗೀತಗಳೇ, ಜೀವಾಳ, ಆರೋಪ. ವಿವಿಧ ವಿಷಯ
 ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಅರೋಗ್ಯರೀತ್ಯಾ ತೃಪ್ತಿದ್ರವವಡಿಸಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತ ಪರಿವರ್ತಿಸುವಂತೆ
 ಮಾಡುವ ಆರೋಪಕೇವಲರೂ ತಪ್ಪಾಗದು. ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಮೃಗ, ವಶುವಕ್ರಿ, ನಾಗದರ್ಶ
 ಕೂಡ ಮೃಮುರೆಯುತ್ಪದೇದಾಗ ವನಂಜನಿಗೆ ಬೇಡವೇ ? ಸಂಗೀತವನ್ನೆ ಹರಿದಾಸರು
 ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿಕಸನಸಾಧನವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಬೋಧೆಯ ಮಾತಿಗಿಂತ,
 ಕವಿಗಿಂಪಾದ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುಟ್ಟುವ ಗಾನಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರು.
 ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರಾದ ತ್ಯಾಗರಾಜರು ಹೇಳುವಂತೆ,

“ಸಂಗೀತ ಜ್ಞಾನ ವಿಕಸನಲಕಂ ಮೋಕ್ಷಮೂಲವಾಚಿ” ಸಂಗೀತದ ಜ್ಞಾನ ಗುಡ
 ವಿಕಸನರಿಗೆ ವಂಕ್ತಿಯಂತೆ ? ಎಂಬ ಮಾತು ಘನನೀಯವಾದದ್ದು. ಹರಿದಾಸ
 ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಸಂಗೀತದೊಡಗೂಡಿ ಜಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು.

ಹರಿವಾಸರೆಲ್ಲರೂ ದೇವರವಾಸರೆ, ವಾಸನಾಪಿತ್ಯದ ದ್ವೀಪಿಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪ್ರಮುಖ ಹರಿವಾಸರಾದ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು, ಶ್ರೀ ವಿಜಯದಾಸರೂ ಹರಿವಾಸರ ಲಕ್ಷಣ ಚರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಂಡಿತೇ ಒಂದು ಸುಳುವಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಹೊರತಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅವನ ವಾಸರಾದರೂ ಎಲ್ಲರೂ ಹರಿವಾಸರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ವ್ಯಾಪಾರದ ರೂಪಕದ ಮೂಲಕ ಹರಿವಾಸ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವ್ಯಾಪಾರವಮಾಗಯತು

ಶ್ರೀವತಿಯ ವಾದಾರವಿಂಪ ಸೇವೆಯೋ ||೨೫||

ಹರಿಕರೋವೇ ಅಗಿ ಗರೂತರೋ ಮುಂಡಾಯು

ಹರಿವಾಸರ ವಯವೆಯೊಪ್ಪಿ,

ವರಮಾಪತಿ ಕರಿ ಎಂಬ ವಾಪಾಸುಮಾಪ್ತಿ

ದುರಾತ್ಮರಾದವರ ಎನೆಯೇರಿಸತೆಯುಮಂಥ ||೨೬||

ಅಳಿಯ ಅಗದ ಪ್ಪನಯ, ಪಾಯಕಲನುಮಾಪಿ

ಪಾಲಿಗೆಯೊಬೋಧ ದೇವಿಯು ಶ್ರೀ

ರೋಲನ ಕಥ ದಿವ್ಯನಾಮಂಗಳ

ತೀಲಪುನವಿ ಬರೆಯ ಹರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವಂಥ ||೨೭||

ಕುದಿಪುಡಿಗಾನಂದ ಭಾಷ್ಯ ರೋನಿಗಾನಂದ

ಮುಂಡಿಯನೊಳಿಟ್ಟು ಕೈಯೊಪ್ಪ

ಕಳಿಯ ಸೊಲಗೆಲ್ಲ ಮುಕುತಿಗಾಧವನು

ಓಯುವಂತೆ ತಿರಗದ ಚರ ಬರಿಸೊಪ್ಪ ||೨೮||

ಕಂಪನದವರಿಗೆ ಕಾಮಗ್ಯವ ಪುಟ್ಟಿ

ಮಂಪ ಅಪ್ಪಾಗಿ ನಾ ಬಳಲಿಲ್ಲ

ಪುಂಪೋಕಾತ್ಮ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರ ಎಕಲನು

ದುಡಿಸಿ ವಿಳವನೊಪ್ಪಿ ಸೇವೆಯೊಪ್ಪಿ ||೨೯||

ಹರಿವಾಸನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನೇಕ. ಅದರ ಹರಿವಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಆ ಪಂಥ-ಆ ಪಥಕ್ಕೆ ಆತ ಬದ್ಧ (ಕರ್ಮಿಬೆಡ್), ಅರ್ಹತ (ಕರ್ಮಿಬೆಡ್), ಜನತೆಗೆ ಧರ್ಮ ಸಾರವ ಪ್ರವಾದಿ-ವಿವೇಕಿ ಆತ. ಭಕ್ತಿಬೋಧನೆ, ನೀತಿಯನ್ನು ಪಾಪಗಳ ಮೂಲಕ ಕಲಿಸುವುದು, ಒಪ್ಪಾರೆ, ಸಮಾಜದ ಸಮುದಾಯದ ಉದ್ಧಾರದ ಪಾದಿ ತೋರುವುದು. ಅಂದರೆ, ಅವನು ಧರ್ಮ ಅದರ ಸ್ವರೂಪ-ತಾನು ಪೇಳುವೆಕಾದ್ದು ಉಂಟಾದನ್ನು ಅರಿತರ ಬೇಕು.

ಗುರುವಂಚನ-ತಿಳಿದವರ ಸೇವಾ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದಿನ ಸುಧೆಯನ್ನಾತ ಎಷ್ಟು ಮೊಗೆ ಮೊಗೆದರೂ ಸಾಲದಲ್ಲವೇ? ಹರಿದಾಸನು ಭಕ್ತನೇ ಆಗಿದಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಾದಾತು. ಆದರೆ ಆ ಭಕ್ತ್ಯಾವಸ್ಥೆ ಮುಖ್ಯ. ನೀತಿ ಮಾರ್ಗ ಪಾಠೇಯ ಸಾಗಿದಬೇಕು. ಕುದ್ಬಾರದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತನ್ನ ಅನುಭವ-ಅನುಭಾವದ ಈ ಬೆಳಕಿ ನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡಿರಬಹುದೇಕು. ಆಗಲೆ ಆತ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಬೈತನ್ನ ಪದೆಯಲ್ಲು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಮಾಡುವ ಆತ, ಬಡತನವನ್ನೆ ವ್ಯಸವಾಗಿ ಧರಿಸಿರಬೇಕು. ಮಂಥಕರವ್ಯಕ್ತಿ (ಭಕ್ತ) ಹರಿದಾಸ ಪಂಥದ ಕಾಯಕ. ಇದೆಲ್ಲದರಿಂದ ಹರಿದಾಸರಾಗಿ ಬಾಳುವುದು ಒಡುಕಿ ಸಾಫಲ್ಯ ಕಾಣುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭದ ಮಾಪಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪುರುಂದರದಾಸನುಂಥವರು, ರಾಜನಾಗಿದ್ದು ದಾಸನಾದ ಕನಕದಾಸನುಂಥವರು ತಾವು ಒಡುಕಿ, ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ದಾರಿದೀವಿಗಳಾದರು (beacon light)

ವಿಜಯದಾಸರು ರಚಿಸಿರುವ ಹರಿದಾಸಲಕ್ಷಣ ಸಂಭಾಷಿಯು ಹೀಗಿದೆ :

ಹರಿದಾಸರ ಲಕ್ಷಣ ಇದೇನೇಕು ಈ ಪರಿ | ಗರುವ ಕೋಪ ಪಂದಮೆತ್ತರಾದಿ ಬೆದ ಬೇಕು | ಮರುತ ಮತಕೆ ಎಲ್ಲೆ ಸರಿಯಾಗಬೇಕೆಂದಿ | ಧರೆಯೊಳು ಕೂನಿ ಡಂಗುಂದವ ಹೊಯಬೇಕು | ಎರಿದಾರು ಪುಂಜೆವೆ ವಿರಿಚಿ | ಪಂಚಮಂದ್ಯಾ | ಧರಣಿ ತಪ್ಪಾಂತ ಧರಿಸಬೇಕು ಭುಜದಲ್ಲೆ | ತಿರಿಬೊಮ್ಮೆಹೆರಾದ್ಯರಿಗೆ ತಾರಕಮ್ಯ ಭಾವದಿಂದ | ಎರಗೆ ಎನ್ನೊಳಗಿದ್ದು ಪುರಿಯೆಂದಾಡಲಬೇಕು | ಕರಣ ನಮನ ಶ್ರಮಾ ಬೆರಣದಾಸ ವದನ | ಪರಿ ಪರಿ ಅಂಗಳು ಹರಿವಿತ್ತವೆನ್ನ ಬೇಕು | ಗುರುಹಿರಿಯರಿಗೆ ಅದರವುರ್ವಕ ದಿಂದ ಕರವ ಮುಗಿದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ನುತಿಸಬೇಕು | ನೆರೆ ಹೊರೆಯವರಿಗೆ ನಿರುತ ಇದ್ದು ರು ಬೇ | ಸರಗೊಳವೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು | ಹರಣ ಹರಿಯಾಥಾನ ನೆರೆದ ಸಹಿಸಂತರು | ನಿರುತ ಪರಿಗೆ ದಾಸರು ಎಂದು ಗುಣಿಸಬೇಕು | ಪರಮು ಭಕುತಿ ಜ್ಞಾನ ವಿರಕುತಿ ಮಾರ್ಗವು | ದೊರಕುವವಕ್ಕೆ ಸಜ್ಜ ನರ ಸಂಸದಾಗಬೇಕು | ಹರಿದಾಸರ ಪರಿಚರಿತ ಹರಿ ಶ್ರಮಾ ಹರಿಪುಣೆ | ಪರಿಸ್ಥರಣೆ ಅಂತರ ನುಟ ಇರಲಿ ಬೇಕು | ಪರಿಪರದೇವತಿ ವಿಜಯ ವಿಳಲ ಗತೀ | ಸುರರಾದ್ಯರಿಗೊಂದು ಉರವೆನಿಸಿ ನಂದಿಬೇಕು || ೧ ||

ಮುಖ್ಯ ತಾಳ

ಪರಧನ ಪರಸತಿ ಪರನಿಂದ್ಯರವರ | ಸರಣದಲ್ಲೆರವೆ ಚರಿಸಬೇಕು ದೂರ | ನರರು ಬೈದರ ಅದರವೆಂದು ತಿಳಿದು | ಹರಣವವಲೆಬೇಕು ಸುರಕೆರು ದೊರತುಣೆ | ಕರೆದು ಮುನ್ನಿ ಸಿದರು ಇರಳು ಪುಳು ಪಾಲೂಗೇವ ಸುರಧೇನು ಒರಡಾಗಿನಿಂದ ಪರಯಂದೆನ ಬೇಕು | ನೆರೆದು ಸಂದಾಕೆಯೊಳು ಚರಿಸಬಾರದು ಪೋಗಿ | ಬಂದೆ ಕುಳಿತು ಪಾಳ ಪರಚಿಯ ಬೇಳೆದಲೆ | ಮರಿಯದೆ ಸೊಲ್ಲು ಇರಬೇಕು ತನ್ನೊಳಗೆ | ಪರಮು ತತ್ತ್ವವ ತಿಳಿದು ದೊರಕಲಿ | ಗರುವದಲೆ ಸುರಿಯು ಬೇಕು ಸುವಿವಿ | ಮರಳೆ ಮರಳೆ ನೆರೆದು ಪರಮು ಗುಪ್ತನಾದವಿಜಯ ವಿಳಲ | ಲರೇಯಣ ನೆರೆ ನಂಬಲಿಬೇಕು ಕುರುಪ ಕಾಣುವಂತೆ || ೨ ||

ಶ್ರೀನಿಡಿಶಾಳೆ

ಲೇಸಾದರೂ ಪರಿಯ ಕಾರುಣ್ಯವೆನಬೇಕು | ಲೇಸಾಗದೆ ಬಲು ಮೋಸದಲ್ಲಿ |
 ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಂದವರಲು ಏನು ಇನ್ನದ ಪಾಪ | ರಾಸಿಯ ಭರಿಸಿಮೊ ಎನ್ನ ಕರ್ಮ | ಈ
 ಪರೀರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದೂ ರೂ ಅನುಭವಿಸದಲೇ ಬೆಡವು ಸಿದ್ಧವೆಂದು | ಲೇಶ
 ವಾದರೂ ದೇವಿಪತ್ನಿ ಕೊಳ್ಳದೆ ಮಹಾ ಮೋಪದಲ್ಲರಬೇಕು ನೋಯಾದಲೆ | ಶ್ರೀಪವೆ
 ಗತಿ ಎಂದು ಬೇಸದವಲೆ ಬಂದ | ಕ್ಷೇತ್ರಗುರಬೇಕು ಬಂದಾಗಲು | ದೇಶ ಕಾಲಗುಣ
 ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪರಿ ಇರೆ | ಧಾಸಿ ಎಲ್ಲಿದೂ ಎಂದು ನಲಿಯಬೇಕು | ಶ್ರೀಪತಿ ಕಾಲವೇದ
 ಬೇವ ಪುಳಯದಲ್ಲಿ | ಸಾಕವಾಗವು ಭೇದ ಅನಲಬೇಕು | ಪ್ರಾಸ ಮಹನ ಮಧ್ಯ
 ರಾಯದ ಮನಡಿದ ಭಾಷ್ಯ ಸಮೃತ್ತದಿಂದ ಕೋಡಬೇಕು | ಮನಂದೇವ ನಮ್ಮ ವಿಜಯ
 ವಿಶಲನ್ನ | ದಾಸಾನಂದಾಸದ ದಾಸನಾಗಲಬೇಕು || ೩ ||

ಅಟ್ಟಿಶಾಳೆ

ಬಡತನ ಬಂದರು ಹಿಗ್ಗು ತಲಿರಬೇಕು | ಜಡನಾಗಿ ಬಾಹರದಲ್ಲಿ ಕೋರಲಬೇಕು |
 ಅಡಿಗಡಿಗಿ ಲಚ್ಚೆಗಡಬೇಕು ಸರ್ವದಾ | ಒಡಲಿಗೆ ಬಂತ ಮನಡದೆ ದೃಢ ಇರಬೇಕು |
 ಒಡವ ವಸ್ತ್ರ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಕೈಲೋಕದ | ಒಡಿಯ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೊಂದು ಬಡನೆ ಮಂಬಲಿ
 ಬೇಕು | ಯಡಿಗೆ ಪರಿವಿಂತೆ, ಧಾನ್ಯ ತರಲಬೇಕು ಕೋಡಬೇಕು ಒಬ್ಬರಿಗದರೊಳು |
 ಕಡುಗಲಿ ವಿಜಯವಿಶಲ ರಂಗನ ಪಾದ | ಪಡಿದು ಭಜಿಸಬೇಕು ನಲಿನಲಿದಾಧುತ್ಯ ||೪||

ಅಡಿಶಾಳೆ

ಉಟ್ಟಿದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲು ತೊಟ್ಟಿದಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲು | ಇಟ್ಟಿದಕ್ಕಿಂತಮೇಲು
 ವಿಶಲನ್ನ ಸ್ವರತೆ ಮನ | ಮುಟ್ಟಿ ನವಿಂಸಲಿ ಬೇಕು ಬಲುವ ಹಿತದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಟಿಶಾಸದಲ್ಲಿ
 ಬೇರಿ | ಚುಟ್ಟಿ ಕೂಡಿ ತೂಗಂತ ಇಷ್ಟ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲು | ದಟ್ಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು
 ನಿಷ್ಕೆಯಿಂದ ಇರಲು | ಇಷ್ಟ ಪ್ರಾಪ್ತಕ ಅವರಿಗಿಷ್ಟವು ಪರಿಪಾರ | ಪುಟ್ಟು ಸುವಿಟ್ಟದ
 ವಿಜಯ ವಿಶಲ ತಾನು | ಕೊಟ್ಟು ಸಾಕುವ ವಯವಿಟ್ಟು ದಾಸನ ಮನಡಿ ||೫||

ಪತೆ

ಈ ಪರಿ ಇದ್ದವನಿಗೆ ಅನಂತ ಜನುಮತ್ಯ |
 ತಾಪತ್ರಯಗಳ್ಳು ವಿಜಯ ವಿಶಲ ಬಧ್ಧ || ೬ ||

ಇಲ್ಲಿ ವಿಜಯದಾಸರು ಬಹು ಉದ್ದನಾದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.
 ಪರಿದಾಸಿಯೆಂಬವನು ಹೇಗಿರಬೇಕು, ಅವನ ಅರ್ಹತೆ ಬೇವನೆ ಪರಿ ಹೇಗಿರಬೇಕೆನ್ನಲು,

ಹರಿದಾಸರು ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ಹರಿದಾಸನಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಅಂಕಿತವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು (nom de plume) 'ಅಂಕಿತ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪರಿಭಾಷೆ ".....ನೂತನ ಜೀವನದ ಸಂಕೇತವೆ ಅಂಕಿತ. ಅಂಕಿತವೆಂದರೆ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ವಿಶೇಷ ಚಿಹ್ನೆ ಎಂದರ್ಥ".

ಸಾಧನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಭಕ್ತಿಯ ಒಲವೆ ಬಲುವೆಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡವನ ಬದುಕು ಇತರ ಲೌಕಿಕರಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಕಿತದ ರಚನೆಯೇ ಇದು. ಭಗವಂತನನ್ನೇ ನಂಬಿ, ಅವನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವೇ ಈ ಬದುಕು ಸಾಗಿಸುವವೆಂಬ 'ದೀಕ್ಷೆ'ಯನ್ನು ಸದ್ಗುಣವಿನಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುವಾಗಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಚಿಹ್ನೆ ಯಿಂದ ಸೂಚಿಸುವುದು. ಗುರುವಿನಿಂದ ಭಗವಂತನ ತತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಉಪದೇಶ ಹೊಂದಿ ದೇವರ ಹೆಸರೊಂದನ್ನು ಗುರುಗಳಿಂದ ಪಡೆದ ಪದ್ಧತಿ-ಅಂಕಿತ ಪದ್ಧತಿ. ಇಲ್ಲಿ 'ವಿಠಲ' ನಾಮ ಸೇರುವುದು, ವಿಠಲಭಕ್ತಿ, ವಿಠಲನುಜಾಸನೆ, ವಿಠಲನ ಪ್ರೀತಿಗಳಿಂದ (ವಾದಿರಾಜರಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರಂಕಿತದಲ್ಲಿ ವಿಠಲ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲ).

1. ಅ. ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿ ಪುರಾಣ ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಆಚಲ ಪಂಬಗಿ, ವಿಶ್ವಾಸ
- ಆ. ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ, ಹರಿದಾಸ ಸಾಲ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ, ಸಾಲದಂ ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ, ತನ್ನ ಸಂಪಾದನೆ ಖಾಲಿಗೊಂಡು ಇರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದು ಅವನ ತಪಠ್ಯ. ಆದರಂತೆಯೇ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
- ಇ. ಅಂದು ಆರ್ಜಿಸಿದ್ದು ಅಂದೇ ಉಂಡು, ನಾಳೆಗಿಡದೆ ಹಾಗೆಯೇ ದಿನನಿತ್ಯದ ಆಹಾರವನ್ನು ಭಕ್ಷೆ ಬೇಡಬೇಕು (ಮಧುತರವ್ಯಕ್ತಿ)ಯೆಂದೇ ಪುರಂದರದಾಸರು ಹೆರದಿದ್ದಾರೆ.
- ಈ. ಹರಿದಿಂದ, ಹರಿಯೊಪ್ಪಿಸಿ ಇದವ ಆದಾಚ್ಯವಾಕ್ಯೊ ಕೇಳಿಕೊಡದು.
- ಉ. ಅವನ ಜೀವನವೆ ಹರಿಯೊಪ್ಪಿತ-ಹರಿಯ ಸ್ಮರನೆ, ಹರಿಯ ಸರ್ವೋತ್ಕಮತೆ ಮಹಾತ್ಮೆ, ಅದೇ ಧ್ಯಾನ ನಿರಂತ.
- ಊ. ಹರಿದಾಸರ (ವಿತಾದತಿ) ಹರಿದಿನವ್ರತ ಆಚರನೆ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಅಂತೆಯೇ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
- ಋ. ಹರಿದಿಂದ ಕೇಳಿದರೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ಯ, ಆತ್ಮತಂದ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂಕಿತವನ್ನು ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಈ ಮತ (ಮರ್ತ್ಯಮತ) ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜಾರ್ಜಿಕ ಸಂಗಮ ಹಾಗೂ ಅದರ ಮುಂದುವರಿಕೆ ಎಂಬುದೇ ಅಂತರಾರ್ಥ. ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಧ್ಯಾನ ಇವು ಬದುಕಿನ ಆತ್ಮಂತ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕ್ರಿಯೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವಂತದ್ದು. ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಇದೇ ಮುಖ್ಯ.

ಅಂಕಿತದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳದವಲ್ಲ, ಆದೂ ಯಾವ ಶಿಷ್ಯನ ಅಂಕಿತದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಗುರುವಿನ ಅಂಕಿತವೊಂದಿಗೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾ: ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀವಿಠಲರಿಗೆ ಅಂಕಿತ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದಾಗ

ಶ್ರೀದವಿಠಲ ಸರ್ವರೂಪಾತ್ಮಾ
 ನಿವಂದದಿ ಒಡಿದು ಶಿಷ್ಯತೆಗೆ ಉಪಾಧಿವ್ರಮಂ || ಪ ||

ಮಾತರಿತ್ಯಸ್ತಿಯ ಸುರೇಶರಾಜನವ್ವರು |
 ಮೂವರೆಂದೆ ನಮಿ ನಿರಾಕರನೀ |
 ನೀ ತೋರು ಮಹದಿ ಸುಪ್ರಸಿದಿಯಾದಲೆ ಒಡಿದು
 ಹೋತಾತ್ಮಗುರು ಜಗನ್ನಾಥದಿಠಲ ಬುಧೂ...

ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಂಬಿಗೆ, ಅಪಲ ವಿಶ್ವಾಸ, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯೇ ಮುಖ್ಯ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು "ಶ್ರೀದವಿಠಲ" ಎಂದಿದ್ದು ಕೊನೆಗೆ "ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲ" ದಂಕಿತವಿದೆ. ಇದನ್ನು "ಮಂದಿರ" (ಗುರುತಿಸುವ ಸಾಧನ) ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಅಂಕಿತಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯನ ಸ್ವರೂಪಗುಣವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಬಿಂಬರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪವನ್ನು ನೆನಪಿಸಿದು ಅಂಕಿತವನ್ನು ಆರಿಸುವರೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗುರುವು ಅಂತೆಯೇ ಅಳಿಪಾದ ಜ್ಞಾನದ ವಿಧಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಅಂಕಿತಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೇರಣೆ, ಯಾವುದೋ ಸೂಚನೆ ಅಗುತ್ತವೆಂದು ನಂಬಿಗೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪಂಥಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ "ದ್ವಾದಶ ಸ್ತೋತ್ರ"ಕ್ಕೆ "ಅನಂದ ತೀರ್ಥ" ಅಂಕಿತವಿರಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಪಾದ ರಾಜರ ಅಂಕಿತ, ಅವರ ಉಪಾಸನಾರ್ಥವೆತೆಯಾದ 'ರಂಗ ವಿಠಲ', ಅವರ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ತಾವು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸಿಸಿದ ಕೃಷ್ಣನನ್ನೆ "ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ" ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿ, ಪಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಪುರಂದರವಿಠಲರ ನಂತರ ಇದೇ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ, ಪಂಥವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಆದಕ್ಕೆ ಪುರಂದರ ದಾಸರ ಪ್ರಭಾವದ ಅಳವಡು ಅಷ್ಟೇ ಗಮನಾರ್ಹ. ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಗುರು ಮುಖೇನ ಅಂಕಿತ ಪ್ರಧಾನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರು ಪುರಂದರದಾಸರು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು-ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಗೆ ಸಮಯ ಸ್ನೇಹಿಯೆ ಅಂಕಿತ, ಆದರೆ, ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ಗುರುಮುಖೇನ ಮೊದಲನೆಯ, ಅಂಕಿತವಿರದ ತಂದಿರ, ಜ್ಞಾನ, ಕೃತಿ, ಶೋಭಿಸಿದವೆ ದಾಸರು ಘೋಷಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಾಸವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಅನ್ವಯ ಸಿದ್ಧತೆ | ಉಪನಿಷದ್‌ವಿಚಾರಣೆ
 ಶ್ರೀಶರಣುಗುಣವೇಶ | ವಾಚನಿಕತೆ ನಿತ್ಯ ದಾಸರ ದಾಸ್ಯವ | ಶೇಷಾತಿ
 ಶೇಷು ಕುಶ್ಯ ಪುರಂದರ ವಿಶಲ
 ಅಂತ ವಿಲ್ಲದ ದೇಶ ನಿಲ್ಲದ |

ಅಂತಃವಿಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯ (ವ್ಯ) ಶೋಭಿಸದು | ಅಂತಃನಿಲ್ಲದಿರಬಾರದು ಎಂದು |
 ಪಂಚನಾಥ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರವಿಶಲನ | ಅಂತಃವೆಣ್ಣೆಗತ್ತ ಗುರು ವ್ಯಾಸಮುನಿರಾಯ |¹⁴

ಈ ಅಂತಃ ದಾಸದಿಗ್ಗೆ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಭಾವ, ನಾಮಸಂಕೀರ್ತನೆ, ಹಾಗೂ ಪರಿವಾಸವೃತ್ತಿ -ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಆಶಲ ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದಲೇ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರ, ವಿಶಲವಿಶಲ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಂಥ ಪರಿವಾಸರು ದೈವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪಡೆದಂಕೊಂಡದ್ದು. ಪುರಂದರದಾಸರ ಉಪಾಸ್ಯದೇವತೆ ಸಂಧರ್ಭಿಯ ವಿಶಲ-ಅನವರತವೂ ಅವನ ನಾಮ ಸ್ಮರಣೆಯೇ ದಾಸರಿಗೆ | ಸಂಧರ್ಭಿಯ ಪಾಂಡುರಂಗ, ನಾಡಬ್ರಹ್ಮ-ಮರಿತನಿವಾರಿಸುವ, ಕ್ಷಮೆಯ ಪೂರ್ತಿವತ್ಸವನಾತ | ಹಾಗೆಯೇ ತಿರುಪತಿ ತಿರುಮಲೆಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸ (ತಿರುಪತಿ ಎಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗುಡ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪತಿ ಎಂದು ಅರ್ಥಯಿಸುವುದು) ಪರಿವಾಸರಿಗೆ ಕಾಂತನಬ್ರಹ್ಮನಾದರೆ ಉದಾಹರಣೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಅನ್ನಬ್ರಹ್ಮನಾದ : ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗದ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿದ ಪರಿವಾಸರು ವಿಶಲವಿಶಲನೆಂದು ಭವಿಸಂತ್ಸ, ನಾಡಿಸಂತ್ಸ, ನರ್ತಿಸಂತ್ಸ, ನಾಡಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಶಲದಾಸರು ಹೇಳುವಂತೆ : "ತಪ್ಪ ಮಂದ್ಯಾಕತ ಧರಿಸದೇಕು ಭಾವದಿ | ಅನ್ನಪಾಪಕ್ಕೆ ಅವಸರ ಬೇಸದಿರಬೇಕು | ಅಂದವರು ತಪಗೆ ಬಹಳ ಬುಧುಗಳೆನಲಿದೇಕು | ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲ ನಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕು | ಭಾವತುದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ತಿರಂಗಬೇಕು |" ಇದೇ ಪರಿವಾಸ ದಿನಪರಿ, ಮಂದ್ರವಂತ (ಅಥವಾ ಮರುತಮಂತ್ರನಾಯಕಮಂತ್ರ) ನಿತ್ಯ-ಅದರ ಪದ್ಧತಿ-ಅನುಸರಣೆ, ತಿನ್ನವುದು ಕುಡಿವುದರಲ್ಲಿ ಜಪಲನಿಲ್ಲದಿರುವಂಥದು, ಯಾರು ಏನು ನಿಂದಿಸಲಿ, ತಿಗಳಲಿ, ಆದರೇ ತನ್ನ ನಂಬರು, ಇವರು ಎಂದರ್ಥ ಮನೋಧರ್ಮ | ಯಾವಾಗ ಯಾವುದ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಇರುವು, ಜಾಪಲ್ಯ ಶೋಕಲಹವಾದದ ಇಂದ್ರಿಯರಿವು ನಿಗ್ರಹ, ತನು ಮನ ಅಂತರಂಗ ಭಾವ, ಶುದ್ಧಿ, ಮಧುಕರ ವ್ಯಕ್ತಿ | ಇದು ಪರಿವಾಸ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಇದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಇದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು (Varkari system) ಸ್ವಲ್ಪ ಹೋಲುವುದಾದರೂ, ಆ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬಾಸಾದಿಯಿದೆ. ವಾರಕರಿ ದಾಸರಾದ ಅನ್ನನದೇವ, ನಾಮದೇವ, ವಿಶನಾಥ, ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಸಂತರು ವಿವಿಧ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಉಪಾಸಿಸಿದರು. ಜೈತನ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಓಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಿದ್ದು, ಓಂದು ಜಪಮಂತ್ರ, ರಾಮಕೃಷ್ಣಪರಿ, ಹಾಗೂ ಓ ನಮೋ ಭಗವತೇ ವಾಸುದೇವಾಯ.

ಸಮರ್ಥರಾವಂದಾಸರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸಂತರು. ಭಕ್ತವ್ರತಿ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಗುರುಗಳು; ಹನುಮಂತ ಅಂಶಸಂಘೂಷಣೆಗಾಗಿ ವ್ಯಸಿದ್ಧಿ. ಹಾಗೂ ಅಣಕ ಹರಿವಾಸ ಕೃತಿಕರನೆ ಮಾಡಿದ ರಾಮಾನುಜಾಸಕರು. ಅವರ ಮಂತ್ರವೊಂದೆ : "ಶ್ರೀ ರಾಮೋ ಶ್ರೀ ರಾಮೋ" ಎಂಬುದು. ರಾಮಂದಾಸರ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಸೈರೂಪ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಹಾಗೆಯೇ ಉತ್ತರದ ಕೆಲವು ಅನಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದ ರಾಮಾನಂದ, ಅವರ ಪ್ರಿಯಶಿಷ್ಯ ಕವೀಶ, ಅವನ ಮಗ ಕವೀಶ್ವರ, ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರರು. ಜನಾರ್ದನ ಸ್ವಾಮಿ, 'ಏಕನಾಥ' ಹೀಗೆ. ಇವರೆಲ್ಲರ ಉದಾಸಿನಾಮಂತ್ರ : "ಓ ನಮೋ ನಾರಾಯಣಾಯ". ಇವರು (ಜನಾರ್ದನಸ್ವಾಮಿ) ಅನುಸರಿಸಿದ್ದು, ಪ್ರಕಾಶ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು. ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹರಿವಾಸರು ಬಂದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ವಿವಿಧೆಡೆ ಪ್ರಸಾರಿತಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಪರಿಭಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ. ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ, ಅವರು ಶಂಕರರ ಅದ್ವೈತ ಶಾಖೆಯವರಾದರೂ ಪಂಚದೇವತೆಗಳ ಪೂಜಕರು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅವರ ಪರಮಪ್ರಿಯ ದೈವ. ಅವನ ಪರದೈವ, ಕೃಷ್ಣನ (ನಂದರಾಲ) ಬಾಲಲೀಲೆ ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯ. ಪಂಥದಿನಾಥನಂತೆಯೆ ವಾರಕರಿಯವರಿಗೆ ಶಿವನು ಇಷ್ಟದೇವತೆಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ. ಹರಿಹರರಲ್ಲಿ ಅವರು ಭೇದವೇನಿರುವ ರಲ್ಲ. ಏಕಾದಶಿ (ಹರಿವಾಸರ) ಅವರಿಗೆ ಉಪನಾಸದ ದಿನ. ಹಾಗೆಯೆ ಪ್ರತಿ ಸೋಮವಾರವು ಶಿವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವೆಂದು ಅಚರಿಸುವುದು ಅವರ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಏಕಾದಶಿ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರಂಗವಿಠಲನ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪೂಜಿಸುವುದು, ತುಳಸೀಮಾಲೆ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವುದು, ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಭಜನ ಗೋಷ್ಠಿ ಕಥಾಗೋಷ್ಠಿ ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆ, ಇಷ್ಟದೇವತಾ ಮಂತ್ರ ಜಪ ಅವರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಐದ್ದತಿ, ನಾಮಜಪದ ಒಗ್ಗ ಅವರಿಗೆ ಅಶೋಕವಿಶ್ವಾಸ (ಶುಕಾರಾಮನಂತೂ ತನ್ನ ಅಭಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಮೋಚ್ಚಾರಣೆಯ ಒಗ್ಗ ತುಂಬ ಗೌರವ ತೋರುತ್ತಾನೆ.) ಅದನ್ನೆ ಹರಿವಾಸರು ಅನುಸರಿಸಿದಂತಿದೆ: "ರಾಮಮಂತ್ರವ ಜಪಿಸೊ, ಹೇ ಪುನುಜ, ಆ ಮಂತ್ರ ಈ ಮಂತ್ರ ನೆಟ್ಟ ಕೆಲವು ಬೇಡ | ಸೋಮತೇವರ ತನ್ನ ಭಾವಿನಿಗ್ಗೀಳದ ಮಂತ್ರ...." ಇಷ್ಟಾದರೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಬದುಕನ್ನು ಅವರು ಯಾವತ್ತೂ ಕಡೆಗಡೆಸರಿಸಿಲ್ಲ. ಅವರದು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಯೋಗ.

ಹರಿವಾಸರು ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಒಂದು ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ : ಆದು ಶಂಕರರ ಅದ್ವೈತ ಸಂಪ್ರದಾಯ-ಅಲ್ಲಿನ ಜಾತಿತೆ, ಜ್ಞಾನ ಸಮನ್ವಯತೆ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನ-ವೈರಾಗ್ಯ ಇದೇ ಹರಿವಾಸರು ನವೋತ್ಥಯಗೊಳಿಸಿ, ಸಾರಿದ್ದು. ಹರಿವಾಸರು ಕಟ್ಟಾ ವೈಷ್ಣವ ನಿಷ್ಠರು. ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ಯ, ಜಗತ್ತೂ ಸತ್ಯ, ಇಲ್ಲಿ ಬದುಕೆ ಪರದಲ್ಲೂ ಸಲ್ಲುವುದು ಶ್ರೇಯಕರವೆಂಬುದು ಹರಿವಾಸರ ನಿಲುವು. ಅದೇ "ಮನವವ ಜನ್ಮ ದೊಡ್ಡದು", "ಭರ್ಮಾವೆ ಜಯದೊಲು ದಿಕ್ಕ

ಮಂತ್ರ", "ಕುಸಬೇಕು ಇನ್ನು ಜಯಿಸಬೇಕು", ಮುಂತಾದ ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ತಿರುಳು. ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ವಂಧ್ಯಮತ ನಿಷ್ಠೆ, ಆನಂದ ತೀರ್ಥರ ದ್ವೈತ ಸಂವ್ರದಾಯವೆ ವರಮೋಕ್ಷವಾದದ್ದು : ಅವರ ಪ್ರಸಾರ ಹರಿವಾರಮ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅದ್ವೈತ ಮಂದಿಸಲು ಅವರ ವಿರ ವ್ಯಷ್ಟವ ನಿಷ್ಠೆ ಹಿಂದೆ ಬೀಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಲೌಕಿಕ ಗತ್ತು ದಾಟಿದ ಅಲೌಕಿಕ (ಪರಾ)ದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನಂಬುಗೆ ! ದೈವ ಭಕ್ತಿ ಅವರ ಧೈಯ, ಆನಂದರಣೆ ! ವನಂಜ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿಲುಕುವ, ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತವಾದ, ಬುದ್ಧಿ ದಾಟಿ ಮಾತಿಗೆ ನಿಲುಕುವ, ಹೃದಯ ಸ್ಪಂದಿಸುವ, ಹಾಗೆಯೇ ಜ್ಞಾನ ಚಕ್ಷುಸ್ಸನ್ನು ತೆರೆಯಿಸುವ, ಪ್ರೇಮಾಭರಿತ ದೈವದೊಲುವೆಯು ಅವರ ಧೈಯ, ಅದೇ ಅವರ ಬದುಕು. ಇವನ್ನು ತಿವತನಾರು ಅನುಭವವೆಂದಂತೆ ಹರಿ ದಾಸರು ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಎಂದರು. "ಅಂತರ್ಬಹಿಷ್ಠ ತತ್ಸಮಾನ್ಯಾಪ್ತ ಸಾರಾಯಣಾ ಸ್ತುತಾ" ಒಳಗೆ ಹೋದರೆ, ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ನಾರಾಯಣ ವ್ಯಾಪಿಸಿದಾನೆ, (ಕೃತ್ತಿರಿಯು) ಆತನನ್ನೆ ರಿಯಬೇಕೆಂಬುದೇ ಹರಿದಾಸರ ನಿಲುವು. ಸಾಧಕಭಿಗಾಗುವ ಎಲ್ಲ ಮೊದಲೆ ಮೋಕ್ಷ ಕುಮುಲ, ಅತ್ಮ ಪರಿಚಾರ, ಅತ್ಮ ನಿವೇದ, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ, ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ದುರಿತ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡು, ಅನಂತರ ಕಾಳ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಕಳೆದ ನಂತರವೆ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ತಮ್ಮ ದಾಸ್ಯ, ಅರ್ತಭಾವದ, ಭಕ್ತಿಯ ಬಟ್ಟೆಗೆ : ದೊರಕಿದ ದೈವದೊಲುವೆಯು ಸಂಜೊದಿನೇ ದರ್ಶನ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಆಗುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ! ಅನಂತರ ಅವರು ಬೇರೆ ಹರಿದಾಸರು ಹೇಗೆ ಹೇಗೋ ಇರುವಂಥವರೆ "ಮೂಕಬಧಿರರೂತಿರ್ವರು ಮೋಕ್ಷ ಜನಕ್ಕೆ" ಕಾಕುಮನುಜರ ಕುಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅವರು ಮೊದಲೆ ತಾರರು. "ಎಂತುಮರುಂಠಾದೇ ! ನಾನರಿತು ಮರುಂಠಾದೇ ! - ಸಂತತ ಪೂರಂಥುಕುಲ ತಿಲಕ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸತನ ! ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುದಾಸತನ ! " ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀ ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆ, ಬಳಿರುವ ಅಜ್ಜಾನಿ ಬೇವರ ಸ್ತುತಿ, ಅವರ ಬುದ್ಧಿ ವಲ್ಲು ಗಣ, ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹರಿದಾಸತನವಾದರೆ ನೀತಿ ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುದಾಸತನ ! ಒಳಗೊಂಡು ಹೋದಾಗೊಂದು, ಇಬ್ಬಲ್ಲ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗು ತ್ತದೆ ! ಪಕ್ಕ ಹರಿದಾಸ ಮನೋಭಾವ, ಈ ತುಮುಲನಿವೇದನೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯ ಬರುತ್ತದೆ.

ಹರಿದಾಸರ ನಡೆ ನುಡಿ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ನಡೆ ನುಡಿಯೆ ಕಾಣುವಂಥದು. ಲೌಕಿಕ, ಸಾಮಾನ್ಯರ ಜೀವಚಕ್ರೀಕ ದಾಸರ ಬದುಕು ಭಿನ್ನ. ಪ್ರರಂದರದಾಸರಂಥವರು ಹೊವುದೋ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರಾದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಕರ್ತಾಗಿ ದಾಸಪ್ರಸೊಬ ಮೇತ್ಯಾಲೋಲ ಬಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಅವರ ಕೃತಿಗಳಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಬದುಕಿಗಾವರಿಸಲಿದ್ದ ಕಾಳಕೆ, ಕಂಡು ಕೊಂಡ, ಕಳೆದು ಕೊಂಡ ಕೊಡ, ನಿಜಯದಾಸ ರಂತೆ "ಕೋಮಗದಾಸ"ನಾದವರು, ಮೃಜ್ಜಾನ್ನ ಭೋಜನವೆಯ ನಿಜಯವಿವಲದಾಸ ರಾದರು; ಧನಿಕ ಲೋಕ ತೀನಪ್ರನಾಯಕ ವೈರಂದರದಾಸನಾದರು; ಮೋಕ್ಷನಿವಾಸರಂತೆ

ಕಡೆರೋಗಿ, ಅರೋಗ್ಯಯಂತ್ರವಾಗಿ ಹರಿಭಕ್ತಿಯೊಡಗೂಡಿ ದಾಸದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ; ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಂತಹ ಉದ್ಭಾವ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಧ್ವಾಂಸರು ಪರಿವಾಸಭಕ್ತರಾದ್ದಲ್ಲದೇ ಶೈಕ್ಷಣ್ಯ ಪರಿವಾಸರೂ ಆಗಿ ತಮ್ಮ ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಶಲಸ (ಅಂಕಿತ) ಅನಂತ ರೋಜಾ ವ್ಯಾಪಾರ ಬಗ್ಗಿಸಿದರು; ಕನಕನಂಥ ಅನುಭಾವಿ, ರಾಮಾನುಜ-ಮೆಚ್ಚುರನ್ನು ಗುರು ಗಳಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಜ್ಞಾನ ವೈರಾಗ್ಯ ಭಕ್ತಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸುವ ಪರಿವಾಸನಾದ ; ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನ ಅವರಲ್ಲರ ಸೊಗವು. "ಮನದಲ್ಲಿ ದೃಢವಿರಬೇಕು ; ದುರಿತ ಜನರ ಸೊಗತಿಯೆನು ನೀಗಬಾರಬೇಕು ; ಅನುಮಾನಗಳ ಬಿಡಬೇಕು ; ತನ್ನ ತಮವುನ ಪರಿ ಗೊಪ್ಪಿಸಿಕೊಡಬೇಕು ; ಕಾಮಶೋಭ ಬಿಡಬೇಕು, ಪರವಾರಿಯರ ಹಂಬಲ ಬಿಡಬೇಕು ; ಹೇಮದಾಸೆಯ ಸುಡಬೇಕು ; ಪರಿನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯೆನು ಮಾಡಬೇಕು ; ಸಂದರ್ಶಗಳ ಬಿಡಬೇಕು ; ದೇಹ ಒಂಥಂ ಜಾಂಧವರ ಸ್ವೀಕವ ಬಿಡಬೇಕು ; ನಂದಿಸಿದರೆ ಹಿಗ್ಗಬೇಕು ; ಕೋಪಒಂದಾಗ ಸ್ವೀಕಣ ಬಿಡದಿರಬೇಕು || ಪರಿಯ ಗುರಂದವ್ವಬೇಕು ; ಶ್ರೀಪರಿಯೇ ಪರದೈವ ವೆಂದೆನ್ನಬೇಕು ; ಪರವತ್ತು ಒಪ್ಪಿಸೆನ್ನಬೇಕು ; ದೇಹ ಅಸ್ತಿರವಲ್ಲವಂತೆಂದು ತಿಳಿಯಲುಬೇಕು ||"

ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು ; ತಮ್ಮ ಶ್ರೀಪತಿ ಪುರುಂದರವಿಠಲನ್ನಬೇಕು ; ಪಾಪ ರಹಿತನಾಗಬೇಕು ; ಜ್ಞಾನದೀಪವ ಬೆಳಗಿರಿ ಓಪಾಡಬೇಕು ;

ಇದು ಪುರುಂದರದಾಸರೀಯಂವ ಪರಿವಾಸಕ ದಿನಕರ್ಮ-ಮನೋಧರ್ಮ ;

ಪರಿವಾಸರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ದಾಸದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆಯುಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವದ ಇತಿವೃತ್ತವನ್ನು ತಿಳಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಅತ್ಮಕಥನ ಒಗ್ಗಿಣಗಿದೆ. ಆದರೂ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಅಂದದಿನ ಬಯಕೆಪಳಿಗಳು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೆಚ್ಚು, ಸಮಕಾರೀನ ಜೀವನ, ಗುರುದೈವಭಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಅನಂತರದ ಪರಿವಾಸರು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರಾದ ಹಿರಿಯ ಪರಿವಾಸರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವಿಕೆ,, ಅಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಚಿತ್ರಣ ; ಶಾಸನ, ಇವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ನಾವು ಪರಿ ವಾಸರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಪರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ಅವರ ಮೊದಲಿನ ಪೂರ್ವವೃತ್ತಿಗೂ ನಂಟು ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪುರುಂದರದಾಸರು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಕನಕದಾಸರು ಪಾಳೆಯ ಚಿಟ್ಟನ ಅರಸರಾಗಿ ದ್ದರೂ, ಓಟ್ಟರಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮೋಹ, ಇನ್ನೊಟ್ಟರಿಗೆ ರಾಜ್ಯ, ವೈಭವದ ಮೋಹ. ಇದನ್ನು ಅವರವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಂದಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರವರು ನಡೆದಿರು ಒಂದೆರಡು ಕೃತಿಸಾಲು ಗಮನಾರ್ಹ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ : ಪುರುಂದರದಾಸರ ಕೃತಿ—

ಆದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ಆಯಾಸ, ಕೆಮ್ಮು
 ಪ್ರೀತಿಯ ಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧನ ಸಂಪನ್ನಾಯಾಸಿ |೧||
 ದೂರಾಗಿ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ | ದೂರಿಯಾಗಿ ಉಪುಕರಿಸೆ |
 ಹೊಡೆ ಸಂಕಟ ಸಾವಿರವಾಗಲಿ | ದೂರಾಗಿ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿದವಳಯ್ಯ ||೧||
 ಗೋಪಾಲನ ಒಟ್ಟು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ | ಭೂವತಿಯೆಂದಾ ಗೋಪಾಲಿಸೆ |
 ಆ ಪತ್ನಿ ಕುಲ ಸಾವಿರವಾಗಲಿ | ಗೋಪಾಲನುಟ್ಟು ಹಿಡಿದವಳಯ್ಯ ||೨||
 ಕುಳಿಗೇ ವಿನಯೆ ಪಾಕುವುದಕ್ಕೆ | ಅದೇನೆಯೆ ತಿರುಗುತರಿಸೆ |
 ಸರೂಪಾಕ್ಷ ಪುರಂದರ ವಿಶಯಾ | ಕುಳಿಗೇನುತೆ ಪಾಕಿಯಾ ||೩||

ವಿಜಯಲಯೆ,

"ವ್ಯಾಪಾರ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಕುಲನ ಭಯವ್ಯಯಾ
 ಗೋಪಾಲನ ವ್ಯಕ್ತಿಗನ್ನು ಗೋಪಲ ಯಾರದಿಲ್ಲವಯ್ಯೆ ||
 ಸರೂಪು ಪತ್ನಿ ಭಾವ್ಯ ಸವದಿಯೆಂಬ ಅಪಯಯಾಸಿ |
 ಪರಿವಾಹನದ್ವಯೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಯಾವ ತಿಂಕೆಯಿಲ್ಲವಯ್ಯೆ ||
 "ಪಾಲನಿಭಗಣು ಸವಯತ ಹೋಗಲಿ |
 ಪಾಸ್ಕೆ ವನಾಡಿ ಜನರಲ್ಲ ನಗಲಿ |
 ಪ್ರೀತಿಯಿಂದರ ವಿಶಯಾಯತ | ದಾಸ್ಕೆವ್ಯ ಪಾತ್ಕತವಾಗಲಿ ||

ಪಾಗಿಯೇ, ವಿಜಯದಾಸರ "ಪರಿವಾಹ ಲಕ್ಷಣ ಸೂತ್ರಾಡಿ" ಹೋಲುವ
 ಇನ್ನೊಂದು ರಚನೆ "ಇರವೇಕು ಪರಿವಾಹರ ಸಂಗ, ಇರವೇಕು ೦ (೪) ಪರಮ ಚ್ಯಾನಿ
 ಗಳ ಸಂಪಾದಿಸವೇಕು" ಎಂಬಲ್ಲಿ "ಪೊಪಿಲಾಗಾಲ ಸಮಪಿಳಯವೇಕು" (೫) "ಸಿಕ್ಕವೆಯೆ
 ಎಲೆ ಜೀವ, ಕುಕ್ಕ ಕೊಲ್ಲದೆ ಬಿಡರು" "ಪೊಂಡಿತ ಭವದಂತ ಕಂಡವರ ಒಡವೆಗಳ |
 ಕಂಡೂ ಕಾಣದೆ ನೀ ತಿಂಪ್ಪಲ್ಲೋ || ವಿಜಯದೇರ ಒಡವೆಯೆ ಮುಂದೇ ಪಾಗೇ ||"
 (ಕಂಡವರ ಒಡವೆಯೆನು ಒಡ್ಡಿಯೆ ಭವವನ್ನು -ಪಾಪಾಂತರ)

"ಕಾಲದೊಗೆ ವ್ಯಕ್ತ ಗೀತ ಸಮ್ಯೇಕವಿಡಿ |
 ಉಳಿದವನು ಮೂಳ್ಳ ಪರಿವಾಹರ |
 ಕೆಳುಪ್ಪರ ಕರವೆನ್ನಿ ಮುಗಿದು ಯವು ||"

ಇಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪುರಂದರದಾಸರು ಕೆಮ್ಮು ಮೊಂಚಿನ "ನಾಯಕ"ರಾಗಿದ್ದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವೈಭವ,
 ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಮೆರೆದ ಕುರೂಪು ದೋರೆಯುವಂತೆಯೇ, ಅವರ ಭಾವತುಮುಂಬ,
 ಆತ್ಮ ನಿವೇದನೆ, ಆತ್ಮ ಪರಿಶೋಧನೆ ಇನ್ನಿತರೆ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನಿತರದ ಕಾಣ

ಬಹುದಾಗಿವೆ. ದಾಸತ್ವಕ್ಕೆ ಮಂಜ್ಞ, ದಾಸರಾದನಂತರ ಎಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ; ಇದು ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆದರೆ ನದವಳಿ, ಬಾಲ್ಯ-ಅಂತರಿಕ ಮನಃಪೂರ್ವಕವೆಂದು ಪರಿವರ್ತನೆ ! ಭೂವಶಿಯಂತೆ ಅದರಂತೆ ಗರ್ವಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು, ಬಡ್ಡಿ ಧನ ಗಳಿಸಿದ ಹೆವ್ವಾರು ತಾಳ-ತೆಂಬೂರಿ ಹಿಡಿದದ್ದು, ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅಪ್ಪಿವ್ವರ ಕಥನ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ಮನೋಧರ್ಮ. ಮನೋವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಬದಲಾಯಿತೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ 'ತುಳು ಮೂಲೆ' 'ತಾಳತೆಂಬೂರಿ'ಯ ಮೇಲಣ ಒಲವಿಂದ, ಪುರಂದರವಿಠಲನ ಮೇಲಣ ವ್ಯಾಮಘಕ್ರಿಯೆಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಕವಿತಾಸಾರದು ಹಾಗೆಯೇ. ಅವರು ದೊರೆಗಳಾಗಿದ್ದವರು :

"ದೊರೆತನವ ಬಿಡಿಸಿ ಸ್ವಾರ್ಥ ಮಾರ್ಗ ತೋರಿಸಿದೆ |
 ನೆರವೊತ್ತದೆವೆನೆಂದ ಪಯಿಲು |
 ಗುರುವೆಂದೆದ್ದೆವೆನುಬಂದಿರತನ್ನ ನಿನ್ನ ದಾ
 ಸರಿಗೆ ಮಾಡಿದೆಯೇ ಪಯಿಲು.....|
 ಕವಿತೆಯೆಂದಿ ಬಿಡು ಕವಿತೆಯೆಂದರೆ ಭೇಟು |
 ಕವಿತೆಯನುಬಾವುದು ಪಯಿಯೇ |
 ಪದವಿಪ್ಪುತ್ಯಾಸಿ ಪೌರುಷರೋಧ ಬಹುಪೆರೆ |
 ಅರವೀಂದರನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ಪಯಿಲು
 ಮೊದಲು ನಿನ್ನವೆಂದ ಸವರು ಮಾಡದ ತಿರುಗು |
 ಪುನಃವು ಅನುಕೂಲ ಪಯಿಲು.....

....."ಮದವೆಲ್ಲ ಬಿಡಿಸಿ ಸನ್ನದಾದೊಡವೆವೆಧರಿಸಿ | ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೀನಿದ್ದು ಪಯಿಯೆ | ಸ್ವಾರಿಯೆ ತೋರುತ್ತರೆ ಭಕ್ತ-ಭೇರಿಯು ನಗಾರಿಗಳು | ಭೋರೆಯ ವೊಲಗವಳಿ ಪಯಿಯೆ | ಧೀರರಾಹುತ ರಾಣ್ಯಪರಿವಾರಲಲಕಾಲ | ಭಾರವನು ತೆಗೆದೆಯೇ ಪಯಿಯೆ....." ಹೀಗಿದ್ದು, ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ಕವಿತೆ ನಾಯಕ ಪರಿದಾಸರಾಗಿ ದಾಸತ್ವ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆ "ಅರಿಗಿಂತೆನೋ ನಾಣ" ಎಂದು ಭೋಷಿಸಿ ಹಗುರಾದ. ಅವರಿಗೆ "ರೋದೊಳಗೆ ದೇಹವ ಮಿಡಿತೆಂದವ ಮಾಡಿ" "ಹಾಣೆ ಪ್ಯಾಣನು ಪಂದಿತ್ತ ಮಹಾತುಣು" ಪರಿ, ಹೋದ ಆರನು ಜೀವನಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದ | ಭವರೋಗವೈದ್ಯನು ಆದ | ಕನಕ-ಕನಕದಾಸನಾದ : ಪರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹೀಗಾಯಿತು. ಆನೇಕ ತೆರನಾದ ವರಿದ ಒಂದೆ ಸಂಘಟಿತ ಬಣ ಆಗಿ ಹೆಳದದ್ದು, ವಿಜಯದಾಸರದ್ದು ಭೇರೆ ತೆರೆ. ಅವರು ಮೊದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ತೆಂಬು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಪರಿದಾಸರಾದ ನಂತರ ಪರಿತ್ಯಜೆಯಿಂದ ಮ್ಯಷ್ಟಾಸ್ತೆ ಉಟು ಮೂಕುಂಕುನಾದರು | ಅವರೂ ಅಲ್ಲಿ ಪರಿದಾಸ ನಿನ್ನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಯಿತೆನ್ನೆ | ಪರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ತನ್ನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮಂಶಿಯ

ಹಾಗೂ ಮೌಢ್ಯವಾತ ಪಾದವ್ಯು, ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ಪ್ರದಾತೆಯ ದೀರಸಿಪ್ಪೆ (Militant)ಯ ಹಾದಿ ಹಿಡಿದು ಗಮನಿಸಿದ್ದ, 'ವಿಜಯರಾಯದಿಂದಾಚೆ ಎನ್ನಬೇಕು (೧೬೮೬-೧೭೫೫). ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಗೋಪಾಲದಾಸರೇ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಿಷ್ಠೆಯ ವಾಸ್ತವೆನ್ನು ಕಾಂಬುವುದು. ಆದನ್ನು ಅನಂತರ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಮುಢುಳರ ವ್ಯಕ್ತಿ

ಹರಿಹಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಇನ್ನೊಂದೂ ಪ್ರಮುಖ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಅವರು ಅನುಲಯಿಸಬೇಕಾದ "ಮುಢುಳರ ವ್ಯಕ್ತಿ"-ವುರಂದರಾದಾಸರೇ ಹೆಸರಿಸಿದಂತೆ "ಭಿಕ್ಷುಗೆ ಬಂದವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸ್ವೀಕೃತವರ ಭಿಕ್ಷುಕಾದೇಹಿ ಎಂದು ಹೊರಹಾಕಿದ್ದಿ ವಿನಯ ಕುಮಾಲವನಿ ಹಿದ್ವಾತು |" ಆದನ್ನು ಅವರು ಹರಿಹಾಸರಾದ ಮೇಲೆ ಗೆದ್ದರು. ಕಾರಿಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿ ಪಾಡಿ, ಕೂಸೆದು, ಬೇಡಿದರು.

ಮುಢುಳರ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎನ್ನದು ಅದು ಬಲು ಚನ್ನದು ||೧||
 ಪದುಮನಾಥನ ಪಾಪ ಪದುಮು ಮುಢುಳವನು ||೨||
 ಕಾರಿಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿ ನೀಲಮೇವ ಗುಣ
 ಅರಾಹಿಸುತ್ ಬಲು ಹಿಲಗವನಿಮುಮುಢು ||೩||
 ರುಗಿನಾಥನ ಗುಣ ಹಿಲಗದ ಪದುತ್
 ಕೃಷ್ಣಾದ ಕೋಸುಪ್ಪಾ ಕುಗೀಕುಂದವನು ||೪||
 ಇಂದಿರಾಪತಿ ಪುರಂದರ ವಿಜಯದ್ವಿ
 ಪಂದದ ಛತ್ರಯಂದಾಸಂದದ ಪದುಮುಮುಢು ||೫||

ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಹಾಸರಿಗಾದ ಅನುಭವ, ಅಪವನವ, ಜನರ ಹೀಯಾಳಿಕೆ, ದಾರಿದ್ರ್ಯ, ನಂದಗಳರದಿದ್ದೀತೆ ? ಒಂದೆಡೆ ಭಿಕ್ಷು ಕೇಳಿದಾಗ ರವ್ವಪೆ ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಿದರೆ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಪಾಕಿಬೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಅಕ್ಕಿ ಬದಲೂ ರಾಗಿ ಕಂದರು.

ಕವನ ಮುಪ್ಪದಳಕೇಹಿ ಗರಣ್ಯಾಳ, ಮೂಳ,
 ಕವನ ಮುಪ್ಪದಳಕೇಹಿ ಜಲ ಅಧ್ವಾನುಹಿಸ್ತಿದ.
 ಹಿಲಗದ್ದ ಪಾಪವ್ವ ಹೋದಿಹು ಹೋರೊಂದು.....
ಅಂದಿಗೆ ಕರುಗಿಟ್ಟ ಮುಖಾಂತಿಲಳಮುಟ್ಟು
 ಥಂದಿದಿಠಿಠಿದಿಹೆಂದು ಕುಸಿತ ಪಾಪ ಕುಸು.....|

ಭಿಕ್ಷು ಕೊಡದಿದ್ದರೆ,
 "ಕೊಟ್ಟವರೂಸಿಯೆ | ಕೊಡದ ಕಟ್ಟವರು ಸುಯೆ,
 ಇಟ್ಟವರೂಸಿಯೆ ಮುಂದರೆ | ಕೊಟ್ಟವರೇಸಿಯೆ ||
 ನಂಥ ಬಗಬಗಿಯೆ ಕೈಪ ಹಕ್ಕಣ |

ಅರಳುವವರು ಸರಿಯೆ, ನಮಗೆ | ತಿರುಳುವವರು ಸರಿಯೆ
 ಸರಸುದೇವಿಯೆ ಸುಖವರೋ, ಸದ | ಪರಿಪತ ಕಮಲವ ನಿರಂಜನವೆಂಬ
 ಪುಟ್ಟುವವ ದೊರೆಯು ನಮಗೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೊಡುವವೆ |
 ಮೈಯೊಡವೆಯ ಪವ್ವಾ ಪುರುಷವೆಂಬವನ | ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಂಬುವ ವಾಸದೇ |

ಎಂದಂತೆಯೇ, ಅಕ್ಕಿ ಪಾಕಲು ಕೈಯಿಂದಾಗಿ ಲೋಭದಿಂದ ಭಕ್ತಿ ಪಾಕಲು ರಾಗಿ ತಂದ
 ವರನ್ನು ಕಂಡಿತೆ ದಾನವರು ಮೇಳದ್ದಿಷ್ಟು

'ರಾಗಿಯೆ ಪಂದಿಕ್ಕಿ ಭಕ್ತಿಗೆ | ರಾಗಿ ತಂದಿಕ್ಕಿ ಪಾಕಿ
 ಯೋಗ್ಯರಾಗಿ ಭೋಗ್ಯರಾಗಿ | ಭಾಗ್ಯವೆತರಾಗಿ ನಿಜವು ||ಅ.ಪ||
 ಅನ್ನದಾವನ ಮಾಡುವರಾಗಿ | ಅನ್ನ ಭಕ್ತವೆಂಬುವರಾಗಿ |
 ಅನ್ನಪಾಕಿಯೆಂಬುವರಾಗಿ | ಅನ್ನದಿನ ಭೋಜನೆಯ ಮಾಡುವರಾಗಿ |

ಎಂದೂ ಅಲ್ಲಿ ಪರಿಭಾಷನೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ ವಿನಾ ರೋಗಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ವಿಭವ
 ಯೊಬ್ಬಳು ತನ್ನ ಸಣ್ಣ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ದಾನವರನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕೆರಳಿ ದಾನವರು
 ನುಡಿದ ಸಾಲು ಅಷ್ಟೇ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದಿವೆ.

ಕೂಳಿಗೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಬೋಳಿಗೆ ನಿಜವು |
 ಗಜನುಳವೆಂದೆಂತೆ ||ಪ||
 ಅಪಾರ ನೋಡಿದರೆ ಅಲ್ಲನು ಪುರುಷಿಲ್ಲ
 ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ಮೊಗ ಮುಂಜುತಂದಿಲ್ಲ |
 ದಾಸವಾಗೋತರ ಪಾಪಿಯೆಂಬ ವರನಂತೆ |
 ನೀಲ ಮುಂದೆಗೆ ನೆನು ನಿಜೆಗಳೇ ||ಃ||

ಈ ಪದವಿ ಮಾತು ಇಂದಿಗೂ ನಮಗೆ ಸಾವಜನ್ಯ ದೃಶ್ಯವೆ | ಇದಲ್ಲದೆ ದಾನವಿಗೆ ಭಕ್ತಿ
 ನಿರಂಜನು ಜನಿಪೊಟ್ಟು ತ್ತಿವ್ವ ನೆವೆ, ನೋಗು, ಇಂದೂ ಜಾಗೆ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಅದು
 ಪುರುಷದರ ಅತ್ಯಳವೆಂದ ಲೋಕಾನುಭವ ಮೌಕ್ತಿಕವೆ

ಶ್ವಕವಿಲ್ಲವೆ ಭಾಗವತ...ಈಗ |
 ಒಳಗೆ ಮುಂದೆಗೆ ನಡೆನೆ ತಂದೆ.....

ಎಂದು ನೋಡುವಂತೆಯೇ

ಇಷ್ಟಾದರೆ ಕೈಯಿಂದಲೂ-ಅಕ್ಕಿ
 ಮಕ್ಕಳು ಅಳುವವೆ ಬೋಗೀ: ದಾನವು ||ಪ||

ಹರಿವಾಸರು ಮಂಥನರವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಇಳಿದ ಮೇಲೆ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಷ್ಟಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿತ್ತು. ಅದರೂ ಧೀರತೆ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದು, ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಅನುಭವಿಸಿದಾಗ, ದಾಸರು ಅಂದರೆ 'ಲಂಗೋಟಿ ಬಲು ಮೊನ್ನೆದಣ್ಣು | ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಮದಿಗೆ ಒದಗುವುದಣ್ಣು' ಎಂದಂತೆಂದು ಹೊಟ್ಟೆ ಹೂವಿವಿವ ಅದ ಪರೀರದ ಬಳಲಿಗೆ ತಾನು ಹಾಡು ಹಬುಲಿ ದ್ದಾರೆ.

"ಉಬ್ಬಿ ಬಂದೆವು ನಾವು, ನಿಮ್ಮ ಅಟವಾಟದ ನಿಟ್ಟು ಅಮೆದವಾಟನ್ನು | ಚಿ ಕೆತ್ತಿದಿಕ್ಕಾವನ್ನು ಕಣ್ಣು ಬಾಯಿ | ಬತ್ತಿ ಬದುಕಿದರೆ ಕೈ ಕಾಲು ಕೊಮ್ಮೆ ಹೊತ್ತುಬರಲಿಗಿರಬೇಡನ್ನು, ಒಂದೂ ತುಕ್ಕಾವರು ಇತ್ತು ಸುತನು ನಮ್ಮನ್ನು ||"

ಎಂದು ಹಾಡಿದಂತೆಂದು, ತಿರಿದು ತಿನ್ನುವುದು ಎಂಥ ನೋವು ಎಂದೂ ದಾಸರು ನೋಡು ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಬೇಡುವ ಕಷ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಸಾವುಬೇ ಕರಬೇಸು-ಇದು ಪುರಂದರದಾಸರಿ ಗೊಬ್ಬರಿಗಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ಹರಿವಾಸರ ಅನುಭವವೇ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಹರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಾರ್ಗ ಹಸುಡಾದ ಹಾದಿಯಂತೂ ಖಂಡಿತ ಅಲ್ಲ. ಬದ್ಧತೆ ಎಷ್ಟು ಅಗತ್ಯವೂ ಕೈಗೊಂಡ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಅಗತ್ಯ. ಪ್ರೀತಿ, ನಿಷ್ಠೆಯೇ ಆ ಬದ್ಧತೆಗೆ (Commitment) ಪೂಜಕ, ಆಧಾರ, ಅನೇಕ ಭಾರಿ, ಹರಿವಾಸನಾದವರು ಹೀಗೆ ಬಾಳುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲವೆ, ಎಂದು ಹೇಳಲಿಗುತ್ಸಾಹ. ಅಂಥ ಒಂದು ಆರ್ತಭಾವ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ "ಯಾಕೆ ಪುಟ್ಟಿಸಿದ ನೀ ಸಾಕಲಾರದೆ ಜಗದೇಶ ಕಾರಣ ವೈರವೆನ ಕೃಷ್ಣಾ" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಭಕ್ತಿಯ ಒಲುವೆಗಾಗಿ ಪರಿತಪಿಸಿದರೂ "ಬಿಡೋ ವಿಷ್ಣು ವಿವೇಕೋ, ವಾಕು ಚಿಂತಿಸಿ, ಇಂಥಹ ಕಾಕೂ ಮೂಡುವುದು ಚಿತವೆ, ಕೃಷ್ಣಾ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ನೋಡಿದನ ಅಳಲು ಸಹ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವುದು ಅತ್ಯಂತ ವಿನಯಯುತ ದಾಸ್ಯಭಾವ. ರಾಜ್ಯಭೋಗಿ ಯಾವುದು ಬೇಡ, ಬಂದುದಿಲ್ಲ, ನಾನಿನ್ನ ಬಾಗಿಲ ಕಾಯುವ ಭಾಗ್ಯ ಸಾಕೆನ್ನುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ | ಈ ಭೃತ್ಯ ಭಾವವು ಹರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಮೈಕಿಷ್ಟು. ಹರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಲ್ಲರ ಸಾವಿರಾರು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕಳವಾಗಿ ಕಾಣಬಂದಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣ : ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಲಕ್ಷಣವೂ ಹೌದು. ಪರಿಷ್ಕೃತಿ ಪಾವನ ಭೋಗಿಯಾದರೆ, ಪರಿ ವಿಷ್ಕೃತಿ ಅವರು ಬಯಸುವುದೆ ಇಲ್ಲ. "ಮನೆಯಿಂದ ಸಂತೋಷ ಕೆಲವರಿಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ" ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದ ರಾಜರೂ ಅದರ ಕೊನೆಗೆ ನುಡಿಯುವುದು "ನಿನ್ನ ಬೆನವ ಸಂತೋಷ ಎನಗಾಗಲಿ ರಂಗ ವಿತಲ"ವೆಂದೆ | ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಹರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪೋಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಹರಿವಾಸ ಕೊಟವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದರು. ಕವಿತಾವಾಸನ ಅಂತರಿಕ ಯೋಗತೆಯ, ಭಕ್ತಿಯ ಜಿನ್ನತ್ಯವರಿತು ಅವನ ಹಿರಿಮೆ-ಗಿರಿಮೆ ತೋರಿಸಿ,

ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ದಾಸಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿಗಳು, ಅವರು. ವ್ಯಾಸರಾಯನ ರಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿ ಕಾಣುವುದು, ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಿಷ್ಠೆ-ಮೆಚ್ಚುವಂತ ನಿಷ್ಠೆ. ಅವರ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪುರಂದರದಾಸರ ಹರಿದಾಸತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ ಶಿಷ್ಯಾಭಿಮಾನ ! ಹರಿದಾಸವಾದವನು ಹಗಲು ಹಾಗೂ ರಾತ್ರಿ ಕೆಲವು ರೂಪ ಕೂಡ ಹರಿ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ, ವಾಕ್ಯಗಳ ಅನೋಧನೆಯಲ್ಲಿ, ಹಿರಿಯರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯದಲ್ಲೇ ಕಾಲ ಕಳೆಯಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಬಂದರೆ "ಹರಿಕಥಾ ಶ್ರವಣ" ಮಾಡುವುದು ಭಕ್ತನ ಹರಿ ದಾಸನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕರ್ತವ್ಯ. ಅಂಥದರಲ್ಲಿ "ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕುಳ್ಳಿರಲು ಕರಿಗಣ್ಣು ಮೋಟದಿ ಸ್ಮರಣೆ ತಪ್ಪಿಸುತ್ತೆ, ಗುರುಗುರುಗುಟ್ಟುತ್ತೆ, ಕೊರಳ ತೂಗಿಸುತ್ತೆ." ಎಂಬಲ್ಲಿ ತೋಡಿಸುವ ನೈಜಚಿತ್ತೋ ಯಥಾವತ್ಪ್ರಾ ಮೋಡಿ ಬಂದಿದೆ. (ಇದು ಇಂದಿಗೂ ನಿಜವೆ.) ಇಂಥವರಿಗೆ, ಪಗಡೆಯಾಡಿದರೆ ನಿನ್ನ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ! ವ್ಯಾಸರಾಯನು ಹರಿದಾಸ ಶೈಕ್ಷ್ಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಮಾನವ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತನ ಅಂಶ ರಂಗದೊನ್ನೆತ್ತದಿಂದ ಮಾಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. "ಅಂಶ ರಂಗದಲಿ ಪರಿಯ ಕಾಣದವನಿ ! ಪಾಟ್ಯ ಕುರುಡನು" "ಹರಿದಾಸರ ಸಂಗಕ್ಕೆ ಸರಿ ಯಂತೆ" ! "ಕಮಲನಾಥನ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೆರೆಯಿರೋ" ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಕನುಗುಣವಾದ ಮುದ್ರವಂತ ನಿಷ್ಠೆ ;

ಹರಿದಾಸರ ಕೆರಿದಿಲ್ಲದೆ ಪರಿಸೇವೆ ಎಂಬ ವಧವ ಕಾಣದೆ ।
ಹರಿಪಾದಪಿಂಚು ಬನುಮುಖನಿಂಚು ಪರಿಮ ದೂರದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿ ।
ಮರುಳಾದ ಭವಾಟನಿಂಚು ಸಿರಿಪತಿನಿನ್ನ ಸೇರಿಸೊ ಸಿರಿ ಕೃಷ್ಣ

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಮಾತೃ ವ್ಯಾಸರಾಯನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮನೋಧರ್ಮ ಪರಿಚಯ ಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯನ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವಾದಿರಾಜರಿಗಂತೂ ಆಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರಾಗಿದ್ದ (ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳು) ಬೇಲೂರಿನ ವೈಕುಂಠದಾಸರನ್ನು "ದಾಸೋತ್ಸವನೀನಿಂದೂ ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯವಿತ್ತು", "ಹರಿದಾಸನಿಂದಲೆ ರಿಗೆ ಬಹುನರಕವೆಂದು ಭೋಷಿಸಿ ಪರ್ವತಾಗ್ರಹದಿಂದ ಧಮಕುಬಳ್ಳಿ"ನೆಂಬ ಕೆಚ್ಚು. ಹರಿದಾಸರ ಮಾತೃ ಕುರಿತೇ ವಾದಿರಾಜರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಹರಿಭೂಷಣಮಾಡೊ ನಿರಂತರ, ಪರಗತಿಗದು ನಿರ್ಧಾರ"ವೆಂದೂ ಭೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಕುಲಮದ ವೈಭವ ವಂದ, ವಿದ್ಯಾ ಮಂದಗಳನ್ನು ಕದು ಹರಿದಾಸರ ಮೊರಮೊಕ್ಕು ಸುಖಿಯಾಗೆಂದು" ತಿಳಿಸುವ ಇವರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಿಷ್ಠೆ, ಅಷ್ಟೆ ತನ್ನಿನ ಬಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಪುರಂದರ ದಾಸರಂತೂ ಮೊದಲೆ ತಿಳಿದಂತೆ, ಹರಿಧಾಸಕೂಟದ ಪ್ರಮುಖರು. "ದಾಸಶೈಕ್ಷ್ಯ, ಪಯನಿಧಿ" ಎಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡವರು, ವ್ಯಾಸರಾಯನು, ಹರಿದಾಸರ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮನಹಿತಿ ನೀಡುವ ವನಿತೆನ್ನೆ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಿರೂವಂತಿದೆ :

ದಾಸರಂದರಿ ಪುರಂದರದಾಸರೈಯ್ಯ ॥೩೩
 ಪಾಸುದೇವ ಕೈಪ್ಪನ್ನೆ ಸೂಸುಪ್ಪುನೇನ ॥೩೪॥
 ಗ್ನಾನಕಲ್ಪದ ಪೂಣಿ ಪರರ ಮನೇಗವೊನ್ನು
 ದಾಸರಂದೂ ಕುಲೂಕೂಲ ಧರೂ
 ಬ್ಬಾಸರಿಲ್ಲದ ಅವರ ಕಾಡಿಬೇಡಿ ಬಳೆಸಿವೆ
 ಕಾಡುಗಳಿವುವ ಪುಲುವ ಹರಿದಾಸನೆ ? ೩೧

ದಂಭಳದಿ ಪರಿತ್ಸರಣೆದಾಡಿ ಜವರಾಮುಂದ
 ಸೆಟ್ಟುದುಡಿ ತಾನೊಂಬ ಉಟ ಬಯೂ
 ಅಜ್ಜಾತೊಂಪ್ಪು ಪಿಡೆನೆ ಆಗಮೇಗಿರಿಯದೆ
 ತೊಂಬುನಿಡಿಪಾಟಲವ ಹರಿದಾಸನೆ: ೩೨

ದಾಸರಂದರನ ಮೂಡಿ ವಿವ್ರರಿಗೆ ಮೈಪ್ಪಾನ್ನೆ
 ಪ್ಪಿಯಾದೆರಿ ತಾನೊಂದುಕೊವದ ದೋಳಿ
 ಮೂಯೆಸುಸಾರನಲ್ಲಿ ಮಮೆನೆ ಪೆಪ್ಪಾಗ್ನು
 ಗಾಂವನವ ಮೂಡಲವ ಹರಿದಾಸನೆ: ೩೩

ವಾಡನಕೆರದಂತೆ ಪದಗಳಿವು ತಾ ಮೊಗಲ
 ಕೊಟಪಾಸರಾ ಮನವ ಸುಕೋಲವ ಪಡಿಸಿ
 ಗೊಟಪಾಸುಂಪ್ಪು ಕೊಟ್ಟಿರಿಯೆ ತಾನೆನಿವ
 ಕೊಟನವ ಮೂಡಲವ ಹರಿದಾಸನೆ ೩೪

ನೀತಿಯಲಬ್ಬವನೆಯೆ ನಿಗಮವೆಂಪ್ಪನ ನತ್ಯ
 ವಾತನುಂಪ್ಪನಲ್ಲಿವನ ವರ್ಣಿಸುಂಲಿ
 ನೀತನೆರ್ಗವನಿಂದ ಕೈಪ್ಪನ್ನೆ ಪೂಜೆಸುವ
 ಮಜಾಪ್ಪಾ ಪುರಂದರ ದಾಸರಿವರೈಯ್ಯ ೩೫

ಇಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಹರಿದಾಸತನನ ನಮಗೆ ಕಾಣಬರತಕ್ಕದೆ, ಬೇರೊಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ. ಅವರ ಪುರಂದರದಾಸರು ಪೂಜಾತ್ಮ ಪುರಂದರದಾಸರೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬರತಕ್ಕದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರೆಂದೆ ಆದ ಕೀರ್ತನೆ "ತಪ್ಪುಗಳೆಲ್ಲ ನಿಮೊಪ್ಪಿಕೊಳೊ ನಮ್ಮವ್ವ ಕಾಯಬೇಕು ತಿಮ್ಮವ್ವ ನೀವೆ" ಎಂಬುದರ ಕೆಲವು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾದ ಪೂಜೆ, ಸ್ವಾನ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನ ನೇಮ ಪಾಲನೆ, ಸುಳ್ಯ ಅರದಿರುವುದು, ಸಾಲ ವಸತದಿರುವುದು, ಜಾಪಲ್ಯ-ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ ಹರಿಯ ಸೇವೆ (ಪೂಜೆ, ಅಲಂಕಾರ, ಮಂಗಳಾರತಿ, ನೈವೇದ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ)ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಆದರಿಸುವಿಕೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಬಂದಿದೆ. ನಿಡಿದಾದ ಈ ಕೀರ್ತನೆ (೦೫ ನುಡಿ) ಹರಿದಾಸ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. "ದಾಸವೆಂತಾಗುವೆನು ಧರೆಯೊಳಗೆ

ನಾಥಂ | ಬಾಸುದೇವನಲ್ಲಿ ಲೇಶ ಭಕ್ತುತಿ ಕಾಣೆ | ಗೊಟನೂವಂವ ಹೊಡೆದು ಗುಂಡು ತಂದೆಗೆ ಹಿಡಿದಂ | ಗೊಟನಂದೋತರ ಪಂಡಿಯೆನ್ನೊಬ್ಬ | ದಾಟುಕಾಲಿಡುತ ನಾಥರ ಯೋಳಗೆ ಬರಲೆನ್ನ | ಬೂಟಕತನ ಕೋಡಿ ಭ್ರಮಿಸದರಿ ಜನರೆ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಹರಿದಾಸನ ಹಾಗೂ ದಾಂಭಿಕತನದ ತುಲನೆ ನಡೆದಿದೆ. ಈತನು ಯೆಲ್ಲಿನ ತಿರುಳ್ಳೆನ್ನೆಡೆದೇನಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತಿದೆ. ಪಾಂಗಿಯೇ ಹರಿದಾಸರನ್ನು ನಿಂದಿಸಬೇಡೆಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯೂ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದ್ದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ. ಅವರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವ ಸಾಲಂ ಪುರಂದರರಿಗೆ ಕನಕರಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ನಿಜತೆಗೆನ, (ಕನಕದಾಸನು ಕಟ್ಟಲಿಗನು ಎಂದು | ಅಂತೆನಿ ನುಡಿಬೇಡಿರಣ್ಣ | ಜವರಂತೆ, ನರನಲ್ಲ ತುಂಬುರನೀತನು | ಜನಕಿತರಮೂನ ಪಾದನೇವನು) ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮನಗಾಣೆ ತಪ್ಪಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಪುರಂದರದಾಸರು ಉದ್ಘೋಷಿಸುವ ಕಿಚ್ಚಿನ ನುಡಿಗಳು ಇವು : "ಅವರು ನಡೆದದ್ದೆ ರಾಜಪಥ ನಾರಾಯಣ | ಅವರು ನುಡಿದಿದ್ದ ವೇದಾರ್ಥ ನಾರಾಯಣ | ಅವರದಾಸ ಜಗದೇಕನಾರ್ಥ "

ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬಂದವರು ಕನಕದಾಸರಾದರೂ ದಾಸದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಇವರದು. ತೀವ್ರ ವಂಧ್ಯನಿಷ್ಟೆ ಇರದ ಇವರು ದಾವಾನುಜ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅನುಸರಿಸಿದ ಪಾಂಗ್ನಿ ಸಿದ್ಧ ರೂ, ಸಮನ್ವಯತೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ. ವಾಣ್ಮಯ-ದೇವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದನುಕಾರ ಆಗಿ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯ ಬುನಾದಿಯು ದೇವಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸ ದಂಥದು. ಇಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರ ಕನಕನಿಗೆ ಮಂಥಮಂಥವಲಂಬಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ವಂಧ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತರೀತ್ಯ ದೀಕ್ಷೆ ಬೇಡಿರವುದು, ಅಸಂಭವನೀಯ ಆಗಿತ್ತು. ವ್ಯಾಸರಾಯ ರಂಥ ಪ್ರಾಂತೀಯ ವಂಶೋಭಾವದವರು ಕನಕದಾಸನನ್ನು ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಮಾಲೋಚನಾ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡುದೂ ಅದೆಷ್ಟು ಗಲಾಟೆಗೆ ಅವಕಾಶ ವಾಯಿತೋ ? ಒಬ್ಬಾರೆ ಕನಕನ ಅಂತಃಶಕ್ತಿಯ ಹಿರಿಮೆಗರಿಮೆಗಳಿರಿಸಿದ್ದ ವ್ಯಾಸ ರಾಯರ ಕರುಣೆ ಕನಕನಿಗೊದಗಿ ಬಂದ ವರವೆ. "ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ದಾಸವಂಥದ ಪದ್ಧ ಪ್ಯಾಪವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಏಕೈಕ ಶೂದ್ರನಾದ ಕನಕದಾಸನು ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ದಾಸರ ಅಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ (ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯವರಿಗೆ) ಪಾತ್ರನಾದುದೆಂದೂ ಪವಾನೇವೇ ಸರಿ" ಎಂಬ ಮಾತು ಈ ದಿವ್ಯಿಯಲ್ಲಿ ಮನನೀಯ. ಇಷ್ಟಾಗಿ, ಹರಿದಾಸರಾಗಿ ಕನಕದಾಸರನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸದಿದ್ದ ರೂ ಅವಲೋಕ್ಷಣ್ಯಾ ನಿಗಳು, ಯವನಂತಸಂಭೂತರು ಎಂದೆಲ್ಲ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಹೋಗಿಳುತ್ತಾರೆ. ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಕನಕ ಅನುಸರಿಸಿದ, ಸಂಧ್ಯಾನ್ನ ವೇಮುನ್ನುವರ, ದಾಂಭಿಕರ ಹಂಭದನ್ನು ಬಯಸಿಗಿಳಿದ, ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತೆಯ ರೂಪಿತದ ಮೂಲತ ದೀನಲಂಚ್ಚ ವರ್ಗದವರ ಜಗಳ, ದೀನದಲಿತರ ಮೇಲೆ ಉಚ್ಚವರ್ಗದವರು ನಡೆಸುವ ದಮನವನ್ನೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಏನಿಡಿಸಿದ ಮಾಧ್ಯಮ ಹರಿದಾಸನಾಗಿ ಕನಕದಾಸನನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರು, ಹರಿದಾಸಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸ

ನನ್ನು ಬಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಾಯ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅವನ ಸಮಂವ್ಯಯ ವಂಶೋಧರ್ಮದ, ಮಧ್ಯ-ರಾಮಾನುಜ ವ್ರತಿಯಾದನೆ, ಅವನ ಕೀರ್ತನೆಗಳೆ, ಅಥವಾ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಅವನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೊಡುಗೆಗಳೇ ? ಎಲ್ಲವೂ ಹೌದನ್ನೆಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕವಿ, ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ದಾಸನಾದ, ತನ್ನ ಮೊದಲ ನಾಯಕತನದ ಪಾಲೆಯ ಪಟ್ಟಿನ ವಿಲಾಸವಿಲ್ಲವು ಬೇವನವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡ ಕನಕ ಕಾಗೀಶ್ವರಿಯಾದಿಕೇಶವನೇ: ದಾಸದಾದಿಶೀತನನೊ ಒಬ್ಬರೆ ಹರಿದಾಸನಾದ ನಂತರ ರೋಪಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಒಬ್ಬ, ಕೀವಲು, ವಕಮುಖಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅಲ್ಲ ಹರಿದಾಸರ 'ಬೂಟಕತನ' ನಿಂತಿ ಸುವ ಅವನಿಗೆ ಗುರುಗಳು ವ್ಯಾಸರಾಯರೊಬ್ಬರು, ಅವರು ಬೀರಿತ ವ್ರಭಾವ, ವಿಜಯ ನಗರದ ಹರಿದಾಸೆ ಗೋಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕನಕನ ಪಾತ್ರ ಎಲ್ಲದರ ತುಣುಕು ರೊರೆತಿದ, ಪೂರ್ತ ರೊರೆತಿಲ್ಲ. ಪುರಂದರದಾಸರು "ಹರಿದಾಸರನ್ನು ಜರಿಯಬಹುದೆ" ಎಂಬರ್ಥದ ಕೀರ್ತನೆ ಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸನನ್ನು ಕೀವಲು "ಕೃಪಿರಿಗನ್ನಬೇಡಿ ಈತ ಕುಂಬುದರ ಅಹ" ಎಂದಿರುವುದು, ಕನಕದಾಸನ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಕರುಣೆ ತೋರುವುದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಗೋಪ್ತಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಬುದು ವಂಶದವರಿಗೆ ಸರಿಬೀಳದೆ ಬೊರು ಬಂದಿತಂತೆ, ಕನಕ ದಾಸರ "ಸಹಜವಿದು ಈ ನುಡಿಯು ಸತಿಯ ಮಾತಲ್ಲ | ಮಹಿಮೆಗಳಿಗೆ ಬೇಳುಬೆಸು ವಿಹಿತವಾಕ್ಯಗಳ" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆ ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ನಿಷ್ಕೆಯನ್ನು ತೋರು ವಂತಿದೆ. ಅವರು ಆದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ವಂದಿಸಿ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಪಾಪಾಚಾರ್ಯನನ್ನು ನೆನೆದರೂ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಗೈದಿರುವ 'ಮಂಗಳು' ಮಂಥನವೆನಿಸೆ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ :

ತರುಮಂಗಳು ನಿತ್ಯ ಮಂಥನಂಗಳು

 ಮಧ್ಯಗೃಹದಾಕಾಸ ಸತಿಯಲ್ಲಿ ಉರಿದಾಗ |
 ಬೌದ್ಧ ಜಾನಕ-ಮಾಯ್ಕಳ ಜರಿದಾಗ |
 ಮಧ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವೆಲ್ಲ ಸ್ವ ಸಂಗೊರಿದ |
 ಮುಯ್ಯ ಶ್ರೀ ಅಧಿಕೇಶವನ ಭಜನಾಗ |

ಪೀಗಿದ್ದರು ಅವರು

ಕುಲಸುಂಗಳ ದಿಬ್ಬ ಬಲಮಾಸಗಳ ತರಿದು |
 ತಲಪ್ಪ ಕೊನೆಗೆ ನಿಜನು ಹರಿದಾಸದ

ಎಂಬುದು ಹಾಗೂ

ಶಿರುಮಂತ್ರವನ್ನು ಭಜಿಸು ಶಿರುಲಾಂಛನದಧರಿಸು |
 ಪರಮವೈಷ್ಣವರ ಮಂತ್ರಿಯ ಸೇರುಮನಿಸು

ಎಂಬುದು ಅವರಿಗಿದ್ದ ಪ್ರೀತ್ಯಷ್ಟವ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ವಿಚಾರ :

ತಿರ್ಥಾತಿಥಿದರರು ತಿರುವಾಮಠಾರಿಗಳೆ-ಒಪ್ಪು ।

ಸಾರ್ಥಕವಿರವರು, ಭಾಗವತಕತವದ ||೨||

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ವಿರೂಪವೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. "ಎಲ್ಲರೂ ವರೂದ್ರವರು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ "ವಾಲೂಕು ವೇದಭರಾಣಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಚಾಂಗ ಹೇಳಿಕೊಂಡವನು ಕಾಲ ಕಳೆಯುವುದಲ್ಲ ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಗೇಣು ಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ ||" ಎಂಬ ವೇದ ಟೀಕೆಯಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಶ್ರೀವಾದರಾಜರಾದಿಯಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ವಿವಿಧ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಕು ಕವಳದಾಸನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು. 'ಹರಿದಾಸತನ' 'ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ'ವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಕವಳದಾಸರು ಒಲಿದರು. ದೀಕ್ಷೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಹೊರತು ಗುರುಮುಖೇನ ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಶುದ್ಧ ಪರಿ ಭಕ್ತಿ ಇವರ ಧ್ಯೇಯ, ಸಾಧನ, ಅದೇ ದಾಸಭಫಃ ; ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕೂಡ, ಕವಳದಾಸರು ಈ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟರಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಮಂದ್ಯ ಮತನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಅಗತೊಡಗಿದ್ದು, ತನ್ನೂಲಕ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಬೆಳೆಯಿತೊಡಗಿದ್ದು ನಿಜವೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದ ವಿಜಯದಾಸರ ಕಂಕರ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವ ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತ ವಿದು. ಈ ಎರಡೂ ಹಂತಗಳ ನಡುವೆ ಆಗಿ ಹೋದವರು ಬೀಜಾಪುರದ ಬಳಿಯ ಕಾಲಿಂಡಿಕೆಯ ಮಹಿಪತಿವಾಸರು. ಮಹಿಪತಿವಾಸರು ಮಂದ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥ ರಾದರೂ ಭಾಸ್ಕರ ಸ್ವಾಮಿಗಳೆಂಬ ಅವಧೂತರ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ, ತಮ್ಮೆಲ್ಲ ಲೋಕ ಪದವಿ ತ್ಯಜಿಸಿ ಸ್ವಯಂ ತಾವೆ "ಮಹಿಪತಿ"ಯೆಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಕೃತಿರಚಿಸಿದವರೂ, ದ್ವೈತಾದ್ವೈತ ಎರಡೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಇಂತಹ ಪರು ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಹರಿದಾಸ ತೀರ್ಥಗಳಿಗೆ ಇವರದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೆ. ಯಾವ ಗುರುವೂ ಇವರಿಗೆ ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ನೀಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಹವರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಹರಿದಾಸ ರಂತೆ ಮಧುಕರ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಹಿಪತಿವಾಸರು ಅನುಸರಿಸಿದಂತೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸುಳುತೂ ಇಲ್ಲ. ಇವರದ್ದೆ ಒಂದು ತೆರ.

ವಿಜಯದಾಸರದು ಹಾಗಲ್ಲ. ಅವರು ಮಧ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು ಆದಷ್ಟೆ ತಮ್ಮ ಬಾಳನುದ್ವೇಶ ಆಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮಧ್ಯಮತನಿಷ್ಠೆ-ಪರಿಪಾಕವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲೂ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದವರು. ಅದಕ್ಕೆ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಸಾಧನವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಡುನುಡಿಯಾದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೆ ರಚಿಸಿದರು. "ಬೂಟಕತನ ದಲಿ ಹರಿದಾಸವಾದರ ತೋಬಿವಿಲ್ಲದೆ ಉಟಿಯೆತ್ತಿವಂತಕ್ಕೊ" "ನಿನ್ನ ದಾಸವೆಂದನಿಸ ಬೇಕಾದರೆ ಭಂಗ ಪಡಲುಬೇಕು. ವ್ರತಿ ದಿನದಲ್ಲಿ, ಆನ್ನ ವ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗಬೇಕು.

ಬೆನ್ನ ಬಿಡದೆ ರೋಗಿಗಳು ಬರಬೇಕು" "ಪನ್ನಂಗಪಯವ ಶ್ರೀ ವಿಜಯವಿಠಲರೇಯಂ ಎನ್ನ ನೀಪರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಬಗೆವನು"? "ಉತ್ತಮರಲ್ಲಿ ಗುರುಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಕ್ರೋಧ ಕೂಡವು" "ಅದು (ಕ್ರೋಧ) ಕೆತ್ತವರಿಗೆ ಮುದ್ದು ಕೊಟ್ಟಂತೆಲೋ" "ಪಚ್ಚಿ ದೋತ್ತ, ಕಂದು ತುಪ್ಪವಾಗಿ ಒಗೆದು ಉಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾಲಿಗಳೆವಂತೆನೇ | ಪಚ್ಚಿ ನಾಮವ ಬಡಿದು ಮಿತಿ ಇಲ್ಲದ ಮಂದ್ರೆ ? ಇಟ್ಟು ಸುಣ್ಣಗಾರ ತಿದ್ದಿ ಪಚ್ಚಿಗೇ | ದಣ್ಣಾಳಿಯಾಗಿ ಕೊರಳ ಮಾಲೆ ಜಪಮಣಿ | ಬಟ್ಟಿಯೊಳಗೇ ಸುಗುಣೊಂಡು ಕುಳಿತು ದೃಷ್ಟಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಚಲಚಲ (ವಾಸ)ದಲ್ಲಿ | ಇಟ್ಟುನೋ ಅನ್ನ ಸತಿಯದತ | ಕೆಟ್ಟೆವೆಂದೆ ನೆಂದು ತನ್ನ ಮೂಲ | ಗಂಟು ಇಟ್ಟಂತೆ ಅವಳನ್ನು ಕಣ್ಣುಸನ್ನೆ | ಗುಟ್ಟು ತೋರದಂತೆ ಕೆಮ್ಮಿ ಖ್ಯಾತರಿಸಿ"... ಹೀಗೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದರೆ ನಿಜವಾದ ಹರಿದಾಸನಾಗುವನೆ ? ಇದು ವಿಜಯದಾಸರ ನೇರ ಬೀಕೆ. ಆಗ ಅವರು ಇದ್ದಿ ಲಕ್ಷೇಬೇಕು | ದಾಸನೆಯೊ ನಾಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. "ಸೂಸುತೆದಿದೆ ಕೇಳು ಗ್ರಾಸನಿಮಿತ್ಯವಾಗಿ | ಈಸು ಲಕ್ಷಕನವದಾಸಿ ಗಳೇ ಉಟು |" ಇದು ಅಪ್ಪೆ | ನೇರ ವಾಗ್ಯಾಣ | "ಬಲ್ಲವಗೆ ಭವಾಪ್ಪಿ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಯಂತೆ", ಎಂದಂತೆಯೆ ಹರಿದಿನ (ಏಕಾದಶಿ) ನಿತ್ಯ ಕರ್ಮನಿಷ್ಠಾನ, ಎಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸೂಲಾದಿಗಳೆ, ವಿಜಯದಾಸರು ಹರಿದಾಸರು ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಎಲೆವಿಳಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಬಿಡಿಸಿ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಒತ್ತಿ ಹೇಳುಪ್ಪಾರೆ-ಇದರ ಉದ್ದೇಶ, ದೃಢವಾಗಿ ಮನದಲ್ಲಿ ನಾಟಲಿ ಎಂದಿರಬೇಕು. "ಪರಿತರಣ ಇಲ್ಲದ ಭವನೆ ಮಜಾತನ" ಎಂದಂತೆಯೆ ವಿಜಯದಾಸರು ತಿಳಿಸುವ ಹರಿದಾಸನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಣ ನೋಡಿ :

ಕಾಳುಡಿಗೆ ಕರಬ್ಬಿ ಧೂ |
 ಕಾಲುದುಗೆ ಕರಿಗೆಟ್ಟ |
 ಫಾಲದಲಿ ಉಧ್ಧು ತಿಲುಕೆ |
 ಲೋಲವಾಗಿ ಕೊರಳೊಳು |
 ಮಾಲೆ ತುಲಸಿ ಮದುಮಜಾರ |
 ಪಾಲಯ ಸಂತರ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ |

ತಾಳಿಮಿತಿ ಎಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಹೋದ | ಅಲೋಚನೆ ಹರಿತಾದರ | ಕಾಲಕಾಲಕೆ ಬಿಡದೆ ವಿಜಯ ವಿ | ತಲನ್ನ ಕಂದಿ ವಿಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ | ಸ್ತ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಇದನ್ನೇ ಆಚರಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ನೆಂದು ಹಿಂದೆಯೆ ಹೇಳಿದೆ. ತಾವೇ ರೇವರನಾಮ, ಕೀರ್ತನೆ, ಪಾಡುತ್ವ ಕಾದಿಗೆ ಗೆಟ್ಟುಕಟ್ಟು, ತಾಳ ಚಟಕೆ, ಮೃದಂಗ ವಾದ್ಯ ಸಮೇತ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪರ್ತನಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಪ್ರತೇಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿದರು. ಭವನಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದು ಭ್ರಮರಗೀತೆ ಅದೆಷ್ಟು ಮಧುರಭಾವದಿಂದೊಡಗೊಂಡಿದೆ ಇದನ್ನೆ ವಿಜಯದಾಸರವರು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದು...ಹರಿದಾಸ ಯಾವಾಗಲೂ "ಹರಿದಾಸರೊಡನಾಡು ಹರಿಯಂಪ್ಪಿಯೊಂಗೆ

ನೋಡು | ಪರಿಯೆಂದು ಕೊಂಡಾಡು ಪರಿವಾಸು ಉಡಿ ಪಾಡು....." "ಪರಿಯೆ ಪರವು ಪುರುಷ ಪರಿವೆವಾತ್ಸರವೇವ" ವಿಜಯವಾಸರವು ವೀರನಿಷ್ಟು. ಪರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು ಹಗನ್ನಾ ಪುರಾಸರಂಥ ಗ್ರಂಥಕರ್ತಾರರನ್ನು ಕೊಡುಗೆ ಯಾಗಿ ನೀಡಿತು.

ವಿಜಯವಾಸರ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ, "ಭಕ್ತಿಯಲಿ ಭಾಗ್ಯಾ" ನೆಂದು ಕೆಸರಾದ ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲವಾಸರೂ, ಗುರು ನಡೆದ ಪಾದಿಯೆಲ್ಲಿ ನಡೆದರು. ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೋಧಕ, ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಕೃತಿಗಳು. ಅವರ ಒಂದು ಕೃತಿ ಪರಿವಾಸರೂ ಹೇಗಿರುವೆಂಬುದರ ಚಿತ್ರಣ ನೀಡುತ್ತದೆ |

ನನು ಸುಖವೇ: ಎಲ್ಲಾ ಸುಖವೇ ||೪೫||

ಪರಿಯಾಧ್ಯಾಸ ಪನುಬದಲೆ ಸುಗ ನನು ಸುಖವೇ ||೪೬||

ಕುಂಬುರಿನಿವಾಸಕ್ಕೆ ಪುರುಷು

ಅಂಟಕದಿವೆ ಅನಂದ

ಅಂಬುಗರೆಯಿವೆ ಬರು

ಸುಪ್ರಸಾದಿಯಿವೆ ಸುಗ ||೪೭||

ಗಿಡ್ಡೆಯು ಕಾಲಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟು

ಅನ್ನೆ ಬಟ್ಟು ಪರಿಯು ಪಾಡು

ಗುಣನೆ ಪನುಬಟ್ಟು ಅಥ

ಪುರಾರಾಗಿವೆ ಸುಗ ||೪೮||

ಪುರ್ಣಮೋಕ್ಷ ನಮುವೆಂದು

ಪನ್ನೆವೆಯೊ ಪಮು ಕೊರೆದು

ಫಣ್ಣೆ ಪನುಬಟ್ಟು ಪಾಡಿ

ಧರ್ಮದಾಗಿವೆ ಸುಗ ||೪೯||

ಪುಪ್ಪದಿ ಸುಗಂಧ ಪ್ಯಾಂ

ಗಿಡ್ಡೆಯೊ ಪನ್ನೆತ್ತು ಹಗ

ವೆಪ್ಪೆ ಕೊನುಬಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ

ಅನ್ನನೆಟ್ಟುವೆ ಸುಗ ||೫೦||

ಕರಿಯಾಂಶ ಕೇವಲವು

ಸುಗಂಧಾ ತಿಳುವು ಕೇವ

ಪರ್ವಕವಾಣ್ಣೆ ನನು

ಅಂದಿಯಾಳಿವೆ ಸುಗ ||೫೧||

ಪರಿಭೋಯು ಸುಖಿಭೋಯು ನಿರುತ
 ಕೊಡುಭೋಯು ಕೊಡುಬೋಯು ಹರಿ
 ದೊಡಯನ ವೈರನೆಯೊಯು
 ಮೊದಲು ಒಗ್ಗುವರ ಸಂಗಿ ||೧೬||
 ವೈಷ್ಣವೀಯೊನ್ನ ಮನ
 ಮುಟ್ಟಿ ಭಜನುತ್ತು ಆತ್ಮನ
 ಕೊಟ್ಟ ಗೋಪಾಲವಿಠಲ
 ಗಪ್ಪದಾಗಿಹರ ಸಂಗಿ.....

ಈ ಎಲ್ಲ ನಂದಿಗಳೂ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಒಂದೊಂದು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ತ್ವರೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರ ಅನಗಿತ್ತು. ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಗುರುಭಕ್ತಿ ಎಲ್ಲ ಹರಿದಾಸರಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅನುಸರಣೀಯ.

ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಬೆಂಚೋಪಾಸನೆ. ತನ್ನ ಬಿಲು ಮೂರಂಶಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಯಿಲು ಆದ ಬೇವ ಧ್ಯಾನಿಸುವಿಕೆ. ಆದರ ಒಗ್ಗ ಗೋಪಾಲ ದಾಸರು ನಿಡಿದಾದ ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಕ ಸಾಧನೆಯೂ ಬರೆತಿದೆ. ಹರಿದಾಸನಾದವನು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಪರೈಟನ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದು ನಿಯಮ. (ವೈಕುಂಠದಾಸರು, ಮಂಕಟದಾಸರು [ಪ್ರಸನ್ನ] ಹೆಚ್ಚು ಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ದೈವ ಸೂಚನೆಯ ಹಾಗಿ ಉಂಟೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ). ಹರಿಕಥಾ ಶ್ರವಣ, ಮಾನಸವ್ರತ, ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಸಂಪ್ರದಾಯನಿಷ್ಠತೆ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಲ್ಲಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯ ಪಂಕ ತಲುಪಿದ್ದು 'ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ' ಹಾಗೂ ಅವರ 'ತತ್ವ ಸುಮ್ಮಾರಿ' (ಶ್ರೀಪದಿ) ಮತ್ತಿತರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಮೊದಲಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವು ಪಂಡಿತರೂ, ಆತುಂವಿತಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವರೂ ಆದದ್ದರಿಂದ, ಅವರ ಕನ್ನಡವೂ ಅರ್ಥಯುಕ್ತವಾದು ತೋರುವ ಆದರೂ ಶ್ರೀಮದ್ವಿರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹೆಚ್ಚಿದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಓದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಗೋಪಾಲದಾಸರಿಂದ (ವಿಜಯದಾಯರ ಆತ್ಮ ಮೇರೆಗೆ) ೪೦ ವರ್ಷ ಅಯುರ್ದಾಸನ ಪಡೆದ ಜಗನ್ನಾಥಾರ್ಯರು ಹರಿದಾಸ ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದ ಮಗ್ಗಲೆಗೆ ವಾತ್ಸ್ರದಾದರು ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ರಿಗೆ ಅಂಕಿತವಿತ್ತು. ದಾಸದೀಕ್ಷೆಯಿತ್ತು. ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮುಂದುವರೆಯು ಮಂತೆ ಬೇತನಗೊಳಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಗುರು ಜನಾರ್ದನವಿಠಲ, ಶ್ರೀದವಿಠಲ, ಶ್ರೀಶವಿಠಲ, ಶ್ರೀಪ್ರಾಣೀಶವಿಠಲ, ಇವರಲ್ಲ ಜಗನ್ನಾಥರು ಒಳಗಿನ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮುಂದಿನ ಪ್ರವರ್ತಕರೆ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಹರಿದಾಸ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪರಿ ಇದು :

ರಾಗ ಬಿನ್ನ ಕೊಡಾಬುದ ಮಂಗಳಾಪ್ತರ
 ಸಂಗ ಸುವಿವಿತ್ತು, ಕಾರ್ಯ ಕರುಣಾಪಾಕರ
 ಮೂಲ ಬಧರ ರುತಿವೈರೂ ನೀಲೈ ಜನೇ
 ಕಾಕು ಯಾಸುತಿಗಳನದು ತಾರರೊ ಮನೇ
 ಜನನಾಯು ಅಂಥಾಅಂಥ ಮನಾಪವನಾಪ
 ಭರಣಭಯ ಸುವಿ ಮುವಿ ಲೋಪ್ಪಕಾಂಪೆ
 ಮೂವರೊ ರೋದಿಸುವರೊ ವಾಪ್ಪವಾರೋರೊ
 ಬಗಿಯರೊ ಬಡಪ ಭಾಗೈ ಭಾಗವತರು
 ತೆಗುದರೊ ಬಿನ್ನೈ ಮನಮೊಮ್ಮೆಯಾದರು
 ಜಗನ್ನಾ ಭವಿವಲ ಬಿನ್ನವರೊಬು ಭಕ್ತರೆ *

ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲದೆ, ಜಗನ್ನಾಭದಾಸರ 'ಫಲವಿದು ಬಾಳುದಕೆ' ಎಂಬ ದೀರ್ಘವಾದ ಕೃತಿಯೂ ಪರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡುವಂತಿದೆ.

ಸ್ವೀಕೃತ ಕರ್ಮಗಳೂ ಚರಿಸತ ಬಲು | ನೀತರಲ್ಲಿ ಭೋಗಿ ಯಾಚನದ |
 ಮೇಲರವಾಪ ಆದಾಪರ ಬಂಧಕ | ಮೋಡಕೆ ನಮದಂದ್ಯೂಚುವುತಿವ್ವದೆ |

ಎಂಬ ಪಾಡಿದ ದಾಸವೆರೈರು, 'ಗೃಹಕರ್ಮದ ಮೇಸರವರಿ ಪರಮೋತ್ಸಹವರಿ ನೂರುದ ಮೂರ್ತಾಗದ ಮಹಿಮೆ ಸೇವೆಯೆಡನುತೆರಿ ಮೋದದಿ ಅಪರಹರ್ಮನನು ಸಮರ್ಪಿಸುತಿವ್ವದೆ ಫಲವಿದು ಬಾಳುದಕೆ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಬಹುಳ ಕೀರ್ತಿಗಳೆಂದ ಬದುಕು, ಎಂಬುದೆ ದಾಸರ ಸಂದೇಶ.

ಪರಿವಾಸರು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಲ್ಲ, ಸಂಸಾರಿಗಳು (ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ತ್ರೀಕರಿಸಿ, ಮಂಥಾಧೀಶ ರಾಗಿದ್ದೂ ಪರಿವಾಸ ಸೇವಾ ತತ್ಪರರಾದವರ ಹೊರತಾಗಿ). ಪುರಂದರವಾಸರಂತೆ ಇತರ ಅನೇಕ ಪರಿವಾಸರು ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಬಟ್ಟು ಭಗವನ್ನಾವು ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತ, ಉಂಥ ವೃತ್ತಿ (ಅಥವಾ ಮಧುಕರ)ಯಿಂದಲೇ ಜೀವನೋಪಾಯ ಸಂಗ್ರಹವರಲ್ಲ. ಅವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಗಳ ಜತೆಗೆ ಭಗವದ್ವಕ್ತಿಯ ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರೇಕೆಂ, ದಾಸರಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ಯಾವಂತರೂ ಆಗ ಕೆಲವೆಯೆ. ಆದರಿದೆ, ಪರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಮೇವವಾಗಿ ಪರಿಗಾಮಿಸಿ, ಮೇವರ ನಾಮ ಮೇಳುಪ್ಪ ಸುದಿಗೆ ಮಾಡುವಾತೇನೂ ಇರದಿದ್ದರೂ, ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ತಾನು ತಾಳ, ತಂಬೂರಿ ಬಡಿದು ಮಿಟ ಹಾಡುವುದು, ಒಂದರೆ ಭಕ್ತಿ ಸ್ತ್ರೀಕರಿಸುವುದು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲವೆಂದೆ ಇವ್ವರು. ಈಗಲೂ ಆ ತೆರವಾವ ಪರಿವಾಸರು ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರೊಬ್ಬ ಕೊಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾರೆ.ಪರಿವಾಸರೊಬ್ಬ ಆಗ್ಗೆ ಇದ್ದಂತೆ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ದಾಸದೀಕ್ಷೆ,

ಅಂತ ಪ್ರಧಾನ ಮಂಡುವರಿದಿರುವುದೇ ಆಗಿವೆ. "ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ"ದ ಒಳ್ಳೆ ಕೆಲವಾರು ಮಾತು ತಿಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸನ ಮನವೀಯ ಸಹಜ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಸಾವು ಮರೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ತನ್ನ ಹಾಸುಮೆತಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಭಕ್ತಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನ-ವೈಯಾಗ್ಯ ಪಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರೂ, ಹರಿದಾಸನೂ ಮನುಷ್ಯನ; ಅವನಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತಿ ಸಹಜ ಆದ ಹಾವು-ನೀರಡಿಕೆ, ಇರುತ್ತದೆ; ಹರಿದಾಸನಾಗುವ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಅಸ-ಅರಿಂಪ ಆಬಾಧಿಸಬಹುದು. ತನ್ನ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಜ್ರ ಮಾಡುವ ಮುನ್ನ ಅವನು ಬಯಕೆಯ ಬರಿಮಾತು ಆಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಜನನಮೂಲದ ಸಮಾಜ ದಲ್ಲಿ ಬಾಳುವ ಮೂಡುವಲ್ಲಿ, ಕಾಮ-ಕ್ರೋಧ, ಮದ, ಲೋಭ ಯಾವುದು ತಾನೆ ಬಿಡುವು ದೈವದ ಮಾಯೆಯ ಮೋಡಿಯು ಬಲೆ ಬೀಸಿ, ಅವನನ್ನು ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸುಲಂಕಿಸಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲ ಭಕ್ತರಾದ ಶ್ರೀವೈರಂದರರು, ಕನಕದಾಸರು, ಮುಂತಾದ ಹರಿದಾಸ ಭಕ್ತಿ ಸಾಧಕರು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಫಲ ಹಾಗೂ ಅವರು ತಾವು ಪಡೆದಂಥ ದೈವ ದರ್ಶನದ ಸುಖವು ಕುರುಹುಗಳನ್ನೆ ತಮ್ಮ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಜಮಗಿ ತೋರುವುದೂ ಇಲ್ಲಿ ನೀತಿ ಆಗತ್ಯ ಇದ್ದು ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ, ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬರಿಯ ನೀತಿ-ಧರ್ಮಸಾಹಿತ್ಯ ಎನ್ನಿಸುವರೆಯೆನಿಸಿ. ಜನತೆಯು ಬುದುಕಿನ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸನ ಅನೇಕ ಮಾತು, ನಾಣ್ಯಾಡಿ ಇಂದೂ ಬಾಸುಪೋಷಿಸಿತ್ತು. "ಪಾದವಿಗಿ ಪಾಲರದರೇನು ಫಲ", "ಸತ್ಯವಂತರಿಗಿದು ಕಾಲವಲ್ಲ", "ಮಾನಸಂಗವ ಮೂಡಿ ಮಂತ್ರೇನುವಬಾರವ", "ತಾಳುವಿಕೆಗಿಂತ ತಪವು ಇಲ್ಲ", "ಬೇಡುಬಲ್ಲದೆ ಹೂವಿನ ಪರಿಮಳ", "ಹೋತನಾ ಕೊರಲೊಳಗೆ ಮೊಲೆಯೆದ್ದ ರೇನು" ಇವೆಲ್ಲ ರಿಸೇ ಶತಮಾನ ದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆವಿಗೂ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿರುವವೆ.

ಹರಿದಾಸರು ಕೇವಲ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮಾತ್ರ ಅನುಸರಿಸಲಿಲ್ಲ. ತಾವು ಬದುಕುವ, ಮುಂಬರುವ, ಸಮಾಜದ ಸುಖ-ಸಮಾಧಾನ-ಶಾಂತಿಯಂತ ಜೀವನದ ಪಥದೇ ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿ ಹರಿಸಿದರು ; ಅನುಭವ ತಿಳಿಸಿಗೊಟ್ಟವರು. ಅವರದ್ದು ದೂರದೃಷ್ಟಿ, ಹಾಗೂ ಸಂತದೃಷ್ಟಿ ; ಮಾನವಕೋಟಿಗೊಳ್ಳಿಶಾಗೆಂಬ ಹಿರಿಯನೆಯಿಂದ ವಾಣಿಯ ತಪಸ್ಸು ನಡೆಸಿದವರು. ಎಲ್ಲರನ್ನು ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠರಾಗಿ, ಜಾಗೃತರಾಗಿಸುವುದೇ ಅವರ ಉದ್ದೇಶ ; "ಮಾನವ ಜನ್ಮದೊಡ್ಡ ದೊ-ಇದ ಹಾನಿ ಮಾಡಲು ಬೇಡಿ ಪಂಚಪ್ರಗಲಾ" ಎಂಬುದ ರಲ್ಲಿ ಇದೇ, ನೀತಿ, ಬಯಕೆಯ ಅಡಕೆಗೊಂಡಿರುವುದು. "ನೀವು ನಿಮ್ಮನರಿಯರಿ, ನಿಮಗೇನಿಲ್ಲ ? ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿವೆ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿವೆ. ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಕೈ, ಕಾಲು ಸಾಲುಗೆ ಎಲ್ಲ ಮಂಚ್ಚುಕೊಂಡಿರುವುದೆ, ಅಥವಾ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಹರಿಯ ಬಿಡುವುದೆ ? ನಾಲುಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಚ್ಚುಮೂರಿದಿಯೆ (ಮಂಚ್ಚು ಎಂದರೆ ನಾಲುಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೋಗ ಸೂಚಕ ದಿಳಿಯ ಒತ್ತಡವು) ಪೋದು. ಅದೇ ರೋಗನಿರೂಪ ಗಣ (Diagnosis) ಕೂಡ. ನಾಲುಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯೂ ಕರಂಕೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವೈದ್ಯರ ಅಭಿಮತವೆಂಬುದು ಸುವಿದಿತ. ಇದನ್ನೆ ದಾಳರು

ಚೀರೋದು ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಹೇಳಿದಾರನ್ನ ಬಹುದು) ಇಡೀ ಮಾನವಕೋಟಿ, ಮಂತ್ರರಾಗ ಲರ್ಹರಾಗಾದಿದ್ದರೂ, ಅರಿವು ಕೂಡಿದ ಒಳಿತಿ ಬಾಳನ್ನು ಬಾಳಬೇಕೆಂಬುದೇ ದಾಸರ ಅಪೇಕ್ಷೆ. ಅದೇ ಅವರ ಆನು ನಿತ್ಯದ ಹಂಬಲ.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಕ್ರೀಡಾರಿಯು ದಾಸನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಕ್ರೀಡಾರಂಜನದಾಸರ ರಂಭ ಭಕ್ತದಾಸರ ದಿವ್ಯ ಸಂದೇಶ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸಾರ ತ್ಯಜಿಸಬೇಕಿಲ್ಲ, ಕಾದಿಗೆ ಓದ ಬೇಕಿಲ್ಲ. "ಈಸಬೇಕು ಇದ್ದು ಬೈಸಬೇಕು, ಹೇಸಿಕೆಯ ಸಂಸಾರವಿದವು ಆಕೆ ಲೇಶ ವಿಲ್ಲದ ಹಾಗೆ" ಎಂಬುದೇ ಹರಿದಾಸನೊಟ್ಟಿರುವ ಸಾಧನೆಯ ಬೈತಿಪ್ಪು. ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಕೂಡ ಬೋಧಿಸಿರುವುದು ಇದನ್ನೇ ತಾನೆ. ಅನುಸಕ್ತಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಗೀತೆ ಉದ್ಭವಿಸುವುದೇ ಇದನ್ನು : ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕೃತಿ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮೂಲ. ವಿಕೃತಿಗೆ ಕಾರಣ ಅಸಕ್ತಿ. ಅಜ್ಞಾನ ದಿಂದಾಂಟಾದ ಅಸಕ್ತಿ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಕೃತಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ, ಅದೇ (ಅಜ್ಞಾನವ) ಎಲ್ಲ ಮಂವಿಗಳ ಮೂಲ.

ಧ್ಯಾಯತೋ ವಿವರಯತ್ ಪೂನಃ ಸಂಗ್ರಹೋಪಪಾದಯತೇ
ಸಂಗಾತ್ ಸಂಜಾಯತೇ ಕಾಮಃ ಕಾಮಾತ್ ಕ್ರೋಧೋಭಜಾಯತೇ
ಕ್ರೋಧಾದ್ರಭವತಿ ಸಂನೋರುಃ ಸಂನೋಜಾತ್ ಸ್ತುತಿವಿಭ್ರಮಃ
ಸ್ತುತಿಭ್ರಮಾತ್ ಋದ್ಧಿಃ ಸಂತೋಃ ಋದ್ಧಿಃ ಸಾತಾತ್ ಪೂಕೃತಿಃ....."

ಇದು ಬರೀ ವಿಷಯ ಕಾಳು ಎಂಬ ದೈಹಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲ, ಬದುಕಿನಲ್ಲಿನಿರಿಸುವ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ವಿಚಾರಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಬದುಕಿಗೆ ಧರ್ಮದ ಹೆಳುಬಿಟ್ಟು ನೆಲೆ ಕಾಂತಿ ಬರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ "ಪದ್ಮಪತ್ರವಿಜಾಂಭಸಾ" ನೀತಿ ಹರಿದಾಸದ್ದೆಂಬುದು ತಿಳಿವುದೇ: ವಿವೇಕ ಅವರು ಬದುಕು ತೊನ್ನವೆಂಬ ನಿರಾಶಾಬಾದಿಗಳಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸ್ಪಷ್ಟನೆ ತರಿಸುತ್ತದೆ :

"ವಿವೇಕವಿಜಾಂಭಸಾ ವಿವೇಕ ಕರ್ಮವ ಮಾಯಾ
ವೈದ್ಯಾ ಭಾಗ್ಯ ಜೇತು"

ಎಂದರೆ, ವಿವೇಕಕರ್ಮವೆಂಬಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮಾನವೀಯ ಸಹಜವಾಗಿ ಅದಾತ್ಮವೂ, ಕಲ್ಯಾಣ ಉಂಟುಮಾಡುವಂಥವು ಅವ ಕರ್ಮ. ಇಡೀ ಮಾನವೀಯ ಧರ್ಮೋಚರಣ ಕೂಡ. "ಕರ್ಮಾನ್ನೇವೇಹ ಕರ್ಮಾಣಂ ಜೇತೇವಿವೇಕತ್ ತತಂ ಸವತಾಃ
"ಸೂರುಮೇಹ ಕರ್ಮಾಗ್ನಿಯಂತ್ರ ಬದುಕಬೇಕು. ಅದೇ ತಪಸ್ಸು. ಅದೇ ಮಂತ್ರ ಸಾಧನೆ. ಅದರೂ ಇವರ ಅಂಟುವಿಕೆ ಸಲ್ಲ, ಇದ್ದರೂ ಇರಬಂತಿರುವುದೇ ಮಹಾಗಾ. "ತಾನು ಬಾರಿಸಿತಿದೆ ಕೇಳಿ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲ ತಾನು ಬಾರಿಸುತ್ತಿದೆ ಕೇಳಿ".....ಕಂಡ

ವಿಪಯವ ಕಾವಿಯಿ ಕಪ್ಪದಪದೇ-ತಾಂಡವ ಕೃಷ್ಣನ ಭಜಿತಿ-ಪೂಜನೆ ನಿನಗೆ ಹರಿದಾಸರೊ
ಮಾತ್ಮ ಅಲ್ಲ, ಇಡೀ ಮಾನವ ಕೋಟಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕ ಮಾತುಗಳಿವು :

“ವೃದ್ಧ ಯೌವನ ಬಾಲ್ಯಕಾ-ವಿವೇಕವಿಲ್ಲದ
ಬುದ್ಧಿಮಾಂದ್ಯವು ಹಲವು ಕಾಲ-ಅಪಾರ ಸಂಗ
ನಿರ್ಮಯಂದಲಿ ಆಕಿಬೀಜಲ ||

ಈಶನ ಭಜನೆರ ಭಜನೆರ ಮಾನುಷಾ

ಯಂಜ್ಯವೆಲ್ಲವು ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತೆಂದು ತಾನು ಬಾರಿಸುತಿದೆ ಕೇಳೆ”

ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಅದಿಕಂಕರರ ಭುಗಿಲೋವಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರದ “ಬಾಲ್ಯಸ್ತಾವಕ ಕ್ರೀಡಾಸಕ್ತಃ”
ಎಂಬ ಸಾಲುೂ ಋಷಿಗಿ ಬರುವುದೆ. ಇದು ಪುರಂದರದಾಸರಂಥ ಹರಿದಾಸ ಪುಂ
ಮರು ಕೇವಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯ
ಆಗುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕಿಗೆ ನೀತಿ ಅಸಾಧ್ಯವೇನಲ್ಲ ; ಸುಲಭವಾದ್ದು.
ಹರಿದಾಸರ ನೀತಿಬೋಧೆ ಕೇವಲ ಗೊಡ್ಡು, ಧರ್ಮಭೇದಂತ್ಯ ಕಲಿಸುವಂಥವು ಎಂಬ
ಭಾವನೆ ಇಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಿಲ್ಲ. ಅಧಾರ್ವಿಕತೆಯ ಸೋಗಿನಲ್ಲಿ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅಪಾರ
ವಿಚಾರವೆಲ್ಲವನ್ನು ಪ್ರಕ್ಷಿಸುವ ಈ ವೈಚಾರಿಕ ಯುಗಕ್ಕೂ ಜೀವನ ವಿಶಾಸ
ದೃಷ್ಟಿ ಅಗತ್ಯವೆ ಆಗಿದೆ. ಅ ದೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ
ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಸ್ತಿತ್ವ, ಶನಗೊಪ್ಪು ಅಕ್ಕುನ್ನತ ಅದನ್ನು ದಿನೂ ಓದುವ
ಜೀತನ, ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯ ಕರ್ತೃ ಆಗಿ ಇದೆ ಎಂಬುದು ಮಾನವತೆಯ ವಿಕಸನಕ್ಕೆ
ಅನೇಕತವೀಯುತ್ತವೆಯೆ ನಿನಾ ಕುಂದೇನೂ ಮಾತನು. ಅಸ್ತಿತ್ವಭಾವ, ವೈಯಕ್ತಿಕ,
ಸಾಂಘಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನದ ನೆಲೆ ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು, ಪರಂಪರಾತ್
ಸತ್ಯವೆ ಆಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ, ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಂದೇಶವಂತೆ, ರಿವಾಸವಾಗುವು
ದಂದರ ವಿನವನತೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜೀವನರೋಗ
ಸಾಧನೆಯೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.* ಹರಿದಾಸನೊಟ್ಟರ ಮಂತ್ರಿ ಪ್ರವರ್ತಕಶೆಟ್ಟಿಣ್ಣು
ರಾವ ಪುರಂದರದಾಸರ, ದೊರದೃಷ್ಟಿಯು ಈ ನಂದಿಗಳು ತತತವಮಾನಗಳು
ಸಂದರೂ, ಹಳಸಲು ಆಗಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಗಮನೀಯ. ಏಕೆಂದರೆ, ಬದುಕಿನ ವಿತನ
ದಂತೆಯೆ ಅವರ ಕೃತಿಮುಲ್ಲದಕೆಗೊಂದಿರುವ ಸತ್ಯದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೆ
ಇದೆ.

ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ-ಅಪರಣೆ, ಪ್ರಕಟಣೆ, (ಮಧ್ಯ)
ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಯೋಗಿ ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳು

ಹರಿದಾಸರನ್ನು ಪ್ರಧಾನತಃ ಧಾರ್ಮಿಕ-ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನವಾದ್ದರಿಂದ,
ಅವರಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಚಿತ್ರಣ ದೊರೆವುದು ಕಡಿಮೆಯು, ಅವರು ಸಮಾಜದೆಡೆಗೆ ಕೋರವ

ಮನೋಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ರೀತಿಯಾದ, ಅಂತೆಯೇ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದೇವೆ :

1. ಚಾಕಿವೆದ್ದ ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಪರ ಸೌಧ್ಯ ನಿರಾಕರಣೆ
(ಕನಕದಾಸರ ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ-ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಮೇಲುವರ್ಗ-ಕೀಳು ವರ್ಗದ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಪ್ರತಿವಾ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ).
2. ಧಕ್ಕಿ-ದೈವಲ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದ-ಸಾಕಾರರೂಪ ಉಪಾಸನೆ-ಅದ್ವೈತಮಂಡನೆ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ.
3. ಅಚಾರ-ವಿಚಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿವಾಸರು ನೀಡುವ ಚಿತ್ರಣ. ಇಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸಮಾಜದ ಸಮೀಕ್ಷಾತ್ಮಕ ಎಂಬ ಧೋರಣೆ ಮತೀಯ ನಿಷ್ಠೆಯ ಪ್ರಧಾನ.
4. ಮಂದಿರಂತಿಕೆ-ಬೂಟಾಚಿಕೆ-ದಾಂಧಲೆಕೆ-ಪರಿವಾಸರ ಚಿತ್ರಣ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಚಾರ, ಮಡಿ, ಯೋಗ್ಯ, ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿವಾಸರು ನೀಡುವ ಚಿತ್ರಣ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸುವಂಥದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಮಧ್ಯ ಮತದ ಪರಿವಾಸರ ಬದುಕಿನ ಅಮೂಲ್ಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಸಹವಳಿ, ಪಠ್ಯ, ಪಂಥ, ಎಲ್ಲವೂ, ಅದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸರು ಹಾರಿರುವುದು / ತಿಳಿಸುವಂಥದು ಕೇವಲ ಮಾಧ್ಯಮತೀಯದಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ವಿಶ್ವಧರ್ಮ-ರೀತಿ ನೀತಿಗಳಿಗೆ, ಇಡೀಯ ವಿದಾನದ ಸಮಾಜದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆಯೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಬರಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕೋಟಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಮತವು, ಮತ್ತೆ ವಿಚಾರದ ಕಣಿಯೆವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೆ, ಅಚಾರ ಶುದ್ಧ ಆಗಿ, ವಿಚಾರ ಬೆಳೆದು, ಮತ್ತೆ ಅದೇ ವಿಶ್ವಧರ್ಮವೆನಿಸಿ ರೋಷೋದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. 'ಪರೋಪಕಾರಂ ಪುಣ್ಯಾಯ ಪಾಪಾಯ ಪರಹೀನತಮಂ' (ಪರೋಪಕಾರ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವೆನಿಸುವಂತೆ, ಪಾಪಕಾರ್ಯ ಪರಹೀನತೆಯೆಂದನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ) ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಗೊಂಡಿರುವ ಧರ್ಮ, ಎಲ್ಲ ಮತಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾಗಿ ನಿಂತು ಸಮಾಜದ ಕಲ್ಯಾಣದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದ-ಮಾನವಕೋಟಿಯ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ, ಕಲ್ಯಾಣಗಳ ಪರಿವಾಸರೂಪೋಲನದ ಧ್ಯೇಯ.

ಅಚಾರ, ವಿಚಾರವೆಂದಾಗ ಒಂದು ನಿರೀತಿಯ, ಕಲ್ಪನಾಪಾಡು, ಪದ್ಧತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂದೆಲ್ಲ ಅರ್ಥಬರುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರಮಂಥನ, ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಚಾರ ಶುದ್ಧಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಪರಿವಾಸರು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ನೀಡಿದ್ದು ಇಂಥ ವಿಚಾರಯುತ ಅಚಾರಕ್ಕೇ ವಿನಾ ವಿಚಾರರಹಿತ, ಅಚಾರಕ್ಕಲ್ಲ.

ಮತ, ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಅಗೋಚರ ದೈವೀಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಮನನದ ನಡೆಸುತ್ತ ಒಂದಿರುವ ಮತಾಚಾರ, ಕರ್ಮವಿಧಿ (ರೀತಿಅಲೆ)-ಅಚಾರ

ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಹಾಭಾರತ ಪುಸ್ತಕ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ, ವಿಧಿವತ್ತಾದ, ಪರಂಪರಾನುಗತ ಆಗಿ ನಡೆದು ಬಂದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಇಂಥ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಆಳವಾಗಿ ಬೆರೂರಿರುತ್ತದೆ. ಮುಂಗಿಯ ಆಗತ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮವೆ ಇದರ ಅಡಿಗಲ್ಲು. ಧಾರ್ಮಿಕವಿಧಿಗಳಿಂದ ತಾನು ನಂಬಿದ ಪರಮ ಪವಿತ್ರ ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರೀತಿ-ಪ್ರೇಮವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಮನುಷ್ಯ ಎಳೆಸುತ್ತಾನೆ. ಆಚಾರದ ಆಚರಣೆ, ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆ. ಲೌಕಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವಂಥ ಕ್ರಿಯೆ.

ದೈಹಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನುಗುಣವಾಗಿ ನಡೆಸುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಆಚರಣೆ ಎಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. (ಉದಾ : ಮಡಿ-ಸ್ನಾನ ಮುಂತಿ ತುಂಬೆನುಗುವುದಕ್ಕೆ ವಿನಾ ಅದೇ ಆಚರಣೆಯನುಗುವುದಿಲ್ಲ) (ಧ್ಯಾನ, ತಪಸ್ಸು, ಬೇರೆ-ಅವಶ್ಯ ಆಚರಣೆಯ ಬೇರಾವಳಿ); ಮರಿದಾಸರ ಶೂಬಿ, ತುಂಬೂರಿ, ತಾಳ, ಕುಂಟು ತಾಳ, ಗೋರವನ ದಮರುಗ, ದಾಸಯ್ಯನ ತಂಬಿ, ಭವನಾಸಿ, ಜಾಗತಿ-ಇವೆಲ್ಲ ಪವಿತ್ರ ವಸ್ತು ಹಾಗೂ ಅವರು ನಡೆಸುವ ಆಚರಣೆಯ ಸಾಧನಗಳು. ನಡತೆ, ತಿಪ್ಪರೂ ಉತ್ತಮರೆನ್ನಿಸಿ ಕೊಂಡವರು ಆಚರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ, ಪರಂಪರಾನುಗತ ಆಗಿ ಒದಗಿ ಬರುವ ವಿಯವಿವಿಧ ನಿತ್ಯಕರ್ಮ (ನಿತ್ಯನೈವಿಂತ್ತಿರಬೇಕೆನ್ನುವ ರೂಢಿ ಇದೆ)ಗಳು, ಪದ್ಧತಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ವಾದಿಕೆ, ವಿಧ್ಯುಕ್ತಕರ್ಮ-ಇವೆಲ್ಲ ಆಚಾರವೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಒಂದು ಗುಂಪು, ಮಂಥ, ಮುಂಬುವ ತೆತ್ತೆ, ಸದ್ಗಾಂಠ, ಮತ ಎವೆ ಇರಲಿ, ಅವರ ಆಚರಣೆ, ಅನುಷ್ಠಾನ, ನಿತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ರೀತಿ, ಇವು ತುಂಬು ಮುಖ್ಯ. ಇದೇ ಧರ್ಮ ರಕ್ಷಣೆ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು 'ಧರ್ಮೋ ರಕ್ಷತಿ ರಕ್ಷತಃ' ಎಂದರು ಹಿರಿಯರು.

ಆಚಾರ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಕ್ಕೆ-ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ, ವಿದಾಹ-ಆಚಾರವೇಮು-ಸ್ತ್ರೀಧರ್ಮ-ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸುವಂಥದು. ಇದನ್ನು ಕುರಿತ ಪರಿದಾಸರು ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮನುಷ್ಯತೆಯೆಲ್ಲೊಂದೆಡೆ ಆಚಾರದಿಂದ ಆಯುಸ್ಸು, ಧನವೃದ್ಧಿ, ಎಲ್ಲ ಆಗುತ್ತದೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತ.

ಆಚಾರ್ಯಾಭೇದೇ ಜ್ಞಾನಂ ಆಚಾರಾದ್ವಿತ್ತಿವಾ ಪುನಃ
ಆಚಾರಾದ್ಧನಂ ಅಕ್ಷಯ್ಯಾರೂ ಚಾರೋಪಾತ್ಯ ಲಕ್ಷಣಂ ||

ಎಂದಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಮಹಾಭಾರತ ಶಾಂತಿಪರ್ವದಲ್ಲಿಂದೆಡೆ ಆಚಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಮೂತಿದೆ :

ಅಕ್ಕೋಧಾ ಸತ್ಯವಾತು ಸುವಿಧಾಂಗಿ ಕ್ಷಮಾ ತಥಾ
ಪ್ರಜನಃ ಸರ್ವಾಧಾರೇನು ಲೌಕಮದ್ಯೋಹ ನವತ
ಅರ್ಜುನ ಧೃತಿ ಭರಣು ವಸ್ಯತೀ ಸಾರ್ವವರ್ಣೀಶಾ |.....

ಕೋಪ ಬೆಳೆದರೆ, ಸತ್ಯವನ್ನೆ ಮರೆವುದು, ನ್ಯಾಯವಾದ ಪುಟಿಕೆ, ಕ್ಷಮೆ, ವ್ಯಭಿಚಾರ ಮಾಡದಿರುವುದು, ಶುಚಿತ್ವ, ದ್ರೋಹ ಮಾಡದಿರುವುದು, ನೇರವಾದೆ, ಭೃತ್ಯ ರಕ್ಷಣೆ-ಇವೇ ಆಚಾರ-ಆಚರಣೆ. ಜಾತಿಯ ಅಪಕಾರದಿಂದ ನೆರೂವದ ಒಡಕಿನ ಕೋಪಿಯನ್ನು ಪರ್ಮಿತಿಯನ್ನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಸುಧಾರಿಸಲು ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಕ್ಷೋಣ ಸಾಧನೆ ಅಗತ್ಯವಲ್ಲವೆ ? ಪರಿವಾಹರು ಪ್ರಾಮೋಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಇಂಥ ಆಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕರ್ಮ-ನಡವಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ದೈಹಿಕ, ಮಾನಸಿಕ ಶುಚಿ (ಅದು ತರುವ ಪರಮಾರ್ಥ) ತುಣು ಮುಖ್ಯ. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸ್ವೈಕಿ, ಪುರಾಣಸಂಪದ ಶುಚಿಗಿ ಮಹತ್ವವಿತ್ತಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಅನೇಕ ಪಂಚಾಂಗಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ನಾವು ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆ ಇಡೀ ಆವರಣವ ತುಚಿ, ಕಪ್ಪಿನ.....ರೂಕ್ಷದೀಧಿತಿಯಿಂದ ಭೂಭೂವಸ್ತುವ ಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ರಾಜಾಧಿರಾಜರಾದರೂ ಪುಷ್ಪಿಗಳೆದುರು ಬರುವಲ್ಲಿ ಶುಚಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮೆತ್ತೆ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಪಾದಪೂಜಿಸಿಗಾಗಿ ಮಾರ್ಜಿ ಗಳಿಗೆ ನಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತರೀದದಲ್ಲಿ ತುಚಿ ನೆಲವದ, ಪರಮಾತ್ಮನಾದವ, ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮೋಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ಅಧಿಕಾರದ ಇಲ್ಲ. ಮಹಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ತತ್ವ ಪ್ರತಿ ಪಾದನೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವಂತೆಯೆ, ಸಿದಾಚಾರ ಕುರಿತು ನರೂಪಿಸಿದಾರೆ. ಅದನ್ನೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಎಂದರು, ಆಚಾರ ಎಂದರು. ಒಬ್ಬರೆ ಆಚಾರ ಎಂದಾಗ, ಆಚರಣೆ ಮೂದಲು ಎಂಬ ಭಾವ ಒಡಕೆ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರ ನೇಮ-ನಿಷ್ಠೆ-ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷ. ಶುಚಿಯನ್ನೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ "ಮಡಿ"ಯೆಂದು ಕರೆಯುವ ರೂಢಿ. ಆದರೆ "ಮಡಿ" ಎಂಬ ಈ ಎರಡಕ್ಷರದ ತಟ್ಟು ಅದಮ್ಯೋ ಕಾಲದ ನೆಲೆಗೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ, ಅದರ ಬಗ್ಗಿನ ಪ್ಯಾಪ್ಯಾನೆ, ನಿರೂಪ ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳಿದ್ದಾಗಿ ಆದರೆ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಸುವಂತೂ ಒಂದು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಸಂಕುಚಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿರುವುದೂ ಕೋಪನೀಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

'ಮಡಿ' ಎಂಬ ತಟ್ಟು ಪರಿವಾಹರು ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥ ನೀಯುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ, ಹೊರಗಿನ ಮಡಿಯಂತೆಕೊಂಡು ಅತ್ಯಗತ್ಯವ ಅದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಲದು. ಅದರಿಂದ ಪವಿತ್ರತೆ ಬರುವುದಿದ್ದರೆ, ಅಂತಃಶುಚಿಗಿ ಬೇಕಿತ್ತು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ? ಏನು ಶುಚಿಯನ್ನೇ ಅದಕ್ಕೂ ಒಂದು ಕೈ ಮಿಗಿಲು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಅಂತಃಶುಚಿಗಿ. ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮಸ್ತೋತ್ರ, ಉಚ್ಚರಣೆ, ಭಕ್ತಿಯಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಹೊರಗಿನ ಮಡಿಯೊಂದಿಗೆ ಆಚರಿಸಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಪಾವಿತ್ರ್ಯದ ಪ್ರೀತಿಯೆ ಮೇಲೆ ದಿವ್ಯತೆಯ ಅನುಭವ, ಅನುಭವದ ತಾನಾಗಿಯೆ ಒಡಮೂಡಿ ಬರುವುದೆ. ಇದ್ದಲ್ಲದ ಹೊರಗಿನ ಮಡಿ ಪರಿವಾಹರು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯಾಯರು : ಅದು 'ವಿಚಾರ ಶೂನ್ಯವಿಚಾರ', 'ಶಾಂತಿಕೆ', 'ಕುಮಾರ', ಎಂದೆಲ್ಲ ಕರೆದಿದಾರೆ. ಕ್ರಮದಿಯೆಲ್ಲವರಿಗಿ-ಗಂಡಾಗಲಿ, ಹೆಣ್ಣಾಗಲಿ-ಮಡಿಯ ಮನುಷು ಕವಿದು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಆ ಮಡಿ ಬರೀ

ಗಡಿಯಡಿ ಆಗಿ ಮನೆ ಮಂದಿಗೂ ಅವತ್ತು, ಕೆಳವಳಿಯರವೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ನೀರು ಪಾಕದಷ್ಟು ಪಾಕದ್ದು, ವೈಶ್ಯಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು, ವೈಶ್ಯಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು, ಗಾಯಾಪ್ತಿ ಉಪ್ಪಾರಗಳೆಂದು ನಡುವೆಯೂ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಮತ್ತೆ ನೀರನ್ನು ಮಾರ್ಜನ ಮಾಡಿ ಕೊಂಬ ದ್ರವ್ಯ ನಿಜಕ್ಕೂ ಇವರು ಭ್ರೂತಿಯೇ ಬೇವರೆಯೆನಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. "ಮಂಥ್ಯ ಮಂಥದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪದ್ಧತಿ ಬಿಡಬೇಡಿ, ಬಿಟ್ಟು ಕೆಡಬೇಡಿ" "ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳೆಲ್ಲವೂನಡುವೆಯೂ ಇಲ್ಲನವೆ ! ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸೋ ಬರ್ತಾಗಾದ" "ಸತ್ಯ ಜಗತಿಯ ಮಂಥನದಷ್ಟು, ವಿಶ್ವತೋಮಯವಿ ನೀನೆ ವಿಶ್ವತತ್ವಕ್ಕೂ ನೀನೆ, ವಿಶ್ವತೋ ಬಾಹು ನೀನೆ ವಿಶ್ವತೋ ಪಶ್ಯನೀನೆ", ಎಂದೆಲ್ಲಾ ಡಿಂಡಿಮಾಡನ್ನು ಬಾಜಿಸಿದ ಹರಿಯಾದಾಸರೂ ಮಡಿ ಕುರಿತು, ತಮ್ಮ ನಿಲುವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಿಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಾದಿರಾಜರ ನುಡಿಗಳಂತೆ ಆಚಾರ ನಡವಳಿಕೆ ಕುರಿತ ಒಂದು ಚಿತ್ರಣವನ್ನೆ ನೀಡುತ್ತದೆ.

"ಏನು ಶವಭವ ಮಾಡಲೇ ಮತವು ತಿರಿದೆಂದು" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವರ ನೀರವೈಷ್ಣವ ನವ್ಯ ಅಧಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಂತಿದೆ ಮಂದಗಾ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ :

ಏನು ಶವಭವ ಮಾಡಲೇ ಮತವು ತಿರಿದೆಂದು !
 ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಮ್ಮತವೋ ಜ್ಞಾನಿಃ |
 ಪರಮಂಧ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಾಧಿಕೇಂದ್ರಂ...
 ಪರಮತ ಜಾಲಗಳು ಮೇದ ವಿರುದ್ಧವೆಂದೆ...
 ಭಾಗವತಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಬಹುಭಾಗ್ಯವೆಂದೆಂದೆ...
 ಭಾಗವತ ನಿಂದಕೆಗೆ ಬಹುಪರಿಹವೆಂದೆಂದೆ...
 ಪರಲೋಕ ಸಾಧನೆಗೆ ತಾರತಮ್ಯ ಮತವೆಂದೆ...
 ಹರಿದಿನಕೆ ಮರೆಂದಿನ ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದೆಂದೆ...
 ವಿದಿತದೈವಗಳೊಳಗೆ ವಿಷ್ಣು ಉತ್ಪಮನೆಂದೆ...
 ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಳಗೆ ಅಬಾಜನಂಭವೆಂದೆ...
 ಗುರು ಮಂಥ್ಯರಾಯೇ ಆತ್ಮ ರಕ್ಷಕರೆಂದೆ...
 ಸರಿ ಪಯವದನವೇ ಅನಿಂತಗುಣಭೂರ್ಜನೆಂದೆ...

ಇಲ್ಲಿ ಶಂಕೆ, ಧರ್ಮದ ಜಾತಿ, 'ಹರಿದಿನ'ದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಬಂದಿದೆ. ಏನಾದರಿಯನ್ನು ಹರಿದಿನ, ಹರಿಮಾನದ ಎಂದೆಲ್ಲಾ ಹರಿಯೆಂದೆಂದೆ ಮಾಡಿಕೆ, ಇಲ್ಲಿ ಏನಾದರಿಯೆಂದೆ ಉಪವಾಸ ಕಟ್ಟಿಸಿಟ್ಟುಗಿ ಆತರಿಸುವುದೂ ಒಂದು ಆಚಾರ. ಇದು ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದ ನಡವಳಿ ಎಂಬುದೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮರೆತು ಹೋಗಿರುವಂತಿದೆ. ದಶಮಿಯೆಂದೆ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಲಾಟ ಮಾಡಿದರೆ ಆ ಆತ್ಮ ಪಾಪನಿವಾರ್ಯವೆಂದೆ, ಸಂಪದೇಶೇ ಅಂದೆ ಏನೂ ತಿನ್ನದೆ ಮರು ದಿನವಾದ ಏನಾದರಿಯೆಂದೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರಾಚಾರಿಯಾಗಬೇಕು. ಇದು ನಿಯಮ, ಅಂದೆ ಇರುವೆ ನಿರಾಚಾರ ವ್ರತ, ಉಪವಾಸ (ಜಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸನುತಿ-

ಉಪವಾಸದೊಂದಿಗೆ, (starvation)-ತಿರಿಯುವಿಕೆ-ಅಲ್ಲ. ಹೊಟ್ಟೆ ಖಾಲಿ ಬಿಟ್ಟು ದೇಹೇತುಬದಲಿ ಅಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸು ದ್ವಿಗುಣಿಯೂ ಗಾಂಧೀಜಿ ಉಪವಾಸ ಕೈಗೊಂಡುದೆಂದೆಂತಲೂ. ಉಪವಾಸದಿಂದ ದೇಹ, ಮನಸ್ಸು, ಎರಡೂ ಶುದ್ಧಗೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ ಓದಿಯೂ ಪ್ರಜ್ಞಾಶಿಲಿಸುತ್ತವೆ ಮೆರೆಯದಿದ್ದಾದರೂಯೆಂದೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಊಟ ಮಾಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗೋಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದ್ವಾದಶಿಯೆಂದೂ ಉಪವಾಸದೊಂದಿಗೆ ನೆರೆಯೂ ಪದಾರ್ಥ, ಮನುಷ್ಯ ಬಳಸಿದ ಸಾರು. ಇವು ಹಿಂದಿನ ದಿನ ನಿರಾಹಾರದಲ್ಲಿ ತರೀರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಯಾಗಬಹುದಾದ ಒತ್ತವಿಕಾರವನ್ನು ಪ್ರತಮನಗೊಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಉದ್ದಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಸಹಜವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅರೋಗ್ಯದ್ವಿಗುಣಿಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸದೊಂದಿಗೆ ಎಂದಾಯಿತು. ಇದು ಸದಾಚಾರವೇ ತಾವೆ ? ಇಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಕೆವಲವಿರುವುದು, ತರೀರದ ಆಹಾರ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಮನಸ್ಸು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊರಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಆಗ, ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಧಾನ-ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಎಂದೂ ಅರ್ಥ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟೆಯೆಂದೂ ಆಹಾರ ಪುರುಕುವುದಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಊಟ ಮಾಡುವ ನಿಯಮ, ಆಹಾರ ಆಗಿಯೆಂದಿ, ತೀರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತನ, ಮಧ್ಯ ಮಧ್ಯ ನೀರು ಕುಡಿದು ಜೀರ್ಣರಸ ದುರ್ಬಲಗೊಳಿಸಿದುದಿವಿ, ಇವೆಲ್ಲದರ ಜತೆ ಊಟ ಮಾಡುವಾಗ ಮಂತ್ರಿಯೊಂದಿಗೆ ಆಹಾರವನ್ನು ಮನಸ್ಸು ಜೀರ್ಣರಸದ ಮೂಲಕ ಸರಿಯಾಗಿ ತಲುಪಿಸಲು, ಅನುಕೂಲ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜೀರ್ಣರಸಿಯೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತದೆ. ಪರಿವಾಸದ ಅರೋಗ್ಯ ಕುರಿತ ಪಾಠವನ್ನು ಭರ್ವದೊಂದಿಗೆ ಬೆರಸಿ ಹೇಳಿದಾರೆ, ಎಂದೆನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆ ? ಇವೆಲ್ಲ ಸದಾಚಾರವೆಂದೆಂದಿಗೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಗಿಗಳೂ, ಹಾತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಭೇದವೆನಿಸುವುದು ಹಿತವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. "ನೀವು ವ್ರತವೆ ಸಾಧಿಸಿ ಎಂದೆನ್ನಿಸುವುದು, ಎತೆನ್ನಿಸುವುದು ಮಾಡಿದರೂ ಪಾಡಿದರೂ ಲೋಕದೊಳಗೆ ಇದೆ. ನೀವು ಸಾರುತ ಪ್ರೀತಿಯೆನಿಸಿ....."ಎಂದೂ ಎಂದೆನ್ನಿಸುವುದು ಕುರಿತ ವಿಷಯವೆನಿಸುವುದು ಪಾಡಿದಾರೆ.

ವಿವಾದಿಯ ಅಚರಣೆಯನ್ನು ಮಹತ್ವ ನೀಡಿರುವ ವ್ರತ, ಪ್ರೀತಿಯಾದ ಸೇವೆ, ಪರಿವಾಸ ದೊರಕಿಸುವ ಗುರುಭಕ್ತಿಯೆ. ಇದರ ಜತೆ ನಾವು ವಿವಾದ ಮಾಡುವುದಾದ ವಿಷಯದ ಭಕ್ತಿಯೆ-ಪಾಡು ಎಂದೆನಿಸುವುದು ಹೆಸರಲ್ಲಿ ನೀರು ಪ್ರೋಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಾರುವ "ಹಾರುವರ ಮಡಿಲಿಕ್ಕೆ" ಇದನ್ನು ಕನಡದೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ವಾಗಿಯೆ ವಿವಾದ ಮಾಡಿದಾರೆ. ಪುರಂದರರು, ವಾದಿಯರು, ವಿಷಯದೊಂದಿಗೆ, "ಮಡಿ ಸುಳಿಯೆ"ಯನ್ನು ಬರದು ನಿಡಿದಾಗಿ ವಿವಾದಿಯ ಗೋಪಾಲದೊಂದಿಗೆ, ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರು ಹೀಗೆ ಪರಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ವರಿಸಿದ ಈ ಮಡಿಯ ಮುಸುಕಿನ ಅಚ್ಚಾನದ ದೆವ್ವ ಮುರಿಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ, ತುಳಗೊಳಿಸಿ, ವಿಷಯದ 'ಕಾಯದ ಪಾಡು ಮನಸ್ಸು' ಮಡಿ ಸುಳಿಯೆ ಬಹುವಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣವಾದುದು ಅವರ ಅನೇಕ ಕೈಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲದರ ವಿವಾದವಾದ ಸಮಾಜ ನಾವು ಮನೋಭಾಗದೊಂದಿಗೆ

ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಹಾಗೂ ಮಂಡಿಯಂತೆಯೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕ, ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಕಾರಕ ಅದ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ದಾಸರು ಮನಗಾಣಿ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಯಾರೂ ಬೇಕಾದರೂ ಆಚರಿಸಬಹುದು. ಮುಂಜಾವಿಗೆ ಎಳುವಿಕೆ, ಎದ್ದ ಸಂತರದ ದಿನಚರಿ, ಅಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ದಾಸರ ಹದ್ದಿನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಎಳೆಯಲೆಯಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದೆ.

ಕನಕದಾಸರ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಭಾವ, ಬಸವ ಯೋಗದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನೂ ಧಿನ್ನವಲ್ಲ. ಅಂದಿಷ್ಟು ಸಮಾಜದ ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿ ಕನಕದಾಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನೂ ಜಟಿಲಗೊಂಡಿತಷ್ಟೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ-ಪರೋಕ್ಷ ಕಾರಣ, ವಿಜಯನಗರದವರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿಶೇಷ ವರಸ್ಥಾರ, ಗೌರವ ಇದನ್ನು ಬೇರೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅನ್ನಸತ್ಯ. ಅಲ್ಲಿ ಸುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದ "ವಿಭಿರಾಜ ಬಳಗ"ದಂತಿದ್ದ ಬೊಳ್ಳು, ಹೊಟ್ಟಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ತಂದೆಮಾತು ಕುರಿತು ಕನಕದಾಸರು ತಮ್ಮ ಮೂಲಕ ಕಾವ್ಯವಾದ "ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ"ಯಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನಾ ಗಿಯೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೇ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ಉನ್ನತಅಧ್ಯಯನ, ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೂ ವಿದ್ಯೆ, ಕ್ಷತ್ರಿಯೋಚಿತ ಶಿಕ್ಷಣ. ಈ ಜಾತಿ ಭೇದದಿಂದಾಗಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮೇಲೂ ಕೀಳು, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ-ಅತ್ಯಜರು, ಇತ್ಯಾದಿ ಭೇದ ಭಾವನೆ ಬಲವಾಗಿ ಬೇರೂರಿತು. ಕೆಳವರ್ಗದವರ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಸ್ಥಿತಿಯಂತೂ ಮೋಹನೀಯವ ಆಗಿತ್ತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕೀಳುಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಜನ, ಮೇಲೂವರ್ಗದವರ, ಶ್ರೀಮಂತರ ದಮನ, ದೌರ್ಜನ್ಯ, ದಬ್ಬಾಳಿಗೆ ಈಡಾಗಿ ನಿರಂತರ ತೋಷಣೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಬಾಹುರ್ವರ್ಗಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಬೂರು ಚೂರಾಗಿ, ಬೆಳೆದ ಜಾತಿ-ಉಪಜಾತಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ಛಿದ್ರಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿತ್ತು. ದೇವಾಧ್ಯಯನ, ಪೌರೋಹಿತ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾವ್ಯ ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಮೀಸಲು. ಬಸವೋನ್ನತರು ಹಾಗೂ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಆನೇಕರು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಕ್ರಾಂತಿ, ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಳವರ್ಗದ ತೋಷಣೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿತೆಂದೆನಿಸಿದರೂ ಮತ್ತೆ ಹರಿದಾಸರ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ (ಸು : ೧೪-೧೬ ಶತಕ) ಮೊದಲಿಗೆ ಬೇರೂರಿದ್ದ ಪಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೆ ಮತ್ತೆ ಬೆಳೆದು ಮುಂದರಿವವು. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರ, ತೊದ್ದವರ್ಗದ ಅಂತರಗದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಮಿಡಿದಿದೆ. ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳಾದ ಕನಕದಾಸರು, ಮೊದಲಿಂದ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಮೇಲಿದ್ದವರು ವಿರೂಪದಕ್ಷಿಂತ, ಸಾಧನೆಯ ಹಂತ ವಿರಿಯು. ಕೀವಲ ಹುಟ್ಟು ಜಾತಿಯಿಂದಲೇ ಉತ್ತಮ ಅಥವಾ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆನ್ನಲು ಕನಕಪ್ರವೇ ನಿರತರನ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಧನೆ, ನಡೆನುಡಿ, ಮನವಿಷಯ ಗುಣ, ವರ್ತನೆ, ಇವೆಲ್ಲ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಉತ್ತಮಾಧಮ ನಿರ್ಧಾರದಲ್ಲಿ ಮೇಲೂವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ

ಮಾತೃಕೃತ್ಯ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಶ್ರುತ್ಯನಾಗಲಾರ : ಜಾಗೇ ಆಕಸ್ಮಾತ್ ಕೇಳುವೆಗಾದಲ್ಲಿ ಪಂಚಿ ದಾತ ಜಾತಿಯಿಂದಲಿ ಕೀಳಾಗಲಾರ-

"ಜನಕರವೆಂಬೆಸೆರಲಿ ಜಗ
ನಾಥಮಾಡಿದ ೭ನೆಯ ಪರೀವಣಿಯು"

ಎಂಬ ಕನಕದಾಸರ ಕೃತಿ ಕುಲ ಕುಲವೆಂದೂ ಹೀಗೆಲೆ ಕರ್ಮಕರವು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದು : "ಕುಲ ಕುಲ ಕುಲವೆಂದೂ ಹೊಂದಿದಾಡದಿರಿ । ನಿಮ್ಮ ಕುಲದ ನೆಲೆಯೆ ನೆನಪಾದರೂ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಾ ।" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ ಕವಕ, "ಕುಲವ್ಯಾವುದು ಸತ್ಯಸುಖವ್ಯಕ್ತ ಜನರಿಗೆ... ಆತನೊಲಿದ ಮೋಲಿನಾತದ ಕುಲವಯ್ಯ" ಎಂದು ಹೇಳುವವರ ಮಾರ್ಗ ಸತ್ಯಲ ಸಂಪಾತನೆಯ ಹೆಮ್ಮೆವಡುವ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಆಗಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಿ ಯಾದವರಿಗೆ ಸತ್ಯ, ಮಾನವೀಯತೆಯ ಕುಲ ಪರಮಾತ್ಮ ಬಾರೋ ಎಂದು ಕರೆವಾಗ ಬೇರೆಯವನಾರೊ ಯಾವ ಕುಲ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದಮಾತು. ಪರಿ ವಕ್ತೃ ವ್ಯಕ್ತಿತೆ, ಮಾನುಕ ಪ್ರಮಾಣ್ಯತೆ-ಭಕ್ತಿಯ ಅಳವು ಗವ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾತೆಯ ವಿಜಾ ಅಕ್ಕುಕ ಪಂಚಿ ಪರಿವಕ್ತೃತೆಯ ಅಜ್ಞಾನವ ಮೂತಿಗಿಲ್ಲ :

ಅರ್ಥಮು ಒಡಿದವರಲ್ಲ ತಿರುಣಮು ಛಾರಿಗಳ ।
ನನ್ನಾಥಕವಿಲ್ಲದವರಲ್ಲ ಛಾರಿಮಾರಿ

ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಕನಕಣ್ಣ, ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳು ನೋಡಿ :

ಮಾನ್ಯದಿರು ನೀರೊಳಗೆ ಮುಳುಗಿ ಜವತವವ ಮೂಡಿ
ಮದವಾಪ್ಯ ವ್ಯಾಜಗಳೊಡೆಡಿ ತಿಳಿಯು ।

ಜಾಗಿ ವರ್ಮಿಯಾರಿಗೆ ಭ್ರಮಿಸಿ ಕಣ್ಣಿಯದಂಥ ।
ನೀತಿ ತಪ್ಪಿದವರಲ್ಲ ದೇವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕೃಷ್ಣ ೧೧

ನನ್ನನಾಮವನುಪ್ಪಿ, ಜಾತೆ ಕೈಯಲಿ ಒಡಿದು ।
ಗುಟ್ಟದಲಿ ಜನಿತವ ಗುರುಪರಿಯವ ।
ಕಿಟ್ಟಿಲಾಗವ ಕೂಗಿ ಹೊಟ್ಟಿಯು ಹೊರೆಯಂಥ
ಮೊಟ್ಟೆ ಗುಣಮಗಳಿಲ್ಲ ಪರಮ ವ್ಯಕ್ತವರೇ ೧೨

(ಮೂರು ಒಡಿಯವ ನೀರೊಳಗೆ ಮುಳುಗಿ ಜವಮಾಡಿ
ಛಾರಿದತಾಪ್ಯದಿಗಳೆ ಓಡಿ - ಎಂಬುದು ಮೂವರು ಕೈಯದು ಪಾಠಾಂತರ)

ಅಜ್ಞಾನಿಯಾ ಎಂಬ ಅರ್ಥಮು ಅರಿಯುವ ।
ಮುಲ್ಲಾಪಾತ್ಯದ ನೆಲೆಯ ಮುನ್ನದಿಡುವೆ ।

ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಕೊನೆ ಬೇರೇನು ಬಾಂಧವರಂತೆ |
 ಶತ್ರುಗಳಿಗಿಂತ ನಿರಾಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು |
 ದೇವತೆಗಳೆಂದೇನು ಅನುಭವ ತಿಳಿಯದೆ |
 ಅಗಲಿದಾಗ ನೆರೆಯ ಗುರುಗಳೆಂದೇ ||
 ಜಗದ್ಗುರುಗಳಾದ ಪೂಜ್ಯಾಚಾರ್ಯರುಗಳ |
 ಭವಿಷ್ಯ ಮುನ್ನೋಟದ ವಿವರಗಳೆಂದೇ ||೩||
 ಮೇಧಾಪಿಯು ಕರಿಯ ಗೋಪಾಲಿಯು ಕರಿಯು |
 ಅನಿಯಮ ಕೊಡುವುದು ಕವನ ಮಾಡಿ |
 ಪಾಪವೆಂದು ಗುರುಪಿತನು ಪೂಜ್ಯಾಚಾರ್ಯರುಗಳ |
 ಮೇಧಾಪಿಗಳು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಅಪರಾಧಿ ||೪||
 ಅನುಭವದ ನೆರೆಯು ಅಪ್ಪಾಂಗವೆಂದೇನು |
 ಮೂರು ಮೂರ್ತಿಗಳು ಮೂರು ಕಡೆಗೆ ನಿಂತಿ ||
 ಕಾರುಣ್ಯವಿಧಿ ಕಾನನವೆಂದೇನು ಕವನ |
 ಸಿಂಧು ಭವಿಷ್ಯದವರಿಗೆ ಯಾವನು ಕೊಡುವುದು ||೫||

ಇಲ್ಲಿ ದೇವತಾಪೂಜನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಲೋಕವಾಸಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕೇವಲ ಜಾತಿ ಪಾಂಚನ, ಪಾಪ ಪ್ರವರ್ತನದ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯನ ವಿಷಯ ಅಂತರಂಗದ ಅರಿವಿನ ಬೆಳಕನ್ನು ಅರಿತ ಗುರುಗಳು, ಪಂಚವೇಂದಿಯ ಸಮಾಜ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಂತ್ಯಜರನ್ನು ಕೊಂದು, ಪಂಚವೇಂದಿಯ ಪುತ್ರಿ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ನೆಗೆದು, ಪಾದವಿಡಿದು, ಪಾದವಿಡಿದು, ಎಂದೂ "ಮಡಿಮಡಿ" ಯೆಂದೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚುಗೂ ಪಾಪವನ್ನು, ಪಂಡಿ ನೀರು ಪಂಡಿವೀರು ಎಂದೂ ನೀರನ್ನು ಬೆರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಕೊಂದು ಕೊಡುವುದು ಜಾನ್ಯ ಪದವಿಯ ಗುರುಗಳಾಗಿ ನಡೆದಿದ್ದಾರೆ ಒಂದು ಕೆಲಸ ನೆರವನ್ನು ಕಾಗಿ ನೆರೆಯಾದಿಗಳೇನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ನೆರೆಯವರೊಂದು ಬೇಡಿ "ಪೂಜ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಕಡೆಗೆ ಹೋದ ಪೂಜ್ಯ | ಪೂಜ್ಯವೆಂದೇನು ಕಳೆವಳಿ ಮೂತ್ರವು | ಬಿಡುವಳಿಗಿ ಬಂದಿರುವುದಾಗಾದ ಬಂದಿ ಪಂಚವೇಂದಿಯು || ಅಲ್ಲದೇನು ಮಂಚಿಯವರ ಪೂಜ್ಯವೆಂದೂ ಪೂಜ್ಯವೆಂದೇನು ದೇವತೆಗಳೆಂದೂ" ಎಂದೂ ನಡೆದಿದ್ದಾರೆ (ಇದು ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕಥೆಯೇನು ಮಾತ್ರವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಂದೇನು) ಪೂಜ್ಯ ಪೂಜ್ಯ ಯಾವುದು ಪೂಜ್ಯ ? ಪಂಚವೇಂದಿಯ ಪೂಜ್ಯವೆಂದೇನು ಉತ್ತಮ ಅನ್ನವಾದುದು ಮೇಳವೆಂದೇನು ಮಾಯವ ಪೂಜ್ಯವೆಂದೇನು ಅದು ಪೂಜ್ಯವೆಂದೇನು ಪೂಜ್ಯವಾದುದು ಅಲ್ಲವು ? ಇದು ಕೆಲವೆಂದೇನು ವಿನಯವೆಂದೇನು ನಡೆದಿದ್ದೇನು. ಎಂಬುದೇನು ಎಂಬುದೇನು ಎಂಬುದೇನು ? ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತ ವಿವರವು ಕಂಡಿದ ಪಾಪವು ಕಂಡಿದ ಎಂಬುದೇನು, ಎಂದೇನು ಕೊಟ್ಟು ದೀಪಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಳವೆಂದೇನು ಕರ್ಮವನ್ನು ಕೇವಲ ಮಾಯವ ಅಂದ ಕೈ ಅನ್ನವು ಅನ್ನವೆಂದೇನು. 'ಎಲ್ಲವೂ ಪದವಿಯವರು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿ | ಗೋಪಾಲವಾಗಿ'

ಪಾಡುತೂ ವರ್ಗಗಳೆಂದಕ್ಕೆ ಕೇಳಿಟ್ಟು ಪಾಡಿದೆ. ಹರಿವಾಸರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಒಗ್ಗ ನೂರಿ
ವೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರವಾಸರೊಂದ ಹಿಡಿದು ಕ್ರಿ. ಶ. ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಜಗನ್ನಾಥರಾಯ
ರವರವರೆಗೆ

ಮೊಲೆಯ ಮೊಲೆಗಿಹನೆ ಉರೋಳಿಬ್ಬದೆ
ಸಲೆ ಕಾನ್ಯವನು ತಿಳವು ಬಲ್ಲವರು ನೋಡಿ ||೧||
ಭಾಳದಲಿ ಭೂತ ಭಂಡಾರವಿಡದವ ಮೊಲೆಯೊ |
ಕೇಳಿ ಸಲೆಪಾಪ್ಯವನು ತಿಳಯದವ ಮೊಲೆಯೊ ||
ಅಳಾಗಿ ಅರಸಿಗೆ ಕೈಮುಗಿಯದವ ಮೊಲೆಯೊ |
ಸೂಳೆಯರ ಕೊಡುವಾತನೇ ಪುಟ್ಟ ಮೊಲೆಯೊ ||೧||
ಅಣಿಯನು ಮೋರಿ ಫಾಣಿಗೆ ತಪ್ಪುವವ ಮೊಲೆಯೊ |
ಲೇನು ಉಪಾಧಿಗಳೆರೆಯುವವ ಮೊಲೆಯೊ ||
ಮೋಸದಲಿ ಪ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಮುನಿಯುವವನೇ ಮೊಲೆಯೊ |
ಮುನಿಯುವವನು ಮನು ಮೊಲೆಯೊ ||೨||
ಕೊಂಪು ಬೂವನು ತಿರುಗಿ ಕೊಡಲಿಯುವವ ಮೊಲೆಯೊ |
ಭೂವನುಕುಳಾಯುವವೆ ಮೊಲೆಯೊ ||
ಗಂಜೆ-ಮೊದಲ ವನುವ ಭೇದ್ಯವವ ಮೊಲೆಯೊ |
ವನುವುಬೈಗಿ ನೆವೆವ ಯೆಡಿಮೊಲೆಯೊ ||೩||
ವರಧವೆ ವರಸಿಗೆ ಅಳುಕಿಯವನೇ ಮೊಲೆಯೊ |
ಗುರು-ಹಿರಿಯರು ಕಂಪು ಎರಗದಿಟ್ಟವ ಮೊಲೆಯೊ |
ಅರಿತು ಅಪಾರವನು ಮಾವದಿಟ್ಟವ ಮೊಲೆಯೊ |
ಪುರಂದರವಿಡವನು ವೆವೆಯುವ ಮೊಲೆಯೊ ||೪||

ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವರೊಳೆಂದಷ್ಟೆ ಕೆಲವರಾದ ನಿಂದವೆ ಇಲ್ಲ! ಪುರಂದರವಾಸರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣತೆಯನ್ನೂ
ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಭಾಳದಲಿ ಭೂತ ಭಂಡಾರವಿಡದವ ಮೊಲೆಯೊಂದೆಂದಷ್ಟೆ
ವಲ್ಲಿ; ಆದರೆ ಅದು ಹಾಗಲ್ಲ. ಪುರಂದರವಾಸರಂಥ ವರವನಾತ್ಮ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಹರಿವಾಸರಿಗೆ
ಪಾತಿ ಕುಟುಪಾವ್ಯವೂ ಹಿಗ್ಗು-ಕಿಗ್ಗು ತರುವುದಿಲ್ಲ; ಆದನ್ನವರು ವಾನ್ಮುಗೂ
ತಾರರು. ಪುರಂದರವರೈರ ಪೂಜಾತತ್ವ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿ :

ಮೊಲೆಯೊ ಒಂದಾನೆಯೊ ಒಳಗೆ ದೇವರಮಾಡಿ |
ಗುಣಗೂ ಗುಣಿಯವಾರಿಸುವೈರೇತತಯೊ |

ಪೂಜಿಸ ಕೊಡ ಬೊಲೆಯಲ್ಲವೆ !
 ಮೊದಲಿದ್ದ ಮೊಲೆಯವ ಒಳಗೆ ಬಟ್ಟಟ್ಟುಕೊಂಡು !
 ಇದೇನು ಮದ್ದು ಸ್ತ್ರೀಪುರಂದರಮಠ !

“ಪಲವು ಓದಿದರೇನು ಪಲವು ಕೇಳಿದರೇನು ! ಜಲಮೊಳಗೆ ಮಂಳುಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ರೇನು !
 ಲೆಲುವ ದೇವನೊಳು ಎರಕವಿಲ್ಲದವಕೆ.....” ಎಂದವರೂ ಪುರಂದರರ.

ಪರಿವಾಸರು ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಗೌರವ ತೋರಿದರೂ ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಕುರುಡು ನಂಬಕೆ, ನೇಮದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪ ಹೇಳುವಿಕೆ, ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಜಾತಿಯನ್ನು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಹೀಗೆಳೆದರು. ಭಕ್ತಿವರ್ಣಾಶ್ರಮದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕನಕನಿಗಾಚಾರ್ಯರ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಪುರಂದರ-ವಾದಿರಾಜಾಚಾರ್ಯರೂ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು, ಗೀತೆ ನಾರದ ಭಕ್ತಿಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವೆ, ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಗೆ ಯಾವುದೆ ಜಾತಿಯಿಲ್ಲದಂ.

“ಕುಲದ ಮೇಲೆ ಮೋಗ ದೇವ ಮನುಷು ! ಕುಲವಿಲ್ಲ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ !
 ಅಪಕುಲವಾದರೇನು ಅಪನಾದರೇನು ಅತ್ಯ ಛಾಸನಕಮಾಲೆ”

ಎಂದು ನುಡಿಯುವ ಪುರಂದರರ “ಕನಕದಾಸನ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಸಮಾನ್ವಿ ದಯಮಾಡಲು ಮಂಜವನರಲ್ಲ ದೂರಿಕೊಂಬುರು” ಎಂಬ ಕೃತಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಗ ನೆನಪುಂಪ್ಪಿತ್ತು ಅನ್ಯಾಯ, ಉಪಚುಳವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿಸುತ್ತದೆ, ಅಂಥ ಅನೇಕ ರಚನೆ ಕಾಲಾಗರ್ಭ ಸೇರಿದ್ದಾತು ಕನಕನ ನೋವಿನ ಕೊಗನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ಅವನ ಕೃತಿಗಳೂ ಅದೇ ಕೊಪ ಕಂಡಿರಬೇಕೆಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಜಯದಾಸರಂತೂ “ಹೋಲೆಯ ಸುಳಾದಿ” ಯೆಂಬ ದೀರ್ಘ ಸುಳಾದಿಯನ್ನೆ ಬರೆದು ಸಮಾಜದ ಒಣಜಾತಿಯವರನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿವಾಸರ ವ್ಯತ್ಯಿ

ಇದಿಷ್ಟು ಜಾತಿವ್ಯತ್ಯಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿವಾಸರು ವಿನೂತನವ ವಿವೇಚನೆಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಅವಲೋಕನವಾದರೆ ಇನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿವಾಸರಿಗೆ ಇದ್ದ ವ್ಯತ್ಯಿ ಕೋಪ ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅವಲೋಕಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಹನೀಕಾರಂಕ ಪರಿವಾಸರು ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಜಾಗೂ ಅವರ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ನೀಡರಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಪರಿವಾಸವಂಥ-ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ತೆರೆದಿತ್ತು, ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಎಷ್ಟು ಕಾಣುವಂಥವರು, ಒಬ್ಬರು, ಇಬ್ಬರು. ಪುರಂದರದಾಸರ ಹೆಂಡತಿ ಸರಸ್ವತಿ ಜಾಗೂ ಮಗಳಾದ ರುಕ್ಮಿಣಿ ದಾಸರವಳು ಅದರ್ಶವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆಂದು, ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಜಾಡಿದರೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ನವಕೋಟಿ ನಾರಾಯಣನಿಂ

ಲೋಭಿಯಾಗಿತ್ತು ಹೀನಪ್ಪ ಸಾಯಕೆನನ್ನು ಪ್ರರಂದರದಾಸರಾಗಿ ಮಾಡಿದವಳೆ ಅವರ ಪತ್ನಿ ಸರಸ್ವತಿ ಹಾಗೂ ಅತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗುಣಗಳು. ಇವನ್ನು ದಾಸರ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ:

"ಅದರ್ದೆಲ್ಲ ಒಳಿತೆ ಅಯಿತು ನಮ್ಮ ತ್ರಿಧರ ಸೇವೆಗೆ | ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ಕಾಯಿತು
..... ಹೆಂಡತಿ ಸಂತತಿ ಸಾವಿರವಾಗಲಿ ದಂಡಿಗೆ ಬಿತ್ತ ಹಿಡಿದಿದಳೆಯ್ಯೋ...."

೧೮ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೆ ಪಳವನಟ್ಟಿ ಗಿರಿಯಮ್ಮ ಪರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹಾಡಿದಾಳೆ. ಗಿರಿಯಮ್ಮನಿಗೆ ಗೋಪಾಲಬಾಸರೂ ರಂಗೋಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಲಗೋಪಾಲನ ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಪರಿವಾಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯೆರ ಬಗ್ಗೆ ಅಂಥ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೆನ್ನಬಹುದು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆದರೂ, ಅವರು ಹೆಣ್ಣು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಲು ಅವಳಿಗೆ ಅನಕಾಶದೊರಟಿ, ಕೊಡುವ ದಿನೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರವಿಂಸಲಿಲ್ಲ; ಹೆಣ್ಣು ತಾಯಿ, ಕುಲಸತಿ ಎಂದಷ್ಟೆ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೆ ಹೆಣ್ಣು ಹೊನ್ನು ವಾಣ್ಣು ಇವೆಲ್ಲ ಅಕ್ಕಿರ, ಭಂಗುರವೆಂದೂ ಸಾರಿದರು. ವೇದ, ವಾಚಸ್ಪತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ "ಸತ್ತೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವುಹೊತೆ" ಎಂಬ ನುಡಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಹೆಣ್ಣಿನ ಹೀಗ್ಗುವಂತಿ, ಸ್ವಾಯ ತೀವರ್ಷನ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನಂಬಲಿಲ್ಲ. ಮಂಕುತಿಯ ವಾಣಿಕ್ಯ ಹೆಣ್ಣು ಅಡ್ಡಿಯೆಂದೂ ಹಾಡಿದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕೆಂಡರೆ ದ್ವೇಷವಿತ್ತು ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸಿದರರು. ಅವಳು ಪವಿತ್ರಳಾಗಿರಬೇಕು, ಒಳ್ಳೆಯ ಬಾಳೆಪಾಳೆನಂತೆ ಅವಳ ಗುಣಸ್ವಭಾವ ಸಿಂ ಯಾಗಿರಬೇಕು. ಅವಳು ಪರಪುರುಷನನ್ನು ವಂದಬಲ್ಲೂ ನೆನೆಯದೆ ಪತಿಗೆ ಹೆನ್ನನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಲೆಯುವ ಪಂಗಡನ್ನು ನಂಬಬೇಡೆನ್ನುತ್ತಾರೆ ಪರಿವಾಸರು. "ಗುರುಹಿರಿಯರಲಿ ನಮ್ಮತ್ತೆ, ಭಯಗೌರವದಿಂದಿರಬೇಕು". ಪರಿವಾಸರು ಘೋಷಿಸಿರುವುದೆ ಹೀಗೆ: ಹೆಣ್ಣು ಪಾರ್ವತಿದೇವಿ, ಅರಂಭತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಂತೆ ಕರಣೆಯ ನೆಲೆಯಾಗಿ ಸಾಗರದಂತೆ ಪವಿತ್ರ ಬೀದನ ನಡೆಸಬೇಕು. ಇದು ಪರಿವಾಸರ ಹೆಣ್ಣಿನ ಬಗೆಗಿನ ನೋಟ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವರು ಗಂಡನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಲ್ಲ. ಪರಸತಿ ಗಳಂಪರವನನ್ನು ಬೋಧಿಸುವವನೆಂದು ಬೈದಿದ್ದಾರೆ. ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣು ಇಬ್ಬರೂ ಪರಸ್ಪರ ಋಣಾಂಶದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಪರಿವಾಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪರಿವಾಸರು ಹಾಗೂ ತರಣಾಬ್ಬರೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮಾಜದ ನಡತೆ, ಪರ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಸದಾಚಾರಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದಾರೆ. "ಮಂಜುಡ್ಡಿ ಯಲ್ಲದವನಿಗೆ ಮಂತ್ರೆದ ಫಲವೇನು | ತನು ಶುದ್ಧಿಯಲ್ಲದವಗೆ ತೀರ್ಥದ ಫಲವೇನು ? ಹೊಡಗೆ ವಿಂದಂ ಒಳಗೆ ವಿವಾಹವೆವನ ಕಂಡು ಬೆರಗಾಗಿ ನಗು ತ್ತಿದ್ಡೆ ಪ್ರರಂದರವಿವೆಲ...." ಸದಾಚಾರ, ಹಿಲವಂತಿತಿ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಗೌರವ. "ಆಚಾರವಿಲ್ಲದ ಪಾಲಗೆ, ನಿನ್ನ ನೀಚಬುದ್ಧಿಯ ಬೆಡಂಜಾಲಗೆ" ಎನ್ನುವ ಪ್ರರಂದರರು ಪರಿಯನ್ನು ನೆನಸುವುದೆ ಸದಾಚಾರವೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಉನ್ನತಿ-ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ಗಮನಿಸುವುದೂ ಸದಾಚಾರವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಮಹನಕಾರರು

ಮೇಳದ "ಭಲವೇಕು ಪರಣಾಗಿ ಪರನತಿಯನೊಲ್ಲವೆಂಬ" ಎಂಬಂತೆಯೆ ಹರಿವಾಸರೂ ರಾವಣಾ, ನಮಂಕ, ಕೀಚಕರ ಉದಾಪರಣೆ ನೀಡಿ ಪರನತಿಗೆ ಕಣ್ಣು ಹಾಯಿಸಿ ಕೊ ಬೇಡಿರೆಂದೂ ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮನುಷ್ಯ ಅಜಾರವಂತನಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ, ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಬುಲೆ ನಡವಬೇಕು. "ಮೂನಭಂಗದ ಮೂಡಿ ಮತ್ತೊನುಮೆತರೋಗ" ನೆಂಬಂತೆ, ಎದುರೂ ಹೀಗಿಳಿಯ ಅನಂತರ ಉಪೇಶಿಸಿದರೆನು ಪ್ರಯೋಜನ. ಇದನ್ನೆ ಮಚನಕಾರರು "ಇದಿರ ಪಳಯೆಂಬು ಬೇಡ" ಎಂದದ್ದು. ಪರಿವಾಸ-ಶರಣರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ. ಅಂತರಂಗತಂದ್ಡಿ-ಬಹಿರಂಗ ತಂದ್ಡಿ ಮನಗೊಟ್ಟು ನಡೆದವರು. ಕಿಚ್ಚಿಸ್ತಧಾವದ ಜನರನ್ನೆ ಜಾಲಿಯ ಮರಕ್ಕೆ ಮೋಲಿಸುವ ದಾಸರು "ಜಾಲಿಯ ಮರದಂತೆ ಜನರು ನೆರಳು ನೀಡರು, ಮಣ್ಣು, ಮೂ ಕೊಡವ ಮುಳ್ಳು ಮರದಂಥವರು ಅವರು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಜಾರವಂದರೆ ತಂದ್ಡಿ, ಹಾಗೂ ತಾಳೆ, ತಪಸ್ಸು-ಅಪಾರತಂದ್ಡಿ. ತಮದಮಾ, ಅನಂತರ ಯೋಗ ಹೀಗೆ ಒಂದು ಕನು ದಿವ್ಯತ್ವಕ್ಕೇರಿಸಿಕೊಂಬು ಜಾಡಿ. ಆದನ್ನೆ ಶರಣರು "ಮಯೆಯಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮಾ ಯಾವುದಯ್ಯ" ಅಂದದ್ದು. ಮಯೆಗೆ, ಮೂನಮಿಯಂತೆಯೆ ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ಪರಿವಾಸರು ತುಂಬ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. "ಧರ್ಮವೇ ಜಯವೆಂಬ ದಿವ್ಯಮಾತ್ರ" ಈರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ತನ್ನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ತಾಳೆಯೇಡದ ಸಹಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ತಿಳಿಸುವ ದಾಸರು, "ತಾಳುವಿಕೆಗಿಂತ ತಪವು ಇಲ್ಲ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ವಾದಿರಾಜರು. ಪ್ರಮಾಣದ ಎಷ್ಟು ಧರ್ಮ ಹೇಳುವುದೂ ಇದನ್ನೆ, ಸಹನೆ, ಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ಉತ್ತಮ ಅರೋಗನೆ, ಕ್ರಿಸ್ತನೇ ತನ್ನನ್ನು ತಿಳುವಿಗಿರಿಸುವಾಗ "ಬೇವರೆ, ಅವರನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು, ತಾವೇನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆಂದೂ ಅರಿಯದವರು" ಎನ್ನಲಿಲ್ಲವೆ ?

ಪ್ರರಂದರದಾಸರು ನುಡಿಸ ಬಗೆಯೆ ಬೇರೆ :

"ಮರಿಯ ನೆನೆಯದ ನರಜನ್ನವೇಕೆ"

ಪರಿಯ ಕೊಂಡಾಡದ ನಾಲಗೆಯೇಕೆ-ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ಈ ಸಾಲುಗಳೆ ।

ಸತ್ಯ-ಶೋಕವಿಲ್ಲದ ಅಜಾರವೇಕೆ ।

ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನವಿನ್ನೇಕೆ ॥

ಧರ್ಮ-ಭಾವವಿಲ್ಲದ ದೇವಭೂತೆ ಏಕೆ ।

ಉತ್ತಮವಿಲ್ಲದ ಸುಧೆಯು ಇನ್ನೇಕೆ ॥

ಕ್ರೋಧವ ಬಿಡದಿಹ ಸಂನ್ಯಾಸವೇಕೆ ।

ಅಪರವಿಲ್ಲದ ಅಮೃತಾನ್ನವೇಕೆ ॥

ಮೇದ-ಶಾಸ್ತ್ರವಿಲ್ಲದ ವಿಪ್ರತನವೇಕೆ ।

ಕಾದಂಬರೆಯವೆಂದಿಗಿ ಗ್ಲಾಕ್ಸ ತಾನೇಕೆ ॥

ಅಚಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಮಡಿಯಂ ಬಗ್ಗೆ ವಿಜಯದಾಸರು ಸೂಚಿಸಿದರು :

“ಮಡಿ ಮಾಡಿಕೊಂಬ ಬಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕೊ ಮನುಷ್ಯ
ಮದುವಿಕೊಳಗಿನ ಅಂದಕ ಜಡವಲ್ಲವೆ
ಮಡಿಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬ ವಸ್ತು ತಾನೆ ಜಡವು
ಮಡಿ ಎಂತಾಯಿತು ಬೇಕೊ ಸದಾಚಾರನ ಎಂಬಂತೆಯೆ,

ಮಡಿ ಮಡಿ ಎಂದೆ ಮಂವನ್ನಾರು ಹಾರುತಿ | ಮಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿತೊ ಬಿಡನಾತಿ |
ಮಡಿಯಂ ನೀನೆ, ಮೈಲಿಗೆಯಾ ನೀನೆ | ಸುಂದರಿ ನಿನ್ನ ಮಡಿ ಬಿಡನಾತಿ.....
ಜರ್ಮಂವ ತೊಳೆದರೆ ಕರ್ಮಂವು ಹೋತುಂದೆ | ಪರ್ಮಂವ ತಿಳಿಯದೆ ಬಿಡನಾತಿ
ಬೊಮ್ಮನಯೆ, ಪುರಂದರವಿಜಯನ ಮಾಡಿ | ನಿರ್ಮಲದಿ ಬಾಳಲೊ ಬಿಡನಾತಿ ||
ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದರಿನ್ನೇನು ಫಲವೊ | ಮೌನ ಮಾಡಿದರಿನ್ನೇನು ಫಲವೊ |
ದಾಸ ಮಾಡಿದರಿನ್ನೇನು ಫಲವೊ | ಸ್ನಾನ ಮೌನ ದಾಸ ನಾನಾ ಕರ್ಮವೆಲ್ಲ |
ಭಾಸು ಅಂದೆಯದಲಿ ನೀನೆನ್ನ ಭಕುತಿಲಿ | ಪ್ರೀ ಸಾರಾಯಣಿಯೊ ನಾಮ |
ಅನಂದವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಕೊನೆ ನಾಲಗೆಯಂದೆ | ನೀನೆನೆಯೊ ನೆನೆಯೊ ಮನವೆ ||

ಪುರಂದರದಾಸರು ಬ್ರೂಟಾಟಕಿ ಜನರನ್ನು ಅವರ ದಂಭತನ ಕುರಿತು ಹಾಗೆಯವ ಬಗೆ ಗಮನಾರ್ಹ ಆದದ್ದು.

ಗೂಟಿಪಾವುವೆಕೊಡೆದೊ ಗುಂಟುತಂದೆಗೆ ಹಿಡಿದು |
ಗೋಟುಟತ ಭೋತರ ಮಡಿಯನುಟ್ಟು ||
ದಾಕುಗಾರಿಯಂತ ನಾ ಭರೆಯೊಳಗೆ ಬರಲೆನ್ನ |
ಬ್ರೂಟತನನ ನೋಡಿ ಪುಮಿನದಿರಿ ಜನರೆ ||1||

ಮಂಜುನ ಪುದ್ದಿ ಕುರಿತು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ಹರಿವಾಸರು ಸೂಚಿಸಿ ವಿನಿಮೋಕ ಮಾತು ಗಳಿಸಿ :

ಮಲವು ಕೊಳೆಯಂ ಬಲ್ಲಂದೆ | ಮನವ ತೊಳೆಯದನಕೆ ||೨||
ಹಲವು ನೀರಿನೊಳಗೆ ಪುಣ್ಯ | ಹಲವಿದರಿನ್ನೇನುಫಲ ||ಅ.ಪ.||
ತನವ ನೀರೊಳಗಿದ್ದು ಫಲವೇನು |
ಮನದಲ್ಲಿ ದೃಢಭಕುತಿ ಇಲ್ಲದ ಮನುಷಯಂ ||

ಅಂತೆಯೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಮತ ತಂತಮ್ಮ ಅಚಾರಕ್ಕೆ ಮಂಜುನ ಇತ್ತೀರವ ಹಾಗೆ ಹರಿ
ದಾಸರೊ ಓಡಿದಾರೆ : ಹರಿವಾಸನಾದವನಿಗೆ, ಮೈಷ್ಯವನಿಗೆ, ಮಂಜುನಿಷ್ಯನಿಗೆ ಅನಂ
ಸನಿಯಬೇಕಾದ ಅಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಜಯದಾಸರು ಅಪೇಕ ಸೂಚಿಸಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.
ಗೋಪಾಲದಾಸರು ವಿಜಯದಾಸರ ಪಠದಲ್ಲಿ ಮುಂದರಿದು ಅಚಾರಕ್ಕೆ, ಹರಿವಾಸ
ಭಾವಕ್ಕೆ, ಮಾರ್ಪ್ಪ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ತುಂಬು ಮಹತ್ವವಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಿಯ ವೆವೆಯೆ ನಾಲಗೆ ಪಾವನ. ಸದಿವಂವೈಯಂ ಭಂಜಗೆ ಪಾವನ |
 ಉಂದಿ ನಾಭಿಗೆ ನಾನುವನಿದೆ ಪಾವನವೊ |
 ಕೊರಗೊಳಂ ಶ್ರೀಕುಲೋಮಣಿ ನಳಿನಾಶ್ವವು ಇರೆ ಪಾವನ |
 ಪರಮಂ ವೈಷ್ಣವರೀರಗದ ತಿರಪಾವನವೊ ||

ಪರೇ ಗೋವಿಂದಾ' ಎಂದೇಳಂ ಪತ್ತಪತಾರವ ಪೇಳಂ |
 ಮೂಡಲದೊಗೆ ನಡೆ |
 ಗೋವಿಪ್ಪ ಕುಳಿಸಿಗೆ ಎರಗಿ ಓದಂ |
 ವೈಯತ್ಕದಲ್ಲಿ ತ್ತುಗಾವನಿಟ್ಟು |
 ಮಲ-ಮೂರ್ತ್ಯಂಗಳ ಬಿಟ್ಟು |
 ಗಂಧಪರಂಪರೆಯೆಂದು ಪುರಂದರವಿಲನೆನ್ನ ||

ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಧುನಿಕ ದಿವ್ಯ ಕ್ರಮಿಸಾಹಸ್ಯಂತ್, ಕಷ್ಟಲ ವಿಸರ್ಜನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ
 ಅನುಸರಿಸಿದರೆ ಪರಿಸರ ಪುದ್ಧ ಆಗಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ದಾಸರು ತಿಳಿಯ ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.
 ಹತ್ತೈದು ಗಳಿಗೆಯ ಪೇಲೆ ಮತ್ತೈದು ಬರಲಿದ್ದು |
 (ರಾತ್ರಿಯಾದಂ-೨೦ ಭಾಳೆ)

ಚಿತ್ತಪನ್ನೆಯನ ಚಿತ್ತದಿ ಧೇನಿಸಿ |
 ಅತ್ತಲುದಯಕ್ಕೆ ಗಳಿಗೆ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಎದ್ದು |
 ನಿತ್ಯ ಸ್ನಾನವ ಮಾಡಿ ಆದಿತ್ಯಗರ್ಭಾವನೀಯೆ |
 ಉತ್ತಮಂ ಜನಕೆಲ್ಲ ಮೆತ್ತಿದ ಪಾಪಗಳನ್ನು |
 ಉತ್ತರಿಸುವೆನೆಂದ ಪುರಂದರವಿಲ ||

ಸ್ನಾನವಿಧಿ :

ಎರಡಂಗಳಿಗೆ ಬೆಳಗು ಇರಲಂ ಗೃಹಸ್ಥಗೆ ಸ್ನಾನ |
 ಕರವ ಮುಗಿದಂ ಮೂಡಂ ಸಂಕಲ್ಪವೇದ |
 ಪರಮವುಣ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾರ್ಥವರ್ತಮೆಂದಂ |
 ಪುರಂದರವಿಲನು ಮೆಟ್ಟ ಪಾಲಿಕುವ ||

ನೀಲವಸ್ತ್ರವಾಗದಂ ನಾರಿಯಂ ತಾರಿಯಾಗದಂ |
 ಕಾಲ ಮೂಡಂ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಾಲವಸ್ತ್ರವಾಗದಂ |
 ಆದ್ರ್ವವಸ್ತ್ರವಾಗದಂ ಅಷ್ಟೈ ಶ್ರೀಪುರಂದರವಿಟ್ಟುಲನ ||

ಅಂದವಿಲ್ಲದ ಅಶಕ್ತನಿಗೆ ಒಂದೇ ಆರಿವೆಯೆಂದ
 ಮೈದೊಳೆದಂ ಮಾಡಿಯೆಟ್ಟು ನಾವಂಗಳಿಟ್ಟು |
 ನಿಂದ ಹೀಗಲೆಂದಂ ಮಾಡಿದ ಪುನುಲಂಗೆ...

ಸಂಧ್ಯಾವಂದನ ಕಾಲ :

ಪಕ್ಷತ್ತಿಗಳ ಕಂಡ ನರನಿಗೆ ಉತ್ಸವಸಂಧ್ಯೆ ।

ಪಕ್ಷತ್ತಿ ಒಂದೆರಡು ಕಂಡ ನರನಿಗೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಸಂಧ್ಯೆ ।

ಪಕ್ಷತ್ತಿ ಒಂದನೂ ಕಾಣದ ನರನಿಗೆ ಅಧ್ಯಮಸಂಧ್ಯೆ ।

ಪಕ್ಷತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟ ನರನನು ನಾರಾಯಣ ।

ಪುರಂದರವಿಠಲ ಬಿಡುವೆ ।

ಕಂಡ ಸೂರ್ಯಗೆ ಸಂಧ್ಯೆ ಕಾಣದ ಸೂರ್ಯಗೆ ಸಂಧ್ಯೆ ಭೂ-।

ವಂದೆಲದಿ ಮಾಡದಿರಲು ವನು-।

ತಾಂಕೆ ನೂರು ಹತ್ತಾ ಮೂಡಿದ ಪಾಪ-ಶ್ರುತಿಸಾರಂಕಿತೆ ।

ಪುಂಡಗಾರ ನರಗೆ ।

ನರಕ ಪಕ್ಷಮೆ ಎಂದು । ಅಂದೆತವತಿ ಪುರಂದರವಿಠಲ ಬೇಳ್ತೆ ॥

ಆಶವನ :

೧. ಆಕಳ ಕಿವಿಗೆ ಎದೆ ಅಂತ್ಯ ಹಳ್ಳವಾಗಿದೇಕೆ ।

ಉದ್ದು ಮಂಣುಗುವಂತೆ ಇರಬೇಕೆ ।

ನೀರು ಸಾಕಾಗದೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡವೆ ಸಾಕೆಂಬಷ್ಟು ಕುಡಿದರೆ ।

ಸಾಕಾರ ಪುರಂದರವಿಠಲ ವಂದ್ಯಸವೆ ಮಾಡುವೆ ॥

೨. ಹಲವು ಕವಳಗಳಿಗೆ ಹವಣ ಎರಡಾಡವನನ ।

ಮಲ -ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ಮಾಡು ಮೂರು ।

ನರಿದು ಉಂಡವೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ।

ಉನೆಯ ಸಂಗಕ್ಕೆ ಹನ್ನೆರಡು ।

ಅಲ್ಲೇಮೊ ಆವನು ಪುರಂದರವಿಠಲ ಆಶವನವನು ಮಾಡೆ ॥

೩. ಅಪೋಶನ ಅಧ್ಯಯನ ಆಶವನ ವನವಲು ।

ಪನ್ನೆದಗ್ನಿಯಿಂದ ತಾನೆ ವರ್ತಿಸಲು ।

ಅ ಪುರುಷಗೆ ಆದ ಪುಷ್ಕರಂ ಮಾಡಿದರು ।

ಅವತ್ತು ಕಂಡುಬಿಡುವ ಪುರಂದರವಿಠಲ ॥

ಹಸ ವಿಧಾಸೆ ।

೧. ಬಿರು ವನವಾಡಾ ಈ ಹಸವು ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಾರದಂ ।

ತೊಡೆಯ ಕೆಳಗೆ ಕೈ ಒಂದೆ ಮುಂದೆ ಕೈಬಾಡೆ ।

ಬಿಡುತೆ ಮಂತ್ರಾರ್ಥಗೋಡವರೆ |
 ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಒಪವೆ ವನವೆ | ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅಹಂದಯ್ಯಾ |
 ಒಡೆಯ ಪುರಂದರವಿಲವನೊಲಿಸಬೇಕಾದರೆ |
 ಹಿಡಿಯೊ ಈ ಪರಿ ಹೇಳಿದ ವಚನತತ್ತ್ವಗಳ |

3. ಅನಾವಿಶಾ ಮಧ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ಗೆರೆ ಆದಿ |
 ಇವಿತು ಮಧ್ಯಾಂಗಲಿ ಕೊನೆಗೆರೆ ಕೂಡೊ |
 ಪುನುಮೂರ್ತಿ ಪರಿಮಾಣ ಅಂಗುಷ್ಠದಿಂದಲಿ |
 ಎನಿಸು ತೋನಿ ಮೂಲ ಪರಿಯಂತರ |
 ಭವ ಜತ್ತು ಗೆರೆ ಒಪ ಪುರಂದರವಿಲಗೆ |
 ವನದಿ ಅರ್ಚಿಸುತ ಗಾಯತ್ರಿಒಪವೆ |

2. ಮಧ್ಯಾಂಗಲಿಯ ಮೇಲೆ ಪೂಜಿಸುವಿಟ್ಟು |
 ಒದ್ದ ಅಂಗುಟವೇನೆಬೇಕು |
 ತಿದ್ದಿ ಅಂಗುಲಿ ಪಂಚ ಬೊಗ್ಗಿಸಿ ಇರಬೇಕು |
 ಭದ್ರವಾಗಿ ನಿರಿಸಿ ನೀರು ಸೋರವೆ ಗಾಯತ್ರಿಯೊ
 ಒಂದಿ ಪೂರ್ವಕದಿಂದ ಗೈಯೊ ತರಿದಬೇಕು |
 ಪಂಚದ್ದು ಮೂರುತಿ ನಮ್ಮ
 ಪುರಂದರವಿಲವನ್ನ | ಎದ್ದದ್ದು ಗೋಡುಪ ಬಗೆ ಕಾಣಲಬೇಕು |
 ಎಡದ ಕೈಯಿಂದ ನೀರ ಎತ್ತಿ ಬಲದ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟು |
 ಕುಡಿದರೆ ಆಗದಾಭೋಜನಕೆ ಮಂತ್ರದೊ ಮದ್ಯ |
 ಎಡೆಯನ್ನ ಗೋಮಾಂಸವೆಂದೊ ಶ್ರುತಿಸಾರಂತಿದೆ |
 ಪೂಜವಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಂದರವಿಲವನಾಜ್ಞೆ

ಆಚಾರವೆ ವಿಧಿಗಳವೇಕವನ್ನು ದಾಸರು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಂದರೆ ನೀವೆ ನಂದಿಸುವಾರದೊ. ಅದು ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಕೆಲಸಾತನವಂತೆ, ಪುರಂದರವಿಲವನ ನಿರೂಪಣೆಯಾದೊ. ಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ಪಾದೋದಕವ ಹೆಸರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವೇದ ಪಾಠಾಯೋ ಧ್ಯಾನ ಕೇಳದಿದ್ದರೆ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮೀಶ್ವರಸ್ವರೂಪರ ವನವೊವುದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಆ ವನ ಶ್ರುತಾನಕೆ ನಮೆ ಎಂದೊ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಅಗತ್ಯ ಕರ್ಮಗಳಾದ ವೇದಕರಾವ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮಂತ್ರೂರ್ತಕ್ಕೆ ವಿಳಿಬೇಕು. ಇದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಸದಾಚಾರ ಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೆಳಗಿನ ರೂಪವೆ ಎಳುವುದೊ. ಶ್ರೀಮಾದಿರಾಜರಂತೂ, ಭಕ್ತಿಭಾವನೆಯಿಂದ "ಬೆಳಗ ರೂಪದಿ ಬಾರೊ ಪರಿಯೆ ಬರಣ | ತೊಳೆದು ಜಲದಿ ತೀರ್ಥಪಾನ ವನವೊವೆನೊ" ಎಂದೊ ಬೊಬೊ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಾರುವ ಪರಿ ಗಮನಿಸಿ:

ತಾನು ಬಾರಿಸುತ್ತಿದೆ ಕೇಳಿಹರಿದಾಸರಲ್ಲು । ತಾನು ಬಾರಿಸುತ್ತಿದೆ ಕೇಳಿ ॥೨॥
 ಹಾಸುಮಂಜು ಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆಯಲಿ-ಹಗಲಾ-ಗಾರುಳಿ
 ಹೇಸರಗತ್ತಿಯಂತ ಹೊರಳಿ-ಪ್ಪಿಯಾಗೂಡ
 ಬೇಸರದೆ ನಿತ್ಯವು ಉರುಳಿ ।
 ಈ ಪರಿ ಕಾಲವ ಕಳೆದೆಯೊ ಕಾಲ ಸೆ- ।
 ವಿವಿವಾಯಿತಾಯಿತು ಎಂದೀಗಲಿ.....

ಆಚಾರರಲ್ಲಿ ಬೂಟಕಿ, ದಾಂಭಕತೆ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದೆಯೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರ
 ಒಂದಂ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಸದ್ಭಕ್ತ ಮಂಗಳಸುಪ್ಪಿಯವರ ಸಂಕ್ಷೇಪ :

ಎಲ್ಲಾಸು ಬಲ್ಲವೆಂಬವರಲ್ಲು, ಅವಗುಣ ಬದಲಿಲ್ಲು ॥೧॥
 ಸೊಲ್ಲೆಗೆ ತರಣರ ಕಥೆಗಳ ಹೇಳುತ
 ಅಲ್ಲದ ನಂದಿಯನು ನಂದಿಯಂದಿರಲ್ಲು
 ಕಾವಿಯನುಬ್ಬು ತಿರುಗುವಿರಲ್ಲ ಕಾವುವ ಬಿಡಲಿಲ್ಲು ।
 ನೇಮ ನಿಷ್ಕಗಳ ಮಾಡುವಿರಲ್ಲ ತಾವು ಬಿಡಲಿಲ್ಲು ।
 ತಾವೊಂದರಿಯದೆ ಆಗವು ತಿಳಿಯದೆ ।
 ಪ್ಪಾನತ ಕುಳಿಯಲಿ ಬೀಳುವಿರಲ್ಲು ॥೨॥

ಗುರುಗಳ ಸೇವೆ ಮಾಡುವಿರಲ್ಲ ಗುರುತಾರಲಿಲ್ಲು ।
 ಪರಿವರಿ ದೇಶವ ತಿರುಗುವಿರಲ್ಲ ಪೂರೆಯವರಿನಿಲ್ಲು ॥
 ಅರಿವೊಂದರಿಯದೆ ಆಗವು ತಿಳಿಯದೆ ।
 ಪರಕ ಕೊಪದಲಿ ಬೀಳುವಿರಲ್ಲು ॥೩॥

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಎನಿಸುವಿರಲ್ಲ ಹಮ್ಮು ಬಿಡಲಿಲ್ಲು ।
 ಸುಮ್ಮನೆ ಯಾಗವ ಮಾಡುವಿರಲ್ಲ ಸುಳ್ಳನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲು ॥
 ಗಮ್ಮನೆ ಪುರಂದರವಿಶವನ ಪಾವಕೆ । ಹಮ್ಮು ಬಿಟ್ಟು ನೀವರಗಲೆ ಇಲ್ಲು ॥೩॥

ಇಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಸಾಲು ಸರ್ವಥಾ ಗಮನಾರ್ಹ. ಹಮ್ಮು ಹಮ್ಮನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.
 "ಅಪಂದೂರ ತನ್ನೆ ವರಾಂಭೋಷ ಯಂಗ್ಗೆ : ಪ್ರಕಾಶವೊಗೊತ್ತಿದನು ಸೇವಾಂ
 ಕರೋಮಿ" ಎಂಬ ವಿನಯವ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಬೇಕಾದ್ದು. ಆದೇ ಅವನ ಸದಾಚಾರ ದೈವ
 ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ವಘ. ಮೊಟ್ಟಂತ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಂದರರು ಪಂಡಿತರನ್ನು "ಪಿಂಜಾಂಡ
 ದೊಳಗಿನ ಗುಡನ ಕಾಣದೆಯೆ ಮುಂಡೆಯರಾದರು ಪಂಡಿತರಲ್ಲ" ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಮನ
 ಕಾರದ ಪ್ರಭಾವವೂ ಗುರುತಿಕ್ಕೊಪ್ಪಿದಾಗಿದೆ.

ಆಚಾರರಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ. ಅವನ್ನು ಕೂಡ 'ಉದರ ವೈರಾಗ್ಯವಿವು, ನಮ್ಮ ನವಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಲೋಕಭಕತಿಯಿಲ್ಲ' ಖಾಸರ, ಅದರಿಂದ ವಿನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಯೆಂದೆ ದಾಸರ ಘೋಷಣೆ. ಹೋದಾಸೆಯಿಲ್ಲ, ವೈರಾಗ್ಯ ನೆಟಿರುವವನನ್ನ ಕುರಿತು ವಿಜಯರಾಯರು, "ಹೋವೆ ನಿನ್ನೆಯ ಗುಣವ ನಾನೆಂತು ಬಾಣ್ಣೆ" ಲೆಂದು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮತಧರ್ಮಗಳ ಮರದಲ್ಲಿ ಆಚಾರರ ನೆವ ಹೂಡಿ ಕಟ್ಟಿ ಲೋಕನಾಥನ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಕಂಡೇ ಪುರಂದರರು "ನಗೆಯೂ ಬರತೀದಿ ಎನಗೊ" ದಿದ್ವಿ. ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಹೊಂದಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಪ್ರತಿಸೋಲ್ಲೂ ಅವನಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಸಾರ್ಥಕ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅಶ್ವೋತ್ತರ ಸಾಧಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಬಾಗ್ಯಾಧಿದಾಸರು. ತಮ್ಮ ಕೃತಿ ಯೊಂದರಲ್ಲಿ.

ಆಚಾರರ ಒಂದು ಅಂಗ, ಅತಿಥಿಸತ್ತಾರ ಸಹ, ಇದು ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಇದನ್ನು ಹರಿದಾಸರು ತಮ್ಮದೆ ಆದ ನೇರ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತ, ಅತಿಥಿ ಸತ್ತಾರದಿಂದ, ಅಪನಿವೇದ್ಯವೆಂದ ಪುರಂದರ ವಿಠಲನ ಪೂಜೆ ಗೈದಂತೆಂದು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.

೦. ಅನ್ನಪಾನಾದಿಗಳೇಯೊ ಅಭ್ಯಾಗತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ |
ಅನ್ನ ಪಾನಾದಿಗಳೇಯೊ ಆ ಬೆಂಡಾಲನವರಿಗೆ |
ಅನ್ನ ಪಾನಾದಿಗಳೇಯೊ ಅಂಥ-ದೀನ-ಕೃಪಣರಿಗೆ |
ಹೂವೆಗೆ ಹಾಗವನ್ನ ಕೂಸೊ ಪುರಂದರವಿಠಲಗೆ ||
೧. ಬೋಧನಾದರೂ ಬೆಂಡಾಲನಾದರೂ | ಬ್ರಹ್ಮವೈ-ತಿತ್ಯಭಾತಕನಾದರೂ |
ಅವನಾದರೂ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲಕೆ | ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ |
ತುಕೊ ಅನ್ನವನಿತ್ತು ಸ್ವಾಮಿ | ಪುರಂದರವಿಠಲಗರ್ವಿಸಬೇಕು ||
೨. ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲದಿ ಅವ ಒಂದು ಊಂಡರೆ |
ಸ್ವರ್ಗವೀವ ಪುರಂದರವಿಠಲ | ವೈಕುಂಠವನೀವ ||

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆಚಾರರ-ವಿಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆದ ದಾಸರು ಮನುಷ್ಯನ ದಿನ ನಿತ್ಯ ಕ್ರಿಯೆ-ಅವುಗಳ ಆಚರಣೆ ಕೂಡ ಗಮನಿಸದಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಆಚಾರರ ಲೇಖನೊಂದಿಗೆ ಅರೋಗ್ಯದ ಸೂಚನೆ ನೀಡಬೇಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಮಲ-ಮೂತ್ರ ವಜಾಯವಾಗ ಕರದಲ್ಲಿ ಜಲವಿದೆ |
ಮಲಕೆ ಸಮಾನ ಆದು ಶುದ್ಧವಲ್ಲ |
ವಿಲಾಸತೆ ಕರ್ಮವಾತರೊ ಹರಿಯ ನೆನೆಯ |
ಒಲಿದ ಪುರಂದರವಿಠಲ ||

ನಂದಿವ ರಿಂಗತೊಚಿಕೊಮ್ಮೆ ಗಂದಕ್ಕೆ ಮೂರುಂ ।
 ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯೆಮ್ಮೆ ಮಣ್ಣುಹಟ್ಟಿ ।
 ನೀರೊಳು ತೊಳೆದು ಬಲದ ಕೈಗೆ ಐದು ಮಣ್ಣು ।
 ಎದದ ಕೈಗೆ ಏಳು ಮಣ್ಣು । ಹೋಡುಪಾದಕ್ಕೆ ಐದೈದು ಮಣ್ಣು ।
 ಐದು ಕಡೆಯೆರಿಟ್ಟು ಪುರಂದರವಿಠಲ ಎನ್ನು ॥

ಹಲ್ಲು ಬೆಳಗುವಲ್ಲಿ ಬಲುಂ ಪ್ಪಕ್ಷವತ್ತೆ,
 ನೆಲ್ಲಿನಿಲ್ಲು ಮೆಪಾಲಯ ಪುಣ್ಯದಿವಸದಿ
 ಬಲ್ಲಿದ ಏಕಾದಶಿ ಪರ್ವದಿ ಅಮೂವಾಸ್ಯೆಯೆಲಿ ರವಿ-ಶಶಿಗ್ರಹಗಾದರಿ ।
 ಸೆಲ್ಲದಯ್ಯ ದಂತಕಾಪ್ಪ ಮದಿಸೆಗಳಿಗೆ ।
 ಗಲ್ಲಿಕ ನೀರಮಂಕೊಳೆನೆ ಹೆನ್ನೆರಣೆ ।
 ಬ್ಬು ಬುಧರಿಗೆ ಪುರಂದರವಿಠಲ ಒಲಿವೆ । ಇದನಾಚರಿಸೆ ॥

(ವೃಕ್ಷ ವತ್ಸ-ಬನ್ನಿ ಎಲೆ)

ಹೀಗೆ ಹರಿದಾಸರು ಆಚಾರಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಆಗುವ ಆರೋಗ್ಯಕರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಇಹ-ಪರಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಪಾದಿಯಾದ ವರ್ಷಾ ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ತಿಳಿಸುವ ಕೆಲವು ಶುದ್ಧೀಕರಣಕ್ರಿಯೆಗಳಂತೂ ನಮಗೆ ಎಂದೂ ವರ್ಷಾದರ್ಶಕ ಆಗುತ್ತವೆ. ಆಚಾರವೆಂದರೆ ಜನರ ಪಡೆನುಡಿ. ಪ್ರತಿದಿನದ ದಿನಾಚರ್ಮ, ಎಲ್ಲ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹರಿದಾಸರ ಈ ಆಚಾರ ವಸುನರಣೆ ಮುಢ್ಢಮೆತದ ಅನುಲಂಛಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಎನ್ನಿಸುತ್ತವೆ.

ಆಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಬರಹಕ್ಕಿದ್ದು ಒಲವಿರುವ ದೈವದೊಪಾಸಣೆ. ಹರಿದಾಸರ ಆರಾಧ್ಯದೈವ ವಿಷ್ಣು-ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ. ಅವನು ವಿಠಲನಾಗುಪುಪು, ತಿರುಪತಿಯೆ ಪ್ರೀನಿವಾಸನಾದಾನು, ಉಡುಪಿಯೆ-ಮನ್ನಾರಿನ ಕೃಷ್ಣನಾಗುಪುಪು, ಹಾಗೆಂದು ಆಪರಂ ಶಿವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ.

ಹರಿದಾಸರು ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸಕರಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ದೈವ ಸಾಕಾರ ಸ್ವರೂಪಿ : ವ್ಯಾಸ ರಾಯರ ಮನುಸಂಪೂಜಾ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ಅದೇಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಾಪೂಮಾನಸ ಪೂಜಾ ವಿರತರಾಗಿದ್ದರೆಷ್ಟೆ ಉ ವಿವರಿಸುವೆ ಇದೆ. ಮನುಸಂಪೂಜೆ, ಹರಿಯಂಪೂಜೆಗಳ ಫಲವೆಂದೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಧಾನ. ಇದಕ್ಕೆ ಮನುಸಂಪೂಜೆ ಪರಿಪಕ್ವತೆಯೂ ಆತ್ಮಗತ್ಯ, ಮನುಸಂಪೂಜೆ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಆಗಮೋಕ್ತ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವಿಕೆ ಹರಿದಾಸರಂಥ ಸರ್ಗೋಪಾಸಕ ರೊಬಂದನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ, ಸಾಕಾರ ಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿವಿಧ ಅವತಾರ

ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಪರಿವಾಸರು ಹಾಡಿಕೊಂಡಾಡಿದಾರೆ. ದೇವತಾಕಾರ ವೈವಿಧ್ಯ ವಾದಿ ಇತರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದಂತೆ, ಕೃಷ್ಣ ಲೀಲಾ ವಿಷೋದದ ಒಗೆ ಒಗೆಯ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಬಂಧದಾಸರಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕನಕದಾಸರ ಒಬ್ಬ ಪರಿಯ ಕಡೆಗೇ ಎಂಬುದು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಬಂಧದಾಸರ ಸಂಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರಾಕಾರವಾದಿಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಇಲು ಗಮನಿಸಿ :

ಲೋಕದ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ನಿರಾಕಾರವೆಂದೆನಲು ನಮ |
 ಗೇಕೋವಾದ ವಿವಾದ ಬರಿದೆ ಕಾಕರ ಕೂದೊಳಗೆ ||
 ಸಾಕಾರನನರಿಯದ ಮೂಢಾಕಾರದ ಕೂಡ ನಮ |
 ಗೇಕೋವಾದ ನಮಗಿದೇಕೋವಾದ |
 ಏಕೋವಿಷ್ಟು ಮೆಂಬ ಪ್ರಬಂಧದವಿಶಲ ನೀನಿರಲು |
 ನಮಗಿನ್ನೇಕೋ ವಾದ.....

ಪ್ರಬಂಧಿಯ ಪರಿವಾಸರು ಏಕದೇವತಾಸಾಸನೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ, ಒಂದು ದೇವೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕನಕದಾಸರಂತೂ ತಮ್ಮ ಕಾಲದ ಸವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತ ನಗಿದ್ದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪೂಜಾ ವಿಧಾನ, ವಾಮೋಚಾರ, ಯಕ್ಷಿಣಿಯರ ಪೂಜೆ, ಸಿಡಿಗೋಲಾ, ಕುರಿಕೋಣ ನೈವೇದ್ಯ ಧೂಪದೀಪಗಳಂತೆ | ಪರಮಾರ್ಥಕ್ಕಿಯ ವಾದಿ ಪೂಜಿಸು"-ರನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದಾರೆ.

"ಕುಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳದಿರಿ ಏಟ್ಟಿಗುಂಡಿವರಿ |
 ಏಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳದಿರಿ ಬೆನ್ನರಿಸಿದಿಯವು ||
 ಕುಟ್ಟಿ ತೂಗಿಕೊಳ್ಳದಿರಿ ಕರಬಕದಂತೆ |
 ಗುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗೋಪಾಲನ ಸ್ಮರಿಸೊ"

ಒಬ್ಬ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸುಲಾ ತನ್ನ ಸಂದೇಶ ಸಾರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಪದೆಯುತ್ತದೆ. ಪರಿವಾಸರನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಾಡಿ ಎಂದು ಸಾರುವ ನಿವಾಸರ ಏಕಮೇವ ಧ್ಯೇಯಂ ಪರಿ ಸರ್ವೋತ್ಕಮತೆ ಪ್ರಸಾರ ಪ್ರತಿಪಾದನ. ಪ್ರಬಂಧದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಏಕದೇವತಾಪಾದದ ಒಬ್ಬ ಪದಿಯದಿಂದ :

ನೀರಡಿಸಿ ಜಾಹ್ನವಿಯ ತೀರದಲಿ ಬಂದು |
 ಬಾವಿಯ ನೀರ ಕುಡಿಯುವ ಮಾನವರಂತೆ |
 ಪರಿಯ ಸಿರಿತರನಿರಲು |
 ಬರಡು ದೈವಗಳನ್ನೇಕೆ ಭಜಿಸುವೆ ಮನವೆ |

ಸುರಮಣ ಬೇಲೂರು ಚೆನ್ನಿಗರಾಯ |

ವೃಂದದರವಿವಲನಿರಲು |

ಬರಡುಜೈವಗಳನ್ನೇಳೆ ಭಜಿಸುವೆ ||

-ಇಲ್ಲಿ ವೀರವೈಷ್ಣವ ನಿಷ್ಠೆಯಿದೆ.

ಹರಿದಾಸರು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ತತ್ಕಾರೀನ ಸವನಾಟ, ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಹಿಮೆ ಅಚಾರ-ಸಂಪ್ರದಾಯ-ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ವಾಗಿಯೆ ಮತ, ದೇವಾಲಯಗಳ ಪಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು. ಏಕೆಂದರೆ ಇವರದೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು-ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಹೌದು. ಹರಿಭಕ್ತರಾದ ಹರಿದಾಸರ ಅರೋಲನದಲ್ಲಿ ಮತ, ದೇವಾಲಯಗಳ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ವದ್ದು. ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು-ಹಾಗೂ ಭಗವಂತನ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪ ವಿವಿಧಣೆಗಳ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದಾರೆ-ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿಯೂ ಅವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಅರ್ಪಣೆಗೈದಿರುವ ನಮಗೆ ಹರಿದಾಸರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಒಗ್ಗ ಕೆಲವು ಅನಿರೀತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿ ಗಮನಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತ ಕಾನ್ಯ ಹಿಂದೆಸರಿದು, ಶರಣರ ಮತದ ಚಳುವಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಮಾನ್ಯ ಆಗುವ ಸರಳಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಜನಪದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡು ಪ್ರಕಟ ಗೊಂಡುಬಿಟ್ಟು ಗಮನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಹರಿದಾಸರು ಅದೇ ಸರಳಗನ್ನಡ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕಂತ್ರಂಥ ತಮ್ಮ ಕೃತಿ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಸುಲಭ ವಾಗಿ ತಲುಪಲೆಂದೆ, ಅವನ ಮನ-ಹೃದಯದ ಜಾಗೃತಿ ತಟ್ಟಿಲು ಸಂಗೀತ ಗಣಾವೈಕ್ಯ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದ್ದು.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಎಂದಾಗ, ಸಾಹಿತಿ-ಕವಿ-(ಹರಿದಾಸರು) ತನ್ನ ಸವನಾಟಕ್ಕೆ ಮೊದಲಾಗಿ ಬದುಕಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುವ ಅಂಶ. "ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿ ತನ್ನ ರಂಜಕತೆಯ ಮೂಲಕ ಓದುಗರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ರಂತೆಯೇ ಅವರ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅದು ಉಪದೇಶಾತ್ಮಕ" ಎಂಬ ಮಾತು ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂಥದೂ.

ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಚನದ ರೀತಿಯ ದಟ್ಟ ಕ್ರಾಂತಿಯನುಭವ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಅವರು ಸುಧಾರಕರಾಗಿ, ಬೋಧಕರಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರೆ ವಿಶಾ, ಎಲ್ಲರ ಸಂಘಟನೆಗಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಸುವಿದಿತ. ಆದರೆ, ಕನಕದಾಸರು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ. ಅಂತೆಯೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನಿ, ಜಾಗ, ಔದಾರ್ಯ, ಅಧಿಮಾತನ ಜತೆ ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯ ಕೂಡ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಂಪ ಕುಲದ ಒಗ್ಗ ನುಡಿದ ಭಾಷ್ಯವೇ ಕನಕದಾಸರಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದೆ.

ವಾತನ ಕಾಲದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ, ಬದುಕಿಗಾಗಿ ಎನ್ನುವಂತಾಯಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯ ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯೇತರ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡ ಪ್ರಥಮ ಸಂದರ್ಭ ವಾತನಕಾರರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ನಂದಿವರೆ ಮಂತ್ರಿನ ಪಾದದಂತಿರಬೇಕು, ಮೂಲಕದ ದೀಪ್ತಿಯಂತೆ, ಸ್ವುಟಕದ ಪಲಾಕೆಯಂತೆ ಕೋರೈಸಬೇಕು, ನಂದಿವರೆ ಲಿಂಗಮಂಜ್ಜಿ ಅಹುದು, ಅಹುದೆನ್ನಬೇಕೆಂಬುದು ವಾತನಕಾರರ ವೈಚಾರಿಕ ಭೋರಣೆಯಾದದ್ದು ಒಳ್ಳೆಯದೆ. ಬಸವಣ್ಣ ಜನತೆಯ ಒಕ್ಕೂಡಿಸುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ಕ್ರಾಂತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತು. ಸಾಮಾನ್ಯನಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗಾಗಿ ಸ್ವಜನಗೊಂಡ ಸಂಧಿಕಾಲವಿದು. ಇದು ಪಂಪರಿಂದ ಜನಾಧಿಪತಿಯ ಆಗಿ ಸಮಾಜ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿಸ ತಿಳಿಸಿದ್ದು ಕೀರ್ತನಸಾಹಿತ್ಯ ಅಥವಾ ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಮೈಯ ಕ್ರಿಶಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಗುಣ. ಇದೇ ವಾತನ-ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸಮಾನ ವಿನೋದಮೂಲ. ತಾವು ಕಂಡ ಪಾತಿ, ತಾವು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯ ಆದಂತೆ ಸಮಾಜದ ತತ್ವಾಲೀನಗೊಂಡೋಪಗಳನ್ನು ತಂತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪರಾವರ್ತಿತ, ತಮ್ಮ ಕಾಲದ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇವಾ ಭೂ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನವಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶ. ವಾತನಕಾರರಿಗೂ, ಪರಿವಾಸರಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಬಂತಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವರು (ತಮ್ಮ ಕಾಲದ) ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ಏಳುಬೀಳುಗಳನ್ನು ತುಡಿತಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪರಿವಾಸರು ಕಂಡ ಸಮಾಜ, ಪುರುಷವೃಧಾನ. ಅಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಪ್ರತಿಪಕ್ಷ. ಮೂಯೆ, ಗಂಡಿನ ಸಾಧನೆಗೆ ಹೆಣ್ಣು ಅಡ್ಡಿ. ಇದೇ ಕೀರ್ತನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದು. ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊಡತೊಡೆದು. ಕೊಟ್ಟರೆ ಅವನು ಮೂರ್ಖನನ್ನುತ್ತಾರೆ ಪರಿವಾಸರು. ವಾತನಕಾರರ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಪುರುಷನಷ್ಟೆ ಹಕ್ಕಿತ್ವವು ಅನೇಕ ಪದಗಳೆಂದ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಪರಿವಾಸರ ಸಮಾಜ ವೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಯುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇನೂ ನಿಜ. ಹೇಗೋ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಿ, ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಸುಧಾರಣೆ ನಡೆಸುವುದು, ಹಿಂದಿನ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನೆ ಉಳಿಸಲು ಹೆಣಗುತ್ತಾರೆ ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತೊಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಜಾತಿ ವಿನೇ ಇರಲಿ, ಪರಿಭಕ್ತಿಯ ಭೂಮಿಣಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ತಾನೆ, ಅದರ ಅಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಾವೆಲ್ಲ ಒಂದಾಗುವೆಂಬುದು ಪರಿವಾಸರ ಅನಿಸಿಕೆ.

ನಮ್ಮ ಸಮಾಜವೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಬಸವಣ್ಣರಷ್ಟೆ ಬೇಕೋ, ದಾಸದಿನ್ನಷ್ಟೆ ಆಗಬೇಕೋ ಇವರು ಮಾತ್ರ ಒದಲಾಯಿಸದ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೆ ಇನ್ನೂ ಹೇಣ್ಣು ಹೆಣ್ಣು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವರು ಪಕ್ಷಿಭದ್ರ ಹಿಡಾಣ್ಣರು ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ನಂಬುವ ರತ್ನಸತನವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪುರುಷರದಾಗಲಿ ಅಹಿಂಸೆಯಂತೆ ನೀತಿ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದ ಹಾಗೆ ಸಮಾಜ ಸೋಗು ಹಾಕಿತು. ಕನಕನ ಮಾತಿಗೆ ಭಲೆ ಎಂದಿತು. ವಾದಿ ದಾಜರು ತಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯ ಆದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯೆಂಬುದು ಮಾಡಿದರು,

ಅನೇಕ ಇತರ ಪಂಗಡದವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಾಧ್ಯಮ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳವರೂ, ಅವರಿಗೆ ಧರ್ಮ ರೀಕ್ಷೆ ನೀಡಿ. ಆದರೆ ಈ ಸಮಾಜ ಮಂಡ್ಯೆ ತನ್ನ ಪೃಥ್ವಿ ತಾನಾಯಿತು, ಸ್ವಾರ್ಥ, ಕ್ಷೋಭಿತ ಸ್ವಭಾವ ಈ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕಾಣಿಸಿತು. ಯಾವ ಸುಧಾರಣೆಯೂ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ ಹಿಂದಿನ ಹಣಕಾಸುಗಳನ್ನು ಯಾವು, ಬಯಲಲ್ಲಿ ಉರಿಸಿದ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಯಾಯಿತು.

ಬಸವ-ಪುರಂದರದಾಸರು ತೆಂಬ ದೊಡ್ಡವರು. ಬಸವಣ್ಣ ತಾವಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಬಂದೂ ಆ ಜಾತಿಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದ. ಪುರಂದರದಾಸರು ತಮ್ಮ ಸಿರಿಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕೆಲವು ಧೂಳಿನಂತೆ ಝಾಡಿಸಿ, ಸಂಗ್ರಹ, ಏಶ್ವರ್ಯದ ಆಪಾಯ ಕುರಿತು ಘೋಷಿಸಿದರು.

ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸಬಹುದು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೊಂದೇ ಒಂದು ಕೃತಿಯ (ಅಥವಾ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ-ಎಂದು ಈಗ್ಗೆ) ಸಾಹಿತ್ಯಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಅಳಿಯುವ ಮಾಪದಂಡವಲ್ಲ. ವ್ಯಕ್ತಿಸಿಷ್ಟವಾದ ಭಕ್ತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ, ಸೌಂದರ್ಯ ನಿಷ್ಠೆ ಭಾವಗೀತೆಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ, ಸಾಮಾಜಿಕಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕಾಣಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವು ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹರಿದಾಸರ ಪ್ರಧಾನತಃ ನೀತಿ-ಭಕ್ತಿ, ಬೋಧಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. "ಜನವಾಣಿಯ ಬೇರು ಕವಿವಾಣಿಯ ಹೂ" ಎಂಬುದು ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಕಲ್ಪಾರಂಭವಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಆಚಾರ್ಯ ಏ. ಎಂ. ಕ್ರಿ. ಅವರ ಮಾತು. ಜನಜನ ಸಮುದಾಯದ ದೃಷ್ಟಿ-ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬದಲಿಸಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ತನ್ನ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಬಲ್ಲದು. ಇದಕ್ಕೆ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳೆ ನಿರರ್ಥಕ. ಅವರು ಜನತೆಯೆಲ್ಲರಳಿ ಬಂದ ಕವಿಗಳೆ, ಪ್ರಾಸಾದಿಕ ಭಕ್ತ ಕವಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿ ಹರಿದಾಸರ ಕಾಲದ ಸಮಾಜ ಚಿತ್ರಣ ಕುರಿತಾದ ವಿವರಣೆ ಮಂಗಳಿಸಬಹುದೆಂದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಹರಿದಾಸರದ್ದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಧನಮಾರ್ಗ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಗಿದ್ದ ಅತ್ಯಂತ ಜಟಿಲವಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ವೇದಾಂತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯ ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ವಿವಿಧ ಗೀತೆ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಡುರರಿಗೂ ಪ್ರಿಯೆ ಆಗುವಂತೆ ಹಾಡಿದ ಹರಿದಾಸಕ್ಕೊಂಕರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಹರಿದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆ-ಪದ-ಅನ್ವಯವಿರಿಯರಿಗೂ ಪ್ರಿಯೆ ಎನಿಸಿದೆ. ಹರಿದಾಸರ ಅದೋಲನ-ಸೌಮ್ಯ ರೀತಿಯದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ "ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ"ದಂತೆ ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಅಗ್ರಹವೂ ಅನಾಗ್ರಹ ಆಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವಂಥದು. ಪೂರ್ವಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿ, ಪರಿವರ್ತನತೀಲ ಆದ ಮಾರ್ಗ.

ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಹೊಸಮತ, ಧರ್ಮದ ಸೃಷ್ಟಿಆಗತ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ, ಅವರದು ವ್ಯಕ್ತ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಬದ್ಧ (commit) ಆದ ಒಂದು ಉಪಾಂಗವಷ್ಟೆ.

ಹರಿದಾಸರ ಯೋಗಿಕ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ

ಯೋಗ ಒಂದು ಬೀವನ ವಿಧಾನ ಹಾಗೂ ದೈಹಿಕ-ಮಾನಸಿಕ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಕಾಪಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಧನ. ಧರ್ಮದ ನೆಲೆಯಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಸಾಧನೆ ಯೆನ್ನು ಪದವನಾರ್ಥ ಪದದ ಒಂದು ಸೋಪಾನವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಭಕ್ತಿಯೂ ಒಂದು ಯೋಗ, ಕರ್ಮಯೋಗ, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡವೆ. ಹರಿದಾಸರು, ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ-ಯೋಗ ಎರಡನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಬಿಂಬೋಪಾನವೆ, ಯೋಗಿಕ ಸಾಧನೆಯ ಒಂದು ಪಂಕ್ತಿ. ಅದರ ಮೂಲಕ, 'ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಿ ಸಹಸ್ರಪಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಂದ್ಯವಾಗಿರುವ ಆ ಪರಮಪುರುಷನ ದಿವ್ಯ ದರೂಪದ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷಯವಾಸರು ಹಾಗೂ ಗೋಪಾಲದಾಸರಂತೂ ಬಿಂಬೋಪಾನವೆಗೆ ಬೆಳ್ಳು ಪ್ಲಾಮಂಖ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು ಅವರ ಸುಳಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಭೋದಿವಾಗ, ವಾಸನ ಪೂಜಾವಿಧಾನ ಯೋಗದ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಭಕ್ತಿ ಸಾಧನೆಯೆ. ಅನುಭಾವ ಪಂಥ-ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವಂತೆ, ತನ್ನ ಸರ್ವಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತಿಸಾಧಕ, ಭಕ್ತಿಯೆ (ಶರಣಾನುವಾದದ ಮೂಲಕ) ಮೂಲಕ ಹಲವಾರು ಪಂಚಗಳನ್ನು ಏರಿ ಕೊನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯಾದ ಅತ್ಮ ನಿವೇದನೆಯ ಪರಿಪಕ್ವತೆಯನ್ನು ತಲುಪುವುದರ ಮೂಲಕ ಅತನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆತ ಅನುಭಾವಿಯಾಗು ತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಭಕ್ತಿನ ಬೀವನದ ಚರಮ ಲಕ್ಷ್ಯ. ಈ ಅನುಭವ ಎಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಧಾರ್ವ ಸುಖಿ ನೀಡುವುದೋ ಅಷ್ಟೇ ಸಾಧಕನು ಕಷ್ಟ.

ಅನುಭಾವಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಮತಗಳ ಪರಿಧಾನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಹುಲಿವೆ. ತಿವಕರಾರು (ಮಠಪದಾರರು) ಅನುಭಾವವೆಂದು ಕರೆದಂತೆ ಹರಿದಾಸರು ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿದೆ. (ಪ್ರತಿತ-ಆಕ್ಷಂಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಾದ್ವನ್ನೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿಸಿಕೊಂಡ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನ). ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಉಂಟಾಗುವ ಯೋಗಿಕ ಸ್ಥಿತಿ, ಭಗವಂತನ ಪ್ರತಿವಿಪಾ ಚಿಂತನೆ-'ಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ್ ಸಮಾಧಿ' (ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನ ಪಡೆದ ನಂತರ ಉಂಟಾಗುವುದೆ 'ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿ' ಎಂದರೆ ಮಧ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ ರೀತ್ಯಾ ಬಿಂಬದರ್ಶನ. (ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಿಂಬ, ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು). ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆತ ಇಲ್ಲ, ಆಗೋಚರವೆಂದೆನಿಸಿದರೂ, ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸುವವರ ಅರ್ಥವಾದ ಅವನನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಬಲ್ಲುದು. (ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು, ಸತರೀರ ಬೃಂದಾವನಕ್ಕರಾಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿ ಸ್ಥಿತಿಯೆಂದೆಂದೆಂದೂ ದೊಡ್ಡವರು ಹಾಗೂ ಹಿರಿಯ ಭಕ್ತರು ಅಧಿಶ್ವಾರಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ, ಅದರಿಂದಲೇ ಈಗಲೂ ಭಕ್ತರ ಆತ್ಮಾರ್ಥವಿ ಶ್ರೀರಾಯರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಬಲ್ಲುದೆಂಬ ಪ್ರತಿಪಾ ಇದೆ.) ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಾನುಭವದ ಮೂಲಕ ಆಗುವ ಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ಭಗವದನುಭವ ವಿಶೇಷವೆ ಪರಮ ಅನಂದ. (ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರು 'ವಿಷ್ಣೋ ಪರಂ ಶಾಶ್ವತಂ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪರಮಪಾವನ ಸಾಯಂಜ್ಯ). ಅದರ ಅವರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಭಕ್ತ-ಸಾಧಕನ ಪ್ರಯತ್ನ, ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನ (ಮಾಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನ), ವೈರಾಗ್ಯ, ಭಗವತ್ಪ್ರಿಯತೆಯೋದೇಶಣೆ. ಹತಗೆ ದೈವಕೃಪೆಯ ಸೈವ್ಯ ಅಗತ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಯೋಗ ಸಹಕಾರಿ, ಪೋಷಕ, ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯ ಸಾಧಕ.

ಬಿಂಬೋಪಾಸನೆ-ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅದರ ವಿವರವನ್ನು ಅನೇಕ ಹರಿಹಾಸರು ನೀಡುವರಾದರೂ ನಮಗೆ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರ ವಿವರ ಗಮನಾರ್ಹ, ಅವೇ ಚಿತ್ತೂ ನೀಡುವ ಪರಿಶರವು ಅಗಬಲ್ಲುದು. ವಿಷಯದಾಸರು ನೀಡುವ ಒಂದು ತುಣು ಕನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು :

ಪ್ರಣವಸ್ತುವೆಕದಿಂದ ಆಸನವಿಟ್ಟು ಮೂರರೊಳೊಂ |
 ದನೆ ತಿಳಿದು ವಾಯುಧಾರಣೆ ಮಾಡು ವಿವೇಕನಾಗಿ |
 ದಿವಗು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮನದಲ್ಲಿ ಹೂತಿ ಕೊಡಿಟ್ಟು |
 ಅನುನಯದಿಂದ ಸಾಧನಕೆ ಮಾರ್ಗವ ಬಯಸೊ |
 ಭವಿಷ್ಯವಾದ ಭಕುತಿಯೆನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ನಿತ್ಯ |
 ತನುವೆ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಜವರಹಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ |
 ಅನಂದಿನ ದೃಷ್ಟಿಯೋಚನಗಳ ಕೊಡೆದು |
 ಚೆನುವಯನಾಗಿವ್ವ ವಿಷಯವಿಶ್ವಲಕ್ಷ್ಮ |
 ಮನದಾಕೆಯ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವಾರೋಚನಿಯ ಮೂಡು ಬಿದದ |

ಇದರಂತೆಯೆ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರ "ನನ್ನ ಬಿಂಬ ಮೂರಂತಿಯೊ ಪೂಜವೆನು ನಾನು" ಕೃತಿಯೂ ಮನನೀಯೆ. ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಒಂದು ಕೃತಿ ಬಿಂಬೋಪಾಸನೆಯ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ :

ಧ್ಯಾನವನ ಮೂಡು ಬಿಂಬಮೂರಂತಿಯಂ ||ಪ||
 ಅನಂದದಲಿ ಕುಳಿತು ಅಂತರಂಗದಲಿ ||ಅ.ಪ||
 ಸದಾಪೂರಣಾಗಿ ವ್ಯಾದಿತಗುರುಗಳಿಗಿರೆಗೆ
 ಮುದದಿಂದ ಮೂಲಮಂತ್ರವನು ಹುಸಿ
 ಸದಮೆಲ ಭಕುತಿಯೆಲಿ ದೇಹೈಷ್ಟಿನ ತಿಳಿದು
 ಪದಮೂಸನವ ತಾಕೆ ಪರಮ ವಿಶ್ವಾಸದಲಿ ||ಪ||
 ಅಂಗವನು ಚಲಿಸದೆ ಬೆಂದಾಗಿ ದೃಢದಿಂದ |
 ಕುಗಳನುಮಂಚ್ಚಿ ಇಂದ್ರಿಯಂಗಳ ಬರಿದುಂ |

ಮಂಗಳ ಶೋಭಿತನ ಅಖಂಡ ಧ್ಯಾನವನು ಅಂತ |
ರಂಗದಿವ್ಯಿಯ ಎಲ್ಲವನು ಕಾಣೋ ||2||

ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೆ ಸಾರಿ ಸ್ಮರಿಸಿ
ಮಂಗಳ ಪರಮ ಗುರುವಿನ ಮೂರ್ತಿಯನು
ತೆಗೆದು ಆವಾಹನ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಂದಲೆ
ಸ್ವಗುರು ಬಿಂಬ ಮೂರುತಿಯಲಿ ಪಕ್ಕವನೆ ಮಾಡೋ ||3||

ತಿರುಗಿ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಮೂರು ರಂಧ್ರದಿಂದಲಿ ಎನ್ನ
ಪರಮೂರ್ತಿಯಲಿ ಚಿಂತನೆಯ ಮಾಡೋ
ಭರದಿಂದ ಎಲ್ಲವನೆ ತಂದು ಜ್ಞದಯದಲ್ಲೆ
ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಇದ್ದ ಮೂರುತಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊ... ||4||

ಆತನೆ ಬಿಂಬಮೂರುತಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊ
ಆ ತರುಣಾಯ ಪಾಡಿಗೆಗೈಕೊ
ಆತ್ಮಜನನೆ ತಂದು ವಿಶ್ವಮೂರುತಿಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರೀತಿಯೊಳ್ಳವನಾಗಿ ಪತಿಸರಿಸು ಮಂಗಳ ||5||

ಜ್ಞಾನವ್ಯಸಾಹದಲಿ ನಿನ್ನ ಜ್ಞದಯ
ಸ್ಥಾನ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಅಷ್ಟದಳಕವಲು ಮಂಥ
ಶ್ರೀನಿವಾಸನಮೂರ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಾಪ್ಪದಲಿ
ಮನೇನು ಪೂಜೆಗಳ ಆದನೆ ತಿಳಿದು ಮಾಡೋ ||6||

.....ಅಪರೋಕ್ಷತನಾಗಿ ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯಯದ್ವಷ್ಟ
ಗೋಪಾಲವಿಲಸಿತಿಯನಾಗಿ

ಮಂಜುಕಾರ ತೊಡೆದು, ಅನುರೋಹ (ತೃಣಾಶಾಪ್ತ) ಚೇತನಕ ಭೇಷಣಾಯಿಯಲ್ಲದೆ
ಬೇರೊಬ್ಬ ನಿರತಾಮಕನಿಲ್ಲೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿ, ಒಂದೇ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮಾಧಿಗೊಳಗಾಗಿ
ದಿವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಬ ಸಾಧನೆಯ ಪಥ ಗೋಪಾಲದಾಸರು ತಿಳಿಸಿ
ಕೊಟ್ಟಿದಾರೆ.

ಪರಿವಾಸರು ಯೋಗಸಾಧನೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರೆ ಅದು ಗೊಪ್ಪು ತನಕ್ಕೆ, ಮಂಜುಕಾರ
ಹಿಡಿದು ಮುಟ್ಟಮುಟ್ಟ ಕೂಡುವುದಕ್ಕೊಂದಲ್ಲ; ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೇಳುವುದು ಯೋಗವಿಜ್ಞಾನ
ವನ್ನೂ, ಮನದ ಭಾವನೆಯನ್ನೂ, ಶರೀರವನ್ನೂ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ನಿಲುಕುವ ದಿವ್ಯದಾನಂದದ
ಅನುಭವ ವಿಶೇಷ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿಸಿಕೊಂಬ ಈಶವರ್ಧನನ್ನೂ, ಪರಿಪೂರ್ಣವನ್ನೂ ಅವರು ತಿಳಿಸಿ
ರಂವುದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ, ಎಲ್ಲ ಪಾತಿಗಳ-ಧರ್ಮಗಳವರನ್ನೂ
ಒಂದೇ ರೀತಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುದು ಅವರವರ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಶಾಲತೆ ಹಾಗೂ ಸಾವಿರಾರು

ಭದ್ರತೆ ಕಾಪಾಡುವ ರಾಜಕೀಯ ಚಾಣಾಕ್ಷತೆ ಕೂಡ. ಬುಕ್ಕರಾಯನ ಪ್ರವಾಣಿಗಳೂ ಶಾಸನ, ಕೈನರಿಗೂ-ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರಿಗೂ ಉಂಟಾದ ಯಾದವೀ ಕಲಹವನ್ನು ಆತ ಹರಿಸಿದ ಸಮನ್ವಯ ನೀತಿ, ಒಂದು ಪಟ್ಟಿ ಘಟನೆ. ಅಂಥವನ್ನು ನಡೆದಿದೆಯೇ ಹರಿದಾಸರ ಕಾಲ, ಇಂಥ ಸಂಧಿಸಮಯ.

ಹರಿದಾಸರು ನೀಡುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಚಿತ್ರಣ ಸಮಾಜದೊಗೆ ಅವರು ತೋರ ಮನೋಭಾವ ಅನೇಕ ಬಗೆ :

1. ಜಾತಿಬದ್ಧತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಸೌಮ್ಯ ನಿರಾಕರಣೆ.
2. ಮಡಿವಂತಿಕೆ-ಬಲಾಂತಿಹಿ-ಡಾಂಭಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲ ಹರಿದಾಸರೂ ಟೀಕಿಸಿದ್ದಾರೆ.
3. ಕಣಕದಾಸರ ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಮೇಲುವರ್ಗ-ಹಿ-ಮಗದ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಪ್ರತಿಮಾ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಸ್ತಾವ.
4. ಭಕ್ತಿ-ಗೈವದ ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದ-ಸಾಕಾರ ರೂಪ ಉಪಾದನೆ ಅದ್ವೈತ ಮಂಡನೆ.
5. ಅಜಾರ-ವಿಚಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಹರಿದಾಸರು ನೀಡುವ ಚಿತ್ರಣ ಇಲ್ಲಿ ಮಹೀಯಂ ನಿ ಪ್ರಧಾನ. "ನವೋದಯ ಸಮೋದಯ" ಎಂಬ ರೋಷ.

ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಬೆಳೆದ ಮಸಂತಕಾಲ, ವಿಜಯನಗರದ ಕಾ ವಿಜಯನಗರದ ಅಸ್ತಮಾನದೊಂದಿಗೆ, ಪುರಂದರದಾಸರು ಪರಮಗತಿಯನ್ನೈದ್ದದ್ದು ಕೊಂಡಿಗೆ (೧೫೭೫) ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಘಟ್ಟವೂ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಕೀರ್ತನ ರಚನೆ : ಸಂಕೀರ್ತನ ಕಲೆ

ಹರಿದಾಸವ್ಯಕ್ತಿ ಸುಮ್ಮನೆಯಲ್ಲ, ಹಗುರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವಂಥದಲ್ಲ. ಆ ಬದುಕಾಗಿಯೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂಥದು ಎಂಬುದನ್ನು ಹರಿದಾಸ ಮರೆವೊಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಹರಿದಾಸ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಒಂದು ಅಂಗವೆ ಆದ ಕೀರ್ತನಕಲೆ, ನಾಮಸಂಕೀರ್ತನ ಕಲೆಯೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂಕೀರ್ತನ ಕಲೆ. ಹರಿದಾಸರ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೇ ಅಂಟಿ ಬಂದ ಕಲೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಮೂರ್ತಿಯ ಸ್ವತ್ವವಾದ ಉಚ್ಚಾರಣೆ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಕಂಠಶ್ರೀ, ತನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಸ್ವರ ತಿಳಿ ಕಂಠ ಮಾಧುರ್ಯ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾವವನ್ನು ಮನೋಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಅಮಿತ ಆದ ಶ್ರು ಭಕ್ತಿ-ಅದನ್ನು ಉಚ್ಚಾರ ಇದ್ದಂತೆಯೆ ಸಮರ್ಪಣಾಭಾವ, ತನ್ನನ್ನೆ ತಾನು ತೋರ ಕೊಡು (Involvement) ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಭಾವಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೀರ್ತನಗೋಚ್ಚ ಶ್ರೀಮಾ ರಾಜಧಿ ಕಾಲದಿಂದ ದೇವರ ಪೂಜಾರ್ಥಮಯದಲ್ಲಿ ತಾಳ, ಚಿಟಿಕೆ ಹಿಡಿದು, ಕಾಲಿಗೆ ಗೆ ಕಟ್ಟಿ, ತುಂಬುರಿ ಪ್ರಾತಿ ಮಿಟಿ, ಸಂಗೀತ-ಕನ್ನಡ ಕೀರ್ತನ ಹಾಡುವ "ಸೇವಾ ಕೈಂಕ ಕಾರ್ಯ"ವಾಗಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತಷ್ಟೆ. ಇದೇ ಅನಂತರ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪ

ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಮುನ್ನಡೆದಂತೆ, ಕೃತಿ ರಚನೆಗಳು ಬಂದಂತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕೀಕರಣ ಕೆಲಯೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಅಂಚಿನವರೆಗೂ ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರು ಅವರ ಹಿನ್ನೆತ್ತನೆ ಪ್ರತಿಪ್ಪರವರೆದಿಗೂ (ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆ ಹೀರಿಕೊಂಡ ಪರಮಪ್ರಿಯ ಸುಬ್ಬರಾಯದಾಸರ ರೇಬುಂಡರ ತಿಪ್ಪರಾಗಿದ್ದ ಗುರುಗೋವಿಂದ ವಿಠಲಾಚಿತ ಗೋವಿಂದರಾಯರು, ಮೈಸೂರು, ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರು.) ದ್ರವ್ಯತತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬಂದ ಹರಿದಾಸರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ಎಂಬಂತೆ ವಿಲ ಅಗತೀಡಗಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆ, ಬದಲಿನ ಮೌಲ್ಯಗಳೂ-ಜನಜೀವನ-ಜನಮನದ ಪ್ರಪ್ಪತ್ತಿಯೂ ಕಾರಣ ಆಗಿದ್ದಾತು. 'ಪುನರುಜ್ಜೀವನ' (renaissance) ಯೆಂದೆ ಹೊಸ ಹೊಸತನ್ನು ಭಾರತೀಯರು ಬದುಕಲ್ಲಿ ತುಂಬಲೆತ್ತಿ ಸಿದ್ಧರು ಕಾರಣವೆ.

ಹರಿದಾಸರ ಸೇವೆ ನಮನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಈ ಬೆಡಗಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದವೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಹರಿದಾಸರು ಭಕ್ತಿ ಮಠದವರು. ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬೆಳೆತ್ತಿ ನಲ್ಲಿಯೆ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಆ ಬೆಳೆತ್ತಿಗೋಳವೆತ್ತು ರಚಿತ ಆಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಯತ್ನ ಕೊನೆ ಕೊನೆಗೆ ಬಂದ ಹರಿದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನವ ನವೋಜ್ಜೀವ ಗೋಳಿಸುವ ನಿತ್ಯಪ್ರತಿಭೆ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಜಂತಿಕೆ-ಸ್ವಂತಿಕೆ, ಹೊಸತನವೂ ಕಾಣದೆ ಬರೀ ಪರಿಸ್ಥಿತ ಪರ್ವಣವನ್ನೆ ಸುಮತಿಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಜಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಪ್ಪತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ತಾನು, ತನ್ನದು, ತನ್ನ ಭವಿಷ್ಯ ತಾನೆ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆ ಎನಿಸಿ ಯಾವುದೋ ಬೇರೆಯದೇನು ಮಾಡಿಯಾತು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬಲಗೊಂಡಿದೆ. ಸಮತಾವಾದ, ಲೋಕಾನ್ವಯವಾದ (materialism) ಇವೆದ ಬದುಕಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ, ಮೌಲ್ಯ, ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿಲಿ: ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಹರಿದಾಸರೂ ಈಗುಳಿಸಿ, ಇದ್ದು ಜೈಸಬೇಕೆಂದವರ, ಆದರೆ, ಆಗಿನ ಅವರ "ಲೋಕ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಭಕ್ತಿಯ ಪಾಶಕೆಯ ಮೇಲೆ ರಚಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಡು ಗಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮನನುಪಶಕ್ತಿವಾದ (humanism) ಅಥವಾ ಮೌರುಮೇಯವಾದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿ, ಇಲ್ಲಿ, ಕಲೋಪಾಸಕ-ಕಲಾವಿದ-ಸಾಹಿತಿ ಯಾರೆ ಆಗಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿರಲಾರ. ಇಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರಿಂದ, ಇದು ಎಲ್ಲ ಕಲಾಕಾರರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸತಕ್ಕದ್ದೆ ಆಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕು, ಇದವು, ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಈ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸೀಮಿತ ಆದದ್ದು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಎಲ್ಲ ಕುರದಕ್ಕಿಗೂ, ಬದುಕಿನ ಏರೂಬೇರು ಉತ್ಕರ್ಷ ಅವಕರ್ಷಗಳಿಗೂ ಈ ಜಗತ್ತೆ ಮಟ್ಟ (ಗರಡಿ ತಾಲ) ಮತ್ಸ, ಲೋಕ ಕರ್ತಾರನ ಕಮ್ಮಟ ಆದರೂ ಕಾಯಕತಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿರುವಂತೆಯೇ ಅದಕ್ಕಂಟಿಕೊಂಡ ಅನಿಧಾಜಿ, ಬದುಕಿಗೂ ಅಪ್ಪಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿ. ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ

ಓದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ, ಷಂಕೀಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಬೆಳೆದು ಅದೇ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ರಚಿತ ಆದಷ್ಟರ ಪ್ರಯತ್ನ. ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಮಿತಿ ಯಂಟಾಯಿತು, ಬದ್ಧವಾಯಿತು (committed). ಛಾತ್ರವ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವಾಗಿ ಬೆಳೆದದ್ದು ಹೌದು. ಬರವಣಿಗೆ ಓದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂದಾಗ ಅದು ಸವಾಜದ ಎಲ್ಲ ಸ್ತರದವರನ್ನೂ ಸ್ಪಂದಿಸಬೇಕೆಂದಾಗ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವ್ಯಮಂಜಿ ವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಿಂದ ಓದ ಪರಿಧಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯನ್ನೆ ಮುಂದ ರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಗಲು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಧ್ಯತೆ ಕಳೆದೆಯೆ. ಎಲ್ಲ ಪರಿಧಾನರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮಾಜಿಕ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳೇ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಅಚಾರ-ಮಡಿ, ಜಾತಿ-ಕುಲ ಎಲ್ಲದರ ಒಗ್ಗಿ ಪ್ಯಾಸುಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಯೇನಾದರೂ ಆಗಲಾಯಿತೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಉದ್ಭವಿಸಿ ದಾಗ, ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಿಧಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಿಷ್ಠೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ ನಡೆದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಕಾರಂತರ ಓದು ವಿನಾಶವಂತೆ, "ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಬದುಕು ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ : ಅವು ಅವಳಿ ಜವಳಿ : ಓದದ ಉಸಿರು ಇನ್ನೊಂದರ ಉಸಿರು ; ಓದದ ಜೀವ ಇನ್ನೊಂದರ ಜೀವ, ಬದುಕು ಪ್ರೇರಿಸದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೊಬ್ಬಾಟಿ." ಈ ದಿವಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಧಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಹೆಚ್ಚು ಇರುವುದರಿಂದ, ಬದುಕಿಗೆ ಅದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸದಿದ್ದರೂ, ನೀತಿ-ಧರ್ಮ-ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನ-ವೈರಾಗ್ಯಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರಿಸಿ ವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಂಜಿ ವಾಕ್ಯ ವೊಸಿಕ್ಕೊಳ್ಳಬಹುದಷ್ಟೆ. ಶಾಶ್ವತ ಮೌಲ್ಯಗಳಾದ ನೀತಿ ಧರ್ಮ. ಅದಕ್ಕಂಟಿಕೊಂಡ ಜ್ಞಾನ-ಭಕ್ತಿ-ವೈರಾಗ್ಯ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಡ ? ಅದರಿಂದಲೇ ತಾನೆ ಇಹದ ಬದುಕು, ಸವಾಜದ ಬದುಕು ಅರೋಗ್ಯಕರವಾಗುವುದು ? ಪರಿಧಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಈ ದಿವಿಯಲ್ಲಿ ಎಕಾಲ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಆಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಸಂಸಾರ ಕುರಿತ ನಿರಾಸೆ, ಶೂನ್ಯತೆ ಪರಿಧಾನರು ಬೋಧಿಸಿ ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಅವಿಚ್ಛೇದಿಯೆ ಎಲ್ಲ. ಸಾಹಂಕರ್ತ ಪರಿಕರ್ತಾ ಎಂದದ್ದು ಹೌದು. ಇದನ್ನ ಇಂದಿನ ಜನತೆ ಒಪ್ಪುತ್ತವೆಯೆ ? ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಓದು ಅಪ್ರಮೇಯ ಹತ್ತಿರಿ ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ಪ್ಯಾಮಂಜಿತೆ, ಕೊಡಂತ್ರೇವೆಮೊ ಅಲ್ಲಿ ಇಹದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಓದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಛಯ ಪಂಜಿವುದೇಮೋ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಓದಜ್ಞಾತೃ ಓದಜ್ಞಾತಕಿವುತನ ಸ್ಥಿಲದು. ತಾನು ಬದುಕಿ, ಇತರರನ್ನೂ ಬದುಕುಬಿಡುವುದು, ದೈವಪ್ರೇಮ, ಮಾನುಷಪ್ರೇಮ, ಇದು ಪರಿಧಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ತೋರಿಸಿಟ್ಟು ತಾದಿ. ಇದರಿಂದ ಆಂದಿನ, ಆ ಕಾಲದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ, ಷಂಕೀಯ ಚೌಕಟ್ಟು ಬದಲೆ, ಓದು ಹೊಸ ಮೌಲ್ಯವಿತ್ತು, ಅವರ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಾವು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಸಾರ ಪರಿಧಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಮಂಜಿ ಧೈಯಗಳೆಲ್ಲೋಂದು, ಅದು ಮಧ್ಯ ಸಮಾಜದವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯವೆನಿಸಿ

ದರೂ ಹರಿವಾಸದ ಕೃತಿಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯ, ಸಾರಸ್ವತ ಸಂಪದ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದದ್ದೆ ಎಂದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿವಿರಿಸಲು, ಆಸ್ವಸ್ಥ ಮನಸ್ಸು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಧಾರ ಆಗಬಲ್ಲುದು.

ಹರಿಕಥೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ

ಹರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅಂದಿನ, ಇಂದಿಗೂ ಹೊಸ ತಿರುವು ಪಡೆದು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವುದೆಂದರೆ ಹರಿಕಥೆ ಹಾಗೂ ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ. ಕೀರ್ತನಕಲೆ, ನಾವು ಸಂಕೀರ್ತನೆ, ಭಾಗವತ ಕಥಾ ಗೋಷ್ಠಿಯೆ ಹರಿಕಥೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಆಜ್ಞೆ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನದ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಹರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಒಂದೆಂಗಿನಾಗಿ ಪಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಕೀರ್ತನ ಕಲೆಗೆ ಅದ್ಭವವರ್ತಕರು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು. ಅವರೇ ಸ್ವತಃ ಕಾದಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿ, ಪರ್ತಿಭಾವನಾ ವು ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. "ಹರಿಕಥೆ" "ಹರಿಕಥಾ ಪ್ರಸಂಗ" ಎಂಬ ಪದಗಳು ಕೀಳಿ ಬರುವುದು ರಿಪೀತೆ. ದಿಂದಿಬೆಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರಿಂದಿಬೆಗೆ ಎಂಬುದು ನಿರ್ಮಿತವಾದ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಬಂದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆ, ವಿಷ್ಣುಕಥೆ, ಹರಿವಾಸ ಸಂಗ, ಹರಿಸ್ವರಣೆ, ಗಾನದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಯೆಂಬುದು ಎಂಬ ಮಾತು, ಬಂದಿ ವೆಯೆ ವಿನಾ ಹರಿಕಥೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆಗ ಭಾಗವತ ಗೋಷ್ಠಿ, ನಾವುಸಂಕೀರ್ತನೆಗೋಷ್ಠಿಯೆಂದೇ ಇದ್ದುದು ಇದೇ ಕಾಲಕ್ರಮಣ ಹರಿಕಥೆ, ಹರಿಕಥಾ ಪ್ರಸಂಗ, ಎಂದೂ ಮಾತಾಳಲು ಹೊಂದಿ ಪ್ರಚಲಿತ ಆಗಿರಬಹುದು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುರಾಜ ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಕುರಿತು "ಗೀತ ವರ್ತನದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನ ಪೂಜಿಸುವ" ಎಂಬುದಾಗಿರಲೂ,

೧. "ಧೀ ಧೀ ಮನದ ನಾಪದ ತನುವೆ ಸವಿನೂಡಿ ಕೇಳೆಲೆ ಅಚ್ಚುತ ಕಥೆ ಕೇಳೊ"....
(ಹರಿಕಥೆ)
೨. ಶ್ಲೋಕೋಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಸಹಿತ ದಂವಾರ್ತೆಗಳ ಕೇಳಿ ಕಟ್ಟಿ |
ಕರ್ತೃ ಎನಗೆ ನಿನ್ನಯಾ ಕಥೆಗಳನು ಅರ್ಥಿಯೊಂದರದು ಕಾರ್ಯೋ
೩. ನಿನ್ನೆ ಬಂದಿತಿರಿಸೊ ಅನಿರುವುನ ಸೇವೆಗೆ ನಿನ್ನೆವ ವರಾಡುತ್ತೆ |
ಹರಿಕಥಾ ಪ್ರಸಂಗ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನೆ ತರೀ ಪರಮಾರ್ಥಕತಿಯಿಂದ ಕುಳ್ಳಿರಲು |
ಕಿರಿಗಣ್ಣು ನೋಟದಿ ಸ್ವರಣೆ ತಪ್ಪಿಸುತಾ | ಗುಡುಗುರಾಗಟ್ಟುತ ಕೊರಳೆ ತೂಗಿಸತ |
೪. ಸಂತತ ಸರಿಕೃಷ್ಣ ಚರಿತೆ ಕೇಳದವನೆ
೫. ಏನು ಸುಖವೊ ಎಂಥ ಸುಖವೊ

೬. ಸೇರಿದೇನು ಸೇರಿದನು ಜಗದೀಶನ |

ನೇತೃಗಳು ಕೃಷ್ಣನ ಮೂರ್ತಿ ನೋಡುತಲಿವೆ |

ಶೋತೃಗಳು ಪರಿಕಥೆಯ ಕೇಳುತಲಿವೆ ||

೭. ಪರಿಪರಿತ ಶ್ರವಣ ದುರಿತ ಕುಟ್ಮಾಟನು (ಸಂಭಾಡಿ)

೮. ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ದಿವ್ಯವಾಹನ ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದೊಂದನು ಪಥ (ಉಭೋಗಿ)-ಎಂದೆಲ್ಲ ಬಂದಿವೆ.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪರಿಕಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿರಂಜಿಸಿದರು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪರಿಕಥಾ ಮೂರ್ತಿಯ ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದಿತ್ತು. ತೋರಿಸುವಾತನನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಪಂಜಿ-ಪಂಗಿ-ಪರಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಬಾರದಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕ ಪರಿಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, "ಗುರುಗುರುಗುಟ್ಟುತ ಕೊಡತೊಳಿಸುತ" ಬರುವುದೆಂಬ ಸಹಜ ಚಿತ್ತಣ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಪರಿಕಥೆಯ ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ ಪ್ರಬಲ ಕೇಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಕೈಮಿಗಿಲು ಜಪ್ತಿಯು ಆಗಿರುವ ಪವ್ಯಾಸ ಕಲಿ. ಪರಿಕಥೆ, ಶಿವಕಥೆ, ಜನಕಥೆ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿ ಪ್ರಾದ್ಯ ಕಥಾ ಕಾಲಕ್ಷೇಪ ಎಂದೂ ಹೇಳುವುದೆಂಬ, ವಿಷಯ (ವಿಚಾರ-ಪ್ರಸಂಗ) ಕಿ ಯಾದರೆ, ಹೇಳುವಾತರನ್ನು ಪರಿಕಥಾಧಾರಿಸಿದೊ, ಭಾಗವತರೆಂದೂ, ಕೇಳುಗರನ್ನು ಶೋತೃಗಳು, ಭಗವದ್ಕೃತರೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಕಥೆಯೊಂದಿಗೆ ಭಗವತ್ಪಾವ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಆದದ್ದರಿಂದ ದಾಸರೆಂದೂ ಕರೆವಂತೆಯ ಕೀರ್ತನಾಧಾರೆಂದು ಕರೆದ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. "ಶ್ರವಣಂ ಕೀರ್ತನಂ ವಿಷ್ಣೋಃ | ಸ್ಮರಣಂ ಪಾದಸೇವನಂ" ಎಂದ ಬರುವ ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನವೂ ಒಂದು ವಿಧವೆ ಭಕ್ತಿ. ಈ ಮೂಲ ಹೇವರ ಸೇವೆ ಗೃಹಿಯವ ಪರಿವಾಸ, ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವಂತೂ ಹೌದು.

ಪರಿಕಥೆ-ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನ ? ಎಂದಾಗೆ ಕೆಲವರು ವಿಶೋಕ ಸಂತರ ಪಾಠಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೆ ಆ ಕಲೆಗೆ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನ, ಎಂದೆಲ್ಲ ವಾದಿಸುವುದೆಂಬ ಇದನ್ನು ತೆಲಗು ತಮಿಳು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಒಪ್ಪಿರುವುದೂ ದುರ್ವ್ಯಕ್ತವೆ. ಇದು ಜತೆಗೆ ಕೆಲವರು ಕನ್ನಡ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಇಂಬುಗೊಡುವುದು ಸರಿಯೆನಿಸದು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಂಶೋಧನ ಹೇಸಿವನನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಡಾ|| ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿಯವರ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕವೇ ಪರಿಕಥೆಯ ಜನ್ಮಸ್ಥಾನ. "ಕರ್ನಾಟಕದ ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದ ಪರಿವಾಸ ಪಳಂಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಕಥೆಯು ಹುಟ್ಟಿತೆಂಬುದು ನಿರ್ಮಿತವಾದ" ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಹಾಗೂ ಪುರಂದರದಾಸರ, ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪರಿವಾಸ, ಪರಿಕಥೆ, ಪರಿಕಥಾ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ-ಪರಿಕಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಪ್ರಬಂಧ ಸಾಧಾರ ವಿವರ ನೀಡುತ್ತದೆ. ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂತ ನಾನು

ದೇವರ ಕೀರ್ತನೆ, ಅಥಂಗ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆ-ಗೋಷ್ಠಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಿದ್ದರೂ, "ಕೀರ್ತನೆ" ಎಂಬ ಪದ ಹರಿಕಥೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸುವುದೆಂದೂ ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಳ್ಳಿಗಾವೆಯ ಒಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ "ಶಿವಧರ್ಮ ಕಥಾ ಕಥನ ಪ್ರಸಂಗ"ವೆಂಬ ಮಾತು ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಹರಿಕಥೆಯ ಉಗಮವಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿಯ ಉನ್ನಾದಿಂದ ದೇವರ ಹೆಸರನ್ನು ಪದೇ ಪದೇ ಉಚ್ಛರಿಸುತ್ತ ಕೊನೆವುದು ಸಹಜ. ಭಕ್ತಿಯ ಗುದ್ದುಕಾಮಸ್ಥ ಆದಂ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಹಿವನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಕೊನೆಯಂತಿದ್ದ ಪ್ರಸಂಗ ಬಹುತ್ವದ. ಹರಿಹರನ ಪತನಗಳೂ, ರಗಳೆಗಳಿಲ್ಲದೂ ಭಕ್ತಿ-ಆವೇಗವೇ ಹೊಸದಾಗಿ ಹರಿದಿದೆ. ಹರಿಕಥೆ-ಕೀವಲ ದೇವರನಾಮ ಸ್ಮರಣೆ, ಭಕ್ತಿಯ ಕೊನೆತಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲೆ ; ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮ. ಹರಿಕಥೆಯ ಚೌಕಟ್ಟು, ಅದರರ್ಥ, ಅದಕ್ಕೆ (significance) ಔಚಿತ್ಯ, ಎಲ್ಲ ಬರುವುದು ಶ್ರೀಪಾದರಾಜ ರಿಂದಾರಂಭ ಅದ ಹರಿದಾಸ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆ ಹರಿದಾಸ, ಹರಿಕಥೆ, ವಿಷ್ಣು ಕಥೆ, ಅಮೃತಕಥೆ ಕೇಳಬರುತ್ತ ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಪುರಂದರದಾಸರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೆ ಅಂದ್ಬೃತವಾಗಿದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು "ಎಲ್ಲಿ ಹರಿಕಥಾ ಪ್ರಸಂಗವೋ ಅಲ್ಲಿ ಗಂಗೆ ಯಮುನಿ ಗೋದಾವರಿ ಸಂಧಂ" ಎಂಬ ಉಗಾಭೋಗ,

"ಹರಿಯ ಒಂಭತ್ತು ಭಕ್ತಿಯ ಬಲ್ಲಧೀರ" (ಕೀರ್ತನಕಲೆ)

"ಹರಿಕಥಾವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲದೇ ; ದುರಳ ಮೂಢರೂ ಬಲ್ಲರೆ",

"ಹರಿಕಥಾ ಪ್ರವಣಮಾದೋ, ಪಾದೋ-ಹರಿಕಥಾಪ್ರವಣ ಮಾದೋ

ಪಥ ವೈಕುಂಠಕದಂ ನೋದೋ....." ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಅಂದೂ ಪ್ರಚಲಿತ ಮಾಧ್ಯಮ ಆಗಿದ್ದ ಹರಿಕಥೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ, ಡಾ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಗಳ ಸಂಶೋಧಿತ ಮಾತಿನಂತೆ, ಹರಿಕಥೆಯ ಉಗಮಕ್ಕಾಗುವ ಕರ್ಣಾಟಕವೆಂದ ನಾವು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದೆ ಎನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವಲ್ಲ. ಕೀರ್ತನೆ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡು ಮಾತುಗಳ ತಿಳಿಸಬಹುದು.

ಕೀರ್ತನೆ ಕಲೆಯ ಸ್ವರೂಪ

ಕೀರ್ತನೆ ಕಲೆ ಹಿಂದೆಯೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಗಾಯನಕಲೆ, ಕಥನಕಲೆ ಎರಡೂ ಏಕೇ ಏಕಿದ್ದು, ಮಂವ್ವರಿಗೊಡೆದ್ದು ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮ. ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ಪುರಾಣ-ಕಾವ್ಯಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ (ಉದಾ : ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾರತ, ಪದ್ಮಾವತಿ ಪರಿಣಯ, ಶ್ರೀವೆಂಕಟೇಶ ಕಲ್ಯಾಣ, ತೊಂದರೆ ರಾಮಾಯಣ, ಹೀಗೆ) ಓದುವುದು, ಪಾಠ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಕೆಲವು ಓದಿನಿಂದಲೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೈಮಿನಿಯನ್ನು ಓದಿದರೆ, ಮಠ

ಯಾಗುವುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿತ್ತು. ಆದಿಕವಿ ವಾದ್ಯೋಪಯೋಗಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಗುರುಗಳವರ ಸೋಗುಗಳಾಗಿ ಹಾಡಿದ, ಕಥಾ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದ ಅವಕಾಶದ ಮೊದಲ ಗಮನಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಪ್ರಧಾನ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಸುಖೋಪನಿಷತ್ತು, ಶೌನಕೀಯ, ವೈಶಂಪಾಯನ, ಪುಂಡ್ರೀಕ-ಹೀಗೆಯೇ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವೀರಶೈವತನದ ಪ್ರಸಂಗ, ವೀರಗಾಥೆಗಳನ್ನು ಜನತೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಬೇರೆ ಬಂದ ಕತೆಯ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಪುರಾಣ, ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತ, ಇತಿಹಾಸದ ಸಂಗತಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಾಡುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಜನಜನಾನುಭವಿಗಳೂ ಅರ್ಥೈಸುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವವರೂ ಹಿಂದಿನೇ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಸಾರಕರಾದರೂ ಸರಿಯೆ. ಗ್ರಾಮ, ಪಟ್ಟಣ, ಮೇವಾಲಯ, ಮಂಟಪ, ಅಶ್ವಶಾಲೆ, ಅರಳುಕಟ್ಟಿ ಇಲ್ಲವೂ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ-ಪಾಠ ಕೀರ್ತನಾವು, ಕಾವ್ಯಾನುಭವ, ರಸ ನಿರೂಪಣೆ ಸರಬರಾಜು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಜನತೆ, ಕತೆ, ಲೋಕಾನುಭವ ಸೂಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ಮನರಂಜನೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು, ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರೂಪಣೆ, ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಭಾಗವತ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಲೋಕಾನುಭವವನ್ನೂ ನೆರವು ಪಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನ ಅರ್ಜುನ ಸುಲಭೋಪಾಯ ಇದಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದು ಮಂದಿರದ ಅನುಕೂಲತೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪರಂಪರಾನುಗತ ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿ ಬಂದದ್ದು ಈ ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ. ಮಂದಿರ ಕಲೆ ಪ್ರಚಲಿತ ಆದ ಮೇಲೂ ಪರಿಕಥೆ ಪ್ರವೇಶ, ಪ್ರಧಾನ ಕೇಳುವುದು, ಕಥಾಕಾಲಕ್ಷೇಪ ನಡೆಯುವುದು ಇನ್ನೂ ಜರಗುತ್ತಿತ್ತು ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಪೇ ಹಿಂದುವುಳ್ಳಂತ ಕೇಳಿದರೆ ಇನ್ನೂ ಮನದಟ್ಟಾಗುವುದು ಸುಲಭ. ಹಾಗೂ ಮನಶ್ಚಂದ್ರಿ, ತನುಶಂದ್ರಿಗೆ ಬಾಧಿ. ಜನತೆಯ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ, ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಲು ನೆರವಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಜನಜನಾನುಭವಿಗಳ ಕಾರಣ ಪರಿಷ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕು ಬಿಟ್ಟು ಜನಜನಾನುಭವಿಗಳ ಇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅರಸರ ಪರವೂ ವಿರುದ್ಧವೂ ಜನಜನಾನುಭವಿಗಳ ಸಂವರ್ಧನೆ ಸಾಧನವೂ ಆಯಿತು. ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವುದು ಗೋಪಿ-ತಿಳಿಸುವುದು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಅದರ ನಂತರ ಬಂದ ಪರಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಮೊದಲಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವಂತೆ, ಶ್ರೀಶಾಸ್ತ್ರ ಲಾಜರಿಗೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀಶೈವತ ಸಂತ ಮಂಜುನಾಯಕರಾದ 'ಅಚ್ಯುತ'ರವರ ದೀಪ್ತಪ್ರಭಂಧ ಪಾರಾಯಣ, ಪ್ರತಿದಿನ ಪೂಜಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಪ್ರವಚನ (ಮೇವೋಕ್ತ ದೊಂದಿಗೆ ತಿರುಪ್ಪಟ್ಟಣಂ (ಪರಾಶ್) ತಿರುಪ್ಪಟ್ಟಣ ಶಿಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಭೂಮಿಯಷ್ಟೆಹಾಡ ಜನಜನಾನುಭವಿಗಳ ಆಗದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥಪಾಠವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯಾದ ತಿಳಿಪ್ರಭಂಧದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವುದು ಮೊದಲ ಪರಿಧಾನಗೋಪಿ, ಬಳಿಕ ಬಂದದ್ದು. ಸದಾ ಪರಿನಿಷ್ಠೆ, ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಪರಿಕೀರ್ತನೆ-ಇದು ಶ್ರೀಶಾಸ್ತ್ರಪಾಠದ ಹಿತ್ತಿನ ಶ್ರೀಶಾಸ್ತ್ರ. ಮೊದಲ ಪ್ರಭಂಧದೊಂದಿಗೆ

ದಾಸರ ಶ್ರೀಕಾರ ಸೇರಿ ಮೊಂದಿನ ಪಾರಾಯಣಾತ್ಮರಣಿಯ, ಪಾರಮ್ಯದ, ಪಠಕ್ಕೆ ಜನಮಂಜನನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಸಫಲ ಪ್ರಯತ್ನ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜದಂದರ ಉತ್ಸೇಹಿಯೆಲ್ಲ. ಅವರ ಪ್ರಿಯಶಿಷ್ಯರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಮೇಳೆಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಆಳುವರಸರ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ, ಮಂಥನುತ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ-ಹರಿದಾಸ ಸಂಘಟನೆಗೆ, ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಬಿತ್ತರಿಸುವಿಕೆಗೆ, ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಶ್ರೀಪಾದ ರಾಜರ ಸಮರ್ಥ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಮನೋಭಾವನೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರೆ, ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವಾದಿರಾಜರು ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಸಮಾಜ ಸಂಧಾರಣಾ ಪ್ರಯತ್ನ ಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ಇದು ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನೊಂದೆಡೆ ಬೆಳೆಸಿದರೆ, ಮಂಥನುತ ಪ್ರಸಾರ, ಸಮಾಜ ಸಂಧಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಬಳಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಂಡರದಾಸರು, ಅಷ್ಟ, ವಿಶಿಷ್ಟರನ್ನಿಸುವ ಕಣಕದಾಸರು ಪ್ರಮುಖರು. ಹೀಗೆ ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ "ಧ್ಯಾಯನ್ ಕಲಿಯಯಾಃ" ಎಂಬಂತೆ ಕಲಿಯಾಗ ದಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಂಕೀರ್ತನ-ಹರಿಕಥಾಕಾಲಕ್ಷೇಪ-ಪಾಟಿ ಬೆಳೆದದ್ದೆ ಸುಮಾರು ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ.

ಭಗವದ್ಭಾವ ಸಂಕೀರ್ತನೆ, ನೀತಿಯಂತೆ ಬದುಕು ಇದೇ ಅದರ್ಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ, ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿದರು. ಈ ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳ ಅಂದೋಲನ ಫಲವೆ ಇಂದೂ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಹರಿಕಥೆ-ಕೀರ್ತನ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜಾತಿ, ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ಭಾಷೆ ಯಾವ ಭೇದವಿರದೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಭಕ್ತಿಯೊಂದೆ, ಪ್ರಧಾನ. ಈ ಕಥಾ ಪ್ರವಣ-ಕಾಲಕ್ಷೇಪ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ನಮಿಸತೆ. ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ತನ ಬೆಳೆದು ಬಂದಂವು.

ಹದಿನೈವನೆ ಶತಮಾನದ ಮೇಳೆಗಾಗಲೆ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದ ಕೀರ್ತನ ಕಲೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರ ಪಂಥರಾವುರವಾಯಿತೆಂಬುದು ಆಗಿನ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುವಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಲೋಪಾಸನೆ, ವಿಕಲಭಾವಾತ್ಮರಣೆ, ನಾಮದೇವ-ತಂಕ-ಜ್ಞಾನ ದೇವ-ವಿಕಲಾಭರಲ್ಲದೆ ಹರಿದಾಸರೂ ಪಡೆದರು. ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಆಗ್ನಿ ಹರಿಕಥೆ ಇತ್ತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಆದರೆ, ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ವಿಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ಹರಿಕಥೆ ವಿಶ್ವಾಚಿತ್ತದಿ ಕೇಳೆಂಬ ನೀತಿ ವಾಕ್ಯ ಅಲ್ಲದೆ, ಕುಳಿತು ಕೇಳು ವಾಗ್ನೆ (ಈಗಲೂ ದೇವಸ್ಥಾನ-ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ) ಆ ಭಕ್ತರ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ದು ಶ್ರೀದ್ಧ ಸಹಜ ಚಿತ್ತರಾವನ್ನು ಪ್ರಕಂಡರದಾಸರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. (ಓಹಿ ಪಾವೋಸು ಪೋದವಲ್ಲ...ಪರಮ ಭಾಗವತರು ಹರಿಕಥೆ ಕೇಳಲು : ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೇಳುತೀರ : ಪರಮ ಪಾಪಿಗಳ ಪಾಲಾಗಿ ಹೋದಂವು : ಪರಮ ಪ್ರಕಂಪನ ಮನ್ನಿಸಿ ಬಂದಿಗ.....) ಇದಲ್ಲದೆ, ಹರಿಕಥೆ, ಹರಿಯು ಕಥನದ ಪದ್ಧತಿ ಯನ್ನು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ತಿವನ ಕಥೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಮೀರಲ್ಪವರು ಒಳಸಿಕೊಂಡ ರೆಂಬುದು ಮೊದಲನಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಥೆಯ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಗೆ

ಬಂದಿತೆನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸುವ ಕಾರ್ಯ ಸಮರ್ಥ ರಾವಂದಾಸಸ್ವಾಮಿಗಳು (ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದವರು) ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರ ಮೂಲಕ ಕೈಗೊಂಡದ್ದು ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದ ವಿಚಾರವೆ. ಹಾಗೂ ಈ ಶಿಷ್ಯರು ಹೋದರೆಗಲ್ಲದೆ, ಭಗವನ್ನಾಮನುಕೀರ್ತನೆಯ ಜತೆ, ಕಥಾ ಪ್ರವಚನ, ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಿಚಯ (ಆಗ್ನಿ ಪ್ರಾದ್ಯ ಆಗಿದ್ದ ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ, ರಾಮದಾಸರ ಕ್ರೀರಾಮಭಕ್ತಿ, ಹನುಮಂತನ ಪರಾಶ್ರಮ, ಆದರ್ಶ) ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟುದಲ್ಲದೆ ಜನರಿಗೆ ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಪ್ರಚೋದನೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿದರು. ಈ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ ಸಂತ-ಮಹಾರಾಜರು ಪಂಥದಿಗಿಯೆ ಪಾಂಡುರಂಗ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ನಾಮ ಸಂತೋಷ ಗೋಷ್ಠಿಗೆ ಜನ ಕಿಕ್ಕಿರಿಯುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ ಮಹಾಂತರದಲ್ಲಿ ಬಂದೂ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. ಆದರೆ, ರಾಮದಾಸ ಹಾಗೂ ಮಹಾರಾಜರು ಕೀರ್ತನೆಗೆ ಈಗಿನ ಪರಿಕಥೆ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದೆಂಬ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ) ಮಾತು ಮಾತ್ರ ಒಪ್ಪುವಂಥದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಉಗಮ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಮನಸಕಾರರ ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಕಾವ್ಯ ಸಂವದ, ಪರಿವಾಸ ಪಂಥದ ಉಗಮ-ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಪರಿಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರದ್ದೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾಗವತರ-ದಾಸರ ಮೇಲೆ ಭೂಮಣಿಗಳು, ಕಥಾ ವಸ್ತು ನಿರೂಪಣೆ ಬೆಳೆಸುವ ರೀತಿ, ಸಂಗೀತ-ನೃತ್ಯಗಳ ಒಳಗೆ (ಈಗ ವಾದ್ಯಗಳೂ ಅಧಿನಿತ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿವೆ) ಉಪಾಖ್ಯಾನ-ಇವೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿ ತಮಿಳು ನಾಯ, ತೆಲಗುದೇಶ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಕರ್ಣಾಟಕಗಳ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯ ಕಂಡರೂ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಭಿನ್ನತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಎಲ್ಲ ಭಾವೆಯಲ್ಲೂ ಈ ಕಲೆ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತೆನ್ನಬಹುದೆ ಎನಿಸ ಒಂದು. ಇನ್ನೊಂದೆರ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವೆನ್ನಲಾಗದು.

ಕರ್ಣಾಟಕದ ಪರಿಕಥೆಯ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಅವರವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಾಚ್ಛಯ ತುಂಬೆಯ ಅಳವಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ, ಅಧಿರಂತಿ-ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ, ನಾಮನುಕೀರ್ತನೆ, ಕಥಾಪ್ರವಚನ, ಅನುವಾದ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಉದ್ಧರಣ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ನರ್ತನ ನಟನ ನಡುವೆ ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳು-ಗಾನ, ನರ್ತನಾನವನ, ಎಲ್ಲ ಬೆರೆತು ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ ತಾನಾಗಿಯೆ ಅರಳಿ ವಿಕಸನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಡಾ|| ಎಂ. ಸಿ. ಎಂ. ರವರ ಅಧಿಮತದಂತೆ ಪರಿಕಥೆಯ ನಂತರ, ವೀರಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು-ಶಿವಕಥೆಯನ್ನೂ, ಜೈನಧರ್ಮಿಯರು ಜನಕಥೆಯನ್ನು ಪ್ರಚರಿಸಿಕೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಪ್ರಾದ್ಯ ಶಾಸನ ಶ್ಲೋಕದಂತೆ ("ಯೇಶೈವಾ ಸ್ವಮಂಪಾಸಕೇ ಶಿವ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮೈತಿ ವೇದಾಂತವೋ" ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕ) ಎಲ್ಲ ಒಗಿಯ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳೆನುವುದು, ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಲು ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರುವುದು, ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಕನ್ನಡಿಗರ ಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗೆ ನಿರ್ದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಹರಿಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಥೆಯ ನಿರೂಪಣೆಗೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಅದನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಲೆಂದು ಕೀರ್ತನಕಾರರು ಹಾಗೂ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವವರು (ಪ್ರಾಪ್ಯಾನಕಾರರು-ಭಾಗವತರು) ಸಂಪ್ರಾಪ್ಯವಾದ ಸಂಗೀತ, ದಾಸರ ಪದಗಳು, ಬೆರಗಿನ ಮಜನ, ನೃತ್ಯ, ಅಭಿನಯ, ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಏರಿಕತ, ರಸಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಧ್ವನಿ, ಉಪಾಹ್ವಾನ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಶ್ಲೋಕವನ್ನೆ ರಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಗಂಭೀರ ವಾತಾವರಣ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧರಾಗಿಸಿ, ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೂಮಿಯ ಜಾಡು ತಾವು ಹೇಳಿ, ಶ್ಲೋಕ್ಗಳ ಬಾಯಲ್ಲಿನ ಹೇಳಿಸುವುದು ಹೀಗೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪಕ್ತಿ-ಭಾಷಾ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹರಿಕಥೆ, ಕೀರ್ತನ ಕೆಲ ಒಂದು ಸದ್ವಿಶ್ವ ರೂಪಗೊಂಡು ವಿಶಾಸ ಪಡೆದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಅತೀತಮಾನ ಕೀರ್ತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರೇಡಿಯೊ ಮೂಲಕ ಬಿತ್ತರಿಸಲು ಈ ಕೆಲಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದೂ ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯೆ ಆಗಿದೆಯೆಂದರೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ.

ಹರಿಕಥೆ, ಕೀರ್ತನಕಾರರಿಗೆ ದೊರೆವುದು ಅನೇಕ ಕಥಾವಸ್ತುಗಳೂ, ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಭಾಗವತ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚಗೊಂಡ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಬೀರ ಮೀರಾ-ಅಲ್ಹಾರ್, ಪೋತನ-ಕಂಬರ್-ತಿರುಕ್ಕುರಲ್-ಮನಜೆಕ್ ಮಾರಕರ್ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಮಹನೀಯರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾದ ಭಕ್ತ ಸಹ ಮಹನೀಯರ ಕೀರ್ತನಾವಳಿ, ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಚಾರ ಗಾಯನ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕೂಡುಗೂಗಿವೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ತಲಸ್ಮೃತಿಯಾದ ಅಭ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ, ಅರ್ಥ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಕಥೆಗಳಿಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಚಿತ್ರಣ ತಯಾರಿಸಿ, ಕಥಾ ಪ್ರವೇಶನ ನಿರ್ಮಿತ್ಯ ಸಮಯ ಪಾಲಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಯಾರಿ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ವಂಗಿಸಿ ("ವವಮಾನ") ಮಂಗಳ ಹಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಈಗಲೂ ಇದೆ, ಅಥವಾ ಮುಂದುವರಿಸುವುದೂ ಉಂಟು (continuation) ಅಥವಾ ಯಾವುದೂ ಒಂದು ಉಪಕಥೆಯನ್ನೂ, ಕಥಾಭಾಗವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹರಿಕಥೆ ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಇವರ ಹಿತ ಸಾಧಿಸುವಂತೆ ಬೇವಬೆರಿಶೈ-ಕಬೀರ, ಮಂಪ್ರಾಬಾಯಿ, ಜ್ಞಾನ ದೇವ, ಸಹಿತ ತುಕರಾಮ, ಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸ, ತ್ಯಾಗರಾಜ, ರಾಮನುಜನೀಯರ ಯಂದ್ಲೆ, ವಿವೇಕಾನಂದ, ಪರಮಹಂಸ ರಾಮಕೃಷ್ಣ, ಸಾಯಿಬಾಬು, ಪುರಂದರದಾಸರು, ಕನಕದಾಸರು, ರವಣಾ ಮಹತ್ಮಿ-ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಮಹಿಮಾಪುರ್ಣಕಾರ ದೇವನ ಕುರಿತಾದ ಕಥಾಕಾಲಕ್ಷೇಪ ನಡೆಸುವುದೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭದ್ರಗಿರಿ ಕೀರ್ತನ ದಾಸರು ಕೆಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತ ಇರುವುದು ಇನ್ನೂ ವಿಶೇಷ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಲ್ಲಿಯೇ ಕಥೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ರೂಢಿಸಿದಾರೆ, ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆ ಕರಿತು ದೇಶವಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಾದ್ಯಗೋಷ್ಠಿ ಸಮೇತ ಕಥಾ ಪ್ರವೇಶನ ನಡೆಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಹರಿಕಥೆ, ಕೀರ್ತನಕರೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥ ಸಂಪರ್ಕ ಮೂಡ್ಯಮವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇಂದಿನ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದೇ. ಜನತೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ಪ್ರಚಾರ, ಧರ್ಮ

ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಅಂದೋಲನ ಚಾಕ್ರಾಂತಿ, ಇವೆಲ್ಲ ನಡೆಸಬಹುದಾದ ಸಾಧನ ಹರಿಕಥೆ ಹಾಗೂ ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾಂಡಿಗಳು, ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರಕರು "ಯೇಸುವಿನ ಕೀರ್ತನೆ", "ಯೇಸುವಿನ ಧರ್ಮ ಸಂದೇಶ" ಹೀಗೆಲ್ಲ ಹರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಹಾಗೂ ಹಿಂದೂಳಿದ ಗ್ರಾಮಗಳ ಜನತೆ ಸೆಳೆಯಲೂ ಕ್ರೈಸ್ತ ಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಸುವಿದಿತ.

ಮೂಲತಃ ಭಕ್ತವಂಥದ ಒಂದು ಶಾಖೆ-ಪ್ರಸಾರ ಸಾಧನ ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಗವಾದ ಹರಿಕಥೆ-ಕೀರ್ತನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮಿತಿ, ಅಕ್ಷರ ಕಲಿಕೆ ಪ್ರಚಾರ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ, ಪಾನ ನೀರೋಧ, ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಚಾರ, ವಿಜ್ಞಾನ-ವಿಜ್ಞಾನಿ ಕಥೆಗಳೂ ಇತ್ಯಾದಿ ಲೋಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಬಳಸುತ್ತಿರುವುದು ಈ ಕಲೆಗೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ತೆಗೆದಂತೆನ್ನಿ ಸುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಸಾರ-ಹರಿಭಕ್ತಿ, ಪಾರದರ್ಭ್ಯ-ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಹರಿಕಥೆಯ ವಂಚ್ಯ ಇದರಿಂದ ಇಳಿಯತಾನೋ ಎಂದು ಧರ್ಮದ ವಿಚ್ಛಿನ್ನಲ್ಲಿ, ಅನ್ನಿಸಿದರೂ ಈ ಕಲೆ ಬೆಳೆದಿರುವ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ವಿಸ್ತಾರವಾದರೂ, ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯೊಂದು ಹೆಮ್ಮೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆನ್ನ ಬಹುದು.

ಕೀರ್ತನಕಲೆ ಅನೇಕ ಕಲೆಗಳೆ ಮೊಟ್ಟದಿಗೊಂಡು ಮೇಳವಿವಿರುವ ಸಂಕೀರ್ಣಕಲೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾತಿ ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಜನ್ಮತಃ ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇದ್ದಿತು ಹಾಗೂ ಅನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಬರಬಹುದು; ಉತ್ಪದು ಗುರುಗಳ ಉಪದೇಶ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಕಲಿತು ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಕಲೆಯ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ವೈಪುಲ್ಯ ಸತತ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಧ್ಯ. ಕಲಿತವನ್ನ ಇನ್ನೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಹರಿಕಥೆಯ ವಂಚಿ, ಭಾಗ ಕಥಾ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಥೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವಾತನ ವಾಗ್ಮಿಕೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ, ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಪೌಂಡಿಮೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಬರೀ ಓದಿದ್ದರಾಯಿತೆ ? ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಅಷ್ಟೇ ಅಗತ್ಯ. ಶಬ್ದ ಸಂಪತ್ತಿ ತುಂಬ ಅಗತ್ಯ. ಔಪಚಾರಿಕ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿ, ತಕ್ಕ ಪರಿಣಾಮವುಂಟು ಮಾಡಬಲ್ಲರು. ಹರಿಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವರವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ರಚನೆ, ಚಿಪ್ಪಣಿಗಳ ವಚನ ನಡುವೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾಣ, ಉಪನಿಷದ್ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಗಿಹೋದ ಗೀತಾಭಾಷ್ಯ ಮಂಜಾರರಲ್ಲೂ ಕೃಷಿ ನಡೆಸಿರುವ ಹೊಸಕೆಲ ಚರಂಬರಯ್ಯನವರು "ಕೀರ್ತನ ಕಂಠಾಭರಣ", ಬೇಲೂರು ಕೀಶವದಾರರ ಬಹುಭಾಷಾ ಪೌಂಡಿಮೆ ಅನುವಂಶಿಕವಾಗಿ ಅವರ ತಂದೆಯಿಂದ ಪಡೆದು ಒಂದ ಕೀರ್ತನಕಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯಾಧ್ಯಯನದ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿರಬಹುದೆ ಕರ್ಣಾಟಕ ಭಕ್ತವಿಜಯ, ಭಕ್ತಿವಿಜಯ, ಇವೆಲ್ಲ ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಸ್ತುಗಳೆ ಅಗಿವೆ. ಭದ್ರಗಿರಿ ಅಚ್ಯುತದಾಸ-ಕೀಶವದಾಸರು ಈ ಬಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ

ಮಿರಾಸಿ, ನಾಮದೇವ, ಜ್ಞಾನದೇವ, ಕಬೀರ, ಮುಂತಾದ ಸಂತರ, ಅನೇಕ ಮಹಾ ಪುರುಷರ ಕಥೆ ಕುರಿತ ವಸ್ತುವೈದ್ಯಕೀಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸಂತಸದ ಸಂಗತಿ.

ಪರಿವಾಸದ ಕಥೆ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಜ್ಞಿಕ ಪ್ರಧಾನತೆ, ಸ್ವಪ್ನ, ಖಚಿತ, ನಿರರ್ಗಳ, ನಿರಾಳ, ನಿರೋಪ್ಪ, ಅಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ಸಾಹ, ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ ನೀಡುತ್ತಾ, ಸಫಲತೆ ಮನಸೆಳೆವ, ಪರಿಣಾಮವಿರದೇಕಾದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯ ಎರಿಕತೆ, ಅಕ್ಷಯಿ ವಿರಾಮ ವೀಯುವಿಕೆ, ಅಲಾಪ, ಕಥೆಯ ಓಟ ಹೀಗಿಲ್ಲ ಜನಮಾನ ಸೇರಿಯುವಂತವಿದೆ. ಕೀರ್ತನಕಾರರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ನಟನ ಅಭಿನಯ, ವಾಕ್ಯಪ್ರತಿಭೆ, ಪ್ರಯೋಗ-ವಿಜಯ ದಾಸಾರ್ಥರು ಪರಿವಾಸದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೇ ಅನೇಕ ಕಡೆ ತಿಳಿಸಿದಾರೆ. ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಜ್ಞಾನಪ್ರೇಮೆ: ಅಲಾಪ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣ. ಪ್ರತಿಭೆ, ವಚನವೋಕ್ತಿಗಳಾದರಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಜ್ಞಿಕ ಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸತತ ಸಾಧನೆಯ ಕೀರ್ತನ ಕಲೆಗೆ ಇರುವ ವಿಶ್ವಕ ಮರ್ಗಾ. ಸಂಗೀತವೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ: ಅದೂ ಬೇಕಷ್ಟೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಖ್ಯ. ರಸಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಅದರ (ಸಾಹಿತ್ಯದ) ಬೇರೂಳೆ. ಅಂತೆಯೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಂತೆ ಪರಿವಾಸದ ಕಥಾ ಭಾಗ ಶ್ಲೋಕಗಳ ವೈದ್ಯಕೀಯವಾಗಲು ಹಾಗೂ ಸದಿಯಾದ ವಾಚನವಿರದೇ ಸ್ವಪ್ನಿಯಾಗಲು ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆ, ದೇವದೇವತೆ, ಮಹನ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗ, ರಾಗಮಾಲಿಕೆ-ಹೀಗೆ ರಾಗ ರಂಜಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವುದು ಸೂಕ್ತ ಹಾಗೂ ಯಾತ್ರಿಕ ಮರ್ಗಾ. ಕಥೆಗೆ ಸಂಗೀತ ಭೋಜನವೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಧಾನ ಆಗಬಾರದು. ಅಭಿನಯ ಅಂದರೆ ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸ, ಮುಖಭಂಗಿ, ಕಥೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಮೆರುಗು ನೀಡಬಲ್ಲುದು. ಕಥೆಯ ಭಾವ ಸದಿಯಲು ಶ್ಲೋಕಗಳ ತಲ್ಲೀನರಾಗದಂತೆ ಅವಶ್ಯವೆನಿಸುವಂತೆ ಕೀರ್ತನಕಾರನ ಅಭಿನಯ, ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ, ಪರಿಣಾಮವಿರದೆಯಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಲಂಕಾದಹನ, ಪನಮುದ್ದಿಲಾಸ, ಮೂರ್ತಿಯೇಯ ಕಥಾ ಪ್ರಸಂಗ, ಸಂಭಾವನೆ ಬಂದಾಗ, ಇಬ್ಬರು ಮೂವರ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸದ ತನ್ನ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಬದ ಳಾಯಿಸುತ್ತ ಪರಿವಾಸ ವೇದಿಕೆಯನ್ನೆ ರಂಗಸ್ಥಲವಾಗಿಸಿ, ನಟನ ದೃಶ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶ, "ಅಂಗ್ಯ ರಂಗಭೂಮಿ" ಕಲೆಯನ್ನೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬಳಸಬಲ್ಲ. ಕೀರ್ತನಕಾರರವೇಕರಿಗೆ ಈ ಕೌಶಲತೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಈಚಿನವರೆವಿಗೂ ಕೀರ್ತನಕಲೆ, ಪರಿವಾಸ-ಗುರುತಿನ್ನು ಪರಿವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತ ಬಂದವು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಪಾಡಿಗೆವರು ಹಾಡುತ್ತ, ಕೊಟ್ಟರೆ ಸರಿ, ಬಿಟ್ಟರೂ ಸರಿ ಎಂದೂಕೂಡು ಹಾಡುತ್ತ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಪರಿವಾಸರನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಹಾಗೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಹಿರಿಮೆರೀಡ ಪರಿವಾಸನಂತೆ ಆಗಿ ಅನು ಸರಿಸಿದ ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಕೀರ್ತನಕಲೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು. ಪರಿವಾಸ ಸಂಪ್ರ ದಾಯ, ಅಂತಿತ-ದೀಕ್ಷೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ. ಕೀರ್ತನಕಾರರೂ ಇದಾರೆ. ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳಲು ಮುಂದುವರಿದರೂ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ- ಬದಲಿಸಿದ ಹಾದಿ ಕನ್ನಡ ಅಗುವುದೆಂಬುದು, ಕೀರ್ತನಕಲೆ ಸುಧಾರಿಸಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಯತ್ನ

ನಡೆದಿದೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ತಿರುಪತಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಬೆಂಗಳೂರು ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನಕಲೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆ ತೆರೆಯುವ, (ಸಿವಿವಾರ್) ಗೋಪ್ಪಿ-ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಈಗಿನ ಸಮರ್ಥ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸಂವರ್ಧನಾಭ್ಯವನವೆಂದರೆ ಚಲನಚಿತ್ರ, ಟಿ.ವಿ., ಸಿವಿವಾರ್ ಧಾರಾ, ಜೀವಂತ ಕಲೆಯಾದ ನಾಟಕ-ರಂಗಭೂಮಿಗೇ ಕುತ್ಸುಗಿರುವಂತೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಲೆಯಾದ ಕೀರ್ತನ ಕಲೆಗೂ ಕೊಡಲಿ ಬಿಟ್ಟು-ಅಗಿದೆ. ಪರಿಣತಿ, ಈಗ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಲೆ, ಜಾನಪದಕಲೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಒಂದು "ಅರೆ ಜಾನಪದ ಕಲೆ" ಎಂಬ ಚರಾಸಂದಾಹೋತಿ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸರಿ, ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿಣತಿಯ ಜಾನಪದ ಕಥನ, ವಾದ್ಯ, ಚಿಟಿಕೆ, ತಾಳೆ, ವೃಂದಂಗ, ಮೆದ್ದಲೆ, ಎಲ್ಲ ಇದನ್ನು ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಚಲನಚಿತ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಕೀರ್ತನ ಕಲೆಯಂಥ ಸಮರ್ಥಾ, ಸಜೀವ ಕಲೆ, ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದದ್ದು ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಗೋಪ್ಪಿ, ಸಮೂಹದ ಮೇಲೆ ಜನಜೀವನ ಮೇಲೆ ಬೀರಿದ ಅತ್ಯಳಿಯಾದ ಪರಿಣಾಮ, ಪ್ರಭಾವ. ಜನಜಾಗೃತಿಗೊಳಿಸಲು, ಅಂದೋಲನವೆನ್ನಿಸಲು ಈ ಕಲೆ ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಬಲ್ಲುದು. ಅಂತೆಯೇ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೂ ಅಗಬಲ್ಲದು-ಸುಂದ್ಯವ್ಯುತ್ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲಕವಾಗಿ ಬಳಸಿದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ.

ಡಾ|| ಎಂ. ಬೆದಾಳಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ಹೇಳುವಂತೆ, "ಪರಿಣತಿಯ ಬೇರುಗಳು ಜನಪದದಲ್ಲಿ. ಅದರ ಕಾಂಡ ಕೊಂಬೆ ಹೂವು, ಹಣ್ಣುಗಳು ಪರಿದಾಸ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆ." ಅಂದರೆ ಪರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ಈ ಚಳವಳಿ ಅಂದೋಲನ.

ಪರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆಸಲು ವಿಜಯದಾಸರು, ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಮೋಹನದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ತುಂಬ ಪ್ರಮುಖರು. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರೇತೂ ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನೆ ಕೇಡರು. ನೂರಾರು ಜನರಿಗೆ ಅಂಕಿತವಿತ್ತು. ದಾಸ ದೀಕ್ಷೆ ದಯಪಾಲಿಸಿದರು. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯಾದ ಮೊದಲಕ್ಕಲ್ಲ ಕೇವಲದಾಸರು, ಐ ಜಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಪ್ರೀದವಿಕಲ, ಪ್ರೀತ ವಿಠಲ, ಪಾನ್ವೀತ ವಿಠಲ, ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪರಿದಾಸರು ಪರಂಪರಾನುಗತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅಂಥ ಪೀಳಿಗೆಯವರು ಇತ್ತೀಚಿನ, ಪ್ರದಮಪ್ರಿಯ ಸಂಸ್ಕರಣೆಯದಾಸರು, ಮೋಹನದಾಸರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಅನೇಕ ಪರಿದಾಸರು. ಸುಂದವೈರದ ಅನಂದದಾಸರು ಬೇಲೂರು ಕೀರ್ತನದಾಸರು, ಅವರ ತಂದೆ, ಹಂದೆ ಪ್ರೀಪಾದದಾಸರು, ವೇಣುಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಗಮತಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಭೂಗವತ ಉಪಾಖ್ಯಾನ ಪ್ರವೀಣರಾದ ಜಯತಿರ್ಥಾಚಾರ್ಯರು, ಈಗಲೂ ಇರುವ ಪರಿದಾಸರತ್ನಂ ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಗೋಪೀನಾಥದಾಸರು, ಜಯಸಿಂಹದಾಸರು, ಭದ್ರಗಿರಿ ಸಿಪೋದರರು, ವಿವಿಲಾನಂದದಾಸರು, ನಿರ್ಮಲಾನಂದದಾಸರು, ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಅರೇಣ್‌ಕುಮಾರ್, (ಈಗ ದಿವಂಗತರು) ಸೋಸಲೆ ನಾರಾಯಣದಾಸ್, ಪಂಥರಿಬಾಯಿ, ರಾಜಮ್ಮ, ಅನಂತಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಬಾಲಭಾರತಿ

ಯದಾಗಿರಿ ಕುಮಾರಿ, ಕುಮಾರಿ ಗಾಯತ್ರಿ, ಬೇಗೋ ಪಾಗಾಯೇ ದಿವಂಗತ ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಪಾತ್ರಿಗಳು, ಪುನರಾವೇಶನಾರಾಧ್ಯರಂ ಶಿವಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಬೊಮ್ಮಯ್ಯ, ಪೊಮ್ಮಣ್ಣಯ್ಯ, ಬೆಳಗಲಿ ಶಾಂತರಾಜಯ್ಯ ಜನಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದ ಕೀರ್ತನಕಾರರಂ-ಹೀಗೆ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಂದ ಭಾಗವತಗೋಪ್ತಿ, ಭಜನಗೋಪ್ತಿ, ಕೀರ್ತನಗೋಪ್ತಿ, ವಾಚುಸಂಕೀರ್ತನ ಆಗಿ ಅಂಕುರಿಸಿದ್ದು ಕ್ರಮೇಣ ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಂದ ಸಂಘಟಿತ ಆದ ದಾಸವರೇಣ್ಯ ಸಮರ್ಥ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರಂಥ ಪೂಜಾತ್ಮಕ ಸೇವೆಯ ಮೂಲಕ, ಕನಕದಾಸರು ವಾದಿರಾಜರಂಥವಾಗ್ಗಿಗಳ ಮೂಲಕ, ಮಂತ್ಯಾಲಯದ ಶ್ರೀರಂಭೇಂದ್ರರ ಬೃಂದಾವನಸ್ನಾತಿಯಿಂದ, ವಿಜಯದಾಸರಂಥರಿಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಿಷ್ಠೆ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಭಾಸಾರದಲ್ಲಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ತಲುಪಿತು. "ಮಲಗಿ ಪರಮೋದರದಿ ಪಾಡಲು ಕುಳಿತು ಕೇಳುವ | ಕುಳಿತರೆ ನಿಲುವ ನಿಂತರೆ ನದಿವ | ನದಿದರೆ ಒಲಿದ ಸುಲಭನೋ ಹರಿ" ತನ್ನನ್ನು ನೆಟ್ಟದವರನರಭಳಿಗೆ ಕೈಬಿಡವೊ ಎಂಬ ಮಾತು ಭಕ್ತಿಯ ಸುಲಭ ವರ್ಣಾವನ್ನೇ ಜನತೆಗೆ ತೋರಿಸೊಟ್ಟಿತು. ತಿಳಿಗನ್ನಡ ದೇಶ ವಿಜೃಂಭಣಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮನವಂಚಿತ್ತು. ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗ್ರಹಿತ ಕೆಲಸ ಇದು. ಇದು ಸಾಮೂಹಿಕ ಕಾರ್ಯ-ಸಂಘಟಿತ ರೀತಿ ಪರಂಪರಾನುಗತ ಆಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಅಂದೋಲನ. ನಾವು ಮೊಂದೆ ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು

- 1 ಶ್ರೀ ಮುನೀಂದರವರು ಸ್ವೀಕೃತಿ-ಶ್ರೀಮತುಗಳಿಂದ ಅನ್ವಾರ್
- 2 ಅದೆ.
- 3 ಇಲ್ಲಿ "ಧರ್ಮ" ಎಂಬ ಪದ ಮೂಲಕ ಕಾಣಬಹುದಾದುದು ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ "ಧರ್ಮ" ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ ಇಸ್ಲಾಂ, ಆನಂದ ವಿಶ್ವಯೋಗ, ಭೈಯೋ, ಸ್ವೀಯೋ, ಶಿವಾಯೋ, ಇದೆ: "ತು ತ್ವಾ ಭಗ ವ್ರತವಾಃ. ಸಮಾಭಗ ವ್ರತವಾಃ" ತೈತ್ತಿರಿಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಒಂದು ಪದವಾಕ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು 'ಭಗ' ವೆಂದೇ ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದುದು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಭಗ ಭಗವಾನ್ 'ಎಂಬ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ಎರಡು ಮೂಲದವರು ಅದೇ'
- 4 Encyclopaedia of Religion & Ethics, volume 4, 3rd edition 1954 page 374, Ed: James Hastings.
- 5 Custom isany norm of voluntary action that has been developed in a national or tribal community.
- 6 Custom is closely connected both with habits and with usage.
- 7 ".....Custom is concerned with the constant needs of society, and is, subject to change only with the change in conditions of life theories of living (WANDT).
- 8 Custom (Hindu) : Established usage. Encyclopaedia of Philosophy:- Ed:-Paul Edwards, Vol. II Page 278, 279(1967). Macmillan company & Free Press, NY. Custom may be tentatively defined as a norm of action (rule of conduct, precept) generally accepted and practiced by a group of people who regard it as sanctioned by the general tradition of the group. Customs belong to the explicit part of a group's culture, its ideology, and represent ideals of conduct that are expressly acknowledged and thought and that cannot be transgressed. Customs are relative to a community; for customs tradition is their warrant.

- 8 ಪ್ರ: ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು: ಸಂಶೋಧನಾಪುಸ್ತಕ : 3ನೇ ಮುದ್ರಣ 1964, ಪುಟ 196.
- 9 ಪುಟಂ ಪತ್ರ, ಪು. 187
 ಪ್ರ: ಪಾನಂ ಪರಮಾತ್ಮಾನಂ ವಿರಿಯಂ ಸವಣದೀಶಾನ್
 ದುರ್ಮಾಸನೀಃ ಅಪ್ಪಾತ ನಿಧೀಶ್ಚೈವ್ಯವಾಹತ ತೀರ್ಥಾಣಾನ್ ||1||
 ಕೈವಲ್ಯ ತೀರ್ಥಾನ್ ಅಪ್ಪಾವೇಶಾನ್ ಪರತೀರ್ಥಾನ್ ನಮಾಮ್ಯಹಮ್
 ಸತ್ಕವ್ಯಪ್ಪಾನ್ ಪ್ರಾಪ್ತತೀರ್ಥಾನ್ ಅನ್ಯಾನ್ ಸದ್ವೃತ ಜಾನಕಿ ||2||
 ಪುರೈವ ಕೃಷ್ಣ ಸಿದ್ಧಾಸ್ತ ಭುಕ್ತಾ, ಕೋಠಿತ ಮೂನಮ
 ಅಹ್ಮಸತ್ಕವ್ಯಶ್ಚ ತೀರ್ಥಾಣ, ಮಧ್ವಾಧ್ಯಯೋಗಾಣಾ ಗುರುಂಧತೇ ||3||
 ಅಹಮ ಪ್ರೀಮದಾನೇವ ತೀರ್ಥೇಯಂ ನೇಗಪ್ಪದಂಭತೇ:
 ಯದ್ವಪ್ಪದ್ವಯಾಣಾ ಸ್ಯಾಂತ ಸಂಪಾದಂ ವಿಶಿಷ್ಟತತಿ ||4||
 (Ref. E.P. Ind VI p. 263 ಪರಮತೀರ್ಥರ ಕೂಡರ್ ಪಾಟಾಂ ಪುಸ್ತಕ
 ಮಧ್ವಾಧ್ಯಯೋರ ಕಾಂ ತೀರಂ ಬರವ ಅಂತ)
 ಈ ಒಗ್ಗಿ ವ್ಯಕ್ತವೆಂದೆಂದೆ ಅಪ್ಪಾತ ನಿಧೀತೀರ್ಥರು ರಾಜ್ಯಕೂಟ ಇಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದ
 ಪಾಗೂ ಅವನ ಮಗ ನೈವತುಂಗ, ಇವರ ಸಮಕಾಲೀನಿಯಾಗುವುದು ಒಗ್ಗಿ
 ಪ್ರ: ಪಾಟಾಂ ಪಾಗೀರಿಯಾರ್ ಅಂತ ಲೇಖಿತ ಗುರುತುಗಳು : ದಾಸನಾಹಿತ್ಯ
 ದಾಸನಾಹಿತ್ಯ ಪತಾಕೆ 1984 : ಸಂ: ಮಹ್ಮಸ್ತಿ : ಮಂಗಳಗೃಹತೀ ಪ್ರಕಾಶಕ,
 ಮೈಸೂರು (ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪರಿದಾನ ಪಂಥ : ಪಾಟಾಂ ಪಾಗೀರಿಯಾರ್
 ಪುಟ 5)
- 10 ಪ್ರ: ಪರಿದಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾಗಿದಾ, ಸಂ ಪರಮಾತ್ಮನಾರ್ ಗೋವಿಂದಾರ್ : ಪರದೇಶ್ಯ
 ಪರಿದಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೂರು, ಕೆಂಗಳೂರು, ಪುಟ 7 : (1951)
- 11 ಅದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ರಚನೆಯ ಗಾ. ಮುಖ್ಯ ಪತ್ರಕೆ, ಗಿರುನೀದರೆ ಪರಿದಾನ
 ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಆ ಮೇಲೆ ಆಗಲಿ ಎಂದು ಸ್ವರ ಪುಸ್ತಕದ ಸೂಚನೆ ಕಾಂ
 ಬರುತ್ತವೆ. ಅದರೂ ಇಷ್ಟು ಇದು ಉಪಯೋಗ.
- 12 ಉಗ್ರಾಣಿ : ಪ್ರ: ಪಾಟಾಂ ಪರ ಕೃತಿಗಳು, ಪಂಡಿತ ಅಪ್ಪಾ, 1973,
 ಮೈಸೂರು ವಿ ವಿ ನಿಲಯ, ಪುಟ 74, 84 25.
- 13 ಉಗ್ರಾಣಿ : ಪ್ರ: ಪಾಟಾಂ ಪರ ಕೃತಿಗಳು, ಪಂಡಿತ ಅಪ್ಪಾ, 1973, ಮೈಸೂರು
 ವಿ ವಿ ನಿಲಯ, ಪುಟ 74, 84 26.

ಅಧ್ಯಾಯ ಅರು

ಕವಿಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಧರ್ಮ

ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ-ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ-ಭಕ್ತಿ ವೈವಿಧ್ಯ

ಭಾರತದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಒಂದು ಅಂಶ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ತತ್ವ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಸಾರಿಸುತ್ತ ಅದರ ತಿರುಳು ಕ್ರಮೇಣ ಕೊರೆಯಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿ ಧರ್ಮಗಳು ಒಲವಾಗಿ ಮೂಲೆ ಗೊತ್ತುವುದು, ಮತ್ತೆ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಸಾರಿಸುತ್ತ ಪ್ರಚೋದಕ ತತ್ವಿಯೊಂದು ಉದ್ಭವಿಸಿ, ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ವೇದೋಪನಿಷತ್ತು-ಧರ್ಮದ ಒಗ್ಗು ಕ್ರಮವು ಭಾವನೆ ಕೊನೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದು. ಗೀತೆಯ 'ಯದಾ ಯದಾಹಿ ಧರ್ಮಾಸ್ತು ಗ್ನಾನರ್ಥವತಿ ಭಾರತ | ಅಭ್ಯುತ್ಥಾನಮಧರ್ಮಸ್ಯ.....' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಸ್ತಿಕ ಮತಗಳ ಆಗರಿ, ಜಾರ್ವಾಕರ ಆಗರಿ, ಬೌದ್ಧ-ಜೈನ ಮತಗಳಾಗಲಿ ತಮ್ಮ ಧೈಯವನ್ನು ಸಮಗ್ರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನಬಹುದು. ಆಸ್ತಿಕದ ನೆಲೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ನೆಲೆ ಅಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧರಲ್ಲಿ ಆನಂತರ ತಲೆದೋರಿದ ವಿಷಯವೋ ಉಪತ ಸಮಾಜದ ಶಾಶ್ವತ ಮೌಲ್ಯವಾದ ನೀತಿಗೆ ಧಕ್ಕೆಯೊಡ್ಡಿತು. ಅದು ಮೊದಲು ಬೋಧಿಸಿದ ವಿರಕ್ತಿ, ತೂವ್ಯವಾದ, ನಿರಾಸೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿತಷ್ಟೆ. ಜೈನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ಜನ್ಮದ ಕೋಟಲೆ, ಜಟಿಲತೆ-ಜನತೆಗೆ ಇದು ಹಿತವೆಂದಾಯಿತು. ಆಗ್ನಿ ಬಾದವರು ಅದಿಂತಕರರು-ಅವರು ಸ್ವಾಪಿಸಿದುದು ಅದ್ವೈತ. ಅದ್ವೈತದಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅಂದೋಲನ ಆಯಿತಷ್ಟೆ. ವಿನಾ ಬೌದ್ಧರಿಗೂ-ಅದ್ವೈತಗಳ ತತ್ವಗಳಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆ ಅರಿಯದಾದರು. ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ತೋರಲಿಲ್ಲ. (ಅದಿಂತಕರರು ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ಪುನಃ ಜಾಗೃತಿಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಅದ್ವಿತೀಯ ಕಾರ್ಯವೇ ಅದರೂ ಅವರ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಧಾನ ತತ್ವ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ನಿಲುಕಲು ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಅದಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಯಿತೆಂದರೆ ಕೆಲವರು ಶಂಕರರನ್ನೆ "ವೈಷ್ಣವ ಬೌದ್ಧ" ರೆಂಬ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗುವುದು) ಅದ್ವೈತದ ಏಟಲತೆ, ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಧಾನತೆಯಿಂದ ಭಕ್ತಿ-ವ್ರತಶಕ್ತಿ (ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತಿಭಾವ) ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಜನತೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲಿಟ್ಟಿರುವವರು, ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಆಳ್ವಾರರು ಹಾಗೂ, ಆನಂತರ ಕಂಠಾಂತರಗಳಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆಲಸ ಹೊಯ್ಯಲಿ ರಾಜಗುರು ಅದ ಪ್ರೀ ರಾಮಾನುಜರು ; ಅವರು ಪರಿಚ್ಛಿದಿಸಿದ 'ವಿಕಿಷ್ಟ' ದ್ವೈತದ ಪ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ, ಭಕ್ತಿಯ ಮಹಿಮೆ, ಕಿಷ್ಕತ್ಯ ಸಾರಿವುದು ಜನತೆಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಕೊಡಿತು. ಆದರೆ, ರಾಮಾನುಜ ತತ್ವದಿಂದ ಅದ್ವೈತವೇನೂ ಹೋದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದ್ವೈತದೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತಿತ್ತು. ಜ್ಞಾನಿಗಳು-ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರು-ಇವರಿಬ್ಬರ ಅಲೋಚ್ಚರ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಸುವ ಸಮನ್ವಯತೆಯು

ಅಧಾರ ಕಂಡು ಬಂದಿತಷ್ಟೆ. ಕರ್ಮ-ಜ್ಞಾನ-ಭಕ್ತಿಗಳ ಸಂಗಮ ಹಾಗೂ ದೇವರ ಮೇವಾದ್ವಿತೀಯತ್ವ, ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟತೆ, ಸಾಧಿತವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯದಾದ ಭಕ್ತಿ ಪರವಶತೆ ವಿಂಥವರಿಗೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿತ ಎನಿಸದರೂ ಆ ಭಕ್ತಿ ಸರಿಯಾದ ಚೆನ್ನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಲ್ಪಿತ್ತು.¹ ಈ ಕೊರೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದವರು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರತತ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಕೊರತೆ ನಿಗಿ ಆಗ್ಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದ 'ಸ್ವತಂತ್ರ-ಅದ್ವಿತೀಯ' ಚಿಂತನೆಯೇ ನೀಡಿದವರು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು. "ಜೀವಾತ್ಮರು-ಮನಸ್ಸುಗಳು ದೇವರ ರೂಪಗಳಾದರೂ, ಅವರು ತಮ್ಮ ದೇವದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಇರವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಮತ್ತೆ ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸೇರಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ"² ಇಲ್ಲಿ ಪಾರತಮ್ಯ-ಭೇದ ತಲುಗುವೆ !

ಅರ್ಯಭರ್ಮದ ಬುವಾದಿಯ ಮೇಲೆ ದೇವಾದಿ ಎಲ್ಲ ಪೌರಂಜೀಯ ಶಿವ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ, ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ, ಕರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯ ವಹಡಿ ತಲುಸುವ, ಒಂದು ತತ್ವದ ಸೇರಿ, ವರ್ಧದ ಆತ್ಮವಿತ್ತು. ಜಗತ್ತು, ವಿಂಥೈಬೆಂಬ ಮೂನಿರಾಸಿಯಿಂದ ಜನಿತೆಯನ್ನೆಚ್ಚರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ತದ್ವೈತ ತತ್ವ, ಸುಸ್ಥಾವನ ಅದ್ವೈತ ತಾರ್ಕಿಕ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಧಿಸಿದ ಪರಿಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟತೆ, ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪಾರಮ್ಯ, ಪರಿಯೆ ಪರದೈವ, ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅನುಕರಬ್ಯಾಂಗಾಂಗಾಪರಿಪೂರ್ಣ, ನಿರೋಪಿ ಎಂಬೆಲ್ಲ ಸಾಧಿಸಿದ ಯಶಸ್ಸು ಅನತಿರ್ಭಾರದಂ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲಿನ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ-ಅದರ ಪೆಲೆ ಪೆಲೆ ಅರಿಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ-ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟತೆ. ಅವ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟ, ಪೂಜಾರ್ಹದೈವ. ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಮೂಲ ಧಾತು "ವಿವ ಎಂಬರೆ ಸದ್ವ್ಯಾಪಕತ್ವದ ಲಕ್ಷಣ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವಶ್ಯ ದಲ್ಲಿರೂದ ಭಕ್ತಿಯೆ, ಬದುಕಿಗೆ ಮುಕ್ತಿ, ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಫಲತೆಯೊದಗಿಸು ಬೆಂಬುದು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ದೈವ ನಿಲುವಾಗಿದೆ.

ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಛಾರತದ ಪವಿತ್ರ ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥಿ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಯಾಗ್ಯಾದದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಮುನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟ ದೇವತೆಯಾಗಿಯೆಲ್ಲ. ಯಾಗ್ಯಾದದಲ್ಲಿ ಆ ಇಂದ್ರ, ವರೂಣ, ರುದ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನತೆಯಿದ್ದರೂ ಅವೆಲ್ಲ ಒ ಆತ್ಮತ್ವದ ದೈವಕ್ಕೇ ಸಲ್ಲುವಂತಹ ಗೌರವ. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ವೈದಿಕ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ, ವಿಷ್ಣು ಇಂದ್ರನ ಮಿತ್ರನೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದ್ದಾನೆ.

"ಯಾಗ್ಯಾದ" ಅವತರಿಸಿದ ಕಾಲದಲ್ಲೆ ವಿಷ್ಣು-ಇಂದ್ರರ ಹಾಗೂ ಇತರ ದೇವತೆ ಪೆಲೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಮನ್ವಯ ನಡೆದು ಹೋದಂತೆ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ.

ಇಂದ್ರವಿತ್ತಂ ಪರಮಾಚ್ಯುತಮಾತು ರಥೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಸುಖವರ್ತೋ ಗರುಡಾಚ್ |
ಮಠ ಸದ್ವಿಶ್ವಾಬಹುಧಾ ವನಶ್ಚ ಸ್ಥಿಂ ಯಮಃ ಮಾತರಿಶ್ವಾನಮಾತುಃ | |

(ಮಾಗ್ನೀದ ೧-೧೬೪-೧೬)

ದ್ವೇ ವಿಷ್ಣುಃ ಪೇದಿತವ್ಯೇ ಪರಾಚ್ಯುತಾ ಪರಾಚ,
ವೇದ್ಯಶ್ಚ ಸರ್ವೋದವ ಮೇವ ವೇದ್ಯಃ | (ಭಗವದ್ಗೀತಾ ಅಧ್ಯಾಯ ೯)
ಸರ್ವೋಚ್ಚತೇ ವೇದವೇದಶ್ಚ ವಿಶ್ವೋಮಾತಾ ತಾತ್ಪರಂ ಪರಮಾ ಭಾರತಶ್ಚ,
ಅಲೋದ್ಯ ಸರ್ವತಾಂಶ್ಚಾನ ವಿಜಾತಾಂ ಶ್ಚ ವೃಣತಿ ಪುನಃ
ಇದಮೇತಂ ಸುನಿಷ್ಠಸ್ವಂ ದ್ವೇರೋ ಪಾರಾಯಣಾ ಸಹಾ

-ಎಂಬ ಎಲ್ಲ ಉಪನಿಷತ್-ಆಗಮಿ ಮಂತ್ರಗಳೂ ಸಾರಾಂವುಮೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪರಮಂದ್ರವ,
ಅವನಿಗೆ ಬೇಡಾದಿ ಆಗಮಗಳೆಲ್ಲ ನುತಿಸುವುದೆಂದಂ

(ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪರಮೇಂದ್ರಮದ್ರಮಾತುಃ ಸುಷ್ವಂತಿ ವಿಷ್ಣುಃ ಸ್ವಚ್ಯೈ-
ವೇದಾಶ್ಚಃ ಸಾಂಗವದ್ರೋವೇವವೇದ್ಯಗಾರಾಂತಿ ಯಂ ಸುಮಾತಾಃ
ಧ್ಯಾನಾದ್ಭೂತಶ್ಚಾತ್ಮೇತೇ ದೇವತಾ ಪಶ್ಯಂತಿ ಯಂ ಯೋಗೀನೋ
ಯಶ್ಚಾಂತಾ ನ ವಿಮಃ ಸುರಾಸುರಗಣಾಃ ದೇವಾಯ ತಶ್ಚೈವಮಾಃ)

-ಗೀತೆ ಧ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕ

ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಲೋಕದಾಧಿಪತ್ಯವೂ ಉಂಟೆನ್ನುತ್ತದೆ ಮಾಗ್ನೀದ (VI-69-೨೫.೧೨,
ವೇಲಂಕರ್, VII-49)

ವಿಷ್ಣುವಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವರ್ಣನೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ, ಪಾಣಿನಿ ಮುಂತಾದವರ
ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂತರದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿತ್ತಿರುವ
ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿರತನ ವಿಷ್ಣು ಮೊದಲು
ಪಾವನವಾಗಿ, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಾದದ್ದು ; ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈತ ಸರ್ವೋತ್ಕಮೇಕೆಂಬ ಪದ್ಧತಿ
ವಹಿಯೊಕ್ಕಾನೆ. ಎರಡು ಪಾದದಿಂದ ಇಡೀ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಆಳಿಯುವ ಈತ ಮೂರನೆಯ
ಪಾದವಿರಿಸಿದುದು ಬಲಿಯ ತಲೆಯ ಮೇಲೆಂದೂ ಭಾಗವತ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ.
ವಿಷ್ಣು ಧರ್ಮಧಾರಶ್ಚರೂಪಃ; ಆತ ಅನಾದಿ, ಪುನಶ್ಚಮ, ನೀತಿನಿರೋಧವೇ, ಸರ್ವ
ವ್ಯಾಪ್ತಿಗುಣವುಳ್ಳವ. ಉಚೇಂದ್ರ ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣ, ಇಂದ್ರ
ನೊಂದಿಗೆ ಇದ್ದ ಈತನ ನಿಹಿತ ಸಂವರ್ತ. ವಿಷ್ಣುವು ಪಾವನವಾಗಿ ಒಂದ ಕಥೆ "ಶತ
ಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ"ದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ರೀತಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಸುರಾಸುರರು ಯಾಗವ್ಯಂದವನ್ನು
ಮೂಡಲು ತನ್ನ ಸ್ವಲ್ಪ ಸೂಧಾನ ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಅಸುರರು ಒಬ್ಬರ ಮನೆಯಿಂದಲೇ, ಒಬ್ಬ
ವಾವನಮೂರ್ತಿಗೆ ವಿಷ್ಣು ಆಶ್ರಮಿಸುವನೋ ಅಷ್ಟು ಧನವಿಯೆನ್ನು ದೇವತೆಗಳು
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದಂ ಒಪ್ಪಿದರು. ವಿಷ್ಣುವೇ ಪಾವನವಾಗಿ ಮೂಲಗದೇಕೆಂದಂ

ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಹಾಗೆ ಮಲಗಿದ ಕುಳ್ಳಿ ನಾಮಕ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಂತೆ ಭೂಮಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಸಮಸ್ತ ಭೂಲೋಕವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಯಾಗಿ ಪೋದಿದರು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಈ ಅವತಾರ ಮೇಲೆ ವಾಲ್ಮೀಯದಲ್ಲಿ ಅನಂತರದ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯ ಪೆಟ್ಟಿಯನ್ನು "ಪರಮಂ ಪರಂ" ಎಂದು ಬಂಜುಗಳು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದೇನು ಗೋಧಾರ್ಥ ಪಡೆದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ 'ಮಧುಕೂಪ'ವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಅವಂದರಿಸಿದಿರತ್ತಾರೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮೂರನೆ ಪಾದದ ಕಲ್ಪನೆ, ಉಪನಿಷತ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪ್ರಚಲಿತವಾಯಿತು. ಕರೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉಲ್ಲೇಖ ದಂತೆ, "ತದ್ವಿಷ್ಣೋ ಪರಮಂ ಪರಂ ಪ್ರಜಾಪತಯಾ ಸೂರಯಾ....." ಎಂದರೆ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಾರ್ವತ್ಯಾರ ಪರಿಣಯವಾದುದೆ ಆರ್ಥ. ಇದೇ 'ವಿಷ್ಣುವಾದ' ಬಗ್ಗೆ ಬರುತ್ತ ಮೈಯತ್ತಿಗೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗದ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಈಗಲೂ 'ವಿಷ್ಣುವಾದ' ಉತ್ತರದ ಗಯಿಯ ಪವಿತ್ರ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ, 'ವಿಷ್ಣುವಾದ' ವನ್ನು ಪ್ರೀತ್ಯುತ್ಪನ್ನವರು "ತಿರುವಡಿ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜಾ ಚಕ್ರವಾಹಿ ಹೌದು. ಹಾಗೂ, ದೇವಾಲಯ, ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಪಾದ ಕೆತ್ತುವಿಕೆ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇದನ್ನು ಬೌದ್ಧರೂ ಅನುಸರಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮಾಚಕ್ರ ದೊಂದಿಗೆ ಬುದ್ಧವಾದವನ್ನು ಪರಮ ಪವಿತ್ರವೆಂದವರು ಪರಿಧಾನಿಸಿದರು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ, ಕರ್ತವ್ಯದ ಅಚರಣೆ ಕೇವಲವಾಗಿ ಅವಿದ್ಯೆಯ ಅಪ್ಪಾಣದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಡತೇಣೆಗುವ, ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡುವ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಸತ್ಯವಾದ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮೂವಂಕ್ಷುಗಳೂ ಅಚರಣೆಯೇನಾದ, ಅಗತ್ಯ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜ ಹಿತ, ಜನಹಿತ ಕೂಡ ಮಂತ್ರಿಯ ಸಾಧನವೆಂಬುದು ತತ್ವವಾದದಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿತವಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ವೇದಾಂತ ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಸೇವೆಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ನೀಡಿರುವಂತೆ ಇತರರು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ನಂತರ ಪ್ರಚಲಿತ ಅದ ಮೂಲನಾದ, ಅನಂತರದ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕ್ಕೆ ಪಾದ ಪ್ರಭಾವವೆಂದಾಗ ಮೇಲೆ-ಪೂಜಾ-ಅಗಮ ಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿರುವ ಭಕ್ತಿ ಕರ್ಮಯೋಗಗಳಿಗೆ ಕದಿದಿದ್ದ ನಿರ್ಲಾವತೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಾಣ ಸಂಜೀವಿನಿಯ ಛಾಸ್ಯರಾಗಿ ಬಂದವರು ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತು ಅವರ ತತ್ವವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಜೀವರ ಭಿನ್ನತೆ-ಜಗತ್ತಿನ ಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಧೈಯ-ಅದರ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನೂ, ಸಾಧನಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನೂ ನಾವು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗಿದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಉಪಾದಾನವೂ ಕೂಡ, ಅಂದರೆ ಈ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅದೃಷ್ಟಾನಿಶಿತಿಯೂ ಅಸಂಬದ್ಧತೆಯೂ ತೋರಿಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗಂತೂ ಅತ್ಯನಿಗೂ ತುಣವಿದೆ ಎಂಬುದ ತನಕ ನ್ಯಾಯಕರಾದ ಸೋಮಿಯತ್ ವಿಷ್ಣುವಿ ಗಳು ಸುಲೋಭನೆ ನಡೆಸಿದಾರೊಂದಾಗ, ಈ ಭೌತ ಜಗತ್ತಿನ ಆನಂದೋಲನದಲ್ಲಿ

ಅನ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಒಂದು ಅಖಂಡ ಶಕ್ತಿಯೂ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದು ಅದು ದಿವ್ಯ ಚೈತನ್ಯ ವಸ್ತುವೇ ಆಗಿರುವೆಕೆಂದೂ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಚರಾಚರ ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಕ್ರಿಯೆ ಅಂತಸ್ತು ಹಾಗೂ ಹೊರಗೂ ಬದಲಾವಣೆ-ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ದಿವ್ಯಚೇತನವೇ ಕಾರಣವಾದರೂ ಆ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಹೊಣೆ ಅವನ ದೇಹಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆತ ಯಾವುದೇ ನಿರೀತ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡುವ ವಸ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಅತೀತ ಆಗಿರುವವನು. ಜೀವ-ಪರಮಾತ್ಮರ ಸಂಬಂಧ ಪ್ರತಿಯು-ಬಿಂಬದದ್ದು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಆಗತ್ಯ, ಸ್ಥಾನ, ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ? ಎನ್ನಿದರೆ ಆಗ, ಅನಿಶುವುದಿಷ್ಟು ; ಜೀವ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮರ ಸ್ವಭಾವ, ಶಕ್ತಿಗಳು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವರೂ ಅವುಗಳ ತಳಹದಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೂ ನಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶಕ್ತಿಯ ಅನುಪ್ರವೇಶ ಹಾಗೂ ಪ್ರಚೋದನೆ ಆಗತ್ಯ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟ ಆಗುತ್ತವೆ. ಆದರಿಂದ ದೇವರು ಇರಬೇಕು ಸ್ಪಷ್ಟಿಯೆಂದರೂ, ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಅವನ ಆಗತ್ಯವುಂಟೆಂಬುದೇ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ. ಹೀಗೆ ಶರ್ಕ ಬದ್ಧ ಆದ ಜೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಗತಿಗಳೆಂದರೇ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮತವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲೂ ಹಾಳಾಗಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರವೆಂದರೆ, ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅಚಾರ್ಯರು ಕಲ್ಪನೆಯ ಅಂಶ ಬಳಸದೆ, ಮೇದಾಗಮ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಕ್ಷ ಹೆಚ್ಚಿಗೂ ತಮ್ಮ ತತ್ವವಾದ ಮಂಡನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೇದ-ಸ್ವತೀಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧಾರ ವೀಯುವುದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಅವರ ಅದ್ವೈತ ಶರ್ಕಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವರ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಯ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರದೆ ಆಗುವಂತೆ ಹೆಚ್ಚುವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವೆಂದೂ ತಿಳಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದಾರೆ.

ದ್ವೈತತತ್ವಕ್ಕೆ ಅವರೇ 'ತತ್ವವಾದ'ವೆಂದೂ ಕರೆದಿರುವುದು ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ :

ಯೋದಿಪ್ರಲಂಭ ವಿಪರೀತ ಪತಿ ಪ್ರಧನತಾನ್ |

ಪಾಪಾನ್ ನಿರಸ್ಯ ಕೃತವಾನ್ ಧುನಿ ತತ್ವವಾದವಾನ್ |

ಇದನ್ನೇ ಆನಂತರ ಬಂದ 'ಬೀಜಾಚಾರ್ಯ'ರೆನ್ನಿ ಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥರು, ಪಾದಿರಾಜ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಿರುವುದು ಆನಂತರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ ಹರಿದಾಸರು ಪ್ರಧಾನತೇ ಮಧ್ವಮತಾನುಯಾಯಿಗಳು "ದ್ವೈತ ತತ್ವ"ವನ್ನೇ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದವರು. 'ಮೋದತೀರ್ಥಮತವಿಡಿದು ಸುಖಿಯಾಗೋ ಮನುಜ' ಎಂದೂ ಪಾಡಿ ದವರು (ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಆನಂದತೀರ್ಥರೆಂದು ಇದನ್ನೇ ಹರಿದಾಸರು ಸುಖತೀರ್ಥ, ಮೋದತೀರ್ಥ, ಎಂದೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ) ಅಂದಾಗ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಸಾವು ಸವೀಕ್ಷಿಸಿಬದ್ಧಿ ಅಕ್ಷಯೀಯವುದು ಮಧ್ವಮತ ವ್ಯತನಿ-ಪರಮತ ಖುಚನೆ, ಹರಿದಾಸರಾಗಿರುವಿಕೆ, ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಹರಿಭಕ್ತಿ-ಪಾರಮ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ವಿಜ್ಞಾನಿನ ದೇವತಾಕಾರ ಸ್ತುತಿ

ವೈನಿಧ್ಯ, ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾವಹಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವಿದಾದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಅಂಶ ಗಮನಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ದಾಸರ ಕೆಲವಾರು ಕೃತಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ, ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ಸತ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ, ಅನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳಿರುವವರ್ಣ, ನಿರೋಘಟ, ಅಶೇಷ ಗುಣವುಣ್ಣನಾಗಿರುವಾನೆ. ಪ್ರಸೃತಿ-ಜೀವ-ಜಡಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತು ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ನಿಂದ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಂತ ಭಿನ್ನವೂ ಸತ್ಯವೂ ಆಗಿದ್ದು ಅವನ ಅಧೀನವೆ ಆಗಿದೆ. ಅದರ ಸಕಲ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುವುದು ನಾರಾಯಣನಿಂದಲೇ. ಅದನ್ನೇ "ನಾಹಂಕರಾ ಹರಿಕರ್ತಾ" ಎನ್ನುವುದು. ಅವನೇ ಯಾವತ್ತೂ ಸರಸ್ವತಶ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ನಾರಾಯಣನ ಮೊದಲ ದಾಸಿ, ಅಧೀನ. ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯರಿಂದ ಮೊದಲಗೊಂಡು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಜೀವರಿಗೂ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನತೆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ-ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು, ಅವರವರಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವೂ ಇದೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ವಾದವನ್ನು 'ತಾರತಮ್ಯವಾದ'ವೆಂದೂ ಕರೆಯುವ ವಾದಿಕೆ ಇದೆ. ವಾಕ್ಯಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿರುವ ಭಿನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಸ್ವಯಂ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದಲೇ ನಿರ್ಧರಿತವಾದ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬುದೂ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಉದ್ದೇಶ.

ತಕ್ಕವಾದವ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮನು "ಸದಾಗಮೈಕ ವಿಶ್ವೇಯಂ ಸದಂತೀಣ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಂ" ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲನಿಂದ ಮೂತ್ರ ತಿಳಿಯತಕ್ಕವನೂ, ಕ್ಷರ-ಅಕ್ಷರರಿಗೂ (ನಾಶವಾಗುವ-ನಾಶವಾಗದ) ಅತೀತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸದಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೊಡಗೂಡಿದ್ದು ಅಪರಿಚ್ಛಿದ್ಧಿ ವಿಯೋಗವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ, ತಾನೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಭವ ದಾಸಿಯೆಂದೂ "ಅಂಭ್ರಣಿ ಸೂಕ್ತ"ವೆಂಬ ಸೂಕ್ತಮಂತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ; ಹಾಗೂ ನಿತ್ಯಮಂತ್ರಳೆನಿಸಿದಾಳೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಾಯು, ಸರಸ್ವತಿ, ಭಾರತಿ, ಶೇಷ, ಗರುಡ, ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ-ತಾಮಸರೆಂದೂ ತ್ರಿವಿಧ. ಆಯಾ ಜೀವರು ಶ್ರೀಹರಿ ಕೃಪಾ ವಿಶೇಷದಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ನಂತರ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿ ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಪಡೆಯಬೇಕಾದ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಜೀವಮಾಗಾದ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿಯೆ, ಹಾಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಚೇತನದ ಅತ್ಯವಿಸಾಸ್ಯಾಗಿಯೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವುದು. ಈ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಾಣದ ಪರಮಾತ್ಮಕರೂಪ ಹಾಗೂ ಅವನ ವಿವಾಹ ಕೂಡ ಆಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮನ ಸಾಧನೆ ನಡೆಸಿ ಅತ್ಯವಿಸಾಸ-ಅತ್ಯಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪಡೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಲೇ ಜೀವರಿಗೆ ತನ್ನ ಬಂಧ ವಿಮೋಚನೆಯಾಗಲೆಂಬ ಸದಂದೇಶದಿಂದ ಭಗವಂತನು ಜಗತ ಸೃಷ್ಟಿ ಸೃಜನ ಕೈಗೊಂಡಿರುವುದು,

ಜೀವಾಜಿವತು ಜೀವಜಿವಿ

ವೇದಾಂತವಿ ಪ್ರವಣಾಂತ ಪ್ರತಿರೋಧಿ ಪ್ರವರ್ತಕೇ.....

ಜೀವರ ವಿಮೋಚನಾಗಿಯೇ ಈ ಶ್ಲೋಕ ಹೊರಬಂದಿದೆ.

ಶ್ರೀಪರಿಯೇ ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಜೀವರಿಂದ ಗೈಯಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರೂ ಅವನಿಗೆ ವಾಕ್ಯ ಕರ್ಮ ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ಅವನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಯೆ ಅಲ್ಲ. ಯಥಾರ್ಥವಾದದ್ದಾಗಿವೆ ; ಇದು ಸಾಧನ ಭೂಮಿ-ಸತ್ಯವಾದ ಜಗತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮ ನಿಷ್ಠೆಯ ಬುನಾದಿಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾರ್ಥರ್ಮವರಿತು, ಕರ್ಮಾಚರಣೆ ಮಾಡಿ, ಸತ್ಯ, ದಯೆ, ಶೃಂಗ, ಅಹಿಂಸಾ ಮುಂತಾದ ಮನವಿಯೇಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಜೈಸಿಕೊಂಡು, ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮ ಗೈಯುತ್ತ, ಶ್ರೀಹರಿ ಸೇವೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಕರ್ಮಾಚರಣೆ-ಸಮಾಜ ಹಿತ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತ, ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಮೇಲೇರಿ, ಅಂತಃಕರಣ ತುದ್ಧಿ ಪಡೆದು, ಶ್ರಮಣ, ಬ್ರಹ್ಮಚ, ನಿಧಿಧ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ದೃಢತೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಸಿ, ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ದಿವ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೊಂದಿ, ಅವನ ಪರಮ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೆ ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ನಾವು (ಜೀವರು) ಪಡೆಯಬೇಕು. ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯ ; ಅದರಿಂದ ಇಂದಿನಿಂದ ವಿಮೂಢನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಕರ್ತವ್ಯವ್ಯತ್ಯನಾಗಿ ಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದು ಮಂಥಾಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾಯೋಗವನ್ನು ಸತ್ಯ-ಜ್ಞಾನಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವುದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆ. ಭಗವಂತನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಅವಲ ಲೋಕವು ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದೇ ವೇದ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಈಶಾ ವಾಕ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕ ಹೀಗಿನ್ನುತ್ತದೆ : "ಈಶಾವಾಕ್ಯವಿದಂ ಸರ್ವಂ ಯತ್ಪ್ರೀತಂ ಜಗತ್ಕಂ ಜಗತ್".....ಇದು ಯಜುರ್ವೇದದ ಭಾಗವಾದ್ದರಿಂದ, ಇದನ್ನು 'ಸಂಹಿತೋಪನಿಷತ್' ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ, ಹಾಗೂ ಉಪನಿಷತ್ತು-ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಸೂತ್ರಗಳ ಪುಣ್ಯರ ವಿಶ್ವಾಂಶಗಳಿಗಿಂತವಾದ ಒಂದು ಭಗವಂತನ ಬೇತನ ಸ್ವರೂಪದ ವಿಚಾರ, ನಾನಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸುವಿಕೆ, ...ಆ ದಿವ್ಯತೀತನವೇ ಧರ್ಮ ನೀತಿಗಳನ್ನೂ ಉತ್ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ಪತ್ತಿ ಎಂಬುದು ವೇದ. ಅದರ ದೃಷ್ಟಾರೂಪ ಒಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. (✓ವಿಧಿ- to know, ವೇದ ಎಂದರೆ 'ತಿಳಿ' ಎಂದರ್ಥವೆಂದೂ, ತಿಳಿವಿನಾಗರವೆಂದೂ ವಿಶ್ವಾಂಶರು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.) ಶ್ರೀ ಮಂಥಾಚಾರ್ಯರ 'ಯಗ್ಮೀದ ಭಾಷ್ಯ' ('ಯಗ್ಮಾಪ್ಯ' ಗ್ರಂಥ)ದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳಿಗೆ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಅರ್ಥವುಂಟೆಂದು ಹೇಳುವುದಿದೆ. ಒಂದು ಭೌತಿಕ, ಇನ್ನೊಂದು ಮನುಷ್ಯ, ಮೂರನೆಯದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರ್ಥ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಭಾರತದ ಮೇಧಾವಿಗಳ ರೀತಿಯಂತೆ, ಮಹರ್ಷಿ ದಯಾನಂದ ಸರಸ್ವತಿ-ಅದಿಂದ ಘೋಷರಂಥ ಅನೇಕಾನೇಕ ಸಂಶೋಧಕರಾಗೂ ಅನೇಕ ಸಾಧು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳೂ (ವಿವಿಧ ಧರ್ಮದವರು) ನೀಡಿರುವ ವೇದಾರ್ಥಗಳು, ವೇದಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ

ಅರ್ಥಗುಂಟೆಂದು ಸೃಷ್ಟಿಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೂ ವೇದ ರಹಸ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ನೋವು ಬೆಳೆಸಿ ನೀರಿನ (ಇತ್ತೀಚಿನ ವೈದಿಕ ಧಾರವಾಣದ ವೈ. ಶಿ. ಎಸ್. ನಾರಾಯಣ ಅನೇಕ 'ವೇದ ಮಂತ್ರ ಪರಿಚಯ' ಸಂಪುಟಗಳು ಗವನಾಹಾರ್), ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಸ್ತುತಿ, ಸ್ತೋತ್ರ, ಸಂಪದವಿಡ್ಡರೂ ಅವು ಒಂದುದೇವತಾವಾದಿಗಳಲ್ಲ, ವಿಕೋದೇವವೂ, ವಿಕೇಶ್ವರತ್ವವನ್ನೇ ಸಾರುವಂಥವು. ಅನಾದಿ, ಅಪ್ರಮೇಯ, ಸರ್ವಾಂ ತರ್ಯಮಿ, ಸದ್ವಶಕ್ತಿ, ಒಬ್ಬನೇ, ವಿಶ್ವದೇವ (ವಿಶ್ವೇದೇವಾ), ವಿಶ್ವಕರ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೆ (ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತೆ: ಬ್ರಹ್ಮಪೂಜಾ ಸ್ತವಾತುಮಾಮ್), ಪ್ರಜಾಪತಿ (ಪ್ರಯುಷಣ್ಯಾಧಿ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ) ಈತ-ಇವೇ ನಾನಾ ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳವನು ಒಬ್ಬನೇ. ಇಲ್ಲಿ ದ್ರಷ್ಟಾರೂದ ಉಪನಿಷತ್‌ಕರ್ತರು ಕಂಡುಕೊಂಡ 'ಬ್ರಹ್ಮನ್' ಸ್ವರೂಪ ನಮಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಷ್ಣು ಮಂತ್ರದ ವಿವಾರವಾಗಿ, ಆರ್. ಜಿ. ಭಂಡಾರ್ಕರ್ ಅವರು ತಮ್ಮ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಸುದಿದಿರುವಂತೆ: "... ಈತನಿಗೆ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಗೌರವ್ಯಾನ ನೀಡಿದ್ದರೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಮಂತ್ರ ಬರಹೊದಗಿತು. ಮೊದಲ ಮಹಾಭಾರತ, ಪುರಾಣಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಂತೂ ಈತನು ಪರಮಾತ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದಿತ್ತು."

ಮಂತ್ರಗಳ ನಂತರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳ ಪ್ರಧಾನತೆ ಬಂದಿತು. ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರೀತಿಯೂ, ಮಲೆ ಬೆಲೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ಒಬ್ಬನೇಯೂ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬದುಕು ಸುಖವಾಗಿರಲು, ಯಾಗಹವಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಲೋಕೋಪಕಾರವೆಂದೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು ಪದ್ಧತಿಯಾಯಿತು. ವಿಷ್ಣುವೇ ಯಜ್ಞ ಸಂರಕ್ಷಕನೆಂದು ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದರೂ ವಿಷ್ಣು ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞ, ಯಜ್ಞವೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವೆ ಎಂದು ಅತನನ್ನು ಯಜ್ಞ ರಕ್ಷಕ, ಯಜ್ಞ ಪ್ರಯಜ, ಯಜ್ಞೇಶ್ವರ, ಯಜ್ಞಕೃತ, ಯಜ್ಞವಾಹನ, ಯಜ್ಞ ಭೋಕ್ತೃ ಎಂದೆಲ್ಲ ಗೌರವದಿಂದ ಸಂಭೋಧಿಸುವುದು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಅವನಿಗೆ ಯಾಗದ ಹವಿಧಾಣ ನೀಡುವುದೂ ಪದ್ಧತಿಯಾಯಿತು. ದೇವತೆಗಳ ಅಧಿಪತನ ಇದಾಯಿತು : ಯಾರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಶ್ರಮ, ಉಗ್ರತನನ್ನು, ಶ್ರದ್ಧೆ, ತ್ಯಾಗ, ಹವನಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಯಜ್ಞ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಮೊತ್ತ ಮೊದಲಿಗೆ ತಿಳಿಯುವನೋ ಅವನೇ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ... ವಿಷ್ಣುವು ಉದ್ದೇಶ ಈಡೇರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅತನ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಸರ್ವ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಈ ವಿಷ್ಣುವೇ ಯಜ್ಞ ಸ್ವರೂಪಿ, ಯಜ್ಞ ಸ್ವರೂಪನಾದವನೇ ಅದಿತ್ಯ..."

ಇಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನಾಧಾನೆ, ಸೂರ್ಯನ ಆರಾಧನೆಯೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತಿದೆ. ಸೂರ್ಯನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಂಕೇತವಾಗುತ್ತಾನೆ (ಕೋಟಿಸೂರ್ಯಸವಪ್ರಭಾ... ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಿ ಸಹಸ್ರಾಕಾ) ವಿಷ್ಣು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಿತೆಂದೆ ನಂಬಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ವ್ಯಷ್ಣುವ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ, ಯಜ್ಞವೆ ಫೂಡೆ. ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಕುಚ್ಚಿಗಾಗಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶುಬಲಿ ನೀಡಿದ್ದೆ ಬೆಂಬುದು. ವ್ಯಷ್ಣುವ ಧರ್ಮವು ಪಶುಬಲಿ ನೀಡುವುದು ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಕ, ತಾಮಸಿಕ ಆರಾಧನೆಯೇ ಬದಲಾಗಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಆರಾಧನಾ ಕ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

ಏಕದೇವತಾ ಉಪಾಸನೆ ಪೂಜೆಯ ಅನಿವಾರ್ಯ ಅಂಗವೆಂದೂ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆ ವಿಧಿಸಿದೆ. ಇದ ರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ದೇವ ದೇವೋತ್ತಮ, ವಿಷ್ಣುವ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದೂ ಸಾರಲಾಯಿತು. (ಇದು ಬೇರೆ ತೆರನಾಗಿ ಭವಿಷ್ಯೋತ್ತರ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರು ತ್ರೈತ್ಯರು ಎಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಬಂದಾಗ ದೇವತೆಗಳು ಭೃಗು ಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಪರಿಸ್ತಳು ಕಳಿಸಿದಾಗ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದಾತ ಸಾರಿದನೆಂದು ಬರುತ್ತದೆ.)

ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಬೆಳೆದಂತೆ, "ನಾರಾಯಣ" ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಅಂದು ಮೈಯೂಹಿತು. ನೆರವ ಹೃದಯಸ್ಥನೆ ನಾರಾಯಣ; ಗೀತೆಯಲ್ಲೂ ಇದು ಉಕ್ತ ಆಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ 'ವಾಸುದೇವ ಸರ್ವಮಿತಿ' ಎಂದದ್ದು, ಕೃಷ್ಣ ವಾಸುದೇವ, ನಾರಾಯಣ ಒಂದೇ ಎನ್ನಲಾಯಿತು. ಇದು ಅನೂಪಾಸನಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಭಗವಂತನ ಕರೀಶ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಹೊಂದಿ, "ಓ ನಮೋ ವಾಸುದೇವಾಯ" ಎಂಬ ಮಂತ್ರವಾಯಿತು. ಧರ್ಮದ ಕೊಲಹಲೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಭೀಷ್ಮ ಧರ್ಮರಾಜನಿಗೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ (ಮ. ಭಾ. : ಶಾಂತಿಪರ್ವ). 'ನಾರಾಯಣೇಯ' ಎಂಬ ವಿಭಾಗವೂ ಇದೆ. ಪುರಾಣೋಕ್ತ ಮಂತ್ರದ ಕರ್ತೃ ನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಉಪಾಯೆಂದೂ ಪುಸ್ತಕದ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ (X-80) "ವಿಶ್ವಂ ನಾರಾಯಣಂ ದೇವಂ" ಎನ್ನಿದ ಸೂಕ್ತಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ನಾರಾಯಣ ನಾಮಕ ಪುರಾಣಕ ವಿಶ್ವರೂಪಾದಾಗೆಂದೆಯೆನ್ನುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಂದಿಧಿತ. ನಾರಾಯಣ ಎಂದರೆ, ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಮಾನವರ ಮಕ್ಕ, ದೇವತೆಗಳ ವಿರಾಮ ಪಾಣ, ಪಾಂಡರಾಕ್ರಾಮ, ಪಂಚರಾತ್ರಸೂತ್ರದ ಯಾಗ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನಾರಾಯಣನೇ ಮಾಡಿದ್ದು. ಸಮಸ್ತರ ಆತ್ಮತ್ವದಲ್ಲಿ ಅರ್ಚರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೀತ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಅನಂತರ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು.

ಪಂಚರಾತ್ರವೇ ಒಂದು ವಿಜೃಲ ವಾಖ್ಯಯ-ಆದೇ ಒಂದು ಆಗವು. ತತ್ತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ, ಯೋಗ, ದೇವಾಲಯ-ವಸೂತಿ ನಿರ್ಮಿತಿ, ಶಿಲ್ಪ, ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನಿದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪಂಚರಾತ್ರದ ಅವಿಭಾವ ಹೀಗೆ : ಪರಾ, ಪೂಜ, ವಿಭಾವ, ಅಂತರ್ಮಾಂಜಿ, ಅರ್ಚಾ ಎಂದೂ ಐದು ಪಂಡಿ (ಐದರವು).

- ಪರಾ-ದೇವರ ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತವಾದ ಪರಮೋಚ್ಚ ನೆರೆ.
- ಪೂಜ-ವಾಸುದೇವ (ಕೃಷ್ಣ), ಸಂಕರೋಣ (ಬಲರಾಮ), ಪೃಥ್ವಿವು ಅನಿ ರೂಪ್ತ. ಇವರನ್ನೆ ಅಪಂಕ್ರಮಣಾಗಿ ದೇಹ, ಅತ್ಮ, ಮನಸ್ಸು, ಮತ್ತೂ ಅಪಂಕಾರಗಳ ಸಂಕೇತ ಸ್ವರೂಪವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ವಾಸುದೇವ-ಪಡ್ಕುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣ-ಭಗವಾನ್ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಯಿತು, ಜ್ಞಾನ, ಶಕ್ತಿ, ಬಲ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ವೀರ್ಯ, ಶೇಷೋಗುಣ.

ವಾಸುದೇವನಿಗೆ ಆರ್ಥಾಂಗಿ-ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ. 'ನಿತ್ಯಾನುಪಾಯಿನಿ' "ತತ್ ಗ್ವಾಂತಿ ಸಂಪರ್ಧಿನೀ" ಎಂದೆಲ್ಲ ವೈಕುಂತಿ, ಇದಲ್ಲದೆ ಭೂ-ನೀಚಾದೇವಿಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ವಿಭವ-ಭಗವಂತನ ಅವತಾರ ವೈಭವ. ಭಕ್ತರು, ದಾಸರು, ಸಾಧು ಸಂತ ರೋಗಿಗಳು ಬಗೆ ಬಗೆಯಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿರುವ ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳು.

ಅಂತರ್ಯಮಿನ್-ಹೃದಯವಂತಿಗತ

(ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೆಂಟ್ರಿ ನೇಲುವುದು ಶ್ರೀಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂಗವಾಗತ... ಎಂದು)

ಆರ್ತಾರೂಪ-ದೇವತಾರಾಧನ, ಪೂಜಾಸಂತರ ಉಂಟಾಗುವ ದೇವನಾನ್ವಿಧ್ಯ.

ವಿಷ್ಣುಸಾರಿಗ್ರಾಮ-ಚೌವಕಿತ ಅದದ್ವ್ಯ-ಅತ್ಯುತ್ಸವ ಅರ್ಚಾರೂಪ-ದೇವು ದೇವ್ವಣಿ ಇವ. ಭಗವಂತನ ದಿವಿಧ ರೂಪಗಳಾಗಲನ್ನು ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ಉಪನಿಷತ್ತು ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ.

ಇನ್ನು ನಮಗೆ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ, ಬಹುಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ, ರಮ್ಯ ರೂಪಕ ದೇವತೆಯಾಗಿ, ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ, ರೀಲಿಜಿಯೂಸ್ ಸ್ವರೂಪಿ ಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೃಷ್ಣವಾಸುದೇವಸುತ. ನಂದಗೋಪ ಕ್ಷಿಯ. ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಆರಾಧ್ಯವ್ಯಸ. (ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸುವುದೇ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮ.) ಭಂದೋಗ್ಯ-ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಭಂಡಾರ ಕರ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ "...ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವ ಧರ್ಮವು ಸಮರ ಪರಾಜ್ಞಾನವಿದಾಯಕು : ಮೂರು ಬಗೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಧಾರೆ ನಿತ್ಯತವಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅವು ಮೂಲತಃ ದೇವ ದೇವತೆಯಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪರಿದು ಬಂದದ್ದು ; ಎರಡು, ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕ-ಕಾತ್ಮಿಕ ದೇವತೆಯಾದ ಸಾರಾಯಣಾನಿಂದ ಪರಿದು ಬಂದದ್ದು ; ಮೂರು, ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೇವತೆಯಾದ ವಾಸುದೇವನಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಈ ಮೂರು ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳ ನಿಲನವೇ ಆನಂತರ ಬಂದ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ. ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವಿಚಾರಧಾರೆ ಬಂದಿತು : ಅದಂದರೆ, ವಾಸುದೇವ, ಕೃಷ್ಣ, ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ (ಗೋವಿಂದ ದೇವತೆ) ಅಭಿನ್ನರೆಂದೂ ಭಾವಿಸುವ ವಿಚಾರಧಾರೆ. "ಇದಕ್ಕೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ನೀಡಿರುವಂಥ ಚಿಂತನೆಗಿಳ ವಿಚಾರಧಾರೆಯೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ವೈಷ್ಣವ ವೈಚಾರಿಕರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಉಪನಿಷತ್ತಿನ 'ಬ್ರಹ್ಮನ' ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಾಯಣ ಅಥವಾ ವಾಸುದೇವ-ಪರಿಯನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದುದು ಕೇಶವಾದಿ ೨೪ ವಾಮನಳಿ, ವೈಷ್ಣವ ಆರಾಧನೆಯ ಒಂದಂಶವಾಯಿತು."

ತ್ವೈತ್ಸರೀಯ ಅರೋಕ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ (X-119) ಬರುವಂತೆ,

"ಸಾರಾಯಣಾಯ ವಿದ್ವಹಃ. ವಾಸುದೇವಾಯೈ ಧೀಮಹಿ |
 ಕುಸೋ ವಿಷ್ಣುಃ | ಪ್ರಚೋದಯಾತ್"

ಕೃಷ್ಣ-ವಾಸುದೇವರ ಪ್ರಾಚೀನತೆ, ಸಾಧನಿ ಬಳಸಿರುವ "ವಾಸುದೇವತೆ" ಸೂತ್ರ ದಲ್ಲೆ: ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಗೊಂಡಿದೆ. (ಕ್ರಿ. ಶ. ೫ನೇ ಶ.) ಒಗೆ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೪ನೇ ಶತಮಾನದ ಬೆಂಗಾಸ್ಕರಿಸ್ ಕೃಷ್ಣ ಸಾರಾಧನೆಯನ್ನು

ಮಧುರಾ ದೇಶದವರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿವರ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಎರಡನೇ ಶತಮಾನದ ಬೆಸ್ಸುಗರ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಆಧಾರವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ರಾಯಭಾರಿಯಾದ ಹೇಲಿಯೋಡರಸ್ (Heliandros) ಎಂಬಾತ ತನ್ನನ್ನು 'ಭಾಗವತ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಂತೋತ್ಸವದ ಅವಕಾಶ, ಪೂಜೆ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಅಧಿಭಾಷ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಈಗಲೂ ಇದೆ. ದಶಾವತಾರ ವಲ್ಲದ (ಪುರಾಣೋಕ್ತ) ಇತರ ಅವತಾರ ಸ್ವರೂಪ ಅದ ಕುಟು, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ, ಋಷಭ, ವ್ಯಾಸ ಇವರ ಆರಾಧನೆಯಿದ್ದರೂ-ರಾಮಕೃಷ್ಣ ನರಸಿಂಹ ವರಾಹರ ಅವತಾರಗಳು ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯ ಆಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ದೇವಾಲಯ ಗಳಿಂದ ಮನಗಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕ್ಷೀರಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಶೇವಿತಾಯಿಯಾದ ಮಹಾದೇವ್ಯು - ನಾರಾಯಣ, ಅತನ ಪಾದದ ಬಳಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಭಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಲ್ಲವ್ಯವೇವ. ಈ ರೂಪವನ್ನು ಕ್ಷೀರಸಾಗರಾಭಸೇದಂ ಆರಾಧಿಸುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ.

ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥ, ಶಾಸ್ತ್ರ-ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತದ ಶಾಂತಿ ಪರ್ವ-ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರನಾಮ, ನಾರಾಯಣೀಯ, ಭಾಗವತ, ಗೀತೆ, ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಅದೇ ಆದೇಗೆ ಶ್ಲೋಕಪ್ರಾಯವಾದವು. ಪಾಂಡರಾಶ್ರ ಅಗಮವೆಂದೂ ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜಾ ಕ್ರಮಕ್ಕೂ, ನೈಮಿತ್ತಿಕ ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಪ್ರಮಾಣ ಆಯಿತು. ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತವೆನ್ನ ಬಹುದು. ಪೂಜಾ ವಿಧಾನಗಳು ವೈಭವೋಪೇಶವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡು, ಸರ್ವಜನಕ್ಕೂ ಆಕರ್ಷಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ದೇವಾಲಯ ಒಂದಂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರ, ಎದ್ದೆಗೆ ಆಗದ, ಎಂದರೂತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರೇಪನೆ ಗೊಂಡು, ಅವರಲ್ಲಿ ಬದುಗಿದ್ದ ಕಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಭಿರುಚಿಗಳನ್ನೂ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅನಾಕಾಲ ಲಭಿಸಿದವು. ದೇವಾಲಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಪವೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಉತ್ಸವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ, ಮನದೊಂದಿ ಅಂತಃಕರಣ ಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ಹೊರಟ ಸ್ಮರಣೆನ್ನಿ ಅನದ ಸ್ತುತಿಪಾಠ, ಮಧುರ ಗಾನನಿಪಾದ ಪವಿತ್ರ ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥ ಭಾಗಗಳ ಪಠನ, ವೇದಘೋಷ, ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ವರೂಪಾತ್ ಸಾಮೂಹಾಯಂಕವಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸುವ ಗಂಧೀರ ವಾತಾವರಣ, ಗೋಪ್ತಿ, ಸಂಗೀತ, ಪರ್ವನ, ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ, ವೇದಲಿ ನಿಂದಲೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಭಗವಂತನ ಅನಂತ ಮಹಿಮಾವೈಭವವನ್ನೂ, ಅತನ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವೈವಿಧ್ಯ ವೈಷ್ಣವಗಳನ್ನೂ, ಅತನ ಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನೂ ಕೊಂಡಾಡಿ ಕೊಂಡು ಬಂದಿರತವು. ಈ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೂ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೂ, ನಾನಾ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮಂತ್ರ-ಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ.

ಪಾಂಡಿರಾತ್ಮದ ಆಗಮದಂತೆಯೆ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಖೆಯೆಂದರೆ ವೈಖಾನನ ಸೂತ್ರ ವೈಖಾನನವು ವೈಷ್ಣವ ಆಗಮವೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ನಾರಾಯಣನ ಪರವೂ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವ. ಭಕ್ತನು ಪಾರಾಯಣ ಪರನಾಗಿ ಇರುತ್ತಾನೆ. ವೈಖಾನನವನ್ನು ಪ್ರಚಲಿತ ಗೊಳಿಸಿದವ ವಿಖಾನನಗುಪುನವನು. ಸ್ವಯಂ ವಿಷ್ಣುವೇ "ವಿಷ್ಣು ಅರ್ಚಾ" ಎ೦ಗ್ರಹದ ಆರಾಧನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೈವಂಗೊಳಿಸಿದಂ" ಆಗಿದನಾಡಿ ಭೂಮಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟನಂತೆ. ವೈಖಾನನ ಆಗಮ ಪಂಥೀಯರು ಪೆಟ್ಟು ಸಂಪ್ರಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುವುದು ವೈಖಾನನ ಪದ್ಧತಿ ಯೆನ್ನೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ತಿರುಪತಿಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ವೈಖಾನನ ಆಗಮ ಪೂಜಾ ವಿಧಾನವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವೈಖಾನನರ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀ ಅಥವಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ನಾರಾಯಣನ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪೂಜಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂಲತಃ ಅಷ್ಟಾದಿಸಲಾದ ದೇವತಾ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಿನ ಪ್ರಾತಸ್ಕೃತಿ. ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳ ಅಥವಾ ಸತ್ಪುರುಷರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪೂಜೆಗೆ ಆಯಾ ದೇವಾಲಯಗಳ ಆದರಣದಲ್ಲಿ ವೈಖಾನನ ಪದ್ಧತಿ ಅನುಸರಿಸಿದೆಯೆಂದು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ರಾಮಾನುಜರು ಭುವ ನಂತರ ಅವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ವೈಖಾನನರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸಂತರ (ಆಚಾರ್ಯರ) ಮೂರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಅವರಿಗೂ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಸಂಪ್ರ ದಾಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇದನ್ನು ತಿರುಪತಿಯಲ್ಲಿನ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ದೇವಕ್ಕೆ ಕಂಪಿ ಚಕ್ರ ಮಂದ್ರಾಧಾರಣ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವೈಖಾನನ ಆಗಮ ಮನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. 'ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ'ದ ದೀಕ್ಷೆಯು ಸಂಕೀರ್ತನೇ ಕಂಪಿ ಚಕ್ರ ಮಂದ್ರಾಂತಕ. ಇದೇ ರೀತಿ ವೈಖಾನನರಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಹುಂಧ ಪಳನಕ್ಕೂ ಅನುವು ನೀಡಿದರು.

ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಶಾಖೆಯು ಬಗ್ಗೆ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲು ಕಾರಣ, ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅದು ಅಳವಡವುವುದು. ಬಗೆಬಗೆ ಪರಿಧಾನವು ಪ್ರಧಾನತಃ ವೈಷ್ಣವರಾದರೂ ಅಪರದರು ಮಧ್ಯಾಜ್ಞಾರ್ಯರು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯ-ಪದ್ಧತಿ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಕಲ್ಪನ ಹೀಗೆ. ಕುಂಬ ಮಿಶ್ರ ಆದದ್ದು. ಭಾರತೀಯರ ವಿವಿಧ ಚಿಂತನಶೀಲಭಾವನೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಸುಸಂಗತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮೀಕಿತಗೊಂಡಿರುವುದು ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಿಯಂತೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಸುಮಂಥರ ಸಮಷ್ಟಿಯವಿದೆ ಹಾಗೂ ವೈಷ್ಣವ ರಿಗೆ ಇದೊಂದು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥ ಕೂಡ. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಸದ್ಭಾವತ ರ್ವಾದಿತ್ವ, ಅತನ ಇಂದ್ರಿಯತೀತ ಮಹಿಮೆ, ಆಗಮ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಹೇಳಲಾಗಿದ ಯಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ ನಿಸ್ವಾರ್ಥ, ಕರ್ಮಫಲಶ್ಯಾಗದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುಣಗಳನ್ನು ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಯಾವಾಗ ಎಂಬುದಿನ್ನೂ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಗಿರುವ ಅಶೋಕನ ಧರ್ಮಲಿಪಿಗಳ, ಭದ್ರಬಾಹು ಮಂವೀಶ್ವರರು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ್ಳೆಗೆ ಬಂದ ಕಥೆಯಿಂದ ಒಂದು ವಿಚಾರ ಸ್ಪಷ್ಟ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜೈನ-ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಕೆಲವು ಶತಕದ ಹಿಂದೆ ಬಂದವೆಂಬುದು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶಾತವಾಹನರು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಆರನು ಮಂವೀಶ. ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಶಿಲಾಲಿಪಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೨ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಆಂಧ್ರ-ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅವರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಅವರು ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳು. ಎರಡನೆ ಶಾತಕರ್ಣಿಯರು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೧-೨ನೆ ಶತಮಾನದ 'ನಾನಾಭಕ್ತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಿಲಾಶಾಸನ, ಆ ಆರನರು ಅಶ್ವಮೇಧ, ರಾಜಸೂಯ ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಶಾತವಾಹನರ ಅರಂಭ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ, ಸಂಕೇತಾಣ, ವಾಸುದೇವರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಶಾತವಾಹನನ ನಂತರ ಬಂದ ಪರಂ ಬನವಾಸಿಯ ಕೆರಂಬರು. ಇವರು ಸಹ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳು. ವರ್ಣಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇದ್ದವರು (ಶಾಕಗೊಂದದ ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರ ಭೇಷಾಲಯದ ಬಳಿಯ ಸ್ತಂಭ ಶಾಸನ) ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹರಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆವರಿಗಿದ್ದ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆರಂಬರ ನಂತರ ತಲಕಾಡಿನ ಗುಗರು, ಜೈನರು (ರನ್ನ ಬರೆದ 'ನಾಹನಭೀಮ ವಿಜಯ'ದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿ ಆದ ಭೀಮನ ಸಾಹಸ ಕುರಿತ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿರುವುದು) ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಪರಿಪೂರ್ಣಕರು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಲೋಕಗುಂಡಿ ಅಥವಾ ಲಕುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಒಂದು ಶಾತವಾಹನ ವೃತ್ತಾರ, ಒಂದು ಸಾವಿರ ಮಹಾಶನರು ವೈಷ್ಣವ ಗೀತೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರಂತೆ. ಅವರ ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಪಠಾಯಣ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ("ವೈಷ್ಣವ ಗೀತೆಕಾವ್ಯೋಪದೇಶ", ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಶಾಸನ.) ಕ್ರಿ. ಶ. ೬ನೆ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಶ್ಚಿಮ ಚಾಲುಕ್ಯರು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಪೂರ್ಣಕರು. ಅವರು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಗುಹೆ, ಗೋಪುರ, ದೇವಾಲಯ ಶಿಲ್ಪ ಇದನ್ನು ಮನದಟ್ಟಿಲ್ಲ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. "ಪರಮ ಭಾಗವತ", "ಶ್ರೀಶ್ಯಷ್ಟೀ ಪಲ್ಲಭ" ಮುಂತಾದ ಅವರ ದೀರುದು, ಅವರಿಗೆ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರದ್ಧೆ ತೋರು ಮಂಡಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅವರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇವರ ಆಧಾರದಿಂದ ಶೈವ-ಹಾಗೂ ಇತರ ವೈದಿಕ ಮಂಥಗಳೊಂದಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ-ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಕ್ರಿಸ್ತ ಕಾಲದ ಆದಿ ಶತಮಾನದಿಂದಲೆ ಪ್ರಸಾರಿಸಿದುದು ತನ್ನ ಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆ ಜೈನ ಧರ್ಮ ಕರಗಿತು. ಶೈವ-ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳೆರಡೂ ನೆಲೆ ನಿಂತಿವೆ. ಅನಂತರದ ಕೆಲವು ಸಮಯ ಮುಗಿಲು ಕವಿದ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಮಂತ್ರ ಬೆಳಗಿದ್ದು ರಾಮಾನುಜರ ನಂತರವೆ. ಅನಂತರ ಅದು ಪ್ರಬಲಿಸಿ, ಪ್ರಸಾರಿಸಿ

ಇತಿಪಾಸದ ಮಾತೆ ಆಗಿದೆ. ಅಜಾಯ್ ಮಧುರ ಆಗುವನು, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿನೂ ಅಯನವೆನಿಸಿತು.

ಮೇಲೆ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿರುವ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ-ತತ್ವದ ಮಾತು ಮಾತ್ರ. ಇನ್ನೂ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸ್ವಾತಿ, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ? ಅದು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯದಾಗಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಕ್ತಿ ಬಂದದ್ದು ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ (ಆಗ್ನೇಯವ ಮೇಲೆಕೆಯೊಂದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಕ್ತಿವಾಹಿನಿ ದ್ರಾವಿಡ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಿ, ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯದ್ಧಿಹೋದಿ, ಗುಜರಾತ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಖಿಲಗೊಂಡಿತುಬಂದು) ತತ್ತ್ವ-ತರ್ಕ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ದರ್ಶನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ನಿಲುಕದೇಫವು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಇವು ಅರ್ಥ ಆಗುವ ಅನುಕೂಲ ಆದಾಗ ಮಾತ್ರ, ತತ್ತ್ವಗಳ ವಿಮರ್ಶೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಆಡಿತು. ಮೇದಾದಿ ಮುಕ್ತಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ವೈದಿಕ ದರ್ಶನಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ-ಪ್ರಸ್ನಾನ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ತಂದರ. ಭಾರತ-ಭಾಗವೂಂದಿ ಪುರಾಣಗಳು ಶ್ರೀನಾಮಾವ್ಯರಿಗೆ ಮೇದ ಧರ್ಮಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಅರಿತ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕೇದ ರುತವೆಗೊಂಡವು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ, ಖಂಡಿಸಿ ನಾಸ್ತಿಕವಾದ ಹರದದತ್ತಿಸಿದ ಜೈನ-ಬೌದ್ಧ ಮತಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಬಲಿತವಿದ್ದ ಪಾಸ್ತಿಕ-ಪಾಲಿಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡವು. ಆದುದರಿಂದ ಇವು ಅಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಪರದಿ ರಾಜಾಶ್ರಯ ವದದವು. ರಾಮಾಯಣ-ಭಾರತ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಾಸ್ತಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದವು (ಮುಖ ಕನಿಯ ಭಾರತ) ಜೈನ ಬೌದ್ಧ ಮತಗಳು ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಪಾಸ್ತಿಕಿಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ವಿಶೇಷ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿದವು. (ಕ್ರಿ.ಶ.೭-೮ನ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನರು-ವಿಜಯಭಸ್ಮಿಸಿದ್ದರು). ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ವಾಮನಜಾರ ಜನರಲ್ಲಿ ದುಷ್ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬೆಳೆಸು ವಲ್ಲಿ ಘೋಷಕ ಆದವು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಧಾರಿ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೂ ಮತ ಪ್ರಸಾರ, ಬಲಿಷ್ಠರದ ಮತಾಂತರ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ರಾಮಾಯಣವೂ ವೈದಿಕ ಗ್ರಂಥ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಸರಿಯಲು ಮಹಮದೀಯರ ಧಾರಿಯೇ ಕಾರಣ. ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜೈನ-ಶೈವ-ವೈಷ್ಣವ ಈ ಮೂರು ಮತಗಳು ತಂತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ನೀರಲು ಶ್ರಮಿಸಿದವು. ಇವುಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಸಮಾಜ ಹಿತವೇ ಆದರೂ ವೈಷ್ಣವ-ಶೈವ ಧರ್ಮದ ಹಾಗೆ ಜೈನ ಧರ್ಮ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ಅಲ್ಲ. ಅತ್ಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಸಂತರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಹರಡಿತು. ರಾಮಾಯಣರು ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. ವಿಶಿಷ್ಟಾದೈವತದ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಂಥಗಳು ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವರ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರ ಹೆಚ್ಚು ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಾಯಿತು. ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಪದಾರ್ಪಣ ಮಾಡಿದ ಜೈನ ಧರ್ಮ ನೆಲೆ ತಟ್ಟಿ, ಅದರಹಿ ಹಾದಿ ಹಿಡಿದಿತ್ತು. ನಿಶಿತ ಶತಕದಿಂದ ಶೈವ ಮತವು ಬಹುವೇಶ್ವರರಂಥವರಿಂದ ಹೊಸ ರೂಪ ತಳೆದು ನೀರಲಿಕ್ಕೇ ಧರ್ಮವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದು ಸಹನಿಜದ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದು ಮಾತ್ರ ನಿಜ.

ವಿಠಲನ ಮತದ ಶಿವಭೂಷಾ ತತ್ತ್ವ, ಕಾಯಕ ತತ್ತ್ವ ಜನನಿಗೆ ಪ್ರಚಾರಗಳೆಂಬ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯವೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮ ವೇದಾಗಮ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ವೆನ್ನೂ ವಿಠಲನ ಧರ್ಮ ಅಲ್ಲಕ್ಕಿಲ್ಲದ್ದು ಇದರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತರ ಆಗಿಲ್ಲ. ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯ ಜ್ಞಾನದ ವಾಮನಚಾರ, ಕಾಪಾಲಿಕ ಧರ್ಮ, ಕ್ಷಂದ್ರ ಮತಗಳಿಂದ ಸೈತಿಕ ಮಟ್ಟ ಇಳಿದೊಗ ಅಯಿತಷ್ಟೆ. ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ, ದ್ವೈತತತ್ತ್ವ ಈ ಕೊರತೆ ನಿರ್ಗಲು ಪ್ರಮಿಸಿತು. ಪರಿವಾರವ್ಯವ ಚಿಕ, ಅದ್ವೈತ ಮೀದನ, ವಿವಿಧ ಮತ ಮೀದನ, ಪರಿವರ್ತೋತ್ತಮತೆಯ ಸಾಧಾರ ಪ್ರಕಟಾದನ, ವೇದಾಗಮ ಸ್ಥಾಪನೆ, ವೈಷ್ಣವ ಸಂತರು ಕೈಗೊಂಡ ಕಾರ್ಯಗಳು ಇವೆ ಒಂದೊಂದೂ ಮಹತ್ತ್ವದ, ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳೆ. ಜನತೆಯನ್ನು ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಕತೆಯಿಂದ ತಿರಗಿಸುವುದು, ಮನುಷ್ಯವರ್ತನೆ ಮಾಡುವುದೇನೂ ಸಂಬಂಧದ ಕಾರ್ಯಕವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕರ್ಣಾಟಕದ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರು, ಪರಿದಾಸ ಸಂತ ಮಹಾಸುಭಾವರು ಇವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು, ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಮಿಸಿದರು.

ಪರಿದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು, ಪರಿವರ್ತೋತ್ತಮತ್ವ ಪ್ರಕಟಾದಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಭಾಷೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅರ್ಥ ಆಗುವ ಶಿಲಿಗನ್ನಡ. ಶೈಲಿಯ ಸರಳ, ಸಹಜವಾದ ಉಪಮೆ ರೂಪಕ. ಇದರ ಜತೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅನಂದವೀಯುತ್ತ ಧರ್ಮ ತಿಳಿಯುವ ಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡುವುದು. ಕೃತಿ ಗಳನ್ನು ಮಧುರವಾಗಿ ಹಾಡಿದ್ದು ಮುಂಜಗಳಲ್ಲಿ, ಆಗ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಲೋಚನೆ ತಂದರೆ, ಸಂತ ಪರಿಭಾಷೆ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಸಹ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿತವೆನಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಪರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ವ್ಯವಹಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಗಲು ಇದೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಮಧ್ಯಾಜ್ಞಾಯಕರು ತಮ್ಮ ತವಸ್ತು-ಇನ್ನಾನೆಗಳ ಬೆಳೆದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡು ಪ್ರಕಟಾದಿಸಿದ ಪರಿವಾರವ್ಯವ ಮಹಾವೈವೇಚ್ಯಗಳು, ಮೊದಲಿನಿಂದ ಜನತೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ನೀತಿ, ಸದಾ ಚಾರಗಳನ್ನು ಪರಿದಾಸರು ತಮ್ಮದಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವ "ಧರ್ಮ ಗುರು" ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡರು. ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂದೆಬರಿ ದಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಮಧ್ಯಮತ ನಿಷ್ಠೆ, ಶಾಸ್ತ್ರದೊಲವು-ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಪರಿ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನತಃ ಇರುವುದೇ ಭಗವಂತನ ದಶಾವತಾರ, ಇತ್ಯಾದಿ ಭಕ್ತಿಯ ವಾತವಿಯ ವೇಲೆ ರಚಿಸಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಭಾರತ ಗ್ರಂಥ, ಹೇಗೆ ಮಹಮ ವೇದ ಮಂದಗೀಕೃತವಾಗಿದೆಯೋ, ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಮಧ್ಯಾಜ್ಞಾಯಕರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರೇಕೆರ ತತ್ತ್ವಗ್ರಂಥಗಳು ಇರುವಂತೆ ಕನ್ನಡ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಾಖ್ಯಾನ ರೂಪವೆ ಆಗಿದೆ : ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾದ ಹಾಗೂ ಕೊಂಪ್ಪ ಬಂದು ಆದ ಪರಿಭಕ್ತಿಯ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ.

ಹರಿವಾಸರು ನೈಷ್ಠವ ಧರ್ಮ ಕಂಡರಿಸಿರುವ ಸರಿ

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ರಿಲಿಜನ್' (Religion) ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ "ಮತ" ಎಂಬುದಲ್ಲದೆ "ಧರ್ಮ" ಎಂಬುದನ್ನು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ, ಧರ್ಮ Religion ಶಬ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಧರ್ಮದ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅದರ ಅಂಶಗಳಾದ ನಂಬಿಕೆ, ಆಸಂಭವ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಭಕ್ತಿ, ಇವೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ನಂಬಿಕೆ (faith)ಯು ಒಂದು ಬಲ, ಒಂದು ನೆಮ್ಮದಿ ಅಥವಾ, ನಮಗೆ-ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಬುದ್ಧಿಗೆ ನಿಲುವುವ ಮಸ್ತಿ ಪದಾರ್ಥ ಹೊರತಾಗಿ-ಬೇರೆ ವಿನೂ ಜಗತ್ತೊಂದಿದೆ ಎಂಬ ಅಲೋಚನೆಗೆ ನಿಷ್ಠೆಯು ಇಷ್ಟನವೆ ನಂಬಿಕೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಹಾಗೂ ಈ ಚಿರಾಂತರ ಮಕ್ಕಳ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆನ್ನಗೆ ಕಾಣದ, ಅಲೌಕಿಕತೆಗೆ ನಿಲುವಬಹುದಾದ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯೊಂದರ ಇರುವು, ಅದರ ಕೈವಾಡ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ದೇವರೆನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯೆಂದು ಭಗವಂತ, ಭಗವಂತನ ಸ್ವರವೆಂದು ಪುರಾಣದವರೂ ಸಮ್ಮು ಸುರಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: "ಲೋಕಲೋಕ್ತಿ, ಎಲ್ಲ ಲೋಕಲೋಕ್ತಿ, ಆನ ಕುದುರೆ ಒಲೆ ಲೋಕಲೋಕ್ತಿ, ಬಹು ಸೇನೆ ಭಂಡಾರವು ಲೋಕಲೋಕ್ತಿ, ಮನನಿಯೆಂದ ಸಂಗ ಲೋಕಲೋಕ್ತಿ, ದೊಡ್ಡ ಕ್ಷೋಣಿಶನೆಯಾದ ಲೋಕಲೋಕ್ತಿ" ಇಲ್ಲಿ ಧನುಷ್ಯ ಈ ವ್ಯಾಪೋಷಕ್ಕೆ ದೂರಾಗುವ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆ ತುಂದುಕೊಂಬ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ದಾಸರು ನೀಡಿದಾರೆ. ಭಗವಂತನ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ, ಜೀವಂತನವರಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಅಧೀನರು. ಅವನ ಸ್ವತಂತ್ರ-ಜೀವರು ಪರತಂತ್ರರು. ಸರ್ವಜ್ಞ, ಸರ್ವಾಂತರಾಪಿಯೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬ ಭಗವಂತನ ದಯದಿಂದ ಜೀವ ಈ ಇಹಲೋಕದ ಕ್ಷಣಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಮೀರಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆದು ಶಾಶ್ವತ ಸುಖ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಟ್ಟುನಾಡಿದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಸಕಲಾಂತರಾತ್ಮವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದು, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಮ್ರತೆ, ಹಂಬಲ, ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಆರಾಧಿಸಬೇಕು, ಸ್ತುತಿಸಬೇಕು. ಈ ಸಾಧನೆಗೆ ಇಷ್ಟನವೊಂದ ಸಾಲದು, ಭಕ್ತಿ-ಅನುಭವ ಅಗತ್ಯ. ನಂಬಿಕೆ-ಶ್ರದ್ಧೆ-ಜೀವನಿಗೆ ಸತ್ಯದ ಬೆಳಕನ್ನು ತೋರುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಬುದ್ಧಿ ಜಿತೆ-ಭಾವನೆ ಭಕ್ತಿ ಸಹ ಬೇಕು. ಇವೆಲ್ಲ ಸೇರಿದಂತೆ "ಧರ್ಮ" ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಬೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚಾರಗಳೆ. ಬುದ್ಧಿ ಅಲ್ಲದೆ, ಭಾವನೆ, ಮೌಕ್ತಿಕ, ಭಕ್ತಿ, ಆನಂದ, ಎಲ್ಲವೂ ಅಗತ್ಯ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರೆಂದರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: "ಫಲವಿಧು ಜಾಳುದರೆ ಸಿದ್ಧಿಯನ ಗುಣಗಳ ತಿಳಿದು ಭಜಿಸುವುದ" "ಶ್ರದ್ಧಾಪಾಲ್ಯಭೇದೇ ಅನ್ಯನಂ", "ಈಶ್ವರಸ್ಮರಣ ಭೂತಾನಾಂ ಹೃದ್ಯೇಶೋರ್ಣನ ಕಿಷ್ಕಿತಿ"-ಇತ್ಯಾದಿ ಗೀತಾ ವಾಕ್ಯ ಧರ್ಮದವೆ ಕೈತೋರುತ್ತವೆನ್ನಬಹುದು. ನಂಬಿಗೆ, ವಿಶ್ವಾಸ, ಮನತ್ರ, ಇಡೀ ವಿಶ್ವದ ಮತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆನ್ನಬೇಕು. ಇನ್ನು Religion ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ "Leg" ಎಂಬ ಧಾತು ಮೂಲವೆಂದು ರೋಮನ್ ಪಂಡಿತನಾದ ಸೆನೋ ಎಂಬಾತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. Religion

ಇದರ ಅರ್ಥ, "ಸಂಕ್ರಮಿಸು", "ವರಿಗೊಳಿಸು-ಗೊಳಿಸುವುದು", "ದೈವೀ ಸಂಪರ್ಕದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದೆ ಅಕ್ಷಿಸು" ಎಂದೂ ಸಿದ್ಧಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮತ ಧರ್ಮ, ಮಾನವರಿಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ-ದೇವರಿಗೂ ಇರುವ ದೈವಿಕ ಸಂಪರ್ಕವೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ಜೇಮ್ಸ್ ಎಂಬಾತ ತನ್ನ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ, "ಧರ್ಮ ಎಂದರೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಅವರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿನ ಅನುಭವಗಳು, ಭಾವನೆ, ಕ್ರಿಯೆ-ಎಲ್ಲ ಆಗುತ್ತದೆ."¹⁰ ದೇವತಾ ಸಂಬಂಧವೆ ಧರ್ಮವೆಂಬುದು ಜೇಮ್ಸ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಭಾರತೀಯ ತತ್ವವೇತ್ತರು, ದಾರ್ಶನಿಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ :

ವೈಶೇಷಿಕರು :

ಯತೋಕ್ತಭೃದಯಂ ನಿಶ್ಚ್ರಿಯತೇಂದ್ರಿಃ ಸಧರ್ಮಃ

(ಯಾವುದರಿಂದ ಅಭ್ಯುದಯ, ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದೋ ಅದು ಧರ್ಮ)

ಜೈಮಿನಿ :

ಜೋದನ ಲಕ್ಷಣೋಕ್ತಧರ್ಮಃ ಧರ್ಮಃ

(ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಮೋದಕ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದು ಧರ್ಮ)

ವೈದಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ :

ವೇದ ಪ್ರಣಾಹಿತೋ ಧರ್ಮಃ

(ವೇದೋಕ್ತವಾದದ್ದೇ ಧರ್ಮ)

ಮತ್ಸ್ಯ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ :

ಧರ್ಮೋವ ಧಾರಣೋ ಧಾತುಃ ಮಹತ್ಕೇಚ್ಛೈ ಮುಚ್ಯತೇ |

ಅಧಾರಣೋ ಮಹತ್ಕೇ ವಾ ಧರ್ಮಸ್ತು ತು ನಿಮುಚ್ಯತೇ |

ಯಾವುದು ಧಾರಣ ಮಾಹುಲ್ಲುಮೋ, ಧರಿಸುಲ್ಲುಮೋ ಅದನ್ನು ಧರ್ಮವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಮಹಾಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ :

"ಧಾರಣಾದ್ಧರ್ಮಃ ಇತ್ಯಾಹುಃ | ಧರ್ಮೋ ಧಾರಣಂತಿ ಪ್ರಜಾಃ |" ಎಂದರೆ,

ಧರಿಸುವುದೇ ಧರ್ಮ, ಧರ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆಯೆಂಬವ ಅರ್ಥವೇ ಉತ್ತವಾಗಿದೆ. Religion ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಧರ್ಮಕ್ಕಿರುವ ಅರ್ಥವೆ ಎನ್ನಾರೋಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ ಧರ್ಮ, ಕಾಣದ ಅದೃಷ್ಟ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಹಾಗೂ ಧರ್ಮವೆಂಬ ದೇವರಂದೇ ಅರ್ಥವೀಯಂ ತ್ವಾರಿ. (ಧಾರಣಾದ್ಧರ್ಮೋ ಹರಿಃ) ಅಂದರೆ ಧರ್ಮವೆಂಬ ತ್ವುಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕ, ವಿಶಾಲ ಅರ್ಥವುಂಟೆಂದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ನಕ್ಷತ್ರದಾಡ ಸಂಸಾರ ಬಂಧನದಿಂದ, ಇಹದ ಈತನಿ ಬಾಧೆ-ಬೋಧಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ವೇದೋಕ್ತ ಜ್ಞಾನ ತಿಳವಿನ ಹಾದಿ, ಅರಿವಿನ ಬೆಳಕು ತೋರುತ್ತದಾದ್ದರಿಂದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವೇದೋಕ್ತ ವಾದದ್ದು, ಪ್ರಪಂಚ ಧರಿಸುವಂಥದು, ಧರ್ಮ ತನ್ನ ರಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅದು ರಕ್ಷಿಸಿದಾತನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸರಿಯೆಂದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮಯಂತೆ ಒದಂಕೆ

ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜಾಗೃತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆದ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಒತ್ತಿಬಿಡುವುದೇ ಹಿಂದಿನ ಚಿಂತನ ಶಿಲದ ಅಧಿಪತ್ಯವು. ತರ್ಕಗಳಿಂದ, ಶಾಸ್ತ್ರವಾದ್ಯೋದ್ಧೇಯದ ಮೂಲಕವೇ ಒಲಿದು ಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಅನನ್ಯ ಶರಣವಾಗಿ, ದಾಸವಾಗಿ ಭಜಿಸಿ ನೆರಿದ ಕೊನೆದರೆ, ಆ ಭಕ್ತಿಗೆ ಅವನು ಭಕ್ತಪರಾಧೀನನಾಗಿ ಬಂದಾನು "ನಾಯವನಾತ್ಮಾ ಪ್ರವಣನೇನ ಲಯ್ತು" | ನಮೋಧಯಾ ನ ಬನುನಾತ್ಮಾಶೇನ" ಅಂದಿಂಥ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಮೂಲ ಭರ್ಮ. ಅಂಥ ವೈಷ್ಣವ ಭರ್ಮ, ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪರಿವಾಸವು ಅಕ್ಷಯಿಸಿ, ಕೋಧಿಸಿ, ಅನುಸರಿಸಿ ರಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದು. ಪರಿವಾಸದ ಪರಿವಾಸವಿಗೆ ಅವನ ಭರ್ಮೆಯಂತೆ-ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಉಪ ಕರಿಸುವ ಒಂದುಕೊಂಡ ಒಂದು ವರವು ಭರವಂಥವು ?

- ತುಲನು ನಿಗೂಢವ ಭವಾಪ್ತಿಯ ದಾಟಿದವ |
- ತಾಳನ ತಟ್ಟಿದವ ಸುರರೊಳು ಸೇರಿದವ |
- ಗಿಟ್ಟಿಯ ಕಟ್ಟಿದವ ಉರದವ ಮಟ್ಟಿದವ |
- ಗಾಯನ ಮಾಡಿದವ ಪರಿವಾಸವಾಯ ನೋಡಿದವ |
- ಪುರಂದರವಿರಲನ ನೋಡಿದವ ವೈಕುಂಠನೋಡಿದವ |

ವೈಷ್ಣವ ಭರ್ಮ-ಅದರ ಸಾರ, ಜಾಗೃತಿ ಪ್ರೀ ಮಧ್ಯಮತ ತತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳ ಗೊಂಡ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಪರಿವಾಸ ಕೂಟದ ಸಂಘಟಕರಾದ ಪ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರು (ರಾಜಾಭಿಷೇಕದಂದರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದು ಎಂಬುದು ಇತಿಹಾಸದ ಮೂಲ) ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು 'ನವರತ್ನ ಮಾಲಿಕಾ' ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಪ್ರೀವಾದ ರಾಜರ ಶಿಷ್ಯರು; ತಮ್ಮ ಅದ್ವೈತ ತರ್ಕ ಪರಿಣತಿಯಿಂದ ನ್ಯಾಯವ್ಯಕ್ತ, ತರ್ಕ ತಾಂಡವ, ಚಂದ್ರಿಕಾ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ (ಇವರು ಪ್ರಖ್ಯಾತನ ಅವತಾರ ಅಂತರಂಗವೂ, ಅನಂತರ ಪುನಃ ನಿಜವೇ ಶ.ದಲ್ಲಿ ಇವರೇ ಮತ್ತೆ ಪ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ರೆಂದೂ ಪರಿವಾಸರ ಅಭಿಮತವಿದೆ) ಮಾರ್ಪಟ್ಟ ವಾಚ್ಛಯ ತಪ್ಪಿಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದವರು. ಮಧ್ಯಮತ ನಿಷ್ಠೆ, ಪರಿವಾರವ್ಯಕ್ತಿಪಾದಿನೀವ ಈ ಶ್ಲೋಕ ಸರ್ವಪ್ರಿಯ. ಸರ್ವಾದರನೀಯವನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕದ ಪಾಠವಿಂತಿದೆ :

ಪ್ರೀವ್ಯಾಪ್ತಮತೇ ಪಠಃ | ಪರಶಠಃ | ಸತ್ಯಂ ಜಗತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೋ
 ಲಯ್ತು ಮದಗತಾಃ ಪರಿರೂಪತಾಃ ನಿಗೂಢಾತ್ಮ ಭಾವಗತಾಃ
 ಮುಕ್ತಿಸ್ವಾಭಾವಾನುಭೂತವಿರಾ ಭಕ್ತಿಶ್ಚ ತ್ವಾಧರಾ
 ವ್ಯಕ್ತಾದಿಪ್ರಿಯಂ ಪ್ರವಾಸವುನಿರಾವ್ಯಾಯಿಕ ವೇದ್ಯೋ ಪಠಃ |

ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಪ್ರಕಾರ ಮಧ್ಯಮತನಾರ ಒಂಭತ್ತು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮಃ | ಜಗತ್ಪ್ರ ಸತ್ಯ | ಭೇದ ವಿಜಯಾದದ್ವೈ. ಜೀವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ | ಎಲ್ಲ ಜೀವರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅತಿತರಂ (ಅನುಜಾರಾ |) ಎಲ್ಲವರಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವುಂಟು(ನೀಚೋಚ್ಚ ಭಾವಂಗತಾಃ|)ಮಂತ್ರಿ ಎಂದರೆ ನೈಜ ಸುಖಾನುಭವ-ಸ್ವರೂಪ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಕುಖಿತ ಅನುಭವವೇ ಮೋಕ್ಷ-ಮುಕ್ತಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯೇ ಸಾಧನ (ಅಮಲಂ ಭಕ್ತಿಶ್ಚ ತತ್ಸಾಧನಮ್) (ಶ್ರಿಯಂ ಪ್ರಮಾಣಮ್) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ. ಅನುಮಾನ ಮತ್ತು ತಪ್ಪು-ಇವೇ ಮೂರು ಪ್ರಮಾಣಗಳು. ಶ್ರೀ ಪರಿಯನ್ನು ವೇದಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರವೆ ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ (ಅವ್ಯಾಯಿಕ ದೇವೋಕ್ತ ಹರಿಃ) ಈ ನಿಜವಿಲ್ಲದ ಪರಿಧಾಸ ಪರಂಪರೆಯವರು ಪರಿಧಾಸ್ಯ ಭಾವ, ಮಧ್ಯಮತನಿಷ್ಠ, ಪರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ, ಪರಿಧಕ್ತಿ-ಇವುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಂಡರು. ಅವಶ್ಯಾಗಿ ಪ್ರಮಿಸಿದರು. ಪರಿಧಾಸ ತನು, ಪರಿಧಾಸ್ಯ ಭಾವ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ನಿಜಾರೂಪ ಅಂಶ. ದಾಸ್ಯಾಂಕವಾದ ಅದ್ವೈತವರ್ತಕ ರಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, "ತನ್ನ ವನಾದಿರುವ, ಕ್ಷಮಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸೆ"ಎಂದು ಕೀಳುವುದರ ಜತೆಗೆ ದಾಸ್ಯಭಾವ, ಸಂಸಾರ-ಇಹದ ಭಂಗುರತೆ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ: ತಾನು ಸಂಸಾರಿಗಳಲ್ಲವಾದರೂ ಲೌಕಿಕ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತೊಳಲುವವರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಪರಿಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಂತಿದೆ. "ಪರಿ ನಿನ್ನ ನಾಮಾತ್ರಯ ವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದೆ....." ಎನ್ನುತ್ತ "ನೀಕರಂಜಯೆಂದು ನಿನ್ನನು ಪರಿರಬೋಕ್ತೆ | ನೀಕರಿಸದೆ ಎನ್ನ ಶ್ರೀಕಾಂಠ ಕಾಯಯ್ಯೆ". "ಬೆಂದ ಸುಖಾರದಿ ಬಂದುನೋಂದು ಬಳಲಿದನಯ್ಯೆ ನಂದನಂದನಕಾಯೊ ರಂಗವಿಠಲ" ಎನ್ನುವ ಕೆಳಕೆಯೊಂದಿಗೆ, ದಾಂಧಕ ತನದಿಂದ ಮನವಿದದ ಧ್ಯಾನ ಲವಲೇತದಿಂದ ಬೂಟಾಟಿಕೆಯಿಂದ ಏನೂ ಭಲ ಬಾರ ದೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಶಾವಿನಂಧವರಿಗೆ ಮಂತ್ರಿ ಕರಂನೊದ್ದಿರಯೊ ಪನ್ನನ್ನು ನಿನ್ನ ದಾಸನವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆ ? 'ಪರಿಧಾಸರ ಸಂಗವೆಂದು ದೊರಕಿತು' ಎಂದು ಹೆಂಬಲಿಸುತ್ತಾರೆ. "ನಾನೇನು ನಿನ್ನ ಭೋಗಭಾಗ್ಯ ಬೇಡಿ ಬಂದಿರುವೆನೇನೊ ನಿನ್ನ ದಾಸರ ದಾಸ್ಯ ಸಾಕು. ನಿನ್ನ ಕಥಾಮೃತ ಕೊಡು, ನಿನ್ನ ಪಾಮೋಚ್ಚಾರಣೆ ನೀಡು" "ಕಡೆಗೆ ನಾಗತಯೆನ ರಂಗವಿಠಲ ನಾನಿನ್ನ ಬಾಗಿಲ ಕಾಯುವ ಭಾಗ್ಯ ಸಾಕು....." "ಇಟ್ಟಾಂಗ ಇರಂಜೆನೊ ಪರಿಯೆ.....ನಿನ್ನಯ ಭಕ್ತರ ಸಂಗವಿದಲಿ ದಂಚ್ಚುಂಗ ಬ್ಬಡ....." "ಸರಕಂ ಒಕ್ಕಿಸಿದ ಮ್ಯಾಲಿ ಸುಂಕವುಟೆ ದೇವಾ" ಎಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಹೆಂಬಲವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. 'ಧ್ಯಾನವು ಕೃತಯಂಗದಿ' ಎಂದು ಕರಿಯಂಗದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನ-ಗಾನವಲಿ ಕೀರ್ತನೆಯೆಂದು ತಾಡಲು ವ್ಯೋತ್ಪಾಪಿಸುವೆ, ಕರೆ ನೀಡುವ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ಪರಿಯನ್ನು ಬೇಡುವುದೆಂದು "ಸರ್ವಾಯವವು ಪರಿ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿಲಲಿ, ಎಂಬುದು ಅವರು ಬೆನ್ನಾಗಿಬಲ್ಲರು", "ನಿನ್ನಧೀನ ಪರೀರಕರಾ ಜೀಷ್ಣುಗಳೆಲ್ಲ" ರಂಗವಿಠಲನದ ಎಲ್ಲ ಸುತ್ತಿತ ದಂಚ್ಚುತ ಫಲದಾಂಧೀನೇನುಬಂದನ್ನು

“ಪಾಲೊಳೆಗದ್ದು ನೀರೊಳೆಗದ್ದು” ಎಂದೂ ಕೋರೂತ್ತ್ ಹರಿಮಂತನೇ ಸಮೃತ್ತವಯ್ಯ ಎಂದೂ ಉದ್ಯೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹರಿಸಮೋತ್ತ್ವವಂತೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಅವನ ಒಬ್ಬನೇ ಯಾಗಿ ಸಾರುವಲ್ಲಿಯಂತೂ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರದು ವೀರಾವೇಶ. “ಉರಿಯೊಳೆಗೆ ಬಿದ್ದು ಪರೀರವನ್ನು ಕಳೆಯಲೊ, ಪರವತವನೇರಾರಂಗಳಲೊ ಕೃಷ್ಣಾ” ಎನ್ನುತ್ತ ಅವರು ‘ಹರಿ ಪರಮೈವದಂಪರಿತು ಭಜನದ’ ಇರುವವನಲ್ಲ ತಾನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹರಿಸಮೋತ್ತ್ವವತ್ತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಲ್ಲಿ ‘ಹರಿಹರ ವಿರಿಂಚೆರೊಳು ಪರದೈವವರಾರು’ ಪರಮಂ ಮಂಗಳೊ ವಿವಾದ ವನಾಡಲು ಭೃಗುಯತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ವನಾಡಲು ಕಳುಹಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಒಂದೂ ಕಥನ ಕಥನದಂತೆ ಒಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ ಮಂಗಳೂತ್ತ್ವಕ ವಿಶ್ವ ಜನ್ಮಾದಿ ಕಾರಣಾನಾದ ರಂಗವಿಠಲರೇಯನ ನೆಲೆನಂಬರನ್ನುತ್ತಾರೆ. “ಎಂದೆದು Aರಿ ಆರಮೆಂದೂ ಪ್ಪುತಿ ಸಾರಂತಿದ’ಯೆಂದಾದ್ದರಿಸುವ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, “ಹರಿಯೂತ್ತ್, ವನಾಡೆಲ್ಲ ಹರಿಮೂರ್ತಿ ನೋಡೆಲ್ಲ ಹರಿದಾಸ ಸಂಗವಿಲ್ಲ ಕೃಷ್ಣ ಹರಿಸ್ವರಣೆ ಮಾಡೆಲ್ಲ ಸುರ ನದಿಯ ಮೀಯಲಿಲ್ಲ.....” ಎನ್ನುತ್ತ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ “ಶೀರ್ಥಪಾದರ (ಆನಂದಶೀರ್ಥರ)ಭಟೊ ಕೃತಾರ್ಥನಾಗದವನ ಒನ್ನ ವೈರ್ಥ” “ಮಾಯಂ ಮಹಮೈಶ್ವರೈಶ್ವ ನಿನಗೆ”ಎಂದು ಮೂಯೂವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಮಿಂಡಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ತಾರತಮ್ಯ ಭೇದ ವುಂಟೆಂದು ಘೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಾನುಸುಪ್ಪೊಳ್ಳಿಲ್ಲ ನಿಜಗೆ

ನಾಯಂ ಒನ್ನವು ಬಾರದೆ ಬದವಿಲ್ಲ

ಒಳೆ ಕಾರಾವೇಶ ತಾನಿರಲು

ಬೊಗಕೊಂಬೆ ಭೇದವಿಲ್ಲೆಂದು

ತೆಗೆವನು ಯನು ಬೆನ್ನ ಜಮರ್ ಇದು

ಬಗೆಯೆಲ್ಲ ಕೆಳೊ ತಿರೆಯೊ ಮುಪ್ಪುಮರ್

ಅಕ್ಕೆ ತುಗಿಯೆಂದಿರಲು ನಿಜಂ

ರೊಕ್ಕವಿಕ್ಕೆ ಮುದುವ ಆಗುಣ್ಯಕೊ

ಬಕ್ಕತೆಗೆ ತಾಯಿ ಮೊದಲು ನಿತ್

ಅಕ್ಕವರಿ ಕೋಡಲು ಒಡವಿಲ್ಲದೇನೊ.....

ಪುಕಲ ಮತೆನೀ ಜೊಂದಿ

ಮಗವಿಲ್ಲಿ ಮೇಳೆಬೆಳೆಲ್ಲೊ

ಸುಕಬಗೊಳಗಾದಿಯೆಲ್ಲ ನಿತ್

ಬಂತೆಮುಂದಿಮುವ ಯದುವವರಲ್ಲಿ ||

ಇಷ್ಟಾದೂ ಭೇದಮಹವನು ನೀನು
 ಬೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯೋ ರಂಗನಿಲಯನು
 ತನ್ನ ದಾಸ್ಯವನು ಕೊಟ್ಟು
 ಉನ್ನತ ಪದವೀವನು ನೀನೇ !

ಇಲ್ಲಿ ಅಜಾಯಕಾರ ತತ್ತ್ವವಾದ ಸಮರ್ಥನೆ, ಹರಿವಾರವ್ಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ತಂತ್ರದ ಅದ್ವೈತ ಮೀಡಣೆಯೂ ಒಂದಿವೆ.

ಅನಂದತೀರ್ಥರ ಮಹಮೊಂದಿ ಭೂತಿಸದವನ ಜನ್ಮ ವ್ಯರ್ಥವೆನ್ನುವ ಶ್ರೀವಾದ ದಾಖಲೆ ಹರಿವಾಸರ (ಐಕಾದಶಿ)ದಾದೂ "ಭಾಗವತರ ವ್ಯಾಳದಿಂದ ಅಂಗರಣೆ ಮೂದ ದವನ ಜನ್ಮ" ವ್ಯರ್ಥವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಡಂಭತನನ ವೈಷ್ಣವವನ್ನು ಟೀಕಿಸುವುದಾಳೂ ಸರಳ, ಅಪ್ಪೋ ನೇರ !

ನುಮ್ಮನೆ ಕೈಶ್ವವ ನೆನದಿ ವರ ಬೊಮ್ಮ ಸುಜ್ಞಾನವನೆಯದ ಮನುಜನ ॥೩॥

ಮೂವಿದ ಕೊಳೆರು ನಾಡುನಿಟ್ಟೆನ್ನದ
 ಸುಖತೀರ್ಥ ಶಾಸ್ತ್ರವನೊರಿದನೆ !

(ಮಂಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ತತ್ತ್ವವಾದ)

ನುಖೆ ಶೃಂಗಾರಕೆ ಮಾಲೆ ತಾಕದಿಲ್ಲದ
 ಲಕುತಿಸದಲ್ಲೆ ಮೂಳುಗದನೇನೆಯು,.....

ಪರೋತ್ಸವಂಗಳಿಧಕೆ ಗಂಧರ್ವಂಗಳಿಧಕೆ
 ಸುರೋತ್ಸವಂಗಳಿಧಕೆ ಹರಿಂಗಳಿಧಕೆ
 ವಿರಿಂಗಳಿಧಕೆ ಸಿಂಗಳಿಧಕೆ

ಹರಿಸರ್ವೋತ್ಸವಂವೆಂದು ತಿಳಿದೆನೆಯು,.....
 ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವೆಂದು ಮೂರ್ಛದದ ತಿಳಿದು
 ವಿಂಗರಾಧ್ಯಪರಿಗಳೆನು ಮಹಾಸೆ
 ಭಗವಂತನಿಲೆ ಶ್ರವಣ ಕರ್ಣಿಗಳೆ
 ನೀಮಗೊಪರನೆಂದು ತಿಳಿದೆನೆಯು,.....

ಇಲ್ಲಿ ಮಂಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ತತ್ತ್ವ, ಹರಿವಾರವ್ಯು ಸಹ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ದಶಾವತಾರ, ನಾರಾಯಣಾಸ್ತ್ರ ವ್ಯಸಂಗ, ಶಾಗೂ ಮೋಹಿನಿ ರೂಪಕ್ಕೆ ಮೂರೂವದ ಹರ ಮರಣುಗೊಂಡ ವ್ಯಸಂಗ ಉದಹರಿಸುತ್ತ ಹರಿವಾರವ್ಯು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದುದರ ರೀತಿ, ಮಂಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ತಕ್ಕುವಾದ್ದೆ 'ಕೀರ್ತಿ' ಜವರಲ್ಲ ಹರಿಯಂಗೂ, ಕೈತಾರ್ಥರಾಗಿರೊಂದು

ಜವನೆಗೆ ಸಂದೇಶ ನೀಡುತ್ತ ವಾದ್ಯಗತಿ, ಅಪಲಯ್ಯ, ತಬಲಿ, ರಾಮನ ವಧೆ ಎಲ್ಲರನ್ನು ನಿರತರನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀವಾದರಾಜರ ಕಳೆಕಳಿಯ ವ್ಯಾಘ್ರನೆಯದು :

ಅನ್ನೊಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪೂಜದಲ್ಲಿ
ಎನ್ನವನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾಗನೊ
ಎನ್ನುವನವನು ನಿನ್ನೆ ಕರಂದೊಳೊಮ್ಮೆ
ಇಟ್ಟುಸುಲೊಳೊ ರಾಗ ವಲಯ...

ಶ್ರೀವಾದರಾಜರ ಪ್ರಿಯಂ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದು, ಹರಿದಾಸನೊಬ್ಬ-ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳ ಸಂಘಟನೆ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣರಾದವರು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು. ವ್ಯಾಸ ರಾಯರ ಕೊಡುಗೆ ಮಗಧ್ಯ ವಾಙ್ಮಯಕ್ಕೆ ಅಭೂತಭೂರ್ವವೆಂದು ಹಿಂದೆಯೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಅವರ ತೀರ್ತಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರಮಂಡುವ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ, ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಯ ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಹರಿಭಕ್ತಿ-ಗುರುಭಕ್ತಿ ಭಾವನೀತಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು ಹಾಗೂ ಅಷ್ಟೇ ದ್ವೈತತೆಯೊಳ್ಳದ್ದು. "ತಮಾಧತ ಸಮೋಮತಃ" ಎಂಬ ನಿಷ್ಠೆ ಅವರದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಕಂಡಿರಿಸಿರುವ ರೀತಿ ಪೇಳಿದ ನಂತರವೆ ನಾವು ಪುರಂದರ ದಾಸಾದ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಹರಿಭಕ್ತಿಯಷ್ಟೇ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಗುರುಭಕ್ತಿಗೂ ನೀಡಿದವರು ವ್ಯಾಸರಾಯರು. ಇವರ ಹೆಚ್ಚು ಗುರುತೇ ಮುಂದೆ ಹರಿದಾಸ ತೀರ್ತಾಣವರಿಗೂ ಬಾದಾಯಿತು, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುವುದೂ ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಗೆ ತೆಂಬ ಪ್ರಿಯಂ.

ದ್ವೈತ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ "ಟೀಕಾಚಾರ್ಯ"ರೆಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಜಯಂತೀರ್ಥರನ್ನು ಕುರಿತು

ಮಂದತಾಪ್ಯಗುಣೋ ಶೃಂಗಗುಣದ ಸು
ರಾಹಿಗ್ರಂಥಗುಣೋ ಸ್ವರಿಯೊಳ್ಳುತ್ತ ಹತ್ತ
ಬೋಧನೆಯು ದುಗ್ಧತನ್ನೆ ವತ್ಸುಗಳಿಗೆ

ಅದರಂತೆ ಕೊಟ್ಟ ಸುರಭೇನು...ಎಂದೂ ಕಂಸನೀಯ ಅದ ಮಡಿ ಮಡಿಯೆಂಬ ತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಅನಂದತೀರ್ಥರ ಸ್ಮರಣೆ ಅನೇಕಾರತ್ನಯದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಅವತಾರವಾಗಿ ಬಂದ "ಇವ್ವತ್ತೊಂದು ಕುಮಾರಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದುದ ಗೌರಿದು ಭಕ್ತಿ|| ಕಲ್ಪಪ್ಪತ್ತನಿಸಿ ಮೆರೆದ ನಾಕ, ಅದ್ವೈತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಿದ್ಧವೆನುಗೊದ ಆಯಾ"

'ಸಾಗರದಲಿ ಮದ್ದಮಾಕರಾಗದರು ಜರ್ವದೊ

ಕೂಗಿಟ್ಟು ಕುಮಟ ಮದ್ದುಗಳಿಗಲಕವು ।"

ಎಂದು ಸ್ಮರಿಸುವುದರಲ್ಲದೆ

"ತೂಗುಲವ ಸಾರಿರೊ ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯರೂ ವಾಯಂಬೆ ಜಗದ್ಗೈರುಬೆಂದಾಂ" ಎಂದೂ

"ವೇದಾಂತ ದಿಂದಿವು ಮೊಳಗಿಸುವ ವ್ಯಾಸರಾಯರೂ "ಲಾಳಂಹಿ ವೈಷ್ಣವ ಮತವವನಿ

ಯೊಳಗೆ" ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಕ್ರಿ. ಮಧ್ಯಾಭಾಯೋರ್ಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಾಸ

ರಾಯರ ಮದ್ದಮತ ನಿಷ್ಕೆಯಂತೂ ಏಕನೀವಾದ್ವಿತೀಯ. ಅನೇಕ ಕೃತಿ ರಚನೆ,

ಮಧ್ಯಾಭಾಯೋರ ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಂಥ, ಭಾಷ್ಯ, ಧರ್ಮ ಸಂಘಟನೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರ

ಸುವಾದ "ವಿನಯ ನಿಮ್ಮ ಕರೂಣವ ದೇವಾಯಾ" ಅದಕ್ಕಿಂತೆ ಮೀಸಲಾದ ಕೃತಿ

ಅರೂಂದು ವೈರಿಗಳ ಪಂದು ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ।

ಅರೂದು ಉರ್ವ್ಯ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ಧರ್ಮ ।

ಅರುಮೊದರ ಮೇಲೆ ಮೂರಧಿಕ ಕಿವಾಂತಗಳ ।

ಮೊದಲೂ ಹಿಟ್ಟಿನ್ನು ಮುಖಂಥ ಧರ ।

".....ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಮಂಥನದಮು ಸ್ವಾಹಿತಾದ.....

ಎಂದು ತಮ್ಮ ಬೆ ಅದ ನೂತನ ಧಾಟಿಯೆಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

"ಪತಿತರೊಳು ಎನ್ನಂಥ ಪತಿತರೊಬ್ಬರ ಕಾಣೆ । ಗತಿಯು ನೀನಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯರಿಲ್ಲ

"ಎಂಬಷ್ಟು ನಮ್ಮಾಣೆ, ಎನ್ನಮನಕಂತ ಕಡೆಗೆ ಎದಗುಂತಿವೆ । ನಿನ್ನಲಿ ನಿರೊ ಕಾಯೊ"

ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಜನನಿಯ ಮೂಲಮನೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿರುವ ಪರಿ, ಅನ್ಯ; ಅಲ್ಲ, ಧರ್ಮ

ಪ್ರವಾಹಗಳಲ್ಲಿ ತೂಡಿಸುವವರನ್ನೂ ವ್ಯಾಸರಾಯರೂ ಛೇದಿಸುವುದು ಬಹುಬ್ಬ :

"ನಿನ್ನೆ ಬಂದಿದೇಕೋ ಅನಿ । ರುದ್ದನ ಸೇವೆಗೆ ವಿಘ್ನವ ಮಾಡುತ್ತೆ"

ಅಕ್ಕಮನವಿನಲ ಉದಯ ವಾಗೋಪಣೆ ।

ಸ್ವಸ್ವತಿ ಪಣೆ ಪಂಪಯುಜಯತೆ ।

ಎನ್ನಾರನಿ ಮೇವನೋಡಿ ನಿನ್ನೆಯಲ್ಲ

ಪ್ರಕೃತ ಹಿಡಿಯಲು ವ್ಯಕ್ತವಿವಾಸತೆ.....

ಪರಿಕಥಾ ಪ್ರವಣವ ಮನವೆದೊಕ್ಕೊಳಲಿ ।

ಪರಮ ಛೇದನಿಯಲ ಕುಳ್ಳಿರಲು ।

ಕರೂಣಾ ನೂಟಿ ಸ್ಮರಣೆ ಹ್ಯೂಪತೆ ।

ಗುರು ಗುರು ಗುಟ್ಟುತ ಕೊಡೆ ತೂಗುತೆ ।

ಎಂಬ ಗೊಡೆ ಹಿಡಿಯುವವರನ್ನೂ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆ, ಈಗಲೂ ಇದು ಅಪರೂಪ

ವಲ್ಲ.

ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವೆ ಹರಿಕಥಾವ್ಯಾಸ, ಹರಿಭಕ್ತಿಯಾಚರಣೆ. ಧರ್ಮದ ಸಪ್ತಾಹ, ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಂಪ್ರವ್ಯಾಸರಾಯರು "ಅಂತರಂಗದಲಿ ಹರಿಯಂ ಕಾಣುವವನು ಮುಟ್ಟುಕುಂಠದನೋ ; ಸಂತರ ಸಿರಿಕೃಷ್ಣ ಚರಿತೆ ಕೇಳದವನಿ ; ಜಡಮಂಶಿ ಕಿವುಡನೋ" ಎಂದು ಸಾರಂಪ್ಪಾರೆ. ಕೀರ್ತನೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು ಹರಿಭಕ್ತಿ-ಪಂಥಕನವೆಂದರ ಸಹೋಚಿತ್ರಣವನ್ನೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. "ಬಲ್ಲವಗ್ಲಿದಿ ವೈಕುಂಠ"ವೆಂದೂ ಇಹಲೋಕದ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂಬ ತಿಳಿಯುವ ವ್ಯಾಸರಾಯರುಂ

ಹರಿ ಚರಾಚರಂ ಸರ್ವ ಜಾಗೃತಂ |
 ಮುರತಕರಿದ್ವಂದ ವೈಕುಂಠಂ ||
 ನರಹರಿಯಲಿ ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿತೀ |
 ಸರಿಮನುಷ್ಯೋಯೆದು

ತಿಳಿಯುತ್ತೆ, ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಯೆನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿಸರ್ವೋತ್ಕಮವೆಂದೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಲ್ಲಿ "ಲಾಕುಪ ತಂಪ್ರಕೃ ಕೈಯಿಂಕೈಲೂ" ಹೀವರಿಯೆಂಬವರೆಲ್ಲ. "ತಾನೆ ವೆರಬ್ರಹ್ಮವೆಂಬ ಮನುಷ್ಯಾರ್ಥವೆನುಂ ತಾನುಂ "ಜ್ಞಾನ ಹೀನವಾಗಿ ಲೋಕದಾಸನವೆಂದೂ ಎನ್ನುತ "ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ" ಎಂಬ ಅದ್ವೈತ ತತ್ವವನ್ನೂ ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ದ್ವೈತ ವಾಚ್ಯರಾದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಸ್ಥಾನ ತುಂಬ ಹರಿದಾಸ ಪ್ರತಿಪಾದಿ ಪಿಂಡನ, ಮಧ್ಯಮತೆ ಪಿಂಡನ ಮಾಡಿದವರು.

ಹರಿಭಕ್ತಿ-ಹರಿದಾಸರೆಂದರೂ ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಗೆ ಅಷ್ಟೇ ಅಭಿಮಾನ. ಅವರೇ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಕೌಶಿವ ಕುಬ್ಜಾಕುಗಳೂ, ಎಂದವರ ಅಭಿಮತ. "ಹರಿದಾಸರ ಸಂಗೆ ಸರಿಯುಂಟೆ ; ಗುರುಕರಾಣಕೆ ಇನ್ನು ಕಡೆಯುಂಟೆ ದೇವ ;" ಎನ್ನುವ ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಹರಿದಾಸರ ಸಂಗವನು ದೇವಗಾಗಿ, ಶ್ರೀವಚನಕರಾಣಕರನೆ, ಚಂದ್ರಪಿಂಚಿ, ಕುರುಡಗೆ ದಿವ್ಯಾಂಜನವಿದ್ದಂತೆ, ಎಂದೆಲ್ಲ ಹೋಲಿಸಿ "ಧರ್ಮಾಚ್ಛಿ ನಡುವೆ ಸಿಲುಕಿದ ತಮ್ಮಂಥವರ ಪಿಡಿದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಸಂಘಗಳ ಸೇರಿಸುವವರೆಂದು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹರಿದಾಸರ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರಣ, ಹರಿಭಕ್ತಿ-ಕಥೆ ಪ್ರವಚನ ಕುರಿತು ರಚಿಸಿರುವ ಕೃತಿ ಪಾಠ ಸಮಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಡೀ ಕೀರ್ತನೆ ಹರಿದಾಸ ಚರ್ಮ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ತಿಳಿಗಿಡದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಿಸುತ್ತದೆ :

ನಮಿ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವರ ಸಂಗೆ ಸುಖವೊ ಎಂಥಾ ಸುಖವೊ ಹರಿಯಂ ||೧||

ಹರಿಹರಂ ವಿಚಾರಿಂ ದ್ವಯಂ
 ಅಂಭಕದಿ ಬಾಪ್ಪ ಕುಡುಂ
 ತುಂಬಿ ಅನಂದಿಯದೆ
 ಸಂಪ್ನಮನಾಗೆತರ ಸಂಗೆ

ಗೆಣೈಯ ಕಾಂಠಿ ಕೈ
ಲಚ್ಚೆಬಟ್ಟು ಹರಿಯನಾಡು
ಗೆಣನೆ ಮನುಷ್ಯ ಅಥ
ಮರ್ತಮಂಗವ್ವರ ಸಂಗ 124

ವೃಷ್ಣದಿ ಸುಗುಂಠ ಹ್ಯಾಗೆ
ಇಷ್ಟಮೊ ತದ್ವನು ಹಗೆ
ದವ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೊಳ
ಗಿವ್ವನನ್ನುವರ ಸಂಗ 131

ಮುಕ್ತ ವಿವರವ ಕೊರೆಯ
ನಿವ್ವಂ ಭಕುತಿಯಿಂದ
ಅಚ್ಯುತಾನಂದನ ವಾದ
ಮೆಚ್ಚುವವರ ಸಂಗ 141

ದರ್ಮಯಂತೆ ಬಿಡುವದ್ದು
ಸವಾಳ್ಳ ತಿಳಿದು ಕೇಳೆ
ವರ್ಮತ ಮಾರನ ಕಂಡು
ಅರ್ಮಿಯೋಳವರ ಸಂಗ 151

ನವೆವುದು ಮಡಿವುದು
ಕೊಡುವುದು ಕೊಂಬುವುದು
ಒಡೆಯನ ವ್ಯೂಹಗಳಿಯೆಂದು
ನುಡಿದು ಹಿಗ್ಗುವರ ಸಂಗ 161

ಸ್ವಸ್ಥಗೊಡೆಯನ ಮನ
ಮಿಟ್ಟು ಭಕುತ ಹ್ಯಾನ
ತಿಪ್ಪರಾಗಿ ಸರಿ ಕೃಷ್ಣ
ಗವ್ವರಾಗವ್ವರ ಸಂಗ 171

ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆದರೂ ಮನುಷ್ಯಳಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ ಚಿತ್ರಣವೆ ಇದೆ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೂ ಸ್ವಯಂ ತಾವೇ ಕಾಂಠಿ ಗೆಣೈಕಟ್ಟು ತಾಳೆಗಳಿಂದ ಪ್ರೀತರಿ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಗಾನ. ನರ್ತನ ಕೇಳಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ವ್ಯಾಸರಾಯರು ನೋಡಿ ಹಿಗ್ಗಿದ್ದರೂ ಹಾಗೂ ಅವರೂ ಅನಂತರ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ. ಈ ಕೃತಿ ಹರಿಹರನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕೊಂಡಾಡುವುದಾದರೂ ಹರಿಭಕ್ತಿ ಮನುಷ್ಯನ ವೈಷ್ಣವರ ಹಗ್ಗ ಚಿತ್ರವೀಯುವುದರಿಂದ ಇಡೀ ಕೃತಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನೆ ಉದ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ. "ಪ್ರೀತರಿ ನಾವಂತೆ ಭವರೋಗ

ಪರವಾದ ಸಿದ್ಧಿ ಪಥಿ", "ಕಮಲನಾಭನ ಚಿವ್ವೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡರೆ" ಯಮನಾಳವರು ಗಳೂ ಅಂತೆಯಾರೂ "ಇನ್ನನೆತ್ತಿ ವಾಙ್ಮ ವಂತದ ಅನುಸರಿಸಿ ಪರೆಯೋ" ಎಂಬುವ ವ್ಯಾಸರಾಯರೂ ವೈಷ್ಣವನು ಮಾಡುವ ಮಾನಸಭೂಷಣ ವಿಧಾನ ಬಿಂಬೋಪಾಸನದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಅಚ್ಚು ಕಟ್ಟಾದ ಕೃತಿಯನ್ನೆ ರಚಿಸಿ ಪಾಡಿದಂತಿದೆ :

ಎನ್ನ ಬಿಂಬನೂರುಕಿರು ಪೂಜೆ ನಾನು | ಪೆ |
ಮಾನಮಾಳ್ವಿ ಅನಂದಿನ ಮೆರೆಯದ ಮೆರೆಯದ ||೨||

ಗಾತ್ರದ ಮಂದಿರ ಹೈದಿಯೆ ಬಿಂಬನ
ಪೇತ್ರವ ಮಹದೀನ ಹನ್ನ ಅನಂದವು
ಯಾತ್ರೆ ಪ್ಪವಕ್ಷಣ ಕೆಲವ ನಮಸ್ಕಾರ
ಕಾತ್ಯ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲ ಮಂತ್ರಗಳು |

ಎಂಬ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆ ತುಂಬ ಕಾನ್ನ ತ ಮೆಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿದೆ.

".....ಇನ್ನು ನಂದಿವ ಪರಿಣಾವದ್ಯಮ್ಯತಮೇ ತೀರ್ಥಾ ಎನ್ನ ಮನವೆಯುರೇ ದಿವ್ಯ ಸಿಂಧಾಸನ"ವನ್ನು ತ್ತಾ ಮೂನಸಭೂಜೆ ಅಚರಿಸುವುದು ಮೂತ್ರವಲ್ಲ "ಇನೆಯು ಇನೆಯು ದಲ್ಲಿ ಕೂಡು ಕಂಡೆ ಪರಿಯೆ ನಿನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ಹಗ್ಗುವ ವೈಷ್ಣವ ಜನುವುವ" ಎಂದೂ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತನ ಮನ ಅಪರದ್ವು. ಪರಿವಾಸರ-ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರ ಒಂದು ಅಚರಣೆ ಪರಿಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ (ಕೇಳಿಗಳನಾಗಿಯೋ-ಪ್ರವಚನಾಗಿಯೋ) "ಸೇರಿದನು ಸೇರಿದನು ಜಗದೀಶತ" ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ

"ಮೆತ್ತಗಳು ಕೃಷ್ಣನ ಮೂರು ನೋಯತದವ
ಶ್ಲೋಕಗಳು ಪರಿಕಥೆಯ ತಿಳುಕದಿವ"

ವ್ಯಾಸರಾಯರು ನಂದಿವಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಪರಿಕಥೆಯ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತ ಪ್ರಸಾರ ವದಾಧ್ಯವು ಆಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಅನುಸರಣೆ, ಪ್ರಸಾರ, ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೂ ಅದೇ ಅವರ ಬದುಕಿನ ತಿರುಗುಗಿತ್ತು. ಎನ್ನಲು ಅವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ನಿರರ್ತಾನ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು :

ಪರಿ ಬಿಟ್ಟಾಳನ ಪರಿವಿಡುವವಾನ |
ನಿರೆಯೂರ್ವ್ವ ಪುಂಜ್ ಕುಸುಮಾಲಿಕೆ |
ಪಾಯುತ್ಸವ ಸೇವೆ ಪರಿವಾಸರ ಸೇಗೆ |

.....
ಹರಿವಾಸ ತೀರ್ಥಾಭಿ ಹರಿಯ ನಿನ್ನಾಲ್ಪವು |

ಹರಿವಾಸ ಧರ್ಮ ಮೋಕ್ಷಗುಂ"

ಹರಿವಾಸ ಶ್ರಮಣ ಮುನಿಕುಂಜಯನು

ಹರಿವಾಸ ತೀರ್ಥಾಭಿ ಧರ್ಮೋಗ್ರೀ ಸಿದ್ಧಿವಧು (ಸುಲಾಹಿ)

ಹರಿವಾಸ ಸ್ಮರಣ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವಾಗಲೇನು

ಹರಿವಾಸ ಸೇವಕ ಅನುಭವ ಸಾಧನು

.....

ಗುಣೋದಯೋಮು ಹರಿಯಯ ಹರಿವಾಸ ಫಲರೂಪ

ಶ್ರಮಾವಿ ಸುಭವ ಬೆಳಗು, ತೀರ್ಥಾನಯ ರೂಪ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ

ಸ್ಮರಣವೆನ್ನ ಸುಖವೆಂಬುದೇಧರ್ಮವು

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪಾದಸೇವೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗು ಸೇರುವೆ |

ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ-ವಂದ್ಯಮತ ನಿಷ್ಠೆ, ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತೆಯನ್ನೆ ತನ್ನು ಬದುಕನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಕೊಂಡ ಪುರುಂದರದಾಸರನ್ನು ಅವರ ಭಾವ-ಅನುಭಾವಗಳ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ, ಪುರುಂದರದಾಸರಲ್ಲಿದ್ದ ನಿಷ್ಠೆ.

ವಂದ್ಯಮತವನ್ನೆತ್ತಿದ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಪುರುಂದರದಾಸರು ಹರಿವಾಸತೆಯನ್ನೆ ಮಹಾ ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ತಾವು ಗಳಿಸಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಹೊನ್ನನ್ನು ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣವೆಂದು, ಅಕ್ಷಯ ನಿಧಿಯಾದ ಶ್ರೀನಿಧಿ ಸೇವೆಗೆ ತೊಡಗಿಸಿದ ಪಕ್ಷೀ ಕುಲ ಸಾವಿರವಾಗಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮೋಪದೇಶ ವಂದ್ಯತೆಯನ್ನೆತ್ತಿ, ನವವಿಧಭಕ್ತಿ, ಹರಿದಾಸತ್ವಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾವೇ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ವ್ಯಾಸರಾಯರಂಥ ಗುರುಪರ್ಮರ ವೆತ್ತಿರ ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷೆ, ಕಪ್ಪಮಂದ್ರಾಂಕನ, ಪಂಥರಿಗೆಯ ಪಾಂಡುರಂಗನ ಪ್ರಿಯ ನಾಮ ಆದ ವಿಶಲಾಂಕತನು ಆಯಿತು. ತಾವು ವೈಷ್ಣವ ಹರಿದಾಸನಾದ ಮೇಲೆ ಜನರ ಒಡೊಂದು ಅನುಭವಕ್ಕೂ ಒಡೊಂದೆಂದು ಕೃತಿಯ ಮೊಗತಿ ಸ್ಮರಣವ ನಿರಿದಿದ್ವಾರ ಶ್ರೀಯುತ ಪುರುಂದರದಾಸರು, ಅವರ ಹರಿದಾಸ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೃಮೇಣ ವಿಶೇಷಗೊಂಡಿತೆ ಎನಿಸಿ, ಅವರ ಅನುಭವ-ಇನ್ನನುಕೂಲಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತೆ ಹೊರತು ಕಿರಿದಾಗಲಿಲ್ಲ.

ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಗುರುಭಕ್ತಿಗೆ ಹರಿಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಮುಖ ಮಾಡಿ, ಶ್ರೀ ಪುರುಂದರದಾಸರು, ವ್ಯಾಸರಾಯರಂಥ ಗುರುಗಳಿಗೆ ದೊರಕದ್ದು ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಎಂಬ ಅನೇಕ ಕೆಲ ಸ್ಮರಿದ್ವಾರ, ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಚರಣ ಕಮಲ ದರಶನವೆನಿಸಿ ಎನು ಅನ್ನವ ಸುಕೃತ ಫಲ ದೊರಕಿತೋ ಎನ್ನ ಸೂದಕುಲ ಕೋಟಿ ಪಾವನವಾಯಿತು | ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಭಜನವು ವೇದಧರ್ಮಿ ನಾನಾದೆ | ದೋಷರಹಿತನಾದ ಪುರುಂದರವಿಶಲವ ದಾಸರ ಕರಣ

ವೆನ್ನಬೇಕೆ ಇರಲಾಗಿ"-ಎಂದು ತಮ್ಮ ಅನುಭವದ ಆನಂದ, ಗುರುಭಕ್ತಿ, "ಮೋಕ್ಷ ರೂಪ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ನಿರೋಧಿಸಿ ಎಂಬ ಅನಂದತೀರ್ಥದ ಹತ್ತವಾದದ ತಿರುಳು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮುಕ್ತಿಸಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಗುರು ಉಪದೇಶವಿಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನ! ಗುರು ಉಪದೇಶವಿಲ್ಲದ ಯೋಗ! ಗುರು ಉಪದೇಶವಿಲ್ಲದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು! ಉದಗನ ಉಪವಾಸ ದಂತೆ ಕಾಣದೋ! ಗುರುವ್ಯಾಸರಾಯೆರೆ ಕರಣದಿಂದನೆಗೆ! ವರವಂಶಾ ವಂಶಗಳ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು! ಪುರಂದರವಿಠಲನೆ ಪರಣದರುಹಿ! ದುರಿತ ಭಯವೆಲ್ಲ ಪರಿ ಪರಿಸಿದರಾಗಿ"|| ಎಂದು ಗುರುಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ತೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಪರಿಭಕ್ತಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗಾದರ :

ನನ್ನ ದಾಸನಿಗೆ ನಿನ್ನ ಅನುಭವದ
ನಿಮಗಾಗಿವೆವನಾದಿದೆ ಮೋಗು ನೆಗೆ ?
ನನ್ನ ಅರಣ ಕಮಲವನ್ನು ಕೊಡಲಿ
ಕನ್ನಿಕೆಯವ ಪುರಂದರವಿಠಲ

--ಎಂದು ಬೇವರನೇ: ಕೇಳುವವನ್ನು ವ್ಯಾಸರಾಯೆರೆ ಕಾರಣ, ವಂಶವಂತ ಪ್ರಸಾರ, ಪ್ರತಿವಾದಿ ವಿಂಶತ ಕುರಿತು ಪುರಂದರದಾಸರು ತಿಳಿಸುವುದಿದೆ :

ಈತು ಮುನಿಗವ್ಯನು ಮೂರನು | ವ್ಯಾಸಮುನಿ ಮಧ್ಯಮಾತಮಂದ್ರ ರೀತ |
ಕಾಂಗದಾರದರವಿತ್ತನ್ನೆ ಸೋರೀತ | ದಾಸನ್ನೆ ಮುನಿಕೊಂಡ ಧಾರುಣವೀತ |
ಕಾಸಿಂಶ್ಚ ಪಕ್ಷಧರ ವಾಚನೀನು ನಾ | ರೀತ ಯೋಗಿ ರೀಗ್ನಾ ಮಿಶ್ರ ಮೊದಲಾದ |
ವಿದ್ಯಾಂಕರ ಮೊದಲನುಮಂದಿಯು ನ | ಯಾ ಜಯ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು
ವಾಸುದೇವಗೋಪಾಚಾರ್ಯನಿಗೆ | ಭೂಷಣ ಮುಡಿ ಪಾಸಿದ |
ಪ್ರೀತ ಪರಂದರವಿಠಲ ಬ್ರಹ್ಮಾ | ಈತ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳೆಲ್ಲ | ಈತನಿಂದು ದುರುದದ
ಮೊದಲಿ ವೇದದ ಜಗವರಿಯೆ.....

ಪರಿವರ್ತನಾತ್ಮವತ್ಯವನ್ನು ಸಾರಿದ ವ್ಯಾಸರಾಯೆರೆ "ವರವಂಶವಂತವೆಂಬ ಸಾಗರ ದೊಳು ಉದ್ಭವಿಸಿದರು" ಅಂದ್ರನಂತೆ.

ಇದು ಗುರುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯಾದರೆ, ಪುರಂದರದಾಸರು ತಮ್ಮ ಭಾವತುಮುಂಟು, ಅಂತರಂಗದ ಅರ್ಥಭಾವ, ಮಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನ, ಅವರು ತಮ್ಮ ನಿರಿದಾವದ ಎಂಥತ್ತು ವರ್ಷದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡ 'ಮೋಕ್ಷ ವಿಧಿ', ಅನುಭವಿಸಿದ, ಭಕ್ತಿಯ ಕೃಷ್ಣ ರೀತಾ, ಅವರನುಸರಿಸಿದ ಪೂಜಾಕೃತ್ಯ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಪುರಂದರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಸಂಪ್ರದಿಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಣದ ವಿಂಬನಬಳಿ ಕಾಡ್ಯಾಲಯದವರು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು ತುಂಬ

ಉಪಯುಕ್ತ ಆಗಿದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆ, ಸಂಭಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗಗಳು ಒಂದೊಂದು ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸುವಂಥವು. ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಭಕ್ತಿಯು ಎಳೆ ಲೋಕಾನುಭವದ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣವನ್ನು ಇರುತ್ತದೆ. ಪಂಚಲವಂತೂ ಹೇಳುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. "ಬಿನ್ನಹಣೆ ಬಾಯಿಬಿಲ್ಲವಂವ್ಯಾ ಅನಂತ ಅವರಾಧವೆನ್ನಲ್ಲಿ ಇರಲಾಗಿ" ಎಂದವರು, ಪೆಂಕಟೇಶ್ವರನನ್ನು "ದಾಸನ ಪೂಜಿಕೋ ಎನ್ನ ಸಾಮರಸಾನಂದ ಪೆಂಕಟ ರಮಣ" ಎಂದು ಸಂಗೊಡ್ಡಿ ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಪರಿವಾಸರ ಸಂಯಮ, ಸಹನೆಗೆ ವಿಂತಿ ಬೇಡವೆ ?

ನಿನ್ನ ಭಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಜನರು ಧರಗವರಿಯೆನಿಸು (ಉಗಾಭೋಗ)
 ದಿನ ಪ್ರತಿದಿನ ಅನ್ನ ಉದಕ ವಸ್ತ್ರಗಳು ಕಾಣದ ಇರಬೇಕು
 ಬೆಳ್ಳಿಪ್ಪಿ ರೋಗಗಳು ಹತ್ತಿ ಇರಬೇಕು
 ಕನ್ನವರ ಕೈಯಿಂದ ಭೀ ಅನುಕೊಳ್ಳಬೇಕು
 ವಸ್ತ್ರಗತಿಯನ ಸ್ತ್ರೀಪುರಂದರವಿವಳು

ಇದು ದಾಸನ ಪರಿಯಾದರೆ ಅವನು ಬದುಕುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಅಂದರೆ, ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಅವಗಡ ಬರಲಿ, ಪರಿವಾಸವು-ಪರಿಪೂರ್ಣ ವಿಡವಾರದೆಯು ವ್ಯಥೆತ್ವ ರೂಢಿಸಿ-ರೂಪಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದ ದಾಸರ ಮತ. ಸ್ತ್ರೀಪರಿಯ ಒಂದು ಅವತಾರವೆ ಅವ ಸ್ತ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ವರ್ತನೆ, ಕೃಷ್ಣಮೂರುತಿ ಬಗ್ಗೆಯಂತೂ ಅವರು ಅನೇಕ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿವರೂ, ವಸೆಯರು.

ಮೂರುತಿಯನೆ ನಿಲ್ಲರೊ ಮಗಧನ ನಿನ್ನ
 ಎಳೆತುಳಿಯು ಪಾಪಮಾಲಯು ಕೊರಳೊಳು
 ಹೊಳೆದ ತಿರಿಯುಬದುಕೆಯೆನೊಪ್ಪುವ ನಿನ್ನೆ
 ಮಂತ್ರಿಸಾಕಾರ ನವರತ್ನ ಮಂಗಳ ಬೆರಳ
 ಮತ್ತೆ ಸ್ತ್ರೀಲಕುಮಿಯು ಕಾಡರವರೊಪ್ಪುವ ನಿನ್ನೆ
 ಭಕ್ತರ ಕಾಮಧೇನು ಕಲ್ಪತುಂಬಲು
 ಭಕ್ತವತ್ಸಲ ಪುರಂದರವಿವಳನೆ ನಿನ್ನೆ

ಇಂಥ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡ ನಂತರ "ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಕಣ್ಣು ಮೆಯದೆ ನಿಂತಿದಂತಿವೆ" ಎಂದು ಮಂತ್ರ ಭಾವಪರವಶೋಗಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪರಿವಾಸರಲ್ಲಿ ಇದು-ಈ ಒಂದು ಭಕ್ತಿಯು ಅದಕ್ಕೆ ತುಮುಲ ಸಾಮಾನ್ಯ. "ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡೆನೆಯೊತವ, ಕಂಟಿ ಪುಣ್ಯಕೋಟಿ ಕೆರೀಣ ಪರದನ" ಎಂದು ಅನಂತರ ಹೋಗುವಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪುರಂದರರಿಗೆ ಅವಮ್ನಿ

ಭಾಸಾವೇಶ ಓಡನೊಡಿಕೊಳ್ಳಿ, ಪುಂಜಂದರವಾಸರ ಹಾಗೆ ಅತ್ಯಾನಂದಾನಂದನ ವಿವಿಧ ಮಜಲು ಬೇರೆ ನಾವು ಯಾವ ವಾಸರಲ್ಲೂ ಎಳೆ ಎಳೆಯಾಗಿ ಕಾಣುವೆ. ಹರಿಹಾಸ ರಾಗಲಾ ಎಮ್ಮೆ ಸುಕೃತವೆಂದೂ ಅವರಿಗೆ ಗೌರವ, ಭಕ್ತಿ ಇದ್ದವೆಂಬ ಅಷ್ಟೆ ಕವಿಬಗೆಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಕೋಪ, ಇದನ್ನೆ ವ್ಯಾಸರಾಯಂರಲ್ಲೂ ಕಂಡಿರೇವೆ.

ವಾಸನಾಚಾರವೆನು ದಧರೆಯೊಳಗೆ ನಾವು |
 ವಾಸನೆಯನು ರೇಶ ಭಸುಕಿಯ ಕಾಣೆ ||೧||
 ಗೊತ್ತವಾದನ ಮೊದಲು ಗುಣಮಾಣೆಗೆ ಓಡಿದು |
 ಗೊತ್ತಿಯು ರೋಶರ ಮಡಿಯನುಟ್ಟು ||
 ವಾಲುಗಾರಿಯೆನು ಸಾಧರೆಯೊಳಗೆ ಒದವೆನ್ನ |
 ಒಡುಕತನ ನೋಡಿ ಭ್ರಮಿಸದಿರು ಎತರ ||

ಹುಸವೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾರ ಮೊದಲವಿಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪುಂಜಂದರವಾಸರು ವಿಶೇಷ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವ ರಾಗುತ್ತಾ ಬಗೆ ಬಗೆಯಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ ಹರಿಯೆ ಸವೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದು :

ಬೆಂಜಿ ನೋಡಿಮೇಲೆ ಕೈಯನು |
 ಅನಂದ ಮದಮೆರಿ ಭವ ಭವ ||೧||
 ಮೃತನವನ ನಾನು ಕಿವದ ಭವಜಿಂಜಿ
 ಕಡಿಯಾಂಜಿ ಬಗೆಯೊಡೆಯ ಶ್ರೀಪರಿಯು ||
 ಹರಿಯೆ ಸವೋತ್ಸವು ಹರಿಯೇ ಪರವೈವತ |
 ಹರಿಯೆ ಸವೋ ವಿಟ್ಟುಮೆಯನು ಅಗತು ||೨||
 ಹರಿಯುಲ್ಲದವ್ಯವ್ಯ ವೈವೋವೆಂಬೆಯನು
 ಉಗತ ಮೊಡಿಯ ಸಾರಾದರಿತ್ತರಿ....
 ವಿಧವ್ಯ ರೇವೆಗೆಗಲೂ ವಿಟ್ಟುವಿನ ಹಿವೆ |
 ಇಡೆ ಕಟ್ಟಿದ ಭವ ಭವನ ಹಿವೆ |
 ಸಲ ತೀರ್ಥಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಲ್ಪಾಮನ ಹಿವೆ |
 ಪ್ರಕಟ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಭಾರತನ ಹಿವೆ |....
 ಮನಗಳೆಲ್ಲವು ಮಧ್ಯಮತನ ಸಾರನ ಹಿವೆ |

ಹರಿಯೆ ಸ್ವ ರೇಶ, ಕಥೆ, ಭವವೆಗೊಟ್ಟಿ ಇರುವೆದೆ ಎಲ್ಲ ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥಗಳೂ ಮೊಂಡಿಗೊಡಿದೊ ಬಂದೂ ಮಂಡಗೊಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುವರಂತೆ ಇದು ಶ್ರೀಪುಂಜಂದರರ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಕಂಬುಗೆ ಹಾಗೂ ಆ ಹರಿಯೆ ಎಲ್ಲ ಬಲ "ಸಲ ಗ್ರಂಥಬಲ ಸರೋಜಾಕ್ಷ" ನವರಿಗೆ :

ಎಲ್ಲಿ ಹರಿಕಥಾ ಪ್ರಸಂಗವೆಂದೆ
 ಅಲ್ಲಿ ಗುಣ-ಪರಿವಾಸ-ಗೋಪಾ-ಸಂದೇಶ-ಸಂಧಿ |
 ಎಲ್ಲ ಶಿಷ್ಯಗಳೂ ಬಂದು ಎಣೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವವು |
 ವಲ್ಲಭ ಶ್ರೀವೈರಂದರಧಿಕುಲ ಮೆಚ್ಚುವನು |
 ಜಯಜಯ ಪರಿಯೆಂಬುವುದೇ ಸಂದೇಶ |
 ಜಯ ಪರಿಯೆಂಬುವುದೇ ಪಾಪಾಲಯವು |
 ಜಯ ಪರಿಯೆಂಬುವುದೇ ಪರಿದ್ರವಯವು |
 ಜಯ ಪರಿಯೆಂಬುವುದೇ ವಿದ್ಯಾಬಲವು |
 ಜಯ ಪರಿಯೆಂಬುವುದೇ ವೈವಿಧ್ಯವು |
 ಜಯ ಪರಿ ಪುರಂದರವೆಂದೆ ಬಲವಾಯ್ತು, ಮಂಜುನಗಿ ||

ಎಂದೂ ಶಂಕಿಸುತ್ತ, "ಪರಿ ಭಜನೆ ಮೋಕ್ಷೋ ನಿರಂತರ | ಪರಗತಿಗಿದು ನಿರ್ಧಾರ
 ನೋಡೋ" ಎನ್ನುವ ಎಷ್ಟರದ ಮೆಚ್ಚು ಮೂವತ್ತೂ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಪರಿವಾಸರಲ್ಲಿ
 ಪಾದಿಗೆ ಶ್ರೀಪರಿವಾಸ ಸ್ವರಣೆ 'ಪಾವನ ಮೂವತ್ತೆ' ಮೂವತ್ತೆಲ್ಲ 'ಭೂವಲಯದೊಳು
 ಈವದಿಷ್ಟಾರ್ಥವ'. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಶ್ರೀನಾಮ ಸುಧಾರಣೆ ಅವರಿಗೆ ಹೇನು
 ತನ್ನದಂತೆ ರಂಜಿ : ಆದ ಪಾಕವದು

ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಶ್ರೀನಾಮ ಸುಧಾರಣೆ |
 ಪದು ರಂಜಿಯೊ ಕಾಣೆ ಪನುಮತ್ತರಂತೆ ||1||
 ಸತ್ತರೆ ಬರಿಸದ ಬೋಕ್ಕ ಪಾವನವಂತೆ
 ಮುಕ್ಕು ಮೂವತ್ತೆವೆ ರಕ್ತಿಸಾರಿಯ ಧ್ಯಾನ ||2||
 ಕಡಲೆ ವಿಜಯರ ದಾಕ್ಷಿ ಇದೊಳು ಇಮ್ಮಿಗಲಾಗಿ
 ಮಂದಗೊಳುವುದು ಪವನಗೊಳುವ ಕ್ಷಣ ||3||

ಕಾಡಿದ ಕೆನವಾಲ ದೂಷಿಸುವಂತಿದೆ | ಏನು ರಂಜಿಯೊ ಪರಿವಾಸರಲ್ಲಿಗೆ-ಎಂದೂ
 ಎಂದಿ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ ಶ್ರೀನಾಮದಿವಾಸರು. ಪರಿಯ ಸ್ವರಣೆಯ ಮಹತ್ವ
 ಎಷ್ಟು ವರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟದ ಭಕ್ತಿಯೊ ಪಾಗಿಯೆ 'ನಿರ್ವಾಣ್ಯ ವೈವಿಧ್ಯ', 'ಅಪೇಕ್ಷೆ ವೈವಿಧ್ಯ'
 ಎಲ್ಲದ ಭಕ್ತಿ ಇದ್ದರೆಷ್ಟು ಬಿಟ್ಟರೆಷ್ಟು? ತರ್ಕ, ಯಜ್ಞ, ಉಂಥಿಕೆ ಕೂಗಾಟ,
 ಬೂಟಾಟಿಕೆ, ಶ್ರೀಪರಿಗೆ ಪ್ರಿಯ ಅಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ್ದು ಅವರು ಭಕ್ತಿ-ನಿರ್ಮಲ
 ಭಕ್ತಿ-ವಚನಕಾರರ 'ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಿಯತೆ'ಯೊ ಧ್ವನಿಸ್ತಿದಿದೆ. "ಕೀರನೋ ಪರಿ ಪಾಳನೋ |
 ತಾಳ ಮೇಳಗಳಿದ್ದು ವೈವಿಧ್ಯದ ಗಾವ" ಎಂಬ ಸುವಿಷ್ಣುತ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವೈರಂದರ
 ದಾಸರು ಸಾರುವಂತೆ,

ಕೆಂಬಲಿ ಕೊಡಲಾದ ಅನಿಲ ವಾದ್ಯಗಳಿದ್ದು |
 ಕೊಂಬು ಕೊಳಲು ಧ್ವನಿ ಸ್ವರಗಳಿದ್ದು |
 ಕುಂಬುರು ವಾದದರ ಗಾನ ಕೇಳುವ ಪರಿ |
 ಕೆಂಬಲಾರ ಈ ದಂಭಕನ ಕೂಗಾಟ ||1||
 ನಾನಾ ಬಗೆಯ ರಾಗ ಭಾವ ತಿಳಿದು ಸ್ವರ |
 ಜ್ಞಾನ ಮನೋಧರ್ಮ ಅಂತಿಯಿದ್ದು ||
 ದಾನದಾರಿಯು ದಿವ್ಯನಾಮರಹಿತವಾದ |
 ಹೀನ ಸಂಗತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮನದಿತ್ತು ||2||
 ಅಡಿಗಡಿಗಾನಂದ ಬಾಹ್ಯವುಳಿದಿಂದ |
 ನಡೆಸುಡಿಗಿ ಪ್ರೀತಿಯಿತ್ತು ತ ||
 ದೃಢಭಕ್ತಿಯು ಕೂಡಿ ಪರಿ ಕೇಳಿತ ಪಾಡಿ |
 ಕಡೆಗೆ ಸ್ವರಂಧರನಿಲನಂದರ ಕೆಳ್ಳು ||3||

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಅತೀತ ಇದ್ದರೆ, ಕೆಂಬಲನಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಿಶ್ವಲೋಕವೆಂಬುದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದು. ಇದು "ಸಾದಪ್ರಿಯನೂ ಅಲ್ಲ ವೇದಪ್ರಿಯನೂ ಅಲ್ಲ ಭಕ್ತಿಸ್ತ್ರಿಯ ನಮ್ಮ ಕೊಡಲಸಂಗವದೇವಾ" ಎಂಬ ಮಹನ ಸಾಲನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ 'ಹರಿದಾಸರು ಓನಕೆಗೆ ಜಾಗೃತಿಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಕೇಳುವುದೂ ಇದೇ : "ಸಾಲಿಗೆ ಮಂದಿತೊ ನೆಗ್ಗಲ ಕೊನ ಮುಳ್ಳು | ಬಾಲಕನಿವದಲ್ಲಿ ಭೂತಹಿಡಿಯಿತೊ" ಎನಾಯಿ, ನಿವೆಗೆ ? ಎಂದು ಕೆಟ್ಟ ನಿನದ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ :

ಅಂತ ನಿರ್ಜಯಿಸಿದು ಕಾಣೊ | ಇಂದಿರಾವತಿ ಪರದೈವಕವಂಬದ ||ಪ||
ವೇದ್ಯವ್ವ ಸರ್ವೋದಮಂಬ ಬೆದ್ಯ |
 ವೇದ ವಿಧಾಯಕ ನಾಮದವನು |

 ಏನು ಕಾಣುವನುತದ ಮುಖಗದ್ದಿಯ |
 ಉದದ ಮುಖು ಬೈವ್ವನ ಸಂಗತ ||.....
 ಪರಿಮಥಿತ ಪರನಥಿತ ಎಂಬುಕೊಳಾರವರು |
 ಪರಿವದರ ಭಕ್ತರೇ ಸಾಕ್ಷಿ ಕೊಡಬೊಳು ||ಪ||

ಎಂಬು ಹೋಲಿಕೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದರ ಜತೆ ಅದ್ವೈತ ಖಂಡನವೂ ನಡೆದಿದೆ :

ಎಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ಎಂಬುದರ ಎರಡು ಬಾಧಿಯೊಡ್ಡಿದ್ದು |
 ಪ್ಲೂಮದರ ಬದಿಯಬೇಕು ಪರಿಭಕ್ತರಾದವರು |
 ಸ್ವರೂಪ ಸ್ವರೂಪ ಈ ಮಾತು ಇಂತೆ ಸುಖದು ಬೇಡ |

ಹರಿಸರ್ವೋತ್ಕಮಂತೆಯ ಜತೆಗೇ ಪಂಚ್ಯಮಂತ ನಿಷ್ಠೆ, ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರಲ್ಲಿ
ವಿಂಗಿಲಾದುದೆ. ಆವರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳ (ವ್ಯಾಸರಾಯರ) ಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದಂತಿದೆ

ನಿತ್ಯ ಜಗತೆನು ನುಜುಳಿದವು, ನಿತ್ಯ ಶ್ರೀಗೋವಿಂದನ |
ಕೃತ್ಯ ತಿಳಿದು ತಾರತಮ್ಯದಿ ಕೃತ್ಯಪಥಕೆಂದು ಸಾರಿರೆ, ||೩||
ಜೀವ ಈಜೆಗೆ ಭೇದ ಸರ್ವತ್ರ ಜೀವಜೀವಕೆ ಭೇದವು
ಜೀವ ಜಡರೊಳು ಭೇದ ಜನ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ||

ಇದರೊಂದಿಗೆ ಪಂಚ್ಯಮಂತದ ಅನೇಕ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪ್ರಮೋದಗಳನ್ನೂ, ಶ್ರೀಸಾವಣವ್ಯ
ರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಅರಿತ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಹರಿಸರ್ವೋತ್ಕಮಂ
ತೆಂದು ಸಾರುವಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿ "ಈ ಪರಿಯೆ ನೋಟಗಾವ ದೇವರೊಳು ಕಾಣೆ |
ಗೋಟೀಕವಪ್ರಯಂ ಗೋಪಾಲಗಲ್ಲದೆ" ಉತ್ಕಮ ನಿವರ್ತನ. ಇದಲ್ಲದೆ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ
ಚಾಕ್ರತಿ; ಪರಿಭಕಂತೆ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರ ಕಳೆತಳೆ ತುಂಬ |

ಪರಿಭಕಂತೆ ಸುವಿಧ ಅಪರಿಭಗಲ್ಲದೆ ನಿತ್ಯ |
ನನ ಕುರುಗಿದರ ಸಖ್ಯವ ಬಲ್ಲರ.....

ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹರಿಭಕ್ತಿಗೆ ಭಕ್ತಿ ಮಂವಿವೆ ವಿಶಾ ಪವನುಳ್ಳವು ಎಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.
ತರಳ ವೃಷ್ಣಾದ, ಧ್ರುವ, ಮಂಜುನಾದ ಭಕ್ತರ ಉದಾಹರಣೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. "ತಾನು
ಪಾರಿಸಂತಿದೆ ಕೇಳಿ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ |" ಎಂಬುದು ಚಾಕ್ರತಿ ಭಾವದ ಪಾಡು,

ಪಾನು ಮಂಜು ಸುವೃತ್ತಿಗಿರುವೆ, ಹಗಲು ಇರಳು
ಪಾನರಗತ್ತೆಯಂತೆ ಮಂದಕ-ಸ್ತ್ರೀಯರೊಡಗೂಡಿ.....
ಬೇಸರದ ನಿತ್ಯ ಉದಕ ||....."

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ

||ಗಾರವಾದ ದೇವನು || ಅಗವಳೆನು ಮುರಿಮುಖಳೆ |
ಅಗಲಗಾತ್ಯ ಸೇರಿವಾಗ | ರಾಗಲ ಧ್ಯಾನವು ಮೂರೆಯದೊ

ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪುಧ್ಯಾತ್ಮಾರ್ಥದ ತಾರತಮ್ಯ ವಾದಕ್ಕೆ ನಿವರ್ತನ ಪುರಂದರ
ದಾಸರ ಈ ಒಂದು ಉಗಾಭೋಗ :

ನಿತ್ಯ ಪತಿಭಾಳ ಶ್ರೀ ಲತೆಯಿವತೆಗಿದು |
ನಿತ್ಯ ಪುತ್ಯಭಾವ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ಯಾರಾಗಿ |
ನಿತ್ಯ ಪಾತ್ಯಭಾವ ಗರುವ, ತಿಣ, ರುದ್ರರಿಗೆ |

ನಿತ್ಯ ಭೃತ್ಯಭಾವ ಇಲ್ಲ, ಕಾಮ, ಅತ್ಯಪೇವರಿಗೆ |
 ಇಂತೆಂದ ಪುರಂದರದಿವಲಾ

ಇದರಂತೆಯೇ ಪಂಚಭೇದ ತತ್ತ್ವ-ಪಂದ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಮೇಯದ ಒಳ್ಳೆ
 ಸ್ತ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರ ಇನ್ನೊಂದು ಉಗಾಭೋಗದ ರಚನೆ ಇಂತಿದೆ |

ಜೀವಜೀವಿ ಭೇದ ಜವಜೀವಿ ಭೇದ |
 ಜೀವ ಜವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭೇದ |
 ಜೀವಜೀವ ಮುಕ್ತಾಯಾತ್ಮರ ಭೇದ |
 ಸಂಸಾರದೊಳು ಭೇದ |
 ಮುಕ್ತರೊದಯಾ ಪರಿ ಭಕ್ತರಾಧಾರ |
 ಜಗತ್ಪೂರ್ಣ ನೀ ಸಂಪತ್ತು ಪುರಂದರದಿವಲಾ...."

ಅದರಂತೆಯೇ ಪಂದ್ಯನಿಷ್ಠರ ಮಂಗಳವನ್ನೆ ಅವರು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಹಾಡಿರುವುದು |

ಕರಿಯಾಗಿದಿ ಕಂಠನ ಮರ್ಜಿತನ ಕರಿದವಿಗೆ
 ಎಳ ದೌರ್ವ ಪಾರ್ವಾಳ ಭೂತನ ಗರಿದವಿಗೆ |
 ಒರಿದು ಸತ್ಯಾಸ್ತವನು ಸಾಧಾರಣಗೊರಿದವಿಗೆ
 ಸುಖಭ ಪುರಂದರದಿವಲಾ ಜಾಣಿಗೆ |

ಮದ್ಯಮತದಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಪ್ರಭವಂ ಸ್ಥಾನ. ಪುರಂದರದಾಸರ ಈ ಸಾಲು
 ಗವಣಾರ್ಥ |

ಕರಮಂಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನ |
 ಜೀವೇಶ್ವರೈಶ್ವರೈ ಇಗುನು ನಿಧ್ಯವೇಯು
 ಈ ನಿಧ ವೇಳುವ ಮಾರುಗಳತಳೆಯುವು ||1||
 ಇಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತ ಭೇದ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದೇಯೆಂಬ
 ಕ್ಷೋಭನನು ಎರಿದು ಪಲ್ಲಳ ಮುರಿಯೆಂಬು ||2||
 ಪಾರತಮ್ಯ ಪಂಚಭೇದ ಸತ್ಯವೇಯು
 ಮಾರುತಮತ ಹೊಂದಿದವನು ಪುರಂದರಿಯು ||3||

ಮಧ್ಯಾಹಾರಾರ್ಥ "ತತ್ತ್ವವಾದ", ಸ್ತ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೊ ಪ್ರಿಯವೆನ್ನಿಸಿದೆ |

ಸ್ತ್ರೀ ತತ್ತ್ವವಾದ ಮತವಾರ್ಥ ಕುಘಟಂದ್ರವನ |
 ಭೂತಲದೊಳವೃತ್ತಿಮು ಸ್ತ್ರೀಯುತಿವರನ
 ಸ್ತ್ರೀತಿಮು ಭೇದ ಇವ್ಯಾರ್ಥಗಳ ಸರಿಯದ ಪಾತಕಾತನ ಸ್ಮರಿಸ್ತು ||

ಈ ತೆರನಾದ ನೇರ ಧಾರಿ, ಪರಮತಪಿಯೆನ, ಮಧ್ಯನಿವೈ ಪುರಂದರದಾಸರಲ್ಲಿ ಸಂವಿಗಮ್ಯ,
ಶ್ರೀಪೂರ್ಣಪ್ರಸ್ಥರನ್ನು ಕುರಿತ ನವರತ್ನಮಾಲಿಕಾ ಸ್ತುತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ನುಡಿಯುವುದೇ
ಹೀಗೆ :

ಕರಿಯಾಗುವ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲು ಮಧ್ಯನಾನಂದಿ |
ದಿಳಿಯೊಳವತರಿಸಿ ಸೋನು ಎಂಬ ಕೆನರಣೆ
ಹಂಬಮತಗಳ ಪರಿಮೆ ಮಾರುಗಳ ಗೆದಿರು ಮೇ- |

ಪವನಾಪ್ತಬರೆಯೆಂದಿರು |

ಮಂದಿತ ದರುಶನವೃದ್ಧ ಮುಗಿ ಜೀರ್ಣಾಶೋಕರು
ವೈಲಿಯವೈದವನೆಯ ಪರಮ ಅಪನಿಯ ಮೇಕೆ
ನೇರಗಿ.೧೧೩ ವಿಷ್ಣು ಪರವೈವಮೆಂದಿರುಪಿಡಾ

ಅಲಮತೀಃಧರ ಭಕ್ತೀತ್ಯು |

ಎಂದೂ, ಮುಂದೆ ವಾಯುಮೇವರು ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತಿಕ್ಕೆ ಒರೂಪರೆಂದೂ ಸಾರಿದ್ದಾರೆ.
"ಪರಮೆ ವೈಷ್ಣವರಾಗಿರೆಯೆಂಬ ಲೋಕದೊಳೆಂದೆ" ಕರಿಯಂಪಂತೆಯೆ ಮಧ್ಯಮತವನ್ನು
'ಹನುಮನವತ'ವೆಂದೂ ಕೆರೆವ ವಾದಿರೆಯೆಂದ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಹನುಮ-ಭೀಮ-ಮಧ್ಯ
ಅವತಾರಕ್ರಿಯೆ ಮೂರ್ಛದಿಗೆ, ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪೂಜ್ಯ. "ಹನುಮನ ಮತವೆ
ಪರಿಯೆ ಮತವು | ಪರಿಯೆ ಮತವೇ ಪನುಮನ ವತವು || ಪನುಮನು ಒರೆದರೆ ಪರಿ
ಪಾನೋಲಿವನು | ಪನುಮನು ಮಂದಿದರೆ ಪರಿ ಮಂದಿವ ||" ಎಂಬುದೇ ಪುರಂದರ
ದಾಸರ ನಿಷ್ಕವಚನ. ಇದು ಎಲ್ಲ ಅನುಭವ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟು. ಸಂತರಿಗೆ,
ಭಕ್ತಿಗೆ ಪರಿಯೆಷ್ಟು ಮಹತ್ವದವನೂ ಗುರುಳು ಅನಿತ ಪೂಜ್ಯ. ಕೆಲವು ಭಕ್ತಿಪಂಥ
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗುರುವೇ ಪರಮಾತ್ಮ ಅಥವಾ ದೇವರಿಗಿಂತ ಗುರುವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದೂ
ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಗುರುಳು ಎಂಥವನು ? ತಾನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವ ಪಡೆದು,
ಶಿಷ್ಯನ ಅಜ್ಞಾನದ ಕಷ್ಟಲನ್ನು ಕಳೆಯುವಂತಹವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಮಾರ್ಗ
ದರ್ಶಿ ಆಗಬಲ್ಲ. ಇಂಥ ಗುರು ಸದ್ಗುಣವಂತನೂ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವ
ಆಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪರಿದಾಸರಿಗೆ ಗುರುರೀಕ್ಷೆ ಮುಖ್ಯ. ಗುರುಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೀಕ್ಷೆ
ಪಡೆದವರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗುರುಳು ಸ್ಪಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡೂ ಅಥವಾ
ಧ್ಯಾನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಯೂ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಪರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷೆಯಿತ್ತು ದಾಸನಾಗಿರು
ವುದುಂಟು. (ಉದಾ: ವಿಜಯದಾಸರಿಗೆ ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರಿಂದ ದೊರೆತ ದಾಸದೀಕ್ಷೆ).
"ಮಧ್ಯ ಮಂದಿಯೆ ನಮ್ಮ ಗುರು ಮಧ್ಯ ಮಂದಿಯೆ" ಎಂದೂ ಪಾಡುವ ಶ್ರೀಪುರಂದರ
ದಾಸರು ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ-ಹನುಮ, ಭೀಮ, ಮಧ್ಯ ಅವತಾರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪಾಡಿ
ಮೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೆ "ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ನೀಕ್ಯತೀವೇಶಿ : ಅಪ್ರಾಕೃತ ಪರಿ
ಯೆಂದೆ ಪ್ರೀತ್ಯಪನಾದ್ಯೋ" "ಪ್ರಾಕೃತ ಅಂದರೆ ಕನ್ನಡ-ಅಡುಭಾವೆ) ಎಂದೂ ಪ್ರತಿ

ವಾಸರವರಿ "ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್ನ ತೋರೊ ಪಯಾಸಾಂವ್ರ ದಾಸರಾಯಾ ಪುರಂದರದಾಸ
ಶಾಸನಾ" ಎಂದೂ ಗುರು ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರಿಗೆ ತಿಪ್ಪನ ಮಂಚತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ
ಪ್ರಶಂಸಿಸಿರುವುದೂ ಇದೆ. "ಗುರುವಿನ ಗುಲಾವನಾಗುವ ತನಕ ಬೊರೆಯಬಲ್ಲ
ಮಂಚುತಿ | ಪರಿವರಿ ಶಾಸ್ತ್ರವೋದಿದರೇನು ವ್ಯರ್ಥವಾಯ್ತು ಯುತುತಿ" ಎನ್ನುವ
ಪುರಂದರದಾಸರು ಗುರುವೇ ಮುಕ್ತಿ-ಭಕ್ತಿವರ್ಗ ಸಾಧಕರೆಂದೂ ತಿಳಿಸುವ ಸಾಲು
ಸರಳ, ಮನೋಗಟ್ಟ :

ಆಗಮಶಾಸ್ತ್ರವೋದಿದರೇನು ಮೊ |

ದಾರು ಪುರಾಣ ಮುಗಿಸಿದರೇಂಟು

ಸಾರಿಶಬ್ದಕರ ಸಂಗವ ಮೂವದ |

ಧರನೊಡು ತಾ ತಿರುಗಿದರೊಡು || 1 ||

ಕೊರತೊಳು ಮೂರಯ ಧರಿದರೊಡು | ಬೆರತೊಳು ಒಪಮನೆ ತಿರುವಿದರೊಡು |

ಮರಳಿ ಮರಳಿ ತಾ ಮೂರಳಿ ಒಪದೊಳು |

ಮರಳೊಂದದಿ ತಿರುಗಿದರೊಡು || 2 ||

ಇಂಥ ಗುರು ಅಪದೇಶ, ಹರಿಹಾಸರಿಗೆ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗೆ ಅತ್ಯ
ಗತ್ಯ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ನಿರಿದಾದ ಸುಲಾದಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು
ತಿಳಿಸುವ ಸಾಲು, "ಗುರು" ಸ್ವಾಧ ಎಂಬೆದಿಗೂ ಪೂಜನೀಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ
ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ ಹಾಗೂ ಅದು ಇಂದೂ ಈ ಮೊತ್ತೂ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ |

"ಗುರು ಅಪದೇಶವಿಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನ |

ಗುರು ಅಪದೇಶವಿಲ್ಲದ ಯೋಗ |

ಗುರು ಅಪದೇಶವಿಲ್ಲದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು |

ಅಂದಗಲ ಅವಮಾನವೆನೆ ಶಾಸನೊ

ಗುರು ವ್ಯಾಸರಾಯರೆ ಕರೂಂಡವೆನೆ

ಪರಮಪಾಪಂವ್ರಗಳ ಅಪದೇಶಿಸಿದರು

ಪುರಂದರವಿವಳನೆ ಪರನೊಂದೊ

ಮಂಚ ಭವುವಿಲ್ಲ ಪರಿಹರಿಸಿದರೂ ||

ಗುರುಕರೂಪಾಪೊಡು ಪರಮದುರ್ಗಭವತ್ತು

ಪರಿವರಿ ವೃತಗೀತುತೊ ಭಾವೊಡು

ಗುರುಕರೂ ಭೂವಿಲ್ಲದ ಗತಿಗೆ ಕರೂಟೆ.....||

ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಂತರ ಬಂದ ದಾಸಕೂಟದ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಶ್ರೀ ವಿಜಯ ದಾಸರೂ ತಮ್ಮ ದೀಕ್ಷಾ ಗುರುವಿನ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಾರೆ : ಸಾದರದಿ ಗುರುಕೆರಣಾ ತಾ ಪಡೆದ ಬಳಿಕ...

ಕಂದ ಕಂದದ್ವೈಭವ ಕಮಲಾಭುಜ ಮೂರ್ತಿ
 ಕಾಂಡಾ ಉಚ್ಚದ್ವೈಭವ ನಿಮ್ಮ ಭೂತೆ
 ಕಂದ ಕಂದದ ಮಾತೆ ಪಾರಿಜಾತ್ಕಣ ಕೀರ್ತಿ
 ಹಿರಣಿ ಮೂರುಗಳೆಲ್ಲ ಪರಿಯನಾವು.....

"ಯದ್ವಿಚ್ಛಾಶಾಭವೇ ಸುಖವು ವಸ್ತು
 ಮಧ್ಯಾಂಶಗತ ಶ್ರೀ ವಿಜಯವಿಷ್ಣುರಾಯೆ
 ಪುಷ್ಪತಾರ್ಥತ ತಿಳವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳವ..... ನಿಂದಂ ಸಾರುತ್ತಾರೆ.

ವಿಜಯದಾಸರ ಒಂದಂ ಸುಳಾದಿ ಪರಿಸಮೋಚ್ಯಮಂತ್ಯ ಮಧ್ವನಿವ್ಯ, ಹರಿದಾಸರ ಮಹಿಮೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಕೆಲವು ಸಾಲು ತಿಳಿಸುವುದಂ ಈ ದಿನ ಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ :

"ಮುಖ್ಯ ಇಲ್ಲದ ಅಪ್ಪ ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ
 ಮುಖ್ಯ ಇಲ್ಲದ ತಾಯಿ ಅಲಮೇಲು ಮಂಗಳಾಯಿ
 ಮುಖ್ಯ ಇಲ್ಲದ ಗುರು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯಗುರು
 ಮುಖ್ಯ ಇಲ್ಲದ ಬಾಂಧವರು ಪರಿಭಕ್ತರು
 ಮುಖ್ಯ ಇಲ್ಲದ ಧನ ಪರಿಣಾಮ ಸಾಧನ
 ಮುಖ್ಯ ಇಲ್ಲದ ಸದನ ದಿವ್ಯಾನಂತಾನೆ
 ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನು ಸೌಧಾಗ್ಯಕ್ಕೆ
 ಮುಖ್ಯರದೊಳಗೆ ಪರಿದಾಸರಿಗೆ ಎಣೆಯಿ
 ಮುಖ್ಯರದ ಗೆರಿದ ಅನಘ ವಿಜಯವಿಷ್ಣುರಾಯೆ
 ಅಪ್ಪ ಭಕ್ತರ ಒಡನಾಡುವದು ತಪ್ಪ

ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಯ ಅಳಿಯಂದೆ, ಮನಸದ ದಿದ ಸೌಂದರ್ಯ, ಗುರುಗಳ ಭಾವಮೂಲ, ಪರಿಭಕ್ತರ ತನು-ಮನ ಚಾಗ್ನತಾವಸ್ಥೆ, ಪರಿನಾಮ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತಿಗಳೆಂಬಾದವನ್ನು ಯಾವುದೆಂಬ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಪರಿದಾಸರಿಗೆ ಮುಖ್ಯರದೊಳಗೆ ಎಣೆಯಿವೆಯೆ ಎಂಬ ದಾಸವತ್ಸರ ಕೀಳ್ಳಿ ಆಡಂನಂದಿಯೆ ಬಳಿಕೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಸುಳಾದಿಯೆ ಈ ಭಾಗವನ್ನೆ ಪೂರ್ಣವೆಂದೆನ್ನಿಸುವಂತಿವೆ. ಇದೇ ಒಂದಂ ಭಾವಗೀತೆಯೆಂತಿದೆ.

ಪರಿಸಮೋಕ್ತಮತವನ್ನು ದಿಂಡಿಮದಂತೆ ಸಾರಿದವರು ವಾದಿರಾಜರು. ಅವರ ಮೆದ್ದನಿಷ್ಟೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ದೃಢ ಅಚಲ. ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಅಳುಕಿ, ತಲೆ, ಕೊಂಡಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರ ಸಾಮಾನ್ಯ, ಜಾಗೃತನಾದ ಮತಾಂತರಣದವರೊ ಅಲ್ಲಿ ಜಾಳಾದ ಮೂಡಿಗೆದೆಯೇ ಇರದು. ಇದೇ ವಾದಿರಾಜರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ.

ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಾದಿರಾಜರು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಾನಾ ವಿಧದ ಪ್ರಚೋದನೆ ಕಂಡಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಲ್ಲದರ ನಡುವೆಯೂ, ವಿವರದ ದಾಸ್ಯತೆಯಿಂದ, ವಿವೇಕದಿಂದ ಬದುಕನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಗಿರುವ ಪರಿಯನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಅವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ

ಓದಿಕೊ ಎದ್ದುಗಲ ಓದನ ಬಯಕೆಯಲಿ
 ಮೇದಕಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಮೊ ನಟಿ
 ಕಾರುದನು ಪಾಪ್ಯಾಕರಣಾದಿ ಒಲದಿಂದ
 ಕುರಿ ಬಂದಿಯೊಳು ಮೊ ಅರಿ
 ಮೂಢವನ ಸ್ವರಿಸಿದರೆ ಪರ ಅನ್ನವನುಮೊ
 ಶೋಧಿಸಿದ ಪೂಜಾವರದೇವ
 ಕ್ರೋಧದಿಂದಲಿ ಇಳಿತು ಕುಂಭಮಂದಲಿ ಯಮನವರ
 ಬಾಧೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಸದ್ವಿಮೂಷಮೊ ಮಂದ

ಈ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಂದಿತನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ತುಷ್ಟ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದಿ, ಕೆಲವಾರು ಅನುಸರಣೀಯ ನೇಮ ನಿಯಮ ಬಿಟ್ಟು ಪಾಪಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಿದವರ ಮನೆಯೊಳು ಮೂಡಿ. (ಅಷ್ಟದ ಜತೆ ಅನ್ನವೀಯುವವನ ಕರ್ಮಲೇವನು ಬಲಶ್ಚರಣುಮೊ ಯೋಗ ಕಾನ್ಯ ಮತ. ಅದರಿಂದಲೆ ಹಿಂದೆ ಬಹಳ ಜನರು ಪರಾನ್ನ ನೇಮವಿರಿಸಿಕೊಂಡರು.)

ಕೊಂಬೊತ್ತು ಬದುಕಾಗಿ ಬಗೆಗೆ ಅಟಗೊಂದಿ ಕೆಲ ಮೊತ್ತು ಮೊವ ನಿರ್ದ್ರಗೊಂದಲಿ |
 ಕೆಲಮೊತ್ತು ಕಾಕ ಪೂಕರ ಕಥೆಗೊಂದ | ಕೆಲಮೊತ್ತು ಪರವಾರ್ತಿ ಪರಿಯೊಗೊಂದ |
 ಕಾಲುಪ ಕದಯಾಗಿ ಹರಿ ನಿಮ್ಮನೊತೆ | ಮೇಲೆಯೊಂದ ಮೊಯ್ಯು ಬಾಕಿಯಾಗಿ |

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಸಾರಿನ ಪದಗಳೂ ಧ್ವಜಾಸ್ಥಾಕವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವದರ್ಶನ ಸುಳಾದಿ, ಕೃಷ್ಣನ ಸಂದರ ಮೂರ್ತಿಯ ಬಣ್ಣತೆ, ಶ್ರೀ ಹಯವದನನ ಸ್ತುತಿ, ಎಲ್ಲವ ರಲ್ಲೂ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಶಾಸನ ಶಾಸ್ತ್ರಾಗಿದೆ. "ಜಗವನಿತ್ತಿದವನ ಮಂಗುಡೆಂದೆತ್ತೂವಳಂತೆ" ಎಂಬ ಯೋನೀದೆಯ-ಅಂತಃಕರಣ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ವಾದಿರಾಜರು ತಮ್ಮ ವೈಯೇವಾದ ಹರಿವಾಸಮ್ಮವನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿ ದಾಸ್ಯ ಛಾವನು ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಕಳ ನೀಡುತ್ತವೆ, ತಾವು ಶ್ರೀಪರಿಯೆ

ಸೇವಕನೊಂದು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. "ಸೇವಕನೆಲೊ ನಾನು ನಿನ್ನಯ ಪಾದ ಸೇವೆ
ನೀಡೆಲೊ ನೀನು"- ಅವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಅವರ ಕವಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯವನ್ನೂ ತೆರನು
ತೋರುತ್ತವೆ :

ಅರಳದ ಕೆದಾಪರೆಯಿ ಇದನ ಧೃಢಮವ
ಗಿರಿಯ ತಿಮ್ಮರಾಯನ ಚರಣಗಳ ಕಂಠೆ ಪಾ
ಅರುಣ ತಳದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಹುತ ದ್ವಜ ವಜ್ರಾದಿ
ಸುರಜುರ. ಪಿಗಳ ಕೊಟ್ಟುನು ಕಂಠೆ ಪಾ.....
ಗುರುಭಕ್ತಿಯುಂಟವೇಕು ಓರಿಯರ ಕರೂಣವು ಬೇಕು
ಪರೀರ್ಥಗಳ ನಿವೃತ್ತಿ ಕೇಳುತಿರಬೇಕು
ವಿರಳುತಿರಬೇಕು ವಿಷ್ಣು ವಿವಾಹಾಧಿನವೇಕು
ವರ ಮಂತ್ರವನವೇಕು ತಂದಿರು ವರಗಿತಿ....
ರೂಗ ನಿನ್ನ ಪಾದ ಕೆಳಮೆಲುವಲ್ಲಿ
ಭೃಂಗವನ್ನುವೊಡೊ...
...ಸುಖಿಯ ತೋರಿಸಿ ಧರಣಿಯನ ಕಾಯ್ದವನೆ ಬಾರೊ...

ಇವೆಲ್ಲದೆ, ಸಾವನಾನ್ಯ ಜನತೆಯೆಂ ಮನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವಂತೆ ಇರುವ ಅವರ ಅನೇಕ
ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಮನ ತುಮುಲ, ಸಂಸಾರಗೋಚರ, ವಿಶ್ವ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ
ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ :

ಪಾಲುಮೇವನ ಗುಣಗಳ ಸ್ತುತಿಯು
ರಾಸೆನೊಳುಂಟು ಕಾದುತಿವೆ
ಲೇಪನಿ ನಾಯನಾಂಕೆ ನಾಡುಮಾಂತ್ಯಲ
ವಿರು ಬಾರಿ ತಿಡಿವರ ನಿಜುಂಭವ
ಕುಲಕಯಿ ಒಪ್ಪಿಯಂತಿರದವೊಳಗೆ ಸುಖ
ಮೆಲುವಿಲ್ಲವು ಮೇವಿಧಿವೆ...
ಅಂಬುಜಾಕ್ಷರ ವಿಷ್ಣುವಂಗಳೆ ಕಥಾವ್ಯಕ್ತವ
ನುಂಬ ಸಂಪ್ರಮಣೆ ಸರಿಗಾಣೆನು...

ಎಂದೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸುವ ಭಾವಿರಾಜರು ಪರಿವಾಸರಾಗಿ, ಭೃತ್ಯ ಭಾಷದಿಂದ ಬೇಡುವುದಿದೆ :

ನಿನ್ನ ಧ್ಯಾನ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಡೊ
ಅಕ್ಕರಲಿ ವಿರಕ್ತಿಯ ಕೊಡೊ

ನಿನ್ನ ನೋಡುವ ಯುಕ್ತಿಯ ಕೊಡೊ
ನಿನ್ನ ಪಾಡುವ ಭಕ್ತಿಯ ಕೊಡೊ ನಿ
ನ್ನತ್ತಬರುವ ಸುಪ್ರಿಯ ಕೊಡೊ ನಿ
ಜತ್ತದಿ ಪತ್ತದ ತ್ತತ್ತದ ಕೊಡೊ
ಪುತ್ರೆ ಪುರಿಯಾಲಿ ಎನಗೆ ಮುಕ್ತಿಯ ಕೊಡೊ
ಅತ್ತಿತ್ತ ಮೂಡೊ ಭವ ಕತ್ತಲೆಯಾಗೆ ಮುಕ್ತಿದ ಪಡುವವನ...

ಇದರೊಂದಿ ವೈಷ್ಣವ ಭವೋದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಕ್ಷಣ-ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಾದ 'ದಾಸೋಪಾ
'ತ್ವದ್ವೈತ್ಯ ಭೈತ್ಯ' ಎಂಬ ಭಾವ :

ಮನಸ್ಸು ಪಡುವವನು ತ್ತಿದಿತ್ತಿರು
ಮತ್ತು ದಾಸೋಪಾ ಎನ್ನೋಪಾನ್ನೋತ್ಪ
ಮನ್ನಿತಿ ಪಾಳೋಪಿತ.

ನಾ ನಿನ್ನ ಮರೆತರೂ ನಿನ್ನನ್ನ ಮರೆತ
ಪಾನಿನಿನ್ನ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತ ವತ್ಸಲತೆಗೆ
ಹೀನತೆ ಪದಪಾನಿ

"ದ್ವೈತ್ಯವನ್ನೋಪಾಪೀತವ ಒನ್ನವ
ಸರಿಪಾದ ಪಡುವವನು
ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಜಿಸಲು ಹಿಂಪಡುವವನಿಗೆ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸುಲಯವ ನಮ್ಮನು"

ಎಂಬಷ್ಟೆಲ್ಲ ದಾಸ್ಯ, ಸಖಿ, ಪಾದಪವನ ಭಕ್ತಿ ಸಹೋಪಾಪಿ ಪೂಂಡಿ ಬಂದೂ ವಾದಿ ರಾಜರ ವೈಷ್ಣವತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. "ಮೂರೆಯು ನೆನದು ಫಲವೇನು ಈ ರೇಳು ಜಗದೊಡೆಯ ಪರಿಯನೊಮ್ಮೆ ನೆನೆದನವ" ಎನ್ನುತ್ತ "ಕೇಳು ಪರಿ ಮಹಿಮೆ ಯನು ಪೇಳು ಪರಿಪಾವನವನು : ಬಾಳು...ಬಂದವ್ವದಿಂದ ತಾಳುಪತಿ ತ್ತವೊಳ", "ತೂಳುಳೆಗೆ ಕೊಂಟ ದೂರವೊ ಪರಿಯವುರ", ಇವೆಲ್ಲ ಪರಿಸರ್ವೋತ್ಪವಂತೆ, ಪರಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿಷ್ಕಳವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ದಾಸೋಪಾಪಿತ್ವದ ವ್ಯಥವಂ ಹಂತದ ಪರಿಪಾಸರಲ್ಲಿ, ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು-ಮತಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದು ಪರಿಪಾಸರಾಗಿ ಪರಿಭಕ್ತರಾದ ಪಾದಿ ರಾಜರಂಥವರಲ್ಲಿ ಒಪಮೊಡಿ ಬಂದಿರುವ ಸರಳ, ಸುಂದರ ಸಹಜ ರಚನೆ, ಅವರ ಸವನುಬಾಯದ ಭಕ್ತಿ-ಮೆತೀಯ ಅಂದೋಲನದ ದ್ಯುತಗತಿಯನ್ನೂ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆನ್ನ ಲಿಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಪರಿಸರ್ವೋತ್ಪವಂತೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ವೈಷ್ಣವ ದಾಸರ, ಯತಿಗು ಮಂಖಿ ವ್ಯತಿವ್ಯಮಂದೇ ಆದನು, ಸಂಪ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಬಾಗಿದೆ.

ಇದು ಅವರ ವಿಷ್ಣುವಾರವ್ಯಾ ಸಮರ್ಥನೆ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮಿಗಳಾಗಿ, ಹರಿದಾಸರಾದ, ಕನಕದಾಸರು ಹರಿಹರ ಸಮಿಪ್ಪೆಯಂತೆ ಕುರಿತು ಹೇಳಿದರೂ ಮಧ್ಯಮತ ನಿಷ್ಠೆ, ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮತೆಯೆಂದೆಗೆ ವಾಲಿದಂತಿದೆ. ಅವರ ಅನೇಕ ರೀತೆ ಇದನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ.

ಜಗದಂತರಂಗಾಡಿ ಎಂದೆನು ನಿಮ್ಮ
ನಿಗಮ ಸಾರವ ಮಾತು ಪೂಯೇ ರಂಗಿ || ಎಂದೆನು ಹಾದಂತೆ,
ಇಂತು ಆನಂದೀಗುಪ್ಪುಣಾಪ್ತದೊಳಗಿಲ್ಲ
ಸಂತೋಷವಾಗಿದಾಡು ನಿಮ್ಮ ಸ್ಮರಣೆ
ಯಿಂತ್ವವಾಪಕವೆಂಬ ಕರುಣು ಪ್ಪುಣು ನಿನಗೆ
ಅನಾಯಾಸನೆ ನೆರೆಯಾದಿ ಕೇವಲನೆ ಎಮ್ಮೆತ್ತಾರೆ

ಪುರಂದರದಾಸರ ಈ ಸುವ್ರಸಿದ್ಧ ರಚನೆ ಎಲ್ಲರೂ ಕೇಳಿರುವಂತಿದೆ :

ಸಕಲ ಗ್ರಹಜಲ ನೀನೆ ಸರೋಜಾಕ್ಷ |
ನಿವೇಶ ರಕ್ಷಣ ನೀನೆ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿನೆ || ೧ ||
ರವಿ ಚಂದ್ರ ಒಂಥ ನೀನೆ ರಾಹು ಕೇತುವು ನೀನೆ
ಕವಿ ಗುರು ಪ್ಪುಣು ಮಂಗಳಕು ನೀನೆ
ದಿನರಾತ್ರಿಯು-ನೀನೆ ನನ ವಿಧಾನವು ನೀನೆ
ಭವರೋಗಿ ಹರ ನೀನೆ ರಕ್ಷಕನು ನೀನೆ || 1 ||
ಪಕ್ಷಮನವು ನೀನೆ ಪರ್ವತಾಲವು ನೀನೆ
ಸಕ್ಷಪ್ತ ಯೋಗಿ ತಿಥಿಕರನ ನೀನೆ
'ಅಕ್ಷಯ'ವೆನು ಬ್ರೂವನಿಯು ಮಾತನ ಕಾಯ್ತು
ಪಕ್ಷಿವಾಪನ ನೀನೆ ರಕ್ಷಕನು ನೀನೆ || 2 ||
ಯತು ವಕ್ಷರವು ನೀನೆ ಪೃಥಿವಿಗಾಂಧಿಯು ನೀನೆ
ಕೃತು ಮೋನು ಯಜ್ಞ ಸಕ್ಷತಿಯು ನೀನೆ
ಅನವಾಗಿ ಎನ್ನೊರೆದು ಪುರಂದರವಿವೃಲನೆ
ಪೃತಿಗೆ ಸಲಹನ ಅಪೃತನು ಮಹಿಮ ನೀನೆ || 3 ||

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಸಾಲು "ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕೇವಲ ಭಕ್ತಿಗೆ ನಿಲಕುಮ"ನೆಂಬುದನ್ನೂ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತೆಯ ವೃತ್ತಿವಾದನೆ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವ ವ್ರಮಂವಿ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಲ್ಲೊಂದೆಂದಾಗ, ಹರಿದಾಸರ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳ ಒಗ್ಗಯೂ ಕೆಲವು ಮಾತು ತಿಳಿಯುವ ಪಡುವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರಿಂದ ವಿಚಾರ ಕಂಡರಿಸುವಿಕೆ ಕೂಡ ಪೂರ್ಣ ಆದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿಭಕ್ತರ-ಹರಿದಾಸರ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತೆ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಕಾಣುವಂತೆ.

ಇದು ಆಗ್ನಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದು, ಇನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬದುಕುಳಿದಿರುವ ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯ-ಬದುಕಿನ ಜನಿಗೆ ಹರಿಭಕ್ತರ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವದಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತಪಡಿಸುವುದೇ, ಹಾಗೂ ಸಮಾಜ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿ, ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದೇ ಅವರ ವ್ಯಾಯಾಪನಾ ಅಗತ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಹರಿಭಕ್ತಿ-ಗುರುಭಕ್ತಿ, ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತೆ-ಗುರು-ವಿಜ್ಞಿ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ವೆಚ್ಚದ ಗೌರವ, ತೋರುವುದು ಹರಿದಾಸರ ಪರಂಪರಾನುಗತ ಅಗಿ ಬೆಲೆದು ಬಂದ ಪದ್ಧತಿ ಅವರಂತೆಯೆ, ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಲೋಕಾನುಭವ, ಇಹದ ನೂರಂಟು ದೃಶ್ಯ, ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿ ಅವರು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಪರೈಟಿನ ಅವರಿಗೆ ಎರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿ ನೆರವು, ಪೋಷಕ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಿ ತೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು, ಅವರ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ದೃಢಗೊಳ್ಳಲು, ಹಾಗೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಾಗನೋಪಾಸನೆಯ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪಗಳಾದ ಪ್ರೀತಿಯ ಅಂತ ದರುಶನ ವಚನೆಯಲು ಸಾಧಕ ಆಗುವುದೆಂಬುದು. ಇನ್ನೊಂದು, ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಪರೈಟಿನ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಲೋಕಾನುಭವ ತಿಳಿಯಗೊಂಡಿತ್ತಿದ್ದು ಲ್ಲದೆ ವಾದಿರಾಜರು, ಕನಕದಾಸರು, ಪ್ರೀತುರಂದರದಾಸರು, ವಿಜಯದಾಸರಂಥವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ದಾಸಕೂಟದವ್ಯಾಯಂ ಆದ ಪ್ರೀತಿಭಕ್ತಿ, ಮಧ್ಯಮತ ಅಂದೋಲನ ಬಲಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಧಕ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಿ ತೆನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರದಾಸ, ಪರ್ಯಟನ, ಶ್ರಮ-ಕೆವ್ವಕರ ಅದರೂ, ಅವರು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ದರ್ಶನ ಕಾಣ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಇನ್ನೂ ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಉನ್ನತರಾಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು, ಪರಿವತ್ಸ ಮತಿಯವರಾಗಿಸಿ, ಅವರ ಮೈತ್ಸ ಪಥವಿಚಾರಣೆ ಮನೋಭವಾದ ವಿಕಸನಕ್ಕೂ ಪಾದಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಾದಿರಾಜರು 'ತೀರ್ಥಪ್ರಸಂಧ' ವನ್ನಿ ಬರೆದರೆ, ವಿಜಯದಾಸರು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಿಮಾ ಸಂಪಾದಿ ಗಳೆಂಬ ತಮ್ಮ ಪರೈಟಿನ-ದರ್ಶನ ಅನುಭವವೆಲ್ಲ ತೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಆಗ್ನಿ ಒಡ ಮೂಡಿ ಬಂದು, ಅದು ಅವರಿಗಿದ್ದ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ಕೊರತೆಯೆಲ್ಲೂ ಅವರಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಮನೋದಾರ್ಥಕ್ಕೂ ವಿವರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾವು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೂ ಕಾಣದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಇತಿಪಾಸ ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತೇವೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆಯಂತೂ ಭಕ್ತಿ ನಿರ್ಭಾರ ಆಗಿರುವ ಅವರ ರಚನೆಗಳು, ಆಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರ ದೇವತೆಯೆದುರು ನಮ್ಮನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆ. ನದ-ನದಿಗಳನ್ನೂ ಹರಿದಾಸರು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೋದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಬೆಳೆಸಿ, ಪ್ರಚುರ ಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನತೆಯನ್ನು ಧರ್ಮ-ನೀತಿ-ಜ್ಞಾನ-ಭಕ್ತಿಯ ದೃಢ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಸಮಾಜ ಜಿನ್ನಾಗಿದಿಸಲು ಕೋರಿದ್ದಾರೆ. (ಹರಿದಾಸರ ಕ್ಷೇತ್ರ ದರ್ಶನದ ಅನುಬಂಧವನ್ನೆ ನಿಬಂಧದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.) ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ (ಮಂದದಿಂದ ಹರಿಯ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾ ಪ್ರವಿಷ್ಟ ಕಥೆ: ಬಣ್ಣ ಸುವಂತೆ) ಧರ್ಮ-ನೀತಿ-ಜ್ಞಾನ-ವೈರಾಗ್ಯ ಮಂಡಗಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ತೋಬೆಯ ಪಾತಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಗಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದರ್ಶನ, ಬದುಕಿನ ವಿವಿಧ ಮೂಲ ಎಲ್ಲ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ :

ಭಾಗೀರಥಃ ಸರಸ್ವತಿ ಯಮಾನೆ ವಾರುಣಾ
 ಶ್ರೀಗೋದ ಭಬ್ನುರೇ ಕ್ರೋಣಾ ಭವ್ಯಾ ಸರ್ವಾ
 ದಾ ಗುಣಿತ ಭಾಮರಥಿ ಪಂಗಭದ್ರಾ ಪ್ರಯಾಗ ಶ್ರೀನೇನ ಹೇವೂ ||
 ವೇದವತಿ ಗಾಯತ್ರಿ ಕೌಟೀಕಿ ಪಾಣಶಾಲಕೆ
 ಕಾ ಗೌತಮಿ ವಿಯುಧ್ವಗಾ ಕುಮಾರ್ವತೀ
 ಕಾಗೀತ ಸೇತ್ರವತಿ ವೈಶ್ವರಣ ವೈದಾನಿ ಸುಧಾ ಪಾಪಾಭಗಾಣಕೆ ...

ಇಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಪದ-ಪದಿಗಳ ಪಸರೂ ನಾವು ಕೇಳಿಯೆ ಇಲ್ಲ. ಇಂಥ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಶ್ರೀವಿಜಯದಾಸರ ಮಹಿಮಾ ಕೃತಿ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಹರಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಆನೇಕರು ಸಂಸ್ಥಾನಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿ ಸನ್ಮಾನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಉಪಾಸ್ಯ ವೈವರಣಿತವಿರಿಸಿಕೊಂಡು, ದಾಸಕೂಟ ಹರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದಂಥವರು. ಉದಾ : ಶ್ರೀನರಸರೀತೀರ್ಥಾರರು, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ಶ್ರೀವ್ಯಾಸ ರಾಯರು, ಶ್ರೀಪಾದಿರಾಜರು, ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಾರ ಬೃಂದಾವನ ಸ್ಕೂರ್ತಿ-ಹೀಗೆ ಮಂಥರವತ ನಿಷ್ಠೆ ಸಾಧಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾಠಿತ ಆಗಬೇಕಾದ, ಪಾಗೂ ವಾರ್ಕಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮ, ವೇದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾ, ಸರಸ್ವತೀನಿವೇಶನ, ಸ್ಥಾನ-ಮಡಿ-ಹಪ-ಸಾಧನ, ಭಗವಂತ ವಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಇವೆಲ್ಲ ಸೇರಿದ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇದರ ಐತಿ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯ ಎಂಬತತ್ವದಾದ, ತಾರತಮ್ಯ, ವಾಯು ಬೇರ್ಪೋತ್ತಮ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಪಂಚಭೇದ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮೇಯಗಳೂ ಇವೆ. ಮಂಥರವತ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗಣನ ಅದ ಉಪಾಸನೆ, ಭಗವಂತನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಸರಸ್ವತೀಯಾ ವೈಶ್ವೇಶ್ವ ಇತ್ಯಾದಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ತವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳಾದವರ ಸ್ತುತಿ ಇವೆಲ್ಲ ಒಳವರಣೆತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಪರ್ಮಾಲೋಚನೆಯು ಮಂಥರವತದ ಬೇಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಂದ ವಚಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಇದು ಸಂಕುಚಿತವೆನಿಸ್ತು. ಈ ಮತದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ, ಇದೇಯೆ ಎನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಇನ್ನ ಇನ್ನೆಲ್ಲೂ ನಾನಗೆ ಮಂಥರವತದಲ್ಲಿಯೆ ಹಿಂಚ್ಚಿಸಿದೇ ಬೇಡುತ್ತಾರೆ ;

ಅನುಮ ಅನುಮಾದಲ್ಲಿ ಕೊಡು ಕೊಡು ತರಿಯೆ || ೫ ||

ಅನಿಮಿತ್ತ ಬಂಧು ಕೃಷ್ಣದಮರಿದಾರನಗೆ || ೬ ||

ಮರದ ಕೂರ್ವ್ಯಾ ಪುಂಜ್ಜ ಎರಡಾರು ಪಾನವು
 ಕೊಡಲೊಳು ಕುಲಾಯು ಪನಮಾಲೆಯು

ಮರನ ಕುಲಿಹಳ್ಳ ಭೂಪದೇಶೋಪ್ಪಿತ ಹೆಚ್ಚು
 ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ಹಿಗ್ಗುವ ವೈಷ್ಣವ ಅನುಮದ || ೧ ||

ಹರಿಯ ಸರ್ವೋತ್ಕಮ ರಾಜ ಲಕುಮಿ ಬಿಜಯ್ಯ
 ನರ ಇಂದ್ರಾದ್ಯಮೇಕರು ತವ ಸೇವಕರು
 ಪರ ಪಾರಕಮ್ಯ ವಚನ ಭೇದ ಸತ್ಯವೆಂದೆ
 ನೆರೆ ಬೇಳುವ ವಾಯುವೆತದ ಸಂಪ್ನಾನದ || 2 ||

ಸಕಲ ವಿಜಯೋತ್ಸವಾದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮಕೇಯಂ
 ಸುಖ ತೀರ್ಥಾಲಿ ಮೊಮ್ಮಿ ಗುರು ಛಾವನೆಯೊ
 ಮಂಕುತಿ ಪ್ರದಾಯಕ ಸಿಂ ಕೃಷ್ಣ ನಿತ್ಯಲ್ಲಿ
 ಅಕಳಂಕವಾದ ಕವಿವಿಧ ಭಕ್ತಿಯೊನು || 3 ||

ಇಲ್ಲಿ ಇಡೀ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ, ಮಧ್ವನಿಷ್ಠೆ, ಹರಿದಾಸತನ, ಆನಂದತೀರ್ಥರಲ್ಲಿ ಗುರು ಭಕ್ತಿ, ಹರಿಯ ಮಂತ್ರಿದಾಯಕವೆಯ ಉನ್ನತ ಪ್ರಶ್ನೆ ವಿಲ್ಲವೂ ಒಡಮೂಡಿಸಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದು.

ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಮಧ್ವವಂತ ನಿಷ್ಠೆ, ಅವರಂ ಸಂಘಟಿಸಿದ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು. ಹರಿಹರರನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಿರುವ ಕನಕದಾಸರೂ ಮಧ್ವವಂತ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಸುಖತೀರ್ಥರನ್ನು ನಂದಿಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ :

ಕರ್ಣಾಟಕದ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲರೂ ಮಧ್ವವಂತದನ್ನು ಮಂತ್ರಕಂಠದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳು ಹೀಗಿದ್ದುವು : ಒಂದು, ತಾವು ನಂಬಿದ ಆನುಸರಿಸುವ ಸ್ವಮತದ ಪ್ರತಿಪಾದನ, ಸಮರ್ಥನೆ, ಹರಿಭಕ್ತಿ, ಪ್ರಸರಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ, ಅದನ್ನೇ ಮೈಯಾಂತ ಹರಿಮತವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಾಗೂ ವಿಪ್ಲವಭಕ್ತಿ, ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ-ವೈದಿಕ ವಾಚ್ಛಯಂ ಪ್ರಾವಣ್ಯಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವ ಹೆಜ್ಜೆಯು ಆದೇ ಧ್ಯೇಯ.

ಕೆಲವು ವ್ಯತಿತ್ಯ ರೂಪಗಳು, ರೂಪತೆ, ಪುರಂದರದಾಸರ ಕವಿತ್ವಕ್ಕೂ ನಿರ್ವನ ಮನಿಸುತ್ತವೆ.

ವೈದಿಕ ಮತದಲ್ಲಿ ತನಿವೇಮೆನಿ ತಾವು
 ವೈಷ್ಣವಮಂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು ಕೆಲವರು
 ವೈಷ್ಣವ ಮತದಲ್ಲಿ ನಡೆದವೆಂದು ತಾವು
 ವೈದಿಕಮಂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟವರು ಕೆಲವರು
 ವೈದಿಕ ವೈಷ್ಣವ ಭೇದವೆಂದು ಮಧ್ವವಾನಿ
 ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಪುರಂದರವಿಶಲತ ಮೆಟ್ಟಿ ||
 ... ಸಿ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಪುರಂದರವಿಶಲಗೆ ತರಣ
 ತರಣವೆ ನಾ ತರಣವೆವೆವೆವೆತ.....

ವಿನಾಯಕನ ಒಂದಾಗಲಿ, ನೂರೊಂದು ದೇವರು ಮೊದಲನೆಯ ಕಲ್ಲೆ
ಅತ್ತಿಯ ಕಣ್ಣು ಹೋಗಲಿ ಮಾವನ ಕಾಯ ಮುರಿಯಲಿ
ಹಿತ್ತಲಾಗೋಡೆ ದೇಳಲಿ, ಕಾಲ ಕತ್ತಲೆ ಬಾಯ ಕವಿಯಲಿ ಪರಿಯೆ || 1 ||

ಮನೆಯ ಗುಡ ಮನೆಯವಾಗಲಿ, ಉಪಾಯ ಮೈದುವ ವರಗಲಿ
ಮನೆಯೆರಮನೆ ಪಾಳಾಗಲಿ ಮತ್ತೆ ಅತ್ತಿಗೆ ನಾದಿನಿ ಮನೆಯಲಿ ಪರಿಯೆ || 2 ||

ಕುಂದನ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಲಿ ಚಂದ್ರನ ಪಾವ್ನ ಕಿಚ್ಚಲಿ ಈ
ವೈದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ರಿಚ್ಚಲಿ ಪುರಂದರವಿನವನು ಮುಚ್ಚಲಿ ಪರಿಯೆ || 3 ||

ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಅರ್ಥ ಹೀಗೆ :-

ಅತ್ತೆ ಎಂದರೆ : ಸ್ವಾರ್ಥ

ಮಾವ : ಆನೆ

ಹಿತ್ತಲಾಗೋಡೆ : ಪುನೇಂದ್ರಿಯಗಳು

ಮನೆಯಾಗೋಡೆ : ವಿಧ್ಯಾಭ್ಯಾಸ

ಮೈದುವ : ಅಭ್ಯಾಸ

ಮನೆಯೆರಮನೆ : ಅರಿಪದ್ಧತಿಗಳು

ಕುಂದನ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಲಿ : ಎಂಬಲ್ಲಿ "ಕುಂದ" ಎಂದರೆ "ಪರಿವೇಷ",
ಪಾಗೂ ಕತ್ತೆ ದೈವ

ಚಂದ್ರ : ಕಾಮ ನಂದರ್ಥ.

ಕೊನೆಗೆ "ವೈದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ರಿಚ್ಚಲಿ" ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಅರ್ಥವಾದಿಗಳೊಳ್ಳ
ಬಹುದು :

ಒಂದನೆಯದು ದೈವತತ್ವ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯಮತ ತತ್ವ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯಲಿ
ಎಂಬುದು, ಇನ್ನೊಂದು, ಈ ಕೀರ್ತನೆಯ ರೂಪಕ ಬಳಕೆಯ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯಲಿ
ಎಂಬುದು.

ಮತದೊಳಗೆ ಒಳ್ಳೆ ಮತ ಮಧ್ಯಮತವು | ರಥಂ
ಪತಿ ಪುಣ್ಯಾ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ನಾವನ ಮತವು | ಇದು ಪಾವನ ಮತವು || ಪ ||

ಪಾದಾರ್ಪಣನ ನಾಮ ಕ್ಷರಣೆ ನಂಬದ ಮತವು | ಇದು ಕೊಂದ ಮತವು
ಪಾದಾರ್ಪಣೆ ಅನುಕೂಲ ಮತವು | ಪಾರಿತೋಷಿ ಅದ್ವಯ
ಶ್ರುತಿಗಳೊಡನೆ | ಧಾರುಣಿಯ ಸುಂದ ಸುಖೋದನೆ ಮತವು || 1 ||

ಅಳುಕೆ ತ್ವಿರನಿಗೆ ವಜ್ರಾಂಕಿತ ಮತವು | ಇದು ಮುದ್ದಾಂಕಿತ ಮತವು
ಸಕಲ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸನ್ನಿಹುವ ಮತವು | ಅಕುಲ ಕುಲ ಸುಕಾಂಧಿ ಮುನಿಯರ
ನಿವೇ ಕ್ರಿಯೆ ಪರಮೀವ ನಿರೂಪ ಮತವು || 2 ||

ಸರಸ ಸದ್ಭಂಗ ಸತ್ಯ ಸಾತ್ವಿಕವೀ ಮತವು ! ಇದು ಮೆದ್ದ ಸಾತ್ವಿಕ ಮತವು
ಗುರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಮತವು ! ಪರಮಾತ್ಮ ಮಂಡಿಸಿ ಮಂಡಿತರು ಮೇಳ
ಪುರಂದರವಿಠಲನ ಮತವ ದನುಮತ ಮತವು || 3 ||

ವಿಜಯದಾಸರ ಅದ್ವೈತ ಮಂಡನ ನೇರ, ಮಿಥ್ಯದಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿದುದು. ಸ್ವಮತ
ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯೂ (ಮಧ್ಯನಿಷ್ಠೆ) ಅಷ್ಟೇ ಮಿತತ. ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮೂಡುವ ಒಗಟೆಯನ್ನು
ಕೂಡಿತ ಸಂಕಾಡಿಗಳಿಗೇಕೆ ರಚಿಸಿರುವ ವಿಜಯದಾಸರು ಒಂದೆಡೆ ಬೇಳುವುದಿದು.

ಅದ್ವೈತಮತವು ಅಧ್ಯರ ಮಾತು
ನದ್ದವವು ಒಳನು ಸದ್ಭಂಗವನ ಮೇಳು !
ದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಸದ್ಭಂಗವೇಶ್ವರವಾಗು
ಸದ್ಭಂಗರಲ್ಲಿ ತದ್ವಿದ್ಯಿಯನು ||
ಮಧ್ಯರಾಯರ ವಾದ ದ್ವಯವ ಭಟಿ
ಉದ್ಭವರೋಕೆ ಭೋಗವ ವ್ಯಾಠ ಮೂಡು
ಅದ್ವೈತಮತವು ದಾಸವದ್ದುಂ ಮೂಯವಿತಲ
ವಿದ್ಯಪ್ರಮವ ನೀ ವ್ಯವ್ಯವಮೂಳಗಿನೋ...

ಅದ್ವೈತ ಮತವು ಮೇವದಿರಾಡ್ಡ ವಾಡ್ಡರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕೈನಿಟ್ಟು, ವೈಷ್ಣವ ತತ್ವವನ್ನು
ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಬೋಧಿಸುವುದೇ ವಿಜಯದಾಸರ ದ್ವೈತವು. ಆದರೆ ಅವರ ಮಾತು
ಕೆಲವುಮಟ್ಟು ಒರಟು, ಹೀಗೇಕೆ ಬೋಧಿಸುವರೆಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೂಯವಾದಿಯ ನಿತ್ಯ ಮನವು ದೊಡ್ಡದು ಎಂಬ
ವಾಯಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಒಳನು ಒಗಟು
ಕೂಯವಿಯ ಮಂಡಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿತ ಮತದಿಂದ
ಶ್ರೀಯರವೆಗೆ ದೋಷಗಳ ಕೆಡಿಸವು

ಎಂದು ಭೋಷಿಸುತ್ತ, "ನಾಯಿ ಮಕ್ಕಳು ಮನುಷ್ಯ ಒಂದೆ ಆಗುವುದೇನೋ" ಎಂದು
ಬೋಧಿಸಲು ಹಿಂತರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈಶ್ವರನನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದರೂ ಈಶ್ವರರಾಗುವರೆಂಬ
ಅದ್ವೈತದ ಜೀವವದಮೂಶ್ಚೈಕ್ಯವಾದವನ್ನು ಟೀಕಿಸುತ್ತಾರೆ, ಮಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ ದಾಸರು :

ಗಣಾದಿ ತಡಿಯಲ್ಲಿ ಭಟಿಯಿಂದಲಿ ಕುಳಿತು
ಅಗ್ನಿಯು ಒಳಗೊಂಡು ರಿಂಗವರಟಿ

ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯ...
 ಮಂಗಳ ಗತಿಯನು ಬೇಡವ ಮನನು
 ರೀಗವು ನಿರಾಧರೆಯೊ ಮನನು
 ರೀಗ ನಿರಾಧರ ರೀಗದ ನಿರಾಧರ
 ಕೃಷ್ಣಾಧರ ಗಿರಿಸುತ ನಿರಾಧರೆಯೊ...

ಎಂದು ಕೇಳುವಲ್ಲಿ, ಅದರ ಗಂಭೀರತೆ ಅರ್ಥ ಅದೀತು ಪರಮತ ತತ್ವ ಅನುಷ್ಠಾನ ಅರಿತು ಅವುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮತದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ವ್ಯತಿರೇಕವಾದುದು ದಾಸರಿಗೆ ಇತರ ಮತಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಅರಿವನ್ನೂ ಸಾದರಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದೆಡೆಯಂತೂ ಕ್ರಿ.ವಿಜಯದಾಸರು "ಮಾಯಾಪಾದಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಣವಾಗಿ ಅನಂದಿಸ...ಸುಖವು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ...ವೀರವೈಷ್ಣವರ ಸದನದಲ್ಲಿ ಶುನಕನಾಗಿ ಒಂದು ಛೇದಿ ತನುವು ಧರಿಸಿ... ಬಾಳುವ ಬದುಕೆ ಲೇಸು" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಮಧ್ಯಮತವ ಪೂಜದವನ ಭಕ್ತಿಯಾತೆ
 ಉದ್ಧರಣೆಯ ಕಲ್ಪವವನ ಕರ್ಮವಾತೆ

ಎಂಬ ಅವರ ಕೃತಿಯ ಒಂದು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮತದ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾದ 'ತತ್ವಮಂದ್ಯಾಂಕನ' (ಶುಖ ಚಕ್ರ ಮಂದ್ಯ) ವಿಲ್ಲದವನ ಜನಮುಖ್ಯತೆ ಎಂದು ಬರುತ್ತದೆ.

"ಮಧ್ಯರಾಯರ ಕರಣಾ ಪಾತೆಯದವನಧರೆಯೊಳಗೆ ಇದ್ದರೇನು ಇಲ್ಲ ದಿದ್ದರೇನು" ಎಂದು ಘೋಷಿಸುವ ದಾಸವರ್ಮರು "ಮಧ್ಯರಾಯರ ದಾಸನಾದವನ ನಿರೋಧಿಸಿ ಮಧ್ಯರಾಯರ ಭೂತಿ ಜಗತಿ ನೆಂಟು"ನೆಂದು ಸಾರಿ, "ಸರ್ವೇಶ ನಿನ್ನ ಚಕ್ರಕೆ ನೀನು ಬಂದದ್ದು ಮೂಡು, ಅದರ, ಆಪಾವ ನರಕದಲಿ ಬಹುಕಾಲವಿಟ್ಟರು ಇವ್ವೆ ನಾನೊಲ್ಲ ಮಿಥ್ಯ ಮತವ"ನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಪರಿಪಾಸುಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಳಿದ (ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸದಂತೆಯೆ) ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೆಂದರೆ, ಅದ್ವೈತ ಮಂಡನ, ಹಾಗೂ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ವರ್ಣನೆ. ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಈ ಮೊದಲೇ ಪ್ಲಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದ್ವೈತ ಮಂಡನವೆ, ಮಧ್ಯಮತದ ಪ್ರಮುಖ ಧ್ಯೇಯಗಳ ಒಂದೆಂದು. ಹಾಗೂ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಯ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ. ಹಾಗೂ ಧ್ಯಾನ ವಾದನೋಪದ ಮಧ್ಯಮತಾನಂದಾಯಿಯೆಂಬ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ. ಹಾಗೂ ಧ್ಯಾನ ವಾದನೋಪದ ಮಧ್ಯಮತಾನಂದಾಯಿಯೆಂಬ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ. ಹಾಗೂ ಧ್ಯಾನ ವಾದನೋಪದ ಮಧ್ಯಮತಾನಂದಾಯಿಯೆಂಬ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ. ಹಾಗೂ ಧ್ಯಾನ ವಾದನೋಪದ ಮಧ್ಯಮತಾನಂದಾಯಿಯೆಂಬ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣ.

ಮನುಷ್ಯಮತವುಗಳನ್ನು ನಿನ್ನೆ ಎನ್ನುವ ಶ್ರೀಪಾದವರಾಜರು
 ಜಗದ ಕಾರಣ ದೇವ (ತಾ) ನಿಂತು
 (ಬೋಗಕೋಪಿ) ಭೇದವಿಲ್ಲದಿರು
 (ತೆಗೆದಳು) ಯದು ಬೆನ್ನಜನಮ್ ಇದು
 ವ (ಗಿ)ಯಲ್ಲ ಕೆಲವೊ ತಿಳಿಯೊ ದಂಜಮ್

ತಂತರ ಮತಕೆ ನೀ ಯೊಂದಿ ಳ್ಲ
 ಮನೋಳು ದಿಳಿ ಬೇಕಲ್ಲೊ
 ಸಂತುಗೊಳಾದಿಯಲ್ಲ ನಿನ್ನೆ ...
ಇನ್ನಾದೂ ಭೇದ ಮತವನು ನಿಂತು
 ಬೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯೊ.....

ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ತತ್ತ್ವವಾದವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಸಿ ಮೂರು ತತ್ವವೂನ ಕಳೆದಿತ್ತಾದರೂ, ವಾದಿಯೂತರು ತಮ್ಮ ಮತದ ಒಗ್ಗು ಮೂಡಾಡುತ್ತಾ ಇತರ ಮತಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಟೀಕಿಸುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಆಗಲೆ ಇಷ್ಟ ಮತ ಸಂಘರ್ಷ ಕೂಡ ತಿಳಿಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ನಂದಿಸುತ್ತ "ಮೂರಾರು ಎರಡೊಂದು ಮೂಢ ಮತಗಳ ಜರಿದು : ಸಾರ ಮಧ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರವನು ಸಜ್ಜನರಿಗೊಂದ"ವರೆಂದು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ. "ಗೊಂಡತ್ತಿಯೆ" ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಾದಿಯೂತರು ಅನ್ಯಮತಸಾರವೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯ ಹೇಳಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಕಂದವೆತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಅನಂತರ ತಮ್ಮ ಮಧ್ವಮತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಸ್ವಾದೆಂಬವಾದಿನಾ ಮೆಂಬ ಪ್ರಯೋಯವ" ಹೈನರ ಸ್ವಾದ್ಯಾದ ತತ್ತ್ವನಿರಾಕರಿಸಿ, ಜಾವಾಕ, ಬೌದ್ಧಮತಗಳನ್ನು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಖಂಡಿಸುತ್ತ, ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರವಾಗಿಯೆ ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ :

ಅದ್ವೈತವಾದಿ ನಿನ್ನೆವಿನ್ನೆತ್ತದಲ್ಲಿ
 ಬಂಜದೇವೆಗೆ ಹೆನಿನ್ನ ಕಾವಣದಿಂದ
 ಅದ್ವಯವಾದಿಯೆಂದು
 ಉಪ್ಪಾಂತದ ಗುರುತುದ್ಯೋದನ ಮಂನಿ ಹೇ
 ಕದ ಅದ್ವ ಮತವ

-ಎಂದು ಅದ್ವೈತ, ಬೌದ್ಧ ಮತವೆರಡನ್ನೂ ಜರಿದು, "ಪಯವದನೊಟ್ಟುಬೆ ಸವಾ ಗೈಸರ ಕಾಣೊ" ಎನ್ನುತ್ತ, ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ನೀಡಿ ಪರಿದಾನವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಮೂರ್ತಿಯ ನೋಡೆಲಂ ವಿಶ್ವತತ್ತ್ವಣ್ಣ ಎಂಬತ್ತಿಯೆರ್ಥವಾದ

ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪರಮ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ನೋಡಲಾಗಿ ತತ್ಪವೆಷ್ಟೆಷ್ಟು ಅಷ್ಟಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವೇದೋಕ್ತಿಯಿಂದಲಿ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತ ನಾರಾಯಣಾತ್ಮಕ ಎಂಬ ಸ್ತುತಿ ನೀತಿಗೆ ಪೈಕಿ ಯಿಲ್ಲ"ವೆಂದೂ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ನೀತಿಯ ಅದ್ವೈತ ಮಿಂಡನ ಉಳಿದ ಪರಿ ದಾಸರಲ್ಲೂ ಪಂಜರದಿಂದ. ಪುರಂದರದಾಸರು "ಕರವ ಮಂಗಿದಾಪಂಖ್ಯಪ್ರಾಣ" ನೆಂದೂ ಮಂಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತ, "ಇಲ್ಲಿ ವರಾಪ್ತ ಭೇದ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಕ್ಷುಲ್ಲಕರನು ಹಿಡಿದು ಹುಲ್ಲುಮಂರೀಯೆಂದು" "ಜೀವೇಶ್ವರೈಕ್ಯ ಜಗತು ಮಿಥ್ಯಾ ಎಂದೂ ಈ ವಿಧವೇಳುವ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಪಳಯೆಂದು" ಕೀಳಿ ಕೊಂಡನೆಂದೂ ಸಾರುವಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತ ಮಿಂಡನ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವರದ್ದೆ ಇನ್ನೊಂದು ರಚನೆ "ಎರಡೂ ಒಂದಾಗದು ರಂಗ : ಎರಡು ಒಂದಾಗದು ಎಂದೆದಿಗು ರಂಗ" ದ್ವಾಸಂಪರ್ಕಾರ್ಥ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಷ್ಯ-ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಮಂಡಿಸುವ ಕೀರ್ತನೆ. ವಿಜಯದಾಸರಲ್ಲಿಯಂತೂ ದಾಸಿಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ನಿಷ್ಕೃತೆಯಂ ಹೆಚ್ಚುಳವಾದ್ದರಿಂದ, ಅದ್ವೈತ ಮಿಂಡನವೂ ಅಷ್ಟೆ ಮಿಂಡತೆಂದ ರೀತಿಯಾದಾಗಿದೆ. ಅವರ ಒಂದು ಉಗಾಥೋಗ ಹೀಗಿದೆ :

ನಾನು ನೀನು ಎಂದೂ ಒಮ್ಮೆಗಾದರು ನರ ["ಎನ್ನ ಹೃತ್ಕುಮಲದ ಚಂದ್ರ
 ಅನಂತ ಜನಮದ್ದಲ್ಲಿ ನುಡಿದನಾಗಿ ಅದ್ವೈತ ಮಂಜಾರಿಗ್ನ ದಾದಾನಲು
 ಶ್ವಾನಮೂಕೆರ ಮಯೋಗನಿಯಲ್ಲಿ ವೈಖ್ಯ ಗಣಿಸಾಂದ್ರ]" ಇದು ವಿಜಯಂ
 ಮೂನವಾಧವನಾಗಿ ಕೆಟ್ಟ ಕಡೆಗೆ ದಾಸರು ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರನ್ನು
 ನಾನಾ ಸಂಕುಲಪಟ್ಟು ಹೀನ ಭೋಜನವಾಡಿ ಬಣ್ಣಸುವ ರೀತಿ]
 ತಾನಿಳವ ನಿತ್ಯ ನರಕದಲ್ಲಿ
 ಅನಂತ ಜನಮದೊಳು ಸೇವಕನೆಂದನ

ತಾನೊಲಿದು ಈವ ವಿಜಯವಿಕಲ ಗತಿ-ವಾಯಂದೇವರ ಅವತಾರತ್ರಯಗಳಾದ ಹನುಮ, ಭೀಮ, ಮಧ್ವರ ಸ್ತುತಿ ಮಾಡುತ್ತ "ಅದ್ವೈತಮತ ಕೋಲಾಪಲನ್ನ : ವೇದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ತುಭಗಾಣು ಹೀಲನ್ನು" ಎಂದೂ ಅಚಾರ್ಯರ ವೃತ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಜಯದಾಸರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಅದ್ವೈತವನ್ನು ಮಂಡಿ ಸುವ ರೀತಿ ಒರಬೆಂದು ಅನ್ನಿಸಿದರೂ ಅವು ಹರಿದಾಸರ ಅಭಿಮತವೆಂದೂ ಮೂತ್ರ ಪರಿ ಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತವಷ್ಟೆ. (ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಒಂದು ಅನುಪಾಸನ ಕೃತಿ ಸಂಪಾದನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರಲ್ಲಿ ಬರುವ "ಕರವ ಮಂಗಿದ ಮಂಖ್ಯ ಪ್ರಾಣ" ಎಂಬ ಕೃತಿ "ಗೋಪಾಲವಿಕಲ" ಅಂಶದಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿದೆ.)

ಮಧ್ಯಮತವೆಂದೂ ಅಭಿಯರಿ ಚಂದ್ರನು ಶುದ್ಧವಿಜಯ ಶರಣಾರ್ಥ
 ಅದ್ವೈತಮತ ಕಾಲಮೊದ್ದು ಸಿದ್ಧಕ್ಕರಿಗೆ * ತಿದ್ದಿ ಅಮೃತವೊಳುವ

ಎಂದೂ ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತ ಅದ್ವೈತ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗುರುಚರಣವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ

ಪೂಜ್ಯರ ಸಂಪ್ರದಾಯತನನ್ನು ತಕ್ಕ ತಿದ್ದಿ ಮುಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದಾತನು
ಅದ್ವೈತ ಮತ ಭೂಷಿತನುಮರಮತಗಳನ್ನು ಮಿಡ್ಡಿಸಿದನು |

ಎಂದೂ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ವೈತ ಮಂಡನ ಹೀಗೆ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸವ
ಮುಂದರಿವು ಬಂದಂತೆ, ಅವರು ತಾವು ಪ್ರವಾಸಗೈದು ಕಂಡ ಕ್ಷೇತ್ರ-ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಿಗೆ
ವರ್ಣನೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಒಡಮೂಡಿದೆ. ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು
ಹರಿದಾಸ ಪಂಥವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಗೊಳಿಸಿ ಪೋಷಿಸಿದ ಆಗ್ರಗಣ್ಯರು. ಅವರ ಬೃಂದಾವಣ
ಸ್ನೂರ್ತಿಯ ಅನೇಕ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಜೈತನ್ಯವಾಯಿತು. ಹಾಗೂ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ
ಪ್ರಸಾರ ಮಂಗಳ ಮುಟ್ಟಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಸಾರ ಪ್ರತಿಭೆ, ವಾಕ್‌ಬಾಹುರತ್ನ-
ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ, ಮಧ್ಯಮತಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ, ವೈಷ್ಣವ
ರಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಭಗವದ್ಭಕ್ತವರ್ಣನೆಯಂತೆಯೇ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮದ ಇನ್ನೊಂದು
ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಹರಿದಾಸರು ಮಾಡಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ದಶಾವತಾರ ಸ್ತೂತಿ ವೈವಿಧ್ಯ,
ಅದರಲ್ಲೂ ಕೃಷ್ಣನ ರೀಲಾ ವಿಮೋದಗಳ ಚಿತ್ರಣ. ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರುತೂ ಇಡಿ
ಭಾಗವತಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ವಿರಹ ತಾಳದ ಭ್ರಮರಗೀತೆಗಳನ್ನು
ಹರಿದಾಸನೊಟ್ಟಿವ ಅದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರೂ, ಮೇಣುಗೀತೆಗಳನ್ನು
ವ್ಯಾಸರಾಜರು, ಪುರಂದರದಾಸರು, ಕನಕದಾಸರು, ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು, ಹೀಗೆ
ಅನೇಕ ಹರಿದಾಸರು ವಿಧ ವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕವಿ ಹೃದಯ ತೋಚಿದಂತೆ
ಬಣ್ಣಿಸಿರುವುದು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ವೈವಿಧ್ಯ-ಸ್ವಂತಿಗೊ ಏದರ್ಕನವಾಗುತ್ತದೆ. ದಶಾವ
ತಾರ ಸ್ತೂತಿ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದು. ಅವರು ನಂಬಿ, ನೆಚ್ಚಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯ
ವಿಷ್ಣುವಿನ ದಶಾವತಾರ ಸ್ತೂತಿಸುವುದು ಅವರಿಗೆ ಪರಮಪ್ರಿಯ ಕಾವ್ಯ. ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ
ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ,
ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಂತೆ ಇದನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ಕರ್ತವ್ಯ ಆಗಿ ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ
ಎನ್ನಿಸಿದರೂ ಅವರವರ ಭಕ್ತಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಅಷ್ಟುಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಕಟ ಆಗುತ್ತದೆ.
ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದಶಾವತಾರ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಅವತಾರ ಎಂಬುದು ಯಥಾರ್ಥವಾದದ್ದು. "ಅನಂತ"ನೆಂದ ಹೆಸರಾದ ಭಗ
ವಂತನಿಗೆ ಇರುವ ಅವತರರೂಪ, ಗಣಾಕ್ರಿಯೆ, ಎಲ್ಲ ಮೇಮೋಕ್ತ, ತೃಪ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿವೆ.
"ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷಾ ಪುರುಷಃ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಃ ಸಹಸ್ರಬಾಹುಃ" ಎಂದಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನ
ಅನಂತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತೀಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಥಮ ದಾಸ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ. ಆಕೆಯಂ
ದೇಶ ಕಾಲತಃ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ "ಸಮಾಧಾ" ಎಂಬಂತೆ ಸಮಾಸಾಗಿರುವವಳು. ಆದರೆ ಹರಿಯ
ಮಹಿಮೆ "ಯಸ್ಯಾಂತಃ ನವಿದುಃ ಸುರಾಸುರಗಣಾ" ಎಂದೂ ಗೀತೆಯ ಸಾಂದೀಪ್ನೋಕ್ತ
ದಲ್ಲಿ ಬಂದಂತೆ.

ಭಗವಂತನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ದಶಾವತಾರ ವಿಶೇಷ. ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ, ವರಾಹ, ನಾರಾಹ, ವಾಮನ, ಭಾರ್ಗವರಾಮ, ಶ್ರೀರಾಮ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಬುದ್ಧ, ಕೃಷ್ಣ ಎಂಬುದೇ ದಶಾವತಾರ ಮೊದಲೆ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂವತ್ಸವಾದರೂ ದಾಸಾಪಿತೃದ ಅವ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರೂರು ಒಂದೇ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯಸ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ : ಹೋಗಿರುವ ಪಾದೊಂದರಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀರಂಗವಿಠಲನಿಗೆ ಹೋಗಿರುವ ಪಾದಕ್ಕೆ, ಅವನ ಗೋವರ್ಧನೆಯಲ್ಲಿ ದಶಾವತಾರ ನಿರೂಪಣೆ ತಂದಿರುವ ಪರಿ ಸರಳ, ಚಿಂತ. "ಸತ್ಯಾಸ್ತು ನಿಷ್ಠ, ಭಾವಿಸವಿಯೇರದಾನ, ಪಾರ್ವೀಭೂತಿಯ, ಸಮತಪ್ತತಿಷ್ಠಿತ" ಎಂದೆಲ್ಲ ಪ್ರಕಾಶನಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗುವ ಸಮಾಜ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶ್ರೀವಾದಿರೂರು ಬಣ್ಣಿಸುವ ದಶಾವತಾರ ಸ್ತುತಿಗಳೇಕೆ. ಅವುಗಳೊಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ, ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಇದೆ. ಈಶ್ವರನನ್ನು ಕುರಿತು ಉಚಿತವಾದ "ಧರ್ಮ ಗಂಗಿಯ ಗಂಗಾಧರ ಮಹಾರಾಜರ ಮೂಲವನ ಕೊಡಿಸಿಯೆ ಗುರುಕುಲೋತ್ತಂಗ" ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಈಶ್ವರನ ಮೂಲಕ ತಮಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಕೃಷ್ಣ, ಅಶ್ವಿಮವನ ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡಲು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ದಶಾವತಾರ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಪಾದಿರೂರು ಅವರೊಡನೆ ವಿಧಾನ ಗಮನಾರ್ಹ. ಒಂದೊಂದು ಶ್ಲೋಕವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಜಿಜ್ಞಾಸುವ ಅವನ ಸೇವೆ ಪಡೆಸುವ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ, ತನ್ನ ಪತಿಗೆ "ಉರುಬಣೆ" (ಮದುವೆತಾಪ್ತಗಳಲ್ಲೊಂದೂ) ಪೂಜಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆತನ ಹಿರಿಯ, ಮಹತಿ ಕುರಿತು ಹಾಡಿ, ಹೋಗಿತ್ತು ಒಂದೊಂದು ಅವತಾರವನ್ನೂ ವ್ಯಸ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ :

ಮತ್ಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣತ ಕಿವೆ | ಕೇಸರಿಯೊಂದದ ಮೂವೆ |
 ಸ್ವಸ್ತಮೂವೆವ ಕೋಡೆ ಅರಿಸಿ ಹಕ್ಕು ಕೆಸು ||

ಎಂದು ಹಾಡುವಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅವತಾರಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.
 ಇದರಂತೆಯೇ

ಪೇದನ ಕುರು ಚಿಕ್ಕನ ಹೊತ್ತು ಧರಣಿಯ
 ಸಾಧಿ ಕುರು ಒಂದೆವೆ |
 ಧರ್ಮಾವತಾರಿ ಸ್ವಪರ ಸಂಪರಿಸಿ
 ಅನಿಮೂರುತಿಗಾರತಿ ಎತ್ತಿರೆ |

ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿ ದಶಾವತಾರದಲ್ಲೊಂದಿದ ಕಾರ್ಯಗಳ-ಉದ್ದೇಶಗಳ ಬಣ್ಣಿಸುವಿಕೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಗೊಂಡಿರುವ ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರ, ಕೂರ್ಮಾವತಾರ, ವರಾಹಾವತಾರ, ನಾರಾಹಾವತಾರ, ವಾಮನಾವತಾರ, ಭಾರ್ಗವರಾಮ, ಶ್ರೀರಾಮ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಬುದ್ಧ, ಕೃಷ್ಣ ಎಂಬುದೇ ದಶಾವತಾರ ಮೊದಲೆ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂವತ್ಸವಾದರೂ ದಾಸಾಪಿತೃದ ಅವ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರೂರು ಒಂದೇ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯಸ್ಯಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ :

ಅಡತಾಡಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಿವಾದಿಯವರು ಅನುಸರಿಸುವ ಸರಳ ಸಂಸ್ಥೆ, ವಿಧಾನ, ವೆಂಬವೆಂಟು ತಲೆದೂಗಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ "ಎನಗೆ ನೀ ಬಂಧು ಎಂದೆಂದು ದಯಾ ಸಂಧು" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲೂ ರಾಜರು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವ ಪದ ಸೊಗಡಿದುವ ಕೃತಿ "ಎಂದೆಂದು ಸ್ತುತಿಸಲಿ ದೇವ ರಂಗಯ್ಯ ನಿನ್ನ ಜಾಣತವ ನೀನೆ ಬಲ್ಲೆ ಪ್ರಿರಂಗಯ್ಯ" ಎಂಬಲ್ಲಿ "ಅಭಯಕಾವೇರಿ" ವಾಸವಾದ (ಪ್ರಿರಂಗಯ್ಯೇತ್ಯ) ಪ್ರಿರಂಗನಾಥನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತ "ಬರಿಯನ್ನು ವೆಂಟೊಂದಂಥ ರಂಗಯ್ಯ ನೀನು ನೆಲವ ವೊಂದಡಿ ವೂಡ್ಡ ರಂಗಯ್ಯ" ಎಂದು ಅಡು ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಿಕ್ಯಪ್ಪ- ಸತ್ಯಭಾವೆಯರ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿದೇ ಪ್ರಿವಾದಿರಾಜರು ಹತ್ತವತಾರಗಳ ನಿಂದಿಸ್ತುತಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ವಿಧಾನವಂತೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯಂತೆಯೇ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯನ್ನವರು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿರುವ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ.

ಏರಂಗಧಾಮ ರಂಗ ಏರಂಗಧಾಮ ||೪||

ನಾರವ ಮೈಯವನು ಸಾರು ಮುಟ್ಟಿದೊಡ ಎನ್ನ

ದೊಡೆಯ್ಲೂ ತರವಲ್ಲ ಏರಂಗಧಾಮ |

ನಾರ ಕೃತಿಗಳ ತುಡು ವಾರಿವಾಂಧವಾಗೆತ್ತೆ |

ಧೀರವೆತ್ತ ರೂಪ ಕಾಣೆ ಎಲೆ ಸತ್ಯಧಾಮ || ೧ ||

ಎನ್ನುವ ಈ ಕೃತಿ ಒಂದು ನಿರೀಕ್ಷೆ.

ದೊಡವನುಳ್ಳವನೆಂದು ಮರುಳುಗೊಂಡ ನಾ ನಿರಗೆ

ತಿರುಣೆಂಟೊಂದೆಯಿರಾದೆನೊ ಏರಂಗಧಾಮ

ತರಳಿಸುರರಿಗಾಗಿ ಬರಿಯ ಪುಳು ಪಾಪಾಳೆಗೊತ್ತಿದ

ಗರುವ ವಾಮನ ಕಾಣೆ ಎಲೆ ಸತ್ಯಧಾಮ |

ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಾಮನನ ನಿಂದಿಸ್ತುತಿ ಎರಡೂ ಅಡಕಗೊಂಡಿವೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಯೆಕೊಡೆ ವೂಡ್ಡವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಪ್ರೀತಿಯೊಳಗಿಂದ ಪ್ರೀತ್ಯಪ್ಪನ ಪುಟ್ಟ ರೂಪವನ್ನೂ ಅಡಿಸುತ್ತ, ಕೂಡಿಸುತ್ತ, ಒಳ್ಳೆ ಸುವ ದಶಾವತಾರ ತಂತ್ರ ವೈವಿಧ್ಯ-ವಂಶಸ್ಸನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ :

ಕೆಲರೊಲ್ಲವೆ ಎನ್ನ ಮೂತು ರಣ ||೪||

ಕಾಣುವುದೊ ಕೃಷ್ಣಗೆ ಹೇಳಿ ಗೋವ್ವನ್ನು ಬಂದಿ ||೫||

ಒಟ್ಟು ಕೊಡು ಮುಟ್ಟೊಲ್ಲವೆ ದೊಡ್ಡ

ಬಿಟ್ಟು ಬೆನ್ನೊತ್ತಿ ನೀಡೆಗೆ ಬಾಂ

ಒಬ್ಬರಿ ಕೋಲೆತ್ತಲು ತಂದನೆ ಈಗ
ಗಟ್ಟು ಉಕ್ಕಿದ ಕೆಲವೊಂದನು ಬಂದನೆ ರಾಗ || ೧ ||

ಮೂರಡಿಭೂಮಿ ರೇಡಿಬಂದನೆ ಪಾಪ
ತಂದ ತಂದೆಯರಿಗೆ ಕೊಂದಲೆಂದನೆ
ನಾಶೋಲೆಯನುಬ್ಬುಕೊಂದನೆ ಬಲು
ಕೋಲೆತ್ತಿದವರಿ ಪರಮವಾಲು ಕಂಡನೆ ರಾಗ || ೨ ||

ಬತ್ತದಣಿಯಂತೆ ಅತ್ತಿದ ಕೋಳಿ
ಉತ್ತಮ ಅತ್ತವೆ ವತ್ತಿದ
ಪತ್ತವತಾರನ ಮೋರಿದ ರಿಬ್ಬ
ಮೂರ್ತಿಗಮ್ಮ ಬೆಲುವ ಪ್ರಣಯವದನೆ || ೩ ||

ಇದರಂತೆಯೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು "ವ್ಯಾಂಗೆ ಮುಟ್ಟದೆ ಹೆಂಗಳೆರನ್ನೆ ಹಲವು ರೂಪ ತಾಳದವನ" ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪತ್ತವತಾರನ ಉದ್ದೇಶ ತಿಳಿಸುವ ಪಾದಿರಾಜರು, ದರಾವತಾರ ಹಿರಿಯ ಕುರಿತೆ ಅನೇಕ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ ಪ್ರೀವಾದಿರಾಜರ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಹೆ ತಿಳಿಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಉಗಾಭೋಗ, ಸಂಸ್ಕೃತ ದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಾತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದರಿವ ಗತಿಯುಳ್ಳ ಕೃತಿಯುಂಥ-ಬಂಧುರವೂ ಆಗಿದೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರ-ಕನಕದಾಸರ ದರಾವತಾರಸ್ತುತಿ, ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳತೆ, ಕವಿ ದಾಳರಿಗೆ ಪ್ರಿಯ ಆದ ಪಟಿಲತೆಯೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಕನಕದಾಸರ "ಈತ ನಿನ್ನ ಚರಣ ಭಜನೆ ಆಸೆಯಿಂದ ಮಾಡುವೆನು | ದೋಷರಾಹಿ ನಾಶಮಾಡೋ ಶ್ರೀಶ ಕೇಶವಾ" ಎಂಬ ಇಷ್ಟಶ್ಲೋಕವೂ ನಾಮಾವಳಿಗಳೊಳಗೊಂಡ ನಿರಿದಾದ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದರಾವತಾರವೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತ ಆಗಿದೆ. "ಕೇಳಲೊಲ್ಲದೆ ಎನ್ನೆ ಮಾಡನು ರಾಗ" ಎಂಬ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆ, ಪಾದಿರಾಜರ ಕೃತಿ ವಿಭಾಗದ, ಪದಿನೆಳಲೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದ ರಂತೆಯೇ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ದರಾವತಾರ ಸ್ತೋತ್ರದ ನಿರೂಪಣೆಯ ವೈವಿಧ್ಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ, ಹಾಗೂ ವೇರವಾದಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಮಂಗಳ ಪಾಡುವ ಗೀತೆಯೊಲ್ಲಂತೂ ಪುರಂದರರ ಸರಳ ಕನ್ನಡ ನುಡಿ-ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನೂ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು, ಪರಿದಾಸರಾಗಿಸುತ್ತದೆ.

ನಗಮದ ತಂದ ಮಕ್ಕಾವತಾರಗೆ | ಆಗವ ಬೆನ್ನಿ ಭೂತ ಕೂರೂರಿಗೆ
ಜಗದಸುಧ್ವರೂದ ಪರಮಗೆ ಚಕ್ರ | ಮಗುವನೆ ಕಾಡು ಮುಡು ಪರೂಂಜಿಗೆ || ೧ ||

ಭೂಮಿಯೆ ದಾಸದ ಬೇಡಿದಗೆ | ಆ ಮಹಾ ಅಳಿದರ ಗಡಿದವಗೆ
ರಾಮಕಂದ್ರನೆಯ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಸತ್ಯ | ಭಾಮೆಯ ಅರಸ ಗೋವಾಲಕೃಷ್ಣಗೆ || ೨ ||

ಬತ್ತಲೆ ನಿಂತಿದ್ದ ಬೌದ್ಧನಿಗೆ । ಉತ್ತಮ ಪಯವನೊಂದ ಕಡ್ಡಿಗಿ
 ಪತ್ತವಾರದಿ ಭತ್ತರ ಸೂತದ । ಕರ್ತ ಪ್ರೀತಿಯದರವಿಶುನಿಗೆ । ೩ ।

|| ಮಂಗಳಂ ಕಯ ಮಂಗಳಂ ||

“ಏನು ಮೆಚ್ಚಿದಲೆ ಹೆಣ್ಣು, ಏನು ಮರಲೂವೆ” ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ದಾಸರು
 ನಿಂದಾಸ್ತುತಿಯ ಹತ್ತೆ ಅವತಾರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗುರುರ ಪುರಾಣ ನಿವರಿಸಿಕೆ ದಿಗಂಬರ । ಅಂಬರದೊಳಗೆ ಕುದುರೆಯ ಕುಣುವನ
 ಅಂಬಾಪಾಶ್ಚ ಸಿಂಧುರದರ ವಿಶುನಗೆ ಸುಪ್ರಮದಿ ದೀಪೆಚ್ಚಿಮನುಮ್ಯಾದಿಯೋಧಿ ||

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡದ ಆಡುನುಡಿ ಸೊಗಸನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದರಾವತಾರ
 ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲದೆ ಪ್ರೀತಿಯ ಕೀರ್ತನಾದಿ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಸಾಮಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಹಗ
 ಣ್ನಾಭವಾಸರದು. ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದವೆ :

ಪ್ರೀತಿಯಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತನಾ ಭೂವರಾಜ ನರಸಿಂಹ ಬೌದ್ಧ
 ಪಾಪಕ ಪ್ರದಿಕ್ತಮಾ ಪರಮದಾಮು ।
 ಕಾಮಯದನ ಕೃಷ್ಣ ಬೌದ್ಧ ತಲ್ಪ ಮನೂಷ್ಯ
 ನಾಮ ತಾವನ ಉಪೇಂದ್ರ ಅಪಿತಾದಿಗಿಗಾಪನಿವೆ ।

ಪಾಪಾಪೇದಾಪುತಾನಂತ ಗೋವಿಂದ ಮಹಿ
 ದಾಸ ಪರಿವಾಸ ಭಕ್ತಂಪ್ರಿ ಪತ್ತಾ ।
 ವ್ಯಾಸ ಕಪಿಲಾಪ್ನಾನಂತರಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ಯ
 ಕ್ಷೇತ್ರ ವೈಕುಂಠ ಸಾರಾಯಣಾಪ್ನವಾಂತಾನದಿವೆ ।
 ನಾರಾಯಣೇ ಪುಷ್ಪ ಪಾರಿಯೂ ಹಿಪು
 ಮಾರ ಯಜ್ಞ ವ್ಯಾಜ್ಞ ಸಂಕರ್ಷಣಾ
 ಶ್ರೀರಾಜ್ಕುಟಲಯ ಯಮಾನಂತ ಕೃಷ್ಣ
 ಪರಿಶಾಯನಾಪ್ನವಂತ ಭರೂರೂಪಾದಿಗಿಗಾಪನಿವೆ ।

ಇಲ್ಲಿ ದಶಾವತಾರ ಅಲ್ಲದೆ, ಕಪಿಲ, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ, “ಪರರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮ”
 (ಬ್ರಾಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪಿ) ಮುಂತಾದ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳ ವರ್ಣನೆಯೂ ಬಂದಿರುವುದು
 ಗಮನಾರ್ಹ. ಮೋಕ್ಷನಿದಾಸರ ಕೀರ್ತನಾವದ, ಪ್ರಸನ್ನ ಮಂಕುಡಾಸರು ಹೀಗೆ
 ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರಿವಾಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯ ದಶಾವತಾರ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಸ
 ರಾಯರಲ್ಲಿಯಂತೂ ಮಧುರಭಾವ ಭಕ್ತಿಯ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ದಶಾವತಾರ
 ಬಣ್ಣಿಸಿರುವುದು ಅವರ ಕೃಷ್ಣ ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅದೇ ರೀತಿ
 ಕವಿಕವಾಸರ ಒಂದು ಸಾಲು ಗಮನಾರ್ಹ :

ಕೆಲಗ್ಗಿ ಮಿಡವನಿ ಪಮ್ಮ ರಂಗ ಗುಣಗಡಿ ಸೋಪಾನ ಕೊಂಬಾಪ್ಪಾ
ಗುಣಗಡಿ ಸೋಪಾನ ಕೊಂಬು ವಂದನ ಲಗನಾರದೊಪನಿಗಪ್ಪಾಪ್ಪಾ

ಇಲ್ಲಿ "ಮ್ಯಾ ಮ್ಯಾ" ಎಂಬ ಮೋಕೆಯ ಕೆರೆವ ಸದ್ದು, ಜಾನಪದ ಸೊಗಸುತೆರಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದಾದ ಕೇತವ ಸಾಮಾನ್ಯತೂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಾಗೂ ಆನೇಕರ ನಿತ್ಯಸ್ಮರಣ್ಯ, ದಖಾವತಾರ ರೂಪಗಳಲ್ಲದ ನೈಸರ್ಗಿಕ, ಕೃಷ್ಣ, ರಾಜಯ, ಮೊದಲಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅವ ಪಾರಗಳ ಹಾಗೂ ಆಯಾ ದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪವು ಕೆಲವೆಡೆ ನೆರೆನಿಂತು ಪುಣ್ಯಗೊಂಬು ವೈವಿಧ್ಯ ಕೂಡ ಆನೇಕ ಹರಿದಾಸರು ಭಕ್ತುತಿ ತುಂಬಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾ : ತೊರ ಮೆಯ ನರಸಿಂಹ, ಮಣ್ಣಿಯು ಪ್ರಾಣದೇವರು, ಹಂಬೆಯ ಯಂತ್ರೋದ್ಧಾರಕ ಪ್ರಾಣದೇವರು, ಪಂಥರಿಗೆಯ ವಿಲಲ, ಅಲಲುವಿಯ ಕೃಷ್ಣ, ಒಗಗೆ ಕೃಷ್ಣ ರೀಲ ಗಳಂತೂ ಪುರಂದರರ ಒಂದು ಪ್ರವಣತೆವೇ ಆಗಿಹಿಟ್ಟಿದೆ. ಕೃಷ್ಣನ ವಿಶೋದ, ಅಲ ಪಾಟಿಗಳು, ಅದರಲ್ಲವೆಗಿರುವ ಭಕ್ತಿ-ವಂಥುಣ್ಣಾವ-ವಿಲಲ, ಸ್ಮರಣೆ. ಅಲಂಕಾರ, ಎಲ್ಲವೂ ಇಡೀ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪದವನ್ನೆ ಪ್ರೀಮಂಪಗೊಳಿಸಿವೆ. ಹರಿದಾಸರ ನಿಂದಾ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಿಂದೆಯೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವನ್ನು ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮದ ಅಲಲಂದಿಗಳಾದ ಹರಿದಾಸರ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆ, ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಕಾರವೆಂತಲೂ ಕೆರೆಯಬಹುದು. ನಿಂದಾಸ್ತುತಿಯೆಲ್ಲ ಪರವಪತ್ಯ-ಭಕ್ತರ ಸಲಾಗಿ, ನೋವು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲಾಗಿ, ಆದ್ರೂತೆ, ಎಲ್ಲವೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. "ಬಡ್ಡಿ ಕಾಸು ಸೇರಿಕೆ ಗಂಟುಕೊಟ್ಟಿವ ಕ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ ನೀನೆ" ಎಂದು ಪ್ರೀವಾದಿರಾಜರು ನುಡಿದರೆ, ವಿಜಯದಾಸರು, "ತೊಳಸದಕ್ಕಿಯಂತಿಂಬು : ಕಿಲಬು ತಳೆಯಬಂಟು : ಕೊಳಗದಲಿ ಹೆಣಗಳನೆ ಆಳೆದೊಕೊಂಬು : ಇಲ್ಲ ಕಾಸು ಎಂದು ಸುಳ್ಳು ಮಹಾಡಿವರೆ ! ಎಲ್ಲವನು ಕರುಕೊಂಬು ಕಳ್ಳಧೊರೆಗೆ!" ಎಂದೇ ಮಂಗಳ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ ಪಂಥರಿಗೆಯ ವಿಲಲ ನಂತೂ ಹರಿದಾಸರ ಆದಾಧ್ಯದೈವ, ಅಂತಿತ ಮೂರ್ತಿ. ಅವನ ಬಣ್ಣನೆಯಿಲ್ಲದ ದಾಸರ ಸ್ತುತಿ ಇಲ್ಲವೆಂದೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಹರಿದಾಸರ ಧರ್ಮ-ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ-ಭಾಗವತ ಪ್ರಕ್ಷೆ-ಪೋಷಣೆ ಪ್ರಕ್ಷೆ-ವಿವಿಧ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪವಾಗಬೇ ಇದೆಲ್ಲ ಕುರಿತ ಹೇಳುವಿಕೆ ಎಷ್ಟು ತಿಳುವಳಿಕೆ ಕಡಿವೆಯೆ ಎಂದೆನಿಸುವುದರಿಂದ ಪುರಂದರಾಚಾರ್ಯರ ಎರಡು ಸಾಲಿಗಳಿಂದ ಈ ವೈವಿಧ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿ ಮುಂದರಿಯಬಹುದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ :

ಹರಿಪಾಮದವೆಗಿನಯು ಹಾರುತಿವ ಜಗದಿ
ಪರಮ ಭಾಗವತರು ಅಲಲು ಹಿಲುವರು | 1 ||
ಎಷ್ಟು ಮೆಗನಿ ನಾನೀ ಮುಮ್ಮ ಅಲಲನಿಂಬು
ಮೊಟ್ಟಿಯೊಳಗೀರೇಳು ಹಗವನಿಂಬು ||
ಸೃಷ್ಟಿಗಲ ಪುರಂದರವಿಷ್ಣುವನ ನೆನೆನೆದಾ
ಮಾನ್ಯ ಭವನಿಂಬು ಈ ಮುಮ್ಮನರೇಕೆಂಬು ||

ಭಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪ, ವೈವಿಧ್ಯ

ಮಯ್ಯಾದಕ್ಕೆ ಮನೋಬೋ ಮಗಂ ನಿತ್ಯಯಾತ್ಮಾ ಉಪಾಸಕಃ
 ಶ್ರದ್ಧಯಾ ಪರಿಯೋಪೇತಾತ್ಮ್ಯೇ ವೇ ಯಾತ್ಮತಮಾ ಮತಾಃ ಶ್ಲೋ. 3
 ಯೇ ತು ಸಮಾಸೇ ಕರ್ಮಾಣ ಮಯಿ ಸತ್ಯಸ್ಯ ವಾತ್ಸರಾ
 ಅವನ್ಯೇಷೈವಯೋಗೀನ ಮಗಂ ಧ್ಯಾಯಂತ ಉಪಾಸಕಃ ಶ್ಲೋ. 6
 ತೇಪಾನುಪಂ ಸಮಂವೃತ್ತಾ ವ್ಯುತ್ಪಾಸೋರಸಾರಾಂಗಾತ್
 ಭವಾಮಿ ನೆ ಬಿರಾತ್ಪಾರ್ಥ ಮಯ್ಯಾದಕಿಪತೇತಮಂ ಶ್ಲೋ. 7
 ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಭೂವಾಸ್ತು ಸುದ್ಧಧಾ ಸರ್ವತೋಧಿಕಃ
 ಸ್ವೇತೋ ಭಕ್ತಿಕಿ ಪ್ಲೋಕ್ಯಸ್ಯಯಾ ಮುಕ್ತಿಸಾಪಾಪ್ತಥಾ - (ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು)

"ಭಕ್ತಿಯೋಗ"ವೆಂದೆ ಹೆಸರಿರುವ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಹನ್ನೆ ರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ದ್ವೈತತತ್ವ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ನೀಡಿರುವ ವಿರೂಪನೆಯನ್ನೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲ ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳು ಭಕ್ತಿ-ಅದರ ಲಕ್ಷಣ ಕುರಿತು ಹೇಳುವಂಥವು. 'ಯಾರೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ನಿತ್ಯಯಿತ್ಯರಾಗಿ ಪರಮಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಕೊಡಿದವರಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಯೋ, ಅವರು ಯಾತ್ಮತಮರೆಂದೂ ನನ್ನ ಅಭಿಮತ ಯಾರೂ ಸಮಂವೃತ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿ, ಅವನ ಯೋಗದಿಂದ ನನ್ನನ್ನೆ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಉಪಾಸಿಸುವರೋ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ ಅಂಥವರನ್ನು ನಾನು ವ್ಯುತ್ಪಾಸೋರಸಾಗಾದಿಂದ (ಭವದಿಂದ) ತೀವ್ರವಾಗಿಯೆ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನಲ್ಲಿಯೆ ಮೆಚ್ಚುತು, ನನ್ನಲ್ಲಿಯೆ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯಿರಿಸು. ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವೆ. ಸಂತೆಯೆ ಬೇಡವಿವೆ' ಎಂದೂ ಗೀತೆ ನುಡಿಯುತ್ತದೆ. ಆನಂದತೀರ್ಥರಾದರೂ ಭಕ್ತಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತ ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ಕುರಿತು ಘೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾನ (ಶ್ರೀಹರಿಸವೋತ್ತಮತೆಯ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪುಟ್ಟಿದ), ದ್ವಧ ಅದ, ಅಧಿಕ ಸ್ವೇಪ ವ್ಯೇಮವೇ ಭಕ್ತಿ. ಇದಿಲ್ಲದೆ ಮಂತ್ರಿಯೆಂಬುದು ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಭಕ್ತಿ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮಂನುಡದ ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಪರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದವರು, ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಮನೋಭಾವದವರು. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು ಉತ್ಕಟ ಭಾವ ಕತೆಯಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ :

ಸೇರಿತನು ಸೇರಿತನು ಆಗದೇತನ
 ಪರಿಪಾಮೆನ್ನ ರೇಳೆಯನು ನುಡಿಯಂತಿದೆ ಎನ್ನ ಬಿತ್ತು
 ಪರಿಭಕ್ತುತಿ ಕಾಠೆಯ ಪಾನೆಗಳಂತೆ
 ಪರಿಪ್ರಾಪಿಯಾಗದೆ ಕೊಡಿದರನ್ನೆ ದೇವ
 ಸಿಕ್ಕಿವ್ಯ ರಾಯೆನ್ನ ಮನ ಮಂದಿರದಿ ಕಂದ...

ಇಂಥ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ತಂದವರು ಮೊದಲಾದವರು ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸರು. ಭಕ್ತಿ ಇಬ್ಬರ ಸಮಾನ ಅಂಶ ಹಾಗೂ ಈ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಶ್ವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೇ ಒಂದು ಕೊಡುಗೆ.

ಭಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪ, ವೈವಿಧ್ಯ ಪರಿವಾಹದಲ್ಲಿನ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಭಕ್ತಿ ನಿರೂಪಣೆ, ದೈವ್ಯ ವರ್ತನಕ್ಕೆ ಪೋಷಣೆ ನೀಡುವ ವ್ರತಯುಕ್ತ ಈ ವಿವಿಧ ನಡವಳಿಗಳು.

ಭಕ್ತಿ ಕುರಿತ ವಿವಿಧ ಕಾಣ್ಕೆ

ಎಲ್ಲರೂ ಸುಖದಿಂದಿರುವ ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಇಡೀ ಜೀವಕೋಟಿಯ (ಮನುಷ್ಯನೂ ಸೇರಿದಂತೆ) ಉದ್ದೇಶ ಇದೇ ! ಹಾಗೂ ಸುಖದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಪರಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತದೆ. ಶ್ರಮಿ ಸುಖದ, ತೊಳಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಈ ಸುಖ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯೆಂದು. ಅಂದರೆ, ಇಂಥ ಸುಖಕ್ಕೆ ಪರಿಶ್ರಮಿಸಿದೆಯೆಂದು, ತಾನು ಬೆನ್ನಾಗಿರಬೇಕು, ದುಡಿದು, ಬೇಕಾದದ್ದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಒಡನಾಡಿ ಒಡನೋಡಿ, ಸಂತೋಷಿಸಿ, ತಾನು ತನ್ನವರೊಡನೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ನಾಡುವುದು, ಇತ್ಯಾದಿ. ಇದು, ಇಷ್ಟಕ್ಕೇ ಪರಿಣಿತ ಆದದ್ದು. ಇನ್ನೊಂದು ತೆರನಾದ ಸುಖವಿದೆ. ಸುಖಾಪಿಸುಖ ಹಾಗೆಂದರೆ, ಸಾಧಿಸಲು ಕಷ್ಟವೆ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿದ ಹಿರಿಯರು ಭರವಸೆ-ಅರ್ಥ-ಪರಿಮಾಣ, ಆತ್ಮಕ್ಕೆ-ಚಿಂತನಕ್ಕೆಗೆ ನಿಲುವು, ಭಾವಾ ಪೀಡನಾದ, ಲೌಕಿಕ ಮೀರುವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಸುಖ ಎಂದೆಲ್ಲ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಮಾಣದ ಎಲ್ಲ ಜಾಗತಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಜೀವರಲ್ಲೂ ಈ ಅಲೌಕಿಕ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧನೆ ನಡೆದ ಇದೆ. ಭರತ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲಿಂದ ಇದಕ್ಕೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮದಾನಂದಕ್ಕೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯರು ಇಂಥ ಬದುಕನ್ನು ಅಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಬದುಕೇ ಜೀವ, ಎನ್ನಲೂ ಇಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸುವವರು ಇಂಥ ಬದುಕನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಧನ ಮಾರ್ಗವೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕು. ಈ ಹಾದಿ, ಬದುಕು, ಸುಖ ಭ ಅಲ್ಲ, ದುಃಖ, ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ದೈವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ಸಾಮೀಪ್ಯವನ್ನೆ ಪರಮಧ್ಯೇಯ ಅಗಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ತಿಪಾಸಾಸಾಧಕರಿಗೆ, ಸಿದ್ಧಿಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆ ಆತ್ಮಗತ್ಯ, ಆ ಸಾಧನೆಗೆ ಮಾರ್ಗಗಳು ಮೂರು : ಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯ, ಭಕ್ತಿ.

ವಿವಿಧ ವಂಶ ಧರ್ಮಗಳು ಉದಯಿಸುವ ಭಾರತದಲ್ಲಿ-ರಣಾಟಕದಲ್ಲಿ, ಭಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪವೂ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯವೆ ಆಗಿವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ನಮ್ಮ ಇಡಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೆ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಮತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಭಕ್ತಿಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ, ಇಂಥ ಬದುಕು, ಸುಖದ, (ಕನಕದಾಸರಂತೆ) ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ವಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿ-ಅದೇ ನಿಷ್ಕಾರವೆನಿಸುವಿಕೆ, ಇದೆಲ್ಲದರ ಅಸ್ತಿತ್ವ, ಗುರುತಿಸುವ ವಿವೇಕಿಯಾದವನಿಗೆ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟುವ, ಅನಂತರ ಬರಲೇಬೇಕು, ದೈವಗೋಪ, ವೈರಾಗ್ಯ (ರಾಗ ತೊರೆದಾತ ಎಂದರೆ), ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧನೆ ಕರ್ಮಪಥ, ದೇವರು-ಧರ್ಮ

ಭಾವ. ಸಾಧಕನಿಗೆ ಕರ್ಮ ಮುಖ್ಯವಾದ ಆದಿಗಳಲ್ಲೂ, ಸತ್ಯಮರ್ಯಾದೆಗಳೆಯೆ ಜ್ಞಾನ ಪೋಷಕ. ಇಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮಕ್ಕೋ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ (ಗೀತೆ ತಿಳಿಸುವುದು ಇದೇಯೆ) ಅತ ಶಕ್ತ ಸಾಕ್ಷಿತ್ಯ, ರಾಜನ ಆಶ್ರಯ ತಾವನ, ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಸಹಾಯಕ. ಆನಂತರ, ಧ್ಯಾನ, ಉಪಾಸನೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸ, ಶ್ರಮಣ, ಮನನ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಧಕ ಮಾರ್ಗ. ವೇದೋಪನಿಷತ್ತು, ಪುರಾಣ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ, ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮನದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿ ಕೊಂಬುವುದೇ ಮನನ. ಗುರುವಿನ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಶ್ರಮಣ.¹⁸ ಮನನದಿಂದ ಧ್ಯಾನ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಧ್ಯಾನ ದಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರತೆ, ಯಾರನ್ನೂ ದ್ವೇಷಿಸದೆ (ನಾಭವಂತಿ, ನದ್ವೇಷ್ಠಿ-ಗೀತಾ) ಜಾಗೃತಾ ವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಸ್ತು ಕೊಂಡು ಬಿಡುವ ಗೈಯುವಿಕೆ, ಸಮಾಧಿಯೆ ಅಪಸ್ಥಿ. ಪರಮಸ್ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಧನಗಳು. ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಿಡುವ ಸತತ ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಧ್ಯಾನದ ಮೂಲಕ ಉಂಟಾಗುವ ಅಖಂಡ ಸ್ವತಿಸ್ತಿಕೃತಿ-ಭೌತಿಕ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿಗೆ ಮೀರಿದ-ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆಗುವುದೆಂದೂ, ಹಿರಿಯ ಜ್ಞಾನಿಗಳ, ಅನುಭವದ ಮಾತು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಭಾವ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಯ, 'ಯಮೋಷ್ಠಿ ನ ತ್ವಣಂತೇ ಕೇ ನ ಅಭ್ಯಃ' ಎಂದು ಸಾರುವುದಿದಷ್ಟೆ. ಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಅಭ್ಯವಾಗುವುದು. ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ ಉಪಾಸ ನೆಯೆ ಮುಖ್ಯ. ಧ್ಯಾನ, ನಿರಂತರ ಬಿಡುವೆಯೇ ಉಪಾಸನೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಬಿಡಿಸ ಲಾಗದೆ, ಬಿಡಿಸಬಾರದೆ, ಒಂದು ನಂಬಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, ಭಕ್ತಿ, ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮಾರ್ಗ. ಅಷ್ಟೇ ಸುಲಭಮಾರ್ಗ, ಅತ್ಯಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ದೈವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ-ಮಂತ್ರತಿಯ ದಿವ್ಯಾನಂದ ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ. ಯಜ್ಞ, ಯಾಗ-ಪೂಜೆ-ಹೋಮಾದಿಗಳಿಂದ ಸಾಧಿತ ಆಗ ಒಪ್ಪದಾದದ್ದು. ಭಕ್ತಿಯೊಂದರಿಂದಲೆ ಸಾಧಿತವಾಗುವುದೆಂದೂ, ಭಕ್ತಿಯ ಹಿರಿಯ ಸಾರುವಂಥ ಒಂದು ಉಗಾಭೋಗವನ್ನು ಪರಿದಾಸನಾಹಿತದ ಆದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ಪ್ರೀತಾದರಾಜರು ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ :

ಧ್ಯಾನದ ಕೃತಿಯಾಗಿದ್ದು ¹⁸
 ಯಜನ ಯಜ್ಞವು ಕ್ರೋಧಿಯಾಗಿದೆ
 ದಾನದಾನಂತನ ದೇವತಾರ್ಥನ ದ್ವಾಪರಯಾಗದಿ
 ಆ ದಾನದರಿಗಷ್ಟು ಭೂಭೂ ಅಷ್ಟು ಭೂದ್ಧ
 ಕಲ್ಪಿಯಾಗಿದೆ ಗಾನವಲಿ ಕೀತವಯಿಸಲು
 ಕೃಗೊಡುವದು ರಂಗವಿಶಲ.

ಇದರಿಂದ, ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ ಸುಲಭವೆಂಬುದೆಂತೂ ಅದರ ಹಿರಿಯ ಅಷ್ಟೇ ಮಹತ್ವದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಭಕ್ತಿ ಪದ-ಕುಟುಂಬ ಹಳವೆ

ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಕುರಿತು ಹರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುವಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಆದಿ ಮಾವವನ ತನಕ ಹೋಗಿತ್ತು. ಪ್ರಸ್ಮಿತಿಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಅದರ ಅದ್ಭುತ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಕಂಡು ಮಾನವ, ಬೆವರಿ, ಅದಾಧಿಕಾರಾಂಭಾವಿ (ಗಾಳಿ, ನೀರು, ಬೆಂಕಿ, ಮಳೆ, ಇತ್ಯಾದಿ), ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರನಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಅವನಿಗೆ ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪರಾದರು. ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲ ಪಾತ್ರಾ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸುವಲ್ಲಿ ಪದ್ಮಪುಷ್ಪಾಳ ಒಂದುಮಾತು ಗಮನಾರ್ಹ: ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತೆಂದೂ ಕರ್ಣಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಪ್ರಾಕೀಣೀಕರಣವೂ ಬರುತ್ತದೆ. "ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯದೇಶೇ ವೃದ್ಧಿಂ ಕರ್ಣಾಟಕೇಗತಾ". ವೇದಕಾಲದಿಂದ ಭಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಕುರಿತ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯಯುದ್ಧತೆಯ, ಸಾಮಾನ್ಯ ೫೦೦೦ ವರ್ಷ ಹಿಂದೆಯೇ ಭಕ್ತಿ ಅವಿರ್ಭವಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಸಿದ್ಧೂ ನಾಗರಿಕತೆ, ಮೂವೆಯೊಂದಾರೊ ಸಂಶೋಧನೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಿವ, ಜಾಗ ದೇವತೆ, ವೃಕ್ಷ ದೇವತೆ ಗಳಾದಾಧನ ಇದ್ದಿತೆಂದೂ ಸರ್ ಜಾನ್ ಮಾರ್ಷಲ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಯೋಗಾಧ್ಯಾಪಕ ಕೂಡ ಆಗಲೇ ಪ್ರಬಲಿತಗೊಂಡುದರ ಸುಳುಪು ದೊರೆತಿದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿ ಪೂಜೆ ಇದ್ದುದಾಯೆ, ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಚೀನತೆ, ಸಂಚಾರ, ಜನಪದ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಮನುಷ್ಯ ಸ್ಮಾರ್ಥರು, ಮನುಷ್ಯನ ಮಟ್ಟ ನೊಂದಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯ ಪೂಜ್ಯ ಆಯಿತೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಸ್ಮಿತಿಯ ಮೃದುರಾಸ್ಯ-ಬೆಳದಿಂಗಳೂ, ವಿವಿಧ ದೃಶ್ಯ, ಋತುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಮಾನವ ಸಂತಸ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನು. ಅವನ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದೇನೀ ವೈವಿಧ್ಯ, ವೈಚಿತ್ರ್ಯ, ವೈಚಿತ್ರ್ಯ, ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ ಎಂದೆಲ್ಲ ಅನ್ನಿಸಿ ತುಮುಲ ನಡದಿರಲು ಸಾಕು. ಆ ಮಾನಸಿಕ ತುಮುಲ, ಅಂದೋಲನೆ, ಭಯ-ಭಕ್ತಿಗಳ ಉದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆಯಿತೆನ್ನು ಬಹುದು. ವೇದಯುಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಜ್ಞೆ-ಜಾಗೃತಿಗಳ ಮೈಯನಂತೆ ಹಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳ ದರ್ಶನ, ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿದೆ. ಪ್ರಸ್ಮಿತಿಯ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯ, ಚಿಂತನಬೆಳೆಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಕಾರಣೇ ಭೂತ ಅದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮುನಿ-ದಾರ್ಶನಿಕರು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅದನ್ನೆ ಅವರು ದೈವ-ಆದಿತ್ಯ, ಪಂಚಭೂತ ಗಣಧಿತತೆಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂದೆಲ್ಲ ಕರೆದರು. ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ, ರುದ್ರ, ವರೂಣ, ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಕುರಿತ ಸ್ಮೃತಿ ವೇದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ರುದ್ರನನ್ನು ಪೂಜಿಸಲೆಯೇ ಕೊಂಡಾದಿದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, "ಏತಂಸದ್ವಿಪ್ರಾಬಹುಧಾ ವದಂತಿ" (ಋಗ್ವೇದ-೧೬೪) "ಮಹತ್ವೇ ವಿಶ್ವೋ ಸಮಂತಿಂ ಭವಾವಂತೇ" (ಋ-೧೦-೧೫೬) "ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮವಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ", ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಭಕ್ತಿಯ ಪೋಷಣೆ ಇದೆ. ವೇದ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಗ್ನಿ, ವರೂಣ

ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ದೇವತೆಯನ್ನೂ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟ (Henotheism) ಎಂದು ಆರಾಧಿಸುವ ಹದ್ದಾಸ ಕಾಣಬರುವುದೆಂಬುದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹೀಗೆ ಬಹುಗಳಿಗೇಕರ ಮೂಲಕ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಭಕ್ತಿಯ ಹೊನಲೂ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಪ್ಯಗಾಂಧೀಯಾಗಿ ವ್ಯವಹಿಸುತ್ತದೆ. 'ರಹಸ್ಯವಿದ್ಯೆ' ಎಂದೆ ಉಪನಿಷತ್ತುನ್ನು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವೇದವಿದ್ಯೆಯ ಫಲರೂಪ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೆಂಬ ಆರ್. ವಿ. ರಾನವೆಯವರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ 'ವೇದಗಳ ಸಾಂಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದ ಭಕ್ತಿಯವೆ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ದಾರ್ಶನಿಕ ಆರೋಪದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದೆ' ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ರೂಪತಳೆದಿದೆ.

ಯಶ್ಯದೇವಿ ವರಾಭಕ್ತಿ | ಯಥಾದೇವಿ ತಥಾ ಗುಣಿ |

ತತ್ಕೃತೇ ಕಥಿತಾ ಯತ್ಕಾ ಪ್ರಕಾಶಾಂತೇ ಮಹಾತ್ಮನಾ ||

(ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತು : 6-5).

ಯಾರಿಗೆ ಸನ್ನ ಅಚಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ದೇವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯದೆಯೋ, ಅಂಥ ಧೀರಾತ್ಮನಿಗೆ, (ಇಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಿರುವ ಧರ್ಮಾಧ್ಯಾಯಗಳು) ತನ್ನಿಂದ ತಾವೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ "ಅಸತೋಮಾ ಸದ್ಗಮಯ | ತಮಸೋಮಾ ಜ್ಯೋತಿರ್ಗಮಯ | ಮೃತ್ಯೋಮಾ ಅಮೃತಗಮಯ" ಎಂಬ ಶಾಂತಿ ಮಂತ್ರ, "ಸಹಸಾವವತು ಸಹ ನೌಭವತು ಸಹವೀರೃಂ ಕರವಾವಹ್ಯಃ ತೇಜ್ವಿನಾವಧೀತವಸ್ತು ವಸಾವಿದ್ವಿಪಾವಹ್ಯೈ ಓಂ ಶಾಂತಿಃ ಶಾಂತಿಃ ಶಾಂತಿಃ" ಎಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಭಾವ ತನ್ನಂತಾನೆ ಸುಪ್ರಕಟ ಗೊಂಡಿದೆ.

ಭಕ್ತಿ, ಒಂದು ಆಂತರಿಕ ಅನುಭವ. ಆದು ಹೇಗೆ, ಎಲ್ಲಿ ಆರಂಭ ಆಗುವುದೋ ಹಾಗೂ ಹೇಗೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದೋ ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳೂ ಭಕ್ತಿಗೆ ಉನ್ನತಸ್ಥಾನವಿತ್ತಿವೆ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಪೂ. 8-5ನೇ ಶತಮಾನ, ಭಕ್ತಿ ಸೂತ್ರಗಳ ಕಾಲ. ಪಾಸಿನಿಯ ಭಕ್ತಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಕ್ತಿನದ ಪ್ರಯೋಗ, ಹಾಗೂ ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವತಾರಗಳ ಒಗ್ಗಯೋ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆಗಲೇ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.ಶತಮಾನ ಸಹ ಕೃಷ್ಣನು "ವಾಸುದೇವ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ (ವಾಸುದೇವಃ ಸರ್ವಮಿತಿ). ಗೀತೆ, ಭಕ್ತಿಯೋಗಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಲು ಗೀತೆ ಮೂರು ಪಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ : ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಯೋಗ. ಕೃಷ್ಣ, ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಭಕ್ತಿಗೇ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನ, ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಾತಸ್ತ್ಯವಿಲ್ಲ. "ಗಹನಾ ಕರ್ಮಣೋ ಗತಿಃ" ಎಂದೂ ಕರ್ಮ ಯೋಗವನ್ನು ಗಹನ ಅದರ್ದೊಂದು ತಿಳಿಸುವ ಕೃಷ್ಣ, ಭಕ್ತರ ವಿವಿಧ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು

ಪರಿವಾಸ ಸಾಹ್ಯ-ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ-ಭಕ್ತಿ ವೈವಿಧ್ಯ

ತಿಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ, ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವಂದನೆಗೊಟ್ಟಿದೆ. ಉಪನಿಷತ್ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಾದ ಗೀತೆ, ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ. "ಯೋವೇ ಭಕ್ತಃ ಸಮೇ ಪ್ರಿಯಃ", "ಸಮೇಭಕ್ತಃ ಪೂಜ್ಯತಃ" ಇತ್ಯಾದಿ ಭಕ್ತಿಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಡೀ ಗೀತೆಯ ಭಕ್ತಿಯ ಸಂದೇಶವಾಗಿದೆ.

ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ

ಭಕ್ತಿಯ ವರ್ತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ (ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಸು. 500) ಹೆಸರಿಸುವಂತಹವೆ ಆದರೂ, ಜೈನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಜನ್ಮಗಳ ಕೋಟಿಲೆಯ ಜಟಿಲತೆ, ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ನಿರೂಪಣೆಯ ಬದುಕಿಗೆ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಹಾಕಾರಿ ಆಗದ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಎದುರು ನಿಲ್ಲದಾದವೆಂದೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಪಾರಮಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಗಿಂತ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮತೀಯ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟು ನಿರೂಪಣೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಇವು ಜೀವಾತ್ಮರಿಗೆ ಸಮೀಪವೆಂದನ್ನಿ ಸುತ್ತವೆ.

ಇವರ ಸಂತರ ಸಾಧ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದು ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಪಾರಮ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಮೊಡದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಆಳ್ವಾರ್ ಹಾಗೂ ಶಿವಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ನಾಯನಾರ್‌ರವರನ್ನು. ಭಕ್ತಿಯ ಹೊಸಲು ಉತ್ಪರದೇಶದಿಂದ ಬಂದೂ ಜನರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದಂತೆ, ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ವೈಷ್ಣವ-ಶೈವ ಸಂತರಿಂದಲೂ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. ದೇವಭಾಷೆ, ಅರ್ಚನಾ ವಿಗ್ರಹದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಆಳ್ವಾರರು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ದೇವಾಲಯ ಭಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು, ಹಾಗೂ ಭಕ್ತರ ಒಕ್ಕೂಟದ ನೆಲೆಯಾಯಿತು.¹⁶

ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲ ಆಳ್ವಾರ್ ಸಂತರಲ್ಲಿ

ಭಕ್ತಿಯವುಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಭೇದವಿಲ್ಲೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದವರು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಆಳ್ವಾರರು (ಆಳ್ವಾರ್ ಎಂದರೆ, ಆಳುವವರು-ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುವವರು ಎಂದೂ ಅರ್ಥ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ವಿವಾಂಸರು). ಆಳ್ವಾರರ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಕುರಿತ ಭವಗವತ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕ ಹೀಗಿನ್ನೂತ್ತದೆ :

ಕಲಿಖಲಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ ನಾರಾಯಣ ಸಾರಾಯಣಾಃ |
 ಕೃಷ್ಣಾತ್ಮಜನಾಥಾಃ ದ್ರವಿದೇಶಂ ಪ ಭೂರಿಶಃ |
 ಪಾಪುಪುರ್ಣಿ ಸರೀ ಯುಕ್ತ ಕೃತಮಾತಾ ಪರಾತ್ಪತೀ |
 ಕಾಮೇಶ ಮಹಾಭಾಗಾಪ್ರತಿಪಾಶ ಮಹಾಪದೀ ||

ಇಲ್ಲಿ ಉಕ್ತಗೊಂಡಿರುವ ಎಲ್ಲ ಪದಗಳ ಹೀರದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ ಆಳ್ವಾರ್ ಸಂತರಿಂದ, ಅನಂತರ ಬಂದ ಭಗವದ್ಭಾವನಾಜರು ಸ್ಕೂರ್ತಿ ಪಡೆದದ್ದು ಸಂಸ್ಕೃತ. ಮುಂದಿನದು ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಸ್ತುತ.

ಅಲ್ಪಾರ್ಥದ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಅನ್ಯಾದ್ಯತವಾದದ್ದು, ಅನನ್ಯವಾದದ್ದು ಕೂಡ. ಹಿಂದಾದದ ಆಕಾರ ಉಪಕಾರ ಮುಕಾರ ಇತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅನಾದಿ. ಉಪಕಾರ್ಯ, (ನಿಜ ಗಾಗಿಯೇ), ಮಹಾನ್ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನುತಿಸಿದರು ಅಲ್ಪಾರರು. ಪರಿ ಪರಿಯಾಗಿ ಪಾಡಿ, ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮೀದವನ್ನೂ ತುಂಬಿದ ಭಕ್ತರು. ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿಮಂಥದ ಪಥದಲ್ಲಿ "ಶರಣಾಗತಿ" ಅಥವಾ "ಪ್ರವೃತ್ತಿ"ಯನ್ನು ತಂದವರು ಅಲ್ಪಾರರು. "ಅನ್ಯಥಾ ಶರಣು ನಾಸ್ತಿ ತ್ವಮೇವ ಶರಣುವಮಿ", ಎಂಬುದು "ಸರ್ವಧರ್ಮಾನ್" ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಮಾಮೇಕಂ ಶರಣು ವತ್ಸ" ಎಂಬ ಭಾವ ಆವರಿದು.

ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿಮಂಥಕ್ಕೆ ಪದೇ ಪದೇ ಅಡ್ಡಿ, ಧಕ್ಕೆ ತುಂಬಿದ್ದು ಇಸ್ಲಾಂ, ಧರ್ಮ (ಕ್ರೈಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮವೆಂದೆ ಕರೆದರು) ದ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ದಂಭಾಧೀಶರು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾದ ದೇವಾಲಯ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಲಾತ್ಕಾರದ ಮಹಾಂತರ, ಇಂಥ ಕುಸ್ಮತ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವರ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಮನವನಾದಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಇತಿಹಾಸವೆ ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಇಸ್ಲಾಂ ವಿರುದ್ಧ ಸೂಚಿ, ಸ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು.

ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವ ಒಂದೇ ಆದರೂ ಅನುಭವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ವಿವಿಧ ದಾರ್ಶನಿಕರು, ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭಕ್ತಿಯ ಕುರಿತು ಪರಿಚಿತವಾದ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮೂಲಕ ನಾವು ಪರಿವಾಸದ ಭಕ್ತಿ ವೈವಿಧ್ಯದತ್ತ ಗಮನವೀಯಬಹುದು.

ಭಕ್ತಿ ಎಂತರೇನು ?

ಭಗವಂತನಿಗೂ, ಭಕ್ತನಿಗೂ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಅವಿನಾ ಸಂಬಂಧವೆ ಭಕ್ತಿ. ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮ ನೆಡೆಗೆ ಪುರಿಯುವ ನಿರಂತರ ನಿರ್ವಾಣ ಜ ಪ್ರೇಮ ಪ್ರವಾಹವೇ ಭಕ್ತಿ. ಭಕ್ತಿ ನೆನಿಸಿಕೊಂಡಾತ ತಾನು ಕಂಡು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಅನನ್ಯ (ಇದರಿಂದ ಭಕ್ತಿ-ಭಗವಂತರ ನಂಬು, ಶಾಶ್ವತ ಆಗುತ್ತದೆ.) ಪ್ರೀತಿಯೆ ಭಕ್ತಿ. ರಾಮಾನುಜರ ಅಭಿಮತದಂತೆ ಜ್ಞಾನ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಭಕ್ತಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿ ಹೊಂದಿರಬೇಕು-ಭಕ್ತಿ ರೂಪವೆ ಜ್ಞಾನ, "ಶೇಮುಷಿ ಭಕ್ತಿಯೂಪಾ" ಎಂದೇ ತಿಳಿಸಿದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕುಲತೀವಿರ ಅಲ್ಪಾರರ ಮುಕಂಡವನೂ ಸ್ತ್ರೀಶಕ್ತವ ಒಂದೆ ಕೆನ್ನೀರ ಅವರ ಭಕ್ತಿಭಾವ ಕುರಿತು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವುದನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ :

ಶಾಸ್ತ್ರ ಧಕ್ಕೆ ಶವಕುನಿಲಯೇ ಸೈತ ಕಾರೋವರ್ಷೀಗೇ
 ಯದ್ಯದ್ಯವ್ಯಂ ಭವತು ಭಗವತ್ ಭಾರ್ತ ಕರ್ಮಾಗುರೂನು |
 ಯಾತತ್ಪಾಠ್ಯಂ ಮಮ ಬಹುಮತಂ ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಂತರೀತಿ |
 ತ್ವತ್ಪಾದಾಂಭೋರುಹ ದುರ್ಗತಾ ನಿಜಲಾ ಭಕ್ತಿಯು ||

ಇಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಕ್ತಿಗೆ ಇತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಭಕ್ತ ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಭಕ್ತಿ

ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರವ ಭಕ್ತ ಎಂಬ ಧಾತು ಅಶ್ರಯವೂ, ಪೂಜಿಸು, ಎಂದೆಲ್ಲ ಅರ್ಥ ವೀಯುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನಿಗೆ ನಿವೇದಿಸುವ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಅನ್ನರೂಪ ವೆಂದೂ ಅರ್ಥ. ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ದೇವರ್ಷಿಗಳಾದ ನಾರದರು ಸಾಭಕ್ತಿ: ಕಷ್ಟ ಚಿತ್ತರಮಾ ಪ್ರೇಮರೂಪಾ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಪ್ರೇಮ ರೂಪವೇ ಭಕ್ತಿ. ಅದು ಅಮೃತದಂತೆ ರುಚಿಕರ ಹಾಗೂ ಅನಂದದಾಯಕ ಅದನ್ನು, ಕಾಂಡಿಲ್ಯ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿನ ಅತ್ಯಂತ ಅನುರಕ್ತಿಯೇ ಭಕ್ತಿ. Love of God with exceeding affection (Fondness) "ಸಾಭಕ್ತಿ: ಪರಾನುರಕ್ತೀಶ್ವರಿ:" ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲ. ಅದು ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧಕ. ಇಂಥ ಭಕ್ತಿ ಅನಿರೂಪನೀಯ. ಆ ಪ್ರೇಮನಿಂದ, ಮೂಕ ಸಿಹಿ ಯನ್ನು ಸವಿದಂತಹ ಅನುಭವ. (ಅನಿರೂಪನೀಯಂ ಪ್ರೇಮಾತ್ಮರೂಪಂ : ಮೂಕಾನುರೂಪವತ್) ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ, ಪರಿಹೀಲನಗಳ ಇವೆ. ಇವುಗಳು ನಮ್ಮ ಪರಿದಾನ ಆಂದೋಲನದ ಭಕ್ತಿ ವೈವಿಧ್ಯ, ದೈಹಿಷ್ಠ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿ ಯಿಂದಲೂ ಗಮನಿಸಲು ತಕ್ಕವನ್ನಿಸುತ್ತವೆ.

ಭಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ಛಾವ ಅರ್ತಧಾವ ಇತ್ಯಾದಿ...

ನಿತ್ಯಸಂಬಂಧ, ಪ್ರೇಮದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಜೈವಮಯವಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನತ್ತ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಪ್ರೇಮವೇ 'ಭಕ್ತಿ'. ಹೀಗೆ ಉಗಮವಾಗಿ, ಬೆಳೆದು, ಪರಿಯುವ ಭಕ್ತಿ ಗಾಢ ಅದಂತೆ, ದೃಢ ಅದಂತೆಲ್ಲ, ಭಕ್ತನ ಮನಸ್ಸು ಯಾವಾಗಲೂ ದೈವಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥ ಆದ ಕಾರ್ಯವನ್ನೆ ಮಾಡಲೆಳಸುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆ : ಭಕ್ತಿ ತನ್ನನ್ನು ಹಾನಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಾವಿಲ್ಲಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವರಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಾಗಲೇ ಈ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಆರವಾಗತಿ. ಯಾವುದೂ ಒಂದು ಘಳಿಗೆ, ಒಂದು ಸಂದರ್ಭ, ಸನ್ನಿವೇಶ ದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಇದು, ಭಕ್ತನ ಬದುಕನ್ನ ಪೂರ್ತಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಲ್ಲುದು. ಕನಕದಾಸರು, ಪುರಂದರದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು, ಕರ್ಣಿಯದಾಸಪ್ಪ (ಶ್ರೀರವಿಕಲ-ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರ ಹಿನ್ನೆರಗಿ ಅನಂತರ ಪ್ರೇಮದ್ವಂದಿತ್ಯಾಚಾರ್ಯ, ಭಲಶ್ರುತಿ ಬರೆದವರು) ನವರು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಪರಿದಾಸರ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಲ್ಲವೆ ? ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ತುಳುನಾಡಿನಿಗೆ ಹೊದಿಕೆಯ ಗುರು ಅಗಲಿಲ್ಲವೆ ? ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟೂ, ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ಒಂದ ನಾಡಾದ ಎರಡು ಮುಖಗಳಿದ್ದ ಹಾಗೆ.

ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಭಾಗತ್ಯಾತ್ ಭಕ್ತಿಜ್ಞಾನಸಮೀಕಾರಣಿ !

(ಅನು. ನ್ಯಾ. 3-4).

ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿಯ ಒಂದು ಅಂಶ, ಭಾಗ | ಜ್ಞಾನದ ವಿಶೇಷವೆ ಭಕ್ತಿ | ಭಕ್ತಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಅಗತ್ಯ | ಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ರೂಪ ಭಕ್ತಿ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲದೆ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ಅಶಕ್ತ. ಯಾವ

ವಿಚಾರವನ್ನೇ ಆಗಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ, ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರೀತಿ, ಅಸೆ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯವು ಇನ್ನೂ ನಿಜಕ್ಕಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಪ್ನಗೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯ ಭಕ್ತಿಯ ಅನೇಕ ಹಂತಗಳನ್ನು ಅರಿತಾಗೆ | ಭಕ್ತಿ, ಪಕ್ಕಭಕ್ತಿ, ಮಹತ್ವ ಪರಿವಕ್ತ ಭಕ್ತಿ. ಇವೇ ಆ ಹಂತಗಳು.

ಭಕ್ತಾ ಜ್ಞಾನಂ ತತೋ ದೃಷ್ಟಿಸ್ತತ್ಕೃತಾ |
ತತೋ ಮುಕ್ತಿಸ್ತತೋ ಭಕ್ತಿಃ | ಸೈವ ಸ್ಯಾತ್ ಸುಖರೂಪಿನೀ ||

(ಅಣು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ)

ಭಗವಂತನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ, ಭಕ್ತಿಯ ಮಟ್ಟವೂ ಏರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಭಗವಂತನ ಅಧೀನರು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಅರಿವು ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಜ್ಞಾನ ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಇತಿವಿಂತಿಯ ಪರಿಧಿ, ಪರಿವಿಂತಿಯಂತಿಹು, ಅಲ್ಲದೇನೂ ಇರದೆ, ಅಂತ್ಯವ ಕಾಣದೆ, ಮೇರೆಯನರಿಯದ ಅವಿಂತದ, ಅಪ್ರಮೇಯಂತಿಯ ತಿಳುವು ಪದೆಯಲು ಸೃಷ್ಟಿಸುಖವೇ. ತನ್ನದು ತಿಳುವು, ಕಾರ್ಯ, ಎಲ್ಲ ವೀರ್ಯ, ಪರೀಕ್ಷಾ ಕಲ್ಪವು ಕಾಲದ್ದು ಎಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅರಿವುಬಂದಂತೆ, 'ನಾನು, ನನ್ನದು, ನಾನೆ ಮೂಡಿದ್ದು' ಎಂಬ ಅಹಂಭಾವ ಅಳಿಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ, (ಅಹಂವೂರ ತನ್ನೇ ಪದಾಂಭೋಜನಯ್ಯಾ ಪೃಷ್ಠಾಂಭೋಜನಯಾ ಗತ್ಯ ಸೇವಾಂತರೋಮಿಂ) ದೈವಕ್ಕೆ ತಲೆ ಬಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೇವರು ಒಪ್ಪಿನಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲದೆ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮುದಾಯದ ಅದ ಸಮಾಜದ ದೇವರಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದ ಅನೇಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅನ್ನಿಸಿ ಕೊಂಡವರ ಅನೇಕರ ಅಹಂಕಾರ ತೊಡೆಯುವ ಜ್ಞಾನ ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸ್ಥಳವೆ, ಸಮಾಜ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಾಪಾಡುವ ಸ್ಥಳವೆ ದೇವಾಲಯದ ಕಲ್ಪನೆ. ಅದು ದೇವತಾಲಯ-ಅಮಿತ ಚೇತನವೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ ಅಲ್ಲಿ. ಅವನು ಸಕಲ ಗ್ರಹಣುಲ, ಪರವಣ್ಯ, ಅವಿಂತ, ಅಪ್ರಮೇಯ, ಅನುಪಮ, ಅವನೇದುರು ಮನುಷ್ಯ ಜೀವ ಮಿತ, ಇದೇ ಭಕ್ತಿಯ ಮಟ್ಟ.

ಭಕ್ತಿಯ ಸ್ವರ-ಪರಿವಕ್ತ

ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ರಾಗಗಳು (ವಿಚಾರವೆಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ), ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿದಂತೆಲ್ಲ, ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. ಆ ದಿವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನಹರಿದಂತೆ ವಿವೇಚನೆಯ ಹಕ್ಕಿ ಎಂದಂತೆ, ರಾಗ ಅಳಿಯುತ್ತ, ಭಕ್ತಿಭಾವದ ಉದಯ-ಬೆಳಕಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯಕವಾಗಿ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನ ಲಭಿಸಿದಾಗಲೇ ಅದು "ಪರಿವಕ್ತ ಭಕ್ತಿ" (ಹಿಂದೆ ತಿಳಿದ ಭಕ್ತಿ ವೈವಿಧ್ಯ) ಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಪರಿವಕ್ತ ಭಕ್ತಿಯ ಅಮೆಕ್ಕೆ ತಲುವಿದ ಭಕ್ತಿ ಇಹಲೋಕದ ನೆಪ್ಪರತೆ, ಸಂಸಾರದ ಕ್ಷುಣ್ಣತೆ-ಭೋಗದ ನಿಷ್ಕಾರತೆ, ಬಂಧನದ ಜಟಿಲತೆ-ತೊಡರಂ, ಕರ್ಮ ಕೋಟಲೆ ಎಲ್ಲ

ವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ತಾನು ಕೇವಲ ಭಗವಂತನ ಕಿರಣವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. (ತೃದ್ಯತ್ವ ಭೃತ್ಯ ಪರಿಚಾರಕ ಭೃತ್ಯ ಭೃತ್ಯಸ್ಯ ಭೃತ್ಯ ಇತಿವಾಣ ಸ್ಮರಣೋಪನಾಥ : ಶ್ರೀ ಕುಲಕರ್ಣಿವರ ಅಭ್ಯಾಸ್-ಮುಕುಂದಮಾಲಾ ಸ್ತೋತ್ರ) ಅಥವಾ ವಂದ್ಯದಂತ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ತಾನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ವನಾತ್ಮ, ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ ತುಂಬ ಮಿಥ ಆದದ್ದೆಂಬ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಯೆ ಆಗತಕ್ಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ, ತಾನು ಪರತಂತ್ರನಿಂಬ ಅರಿವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯುವುದು, ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಒಂದಾಗಬಿಡದಾಗ ವನಾತ್ಮ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಆದ ಜೀವಾತ್ಮರು ಬಿಂಬರೂಪಿ ಸರ್ವತಂತ್ರನ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅವಲಂಬಿಸಿದಂತಾರೆ. ನೆರಳು ಮೂಲವನ್ನು ಹೋಲುವಂತೆ ಜಾಗೂ ಮೂಲದ ಇರವಿನ ಮೇಲೆ ನೆರಳು ಅವಲಂಬಿಸುವಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಜೀವಾತ್ಮರು ಅನಿವಾ ಸಂಬಂಧ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಪರ ವೈಚ್ಛಿಧ್ಯಭಾವ, ಜಾಗೃತಿ, ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಜೀವರ ಮೇಲೆಯೆ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಒಂದಾಗಬಿಡುವಿಕೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು "ಮಂಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನ"ವೆಂದೂ ಕರೆದರು. ಮಂಹಾತ್ಮಜ್ಞಾನವುಂಟಾದೊಡನೆಯೆ ಭಕ್ತಿ ತನ್ನ ಭಕ್ತಿ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಪಾತ ತಲುಪುತ್ತಾನೆ. ಭಕ್ತಿಯೆ ಭಾಗವತ ಒಂದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಹಾಗೂ ವೈಷ್ಣವಾಗಮಗಳಿಂದ ಮಂಹಾಭಾರತ, ಗೀತೆಯೂ ಅಷ್ಟ ಇವುಗಳ ಪ್ರಕಾರ, ಭಕ್ತಿ ದ್ವಿಮುಖಿ ಆದುದು | ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತೂ ವಿರಕ್ತಿ.

ಭಕ್ತಿ ದ್ವಿಮುಖ : ಭಕ್ತಿ-ವಿರಕ್ತಿ

ವಿರಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಉದಾಸೀನ ಭಾವನೆ ತಳೆವುದೆಂದಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಿಯ ಅಪಲಯದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತಿ : ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪ್ತ, ಪ್ರಪಂಚ ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ. ಕ್ಷಣಿಕ ಲೋಕ ಸುಖಲೋಲುವವಾಗದೆ ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಬಿಟ್ಟಂತಹಿ ಮನಾತ್ಮಮೆ ವಿರಕ್ತಿ ಸಾಧ್ಯ. (ಅಹಿಂಸಾ ಸತ್ಯ ಅಸ್ತೇಯ ಖ್ಯಾತರೈ ಅನ್ಯಗ್ರಹ ಶರೀರ ಶ್ರಮಃ ಸ್ವಾದಾ ಸರ್ವಾತ್ ಭಯೋರ್ವಿರೋಧನ ಮಂದೇ ಗೀತೆ ವ್ರತ ವಿಧಿ-ಈ ದಿವೆಯಲ್ಲಿ) ವಿರಕ್ತಿ ಕೇವಲ ಹೊರತೋರಿಕೆಗೆ ಅಲ್ಲ : ಅಂತರಿಕವಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕು.

ಮದಯಾ ದಿವಕಾಂಕೇ ನಿರಾಪಾಕ್ಯ ದೇಹಿತಃ |
 ರಸಮ್ಯಗಂ ರಸೋವ್ಯಸ್ಯ ಮಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಿವರ್ತತಃ |

ವಿರಕ್ತಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೇರಿದಂತೆ, ಇಪದಿದೆಯ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೂ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪರಿದಾನರು ದೈವಪ್ರಸಾದದ ಮಹತ್ವ ಅರಿತು, ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬರಿಸಿದ್ದಾರೆ-ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆ, ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ. ಇದೇ ಅರ್ಥಭಾವ-ಇದೇ ಪರಿದಾನ ವಾಚ್ಛಿಯವೆ ಉಪನಿಷದ್ಭಾಗಿಗೆ ನಿರರ್ತನ. "ಯಂದೇದ್ವೈಪ ತೃಣಂತ ಕೇನಲಭ್ಯಃ ತಸ್ಯೈವ ಅತ್ಯಾ ವಿಮೃಣಾತೀ ತನೂಂ ಸ್ವಾಮ್" (ಕೋಪನಿಷತ್ಪು) ಇದು ಭಗವತ್ಪ್ರ

ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಭಕ್ತಿ, ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಮೋಹ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ತಲುಪಿದ ಭಕ್ತ-ವಿರಕ್ತ, "ಪ್ರಾಣಿ, ಬುದ್ಧಿ, ಮನ, ಆತ್ಮ, ಐಕ್ಯರೂಪ, ಎಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಪ್ರಿಯವಾಗುವುದೇ ವಿವಿಧ ಅಪನಿಗಿತ ಪ್ರಿಯ ಮತ್ತು ದೇವತೆಯಾದ" ಎಂಬ ಪಂಚಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭೇದ

ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗೌಣಭಕ್ತಿ, ಪರಾಭಕ್ತಿ ಎಂದೂ ಎರಡು ರೀತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಹೊರಗಿನ ಆಚಾರ, ಎರಡನೆಯದು ಮನಸ್ಸು ಭಕ್ತಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವುದು. ಗೌಣಭಕ್ತಿ ಎರಡು ವಿಧ. ಗುಣಭೇದ, ಅರ್ತಭೇದ. ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರೇಮಮಯ ಅದಕ್ಕೆ ಅದರೂ ಆ ಪಂಚ ತಲುವದ, ಅದರ, ಆ ಪಂಚ ತಲುವಲು ನೆರವಾಗುವುದು ಹೊರಗಿನ ಆಚಾರಗಳು. ಗೌಣಭಕ್ತಿ ಮಂತ್ರ, ಮೊದಲ ರೀತಿ : ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸಿಕ, ತಾಮಸಿಕ. ಸಾತ್ವಿಕ ಭಕ್ತಿ ಸರ್ವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಂದ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವಭಾವದ ಭಕ್ತ-ಕೇವಲ ಶುದ್ಧವಾದ ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ರಾಜಸ ಸ್ವಭಾವದ ಭಕ್ತ, ಯಾವುದಾದರೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಫಲ ಬಯಸುವವ : ತಾಮಸಿಕ, ಅಜ್ಞಾನ ಜನ್ಯ, ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾದಷ್ಟು ವಾದಕ್ಕೆ. ಆದಂ ಭಕ್ತಿಯ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಕಳೆಗಿನ ಮೆಟ್ಟಿಲು.

ಅರ್ತಭಾವ ಮೊದಲ ತೆರನಾದ್ದು : ಜಿಜ್ಞಾಸು, ಅರ್ತ, ಅರ್ಥಾರ್ಥಿ. ಇದನ್ನು ಗೀತೆಯ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ, ಹೋಗುವಂತ, ತಿಳಿಯಲು ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನೇ ಜಿಜ್ಞಾಸು. ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಬಿಟ್ಟನಾಗಿ, ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಪಡೆಯಲು ದೇವರ ಮೊರೆ ಹೋಗುವಂತ ಅರ್ಥಾರ್ಥಿ. ಉಳಿದವನು ಅರ್ತ. ತನ್ನ ದುಃಖ ಪಡೆದಾಗ ದೇವರ ಮೊರೆ ಹೋಗುವಂತ. ಇವರೆಲ್ಲ ಕ್ರಮೇಣ ಭಗವಂತ ನನ್ನ ಪ್ರೀತಿಸಲಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಿನೇ ದಿನೇ ಆ ಪ್ರೀತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಗಾಢ ಅದಂತೆ, ಅದರೂ "ಪರಾಭಕ್ತಿ"ಯ ಪಂಚವೇರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವಭಾವದ ಭಕ್ತಿ. ಈ ಭಕ್ತಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜ್ಞಾನವನ್ನೆ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅದರ, ಒಂದು ಮರವೆಂಟಿಲ್ಲ. ಪರಾಭಕ್ತಿಗೆ ಗೌಣಭಕ್ತಿ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಗೌಣಭಕ್ತಿಯ, ಪರಾಭಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧಕ.

ಭಕ್ತಿ, ಮಂತ್ರಿಯಂತೆ ಭಕ್ತ ನಡೆಸುವ ಸಾಧನ, ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ, ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧನಿಗೆ ತ್ರಸೂ, ಮನನ, ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನೆ, ದಾನ, ತಪಸ್ಸು, ಯಜ್ಞ-ಯಾಗ, ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವು ಮಾರ್ಗಗಳಿಗಾಗ್ಯೂ ಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯಪ್ರಸಾದ ಒದಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೇ ಮೂಲ ಸಾಧನ.

ಯದಿಭವತಿ ಮನುಷ್ಯೋ ಭಕ್ತಿಸಾಧನವನಂದ್ಯಾ

ನಿಲವತಿ ಪರಮಾತ್ಮೇ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಮ್ಯಾನ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮೀ 1...

ಮಂತ್ರಿಯೂ ಭಕ್ತಿಯೂ ವಾಸಿ! ಇದು ಭಕ್ತಿಯೂ ಮಹಿಮೆ! ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೂ ಭಕ್ತಿಯೂ ಮಹತಿ ಯನ್ನು ಮಂತ್ರಕುಂದದಿಂದ ಸಾರಿದ್ದಾರೆ : "ಜ್ಞಾನೀತು ಅತ್ಯೈವ ಮೋಮತು..." "ಜ್ಞಾನಿಯೂ ನಾನೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ಮತ", ನೀತೆ ಮತ್ತೆ ಈ ದಿನ ಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಂದಿದೆ :

ಭಕ್ತ್ಯಾ ಮೂರುಭುಜಾಂತಿ ಲಲವಾನ್ಯಸ್ತು ಸ್ತುತಃ |
 ತತೋ ಮೂ ತತ್ಪತೋ ಜ್ಞಾತ್ಯಾ ವಿಶೇ ತದಂತರಂ |
 (ಅ.18 ಶ್ಲೋಕ 55)

"ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ನಾನು ಯಾರೂ, ಎಂಥವನು ಎಂಬುದನ್ನು ತತ್ಪತಃ ಆರಿಸಿ ಅವನು ಮೂಂದೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸಾಯುವೆ, ಪವನ"ಕೆಂಬುದೇ ನೀತಾಚಾರ್ಯನ ಅಭಿಮತ. ಅದ್ದರಿಂದ "ತೃ ಮೋಪ ತರಣಂ ಗತ್ಯಃ" ಎನ್ನುವುದು. ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತರಣಾದರೆ, ಅವನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಪರಮ ಶಾಂತಿಯನ್ನೂ, ಶಾಶ್ವತ ಪದವಿಯನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಇದನ್ನೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಪಾಡುವ ಸೊಬಗೇ ಬೇರೆ :

ಭಕ್ತೀನು ತಕ್ತೀನು ಮುಂದೆ |
 ಮಂತ್ರಿಯ ಲಲವುವವಗೆ

ಶ್ರೀಪುರಂದರರಾಜರಾದರೂ "ಮಂತ್ರಿ ಪದವುದಕೆ ಪುರಂದರ ವಿಲಲನ ಭಕ್ತನಾಗುವುದೇ ಸಾಕ್ಷಿ || ಎಂದೂ, "ಭಕ್ತಿಯಲಿ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರವಿಲಲನ ನೆನೆದರೆ ಮಂತ್ರಿ ಸಾಧನ" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಭಕ್ತಿಯೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಎಷ್ಟೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಭಕ್ತ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಕಾಣುವುದು ಭಗವಂತನನ್ನೆ. ಸುಖಕ್ಕೆ ಕುಗ್ಗದೆ, ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗದೆ, ದುಃಖಕ್ಕೆ ಅಂಜಿ ಅಳುಕದೆ, ಎಲ್ಲ ಒಂದೇ ಎಂದು ಭಾವಿ ಸುವ ಸ್ಥಿತವನ್ನೂ ಲಕ್ಷಣ ಅವನಲ್ಲೆರುತ್ತದೆ.

ಮೋಹವನುದ್ವಿಗ್ನವಾಃ ಸುಖೇನು ವಿಗತ್ಯಂತಃ |
 ವಿಲರಾಗಭಯ ಕ್ರೋಧಃ ಸ್ಥಿತರೀಮೂನಿದುತ್ಪತಃ |
 ಯಃ ಸರ್ವಾಪ್ರಸಭ್ಯೇತತ್ಪ್ರತ್ಯಾಪ್ಯತೇಭಾ ತುಭಂ |
 ಪಾಧಪಂದಕಿ ಕರ್ಮಿಣ್ಯಾ ತಸ್ಯ ಪುಣ್ಯಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ ||

ಇದು ಭಕ್ತನ ವೈಷಸ್ಯಭಾವ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ "ಪದ್ಮಪತ್ರ ವಿವಾಂಭಸಾ" ರೀತಿ ಸಂಸಾರ ವಿಹಾರದ ಸ್ಥಿರತೆ ಅವನ ಚಿತ್ತದ್ದು. ಎಲ್ಲವೂ ಹರಿಪ್ರೀತಿಯೆಂಬುದೇ ಅವನ ಜ್ಞದ್ಧತೆ. ಇಂಥ ಭಕ್ತ ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಹಾಗೂ ಪದ್ರವಶಾಸ್ತ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದವನು,

ಭಾಗವಂತನನ್ನು ದರ್ಶಿಸಿ, ಭಕ್ತಿಯ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದ ಅನುಭಾವಿಯೇ ಮೇ
ಭಾಗವತರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಲ್ಲೇಖ ಆಗಿದೆ :

ಜಾಗ್ ಗದ್ದೆನಾ ದ್ರವಣಿ ಯಸ್ಯ ಚಕ್ರಮ್ |
ರುದ್ರಭಾಕ್ಷಣಂ ಪಶತಿ ಕೃಷತ್ ಚ |
ವಿಶ್ವಾ ಉದ್ಭಾವಯತಿ ಸ್ಮೃತ್ಯೇವ ಚ |
ಮದ್ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತೋ ಭುವನಂ ಪುನಾತ್ |

ಕಾಲ ಗದ್ದೆದೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಮನಸ್ಸು ಕರಗುತ್ತದೆ, ಕಣ್ಣು ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ, ಅನಂದಾಃ
ಭರಿಯುತ್ತದೆ. ತನಗೆ ತಾನೇ ನಗು : ಲಜ್ಜೆ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. "ಮೋಕ್ಷಬಂಧುರೇ
ವ್ಯರೋ" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯ ಭಕ್ತನ ಲಕ್ಷಣ ಅವನದ್ದು ಇಂಥ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ
ಭವನವನ್ನೇ ಪಾವನಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಭಕ್ತಿಯ ಅನುಭವ

ಇಂಥ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅನಂದ ಅನುಭವಿಸುವ ಭಕ್ತನನ್ನು ಕಂಡರೆ, ಭಗವಂತನ
ತಂಬ ಸ್ತೋತಿ. ಒಂದನ್ನೂ ನೆವರೊಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ :

ಮನ ಮನ ಬೆರೊದ್ದಿ ತರುಣಗದಿದ್ಧರ
ಸೋಕವೆದ್ದಿ ಪುಳಕಗಳು ಮೊದ ಮೊಮ್ಮದಿದ್ಧರ
ಕೂಡಾಗುತ್ತೊಲಾಗಳು ಸಂದಿಯದೊಡ
ನುಡಿದ್ದಿ ಗದ್ದೆದೊಳು ಪುಣ್ಯದೊಡ
ಕೂಡಲವಾಗಮದೊಡ ಭಕ್ತಿದೊಡ ಚಕ್ರ
ಎನ್ನೆದ್ದಿ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಕೂಡ ಕೂಡೊ

ಇದೇ ರೀತಿ ವ್ಯಾಸರಾಯನವರು ಒಂದು ಕೃತಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಭಕ್ತಿಪರವಶವಾಗಿಸುತ್ತದೆ :

ಕೂಳು ಬೆರುವನು ನೋಡಿ |
ಕೂಳುಗಳು ಪಾರುತಿಯ ಕೀಳಿ |
ಹೀಗದ ನಾಪಾಪ ಪದ ನನಿ ಸವಿಯುತ್ತ ಪ |
ದೂಳ ಮುಡುಕಿಸಿದನೊ ರೋ |
ಮೂಳು ಪುಳಕವಾಗಿ ರೋ |
ಕೂಳ ಕುಡುಕುಳು ಮೂಳುಗೆ ಮೈಯವ್ವಿ ಕೊಟ್ಟುತ್ಸ
ಅಗದ ಮರಿದಾಪೊದಿ |
ದೂಳ ಮುಡುಕಿದ ಸಾಲದ.....ಆಡಿಕೃಷ್ಣರಾಯ

ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಸಾಧನೆಗೆ ಚಕ್ರವರು-ದೂಡ್ಡವರು, ಹೆಣ್ಣು-ಗೆಣ್ಣು, ಬಡವ-ಬಡ್ಡಿವ, ಯಾವುದೇ ಭೇದ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಕಾಲ-ಸ್ಥಳಕ್ಕೂ ಭಕ್ತಿ ಎಡಾರಿಲ್ಲ. ಅದು ಕಾಲಾ ಶೀತ, ಸ್ಥಳಾಶೀತ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೂಡ ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲ ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗ. ಅದರ ಸಾಧನೆಗೆ ವರ್ತಮ್ಯ ಮಂಪ್ಪಿ, ವಯಸ್ಸಿಲ್ಲ. ತರಳವುಹ್ಯಾದ, ಬಾಲಕಧ್ವಾನ, ಭೀಷ್ಮ ರುಕ್ಮಾಂಗದ, ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ ದ್ರೌಪದಿ, ಸಂತ ಸಮೀಪಾಯಿ, ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ದಾಸ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಪುರುಂದರದಾಸರೊಂದೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ".....ವರವೇ ಕಾರಣವಲ್ಲ ಪರಿಭಜನೆಗೆ ಅರಿತ ಸಜ್ಜನರೆಲ್ಲ ಕೇಳಿ ಸಮ್ಯಖಿದಿ"

ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಹೀಗೆ. ಸಾಗಿದಷ್ಟೂ ಅನಂತವೆ ಎಂದನೊದರೂ ವಿಸ್ತಾರದ ಭೀತಿಯಿಂದ, ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನದ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಮೊಟಕಾಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದರ, ವಿವಿಧ ಮತ ಪ್ರವರ್ತಕರು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ನೀಡಿರುವ ನಿರೂಪಣೆ ಜಾನ್ಯ ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ನಿರೂಪಣೆ ಬಹು ವಿಸ್ತಾರ ಆಗಿದ್ದರೂ, ಮಂಪ್ಪಿವಾದವುಗಳನ್ನು ವಗಾತ್ರೆ ಪರಿಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಕುರಿತಂತೆ, ದೇವರಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ನಿಷ್ಠಾಭಾವ್ಯವು, ಪರಮ ಚೇತನದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯಾಗಿ ಸ್ನೇಹ ಇರಿಸಿಕೊಂಡುವುದು ಭಕ್ತಿ ಎಂದನೊಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

- ರಾವಣಾಯಾಣ : ಅಧಿಕ ವಶಾನ್ಯ ವಿಷಯಃ ಸ್ನೇಹಃ | ...ಉತ್ಕೃಷ್ಟೇ ಪ್ರೀತೀಃ...
- ರಾವಣಾನುಜ : ಸ್ನೇಹಪೂರ್ವಕಂ ಅನುಭಾಸನಮ್
- ಮದಾಂತಕೇಶಿಕರು : ಮಹನೀಯಂ ವಿಷಯಃ ಪ್ರೀತೀವಃ |
ಸ್ನೇಹಪೂರ್ವ ಅನುಭಾಸನಮ್ ಇತಿ
ಪ್ರೀತೀರೂಪಾವನ್ನ ಸ ವಿವ ಭಕ್ತಿಯೋಗಃ |
- ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಾರ : ಮಹಾಪಾತ್ಯಾಚ್ಚಾನ ಪೂರ್ವಾಸ್ತು ಸಂದೃಢಃ | ಸರ್ವತೋಧಿಃ
ಸ್ನೇಹೋ ಭಕ್ತಿರಿತಿ ವ್ಯೋಕ್ತಸ್ತಯಾ ಮುಕ್ತಿಯೋಚ್ಯತಾ |

ಇದು ವಿವಿಧ ಕಾವ್ಯ, ಮತಾಚಾರ್ಯ, ದಾರ್ಶನಿಕರ ಭಕ್ತಿಯ ನಿರೂಪಣೆ. ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ದೈಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಾನ್ಯ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ನಿರೂಪಣೆಯ ತಿರುಳನ್ನೆ ಮುಂದೆ ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಸಂಕ್ಷೇಪ. ಏಕೆಂದರೆ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಮಧ್ವಮತಾನುಯಾಯಿಗಳೆ ಆಗಿ, ತಮ್ಮ ನವ ವಿಧ ಭಕ್ತಿ ವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ವಮತವನ್ನು ಪ್ರಸರಿಸುವುದು ತಿಳಿದು ಬರುವಂಥ ವಿಚಾರ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಧಿಕವಾಗಿ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದು (ಅವನ ಮಹಾಪಾತ್ಯವನ್ನರಿತು) ಅದು ವಗಾತ್ರೆವೆ ವಿವೋಚನೆ-ಮೋಕ್ಷ ನೀಡುವಂಥದು. ಭಕ್ತಿ ನವರಸಗಳದಂತೆ, ಒಂದು ರಸ: ಅದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಅದದ್ದು, 'ತನ್ನಯ', 'ದಾಸ್ಯ' ಮತ್ತು 'ಸಖ್ಯೆ'. ದ್ವೈತತತ್ವದ ನೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ, ದಾಸ್ಯ-ಸಖ್ಯೆ-ಅತ್ಯನಿವೇದನ ಎನ್ನಬಹುದು, ಭಕ್ತಿಯೆ ಫಲ ಅನಂತ.

ಭಕ್ತ್ಯಾಚಿನ್ಮು-ಪಾರದವಭಕ್ತಿ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಇತರ ದಾತೃನಿಕರ ಅಭಿನವತ

ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಭಕ್ತನ ಅವಸ್ಥೆಯಂತಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪಾರದರಂ ವನಸಾರ ಬಗ್ಗುತ್ತಾರೆ : ಯತ್‌ಬದ್ಧಾ ವ್ಯವರ್ಗಿ ಸಿದ್ಧೋ ಭವತಿ, ಅಮೃತೋ ಭವತಿ, ತೃಪ್ತೋ ಭವತಿ, ಯತ್‌ಪ್ರಾಪ್ಯ ನ ಕಿಂ ಚಿದ್ಭಾಂಧಕಿ, ಸರ್ವೋಚಿತ, ಸದ್ಯೇಷ್ಯನರ ವಂತೇ ಸೋತ್ಪಾಹೀಭವತಿ ಯತ್‌ಬದ್ಧಾತ್ಮಾ ಮುಕ್ತೋಭವತಿ, ಅತ್ಯಾ ರಾವೋಭವತಿ” ಭಗವಂತ ಇಂಥ ಭಕ್ತನನ್ನೆ “ಸರೋ ಪ್ರಿಯಂ ಎಂದು.

ಮಧ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಒಂದುಮೊಟ್ಟೆ ಹೆಸರು, ಪಂಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಟೀಕೆ ಬರೆದ ಪ್ರೀತಿಯಂತೀರ್ಥಾರದು. ಪಯತೀರ್ಥರ “ಪ್ರಾಯಸಂಧಾ” ಮೊಟ್ಟೆ ವಾಲ್ಮೀಯ ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುವ ಗ್ರಂಥ. ಅಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡಿತು ಹೀಗಿನ್ನುತ್ತಾರೆ :

ವಿವರಣೆ ಅನಂತ ಅನಂದ, ಕಲ್ಯಾಣಗುಣತ್ವ, ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕಂ ।
ಸ್ವಾಸ್ಥೀಯ ಸಮೃದ್ಧ ವಸ್ತುಭೋಜ ಅನೇಕ ಗುಣಾರ್ಥೀಣಃ
ಅಂತರಾಯ ಸಹಸ್ರಣಾಕಿ ಅಪ್ರತಿಬದ್ಧೋ ನಿರಂತರ ಪ್ರೇಮ ಪ್ರವಾಹಃ ॥

ತನ್ನೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿ-ಎಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರೀತಿಸುವ ಪ್ರೇಮಾವ್ಯವಾಹವ ಭಕ್ತಿ. ಭಾಗವತ ದಲ್ಲೊಂದೆ “ನರಾಣಾಂ ನತೋಽ ನೇಚ್ಚಾ ನತೋಽನು ನವ್ರತಾನಿಖ । ಪ್ರಿಯತೇ ಮಲಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಪರಿದನ್ಯಾನ್ ವಿಡಂಬನಮಾ” ಎಂದಿದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದಾಸ, ತಪ, ಶುಚಿ, ವ್ರತ, ಯಜ್ಞ, ಯಾವುದೂ ಸಂತೋಷವಡಿಸದೂ, ನಿರ್ಮಲವಾದ ಭಕ್ತಿ ಯೋದೇ ಸಾಕು. ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ರಹಸ್ಯವಾದದ್ದು, ಪವಿತ್ರವೂ, ಜ್ಞಾನಸಾಧಕವೂ, ಆಕರಣೆಗೆ ತುಂಬ ಸುಲಭವೂ ಆದ ರಾಜವಿದ್ಯೆ... (ಗೀತಾ ೯-೨). ಇಂಥ ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯ (ಗೀತಾ : ೮-೨೨) ಭಕ್ತಿಯೋಗ ಯಾವುದೇ ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧತೆ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಶುದ್ಧಿ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಸಾಧನೆಗೆ ಭಕ್ತಿಯೇ ತರುತ್ತದೆ (ಗೀತಾ : ೯-೩೦, ೩೧) ಪರ ಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನ, ದರ್ಶನ, ಮಂತ್ರಗಳಿಗಿಲ್ಲ ಭಕ್ತಿಯೇ ಏಕ ಮಾತ್ರ ಸಾಧನ ಗೀತಾ : ೧೧-೩೪). ಮಂತ್ರಿಯ ಭಕ್ತಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಸಾಧನ-ಅಮಲಾಭಕ್ತಿತ್ವ ತತ್ಪ್ರಾಧನಮ್. ಈ ಭಕ್ತಿ, ಹೊರಗಿನ ಪೂಜೆ, ಕಾಯ ಕರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಬಾಹ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಆರಂಭ ಆಗಿ, ಕೀರ್ತನ ಭಜನೆ ಮುಂತಾದ ವಾಚನ ವಾಚ್ಯ ಕರ್ಮದಿಂದ ಬೆಳೆದು ಸ್ಮರಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೂಪ ಹೊಂದಿ ಮನೋಗತ ಆಗಿ ಅತ್ಯ ನಿವೇದನದ ಸರ್ವ ಸಮರ್ಪಣಾಭಾವವನ್ನು ನೆರಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಆಗಲೇದೈವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ಮಂತ್ರಿ, ಮಂವಂಶ್ರುವಿನ ಭೇದವೇ ಮಂತ್ರಿ, ಮಂತ್ರಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಬೇಕು, ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಭ್ಯ, ಭಕ್ತಿ, ದೃಢವಾದ ನಿರ್ವೇಶಿತ ಪ್ರೇಮ ಅದರಿಂದಲೇ

"ಅನುಲಾ ಭಕ್ತಿಶ್ಚ ತತ್ಪ್ರಾಧಾನಮ್" ಎಂದಿರುವುದು ಭಕ್ತಿ ಎಂಬ ಪದವೆ ತಿಳಿ ಮುಟ್ಟಿದ್ದೆಲ್ಲ ದೈವಮಯ ಅಗ್ನಿ, ಭಕ್ತನಿಗೆ ಆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ದೈವಗಾಢಾತ್ಮ್ಯ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕನಕ, ಯದುರಾಜವೆ ಕೋಣವನ್ನೆ ಕರಿಸಿ, ಕೆರೆಯ ತೂಟು ಸರಪಡಿಸಿದುದು ಮುಖ್ಯಭಕ್ತಿಯ ದೃಢತೆಯಿಂದಲೇ. ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ದೈವದೆಡೆಗೆ ಸಾಗುವ ಒಂದು ಮಹೀಯ ಮಾರ್ಗ, ಧರ್ಮಜಾಗೃತಿ ಎಂದೂ ತಿಳಿದವರು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಭಕ್ತಿಯ ಅನುಭವ ಅನಿರ್ಮಲತೆಯು, ಕಾರಾದ, ಕೇಳದ, ಕುಡಿಯದ, ಪರಮಾಚೇತನವನ್ನು ಕುರಿತು ಓದುವುದುಂಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯ ಭವ್ಯ, ದಿವ್ಯವರ್ತನ ವಾದಿಸು ತ್ತದೆ. "ಆದೊಂದು ತೇಜೋಶಕ್ತಿ, ಧೀಶಕ್ತಿ, ಅನಂತ, ಅನುಭವ ಎಂದೆಲ್ಲ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ." ಅದು ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬರುವುದೇ "ಪಾತ್ರ" ನಾದವಲ್ಲ (ಪ್ರಕಾಶಿತೇ-ಶ್ವಾಸಿ ಪಾತ್ರೈ...) ಹೆಣ್ಣು ಹೊಣ್ಣು ಆಸ್ತಿ, ಒಡವೆ, ಎಲ್ಲ ಕಾಮನೆ ತೊರೆದು, ವಿಚಾರ್ಯ ಯಿಂದ ನೀಡೆ ಎಲ್ಲ, ನಾಸಿಲ್ಲ...ನಾಪಂಕಜ ಹರಿಕರ್ಣ-ಎಂಬ ವಿಶೋಭಾವದಿಂದ ನುತಿಸಿದರೆ, ನಂದಿಕೆರದರೆ ಶಿವನು ಓ ಎಂದೂ ಬಹುಸಯ್ಯ ಎಂದಂತೆ ಅಶಿಲಭವನ ಮನವೋಹಕನಾದ ಭಗವದ್ವರ್ತನ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಅಂತರಿಕ ಅನುಭವ ಮಾತ್ರ, ಲೌಕಿಕ ಮೋಹ, ಕಾಮನೆ, ವಿಚಾರ ತೊಲೆಯಲು ದಾರಿಯೊಂದೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಗಾಢಪ್ರೇಮ, ಅದರ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವರೂಪ, ಭಕ್ತಿ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಸುವರೆಭಕ್ತಿಯೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. (ಗುಣರಹಿತಂ ಕಾಮರೂಪಿತಂ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಂ ಪರ್ಧವನಾಪಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರಂ ಅನುಭವ ರೂಪಂ-ವಿವಿಧಭಕ್ತಿಃ) ಇದರಿಂದಲೆ ಕೃಷ್ಣನುತಿಯುವುದು :

ಮನ್ಮಥಾ ಭವ ಮದ್ಯಕ್ರೋ ಮದ್ಯಾಪಿ ಮನು ನಮಸ್ಕುರು
ಮಾಮಾವೈಷ್ಯಾ ಯಕ್ತ್ವವಮಾತ್ಮಾಹು ಮತ್ಪರಾರುಣಾಃ |

(ಅ. ಶ್ಲೋಕ 3-4)

ರಾಮಾನುಜರು ತಮ್ಮ ಶ್ರೀಭಾಷ್ಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತೇ ಹೀಗೆನ್ನು ತ್ತಾರೆ :

ಅಶಿಲಭವವೆ ಜನ್ಮಶ್ರೇಯ ಭಗವದಿ ರೀತಿ |
ವಿಕತ ವಿವಿಧಭವವಾಪಿ ರಕ್ಷಿಸಿದೀಕ್ಷೆ |
ಪ್ರಾತಿಯೂ ವಿದೀಪ್ಯೆ ಭ್ರಷ್ಟನ ಶ್ರೀನಿವಾಸಿ |
ಭವತು ಮಮ ಪರ್ಮಿತ್ ಕೇಮೂಹಿಭಕ್ತಿಯವಾ |

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಕ್ತರ ಅನುಭವಗಳು

ಭಕ್ತಾನುವಕ್ತೆ ಪ್ರಾಪ್ತ ಅದ ನಂತರ ಭಕ್ತನ ಬೇತನ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ : ಮೂತು, ಅಲೋಚನೆ, ಕೆಲಸ, ಓದು, ಉಟು,

ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅವನದೇ ಧ್ಯಾನ-ಚಿಂತನೆ. "ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಮಾಣಾತ್ಮಾ" - ಪ್ರಮಾಣವುಳ್ಳವನು ಎಂದನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತಿ ಇದೇಯೆ. ತುಲಸೀದಾಸರಂಥ ಶ್ರೀರಾಮನು ಭಕ್ತನು "ನನಗೆ ಯಾವ ಸ್ವಪ್ನವೆಯೂ ಇಲ್ಲ..... ನಿರ್ಭಯ ಭಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ದಯಪಾಲಿಸು" ಎಂದು ಸ್ತುತಿ ಸಿದ್ಧಾರೆ. ಶ್ರೀಚೈತನ್ಯರಂಥ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರರೂ ಇದೇ ಪರಿ. ನಿರ್ವಾಣವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾದ ಅವರು ಬಯಸುವಂಥವು. ನಾರದರೂ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮ, ಫಲ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬೆಚ್ಚಿ ಒತ್ತು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರೇ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ತಿಳಿಸುವಂತೆ, "ವರಾಭಕ್ತಿ (ವ್ಯಾಮ) ಹನ್ನೊಂದು ವಿಧ : (ಭಗವಂತನ) ಗುಣಮೂರ್ತಾತ್ಮ್ಯ ಸಕ್ತಿ, ರೂಪಾಸಕ್ತಿ, ಪೂಜಾಸಕ್ತಿ, ಸ್ಮರಣಾಸಕ್ತಿ, ದಾಸ್ಯಾಸಕ್ತಿ, ಸಖ್ಯಾಸಕ್ತಿ, ವಾತ್ಸಲ್ಯಾಸಕ್ತಿ, ಕಾಂತಾಸಕ್ತಿ, ಅಶ್ವನಿವೇದನಾಸಕ್ತಿ, ತನ್ನಯತಾಸಕ್ತಿ, ಪರಮವಿರಭಾಸಕ್ತಿ, ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಬರುವಂಥವರ ಒಂದು ವಚನ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ: "ನಾನು ಅರಂಭವ ಮಾಡುವೆನಯ್ಯ, ಜಂಗಮದಾನೋಹಕ್ಕೆಯೆಂ । ನಾನು ಬೆವಹಾರವ ಮಾಡುವೆನಯ್ಯ, ರಿಂಗಾಹವೆಗೊಂ । ನಾನು ಪರೋಪಯ ಮಾಡುವೆನಯ್ಯ, ಜಂಗಮದಾನೋಹಕ್ಕೆಯೆಂ । ನಾನಾವ ಕರ್ಮಗಳ ವಾಡಿದರೆಯೂ ಆ ಕರ್ಮಫಲಭೋಗವ ನೀಕೊಡದೆಯೆಂಬುವ ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು । ನೀಕೊಟ್ಟಿ ವ್ಯಸ್ಯವ ನಿರಾಗ್ನಿಯೆ ಮತ್ತೊಂದ ಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡನು । ನಿಮ್ಮ ಸೊನ್ನಿಂಗೆ ಸರಿಸುವನು, ನಿಮ್ಮಾಡೆ ಕೊಡಲಂಗಳಮದೇವು" ಇದು ಭಕ್ತಿಯೆಂದನಿಂತವ ವಿವಿಧ ಚಿಂತನೆ । ಎಲ್ಲ ಒಂದು ನೆಲೆಗೆ, ಅದು ಭಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಗೆ, ಅಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನ, ದರ್ಶನ, ಮಂತ್ರ, ಏನಿದಲ್ಲಿ-ಅದಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಾಧನ ಭಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಯೆ. ಹೀಗೆ ಶೈವ, ಶಾಕ್ತ, ವೈಷ್ಣವ ಅಜ್ಞಾನಕ ವೈರಾಢಿ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳೂ ಭಕ್ತಿಯನ್ನ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವು.

ಭಕ್ತಿ ಅಂತಹ ಅದದ್ದು : ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಗಿ ಹೋದ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮ ಪ್ರವರ್ತಕರೂ ಆಚಾರ್ಯರೂ ಭಕ್ತಿಯೆ ಹಂತ-ಅನುಭವಗಳನ್ನು ತಂತಮ್ಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹೆರೋಸಲೆಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ಬೋಧಕನೆನ್ನಿಸಿರುವ ಯೇಸು, ಸುಪ್ರೀಮ ದಯೆ ಹರಿಕಾರನೆ : ದೇವರು ತನ್ನ ತಂದೆಯಿಂದಾಳಿವಾದುದು. ಹಾಗೂ ಮನವ ಕೋಟಿಯ ಆ ತಂದೆಯ ದಿವ್ಯ ಸಂತಾನ, ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡರರಂದ ಅವನು ಸಾರಿದ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಆಜೀತ ಸಾಧನಂತರು ಅಗಿಹೋಗಿದಾರೆ.

ಪವಿತ್ರನಾಡಿನ ಆಳ್ವಾರರ ಭಕ್ತಿ

ಭಕ್ತಿಯು ವಿವಿಧ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವ ಪರಿ ನಾವು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಮಂತ್ರಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೯-ನೇ ರಿಂದ ೭-ರಂತೆ ಪತಕದಲ್ಲಿದ್ದವರೆನ್ನಲಾದ ಆಳ್ವಾರರ ದ್ವಾವಿದ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಭುಂಧ ಮರವಂತಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪ್ರಭಾವವೇ ಹರಿದಾಸರ ಅದ್ವೈತ್ಯವರ್ತಕರಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಮೇಲಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಡಿಸಿದೆ, ಬೇರೊಂದದೆ. ಆಳ್ವಾರ್ ಸಂತರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರಾದ ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರ್ ಅವರ ತಿರುವಾಯ್ಮೊಳಿಯ ಒಂದು ಪಾತುರ

ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲು ಕಾರಣ, ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವರು ಅನುಭವಿಸಿದ ಬಗೆ ಗುರುತಿಸಲು (ಏಕೆಂದರೆ, ಹರಿದಾಸರು-ಅಕ್ಕಾದರ ಕಾಲನೆಯನ್ನು ನಿಬಂಧದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ).

ಓ ಪರಮಸುಂದರನೇ,
ಮಾಣಿಬವಣ್ಣಾ, ಕಮಲನಯನ,
ಎಣ್ಣಾತ್ವದ ಸೆಳೆಯತೀರುವ
ಪರಮಾಸುಗೃಹಣಿ.....

ಎಂದು ಹೇಳಿಸುವ ಅಕ್ಕಾದರದೂ ಪ್ರೇಮಭಕ್ತಿ. ಅಕ್ಕಾದರನೆಯ ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂತ ಜ್ಞಾನದೇವ, ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತ, ಕುಕಾರಾವು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಪಂಥದಿಗಿಂತ ವಿಶೋಬಸ ಪ್ರಿಯ ಭಕ್ತರು. ಸಂತ ಕುಕಾರಾವನ 'ಅಭಂಗ' (ಛಂದ) ಭಜನ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಭಕ್ತಿಯ ಆನಂದ ಸವಿಯಲು ಭದ್ರವೇಷದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜ ಬರುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತನಂತೂ "ಭಾಗವತ" ವನ್ನು ಬರೆದಾತ. ಹಾಗೂ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣಾತ್ಮಕ ಭಕ್ತ-ಯೋಗಿ. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ, ಸರ್ವಸ್ಥಳದಲ್ಲೂ ಸಂತತವೂ ದೇವರನ್ನು ನೋಡುವುದೇ ನಿಜವಾದ ಘಂಟೆ. (ಇದನ್ನು ನಮ್ಮ ಹರಿದಾಸ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಪುರಂದರರಾಸರು, "ಸರ್ವಸ್ಥಳದಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಸರ್ವದೋಪರಹಿತವಾದ ಸರ್ವವಂದ್ಯವಾದ ಹರಿಯ ತಾನೇನೇವ್ಯಮಾಡುತಿಹಳೆನು ಎನು ಧನ್ಯಳೊ ಲಕುಮಿ ಎಂಥ ಮಾನ್ಯಳೋ...ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡಿರುವುದು ಸುವಿದಿತ.) "ಹರಿ ಭವೆ ಭವ ಶಾಳ ಎನ್ನವ ತುಕಾರಾಮ, ದೇವರು ನನ್ನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತಿ ದಾಣೆ" ಎಂದು ಹಿಗ್ಗುತ್ತಾನೆ, ಅವನಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ನನಗೆ ಇದೊಂದನ್ನು ಮೊತ್ತ ದಾಣೆ ಮಾಡು, ನಾನು ಎನ್ನನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ವಾರಿಯಾರದರು, ಎಂಬುದೆ ಕುಕಾರಾವನ ಆನಂದಕದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ನೀರಶೈವ ಶರಣರ ಭಕ್ತಿ

ಕರ್ಣಾಟದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಯೋಗ ಸಾಹಿತ್ಯಕ, ಮಹೀರು, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಭಕ್ತಿ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ಹೊಸತನ ಕಂಡ ಯೋಗಿದರು, ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋದ, ಅನಂತರವೂ ಬಂದ ಶಿವಶರಣರು, ಶಿವನ ಒಲವೆಗಾಗಿ ಹಾತೊರೆದ ಭಕ್ತರೂ ಹೌದು. ಅಲ್ಲಮ, ಬಸವಣ್ಣ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚಾದವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಕುರಿತಾದ ತಂತಮ್ಮ ಅನುಭವ-ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಸುಂದರ ಮಹಿಮೆ ಬಂಧದಲ್ಲಿ, ಅವರಿಗೆ ಉಂಟಾದ ನೆನಪು, ಬಯಕೆ, ಭಕ್ತಿ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಬಡು ತುಂಬಿ, ಹಾಡುವ ಬಯಕೆ ಬಸವಣ್ಣ ಶವರದೂ ಭಕ್ತಿಯ ಬಂದಿರುವ ಅನುಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಧಾರೆಯೆಂದು ಮಹಿಮೆ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಡೀ ಇದೇ ಧಾರೆ ; ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧಿ ಬಹಿರಂಗಶುದ್ಧಿಯೆ

ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವನೊಲಿಗಿವ ಪರಿಯೆಂದಂ ಪಡೆದ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಮೂಲತಃ "ದಯೆಯಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮವ್ಯಾವುದಯ್ಯಾ, ದಯೆಯೆ ಬೇಕು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ತಿಳಿವಡ್ಡೆ ನೀಡಿದರು. "ಪಾದಪ್ರಿಯಂ ಶಿವನೊಬರು, ಪಾದಪ್ರಿಯಂ ಶಿವವಲ್ಲ" ಎಂಬ ಅವರ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತಿನ "ಭಕ್ತಿಪ್ರಿಯಂ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ" ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಮಾತುತೋ ಸಿಡಿಗುಂಡು. "ಭಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ತೋರುಂಬು ಲಾಭ... ಗೋಪೇಶ್ವರನೊಬ್ಬರು ಮಿಾರಿದ ಭನ"ವನ್ನುತ್ತಾನೆ ಆತ. "ಕಡೆಗೆ ಮಾಡದ ಭಕ್ತಿ... ದೃಢವಿಲ್ಲದಾಳೆಚನ... ಪೃಥನೊಲಿಯೆ ಬೇಳೆದಂತೆ ಎಂಕೊಲಿವನಯ್ಯಾ" ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ. ಶರಣರು ಭಕ್ತಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿ ಅದನ್ನೆ ತಟ್ಟುವಿಟ್ಟಾಗಿ ಅಚರಿಸಿದಾರೆ.

ಹರಿವಾಸದ ಭಕ್ತಿ ಪಾದಿ ಪಾಗೂ ನೈವಿಭ್ಯ

ಹರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ, ತನ್ನ ಪನಕ ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂದೋಲನ, ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳ ಸೆಲ್ಲ (ಅಂದರೆ ೧೪ ನೆ ತ.ವವರೆಗೆ) ತಿಳಿದು ತನ್ನದೆ ಅದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪಾದಿ ಕಂಡು ಕೊಂಡಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಚಾರ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದಲ್ಲೆಲ್ಲ, ಇದು ದ್ರಾವಿಡರಿಂದ ಬಂದದ್ದೆಂದು ಫಾದರ್ ಹೆರಾಸ್ ಅವರು Mystic Teachings of the Haridasas of Karnataka ಎಂಬ ಕೆಲವುದಾನಿಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಗ್ರಂಥದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾತನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಪೈಪ್ಲೆ ಆರ್ ಎಸ್. ಪಂಚಮುನಿಯವರು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ವೇದಯೋಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಕುರುಹುಗಳೆರವು ದನ್ನು ಪಂಚಮುನಿಯವರು ಸೋದಾಹರಣಪೂರೈಕವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಹೆರಾಸ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮೀಡಿಸುವುದು ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಅಂಶವೆ ಆಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪಾಪು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ, ಭಕ್ತಿ ದ್ರಾವಿಡವ್ಯವೆನ್ನಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವೈದಿಕ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಉಗಮವಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಹೆರಾಸ್ ಅವರ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಂದಳು ಕಾಣುವೆಂದೆ ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. "ಶ್ರದ್ಧಾದೇವಾಯಜಮಾನ ವಾಯು ಗೋಪಾ ಉಪಾಸಕೇ", "ಭಕ್ತೇ ರಥಕ್ಕಸನ್ನಪತಿ", "ಮಹನ್ನೀವಿನ್ನೋಃ ಸಂಯುತಿ ಭಜಾಮಾಹೇ" ಎಂಬ ಮುಗ್ಧೇದ ಪಾಂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಭಜನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಿತು ಸಂತಿಪುವ ಭಕ್ತನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, "ಭಕ್ತಿರೈವೈನಂ ನಯತಿ ಭಕ್ತರೇವೈನಂ ದರ್ಶಯತಿ ಭಕ್ತರತಃ ಪುರುಷೋ ಭಕ್ತರೇವ ಭೋಯತಿ" ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಿ ವಾಕ್ಯ ಭಕ್ತಿಯ ಅಗತ್ಯವನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವೈದಿಕ ವಾಣ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತವಿತ್ತೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಪಂಥಕ್ಕೂ ದ್ರಾವಿಡರ ಆಧಿದೇವತೆಯಾದ ಶಿವನಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂಬು ಮಾತನ್ನು ಪಂಚಮುನಿಯವರು ಒಪ್ಪದೆ ಪುರಾಣಗಳ ಹೃದ್ಯತೆ ವಿಷ್ಣು "ಸರ್ವೋತ್ಕಮತ್ತ್"ವೆಂದೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಕ್ತಿ ವೈದಿಕವೇ ವಿಷಾ ಅವದಿಕವೆನ್ನಲಾಗು

ವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಲುವಿಗೆ ನಾವು ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಲೆವೆಲೆಗೆ ಭಾಗವತವೆ ಮೂಲ. ಭಾಗವತ ಪಂಥ ಇವರಿಂದ, ಹಾಗೂ ನೀತಿ ಭಾಗವತಪಂಥದ ಗ್ರಂಥ ವೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಇತಿಹಾಸವಿಜ್ಞರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದು ಸರಿಯೆ. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಲೆವೆಲೆಗೆ ಕಂಡ ಹಾಗೆ ಇತರ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಕ್ರೀಪಂಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರಂತೂ "ಭಕ್ತ್ಯಾಭಾಗವತಂ ಶಾಸ್ತ್ರಂ" ಎಂದು ಭಾಗವತವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೆ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಗವತ, ಎಲ್ಲ ಪರಿಭಕ್ತರ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಿಯರ ಪ್ರಿಯಗ್ರಂಥ. ಭಕ್ತಿಯ ಹೊನಲಿಗೆ ಪರಿಭಕ್ತಿ ಅಕರವಾಗಿರಬಹುದೆಂದೂ ಇವರಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಈ ತೆರನಾದ ಪರಿಭಕ್ತಿ, ಪರಿಸಮೋಕ್ತವಂತ್ಯ ಉಜ್ವಲಭಾವ, ಬೆಲೆದಂ ವಿಜ್ಞಂಭಿಸದ್ದು ಕರ್ಣಾಟಕದ ಪರಿವಾಸದಲ್ಲಿ. ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನೇಕ ತುಣುಕುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಗಮನಿಸಿದ ನಾವು ಇಂಥದೆ ಭಕ್ತಿಸಂಧಿಯ ಹೊನಲು ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವಹಿಸಿರುವುದನ್ನು ವಂನಗಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಇದು ಪರಿವಾಸದ ಭಕ್ತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ, ವೈವಿಧ್ಯ, ಸ್ವರೂಪ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ವುದಲ್ಲದೆ ಭಕ್ತಿ-ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸದ ಸ್ಥಾನದ ಅನ್ವೇಷಿಯನ್ನೂ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ, ಎನ್ನಬಹುದು. ಪರಿಭಕ್ತಿ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪಾಸನೆ, ಪರಿವಾಸ್ಯ, ಪರಿಯ ಅನಾಗ್ರಹ ಒಲುವು ಪಡೆಯಲು ಸರ್ವಸ್ವತ್ಯಾಗ, ಪರಿಪ್ರಸಾದ ದಿಂದ ತೋಷ, ಪರಿವಿರಹದ ಅಗಲುವಿಕೆಯ ಅಳಲು, ಪರಿಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಭಾವ ತುಮುಲ, ಲೌಕಿಕ ಸಂವಿದತ್ಯ ಔದಾಸ್ಯ, ಸದಾ ಪರಿ ಚಿಂತನ, ಪರಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಸ್ನೇಹ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಭಕ್ತಭಾವ, ಸಿಗ್ನಾದರೆ ನಿಂದಾಸ್ತುತಿ, ಹೀಗೆ ಒಗೆ ಒಗೆಯೆಂದಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸರು ನಂದಿದಿರುವ ನೂರಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಭಕ್ತಿಯ ಮಧುರಭಾವ, ಸತಿಪತಿಭಾವ, ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಭಾವ, ಇವುಗಳೂ ಉಂಟು. ಭಗವಂತನ ಪರಂಪರದ ದಿವ್ಯಾನುಭವ ಪಡೆದ ಸಂತ ತುಕಾರಾಮ, ತುಳಸಿದಾಸ, ಪುರಂದರದಾಸಾರ್ಯರು, ಹೀಗೆ ಅನೇಕರಿಗೆ ದೈವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಭಕ್ತಿಪರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದಲ್ಲದೆ, ಜೈವಯೂಧಿಷ್ಟನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮೂನೆ 'ನಾರಾಯಣೋಪನಿಷತ್ತಿನ' ಸ್ತುತಿ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿರುವ ಪರಿ ವೇವನೈಕ್ಯಿಯ ಅಮೈಯನೈ ಕಂಡರಿಸುತ್ತದೆ :

ವಿಶ್ವಕೋಶ ಪ್ರತೀಕಾಶಂ ಪ್ರದಯಂತಾಪ್ರಭೋಮುಖಂ |
 ಆದೋನಿತ್ಯಾ ವಿಶ್ವಾಂತೇ ನಾಭ್ಯಾಮುಖಂ ತಿಷ್ಠತಿ |
 ಜ್ಞಾನಾನವನಾರಾಣುಂಭಾತಿ ವಿಶ್ವಸ್ಯಾಯತಮಂ ಮಹತ್ |
 ಸಂತರ್ಗಂ ಶಿಲಾಭಿಜ್ಞ ಉಪಜ್ಞಾಕೋಶ ಸನ್ನಿಭವತ್ |
 ತನ್ಮಾತ್ಮನಾಯಾ ಮಧ್ಯೇ ಪರಮಾತ್ಮಾ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ |
 ಯತ್ಪರಮಾತ್ಮಂ ಪುರಾಣೋ ಮಧ್ಯ ಆತ್ಮಾವತಿಷ್ಠತಿ |
 ಈಶಾನೋ ಭೂತ ಭವೈಶ್ವನಕೋಶ ವಿಜೆ ಗಂಪ್ರಸೇ |.....

ದೈವಯುಧವಾಗಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪಾಸನೆಯ ಮಹತ್ವ ಕುರಿತು ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಾವುಕ ಕೃತಿಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಈ ರೀತಿ ಸ್ವಯೇಣ್ಯ ಬಂಜರವರ್ತನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬುದನ್ನು ವೇದವ್ಯಾಸರು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀ ಪುಟ್ಟಾಚಾರರು 'ನಂದಾಯೋನಾಶಂತ್ರಿ'ವೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಸ್ತಷ್ಟ್ರೀಕರಿಸಿರುವುದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಿಳಿಯ ಹೇಳಿದವೆ ವಿನೂತನ. ಈ ರೀತಿಯ ಬಿಂಬೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಪ್ರಚರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಪುಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರು-ಅವೇ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲೂ ಮಂಡವವರೆವು ಬಂದಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ದೈವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪಡೆದಾತನ ಅಪರೋಕ್ಷತ್ವಾ ನಿರೀಯಂಬುದು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಮೂಲಕ, "ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯು ಕಾಣದವ ಹುಟ್ಟಿ ಕುರುಡನೆನೋಟಿ," "ಎನ್ನ ಬಿಂಬ ಮೂರುತಿಯ ಪೂಜವೆನಿಸು" ಪುರಂದರದಾಸರ ಮಾನಸಪುರಾಣ ವಿಧಾನ, ವಿಜಯದಾಸರ ಅನಂತರವಂಶೂ ಬಿಂಬೋಪಾಸನೆ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯ ಮಹ ಮೇರಿವೆ. "ಅಂತರಂಗದ ಕದವು ತೆರೆಯಿಸಿತ್ತು", "ಧ್ಯಾನವನೆ ಮೂರು ಬಿಂಬ ಮೂರುತಿಯ" (ಗೋಪಾಲದಾಸರು) ಜಗನ್ನಾಭದಾಸರ ಉದ್ಭ್ರಮಕೃತಿಯಿಂದ ಪರಿಕಥಾ ಪ್ರಕಾಶಕರವ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಳೆ ಎಳೆಯಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಸಕಲ ಸಾರವೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇವರಲ್ಲಿ ಜ್ವಲಂತ ನಿರರ್ತನವೆ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. "ನಾಪಂಕಜಾ, ಪರಿತಪಾ" ಎಂಬ ಪರಿಯೆ ಸರ್ಮತಂತ್ರ ಸ್ತುತಂತ್ರ ಪಾನವನ ಕಿಂಕರ ನೆಂಬ ದಾಸ್ಯ ಭಾವ ಮನವಲ್ಲದಿಗಿರುವ ಅಪಂಕಜವದ ಕಾಳಕಿಯನ್ನು ತಿಟ್ಟೋಗಿವು ಜ್ಞಾನ ಧೀಪ್ತಿಯನ್ನು ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷನಾಗಿ ಚಿಲ್ಲಂತ್ರವೆ, ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಜ್ಞಾನಗಳ ಸಂಸ್ಥೆಯಂತೆಯಿಂದ ದೈವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಆಗುತ್ತದೆ. "ಅಗೋರನೇಯನಾದ, ಮಂಹತೋ ಪಂಪೀಮನಾದ", ಸರ್ಮಸ್ಥಳದಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಸರ್ಮನೋಪರಹಿತನಾದ ಸರ್ಮವಂದ್ಯನಾದ ಹರಿಯಂದರ್ಶನ, ದಾಸನನ್ನು ಭೂಮನವಸ್ಥೆಗೊಡಿಸುತ್ತದೆ, ಇದು ಕರ್ತಾಟಕದ ಹರಿ ದಾಸರು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಚಿಂತಿತ ಪಾದಿ : ಭಕ್ತಿಯ ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಮೂಂದರಿದು, ಜ್ಞಾನದ ಪರದಿವಿಂದ ವೈರಾಗ್ಯ ನೆದ್ದು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಅರವ, ಅಕಿಯವ, ಜ್ವಲಂತನಾದ ಪ್ರಣವದ ದಿವ್ಯ ಜ್ಯೋತಿ ಪಥ. ಇದೇ ಹರಿದಾಸರ ಹಿರಿಯಂತನ ಕೊಡ.

ಸಮೀಪತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕುರಿತು ಈವರೆಗೆ ಸಮೀಪತೆ ನಡೆದಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಸಾಧನವು ಸಾರ್ಥಕವೆಂದೇಕಾದರೆ, ಭಕ್ತಿಯೊಡಗೂಡಿದರೆ ಮೂಲತೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು ವಾಗಿದೆ. ಭಕ್ತಿ ಬೃಹದಾಕಾರ ತಳೆದಂತೆ, ಹಲವಾರು ರೀತಿ ವಿವಿಧ ಮೂಲಭೂತಗಳ ಮೂಲಕ ಅದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆಯುವುದೂ ಉಂಟು. ಕವಿ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಯಾದರೆ, ಕಾವ್ಯ ಅವಕಾಶ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಚಿತ್ರಕಾರನಾದರೆ, ಸ್ತ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಕಲೆಗಳಾಗಿಯೂ ಭಕ್ತಿ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವುದಿದೆ. ಪ್ರೇಮವೇ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ತಳಪದಿ.

ಭಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ, ಆದರೆ ವಿವೇಚನೆ ಬಲ್ಲವರ ಮಾತುಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹರಿವಾಸರ ಭಕ್ತುತಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಕುರಿತು ತಿಳಿಸುವುದೇ ನಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯ, ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹರಿವಾಸರು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದು "ನವವಿಧ ಭಕ್ತುತಿ"ಯೆ ಮಾರ್ಗ. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಏಳನೇ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಕುರಿತು ಒಂದು ಶ್ಲೋಕವಿದೆ :

ಶ್ರವಣಂ ಕೀರ್ತನಂ-ವಿಷ್ಣೋಃ ಸ್ಮರಣಂ ಪಾದಸೇವನಂ
ಅರ್ಚನಂ ವಂದನಂ ದಾಸ್ಯಂ ಸಖ್ಯಮಾತ್ಮನೀವೃತನಂ ।

ಪಂಚಭಾವಗಳಾದ ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ದಾಸ್ಯಾದಿ ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕಗೊಂಡಿರುವ ಭಕ್ತಿಯೆ ಇಲ್ಲಿ ನವವಿಧದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತಗೊಂಡಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ನಾರದಭಕ್ತಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪನ್ನೀನಯ ಎದುವಾದ "ಆಸಕ್ತಿ"ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಪಠಭಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳೆಂದೂ ಪೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ : (ಭಗವಂತನ) ಗುಣಮಾತಾತ್ಮ್ಯಾಸಕ್ತಿ, ರೂಪಾಸಕ್ತಿ, ಪೂಜಾಸಕ್ತಿ, ಸ್ಮರಣಾಸಕ್ತಿ, ದಾಸ್ಯಾಸಕ್ತಿ, ಸಖ್ಯಾಸಕ್ತಿ, ವಾತ್ಸಲ್ಯಾಸಕ್ತಿ, ಕಾಂತಾಸಕ್ತಿ, ಆತ್ಮನೀವೇದನಾಸಕ್ತಿ, ಪನ್ನಯಂತಾಸಕ್ತಿ, ಪಠಮ ವಿರಹಾಸಕ್ತಿ ಹೀಗೆ.

ನವವಿಧ ಭಕ್ತುತಿಗೇ ಹರಿವಾಸರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಂಥಮಾತಾನಯಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ಅದೇ ಹರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಕೂಡ.

ನವವಿಧ ಭಕ್ತುತಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಹರಿವಾಸರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ

ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿರುವ ನವವಿಧ ಭಕ್ತುತಿಯೊಳಗಿಂದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ, ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು ತೆಂಬ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಭಕ್ತುತಿ ಸೂತ್ರಿಯನ್ನೆ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಸಾಕಷ್ಟು ವಿವರವಾದರೂ ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಉದಾಹರಣೆ ಆಗುವ ಪುಯಂಚ್ಚ ಸುಳಾದಿಯ ಸುಪೂರ್ಣ ಪಾಠ ನೀಡಿದೆ.

ಹರಿಯ ಒಂಬತ್ತುಭಕ್ತಿಯ ಬಲ್ಲ ಧೀರ ।
ಮರಳಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದಾರಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬಾರ ।
ಮರಾಠಾರ ಮನ್ಯುತಿಗಳನು ಕಂಡು ಸೇರ ।
ಹರಿಯರೊಳು ಬಿರನುಡಿಯ ಹಿಡ್ಡಿಗೆ ತಾರ ।
ಪುರಂದರವಿಠಲರೀಯನುಡಾರ ।
ಚರಣಾಬ್ಜ ನಿಜೆ ಅಂಗಡಿ ಇಟ್ಟು ಕೋರ ।

ಶ್ರವಣಭಕ್ತಿ

ಹರಿಕಥಾಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಮನವಿಟ್ಟು ಪೌಡ್ರ ।
ಅರುವತ್ತು ಗಳಿಗೆಗಳ ವ್ಯಥೆಗಾಡಿ ಹೋಗಾಡ ।

ಸ್ವರೂಪವೆವ ಹರಿಯಂಪ್ಪಿಗೊಳಿಸಿ ನಿಂದ |
 ಹರಿಸವವನುಲು ಉನ್ನಾಪಗೊಂದ |
 ಪುರಂದರದಿವಲರಾಯನ ದಯದಿಂದ |
 ಸುರನುಸಿಯೊಲಿಂವೊಗ್ಗಿಲ್ಲವು ನಿಜಾನಂದ ||

ಉಪಸಂಚಾರ

ಪರಕಥಾಪ್ರಮಾಣವು, ಪರಿಸಾಮಾಂಕೀಕರಣವೆ, |
 ಪರಿಸ್ಪರ್ಶವೆ, ಪರಿಪಾದನೀಕರಣವೆ, |
 ಪರಿಪೂಜನೆ, ವಂದನೆ, ದಾಸ್ಯ, ಸಮ್ಪ್ರೀತ್ಯ |
 ಪರಿಯಾತ್ಮ ಅರ್ಪಣಾ ಪರಿಭಕ್ತಿಯೆ ಮಂತ್ರಿಸ್ವರ್ಥ ತತ್ತ್ವವು |
 ಪುರಂದರದಿವಲ ಪರಮಾತ್ಮ ಸಿದ್ಧಿ |
 ಗುರುಮಂತ್ರವಂತ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿದೋಳಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ||

ಇದರಂತೆಯೆ ದಾಸನಾಹಿತವದ ದ್ವಿತೀಯ ಹಂತ ಪ್ರವಣವಿರಾದ ಪ್ರೀತಿವಿಜಯದಾಸರನ
 "ಜ್ಞಾನಸುಳಾದಿ" ಹಾಗೂ "ಭಕ್ತಿ ಸುಳಾದಿ"ಗಳನ್ನೂ ಅವರ ಪ್ರಿಯ ಶಿಷ್ಯರಾದ
 ಪ್ರೀತಿಗೋಪಾಲದಾಸರು "ವೈರಾಗ್ಯ ಸುಳಾದಿ"ಯನ್ನೂ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲಿನದರಲ್ಲಿ
 ಜ್ಞಾನಿಯಾದವನ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದಂತೆ, "ಭಜನೆ ಮಾಡು ವನವ ಒಂದ ಜ್ಞಾನದರಿ...
 ಪರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು..." ಎಂದು ಹಾಡಿದಂತೆಯೆ, "ಪರಿದಾಸರೋಪನಾಪಂ |
 ಪರಿಯಂಪ್ಪಿಯಂಗಳ್ಗನೋಡು | ಪರಿಯೆಂದೆ ಕೊಂಡಾಡು | ಪರಿಸಾಮ ಪಾಡೆ"ಂದೆ
 ಭಕ್ತಿಕಿ ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಕುರಿತು ಹಾಡಿದಾರೆ ವಿಜಯದಾಸರು. ಗೋಪಾಲ
 ದಾಸ ವೈರಾಗ್ಯ ಸುಳಾದಿ ನಿಜವಾದ ವಿರಾಗಿಯ ಲಕ್ಷಣ, ವೈರಾಗ್ಯದ ತಿಳವಳಿಕೆಯನ್ನು
 ನೀಡುತ್ತವೆ. ಪರಿದಾಸರೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪರಿ ಭಕ್ತಿಕಿ ಕುರಿತು ಹಾಡಿಯೆ ಇದ್ದಾರೆ.
 ಪರಕಥಾಪ್ರಮಾಣದ ಒಂದು ಪದ್ಯ ವಂತ್ಯ ವಂತ್ಯ ಸವಿಯಬೇಕೆನ್ನಿಸುವಂಥದಂ :

ಶ್ರವಣಮನುಸಾನಂದದೀಪ್ತಮು
 ಭವಜನಿತಮುಖಗಳ ಕಳವ್ವಮು
 ವಿವಿಧ ಭೋಗಗಳ ಪಯಗಳನಿತ್ತು ಸುನುಮಮು |
 ಭವನ ಪಾನನನಿನಿತ ಲಕುನಿನಾ
 ಭವನ ಮಂಗಳ ಕಥೆಯ ಪರಮೋ-
 ತ್ವಮದಿ ತಿವಿಗೊಬ್ಬಾರಿವು ಸಂತಸದಿ ಭೂಸುರರು ||

ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣ ಭಕ್ತಿ ಕುರಿತು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ತಿಳಿಸಿರುವುದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಿಲ್ಲ ; ಕನಕದಾಸರ 'ಕೀಶವನಾವಂ' ಭಾವನೆಗೆ ಹೇಗೆ ಸೂಕ್ತವೋ, ಜಾಗಿಯೆ ಕೀರ್ತನಭಕ್ತಿ ಕುರಿತ ಅಪರ ಆ ಒಂದು ಕೃತಿ ಅಷ್ಟೇ ಸಂದರ ರಚನೆ.

ಪರವಾತ್ಮನ ರೀಲಾದಿಮೋಢ ಕಂಡ ಭಕ್ತನ ಮನಸ್ಸು ಪುಳಕಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ಮಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ತ್ರೀಗುರಿಯ ಒಲವು ಚಿಲುವನ್ನು, ಹಿರಿಮೆಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೊಗಳಿದರೂ ದಾಸರಿಗೆ ಮನತಣಿಯದು. "ಈಪರಿಯ ಸೊಬಗಾವ ದೇವರರಿ ಕಾಣೆ" ಇದಕ್ಕೊಂದು ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಅಥವಾ "ಅನೋರಣೇಯಾನಾಂ ಮಹತೋವಮೋಯಾನಾಂ" ಎಂಬ ಸೂಕ್ತದ ಕನ್ನಡೀಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಾಸರು, ಕನಕದಾಸರೂ ಸರಳವಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು. ಪ್ಯಾಸಿಯಾಯಿರು, ಭಗವಂತನ ರೂಪ ಕಂಡು ಮೋಹಿತವಾದಂತೆಯೆ ಗೋಪಿಯರ ಮೂಲಕ ಸ್ತ್ರೀಕೃಷ್ಣ ನನ್ನು ನೆನೆಸೆದರು ಹಾಡುವುದೂ ಇದೆ. ಅವರ ಒಂದು ಸಂಭಾದಿಯ ಸಾಲೂ ಎಷ್ಟು ಚನ್ನಾಗಿದೆ :

ಪರಿಪರಿಶೆ ಶ್ರವಣ ದುರಿತಕುಟ್ಟುಬ್ರಹಂ
 ಪರಿವಾಸ ಕೀರ್ತನ ಭವರೋಗಕ್ಕೆ ಸದ್ಭಿವ್ರಹಂ |
 ಪರಿಚರಣ ಸ್ಮರಣ ಮುಕ್ತಾಗನಿಗಾತರುಮೋಂ
 ಪರಿಪಾಪ ಸೇವಕ ಅನಂತಧುಲ ಸಾಧಕಂ |
 ಇಂತೆಂಬೊಮೋದು ಮೋರ್ತಿಯ ಪರಿಪೇದ ಫಲರೂಪ
 ಶ್ರವಣವೆ ಕುಳಿದ ಬೆಳಗು, ಕೀರ್ತನೆಯ ರೂಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ |
 ಸ್ಮರಣವೆಚ್ಚ ಸುವಿಮೆಬುದಮಿಭವಿವ್ವ
 ಸ್ತ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪಾದಸೇವೆ ಮುಕ್ತಕನ್ನಾಸೀರುವೆ ||

"ರಂಗಿಯು ಮನೆಗೆ ಬಂದರ | ಅಂತರಂಗದಿ ಗಂಡಿಹಿಟ್ಟ ಕುಣವೆ ನಾ"ನೆಂಬ ದಿಂಗಳಿಗರು ಸ್ತ್ರೀಪ್ಯಾಸಿಯಾಯಿರು ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾವನೀತಾತ್ಮಕತೆ, ಗೀಯಂತೆಯೊಡಗೂಡಿ ನದಿಯ ಒಳು ಒಳು ನೀರಿನಂತೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ :

ಬಿಟ್ಟು ಬೆಳದಿಂಗಿಯಾಯಿತು ತಾ |
 ಮರ ಹೋಗಿ ಪ್ಯಾಸೋದಯವಾಯಿತು |
 ಕುಸುಮನಾಭುತು ಕಾಬಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ |
 ದಿವೆಯೊಗಿ ಅಮೃತವಾಯಿತು ನೀರಣಾ |.....

ಹರಿವಾಸರ ನವವಿಧ ಭಕ್ತುತಿ ವೈವಿಧ್ಯದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

ನವವಿಧ ಭಕ್ತುತಿ ಕುರಿತು ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟದಾಸರು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಸುಲಾದಿ ಕೊಡ "ಅಲಸವಂತಿಯನೆ ಸುಖ್ಯ ಅಲವ ಬೋಧಾರ್ಯ ಮಹದವನು ಪೊಂದಿ" ಸುಖಿಯ ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಕನಕದಾಸರು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ "ಕೊರೆಯು ಜೀವಿಸಬಹುದು ಹರಿನನ್ನ ಜರಣಗಲ" ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆ. ಅವರ ಭಕ್ತಿ ವಿರಹ, ಚರಣೋಪಯ ಒಂದು ಅತ್ಯುಚಿತವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದೆ.

ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ವಿರಹಭಾವದ ಭಕ್ತಿಗೆ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ರಚಿಸಿರುವ "ಭ್ರಮರ ಗೀತ", ವ್ಯಾಸರಾಯರ "ಯಾಕೆ ಬೃಂದಾವನ ಯಾಕೆಗೋಕುಲ ನವಗೆ | ಯಾಕೆ ಬಂದೆಯೊ ಉದ್ಯವ", "ರಂಗದಾರ ಬಾಲೆ ಕುರಂಗಯಣಿ ಕೇಳಿ" ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಇಂಥವನ್ನೂ ನಿದರ್ಶನ ಹರಿವಾಸರಲ್ಲಿ ಆಹಾರ. "ಕಾರಮಂಗಲೋಳು ಹೋಳವ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಮಂಟು | ಹಾರ ಹೀರಾವಳಿಯುಪದಕ್ಕೊಪ್ಪುವ || ವಾರಿಗೆ ಗೋಪಾಲರೊಡನಾಕೊ ನಂದ ಕುಮಾರನೆ | ಕಾಣದಿನ್ನೆಂತೆಳವೆ" ನೆಂದು ಹಂಪರಿಯವ ಶ್ರೀಭರಂದರದಾಸರ ರಚನೆಗಳೂ ಅವರ ದಾಸ ಮನೋಭವನಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಪುರಂದರದಾಸರದ್ದೆ "ನಾರಾಯಣಾಣಿ ನಮೋನಮೋ | ನಾರದನನ್ನುತ ನಮೋ ನಮೋ" ಎಂಬ ಕೃತಿ ವಂದನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾದರೆ, ದಾಸಭಾವಕ್ಕೆ ಹಗ ನ್ಯಾಭದಾಸರ "ದಾಸೋತಹಂ ತವ ದಾಸೋತಹಂ" ಕೃತಿ ಸುಡಿಗೊಟ್ಟ ನಿದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. "ಎನ್ನ ಬಿಂಬಮೂರುತಿಯು ಪೂಜಿಸುವೆನು ನಾನು" ಎಂಬುದು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಅರ್ಚನ ಭಕ್ತಿಗೊಂದು ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ : ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಕಟರ "ಸಖ್ಯವಿರಬೇಕು ಹರಿಭಕ್ತ ಜನಕೆ | ಮಂಕ್ರಿದಾಯತ ವಾರ್ಥಸಖ್ಯ ಪಾದಾಬ್ಜದಲಿ" ಸಖ್ಯಭಾವಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಕೆಯೊಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಮರಣ ಭಕ್ತಿಗೂ ಪುರಂದರದಾಸರ

ಕಿರಿಯಾಗದೋಳು ಹರಿ | ನಾನು ಸ್ಮರಿಸಿದರೆ
ಕುಲಕೋಟಿಗಳೆಂದ್ವರಿಸುವುವು || ಪ ||

ಎಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಕೃತಿಯು, ಉದಾಹರಣೆ. ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಯು ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಧ್ಯೇಯವಿರುತ್ತದಷ್ಟೆ, ಧ್ಯೇಯ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ಮರಣೆಯು ಧ್ಯಾನ. ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ನಿಯಮಗಳಿವೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಶಾಸ್ತ್ರ ರೀತಿ ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿ ವಿಜಯದಾಸರ

ಧ್ಯಾನವನೆ ಮಾತು | ಬಿಂಬಮೂರುತಿಯು || ಪ ||
ಅವಂದಲಿ ಕುಳಿತು | ಅಂತರಂಗದೊಳಗೆ

ಎಂಬ ಉದ್ಯ ಕೃತಿ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.

ಕೃಷ್ಣನ ವ್ಯೂಹಯೋಗಾಲದ "ಅಲದೆಲೆಯೆಲೆ ಮಲಗಿದುದನು" ಹರಿವಾಸರು ವೈಷ್ಣವನತುಂಬಿ ಪಾಡುವ ರೀತಿ ಕೃಷ್ಣನ ರೂಪ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವಿನವದ್ದಿ ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರೀತರಿಸಾವು ಮಹತಿಯೊ ?

ನಾಮದೇ ಕಾಯ್ಯರು ನಾಮದೇ ಲಾಳಿವುದು
ನಾಮದೇ ಸರ್ವಾತ್ಮ ಪವಿತ್ರ ಪಾಡುವುದು...

ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ವಿಜಯವಿವಲರು. "ಭಗವಂತನು ಭಕ್ತಬಂಧು"ವೆನ್ನಲು ವಾಸರು ಕೊಂಡಾಡುವ ರೀತಿ ಗಮನಾರ್ಹ :

ಅಂಕವಿಲ್ಲದ ನಿಜನಂದ ಕೃಷ್ಣನುಗಡ
ಸಂತರೂಕ್ಕುಡಿಯ ಅಲಕೆ ಹಿಗ್ಗುವಗಡ...

ದಾಸ್ಯಭಾವಕ್ಕೆ ಅಂಜನಾಸಂತ ಹನುವಂಪನಿಗಿಂತ ಅಗ್ರಪಂಕ್ತಿಯ ಭಕ್ತರು ಬೇಕೆ ? "ದಾಸಕೆ ಮಡಿಲೊ ಎನ್ನ ಸ್ವಾಮಿ ಸಾರಿಸಾವಂದ ಮೆಂಟರವೂ"ನೆಂದಂತೆ ವ್ಯಾಪಾರದ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಮೂಲಕ "ಪ್ರೀತಿಯ ಪಾದಾರವಿಂದ ಸೇವೆಯೆಂದೊ ವ್ಯಾಪಾರ ನಮ ಗಾಯತು" ಎಂದು ಪ್ರೀತಿಯದರವಾಸರು ಪಾಡುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೃತಿಯಂತೂ ದಾಸ್ಯಭಾವವನ್ನೂ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ :

ಅಲದ ನೀರು ನಿನ್ನಳು ನಾನು
ತಂದ ನೀರು ಕಂದ ನೀರು.....

ಇಂಥ ಪರಿಭಕ್ತರಿಗೆ ಹರಿಬದು ಒಲಿಯುವುದು ಅವನ ಹಿರಿತನಕ್ಕೆ ಕಳೆಸವಿಟ್ಟಂತೆ ; ಭಕ್ತ ಪರಾಧೀನವೆಂಬ ಅದನಿಗಿರುವ ಹೆಗ್ಗ ಕೆಲೆಯೂ ಸಾರ್ಥಕ :

"ನಿನ್ನಿಂದ ನಿನ್ನ ದಾಸರೆ ವಿಂಗಿಲೊ ಕೃಷ್ಣ" ಎಂದು ಪರಿಭಕ್ತ ಮಹಿಮೆ ಉಚ್ಚಿಸುವ ವ್ಯಾಸರಾಯರು,

ಮೊಮ್ಮೂದಿಗಾಗಗನಮ್ಮ ಗೋಚರ ಪರ
ಬ್ರಹ್ಮ ನಿನ್ನನು ಬಲಿ ಬಾಗಿಲ ಕಾಯ್ದೊ

ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಪವವಿಧ ಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಿಭಾವ, ಮಧುರವಾದದ್ದು. ಭಕ್ತಿ, ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಗೆಳೆಯನೆಂದೆ ಸರಿಯೆಂದ ಸ್ತುತಿಸುವ ಈ ಪರಿಯಲ್ಲಿ ಲಘುವಾದ ಟೀಕೆ, ಪರತ್ಯು ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಪುರಂದರವಾಸರ ಪ್ರಾದ್ಯ ಕೃತಿ ಇದಕ್ಕೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ. ಅದು ನೀಡುವ ಚಿತ್ರವೂ ಅಷ್ಟೇ ಸರಳ, ಚಿಲುವಿನದಂ :

ಎನಗೂ ಅಣೆ ರಂಗ ನಿನಗೂ ಅಣೆ 120

ಎನಗೂ ನಿನಗೂ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಎನ್ನ ಭಕ್ತದಾಣೆ 121

ಎನ್ನ ಬಟ್ಟು ಅನ್ನರ ಭಜನಾದರಗೆ ಅಣೆ, ರಂಗ

ಎನ್ನ ನೀ ಕೈಬಟ್ಟು ಪೋದರೆ ನಿನಗೆ ಅಣೆ 122

ಕನುಬುನಧನದಿರಿ ಪೂಜನಾದರೆ ಎನಗೆ ಅಣೆ, ರಂಗ

ಪಾನನು ಎನ್ನಲಿ ನಿರೀದಿದ್ವರ ನಿನಗೆ ಅಣೆ 123

ಕಾಕು ಮನುಜರ ಸಂಗವ ಮುಡಿದರವಗೆ ಅಣೆ, ರಂಗ

ಲೋಕವ ಬದಿಸದಿದ್ವರ ನಿನಗೆ ಅಣೆ 124

ಕಿವ್ವರ ಸಂಗವ ಮುಡದಿದ್ವರ ಎನಗೆ ಅಣೆ, ರಂಗ

ದುವ್ವರ ಸಂಗವ ಬದಿಸದಿದ್ವರ ನಿನಗೆ ಅಣೆ 125

ಕು ನಿನ್ನಾಶ್ರಯ ಮುಡದಿದ್ವರ ಎನಗೆ ಅಣೆ, ರಂಗ

ಪುರಂದರವಿವು ನಿನ್ನೊಲಿಯದಿದ್ವರ ನಿನಗೆ ಅಣೆ 126

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಸಾಲು ದಾಸರಿಗೆ ವಿಜಯಶ್ಲೋಕವ ಸಖ್ಯಭಾವ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳಾದ ಕನಕದಾಸರು ಕಾಗಿನೆಲೆಯವನಿ ಕೇಶವನನ್ನು ಮೆಚಿಸುವ ರೀತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟತರದ್ದು. ಪುರಂದರದಾಸರ ಒಂದು ರಚನೆ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಹೇಳಿ ಕೊಂಡು, ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಂತಿದೆ ಈ ಉಗಾಭೋಗದಲ್ಲಿ :

ನಿನ್ನಂಥ ಸ್ವಾಮಿ ಎನಗುಂಟು ನನಗಿಲ್ಲ !

ನಿನ್ನಂಥ ಸಂದಯು ಎನಗುಂಟು ನನಗಿಲ್ಲ !

ನಿನ್ನಂಥ ದೊರೆಯು ಎನಗುಂಟು ನನಗಿಲ್ಲ !

ನಿನೆ ವರದೇಶಿ ನಾನೆ ಸ್ವದೇಶಿ !

ನಿನ್ನ ರೂ ಅಕುಮಿ ಎನ್ನ ತಾಯಿ !

ನಿನ್ನ ತಾಯಿ ಕೋರೊ ಪುರಂದರವಿವು !

ಇದು, ಅತ್ಯಾಭಿವ್ಯಂಜನಕ !

ಪರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧುರಭಾವ ನಿರೂಪಣೆ, ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಆಳ್ವಾರರ ಮಧುರಭಾವ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಮೆಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಚೈತನ್ಯ, ವಿನಾಯ, ಕವೀಶ, ತುಳುನಾಡದ ಮಧುರಭಾವ ಪುರಿತ ಕೃತಿಗಳೇಕೆ. ಪರಿದಾಸರು ಗೋಪಿಯರು ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿರಿಸಿದ್ದ ಪ್ರೇಮವ ವಿವಿಧತೆಯನ್ನು ಪರಿವರಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.15ನೇ ಶತಮಾನದ "ಭಕ್ತಮಾರ್ಗೀಶ"ದಿಂದ ಮಧುರಭಾವ ಪರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವನ್ನು

ಒಂದು. - ಮಿಠಾಳ ಒಂದು ಶವಿತೆಯ ಸಾಲಿನ, ಮಧುರಭಾವ ಭಕ್ತಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ
ಮಂಚವಂತಿದೆ :

ಪರೀ | ಮೈಕೋವೈಮ್ ದಿವಾಪೀ |
ಮರೀ ದರ್ಶನ ಪಾಣ್ಣಿ ಕೋಯ |
ಸೂ ಉಪರೋಮಿತ್ ತಯಾಪಾ ಮಿಪಣೋಮ್ ವಿಧ ಮೋಯಾ |

“ನಾನು ವೈಕೋವೈತ್ಯಳಾಗಿದ್ದೇನೆ ಯಾರೂ ನನ್ನನೋವನ್ನ ರಿಕ್ಕಿಲ್ಲ | ನನ್ನ ಪ್ರಿಯತರ
ನಿಗೆ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಶಯ್ಯೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ | ಅತನನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆದೇನು ? ನೋಂದ
ವನೇ ನೋವನ್ನು ಬಲ್ಲ ; ರತ್ನದ ಬೆಲೆ ಅದರ ಪರಿಣಿತರಿಗಿಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಹೇಗೆ
ತಿಳಿದೀತು ? ವಿರಹವೇದನೆಗೊಳಗಾಗಿ ನಾನು ಮನದಿಂದ ವನಕ್ಕೆ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ;
ಭವಶ್ಯಾಮನು ವೈದ್ಯನಾದರೆ ಮಿಠಾಳ ವೇದನೆ ಪರಿಹಾರವಾದೀತು...” ವ್ಯಾಸರಾಯರ
ಒಂದು ರಚನೆ, ಮಧುರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸುಂದರ-ಉದಾಹರಣೆ :

ಕುಂಚಿತು ಬೇದಿಂಗಲಂ-ಳು ವನದೊಳು
ಕುಂಚಿತು ಬೇದಿಂಗಲಂ || ಪ ||
*ಕುಂಚಿತು ಬೇದಿಂಗಲಂವನದೊಳಗಿಲ್ಲ
ಅಪುನಪಾಧನು ಬಾರಣಾಣ್ಣಿ || ಅ.ಪ. ||
ವನಗಿ ನೋಗಿ ಪಂಚವು ಬರಂತಿದೆ
ಕೋಗಿಲೆ ಕುಂಚಿ ಕುಂಚಿತದೆ
ಆದರೆ ಎಳೆಮಾಪು ತರರೇಳುತರಿದ
ನಾಗತೆಯನ ಕೃಷ್ಣ ಬಾರಣಾಣ್ಣಿ || 1 ||

(ಇದೇ ರೀತಿ ಕ್ರೀಕನಕದಾಸರ ಯೋಧವರಾಯನು ಬೃಂದಾವನದೊಳು) ವೇಣುನಾದದ
ಮಾಪಂತಿರೇ| ಎಂಬ ವೇಣುಗೀತೆ ಸೋಗಾಗಿದೆ)

ಸ್ವರಂಧರದಾಸರು ಪರಿದಾಸನ ಚೇವನವನ್ನು ಮುಕ್ತೈವೆಯ ಬದಿತನಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ
ರಚಿಸಿರುವ ಕೀರ್ತನ ಸಂಪ್ರದಾಯನಿಷ್ಠವಾದದ್ದಾದರೂ ಭಕ್ತುತಿಪಾರವನ್ನು ಭೋಷಿಸುವ
ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಅದರ ಒಂದು ಚರಣ ಹೀಗೆ :

ಮುಕ್ತೈವೆಯಾಗರಬೇಳು ಮುಂದಿನವರಿ
ಮುಕ್ತೈವೆಯ ನಾನುಮೊಪೆಯ ಪರಿವತಿಯೊಂದು || ಪ ||

ಪರಿಕಥೆ ಕೇಳುವುದು ಕಿವಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಸಿದ ಪಾಪೆ...
 ಪೂಜೆಯೊಳು ಪರಿಸಿತದ ವೆನ್ನಾದಳೆಯನುಟ್ಟು
 ಕೊಡುವ ದಾನಗಳೊಡೊ ಕುಟುಂಬೊಟ್ಟು
 ಬಂದ ಎನ್ನೊಡೆಯ ಶ್ರೀ ಪುರಂದರವಿಠಲನೊಳು
 ದೃಢಾಭಿಪ್ರಿಯೆಂಬಂಥ ಕವಿಗೆ ಬರೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ||

ಹರಿದಾಸರ ನಡೆ-ನಡೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಪಾಪೋದೆಯವ ಮನೋ
 ವ್ಯಾಪಾರವೆಂಬುದು ಈ ಕೀರ್ತನೆಯ ದೃಷ್ಟಿ.

ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ವಾಕ್ಯಲ್ಪಭಾವ ತನ್ನದೆ ಆದ ಒಂದು ಸೊಬಗಿನೊಡ
 ಗೂಡಿದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸೀಮರೂ. ಅವರ ಕೃಷ್ಣಲೀಲಾ ವರ್ಣನೆ
 ಗಳು ಒಂದೊಂದೂ ರಮ್ಯ : ನಂದಿಗಟ್ಟು, ಕನ್ನಡದೇಸಿ, ಸವಿಕ ಉಪಮೆ, ದಾಸರಲ್ಲಿ
 ಅವರನ್ನು ಪೂಜಾತ್ಮರೆಂದಿಸುತ್ತವೆ : ಯಶೋದೆ ಕೃಷ್ಣನನ್ನಾಡಿಸುವ ಪಾಪುಗಳು,
 ಅವನನ್ನು ಹರಸುವ ಪಾಪು, ಕೃಷ್ಣನ ತುಂಬತನ, "ಗೋಪಿಯ ಭಾಗ್ಯದಿಯು : ಶ್ರೀಪತಿ
 ತಾ ಹಿತುರೊಪನರೆಂವುದು" "ಲಾಲಿಸಿದಳು ಮಗನ" ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಯಶೋದೆ,
 ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಸೇವೆಗೈವ ಭಾಗ್ಯ ಪಡದಿದಾಳೆ.

ಕೃಷ್ಣನ ಕಲ್ಪತನ ವಿಗಾರಿ, ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ : ಯಶೋದೆ ಕೃಷ್ಣನ ತುಂಬಾಟ
 ಪಡೆಯಲಾಗದೆ, ಅವನನ್ನು ಒರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಪಾಕುವುದು, ಗಂವು ಬಂದಿತೆಂದೆಂ ಹೆದರಿಸು
 ವುದು, ಹೆದರಿದನೆಂದು ದೃಷ್ಟಿ ತೆಗೆಯುವ ಪರಿ, ಎನ್ನೊಯೊತ್ತನ ಮಜ್ಜನದ ಸೋಗು
 ಒಂದೊಂದೂ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ರಂಜಿಸುತ್ತದೆ. ದಾಸರ ವಾಕ್ಯಲ್ಪಭಾವ ಓರಂತು ಹೊಸ
 ಲಾಗಿ ಹರಿದಿದೆ. ಈ ಕೀರ್ತನೆ ನೋಡಿ :

ಬಣ್ಣಿ ಗೋಪಿ ಪರಿಸಿದಳು || ಪ ||
 ಎನ್ನೊಯೊತ್ತಿತ ಯಮತುಲ ಕಿವಿಗೆ || ಅ.ವ. ||

ಅಯುಷ್ಯದಂಪಣಗು ಅತಿ ಬಲ್ಲಿದನಾಗು |
 ಮಾಯದ ಖಳರ ಮರ್ದನನಾಗು |
 ಲಾಯದ ಪಾರಿಸು ದಕ್ಕನರ ಸೋರಿಸು |
 ವಾಯಿಸುತೆಗೆ ನೀಗೊಡೆಯನಾಗಿಸತ || 1 ||

ಇಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತ ಮಿಥನವೂ ಬಂದಿದೆ, ಇದಲ್ಲದೆ ತಾಯೆಹೆರಗೆ,

ವಾತ್ಸಲ್ಯಭಾವದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬೋಗುಳ ಮಾಡಿ ಮೆಲಗಿಸುವ ಕೃತಿಗೊಂದು ಹರಿದಾಸರು ಅವರವರು ಮೈಮನತುಂಬಿ ಅನುಭವಿಸಿದಮ್ಮ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರ ರಚನೆಯ ಒಂದು ನುಡಿ ಅವರ ಅದ್ಭುತ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ :

ಬೋ ಬೋ ಬೋ ಬೋ ಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾ
ನಂದ ಗೋಪಿಯ ಕಂದ ಮಂಕುಂಡ ಭೋ ಬೋ || ೧ ||

ಭೂಮಿಯ ಅಸ್ತದ ತೋಚ್ಚಲ ನೂಡಿ
ನೋಮನೋರ್ಯರೊಬ ಕುಲಕ ಜೂಡಿ
ಆ ಮನಾಬಾಹ ಕಂದಟ ಮೂಡಿ
ಪಾಮದಿ ಮೆದೊಳ ಸರವಣಿ ಮೂಡಿ
ಆ ಮಮಾಪಾಶೈ ಕೊಂಡಿಗಳ ಪಾಶ || ೧ ||

ಮರುದೇವ ಸುತನಾದ ಮುದ್ದು ಮೂರೂ
ಅಕುರ ಪೂತನಿಯ ಪ್ಯಾಪಾವಪಾರಿ
ಅಸುತ ಸಾಹಸವಾಲ್ವ ದೈತ್ಯರದೈರಿ
ತಿರುವಾಗಿ ದೇವಗಾವೆಂದ ತೋರಿ, ಬೋ ಬೋ || ೨ ||

ಒದ್ದನಾಗಿ ದೈತ್ಯರತಂದಿಯದ್ದೂ
ಮುದ್ದುಕುರಗವೆನಿರಿ ಕಲ್ಯಾಣಿಯದ್ದೂ
ಪದ್ಮನಾಭ ಸರಿ ಭೂತವತ್ಸಲ

ನಿರ್ಮಯಮೂತಯ್ಯ ಶ್ರೀರಂಗವಿಠಲ ಬೋ ಬೋ... || ೩ ||

ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಪನೆ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಸುಕೋಮಲ ಅವಯವದ ವರ್ಣನೆ, ಅನುಭವಿಸಿದಷ್ಟೂ ಮತ್ತೆ ಓದಿ ಸವಿಯಬೇಕೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಧದ ಭಕ್ತಿ ವರ್ಣನಾವಿಧಿಯೂ ಭಾವಪರವಶತೆ ತಾಣೆ ತಾನಾಗಿ ಹಾರಲೆನ್ನಿಸಿ ಮೆಧೂವಿನಂತಿರುತ್ತದೆ. ನವವಿಧ ಭಕ್ತಂತಿಯನ್ನು ಅವರು ಎಷ್ಟು ಗಾಢವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿರುವರೊಬಂದೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲದೆ ಅವರ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ರಚನೆಗಳು ಹೃದಯಂಗಮವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಭಗವಂತ ಭಕ್ತರ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ, ಸಲಿಗೆ ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಮಂಥರಭಾವ, ಸಖ್ಯೆ, ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಒಂದು ರೀತಿ ಇಡೀ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ, ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿವ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೇ ಒಂದು ಶಾಕ್ತಿಕ ಕೊಡುಗೆಯೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿ ಭಗವಂತರ ಬಾಂಧವ್ಯ ಎಷ್ಟು ವಿಕಟ, ಬಂಧರವಾದದ್ದೂ ಅಷ್ಟೆ ಅಲೌಕಿಕವಾದದ್ದು. ವ್ಯಾಸರಾಯರೂ ಒಂದೆಡೆ ತಮ್ಮ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವ ನಾದ ಸಿರಿಕೃಷ್ಣನ ಪರಸ್ಪರ ನಂಬಿಕೆಯ ಕುರಿತು ಮಂಥರವೆಂಬ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :

ತಾಯಿಯೆಂಬೆನೆ ನಿನ್ನ-ಧ್ಯಾನವ್ನ ತಾಯಿಯೆನೆ ನಿನ್ನಂತೆ ತಾಯಿವೆ

ತಂದೆಯೆಂಬೆನೆ ನಿನ್ನ-ಪ್ರತ್ಯಾದನ ತಂದೆ ನಿನ್ನಂತೆ ತಾಯಿವೆ ||

--ಇದು ಅವರಿಗೆ ದೇವರಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮೀಯ ಭಾವ,

ವಾದಿರಾಜರಲ್ಲಂತೂ ಅವರ ಹಂಬಲ, ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿ, ಕಾವ್ಯಶಕ್ತಿ ಎಲ್ಲವೂ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೆ ಪ್ರಧಾನ ದೈಯವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಕೃಷ್ಣ-ಸತ್ಯಭಾವನೆಯಿಂದ ಸಂವಾದ, ಕಥನ ಕವನ ಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಹಾಗೆಯೇ ಯಶೋದೆಯ ವಾತ್ಸವಾತ್ಮಲ್ಯ, ರಾಜರು ಕಾಂಬ ಪರವಶಾತ್ಮನ ಅಪ್ರಮೋಯ ಗುಣವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. "ಸೇವಕನಲೋ ನಾನು ನಿನ್ನಯ ಪಾದದೇವ ನೀಡಲೋ ನೀನು" ಎಂಬ ದಾಸ್ಯಭಾವದ ಆದರು, ನೀನೆ ನನಗೆ ಆಧಾರವಯ್ಯ ಶ್ರೀ ಹಯವದನರಾಯ, ಎಂದು ಬೇಡಿದ್ದಾರೆ. ವಾದಿರಾಜರ ಪದ್ಯ, ಪೃಶ್ಠಪಾಠಗಳೆಷ್ಟು ಭಾವಪರವೋ, ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಸುಷ್ಯುತ ಕನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿ ಪರೀಷರಾದ ವಾದಿರಾಜರು ಸಾಹಿತ್ಯ-ಶಾಸ್ತ್ರ ಎರಡನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿದರು. ಅವರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಚನೆಗಳೆಲ್ಲವೆಂದಾದ "ಶಾಲಿನಿಕೆ ಗಿಂತ ತಪವು ಇಲ್ಲ : ಕೀಳಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಹೇಳುವೆನು ಸೊಲ್ಲ" ಎಂಬುವ ಕೀರ್ತನೆ ಹಾಳೆಯ ಮಹತ್ವ, ಬೆಲೆಯನ್ನು ಬದುಕಿಗೆ ಸಂಯಮತೆಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಹರಿದಾಸರ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯ, ಅವರ ನವನಿಧ ಭಕ್ತಿ ನಿರೂಪಣೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಮೂಲ್ಯ ಕೊಡುಗೆ ಹಾಗೂ ಆ ನುಡಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಳ ಗೊಳಿಸಿದೆಯೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಿಬಾರದು.

ಹರಿದಾಸರು ಸಂಗಣೋಪಾಸಕರು

ನವನಿಧ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹರಿದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಸುವ ರೀತಿ ಅವರ ಭಕ್ತಿ ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. ಅಂದರೆ, ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆದಂತೆ, ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪದ ಒಗ್ಗು ಬಿಚ್ಚಿಸಿ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಆರಂಭ ಆಗಿ, ಒಂದೂ ಹಂತ ತಲುಪಿತ್ತು ಎನ್ನಬಹುದು.

ಭಕ್ತಿಯ ತಾತ್ವಿಕ ವಿವೇಚನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಂಥದವರನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತೇವೆ :

1. ಸಂಗಣೋಪಾಸಕರು : ಇವರು ಮೂರ್ತಿ ಪೂಜಕರೂ ಹೌದು.
2. ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸಕರು : ಮೂರ್ತಿ ಪೂಜೆ ನಂಬದವರು.

ಭಗವಂತನಿಗೆ (The ultimate reality, Supreme, Infinite) ಅನಂತ, ಅಪ್ರಮೋಯ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನಾರೋಪಿಸಿ, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ, ಅವನನ್ನು ಒಂದು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದು ಒಂದು ಪಂಥ, ಒಂದು ಬೀಜ. ಇವರನ್ನು ಸಂಗುಣಭಕ್ತಿ-ಇವರು ಸಂಗಣೋಪಾಸಕರು. ಬ್ರಹ್ಮವ್ ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪದ್ಧಾನಿಗಳೂ ಇವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ : ಜ್ಞಾನ, ಬಲ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ವೀರ್ಯ, ಶಕ್ತಿ, ತೇಜಸ್ಸು-ಇವೇ ಆ ಆರು ಗುಣಗಳೂ. ಇವುಗಳ ಪತ ಸೌತೀಲ್ಯ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಮಂಥಾರಭಾವ, ಸಮಿ ಹೀಗೆಲ್ಲ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಈ ಎಲ್ಲವೂ ದಯೆಗುಣರೂಪವಾಗಿಬಿಟ್ಟರೆ, ಆಗ ನಿಷ್ಕಯೋಪಾಸಕನೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನಿಗೆ ದಯೆಗುಣ ಪ್ರಧಾನ, (ಖನವಣ್ಣನವರ

ದಯೆಯೇ ಧರ್ಮಾದ ಮೂಲವಯ್ಯಾ...ನಿನವಾಗದಿರದು). 'ಭಗವಂತನ ನಿತ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ಅವನ ದಯಾ ಪರಗುಣವೂ ಹೌದು. ಆದೇ ಅವನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.' ತ್ರಿಮಂದ್ಯಾಮಾಯಾದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ತ್ರಿ ರಾವಣನ ಒಗ್ಗು ಪೇಳುವಾಗ "ರಿಭ್ಯುಷಾವಾಪಿ ವತ್ಸಲಃ" ಎಂಬ ಮಾತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭಗವಂತ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆರು ಗುಣ ವಿಶೇಷ

ಒಂದನೆಯದು ಸ್ವರೂಪಿಣಿ ಗುಣ, ಎರಡನೆಯದು ವಿಗ್ರಹಿಣಿ ಗುಣ, ಸ್ವರೂಪಿಣಿ ಗುಣದಲ್ಲಿ : ಪೌರ್ಯ, ವೈರ್ಯ, ಪರಾಕ್ರಮ ಅಳವಡುತ್ತವೆ. ವಿಗ್ರಹಿಣಿ ಗುಣದಲ್ಲಿ : ಪಾತ್ಯಲ್ಯ, ಸೌಕೀಲ್ಯ, ಸೌಲಭ್ಯ ಮುಂತಾದವು. ಈ ಆರುಗುಣದಲ್ಲಿಯೆ ಸೌಂದರ್ಯ, ಯೌವನ, ಶಾಪಣ್ಯಾದಿ ಕಾಂತಿಗುಣಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಗವಂತ ಬಲವಾನ್-ಬಲ ಪಾಲಿದವನನಂದಾಗ, ಬಲ ಎಂದರೇನು ? ಎಂದಾಗ ಪ್ರಮ ಪ್ರಸಂಗ ರಹಿತ ಸರ್ವಧಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಎಂಬ ಅಚಾರ್ಯ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಭಗವಂತನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸರಿದೂಗಿಸಿ ನಡೆಯುವುದು ಬಲದಿಂದಲೆ ತಾನೆ ? ಇನ್ನು ಐಶ್ವರ್ಯ. ಅವನ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಶಕ್ತಿ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳೂ ಅವನ ಸರ್ವೋತ್ಕರತ್ವ.

ವೀರ್ಯಗುಣದಿಂದಲೆ ಹೀಗೆ : ನಿರ್ವಿಕಾರಮೂ, ಪರಿಶುದ್ಧಮೂ ಆದ ಭಗವಂತನ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಅವನ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಭಂಗ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದೇ ಅವನ ವೀರ್ಯಗುಣವಿಶೇಷ. ಶಕ್ತಿಗುಣ : ಭಗವಂತನ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಣ. ಅವನು ಪಯಸ್ಕವಿತ್ವಸೃಷ್ಟಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಈ ಶಕ್ತಿಗುಣ ಅಭಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ, ದೇವರು ಯಾವ ಬಾಹ್ಯಶಕ್ತಿಯ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆಯದೆಯೇ-ತನ್ನಲ್ಲಿನ ಅಂತಃಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೇ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಅವನ ತೇಜೋಗುಣ. (ವಿಕಿಷ್ಣಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಧನ ತತ್ತ್ವ-ಇದು ಒಂದೂ ಕ್ರಮ.)

ಸಗುಣೋಪಾಸನೆ : ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನೆ ಒಂದೂ ನೋಡಿ

ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಗುಣರಹಿತನೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದೇ ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನೆ. ತನ್ನನ್ನು ತಾನೆ ಅರಿಯುವಂಥದೇ-ಇದೇ ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನೆ. 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ'. ತತ್ತ್ವ ವನ್ನು ನಂಬಿ, ಜ್ಞಾನ ವರ್ತನಾದ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಸಾಧಕ ಮಹನೀಯ ರ್ಷಿ ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸಕರೆ. ಇಂಥ ಸಾಧಕರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಮೂರ್ತಿ-ಇಕ್ಯಾದಿ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹನೀಕಾರರು ಮೂರ್ತಿವೂಣೆ, ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಮೀರಿಸಿ ದರೂ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೂಣೆ ಪವಿತ್ರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಅಪರಿಸುಕ್ತಿದ್ದರು.

ಸಂಗಣೋಪಾಸನೆಯ ರೀತಿಯೆ ಬೇರೆ ತೆರನಾದ್ದು. ಒಬ್ಬ ತಿಳಿದ ಗುರುವಿನ ವಂಶೋಪ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗಣೋಪಾಸನೆ. ಸಂಗಣೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಅವತಾರ ವಿಶೇಷದ ಕಲ್ಪನೋಪಾಸನೆಯಿಲ್ಲ.

ಯದಾ ಯದಾ ಹಿ ಭರ್ಮಾಸ್ಯ ಗ್ನಾನಿಭೃಗವತಿ ಭರತ |

ಅಭ್ಯಾಸ್ಯಾವಮಭರ್ಮಾಸ್ಯ.....

ಪರಿತ್ಯಾಗಾಯ ಸಾಧನಾಂ ವಿವಾಹಾಯ ತ ದುಷ್ಯತಾಂ

ಭರ್ಮಾಸುಷ್ಯತಾಂಭಾಗಾಯ ಸುಭವಾಮಿ ಯುಗೇ ಯುಗೇ |

ಎಂಬ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಾತನ್ನು ಅಚಲವಾಗಿ ನಂಬಿರುವವರು, ಸಂಗಣೋಪಾಸಕರು. ಪಂಚಭಕ್ತಿಭಾವ, ನವವಿಧಭಕ್ತಿ, ಹನ್ನೊಂದು ಅಸಕ್ತಿ ಹೀಗೆ ದಾಸ, ಸಖಿ, ಬಂಧು, ಪ್ರಿಯಂಕರ, ಪ್ರೇಮಿ, ಹೀಗೆಲ್ಲ ಪಾನಾ ರೀತಿಯ ಸಂಪುರ್ಣವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಸಾಧನೆಯನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಗಣೋಪಾಸನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನೆಯಾಗುವುದು ಸುಲಭ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗುಣ ಭಕ್ತಿಯ ಸಾಧನೆ ಕಷ್ಟಕರ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸಂಗಣಭಕ್ತಿ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮಾರ್ಗವು ಆಗುತ್ತವೆ. ಕಂಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯು ದಿವ್ಯರೂಪು ಕೊಡದೆ, ಕಿವಿಯಿಂದ ಹರಿಕಥೆ ಕೇಳಬೇಕು. ನಾಲಗೆಯಿಂದ ಹರಿವಾಹೋಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಕೈಯಿಂದ ಸೇವಾಕ್ರಿಯೆಗಳ ನಡವಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಆತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ದೇವೋಪಾಸನೆಯನ್ನೂ ಹೀಗಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸಂಗಣೋಪಾಸನೆಯ ಹೀಗಾಗುತ್ತಾನೆ. ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನೆಯ ಹಾಗಲ್ಲ. ಆತ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೂ ನಿರಯಂತ್ರಿಸಲು ತುಂಬ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಶ್ರಮ ಸಾಧ್ಯ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಜಯ ಸಾಧಿಸುವುದೆಂದರೆ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯ. ಕಷ್ಟಕರ : ಸಂಗಣೋಪಾಸನೆಯೇ ಭಗವಂತನ ವಿಗ್ರಹ ಮೂರ್ತಿಯ ಆಧಾರ. ನಿರ್ಗುಣೋಪಾಸನೆ ಸ್ವಾವಲಂಬಿ.

ಭಕ್ತಿಸಾಧನೆಯು, ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಯ ಪಂಚವನ್ನೇರುವಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನಿರ್ಗುಣದ ನೆಲೆಗೀಡುಬೇಕು. ನಿರ್ಗುಣದ ಅಧಾರ, ಸಂಗಣ, ಸಮೋಪ, ನಿರ್ಗುಣದ ಮರಿಯಾದ ಸಂಗಣವನ್ನು ಸಮೋಪ ಆಗಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡೂ ಪಂಥಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾದರೆ, ಸಂಗಣೋಪಾಸನೆಯ ಉತ್ತಮ ನಿರತನ-ರಾಮನುಯೋದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸದಾ ಅಲ್ಲಾಸ ಬಡಗಿದ್ದು, ಅವನ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣು ತುಂಬ ನೋಡಿ ಅನಂದಿಸಿ, ಸೇವಿಸಬೇಕೆಂದ (ಮುಂದೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೇ ರಾಮನುಯೋದ ಆಗಿ ಅವತರಿಸಿದ ರಂದು ಪ್ರತೀತಿ).

ಸಂಗಣ-ನಿರ್ಗುಣ ಭಕ್ತಿಪಂಥದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ? ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ನಡವಿಯುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅರ್ಜುನ, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಸ್ಥಿರ

ಪಾವ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದಿದ್ದಾನೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ಯಾವುದಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮೂವಿ, ಅದೇ ಜ್ಞಾನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ ; ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ವಕ ಜ್ಞಾನಮ್ ... ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಶೀಕರಿಸಿ, ಸಗುಣಾರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸುವುದು ಅಪೋಷೂ ಕಷ್ಟವೆನಿಸಿತು : (ಅರ್ಚಾವಿಗ್ರಹ-ಅರ್ಚಾರ ಅನುಸರಣೆ) ಅದುವರಿಂದ ಸಗುಣ ಮಾರ್ಗದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಿರ್ಗುಣತೋಪಾಸಕರಿಗೂ ಮೋಕ್ಷ ಪಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದಾದರೂ ಈ ಹಾದಿ ಕಠಿಣ. "ಕ್ಷೇಮೋ ಅಧಿಕಶರತ್ಪ್ರೇಷಾಪಂಚ್ರಾಸಕ್ತೇಶೇತನಾಮ್" ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕುದ್ಧಕ್ಕೂ ಸಗುಣೋಪಾಸಕಿಯ ಭಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೆ ನಾವು ಕಾಣುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ "ವಿಶ್ವ ರೂಪದರ್ಶಕ"ದ ಅಧ್ಯಾಯದಂತೂ ಸಗುಣ, ಸಾಕಾರಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕ. ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ತಾನು ಇರುವುದಾಗಿ ಹೇಳುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ನುಡಿಯೆ, ಸಗುಣ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ದಿನಿಯಲ್ಲಿ ಮೂವರು ತತ್ವ ಸುಸ್ಥಾನಕ ಅಜಾಯಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು (ಶಂಕರ, ರಾಮಾನುಜ, ಮಾರ್ಪ್ಪ) ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಶ್ರೀಶಂಕರರು ಸರ್ವ ಸಗುಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಗಿಂತ ನಿರ್ಗುಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ವದ ಅರಿವಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ, 'ಬ್ರಹ್ಮವ್' ಒಂದೇ ಸತ್ಯ. ಉಳಿದವೆಲ್ಲ ಮಾಯೆಯಿಂದಾ-ವ್ಯುತ (ಬ್ರಹ್ಮ ಸತ್ಯಂ ಜಗನ್ನಿತ್ಯಂ). ಆ ಬ್ರಹ್ಮತತ್ವವೇ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿ ತನ್ನ ಅವರಣ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವಾತ್ಮನಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಂಕರರ ಪ್ರಕಾರ, ಮಾಯೆ ತೊಡವು, ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆಯಲಂ ಸಾಧ್ಯ. ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ತಾನೇ ಬ್ರಹ್ಮ (ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಾ) ಎಂಬ ಅರಿವು ಬರುವುದೇ ಮೋಕ್ಷ. ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಪರಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ಗುಣ-ನಿರಾಕಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರೂ, ಈಶ್ವರ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಅರೂಪಿಸಿ, ಅದೂ ಮಾಯೆಯ ಅವರಣದ ಪ್ರಭಾವವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜರ ಹಾಗೂ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯಕರ ಅಭಿಮತ ಗಮನಾರ್ಹ ಆದದ್ದು. ಇಬ್ಬರೂ ಮಹಾಚಾರ್ಯರೂ ಸಗುಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನೂ, ನಿರ್ಗುಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ವೈಷ್ಣವರ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಇದು. ಇವರ ಮೋಕ್ಷದ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಶಂಕರರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ಕೇವಲ ಅತ್ಯಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ಸಾಲದು. ಅದರ ಜತೆ ಭಗವಂತನ ವ್ಯಸಾದವೂ ಬೇಕು. ಅದಿಲ್ಲದ ಮುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ.

ಸಗುಣೋಪಾಸನೆ

ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು, ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಹರಿದಾಸರು ಸಗುಣೋಪಾಸಕರೂ, ಸಗುಣಭಕ್ತರೂ ಎಂದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆ, ಅವರ ಭಗವಂತನ ಕಲ್ಪನೆ, ಅನಂತ ತತ್ವದ ಜತೆ ವಿಗ್ರಹ ಮೂರ್ತಿಯ ಕಲ್ಪನೆ, ದರ್ಶನ, ಇವೆಲ್ಲ ಅವರು ಸಗುಣೋಪಾಸಕರೆಂದು

ಸೃಷ್ಟಿಪಡಿಸುತ್ತವೆ, ಇದರೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣ ಹರಿದಾಸರ ಬೆಂಬಲ ಪಾಸಕ ಗುಣ. (ಈ ಬಗ್ಗೆ ಬೇರೆಡೆ ವಿಸ್ತಾರಿಸಲಾಗಿದೆ.) ಕೆಲವು ಹರಿದಾಸ ವಕ್ರರ ನುಡಿಗಳು ಈ ದಿವಿಯಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ (ಸಂಗಣಿಸಿ:ಪಾಸನೆ) :

- ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು : ಉತ್ತಮ ಗುಣಗಳ ಅಂತರಂಗ
- ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರಾಯರು : ಕಾಕು ಮೂಡದೆ ನೀ ಎನ್ನ ಸಲಹೆಯ್ನು ಸಾಕಾರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ
- ಶ್ರೀವೈಕುಂಠದರದಾಸರು : ನಿತ್ಯಗುಣಾರ್ಣವ, ನಿಜಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣ.
- ಶ್ರೀಗೋಪಾಲದಾಸರು : ಅಗಣಿತಗುಣವವನವನು.

ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ "ಅಕಾರದಿಂದು ನಿರಾಕಾರ...ರೂಪವಾಗಿಬಲ್ಲು, ...ಅಪರೂಪವಾಗಿಬಲ್ಲು... ರೂಪ ಅಪರೂಪವೆನಕೊಂಚಾಗಲಿಲ್ಲ" ಎನ್ನುವ ಮಾತೂ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗಣ-ನಿರ್ಗುಣಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ಮಂವಿವಸ್ತು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಮಂಥ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದರೆ (ಗುಣರಹಿತ-ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೂ) ನಿರಾಕಾರ ನೆಂದರೆ ಯಾವುದೆ ನಿಶ್ಚಿತ ಅಕಾರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದೂ) ನಿರಾಕಾರನೆಂದರೆ ಯಾವುದೇ ನಿಶ್ಚಿತ ಅಕಾರದಿಂದವನೆಂದೂ ಅರ್ಥೈಸಿದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಮಂಥವವರು ನಿರ್ಗುಣನೆಂದರೆ ಗುಣರಹಿತನೆಂದೂ ಗೀಯಗುಣರಹಿತನೆಂದೂ ಅರ್ಥೈಸುತ್ತಾರೆ. ರಾವಣನಿಂತು ಮಂಥದ ಪ್ರಕಾರ ನಿರಾಕಾರನೆಂದರೆ ಪ್ರಾಕೃತ ದೇಹರಹಿತನೆಂದವು :

"ಭಗವತೋಷ್ಟುಪವಿಭವಾರ್ಥವಾದ ಶರೀರಾದ್ಯಪಿ ಅಪ್ರಾಕೃತ ಮಯನಿ....

(The bodies of Bhagwan in his aspects of vyhus, vibhava and avatara are made up of non-material substance) (ಯಂತೀಂದ್ರ ದೀಪಿ ವಾದ : ಸಂ : ಶ್ರೀನಿವಾಸದಾಸ, ಪುಟ-೧೧) ಎಂದರೇ ಸಕಲ ಶರೀರ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯತೆಯಿದ್ದ ರೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರ ಪದ್ಧತಿವಲ್ಲವೆಂದು ಇವರ ಭಾವನೆ.

ನಿರ್ಗುಣ ಮಂಥವವರು ಮೊದಲ ಅರ್ಥ ಅನುಮೋದಿಸಿದರೆ, ಸಂಗಣ ಮಂಥ ವವರು ಎರಡನೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿದಾಸರು ಪ್ರಧಾನತಃ ಮಂಥಮತಾನುಯಾಯಿಗಳು ಆದರೂ, ಭಾಗವತ ಧರ್ಮೋಪಲಂಬಿಗಳು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉಪಾಸಕರು (ಆದರೂ ಶಿವನನ್ನೇನೂ ಮರೆತವ ರಲ್ಲ) ತಾರತಮ್ಯ-ಭೇದ ತತ್ತ್ವವೊಪ್ಪಿದವರು (ಕೆನಡದಾಸರು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊರತಾಗಿ ಕಾಣು ತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಮಂಥಮತ ಪ್ರಭಾವ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ.) ಆದರಿಂದ ಸಂಗಣ-ಸಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮವ್ಯತ್ಯ-ಸಂಗಣಭಕ್ತಿ-ಸಂಗಣೋಪಾಸನೆಯೆ ಹರಿದಾಸರ ಭಕ್ತಿ ವಿಶೇಷ. ಅದೇ ಅವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ನವವಿಧ ಭಕುತಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ವಿಠಲನ್ನು, ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನನ್ನು, ಹಾಗೂ ಗುರುಗಳನ್ನು ಕೊಂದಾದಿರುವುದೇ ಸಂಗಣ ತತ್ತ್ವ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು. ಅದು ಅವರ ಮನದಲ್ಲೆ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿದೆ ; (ಶ್ರೀ ವೈಕುಂಠದರದಾಸರ : ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿರತವೆ ಎಂಬುವಂಥ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ). ಈ ಭಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪ, ವೈವಿಧ್ಯ ನದಾಗೆ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಅಡಿಪಡಿಗಳು

- 1 Visishtadwaitha,...was clearly inadequate as the highest conception of God.....It failed to take proper note of the supreme transcendence and homogeneity of GodIt was left to Madhva to make good the deficiency and supply the lacuna in Visistadvaitic thought and administered the much needed corrective to its Ideology of ವಿಷ್ಣುವೈವಿಧ್ಯ through that of ಸ್ವತಂತ್ರ ಅದ್ವಿತೀಯ—History of Dvaita School of Vedanta, Dr. B. N. K. Sharma, 1981, p. 70.
- 2 "Though souls and matter are modes of God, they have enjoyed a kind of individual existence which is theirs from all eternity and which cannot be entirely resolved into Brahman" (Dr. S. Radhakrishnan : Indian Philosophy) quoted in : History of Dvaita School of Vedanta, ibid
- 3 ಅಶೇಷಗುಣ ಭಾಗಾತ್ಮಕ ಸರ್ವದೇವತ ಸಮುತ್ಪತ್ತಿ
 ದೀಪ್ಯಮಯಃಚ್ಚ ತ್ವಂಭವಿಷಿ ಸಮ್ಯಗ್ ವಿವಿಧಾರಾಃ |
 ಸ್ವತಂತ್ರ ತ್ವಮ್ ಸದಾ ತೇ ಚ್ಚ ಭಕ್ತಭೇದಾಃ ಸರ್ವಾಃ |
 ಮುಕ್ತಾ ನಾಭವತಿ ಭೇದಾಃ.....||
 ದೇವೋಽಪತ್ವಮ್ ಯಾಯುಷ್ಚ ಪದನತರಾ ತಥಾ |
 ಭ್ರಷ್ಟಾ ಸದಕ್ತತಿ ವಿಹರ, ಸೇವತುರ್ದೇಶೈ ಹೌಸ್ತ್ವೀಯಾಃ |
 ಶಕ್ತಿಕಾವು ತದಪ್ಯೇತ ಕ್ವಮಾತ್ ಮುಕ್ತಾಮುಖ |
 ಸರ್ವಾದ್ವಾಯಂ ಇದ್ವೈಯೋ ಧರ್ಮೇಶೋ ಹರೀಃ ಸ್ವಯಂ ||
- 4 ವಿಷ್ಣುಶಕ್ತಿ ನಿರ್ವಾಹ : ಶ್ಲೋಕ-2.
- 5 ಈ ಒಗ್ಗ ಸ್ತ್ರೀ ಪೂಜಾರ್ಥವಾಚು ಕೃತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ "ಅಂದಲೇಯ ಮುಳುಗಿದ್ದಾಗ ಎವರಿಗೆ ಅಭಯಲು ರೂಪದ ಅಸ್ತಿತ್ವವೆವಿಯದ ಮುಖಾತ್ಮರಾಗಿದ್ದರಲ್ಲವ ?" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.
- 6 ಸೋಮಂ ದೀಪದ ಇವೇಶಿ : ತತ್ವಯೋ ನಿರ್ವಾಹ
- 7 Vaishnavism, Saivism and other Minor religious Systems, R. G. Bhandarkar, 1947, p. 35.

- 8 Ibid.
- 9 Ibid. Also quoted in Karnataka Haridasa ahithya by R. S. Panchamukhi (1952) ಪುಟ.
- 10The original Vaishnava Faith..... appeared in a near form on the rise of Badami Chalukyas. Vaishnavism-6-8 A. D. Mixture of Saivism-8-10 A. D. ಹರಿದಾಸ ಪಂಚಮುಖಿ ಪುಟ, xviii R. S. Panchamukhi
- 11 Roman writer CICERO held that it came from a roof-leg-meaning 'to take up', 'gather', or observe, to observe- the strings of a Divine Communication (Comparative Religion-A. C. Billinet)
- 12 Religion shall mean for us, the feelings, acts and experiences of individual man in their solitude so far as they apprehend themselves to stand in relation to whatever they may Consider divine—Varieties of Religious Experiences—Sir William James, p. 50.
- 13 ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ ಗೀತೆಯು : ಸಿ : ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶ : (1977) : ಸಿದ್ಧನ ಪ್ರಕಾಶನ : ಭಾರತದ : ಪುಟ : 60-61.
- 14 ಧ್ಯಾನ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ : ಯಮ, ನಿರಾಮ, ಅಸೆ, ಪ್ರಾಣೋದಾನ, ಪ್ರಶ್ನಾಪಾನ, ಧರಣ, ಧ್ಯಾನ, ಸಮಾಧಿ ಈ ಎಂಬ ಅಂಶಗಳೂ ಅಳವಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಯೋಗ ಸಂಪದೆಯ ಪಟ ೧೪.
- 15 ಶ್ರೀಮದಭೀಷಯ ಶ್ಲೋಕ : (1978) : ಸಿ : ಡಾ : ಕೆ. ಪದ್ಮನಾಭಪ್ಪ : ಪುಟ-74. ಇದರ ಮೂಲ ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣದ್ದಿದೆ.
ಧ್ಯಾನೋ ಶ್ಲೋಕ ಯಮ ಯಮ್ ಶ್ಲೋಕ : ಶ್ರೀಮದಭೀಷಯ ಶ್ಲೋಕೋ : ಯಮಯೋ ಶ್ಲೋಕೋ ಶ್ಲೋಕೋ : ಶ್ಲೋಕೋ ಶ್ಲೋಕೋ : ಶ್ಲೋಕೋ

ಅಧ್ಯಾಯ ಏಳು

ಹರಿದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗಳ ಮೌಲ್ಯ

ಹರಿದಾಸರ ರಚನೆಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೌಲ್ಯ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಲೆಯೆಬ್ಬಿಸಿದ ವಚನ-ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಕಾಂಕ್ಷೆ, ಬರಿಯ ಭಕ್ತಿ, ನೀತಿಬೋಧಗಳಿಲ್ಲದೆ ಎಂಬುದೇ ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹನ್ನೆರಡನೆ ಶತಮಾನದ ತನಕ ಇದ್ದ ಮಾರ್ಗಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡದೇ-ಹೊಸಗನ್ನಡದೇಗೆ ಹೊರಳಿಸಿದ ಈ ಎರಡು ಭಕ್ತಿ ಅಂದೋಲನಗಳೆವರೂ ಅಡಿದವು. ಹಾಡಿದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯಬೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣ. ಆನೇಕ ಎರಡೂ ಭಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ತಂತಮ್ಮ ಮತ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಒಂದು ಮಾತಾಡಿದ ಹಾಗಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿಂದ, ಆ ಮಾತಿಗೆ ಗೀಯತೆಯೂ ಬೆರೆತು ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಕ ಜನಪ್ರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿಸಿದ್ದು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ಕೊಡುಗೆ ಯಾಯಿತು. ವಚನದಲ್ಲಿ ಶಿವಭಕ್ತಿ, ದಾಸರಲ್ಲಿ ಹರಿಭಕ್ತಿ, ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಧ್ಯೇಯ ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯವೆನಿಸಿಯಾತೆ ? ಇಬ್ಬರೂ, ಭಕ್ತರು, ಅನುಭಾವಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಲೆದೋರಿದುವು. ಹರಿದಾಸನೂ ಇತರರಂತೆ ಮೂದಲಿದಲ್ಲದೆ ಆಸೆಯ ದಾಸರಾಗಿ ಬದುಕಿದ್ದವರ. ಆದರೆ ಯಾವುದೂ ಕಾರಣ, ಯಾವುದೂ ಘಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಒದಗಿದ ಆತ್ಮೀಕವೂ (ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮೂಗಾತಿ ಘಟನೆ), ಅಥಾತವೂ (ಕನಕದಾಸರಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಯುದ್ಧ-ನೋವು) ಒತ್ತಾರ, ಇದರಿಂದ ಮಿಂಚಿಗೊಳಗಾದಂತೆ ಎಚ್ಚಿತ್ತುಕೊಂಡು, ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಅದು ವದೇ ಕವಿದಿದ್ದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಂಸಾರದ ಜಟಿಲತೆ ನಿವಾರಿಸಲೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತ "ದಾರಿ ಯಾವುದಯ್ಯ ವೈಕುಂಠಕೆ"ಂದೂ ಅರಸುತೆ ಹೊರಟ ಭಕ್ತರು, ಕಾಣದುದನ್ನು ಕಂಡನುಭವಿಸಿದ, ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹರಿದಾಸರು. ಎಚ್ಚರ, ಎಚ್ಚರದ ಜತೆ ಬೆರೆತುಕೊಂಡು ಹಂಬಲವೆ ಅನುಭಾವ. ಇದೇ ಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗದ ಕೈವಾರ. ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಹರಿದಾಸದೀಕ್ಷೆ-ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವರ ಹಾಗೂ ಅವರ ವಿಚಾರಾನುಭವಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ಅದದ್ದು. ಜನನದ ಸಾಹಿತ್ಯದಂತೆ ಮುಖೇನ ಪರಂಪರಾನುಗತ ಅಗಿ ಬೆಳೆದದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಯ ಮನೋಧರ್ಮವೂ ಇದೆ. ಹಂಬಲವೂ ಇದೆ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಕವಿಹೃದಯ, ಕೃಷ್ಣರಾಧೆಯರ ಭಕ್ತಿ ವಿರಹ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಭಾವುಕತೆ-ಮಧುರಭಾವವೂ ಇದೆ. ಲೋಕಾನುಭವವಂತೂ ಮಂಡಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದೆ. (ಈ ದೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರ ಕೃತಿ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಫಲಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ). ಈ ರೀತಿಯ ಕಾವ್ಯ-ಕೀರ್ತನೆ, ಕೀರ್ತನೆಯ

ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರೀತಿಯಂತೆ ಅದನ್ನು ಹರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ವಶೋಲ್ಕಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದುದಾಗಿದೆ.

ಹರಿವಾಸರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ

ಹರಿವಾಸರ ಇನ್ನೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಅವರೇನೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಜನೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿ ಉಪ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿಯೂ, ಧೈಯ ಅಗಿಯೂ ಇರಿಸಿಕೊಂಡವರಲ್ಲ. (ಅವರಿಗೆ ಆ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆಶಯ, ಆಸಕ್ತಿ, ದಾಷಾತ್ಯಯದ ಬಯಕೆ, ಕುಕುಲ-ಅಗ್ರಹಾರಗಳ ಬಹುವೇಶವ ಪದೆಯಿಂಪ ಮಾನಸಿಕ ಒತ್ತಡದಿಂದಿಲ್ಲ) ಅವರಿಗೆ ಈ ಇಹದ ಬದುಕಿನಾಚೆಯ ಅಲೌಕಿಕ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಪರಿಧಿಯಿತ್ತು, ಅದರಾಚೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರನೇನುಭವ ಪಡೆವ ಪಂಜು ಹಿರಿದಾಗಿತ್ತು : ಇಹದ ನಿರಿದಾದ ಬ ದಂಕನ್ನು ಈಸಬೇಕು. ಇದ್ದು ಜೈಸಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿತ್ತು. ಲೋಕಾನುಭವ, ಕ್ಷೇತ್ರ ಪರ್ಯಟನೆಗಳ ಅನುಭವವೂ ಇತ್ತು. ಎಲ್ಲರೂ ಮಾದುವುದು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ, ಗೀಣು ಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಎಂಬ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ವಂನೋಧರ್ಮ ವಂನಗಂಡಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದಾಗಿ, ಅವರು ನುಡಿದ ಆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸವನಾಬದ ಬಗ್ಗೆ ನುಡಿದ ಮಾತು-ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಅನುಸರಣ-ಪ್ರಸಾರ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು, ರಚನೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದರೆ, ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಅದು ಸಾಧನೆಯ ಒಂದು ಹಂತ, ಎಂಬ ಕಾಣಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಹರಿವಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾದಶವರ್ಗವೆಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆಯೆ. ಪೌಂಡಿವಂ, ರಂಜನೆಯ ವಿಚಾರ ಇದೆಯೆ (ಕನಕದಾಸರ ಮೂಜನಕರುಗೀಕೆಯಂಳಮಂ) ಇತಿಹಾಸ ಇದೆಯೆ ? ಇಲ್ಲಿ ಬರೀ ಭಕ್ತಿ, ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಪರಾಟನಾನುಭವ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪರಿಪಾಕ ಮಾತ್ರ ವಂನೂಗಿರಿದೆಯೆಂದಾಗ, ಅದನ್ನೇಕೆ ದಾಸಿಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ಕೆರವು ದಂಟು ಸಂಜೇಹವೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ಬಂದಾತಂ. ದಾಸಿಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೆಂಬ ಕಾರಣ, ಹರಿವಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗಣ, ಸಾಹಿತಿೆಯ ವಂನೋಧರ್ಮ, ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಂತಿಕೆ, ತಾವೇ ಕಂಠುಕೊಂಡಂ ಪಾಡಿ ಕೊಟ್ಟ ಹೊಸ ಪಾಡಿ. (ತೀರ್ಥನ ಸಂಪದ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ) ಅದರಿಂದಾಗಿ ಅವರು ಬರೆದದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪಾಡಿದ್ದು ರಚಿಸಿದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯ, ಕಾವ್ಯ ತತ್ವಗಳೂ (ಭಂದವ್ಯೂ, ಅಲಂಕಾರ, ಇತ್ಯಾದಿ) ವಂನೂಳವಿವೆ.

ಭಕ್ತರ ಸಂವರ್ತಸಾಧನ ಆಚೆ. ಪಾಗೂ ಅದರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿವಿಧ ಹೂವುಗಳಂ ಇದ್ದಪಾಗ. ಅಯೂ ಹೊವಿಗೆ ಅಯೂ ರಂವಂಜಯಂತೆಯೆರಂವಂತೆ ಯೆಂವಂತೆ ಅಯೂ ಹರಿವಾಸರ ಕೃತಿಗಳೆಗೆ ಅದರದ್ದ ಸ್ವಂತ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸೌಂದರ್ಯ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಇಂತ್ಯದೆ. ಕುದಾ : ಪುರಂದರದಾಸರ ಸರಳತೆ, ಕೃಷ್ಣಲೀಲಾ ವಿನೋದ, ವ್ಯಾಸದಾಯರ ವೇಣುಗೀತೆ, ಪ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಭ್ರಮಂರಗೀತೆ, ಕನಕದಾಸರ ವಂನುಡಿಗಿ,

ಕೀರ್ತನ ಬೈವಿರಿ, ಭಾವ-ಘಟನೆಗಳ ಚವತ್ಯುತಿ(ಯಾರೂ ಬದುಕಿದರಯ್ಯಾ, ಹರಿ ನಿನ್ನ ನಂಬಿ-
 ಕೃತಿ ಸಾಲಾಗಳೆ... ವೇದಾಂತ ತರಂಗಿಣಿಯ ಹಾಡೊಟ್ಟುದ ಭಂದ) ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ
 ವಾಂಡಿತ್ಯ, ವಿಷಯದಾಸರ ಮಧ್ವನಿವೈ ಹೀಗೆ ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ
 ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಬೈವದೊಲುವಂ, 'ದಿವ'ದರೂಪಕ್ಕಾಗಿ,
 ಸತ್ಯದ ಅನಂತ ಮುಖದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಸಾಧಕ ಪಥದಲ್ಲಿ ಅವರಂ ಹೃದಯದ ಒಳ
 ತೋಟಿಯನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡರು, ಹಾಗೆಯೇ ಭಾವೆಯ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದರು.
 ಇಂಥ ಭಕ್ತರ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ತತ್ತ್ವ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಂಡಾಗ ಜನಸಮುದಾಯ (ಸಮಾಜ)
 ಅವರನ್ನೂ ಅವರ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಗೌರವಿಸಿತು, ತುಂಗಲೂ ಅದು
 ಮುಂದರಿಂದಿದೆ. ಬದುಕನ್ನು ಅರಳಿಸುವ, ಸತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ, ನೀತಿಯನ್ನು
 ವಿದಿಸುವ, ಇಹದ ಬದುಕಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ-ಅಂತೆಯೆ ಅಸ್ಥಿರತೆ-ಭಂಗರಹಿತಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯ
 ಹೇಳುವ, ಜನತೆಯನ್ನೆಚ್ಚರಿಸುವ, ಒಮ್ಮೆ ಕೇಳಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಒದಿ, ಕೇಳಬೇಕೆನ್ನಿಸುವ
 ಬಂಧುರ ರಚನೆ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದೂ ತಿಳಿದವರು ಅನೇಕ ರೀತಿ ನಿರೂಪಿಸಿದಾರೆ.
 ಈ ಅನೇಕ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ, ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ
 ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಉದ್ದೇಶ. ಶಂಷ್ಕ ನೀತಿದೋಷ,
 ಬದುಕು-ಸಂಸಾರ, ನೀರ ಮೇಲಣ ಗುಳ್ಳೆಯೆನ್ನುವ ನಿರಾಸೆಹೊಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆಂದೂ ಹರಿ
 ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸರ್ವಹಿತ, ಎಂದೂ
 ಹೇಳುವುದಿದೆ. ಶ್ರುತಿ ಸುಭಗವಾಗಿದ್ದು, ಮನಸ್ಸು-ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಅನಂತ ತರವಂಥವು
 ಸಾಹಿತ್ಯ. ಹಾಗೆಯೆ ಶಬ್ದ-ಅರ್ಥ, ಭಾಷಾಸೌಂದರ್ಯದೊಡಗೊಂಡಿ ಶ್ರಮಣ, ಮನಸ್ಸೆ
 ಅನಂದವೀಯುವಂತಹ ವಾಕ್ಯ ಸಮುದಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂಥ
 ಸಾಹಿತ್ಯ ಓದುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿ ಅರಳಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಜಾಗೆ
 ಸೆವೈ ಬೇತನವನ್ನೂ ಅರಳಿಸುತ್ತದೆ, ಮೆನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿತ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ
 ದಿವಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಬದುಕಿನ ಉಸಿರಾಗಿ, ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಶ ಆಗುತ್ತದೆ. ಜನತೆಯ
 ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತದೆ, ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಲೈಲ್ (Carlyle) ಎಂಬ ವ್ಯಸಿದ್ಧ
 ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತಿ, ಹೇಳುವಂತೆ "ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟಾದವೀಯುವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣ
 ಜನಾಂಗದ ಆತ್ಮವಿಕಾಸ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ." ಸಾಹಿತ್ಯ ಬದುಕಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
 ವೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸ ಮತ. (ಈ ದಿವಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನಜೀವನದ ವೃತ್ತಿಯೆಂಬ ಎಂಬ
 ವಸಾಹು ಗದನಾರ್ಹ.) ಇದನ್ನೆ ನಮ್ಮ ಕಾದ್ಯವಿಜ್ಞಾನವಿಜ್ಞಾನಿರೂ ರಮಣೀಯಕ,
 ರೂಪಕ ಎಂದರು.

ಭಾರತದ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ-ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಅಧಿನಾನಂಟು. ತತ್ತ್ವ
 ಅನುಷಂಗಿಕವಾಗಿರಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿರಲಿ, ಒಟ್ಟಾರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಂಶವಿದ್ದ
 ಇರಬೇಕು. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಷ್ಟವೆ. ಬದುಕಲ್ಲರಳಿದ ಜನಪದ
 ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವವಿದ್ದರೂ, ಅದು ಬದುಕಿನ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸನಿಹವ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸೊಪ

ವಿರುವುದರಿಂದ ರೈತರಿಗೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪಂಡಿತ-ಮಹಾಶಾಯಿಗಳ ತತ್ವ ಹೀಗಲ್ಲ, ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತತ್ವ ಹಾಳತನಾಗಿ ಬರತಿದ್ದರೆ, ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಅದು ಸುಲಭವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ. ಮಾತು-ಮಾತಿನರ್ಥ ತಿಳಿದಿರುವುದರ ದಾವಾತ್ಮವಿದ್ದಂತೆ ಇದರೇಕೆಂಬ ಕವಿತುಲಗರು ಕಾಳಿದಾಸನ ಮಾತಲ್ಲಿ ಅದರ ಆಗುವ ಅರ್ಥ ಇದೇಯೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ (ಶುದ್ಧಾರ್ಥದ) ಕೀಳುಗ-ಓದೂಗಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೆ ವಚನಕಾರರು 'ಮಾತು ಜ್ಯೋತಿಸರ್ವಿಣಿ'ವೆಂದರು. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಧ್ಯೇಯ, ಲಕ್ಷಣ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಿಪಕ್ವಗೊಳಿಸಿ ಅತ್ಯವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವ ಉದಾತ್ತವರ್ತನೆಯನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು. ಇದು ವಚನ-ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಹಾಗೂ ಇದಿಯ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಮಾತು. ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಬೀಜವೂ. ಅದೇ ಉಸಿರು. ತತ್ವದ ಪರಿಣ-ದಾಸನಂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪರಿಸರದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ನಿರೂಪಿಸುವ ಕಲಾತ್ಮಕತೆ, ಇವು ಅವರವರ ಪ್ರತಿಭೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಭೆ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಹೌದು. ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಹೌದು, ಇದು ಪರಿವಾಸದ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಅಂಶ. ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕಾರರು ಹೇಳುವಂತೆ, ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಭಟಿತ ಚಂದ್ರನು ತುಂಬಾದ ಬೆಳುದಿಂಗಳನ್ನೀಯುವಂತೆ, ಕವಿಯ ಸೂಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ತರ್ಕ ಕರ್ತವಾದ (ಶುಷ್ಕತತ್ವ) ವಸ್ತುಗಳೂ ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ತಳಿಯುತ್ತವೆ : ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಕಿರಣವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ರೂಪಕವಾದ ಕಾವ್ಯವೆನಿಸುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪುಷ್ಪಾಡಿಸ್ಯ ಆದದ್ದು ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪ್ರತಿಭಾಜನ್ಯ ಆದದ್ದು ಕಾವ್ಯ, ಬುದ್ಧಿ-ತರ್ಕಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಆಹಾರವಾದರ, ಕಾವ್ಯ, ಹೃದಯಕ್ಕಾಹಾರವಾಗಿ ಆನಂದ, ಸಂಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಧ್ಯೇಯ-ಅರ್ಥದ ನೀಡುವಿಕೆ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿ, ನೆಮ್ಮದಿಯುಂಟು ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂದಾಯಿತು. ಹಾಗೆ ಬದುಕನ್ನು ವ್ಯಯಿಸಿಕೆ -ಸಾಮಾನ್ಯರೊಡನೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮವುದೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಧ್ಯೇಯ. ಹತ್ತನೆ ಶತಮಾನದ ವಂದ ಕವಿ ತಿಳಿಸುವ "ಧರ್ಮಮಯ, ಕಾವ್ಯಧರ್ಮಮಯ" ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು. ಇದೇ ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದ ಪ್ರೋಧನೆ ಕೊರೆದು, ಸರಳಗನ್ನಡ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವಚನ ಹೀರ್ತನ ಪ್ರಸಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವತರಣರ-ಪರಿವಾಸದ ಮೂಲಕ ಇನ್ನೂ ದೃಢಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಂದರಿಯಿತು. ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ-ಅದರ ಸೃಜಕರ-ಮುಖ್ಯಧ್ಯೇಯವೆ ಪರಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಹರಿಸರ್ವೋತ್ಸವಾತ್ಮಕ ಮಾರ್ಗತೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅದು ತತ್ವ ಗುಣಿತ ಆಗಿ, ಭಕ್ತಿಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಮಂದಕ ಮೂಗುಮೂರಿಯಬೇಕಾದಿಲ್ಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿವಾಸದ ಇನ್ನೊಂದು ಗುರಿ, ಸ್ವೇಚ್ಛ ಪಥರ್ಮ, ಮಧ್ಯವಿನ್ಯ ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರಿಸುವಿಕೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ಇರುವ ವಸ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪರಿವಾಸದಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಕನಕದಾಸರುಂಥ ಸಮಾಜಯೋಗರಲ್ಲಿ ವಾದಿರೂಪರಂಥ ಸಮಾಜ ಸಂಧಾರಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯವರಲ್ಲಿ, ಅನೇಕ ವಿಚಾರ

ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಮೂಲಕ ಮಿಂಚಿ, ಅವರ ಕಾವ್ಯ, ಲೋಕಾನುಭವ-ಬದುಕನ್ನು ಸೋಡುವ ದೃಷ್ಟಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಕನಕದಾಸರ ಪೂರ್ಣ ಕಾವ್ಯ (ಮೋಹನ ತರಂಗೀಣಿ), ಪಂಚಡಿಗಿ (ಬೆವಗಿನ ವಚನ)ಗಳಂತೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಯೆ ಆಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಉಪಮೆ, ಕಾದ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯ, ಶೈಲಿ, ಭಾವನೆ, ಭಾವುಕತೆ (ಪಾದರಾಜರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ) ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯವೆ ಆಗಿವೆ. "ತರಗಾರ ರಚನೆಗಳು" ಮಾತನ್ನೂ ಅಡಿದ ಹಾಗಿದ್ದರೆ, ದಾಸರ ಪದಗಳು ಮಾತನ್ನೂ ಹಾಡಿದ ಹಾಗಿದೆ. ಈ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕೃಷಿಯಿದೆ ; ಚೇವಂತವಾದ, ಪ್ರಾಪಂಚಿಕವಾದ ಅನುಭವವಿದೆ. ಹರಿದಾಸರ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ 'ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ' ಎನ್ನುವುದು ಇರುವ ಬೇರೊಂದು ಕಾರಣ ದಾಸರಲ್ಲಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ. ಅದರಿಂದ ಅವರು ಬರೆದದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಆಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯವು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಎಂದರೆ ಕಾಣತಕ್ಕದ್ದು, ಕಾಣಿಸತಕ್ಕದ್ದು, ಕಾಣ ತಕ್ಕದ್ದು ಲೋಕವನ್ನು ತನ್ನನ್ನು ; ಅದರ ಸತ್ಯವನ್ನು, ಸತ್ಯವನ್ನೂ, ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಇಷ್ಟೇನೇನು ಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ಅ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಂಡದ್ದನ್ನು ಕಾಣಿಸತಕ್ಕದ್ದು ವಂದಿಸ ಕೆಲಸ. ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಚಿಂತನಶೀಲರಾದ ಹರಿದಾಸರಿಗೆ ಅಸ್ಪಯ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತಿ ಕಂಡ ಘಟನೆಯನ್ನೂ, ಬದುಕನ್ನೂ, ಅನುಭವವನ್ನೂ, ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾರೆ ಅದನ್ನು ಕಂಡರಿಸುವಂಥ ಕೆಲೆ ಅವನಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಮಾತು, ರೀತಿ ಆಡ್ತು, ಮನಮಂಟುವ (ಪ್ರವಣ ಮನಕಾನಂದವೀವ) ಹೃದಯದ ಬಾಗಿಲು ತಟ್ಟುವ ರೀತಿ ಯಲ್ಲಿ ಚೇವಂತವಾಗಿ ಅನುಭವದ (ವೈಯಕ್ತಿಕ, ಸಾಮಾನ್ಯವೆ) ಒಪ್ಪಂದವಿರಬೇಕು. ದಿವ್ಯರೀತಿಯ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ರೂಪತೆ ಆಡುಗಿರಬೇಕು. ಪುರಂದರದಾಸರು, ಕನಕದಾಸ ರಾದಿಯಾಗಿ ಒಂದೆ ಅನೇಕ ಹರಿದಾಸರು ಈ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ್ದು. ಶ್ರೀಭಾವದ ರಾಜರ, ವ್ಯಾಸರಾಯರ, ವಾದಿರಾಜರ, ವಾಗ್ವಿರಾಜ ಲೋಕದ ಅನೇಕ ತಿಳಿಗನ್ನಡ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೆಲುವಿದೆ, ಚೆಲುವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಹಾಗೆ ಕಂಡರಿಸುವ ಕೌಶಲವೂ ಇದೆ. ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಲೋಕಾನುಭವ, ಹೃದಯವಂತಿಕೆ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ರೂಪತೆ ಇರುವಂತೆಯೆ, ಅದರ ವಾಗ್ವಿವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ್ದು ಸಹ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಹರಿದಾಸರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಭಗವಂತನ ನಡುವೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡ ನಂಬು, ಸಂಬಂಧ ಒಂದಾದರೆ, ಹಾಗೆಯೆ ತಮಗೂ ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಣ ಸಮಾಜ-ಲೋಕಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಸಂಬಂಧವಿರಿಸಿಕೊಂಡವರೇಬಂದೂ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಭಗವಂತನ ಒಲವೆಯು - ಹಲಬಂದಿರ ಇದ್ದು ಹಾಗೆಯೆ, ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಣ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹೇಳುವಂಥ ಮಾತೂ ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅವರ ಆ ಅನುಭಾವ (Mysticism) ದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮವಿವೇದನೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಒಳಗಿನ ದೆನ್ನು, ತುಂಬುವವನ್ನೂ ದೃಷ್ಟ್ಯಾದ್ಯಾದ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಭಗವಂತನಿರುವುದು ಹೀಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತೋಡಿಕೊಂಡೆಂದೂ ದೇವರಿಗಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ, ಲೋಕರಿಗೂ

ತಿಳಿಯುವಂತಾಗಿದೆ. ಇಹವ ಬದಲಿಸಿ ಅನೇಕ ಮಂಜಿ-ಮಂಜುಲಯಗಳನ್ನು, ಸಂಕಟ ಆಸೆ-ನೋವನ್ನು ಸಹಜ ಅನುಕಂಪದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದಾರೆ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ನಡೆಸಿದಾರೆ, ಕನಕ ದಾಸರಂತ ವಿಡಂಬನೆ ಮಾಡಿದಾರೆ, ಪುಕುವರಂತೆ ಮರುಗಿದರೂ ಇನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾರೆ, ಇದೆಲ್ಲ ಪರಿಣಾಸರ ಶೈಲಿ, ವಿಧಾನಗಳು.

ದಾಸಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರ ಅಂದಂದಿನ ಅನುಭವ ವಿಂಡಿಸದ, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಚಲುವು ಕಂಡ ಪುರಂದರರು ನಕ್ಕು ಹೇಳಿದರು :

ಮಂಜು ಮಾಡಿಕೊಂಡೆಂದಲ್ಲ-ಮಾಯಾಜೀವಿಯೆ || ಪ ||

ಇರಲು ಮಂಜು ಎತವಾಗಿ-ಪರಿಯು ನಿನ್ನ ಬದದವುಂತೆ || ಅ.ಪ. ||

ಮಕ್ಕಳು ಪಾಟದ ನಿನ್ನ-ಬೊಕ್ಕಸವು ಭೋಜನವು

ಭೋಜನವು ಮಕ್ಕಳ ಪದಮು-ಕುಕ್ಕುಲಾತಿ ಪಡುವಂತೆ ||

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ಜಗದ್ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಲಿಗೆ ಕಂಡು ಆಚ್ಚರಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. "ಎಲ್ಲಾರು ಮೂವುವುದು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ" ದಾಸರ ಒಂದು ಚಿತ್ರಣ ಆದರೆ, ಮಡಿಮೂಡುವ ಬಗೆಯಿರಿಯದ ಗುಂಡುಮಂಜುಗಳ ಪಕ್ಕಿಯಂತೆ ಮಂಜುಗಿದ್ದು ಭೂಂಡ ನೋವು ತಂದುಕೊಂಬ ಮಡಿಯೆಂದರೆ ಮೂವವಾರು ಹಾರುವ ಬೆಸನಾಸುಗಳನ್ನು ಕಂಡು, ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ಮಡಿ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರು. ಉದಯಾಸ್ತಮಾನಗಳೆರಡು ಕೊಳಗ ಮಾಡಿ ಅಳಿಯುವ ವಿಧಾನ-ಕಲ್ಪನೆ ನವನವೀನ. ಹೊರಗಡೆ ದಂಭಕ್ಕೆ, ಬೂಟುಟಿಗೆ ಸ್ಥಾನ, ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಪಂಕ್ತ, ಜಪ, ಇದೆಲ್ಲ ದಾಸರು ಕಂಡರೂ, "ಉದರ ವೈರಾಗ್ಯವಿದು ನಮ್ಮ ಪದಮಂಜುಭವಲಿ ರೀತ ಭುತಿಯಿಲ್ಲ" ಹೆಂದರು, ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಭಕ್ಷಕ್ಕೆ ರಾಗಿ ತಂದವರಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, "ಬೋಳಿ ನಿನ್ನೆಗೆವೈ ಸೊಕ್ಕು" ಎಂದು ದಾಸರನ್ನು ಅಪನಂದಿಸಿದವಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲದೆ ದಾಸರು ಭಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಬಾಗಿಲನ್ನು ರವ್ವನೆ ಮುಟ್ಟಿದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆಗೆ "ಕದವ ಮುಟ್ಟಿದಳೆಂದಕೊ ಗಯ್ಯೂಳಿ" ಎಂದು ಹಾಡಿದರು. ಈಗಲೂ ಅದೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮುಂದೂವರಿದಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪಾತ್ರೆ, ಸಿಡಿ, ಕೋಣದ ಕಡಿತ ಕಂಡ ಕನಕರು "ವಿಕ್ಕುನಾತಿ, ಜಕ್ಕುಳಿ ನೂರೊಟು ದೈವಮೇಕೆ, ಬೇವಿನ ಸೊಕ್ಕಿನ ಹೊಡೆತಮೇಕೆ, ಬೆನ್ನಿಗೆ ಕಟ್ಟುವುದೇಕೆಂದು" ಮರುಗಿ ಹೇಳಿದರು. "ನಿಂದಕರಿದೇಕು, ನಿಂದಕರು" ಎಂದ ದಾಸರು, "ಹಂದಿಯಿಂದ್ದರೆ ಕೇರಿ ಹ್ಯಾಗೆ ಶುದ್ಧವೊ ಹಾಗೆ"-ಎಂದು ಅಡಿದಾಗ ಆ ನಿಂದಕರ ಮಂಜಿವೇನಾಗಿದ್ದಾತು ? ಪರಿವಾಸರ ನಿಂದಿಸ ಬೇಡ ಪ್ಯಾಣಿ-ಮಂಜಿ-ತನಕದಾಸರ ಕಬ್ಬಿಲಿಗುವುದು ಕರೆಯ ಬೇಡಿದರೂ, ಎಂದಂತೆಯೆ ಗೋಪೀಜನಪ್ರಿಯ ಗೋಪಾಲನಿಗಲ್ಲದೆ ಈ ಪರಿಯು ಸೊಟುಗಾವ ದೇವರಲ್ಲೂ ಕಾಣಬೇಂದು ಹಾಡಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದರು. ತಂಬೂರಿ ವಿಹಾರದವ, ಭವಾಜ್ಞದಾಟದವನಂತೆಯೆ, ತಂಬೂರಿ ವಿಹಾರದ ಡಿಂಗರಿಗೆ ಪ್ರತಿಭೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರ

ಕಾದನಾಚಕ್ರದ ಪರಿಣಾಡವಾ ವೋದದೀದ ಮಾರ್ಥವ | ಪ ||
 ವೇದವೇದ್ಯ ಸಾಧುವಿವಾಹ ರಾಧಾಪಾರಮಾ ಕೃಷ್ಣ ||೨||ಪ||
 ಎಕೆಯಿಗಿಂತೆ ಇರುವ ಸ್ವಲ್ಪದ ನೆರೆಯ ವಸ್ತುಗಳನೆ ನಿರಿಸಿ,
 ಕೊಳಲು ತನ್ನ ಕೈಲಿ ಹಿಡಿದು ಮಾರಕಗಾಣ ವಾಯವ್ಯ | ಕಾದನಾ |
 ...ಒಂದು ಹಿಗಳ ಕರಾಗಳು
 ಇಂದಿವೇಕವು ಮುಯುಕವು
 ಒಂದು ಪರವೆ ಕರಾಗಳಂತೆ
 ಅನಂದದೀದ ಬೆಳೆದದ್ದು...
 ಅಪಾಗಳಂತೆ ಕರಾಗಳು ಗಿಣಾಗಳಂತೆ ಅದದ್ದು
 ಪ್ರೀತಾಗೋಪಯ ವಿಜಯವಿಧ್ಯಲ ವ್ರಾಣೆ ವೋರೆಯಗುಳು...

ನಕರಾಸರು ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಕಾಪ್ಪುವದಿವವೆ ಬಾಗೆಯಾದರೋ ಎಂಥದರು :

ಮೂವೆಗಲೆ ಮುಗಿಲು ಕೆಂಪಾದನವನಿಯಿ ಕಾಪ್ಪು,
 ಜನವ ಕಾಲ್ಕೊದರದ್ದು ಕೊಳಗಿಗಿಳುರಿಯಂತಿರ ||
 ನಾರವಾಣಾ ತಪೋಧನರು ತನ್ನಲದರಿ |
 ಉದ ವೋರವಯು ನೆರೆಯದು ||

ಳಿದಿನನಿಮಿಷ ತಾರಕಿಗಳು ಮಂಸಳಿವೆ : ಪಂಪೆಗೆ ಪವಾತವ ಅಡರಿಬುವನು...
 ಾದು ಕದಿಗಳಾದ ಕನಕರಾಸರು ಪಾಪಿರವ ರೀತಿ ಅವರನ್ನು ಸಾಹಿತಿಯೆನಿಸಿದೆ ?
 ಳಿಯು ಅವರಲೋಕಾಣಂಭವವು

ದಾಯಾಕಾರಿವ ಮೇಲೆ ದಣಾಂಪವೆ |
 ಸಾಯಿಕೀರಿವ ಮೇಲೆ ಪವರಾಸಯಿ || ಪ ||
 ಕೆನ್ನಾ ಕ್ಷುಮೇಲೆ ಕರುದೊವನೆಲ್ಲಿಕೊಂ |
 ಳ್ಕುಗುಂದಿವ ಮೇಲೆ ಬಹುಮಾನವೆ |
 ಪ್ಪುಣ್ಯ ಹೀರಿವ ಮೇಲೆ ವರಲೋಕ ಸಾಧ್ಯವೆ |
 ಸಾನ್ಯವಿಲ್ಲವೆ ವಿಳ್ಳವದು ಸ್ವಾನುಮಾನವೆ ? || ೧ ||
 ಕೂವನಾ ಳ್ಕುಶೂಲು ಪಾಳ ಕರಿಸಿ ಉಣುಪುಂದ
 ಪಳಯಾರಿಗೆ ಪದನದ ಲವ ಹಿತವೆ |
 ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಮೆನ್ನ ಕೊಳು ವೋಪಕ್ಕೆ ಸೋಗುಪುಂದ
 ಬೆಲೆ ಬದ್ಧನರಿಸೋಲು ರಾಧಾವುಂತೆ ? || ೨ ||

ಹಾಗೆಯೇ

ಕುಸುಮವೆಲೂ ಗುಂಪು ಗುಂಪು ಕುಸುಮವೇ |
ಕುಸುಮ ಗುಂಪುಗಳೆದು ಫ್ಯಾಣವೆಲೆಗೊ...

ಎಂಬೆಡೆ ಅದರ ಕಾಂಕ್ಷೆಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಅತಿಗಿರುವ ಅನುಭಾವಿತನ ಸಹ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚರಹಸ್ಯತೂ ಕೃಷ್ಣನ ಚಿಲುವನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟು ಅನೇಕ ಭಕ್ತಿಯಂತ ಭಾವನೀಕ ಇದೆ. ಅದರ ಒಂದಂ ತುಂಬಾ ಕವನವಾದೆ :

ಬಂದವ ನೋಡಿರ-ಗೋಣವಾ- |
ನಂದಕ ಮೂರುತಿವು || ೧ ||
ಅಯ್ಯಗೆ ಕೆಲಗೆ ಗೆಟ್ಟೆಯು ಧರ್ಮ |
ಧಿಂ ಧಿಂ ಧಿಮಿತುರು ಕುಸುಮ ಕೃಷ್ಣನ || ೨ ||
ಕೊಡಲ ವದನಾಡ ಬಗೆಯ |
ಕರಗಿಟ್ಟರ ಕೂಡಿಗೊಂಡು ||
ಕುರುಕುಗೊಂಡು ಅದೇಕೆಯು |
ದಿರು-ದಿರುಗುಣ ಮೆಲೆ ಕೃಷ್ಣನ || ೩ ||
ಅಯ್ಯರು ಗಣಿತ ಭೂಭೂತಿಯ |
ನುಡಿಯ ಮೊಟ್ಟನೆ ಮಿಡಿದುಕೊಂಡು ||
ನಂದನಾಡುತ ಸಾಕ್ಷಿಯಲಿ |
ಬೆಲೆಗೆ ಮೂಡಿ ಅಯ್ಯವ ರಾಗ || ೪ ||

ಇಲ್ಲಿ ಸಹಜ ವರ್ಣನೆಯ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ದಾಸರ ಸ್ವತ್ವಪ್ರಜ್ಞೆ, ಸಾಹಸ್ಯ ಲಾಜಗೊಡಿ ಮೈವತ್ತಂತಿದೆ ಇಲ್ಲಿ :

"ಕಾಡು ಕಿಟ್ಟು ಮುನುಕಿ ಗೋಳ- |
ವಾಡಿಯು ಬಂದದ್ದು ನೋಡಿ |
ಕುಡಿದು ಅಯ್ಯರು ಕಿಟ್ಟಿದ |
ಅಕ್ಕಕ್ಕಕ್ಕಕ್ಕಕ್ಕ ||
ಬಂದಿದ ವಾಗುಣವ |
ಪ್ರಪಂಚದಿಡುತ ರೀತಿಯ |
ರೂಢಿಯೊಳೆಳೆ ಸಮರು ಯಾವು |
ಇಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ||

ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ವಿಸ್ತೃತಗೊಂಡಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇಳುತ್ತವಷ್ಟೆ. ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅದೃಷ್ಟವರ್ತಕರಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಈ ತರವಾದ ಅನೇಕ ಸರಳ ಸಂದರ ರಚನೆಗಳು ಅದನ್ನೂ ಇವೆ.

ಪರಿವಾಸರು ತಾವು ಕೆಲವೆ ಅನುಭವಿಗಳ ಚಿತ್ರಣವನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಾವನ್ನೂ ಮರಣವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿ ನಡೆಸಿ ಕೊಡುವ ಆರಿಯದೆಯೇ ಮೂಡುವಂಥ ಕಾರ್ಯ ನಡವಳಿಗೆ ಬಗ್ಗಿಯೆ ದಾಸರ ಚೂಪು ವಿಮರ್ಶೆ, ಎಚ್ಚರದ ನುಡಿ. ಇದು ಕೇವಲ ಆದರ್ಶವೆನಿಸದೆ, ಅನುಸರಣೀಯ ಎಂದೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. "ನೇಮಂದಿಲ್ಲದ ಹೋಮವೇತಕಯ್ಯ-ರಾಮನಾಮವಲ್ಲದ ಮತ್ತೆ ನಮಗೆ ಬೇರೂಂದೆ

ಅವರ ಕೊರೆಯಲೆನಿ ಕಾಯೂರ ಬದಲಿಗೆ
 ದಂಭವದ್ದಿ ನೂರಲೆನಿ...

ವಿಷಯದಾಸರು ಒಂದು ನುಡಿ ತುಂಬ ಸಹಜವಾಗಿದೆ :

ಪದವು ಶೈಲಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂಭ್ರಮಿಸ್ತಾರೆ
 ಗಣಿ ಮೃಗವಿಟ್ಟು ಬಳಿ ಬೆಂದಾಡತೆ...

ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಆದ ಈಡೇರುವುದೂ ಅಪರೂಪವೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ಒದಗಿ ಬಂದದ್ದರಲ್ಲಿ "ಯದೃಚ್ಛಾಽಲಭ ಸಂತುಷ್ಟೌ" ಎಂಬಂತಿರಬೇಕೆಂಬುದೆ ದಾಸರ ಮಾತು.

ಪರಿವಾಸ ಪರಿವಾಸ ಅನುಭವಿಗಳೇ ಬೇಕು
 ಸರೀಸ ಭವದ್ದರಿಗೆ ಪದವು ೧ ಪ. ೧
 ಮರಣ ಕೃಪದರಿ ವಿಗ್ರಹವರೂಂದೆ ನಿ
 ದಿವಾಸ ಪರಿವಾಸದಾಗೆ ಪಾಸು ೧೨ ಪ. ೧

ಇದಲ್ಲದೆ, ಸಮಾಜದ ಮನಸ್ಸನ್ನಿರೂಪಿಸಿ ಆದ ಜಾತಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಗ್ಗೆ ದಾಸರು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ (ಈ ಬಗ್ಗೆ ಬೇರೆದ ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ). "ಮುಟ್ಟಿನಿಂದಲ್ಲ, ತಳದಳಿಯಿಂದ ಹೊಲೆಯನೆ"ವ್ಯವ ಅಪರ ಸುಳಂದಿ ನಿಡಿದಾದದ್ದು. ವಿಷಯದಾಸರಿದ್ದೆ ಶಬ್ದ ಕುರಿತ ಸಂಭವಿ, ತುಂಬ ಮೂರ್ಖತೆ ಹಾಗೂ ಬೋಧಕ ಆಗಿದೆ.

ಪಟ್ಟಿಗಳೆನಿ ಕೀರಿ ಉಪಾಯಗಳಿಗೆ ವ್ಯ
 ದ್ವಾರವೂವೆನಿ ಕರಣಾತ್ಮಿಯೊಲಿದ ಬಳಿ
 ಒಟ್ಟುಕೂಡಿ ಬೆಡವಿಟ್ಟು ಮೂಡಿದರೊಂದ
 ಅಲ್ಲುಕೊಡಿದವನೂ ಒದ್ದದ ಜನರಿಗೆ

... ಕಾರಣೋತ್ತರಂಗಳ ಬಿಡುವುದೇ ಬಲಂಹಟ್ಟಿ
 ವೇಮನಿವ್ವ ನಿತ್ಯ ಮಾಳ್ಕುದೇ ಬಲಂಹಟ್ಟಿ
 ಬಂದ ಅತಿಥಿಗಳ ಪೂಜಿಸುವುದೇ ಹಟ್ಟಿ

 ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವ ಸುಸಾರವೆ ಹಟ್ಟಿ...

ಇಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ಚಿಂತನೆ, ಸದಾಚಾರಕ್ಕೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ, ಅಚ್ಚುರ, ಅಡಂಬರ ಇಲ್ಲ. "ದೇವತೆಗಳು ಏಕವಾಗಿವ್ವುದೇಹಟ್ಟಿ ಕರವೆದಂತೆ ವಿಜಯವಿಠಲ ಹೋಲಿವುದೇಹಟ್ಟಿ" ಎಂಬ ವಯಿವ್ವ ರಮಣಿಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಹರಿಹಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಭಾವ

ಹರಿಹಾಸರನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಮತಸಾಹಿತ್ಯ ಹೌದು. ಆದರಿದ, ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ವಸಿಲ್ಯ ಕುರಿತು ತಿಳಿಸುವಾಗ ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ, ಬಿತ್ತರಿಸಿದ, ಬದಲಿಸಿದ ಮತ-ಸಂಪ್ರದಾಯವಿವ್ವೆ ಪುರೆಯಂವಂತಿಲ್ಲ. ಹರಿಘಟ್ಟಿ ಬಿತ್ತರಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಸಾರ ಹರಿಹಾಸರ ಪಂಪಿಗೂರಿ. ವಿಜಯದಾಸರಿಂದಾಚಿಂಗಳೂ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಮತೀಯ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಮನಗಾಣ ಬಹುದು. ಪ್ರಮೋಯ ಭಾಗ ಸುಳಾದಿ, ಸಾಧನ ಸುಳಾದಿ, ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ, ಮಹಿಮಣ ಸುಳಾದಿ, ಇವೆಲ್ಲ ಮತ ಪ್ರಸಾರ-ಮತವಿವ್ವೆಯ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. "ಅದರ ವಿಜಯದಾಸರ ದೃಷ್ಟಿ ಕೇವಲ ಹಟ್ಟಿ ಜಾಲಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳದೆ ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮರ್ಯಾದೆನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ತೊಡಗಿದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂರ್ಧಾರ್ಯವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಒದಗಿಬಂದಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನಿಂದ, ಬೆಳೆದ ಗುರು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ, ಲೋಕಾನುಭವದಿಂದ, ಅವರು ನೀಡುವ ಉದಾಹರಣೆ, ಪ್ರಮಾಣ, ಸೂಕ್ತಿ, ಇವೆಲ್ಲ ಅವರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರೈಮ ಅನುಭವಗಳೆರಡೂ ವೇದ್ಯ ಆಗುತ್ತವೆ. "ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಮೇಲಂಪ್ಪಿರಿಗೆಯೋವುದ", "ಮೂಲೆಯನ ನಿಲಿಸುವುದು ಸುರರಿಗಳ ಪಲ್ಲ", "ಆಗ ಮಲಿನ ವಸ್ತ್ರವನನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ : ಕೊಸರಿ ಬಂಡಿಗೆ ಬೀಸಿ ವಿಮಾ ಕಡೆ ಬರಿಯಲು : ವನಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ತಾಕಿಸಲು ಮಲಿನ ಬಿಟ್ಟು : ಅಂತ ಹಿಂಜಾಗಿ ರೂಪಿಸುವುದು ಬಿಳುಕುರಿ" ಎಂಬಂತೆ ಮನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅವರು ನೀಡಿರುವ ಮೋಲಿಗೆ, ತುಂಬ ಸಹಜವಾಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತಿ, ಕವಿ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಿಸಲೋಸುಗ, ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವವಷ್ಟೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆ, ಉಪಮೆ, ಅತ ಅ ಹೋಲಿಕೆ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟ ಅರ್ಥ ಬರುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾವ್ಯ ಗುಣ ತಿಳಿದವರು, ಲಕ್ಷಣಜಾರರು "ವಕ್ರವ್ಯಾಪಾರ"ವೆಂದೂ ಹೇಳುವು

ದಂಟು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಕವಿಯ ಜೀವಾಳ. ಕವಿ ಬಳಸುವ ಹೋಲಿಕೆ, ಜನರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಲುಪುವಂತಿದ್ದರೆ ಕಾವ್ಯವು ಖ್ಯಾತಿ, ಸೋಗಿನ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ವಿಜಯ ದಾಸರು ತತ್ತ್ವ-ಶಾಸ್ತ್ರ-ವಿವರಣೆ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಹೋಲಿಕೆ, ಅನೇಕರ ಸುಲಭ ವಾಗಿದ್ದು ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ಕೇವಲ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಕೂಡ ಎಂದನ್ನೂ ಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳೊಳ್ಳದೆನ್ನಲು ಈ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ದಾಸರು ಬಳಸಿರುವ ಉಪಮೆಗಳೂ ಕಾರಣವನ್ನಿಟ್ಟಿದೆ. ಉಪಮೆ, ಅಲಂಕಾರ, ಶೈಲಿ, ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ ಹಾಗೂ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭುತ್ವ ಇವೆಲ್ಲ ಯಾವುದೇ ಕೃತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಹೆಣೆ ಅಳೆಯುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯಿಯ ಕವಿಯ ಕೃತಿಕಾರನ ಪ್ರತಿಭೆ, ಅಂತಃಸತ್ತ್ವ ದ್ಯೋತಕ. ಹರಿದಾಸರಉಪಮೆಗಳು ಕೇವಲ ಕವಿಲೋಕದ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲ. ಕವಿಗಳಮಯದ ಹೋಲಿಕೆಗಳಂತೆಯೂ ಅಲ್ಲ. ಅವರದ್ದೆ ಲೋಕಾನುಭವ ಬಂಕಿಸಿದ ನಿಜವಾದ ಉಪಮೆಗಳು. ದೈವದಿನ ಬನುಕೊಂಡ, ಪೌರಾಣಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆ-ಭಾಗವತ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದ ಒಡಮೂಡಿ, ಅರಿಸಿ ಬಂದ ಮೌಕ್ತಿಕ ಅದ್ದ.

ಭಾಗವತವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ತ್ರಿಪಾದರೂಪರು ಬಳಸಿರುವ ಒಂದು ರಚನೆಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು :

ನಿಜವರು ಅಧವೆ ಗಣಿತಿಯರು ನೆರೆ
 ನಿಜವುಳ್ಳ ವಿಫಲತರುವ ದ್ವಿಬಗೀ
 ನಿಜವರು ಅಂದ ನರನಧುವನು ತೆರೆದಿನ್ನ
 ಇವು ನಿಜವಾಯಿತು ನನ್ನ ಪಲ್ಲಭನೊಳು
 ಅಕುಟು ರಗ ದಿವ್ಯಲಗು ಕರಿಯರು :

ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಟುವಾದ ಮೋಘ | ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕನ್ನಡ ಸ್ಪೂರ್ತಿ | ಇಂಥ ಉಪಮೆಗಳಿಗೇ, ವಿಜಯದಾಸರಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ, "ಭಾಷಣೀನರ ಅನಿ, ಪ್ರಾಣಭಾಷಿ-ಖ್ಯಾಸಕ್ಕು ಖ್ಯಾತಿಯ ಮ್ಯಾಲೋರಗಿದಂತೆ", "ಪುರುಷನಾರಿಯ ವೇಷವಂತೆ" ಎಂದೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದ್ದಲ್ಲದೆ,

"ಕಾರಿಯ ಮದಿಯೆ ಹುಣ್ಣುಮೆ"
 "ಸೆಗನೆಯವನೊಡನೆ ಸರನುಡುವುದನ್ನೊಣ
 ಗುಣವನೊಡನೆ ಗುಣ್ಯನುಡುವ ಲೋಕು"
 "ಸಾಲವ ಮನಿ ಸ್ವರೆಯ ಮದ್ದೆಣೆ"
 "ಬಾಲಕ ಕುಂಭವೆ ಜನನಿಯುಕೇ ಸುಖವನುಮಂತೆ"

ಮೊದಲಾದವು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಒಬ್ಬಾರೆ, ಹರಿದಾಸರ ಉಪವೇಗಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶವಿರುತ್ತದೆ. ಸವನಾಜ ಸುಧಾರಣೆ, ತತ್ತ್ವ, ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ ಅವರ ಉಪವೇಗಗಳು ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಸತ್ತ್ವವೀಯುತ್ತವೆ.

ರೂಪಕ

ಹರಿಯ ನಾಪೂವನ್ನು "ಕಲ್ಪುತ್ಕರ" ರೂಪಕದ ಮೂಲಕ ಪಾಡಿಯವ ಪ್ರೀತಿಯದರರ ಕೃತಿ ಈಗಲೂ ಬಹುಬಹುಪ್ರಿಯ.

"ಮಾನಸಪೂಜೆ" ಭೌತಿಕ ವಿಧಾನದಲ್ಲೊಂದು. ಈ ವಿಧಾನವನುಸರಿಸುವಲ್ಲಿ ರೂಪಕಾಲಂಕಾರವನ್ನು ಬಳಸಿರುವ ಪ್ರಾಸರಾಯರ ಒಂದು ಗೀತೆ ಕೇಳಿಗನ ವನಿಸ್ಸನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಲುಪುತ್ತದೆ : "ಗಾತ್ರವೇ ಮಂದಿರ ಪದಯಾವೇ ಮಂಟಪ, ನೇತ್ರವ ಮಹಾದೀಪ." ಅದೇ ರೀತಿ, ಕನಕದಾಸರು ರಾಗಿ-ಭತ್ತವ ಜಗಳವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ದಂತ-ಉಚ್ಚವರ್ಗದವರ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಯಾದವೀ ಕಲಹ ಸಮೀಕರಿಸಿ ರೂಪಕವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವ "ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತೆ" ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ, ಅಗಿನ ಕಾಲದ ಒಬ್ಬ ನೊಂದವನ ಕೊಗಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಈಗ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಹೋಗದೆ, ಹರಿದಾಸರ ಶೈಲಿ-ಕನ್ನಡ ಬಳಕೆಯ ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಮಾತು ತಿಳಿಸಿದರೆ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಕುರಿತ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಶೈಲಿ

ಶೈಲಿ ಎಂದಾಗ ಹರಿದಾಸರ ಆನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಅವುಗಳ ವಿವಿಧ ನಡೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರೀತಾನಂದರಾಜರ-ಪ್ರಾಸರಾಯರ ಸರಳತೆ ಇದ್ದಂತೆ, ಪುರಂದರರ ಶೈಲಿಯ ಒಂದು ವಿಧ. ಕನಕದಾಸರ ಶೈಲಿ ಸರಳ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅವರು ಪ್ರಾಸ ಪ್ರಿಯರೋ, ಸವನಾಪ್ರಿಯರೋ, ಅಗಿ ತಮ್ಮ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಜಟಿಲ ಅಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಜಯದಾಸರು, ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಂಗಳ ಶೈಲಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಜಟಿಲವೆಂದೆ ಹೇಳಬೇಕು. ವಿಜಯದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಿಗಂತಲೂ ಗೋಪಾಲದಾಸ ರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಸ ಹೆಚ್ಚು. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿದ್ದವರು. ಪುರಾಣ, ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರು. ಆಶಂಕೆಗಳು ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವರ ಶೈಲಿ ಅರ್ಥ ಯುಕ್ತವೆಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವೆ ಆದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಭಾವಿನಿಜ್ಜಿವಿಯೆ "ಹರಿಕಥಾ-ಮೃತಸಾರ" ಹಾಗೂ ಪ್ರೀತನಿ ಭಂದದ 'ತತ್ತ್ವಸುಷ್ಪಾತಿ'ಗಳನ್ನು ಸರಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ತನಗೆ ತೋಚಿದ ಮಾತು, ನುಡಿಮಾತು, ಸವನಾಜದ ಪರಿಚಿತಿ, ದೇವಾಲಯ ಕೊಳು-ತೊಳು-ಪುಕ್ಕತಿ, ಅನುಭವ ವಿನಾವರೋಂದನ್ನು ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿ-ಸಾಹಿತಿ ಒದಮೊದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನ ಇತರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವಲ್ಲಿ ಆತನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ, ಅವನ ಬರಹ, ಬರವಾಣಿಯ ನಡೆ-ನುಡಿ ಪರಿಚಯ

ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಶೈಲಿಯನ್ನು ಬಹುದು-ಶೈಲಿಯನ್ನು "ಭಾವೆ ಭಾವಗಳ ಸಮರಸ ಸಂಯೋಜನೆ" ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದುಂಟು. ಶೈಲಿಯುಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಬರವಣಿಗೆ ನೀರಸ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗುಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಆನಂದ ಸೊನ್ನೆಯೇ ! ಸಾಹಿತ್ಯ-ಶೈಲಿಗೆ ಸಂಬಂಧ, ಸಾವಿನಾತ್ಮ ಬಹಳ. ಶೈಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದೂ ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಶೈಲಿಯ ಹೆಗ್ಗುರುತು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ಹೇಳಿಕೆಕಾರ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ಭಾವೋತ್ಕರ್ಷದಿಂದ, ಉದ್ದೇಶವಶ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮೈಗೊಳಿಸಿ ರೂಪಾಂತರ ಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯವೂ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೂ, ಕೊಡಿಕೊಂಡು ಅದೇ ಶೈಲಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಕಣಕದಾಸರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು, ಅವರ ಭಾವೋತ್ಕರ್ಷಕ್ಕೆ, ಗಾಂಭೀರ್ಯಕ್ಕೆ ನಿರರ್ಥಕ ಆಗುತ್ತವೆ. ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃಷ್ಣ ಶೀಲಾವಿನೋದ-ಹುಲೋದಯ ಪ್ರೇಮ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ, ಚಿತ್ತ್ರಣಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲ ಅವರವರ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕಣಕದಾಸರು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮೋನೆ, ಪ್ಯಾಸ, ಜಟಿಲವೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿತವಾಗುತ್ತಾ ಕೆವಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಉದಾಹರಣೆ :

ಮೊಳು ಬಾಬದ ಪಾಯಕರೆ ಅಲ್ಲೇನೂಬವ ಮಾಡಿರಿ
 ಕಣಕ ಕುಟ್ಟೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ |
 ಪಾಟಿ ಇಣಿ ನೋಡುವಿರಿ...
 ಕಾಣವ ಕುಟ್ಟುವ ಒಣೀರಿ ಬದವರೆ
 ಕೈನೆಯರ್ ರಾಗದ ಪಾಡುವಿರಿ

ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳನೇಕ ಭಾವಗೀತೆಯೇ ಆಗಿವೆ. ಭಾವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿವಿಷ್ಕೃತ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಭಾವನೆ ಗೀಯತೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ದೇಶ ಅಲಂಕಿತ ಭೂತ, ತಾವು ದಾಸರಾದ ಜಗ್ಗ ಅದೇ ಘಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೂರ್ತಿ ತಂದು ಇಡಿದಂತಿದೆ :

ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಒಳಿಕೆ ಅಯಿತು : ಕಿಮ್ಮ
 ಕ್ರೀಡಾರಣ ಸೇವೆ ಮೋಜಲು ಸಾಧನ ಸುಪತ್ತಾಯಿತು |
 ದಂದಿಗೆ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ |
 ಮಂದ ದಾಗಿ ಪಾಯಕರೆದ್ದೆ |
 ಮಂದತಿಯ ಸಂತತಿ ಸಾವಿರದಾಗಲಿ |
 ದಂದಿಗೆ ಬೆತ್ತ ಹಿಡಿದೊಡೆಯು | ೧ |
 ಗೋಪಾಲ ಬಟ್ಟೆ ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ |
 ಭೂವತಿಯೆಂದು ಗದಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ |

ಅ ವಸ್ತ್ರೀಕುಲ ಸಾವಿರವಾಗಲಿ |
ಗೋಪಾಲ ಬಾಹ್ಯ ಹಿಡಿದಿರಬಯ್ಯು,

ಎಂದೂ ಹಾಡಿದಂತೆಯೆ

ಛೇ ಪರಿಭೂ ಮೋಡಿ ವಾಹಿ ಮನವೆ || ಪ ||
ಬಣ್ಣದ ಬೇಸಗೆಗೊಂ ಪೆಣ್ಣು ಹಿರಬಗೊಂದ ಕೇಡು |
ಕಣ್ಣು ಸನ್ನೆಯೆ ಮಾಡಿ ಕೈಯೊಮ್ಮುತೋರಿ |
ಕಣ್ಣುಲಿ ಸುಣ್ಣು ಹರಗಿನ ಮೇಲೆ ಪನ್ನೇರು ಹೋಯ್ತುಂಕೆ |
ಕಣ್ಣುಲಿ ಕೇಡವಾ ಬೆಡ್ಡಿಕೊಂಡ ಮನವೆ ||

ಎಂದೂ ಎಚ್ಚರಿಸದಿರಲು

ಗೂಟನಾವೂ ಹಿಡಿದು ಗೋಟಿಯು ಧೋತರ ಮಡಿಯುಬಟ್ಟರ ದಾಸನಾದಂತಾ ಯಂತೆ ? ಮನಮಂಟ್ಟಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಗೆ ಸರ್ವಸಮರ್ಪಣಾಭಾವದಿಂದ ವಾಸನಾಗಬೇಕು, ಅದು ಪ್ರೀತಿಯಂತೆರರ ಭೇದ.

ಮೋಹನತರಂಗನೆಯೆಂಥ ಮರ್ಣಾ ಕಾವ್ಯ ಬರವೆ ತೈಲಿ, 'ಪರಿಭಕ್ತಿಸಾರ'ವನ್ನೂ ಅಷ್ಟ ಕಿಳಿಗನ್ನಡ ಪಟ್ಟದಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕರಿಸಿದೆ. ಅಷ್ಟಾದರೂ ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಮೋಹ ಕೆಲವೆಡೆ ಪೆಚ್ಚು : ಅಭೋಜನಾರಾಯಣಾಕೃತ್ಯಂ : ಮೈತ್ರೇಯನೋದ್ಯೋಗ ; ಸೇತ್ವಲಾಂಧರಗಿ : ವಾರಿಮಂಜುಕನ : ನಾವುಪ್ರಸ್ಯಲೋಕೋಪಾ : ಅಬ್ಬಾರಿ ರಜನೀಶರ ಪರನಾತ್ಮ ಸಂಭವ..... ಎಂಬುದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹಸರಂಗಗಳಿಂದ ಕೆರವುದೂ ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮದಿ ತೆರಂತ್ವದಿಂದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಕನಕದಾಸರ 'ಉಳಬರಿತ್ರೆ' ಭಾವಿನಿನಿಟ್ಟದಿಯೆ ಎನಿಟ್ಟ ಕೃತಿ.

ಕನಕದಾಸರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳತೆ, ಸರಳತೆ, ಪಾರವನಾರ್ಥಿಕ ಶುದ್ಧತ್ವದ್ದೆ, ಎಲ್ಲ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. "ಗತಿಹೀನರಿಗಾರೂ ನೀನೆ ಗತಿ ಕೆಣ" ಎಂದೂ ಬೇಡಿದಂತೆಯೆ, "ತಲ್ಲೂಪೆನ ದಿಯ ಕಂಡ್ ತುಳು ಪನವ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. "ನೀ ಮಾರಿಯೊಳಗೊ ನೀನೊಳು ಮನಾಯೊಳು" ಎಂದೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವಂತೆಯೆ "ಅಯ್ಯರಂಗನಾಥ ಯುಗಳಿಂದ ನೀನಿಲ್ಲ ಮುಲಗಿದ್ದರೂ ಎಷ್ಟುಸಂವರೊಟ್ಟರನು ಕಾಣೆ" ಎಂದೂ ವಿಡಂಬನ ಮಾಡಿದವಾರೆ. ಅವರೆಷ್ಟು ಸರಳತೆ ಅಷ್ಟೆ ಒಮ್ಮೆಯು ಅವರ ತೈಲಿ ಗಟು, ಒಟು : "ಬಾಗುಲನು ತೆರದು ಸೇವೆ ಕೊತುಂಹರಿಯೆ" ಪದ್ಯದ ಸಾಲಗಳೆ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. "ಕುತನೀಗೆ ಮಾಸುದೇವನು" ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಂದಿಗಳು ಕುವಾರವ್ಯಾಸನ "ವೇದ ವ್ಯರಂಪನ ಸಂತನ ಸಂತನ" ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತವೆ. ಕನಕದಾಸರ ತೈಲಿಗೆ ಅವರದ್ದೆ ಅದ ಸ್ತಂಭಿತೆ, ಮಂಜುನ ಕಂಪು ಇದೆ : ಅಲ್ಲಿ ಮಂಜುಲಾಧಿಪನ ಗತ್ತು ಕರಗುಂಪಾ ಭಕ್ತನ ಅದ್ವೈತ ಮೆಪ್ಪು ಗಟ್ಟುತ್ತಿರು ವುದು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. "ಕೊರೆದು ಬೇವಿನಿಯುವೆ ಪರಿ ನಿನ್ನ

ಇದರಾವನು" "ಜವವ ಮಾಡಿದರೇನು: ಕರುಗುಣ ನಿವರೀತ.....", "ಅವ ಬಲವಿದ್ದ
ರೇನು ದೈವಬಲವಿದ್ದನು" "ಬೋಲೆಯೂಟವನಾಡಿಸಿದೆ-ವಂಶಾಭಾರತವ", "ಅತ
ನೀಗ ವಾಸುದೇವನು", "ಉದಯಾಸ್ತವನವೆಂಬ ಎರಡು ಕೋಳಗಳ ಮೂಡಿ
ಅಯುಷ್ಯದ ರಾಸಿಯೆನು ಅಳೆಯಿರಯ್ಯ" ಮುಂತಾದ ಕನಕದಾಸರ ಸಾಲಗಳ ಶೈಲಿ
ಅವರ ಧೀರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಹರಿದಾಸತ್ವಕ್ಕೆ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ "ಪರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ"ದ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳು ಎಂಥವರನ್ನೂ
ಪುನಃಕೇವು "ಕೇಳು" ಎಂದೂ ಪ್ರೀತಿಸುವಂಥವು : "ವೆಲಗಿ ಪರವನಾದರದಿ ಪಾಡಲು
ಕುಳಿತು ಕೇಳುವ"ದನ್ನು ತಿರುಪತಿಯು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸನನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರು ತಮ್ಮ
ಭಕ್ತಿಯ ಪುಟವೆಂದ ತೋಡಿಕೊಂಡಿರುವ ನೀಳ್ಗವನ, ತನ್ನವೆ ಆದ ಹಿಡಿದಿಂದ
ಸಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಸುಷ್ಪತಿಯು ಸಾರನೇ ಪರಿವಾಸದ ಸುಡಿಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಅವರು
ತಮ್ಮ ಬಾಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹವನಗೊಳಿಸುವ ಸ್ವಾರ್ಥವುಳ್ಳವರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ : ಇಡೀ
ಮಾನವಕೋಟಿಯ ಮಹ ತುಂಬಿ ಅವರ ಬದುಕು ಹವನಾಗಿರುವ ಪರಾರ್ಥಬುದ್ಧಿ ;
ಅನುಕೂಪಗಳೆಲ್ಲವಾಗಿದ್ದರೂ. ಪರಿವಾಸರಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಸಾವಣವ್ಯ. ಎಲ್ಲರೂ
ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ವೃತ್ತಾದ, ಧ್ರುವ, ಗಣೇಶ್ವರೋತ್ಥ, ಅಜಾಮಿಂಕರ
ಕಥಾಸಕ ಚರೀತ ಚರಣಾವನಿಸುತ್ತಿದಾದರೂ, ಪುರಂದರದಾಸರ, ಶ್ರೀಶಾಬರಾಜ-
ವ್ಯಾಸಾಯು-ವಾದಿರಾಜರ ಕೃಷ್ಣ ಲೀಲಾವಿನೋದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು, ಅಲಂಕಾರಿಕ ಶೈಲಿ
ಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಸಿಡುತ್ತದೆ. ವಾದಿರಾಜರು
೮೦೦ದ "ತೆಂಗಿನ ತಿಳಿಗೊಳ ನಿಂದೆ ಕಿತ್ತಲೆ ಇಳಿ ಹೊಂಬಾಳೆ ಅಡಿಕೆ ಬಣ್ಣಗಳು" ಎಂಬ
ಕವ್ಯ ಸೋದೆ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತನು ಕುತ್ತರ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೊಬಗನ್ನೆ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.
"ಅದನ್ನಾಲ ಅರೋಪಣೆ ಓಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನೋಡೋಳು" ಎಂದೂ ಮೋಹಿನಿಯು ಅವಕಾರಿ
ವಿಷ್ಣು ದಿನ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುವ ಹಯವದನ ಪ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಅಂಥವೆ ಮೃದುವೈಲಿಯಿದೆ.
"ವೇಣುನಾದ ಮಿಸೋದೆ ಮುಕುಂದ | ಗಾನಮಿಸೋದ ಶೃಂಗಾರ ಗೋಪಾಲ" ತೆರವಾದ
ನೀಕೆ ಬಂಧ ವಾದಿರಾಜರಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಇತರನ

ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೀಲಾವಿನೋದ, ಅನಂತಗುಣಗಳನ್ನೂ ನಂದಿಸುವುದು, ಹಾಡು
ಗದು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉಗಾಥೋಗದ ಸಾಲು :

ಧ್ಯಾನವು ಕೈತಯಾಗದು

ಯಜನ ಯಜ್ಞವು ಕೈತಾಯಾಗದು

ದಾನವಾಂತನ ದೇವವಾಂತನ ದ್ವಂದ್ವ ಯಾಗದು

ಅ ಯಜನದರಿಗಮ್ಮ ಧರವು ಅಮ್ಮ ಧರವು

ಕವಿಯಾಗದಿ ಗಾನದಲಿ ಕೀಶವಯವನು
ಶ್ರೀಗೂಡುವನು ರಂಗವಿಜಯ

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ, ಹಾಗೆಯೇ

ತನುವಿನ್ನದು ಜೀವನ ನಿನ್ನದು

ಅನುವಿದದಲಿ ಬಾಣನು ಸುಖಿದಂಚುವಿನ್ನದಯ್ಯ : ಶ್ರೀಕವನದಾಸರು

ನಿನ್ನಹನಿ ಬಾಯಿಬಿಡದಯ್ಯ

ಅನ್ನಂತ ಅಪರಂಧವನ್ನಲ್ಲಿ ಇರಲಾಗಿ : ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು ನಿದರ್ಶನ.

ನವನಿಧ ಲಲಿತ ವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕವಿತಾ ರಚನೆಗಳೆಲ್ಲ, ಭಾವದೀಪ್ತತೆ, ಹರಿದಾಸರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಭಾವಗೀತೆಗಳಾಗಿರಿಸುತ್ತವೆ. ಅವರ ಕೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಪರ್ಯಟನೆ-ಅನುಭವ, ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಹೌದು. ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರ "ಕೀರ್ಥ ಪ್ರಬಂಧ" (ಸಂಸ್ಕೃತ) ಹಾಗೂ ಅಪರಂಜಿಯ ಅನೇಕ ಹರಿದಾಸರು ತಾವು ಸಂಚರಿಸಿದ ಕೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಪರಿಚಯ 'ಮಾಡಿಕೊಂಡುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀನಿಜಯದಾಸರ ಕೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಿಮಾ ಸಂಭಾದಿ ಅಂಥ ಒಂದು ಸಂಕಲನ.

ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು ಅವರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣು ಕೊಳ್ಳಾಗಿಯವ ಸರಳತೆ, ಕನ್ನಡ ನುಡಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ನಾವಮಾಧಂತ್ಯ, ಗೀತುತೆ, ತತ್ತ್ವವಿವೇಕ, ಲೋಕಾನಂದವ ಸೂಕ್ತಿ-ನಾಣ್ಯಡಿ, ಗಾದಮಾತು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಭಕ್ತಿ, ಧರ್ಮಗಳೆಯ ಗಂಗಾಧರ ಮಹಾಲಿಂಗನನ್ನು ಮಾಧವನನ್ನು ತೋರಿಸಯ್ಯ ಗುರುಕುಲೋತ್ತರನೆಯ ಈಶನ ಮೂಲಕ ನಾರಾಯಣನ ಕಾಲು ಭಾವುಕತೆ, ಇವೆಲ್ಲದ ಕಾವ್ಯ ರಂಡಕ ಇತ್ಯಾದಿ ರಚನೆ ಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ತತ ತತಮಾನ ಸಂದರೂ ಸ್ವರ ಅಗಿ ಉಳಿದಿರ ಯೆಂಬುದು ನಿರ್ಮಿವಾದ. ಜನಪದದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಿ, ಸರಳ ರೂಪಕ ಉಪಮೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ನೀಡಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಟ ಅಗಿದ್ದ ಮೇದಾಂತ, ಅಪಾರ್ಯ ಗ್ರಂಥ ಗಳ ಸಾರವನ್ನು, ವೇದಾಗಮ-ಭಾರತ-ರಾಮಾಯಣ-ಭಾಗವತಾದಿ ಉಪ್ಪಂಥಗಳ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಹಿಳಾನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಗೂ ಮಂಜುಮಂತೆ ತಿಳಿಯ ಹೇಳಿದ ಕನ್ನಡ ಪ್ರವಾದಿಗಳಾದ ಹರಿದಾಸರ ಶೈಲಿ, ಸಹಜದೇಸಿಯ ಷಂಭುನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಅದು ಅಯೋಯ ಹರಿದಾಸರ ಬದುಕಿ ಬೆಳೆದ ಪರಿಸರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿನ ಜಾನಪದ ಅಂಶವನ್ನು ಮೈಯೊಂತಿರೆಯೆಂದು ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು.

ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕತೆ

ಮೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ, ಭಾವಗೀತೆ. ಇಂಗ್ಲೀಷಿನ 'ಲಿರಿಕ್' (Lyric) ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಂದಾದ ಕನ್ನಡ ಪದ ಅಗಿ 'ಭಾವಗೀತೆ'ಯೆಂಬ ಪದ ವನ್ನೆ ಬಳಸುವುದು ಸುನಿದಿತವೆ ಅಗಿದೆ, ರಾಜಾನುಭವದ ವಾಗ್ಯೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೆ

ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ಮನುಷ್ಯ ಭಾವಗೀತೆ "ಕಾವ್ಯ" ಅಗಿ ಗೀಯಗುಣದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪುಸ್ತಕದ ಅಗಿ ಅಳವಡುತ್ವದೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಸಬಹುದು. ಭಾವಗೀತೆಯೆಂದೂ ಎಂದೂ ಮಂವಿ, ಲಕ್ಷಣ. ಭಾವಾತ್ಮಕ, ಹಾಗೂ ಆ ಭಾವನೆ ಗೀತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಭಾವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಭಾವಪ್ರಧಾನ, ಜತೆಗೆ ರಾಗ-ತಾಲ ಬದ್ಧತೆ ಸೊಗಸನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮರಸಭಾವ ಅದರ ಸಾದಗುಣ, ಗೀಯಗುಣ, ಇದರ ಮೇಳವಿಕೆ-ಭಾವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಭಾವಗೀತೆಯ ವಿಕಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಗೀಯತೆ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತತೆ, ಸ್ವಾಂತತೆ, ಚಿರಂತನತೆ, ಪ್ರವಣಸುಭಗತೆಯ ಗೀಯತೆಯ ಸಾಧನೆ. ಕವಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠವಾದ ಅನುಭವ ಪಡೆದ ತೀವ್ರವಾದ ಸಂವೇದನ ಕೆಲವು ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಗೀಯಗುಣವೂತ್ವ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತತೆಯಂದಿರುವ, ಶಕ್ತಿಯಂತ ಅವ, ಒಂದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಶೇಷ ಭಾವಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವಗೀತೆ, ಕವಿಯ ಅತ್ಯವಿವೇದನವೆನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆ, ವಾಚ್ಯಯ, ಶಬ್ದ ಸಂಪತ್ತಿ, ಎಲ್ಲವೂ ಸಹಾಯಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಪರಿವಾಸರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭವ್ಯಾತ್ಮಕ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಭಾವಗೀತೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಪರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯವರು ರಚಿಸಿರುವ, ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾ ಛೋಗಳಲ್ಲಿ, ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಭಾವಗೀತೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಬರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. "ಅಪರಾಧಿಜಾನಿಷ್ಟ, ಅಪರಾಧವನದಲ್ಲ, ಕಟು ನಾಟಕ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ನೀನು" ಎಂಬ ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿ, ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕೃಷ್ಣ-ರಾಧೆಯರ ವಿರಹ ಗೀತೆ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ 'ಭ್ರಮರಗೀತೆ', ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ, ಹಾಗೂ ನಿರಿದಾದ ರಚನೆ ಅದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಸ್ಪಂತಿಕೆ, ಶಬ್ದ ಚಮತ್ಕೃತಿ, ಅರ್ಥರಮಣಿಯೆ, ಶ್ರುತಿಸುಭಗತೆ, ಭಾವದೀಪ್ತತೆ, ಅದಲ್ಲದೇ ಜತೆ ಗೀಯಗುಣ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ.

ಪರಿದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರ ರೀತಿ ಮೇಳವಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಅದರ ಭರಭರಾತ್ವ ಅನಂತರ ಎಂದರೆ ಪರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿಹೀಯ ಹಂತದ ಕೊನೆ ಕೊನೆಗೆ ಒಂದಿರುವ ಅನೇಕ ದಾಸರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಗೀತಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರಚಿಸುವ, ಆರ್ವಿತ ಚರ್ವಣ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿರುವುದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಭಗವತ್ಕೇವಲ, ಭಕ್ತಿಯೆ ಈ ಎಲ್ಲದರ ಪ್ರಧಾನಭಾವ. ಪದಗಳ ಬಳಕೆ, ಅವುಗಳಿಗಿರುವ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷತೆ ನೀಡುವುದು ಸಂಗೀತದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಒಂದು ಮೇಳ ನಿಖರ ಅಥವಾ ಪದಗಳಿರದಿದ್ದರೂ ರೇಖನಕಾರರ ಭಾವನೆಯ ಭಾಯಿಯನ್ನು ತಲುಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಸಂಗೀತ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಯೋಯ ಪರಿದಾಸರ ಸ್ವಕೀಯ ಉಪಭಾಷೆಯು ಹೊಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿಯಿರುವುದು ಅವರ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಪರಿವಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದೂ

ಮನಗಾಣಾಯೇಕಾದ್ತೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಭಾವ ಸಹ ಕಾಣದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ಹರಿದಾಸರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ. ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವನಿರ್ಭರ ರಚನೆ ಹೆಚ್ಚು. (ಉದಾ : ನಾರಾಯಣ ನಿಮ್ಮ ನಾಮದಸ್ಕರಣೆ ಸಾರಾಮ್ಯತವೆನ್ನನಾಲಗಿ ಬರಲಿ.)

“ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ...ವಿಷಯಾನುಗುಣವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಆಯ್ದು ಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾವಗೀತೆಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ. ಸ್ವಯಂವ್ಯಾಜಾರದ ವಿಷಯವ ಭಾವದ ನಿರೂಪಣೆಯೆಂಬುದೂ ಅದು ಭಾವಗೀತೆಯ ಸ್ವರೂಪ ತಾಳುವ” ಎಂಬ ಸಾಹಿತ್ಯಚರಿತಕಾರರ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ. ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕವಿಗಣಿಯ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಕನಕದಾಸರ ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆ ಅವರ ಅಂತರಂಗದ ನಾನಾಭಾವ, ಭಕ್ತಿನಿರ್ಭರಗುಣ ಸ್ಪಂದಿಸುವ ಉಜ್ವಲ ಭಾವಗೀತೆಗಳಾಗಿವೆ. “ತೆನುನಿನ್ನ ದು ಜೀವನ ನಿನ್ನದು ರಂಗ”, “ತಲ್ಲುಣದಿದಿರು ಕಂಡ್ವತಾಯಿ ಮನವ”, “ನೀವನಾಯೆಯೊಳಗೊ ನಿನ್ನೊಳುಮನಾಯೆಯೊ”, “ಒದುಕಿಮೆನು ಒದುಕಿದನು”—ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಭಾವಗೀತೆ, ಭಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೇ ಮೂಡಿದೆ. “ಉದಯಾಸ್ತವನವೆಂಬ ಎರಡು ಕೊಳಗಿನ ಮೂಡಿ ಆಯುಷ್ಯದ ರಾಹಿಯನ್ನು ಆಳಿಯರಯ್ಯ” ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ, ಕನಕದಾಸರ ರೂಪತೆ ಶಕ್ತಿ. ಅವರ ಮೋಹನಕರಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣನೆ, ದೇಶಿ-ಭಾವಗೀತೆ ಎರಡರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ತಾಳುವೆಯನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಕನಕದಾಸರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ವಿಷಂಬನದ ನಿತಿಗುಣ ಓದು ಗರವಾಗಲಿ, ಕೀರ್ತನೆಯ ಕೀಳಾಗರವಾಗಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಅಕರ್ಷಿಸುವ ಗುಣ ಪಡೆದಿವೆ. ಹೀಗೆಯೆ ವಿಷಯವಾಸರ ಗೋಪಾಲದಾಸರ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಅನೇಕ ಕೀರ್ತನೆಗಳೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಿಷ್ಟೆ ಆದರೂ, ಮಧ್ವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅದರೂ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕ ಲಕ್ಷಣ ಮೈದಳಿದಿವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಗೀತೆಯ ಓದು ತುಣುಕು ಗವನಿಸಿ :

ಶ್ರೀ ಕನಕಾಸನ ಮೂಡಿ, ಭಾರತೀಕವಿ
ಆ ಮಹಾ ಭಕುತಗುಮನು | ಪ |
ಒವನು ಕಿಂತ ನಿಮಿತ್ತೋಳ್ಳದೆಯು
ಕೊಡೆ ಪದದುಡಿಗಿ ಅಡುಗಿಯೆಯೊಪ್ಪುತೆ
ವೊಡವಿಗೊಡೆಯ ನಮ್ಮ ವಿಷಯವಿಲ್ಲಲನ್ನ
ಅಡುಗುತಾಪ್ಪುಡೆ ದೃಢದವ ಕೊಡುವೆ...

ಇಲ್ಲಿಯ ವರ್ಣನೆ ಸರಳ, ಸುಂದರ.

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ “ಕುಳಿದ್ಯಾತಕೊ ಕಾವೇರಿ ರಂಗನ ಕೊಡೆ” “ಧ್ಯಾನವೆ ಕೃತಯಂಗದಿ” ಎಂಬ ವಿಷ್ಣು ಪುರಾಣ ಶ್ಲೋಕವಾಧರಿಸಿದ ಉಗಾಭೋಗ, “ಮೊನನಿಧಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಮಧುರಗೈದುವನಂತೆ” ಎಂಬ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ (ವ್ಯಕ್ತವಾವು) ಬರುವ

ಭಾವೋತ್ಕರ್ಷ, ಭಾವಗೀತೆಯ ಅಕ್ಷಣಮೈತ್ಯವಾಗಿದೆ. "ರಂಗಕೋಶಲಯದಂತೆ ಬಂದ ಯಶೋವಿಯ ಕೂಡ" ಎಂಬ ರಚನೆಯಂತೂ ತಿಳಿವೃತ್ತದ ಜತೆ ಗೀತೆಯಾಗಿಸಿ ಸಹ ವಾಗಿಯೆ ಪಡೆದ ಒಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ :

...ನಿಜಾಗಿ ಭಾಷಣ ನವಿಲು ಸಾ
ರಣ ಗಿಣಿಯು ಮುಕುಣಿ ಮರಿಯು ಕು
ರಣ ಮಧ್ಯ ಚರಣಾಂಗಧನಿ ವೇ
ದಾಣಿಣಿ ಕಾಮಾಂಗಲಾಣಿ ವೇ
ತ್ಯಾಂಗಾತಿ ಅಪ್ಪಾಂಗಲಾಣಿ ಆ
ರಣವೀತ್ಯ ಸಾರಣಿ ಕೇಳಿ ರುಪಿ
ವುಣಿಸಿತು ತಾಪ್ಪುಣು ಬರೆ ನರ
ಸಾಣವೊಂದ ಬಾಣಿಗಳ ಮೋಹಿ...

ಪಾಳಿಯೇ, ವ್ಯಾಸರಾಯನ ಒಂದು ಕೃತಿ ಸಾಲು ಉದ್‌ಹರಿಸಬಹುದು :

ಮರುಗಿ ಮೊದ್ಲಿ ಮತ್ತಿಗೆ ಜಾತ ಸಂಚಿ
ಕಾರುಕೋವೃತ್ತದ ಚೂಡಾರವಿತ ಮನಾಕಿತ
ಮರಿದ ಚಂದ್ರ ಸೂರಿಯ ಮಂಡಿಯಲೊತ್ಪ
ಕರುಳ ಗೂಡಲು ಬೈತರಿ ಧಳವುಗಳ...

ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ. (ಉಪನಿಷದ್ಧಿ ಶುಕ್ತವಾದುದಾದಿವ ಪ್ರೀತ್ಯವೃತ್ತವಾಗಿ ವಸುಧಾವ ಮೋಹಿನಿ ಅಲಂಕಾರದ ಮಾರಾಶೆಯುದು) ಇದೇ ರೀತಿ ಅನೇಕ ಉಗಾಢಭೋಗಿ, ಭಾಮೀಶತೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ,

ಕುಣುಂ ಬೆರಾವನು ಕೊಂಡಿ
ಕುಣಾಣಿಂ ಪಾಯಕಿಯ ಕೇಳಿ
ಹಿಂಗದೊಮವ ವರವನು ನರಿಯುತ್ತ ಜಾಣಿ
ಮಾಳ ಮನದಿ ನೆನೆವೆದು ರೋ--
ಮಾಣಿಂ ವುಣಿಸವಾಗಿ ರೋ ।
ಕುಣ ಕಡಲೊಳು ಮುಳುಗಿ ಮೈಯ್ಯುತ್ಪ ಕೊಟ್ಟುತ್ತ ।
ಲಾಗಿವ ಮರಿದಾಣಂದಿ ।
ರಾಣಿ ಎನುತಿತ್ತರೆ ಸಾಲದೆ ।
ಮಾಣಿಂ ಜಮುವನ್ನು ಕರಣಿಸೋ ಮಂತ್ಯಿಯು ।
ಸಾಣವೊತ್ತರೋ ಸಿಕ್ಕುತ್ತರಾಯು ।

ಕಾಲಕೃಷ್ಣನ ಪರಿಪರಿಯ ಸೊಬಗು, ಕ್ರಿಯೆ, ದಾಸರಿಗೆ ವರ್ಣಿಸಬಹುದು ತೀರದು, ಪುರುಂದರದಾದರ "ಲಾರಿಸಿದಳು ಮಗನ", "ಜಗದೋದ್ಧಾರದ ಅಡಿಯೊಳು"

ಯಶೋದ" ಇವೆಲ್ಲ ಭಾವಗೀತೆಗಳೆ. "ಬಾರೇಗೋಪಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಬಾಲಯ್ಯಗಳೆಂಬೆ ಬಾರೇಗೋಪಮ್ಮ", "ಶಿಲ್ಪಗೋಪಿಯೆ ಚೆಲ್ವಕ್ಕಪ್ಪವೆ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ", "ಗೋಪಿಯೆ ಭಾಗ್ಯವಿದು" ಇವೆಲ್ಲ ಭಕ್ತಿಯಂತ ಭಾವಗೀತೆಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಉಗಾಭೋಗವೊಂದರ ಒಂದು ಸಾಲಿನ ಗಮನಾರ್ಹ :

ತಂಬುಲಿ ಮೀಟಿದವ ಭವಾಸ್ತಿ ದಾಟಿದವ |
 ತಾಳವ ತಟ್ಟಿದವ ಸುರಗೊಳು ಸೇರಿದವ |
 ಗೆಟ್ಟೆಯ ತಟ್ಟಿದವ ಮಿಳದವ ಮೆಟ್ಟಿದವ |
 ಗಾಯನ ಮಾಡಿದವ ಹರಿಮೂರ್ತಿ ನೋಡಿದವ |
 ಪುರಂದರವಿಠಲನ ನೋಡಿದವ ಮೃತುಂದೋದಿದವ..."

"ಹರಿಯೆ ಒಂಭತ್ತು ಭಕ್ತಿಯೆ ಐದ್ದು ಧೀರ |
 ಮರಳ ಸಾಧ್ಯತೆಯೆ ದಾರಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದಾರ |

"ಲೋಕಬಿಟ್ಟೆ ಬದುಕು ಲೋಕಲೋಪ್ತಿ", "ಹಂವ್ವ ತರವದ ಮನೆಗೆ ಹಂಪ್ಪು ತರವ" — ಇವೆಲ್ಲ ಭಾವಗೀತೆಗಳ ಸಾರಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕವೆ.

ಭಗವಂತನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿ ಕಾತರಿಸುವ ಭಕ್ತತವನ ಆ ದಿವ್ಯ ದರ್ಶನವಾದಾಗ, ಭಕ್ತಿಭಾವೋತ್ಸರ್ವದಿಂದ ಹಾಡುವುದೆಲ್ಲ ಭಾವಗೀತೆಗಳೆ. ಹರಿವಾಸನಲ್ಲಿ ಮಹಾಧೀಶರಾಗಿ ದಾಸದೀಕ್ಷೆಯನುಸರಿಸಿದ ವಾದಿರಾಜರ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ ಭಾವಗೀತೆಗಳ ತಣ್ಣಗೆ ಅನೇಕ. ಅವರ ಒಂದು ರಚನೆಯ ತಣ್ಣಗೆ ನೋಡಿ :

ಕೆಲೆ ಕುರಿಕು ಕೃಷ್ಣ ನಿನ್ನಯ ದಿವ್ಯ ಮಂಗಳ ವಿಕ್ರಮ
 ಕೆಲವು ಬದುಕದ ಇಂದು ನಾನು ಕರುಗನೊ ಎನ್ನೊದರನೆ ||ಪಾ||
 ...ಮಂಗಳಾನವು ದಂತ ವಾನ್ಮಯಂ
 ಕೆಲವದ ಕೆಲಗ್ಗು ನೋಟವು
 ಕಾಡಿದಾಡ ಕುರುಳು ಗಡವುಂ
 ಮಂದ್ಯ ಸುರಿವೋ ಮುಖಿತ ನಾ...

ಇಂಥ ಭಾವಗೀತೆಗಳು ವಾದಿರಾಜರ ವಾನ್ಮಯಂ ಸಂಪದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ.

ಸಂಗೀತವೂ ಬೆರೆತು ಸಾಹಿತ್ಯದೊಡಗೊಡಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿತಕರಂಪ್ರದರಿಂದ, ಹರಿ ವಾಸನ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಇದೆ. ಅದು ಅಭ್ಯುದನೀಯವೆ, 'ವಿನಾ ತಧಿವರ್ತನೀಯಮಂದೀ ಹೇಳಬಹುದು. ಅವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವಿ, ಅನು ಪಲ್ಲವಿಗಳೆ ಒಂದು ಕಾವ್ಯದಂತಿರುತ್ತವೆ. ಇಡೀ ಕೃತಿಯೆ ಹೊಸಲಾಗಿ ಹರಿದು ಕೀಳುಗೆ ಸತ್ತು ತನ್ನೊಂದಿಗೊಂದುತ್ತವೆ ತನಗೆ ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮನ ಹಗು ರಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ :

ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷರ ಕೊಕ್ಕಿರೋ ನೀವೆಲ್ಲರು | ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷರ ಕೊಕ್ಕಿರೋ |
 ಕೃಷ್ಣಾಕ್ಷರ ನವಿ ಬಲ್ಲವರಲ್ಲವರು | ವೃಷ್ಣೋಲನ ಪ್ರೀತಿವ್ಯಸನವೆಂಬ ನಡು
 ವಾದೋಲನದರಿ ನಿನ್ನೋ ನಿನ್ನೆ ನಾನು ದೋಷ ವಿವರ
 ನಾನೆಂಬ ದೋಷ ಅದರೊಡನೆ ಅದೇ ದೋಷ ವಿವರ |
 ಕೊಕ್ಕಿರೋ ಹರಿದಾಸರೋ | ತಾಳ ಮೇಲೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಸನವಿಲ್ಲದ ಗಾನ |
 "ಸುಲಗ್ರಾಮು ನೀನೆ ಪರಿಸಾಧ |
 "ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಠದ ಅಮಾಯಕರನ್ನರಿ | ನಿನ್ನೊಳಗಿತನ್ನಾರಮ್ಮ (ಕನಕದಾಸರು)

ಹರಿದಾಸರು ಅತ್ಯಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ—ದೈವದರ್ಶನ ಪೊಂದಿಗರು. ಅದರೂ ಸಮಾಜದತ್ತ ದೃಷ್ಟಿ ಹೊರಳಿಸಿದರಲ್ಲ. ಇಹದ ಬದಲನು, ಬೆನ್ನಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಧ್ಯೇಯ. ಸಂಗೀತ—ಜನಬಳಿ ಭಾಷೆಯು ನೆರವನ್ನು ಪಡೆದ ಅವರ ಸಂಭಾಷಣೆ ಅನೇಕ ಭಕ್ತಿಯಂತೆ ಭಾವನೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನಾವು ಅದರ ಸರಿಪ ಹೋಗಿ ಪಡೆಯಬೇಕಷ್ಟೆ. ದಾಸರು ದೋಷಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ವಿನೆ ವಾವೆಗೆ ನಡೆವರು. ಭಕ್ತಿ ಬೇಡುವುದಕ್ಕಲ್ಲ ; ಹೊಸ ಹೃದಯಗಳಿಗೆ ಭಾವದವನಾಳಾದ ಭಕ್ತಿ ನೀಡುವುದಕ್ಕೆ ಭಾವ, ಗೀಯಗಾನ ಹಾಳತವಾಗಿ ಬೆರೆತ ಹದವಾಕತಂತ್ರ ಭಾವನೀತೆ ಉಣ ಒಡಿಸಿ ರಿಕ್ಕಿಸುವುದು .

ಹರಿದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಭಾವ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನುಭಾವಿಗಳಾದರೂ ಹರಿದಾಸರು ಜನತೆಯ ನೆರವೆ ಬದುಕಿದವರೆ. ಮೇಲ್ಮತಗಳಿಗಿಂತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅದರಲ್ಲೂ ಮೂಢ್ಢನಿಷ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹರಿದಾಸರೇ ಹೆಚ್ಚಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅನವಾದ ಅದ ಕನಕದಾಸರೂ ಇದಾರೆ. ವೈತ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರ ದಾಸದೀಕ್ಷೆ ವಹಿಸಿದ ವೃಂದದಾಸರೂ ನಿರತನವಾಗಿದಾರೆ. ಹರಿದಾಸರೇಕ ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಂದಿರುವ ಅವರ ರಚನೆಗಳು ಜನಪದ ಮೋಡಿಗೆ ವರ್ತಿಸ್ಸಾಗಿ ತನ್ನೆಂತಲೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಪರಿಸರವೂ ಇಂಜಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹರಿದಾಸರ ತಾತ್ವಿಕ ದಿವ್ಯ ತ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಕೊರೆಕಂಡು ಬಂದಿಲ್ಲ ; ಮೇಲಾಗಿ ಅದು ಇನ್ನೂ ನವೋದನವಾಗಿ ವಾಗಿ ಅಳಿದಿದೆ. ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಹರಿಕಥೆ ಒಂದು ಅರಿಜಾನಪದ ಕಲೆಯೆ ಆಗಿದೆ. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೇಗೆ ಜನಪದದ ಬಾಯಿಯಾಗಿ, ಕಂಠಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಗಿ ಬೆಳೆದು ಒಂದಿದೆಯೊ ಹಾಗೆಯೆ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಮೊದಲಿಂದ ನೆವಗೆ ದೊರೆತು ಬಂದಿರುವುದು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು (ಜಾನಪದದಂವರೆ ಒಂದು ಭಾಷೆಯು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನುಡಿ-ನಡವಳಿ, ನುಡಿಶಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು, ರೂಢಮೂಲ ಪದ್ಧತಿ-ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಜೀವಪರಂಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದ, ಜನಪದ

ಸಮಾಜದ ಜಾತವಿದ್ವಂಸೆ, ಎನ್ನಬಹುದು. ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆದು ಬಂದದ್ದು ಜಾನಪದದಿಂದಲೇ.

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ನೆರವಾಗುವ ಪೋಷಕ ಸಾಮಗ್ರಿ, ಕನಕದಾಸರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ಇದೆ. ಕನಕದಾಸರು ಬಂದದ್ದು ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಕೆಳವರ್ಗದಿಂದ, ಅಂತಸ್ವಾಧೀನಿಯಿಂದ ಅವರು ಇಂದೂ ವಿಕವೋಪಾದ್ವಿತೀಯರ. ಅವರಿಗಿದ್ದ ಬಂದ ಜಾತಿ ಕುಲ, ಮೇಲುಜರ್ಗದವರ ಭಿಕ್ಷುನೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಶಿಷ್ಯ ವರ್ಗದ (ಪರಿವಾಸರೆಷ್ಟಿದ್ದರೋ ಆಗ್ಗೆ ಎಂಬುದಿನ್ನೂ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ ; ಅಂತೂ ಒಂದು ಬಗ್ಗವೆ ಇದ್ದಾತು. ಅದಲ್ಲದೆ ಶಿಷ್ಯ ವರ್ಗದವರು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರತ್ತಾರೆ) ಕೆಲವು ಕುತಂಜಗಳಿಂದ ನೋವು ಆಗಿಯೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ದಾಸಶೈಕ್ಷ್ಮರೊಬ ಪ್ರಪಂಚಗೆ ವಾಕ್ಯದಾದ ಪುರಂದರದಾಸರೆ ತಿರಂಪತಿಯಲ್ಲಿ ತಮಗಾದ ಅನುಭವ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ :

ಎನ್ನದಿವ್ಯ ಮೂರುತಿಯ ಕ್ಷ್ಮಾ ವನೆಯಲು ನೋಡಿ
 ಭವ್ಯನಂದನು ಭರೆಯೊಳು...
 ...ನೊಪ್ಪನೆಯೆ ದ್ವಾರದವ ದಾಟಿ ಪೋಗುತರಿದಲು
 ದ್ವಿಪ್ರಿಯೆ ಮುಪಾಟದೊಳು
 ಕ್ಷ್ಮಾ ದವದವರ ಕ್ಷ್ಮೆಪ್ಪು ಕಾಣುತ್ತ ಕು
 ಗೊಪ್ಪ ಪರಿಪಂಚಿಯೊಳು
 ಗಟ್ಟಿಮನೊಳು ತಲೆ ಚಟ್ಟುಟ್ಟು ತೀಳ್ಮದರಿ
 ಕ್ಷ್ಮೆಯಂಪಕೆ ಪೋಗುತ...
 ದ್ವಿಪ್ರದಧಿವತಿ ಎನ್ನದ್ವಿಪ್ರಿಯಂದರೊಳು
 ಸುಪ್ಪೆ ಎನ್ನತು ಮರಿತಪಾಡುವಾ...."

ಈ ಹೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಕಾಂಟಾದ ನೋವು, ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರ ಬಟ್ಟು, ಎಲ್ಲವೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜಾಗೃತವೆ. ಇದು ಹದಿಪೈದನೆ ತತಮಾನದ ಮಾತು—ಆಗಲೇ ಅದ್ದು "ದ್ವಿಪ್ರಿಯೆ ಜನಗಳೆ."

ಈ ಓಂದ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಕನಕದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಜಾನಪದ ಅಂಶ ಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಬಹುದು, ಅವರ ಅನೇಕ ಹೀರ್ತನಗಳು ಜಾನಪದ ಧಾಟಿಯಿಂದ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ನರಗಾಜ್ಜಿತ ಭಾವಯುಂದೊಡಗೊಡಿ, ಆ ಮೂಳ್ಳಿನ ಕಂಪನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕನಕದಾಸರ ವಿಶಿಷ್ಟವೆ ದೇಸಿ (ದೇಸ್ಯ ಭಂದಸ್ಸು). ಅವರ 'ಮೋಪನತರಂಗತೆ' ಅಂಥ ಒಂದು ಜಾಡುಗಟ್ಟು, ವರ್ಣಕ ಕಾವ್ಯ ಅದರೆ, ಸಮಾಜದ ಕೆಳವರ್ಗದ ನೋವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ 'ರಾಮಂಧಾವ್ಯ ಚರಿತೆ', ತಿಳಗಜ್ಜಿತದ ಭಾವಿಂನಿ

ಪಟ್ಟದಿಯ 'ನಳವರಿತೆ', ಭಕ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಾದ 'ಪರಿಭಕ್ತಿಸಾರ', ಜಾಗೂ ಅವೇಶ ಕೀರ್ತನೆ ಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಬನವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕನಕದಾಸರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಬನವದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊಗ್ಗು ಬೇರೆ ಪರಿಧಾಸರಲ್ಲಿ ನಾವು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಾಣಲಾರವು. ಅಚಾರ್ಯ ಪಿ.ಎಂ.ಪ್ರಿಯವರೂ ಹೇಳುವಂತೆ "ಬನವಾಣಿ ಬೇರೂ ಕವಿವಾಣಿಯು ಹೊತ್ತು" ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಕನಕದಾಸರು ವಿವರ್ತನರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಕನಕರದು ಬೇರೆ ಪರಿಧಾಸರಂತೆ ಪೂರ್ಣ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಿಷ್ಠೆ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ : ಭಾಗವತ ಸಪಂತ್ಯಯ ದೃಷ್ಟಿ, ಮಾನವೀಯ ದೃಷ್ಟಿ. ಅವರ ಮೊದಲ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಜನವನದ ಸೊಗಡು ಪರಿತೆಯ ಆಗುವ ರೀತಿಯಾದರೂ ಹೇಗೆ :

ನಮ್ಮಮ್ಮ ತಾರದೆ ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರಿ

ನಿಮ್ಮಳಿಗಿನ್ನಾರನಮ್ಮಾ || ಪ ||

ಕಮ್ಮಗೋಲತ ವೈರಿಯತನಾತ ಸೊಂಪಿಲ

ಹಮ್ಮೆಯ ಗಿಣಾಧಾನೆ || ಅ.ಪ. ||

ಎಂದೂ ಸಾಗುವ ಕೀರ್ತನೆಯ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ, ಬನಿಯಿಂದೊಡಗೊಂಡಿದೆ.

ದಾಸಿನಿದ್ಯಯ ಬಲ್ಲ ಕವನೀತಾಂಬಲನೊಬ್ಬ

ಭಾಷಿಸಿಪನ್ನಾರಮ್ಮಾ

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿಯ ಇಡೀ ಮಂತ್ರ, ಒಕ್ಕೊಡಿಸಿರುವ ಅವರ ಜಾಣ್ಮೆ ಮೆಚ್ಚುವಂಥದೆ : 'ಭಾಷಿಸಿ'ನೆಯ ಒಂದೆ ಪದ ಗಣಪತಿಯು ಬಗ್ಗೆ ಬಳಸಿರುವುದು, ತುಂಬ ಸಾಧ್ಯಕ ವನಿಸುತ್ತದೆ.

ಗೊಡು ಮುಣಾಣಿತ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ ಕುಡ ಕುಡ ನಿರ ಮೂಳಿಗೆ |

ಮಂದಿರೊಡೆ ಬಾಹುದೈನೆ ಗತಿಯಾಣನೊ...

ಹೇಗಿದ್ದು ಹೇಗಾದೊ ಅತ್ತ

ಯೋಗೀತನಾಸಂದವುರಬಿರುವುದೆ ಮಟ್ಟು || ಪ ||

ಬೂತಹಕ್ಕಿಗೆ ಬಂದು ಮುಣಿಸೂರನಿಂದು |

ಗೊಡುಗಾಡಿ ನಂದಿದು ನೆಂಬತ್ತೆ ಎಂದಿದು ||

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇರುವ ಜಾನಪದ ವರ್ಣನೆ

ಹೇಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿದೆ-ಹೇ ಜ್ಞಾನ |

ಕುಣಿಸಿದು ಮನವನಿದು ಸ್ವಪನವಂತೆ |

ಅನೊಂದು ಅಷ್ಟಾದ್ವಿಯ ಕೈಸೊಳ್ಳದನೀ ||

ಇವರಂತೆಯೆ,

ಬಯಲು ಅಲಯದೊಳಗೊ ಅಲಯದೊಳಗೆ ಬಯಲೊ |
 ಬಯಲು ಅಲಯದೊಳೊ ನಯದೊಳಗೊ |
 ನಯದ ಬುದ್ಧಿಯ ಒಳಗೊ ಬುದ್ಧಿ ನಯದದ ಒಳಗೊ |
 ನಯನ ಬುದ್ಧಿಗಳೆನು ನಿನ್ನೊಳಗೊ ಪಯಿಂ ..
 ...ಕುರುಮದೊಳು ಗಿಂಧರೊ ಗಿಂಧರೊಳು ಕುರುಮವೊ |
 ಕುರುಮು ಗಿಂಧರೊಳಯಂ ಪ್ಯಾಪದೊಳಗೊ

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ, ಪಾಗೂ ಜನಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮೇಳವಿಸುತ್ತವೆ. ಜನಪದದ ನಡು ನಡುವೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಳಕೆಯ ಪರಿಣತಿಯನ್ನೂ ಕನಕದಾಸರು ದೊಟ್ಟಿ. "ಎಕೋದೇವನ ದ್ವಿತೀಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿಜನುಬದಕೇ ಏಕಾಣಾಪದದಿದ್ದ ವಜ್ರವೃತ್ತ ಹೋಗಯೊ" ಎನ್ನುವ ಅವರ ಧಾಟಿ ಅವರಂಥ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಮೂಢ ವಿನಾಸರು. ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿಯ ಸಾಲು, ಕನಕರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ :

ದೊವಿಗಮ್ಮ ಪ್ಯಾವೊಬದರು ಮೋನಬ್ಬರೊ | ಪಾ
 ಕೊಗೊ ಮಿವನಾಗಿ ನಮ್ಮ ರಂ
 ಗಿಂಗಾಡಿ ಮೋನದ ಕೊಡಾನ್ಮಾ , |
 ಗಿಂಗಾಡಿ ಮೋನದ ಕೊಡು ದೊಡರು |
 ಬಾಗಾರದೊಡುನಿಗಾನ್ಮಾನ್ಮಾ , |
 ದೊಡ್ಡ ಪುಡುಮೊಳಗೆ ಪುಡುಂಗೆ
 ಗುಡ್ಡ ಪುಡುಂಗೆ ಕೊಡು ನಿಂತಾನ್ಮಾ , |
 ಗುಡ್ಡ ಪುಡುಂಗೆ ಕೊಡು ನಿಂತು ನಿಂತು |
 ದೊಡ್ಡ ಪುಡುಂಗೆ ಮೊಡುನ್ಮಾ , |

ಇಲ್ಲಿ ಜನಪದಗೀತೆಯ ಬೆಡಗಿನ ಅತ್ಯಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೆ ಆಯೋಗವಿದ್ದರೂ, ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಜನಬಳಕೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ದೇವತಾಪದ ಮಹಿಮಾಪ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ 'ನಮದುಗೆ' ಕುಂಬ ಪರಿಚಿತ, ಅತ್ತೀಯಂ ಅತ್ಯಗನ್ನದದ ಕುಂಬ, ಜಾನಪದ ಕೈರಿಯ ಕಮಣೀಯತೆ-ಇಲ್ಲಿ ಪುರಾಣದ ಆಯೋಗ ಅವತಾರ ಪರಿನರವನ್ನು ಜ್ಞಾನತಮಾಗಿ ಪುನರ್ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಾಗಿಯೆ ಕನಕದಾಸರು ತಮ್ಮನ್ನು ಕುರುಮನೆಂದು ಪ್ರೀತಿಸಿದೆಯನ್ನು ಕುರಿತಾಯುವ ಕುರುಮರ ಅಜ್ಜನೆಂದು ಕರೆದಿರುವ ಪಾಡು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಪಾಪ ಕುರುಹು ನಮ್ಮ ದೇವರೂ ಬಾಳಯ್ಯ || ೧ ||
 ಕಾಪನಮ್ಮಿಲ್ಲ ನಡೆಸುತೊಡಗೇ || ಅ.೧. ||
 ಅಪ್ಪನವ ಮಕ್ಕಳೆನೆಯ ಹರಿದೇವು ||
 ದೃಷ್ಟಿ ಮನಾಪ್ಪನೇವು ಅನು ||
 ಸೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿಮನೆಯೆಂಬವು ಹೋಗಲೇ ||
 ಕೃಷ್ಣ ಕೋರಿದರೆ ಇರು ತಿರುದ ನಮ್ಮಿಲ್ಲ ||
 ಮದನಾಪ್ಪ ಪುನಾಜನೆಯೆಂಬು ಪ್ಪಾನೇವು ||
 ಕಾಡಿಮ್ಮ ನಮ್ಮಿಲ್ಲ ಹಿಂದಿನೇವೆ ||
 ಪಾಡಿಪಾಪ ಕೂಗಿ ಬಾಯನು ಕಾಡಲೇ ||
 ಅನು ಅಂಬರಿಯವರವ ನಮ್ಮಿಲ್ಲ || ೨ ||
 ಅನೆಯ ಮರಗೇ ಹಿಂದಿನೇವೆ ೬ನು ||
 ಮಾರಿವ್ಯಾಪ್ತ ಮನೆಯ ಕೋಲ ಮೊಕ್ಕು ||
 ಕುರುಹ ಹಿರಿಯವನು ಕುರುಹು ಮಾರಿವನ ಕುರು ||
 ಅನು ಅನೆಯವ ಪಾಗಿ ಇರುವ ನಮ್ಮಿಲ್ಲ || ೩ ||

...ಹೀಗೆಯೇ ಪುನಃಪುನಃ ಈ ಕೃತಿ, ಕವಿಯಾಗಲಿ ಕಾಗವಲೆಯಾದಿಗಳಿಗಿರುವ "ಗೌಡನವ" ಎಂಬೆನ್ನುತ್ತದೆ. "ಇವನು ಪಾಪ ಕುರುಹು ಕಾಣೋ" ಎಂದು ಈಗಲೂ ಹೇಳುವ "ಎನೂ ಅರಿಯದ ಮಾಗುವ, ಒಳ್ಳೆಯತ"ನೆಯ ಅರ್ಥ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. "ಕುರುಹು ಹೋಗಲೇ" ಎಂದೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಮೊದಲು ಮಾಡಿಸುವುದು ಕೆಲವೆಡೆ ಇರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಇಲ್ಲಿ ಕುರುಹು-ಬರಿಯ ಪಾತಿವಾಚಕ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದು.

ದೇವರ ಬಾಪನ ಬನ್ನಿರೋ
 ಸ್ವಾಮಿ ನಮ್ಮಯ್ಯ ದೇವರ ಬಾಪನ...
 ದೇವ ದೇವರ ನಮ್ಮಯ್ಯ
 ಪಾಡಿಗಿ ಮೊದಲು ನಮ್ಮಯ್ಯ
 ಬನ್ನಿಗಿ ಮೊದಲು ನಮ್ಮಯ್ಯ...
 ಪಾಡಿಗಿ ಮ್ಯಾಲ ನರಿದಾಪನ ಬಾಯಪ್ಪ
 ಕೋಗಲೆಯವರ ಕೋಗಲೆಯಪಾಪನವ...

ಎಂದು ಸಾಗುವ ಈ ಜನಪದ ಗೀತೆಗೂ, ಕವಿತೆಗೂ ಸರಿಯಾದ ರಚನೆಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸಾಮ್ಯವಿದೆ. ಕವಿತೆಗೂ ಸರಳ ಜನಪದ ಗೀತೆಯ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕನಕದಾಸರಂತೆಯೆಂಬುದಿದ್ದರೂ, ಅವರ ಸವಲಾಸನ್ನಂಥವಾದ ಬಾಸಿಕ್ರೋಷ್ಣ ವ್ಯರೂದರದಾಸರಲ್ಲಿ, ಭಾಗವತ ಪ್ರಶ್ನೆ-ಕ್ರೋಶ್ಯವ್ಯ ಭಕ್ತಿಯೆ ಏಕೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಜನವದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣಬಹುದು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೆ ವಾದಿರಾಜರ ಅನೇಕ ರಚನೆ ಜನವದ ಮಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದೆ. ವಾದಿರಾಜರು, ಸನ್ಯಾಸಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರಾಗಬೇಕು. ತಮ್ಮ ಪರಿಸರದ ಭಾವೆ ಅವರು ಬಳಸಿರುವ ಭಾಷೆ, ಕೆಲವೆಡೆ ಉದಹರಿಸಬೇಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ :

ದಿಮ್ಮಿ ಸಾಲ ರಂಗ ದಿಮ್ಮಿ ಸಾಲೆ ||೧||

ದಿಮ್ಮಿ ಸಾಲೆಯೆ ರೂ ಗೋವತ್ಸಲಿಲ್ಲ ವೆರರು

ಗೋಪಾಲಗೇರ (ಮೇರ) ಒಕ್ಕಿ ಭಸ್ಸು ಸೂಸುಕೆ || ಅ.ಪ. ||

ಇದು ಮೋಳರಣವೆಂದೆ ಬಣ್ಣನೆ ಹಾಗೂ ಓದುವೆ ಸಮೂಹ ಜನವದಿಗೇ.

ಸುಮ್ಮಿ ಸುಮ್ಮಿ ನಮ್ಮಿ ಕ್ರೋರಮಣನೆ ಸುಮ್ಮಿ

ಸುಮ್ಮಿ ಸುಮ್ಮಿ ನಮ್ಮಿ ಭೂರಮಣನೆ ಸುಮ್ಮಿ

ಸುಮ್ಮಿ ಎನು ಪಾಡಿ ಸ್ವುಪರೈ ಕೇಕೆ ||೨||

ವಾದಿರಾಜರಲ್ಲಿ ಕೂಡುವಂತೆ "ಕೋಲುವವೆ" ಮಟ್ಟು ಅನಂತರ ರಿಫ್ರೇ ಕತೆ ಮನವದ ಪ್ರಸನ್ನವೆಂಬುದಾಸರ "ಕೋಲುವವೆ"ಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

ಕೋಲುವ ಕೋಲುವೆನ್ನ ಕೋಲುವ

ಕೋಲುವ ಕೋಲುವೆನ್ನ ಕೋಲುವ

ಕೋಲುವ ಕೋಲುವೆನ್ನ ಕೋಲುವ

ಕೋಲುವ ಕೋಲುವೆನ್ನ ಕೋಲುವ

ಕೋಲುವ ಕೋಲುವೆನ್ನ ಕೋಲುವ

ಕೋಲುವ ಕೋಲುವೆನ್ನ ಕೋಲುವ... ||೩||

ಇದೇ ರೀತಿ ವ್ಯರೂದರ "ಬುಡುಬುಡೆ ಕಾಡು", ಹಾಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ ಸಾಲೂ ಗವೆನಾಪಾ :

ಗೋಡು ಆಕ್ಕಿಲಿಲ್ಲಾ : ಗೂದಿನ ಪಾಡು ತಿಲಯಲಿಲ್ಲಾ || ೪ ||

ಕೋಡು ಪಂಡು ಓಡಿ ಗೋಡರು

ಗೋಡೆ ಬೆನ್ನು ಬುಡುಬುಡು... ||೫||

ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಶುಕದಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಾಗಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ "ತತ್ತ್ವ ಸಂವ್ಹಾರಿ"ಗಳನ್ನು ಕ್ರಿಪದಿ ಮೆಟ್ಟಿವಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳು ರಚನೆಯ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ, ಮಾರ್ಗತತ್ತ್ವ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರವೆ ಆದರೂ, ಬಳಸಿರುವ ಮೂಢ್ಯಮೆ, ಜನಪದದ ಭಂಡ, ಅನಂತರ ಕ್ರಿ.ಶ. ಹದಿನೇಳನೇ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಿಂದಾಗುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೆಕುಟದಾಸರಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಅಂಶ ತುಂಬ ದೊರೆಯಲು ಕಾರಣ, ಅವರ ಸರಳ ವೈಲಿ, ಗ್ರಾಮೀಣಾ ಪರಿಸರ, ಅಲ್ಲಿನ (ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ) ಬದುಕು ಸೀಮೆಯ ಭಾವ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವ ರೀತಿ. ಕಬೀರ, ವಿಠಲಾಠರಂಥ ಅನುಭಾವಿ ಸಂತರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೆಕುಟದಾಸರು. "...ಇವರ ಭಾವ ಪೊಸದಾದರೂ ವಿವಿಧ ವ್ಯತ್ಯ, ಬಂಧ, ಅಲಂಕಾರ-ರಸವಳಿಗಳಿಂದ ಮಂಡಿತವನ್ನು ಬೆರಗಾಗಿಸುವಷ್ಟು ಬಂಧಂವೂ ಬಿಗುವುಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿದೆ." ಅವರ ಎಲ್ಲ ರಚನೆ ಗಳಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡದ ಆಡಂಬಾವಯ ಬಳಕೆಯ ಹೆಚ್ಚು. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಉದಾಹರಣೆ :

ಮುಖ್ಯ ಕೀರವಿಯರ ಕೂಡಿ ಕ್ರೀರಂಗದಿ |
 ಬೆರೆಯಲ್ಲರಾದಿಗ ತೊಡಿಗೆ ಇಟ್ಟು ಮುದದಿ |
 ಇಳಿಯ ಜವರು ಮೊಳಿಸುವ ಪರಿ ಇವಳು |
 ಕೆರಡಕ ಗಿರಿದಾದಿ ಚಲುವ ಒತ್ತಿದಳು ||

ರಸಮಿಂಚಿಗೆ ಒಲಿದು ಕ್ರೀಪದಿಪಾರವಂ, ಪ್ರಕಂಚೆ ವರಾದಂತಾಳೆ,

ಮುಖಲಾಗಿಯು ಸೀರೆ ನಿಂತೆ ಗದರಟ್ಟು
 ಕಲಜಾಪೆ ಬಟ್ಟೂರ ದುಡದಿನ ಕಟ್ಟು ||
 ಮುಖೋರೆಯ ಮುಗುತುಗಾಲೆ ಇಟ್ಟುಗಿಲ
 ಗಿಡ ಹೊಂಡಾಲ ಸರಗಲ ಅಳವಟ್ಟು ||

ಮೇಲೆ ಮರ್ಗನೆ ಅಷ್ಟೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಬದುಕಿಗೂ ತರೀರ-ಉಸಿರು ಇರುವ ಮುಖ. ಬದುಕನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೇಗಿರದರೂ ಹಾಗೇ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬದುಕೂ ಇರಲಾರದೆನ್ನಲು ಅನಾವಿರಕರ ವಾಗ್ಮೂ ಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ನಿರ್ದರ್ಶನ. ಪರಿ ದಾಸರು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ : ತಾವು ನುಡಿದುದು ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಮುಟ್ಟುವುದೆಂಬ ಅಳಯ, ಹಂಬಲ ; ಹೇಳುವುದು ಜಟಿಲ ತತ್ತ್ವ, ನಿಷ್ಠೆ ಕೆರಿತಾದರೂ ಬಳಸುವ ಮೂಢ್ಯಮೆ ಆಡುನುಡಿಯಾದ್ದರಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸುಲಭ ಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇದರಿಂದ ದಾಸರ ಧ್ಯೇಯವೂ ಸಿದ್ಧಿ ಸಿದ್ಧಿಯೆನಿಸಿತು, ಪರಿಶುದ್ಧ ಬದುಕಿಗೂ ಬೆರೆ-ವೆರೆ ನುಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯಾಯ ಎಂಟು

ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಮತ್ತು
ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ

ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಮತ್ತು ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ

ಸಂಗೀತ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದ್ದು. ಅದನ್ನು ಬೇಡವೆಂದೂ ಮೂಗು ಮೀರಿರುವವರನ್ನು ಅರಬ್ಬರಂದಾಯ, ಆಳುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸುದ್ದಾನಿರಿಸಲು ಹಾರುವ ಲಾಲಿ ಜೋಗುಳ ಬೆಲಂದಿಗಳ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳುವ ಗಾನಸುಧೆ, 'ಮದುವೆ-ಗೋಷ್ಠಿ'ಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆಗಟ್ಟುವುದು ಸಂಗೀತದಿಂದಲೇ. 'ಅರಸುಗಳನಿದು ವೀರ' ಎಂದೂ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಕವಿ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ರೋರಂಗದ ಪುರಿಯೊಳಗಳನ್ನು ಸ್ತೂತಿಗೊಳಿಸಲು ಸಂಗೀತ ಸಾಧಕ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದು (ಇದನ್ನೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ Ballads ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ-ರಾಗೀತೆ) ವಿವೇಚನೆಯುಳ್ಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಾಣಿಯಾದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಯೆಂದೂ ಕರೆದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವೂ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆನ್ನ ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಬೇವನಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಬೇವತಾ ವಿದ್ಯೆ ಎನ್ನುವುದೇಂಟು. ಸಂಗೀತವನ್ನು "ಭಾವದ ಭಾಷೆ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಭಾವೆಯೆಂದು ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ದಾಟಿ, ಅದರ ಭಾವದ ಮಜಲುನ್ನು ಮನಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿಸುವ ಸೇತು ಸಂಗೀತವಾಗುವುದರಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಬೇಡ, ಕಾಲುಗಳ ಬಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಮತಗಳ ನಿಯಮವೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯಗೆ ಹಿತವೆನಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ನೆಮ್ಮದಿ ನೀಡಿದರೆ, ಸಾಂತ್ವನ ಬೊರೆತರೆ ಸಂಗೀತದ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸಿದಂತೆ, ಸಂಗೀತ ಅಂತೆಯೇ ಬೇವಭಾಷೆ. ಬೇವ ಭಾವೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಾರಣ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತ ನನ್ನು "ಸಾಮಗಾಪ್ತಿಯು". ಸಂಗೀತಲೋಲ, ಗಾಪಲೋಲನೆಂದೆಲ್ಲ ಹೊಗಳಿದವು. ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿಯಾದರೋ ಭಗವಂತನ ಸಭೆಯನ್ನು ಕನ್ನರ-ಗಾಂಧರ್ವ ಗಾಯನ, ತುಂಬಾರು-ನಾರದರ ಗಾಯನ, ರಂಭೆ, ಉರ್ವಶಿ, ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರೆಯರ ನರ್ತನ, ನಂದಿ ಭೃಂಗಿಯರ ಗಾನ-ಇವುಗಳಿಂದ ಶೋಭಾಯವೂನ ಮಾಡಿದವು. ಸ್ವಯಂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಬೇದಗಳನ್ನೊರೆದು-ಸಾಮಜೀವದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ತಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನ ರಾಣಿ ಸರಸ್ವತಿ, ಗಾನ ಸರಸ್ವತಿ, ವ್ಯಕ್ತ ಸರಸ್ವತಿ ಕೂಡ, ತವಿಗಳಿಗೆ ಕವಿಯಾದ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ಗಾನಾಯಂತಾಯನಮಃ, ಗಾನಪ್ರಣಾಯವಣೀನಮಃ ಗಾಪಧ್ಯಾಶ್ಲೇಷಮಃ, ಗಾನಒಂಥನೇ ನಮಃ, ಗಾನಸುಪ್ರದೇ ನಮಃ ಎಂದೆಲ್ಲ ಸ್ತೂತಿಸುವುದಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮ ಭಕ್ತನಾದ ಹನುಮಂತ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ "ಗುಂಡ ಕ್ರಿಯಾ" ರಾಗ ನೀಡಿದ ಧೀವಂತ. ಯಾವ್ನು ವಲ್ಕಿ ತುಂಬಾರು ನಾರದರೆಲ್ಲ ಸಂಗೀತದಿಂದ ಪರಮಾರ್ಥದ ಸಾಧಕ ಮಂಥ ಎಂದರೆ, ಪಾಕಮುನಿಗಳು, ಸಂಗೀತನ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಅದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದರು.

ಪರಮಪ್ರಾಣವನ್ನು ಜ್ಞಾನಗಮ್ಯವೆಂದು ಮೇವಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳೆ ಸಾರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನದ ತಿಳಿವು ಇದೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಅರಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಈ

ಶಾಸ್ತ್ರ ಯಾವ ಭಾವೆಯಲ್ಲಾದರೂ ಇರಲಿ. ಭಾಷೆಗಿಂತ ವಿಚಾರ ಮಂಖ್ಯ. ಭಾವೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವುದೇ ವ್ಯಾಕರಣದ ಕಾರ್ಯ. ಆದರೆ ಭಾವೆಯನ್ನು ತಲುಪಿಸುವ ಭಾವ ವಿರುತ್ತದ್ದಲ್ಲ. ಆ ಭಾವದ ಭಾವೆಯನ್ನೆ ಸಂಗೀತವೆಂದಿರುವುದು, ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಬುದ್ಧಿಮತ ರೀತಿ ನಿಲುವುವ ನಂತಿ. (ತೆರೀರದಲ್ಲಿ ಮನೋಮಯ, ಜ್ಞಾನಮಯ, ಅನಂದಮಯ ಕೋಶಗಳೆಂದನ್ನುತ್ತಾರೆ ಮೊದಲಿಗೂ. ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಅಹಂಕಾರ, ಮೂಲಕೋಶ, ಮನೋಮಯ ಕೋಶ, ಚಿತ್ತ-ಅದಕ್ಕೆ ನಿಲುವುವ ಮತಿ-ಸ್ವರತೆ-ಇದು ಜ್ಞಾನಮಯ ಹಾಗೂ ಇದರಂತೆ ತಲುವುದ ಭಗವದನುಭವ ಅದೆ ಅನಂದಮಯ, ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಭಾವವೇ ಮೂಲ. ಇಂಥ ಗಾಯನ, ವಾದ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದು, ತಾಳಾಗಿಯೆ ತನ್ನ ವಿಶವ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ಈ ವಿಶವಕ್ಕೆ ಭಾಷೆ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದರ ಧ್ವನಿ ಮೂಡುವುದ ಮೂಲಕ ಭಾವ ಪ್ರಕಾಶವಾಗುವುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಅಗತ್ಯ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಗ್ರಾಹ್ಯವಲ್ಲ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯ. ಭಾರತೀಯರ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ರತ್ನದೊಂದಿಗೆ ವಿಳಿತ ಅಗಿ ಹರಿಯಂತಿರುವ ಪ್ರವೃ-ಧರ್ಮ. ಸಂಗೀತ-ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಗಾತಿ, ಮಿತ್ರವಾಗಿಯೆ ಕೊಡುಕೊಡಿ ಬಂದಿದೆ ಹಾಗೂ ಇದರಿಂದ ಮತ-ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರ ಸುಲಭವೆನಿಸಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಆದ ಕಲೆ. ಇತಿಹಾಸ ಯೆಂಗದ ಅರಂಭ ದಲ್ಲಿ ಇದರ ಸಂಕುಟ ಕಾಣುತ್ತದೆಂಬುದು ವಿವ್ಧಾಂಸರ ಮತ. ವೈದಿಕ ವಾಚ್ಪಯಾನವನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಸಲೋಸುಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸ್ವರದ ಕಬ್ಬುಕಟ್ಟಳೆ ವಿಧಿಸಿ, ಸ್ವರಾಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೆಸುವ ಯಜಮಾನನ ಹೆತ್ತೆಯ ದಂಡ ವಿಧಿಸಿದರು ! ಬಂಗ್ಲಾದದ 'ಬಂಕ್'ಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಸಂಸ್ಕರ್ಮಾಯದ ಬಲದಿಂದ, ಸಾಮಗಾಂವದ ಹಿರಿಮೆ ನಿಂತಿತು. ಸಂಗೀತವೂ ಗಂಧರ್ವ ದೇವನಂದೇ ಪರಿಗ್ರಹಿತವಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದ ವಿವರ (ಸುಮಾರು ೪೦೦೦ ವರ್ಷದ ಹಿಂದಿನ ಮಾತು) ಇನ್ನೂ ಅಸ್ಪಷ್ಟ. ಒಳಗೆ ಹಿಂದೆ, ಯಜ್ಞಯಜ್ಞಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವಾಗ ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಆಯಾಯ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಅಹ್ವಾನಿಸುವಾಗ ಬಂಕುಗಳನ್ನು, ಸಾಮಮಂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಹೋತಾರನು ಬಂಕುಗಳನ್ನು ಸ್ವರಬದ್ಧವಾಗಿ ಪಠಿಸಿದರೆ, ಉಚ್ಚಾತ್ಸವ (ಹೋಮ ಮೂಡುವಂತೆ) ಸಂಗೀತದ ಸಂಸ್ಕರ್ಮದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಬಂಕು ವಿಷಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರೆ ಸಾಮ ಆದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬರೆ ಸಾಮವೇದ, ಸಾಮಗಾಂವ, ಇವು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅತರ. ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗೌರವಿಸಿರುವ ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸುಮೊಕ್ಕಾಗಿರುವ ತತ್ತ್ವಗಳೂ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೂ ಬಂಕ್ ಸಾಮವೇದ ಮಂತ್ರಗಳ ಸಂವೃದ್ಧಿಯಿದೆ. ಇದರಿಂದ, ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಪುರಂದರೋಪನಿಷತ್ತೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು. ವಿಶ್ವದ ಸಂಗೀತ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸುವಾಗ, ಎಲ್ಲ

ಜನಾಂಗ-ಬುದ್ಧಿವಂತರೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆ, ಪೂಜೆ ಹಾಗೂ ಮತ ಪ್ರಸಾರದ ಸಾಧನ-ವಿಸಾಧನವಾಗಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿರುವ ನಾವಮಾಧುರ್ಯ, ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ರಂಜಿಸುವ ಗುಣ.

ಸಂಗೀತ ಪ್ರಕಾರಗಳು :

ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಗಿದೆ. ಉತ್ತರಾದಿ (ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ) ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಾದಿ (—ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ).

ಸಂಗೀತ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಧಾತು ಎಂದರೆ, ನಾದಮಯ ಸಂಗೀತ, "ಮಾತು" ಎಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದೂ ವಿನ್ಯಾಸವೂ ಅರ್ಥವಾಗಬಹುದು. ಈ ಮೊದಲ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಇವರಡಲೆ ವೇಳುವಿಸುವಿಕೆ ಕಂಡುಬರುವುದು ಪೋ.ಸಾಮಂವಂಶಗಳಲ್ಲಿ. ಇದೇ ವೇದಗಾಯನ ಅಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದೂ ಬಂದಿರುವ "ಸಂಗೀತಮಂವ ಧಾರಯ" ಎಂಬ ಪದ್ಧತಿ. ವೇದಗಾಯನದಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತ (ಏರಂ) ಅನಂದಾತ್ಯ (ಇಳಿಧ್ಧಿ) ಸ್ವದಿತ (ಸಮಧ್ಧಿ) ಹೀಗೆ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಸೂಚನೆಗಳಿಂಟೂ. ರಾವಣಿಯೂ, ಭಾರತ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಸ್ವರೂಪ ವಿವರವಿಲ್ಲ. ವೇದ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ವೇದ ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಹೇರಿಯಿದರೆ, ಹಾಡು, ನಾಟ್ಯ, ನೃತ್ಯ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದು ವೇದ ರಾವಣಿಯೆಣಾದಿ ಗ್ರಂಥ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ಸಂಗೀತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೀಗೆ : ಅರ್ಚಕ-ವಿಶ್ವರ, ಗಾತಿಕ-ಎರಡುಪ್ಪರ, ಸಾಯಿಕ-ಮೂರುಪ್ಪರ, ಸ್ವರಾಂತರ-ನಾಲ್ಕು ಪ್ಪರ; ಲಿಪವ-ಪಂಚಪ್ಪರ, ಷಡಪ-ಆರುಪ್ಪರ, ಸಂಪೂರ್ಣ-ಸಪ್ತಪ್ಪರ ಪ್ರಯೋಗ.

ಹೀಗೆ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆದು ರೂಪೈಗೊಂಡಿತೆಂದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಸಂಗೀತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ಅತ್ಯಯನಬೇಕು.

ಹರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಮೇಲೆ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಭಾವ ಗುರುತಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು :

- ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲ : ಮೊದಲಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೬ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ
- ಮಧ್ಯಕಾಲ : ಪುರಂದರದಾಸರವರೆಗೆ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೬ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೬ರ ವರೆಗೆ)
- ಆಧುನಿಕ : ಪುರಂದರದಾಸರ ಅನಂತರದ್ದು (ತ್ಯಾಗರಾಜರು, ಪುರಂದರರ ನಂತರ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಾಲ-ತ್ಯಾಗರಾಜರ ಅನಂತರದ ಕಾಲ.)

ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ, ನಾಟ್ಯ ಎರಡನ್ನೂ ವಿವರಿಸುವ ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವೇ ನಮಗೆ ಮೊದಲ ಅಧಾರ. ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಗಳನ್ನು, ಮನುಷ್ಯ ಸಾಧ್ಯವಾದ

ಗಾಂಧಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಬಂದಿ, ಭರತನಿಗಿಂತ ವೆಚ್ಚ ಸೃಷ್ಟಿಸಾದ ಸಂಗೀತ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ "ಬೃಹದ್ವೇದಿ" ಗ್ರಂಥದ ಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ವಚನ. 'ಮತಂಗ ಹಂಚಿಗೆ ಸೇರಿದವನು. ಅಷ್ಟೇ ಕಲ್ಪನೆ. ಸುಮಾರು ೪-೬ರ ತತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವುದೆಂದೂ ಸಂಗೀತ ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಊಹೆ. ಬೃಹದ್ವೇದಿ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇಶಿ ಎಂದರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಜನರ ನಡುವೆ ಪ್ರಚಲಿತ ಆಗಿರುವ ಸಂಗೀತವೆಂದರ್ಥ. ಕನ್ನಡಗಾನವನ್ನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕನ್ನಡಿಗರನೇಕರು ಸಂಗೀತ ಕಲೆಗೆ ಮನ್ನಿಸಿಟ್ಟು, ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಕ್ಷಿಪ್ತರು ಎಂಬುದು ಮಿತಿಪಡಿಸುವ ಮಾತು. ಭರತಮುನಿ ಹೇಳಿರುವ ಜಾತಿಗಳ ಬದಲು "ರಾಗ" ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಮಾಡಿದವನೆ ಮತಂಗ. ಆರೋಹಣ-ಅವರೋಹಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವೇಳೆಯಿರುವ ಸ್ವರಗಳನ್ನೂ ರಾಗವೆಂದೂ ಕರೆಯಿತು. ರಾಗಗಳನ್ನೂ ಶುದ್ಧಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ, ಸಂಕೀರ್ಣವೆಂದೂ ವಿಭಾಗಿಸಿ, ಶ್ರುತಿ, ಸ್ವರ, ವರ್ಣ, ಅಲಂಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವರ ನೀಡಲಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರಿಸಿದ. ಇದೇ ಇಂದಿನ ರಾಗ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಬಾಸಾಡಿ ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗ ದೇಶಿ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಗೊಂದಲ ನಡೆಯಿತು. ವಿಧಿಪತ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟುಗಳೇ ಜಾಲಕತಪ್ಪದುದು ಮಾರ್ಗ ಸಂಗೀತ. ವೇದ ಗಾಂಧಿ ಅದಕ್ಕೆ ನಿರತರಾದ. ಬಿಗಿಯಾದ ಪದ್ಧತಿ. ಹೀಗಾದ ರೀತಿ ನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ವೈದಿಕವ ಆಗಬೇಕೆ? ಲಕ್ಷಣವೇನೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಮಂಜ್ಜಿ. ಅದರ ಲಕ್ಷಣವೇ? ಇದರಿಂದ ದೇಶದ ಜನತೆ ಕಂಡುಕೊಂಡ. ಸುಖವಿಷಯವ ಲೌಕಿಕ ಸಂಗೀತ ಬಯಸಿದ್ದು. ದೇಶಿ ಪದ್ಧತಿ ದಾಂಗುಡಿಯೆಂದೂ ಕಾರಣ. ಇಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ-ವಾದ್ಯ, ಶಾರೀರ ಎಲ್ಲ ಒಳವಿಡುವುದು. ದೇಶಿ ಸಂಗೀತವೆಂದೂಕೊಂಡು ಪ್ರಸಾರವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಜನ ರೀತಿಯ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಸಂಗೀತ ಬಂದು ತತಮಾನಗಟ್ಟಲೆ ವೈಯಕ್ತಿಕಗಳು ನಡೆದಂತೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಬಂದವು ಎಂಬುದು ವಿವಿಧಾಂಶದ ಅಭಿಮತ. ಲೌಕಿಕ, ನಿಗದಿತ ಕಲೆಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಗೀತ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಾಗಲೇ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರು ಬಂದರು ವಾಗ್-ಗೇಯ-ವಾಗ್ಗೇಯ.)

ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರುಂದರೆ, ಸಂಗೀತದ ಪರಿಭಾಷೆಗೆ (ಧಾತು) ಮಾತನ್ನು (ಸಾಹಿತ್ಯ) ಇವೆರಡುಂಭವವೂ ಎಂದರ್ಥ. ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ ಆಗಿ ಬೆಳೆದು, ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲಾ ಬೆಳೆದು ಸಂಗೀತ ವಿವರ, ಸ್ವರೋಪ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತ ಬೆಳೆದಂತೆ, ಅದರ ಮಧುರ ಮೊಪ್ಪಿನೆಂದೂ ಕೃತಿಗಳೆಂದೂ ಸಿದ್ಧ ಅದವು. ಇಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದದ್ದು ಲಕ್ಷಣ-ಲಕ್ಷಣ ಭಾಗ. ಇದನ್ನೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಭಾರತೀಯರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದೂ ರಾಗದ ಸ್ವರ-ಸಾಧನ, ಸಂಚಾರ-ವಿಶೇಷ ಸಂಚಾರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಅದೇ ಗದ್ದಿಗೆ ಆಗುವಂಪಾದರಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ-ಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತ ಕಲೆ 'ಲಕ್ಷಣಗೀತೆಗಳನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ರಿ. ಶ. ೭-೧೧ನೇ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರವಣ 'ಸಂಗೀತ ವಂಶರಂಜ' ಹಾಗೂ ಜಯದೇವ ಕವಿಯ-ಅಪ್ಪವಡಿ-"ಗೀತೆಗೋವಿಂದ" ಬಂದದ್ದು ಸಂಗೀತಪಾಸ್ತು ಬೆಳೆವಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಆಯಿತು. ಕೃಷ್ಣ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನವ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಗೀತೆಗೋವಿಂದದ ಅಪ್ಪವಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಂಗೀತ ಗ್ರಂಥ ಕಾರನಂದರೆ ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವ (ಸಾರಂಗದೇವನೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ) ಹಾಗೂ ಅವನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಣಾ ಗ್ರಂಥ ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ-ಸಂಗೀತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಸ್ಥಿರ ಹೆಸರುಗಳಿಸುವಂಥದು. ಈತ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಭರತ, ಶಾಶ್ವತ, ಮತಂಗ, ಯಾಚ್ಛಿಕ, ಶಾರ್ಙ್ಗಲ, ಕೋಹಲ, ದಂತಿಲ, ಅಶ್ವತರ, ವಿಶ್ವಾಮನಿ, ರಂಭೆ, ಅರ್ಜುನ, ನಾರದ, ತಂಬುರು, ಅಂಜನೇಯ, ಮಾತೃಗಂಧ, ರಾಮಣ, ಸಂದಿಕೇಶ್ವರ, ನಾಪ್ಪದೇವ, ರುದ್ರಪಿ, ಸೋಮೇಶ, ಅಭಿನವಗಂಧ, ಮಂಜಾರವರೆಲ್ಲರ ಕಾಲ ಇಷ್ಟು ದೃಢ ಆಗಿಲ್ಲ. ಅಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಗಗಳನ್ನು ಪುರುಷ-ಸ್ತ್ರೀ ರಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ೩೭ ರಾಗಗಳನ್ನು ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಗಾಲಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಕೆಲವು ನಿಯಮಾವಳಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಗೀತ ರತ್ನಾಕರ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದಾತ ಸಿಂಹಭೂಷಣ (ಸುಧಾಕರ) ಹಾಗೂ ಹದಿನೈದನೇ ಶತಮಾನದ ಕನ್ನಿನಾಥ ಕಲಾನಿಧಿಯೆಂಬ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಿನಾಥ ಇದ್ದ ಕಾಲ, ಇಮ್ಮಡಿ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ (೧೪೪೭-೧೫೬೫) ಅಲ್ಪಕಾಲ ಕಾಲ. ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷ ಕಾಲ. ಈ ನಡುವೆ ರಾಜಕೀಯ ವಿಪ್ಲವ, ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಧಾಳಿ ತುತ್ತಾದ ದೇವಗಿರಿ, ಹೊಯ್ಸಳ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಧ್ವಂಸ ಆದವು. ಹಿಂದೂಗಳಿಗೆ ನೆರೆ ತಪ್ಪಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಬೆಲೆದು ಬಂದ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಕಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ವಾಸಗೊಂಡು ಭೀತಿ ಹಂಚಿತು. ಹಾಗಾಗಲಿಲ್ಲ ! ಮೊಘಲನೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಗಿ ಅನಂತರ "ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ" ರೆಂದು ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತ ಮಹನೀಯರು ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ತೀರದ ಹೇವನಕೊಟದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ-ಅವರೆ-ಜೀವಿಸಿದ ಹಕ್ಕುಬಕ್ಕರೆಂಬ ಸೋದರರ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಾಗಿ ಮಹಮ್ಮದಿಯರ ಧಾಳಿಗೆ ಆಗ್ರವೆ ಬಲವಾಗಿ ನೆಲೆಯೂರಿ ನಿಂತಿತು. ೨೫೦ ವರ್ಷ ಕಾಲ ಬಾಳಿಕೆಯಾದು ಇತಿಹಾಸವ ಮೂತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯರಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ, ಸಂಗೀತ ಪುನರುತ್ಥಾನಾ ಚಾರ್ಯರೂ ಜೊತೆ. ಅವರ ಗ್ರಂಥ 'ಸಂಗೀತಸಾರ' ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಂಗೀತದ ಆಕರ ಗ್ರಂಥ ಆಗಿಳಿದಿದೆ. ಕನ್ನಿನಾಥನಿಗೆ ಮೊದಲು ಗೋಪಾಲ ನಾಯಕ ನೆಂಬಾತ, ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವ (ಸಂಗೀತಸಮಯಸಾರ), ಹರಿಪಾಲದೇವ (ಸಂಗೀತ ಸುಧಾಕರ) (೧೫೦೯-೧೫೮೦) ಇವರೆಲ್ಲ ಸಂಗೀತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಹದಿನೈದು ಜನರ ರಾಗಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ, ಇಂದಿನ ಜನಕ-ಜನ್ಮ ರಾಗ ವದಂತಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಗೋಪಾಲನಾಯಕ ದಕ್ಷಿಣಪದವೆ ಆಗಿದ್ದು ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಅಲ್ಲಾಪ್ಪದ್ವಿನಿಂಗೆ ಪದ್ಧಿಯ ಆಸ್ಥಾನ ಗಾಯಕನಾಗಿದ್ದ. ಇವನಿಗೂ ಪರ್ಷಿಯಾ ದೇಶದ ಕವಿ-ಸಂಗೀತಕಾರ

ಅಮೀರ್‌ಖಿಂಸ್ಮಾವಿಗೂ ಗಾಢವಾದ ಮೈತ್ರಿ ಇದ್ದಿತು. ಗೋಪಾಲನಾಯಕನಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಬೆಳೆದದ್ದು ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತ. ಗೋಪಾಲನಾಯಕನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ೧೬ನೇ ಪತಕದಲ್ಲಿ ಬಂದಾತ ಪೂರ್ವರೀತಿಯೆಂಬ. ಈತನಂತೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿವಂಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸಾತನೂರಿದವನು. ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಮಕಾಲಿಕ. ಇವನನ್ನು ಅಲಲಾನಂದರ ಹೀರಗಲ ಬೈಕಿ ಶಿವಂಗಿ ಹೀರಕೈ ಸೇರಿದ ಹರಿದಾಸನೊಡನೆ ಹೊರಿಸಿ ಬಹುದೆಂದು ಕೇಶವದಾಸರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವರೀತಿಯೆಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಪದ್ಯಾತಿ ಚಂದ್ರೋದಯ, ರಾಗಮಾಲಾ, ರಾಗಮಂಜರಿ.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಾಲದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿ-ಹಾಗೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿ ಬಂದಿತೆಂಬುದು ವಿದ್ಯಾಂಸರ ಅಭಿಮತ. ಅಂತೂ ಉತ್ತರಾದಿ ದಕ್ಷಿಣಾದಿಗಳಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಕವಲೊಡೆದು, ಭಿನ್ನವಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆ ಆಗಿ ಪರಿಗಮಿಸಿದ್ದು "ರಾತ್ರಿಯಿಂದ ಬೆಳಕು ಹರಿದಂತೆ, ಮೆಣ್ಣಿನಿಂದ ಹೂವು ಅರಳಿತಂತೆ" ಎಣಿಸಿ ಹೊಂದಿಕೆ ವಿನಾ ಇಳಿಮೊಗಮೆನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಕರ್ಣಾಟಕದವರ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂಬುದು ಪವಿತ್ರ ಪಡುವ ವಿಚಾರ.

ವಿದ್ಯಾನಗರವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡು (ಶಾತನಗಳಲ್ಲಿ, ವಿದ್ಯಾಭಿವಾಣಗರೀ ಎಂದೂ ಪ್ರಸಾದವಿದೆ) ಬೆಳೆದು ಹಬ್ಬಿದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ಇತರ ಅಲಿತ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದಂತೆ, ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿತು. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ಅಷ್ಟರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜಾಗೃತಿಯಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೆ ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಮೇಳರಾಗ, ರಾಗಾಲಾಪನೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೇ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಅನಂತರ ಬಂದ ಗೋವಿಂದ ದೀಕ್ಷಿತನೆಂಬಾತ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಂಟಪಮಾಲಿ ಎಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ಯಾಂಸ ತಾನು ಬರೆದ ಚತುರ್ದಾಂಡಿ ಪ್ರಶಾಹಿಕೆಯಲ್ಲಿ (೧೬೨೦)ರಲ್ಲಿ ಮೇಳ ರಾಗ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂದುವರೆಸಿದ. ಕಲ್ಪಿವಾಙ್ಮನಿ ಸಮಕಾಲಿಕನಾಗಿದ್ದವನು ರಾಮಮಹಾತ್ಯ. ಈತನ ಗ್ರಂಥ 'ಸ್ವರಮೇಳ ಕಲಾನಿಧಿ' ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯೆಂಬಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಹಾಗೆಯೇ 'ಸಂಗೀತ ಸಾರಾಮೃತ'ದ ಕರ್ತೃ ತಂಜನಾಜಿನಂಜನಾರಾಜ ಹಾಗೂ 'ಸಂಗೀತಸಂಪ್ರದಾಯದರ್ಶಿ'ಯ ಕರ್ತೃ ಆದ ಸಂಪುರಾಣಂ ದೀಕ್ಷಿತರು ಸ್ಮರನೀಯರು. ಸಂಗೀತವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷಣದ ಕಿಟ್ಟುಪಾಡಿನಿಂದ ಅಕ್ಷೃತವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಬ ಉದ್ದೇಶ ರಾಮಮಹಾತ್ಯನದು. ಈತನು ಆಳಿಯ ರಾಮರಾಜನು ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದಾತ.

ಪರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಪರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಹೊರಗೆ, ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲದ ಪ್ರಸಾದ ಮೂರ್ಧನವಾಗಿ-ಮತ ಕ್ರಮದ ಸಾಧನವಾಗಿ-ಪರಿದಾಸರು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ದೀಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ನೀಡಿದ ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರ.

ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ತನ್ನ ಓಂದೂ ಪರಿಷ್ಕೃತ ಜಾಗೂ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪ್ರಸಾರ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆದದ್ದು ಸ್ತ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಂದ ಎಂದೂ ಹಿಂದೆಯೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅರ್ಥ ಆಗುವ ಕನ್ನಡ ಭಾವಯೋಚನೆ ತಮ್ಮ ಮತ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ (ಮಾಧ್ಯಮತ) ಜಾಗೂ ತತ್ವ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳಿಗಿಳಿಸಲು (ದ್ವೈತ) ಮೋಕ್ಷೋಪ್ಪ ಸ್ತ್ರೀಪಾದರಾಜರು, ತಮಿಳು ಪಾಡಿನ ಭಕ್ತಿ ಅಂದೋಲನದಂತೆಯೆ ತಾವೂ ಹರಿದಾಸನಂಥ ಸಂಘಟಿಸಲು ಉಚ್ಚಾಗಿ ಸಿದ್ಧರು. ವೀರಶೈವ-ಜೈನ-ಬೌದ್ಧ-ನಿರೀಶ್ವರವಾದದಿಂದ, ತತ್ಪರಿಷ್ಕೃತ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ-ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ತ್ವರಿತಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ಕಾರ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಸ್ತ್ರೀಪಾದದಿಂದಾದಂಥ ಆದ ಹರಿದಾಸಭಕ್ತಿಯೆ ಅಂದೋಲನ ಮೆಂಬರನ್ನು ಹಿಂದೆಯೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಪರಂಪರಾದಿಂದ ಮಾತಿನಿಂದ (ಮತದ) ಜನತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೃದಯಂಗಮ ಆಗಿಸಲು ಜಾಗೂ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರಿಸಲು ತಿಳಿಸಿದ್ದದ್ದು ನುಡಿಗಿಳಿಗೆ ಸಂಗೀತದ ಸುಖ್ಯವ್ಯ ಸಪ್ತಸ್ವರ ಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡಿ ಪಾಡಿದ ಸ್ತ್ರೀಪಾದ ರಾಜರು, ಹರಿದಾಸ ವ್ಯಕ್ತಿ-ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತಂದರು ಜಾಗೂ ತಾವೇ ಸ್ವಯಂ ಕಾರಿಗೆ ಗೆದ್ದ ಕಟ್ಟಿ, ತಾಲ ಪಾಕುತ್ವಾ ಭಗವತ್‌ಪೂಜಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಕೈಂಕರ್ಯ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಮಂತ್ರಿ ದೈವರು ಆದ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ-ಹರಿ ಸಮೋತ್ಸವತತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವು ಸಂಗೀತ ಮಾಧ್ಯಮ ಬಳಸಿಕೊಂಡುದರ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಪಾದಿಯನ್ನೇ ಕಂಡುಕೊಂಡವಾಯಿತು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತಗೋಷ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ಮೊದಲೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಮೆಂದಿನ ಸಾಲು ಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಹರಿದಾಸ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲ ಗೇಯಗುಣದೊಡಗೊಡಿದ ಕೀರ್ತನ ಬಂಧದಲ್ಲೇ ಏಕೆ ರಚಿಸಿಕೊಂಡವೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ನಮಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ತೆಂಬೂರಿ ಮಿಷುಟಾ ಕಾರಿಗೆ ಗೆದ್ದ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು 'ಮಧುಕರ' ವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ ಹೊಸ ಬೇಲವನ್ನು ಹಗಲಿಗೇರಿಸಿ, ಬೆಳಿಗು ಮೂಡುವ ಮುನ್ನವೆ, ಸ್ವಾನವನಾಡಿ, ಉರ್ಧ್ವ ಪುಂಡ್ರಧರಿಸಿ, ಅಕ್ಕಿ ಕಾರಿಗಳನ್ನು ಮೆಂಗಿಸಿ, ಹರಿಪಾವನಂಕೀರ್ತನೈಯ್ಯಂತ್ಯ ಬೀದಿ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿನ ಸಂಚರಿಸುವುದು, ಕೀರ್ತನ ಕೀಳಗಿರಿಗೆ ಸಂಪ್ರಭಾತ ಆದರೂ, ಹರಿದಾಸರ ಮನದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಜನತೆ ಬೇಕಿತ್ತು. ಬಹುಶೇಕ ಅಂಥ ಧರ್ಮ ಪೋಷಕದಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇರದವರೂ ಇದ್ದರು (ಪುರಂದರದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ದೈತ ಆಗಿದೆ). ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪುರಂದರದಾಸರಂತೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಆಪಾರ್ಯರು. ಅವರ ನಂತರ ಬಂದ ತಮಿಳುಪಾಡಿನ ತೆಲುಗಿನ ಕೃತಿಪಾರ ತ್ಯಾಗರಾಜರಿಗೂ ಪುರಂದರದಾಸರ ಸ್ವೂರ್ತಿ ಯೆಂಬವಾಯೆಂಬುದು ಅವರ ಕೃತಿಯಾದ "ಪ್ರಜ್ಞಾದಭಕ್ತಿ ವಿಷಯವೆಂಬ"ವಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ :

ದೊರೆತ ವ್ಯಾಪಕಮಂಚೆಲ್ಲನು ಪರಿವಾಸೇಗಡಿ ಪರಿಗೊಣಮಂಜುಲವಾಡು
 ಬೆನೆವುದವಾ
 ಪರವತೆ:ಡ್ಡೆವೆಲಮಂ ಪುರಂದರದಾಸನು ವೆಹಿಮಂಜುಲವಂ
 ವಂದಿರೋನ್

ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಗರೂಪರನ್ನೂ ಪರಿವಾಸರೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ.
 ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ-ಸಂಗೀತಯುಕ್ತ ಕೀರ್ತನೆ ರಚನೆಯು-ಕಾರಣ ಭಗವಂತನು
 ಗಾನಕ್ಕೆ-ಸಂಕೀರ್ತನಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತನಾಗಿವೆಂಬ ಪದೋಪಾಸನ-ಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಪಣೆ,
 ಇದನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯದಾದಂತೀರ್ಥಕರ 'ವ್ಯಾಪಕ ಸ್ತೋತ್ರ'ವೆ (ಪರಿಗೀತಿಯಂ
 ಪರವನದಂತೆ...) ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗವನಿಸುತುಂಜು.
 ನವನಿಧ ಭಕ್ತಿಯ ವೈನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನ ಭಕ್ತಿಯೊ ಒಂದು
 ಪ್ರೀತಾದರೂಪಕ ಒಂದು ಅಂಗಾಭೋಗಿ ಹೀಗೆನ್ನೆತ್ತದೆ :

ಧ್ಯಾನವು ಕೃತಿಯಾಗದ್ದಿ ಯಜನ
 ಯಜ್ಞವು ಪ್ರೀತಿಯಾಗದ್ದಿ
 ದಾನವಾತನ ದೇವತಾರ್ಪನೆಯು
 ವ್ಯಾಪಕ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಕರಿಯಾಗು ಗಾಢು
 ಕೀರ್ತನೆಯದರ ಕೃತಿಯವನು ರೇನಿವಿತು ||

ಇದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಾಸರೂ ಹಾಡಿವಾರೆ :

ಧ್ಯಾನವು ಕೃತಿಯಾಗದ್ದಿ
 ಯಜ್ಞಯಾಗವು ಪ್ರೀತಿಯಾಗದ್ದಿ
 ಅರ್ಪಣೆ ವ್ಯಾಪಕಯಾಗದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನ ಮೂತ್ರದ
 ಕರಿಯಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಕುತಿಯನ್ನೀವ ಪುರಂದರವರ ||

ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನ ಗ್ರಂಥ ಆದ ಭಾಗವತದ ವ್ಯಾಪಕಸ್ಮಂದದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ,

ಕೀರ್ತನೆಯವ ಕೃಷ್ಣಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತಕೋಗಿ
 ಕರೀಪರಿಕರ್ತನಾತ್

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕರಿಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸಂ ಸಂಕೀರ್ತನಗೀ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೆಂದಂ ತಿಳಿಯ
 ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಂಗೀತ ವಿಶ್ವಧಾಪೆ ಹಾಗೂ ದೇವಭಾಷೆಯೆಂದಂ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇವೆ.
 ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತಗೀರತಕ್ಕೂ ಪೋಷಣ್ಣತಕ ಭಕುತಿ ಮೂರ್ಗವೆ ಎಂಬುದು ಜಾಗತಿಕ

ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಪಂಪ ಸುಧಾರಣೆಯ ಅಂದೋಲನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವ ಅಂಶ. ಸಂಗೀತ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಆಗಲಿ, ಸುಲಭ ಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಆಗಲಿ, ಆದರೂ ಅಳವಡಿಸಿ ಕೊಂಡಾಗ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗವೆಗಳ ಸೊಗಸು, ಸೊಗಡು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತ ಬೆಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ವಾದಿರಾಜರು ಹೇಳುವಂತೆ, "ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ನಾನು ಸುಧಾರಣೆ ಏನು ರುಚಿಯೇ ಕಾಣೆ ಬೇಸುತುವುದಂತೆ" ಎಂದೊಮ್ಮೆ ಹಾಡಿದರೆ, ವತ್ಸ್ಯವ್ಯ ಭಾವಾವಿಷ್ಟರಾಗಿ "ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿದ ಚೊಕ್ಕ ಪಾನಕವನ್ನು ಮಿಕ್ಕು ಮೀರಂತೆ ಲಿಡೆ ರಕ್ಕಸಾಯಿ ಧ್ಯಾನ" ಎಂದು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. "ಕವಳಿ ವಿಜ್ಞಾನರ ಜ್ಯಾಸ್ತಿ ಅರಕೆಯ ಮೈಲಾಗಿ ಮೂಡಕೊಡುವುದು ಜಿಪ್ಪೊಗದಗಿದ ಶಕ್ತಣ" ಎಂದೂ "ಕೂಡ ಕೆನೆಪಾಲ ದೊಡ್ಡವಂತಿದೆ" ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸುತ್ತ, ಘೋಷಿಸುವುದಿದು ಏನು ರುಚಿಯೇ ಹರಿದಾಸರ ಬಲ್ಲದು. ಇದು ಸ್ವಾನುಭವ. 'ಕೂಡ, ಅಂದರೆ ಹೆದರವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಕೆನೆಪಾಲು' ಎಂದರ್ಥ. ಜಾಗೆಯ ಹಿತವಾದ ಗಾಯನವೂ ಶ್ರೀಹರಿ ಶ್ರೀತಿಗಳಿಸುವ ಸಾಧಕ-ಪರಿದಾಸರಿಗೆ.

ಜಾಗೆಯ ನಾರದರನ್ನು ಕುರಿತು ಭಗವಂತನೊಂದೇ. "ಎಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಭಕ್ತ ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡುವನೋ (ಕೀರ್ತಿಸುವನೋ) ಅಲ್ಲಿ ನಾನಿದ್ದೆ ಇರುತ್ತೇನೆಂದಿವಾಣೆ...."

"ತಿತುರ್ವೇತಿ, ಪತುರ್ವೇತಿ, ವೇತ್ಸಿಗಾನರಸಂಭವೇ-" ಮಗು, ಪತು, ಹಾವಿನ ಹೆದೆಯನ್ನು ಕುಣಿಸುತ್ತದೆ ಸುಮಧುರ ಸಂಗೀತ (ಕಾಳಿದಾಸ). ಇದು ಸಂಗೀತದ ವಿಚಾರ ದಲ್ಲಿ ವೇರೆ ಬೇರೆಯವರ ಅಭಿಮತ.

ಭಗವಂತನ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಗೀತ ಎರಡರ ನೆರವಿನಿಂದ ಪೂಜಿಸುವಂಥ ರೂಢಿ ಇಂದೂ ಉಂಟು. ನಾರದೋಪಾಸನೆಯ ಬ್ರಹ್ಮವ್ಯವಾಸನೆ, ದೇವರು ಸಾವನಾಗನಲೋಲ. ಸುಶ್ರಾವ್ಯ ಆದ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅತ ಒಲಿಯುವನೆಂದೂ ತಿಳಿದವರು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಗಾಣಯೋಗಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಶ್ಯಾರಾಜರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿ ಯೆಲ್ಲೊಂದೇ, "ಸಂಗೀತಜ್ಞಾನ ವಿಹೀನಲತು ಮೋಕ್ಷಮಂಗಳದಾ" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಗವಂತನು ದೇವ ಜಾತುಗಳಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ನಾದವೆ ಮೊದಲನೆಯದು. ದೇವಾನಂದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ನಾರದರೇ ಮುಂತಾದ ದೇವರ್ಷಿ ಸಂಗೀತ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಕೇವಲ ಗಾನಕಲೆಯಾಗದೆ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಬ ಪರಮಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಇದೇ ಪದವ್ಯವನ ಪರಮಾಸನ ಕರ್ಣಾಟಕ ಪರಿದಾಸರಿಗೂ ಪ್ರಿಯ ಆದ ನಾದ ವರ್ಣಗಳ. ಸಂಗೀತಮೂಲವು, ಸಂಗೀತ ಪರಂಪರೆ ಪರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವುದು ಇಂದಿಗೂ ಸುವ್ಯಕ್ತ ಆಗಿವೆ ಅಂತ. ಉಚಿತ ರುಚಿ ಎಷ್ಟು ಅಗತ್ಯವೂ ಜಾಗೆಯೇ ಗಾಣಿಸ್ಸು ನಾದವನಾರ್ಯ ಅಗತ್ಯ.

'ಕೀರ್ತನೆ'ಯೆಂಬ ಸಾಹಿತ್ಯ ವೈಕಾರವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹಾಡಿರುವವರು ಶ್ರೀಪಾದ ರಾಜನಂದೇ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಎಣಿಕೆ ಹಾಗೂ ಆದೂ ಸರಿ ಅಲ್ಲಿವರೆವಿಗೂ ಪಲ್ಲವಿ. ಅನು ಪಲ್ಲವಿಯು ನಿಯತಿ, ಆಕರಣಗಳು, ಹೀಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಕೀರ್ತನೆ' ವೈಕಾರವನ್ನು

ಪ್ರಚುರಭವಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಶ್ರೀವಾದರಾಜರು ಇವುಗಳನ್ನೇ "ದೇವರಾಮ", "ದಾಸಧರ್ಮಗಳು" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೆಲವ ರೂಢಿ ಅನಂತರ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು.

ಶ್ರೀವಾದರಾಜರು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎದ್ದಾಲ್ತರಲ್ಲದೆ, ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಣತರೆನ್ನಲು ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಸಾಕ್ಷಿ. ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತ್ಯ-ಸಾಹಿತಿ ಕೆಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೊನಿವಿದರೆನ್ನಲು ಅವರ 'ಭ್ರಮರಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿನ ಸಂಕೀರ್ಣನಾತ್ಮಕತೆ ಹಾಗೂ ಐದು ಪಾಳೆಗಳ ಛಲಕೆ ಹೊಂದಿದ ಕ್ಷಿಪ್ತವಿನಿಯವ "ಸುಲಾದಿ"ಗಳ ಹಾಗೂ ಉಗಾಥೋಗ ರಚನಾಕಾರತೆ ಇವರೇ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡ-ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಕಿಷ್ಟು ಭಂದ್ಯಾಪ 'ವ್ಯಕ್ತನಾಮು' ಶ್ರೀವಾದರಾಜರೇ ರಚಿಸಿದ್ದು | ಉಗಾಥೋಗ ರಾಗ ಭಾವಯುತವಾಗಿ ಹಾಡುವ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಪ್ರಬಂಧ. ಆದರೆ ವ್ಯಕ್ತನಾಮದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತ, ಶ್ಲೋಕ ಪದಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಕಮ್ಮಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತ ಇದ್ದ ರಾಗಗಳನ್ನು ಶ್ರೀವಾದ ರಾಜರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.ಹಾಗೂ ಅವರ ಕೈತೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೀಯುಗುಣ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದಿರುವು ದನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡುವುತ್ತಾರೆ :

ಹೆಗ್ಗಿರೀಕೊಂದಾಗಿ ಅಂತರಂಗದೊಳ... ಸಂಗೀತವಿಂ ಪೊಗಳುತ್ತ...
ಪಲ್ಲವಾದರೆಂದರ್ದು ಈ ತಿರುವು | ತುಲ್ಯ ವರ್ತನವೆನುತರಿ |
ಸ್ವರಿಸಿಗೀತೆಯದ ತೊಗಿದರು ಕಲ್ಪಾನಿರಾಗದಿಂದ |
ಅನಂದವಿದರದೊಳಗೆ ಗೋಕಿಯರು | ಆ ಪದವುಂ ಪೆ ಕಡು |
ಅನಂದ ಭೂತವಾಗಿ ತೊಗಿದರು | ಅನಂದೈರವಿಯಿಂದ
ದೊಂದಿರೊದವನು ಈ ತಿರುವು | ಭಾವದಾತಿವನು |
ದೊಂದಿರೊದವನು ತೊಗಿದರು | ದೊಂದಿರೊದವನು |

ಇದಲ್ಲದೆ,

ತಾಳೆ ತುಂಬಿರಿಗಳೆದ ಕಾಳಗಿಷ್ಟ ದ್ವನಿಗಳೆದ
ಕೊಳಗೊಡುತೆತರಿಯು ಸಾರಿಪೊಗಳಿದವನು
ಕೊನವರಲು ಭಯವು ಅದಗೆ ಬೆಗು ಕುಡು ಮೈಯು ಬಳಕೆ
ಬಗು ಪದವು ಸತ್ತದಿಂದ ಪೊಳೆ ನಡಿಮದವನು ಒಪ್ಪು ||

ಎಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀ ಪರಿಪೂರ್ಣಯೆಂಬುವ ಶ್ರೀವಾದರಾಜರ ಭಾವನೆ. "ರಂಗ ಕೊಳಲನೊಡುತೆ ಬಂದ" ಎಂಬುವಂ ರಾಗ ರಚಿತ ಭಾವಗೀತೆಯಾದಂತೆಯೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವ" ...ನೇತ್ರಂ ಗಳೂ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿ ಆ ರಂಗವೊಡ್ಡು ಸಾರಂಗ ಕೀಳಿ ರುಷಿ..." ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳ ವ್ಯಸ್ಯಾವವು ಇದೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಿವಾಹ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅದ್ಭುತವರ್ತಕರಾದ

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಪರಿವಾಸ ಸುಳಾದಿಯ ಜಾಣ್ಮೆ ಸಂಗೀತ ಪರಿಗಣಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಆದ್ಯರೊಬ್ಬ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವ್ಯಾಸರಾಯರು ತಮ್ಮ ಗುರುಂದರ್ಮರಾದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಪರಿಪೂರ್ಣವನ್ನು ಅವರದೂ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ಸುಳಾದಿ, ಕಾಗಾಭೋಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಕ ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಸಂಘಟಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದರೂ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಅಂತಿತ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ-ಸಿರಿಕೃಷ್ಣ. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಗಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸತೋನೂ ಕಂಡುಬಂದಿತ್ತು. ಪರಿಯು ಪೋಗೊಳಲಿನ ಗಾಳ ವೈಖರಿ ಬಣ್ಣಸುವ ಅದರ ಮೇಣಗೀತ ಗೀಯುಗೂಡದಿದ್ದಾದಂತೆಗೂ, ತಮ್ಮ ಒಂದು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೋಲಿಯಂದೆ ಪಾದ್ಯ, ವೀಣೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ :

ಪಾದವನಿಣೆ ಗೋಪರ ಕನ್ನರಿ
 ಗೀರ್ವಾಣ ಮುದುಳು ಗೋಪರ ಮುದುಟ
 ಒಂದೊಂದು ಕಾಳಿ, ಒಂದೊಂದು ಪದಾತಿ
 ಒಂದೊಂದು ರಚಿ, ಪಾಪೋಪು ಕೈಗಿತಿ

ಇದಲ್ಲದೆ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಕಾಲದ ಏಕನಾದದ ವ್ಯಸ್ಯವವೂ ಬಂದಿದೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರಾಗಮಾಡಿದ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಸ್ವರೂಪ ಬಂದುದಲ್ಲದೆ ಅವರು ಕಾವೇ ಸ್ವಯಂ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗಮನಾರ್ಹ ಬದಲಾವಣೆ ತಂದರು, ಅದೇ ಮುಂದೆ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಇದು ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಏಕದೋಷಾಧಿಪತಿಯ ಕೊಡುಗೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೋಮ ಖಚಿತ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಿದವರು ಪುರಂದರದಾಸರು. ಲಕ್ಷ್ಮಿ-ಲಕ್ಷ್ಮಣಗೀತೆಗಳಿಂದಲೇ ತುಂಬಿದ ಸಂಗೀತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಅವುಗಳನ್ನೂ ರಾಗ-ತಾಲಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತಾವೇ ಹಾಡಿ, ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ತಾಯನರಳವಾದ ದೇವರಪಾದಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕೃಷ್ಣ ರಚನೆಗಳಾದ ಸಂಕಾದಿಗಳವರೆವಿಗೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿ, ಆಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದ್ದ ರಾಗಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ವರೂಪ ಕೊಟ್ಟವರು ಪುರಂದರದಾಸರೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಆಗದು. ಭಕ್ತಿ ವೃದ್ಧಾನ ಪಾದ-ಮತ ತತ್ವ ಸಾರುಪ-ಆಚಾರಿ ಕೆಲ ಎಲ್ಲ ದೀನರಿ ಭಗವದನುಭವ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಸಾರುಪ-ಇವರ ಕೃತಿಗಳು ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಗತಿ ದ್ರುತಗತಿ ತಲುಪಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಶ್ಲೋಕತ್ರಯ್ಯ, ತ್ಯಾಗರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಮತ್ತೊಬ್ಬರೂ ದೀಕ್ಷಿತರ ಮೊದಲಾದ ಸಂಗೀತ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರಿಗೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಆದವು. ತಾಳದ ಬಗ್ಗೆ, ರಾಗದ ನೋಟು, ಮೂತವ ಸಮರ್ಪಣೆ ಬಳಕೆ ಇವು ಪುರಂದರ ಕೃತಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಭಕ್ತಿಯಂತೂ ಹೇಳುವಂತೆಯೇ ಅಲ್ಲ. ಅದೇ ಚೇವಾಳ, ಎಂತಲೇ ಅವರನ್ನು ಕರ್ಣಾಟಕದ

ಸಂಗೀತ ಪಿತಾಮಹರೆಂದು ಗೌರವಿಸುವುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆಯೆಂದೆ ಅವೇಕೆ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. "ದೈವೀಸಂಪತ್ತು, ಕಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇವುಗಳೇ ಮೂರ್ತಿಗಳೆಂದೂ ಬಂತೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ಸ್ವೀಕೃತಿ" ಪದವಿಪರದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪರಿನೋದವರು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲೇ ಬಂದವರು... ಅವರ ಗುರುಗಳಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರೇ ಆಗಿರಿ... ಅನಂತರ ಬಂದ ಹರಿದಾಸರಾಗಲಿ, ಇವರನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಂಡು ಕೊಂಡುಕೊಂಡು, ಏನು ದಾಸರನ್ನು ನಾರದ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಆವಾಹನವೇ ಸಾರಿದರು. ದಾಸರನ್ನು ಕೇಳಿ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಾದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ವ್ಯಾಸರಾಯರಂತೆ ಗುರುಗಳು "ದಾಸರೆಂದರೆ ಪುರುಂದರದಾಸರನ್ನು" ಎಂಬ ಪಾಡಿದರು. ಅವರು ಉತ್ತಮವರ್ಗದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಚಾರರು...ಎಂದೆಲ್ಲ ಬುದಿಬಿಜ್ಜೆ ಬರಿಯ ಹೋಗಿರಬಹುದು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ, ಅರ್ಥವತ್ತಾದ ನುಡಿಗಳು.

ಹರಿದಾಸ ಕೂಟದ ಹೋಲಿಕೆಯ ಏಕೆ ಪುರುಂದರದಾಸರ ಕಣ್ಣು ಮುಂದಿದ್ದದ್ದು ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಷ್ಕೃತಿ "...ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ವಿರಚಿಸಿದ್ದ ಕಾಲ ಆದೂ, ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿರೂಪಣೆ ವ್ಯವಹಾರದ ಆಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳದೆ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಬಿಡುವಿಕೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಶೋಧನೆಯ ನಿತ್ಯ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಚಾರರು ಹೇಳಿದ್ದರು... ಆದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಚಾರ್ಯರ ವಿಧಿ ನಿರ್ದೇಶನಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಪುನಃನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ವ್ಯವಹಾರ ತುದ್ದಿವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಪುನಃ ಪರಿಷ್ಕೃತಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರುಂದರದಾಸರಿಗಿಲ್ಲದೆ ಬೇರೊಬ್ಬನಿಗಿದ್ದ ಉದ್ದೇಶವೇ ಇಲ್ಲ" ಎಂಬ ಮಾತು ಗಮನಿಸಿ.

ಪುರುಂದರದಾಸರಿಗೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಹೇಗಾಯಿತು, ವ್ಯಕ್ತಿಸಿ, ಅಂಟಿದ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದರ ಕುರಿತಾದ ವಿವರ ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಿರಿ, ಮುಂದಿನ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ತಿಳಿಯಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಸರಾಯರಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರಿಗಿಂತ ಕೈಗೊಂಡ ಮೊದಲು ಅವರಿಗೆ ಸಂಗೀತದ ಪರಿಚಯವಿತ್ತು ? ಸಂಗೀತ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಎದ್ದು ಬಂದು ಇತ್ತು ಎಂಬುದು ಅವರ ಕೀರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಆಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯರಿಗೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಾಂಡಿಕ್ಕವಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅವಕ್ಕೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ನಿರರ್ತನ, ಅವರ ವ್ಯಾಸಕೂಟ-ದಾಸಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ವಿವರವೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಪುರುಂದರದಾಸರಿಗೆ ಸಂಗೀತದ ಮೇಲಿದ್ದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೀತಿ, ಪರಿಶ್ರಮ, ಅವರ ರಾಗಬಳಕೆ, ರಾಗಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವಿಕೆ, ನಾಟ್ಯ ಕ್ರಿಯೆಯ ವಿಶೇಷವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಿಕೆ, ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿವೆ. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಧ್ಯೇಯ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಬಳಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತ ಹಾಗೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ದಾಸರಿಗಿಂತ ಕೈಗೊಂಡ ನಂತರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣವು. ಅವರ ಪ್ರಸಾರಕರ ಏಕೆ ಇದ್ದ ಸಂಗೀತ ಸಂಕೀರ್ತನ, ಭಕ್ತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ-ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ಮಾಧುರ್ಯ ಇವೆರಡರ ಪರಸ್ಪರ ಅನೋನ್ಯತೆ ಕಾಣಬರದ್ದನ್ನು ಪುರುಂದರರೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕೆಳನೋ, ಪರಿಪೂರ್ಣೋ, ತಾಳಮೇಳಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಗತ 111
 ತುಂಬಿದಿ ನೋವಿನವ ಅಪರವಾದ್ಯಗಳನ್ನು |
 ಕೊಂಬುಕೊಳಲು ಧ್ವನಿಧ್ವನಿಗಳನ್ನು |
 ತುಂಬಿದು ನಾದದ ಗತ ಕೊಳವ ಪರಿ |
 ನೆಂಬುದು ಈ ಭೂಭವದ ಕೂಗು ||
 ನಾನು ಬಗೆಯ ರಾಗಭಾವ ತಿಳಿದು ಸ್ಮರ |
 ಜ್ಞಾನ ಮನೋಧರ್ಮ ಹಾಕಿಯುದ್ದು |
 ದಾಸಿವಾರಿಯ ದಿವ್ಯನಾಮ ಕೊಡುವುದ |
 ಹೀಗೆ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಮನವಿತ್ತು ||

ಹೀಗಿಂದು ಉದ್ಧರಿಸಿ, ಸಂಕೀರ್ತನವು ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತಾನೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ :

ತಾಳ ಬೇಕು, ರಘು, ಮೇಳ ಬೇಕು ತಾಳ ಬೇಳೆ ಬೇಕು ಗತ ನಾದವಾಗಿ 111
 ಹಾಕಿವ್ಯಾಸದಿರಬೇಕು ಗತಿ ನಿಶ್ಚಿನಬೇಕು
 ರಹಿತವಿವಿಧವೆಂಬ ಅತಿಪ್ರಮಾದಿರಬೇಕು 121
 ಗಳ ಸುದ್ದಿದಿರಬೇಕು ತಿಳಿದು ಬೇಕೆಂಬ ಬೇಕು |
 ಅನುಭವವೆಂಬ ಅನುಭವವಿರಬೇಕು 131
 ಅರಿತವಿರಬೇಕು ಪರಿಷದ ಮನ್ನಲಬೇಕು |
 ಪ್ರಕಾರದವಿವಿಧವೆ ಪರಿಷದವಿರಬೇಕು 141

ಇದರಿಂದ ಅವರ ಸಂಗೀತ ಪ್ರೌಢಿಮೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಮರಣ್ಣಾಪ, ರಾಗತಾರೀಖ, ಒಳ್ಳೆಯ ತಾಳ ಗತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಸಂಗೀತ ಶೋಧಿಸುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದ್ದಲ್ಲದೆ "ಪರಿ ಸಂವೇಶನವು ಎನ್ನಬೇಕು ವಾಯು ಬೇವೋತ್ತಮತ್ವ ಮೇಳಬೇಕು" ಎಂಬ ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಕಾರವೂ ನಡೆದಿದೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಉದಾಹರಣೆಯ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದವಾರಿಗಿದ್ದ ತಾಳದ ಮೇಲಣ ಪ್ರಭುತ್ವ ಅವರ ಲಯದ ಅರಿವು-ಭರತನಾಟ್ಯದ ಪರಿಚಯ ತಿಳಿಸುವ ಈ ಕೃತಿ, ತುಂಬು ಜನಪ್ರಿಯ :

ಅದಿನೋ ರಾಗ, ಅದ್ಭುತದಿಂದಲಿ, ಕಾರ್ಯದ ಘನಿಯಲಿ 111
 ಬೇರಿದವರಿಗೆ ಬೇರಿದ ಪರಿಗೆ
 ಕರುಣಿಸಿದೆಯುಮಗವತರಿಗಳಲಿ
 ದಾನವರೇ ಬೆನ್ನ ಬೇರವರಿ 111ಅ.ಪ.11

ಅಂಟುಕೊಳ್ಳುವ ಅಂಶ ಸುಂದರ ಕೊಡಿ
 ಅಂಟುವೆಲೆ ನಿಂತು ಅವರ ಸ್ತುತಿಗೆ
 ರೂಢಿ ಉಪಾಸನೆ ರಮಣದಾರ್ಥ್ಯರು
 ಪಂದಿಯ ಭರತನುಟ್ಟಿದ ನಟನೆ
 ರ್ಭಾಂ ತಟ ತಳ ಧರ್ಮಿ ಪಧಿಗಾತೋ ಎಂಬ
 ರ್ಭಾಂವೆ ತಾಳದೆ ಪಂಟುರನೊಪ್ಪಿಸೆ

ಧಾ ವಾ ವ ಪಾ ಧ ಸ ರೀ ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ನಾರದ ತುಂಬಿದ
 ಗಾಳದ ಮಾತಲು ಸುಂದಿಯು ಮುದ್ದಲೆ ಚಂದದಿ ಪಾಕಲು ||

'ರ್ಭಾಂವೆ' ತಾಳ ಅವರ ಮೆಟ್ಟಿನ ತಾಳದಿರಬೇಕು.

ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಂಗೀತ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ವ್ಯವಹಾರ, ಸಂಗೀತದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಭದ್ರವಾದ ಬುನಾದಿ ಪಾಕಲು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ ಸದಾ ಮಾನ್ಯವಾಗಿರು ವೆಥೆದು. ಒಂದು ಸಂಗೀತ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದವರೂ, ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿರಚಿಸಿದ ರಾಗವನ್ನು ತುದ್ದ ರಾಗವನ್ನಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುವ ವಾದಿಕೆಯಿದ್ದಿತು, ಮೂರ್ತುಮೂರ್ತುಗಳೆರಗವನ್ನೂ ತುದ್ದ ರಾಗವೆಂಬ ಕೆಳಗೊಟ್ಟ ಸಂಗೀತ ಪಾತ್ರವೆಂಟೆ ಅರಂಭರಾಗವಾಗಿದೆಯೆಂದೆ ಅವರ ವಿಚಾರವಂತೆ, ಪ್ರತಿಭೆಗಳಿಗೆ ನಿರರ್ತನ, ಮಾಯಾಮೂರ್ತುಗಳ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮ, ತುದ್ದಯೆಂಬ, ಅಂತರಗಾಂಧಾರ, ತುದ್ದ ಮಧ್ಯಮ, ಪಂಚಮ, ತುದ್ದ ದೈವತ, ಮತ್ತು ಕಾಕದಿರಿಪಾದ ಈ ಸ್ವರಗಳ ಸುಬಾರ ವಿದ್ಯು, ಸ್ವರ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ತಾರೀ-ಸ್ವರ ಸ್ಥಾನ ಕಂಡು ಸಾಧಿಸಲು ತುಂಬ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ಆಗಿದೆ. ಸರಳ, ಸುಲಭ, ತುದ್ದ-ಈ ಮೂರೂ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಳ್ಳ, ಈ ರಾಗವನ್ನು ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಂಗೀತಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬುನಾದಿಯಾಗಿ ಪಾಕಿಸಿಟ್ಟುದೆಂದೆ ಕರ್ತಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಸ್ವರೂಪ ನಿರ್ದೇಶನವಾಯಿತು ಎಂದರೂ ಸರಿಯೆ.

ಈ ತೆರನಾಗಿ ಮಾಯಮೂರ್ತುಗಳ ರಾಗವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸದ ಪ್ರಥಮ ರಾಗವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಸುಲಭವೆನ್ನಿಗೊಳಿಸಲು, ದಾಸರಾಯರು, ಪ್ರಾಚೀನ ತಾಳಗಳನ್ನೂ ಬದಿಗೊತ್ತಿ, ಸುಲಭವಾದ ಸಪ್ತ ಸುಬಾದಿ ತಾಳ ಆಳವಡಿಸಿದರು. ಹಾಗೂ ಮಾಯಮೂರ್ತುಗಳ ರಾಗದಲ್ಲಿಯೆ ಸರಳವಂತೆ, ಜಂಟಿವಂತೆ, ಸ್ವರಾವಳಿ, ಸಪ್ತತಾಳದ ಅಲಂಕಾರ-ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ರಚಿಸಿದರು. "ಧಾತು" "ಮೂತು" ಗಳಿಗೆ ಸುಮಧುರ ನವನವ್ಯಯವನ್ನೂ ಹಾಗೂ ರಾಗಲಕ್ಷಣ ಪರಿಚಯಿಸ ಲೋಸಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿಟ್ಟರು. ಇದನ್ನು ಪುರಂದರದಾಸರ ಸವಾಕಾರಿಸ ಸಂಗೀತ ಪಾತ್ರಕಾರನಾದ ರಾಮ ಅಮಾತ್ಯನೊ ಗುರುತಿಸಿ, ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದಿಗೂ ಕನ್ನಡ, ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು, ಮಲಯಾಳ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯುವ

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ದಾಸರಾಯರುಗಳಂತೆ ಒಬ್ಬ ವಾಣಿಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಕರಿಯುವ ವಸ್ತುತಿ ಇದೆ.

ಇದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಪುರಂದರದಾಸರು ಸಂಗೀತ ಕಲಿತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ಮೊದಲು ತನು ಮತ ಶುದ್ಧಿ ಒದಗಲು "ಒಳ್ಳಾರಿ" ಗೀತೆಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಆಗಿರುವ ಸಾಲು ಗೀತೆ ಗಳನ್ನು ಮಾಯಾಮಾಲವೆಗಳೆಂದಾಗದೆ ಜಪ್ತ ರಾಗ ಅದ "ಮಲತರಿ" ರಾಗದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. "ಶ್ರೀ ಗಣಪಾಥ ಸುಧೂರ ವರ್ಣ", 'ಲಂಚೋದರ ಲಕುಮಿಕರ', 'ಕುಂದಗೌರ ಗೌರೀಪುರ' "ಕಿರಿಯ ನೀರನು ಕಿರಗಿ ಚೆಲ್ಲಿ" ಇವೇ ಆ ಸಾಲು ಗೀತೆಗಳು. ಇವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಲಕ್ಷಣ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ದಾಸರಾಯರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆಂದೂ, ಅವರ ಅವಲೂಪ್ಯ ಕೊಡುಗೆ ವಿಜಯನಗರ ಪತನದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗಿರುವಹುದೆಂದೂ ಸಂಗೀತ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಿಳ್ಯಾರಿಗೀತೆಗಳೆಂದ ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರಲ್ಲಿಯೇ ಆಗ್ರಗೌರವ ದೊರೆತಿದೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರು ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಾಳದ ನಿಷ್ಕಾರವಾಗಿ ಇದ್ದ ಗೊಂದಲ ವನ್ನೂ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಸಪ್ತ ತಾಳಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ವಂಚಿತಾತಿಗ್ಗನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಧ್ರುವ, ಮತ್ಯ, ರೂಪಕ, ರಘುವೆ, ಕ್ರಿಪುಟ, ಅಪ್ಪ, ಏಕ-ಇದೇ ಆ ಏಳು ತಾಳ ಗಳು ; ತ್ರ್ಯಶ್ರ, ಚತುರಶ್ರ, ಖಂಡ, ಮಿಶ್ರ, ಸಂಕೀರ್ಣ-ಇವು ಐದು ಜಾತಿಗಳು. ಇದೇ ಇಂದೂ ಉಳಿದಿರುವ ಅಧ್ಯಾಸ ಪಾಠಕ್ರಮ. ಈ ಏಳು ತಾಳಗಳನ್ನು ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿ ಸಪ್ತ ತಾಳಗಳೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ("ಸುಳಾದಿ", ಉಗಾಭೋಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರವಾದ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿರುವಂತೆ ಅವು ತಾಳ ಪ್ರಧಾನ ಶೈಲಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದೆಂದು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಷ್ಟೆ.)

ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕುರಿತ ಈ ಚರ್ಚೆ ಮುಂದುವರಿಸಬಹುದಾದರೂ, ಹರಿದಾಸ ಕೂಟದವರು ಒಟ್ಟಾರೆ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ಒಂದು ಅಂಗವೆಂಬ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಯಾಯಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಹರಿದಾಸರ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತ ಆಗುವ ಅವರ ಭಾವನಾಳಿ ಸಾರುಶ್ಲಬ್ದ. ಅವರಿಗಿದ್ದುದು ಮುಖ್ಯದ್ದೇಯ ಹರಿಷರ್ವೋತ್ಸವತ್ಯ, ಹರಿಭಕ್ತಿ, ಮಧ್ವಮತ ತತ್ವ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ-ಇವುಗಳ ಪ್ರಸಾರ. ಏಕೋದೇವ ಉಪಾಸನೆ ಸಾರಾಯಣ ಪರತತ್ವ ಪ್ರಚಾರ ಹಾಗೂ ಅದ್ವೈತ, ನಿರೀಶ್ವರ ವಾದಿ ಮತಗಳ ಖಂಡನೆ, ಸ್ವಮತ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ. ಇವುಗಳೇ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಆಯುತವಾಗಿ, ಮುಂದುವರಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣಗಳೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆದವಾಗಿಲ್ಲ. ಧಕ್ರಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ, ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶ-ಧ್ಯೇಯ ವಿಷ್ಠರಿಸುವಿಕೆಗೆ, ಸಂಗೀತ ಒಂದು ಸುಲಭವಾದ, ಮನೋಹರವಾದ ಸಾಧನವೆಂಬುದೇ ಹರಿದಾಸರ ನಿಯೋಗಿಯಾಗಿತ್ತು. ಪುರಂದರದಾಸರು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪಿತಾಮಹರೆ ಅದರೂ ಅವರ ಆಚಾರ್ಯ ಪುರಾಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪ್ರಸ್ತಾವ, ಅಭಿಮಾನ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಂತೆ, ಏತ್ತರ ಅದಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಪುರಂದರರ ಸವಕಾಶೀನರಾಗಲಿ, ಅವರ ನಂತರ ಬಂದ ವಿಜಯದಾಸಾರರ ಆಗಲಿ,

ಪುರಂದರರ ಸಂಗೀತ ವಿವೃತ್ತಿಯ ಮುಖ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದರು. ಪುಸ್ತಕ ವಂಕಟದಾಸರ ಮಾತು "ಗೀತೆಯು ಸುಖಾದ್ಯುಗಾಢೋಗ ವಿದ್ಯ ಪದವ್ಯಾತ" ಪ್ರಖುಲಧಗಿಸಿದ ಪುರಂದರದಾಸ ವಿವರವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿಪಡಿಸಿದರೆಂದು ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಜೊತೆ ಹರಿದಾಸರ ಧೈಯ, ಹರಿದಾಸರ ಸಂಘಟನೆ, ಪರಿಕಥಾಪ್ರವಣ, ಹರಿಕೀರ್ತನ, ಇವುಗಳನ್ನು ಹರಿದಾಸ ಕೂಟದವರು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರೆಂಬುದೂ ಸುದಿದಿತ ಆಶವೆ ಆಗಿದೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರೊಬ್ಬರ ೪,೭೫,೦೦೦ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದರೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಇವು ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೂ ಜ್ಞಾನ ರಾಗ ರಚನೆ, ಧಾತು-ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಇದ್ದುವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ರಾಗ ತಾಳ ಮತ್ತು ಸರಳವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದೆಂಬುದೆ ವಿವ್ಯಾಸದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. "ಅವರ ಗೀತೆಗಳೆಲ್ಲ ರಾಗ-ಧಾವ-ತಾಳಗಳ ಸಂವಂಧದ ಸಮನ್ವಯದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ದೃಷ್ಟಾಂಶಗಳಾಗಿವೆ" ಎಂದು "ಕೃತಿ" ಎಂದು ನಾಣ್ಣ ಕರೆ ಯುತ್ತಿರುವ ರುಣಾ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದವರು ಪುರಂದರದಾಸರೇ.

ಪುರಂದರದಾಸರಂತೆಯೆ ಕನಕದಾಸರು, ವಾದಿರಾಜರು, ವೈಕುಂಠದಾಸರು ಮೊದಲಾದ ಹರಿದಾಸರೆಲ್ಲ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಪ್ರಸಾರ ವಿಸ್ತಾರವೆ ಮಾಡಿ ತಂತನ್ನು ವಿಶ್ವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಬಳಿಕಯಲ್ಲಿವ್ವ ಸ್ವಿ ರಾಗಗಳನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನವರೂ 'ಬತ್ತೀಸ' ರಾಗವೆಂದು ತಮ್ಮ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಾಸರಾಯರೆ ಒಂದೆಡೆ ಹೀಗೆಂದು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ:

ನಾನಿ ಕುಲಕಂ ಭರವಿ ಸಾರಂಗದೇಶಿ
 ಗುಂಡ್ಲಿಯೇಗೊಬ್ಬರಿ ಕಲ್ಯಾಣದಾಗನಿ
 ತಂದ ತಂದೆದರಿ ನೆರೆಯ ರಂಗತ ಉದಯಗಂಟೆ
 ಫಣ್ ಫಣ್ ಫಣ್ ಫಣೆರೆಂದು ಹಿಡಿದು ಕುಣಿಸುವರು.....

ಸುಗಂಧಿಯೆಲ್ಲ ನೆರೆದು ಬೆಪ್ಪಾಳೆಕೃತ ಒಟ್ಟಾರೆ. ಮೂಗಾತಿ ತಂದೆ ಮಂಕುತಿ, ಪುರಂದರರ ಮೂಲಕ ಹರಿದಾಸರೊಬ್ಬರನ್ನೆ ಅಲ್ಲ, ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರವರ್ತಕರನ್ನೆ ನೀಡಿತ್ತೆನ್ನೆ ಸೀಕು.

ಪುರಂದರದಾಸರ ನಂತರ ಬಂದ ವಿಜಯದಾಸರು ತಮ್ಮ ಗುರೂಗಳೆಂದು "ಬೇಸರಿ ದೆ ಭಜಾರೋ ಪುರಂದರದಾಸರಾಯರ" ಎಂದು ಜಾಡುತಾಡಿ ತಮ್ಮ ಗುರೂಗಳೆಂಬ ವಿಲಕ್ಷ ಢ ಸುಖಾದಿ ರಚಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೆಂದೂ, ಅವರು ರಚಿಸಿ, ಉಳಿದ ೨೫,೦೦೦ ಕೃತಿ ತಾವು ಚಿರಂಜೀವರೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹರಿದಾಸರ ಹದಗಳನ್ನು 'ವೇವರ ನಾವಂ' ವೆಂದೂ ಿವ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಇದೇ ಸಂಕೀರ್ತನ ಪದ್ಧತಿ-ಕೀರ್ತನೆ, ಎನ್ನುವುದು.

ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಮಕಾಲೀನರಾದ ಕನಕದಾಸರು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಾಗಿ ನೀಡ ತ್ವರೂ, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕುಶ್ಠಾಗಿದ್ದ ಜಾತಿ ಕೆಲ ಪದ್ಧತಿಯೆ ಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಡುಬವ ಮಾಡುವ ಧೈಯ ವಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗೀತವನ್ನಾಗಿ ಹರಿದಾಸ

ಅಂದೋಲನ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ವಾದಿಸಿಕೊಂಡಂತೂ ನಿಜ. ಕೆಳುವವರಿಗೆ ಹಿತವಾಗಿ ರುವಂತೆ ಸ್ವರಕಂಪಿಸಿ, ರಾಗಶ್ಯವುಗೂಡುವಾಗಿ ಹಾಡುವುದು, ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನತೆಯ ಯುವ ಕಲೆ ಗವಂತ ಕಲೆ. ಕನಕದಾಸರ ವಿಸ್ತೃತಿ ಕಾವ್ಯಗಳು-ನಳಚರಿತ್ರೆ, ಹರಿಭಕ್ತ ಸಾರ, ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಗವಂತ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದರೂ, ಹಾನವದ ಕ್ರಿಪಾದಿ ಯನ್ನು ಎಳೆದು ಹಾಡುವಂಥ ಸಾಂಗತ್ಯ ಕಾವ್ಯ-ಮೋಹನ ತರಂಗಿನೆ. ಇದು ರೂಕರಿಗೆ ಮನಾಚ್ಛಾದಿಕಾವ್ಯ ಕೊಡ.

ವಾದಿರಾಜರ ವಾಗ್ವಿಲಾಸ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಅವರ ಅನೇಕ ರಚನೆ, ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಒಟ್ಟು ಸಮರ್ಥನೇಕಾರರನ್ನಾಗಿಸಿವೆ. ತಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ ೧೪೮೦-೧೬೦೦) ಅನೇಕ ಸಂಧಾರಣೆ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡ ವಾದಿರಾಜಸ್ವಾಮಿಗಳು ಭಕ್ತಕವಿ, ಸಂಗೀತ ಪರಿಣತರು. ಅವರ ಕೀರ್ತನೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ಕೃತಿಗಳು ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಒಟ್ಟು ಸಮರ್ಥನೇಕಾರರನ್ನೊಪ್ಪವೆ.

ಅವರ ಒಂದು ರಚನೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಪೇಪೂರ್ವ

ಪರಿಯ ಧನವೆ ಮನೋನಿ ನಿರಂತರ ಪರಗತಿಗಿವೆ ನಿರ್ಧಾರ
ಮೊದಲರಿ ಕೋರಣತದ ಮಧುರ ವಿವರು ಸುವಿ
ಕನೆಯ ಅದು ಮುಖಿ ಅನೇಕ-11

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ನೋಡಿದರೇನು
ಸಾಧನವೆನು ನಿರ್ಧಾರ-12

ಸಾರವೈ ಒದು ಸಂಸಾರ ವಿಮೋಚನೆ
ಸೇರೋ ಕ್ಷಿ ಪಡುವದವನ್ನ-13

ವಾದಿರಾಜರ ಈಶ್ವರ ಸ್ತುತಿ ಕೀರ್ತನೆಯೂ ಅಷ್ಟ ಮನೋಜ್ಞ.

ಧರಣಿ ಗಣಿಯ ಗಣಾಧರ ಮಹಾರಿಣಿ ಮೊ
ಧರಣಿ ಕೋರಣಿಯ ಗುರುಕುಲೋತ್ತಮಿ ||ಪ||
ಅರ್ಚಿಸದವರಿಗಿರುವ ಕೊಯವ
ಪೆಟ್ಟಿನೆ ಅಧಗಳ ಬೆಗವೆ ತರುವ
ದುಕ್ಕರಿತರನ್ನೆಲ್ಲ ದೂರದಲ್ಲೊಯವ
ಮ್ನ ಅಚ್ಚುಕಲ್ಲದ ಅನುರರ ಬದಿಪ ||1||

ವಾದಿರಾಜರ ಒಂದು ರಚನೆ ಅವರ ಕಾಲದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೊಯು ಕೊಯ ಕನಕಿಗಳು ಹಾಳಮದ್ದು ಕಿಗಳು
ಕಂಬನೆ ಧಿಂ ಕಳವಿಗಳು

ಭೋಜನ ಭೋಜನ ಎಂಬ ಶುಭಿ ಶೋಭಿಸುತುಗಳು
ಅನುಭವದ ಮನೆಯದೇಕೆಂದು

ಇಲ್ಲಿ ನಾನು ರಾಗದವನು ಕೂಡ ನೆನಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ ಆಗ್ನಿ ಇವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮನುಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಉದ್ದೇಶಿಸುವ ಮಂದಿ, ಕವಳಿ, ಶುಭಿ, ಫಲಾನದಿ ನಿಜವಾದ ಇವೆಲ್ಲ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಪರಂಪರೆಯವರು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭೂವಾಳಿ, ಧನ್ಯಾಸಿ, ಮಂಜುಳಿ, ದೇವಗಾಂಧರಿ, ನೌರಾಪ್ಪ, ಅನುಭವಿಸಿದವ ಕೆಲವು ರಾಗಗಳು. ಪುರಂದರರು ನೀಡಿದ ರಾಗದ ಪರಿಚಯ, ವಿಜಯದಾಸರು ಭಗವಂತನನ್ನು ಅವೇಕ ರಾಗಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುವುದನ್ನು ನಾನು ಕಾಣುತ್ತೇನೆ. ಪರಿವಾಸದ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರುವ ಮೊದಲು ತಿಳಿಸಿದ ವಾದ್ಯಗಳ ಹೆಸರು ಇವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ದುಡಿಗಿ, ವೀಣೆ, ಕಿನ್ನರಿ, ಮಂಜುಳಿ, ಕೊಳಲು, ಮದ್ದಳಿ, ಥಟ್ಟಿ, ಚಂದೆ, ಕಿಂಕಿಣಿ, ಚೌತ, ಕುಕೂಲುರು, ತಿತ್ತಿದಂಬೆಗಿ, ಮುಖರಿ, ಭೇರಿ, ನಿಪ್ಪಳಿ, ಪಟಕ, ಹೆಣ್ಣಳಿ, ಶುಭಿ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಕೀರ್ತನೆ, ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗಗಳ ಭಂದೋ ಪ್ರಕಾರ, ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಾವು ವಿಶದೀಕರಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದೆ. ಇದು ದೇವ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೊದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಬಳಿಕ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ, ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಗೀತವಾದ್ಯ ಮೇಳದೊಂದಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವನ್ನು ಸಂಗೀತದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದರು. ಅನಂತರ, ವೃತ್ತ ವಿರಚಿತವಾದ ಸಂಗೀತ ಬೆಳೆದರೂ, ಸಂಗೀತವಿದದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಬೆಳೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪರಿವಾಸದ ಅಂದೋಲನ ಗಮನವಿತ್ತದ್ದು ಅನುಭವದೊಡಗೂಡಿ ಹಾಡುವಾಗ ತಾನಾಗಿಯೇ ಹಾಕುವ ಗೆಟ್ಟೆಯೊಡಗೂಡಿದ ಹೆಚ್ಚು ಪಟ್ಟಿಗೆ. ಇದರಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಕೇಳುವಿಕೆ ಯೊಂದಿಗೆ, ಪಾದಗಳ ಕೇಳಿಕೆ, ಕೂಡ ಅನುಭವಿಸುವಂತಾಗಿ, ಪರಿವಾಸ ಸಂದೇಶ ಇನ್ನೂ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಮನದಟ್ಟು ಆಗುವಂತಾಯಿತು. ಈ ದಿವಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿವಾಸ ಪರಂಪರೆಯ ಸವನು ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿ ಸಂಗೀತ ಮೊದಲನೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಪಾದವಾಗಿಯೇ ನೆರವೇರಿಕೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವಿಜಯದಾಸರ ನಂತರ ಪರಿವಾಸರು ಗಮನ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಮಧ್ಯ ತತ್ವ-ಶಾಸ್ತ್ರಗಳತ್ತ ತಿರುಗಿದರೂ ಅವನ್ನು ಆಚಾರ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಾರವನ್ನು, ಭಾಗವತಾದಿ ಪೌರಾಣಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸುಂದರ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಸುಲಲಿತ ಸಂಗೀತ, ಅವೇಕ ಸುಳಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದ್ದು, ಶಾಸ್ತ್ರ ಶುಭ್ಯರಾಗದ ಬರೀ ತೇಕಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗದೆ, ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ನಿಲುವುವಂತಾಯಿತು. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ವಿರಚಿಸಿದ ಪರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ, ತತ್ವಭೂತ ಪಟ್ಟಿಯವೆಂದರೆ, 'ತತ್ವ ಸುಮ್ಮಾಳಿ' ಸ್ತವದಿಗಳು ಸರಳಿಯೊಡಗೂಡಿ ಲಯದೊಡಗೂಡಿ ಪ್ರಚಲಿತ ಆದವು. ಸಂಗೀತದ ಸರ್ವಸ್ವವೂ ನಾದವೆ. ಈ ನಾದ ತತ್ವವನ್ನು ದೈವಿಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ ಕನ್ನಡದ ಪರಿವಾಸರು ಮನೆ ಮನೆಗೂ ಹೃದಯ ಹೃದಯಗಳಿಗೂ ತಲುಪಿಸಿದ್ದು ಶ್ರುತಿಸಂಭಗ

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ, ಆ ಮೂಲಕ ಅವರ ಸೌಮ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಭೇದಿಯ ಅದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನು "ಸರ್ವೋಪಿ ಸಂಪಿನಃ ಸಂತು" ಎಂಬುದು. ಅವರ ಪ್ರಣವ ವಘ. ಆ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ವಚನಕಾರರಿಗಿಂತ ಒಂದೂ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂದಿರಬಹುದೆಂದು, ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಸಂಗೀತದ ಮಾಧ್ಯವಾದ ಮೂಲಕ ಮಹತ್ವ ವ್ರಸಾರ ಮಾಡುವ ಆ ಅಂದೋಲನ ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಲಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರು ಹರಿದಾಸ ದೀಕ್ಷೆ, ಅಂಕಿತ ವರದೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಮುಂದುವರಿದ ಅಂದೋಲನದ ಚಿಹ್ನೆಯೂ ಕೆಲವು.

ಅಡಿಪತ್ರಿಕೆಗಳು

1. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ, ಪುಸ್ತಕ, ಎಸ್. ಕೆ. ರಾಜೇಶ್ವರರಾವ್, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ(4), (1972) ಸಂಪುಟ-2, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಪು. 177.
2. ಪ್ರಿಯದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು ಕೇಶವದಾಸರು, ಪುಟ 49.

ಅಧ್ಯಾಯ ಒಂಬತ್ತು

ಹರಿದಾಸರು-ವಚನಕಾರರು-ಆಳ್ವಾರರು

ಹರಿದಾಸರು-ವಚನಕಾರರು-ಅಳವ್ಯಾರರು

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ, ಸರ್ವೋಚ್ಚತೆಯ, ಚಳವಳಿ ಗಳೆರಡು : ಹನ್ನೆರಡನೆ ಶತಮಾನದಿಂದಾಚೆ ನಡೆದ ವಚನಕಾರರ (ಅಥವಾ ಶಿವಶರಣರ) ಚಳವಳಿ ಜಾಗೂ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆ ಶತಮಾನದ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ. ಮೊದಲಿನದು ಚಳವಳಿ, ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಅಂದೋಲನ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಿದೆ. ಆದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾರಣ ಆದರೂ ಚಳವಳಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವಂಥದು. ವಚನ ಚಳವಳಿಯಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯವಿಗಾಗಿ, ಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ, ಸಾಮಾನ್ಯರ ಬಲಬೆಂಬಲದಿಂದ. ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಕಿ-ಮತ-ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮ, ಕರ್ಮಕರ ಮನೋಭಾವ, ಜಡ್ಡು ಗಟ್ಟಿದ ವೈದಿಕತೆ, ಕಂದಾಚಾರ, ಪುರೋಹಿತಪಾಹಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಸಡಿಲವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವ್ಯಕ್ತಿ, ಜನ್ಮತಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಟುಂಬದವನೆ ಅದರೂ ಸಂಘಟಿಸಿದ್ದು ಸ್ರಮಜನದ ಎಲ್ಲ ಸ್ವರಗಳ ಜನರನ್ನು, ಶರಣರ ಚಳವಳಿ, ಸಮಾಜ, ಅವರ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪಟ್ಟಿಧವ್ಯ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಎಲ್ಲ ತತ್ಪರಿಸಿತು. ಇದು ಜನತಾ ಚಳವಳಿಯಾಯಿತು 'ಕಾರು ಕವೆ ಕೈಲಾಸ' ವೆಂಬ ಉನ್ನತ ತತ್ವದ ಒಳಗಾದಿ ಅದೇ ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಸಂಘಟನೆ ಸುಭದ್ರ ಆಗಿರುವ ತತ್ವ ಕೂಡ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆ ವಚನಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆ, ಶ್ರಮ ಜೀವಿ, ಕೇಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕಾರ್ಯವಿವಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಎಂಬುದ ರಲ್ಲಿ ಜಾಕೃತಿ ಸಂಧಿಸುವುದು, ಸಮುದಾಯ ಸಂಘಟನೆ ಸುಲಭವೆ ಆಯಿತು. ಅಂದರೆ ತೀರ ಸುಲಭವೆಂದಲ್ಲ, ಜನತೆಯ ಮನವೊಲಿಸುವ, ಮನಸೆಳೆಯುವ ಸೂಚಿಗಳ್ಳು ಯೆಚೆನ್ನ ಬಹುದು. ಆಗ್ಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ, ಕಂಠಾ-ಆಗ್ರಹಾರಗಳ್ಳುದಿಗಿದ್ದು ಪಂಡಿತಮಾನ್ಯ, ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುವಂಥ ಅಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಆಗಲಿ. ಅವನ ಸಂಭಯತೆಗೆ ಮಹತ್ ಆಗಲಿ ದೊರೆದ ಸಂಭವ ತೀರಾ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ವ್ಯತಿಲುಂಧಕ ಕೆಲಗೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರೀತಿಸಾಮಾನ್ಯನನ್ನು, ಜನತೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದು ಹನ್ನೆರಡನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಅದು ಒಂದೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಯೋಗದೇ ಕರೆಯಬಹುದು. ಮರ್ಣಾಕಾವ್ಯ, ಚಂಪೂಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ದೇಸಿಯ ಸಹಜ ಮೆರುಗಿನ ಹೊಳಕು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಈಗ ಸಾಹಿತ್ಯ ತನ್ನ ದಿನೆಯನ್ನೆ ಬದಲಿಸಿ ದಾಗ ಒಂದೂ ಹೊಸತನ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಮರ್ಣಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಪ್ರಧಾನ ಆದ, ತತ್ಪಮ ಪ್ರಾಯುಂಖ್ಯತೆವುಳ್ಳ ಭಾಷೆ ಇದ್ದರೆ ತಬ್ಬು, ದೀಶ್ಯ ತದ್ಭವ ಪ್ರಾಯುಂಖ್ಯ ಉಳ್ಳದ್ದು ದೇಸಿ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಆಗ್ಗೆ ಇದ್ದು (ಈಗಲೂ ಇರುವ) ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವೈಧವ ಸಾರಶ್ವತ ಸೆವದವನ್ನೆ ಬಹುದಾದದ್ದು -ಮರ್ಣಾ ; ಮರ್ಣ

ಭೇದ ತೋರದು, ಮಾರ್ಗಹಿತ-ಜಾತಿಹಿತ ಸಮಾಜ ಕಟ್ಟಲು, ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರ ಉದ್ಧಾರ ಮಾರ್ಗ ನೀತಿ ಕೈಗೊಂಡದ್ದು ದೇಶ. ಮಾರ್ಗಕಾವ್ಯವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಸ್ತು : ದೇಶ ಕಾವ್ಯವಾದರೂ ಪ್ರಧಾನತಃ ಜನಪದ-ಜನಪದದ ಬದುಕಿನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ - ಸಾಮಾನ್ಯನ ಬದುಕಿಗೆ ಹತ್ತಿರಾಗಿದ್ದು ಅವನ ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದದ್ದು. ಈ ನಿಯಮಂಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿ ದೇಶ ಕಾಣುವಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಮೊದಲು ಎದ್ದು ತೋರುವಂಥದೂ ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಕದ ಶಿವಶರಣರ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ. ವಚನಕಾರರು ಸಾತ್ವಿಕ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಸಾರಿದರು. ಇದೇ ಮುಂದುವರೆದು, ಶಿವಶರಣರು ಶಿವಪಾದವ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದಂತೆ, ಹರಿದಾಸರು ಹರಿಪಾದವ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ವಚನಕಾರರ-ಹರಿದಾಸರ ಭೇದವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಒಂದೇ. ಅದು ಭಕ್ತಿ, ನೀತಿ ಪ್ರಸರಣ ವನ್ನಬಹುದು. ವಚನಕಾರರು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿಯನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಲೂ ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಹರಿದಾಸರು ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ, ಪಾಳೆಯಪಟ್ಟಿ-ತ್ಯಜಿಸಲೂ ಹಿಂದೆಗಡೆಯಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ಮಾರ್ಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕವಿಧವಾದ ಹೋಗಿರುವುದುಂಟಿದ್ದು ಹಿಂದು ಇತಿಹಾಸದ ಮೂಲಕ ಕಂಡು ಬರುವಂಥದ್ದೆ. ವೈದಿಕ ವಾಕ್ಯಯು, ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ ನಿಲುಕುವಂಥವಲ್ಲ. ಕೇವಲ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೆ ಬದುಕಿನ ಊರುಗೋಲಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೇ ವಿಸೇಷ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಹೆದರಿಸುವ ಪುರೋಹಿತವಾಹಿಯ ಆಟವೋಪ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗವಾದ ಸಹಜತೆಯನ್ನು ಆರ್ಥ ಮಗುಡಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ತನ್ನ ಹುಟ್ಟು ಮೂಲದಿಂದಲಿ ಭಸಿತ-ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ; ಇದು ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ತಿರುವು. ಹೋಳಿಗೆಯ ಪೂರಣ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಬರಿಯ ಹಿಟ್ಟಿನ ಕಾಕ. ಧರ್ಮದ ತಿರುಳು ಇದರ ಗೊಡ್ಡು ಆಪರಣೆಯ ಪ್ರತೀಕ. ಇದರ ವಿರುದ್ಧ ಸಿದ್ಧಿವೇಳುವ ಕ್ರಾಂತಿ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಕ ಅಂಥ ಒಂದು ಉಚ್ಚಲ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನೀಡಿತು. "ವಚನ ಬಳವಳಿಯನ್ನು ಇದಿಯಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸಿದಾಗ ತನಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಎಂದೂ ನಡೆಯದಿದ್ದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಯುಗಿ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತು."¹

ವಚನಗಳು ಅನ್ಯಗಳ ಸ್ಮರಣವ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಎಲ್ಲ ತಿಳಿಯ ಹೊರಟವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ನವಶರಣ ಭಕ್ತಿಯಾಗಲಿ, ಬದುಕಿನ ಪರಿ, ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಸೌಂದರ್ಯ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಘರ್ಷ, ಆಗಿನ ಬದುಕು, ಶಿವ ಮತ ಪ್ರಸಾರ, ಪರಿಭಾವೆಯ ಬಳಕೆ, ಆವುಗಳೆಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದು ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ಸ್ಮರ (ಮಾರ್ಗ) ದವರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು, ತೋಡುಗೊಂಡು ಇತಿ ಸದಾ ಹೋಸತೆ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ್ಗೆ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ತನ್ನ ನೈಜತ್ವವನ್ನು, ಮಾರ್ಗದ ತಿರುಳಾದ ನೀತಿ-ದಯೆ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಡತ್ವ ತಳೆಯುವುದಾಗಿ ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಸಿದ್ಧಿವೆದ್ದು ಈ ವಚನ ಅಂದೋಲನ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿ,

ಸಾಮಾಜಿಕ-ಮತೀಯ ಎರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ. ಕ್ರಾಂತಿ ಪುರುಷನಾದ ಬಸವಣ್ಣನ ಮೊತ್ತಕ್ಕದ್ದು ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವರ್ಧಿಸಿದ ಚಳವಳಿ, ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟುಳಿಸಿ ಕೊನೆ-ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದಾಗಿ ಚಿದರಿದುಂದು ಹೌದು. ಮುಂದೆ ವೀರಶೈವ ಮತ ಯಥಾವೃತ್ತಾದ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳಂತೆಯೂ ತನ್ನ ಅಂದೋಲನತ್ವವನ್ನು (Militant-Revolutionary Tendency)* ಕಳೆದು ಕೊಂಡಿತು, ಮತ್ತೆ ಜಾತಿವದ್ವೇಷಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮು ಪಿಮಾಯಿತು. ವೀರಶೈವರೆಡ್ಡು ಒಂದು ಮತ ಚಳಿಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಾವುದೇ ಜಾತಿ ಇರದ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಕವನ ಸೋತುಬಿದ್ದಿತು. ಲಿಂಗಾಯತರೂ ಒಂದು ಮತವಾದವರು. ಒಂದೇ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಖರಿಗಣನಾರ್ಹ ಅಂಗ, ವಚನಕಾರರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪರಿವರ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಂದಿಗರ ಚೌಕಿಯ್ಯ, ದೇವರದಾಸಿಯಯ್ಯ, ದೋಪರ ಕಟ್ಟಯ್ಯ, ಮಾದಾರಚೆನ್ನಯ್ಯ, ಎನ್ನುವಂತೆ) ಒಳಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕೊಡಗೊತ್ತು. ಕೀಳು ಮರ್ಗದವರನ್ನೂ ಕೊಡವರೂ ತಮ್ಮ ದೀನಶೈವ, ನಿರ್ಬಲಶೈವನ್ನು ಕೊಡ ಸೆಲಿಸಿತು ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ರೀತಿ ಹೋಲಿಕೆಗೆ ನಿಲುವದ್ದು.

ಇನ್ನೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂದಿನವರೆಗೂ ಇದ್ದ ಮತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ-ಪ್ರಸರಣ. ಕಲಿತವರಿಗಿಂತ ಓದುವರರ ಬಾರದವ ರಿಗೆ, ಕಲಿತವರ ಬೌದ್ಧಿಕ ಮಟ್ಟ ತಲುಪಲಾಗದ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕರಿಗೆ ಧರ್ಮ ತಿಳಿಸು, ದೋಧ ಅರ್ಥ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಅವರೊಡನೆ ಭಾಷೆಯೂ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೈದ ಜೈನರು ಇದನ್ನರಿತಿದ್ದರು. ಬೌದ್ಧರು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಧರ್ಮ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅಂದಿನ ಅವರ ನಿತ್ಯಬಳಕೆಯ ವಾಚಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತರಾವುದರ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಮತ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸಿದರು. ಜೈನರಾದರೂ ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನು ಬಳಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಮಂವನಂಥವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಸೊಗಸು-ತಿಳಿವನ್ನು ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರಿಸಲು ಶ್ರಮಿಸಿದೆಯೆ ಸುಮಿತ. ಜೈನ, ಬೌದ್ಧರ ಮತಧರ್ಮ ಜಟಿಲತೆ, ತೊನ್ನವಾದ ಒಪ್ಪದ ಜನತೆ, ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕರ್ಮಕಾರದ ಪಾಟಿ-ತಂದಾಚಾರ, ಪುರೋಹಿತವಾಹಿಯೂ ಹರಡುತ್ತಿದ್ದ ಮತ ಭಾಷಿ, ಇವೆಲ್ಲದರ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಘಟಿತ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ತರಬರಲ್ಲಿ ಕುಡು ಕೊಂಡಿತು. ಜನಜಾಗೃತಿಯ ಮುಖ್ಯ ದೈಯವಾಗುಳ್ಳ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಹಿರಿದಾದ ಬಯಕೆ, ಅದರಿಂದ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಮೊದಲ ಕಾರ್ಯ, ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ-ಅದರ ನಿರ್ಬಂಧ ಗಳನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ, ಮರ್ಣಾತ್ಮಮ ಕಟ್ಟುಪಾಡನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಲು ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದು. ತೆಣ್ಣು-ಮೇಲು ಕೀಳು ಜಾತಿ ಎಂಬ ಯಾವುದೇ ಬಂಧನಿಲ್ಲದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಜ್ಞಾನದ ತಿಳಿವನ್ನು ಅವರ ಅನುಭಾವಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದು ; ಈ ಸಮೋದಯ ಚಳುವಳಿಯ ಮೊದಲ ಪರಿಣತ ಬಸವಣ್ಣ. ಬಸವಣ್ಣನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ದಾಡಿದವರು

ಪ್ರಭುದೇವ ಮುಂತಾದವರು. ಆದರೆ, ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶ ನಾವು ಮರೆತುಹೋದಿದ್ದು, ವೀರಶೈವ ಮತದ ಬಾಳೆ, ಕ್ರಾಂತಿ ಎನ್ನಿರ ಮೆಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆಯಿತೆಂದರೆ, ವೈದಿಕ ಧರ್ಮೋಪಾಯದ ತತ್ವವಿಸುವಂತಾದದ್ದು.

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಂದೋಲನ, ಸಂಘಟನೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲು, ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ನಿಷ್ಠೆ ಮುಖ್ಯ. ಶಿವಶರಣರು ಶಿವನಿಷ್ಠೆಯನ್ನೇ ಧೈಯ ಅಗಿಸಿಕೊಂಡರು, ಅದನ್ನೇ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿರಲಾದರು. ಪಟ್ಟಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ (ಆರು ಪಂಚಗಳ) ತತ್ವ-ಭಕ್ತಿ ವಿಶಾಸ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮಾತನಾಡಿದರು, ಎರಡನೆಯ ಹಂತದ ಭಕ್ತಮತ ಮೆರೆಯಬೇಕಾದದ್ದು ಶಿವನಿಷ್ಠೆಯೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅದನ್ನೇ ಮನುಷ್ಯಶರಣ್ಯ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಕರೆದರು. ಶಿವನ ಬಗ್ಗೆ ನಿಷ್ಠೆ, ವೀರಶೈವನ ಲಕ್ಷಣವೆಂದೂ ಸಾರಿದರು. ಈ ನಿಷ್ಠೆ ಜನರನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಜನತೆಯ ನಂಬಿಕೆ-ನಿಷ್ಠೆಯಾಗಿಸಲು ಶಿವಶರಣರು ಮಾಡಿದ್ದು ಶಿವ ಕಲ್ಪನೆ. ದ್ರಾವಿಡರ ಮೂಲದೈವ ಆದ ಶಿವ, ಮುಂದೆ ವೇದಗಳ ರುದ್ರನೇ ಆದ. ಇಲ್ಲಿ ಚಳವಳಿ ದ್ರಾವಿಡತನದ್ದಾಯಿತೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಶಿವವಾದವನ್ನು ಸಾತ್ವಿಕತೆ ; ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೂ ಅರ್ಥ ಆಗುವ ಶಿವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಅಯುತತ್ವ. ಮತನಾಡಿದರು ಬುದ್ಧಿಯ ಕೆರತತ್ವ, ಪದ ಬಳಕೆಗಳಿಂದ ಬುದ್ಧಿವಂತರನ್ನು ಪದಾತ್ಮ ಸೇವೆಯೆಂದೇ, ತಮ್ಮ ಭೋಜನಕ್ಕೆ, ನಿಷ್ಠೆ, ಸರಳತೆಗಳಿಂದ, ಮತನಿಗಳ ಅಡುಗುಡಿಯ ಪರಿಭಾಷೆಗಳಿಂದ ತೀರಸಾಮಾನ್ಯನನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದರು. ಶಿವನಿಷ್ಠರು ಒಂದು ಸಂಘಟನೆ ಚಳುವಳಿಯ ಮಲಯದ್ದು ಕೂಡಿಕೊಂಡ ಕೆರತ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಎಂದು ಮತನಾಡಿದರು ತಿಳಿಸಿದ ಸಮಾಜತೆ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವೆನಿಸಿದ್ದು = ಜ್ಞ ರಿಯೇನಿಷ್ಟು ಅಲ್ಲಿನವರೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಘಟನ-ಭರ್ತವೆಗಳಿಗಿರಾದ ಕೆರವರ್ಗದವರಿಗೂತೂ ತುಂಬು ಸಂತೋಷವೆ ಆಯಿತು. ಈ ಜನರ ಐಕ್ಯತೆ ಸಾಧಿಸಲು ಮತನಾಡಿದರು ವಿಧಿಸಿದ್ದು "ಮಂಜುಷಾರ"ದ ನಡವಳಿ. ಇದು ಹೊರಗಿನ ನಡವಳಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರೆ, ಸುಖಾಚಾರಿಗಳು ಅಂತರಿಕ ತಂದ್ವಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದೆಂದೂ ನಂಬಲಾಯಿತು. ವೀರಶೈವರು ತಮ್ಮ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಸದಾ ಧರಿಸುವ ಲಿಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಅವರ ನಿಷ್ಠೆ ಲಿಂಗಾಚಾರವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಮಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸದಾಚಾರ ತನ್ನ ದೈವದಿಂದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಕರಣ ಒಡವಾಡಿ ಗಳಿಗೆ ಹೊರೆಯದಾಗ ಬದುಕಬೇಕಾದುದನ್ನು ಸದಾಚಾರವು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿವಾಚಾರ ವಾದರೋ ಎಲ್ಲ ಸಹಜವಿಗಳನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಸಮಾನತೆಯಿಂದ ಕಾಣಬೇಕೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರ ಮತಗಳಿಂದ ತನ್ನ ನಂಬುಗೆಯ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಅಗತ್ಯ ಆದ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಶರಣಾಚಾರ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ; ಈ ನಂಬುಗೆಯ ಜನರೊಡನೆ ಅತ್ಯೀಯವಾಗಿ ಬೆರೆಯುವುದೊಡನೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿನಯವನ್ನು ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ, ಭಾವುಕ ಮನೋಧರ್ಮ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಗಿಯೂ ಮತನ ಚಳವಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ, ಪುಟ್ಟ ದೊರೆಯಂತೆ ಬಹುದು.

ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಅಮೋಘ ಅಂಶಗಳುಳ್ಳ ಹೊತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಸ್ವರೂಪ, ವಿವರಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಂಡವ ಹಾ. ಪಿ. ವಿ. ನಾರಾಯಣರ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಧ್ಯಯನದಂತೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಭೂತವಾದ ಪ್ರಸ್ತುತವೂ ದ್ರಾವಿಡ ಚಳವಳಿ, ವಚನ ಚಳವಳಿ ಇಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಂದರೆ ವಚನಕಾರರ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಯವಿದ್ದುದು ಯಾವ ದಿವ್ಯಯೋಗವಾದೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಒಂದು ಕರ್ಮಕಾಂಡ ಭಾಗವಾದ ಯಜ್ಞ-ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸುವುದು; ಕೆಲವರ ಸ್ವತ್ವಾದ್ವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಧಾನತೆ ವಿರೋಧಿಸುವುದು; ಜಿಲ್ಲಾ-ಗಂಡು ಭೇದವಿಲ್ಲದ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕೇವಲ ಭೋಗ್ಯವನ್ನು-ಮನೆಯೊಳಗಣ ವಾಸಿಯೆನ್ನದೆ ಅವಳ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೀಡುವ ಗೌರವ; ವರ್ಣಾಶ್ರಮ, ಜಾತಿ, ಇವುಗಳ ಪ್ರತಿಭಟನೆ; ದ್ರಾವಿಡ ದೈವವಂದನೆಯಾದ ಶಿವನ ಶಿವೋತ್ಸವೇತ್ಯವನ್ನು ಸಾರುವುದು. ಇದೂ ಶಿವಶರಣರ ಅಂದರೆ ಮುನಿಕಾರರ ಗುರಿ. ಈ ದೈವಿಯಾದರೇ ವಚನ ಚಳವಳಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲು ದ್ರಾವಿಡ ಚಳವಳಿ ಕೂಡ. ಆಗ್ಗೆ ಕಾದುಕೊಂಡ ಪ್ರಮುಖ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲೊಂದು ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿ. ಇದೇ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಐಕ್ಯತೆ ಸಾಧಿಸುವುದೆಂದೂ ಇರುವ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕೊಡುಕೊಡು.(ಈ ಬಗ್ಗೆ ಬೇರೊಂದೆಡೆ ವಿವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅಂದೋಲನ ದೈವಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ.) ಜಾತಿಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ, ಅವರ ಹೃದಯ ಭೇದವು ಬೆರೆಯದಂತೆ, ಒಂದಾಗದ ಚೇನಾಗೋಡೆಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿವೆ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಸುಧಾರಣಾ ಅಂದೋಲನ, ಪ್ರತಿಭಟನೆ, ದಿನೂ ಮಾಡಲು ಇನ್ನೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಒನ್ನೂ ಒಂದು ಅಂಶ ಪುರಕವಾಗಬಹುದು, ಪುಟ್ಟನಿಂದ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಜಾತಿಯಂತೆ. ಅದರ ಪರಿಣಾಮ, ಕೆಲವು ಜನರಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಅನುಕೂಲತೆ, ಹಾಗೂ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರೇ ಜಾತಿಯಿಂದಾಗಿ ದೊರಕದ ಭರ್ತನ-ಇದಕ್ಕೆ ಕನಕದಾಸರ ಸಾಕ್ಷಿ. ಪುರಂದರದಾಸರೊಂ ಡೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದವರು ಕೃಷ್ಣಾಜನರಿಂದ ಕೊಡಬಹುದಾದ ದೈವ್ಯ ದೇವರ ದರ್ಶನ, ದಿವ್ಯ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಆ ಅನುಭಾವ, ಅನುಭವ ವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಮೀಯದ, ದೇವರನ್ನೆ ಮೀರಿ ನಡವ ಈ ಅವಗಾಹನವೆಂತೆ ಕೆಲವರೇ ಜಾತಿಯ ಅಧಾರದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಂತರಿಕ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳೆಯುವುದನ್ನೂ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಿರವಾಣಿಯೆಂಬಾತ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಿತ ಈಳು ಜಾತಿಯವನಾದರೂ ಭಕ್ತಿ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಶ್ರೀರಂಗದ ರಂಗನಾಥನನ್ನೆ ಒರಿಸಿಕೊಂಡು, ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯು ಅರ್ಚಕನಾದ ರೋಷವಾರಣ ಮಂತ್ರಿಯ ಇವನನ್ನು ಮಗು ಮೇಲೆ ಕೊರಿಸಿ ಕೊಂಡೊಯ್ದರಂತೆ, ದೇವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಪರಿಷ್ಕೃತದೇ, ಗೋರಾಕುಂಬಾರ, ನಾಮದೇವ, ಅನ್ನಾಮಿನ ಶಂಕರದೇವ, ಹೀಗೆ.

ವಚನದ ಉಗಮ, ಅರ್ಥ, ಸ್ವರೂಪ ಎತ್ತೀಚೆಗೆ ನಮ್ಮ ವಿಚಾರ ಅಲ್ಲ. ವಚನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಅಂದೋಲನ, ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿವಾಸರ ಅಂದೋಲನ ಎಷ್ಟರ ಪುಟ್ಟಿಗೆ ಕೃತ್ಯ ಅಗಬೇಕಾಗಿದೆ, ಹಾಗೂ ಪ್ರಭಾವಿತ ಆಗದೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಇದರಂತೆ

ಸಾವ್ಯತ್ಯ, ವೈದ್ಯತ್ಯ, ವೈವಿಧ್ಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ. ವೇದನಾ ಚಲುವಳಿ ಗುರುತಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣವಿ ಅಂತ ಹಲವಾರು : ಮೊದಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಜಾತಿ ವದ್ಯತಿ : ಸಮಾಜವನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ, ಜಾತಿಯಂತ ಸಮಾಜ ರಚಿಸುವ ಬದಲಾವಣೆಯ ಅನುಸರಣೆ. ಅದೇ ಶಿವಶರಣರ ಅನುಷ್ಠಾನವೂ ಆಗಿತ್ತು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಅದೇ ಜಾತಿಯ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕಾರಣ. ಅದರಿಂದ ಬಸವಣ್ಣನಂಥ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದು, ಎಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರು: ಭಕ್ತರು, ಭವಿಗಳೆ. ಎರಡೆ ವಿಧ, ಅವನ ಆಸಕ್ತಿಯದ್ದು ಬೆ ಕ್ರ ಸಮಾನಾರ್ಯದ-ಅಂದರೆ ವೀರಶೈವ ಭಕ್ತ ಸಮಾಜದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಂದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣುವ ಸಮಾನ ದೃಷ್ಟಿ, ಭವಿಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೆ. ಸರ್ವಜನದಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ಎಂಥ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿದ್ದರೇನು, ಭಾವನೆ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಅಂತ್ಯಾದ್ಯರೂ ಬಸವಣ್ಣ ಲಕ್ಷ್ಯಕರಿಸಿಲ್ಲ. ಪ್ರಭುದೇವ ಇದನ್ನು ಸಮಾಧಾನಿಸಿದ. ಉಪಶಮಿಯ ಕೌಶಲವನ್ನು ಛಿದ್ರಿಯೆಂದು ತೋರಿಸಿ, ಸಾವಿರಲ್ಲದ, ರೂಪಿಲ್ಲದ, ಗಂಭೀರವಿಡವು ಓದಲು ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕೆ. ಇದರಿಂದ, ತಿಳಿಯ ಬರುವುದಿಲ್ಲ: ಬಸವಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಇತರ ಶರಣರ ಈ ವಿರೋಧಿ ನೀತಿ, ವೀರಶೈವ ಸಮಾಜ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತ ಆದದ್ದು. ಇದು ವಚನ ಚಳುವಳಿ ಮತೀಯ ಚಳುವಳಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ಉಂಟು. ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಸಾಲದ ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಾಂತಿ ಯೆಂದರೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರೆಲ್ಲ ಹಲವಾರು ಜಾತಿಗಳವರೆ. ತಂದಿಗೆ ತಾವು ಹೊಸ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಬಂದು, ಹೊಸವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಉತ್ಸಾಹ, ಕಷ್ಟ ಇದ್ದರೂ, ಹಿಂದಿನ ತಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ಅನೇಕ ಮೇಲೆ ಇಳಿಬಿಟ್ಟಿರುವುದು. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಹೀಳು ಜಾತಿಯವರು ವೀರಶೈವಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ನೀಲನವರ್ಗದವರ ಜೊತೆ ಸಮಾನರಾಗುವೆಂಬುದನ್ನು ಭಾವಿಸಿ ಬಂದವರ ವಚನ- ಛಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಘಟನೆ ಸಂಘರ್ಷವಾಗಿ ಕ್ರಿಯಾಪೀಠ ಆಗಲು, ತಮ್ಮ ಧೈಯ ಕಾರ್ಯಗಳೆ ಗಿಸಲು ಕಷ್ಟವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ?

ಉಂಟು ಇದುವಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾವಿಶ್ವಯರು
 ಕೊಂಟು ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಕುಲವನರನವರು
 ಎಂತಯ್ಯಾ ಅವರ ಭಕ್ತರುಂ ?
 ಎಂತಯ್ಯಾ ಅವರ ಯುಕ್ತರುಂ ?

ದು ಮೊಂದು ನುಡಿದ ಬಸವಣ್ಣನ ಮಾತಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಧೃವಿ ಇದೆ. ಇಂಥ ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವಿವಾಹದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ತರಂತ್ರಿವ್ಯ ಅನೇಕಕ್ಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ : ಇದರಿಂದ ಬಸವಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಇತರ ಶಿವಶರಣರ ಗೌರಿ, ಸಮಾಜ ವಾರಣೆ ಆದರಲ್ಲೂ ವೀರಶೈವರಿಗಾಗಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ವೀರಶೈವ

ಧರ್ಮವನ್ನಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಹಿಂದಿದ್ದ ಪಾತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆ, ತರಣದಲ್ಲಿ ಒಳಗಿಂದ ಇತ್ತೀಚೆಯ ವಚನಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಕೊಡು-ಕೊಳ್ಳುವ ಮೈವಾಹಿನಿ ಪದ್ಧತಿ, ಬಸವಣ್ಣನ ದೃಷ್ಟಿ ಅವನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಹಲವು ತುಂಬ ಮುಂದಿದ್ದು ಅವನು ಅವನ ಕೆಲವು ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಒಪ್ಪಲಾರದೆ ತತ್ಪರಿಸಿದರು. ರಕ್ತವಾತವ ನಡೆಯಿತು ಬಸವಣ್ಣ ದೈವದಿಂದ ನಡೆಯಿತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಅತ್ಯಜರ ವಿವಾಹದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಇದರಿಂದ ಪಾತಿಕೂಟ ಸಮಾಜ ಬಸವಣ್ಣನ ಕನಸು ಅಯಿತಷ್ಟೆ, ಆದರೆ ಅವನು ಹಾಗೂ ವಚನಕಾರರು ಸಾಧಿಸಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ, ಅನ್ಯಾದೃಶ ಅದದ್ದು ಆಗಿನ ಕಾಲ ತುಲನೆ ಮಾಡಿದನೋಡಿದಾಗ-ಯಥಾ ಪ್ರಕಾರ ಬಸವಣ್ಣನ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ತಮ್ಮ ಮುಂಚಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು. ವಚನ ಚಳುವಳಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಒದಮೂಡಿಸಿದ ಆತ್ಮಗೌರವ, ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಯಾರೂ ಮರೆಯುವಂತೆ ದಲ್ಲ.

ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಕಾಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ವಾ ನವನ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸಮಾಜ ಅಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ವಾ ನಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸುಧಾರಿಸಿದ್ದು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬಹುದು. ಅವರು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ದುರ್ಬಲೆಯೆಂದಾಗಲಿ,ಮಾಯೆಯೆಂದಾಗಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುವಿಷ್ಟೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವಚನಕಾರದ್ದು. "ಹೆಣ್ಣು ಮಾಯೆಯಲ್ಲ, ಹೊಣ್ಣು ಮಾಯೆಯಲ್ಲವೆಂದ ವೆಂದೋ ಅಸೆಯೆಮಾಯೆ" ಎಂಬ ಅಲ್ಲವೆನೆ ಮತು ತೂಕೆವಾದದ್ದು ಆಗಿದೆ. ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ವಸ್ತ್ರೇಕ ಅಸ್ತಿತ್ವವುಂಟೆಂದು ಗುರುತಿಸಿದ ವಚನಕಾರ ಸಾಧನ ಆಗ್ಗೆ ಅಸಾಧಾರಣ ವಾದದ್ದೆ. ಗುಡೇತಂದೆತಿಗಳೊಂದಾದ ಭಕ್ತಿಯ ಶಿವನಿಗೆ ಹಿತವೆಂಬುದು ವಚನಕಾರರ ಛಾವಣೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಕೆಳವರ್ಗದವರು-ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬದುಕು ತಿದ್ದಿ ಹೋಗಬಿಗೂ ಕೊಡ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಮೂಡಿತು. ಅನೇಕ ಶಿವಶರಣೆ ಯರು ವಚನಕಾರಿಯರಾಗಿ ವಚನಧರ್ಮಕ್ಕೂ, ಅಂದೋಲನ ಗತಿಗೂ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ತಮ್ಮದೇ ಅದ ಸೇವೆ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದ, ಮುಚ್ಚಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣಿನ ಸ್ವಚನತೀಲ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಈಗ ಗುರುತಿಸುವಂತಾಯಿತು, ಅವಳ ಬಾಯಿಗೆ ಸ್ವರ ಬಂತು. ಅಭಿವಚನ ಪಂಪನ (ನಾಗಚಂದ್ರನ) ಸಮಕಾಲೀನಳಾಗಿದ್ದ ಕುಂಕಿಯಂತೆಕರ ಬಂದ ಹೆಣ್ಣೆಂದರೆ ವಚನಕಾರಿಯರೆ. ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಕೆಳಸ್ತರ ಆಗಿದ್ದ ವೇಷಾ ಪಾತಿಯ 'ಸುಕವೈ' ಯೆಂಬಾಕೆ ಕೊಡ ವಚನ ಬರವಳಿಯಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಸುಧಾರಣೆಯ ಉನ್ನತಿ ನಾವು ಗಮನಿಸುವಂಥದು. ಸ್ತ್ರೀಯ ಬೌದ್ಧಿಕ ಸ್ವಂತಿಕೆಗೆ ನಿರತಳನ, ತರಣದ ಮನೆಯ ಆಂಗಳದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಅರಿಸಿ ತನ್ನ ಬದುಕು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ 'ಅಯ್ಯಕ್ಕಿಮಾರಯ್ಯ' ನದು. ಅವಳು ತನ್ನ ದಿನ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಆಯ್ಕು ತಂದಾಗ, ಅವನ ವಂದತಿ, ತನ್ನ ಗಂಡನ "ಸಂಗ್ರಹ ಬುದ್ಧಿ" ಆಶೆಬಂದಂತೆನಿಸಿ ರೇಗಿದಳೆಂದು ವಚನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ :

"ಕಾಯದಿಂದ ಗುರುವೆ ಕಂದೆ, ಕಾಯದಿಂದ ಜಾಗಮವೆ ಕಂದೆ, ಕಾಯದಿಂದ ಪ್ರಸಾದವೆ ಕಂದೆ, ಕಾಯದಿಂದ ಸಕಲೋತ್ಕರ ವೇವರ ಪೂಜಿಸುವಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಸಾಧಕನಾದೆ ಯೆಲ್ಲಾ ಎಲೆ ಕಾಯವೆ..." ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಾಯಕದಿಂದ ಇವವರ ಸಾಧನೆಯೆನ್ನು ವಜನ ಕಾರರು ಕುಂಟುಕೊಂಡ ಪರಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಸರಳ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪರಣದ ವನೋದ್ರವರ್ಗ ಕಾಯಕವೆ ಪಠಾದಲ್ಲಿ ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು : "ಛೇದನೇಕಾ ಪರಣಂಗೆ ಪರಸತಿಯೆನ್ನೊಲ್ಲೆನೆಯೆ" ಎಂಬುದಲ್ಲದೆ, ಕಾಯಕ ತತ್ತ್ವ ವಜನಕಾರರ ವಾಗೂ ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ತತ್ತ್ವ. ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಒಂದೇ. ವಜನಕಾರರ "ಅಸಂಗ್ರಹ" ವನೋದ್ರವರ್ಗ ಕಾಯಕತತ್ತ್ವವೆ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗ. ದಾನೋಪಕರಣವೆ ತಾನು ದಾಡಿದದ್ದವಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ವಿನಿಯೋಗ ಕೂಡ ಬೇಕು. ಅದೆ ಸಾರ್ಥಕ, ಹಾಗೂ ಪರಣವೆ ಕರ್ತವ್ಯ, ಯಾರಿಗೂ ಎನೂ ಕೊಡದೆ, ಪೂಜ್ಯ ಮೂತ್ರ ಬಯಸುವವನನ್ನು ಬಸವನ್ನು ವಿಡುಂಬನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ, ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಲವಾಗುವುದರೊಂದಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೂ ಜತೆಗೂಡಿ ಬೆಳೆದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಕಾಯಕವೆನ್ನು ಪರಣದ ಆರ್ಥಿಕ-ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನವೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಅದೇ ಕಾಯಕದಿಂದ ಆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯವೂ ಗುರುತಿಸುವ ವಿಶೇಷವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ದೋಷರ ಕಕ್ಕಯ್ಯ, ಅರಿಯರ ಚೌಡಯ್ಯ, ಮೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯ, ಪಂಡಿವಾಳ ಮೂಡಯ್ಯ ಎಲ್ಲರೂ ತಿವರತ್ತರ. ಕಾಯಕದಿಂದ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕವೆನ್ನೆ ಅವರ್ತ್ಯ ಆಗಿಲು ಪ್ರಮಿಸಿದವರು. ಹಾಗೆಯೆ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಕೆಕೆಗೂ ಪ್ರಾಮಾನ್ಯಿ ನೀಡಿದರು. ಚಪ್ಪಲಿ ಹೊಲಿಯುವ ಕಾಯಕವನ್ನು ಕುರಿತೇ ಪ್ರಿಯಂಧೂಳೆಂಬ ವಜನ ಕಾರನ ಸ್ವಾನುಭವ ಹೇಳಿಕೆಯಿದೆ. ಈ ಮೂರ್ಗ ಅನುಸರಣೆಯ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ".

ಇದಿಷ್ಟು ವಜನಕಾರರ ಚಳವಳಿಯ ವಿವಿಧ ವ್ಯರೂಪವೆ, ವಿವಿಧ ಅಕ್ಷಣಗಳೆಳ್ಳೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾದರೆ ಅದರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಪ್ರತಿಭೆಯ ಮೂನೆಯ ಮೂಲಕ ಸವದಾ ಚಿಂತಿಸಿದ ವಜನಗಳೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಆಯವು ತಿರುವು ನೀಡಿದವೆಂಬುದು ಗಮನೀಯ.

ಯಾವುದೇ ಆದರ್ಶಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ಕಾರ್ಯವಾಗಲಿ, ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ಕಾರ್ಯವಾಗಲಿ ಚಳವಳಿ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದು. ಸಮಾಜದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮುದಾಯದ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಅವಶರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾಡುವ ಹೋರಾಟವೇ ಚಳವಳಿಯಾಗುವುದು. ಈ ಚಳವಳಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಗುಂಪಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟುದಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಭೇದಿಯ ಆಗಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ವಶೆಯುವ ವನೋದ್ರವ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧ ವರ್ಗ, ಬಣಗಳ ಜನ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ಆ ಆದರ್ಶ, ಗುರಿಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಡುವ ಶ್ರಮಿಸುವ ಸಾಧನವೆ ಚಳವಳಿ ಎಂದೆನ್ನಿಸಿ

ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ವಚನ ಚಳವಳಿ ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನಗಳೆರಡೂ ಇಂಥ ಅಂದೋಲನಗಳು. ಎರಡರ ಪ್ರಧಾನ ಧ್ಯೇಯ, ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ ಪ್ರಸಾರ.

ಚಳವಳಿ, ಅಂದೋಲನ. ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯದಾಗಲಿ, ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಮೊದಲ ವಿಭಾಗವೇ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿರುತ್ತದೆ. ಆದೂ ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ, ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂಘರ್ಷ, ಹೋರಾಟ, ಹೆಚ್ಚು ಭವ್ಯ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಾಯ ಭಾವ, ಅನುನುಯಿಯ ಒಳಕೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನ. ಇದು ಅವಿವಾಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹ ಕೂಡ. ಜಾಗತಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಥವಾ ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವುದೇ ಚಳವಳಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೂ ಅದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೂ ಐನ ಭಾವಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ವಿಸದಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾವೈತಿಗಳನ್ನಡವೆ ಚಳವಳಿಯ ಅಂಗವಾಯಿತು. ಅನುಮಾನ, ಪರಿಭಾವೆ, ಸಹಜ ಅನವನು. ಮಂಜ್ಜನ ಸಹಜವಾದ ನಡವಳಿ-ಅಚಾರ-ವಿಚಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಳಕೊಂಡ ಮೂಲ, ಅದೇ ಬೇವಾಳವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾವೆಯನ್ನು ಬಳಸುವ ಕಾರಣ ತಾವು ನಂಬಿದ ಆದರ್ಶ, ತಾವು ಅನುನುಯಿಸುವ ಪಥ ತಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯ ಅದಿಷ್ಟಾಗಿ ಹೋರಾಟ, ಇವನ್ನು ಐನತೆಗೆ ತಲುಪಬೇಕಾದ, ಅವರ ಹೃದಯದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆಪ್ಪುವ ಕೆಲಸ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನೆರವೇರಬೇಕಾದರೆ ಕನ್ನಡದ ಅದರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನವಾಗಿತ್ತು. ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರು ಅವಿವಾಧ್ಯವಾಗಿ ಐನರ ಭಾವೆಯನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ತರಣದ ವಚನ ರೂಪದ ಮಾತನು ಸುಂದರ, ಸತ್ಯ, ಸರಳ, ನೇರ. ಕನ್ನಡದ ಸುಖ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕೂಡ ಅವರ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ನಿಜವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವಿಚಾರ. ವಚನಕಾರರು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮತೀಯವಾದ ಮಾತಾಗಲಿ ರಚಿಸಲಿ (Committed Pattern). ಮೆಡಗೊ ವಚನಕಾರರಿಗೂ ತೆಲು ದೂರ. ಹಾಗೂ ಅವರ ಭಾವ ಸದಾ ಅಡುವ ಅನುನುಯಿ ಸಹಜ, ಅರಳುವ ಮಂಜ್ಜಿಯ ಹಾಗೆ ಸುಂದರ, ಸರಳ ಹಾಗೂ ವಿರಾಡಂಬರ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋಚಿದ, ಅಳಿದಿರದವೂ ಐನ ಪಡಿ ನುಡಿ. ಹೀಗಾಗಿ ತರಣರು ಕಂಡಿರುವ ವಚನ ಸಾರಸ್ವತ ಸಂಪದ ಐನರಿಗೆ ಹೊಸತನ್ನಿ ಸಿತು. ಮಾರ್ಗಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಾಹಿತ್ಯವೊಂದಿ ಧರ್ಮಗಳಲಾಗಿದ್ದ ಮಡಿವಂತಿಕೆ, ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿನೂತನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕದಿರು ಕಡಿದಾತು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ "ಮಿಷನರಿ" (ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿ)ಗಳಂತೆ ಕನ್ನಡದ ವಚನಕಾರರು ತಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯ ತಾವು ಸಾಧಿಸಲು ಹೋಗಿದ ರೇಖೆಯ ಅವರ ಕೃತಿಗಳೆಂದರೆ ವೇದ್ಯ ಆಗುತ್ತದೆ. 'ನಾನುಡಿದಲ್ಲಿವೆ ಸೈದಿಸಲಾನಯ,' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ತುಡಿತ, ತಿವ್ವತೆ, ಸೋಲಿಗೆ ಜಗ್ಗದ ಸ್ಪಷ್ಟ, ಇವೆಲ್ಲದ ರಿಂದಾಗಿ ವಚನಕಾರರ ಮಾತು ಐನಕ್ಕೆ ತಲುಪಿತು. ಬಡಕಲವಿದ್ದು, ರಾಜಾಪ್ರಯ ದಲ್ಲಿ ಕುಣಾ ಅಗ್ರಪಾರಣ್ಣಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದ ಕನ್ನಡದ ಕ್ರಾಂತಿ ದಿಡಿ, ಅದಕ್ಕೆ

ನಂದಿಯ ಸ್ವೂಪಿತಿಯ ರಕ್ತ ಮಣ್ಣೆ ವಸಾಂಶ ತಂದಿ, ಹಂಗಿಲ್ಲದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆಗಿ ಮೂಡಿದ್ದು ವಚನಕಾರರ ಸಾಧನೆ. "ಅನೇಕಮಾದ್ಯರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯವಿಶ್ವಾಸ ಕುದುರಿತು", ಕನ್ನಡ ತಮಗೆ ಅಪ್ರಮೇಯ ಭಾವನೆ ಬಲವಾಯಿತು. ಅವರು ಕ್ರಿಯಾತೀತವಾದಂತೆ ಕನ್ನಡವೂ ಕ್ರಿಯಾತೀತವಾಯಿತು. ಕನ್ನಡದ ಸಹಜ ಕಂಪು, ಜನ ನಂದಿದಾಗ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ-ಅದೇವನನ ಬಗ್ಗೆ ಒಲವು ಎರತೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಾಯಿ ಬಂತು. ಅದರ ಸೊಬಗು ಸ್ವಂತ ಬೆಲುವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ, ಅಚ್ಚರಿ ಎಂದೆನ್ನಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪಂಥದ ಸಾಮಾನ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೂ ಅದನ್ನು ಅಧಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವುದು ಆಡುನುಡಿಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಂಬುಗೆಯು ವ್ಯುರಿಯನ್ನು ಕಳಚಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಯೋಜನಾತ್ಮಕ ಕಂದಿತ್ವವರು ವಜಾಕಾರರು. ವಚನಕಾರರ ಧ್ಯೇಯ- "ಜೀವ ಜೀವತ್ವದೊಗೆ ಅನುಸಂಧಾನಮೂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಬಾಳಿನ ಉದ್ದೇಶ" ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸಾರದಿಂದೋದಾರಿಸಿಲ್ಲ. ಅಧಿದೇವ ಸಾಧಿಸುವ ಸಮಸ್ತಯತೆ ವಚನಕಾರರು ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟಿ ತಿವವಳು. "ಮುನಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವುದು ಒಂದು ಸಮಸ್ತಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಗುಣಗಳಾದ ವಿನಯ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಧೈರ್ಯ, ಸಮಾಜತೆ, ಅದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು "ಎಂಬ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಗಣನಿಸಿ ವಂಥವಾಗಿದೆ." ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಹಿತ-ಸಮಾಜ ಸಂಘಟನೆಯ ಸ್ವಜನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಇದೆ. ಅದರಿಂದ ವಚನಕಾರರ ಚಳವಳಿ, ಅದು ವೃಧಾವನಾಗಿ ಮತಿಯ ಚಳವಳಿ, ಹಾಗೆಯೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಅಂದೋಲನ. "ಮಾನವ ದೈವದ ಪರಿಣಾಮಗಾಣ ವಿಧಾನವೇ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪ."

ಇದಿಷ್ಟು ವಚನ ಚಳವಳಿ, ಅದರ ಕೊನೆಗೆ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ವಚನದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡು ಮಾತು ಬರೆಯುವುದು ಸಾಧುವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಚನ ಚಳವಳಿಯ-ಸಂಸ್ಕರಣ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಫಲ ರಾಶಿ ಯೆಲ್ಲ ಗಟ್ಟಿಯಾದು ನಾವು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲು ಉರಿವೆಗೆ ಹೆದ್ದಿಯಂಥವರಿದ್ದಂತೆ, ತುಂಬ ಸಾವಿನಾತ್ಮರೂ ಇದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೆ ವಚನ ಮೌಲ್ಯ-ಅಮೂಲ್ಯವೆಂದೂ, ಸಹಜವೆಂಬುವಂಥದ್ದೂ ಒಂದು ಹಂತದ ವಚನ-ಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ, ಅನುಭವದ, ಸಮಾಜ ಸಂವೈಯುಕ್ತ ಆಗಿಸುವ ಅಂದೋಲನ ಮನೋಭಾವದ ತಿರುಳು ಇದೆ. ಅದರ ಇಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಚನ ಸಂವೈ ಕಡಿಯೆಯೆ. ಪರಿವಾಸರ ಅಂದೋಲನದ ಹಂತಗಳಲ್ಲೂ ಹಾಗೆಯೆ ಪ್ರೀತಾದರೂಪ, ವ್ಯಾಸರೂಪರು, ಪಾದರೂಪರು ಹಾಗೂ ಪರಿವಾಸ ಕೂಟದ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರೀತಿನೆಕ ವಿಷಯ-ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಂಗಳ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಒಬ್ಬ, ಒಂದು, ಅನಂತರ ದಾಸವಂದರವರ ಯವರಲ್ಲಿ ಕಡವು ಆಗುತ್ತದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಶ್ನೆ, ಅಚಾರನಿಷ್ಠೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ವ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಚರ್ವಿತ ಚರ್ವಣವೆಂಬ ಹಾಗೆ ಅನಂತರದ ಅನೇಕರ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಉಪಮೆ, ಅದೇ ರೂಪತೆ, ಅದೇ ಪರಿ ಎಂಬಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅಂದೋಲನದ

ಗತಿ ಮುಂದರಿತ ಪಾದಿ ಇನ್ನೂ ಇವೆ ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಗೋಚರ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಸಮಾಧಾನ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಹನ ಚಳುವಳಿ ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಎರಡೂ ಜನಸಹವಾದದ್ದು, ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಅಂದೋಲನಗಳೆನ್ನು ಬಹುದು.

ವಚನ-ಕೀರ್ತನ

ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಎರಡು ಮಾತು ತಿಳಿಸಿದ ನಂತರ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಸ್ವರೂಪ ಕುರಿತು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಪೂರ್ಣ ಆದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವಚನಗಳ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪ, ಮಂವಿಗಳ ಒಗ್ಗು ಈಗಾಗಲೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ, ಬಹು ಆಗಿದ್ದರೂ ಅಂದೋಲನ-ಸಾಹಿತ್ಯಕ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಎರಡು ಮಾತು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ವಚನ, ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಅವರೋ-ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದ, ಒಂದೇ ಆದರ್ಶವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ತಿಳಿಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪ. ವಚನ-ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವುಗಳ ಉಗಮ, ಒಂದಿಗೆ ಒಂದ ಪರಿಸರ ಪ್ರೇರಣೆ, ಅಪಯ-ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಶೈಲಿ, ಛಂದೋರೂಪ, ಪರಸ್ಪರವೂ ಅಥವಾ ಯಾವುದೋ ರೀತಿಯ ಪ್ರಭಾವ. ಪೌರಾಣಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶ, ಇವೆಲ್ಲ ವಿಚಾರ ಕುರಿತು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩ನೇ ಶ.ದ. ಮಧ್ಯ ಭಾಗದ ನಿರ್ಮಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪವಾದರೂ ಅದರ ಉಗಮವನ್ನು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನ ಕ್ರಿ.ಶ.ಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೂ ಅದರ ಪ್ರಕಾರ, ಶಿವಶರಣರು ತಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಶುಷ್ಕವಾಗಿರುವ ಪದ್ಯಗುಂಥಿಯಾದ ಛಾಂದೆಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ ಮಂತ್ರಕ ರೂಪದ ರಚನೆಗಳ ವಚನಗಳು ಎನ್ನಬಹುದು. ಈಗ ದೊರೆಯುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ವಚನಗಳು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩ನೇ ಶ.ದ ಭೂರ್ವಾದ್ಯದ್ದು ಚೇಡರ ದಾಸಮಯ್ಯನವರು ವಿದ್ಯಾಂಸರ ಮತ್ತು ಅಮನ ಸ್ಮರಿಸುವ ಕೆಲವು ಶರಣರಾದಾಗ ಈ ಒಗ್ಗು ಅನುವೂನ ಬಂದರೂ ಅದು ಸರಿ ಯಾದುದಲ್ಲವೆಂದೂ, ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಳವೆಯನ್ನು ದಾಸಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ಮೊತ್ತ ಒಯ್ಯಬಹುದೆಂದೂ ತಮ್ಮ ನಿರೂಧದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಪಿ.ವಿ. ನಾರಾಯಣರವರು ಸಮರ್ಥಿಸಿರುವುದು ಸಾಧುವೆನಿಸುತ್ತದೆ. 'ಅದ್ವರ ವಚನ'ಗಳೆಂಬ ಬೇರೆ ವಚನಗಳನ್ನು ಡಾ. ಬಸವರಾಜು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಕೇವಲ ಉಪ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕನ್ನಡತನ, ಸ್ವಂತಿಕೆಯು ಒಗ್ಗು ಅನೇಕ ಚರ್ಚೆ ವಿದ್ಯಾಂಸರು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ, ತಮಿಳಿನ 'ಕೇವಾರಂ' ಗಳೂ ಹೋಲಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕ ನಡೆದಿದೆ. ಅದರೆ, ವಚನ, ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಹೊಂದಿ ಬಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪ ಅಲ್ಲ. ವಚನದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಅಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆ, ಪರಿ ಭಾಷಿಕ ಪದ, ಹಾಗೂ ನಿರೂಪಣೆಯ ಸೊಗಸು, ಅದು ಬೇರಾವ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಅವಿಧ್ಯವಿಸದ್ದಲ್ಲ. ಬೇರಾವ ಛಂದೋರೂಪದಿಂದ ವನವೆತ್ತುವುದೂ ಅಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ

ಕನ್ನಡದವರ ಘನಾಭಿಮಾನಕ್ಕೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿಯವರು ಹೇಳುವ ಮೊತು ಸರಿ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ: "ವಾಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಲಂಬಿತ ತಂದವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ವರೂಪ" ಹಾಗೆಯೇ ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ೧೫ ನೇ ಶತಮಾನದ ಶ್ರೀಬಾದರಾಜರಿಂದಲಾದರೂ, ವಿದ್ಯಾಂಕರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಜಲಾನಂದದಾಸ' ರವರಿಗೆ ಒಂದು ವ್ಯಯಕ್ಕೆ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಮೊದಲನೆಯ ಚರ್ಚೆ ಆಗಿದೆ.

ಮೇಲಿನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ವಾಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಳೆಯದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ೨೦೦ ವರ್ಷದಷ್ಟು ಹಿಂದೆ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ತಂದಿತು.

ಬಸವಣ್ಣನಿಂದ ಪರಿಚ್ಛೇದಿಸಿದಂತೆ ವಿವರಿಸಿದ ಧರ್ಮದ ವಚನಪ್ರಸಾರ, ವಾಚನ ರಚನೆ, ಎರಡೂ ಚಳವಳಿಯು ಏಕನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಶಿವನಿತ್ಯ-ಶಿವಪಾರವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ತಾತ್ವಿಕ ತಳಹದಿಯ ಅಧಾರದಿಂದ ರೂಪಿಸಿದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆ, ಸರ್ವಸಮಾನತೆಯ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ನೆನಪಮಾಡ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸಮತ ಆದ ಆತ್ಮತೋಷನ ವಿಮರ್ಶೆ, ವೈದಿಕ ಮತ ಮೀರಿಸಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ-ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟುಳಿಯ ಬಾಧೆ ಇರದ ಮೊತ್ತ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿ ಇವು ವಾಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಾರದ ಅಂಶಗಳೆನಿಸಬಹುದು. ಷಟ್ಪಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಹಂತ ಹಂತಗಳ ಸೋಪಾನವಾಗಿ ಅನುಭವದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ತ್ವರಿತ ದಲ್ಲಿ ನೆರೆಯಿತು ಶಿವದರ್ಶನದ ಪರಮಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವು ವಚನಕಾರರ ದೈಯ. ಆದರೆ, ವಾಚನ ರಚನೆ ವಿವರಿಸಿದ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರದ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವೆಂಬುದು ಮರೆ ಮರೆದಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗ, ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ, ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಕೆಲವಿಂಚಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ "ಭಕ್ತಿ"ಗೆ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನ. ಆದರೆ ಪರಿಚಯವು ಅಷ್ಟೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ತುಂಬ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ "ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ" ಪ್ರಸಾರ ದಲ್ಲಿ (ಈ ಬಗ್ಗೆ ಇದೇ ವಿಷಯದ ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ, ಸ್ಮರಣದ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರ ಆದ ಚರ್ಚೆ ಇದೆ) ಆದರೆ, ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ-ಶಿವಭಕ್ತಿಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಸ್ಪರ್ಧೆ, ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ಪರಿಭರ. ಪರಿಭರ, ಎಂದಾಗ ಅಳಿದ ಅರಸುಮತವನ, ಅವರ ನಿಷ್ಠೆ ಒಲವರದಿದ್ದ ನೆರೆ, ಇದೇ ಪರಿಗಣಿಸಾರ್ಥ ಆದ ಅಂಶ. ಆದರೆ, ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ವಿಚಾರವೆಂದರೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮೊದಲ ಮತ ಗಣಾಜನಾಯಕರು ತೈವ-ವೈಷ್ಣವರ ಯಾದವೀಶುಲವನವೇ ಇದ್ದರೂ, ಅನ್ಯಧರ್ಮ ವನ್ನು ತಳಪೊದುವ ಅಸಾಯವನ್ನು ವಂದನಮಾಟ್ಟಿ, ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಸ್ಥಾಪನೆ, ಜನ ಜಾಗೃತಿಯೆಂಬುದು ಮಾಡಿದ್ದು. "ಭಕ್ತಿ"ಯನ್ನು ಮತಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿದ ಯಾವುದೇ ಮತಧರ್ಮವಿರಲಿ, ಅದು ತನ್ನ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲು ಜನಸಾಮಾನ್ಯ ರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗುವ ಜನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅನಿವಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಮಂಜುಳವನ್ನದ್ದಿಯ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹ. ಧರ್ಮತತ್ವ ಸರಳ ಆಗಿ ಅರ್ಥ ಆಗುವ ಮತ ಬೇಕಾದರೆ ? ಇದು ಜೈನರು ಮೊದಲನೆಯ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದು. ಅವರಿಂದ ಕನ್ನಡ ವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಪರಿ ಸ್ಪೂರಿಸಿದುದು ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೆ, ಮಂಡಿತವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ

ವನ್ನು ಸಾವನಿನ್ನ ವಿನಾಶ ಆಗಿ, ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದ ಬಸವಣ್ಣ, ಆ ಸಂಧಿಸಮಯವೂ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಅರ್ಥ ಆಗದ ಡಂಭಾಚಾರದ ನಿಂದ ಸಂಕೃತ ಭವಯಿಷ್ಟತೆ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಬೇಸರತರಿಸಿದ್ದಂಥ ಸಮಯ. ವೀರ ಮತಕ್ಕಿಂತ, ವೈದಿಕ ಮತವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದು ಅದರ ಸಂಘಟನೆಯ ಒಬ್ಬ ಕೆಲಸವೆಂದು ಹೊಡಿದ ಉಪಾಯಗಳೆಲ್ಲವಾಗಿದ್ದು ಎನ್ನಬಹುದು. ಬಾವು ಸಾಮಾನ್ಯರು ತಮ್ಮ ನುಡಿಗೇ ಸನಿಹ ಅದ ನಡೆಗೆ, ಮತಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿ ಸೇರಿದವರು. ಅದರ ನಂತರವೆ ಎಲ್ಲ ಮತದವರಿಗೂ ಅರ್ಥ ಆಗಿದ್ದು, ಅದು ಮೆದು ಕಂಡದ್ದು. ತಮ್ಮ ಮತ-ಧರ್ಮ ಉಳಿಯಲು ಜನಜನಿತೆಯ ನಡೆಯ ಮೆಚುತು ವಚನದ ಹೊಸ ಶೈಲಿ ಬಂದಂತೆಯೇ ನಂತರ ಹೊಮ್ಮಿದ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೊಸ ಹೊಸ ಶೈಲಿ, ಪ್ರಯೋಗದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿತು. ಈ ಕ್ರಾಂತಿ, ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಗಾಢ ಅದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟತೆ, ಬಸವಣ್ಣನಂಥ ವಚನಕಾರರು, ಹರಿದಾಸವರೋಚಾರ ಯಾವ ಆಶ್ರಯ, ಹಂಗಿಗೂ ಒಳಗಾಗದ್ದು. ಯಶಸ್ಸು, ಅರ್ಥ, ಪ್ರಯೋ ಅರಸದಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರ ಬದುಕೂ ಹಸವಾಗಬೇಕು, ಧರ್ಮದ ವಿರಾಟ ಸ್ವರೂಪ : ವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅರ್ಥ ಆಗಬೇಕು. ನೀತಿಯಂತೆ ರಾಜಕೀಯವೇಕೆ, ಸಂಗ್ರಹಬ ದುರಾಸೆ ಕಳೆದು ಹೋಗಬೇಕು. ಇದೇ ಅವರ ಹಂಬಲ, ತುಡಿತ, ಪ್ರಮೆ ಹಿಡಿದ ಬಯಕೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನ ಪ್ರತಿಯೆಂಬ ಪಡಿಸುಂಡಿದ ಅವರ ವಚನ ಕ ಆಯತು, ಭಕ್ತಾತ್ಮಕ ಭಾವನೀತಿಯ ಆಯತು. "ಕೊಡಲು ಸಂಗಮವೇವ, ಕೇಂದಿಲ್ಲದಾಗಿ ನೀನು ಒಲಿದಂತೆ ಹಾಡುವೆ"ನಂದಂದರು. ಅವನಂತೆಯೇ ಇತರ ಕ ಕಾರ ಪರಾರು ಅಂದಂದಿನ ಅನುಭವ ಹಾಗೇ ಸರೀಸಾಗಿ ವಚನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಯೇ ಸೇವಾದಿಯೇ, ಉಗಾಭೋಗವೇ ಆಗಿ ಒಡಮೂಡಿದ "ತರಾರ ವಚನಗಳು" ಮಾತನ್ನು ಅಡಿದ ಹಾಗಿದ್ದರೆ, ದಾಸರ ಪದಗಳು ಮಾತ ಹಾಡಿದ ಹಾಗೆವೆ. ಈ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕ ಚಿತ್ರಿಯೆಂದೆ : ಬೇವಂತವಾದ, ಪ್ರವಣ ವಾದ ಅನುಭವವಿದೆ" ಎಂಬ ಮಾತು ತುಂಬ ಒಪ್ಪಿತ್ತವೆ. ಹರಿದಾಸರು ನವ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೆ ತರಾರು "ತರಾರತಿ-ಲಿಂಗವತಿ" ಭಾವ, ಭಕ್ತಾತ್ಮಕ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತಿಯ ಅನುಭವ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಕಂಡರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀ ಕೀರ್ತನ, ಸ್ವರೂಪ, ವಾದನೇವನ, ಅರ್ಚನ, ವಂದನ, ದಾಸ್ಯ, ಸಖ್ಯೆ (ಗಣಿತ ಆತ್ಮನೀವನ, ಮಂತ್ರಾದ ಒಂಭತ್ತು ತರವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರಾಚರಣೆಗಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿಕೊಂಡಿದಾರೆ. ಅದೇ ಹರಿದಾಸರ ಅಂದೋಲ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. "ಕೀರ್ತನೇ ಹರಿತಾಲನೇ ತಾಲಮೇಗಳೆಂದ್ವು ಪ್ರೇಮವಿಲ್ಲದಾಗ ಎಂದು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ನಿರ್ವಹವೇವು. ನಿರ್ವಹತು ಪ್ರೇಮವ ಹರಿದಾಸರು ಅರ್ಪಿಸಿದರೆ, "ತಂದೆ ನೀನು, ಹಾಯಿನೀನು, ಬಂಧು ನೀನು, ಬ

ನೀನು ನೀನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರೂ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ಕೊಡಲ ಸಂಗವದೇವಾ ತಾಲಲ್ಲದ್ದು ನೀರಲ್ಲದ್ದು" ಎಂದು ಹುಬುಲದಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಂಡಂತೆಯೇ, "ನಾದಪ್ರಿಯನೂ ಅಲ್ಲ ವೇದ ಪ್ರಿಯನೂ ಅಲ್ಲ ಭಕ್ತಿಪ್ರಿಯನು ನಮ್ಮ ಕೊಡಲ ಸಂಗವದೇವಾ" ಎಂದು ತಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಭಕ್ತಿಯ ನಿರೀವನ ಮಾಡುತ್ತಾರ ವಚನಕಾರರು (ಬಗವಣ್ಣನವರು). ಈ ಭಕ್ತಿಯ ಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಚನವಾಚ್ಯಯ-ದಾಸಕಾಹಿತ್ಯ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಒಂದೇ ಆಗುತ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ದಾಸ-ಶರಣರ ವರ, ದೈವ್ಯಭವವೆ. ಶಿವಶರಣರು, ಆದರೆ, ವೇದ, ವೈದಿಕಧರ್ಮ ಒಪ್ಪರು. ಇದರಿಂದ, ವೈದಿಕಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ ಪೆಟ್ಟು, ಅತಂಕ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ-ವಂತ ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸುವ ಆಚಾರ್ಯ ವುರವನೊಬ್ಬ ಅವತರಿಸಲು ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇದ್ದಿತು. ಇಂಥ ಪರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಜನಿಸಿ, ಒಂದದ್ದು. ಅಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವರ ಆದ್ವೈತ ಶರ್ಕ, ಅದ್ವೈತ-ತಾಗೂ ಇತರ ಮತಗಳನ್ನು ವಿಂದಿಸಿ, ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿತು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ತಾತ್ಪರಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಡಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದಿಂದಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯ ಆಯಿತು. ಹರಿಯ ಭಕ್ತರಲ್ಲ ಹರಿದಾಸರೆ ಈ ವಿಶಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ. ಅಂಭೋಸೂಕ್ತದ ಪ್ರಕಾರ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯೇ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಪ್ರಭವಂ ಹರಿದಾಸಿ; ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ, ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲ ಆಯಾಯ ಕಕ್ಷೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ದಾಸರೆ. ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಸರ್ಮತಂತ್ರ ಸ್ಮತಂತ್ರ, ನಿರೋಗತು. ಇದೇ "ದಾಸಕೂಟಕ್ಕೆ" ಮೂಲ ಪ್ರೇರಕ ಅಂಶ. ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ತತ್ವವಾದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಾಗಿ, ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಕೊಂಡ ಭಾಗವತ, ನಾರದ-ಶಾಂಡಿಲ್ಯರ ಭಕ್ತಿಸೂತ್ರಗಳು, ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಉಪನಿಷದ್ವ್ಯಾಪ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹರಿದಾಸರು ಪ್ರಮೇಯಗಳಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಂದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ವಿಜಯದಾಸರು ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ವಚನಕಾರರಂತೆಯೆ ಹರಿದಾಸರು ಬಳಸಿದ್ದು ಜನಪ್ರಿಯಾನ್ವರ ಭಾಷೆ-ಶಿಲೆಗಳೆವೆ. ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರು ಹರಿ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಮಾರಾಧೀತರಾಗಿದ್ದು, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮನೋಧರ್ಮದವರು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಇತರ ಸ್ತರಗಳ ಜನರನ್ನು ಮಧ್ಯ ಮತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ ಕ್ರಾಂತಿವರ್ತಿಗಳು-ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಕನಕ-ಪುರಂದರರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಹರಿದಾಸ ಕೂಟ ಸಂಘಟಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ, ಪುರಂದರರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು "ಪುರಂದರೋಪನಿಷತ್" ಎಂದೇ ಕರೆದು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದರು. ವಾದಿರಾಜರು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಜನಬಳಿಭಾಷೆಯಿಂದ ತುಳುವಿನಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಈಶವೇಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕನಕದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಬದುಕಿನ ವಾಚನ, ಸಪ್ತಜದೇಸಿ, ಮೆರೆಯುತ್ತದೆ. ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಕನಕದಾಸರು, ಅದೇ ಅವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಆದರೆ, ಒಂದು ವಚನಕಾರರನ್ನು ಚಾತ್ಯತೀತ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸಂಘಟನೆ, ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿ ಬಂದ ಚಳವಳಿಯ ಕ್ರಾಂತಿ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಸೌಮ್ಯ ಸ್ಮರಣವದ ಅಂದೋಲನ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣ ಮನೋಭಾವ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ವಾದಿ, ದಂಧಾಚಾರ, ತಾಂತ್ರಿಕ ದೇವತಾ ಉಪಾಸನೆ, ನೂರೊಂಟು ದೇವರ ಪೂಜೆ, ಜಾತಿ

ಕುಲದ ಒಳ್ಳೆ ಸಾಕಷ್ಟು ತಿಳಿಯ ಹೋದಿದ್ದಾರೆ. ಪುರುಂದರರು, ಕಣ್ಣ, ವಿಜಯದಾಸರೂ ಹೋಲಬೇಕೆಂದರೆ ಯಾರೂ, ಯಾವ ದೀತಿ ಬೇವನ ಮಾಡಬಾರತೆಂಬ ವಜ್ರ ನಿರತ ಕೃತಿಗಳನ್ನ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಚನಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ್ದು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತತೆ, ಹೆ ಬೇಕಾದ್ದು ಹೇಳುವ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ, ವಚನದ ಕೊನೆಗೆ ವಚನಕಾರನ ಅಂಕಿತ, ನಿರಂತ ಭಂಡ ಕಟ್ಟುವುದಿರದ ಮಂತ್ರತ ರಚನೆ, ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು ಹಾಗಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತ ಸುಳಾದಿ, ಉಗಾಭೋಗ, ವೃತ್ತನಾಮಗಳಿಗೆ ಅದರದ್ದೆ ವಲ್ಲವಿ, ಅನಂಪಲ್ಲವಿ, ತಾ ಲಯ, ಮೆಟ್ಟಿ ಎಲ್ಲ ನಿರಂತ ಆಗಿ ಇವೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅಂಕಿತವೂ ಇದೆ. ಗೀಯಂತೆ ವಚ ತೀರ್ತನ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದ್ದರೂ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೀಂ ಗುಣ ಅಗತ್ಯ. ಹಿಗಾಗಿ ತಾಳ, ಮಟ್ಟಿಗಾಗಿಯೆ ಹೊಸದಿರುವ ಕೆಲವು ಇತ್ತೀಚ ರಚನೆಗಳೂ ಇದ್ದು ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಮೊದಲ ಸಹಜ ಕಾವ್ಯಗುಣ ಕಡಿ ಯಾದಂತೆ ಎನ್ನಿಸುವುದಾದರೂ ಹರಿದಾಸ ಅರೋಲನ ಮುಂದೂವರಿದಿರುವುದ ಸೂಚನೆ ಇದೆ.

ವಚನ-ಕೀರ್ತನಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜ ಆಗಿ ಇರುವ ಅಂತರಿತ ಲಯ ಅವುಗಳ ಸೊಗಸನ್ನು ತಂದಿರಬಹುದೆ. ಇದಕ್ಕೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ :

ಚೆಲೋದಿಗೆ ಚಂದ್ರಮನ ಬೆಳನ ಚಂತೆ
 ಅಂಬುಜೆ ಭಾನುವಿನ ಅರೆಯುವ ಚಂತೆ
 ಭ್ರಮರನಿ ಪರಿಮಳದ ಬಂದಲು ಚಂತೆ
 ಎನೆಗೆ ಪವ್ವು ಕೊಡಬರಂಗದಾರ್ಜನ ನೆನಪದ ಚಂತೆ

ಎಂದಂತೆಯೆ,

ಮದಕುಟು ಮನಕುಟು ಮಂಜ್ಜು ಮನಕುಟು

ಎಂಬುದಾಗಲಿ,

ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಕೆಟ್ಟರೂ ಮಂಜಿಲ್ಲದ
 ನಿಡಿ ನಿಡಿ ಕೆಟ್ಟರೂ ನಿಜವಿಲ್ಲದ...

ಎಂದಿರಲಿ,

ಚೆಟ್ಟದ ಮೋರೋಟು ಮುಕುಟು ಮಾಡಿ
 ಮೈಗೆಗೆಗಾಡೋಟುಯ್ಯಾ..... ಎನ್ನಲಿ,

ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ವಚನಕಾರರ ವ್ಯಭಾವ ಹರಿದಾಸರ ಮೇಲಾಗಿದೆಯೆಂದನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. (ಈ ಬಗ್ಗೆ ಓದಿಯೆ ಬರ್ತೀಯೆ.) "ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಳವಾಗಿ ಬೇರೂರ ಬೇಕಾದರೆ, ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅದು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ವಚನ ಕಾರರು ಅರಿತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಮಾನ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಗಳು ಮೂಡಬೇಕಾದರೆ ತಾವು ಬಳಸುವ ಭಾಷೆಯೂ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಭಾಷೆಯಾಗ ಬೇಕೆತ್ತು....." ಎಂಬ ಮಾತು ಈ ದಿನಿಯಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ವ್ಯವಹಾರದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಇದನ್ನು ಮಂಗಳದರೂ ಹಾಗೂ ಓದುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರು ತಮ್ಮ ಅಂದೋಲನದ, ಓದುವ ಪ್ರಮಾಣಿ ಅಂಗವಾಗಿ ವಚನಕಾರರ ಈ ನಿಲುವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಸಾಬ್ಬತೆ ಇದೆ.

ಎನು ಬಂದಿರಿ, ಪದಂಕರಿದ್ದಿರೆ ? ಎಂದರೆ
 ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯ ಸಿರಿ ಹಾಳೋತೋತಂದ ?
 ಕೂಳ್ಳಿದೆಯೆ ನಿಮ್ಮ ಕೆಲ ಕುಳ ತೋತಂದ ?
 ಒಡನೆ ಮಾಡಿರೆ—ಆರ ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆತಂದ ?

ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮಾತಲ್ಲಡಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಹಾಗೆಯೇ ದಾಸರ ಕೃತಿ ಹೀಗೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ :

ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆ ಮೊಡಿ ಮತ್ತೆ ಉಪಚಾರಗಳ ಏನು ಮಾಡಿದರೆತೂ ಇರಬಾರದು

ಅಷ್ಟೇ ನೇರಮಾತು, ಹೇಳಬೇಕೆನ್ನಿಸಿದ್ದು ಹೇಳುವ ಕೌಶಲ್ಯ, ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀಪಾದ ರಾಜರಂಭವರೂ ನೀಡಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ತೆರವಾದ ಭೃಂಗಗೀತೆ, ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೇ ಓದುವ ಅರಂತಕ ಕೊಡುಗೆ.

ಗಾಡೆ, ನಾಣ್ಯಾದಿಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ವಚನಕಾರರು ಹರಿದಾಸರಿಟ್ಟರೂ ತಮ್ಮ ಕೃತಿ ಗಳಲ್ಲಿ ತಂದಿರುವುದು ಅವುಗಳ ಸಹಜ ಸೊಬಗನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಸತ್ಯತೆಯ ಅರಿವು ಒಡಮೂಡಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ತಾತ್ವಿಕ ನಿಲುವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವವನು ವಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥ ಅಗುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ವಚನ-ಕೀರ್ತನಗಳ ವಿಶಾಲವೆ ನೆಂದಿರೂ ಮೊನ್ನೆತೂ, ಮನನೀಯ.

ವಚನಕಾರರ ತತ್ವ "ಇಲ್ಲಿ ಸೆಟ್ಟುವವರಲ್ಲೂಸೆಟ್ಟುವವರದಯ್ಯ" ಎಂಬುದು ಇಹವ ಬದುಕನ್ನು ಅವರು ನಿನ್ನಾರ, ಸಂಸಾರವನ್ನೆಲ್ಲ. ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಅನುಸರಿಸಲಾಗದ ವೆಚ್ಚವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನೋಡಿಸಲು ಅವರು ತೃಪ್ತಿಯಾದರು. 'ದಯೆಯಿಲ್ಲದ ಧರ್ಮವಾವುದಯ್ಯ' ಎಂದೂ ಉದ್ಘೋಷಿಸಿದರು. ಹರಿದಾಸರನ್ನು ನೇರ ಸುಲಭ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ. ಅದರೊಂದಿಗೆ ಹದಿನೈದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹರಿದಾಸ-ಹರಿಭಕ್ತರು ನಡೆಸುವ ನಡವಳಿಯೇನಾದ 'ಹರಿದಾಸರ' (ವಿಜಯಶಿ) ತರೀರ-ಮೆನ್ನಿಸಿ ನೆ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಕಾವಾ

ಘನ ಸಾಧನವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ-ಇದು ಶತ್ಕವ್ಯೂ ಹೌದು. ಮತಃ ಹೌದು ಹಾಗೂ ಇದು ಅವರ ಮತೀಯ ಅಂದೋಲನದ ಒಂದು ಅಂಶ. ದಾಸರ ಕೂಡ ಬದುಕನ್ನು ನಿನ್ನಾರ, ಜಗತ್ತು, ಮಿಥ್ಯ ಎನ್ನಲಿಲ್ಲ. ಈಜಬೇಕು, ಇದ್ದು ಲೈ ಬೇಕೆಂದಾದೆ, ಸಂಸಾರ ನನ್ನ ನಿಜ ಕೆಡಬೇಡೆಂಬ ಕ್ಷಣಿಕತೆಯ ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆವೆವೆ ಮನಗಾಣಿಸಿದರು.

ಮತವುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಹರಿಹರಂದಿಗಿಳಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು 'ಅಂದವನುಚಿತಕ್ಕೆ ಗೀತವಂ ಪಾಪಂಪಂ' 'ಎಂದು ವೈದ್ಯಾಗ್ಯದಿಂ ಗೀತವಂ ಪಾಡಿ' ಎಂ ಹರಿಹರನ ಮಾತು ಮತವೆಂದರ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. 'ಮತವೆಂದರು ಮತ ಗಳನ್ನು ಮಂಜು ಹರಿಹರನರು ಬರೆದ ಉಗಾಘೋಷಗಳಂತೆಯೆ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬಂ ಸ್ಪಷ್ಟ' ಎಂಬುದನ್ನ ಕುರಿತಂತೆ ಮತವೆಂದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ 'ಅಯ್ಯಕ್ಕಿ ಮೂರಯ್ಯ' ಪ್ಪಸಂಗ ಹಿಂದೆಯೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದ. ಹರಿದಾಸರೆಲ್ಲ ಅನುಸರಿಸಿದ ಬದುಕಿನ ವಿವಿಧ 'ಮಂಜುಕರ ವೃತ್ತಿ ಎನ್ನದು' ಎಂದೇ ಪುರಂದರದಾಸರು ಪಾಡಿದಂತೆಯೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಬ ಗಳನ್ನೂ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತವೆಂದಾತಿಯಾದ ಮಹಾದೇವಿಯ ಮತವೆನ್ನೂ, ಹರಿದಾಸ ಕೃತಿಗೂ ಸಾಮ್ಯತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ :

ಮನ ಮನ ಶತ್ಕದ ಕೈಯೊಡ್ಡಿ ಬೆಡುಮಂತೆ ಮನದಯ್ಯ,
 ದೊಡೊಡೆ ಇಕ್ಕದಂತೆ ಮನದಯ್ಯ, ಇಕ್ಕದೊಡೆ ಕೆಲಕ್ಕೆ ಬಿಳುಮಂತೆ ಮನದಯ್ಯ,
 ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದೊಡೆ, ನಾನೆತ್ತಿಕೊಂಬುದಕ್ಕೆ ಮೊನ್ನೆವೆ ಕುನಿವತ್ತಿಕೊಂಬಂತೆ
 ಮನದಯ್ಯ, ಬೆನ್ನೆ ಬಂದಿ ಕಾಣುಗನಯ್ಯ,

ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದಾಸರ ಕೃತಿ ಸಾಲು ಗಮನಿಸಿ :

ಹರಿ ನೀರೊಲಿವಂತೆ ಮನದ
 ಒಂದೆರ ತಿರವಂತೆ ಮನದ
 ತಿರಿಯೊಡೆ ದಾಸು ನೀರೊಲಿವಂತೆ ಮನದ
 ದಾಸು ನೀರೊಲಿವರ ವ್ಯಾಜ್ಜಿ ಕುಂಬದಂತೆ ಮನದ
 ವ್ಯಾಜ್ಜಿ ಕುಂಬದರ ಎನ್ನಿ ದೊರೆತುಂದಂತೆ ಮನದ
 ಎನ್ನಿ ದೊರೆತರ ಇಂಬು ದೊರೆತುಂದಂತೆ ಮನದ
 ಇಂಬು ದೊರೆತುಂದಿದ್ದರ ಕಳಗಿನ್ನ ಪಾಪಾಲವಿವದರಲ್ಲಿ
 ಇಂಬು ಸುತೊ ಪುರಂದರವಿವಂ .

ಇಂಥ ತೊಲುವ ವಿವಿಧಿಗೆ ನಿವರ್ತನ ಆಜೀವ ದೊರೆತುಂಪ್ಪವೆ,

ವಚನ ಚಳವಳಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವಂದೋಲನ ಅಂದೋಲನವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹಾಗೂ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಧೈಯ ಶಿವೋತ್ಸವ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾದ, ಮಾಹೇಶ್ವರ ವಿಷ್ಣು, ಆನಂಜಾನೆ ಇದಕ್ಕೆನುಗುಣವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿರುವ ಚಲಿಸ್ಸೆಲ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಆನುಸರಣೆ. ಮಾಹೇಶ್ವರ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಶಿವತರಣರು ತಮ್ಮ ಬುದಂಕಿತನೊಡನೆ ಭಾವಿಸಿದ್ದವರು. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆನುಯಾಯಿಯೆಗಳು ಪ್ರಧಾನತಃ ಮಧ್ಯ ತತ್ವದ ಆನುಯಾಯಿಯೆಗಳು. ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮಧ್ಯಮತ ವೈಭಾವ ಕನಕದಾಸರ ಮೇಲೆಯೂ ಇದೆ. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಮಧ್ಯ ತತ್ವಜ್ಞಾನ, ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಭಾಗವತ ದೃಷ್ಟಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ಕೊಂಡಿದೆ ಹಾಗೂ ಇದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರೋರಣೆಯನ್ನೂ ಕಂಡಕೊಂಡಿದೆ. ವಚನಕಾರರ ಅಂದೋಲನ ದೇಶದಷ್ಟೇ ಜೊತೆ ಅಲೋಚನೆಗಳಿಗೆ ತಿದಿಗೊಟ್ಟು ಜಾಗೃತ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರಾದಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟಿತ್ತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿಯು ವಚನ ಸಂಪದದ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಮರೆಯಲಾರದ ಅಂಶ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹರಿ ದಾಸರಿಗೆ ಅವುಗಳೆಂಬ ಅಯಿತು. ಈ ಅಂದೋಲನ ಪರಂಪರೆ ಶ್ರೀಪಾದರೂಪರಿಂದ ಚಳಿದು ಬಂದು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸಾರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ತಲುಪಿತು.

ಶಿವಮಾನಸ ಘಟೆ ತರಣರ ತಪ. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವುದೆ ಜಪ, ತಪ, ವ್ರತ ನಿಯಮ ಉಪವಾಸ ಅವರು ವಿಧಿಸರು. ಮಂಕಿಯನೆನಿಸಿ ಕಾಲವ ಕಳೆಯಬೇಡ, ಅದೇ ರೀತಿ, ಅಂತರಂಗ ಕಂದಿಗೇ ತರಣ-ದಾಸರಿಟ್ಟರೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ತರಣರ ಇಷ್ಟ ರಿಂಗವೂಪಯುಂಕೆಯೆ, ಹರಿದಾಸರ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಮಾನಸ ಘಟೆ. ಇದನ್ನು 'ಬಿಂಬೋಪಾಸನೆ' ಎಂದೂ ಹರಿದಾಸರು ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಯ ದಾಸರು, ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಂತೂ ಈ ಮಾನಸಘಟೆ, ಬಿಂಬೋ ಪಾಸನೆಗೆ ತಂಬು ಮನುಷ್ಯವಿತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ, ಆ ವಿಧಾನವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ, ಭಕ್ತಿಯ ಒಂದಂತವಾದ ಬಿಂಬೋಪಾಸನೆ ಯನ್ನು ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈತ-ಬಿಂಬು, ಬೀವರಲ್ಲ ಅವನ ವ್ರತಬಿಂಬು. ಇದೇ ತತ್ತ್ವ ಭಕ್ತಿಯೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಯೀಭಾವ. ಇದಕ್ಕೆ ಘೋಷಕೆ ಅದಯ್ಯ. ಎರಡೂ ಮತದವರು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಚಾರೀ ಭಾವಗಳು.

ಮೇಲೆ ವಿವೇಚಿಸಿರುವ ಪ್ರೋರಣೆಗಳ ಆನುಸಾರ ಆಗಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂದೋಲನ ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸರಾಂದೋಲನಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹಿಂಬಲ, ಅತಯ-ಅಭಿ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಶೈಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಂದೋರೂವ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯ-ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ವೈವಿಧ್ಯ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆನ್ನಬಹುದು. ಮೂಲತಃ ಭಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾಯೀಭಾವ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅತಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆಂದೇ ಅಚ್ಚರಿಯೆ ಅಂಶ. ಎಕೆಂದರೆ ಮಚನಕಾರರು-ಹರಿದಾಸರ ನಡುವಣ ಕಾಲದ ಅಂತರ ಇನ್ನೂ ರು ಮಚನಗಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ, ಇವರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಮ್ಯ ಕಂಡಾಗ ಹರಿದಾಸರ ಮೇಲೆ ವಚನ ಕಾರರ ಪ್ರಭಾವ ಕೂಡ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆನ್ನಬಹುದು (ಇದು ಬೇರೆಡೆ ಕೂಡ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದೆ)

ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರ. ಎಲ್ಲಿ ಸಂವರ್ತ ಪ್ರಭಾವಗಳ ಸಾಧ್ಯತೆಯುಂಟೋ ಅಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಅದು ಅಕ್ಕಿ ಕೆರೆನ್ನಲಾಗದು. ವಚನ ಚಳವಳಿ ಪರಿದಾನ ಅಂದೋಲನ ಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ವಿಮರ್ಶನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಅಗತ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ : ಉರಿಯೆಗಳ ಪದ್ಧಿ ಎಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಒಂದು ಸಾರಿನಂತೆ, "ಎನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಮೆಚ್ಚೊಂದ ಮೆಚೆಯಲರಿಯದು-ನೀವು ನೆನಪು ರೂಪಾಗಿ ಎನ್ನ ಮನವನವಗ್ರಹಿಸಿದಿಯಾಗಿ, ಆ ಮನಸ್ಸು ನಿಮ್ಮ ನೆವಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾಗಿ..." ಎಂದಂತೆಯೇ ಬಳಿವಣ್ಣನ ವಚನವೊಂದರ ಸಾಲೂ ಹಿವ ಸ್ಮರಣೆ ಕುರಿತೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ "ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ನೆನಪಾದಾಗವೇ ಉದಯ. ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮರಣಾದಾಗವೇ ಅಸ್ತಮಾನ. ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮರಣೇ ಜೀವನ. ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ನೆನಪೇ ಪ್ರಾಣ ಕಾಣಾ ತಂದೆ ಸ್ವಾಮಿ. ಎನ್ನ ಜೈವಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಚರಣ ಮಂಡಿಯವೊತ್ತಯ್ಯಾ, ಪದನದಲ್ಲಿ ಪಡೆತ್ತರಿಯೆ ಬರೆಯೆಯ್ಯಾ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ" ಎಂಬುದರೊಂದಿಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಒಂದು ಕೃತಿ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾರಾಯಣ ನಿನ್ನ ಸಾಮನ ಸ್ಮರಣೆ
ಸಾರಾಮೃತವನ್ನ ನಾಡಿಗ್ಗೆ ಬರಲಿ || ೫ ||

ಕೊಯಲಾಗಲಿ ನಿಂತಾಯಲಾಗಲಿ ಮತ್ತೆ,
ಪಾಲುವಾಗಲಿ ಪರಿದಾನವಾಗಲಿ
ಮೋಡಿ ನಿರೋಧದಿ ಮೋದವೆ ನಾ ಬಲು
ಮೂಡಿದ ಮಾತೆ ಬಿಟ್ಟೊಡಿ ಮೋಗೋಣವೆ || ೧ ||

ಕೆನ್ನವರಲಿ ಅಕ್ಕಿಪ್ಪವರಲಿ
ಎಣ್ಣವರಲಿ ಮುಚಿಟ್ಟವರಲಿ
ಕೃಷ್ಣ ಕೃಷ್ಣಾ ಎಂದು ಹಿವ್ವರು ಮೇಳುವೆ
ಅಣ್ಣವರ ಮಹಾಯಾತ್ರೆ ನಾಮವೆ || ೨ ||

ಸಂತತ ಪರಿ ನಿನ್ನ ಸಾಧನಾಮೆ
ಅಂತರಂಗದ ಒಳಗೂ
ಎಂತೋ ಪುರಂದರವಿವ್ಯಲರಾಯನ
ಅಕ್ಕಿಣಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಸಿಗೋಣವೆ ||

ಈ ವಚನ-ಶಿಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಭಗವಂತನ ಸತತ ಧ್ಯಾನದ ಹೆಂಟು, ಅದೇ ಪ್ರಾಣ, ಅದಿರದುದೆ ಅಕ್ಕಿವಣ್ಣನ ಎಂಬ ಛಾವಣಿ ಬಲವತ್ತರವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆಯೆ "ಹಗಲುಹೊವೆಗೆ ಕಂಡಿವು, ಇರುಳು ನಿರ್ದ್ರೆಗೊಂದಿವು, ಉಳಿದಾದ ಹೊತ್ತೆಲ್ಲ ಅಪನ ವ್ಯಸನಕ್ಕೆ ಕಂಡಿವು, ಅಯ್ಯ ನಿಮ್ಮನರಿಯದ ಪಾಪ ಪಾನಯ್ಯ-ಅಯ್ಯ ನಿಮ್ಮನರಿಯದ ಕರ್ಮಪಾನಯ್ಯ, ಮಂಪಾಲಿಂಗ ಕಲ್ಲೆತ್ತರಯ್ಯ,

ಅವನ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಸತ್ತ ತೆರನುತಾಯಿತನ್ನ ಯೆತ್ತಿ" ಎಂಬ ಸಾಧಿಗೂ ವಾದಿಯಾಚಾರು ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದೊಡಗೊಂಡಿ ವನಾದಂವ ವಾನದಿಗೂ ಭಾವನೆಯೊಡನೆ ಸಾಮ್ಯ ಕಾಣ ಬಹುದು :

ಬೋಗೊಪದ ಬೊಕ್ಕು ಕಳೆದೆ ಪೃಥಗವಾಗಿ
 ಪರಿಗುರುಗಳ ನೆವೆಯದೆ
 ಕೆಲಬೊಕ್ಕು ಅದುವಂಗೆ ಬಗೆದೆ ಅಬಗಲಂದ
 ಕೆಲಬೊಕ್ಕು ಹೂಡಿ ನಿವೃತ್ತಿಗಂದಲಿ
 ಕೆಲಬೊಕ್ಕು ಕಾಕ ಪೋರರಣೆ ಕರ್ತೆಗಂದೆ :
 ... ಕಾಲವು ಕಳೆಯಾಗಿ ಪರಿ ನಿಮ್ಮನುಜಗನೆ
 ವೇಳೆಯೊಲ್ಲದೆ ಬೋಲೆಯು, ಬಂಜೆಯಾಗಿ
 ಪಾರಿತಿ ಬೊಕ್ಕು ಈ ವಿಧದಿ ಬೊಕ್ಕು,
 ಪಾರಿತಿಗ ದಯಮಾಡಿ ಸಿಡಿ ಪಯವರಣೆ... |

ಇಲ್ಲೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತ ಮಾಧ್ಯಮ, ಭಂದಿಸ್ಸನ ಸ್ವಸೂಪ ಬೇರೆ, ಭಾವನೆ ಒಂದೆ, ಎನಿಸುತ್ತದೆ, ಅಲ್ಲವೆ ? ಭಸವನು ನ ಮತ್ತೊಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ, "ತನು ನಿಮ್ಮ ಬಂದ ಬಳಿಕ, ಎನಗೆ ಬೇರೆ ತನುವಿಲ್ಲ, ಧನನಿಮ್ಮದಿಂದ ಬಳಿಕ ಎನಗೆ ಬೇರೆ ಧನವಿಲ್ಲ..." ಎಂಬುದೂ ಕನಕದಾಸರ :

ತನುನಿನ್ನರು ಪಾವನ ನಿನ್ನದಯ್ಯ
 ಅಧುನಿಸಲಿ ಬಾಪೊ ಸುಖಮುಖಿನಿನ್ನದಯ್ಯ...

ಸಾಲುಗಾಳಿ ಪರಸ್ಪರ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಯೋಜನೆಯ ದಿಕ್ಕು ಒಂದೆ ಎನ್ನಿಸಿದರೂ ಹೇಳುವ ಪರಿ ಭಿನ್ನ ಆಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸಾಮ್ಯತೆ ಅರೋಪನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವನೆ ಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ವಚನ-ವಾಕ್ಯಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಅಂಶವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದುಂಟಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆಗಿರುವೆಂಬುದೂ ಕೆಲವೆಡೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಯಾರೇ ಸಾಧು ಸಂತರಾಗಲಿ ಅವರು ತಮಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ತಕ್ಕಾಳದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತಮ್ಮದೆ ಅದ ರೀತಿ ಯಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದಿದೆ. ಇದು ಈ ಎರಡೂ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡಿಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯದ ದರ್ಶನವೂ ಈ ಎರಡೂ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದಾಗುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀಮಾದರಾಜರೊಂದೆಡೆ ಧ್ಯಾನಿಸುವಂತೆ, ಗ್ರಾಸವಾಸಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿನ್ನ (ಬೇಸರಿಸಿ) ಬೇಡ ಬಂದೆಂದಿಲ್ಲ ವಾಸಂದೇವನ ನಿನ್ನ ದಾಸರ ದಾಸರ ದಾಸ್ಯವ ಕೊಡು ಸಾಕೆಂದರೆ

ಚಾಕಿರೀಕು ರಾಜ್ಯಭೋಗಗಿರಿದಿಗರು
 ಈಗ ಪಾಪು ಮೇಲೆ ಒಂದುರ್ದಿಲ್ಲ
 ಸಾಗಿಸಿಯವ ರಂಗವಿವಲ ಪಾಪು
 ಬಾಗಿಲ ಕಾಪಿಯವ ಭಾಗ್ಯ ಸಾಕುಂದರೆ ।

ಎಂಬುದರಂತೆಯೇ ಮಂಜ್ಜಿನ ಪದಪುರಿಯವರು ಪಾಡಿಸಿರುವ ಸಾಲು ಗಮನಿಸುವಂಥದಂ :

ಎನಗೆ ಭೋಗ ಭಾಗ್ಯ ಬೇಡ ಎನಗೆ ಜಪವು ತಪವು ಬೇಡ
 ಎನಗೆ ಏನು ತೊತ್ತ ಸೇವೆ ನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು || ಪ ||
 ಎನ್ನ ಕಂದಿಯತ್ತ ಬಹಳ ಎನ್ನ ಬಾಧಿಯತ್ತ ಬಂದರೆ
 ಎನ್ನ ಕೊಂದು ನೆವಗೊಂದ ಕಾಡಿದವರಿಗೆ
 ಎನ್ನ ಕೊಂದೊಡವರಿಗಿಲ್ಲ ಎನ್ನಯ ಪೂಜೆವಲಗಿಲ್ಲ
 ಅನ್ನಪದೋಗವೆರಗಾಗಿ ಸುಖದಿ ಬಾಳಲಿ... ।

ಇದು ವೈರಾಗ್ಯದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ! ಇಬ್ಬರೂ ಭಕ್ತರೆ, ಇಬ್ಬರ ಅಲೋಚನಾ ಭಾವನೆಯೂ ಒಂದೇ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ, ರಾಜಮಾನ್ಯ-ಪಂಡಿತಮಾನ್ಯ, ಅಗಿದ್ದ, ಕಂಕಣ ಕಡೆಗೆ ಕೊಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತವಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೇಗೆ ಕಂ-ಕಣ (ಕಣ್ಣಿನ ಪು) ವೀಡಿಸುವ ಸಾವಣಾನ್ಯ ಮಾನ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಗಿ ಬರಲು ಹಾಗೂ ಆ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ತಿರುಳು ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ವಚನಕಾರರ, ಅನಂತರ ಹರಿದಾಸರ ಅಂದೋಲನ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದವೆಂಬುದನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದೇವೆ. ಈ ಎರಡೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ಮರಣವ, ಕುರಿತಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ, ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವಿದ್ಯಾರಣವೇಕೆಗೂ ಐನಾಡಿದಾರೆ. ವಿಶ್ವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಈ ಎರಡು ಅಂದೋಲನಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೊಡುಗೆ ಕುರಿತ ವಿವೇಚನೆಯೂ ನಡೆದಿದೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಾರವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರೆದವರು (ವಚನಧರ್ಮಸಾರ) ಶ್ರೀ ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀ ಅವರು. ಹಾಗೆಯೇ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನ ಕುರಿತಾದ "ಬಸವಣ್ಣ ನವರ ಪ್ರಭಾವ ಮಂದ್ರೆ" ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ವಚನವಾಣ್ಮಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹರಿದಾಸರು, ವಚನಕಾರರನ್ನು ಧರ್ಮಬೋಧಕರು ಎಂದೂ ಹಲವರು ಗುರುತಿಸಿದರೆ, 'ದಾಸರಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳೆ'ಂದೂ ಕನಕದಾಸರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದವರು.....
 ಡಾ. ಜಿ. ಎನ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರು. ಅವರು ಹರಿದಾಸರ ಹಾಗೂ ವಚನಕಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಸಂಪುಟದ ಸ್ಮರಣೀಯೆ,

ಪರಿವಾಸರು ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲ, ಅನುಭೂತಿಗಳು ವಚನಕಾರರ ಹಾಗೆ ಎಂದೂ ಗುರುತಿಸಿವೆ ದಾ. ಬಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ "ದಾಸ-ಶರಣರು ದರ್ಶಿಸಿದ ದಿವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯ" ಒಂದು ಮನೋರಂಜನೆ ಲೇಖನ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನೆಗಳು ದರ್ಶಿಸಿದ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಕುರಿತ ವಿವೇಚನೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಭಗವಂತನ ಶಾಸ್ತ್ರ, ದಿವ್ಯರಹಸ್ಯವಿದೆ. ದಾಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಸಾಕಾರ ಸೌಂದರ್ಯವಾದರೆ (ಸಂಗತೋಪಾಸನೆ) ಶರಣರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸತಕ್ಕದ್ದು ನಿರಾಕಾರದ ಸೌಂದರ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರು ನೀಡಿರುವ ಅವತರಣಿಕೆಗಳೂ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸೂಗಾಗುವೆ (ನಿರಗಣೋಪಾಸನೆ).

ಧರಣ್ಯ-ಶೈಲಿ ಒಗ್ಗಿ ಗವನಿಯಾಗ, ವಚನಗಳಲ್ಲಿ-ಪರಿವಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾದೃಶ್ಯ ಇನ್ನು ಇರುವುದು ಕೆಲವೆಡೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ವಚನಕಾರರು ಮುಖ್ಯವಾದ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುವಲ್ಲಿ ಹಲವು ಉಪಮೆ ಬಳಸಿದರೆ, ದಾಸರು ತೀರ್ತನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ ಅದ ಪಲ್ಲವಿ-ಅನುಪಲ್ಲವಿಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ವ ತಿಳಿಯ ಹೇಳಿ, ಅಂತರ ಉಪಮೆ, ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ನೀಡಬಹುದು

ಗರಿಯಲ್ಲದ ಪುಲು ಮೊದಿಯಿಲ್ಲಾದುವುದೇ ಪವಿಲು ?
 ಕೊಳೆಲ್ಲದ ಕರಿವಳ್ಳಕ್ಕಿಳುವುದೆ ಪಾನೆ...

ಎಂಬಂತೆ ಕವನದಾಸರ ಕೃತಿಯ ಕೆಲವು ಸಾಲು ಉಪಮೆಗೆ ನಿರರ್ತನ :

ಬೆರೆಯದರು ಬೆರೆಯದರು ಎರ ಮಾನವಾ
 ಗರುವವೇತನೊ ನಿನ್ನ ತೆರೆಯುವೋ ? ...
 ಲೀಲದಲ್ಲಿ ಮೃಗನೊ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೌತಮನೊ
 ಕೋಪದಲ್ಲಿ ದುರ್ವಾಸ ಮುದಿಯೊ ನಿಲು ||
 ತವರೊಳಗೆ ವ್ಯಾಸನೊ ಕೃಷ್ಣನೊಲಿ ಬರೋದ್ದನೊ
 ನಿಪ್ಪಾಕಿಯ ಪುಡಿಯೊಳಗೆ ನಾರದನೊ ನಿಲು... ||

ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಯ ಮನೋಧರ್ಮ ದಾಸ-ಶರಣರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಇದೆ. ಪುರಂದರ ದಾಸರ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೂಟಾಟಕಿ ಡಂಠಾಕಾರಗಳ ವಿರೂಪಿನ ಗಮನಾರ್ಹ:

ಉದರ ವೈದ್ಯಾಗ್ಯವರು, ಕಮ್ಮ
 ಕದಮನಾಭನಲಿ ಲೇಕ ಭಸುತಿಯಲ್ಲ || ಪ ||
 ಉದಯಕಾಲದೊಳಿದ್ದು ಗಡಗಡ ಸುರುಗಡ
 ಸದಿಯೊಳು ನೀರವೆಮೆದು ಹಿಕ್ಕಿಲಿ

ಮದ ಮತ್ಸರ ಕ್ರೋಧ ಒಳಗೆ ತುಂಬುತ್ತೊಂದು
ಬದಿಬದ್ಧವೆವರಿಗಾತ್ಮಯಾಜ ಕೋರುವ...

ಹಾಗೆಯೇ 'ಗೊಟ ನಾವುವ ಬಡಿದು, ಧೋತರ ಉಟ್ಟವ ಹರಿಹರನೇ' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೂಡ ಮೂಡಿಸುವಾಗಿದೆ. ಮೇಲಣ ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕೆಲವು ಸಾಲು, ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಹರಿಹರನ ಈ ಸಾಲಿನ ಸಾರ ಅನುಸರಿಸಿದರೊಡುತ್ತದೆ :

ತೊರೆಯ ಮಿವಣ್ಣಗಳಣ, ತೊರೆಯಮಿವ ಸ್ವಾಮಿಗಳಣ
ತೊರೆಯಂಭೋ, ತೊರೆಯಂಭೋ

ಇಹ ತೊರೆಯವ ಹೋಗಿ ತೊರೆಯ ಮಿವದ
ಬರಿಯ ಹೋವದು ಕೂಡಬಸಾಂಗವಾದೊಡ

ಇದರೊಡನೆ ಎರಡು ಪಂಥಗಳೂ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತಿ ಬಿಂಬಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೊದಗಿಸಿವೆ. ಆ ಕಾಲದ ಕ್ರೂರಿಗೆ ಪ್ರತಿರೋಧಕ, ಕಾರಕ ಆಗಿವೆ. ಜಾಗೂ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಸಾರವೂ ಇವುಗಳ ಧ್ಯೇಯ ಎನ್ನಬಹುದು.

ತರಣ ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪುಲನಾತ್ಮಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿರುವವರು ಡಾ. ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು. ಅಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾದ ಉದಾಹರಣೆ ಇದೆ. ಎರಡೂ ವಾಣಿಯ ಅಂದೋಲನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾ ಹೇಳುವುದಿದು : ಮಜನಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ವಚ್ಛದ ಅನುಪದ ಗದ್ಯ ಕವನದಲ್ಲಿ ಭಾವಗೋಚರವೂ ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಆದರೆ, ಅಪ್ಪಾಗಿ ತಾಳ ಲಯಗಳ ಯೋಜನೆ ಇಲ್ಲದ ಹೊಲವಿದ್ದು, ಅಪಾರ ಮಜನ ರಾಶಿಯ ತೆರವಾಯ ತಾಳ, ಲಯ, ಪ್ರಾಸ ಧಂದೋಲವೆವರಿಗೆ ಗಂಗೆಯ ಅಮೂಲ ತರಂಗನೆಯಂತೆ "ಓತಪ್ಪೋತವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದದ್ದು ಹರಿಹರನ ವಾಣಿಯ, ಜಾತಿ ಸೂತಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಜನಕಾರ ಹರಿಹರನ ಅಂದೋಲನದ ದೃಷ್ಟಿ ಒಂದೆ. ಅಪ್ಪ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರಾಣತೆ ಅವನ ಪಟ್ಟಿನಿಂದ ಅಲ್ಲ : ಅವನವನ ಗುಣಕರ್ಮಕ್ಕನುಗುಣ ಸಾರ ಆಗಿ. ಹರಿಹರನರು ಹೊಲೆಯ ಸುಳುದಿಗಳನ್ನೆ ರಚಿಸಿದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವರ ಸುಧಾರಣೆಯ ಮನೋಭಾವದ ಕಳಕಳಿ ಇದೆ. 'ಹೊಲೆಯ ಉಲ ಹೊರಗಿಹನೆ ಕೂಡೊಳಗಿಲ್ಲವೆ' ಎಂದೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಹೊಲೆತನದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೇ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಹೊರಗಣ ಕರ್ಮ ತೊಳೆದರೆ ಕರ್ಮ ಹೋದಿಹೆ ಎಂಬ ಮರ್ಮ ಅರಿಯದ ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದು ಮನವರವನ್ನು ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹರಿಹರನನ್ನು ಜಾತ್ಯತೀತ ಮನವರೋತ್ತಮ ನ್ನು ಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರ ರಚನೆಗೆ ನಿದರ್ಶನ.

"ತರಣದ ಮಜನಗಳನ್ನೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಪುರಂದರವಾಸಾದಿಗಳೂ ಬರೆದ ಮಜನಗಳೇ ಗುಣಾರೋಗಗಳೆಂಬ" ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪುರಾ ಒಪ್ಪಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ

ಅವು ಅಯ್ಯಾ ಕಾಲದವರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಲೋಚನೆಗಳು, ಕವಿತ್ವದಯಾ ಸ್ಪೂರ್ತಿಯಿಂದ ಗಳು. ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಲೋಚಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಉಗಾಘೋಗಗಳಿಗೂ, ವಚನಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಎಂಬಂಥ ಸಾಧ್ಯತ್ಯವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಹರಿಹರ ಕವಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಚನಗಳನ್ನು ತಾಡಂತ್ರಿದ್ವರೇವೋ ಎಂದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ (ಅಂದಂದಿನುಚಿತಕ್ಕೆ ಗೀತವಂಶ ಪಾಡಂಶಂ.) ವಚನಗಳು ತಾಳ ಪ್ರಧಾನವಲ್ಲ. ಉಗಾಘೋಗ, ತಾಳ-ರಾಗ ಪ್ರಧಾನ. ಆದರೆ ವಚನ ಉಗಾಘೋಗ ತಾಡಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉಗಾಘೋಗಗಳು ಮತ್ತು ವಚನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆಳಕು ಬಿಲ್ಲುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಲೇಖನವನ್ನು ಡಾ|| ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. (ಈ ಬಗ್ಗೆ ಆಗಲೇ "ಹರಿದಾಸರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಗಳು" ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯ ದಲ್ಲಿ ಎವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ). ಅದರು ಅನೇಕ ನಿರರ್ಥಕಗಳನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಲೇಖನದ ಬೆಂಬಲಿಗೇ ನೀಡಿದಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಎಲ್ಲವೂ ಬಂಧದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಚನಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ : ಒಂದೆರಡೆಂತೂ ಅದೇ ಮಾದರಿಯ ಕೆಲವು ವಚನಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನದೊಂದಿಗೆ ಪುರಂದರದಾಸರ ಉಗಾಘೋಗ ವೈಂಧವ್ನು ಹೋಲಿಸುತ್ತ (ಉರಿಗಂತೆ ಸೆವೆಗಂತೆ ತರೀರದ ಭಯಂಕಂಶೆ-ಎಂಬ ಉಗಾಘೋಗ), ಎರಡರ ಪರಸ್ಪರ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ, ಹಾಗೂ ಪುರಂದರದಾಸರ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪ್ರಭಾವ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ ಡಾ. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು. ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಒಂದು ಉಗಾಘೋಗ (ಇಂದಿಗಂತೋ ನಾಳಿಗಂತೋ) ಮತ್ತು ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನದೊಂದಿಗೆ (ಇಂತಿಗಂತು ನಾಳಿಗಂತು) ಹೋಲಿಸುತ್ತ ಡಾ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ಈ ವಚನವು ವ್ಯಾಸರಾಯರ ವಚನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿರುವುದು ಇಂಥ ಅನೇಕ ಪ್ರೇರಣೆಗೆ ಇಂಬುಕೊಡುವ ಅಂಶ. ಈ ತರ ನಾನು ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಹರಿದಾಸ ಅಲೋಚನ ತನ್ನ ಹಲವಾರು ಅಲೋಚನೆ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮುಂಚಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ವಚನ ಚಳುವಳಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞ ಆಗಿರಬೇಕೆಂದೆನ್ನಿಸುವುದು. ತಮ್ಮ ಲೇಖನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವ ಡಾ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿಯವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಎಲ್ಲ ಹರಿದಾಸರಿಗಿಂತ ಪುರಂದರದಾಸರ ಮೇಲೆ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರೂ ಬಸವಣ್ಣನವರೂ ಒಂದೇ ಗೊಂಚಲಿನ ಎರಡು ಹೂವುಗಳು : ಭಕ್ತಿವೃಕ್ಷದ ಪಕ್ಕಿ ಪುಲಗಳು" ಎಂಬ ಮಾತು ಗ್ರಾಹ್ಯ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆ ಶತಕದ ನಂತರ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರವರಿಗೂ ಹರಿದಾಸ ವಾಲ್ಮೀಯ, ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಏನೂ ಆಧಾರ ಈವರೆಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಈ 300 ವರ್ಷಗಳ ಅಂತರದ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಉಗಾಘೋಗ ವಚನಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸ್ಪಷ್ಟ, ಪ್ರಭಾವ ಕಂಡಾಗ ವಿಚಾರ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಭಾವ ಒಂದೆ, ದೊಡ್ಡವರ ಚಿಂತೆಯೊಂದೆ ಎಂದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ವಚನ

ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಗ್ರಕ್ಕಾಂತಿ ಹರಿದಾಸ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ, ಕನಕದಾಸರಂಥ ಹರಿದಾಸರ ಮೂಲಕ ಸವನಾಜ ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಭಾವ, ಕ್ರಾಂತಿಯ ಒಂದು ಕಿರಾಂಚ ಚಳು ಪ್ರಸರಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮೊಕೆನ-ಹರಿದಾಸರ ಆಂದೋಲನಗಳ ಕೆಲವು ಮೂಲಪ್ರೇರಣೆ ಒಂದೇ ಎನಿಸಿದಾಗ, ಪದ್ಮಪುರಿಯವರ 'ಅವರ ವರ ಭಾವಕ್ಕೆ ಅವರವರ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಅವರಿವರಿಗೆಲ್ಲ ಗುರು ನಿಷೇಟ್ಟನೆ' ಎಂಬ ಸಾಲು ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮಜನೂರರು ತಮ್ಮ ಧೈಯವನ್ನು ಚಳವಳಿಯ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಮೂಲಕ, ಸಂಘಟಿತರಾಗಿ ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆ, ಹರಿದಾಸರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಂದೋಲನ ನಡೆಸಿದರು. ಹರಿದಾಸರ ಭಕ್ತಿ ಆಂದೋಲನದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಮಾತು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಈ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಸೋಣ : "The richest intellectual and religious life blossomed in a swamp of corruption and of vices. It was an effort not merely to acquire a knowledge of antiquity, in preaching and singing of Keerthanas. This was the dream of new Bhakti Movement."

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಆಳ್ವಾರರು ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹರಿದಾಸರು

ಭಾರತದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯಂತೆಯೇ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲೂ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಚಲಿತ ಆಗಿರುವ ಹಲವು ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಆದದ್ದು ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳು ಎರಡು : ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವ. ಎರಡೂ ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಸಾಧು-ಸಂತರು ಆಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ಭಕ್ತಿ-ಅನುಷ್ಠಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲೂ ಈ ಎರಡು ಧರ್ಮಗಳೂ ಪ್ರಧಾನವಾದವು. ಶೈವ ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಸಾಧುಗಳಿಗೆ ನಾಯನಾರ್ (Nayanars) ಎಂದೂ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಸಾಧುಗಳಿಗೆ ಆಳ್ವಾರ್ (Alvars) ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಳ್ವಾರ್ ಎಂಬುದು ವೈಷ್ಣವ ಸಂತರಿಗೆ ಅಥವಾ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಯನಾರ್ ಎಂದರೆ ನಾಯಕರು ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಿದೆ (ಆಲ್-ಎಂದರೆ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಮಂಳುಗಿ ದವರು. ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಳುಗಿದವರು)-ಎಂದು ತಮಿಳು ಕನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥ. ಆಳ್ವಾರ್ ಎಂದರೆ, ಭಗವಂತನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುವವರು ಎಂದರ್ಥ. ಆಳ್ವಾರರು ಹಾಗೂ ನಾಯನಾರರಿಬ್ಬರೂ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಲ್ಲ. ಅವರು ಪ್ರಥಮತಃ ಜ್ಞಾನಿಗಳು. ಆಳ್ವಾರರು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ಸ್ಮರಣವದಲ್ಲಿ ಪರಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡು ದಿವ್ಯಾನುಭವ ಪಡೆದವರು. ನಾಯನಾರ್‌ರು ಶಿವನೇ ತಮ್ಮ ಪರಮೈವ ನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದವರು. ಇಬ್ಬರ ಭಕ್ತಿ ಗೀತೆಗಳನ್ನು 'ಪಾಪುರ'ಗಳೆಂದೂ 'ತೇವಾರ'ಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

೧೦ನೇ ಶತಮಾನದ ರಾಮಾನುಜರು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ ತತ್ವ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ. — ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನ. ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅಥವಾ ದೇವರಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತಿ ಭಾವವೇ ಈ ತತ್ವದ

ತಿರಳು, ಕ್ರಿಯೈಷ್ಯವ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ರಾಮಾನುಜರು ಅನುಸರಿಸಿದ ಭಕ್ತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗುರು ಪರಂಪರೆ : ಒಂದು ಆಳ್ವಾರರದ್ದು, ಇನ್ನೊಂದು ಆಚಾರ್ಯ ಪರಂಪರೆ. ಆಳ್ವಾರರು ಮೊದಲ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿದರೆ, ನಾಥ ಮಂನಿಗಳು, ಯಮನುಜಾಚಾರ್ಯರು-(ಅಳವಂದಾರ್ ಎಂದೂ ಇವರಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು) ಹಾಗೂ ಆಚಾರ್ಯ ರಾಮಾನುಜರು ಆಚಾರ್ಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರುವವರು. ಆಳ್ವಾರರು (ಅಥವಾ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ವೈಷ್ಣವ ಸಂತರು) ಕೆಲವು ಅನುಭವಿಸಿದ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತತ್ತ್ವ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ರೂಢಮೂಲಗಳೂ ಅದನ್ನು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದವರು ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು. ಆಳ್ವಾರರ ಹಾಗೂ ಹರಿಹರನ ವಂದನೆ ಸಾಲು ಭಕ್ತಿವ್ರತಾರ, ಹರಿಹಾರಮ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಕುರಿತ ವಿವೇಚನೆ, ಇಲ್ಲಿನ ಕಾದ್ಯೇಶ.

ಆಳ್ವಾರ್ ವಂಶೋದಯರು ಹಾಡಿದ ಮಧುರವಾದ ಗೀತೆಗಳು ಭಕ್ತಿಸೂಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಶಾಶ್ವತ ಕೊಡುಗೆ. ಅವುಗಳನ್ನು 'ನಾರಾಯಣ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಮ್' 'ದ್ರಾವಿಡ ಪೇದ', ಎಂದೆಲ್ಲ ಕರೆದ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಭಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ಹೆಚ್ಚು ನವರಿಪೂರ್ಣ ನಾದ ಭಗವಂತನ ಒಂದು ಅನುಭವ ವಿಶೇಷ : ಆ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ನುಳುಗಿ ಅದರಿಂದಲೂ ಅನಂದಾನುಭವ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಸಾಲಿನ ಭಕ್ತಿ ಗೀತೆಗಳು. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇಂದೂ ಇವು ಒಂದು ಜನಪ್ರಿಯ : ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ನುಡಿಗಿ (ತಮಿಳಿಗೆ) ಸಂಸ್ಕೃತದಷ್ಟೆ ಗೌರವ ಸಂದಿತು. ಹರಿ ಹರನು, ಪಾಟೀಕಾರರು ಕೈಗೊಂಡ ಜನಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೮-೯ ಶತಕಗಳಲ್ಲಿಯೇ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಟ್ಟಿರುವ ಆಳ್ವಾರರು ನೆರವೇರಿ ಸಿದ್ದರು-ಹಾಡಿದ ನುಡಿಗಿ ಮಾನ್ಯತೆಯೊದಗಿಸಿದರು. ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ತತ್ತ್ವದ ದೃಷ್ಟಿ ಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದಿರುವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ವಿವೇಚನೆ, ಹರಿಭಕ್ತಿ ಧಾರಮ್ಮ, 'ನಾರಾಯಣನೆ ನಮಸ್ಕೇ ಪರಂತರವಾಸಿ' (ನಾರಾಯಣನೊಟ್ಟನೆ ನಮಗೆ ಹರಿದೈವ, ಹರವನ್ನು ತರುವವನು) ಅನಾದಿ, ಪುಣ್ಯಸ್ಥರೂಪಿ, ಎಂಬ ಏಕೋದೇವ ಉಪಾಸನೆ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹರಿನಾಲ್ಮನೆ ಶತಮಾನದಿಂದಂದಾಯಿ ಬಂದ ಹರಿಹರನ 'ಭಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪ' (ವಂಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಹರಿಸಮೋತ್ಸವಾತ್ಮ್ಯ)ಕ್ಕೆ ಹೆಗೆ ಹೋದೇತ್ಸವೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡರಿಸುವುದೇ ಈ ಸಾಲುಗಳ ಕಾದ್ಯೇಶ. ಪುರಂದರರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ನಡೆದ ತಮಿಳಿನ ಆಂದೋಲನ ಹೆಗೆ ಹರಿಹರನಿಗೆ ಅದರ್ಶವಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಕೂಡ ಮಂಗಳಾಬಹುದು.

ಆಳ್ವಾರರ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ವೈಷ್ಣವ ಸಂತರಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ ಆಳ್ವಾರರು ಅನುಭಾವಿ ಸಂತರು, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ಮರೆಮಂಥ ಸಾತ್ವಿಕ ಬೀವಿ

ಗಳು. ಆಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನಾರ್ಥವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕಾಗಿ-ಜನತೆಯ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಧಾರೆ ಎರೆವಾರ್ಥವರು. ಆಚಾರ್ಯರ ದಿವ್ಯ ಅನುಭವದ ಸೋಗಿನನ್ನು ರಾಜತೆಗೆ ಉಣ್ಣುಡಿಸಿದವರು ಆಚಾರ್ಯರಾದರು. ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ತತ್ವದಿಂದ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ-ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. 'ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಪರದೈವವಿಲ್ಲ' ಎಂದೂ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ರಾಮಾನುಜರಿಗೆ ದೇವತೆ ಕೊಡುಗೆ ಶೈವ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾದ ಬೋಳ, ವೇಶ ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಸಿದ್ದು. ತಮಿಳುನಾಡು ತೋರದ ಆಚಾರ್ಯರು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೊಯ್ಸಳರಸರು ಬಿಟ್ಟದೇವನಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಂತರು. ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ವೈಷ್ಣವನನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು, ಇದು ಅವರ ಸಾಧನೆ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪ್ರಭಾವ.

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರಿಂದ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂಬುದು ಕೆಲವರ ಪ್ರೇಳಿಕೆ. ಇದು ಪೂರಾ ಸಮಂಜಸವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆಚಾರ್ಯರ ಕಾಲ (ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೩೦೦೦-೪೦೦೦ ವರ್ಷ ಓದಿನವರೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು) ಕ್ಯಾಲೆರಿ-ಆಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೭-೯ರ ತತಮಾನಕ್ಕೆ ತುಂಬ ಮೊದಲೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮ, ವಾಸು ದೇವನ (ಕೃಷ್ಣನ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು) ಉಪಾಸನೆಯೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಉಗಮ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿತರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ನಿದಿದಾದ ಪಾದಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಅಲ್ಲಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಬೇವನ-ದಿವ್ಯ ಸಾರಸ್ವತ ಸಂಶಕ್ತಿಯಿಂದ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಇನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಸ್ವರೂಪ ಎತ್ತರೂ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿತ್ತರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು- ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮದ, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ದರ್ಶನದ ಪ್ರವರ್ತಕರು ಎನ್ನಬೇಕು, ಹಾಗೂ ಅವರ ಭಕ್ತನುಭವ ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜರ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಕ್ಕೆ ತಳವಡಿಯಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು.

ಆಚಾರ್ಯರು ಹನ್ನೆರಡು ಜನ. ಪೂಯಗೈ, ಪೂದತ್ತ, ವೇಯರ್, ತಿರುಮಳಕ್ಕೆ, ನಮ್ಮಳ್ಳಾರ್, ಮಧುರಕವಿ, ಕುಲಕೇವರ, ಪರಿಯಾಳ್ವಾರ್, ಅಂಡಾಳ್ (ಗೋದಾ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು), ತೊಂದರವಿಷ್ಟೊಡಿ (ಭಕ್ತಾಂಭಿರೇಣು), ತಿರುಪಾಣೆ, ತಿರುಪಂಗೈ-ಹೀಗೆ, ಒಟ್ಟಾರೆ, ಇವರೆಲ್ಲರ ಕಾಲಾವಧಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೭೦೯ ರಿಂದ ೮೪೦ ರವರೆಗೆ ಅಂದರೆ ೭-೯ರ ತತಮಾನದಲ್ಲಿವರೆಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಚಾರ್ಯರು ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು. ಇವರ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಪಾಂಡಿರಾತ್ಮ ಮತವೆಂದೂ, ವಿಕಾಂಕಿತ ಮತವೆಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು

ಸೂರಸುತ್ತುವಾಗದ ಸ್ವಾತ್ಮಕ ಕುಂಟುಲವಿತ್ |
ವಿಕಾಂಕಿತ ಸ್ವಸ್ವಯತ್ವ ಪಾಂಡಿರಾತ್ಮಿಕ ಇತ್ಯುತಿ |

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕ, ಪಾಂಡಿರಾತ್ಮಾಗಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ-ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾಗವತ ಧರ್ಮ, ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸುವ ಧರ್ಮ. ಎಂದಿನಿಂದ ಭಗವಂತನ ವಿವೇಚನೆ ಅವನನ್ನರಿಯುವ ಹವಣು ಪಡೆಯಲು ಆರಂಭ ಆಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು. ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನ ಎಂಬ ವಾದವೇನಾದರೂ, ದೇವತೆಗಳೇನೇ ಎಂಬುದರ ಪರಿತ್ಯಾಗ, ಭಕ್ತಿ-ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಪಾರವ್ಯ, ಭಗವಂತ ಪ್ರೋವನಾಪ್ತರಿತಾತ್ಮನಾಳು, ಯಾವುದೇ ಜಾತಿ ಕುಲ ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣು ಭೇದವಿರದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಲಿದವೆಂಬ ಸುಖಿಕೆ-ಇವೇ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ತತ್ವಗಳು. ಅಲ್ಪಾರ್ ವಚನನೀಯರು ದೋಷಿಸಿದ್ದು ಇದೇ ಭಾಗವತ ಮತದ ಸರ್ವಸಮಾನತ್ವ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ :

ಸರ್ವೇ ಸಮಾನಾತ್ಮತ್ವಾರೋ ಗೋತ್ರಪ್ರವರ ಪರ್ವತಾ
 ಉತ್ಸರ್ವೋ ನಾಪಕರ್ವಾತ್ಮ ಜಾತಿತತ್ತ್ವೇನು ಸಮ್ಯಕ್
 ಭೇದೇನು ನಿತ್ಯವಾತ್ಮದೋ ದ್ವಾದವಾತ್ಮರ ಪಂಚನಾ |
 ಮೋಕ್ಷೈಕ ನಿತ್ಯಯಾತ್ಮೈನ ಸೂತನಾ ಪೌಟ ಪರ್ವತಾ ||

ಇಲ್ಲವು ಪರ್ವತವರೂ ಸಮಾನರು. ಗೋತ್ರ, ಪ್ರವರ, ಪೇಶು-ಕೀಳು ಜಾತಿ ಎಂಬ ಭೇದಭಾವವಿಲ್ಲ. ಮೋಕ್ಷವೊಂದೇ ಇವರ ಫಲವೇಶ್ಚೆ. "ಓ ಸಮೋ ಭಗವತೇ ವಾಸುದೇವಾಯ" ಎಂಬ ದ್ವಾದವಾತ್ಮರ ಪಂಚತ್ರದ ಚಿಂತನೆಯೇ ಸದಾ ಇವರಿಗೆ. ಯಾವುದೇ ಅತೌಚ ಸೂತಕಗಳ ನೋಂಕು ಇವರಿಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಪಾರರೊಬ್ಬರು ದೇವಲಯಗಳ ಸಿದ ಶ್ಲೋಕದ ಭಾವನೆಯನ್ನೇ 'ಕುಲಂತರಂವಾ' ಶೆಲ್ವಂ ತಂದಿದಂವಾ' ಎಂದು ಹೇಳು ತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಭಗವದ್ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕುಲವಿಲ್ಲದವನಾಗಿ ಕುಲವನ್ನೂ ಸಿದಿಯಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಸಿದಿಯನ್ನೂ ತಂದು ಕೊಡುತ್ತದೆಯೆಂದರ್ಥ. ಆಚಾರ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ನಿಗೆ ವಜಾಂತ ದೇಶಿಕರಿಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು 'ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸುಖದಿಂದಿರಬಹು ದಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದಾಗ ದೇಶಿಕರು ಉತ್ತರವಾಗಿ 'ವೈದ್ಯಾಗ್ಯ ಪಂಚಕ'ವೆಂಬ ಪದ್ಯ ಪಂಚಕವನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಒಂದು ಅರ್ಥದಂತೆ, "ನನಗೆ ತಾಂತನುತ್ಪಾಕು ದಿರ ನಿಧಿಯೊಂದಿದೆ. ಕುಟಿ ಪರದರಾಜಸ್ವಾಮಿಯೇ ಆ ಅಶ್ವಯನಿಧಿ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ನಿಧಿಯೇ ಆಗತಾವೇಕೆ" ಎಂದು. ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಮೊದಲಸ್ಥಾನ, ಜಾತಿ ಕುಲಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ತಿರುಪಾಳ ಅಲ್ಪಾರರೇಬುವರ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಅಂತ್ಯಕರು. ಕಾವೇರಿ ತದಿಯೇ ತೀರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗದ ಶ್ರೀರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಾಲಯದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸಲು ಕಾಣಿಕೊಂಡು ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಪರಮ ನಿಷ್ಠು ಭಕ್ತ. ಪ್ರತಿದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎದ್ದು ಕಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ, ಶ್ರೀ ರಂಗನಾಥ ನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಒಂದು ದಿನ ಶ್ರೀರಂಗನಾಥನ ಕೈಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿರತ ರಾಗಿದ್ದ ಶೋಕಸಾರಂಗ ಮುನಿಗಳೇಬುವರು ದೇವರ ತಿರುಮಟ್ಟನಕ್ಕಿಯು (ಅಭಿನೇಕ)

ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ನೀರು ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಾನಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ತಿರುಪಾಣಿ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಧ್ಯಾನಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ. ಆಗ್ಗೆ ಅಂತ್ಯಜ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಾಗಲೇ 'ಬರುತ್ತಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು. ಮೇಲುವರ್ಗವರ ಮೇಲೆ ಇವನ ವೆರಳೊ ಕಾಣೆಯೆಂತಿಲ್ಲ. ಲೋಕಸಾರಂಗರ ಪಕ್ಕದ್ದ ಅರ್ಚಕರು ತಿರುಪಾಣಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ದೂರದಿಂದಲೆ ದಾರಿಯೆಡಲು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕಿರಾಚಿದರು. ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನಯ ನಾದ ತಿರುಪಾಣಿಗೆ ಈ ಕೂಗು ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ಉನ್ನತ ಕುಲದವನೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ ಲೋಕಸಾರಂಗರಿಗಿನ್ನೂ ಇತ್ತು. ದೂರದಿಂದಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿದವನ್ನು ಬೀಸಿ ತಿರುಪಾಣಿಗೆ ಸಿದರು. ಅವನ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲು ಬಡಿದು, ರಕ್ತ ಸುರಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಧ್ಯಾನ ತಿಳಿದು ಆತ ಕೆತ್ತಿರಿದ. ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಅರ್ಚಕರನ್ನು ಕಂಡು, ಅಪಖಾರವಾಯ್ತೆಂದು ಕ್ಷಮೆ ಕೋರಿ, ಓದಿ ಸರಿವ. ಲೋಕಸಾರಂಗರಿಗೂ ಮಹಸ್ಸಿಗೆ ಓದು ಬೇವವನ್ನು ನೋಯಿಸಿದನೆಂಬ ನೋವು. ಹಾಗೇ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ನಡೆದರು. ಅಂದು ಸ್ತ್ರೀರಂಗ ಪಾಠನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಸನ್ನತ ಅವರಿಗೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ತಿರುಪಾಣಿಯ ಪಾಠನ್ನು ಅವರು ಕೇಳಿದ್ದರು. ಭಕ್ತನೆಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಪಾತಿಯ ಕಟ್ಟು ಬಿಡಿ ? ಅಂಥ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರುವ ಅಪಾರ ಎಂಥದು ! ಇದೇ ಲೋಕಸಾರಂಗರ ತುಮುಲು, ಚೆದವರಿಗೆ. ಅಂದಿನ ರಾತ್ರಿಯ ಅವರಿಗೆ ಓದು ಕನಕಾಯಿತು. ಸ್ತ್ರೀರಂಗನಾಥನ ಬಂದು "ತಿರುಪಾಣಿ ನನ್ನ ಅಂತರಂಗ ಭಕ್ತ, ನೀನು ಅವನಿಗೆ ನೋವುಂಟು ಮಾಡಿದ್ದು, ನನಗೆ ಮಾಡಿದೆಯೆಂದೆ ರಕ್ತ, ಅದು ನೀನಿಗೆ ಗೊತ್ತು ? ಅವನನ್ನು ಕಿಳಿಸುಕುಲದವನು, ಅಂತ್ಯಜನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಬೇಡ. ನನ್ನ ದಾಸಭಾತ. ನೀನು ಅವನನ್ನು ಕಂಡು, ನಿನ್ನ ಹೆಗಲಿನ ಮೇಲೆ ಅವನನ್ನು ಹೊತ್ತು ತುಡು ನನ್ನ ಸನ್ನಿಧಿಯ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸು. ಇದು ಬಹಿರಂಗವಾಗೇ ನಡೆಯ ಬೇಕು, ತಿಳಿಯಿತೆ ? ಇದೇ ನೀನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆತ್ತಿ" ಎಂದು ಕೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಬೆಳಿಗ್ಗೆತ್ತಲೆ ಝಗ್ಗ ನೆಡ್ದು ಲೋಕಸಾರಂಗರು ತಿರುಪಾಣಿಯಿದ್ದೆಡೆಗೆ ಓಡಿದರು. ಎಂದಿನಂತೆ ತಿರುಪಾಣಿ ಆರಗಿಣ್ಣು ಮಂಚ್ಚಿ ಪಾಡುತ್ತು, ನಿಂತಿದ್ದ ದಿವಾಕರವಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಮಾಪ್ಪಾ ರಾಯಣನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ, ಲೋಕಸಾರಂಗರು ಮೆಲ್ಲನೆ ತಿರುಪಾಣಿಯನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು. ತಾವು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗೆ ಕ್ಷಮೆಯೊಪ್ಪಿಸಿದರು. ತಿರುಪಾಣಿ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕೂಗಿದ "ಇದೇನು ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ಮಂಚ್ಚಿತ್ತಿದ್ದೀರಲ್ಲ ? ನಾನು ಪಂಚಮ ಸ್ವಾಮಿ, ಮಂಚ್ಚಿಬಾರದಂ ನೀವು ನಮ್ಮನ್ನು" ಲೋಕಸಾರಂಗ ನಿರ್ಮಲ ಸುಗಂಧಕ್ಕೆ, "ಅಲ್ಲವೆ ಅಲ್ಲ, ನನ್ನ ಸ್ವಾಮಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಕರೆತರಲು ಅಪ್ಪಣೆ ವಿನೂದಿಸಾನೆ" ಎಂದವರೆ ತಿರುಪಾಣಿಯ ಯಾವ ಮೂರ್ತಿಗೂ ಕಾಯದೆ, ಅವನನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ಸವದಿಂದಲೇ ಸ್ತ್ರೀರಂಗದ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕರೆ ತಂದರು. ದೇವಾಲಯದ ಹೊರದಲಯ ದಾಟಿ, ರಂಗಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ತಿರುಪಾಣಿಯ ವರನ್ನು ಕೊಡರು. ಅಂದಿನ ತನಕವೂ ಸ್ವಾಮಿಯು ದಿವ್ಯ ಮಂಗಳನಿಗ್ರಹತನುವನ್ನು

ಕಂಡಿರದ ತಿರುಪಾನ ಭಕ್ತಿ ಪರವಶತೆಯಿಂದ ಮೈಮಲೆದು ಹಾಡಿದ. ಅದೇ 'ಅಮಲ ನಾಡಿ ಪಿರಾಪಾ' ಎಂಬ ದಿವ್ಯ ಪುರುಂದರ ಸಾಲಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹಾಡಿದರು. 'ರಂಗಭಾವು, ನಿನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಾದಕಮಲ ಒಂದು ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿನೊಳಹೊಕ್ಕಿವಲ್ಲವೆ ?' ಎಂದು ಕಣ್ಣೀರೈರೆದರು. ಇದು ಹರಿಜನರಿಗೆ ದೇವಾಲಯ ಪುನಃಕವೊದಗಿ ಒಂದ ಸಂದರ್ಭ. ಅಂದು ನಡೆದ ಘಟನೆ ಇಂದೂ ಆಗಬಾರದೆ ? ಎಂದರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಾದ ನಂತರ (೧೫ನೆ ಕ್ರಿ. ಶ.) ರಾಮಾನಂದರು, 'ವೈರವುಂಡಿ' ಉತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೇಲು ಕೋಟೆಯ ಶ್ರೀ ಚೆಲುವನಾರಾಯಣನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹರಿಜನರನ್ನು ಒಂದು ದಿನ ಬರಲು ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದುದೂ ಒಂದು ಭಕ್ತಿಯ ಕ್ರಾಂತಿ, ಅಂದೋಲನವೆ.

ಅಲ್ಲಾರರು ಅವಶರಿಸಿದ ಸ್ಥಳಗಳ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನದೀ ತೀರ ಪ್ರದೇಶಗಳೆ ತಾಮ್ರಪರ್ಣಿ, ವೈಗೈ (ಕೃತಮಾಲಾ), ವಯ್ಯಾವೀ (ಪಾಲಾರ್), ಕಾವೇರಿ, ಹೀಗಿ- ಕಾವೇರಿ ಮುಂತಾದ ಜೀವ ನದಿಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಜನರ ಕೆನು ಮನ ಕೆಂಪಾಗಿಸಿದಂತೆ ಅಲ್ಲಾರರ ಭಕ್ತಿ ನದಿಯ ಹೊಸಲು ಜನತೆಯ ಹೃದಯಗಳನ್ನೂ ತಂಪು ಮಾಡಿ, ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಯಾಗಿಸಿತು.

ಅಲ್ಲಾರರುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ಕುಲಶೇಖರಾಲ್ಲಾರ್, ಅದೇ ವಸದಿನ ಗ್ರಾಮ, ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಜರು. ಒಬ್ಬಳೆ ಹೆಣ್ಣು ಗೋದಾದೇವಿ ಅಂಡಾಳ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ೧೫ನೆ ಶತಮಾನದ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಶೈಲದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನನ್ನು ವರಿಸಿದರೆ, ಅದಕ್ಕೂ ತುಂಬ ಮುಂಚೆಯೆ ಬಂದ ಅಂಡಾಳ್, ಶ್ರೀರಂಗದ ರಂಗನಾರ್ಥನಕ್ಕೆ ಪರಿಸದಳು. ಹಾಗೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಗೊಂಡಳೆಂದು ಪ್ರತೀತ. ತಿರುಪಾನೆ, ಅಂತ್ಯಜ, ಅದರೆ ಪರಮಭಕ್ತಿ, ತಿರುವಂಗೆ ಕಳ್ಳರ ಪಂಗಡದವನು. ತಿರುಮಳಕ್ಕೆ ಅವರ ವಿವರ ತಿಳಿಯದು. ಉಳಿದವರಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ದರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವೆಂದರೆ, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ. ಭಕ್ತಿಯ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹಾದಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗುವ ಹಕ್ಕೆಯು ಎಂಬ ಭಾಗವತ ತತ್ವ ಅಲ್ಲಾರರದು. ಅದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ನಡೆನುಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಧರಪಡಿಸಿದರು.

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಅಲ್ಲಾರರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಯೆ ತಮ್ಮ ಇತರ ಬದುಕಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟ ದೈವನಾದ ವಿಷ್ಣು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಅನುಭವ ಪಡೆದು ಭಕ್ತರು. ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ "ಅವ್ಯಥಾತರಣಂ ನಾಸ್ತಿ..." ಎಂದು ಶರಣಾಗತರಾಗುವುದೇ ಏಕೈಕ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಅಚಲವಾಗಿ ನಂಬಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರು. ಇವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವ ಮಂತ್ರಗಿಂತ ಇಹದಲ್ಲಿ ಗೈಯುವ ಶರಣಾಗತಿ ಮಂತ್ರಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದು.

ಆಳ್ವಾರರು ಭಕ್ತ ಕವಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಅವರು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಮತ್ತುಯು ದೇವರನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಕಾರ ಅಥವಾ ನಿರಾಕಾರನೂ ಆಗಬಹುದೆಂದದ್ದು ಅವರ ಪಂಚತೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಭಗವಂತನ ರೂಪ ಇವು.

1. ಪರವಾಸುದೇವ (ವೈಕುಂಠ)
2. ವ್ಯಾಪ ರೂಪಿ (ಪಾಲ್ಕುಣಿ)
3. ರಾಮಕೃಷ್ಣರ ವೈಭವ
4. ಯೋಗಿಗಳ ಜೈದಯದಲ್ಲೆ ಅರ್ಚಾರೂಪಿ
5. ದೇವಸ್ವಾತಗಳಲ್ಲಿ (ಅರ್ಚಾರೂಪ)

ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಕರೂಪಗಳು. ಭಕ್ತಿಯ ಪರಾಣವ್ಯಯದಲ್ಲಿಯೆ ಆಳ್ವಾರರಿಗೆ ಪರವಾಸುದೇವ, ದೇವಾಲಯದ ಅರ್ಚಾವಿಗ್ರಹ ಸ್ವರೂಪ, ಎರಡೂ ಸತ್ಕವೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಅವರು ಇಷ್ಟರೂಪನಾದ ಅಪ್ರಮೋದನನು ಕಾಣಬಲ್ಲರು. ಪರವಾಸುದೇವ ರೂಪವನ್ನು ನಿತ್ಯ ವಿಭೂತಿಯೆಂದೂ ಅರ್ಚಾವಿಗ್ರಹ ರೂಪವನ್ನು ರೀಲಾವಿಭೂತಿ ಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆಳ್ವಾರರ ಜೈವಭಕ್ತಿ-ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಗೊಂಡ ದಿವ್ಯ ದರ್ಶನವೆ ಎನು ಕೇವಲ ಬೌದ್ಧಿಕವಾದದ್ದೇನಲ್ಲ. ದೇವರನ್ನು ಮಾತಾಡಿ ಕುಣಿದವರು ಪರಿದಾಸರು. "ಅಪರೋಕ್ಷೀಕೃತ ಕ್ರೀಡಾ" ಎಂಬ ಪದೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಿಗಳು ಎನ್ನುತ್ತೀವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಆಳ್ವಾರರೂ ಕೂಡ. ದೇವರಲ್ಲಿ ಅವರು, ಅವರಲ್ಲಿ ಅವನ ನಿತ್ಯವೆಂಗಳ ಸ್ವರೂಪ. ಆಳ್ವಾರರ ಪರದೈವ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ. ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮ, ಸಮಸ್ತ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಕ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ. ತಮ್ಮ ನಾಲಾಯಿರ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಪಂಧದ ಸಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅರ್ಚಾವತಾರವನ್ನು ಆಳ್ವಾರರಾಗೆಲ್ಲರೂ ಮನದಳಿಯ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ರುವ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕು, ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮರಹಸ್ಯ ಎಲ್ಲವೂ ನಾಲಾಯಿರ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಪಂಧದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು "ದ್ವಾವಿಡ ವೇದ", "ತಿರುವಾಯಿ ಮೊಳಿ" (ಸಿರಿವಾಯಿ ನುಡಿ) ಎಂದೇ ಕರೆದು ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿವಾಸರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳು ಬೆರೆತವೆ, ಆಳ್ವಾರರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅನೇಕ ಪವಾಡ ಸೇರಿವೆ. ಆದರೆ ಒಂದು, ಜನಸಾವಜ್ಞರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಳ್ವಾರರು ಗೆದ್ದರು. ಆಳ್ವಾರರ ಜೀವನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಬಿಡಿ ಪಾಟಿಯ ನಿರೂಪದ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆಡೆ ಗೊಟ್ಟಾತೆಂಬ ಭೀತಿಯಿಂದ ಕೈಬಿಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಹನ್ನೆರಡು ಜನ ಆಳ್ವಾರರ ಪಂಥ ಭಕ್ತಿಪಂಥ. ಅವರು ಹಾಡಿದ್ದು ಭಕ್ತರಸಪೂರಿತ ಹಾಡುಗಳನ್ನು. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವಾದ ವೆಣ್ಣಾ, ದಂತ್ಯ, ಛಂದೋರಚನ ಕ್ರೀಮೈಷ್ಣವರು ನಿತ್ಯ ಪೂಜಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ "ತಿರವೈ-ಝಂಡಂ" (ವರಿಯಾಳ್ವಾರ್) ಎಂಬುವ ಭಕ್ತರ ರಚನೆ. ದೇವರು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ

ವಾದಾಗ ಅವನಿಗೆಲ್ಲಾದರೂ ವ್ಯತ್ಯಯದಾತು, ಅವನ ದಿವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬಂದಾತು ಎಂಬ ವಚನವು ಸಹಜ ಪದರಿಕೆಯಿಂದ ಮಂಗಳಾತಾನನ ಕೋರಿ ಹಾಡಿದ ಪರಾಕು ಪದಗಳಿಲ್ಲ.) ಇದನ್ನು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಹಾಡಿದ ಪರಿವಾಸಲ್ಪಾರರನ್ನು ವೈಗಲ್ಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯ : ಅಪ್ಪೇ ಕವಿಪ್ರವಯವು ಉಳ್ಳ ಭಾವುಕರು. ಇದೇ ಅಲ್ಪಾರರ ಮತ್ತೊಂದು ಪದ್ಯವೂಲೆ "ತಿರುಮೋಲಿ" ಎಂಬುದು. ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಾವು ಯಶೋದೆಯಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲಲೀಲೆಯ ವಿವಿಧ ವಿಸೋದಲಹರಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವರು, ಮನುಷ್ಯನ ಮಾತು, ಮನಸ್ಸು ಯೂವುರಕ್ಕೂ ನಿಲುಕೆದವನಾದರೂ ಭಕ್ತನ ಅರ್ತಭಾವ, ಭಕ್ತಿ, ಮಧುರ ಭಾವಕ್ಕೆ ಮನಸೋತು ಕಟ್ಟು ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಸೌಶೀಲ್ಯ, ಸೌಭಾಗ್ಯದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಭಕ್ತರೊಡನೆ ಪರಿಯಂತ್ರಾಪಿ. ಭಗವಂತನ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರು ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಪಾರರಲ್ಲಿ ಕುಲಶೇಖರರು, ತಿರುವಾಂಕೂರಿನ ರಾಜರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರೂ, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಚಿಂತನೆ, ಭಕ್ತಿ ಮರ್ಗಾದ ಅನುಸರಣೆ, ಅಯದೇವ ಕವಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾವ್ಯ ಆದ "ಗೀತ ಗೋವಿಂದ"ದಂತೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭಕ್ತಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕುಲಶೇಖರರ "ಮುಕುಂದ ಮೂಲೆ", ಇದು ಸ್ತ್ರೀವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ಮೂಲೆ ಅಲ್ಲ. ಭಕ್ತರಿಗೆ-ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಓಂದು ಅಪೂರ್ವ ಕೊಡುಗೆ. ಅಪ್ಪೇ ಭಗವದಮುಖವದ ಆನಂದ, ಇದರ "ಪರಮಮೂಲೆ-ತಿರುಮೋಲಿ" ಎಂಬ 200 ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾದದ್ದು.

ಕವಿಪ್ರವಯವುಳ್ಳ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಭಕ್ತರು, ಕೋದರಡಿವೈದಿಯಾಲ್ಪಾರ್. "ತೋಡ" ಎಂದರೆ 'ಭಕ್ತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅರ್ಥ. ಅವರ "ಅಡಿಚ್ಚೊಡಿ" ಅಂದರೆ "ಪಾದಧೂಲಿ" "ಭಕ್ತಾಂಘ್ರೀಣು" ಎಂದು ಸಂವ್ಯಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಇವರಿಗೆ. ತಾವು ಭಕ್ತರ ಪಾದದ ಪುದಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ವಿನಯ. ಇವರ ಪದ್ಯಗಳು, ತಿರುವಾಲ್ಪೈ, ತಿರುವೈಲ್ಕಿಯೆಳುಚ್ಚು, ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳಾದ ಮೂರ್ತಿಯವರು ಹೇಳುವಂತೆ, "ಕೀವಲ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದೇ ಬಗಿದರೂ ಈ ಕೃತಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕವಿತೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಇದರ ಮೋಟ ಕವಿಯದು, ಇದರ ಮಾತು ಕವಿಯದು, ಇದರ ಕಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಾವ್ಯದ್ದು."*

ತಿರುವಾಂಕೆಯ 'ಅವಲನಾಡಿ ತಿರಾನ್' ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲೆ ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೮-೯ರ ತತಕ) ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಂದೆದವನಾದೊಪ್ಪಿದ್ದು ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತ ಭಗವಂತರ ಅನ್ಯಾದ್ಯತ ಸಂಬಂಧ ಹಾಗೂ ದೇವರು ಈ ಮನುಷ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಕಟ್ಟು-ಕಟ್ಟುಳೆ ನಿೂರಿದವನೆಂದೂ ಕೋರ್ದಿಡುವ ಭಾವನೆ, ತಿರುವಾಂಕೆಯವರ ಕಾವ್ಯದ ಆನೇಕ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒದಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. (ಇಂದೂ ಸಂಧಾರಿತ ಯಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ, ಆಗಿವೆತ್ತಿದಿದ್ದರೂ.) ತಿರು ಮಂಗೈ ಅಲ್ಪಾರ್, ಕೆಳಕನ ಸಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದಸಾವೈನಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾದ ಕಾವಿಯ ಯರ ಬೇಬದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಿದ್ಯು, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಾರ್ ಕೈವಾಂಕೆರಂತೆ ಬರುವಾಗ

ಅವರನ್ನೇ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೆಂದೂ, ಅವಂತರ ಸುಲಿಗೆಯ ಗುಟನ್ನು ಎತ್ತಲು ಭಾವನೆಯಿಲ್ಲವಾಗಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನ ಅಪನಿಗೆ ಅಷ್ಟಾರ್ಥೋಮಂತ್ರ ಓದಬೇಕೆಂದಾಯಿತಾಯಿತು. ಅದರ ನೆರವು ಪಡೆದು ಗುಟನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದೂ ಪ್ರತೀತಿ. ಗುಟನ್ನೆತ್ತಲು ನೋಡಿದಾಗ, ತಿರುವಂಗೈಗೆ ದೇವರ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಅವನ ಹೃದಯ, ಭಕ್ತ ಹೃದಯವಾಯಿತು. ಭಗವಂತನ ಪ್ರೀತಿ, ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಸಮನಾದದ್ದು ಇನ್ನಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡ. ಪೆರಿಯ ತಿರುಮೋಳಿ, ತಿರುಕ್ಕುರುನ್ನಿಂಜಲ ಗಮ್, ತಿರುವೆಂಕಂಡಾಂಡಗಮ್, ತಿರುವುಳಕ್ಕುಟ್ಟಿರುಕ್ಕೈ, ತಿರಿಯತಿರುವೆಂಡಲ್, ಪೆರಿಯ ತಿರುವೆಂಡಲ್ ಎಂಬುವು ಈ ಆಳ್ವಾರರ ಪ್ರಬಂಧಗಳು.

ಆಳ್ವಾರರಲ್ಲಿ ಗುರುಭಕ್ತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಕುರಿತು ಹಾಡಿದವರು ಮಧುರ ಕವಿಯೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ "ಕನ್ನಿನೇನ್ ತಿರುತ್ತಾಯು" ಪದ್ಯ ಮೂಲಕಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳಾದ ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರರನ್ನು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾಗಿ ಸ್ತೋತಿಸಿ, 'ಆಚಾರ್ಯರೇವೋಭವ' ನಿಷ್ಕೆಯನ್ನು ತೋರಿದವರು. ಇಲ್ಲೂ ಅವು ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರರು "ವೆಳ್ಳಾಳಿ" ಎಂಬ ಪಂಚನ. ಕೆಲ ಕೊಂಟೆ ಗಣ-ಭಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಓದಿದ ಮಧುರ ಕವಿಯವರದ್ದು. ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರ್ ಯೋಗ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಮನಗಂಡ ಅವರು ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಡಿದಂತೆ : "ಪ್ರಶ್ನತಿಯೆ ಉದರದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದ ಜೀವನು ಯಾವುದನ್ನೂ ತಿಂದು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ?" ಎಂದೂ. ಅವಕ್ಕೆ ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರ್ "ಅವನ್ನೇ ತಿಂದು ಆಜ್ಞೆ ಇಂತ್ತಾನೆ" ಎಂದರೂ. ಈ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಸುಖಾಧ ಮುಂದರಿಯಿತು.

ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರ್, ಆಳ್ವಾರ್‌ರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕ ತಮ್ಮ, ಅವರ ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧ, ತಿರು ವಿರುತ್ತಮ್, ತಿರುವಾತಿಯಮ್, ಪೆರಿಯ ತಿರುವಂದಾದಿ, ತಿರುವಾಯಮೋಳಿ... ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಕೃತಿಗಳು. ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರಿಯನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಪ್ರೇಮಿಸಿಯಂತೆ ಭಾವಿಸುವ ಭಕ್ತಿ. ಈ ಮಧುರ ಭಕ್ತಿಭಾವ ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟರೂಪವಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರರು, ಅವರ ಗಾಢವಾದ ಚಿಂತನೆ, ಭಗವದಾಶೋಚನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ಯೈಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ತನ್ನ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಯಾವತ್ತೂ ನಂಬುತ್ತಿ ಬಳಕೆಯಿಲ್ಲದೆಯೂ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತೂತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಮೀಸಲೆಂದು ಹೇಳುವ ಸ್ವತಂತ್ರರು. ಭಕ್ತರಿಗೆಯಾದರೂ ಹೇಳು ? ಹನ್ನೆರಡರ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ ಪರಿಪರ "ನರನನ್ನು ಹೋಗಲಿ, ಶಿವನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೋಗಲಿತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ಸಾರಲಿಲ್ಲವೆ ? ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರರ ತಿರುವಾಯಮೋಳಿಯ ಪದ್ಯದ ಒಂದು ಸಾಲಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೇಳಿರುವುದೇ ಹೀಗೆ: "ಎನ್ನಾ ವಿಲಾ ಕವಿಯನು ನಿನೊಂದು ಮೌಕ್ಯಮ್ ಕೊಡುಕ್ಕಿರ್ಲಿ" "ನನ್ನ ನಾಲಗೆಯ ಇಂದಾದ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಇನ್ನಾರಿಗೂ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ." ೧೧೦೦ನೇ ಪದ್ಯಗಳವೆ. "ಭಗವಂತನ ಮಹಾಪುನಿವತ್ಸವನ್ನು ಮನಗಂಡು ಅವನನ್ನು ಭಜಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬೋಧಿಸುವುದು ಈ ಪ್ರಬಂಧದ ಗುರಿ." ಪರಶಕ್ತವು ಪ್ರೀತಿಯನ್ನಾರಾಯಣನೇ ವಿನಾ ಬೇರೆಯವರಲ್ಲ" (ತಿರುವಂದಾದಿ ಓದಿವೇ ತೋಳಿ)

ಭಗವಂತನ ಭಕ್ತರಾದವರು ಯಾವುದೇ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆ, ಅವರು ಎಷ್ಟೇ ಜ್ಞಾನ ವಿಹೀನರಾಗಿದರೂ, ದೃಢ ಭಕ್ತಿಯೊಂದು ಇದ್ದರೆ ಅಂಥವರ ದಾಸರ ದಾಸನಾಗಲು ತಾನು ಸಿದ್ಧನಿನ್ನುತ್ತಾರೆ ನಮ್ಮ ಆಳ್ವಾರರು.

ಅಂಡಾಳ ಅಥವಾ ಗೋದಾದೇವಿ, ಆಳ್ವಾರ್ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ. ಈಕೆ ಶ್ರೀರಂಗದ ಶ್ರೀರಂಗವಾಘನಕ್ಕೆ ಪರಿವರಳು. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ಪರಮ ಪ್ರಿಯ ಅದ "ತಿರುಪ್ಪಾವೈ", "ವಾರಣಮಾಯಿರಮ" ಇವಳು ರಚಿಸಿದ ಪದ್ಯ ಮಾಲಿಕೆ. ತಿರುಪ್ಪಾವೈ ಎಂದರೆ ಸಿರಿವೇಣುಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅರ್ಥ. ವೇಣುಕು ಎಂದರೆ ಪುತ್ರ. ಭಗವಂತನನ್ನು ಪರಿವ ಪುತ್ರವೇ ಸಿರಿಗೊಳಿಸು. ಅಂಡಾಳಗೈದಮ್ಮ ಅದನ್ನೇ. ಇಂದಿಗೂ (ಧರ್ಮರಾಜ) ಮಗಿಯ ಹೇವಂತ ಬಿಡುವಿನಲ್ಲಿ (ಮರ್ಣಾ ಇರ ಮನ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ) ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ದಿನವೂ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಹಾಡುವ ಮೂವತ್ತು ಪದ್ಯಗಳ ಮಾಲಿಕೆ, ತಿರುಪ್ಪಾವೈ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗೋದಾದೇವಿಯ ಭಕ್ತಿಯ ಜೊತೆಗೆ, ಅವಳ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಪೌರಾಣಿಕ ಭಾಗವತ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಸಹ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

ಆಳ್ವಾರರುಗಳ ಹರಿಭಕ್ತಿ ಅಂದೋಲನ, ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಪತ್ತಣಿ ಪತನದವ ದಲ್ಲಿ ಬಂದ ರಾಮಾನುಜಾನಾಥಸ್ವರೂ ಆಳ್ವಾರರ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ದಿವ್ಯ ರೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಘೋಷಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಪರಣಿಗೆ ತಂದ ಪದ್ಧತಿ, ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಈಗಲೂ ತಿರುಪ್ಪಲ್ಲಾಂಡು, ತಿರುಪ್ಪಾವೈಯ ಶ್ಲೋಕ ನಿತ್ಯ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಒಂದೆರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೇಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಆಳ್ವಾರರ ಭಕ್ತಿ ಕವಿತೆ ಗಳ ಸೇವೆ ಗುರುತಿಸಿ ಅನಂತರ ಹರಿದಾಸರ ಅಂದೋಲನ-ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒರುವ ಚಿಂತೆ ಯಲ್ಲಿನ ಸಾದೃಶ್ಯ ಮನೋಬಹುತವು.

ಘಿಯೊಗೈ ಆಳ್ವಾರರು ಹಾಡಿದ ಪದ್ಯಮಾಲಿಕೆಯ ಮೊದಲ ಪಾತುರ ಹೀಗಿದೆ :

ಪ್ರಿಯಂ ತಿಗಳಿವನವಾರ್ ಕಡವೆ ನೆಮ್ಮಾರ್
ಮೆರು ಕದಿರೋನ್ ಮಿಳಿಕ್ಕಾಗಿ ಕೆರು,
ತುಂಡಾ (ರೆ) ಯಾನದಿಕ್ಕೇ ತುಟ್ಟುನೀನ್ ತೊನ್ಮಾರೈ,
ಇವದಾ (ರೆ) ನೀರ್ಪ್ಪಾವೆಯೊನ್ನೆ.

ಇದರ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಮೂಲ್ಕಿಯವರು ಸರಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದುಂಟು :

ನೊವೆ ಹಾಕತೆಯಾಗಿ ಪರಿಯ ಕಡಲು ನೆಮ್ಮಾಗಿ
ಬನುಗದಿರ ಸೂಯೋಪೇ ಸೂತರ ಕುಡಿಯಾಗಿರಲು
ಎದರ ಕಥರಾದ ಸೂಸಾರ ಅಳಿಯಲಿ ಎಂದು

ಸೊಪರಂಕಚಕ್ರವಾಸು ಹಿಡಿದವನ ಕೆನ್ನಡಿಗ
ನುಡಿದವನೆಯವನು ತೊಡಿಸಿದನು

ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಆಳ್ವಾರರು ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಂವ ವೈದಿಧ್ಯ, 'ಎಡದ ಕಡಲಾದ ಸಂಸಾರ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ 'ಡೆ' ಕಾರ ತರುವ ಅಡವಣಿಯ ಹೋಲಿಕೆ, ವಿನೋಬ್ಬವಾಗಿದೆ. ಜಗತ್ತೆ ಒಂದು ಪಾಪ. ಈ ನೆಲ ಆಧರಿಸಿದ ಕಡಲೆ ತುಪ್ಪ. ಬಿಸಿರೋಗಲ ಸೂರ್ಯನ ಹೊತೆಯ ಕುಡಿ ಎಂದರೆ ಹೊತೆಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುವವನು. ಅಲ್ಲಿನ ವೃ ಭೆ, ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಕರ್ತನಾದ ದೇವರನ್ನು ನಿದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಸುದರ್ಶನ ಚಕ್ರವನ್ನು ಚೋರಿಗೆ ಹೋರಿಸಿರುವ ಉಪಮೆ ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಅಂಥ ಚಕ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದವನ ಕೆವಾದ ವಾದಕ್ಕೆ (ಕೆನ್ನಡಿಗ) (ಇಲ್ಲಿ ಚಿಗುರಂಥ ಕೆಂಪೆಂದು ಭಾವನೆ) ಆಳ್ವಾರರು ನುಡಿಮಾಲೆಯನ್ನು ಅಭರೂವಾಗಿ ತೊಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಅಥವಾ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇದೇ ರೀತಿ ಭಗವಂತನು ಚಕ್ರವನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರಾ ತಮ್ಮ 'ತಿರುವಂದಾದಿ'ಯ ಮೊದಲ ಪಾತುರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೈಸುತ್ತಾರೆ :

ಅಕ್ಕಿ ತಾಳಯೂ ಅಕ್ಕಿಮೇ ನೆಯ್ಯಾಗಿ
ಇನ್ನರಾಗಿ ತೆನ್ನೆಯುಮು ತಿರಿಯೂ ನನ್ನರಾಗಿ
ಪ್ಪಾನೆಯ್ಯದರ್ ದಿಕ್ಕೊತ್ತಿನೆನ್ ನಾರೂಮ್ಪಿ
ಪ್ಪಾರತ್ತಮಿಯ್ ಪ್ಪದಿನ್ನೂಬ್.

ಇದರ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ :

ಭಕ್ತಿಯೇ ಪಾಪ ಕುಡಿದಾನೆಯೇ ನೆಯ್ಯಾಗಿ
ಅವನ ಅರಾಗಿ ಭಾವನೆ ಬಿಡಿಯಾಗಲೂ
ಬೆಳಗಿ ಪುಟ್ಟದೊಂದಿಸೋದರ, ಅತುಮು ಕರಗಿ
ತಿರಿಯನ ತುಂಬಿಕೆನ ನಾನು ಪಾರಾಯಾಗೆ—

ಇಲ್ಲಿ 'ತಿರಿಯನ ತುಂಬಿಕೆ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜನರ ಅಣುಭಾವನೆಯ ಪ್ರೀತಿಯ, ಪಾಪೂ ಅವರ ಮನೆ ಕೆಲವುಬಲ್ಲ ಆಳ್ವಾರ್ ಭಾವನೆ. ಉತ್ತಗೊಂಡಿದೆಯನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಯ ಹೊತೆಯನ್ನು ಸ್ವಾರ್ ಬೆಳಗಿದ್ದಾರೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ನೂರು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಪಾಡಿದವರು ವೇಯುಳ್ವಾರ್. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ವೇಯ್ ಅಂದರೆ ಪುಟ್ಟ, ಉನ್ನಾದಿ ಎಂದರ್ಥ, ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ

ಸದಾ ಪಂಚರಂಜಿತ್ವವರಿಯೊ ಅರ್ಥ. ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಯೋಗಿಯೆಂದೂ ಭಾವಿಸುವ ಅವರ ಪದ್ಯ ಹೀಗಿದೆ :

ತಿರುಕ್ಕೋಣ್ ಪೊನ್ ಮೊಣಿ ಕೋಣ್ ತಿಗಮಿಮ್
ಆರಕ್ಕಪನಿನಿಮಮೊ ಕೋಣ್ ತೆಕ್ಕೊಳರುಮ್
ಪೊಣ್ಣುಲ್ ಕೋಣ್ ಪುಗತ್ತೊಯ್ಯು ಕೋಣ್
ಎನ್ನಾವಿವೊಣ್ ಪಾರಿವು. —

ಶ್ರೀನಿವಾಸದ ಅನುವಾದದ ಸೂಗಿಸಿದು

ಆರಿಯನ್ನು ಕಂಡನು ಪೊನ್ನೊಳು ಕಂಡನು
ತೊಳೆದ ಸೂರ್ಯನ ತೆರದ ಚಲಂಪೊಗರ ಕಂಡನು
ರಾಜ ಪೊಳೆಯುವ ಪೊನ್ನ ಅಕ್ಕ ಮುರಿ ತಂವಿನನು.

ಕಡಲ ಬಣ್ಣದ ನನ್ನ ಪರಿಯ ಬಳಿ ಕಂಡನು, ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಡಿ ಹೃದಯ ಗವನಿಸು ವಂಥನು.

ತಿರುಮಳಕ್ಕೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ತತ್ವ ಬಂತನೆ ಕೊಡ ಹೆಚ್ಚು. ಹಾಗೂ ಕ್ಷುದ್ರ ದೇವತೆಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಅವರು ನಿರಾಕರಿಸಿ 'ಏಕೋ ವೈ ನಾರಾಯಣೋ ಪರಿಃ' ಎಂಬ ಉಪನಿಷತ್ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನೋಟಕ್ಕೆ ನೋಗಾದ ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವಿರೇ
ಕಿವಿ ಕಿಳಲು ಸುನಿಯಾಗದ ಕಟ್ಟುತೆಗಳನ್ನು ಕಿಳುವುದೇಕೆ ? ...
ಬೇಡಿದರೊ ಪರನೀಯಲಾರದ ದೇವರುಗಳವು. ಪರಗಳತ್ತರೂ
ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬದುಕಿಸಲಾರದ ಪರಗಳನೀಯುವಂಪವು. ಇವುಗಳ
ತೊರೆದು ಜಗದೇಶನಾಥನಾದ ನನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಕರಣು ಹೊಂದಿ...

ಇದರಂತೆಯೇ ಅನೇಕ ಭಕ್ತಿಯಂತ ಭಾವನೀತೆಗಳೆಂಬ ತೆರನಾದ ಗೀತೆಗಳು ತಿರುಮಳಕ್ಕೆ ಅವರ ಕೊಡಂಗಿಯಾಗಿವೆ. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಪ್ರಸರಿಸಿ, ತನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವ ಆಲ ಗಳುಳ್ಳ ಬಳಿಘೇನವೆಯು ಕೆಡಲುಂತೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಿದ (ನಿಜವಾದ ತಿರಿಬವುಮ್ — ಚರಾಚರಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವವು (ನಿನ್ನೋಯೆಡಂಣ್ಣು ದಿವಲ್ಲಿ ...).

ಕುಲಕೇವಿರಾಳಾರ್ ಹಾಡಿದ ಪೆರಂಮಾಳ್ ತಿರುವೋಳಿ (ಭಗವಂತನ ಸರಿಸುಂಡಿ) ಮುನ್ನೂರು ಪದ್ಯಗಳ ಗೊಂಟಲು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿನಿಂದ ಭಾವಾನುವಾದ ಪದಾಕ್ಷರೀಡ ಲಾಗಿದೆ : ಇದರಿಂದ, ಅರಸರಾದರೂ ಕುಲಕೇವಿರರು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಹತ್ತಿರಾಗಿ ದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ :

ಮಳೆಹುಯ್ಯದ ಮಂಥನಗಳು ಎಷ್ಟು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಮುರಿದಿದ್ದರೂ
 ಪಕ್ಕನೆಯ ಪಯಾಸಿ ಮಾತ್ರ ಕತ್ತೆತ್ತಿ ಮುಖಾಂತರ ಎದುರು
 ನೋಡುವಂತೆ ಅನುಭವಿಸಿಯೇ ಕಳೆಯಬೇಕಾದ ಮೂವಿದನು
 ನೀನು ಹೋಗಬಾರದಿದ್ದರೂ ನನ್ನ ಮನ ನಿನ್ನ ಕಡೆಗೇ ನೋಡುತ್ತಿದೆ.

ಅಬ್ಬಹಾಸದ ಅರಸನಾಗಿದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ ತಿರುಮೋಗಡದ ಬೆಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಸುರಿ
 ದಾಸಲು ಕಾಡುಹೋಲಲೆಯಾಗಿದ್ದುದು ಲೇಸೆನ್ನುತ್ತಾರೆ ಕೆಲತನವಿರಲು.

ಪ್ರೀತ್ಯಷ್ಟವರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಅನುಷ್ಠಾನ ಪಂಚತ್ರ ಆದ, ಪರಿಯಾಳ್ವಾರ್ ಅವರ
 'ತಿರುಪ್ಪಲ್ಲಾಂಪು' ಭಗವಂತನಿಗೆ ಹಾಡಿದ ಪದಾಳು ನಂದಿಗಳ ಸಂಕಲನ.

ಪಲ್ಲಾಂಪು ಪಲ್ಲಾಂಪು ಪಲ್ಲಾಂಪುರತ್ತಾಂಪು
 ಮಲಕೋಟಿ ಕೋರಾಂಪು
 ಮಲ್ಲಾಂಪು ತಿರುಮೋಳ್ ಮೂವನಾಳ್ವಾನ್
 ಕೆವ್ವಡಿ ಕೆವ್ವಿ ತಿರುಪ್ಪಾಪ್ಪೆ.

ಶಬ್ದಾಸರ ಅನುವಾದ :

ಮಲಕುಲ ಮಲಕುಲ ಮಲವು ಸಾರಿದ ಕಾಲ ಪಡಕೋಟಿ ನೋರು ಕಾಲ
 ಮಲ್ಲಾಂಪು ಗೆದ್ದು ನಿಮುರೋಳ ಮೂವನಾಳ್ ನಿನ್ನ ಕೆನ್ನಡಿಯಾ
 ಕೊಡಗೆ ರಕ್ಷೆ ಇದರಿ.

ಮತನಲ್ಲಿ ದಾಸ್ಯ-ಕೈಕರ್ಮ ಭಾವವನ್ನೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಕೋರಿ, ತಳೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುವುದರಿ.
 ದಾಳಂದೆವಿ ಹಾಡಿದ ತಿರುಪ್ಪಾವೈ ಗೋಪಿ-ಕೈಷ್ಣರ ಸಖ್ಯೆ, ಮುಧುರಭಾವ, ಹಾಗೂ
 ನೋಡನಿರುವುದನ್ನು ಕೋರವುದನ್ನು ಉದ್ದೇಶವಾಗುಳ್ಳ ಪದ್ಯ ರಚನೆ. "ಒಲೋ
 ಸಾವಾಯ್" ಎಂಬುದು 'ತಿರುಪ್ಪಾವೈ' ಕೈತಿಯ ಮೂವತ್ತು ಹಾಡುಗಳ ಪಲ್ಲವಿ.
 ಡ್ ಓರ್ ಎಂ ಪಾವಾಯ್-(ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು, ಅಲೋಚಿಸಿ, ಹೆಚ್ಚು
 ರಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ) ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. 30 ಮೂವತ್ತು ಪದ್ಯ, ಮೂವತ್ತು ದಿನ ಹಾಡುವಂಥ ವ್ರತ. ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯದಲ್ಲೂ
 ೦ ಅನುಸರಿಸುವ ಪ್ರೀತಿಯಾ ರಾಯಣನಿ ಪರದೈವ ಎಂಬ ಭಾವನೆ, ಪ್ರೀತ್ಯಷ್ಟದ
 ಗವೇ ಹಾಸುಹೋಕ್ಕಾಗಿವೆ. ಇದರ ಒಂದು ಅನುವಾದಿತ ಸಾಲೂ, ಅಂಡಾಳ್
 ಮಳೆ ವೃಕ್ಕತಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಕೃಪೆ ತಾನೆಂಬ ಭೃಷ್ಣಿಗೊಪ್ಪುತ್ತಿವೆ :

ಮಾಳೆಯ ಒರೆಯು ಇಂತು ನಮ್ಮ ಕೈಯಾ ಬದಲಿತ. ಕಡಲೆಲೂ ಮೊಟ್ಟು
 ನೀರನು ಹೀರಿ ಗುಡುಗಿ ಬಾಳಿಲ್ಲದ ತುಂಬು. ನಮ್ಮೊಡೆಯನ ಒಡಲನಕೆ
 ನಿನ್ನಮ್ಮ ತ್ಯಾಸುಲವರ್ಗವಾಗಲಿ. ನಮ್ಮೊಡೆಯನ ತೋರಲಿಲಿ ಬೆಳಗುವ
 ಚಕ್ರವನಕೆ ನಿನ್ನ ಮಿಂಬು ಮಿಂಬಲಿ. ನಮ್ಮೊಡೆಯನ ಬಲಮುಂಕೆಯಿ
 ದನಕೆ ನಿನ್ನ ಗುಡುಗು ಮೊಳಗಲಿ. ಇನ್ನು ತಾಳದೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ಬಲ್ಲಿನಿಡ
 ಬೆಮ್ಮು ಬೆರೆಮುಳೆಯನು ಮೋಲುವನಕೆ ಮಳೆ ಹೆಯ್ಯು ಮೋಳವನು
 ಬಾಳನು. ಪಾವ್ತುಳು ಮರ್ಗಲಿ ತಿರ್ಗಲಿ ನೀರಾಡಿ ಮುಡಿಸಿ ನಮ್ಮ
 ಪ್ರಕವನು ಮುಗಿಸಲೆಕ್ರ-ಒ.ಲೋರೆಯಾಪಾಯ್

ಇಂಥ ವಂಧರಭಾವ, ಪ್ರೀತಾವದಾಪದ ಭ್ರಮೆಂದಿಗೀತ, ಪ್ಲಾಸರಾಯದ ವೇಣುಗೀತ
 ಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ತಿರುಪಾಪಾಅಭ್ಯಾಸ' 'ಅಮೃತನಾಡಿ ಪರಾಪ' ಭಕ್ತಿಯಂತ ಭಾವಗೀತೆಯ ಒಗ್ಗ
 ಹಿಂದ ಒಂದಂ ಮೂತು ಮೇಳಿಸಿದೆ. ಅವನಿಗೆ ಮೋಲುವಂಥವರು ಮತನೀಲರ ಮೂದಾರ
 ಚೆನ್ನಯ್ಯ ಪರಿದಾಸರಾದ ಕನಕದಾಸರು, ಚಾಪ್ಪರವ ಕರೀಶರ ಹೀಗೆ. ತೋರಲಿವೊಡ
 ಅಭ್ಯಾಸರು ಕುಲದ ಒಗ್ಗ ಮೂಡುವ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿ ಗಮನಿಯವಂಥದೂ. ಭಕ್ತನಾದವನು
 ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಯಾವುದೆ ನೀಡಕೆಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಅವನ ಪಾದನೇವೆ ಚಾಪ್ಪರವ
 ಆದದ್ದು. ಎಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರಲ್ಲೂ ಭಗವಂತನಿರುವೆನೆಯೆಂದ ಅಭ್ಯಾಸರು ಕಂಪಿಸೊಂಡ ಸತ್ಯ.

ಅಡಿ ಮೈಯಲ್ ಕದಿಮೈಯಲ್ಲಾ ಅಹಿಲ್ ಕುರುಬ್ಬೇನಿ ಮೂಲ
 ಮಂದಿಮೈಯಲ್ ಕಡಮೈ ಪಟ್ಟಿ ಕುಕ್ಕರೀಲ್ ಪಿಪ್ಪರೀಲುವು
 ಮಂದಿಯವಲ್ ಕುಳುಮಲ್ ಪ್ಲೆಷ್ಚಾಯ್ ಮೋಯ್ಯಳುಪ್ಪುಕೆಯ್ಯಮೆ
 ಅಡಿಯೇ: ಅಹಪ್ಪೋಲುವು' ಅರಂಗಮಾಣವೆನುಲಾನೆ||

ತಿರವಲಿ ತುಳು ಮೂಲೆ ಧರಿಸಿದ ರಂಗವಾಠ | ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ
 ಮಾಡಿಯೂ ನಿನ್ನ ಕೈಕೆರೈವೆ ಪುರಂಪಾಠ್ ಎಂಬುದನ್ನರಿಯದವರಿಗಿಂತ, ಪಂಚವು
 ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿರುವವರಾದರೂ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರಾಗಿ ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಾವದಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗ ಭಕ್ತಿ
 (ಕೈಂಕರ್ಯ-ಸೇವೆ) ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ದಾಸರೇ ಮೇಲೂ ಅಲ್ಲವೆ ? ಇಲ್ಲಿ ಕುಲಮಯ್ಯಿ
 ವಲ್ಲ. ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ಮುಖ್ಯ. ಇಂಥದೇ ಇನ್ನೊಂದಂ ವದ್ಯವಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಲದಲ್ಲಿ
 ಹುಟ್ಟಿದವರಾದರೂ ಅಂಥ ಜನ ನಿನ್ನಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಠೆಯಂಳ್ಳ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರ ಕುಲಜನಕೆ.
 ನಡವಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವರಲ್ಲ. ಆ ಕ್ಷಣದಷ್ಟೇ ಅವರೇ ಚಾಂದಾಲರಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ತಂದೆ ?
 ಎಂದಂ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಮೇಲೂ ಜಾತಿಯವರಿಂದ ಅನುಭವಿಸಿರುವುದಾದ
 ಮೋವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ತಿರುಮಂಗೈ ಅಭ್ಯಾಸರಂತೂ ತಾವು ಮೊದಲು ನಡೆಸಿದ ಕಲ್ಪಿತನ, ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಯಕೆನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೆನಪಿಸಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಗತಿಗೆ ಬಾಕಿರುವ ದಾರಿ ತೋರಿಸುವ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೆನ್ನಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದ ಗುಹನ ಮೇಲೆ ಕೃಪೆ ಮಾಡಿದ, ಕಟಿಯಾದ ಹನುಮಂತನನ್ನು ಪ್ರಾಣವಿಳಿಸಿದವನು ; ತಾವರೆಯ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕರಬಲದ ಹೊವನ್ನು ನಿನ್ನೆಗಿತ್ತಿ ಅರ್ಪಿಸಿ ಮೊದಲಿನಿಟ್ಟು ಗಣಿಸಿದ್ದನಿಗೆ ಕರಣಿಸಿ ಕಾಯ್ದು, ನಿನ್ನೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ದಯೆಮಾಡಿದ, "ಕುಲಂ ತಾರಂ ತೆಲ್ಲುತನಿದುಂ" "ಕುಲವನ್ನು ತರುವ ಸಿರಿಯನ್ನು" ಭಕ್ತ ಭಾಗ್ಯ ಎಲ್ಲ ಕುಲದವರನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತ ಬಂದರು ತಿರುಮಂಗೈ.

ಕೊಬ್ಬರಿ ಮುಖ ನಡೆಯುವಂಥ ಮುನ್ನು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ
 ಸುಳಿಯುವ ಮುನ್ನು,
 ಕಾಲಕರಿಯಾಗ ತೋರಿಸುವ ಗತಿ ನಮಗೆ ಬರುವ ಮುನ್ನು,
 ಮತ್ತೆ ತಾಯಂತೆ ನಮಗೆ ಬಂದ ಕಲ್ಪಿತನು
 ಕೂಡನ್ನು ಹೀರಿತ ನಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ತೆರವಾಗುವ

ಈ ಸಾಲಗಳೊಂದಿಗೆ ಬರುವಷ್ಟು ವಚನ ಸಾಲಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸುವುದು :

ವರ ಕನ್ನಿಗೆ ತೆರಗುತ್ತ ತೋರಿಸುವ ಮೈಲದ ಮುನ್ನು
 ಪಲ್ಲ ತೋಗಿ ಬೆನ್ನಿಬಾಗಿ ಅನ್ನದಿಗೆ ತೋರಿಸಿದ ಮುನ್ನು
 ಕಾಲಮೇಲೆ ಕೈಬಿಡಲಿ ಕೋಲ ಹಿಡಿಯುವ ಮುನ್ನು,
 ಮುಟ್ಟಿದೊಡವಳಿಯುವ ಮುನ್ನು,
 ಮೈತ್ತು ಮುಟ್ಟಿದ ಮುನ್ನು ಘಟಿಸುವ ನಮ್ಮ ಕೊಡಲಕಂಡುಬೇಡ,

ಗುರುಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವವರು ಒಂಬತ್ತನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೆ ಮಧುರಕವಿಯಾದಾಭ್ಯಾಸರು. ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಉದರವನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅನ್ನವನ್ನು ಗುರುಭಕ್ತಿ ದೇವರನ್ನು ಬಯಸುವ ಮಧುರ ಕವಿ, ನಮ್ಮ ಉದರವನ್ನು ನಂಬಿ, ತರಣವಾದರು. 'ಕನ್ನಿನೊಳೆ ತಿರುತ್ತಾಯಲು' ಅಂಥ ಪಾಠಗಳ ಗುರುಸ್ತುತಿ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ವೈಷಮ ಸಾವು ಕಾಣುವುದು ವಾಕೀಪಾದರ ಗುರು-ರಿಂಗ-ಪಂಗವು ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ. ಹಾಗೂ "ಗುರುವಿನ ಗುಲಾಮನಾಗುವ ತನಕ ದೊರೆಯದನ್ನ ಮುಕುತಿ" ಎಂದು ಹಾಡಿದ ಪರಿವಾಸದಲ್ಲಿ.

ನಮ್ಮ ಉದರ ಕಿಲ್ಲ ಸಾಲಗಳೆ ಸಮಾಜದ ಆಗಿನ (ಹಾಗೂ ಈಗೂ ಇರುವ) ಪಾತಿ ಸಮಸ್ಯೆ-ನೋವನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡಿದಂತಿವೆ. ಭಗವಂತನನ್ನು ಅರಿತವರ

ಅಡಿಯವಳುಗಳ ಅಡಿಯವಳು ಜಾನು ಎಂದೂ ವಿನಯ ವಂದಿಯವ ಅಕ್ಕಾರರ ಕವಿ ಹೃದಯ ಒಡೆದ ಹೀಗೆ ಹಾಡುತ್ತದೆ :

ಕೋಗಿಲೆಗಳೂ ಇಂತಹ ಕೋಗಿ ನಿಮ್ಮರು
ಕೆಂದಾವರಿಯಂತೆ ಕನ್ನನ ಕೋಗಿಲೆ ವಸ್ತ್ರ ಸ್ವಾನಿಯ ಕವಿ ನನ್ನ
ದೂತಿಯರಾಗಿ ಕೋಗಿಲಾದರೇ ?
ಅಂತಹ ನಿಮ್ಮಗಿಲೆ ಕೆಡಕುಂಟಾದೀತು ?

ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ೦೨ ಶತಮಾನದ ಶಿವಶರಣೆ ಮಹಾದೇವಿಯವರು ಅಡಿಯವ ಒಂದು ಮನೆತನ ಕವನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚರಿಯಿರಿ ಎಂದೋಡುವ ಗಿರಗಳೂ, ನೀವು ಕಾಣರೆ, ನೀವು ಕಾಣರೆ,
ಸದವ್ವಿ ಪಾಡುವ ಕೋಗಿಲೆಗಳೂ ನೀವು ಕಾಣರೆ, ನೀವು ಕಾಣರೆ
ಎಂದಿ ಬಂದಾಡುವ ದುಂದಿಗಳೂ ನೀವು ಕಾಣರೆ, ನೀವು ಕಾಣರೆ
.....ನೆನ್ನ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನದೇವನೈದಾಡುವೆಂದು
ನೀವು ಕಾಣರೆ, ನೀವು ಕಾಣರೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ಅಕ್ಕಾರರು ಹಾಡಿರುವ

'ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೀನಿರುವೆ ಎಂದೂ ಬಲ್ಲೆ. ನನ್ನ ಹೊರಗೂ ನೀನಿರುವೆ ಎಂದೂ ಬಲ್ಲೆ. ಇದನರಿತೂ ನನಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನನ್ನೂ ನನ್ನೆರಡು ಹಿಂಗಳಿಂದ ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ಚಪಲ ನನಗೆ. ಇದು ನನ್ನ ಹೃದಯದ ಆಸೆ. ಇದು ತೋರುವ ಹೀಗೆ ಹೇಗೆ ?' ಪವಿತ್ರ ಅಕ್ಕಾರರ, ಪ್ರಣಯಿಯ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಣೆ, ವಿರಹ, ಕುರಿತ-ಭಗವಂತನಿಗಾಗಿ, ಎಲ್ಲ ಅವರ ತಿರುವಿರುತ್ತವೆ, ತಿರುವಾತಿಯವೆ ವೆರಿಯ ತಿರುವಂದಾದಿ, ತಿರುವಾಯಿವೊಳಿ, ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಓಪತ್ತೊತ್ತವಾಗಿ ಹರಿದಿದ ಹಾಗೂ ಅವರ ಭಕ್ತಿ-ಭಗವಂತ ವಿರಹದ ಒಂದು ಭಾವನೀಕರಣವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಒಬ್ಬಗೂಲಿ ದೃಷ್ಟವಾಗಿ ಗಾಳಿ ತಾಪಾಡಿತ
ಮನೋನೆಯ ನೆರವೆ ಯೆರಳುತಿಯನ್ನ ಹೇಳುವ
ಜಾನಿನೋಗೆ ಹೋರುವ ಕಿ ಗಿಲಗಳೇ ಎವಿವು ?
ಇಲ್ಲದಿರಲು ನನ್ನ ಪಾದ ಬೆಳಗುವ ಬಂದಿಹೋ
ಹಿಂಗಾರದ ತಪ್ಪುವಾಗಿ ಅವನ ಚಲುವ ತಳೆದುದು...
ಅಂತಹ ದೂತಿಯಾದ ವಿರಹ ದೂತಿಯೆ

ಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಸರ್ವಸ್ವವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ನಮ್ಮ ಉತ್ತರರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶದೇ ಒಂದು ದೇಗುಲವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತಿಯ ಯಾವುದೇ ಚೆಲುವು ಆ ಪದವಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ಕುರುಹನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಉತ್ತರ ಬಳಸಿದ ತಮಿಳು, ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಹೇಳುವ ರೀತಿ ಹೇಳಿ ನೀಡುವ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಲಾಟಿ, ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶ ಸಾರ್ಥಕ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಸರಳ, ಓಣ್ಣು ಭಾಷೆ; ಅವರು ಸಂತರು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ ಒಬ್ಬ ಭಕ್ತ ಕವಿಯೂ ಕೂಡ.

ಇದಿಷ್ಟು ಅಲ್ಲಾರರ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನ. ಹೆದ್ದೊರೆಯಾಗಿ ಎದ್ದು ಹೆದ್ದೊರೆಯಾಗಿ ಹರಿದು, ಕೆಲವಾಗಿ ನಿಂತ ವಿಶಾಲ ದರ್ಶನ. ಅವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ, ಹೇಳಬುದ್ಧಿಗಿಂತ ಭಾವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ. ಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಂತ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವು ಸುಲಭವೆಂದು ತೋರಿಕೊಟ್ಟವರು ಅವರು. ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತಿ, ಅವನೊಬ್ಬನೇ-ನಾರಾಯಣ ನೊಬ್ಬನೇ ವಂದ್ಯವೆಂಬ ಏಕದೇವೋಪಾಸಕರು. ಸಾಂನ್ಯಾಸವಾಸಕರು, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಾಕಾರ ರೂಪಗಳನ್ನು ಒದಿದರು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಇಡೀ ಜಗತ್ತೆ ಭಗವಂತನ ಸೃಷ್ಟಿ, ಶರೀರ. ಚೇತನಾಚೇತನ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಜಾಗೂ ಅವನಿಗೆ ಶೇಷ ಭೂತ. ಪರಮಾತ್ಮ ಶೇಷ, ಜೀವಾತ್ಮ ಶೇಷ. ಅವನು ಸತ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ನೆಲೆ, ಸತ್ಯದಾಳಂದ ಕಲ್ಯಾಣಗಣ ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಕೃಪಾಳು. ಸದಾ ನಿತ್ಯಾನವಾಯಿ, ಹಾಗೂ ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೆಲ್ಲ ನಿತ್ಯವಾಸ ರೂಪವಾಗಿದೆಯೆ ಕರಣೆಗೆ ನೆಲೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೆ ಕೃಪೆಯ ಮೂರ್ತಿ. ಅಲ್ಲಾರರಿಗೆ ಭಗವಂತನವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬು ವಿಶ್ವಾಸ ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಸಖಿ, ಬಂಧು, ಗುರು, ಒಗೆಲ್ಲ ದೇವರು ಅವರಿಗೆ ಕಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಭಕುತಿ ವ್ಯವಿಧ್ಯ ಅವರು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಲ್ಲಾರರು ಮನುಷ್ಯ ನಿರ್ಮಿತ ಜಾತಿ ಕುಲಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸೆತ್ತ ನೀಡಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನ ನೊಂದಿದ ಭಕ್ತಿಯಾವ ಕುಲ ? ಎಂದೂ ತಮ್ಮ ಪದ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಘೋಷಿಸಿದರು. ಆದರೆ, ಅವರು ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವಿರೋಧಿಸಿ ಪ್ರಾಂತಿ ಮತದಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿಲ್ಲ.

ಭಗವತ್ಕೃಪೆ-ಭಾಗವತ ಕೃಪೆ ಒಂದೇ ಎಂಬುದು ಅಲ್ಲಾರರ ನಿಲುವು. 'ನಾನು ನನ್ನದು' ಎಂಬುದನ್ನು ತೊರೆದು ಅನುಕಾರ ಮನುಷ್ಯ ತೊರೆದು, ಭದ್ರಾಪೇಕ್ಷೆ ಇರದೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ. ಸೇವೆಗೈಯುವುದೇ ಅವರ ಉದ್ದೇಶ, ಧ್ಯೇಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದರು.

ಕರ್ಣಾಟದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರು ಬಂದದ್ದು ಅಲ್ಲಾರರುಗಳಾದ ಐದು ಶತಕದ ನಂತರ. ದೇಶ, ಭಾಷೆ, ಬೇರೆಯಾದರೂ ಚಿಂತನೆ, ಭಾವನೆ ಒಂದೇ. ಭಕ್ತಿ, ದೇಶ ಕಾಲಾತೀತ. ಹರಿದಾಸರು ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರು. ನಾರಾಯಣನೇ ಸ್ವೀಕರಿಯೇ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವರೂಪ. ಅನಂತಶಕ್ತಿಯಾಗಣವರಿಪೂರ್ಣನೆಂದು ನಂಬಿದವರು. ಅಲ್ಲಾರರು ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಪ್ರತಿಪಾದಕರಾದರೆ, ಹರಿದಾಸರು ದ್ವೈತ ಘನ ಪ್ರತಿಪಾದಕರು. ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ, ಹರಿದಾಸರ, ಅಲ್ಲಾರರ ವಿಶವೇಂದ್ರಾಧ್ಯಾಯ, ಆದರೆ,

ಹಾತ್ಮಿಕವಾಗಿ ವರಾತ್ಮ ದ್ವೈತ ತತ್ವ-ವಂದ್ಯವಂತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಡಿ, ಎಂದು ಅದ್ವೈತ-ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ತತ್ವ ದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದರು.

ಅಲ್ಪಾರರಂತೆಯೇ ಹರಿದಾಸರೂ ಜಾತಿ ಕುಲ ಭೇದ ಭಕ್ತಿಯೆಂದೂ ಗೌಣವೆಂದು ಸಾರಿದರು. ಆದರೆ, ಅವರು ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವಿರೋಧಿಗಳಲ್ಲ. ಅವರದ್ದು ಸೌಮ್ಯ ನಿರಾಕರಣವಾದ. ಇದ್ದುದರಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವವನ. ಅಲ್ಪಾರರಂತೆಯೇ ವೃದ್ಧಾ-ವೇದಾಗಮ, ಉಪನಿಷತ್ತು, ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಎಲ್ಲವರ ಪ್ರಮಾಣ ಹರಿದಾಸರು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವರು. ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಪುಸ್ತಕ ಹಾಸುಹೋಸಾಗಾಗಿ ಒಡೆ ಮೂಡಿದೆ.

ಅಲ್ಪಾರರ ಮಧುರ ಭಕ್ತಿಭಾವ, ಸ್ತ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಭ್ರಮರಗೀತ, ವ್ಯಾಸ ರಾಯರ ಗೋಪಿಗೀತೆಯರ ವಿರಹಗೀತೆಗಳನ್ನು ನೆವೆಹಾಗಿ ಇರಂತಿದ್ದ. ಮಧುರಭಾವನೆ ಎರಡೂ ಬಗ್ಗದವರ ಒಂದೇ ಭಾವವಾಗಿದೆ.

ಅಲ್ಪಾರರಲ್ಲಿ ತಿರುಪಾಣ, ತಿರುಮಂಗೈ, ನವನೈಲ್ವಾರ್, ಅವರಲ್ಲ ಇರುವ ಹಾಗೆ ಹರಿದಾಸರಲ್ಲೂ ಕನಕದಾಸ, ಪುರಂದರ, ವೈಕುಂಠದಾಸ, ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆ ಶತ ವರಾವರ ವೇಳೆಗೆ ಬರುವ ತಿಮ್ಮಪ್ಪದಾಸರು ಈಗ ಕೆಳದಿಯ ಗುಂಡಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಿನವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ "ವೆಂಕಣ್ಣ ಕವಿಯ ಕೀರ್ತನೆಗಳ" ರಚಕರಾದ ವೆಂಕಣ್ಣ, ರಾಮದಾಸರು (ಮುಸ್ಲಿಮರಾಗಿದ್ದು ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ಒಲಿದಾತ) ಇವರಲ್ಲ ಎಂದ ವಂಗತೆದವರ ಬಂದಿದಾರೆ.

ಅಂಡಾಳ್ ಅಥವಾ ಗೋದಾದೇವಿಗೆ ರಂಗನಾಥನೆಂದಿಂತೆ, ಹದಿನೆಂಟರ ತತಕದ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೦) ವೆಳವನ ಕಟ್ಟಿ ಗಿರಿಯಮ್ಮ, ಅದೇ ಊರಿನ ಅಧಿವ್ಯವನಾದ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿಯ ಪರಮಾಭಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು, ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಗೋಪಾಲದಾಸನಿಂದ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದು ಅನೇಕ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ (೧೯೦೩) ಹರವನ ಹಳ್ಳಿ ಭಾವಪ್ಪ.

ಭಕ್ತಿಭಾವ ಒಂದೇ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಾರರಲ್ಲಿ ಇರುವ ದಾಗ್ಧಿಭಕ್ತಿ, ಮಧುರ ಭಾವ, ಸಖ್ಯೆ, ಭಕ್ತಿಭಾವ ಸ್ವರತೆ, ಕೀರ್ತನೆ (ಸ್ತುತಿ) ಇವೆಲ್ಲ ವರಂದರಿದು, ಹರಿದಾಸ ರಲ್ಲಿ ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆ ಆಗಿದೆ. ಇಬ್ಬರ ಕೃತಿ ರಚನೆಗಳ ಕೆಲವು ಮೋಲಿಕೆ ಇದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಪಾರರು (ಪೂರ್ವೋಕ್ತ) ಮಂದಲ ತಿರುಪಾಂಡಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ, ಪುರಂದರದಾಸರೂ:

ಕಟ್ಟನೊಳಗೆ ನೋಡೊ ಹರಿಯ

ಒಳಗಟ್ಟನೊಳಗೆ ನೋಡೊ ಎಂದರೆ,

ವ್ಯಾಸದಾಸರು : "ಅಂತರಂಗದಲಿ ಹರಿಯ ಕಾಣದವ ಹುಟ್ಟಿ ಕುರುಡೆನೋ" ಎನ್ನು ತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೆ ವಿಜಯದಾಸರು, "ಅಂತರಂಗದ ಕದವು ತೆರೆಯುತೆಂದು, ಹೃದಯಕವಲ ದೊಳಗಿನ ವಿಜಯ ವಿಶಲತೆ ಕಂಡೆ" ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ತಿರುಮಳಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಾರಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಳಸಿ ಪತ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಪದಪ್ರಾಧಿಕಾರವಿದೆ. ಅದನ್ನು ಗೋಪಾಲದಾಸರೆ ತಮ್ಮ 'ಗುರುಗೋಪಾಲ ವಿಠಲ'ರು ಪಾಪುಂದೇವರ ಅಪಾರಪತ್ಯಯ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತ ಹೇಳುವ ಕೀರ್ತನೆಯ ಕೆಲವು ಸಾಲು ಗಮನಾರ್ಹ :

ಐದನೆ ತಿಂಗಳಿ ನಿಶ್ಚಯದ ||೪||
 ಐದು ಪರುಪದವನು ಮುಂದಾಹ ಶಂಭುನಿಂ ||೫|| ಪ. ೩||
 ಐದರೊಳನೊಂದರ ತಿರುದು ನೆನಿಸೊಂದು
 ಐದರೊಳಗೊಂದು ಮರ್ಗದನೆ ಪಡಿದು
 ಐದರೊಳಗೊಂದು ಪಾರಿ ರತ್ನಸರ
 ಐದರದು ಪರುಪಾಳ ವ್ಯಾಜ ವೊಡಿದನೆಂದು ||೧||

ತೊಂದರೆದಿವ್ವಾಡಿ ಅಲ್ಲಾರರೊಂದೆನೆ ತಾನು ದೈವ ಭಕ್ತನೆಂದು ನೋಗು ಪಾಕ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ದೈವಕ್ಕೇ ಮಂಜಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲರಾಗಿ ನಕ್ಕನೆಂದು ಒಂದೆನೆ ಕಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರ "ನಗೆಯಂ ಬರುಹಿದ ಎನಗೆ ನಗೆಯಂ ಬರುಹಿದೆ ! ಜಗದೊಳಿರುವ ಜಾಣರೆಲ್ಲ ಹೆಗರಣೆ ಮಾಡುವುದ ಕಂಡಂ..." ಎಂಬ ಕೃತಿ ಅಲ್ಲಾರದಂತೆಯೆ ಹೀಯಾಳಿಸುವ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಪ್ರೀರಂಗದ ರಂಗನಾಥನನ್ನು ಕಂಡ ತಿರುಮಾಣೆ ಅಲ್ಲಾರ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಮಿಯಂ ನೆನಿಸಿಪಾಂಕ ಮರ್ಗನೆ ಪಡೆದವರು. ಹರಿದಾಸರಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರೀತಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮರ್ಗನೆ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಂ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರೀತಾವರಾಣರ "ಕಂಗಳಿ ದ್ಯಾತಕೊ ಕಾವೇರಿ ರಂಗನೆ ನೋಡದ" ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಣ್ಣಿಸುವಂತೆಯೆ ಅವರದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿ "ಇನ್ನೊ ನೋಡೆ ರಂಗನಾಥನ ಚಿಕ್ಕಪಾದಪ" ಎಂದಂ ಪಾದ ಮರ್ಗನೆ ಮಾಡಿದೆ ; ಪುರಂದರದಾಸರ ಒಂದು ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತಾರೆ :

ಪಾದ ನಮಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಪಾಪು ಅಂಥಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ
 ಅನುಕುಲ ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಸಾಧುಕೃತಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ
 ಅರಕುಲ ಪರಿಪೂರ್ಣ, ಅಮುನುಮುಖಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ
 ತಿರೋದಾಪು ಪರಿಪೂರ್ಣ, ತಿರೋರುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣ
 ಸರ್ವಾಂಗ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪುರಂದರದವು ||

ಅಲ್ಲಾರರು ಕೃಷ್ಣನ ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳನ್ನು ಮೂತ್ಯವಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ಯಶೋದೆ ಯಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಮರ್ಗಿಸಿದಂತೆ, ಹರಿದಾಸರೆಲ್ಲರೂ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದಂ ರೀತಿ

ಕಂಡು ಆಡಿದ, ನೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರಂತೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರೆಂದರೆ, ರಾಘವೇಂದ್ರಪ್ರತಿಭಾಕರ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಅವರಿಗೆ ವೇಣುಗೋಪಾಲನಲ್ಲಿದ್ದ ಭಕ್ತಿಭಾವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ರೂಪಾಗುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರದಾಸರ ಒಂದು ಕೃತಿ ಅವರ ಜಾತಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೂ ಕೃಷ್ಣ ದರ್ಶನವನ್ನು ಓದಿದವರಿಗೂ ನೀಡುವ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೂ ನಿರ್ದೇಶನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅರಿವೆನೋ ರಾಗ ಅದ್ಭುತವೆಂದರೆ, ಕಾಳಗನ ಭಜಯರೆ || ೩ ||

ಪಾಂಡಿವನಿಗೆ ಬೇರಿದ ವರಗ

ನೀಡುತ್ತರೆ ದಯಮಾಡತರೆ ನೆರೆ

ದಾಸಂತರಿ ನನ್ನ ಬೇಡತರೆ ಕೃಷ್ಣ || ಅ.ಪ. ||

...ಅಜ್ಜಾರುಂತ್ಯೋದ್ಯವ ಅಖಿ ಸುರರು ಕೂಡಿ ಅಜ್ಜಾರವರೆ ನೀನು ಅವರ ಸುತ್ತಿಗೆ

ರಂಭೆ ಉಪಗೊ ರವಣಿಯೆಂದೆಲ್ಲರು ಕೊಂದಿದಿ ಭರಣನಾಟ್ಯವ ನೆಗೆ

ರೂಂ ತು ಕೆ ಕ ಧಿಮಿ ತಧಿಶೋ ಎಂದು ರೂಂವೆ ತಾಳದಿ ತುಂಬುವನೊಕ್ಕಿಸೆ || ೧ ||

ಅಪ್ಪವನವೆಲ್ಲ ಪುರಂದರವಿಷ್ಣು ಅ ಮೆಕುಲಮೂಷಣ ಬೆಗೆ ಯಶೋದೆ

ರಣದೋಪತಿ ಮುದ್ದಾಡೆ ಪ್ರೀತೃಷ್ಣವೆ ||

ಕೃಷ್ಣನ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ವಿನೋದಗಳನ್ನೂ ಪುರಂದರದಾಸರು ಪಾಡಿ ಪಾಡಿ ದೆನೆದಿದ್ದಾರೆ. ಯಶೋದೆ ನಿನ್ನ ಕಂದೆಗೆ ಏನು ರೂಪವೆ ಕಿರುಂವಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಮಗ ಕೃಷ್ಣ ಜಗತ್ಪ್ರತಿಯೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಮೈಮೂರುಕ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ.

ಶ್ರೀಪರಿಯ ಹತ್ತವತಾರಗಳನ್ನು ಪರಿವಾಸರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರಗೊಳಿಸಿದಾರೆ. ಪಾಂಡಿರಾಜರು ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು. ಪಾಗಿಯೆ ಕನಕ ದಾಸರಿಗೆ ಇರುವ ಕವಿತಾ ಚಮತ್ಕೃತಿ-ಜಾಣ್ಣೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಕಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇರೀತಿ, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದ್ವಿತೀಯ ಭಟ್ಟದ ಪ್ರಮುಖರಾದ ವಿಜಯದಾಸರಿಗೆ 'ಸುಖಾದಿವಾಸ'ರೆಂದೆ ಕರವ ವಾಡಿಕೆ. ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಜ್ಞಾನ ವದ ಜೋಡಣೆ, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪದಸಮಂಜಸ್ಯಯ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿವೆ. ಪ್ರಸನ್ನ ರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಜನಪದ-ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾವೆಯ ಬಳಕೆ ಅದೇ ಒಂದು ಭಾವೆಯ ಬಂಧನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತವೆ.

ದಶಾವತಾರ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿರಾಜರದೊಂದು ಕೃತಿಯ ಸಾಂಖ್ಯಿಕ ಅವರು ಎದ್ದು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಬಲ್ಲರೇಬಂದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ :

ಕೇಳಲೊಲ್ಲವೆ ಎನ್ನ ಮನಕೂ ರಾಗ

ಕಾಣಬುದೊಣ ಕೃಷ್ಣಗೆ ಹೇಳಿ ಗೋಪಮ್ಮ ಬಂದಿ || ಅ.ಪ. ||

ಒಬ್ಬ ಕಲ್ಪನು ಮುಚ್ಚಲೊಲ್ಲನೆ ಬೊನ್ನ
 ಬಟ್ಟಕೆ ಬೆನ್ನೊತ್ತಿ ನಿಂದನೆ ಬಲು
 ಸುತ್ತಿಕೊಂಡ ಪಲ್ಲ ಕಿರಿದನೆ ಲೆಗ
 ಗಟ್ಟಿ ಉಕ್ಕಿನ ಕೆಲವು ಘೋಷರು ಬಂದನೆ ರೆಗ
 ಮೂರಡಿ ಭೂಮಿ ಬೇಡಿ ಬಂದನೆ ತಾಯ
 ಕಿರಿದ ಕಡಿಯಲಿಕೆ ಕೊಡಲಿ ಕೆಂದನೆ
 ಸಾರೋಲನಮುಟ್ಟುಕೊಂಡನೆ ಬಲು
 ಬೋರತೆದಲಿ ಪರಮಿಪಾಲ ಕುಡಿದನೆ ರೆಗ
 ಬತ್ತಲೆ ಸಾಯುವ ಅಟ್ಟದ ಹೊಣಿ
 ಉತ್ತಮ ಅತ್ತವ ಪತ್ತಿವ
 ಪತ್ತವನಾರದ ಕೋರಿದ ದಿಟ್ಟ
 ಮೂರ್ತಿ ಪಮ್ಮ ಬೆಲುವ ತ್ರಿಪದುವದನೆ ||

ಪರಿದಾಸರ ಅಂದೋಲನ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಹದಿನೈದನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತಮಿಳು
 ನಾಡಿನಲ್ಲೂ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಗ "ಭಕ್ತಿ,
 ಭಾಷ್ಯೋಽ ಜನಾರ್ದನಃ" ಎಂದು ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅರಸರ ಪೋಷಣೆ
 ಪಡೆದುಕೊಂಡ, ವ್ಯಾಸರಾಯರಂಥ ಕ್ರಾಂತಕರ್ತರಿಗೂ ನೀತ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ಪರಿದಾಸ
 ಕೊಟ್ಟ ಪರಿದಾಸರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದುದು ಈವರೆಗಿನ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಸಂವಿಧಿತವೇ
 ಆಗಿದೆ. "ದಾಸೋಽಪಃ" ಭಾವ ಅಗ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಷ್ಟೆಲ್ಲೂ ಹರಡಿತು. ಉತ್ತರ
 ಭಾರತದವರೆಗೆ, ಹಾಗೂ ದೂರದ ಅಸ್ಸಾಮಿನವರೆಗೆ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು.
 ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ,

ಕೌಮಿಲು ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ಸಾರಾಂತೀನಿ ಪರಮೇಶ್ವರಾ |
 ಕೃಷ್ಣಕಾಥಾಂ ವ್ರಮಿಷೀತು ಭೂರೀಃ |
 ತಾಮ್ರವರ್ಣೇ ನದೀ ಯತ್ರ ಕೃತಮೂಲಾ ಪದುಸ್ವಿದೀ
 ಕಾವೇರೀ ತ ಮಹಾಭಾಗಾ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತ ಮಹಾನದೀ ||

ಈ ನದೀ ತೀರಗಳ ಅಶ್ವಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಅಗಲೇ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಪರಿದಾಸರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದ
 ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಭಕ್ತಿ ಅಂದೋಲನದ ಪ್ರಮುಖರು, ವೇದಾಂತದೇಶಿಕರೂ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯ
 ಲೋಕಾಚಾರ್ಯರು, ಮೂರನೇ ಮಹಾಮುನಿಗಳೂ. ಇವರು ಪರಿದಾಸರ ಪಂಥದ ಸಮ
 ಕಾರೀಸರು ಎನ್ನಬಹುದು.

ಪರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೂ, ಬಂದರಿಂದ ನೆಲೆ ನಿಂತಿದ್ದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ
 ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಾದೃಶ್ಯ ಅನೇಕ :

ಜನ ಭಾವನೆಯ ಬಳಿಕೆ

ಕರ್ಣಾಟಕದ ಹರಿದಾಸ ಪಂಥದವರು ತಮಗೆ ಓಂದೆ ಆಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ವೀರಶೈವ ವಚನಕಾರರು ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವ ಕನ್ನಡ ಭಾವೆ ಬಳಸಿ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮತ-ಧರ್ಮ ಪರಿಚಯಿಸಿದರೋ, ಅದನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಿಗಂತೂ ಶ್ರೀರಂಗದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೇಳಿದ ಆಚಾರರ ವ್ಯಾವಿಡ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಬಂಧ, ಪೂಜಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಏಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಓದುವ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥವನ್ನೇ ಸಂಘಟಿಸ ಬಾರದು ಎಂಬ ಅಲೋಚನೆ ಬಂದಿರುವುದು ಸಹಜವೆ. ಅವರ ಮೇಲೆ ಆಚಾರರ ಪ್ರಭಾವ ಆಗಿರುವುದು ನಿಶ್ಚಯವೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರೂ ಅನುಮೋದಿಸಿದಾರೆ. ಅದುವರವಿಗೆ ಪಂಡಿತರ ಪಾಲಾಗಿದ್ದ ಕಾವ್ಯ, ಅರಗೊತ್ತಿಗೆಯ ಮಾನ್ಯ, ಅಗಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಗಿದ್ದರೆ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದ ಪ್ರಸಾರ ಕಷ್ಟವೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜನಜನವರಿತ ಜನ ಬಳಿಕೆ ಭಾವೆಯ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತಿ-ಧರ್ಮ-ಮತ ಪ್ರಸಾರ ಸುಲಭವೆ ವಿಶಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನ ಅರಿಯದೆ ಗೀರ್ವಾಣ ಭಾವೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತ ಆಗಿದಲ್ಲಿವೆಂಬುದನ್ನೂ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಮನಗಂಡರು. ವೀರಶೈವ ವಚನಕಾರರ ಕನ್ನಡ ಸಮರ್ಥ ಬಳಿಕೆ, ಶಿವ ಭಕ್ತಿ ಪಾದಮ್ಯ, ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ವಿರೋಧ, ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಯಿಂದಿಸಿದ ಸರಳ ವಚನಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಎಲ್ಲವೂ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕುತ್ಸಾಂಗತ್ವವೆಂಬುದೂ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರಂಥ ಮುಂದಾಲೋಚಕ ಮಹಾನುಭಾವರಿಗೆ ಮನ ಪಟ್ಟಾಗಲಿವೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ವೈದಿಕಧರ್ಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆತನ-ವ್ಯವಸ್ಥಾಪನೆ, ಮದಾಗಮ ವ್ಯಾಮೋಹ, ಸಮರ್ಥನೆ, ಮಧ್ಯಮತ ಪ್ರಸಾರ-ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗ ಪ್ರಚಲಿತಗೊಳಿಸುವ, ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯಲೆಂದೆ ಕಟ್ಟಿರೋ ಪಥದ ವೈಕುಂಠಕೆ ಎಂದದ್ದು, ಗುರುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ, ಅಗ್ಗಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಗತಿಹೀಲರನ್ನೆ ಒಪ್ಪಂದಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರು, ಹರಿದಾಸ ಪಂಥವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಘೋಷಿಸಿದರು, ಘೋಷಿಸಿದರೆ

ಗುರು-ಶಿಷ್ಯರು ತಾವೇ ಸ್ವಯಂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಹರಿದಾಸ ಪಂಥದವರು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂಥ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಗೀತೆ, ಕೀರ್ತನೆ, ಸೆಳಾದಿ ಉಗಾಭೋಗ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದುದು, ಭಕ್ತಿಯ ಅಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಸ್ಪೂರ್ತಿ, ತೆರುವು ನೀಡಿದ್ದು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಆದಾಮಂ ನೀಡಿತು. ವಚನಕಾರರು ಅರಿದಿದ್ದನ್ನು, ಇನ್ನೂ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಶ್ರುತಿಸಂಭಗ ರಚನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕಾರ್ಯ ವಾಗಿ ಹರಿದಾಸರು ಹಾಡಿದ್ದು ಜನತೆಗೆ ಒಲವು ಮೂಡಿದೆ, ದೃಢಭಕ್ತಿಯಂಟಾಗಲು ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಯಿತು.

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಅಚಾರ್ಯರೂ ಮಾಡಿದ್ದು ಸ್ಥಳ ಭಾವೆಯ ಸಮರ್ಥ ಬಳಿಕೆಯೆ. ಇದು ಆಚಾರರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಪ್ರಯೋಗ. ಅದಿನ್ನೂ ಈಗ ದೃಢ ಗೊಂಡಿತು. ಆಚಾರರ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ತಮಿಳನ್ನಲ್ಲಿ,

ಸಂಸ್ಕೃತ-ತಮಿಳು ಬೆರತ ಮಣಿಪ್ರವಾಳದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಅಚಾರ್ಯರು ವ್ಯಾಃ ಜನರಿಗೆ ಹೋದ ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವುಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿದರು. ಶಿಷ್ಯರ ಅಚಾರ್ಯರು, ತಾವು ಬರೆಯುವುದನ್ನೆಲ್ಲ ತಮಿಳಲ್ಲೇ ಬರೆಯುವೆನೆಂದು ವ್ಯತ ತು ಇವರು ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಬರದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕುರಿತ ಗ 'ತತ್ತ್ವತ್ರಯ'. (ತತ್ತ್ವತ್ರಯವೆಂದರೆ-ಚಿತ್, ಆಚಿತ್ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರ), ಶ್ರೀರ ಭರ್ಮಾ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥ. 'ಮಂಮೂಕ್ಷುಂಪ್ರದಿ'. ಇದರಲ್ಲಿ ವರೋ ನಾರಾಯಣಾಯ' ಎಂಬ ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಕುರಿತು ವ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾರ. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರಿಗೆ ತಿರುವಂಶ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ

"ಶ್ರುದಮೂರ್ತಾ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಮಾಮೇಕಂ ಶರಣಂಭ್ರಜ
ಅಪಾಪ್ಯಾ ಸರ್ವಪಾಪೇಭ್ಯೋ ಬೋಕ್ಷಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಮಾಮುಚಿ"

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಿವರಿಸಿ, ಇದು ಧರ್ಮದ ಅನುಷ್ಠಾನ, ಹಾಗೂ ಶರಣ ಭರ್ಮವನ್ನು (ಪ್ರವೃತ್ತಿ) ಬೋಧಿಸುವವೆಂಬುದನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಿದರು.

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಭಕ್ತಿ ಅಂದೋಲನ ದೇಶಿಕರಂಥ ಮಹಾಭಕ್ತಿ--ವಿದಾ ಮೂಲಕವೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು.

ಇವರಲ್ಲಿ ಸಾರಿದ್ಧಾ ಒಂದೆ : ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೆ ಸ್ವತಂತ್ರ, ಜೀವರಲ್ಲಿ ೬ ಅಧೀನರು. ಪರತಂತ್ರರು, ನಾರಾಯಣನೊಬ್ಬನೆ ಪರದೈವ. ಪರತತ್ತ್ವ.

ವೈಷ್ಣವ ಅಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದು ಹೀಗೆ : ಭಗವತ್ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕೇವಲ ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದಲೆ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭಗವತ್ಪ್ರೇಮೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಇಡುವ : ಅನುರಾಗದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ಯಮಾಗುತ್ತದೆ.

ಹರಿದಾಸರ ಅಭಿಮತವೂ ಹೀಗಿತ್ತು. ಭಕ್ತಿ, ಮಾತಾತ್ಮಜ್ಞಾನ, ಭಗವತ ನಿರ್ವಾಜ್ಯ ಪ್ರೇಮೆಂದೇ ಭಗವತನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಎಂದು ಅವರು ಸಾರಿದರು.

ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಹಾಗೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ದಾಸ ಪಂಥದವರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಉ ನಂಬೋಧರ್ಮ. ಸಮದರ್ಶನ ದೈಷ್ಟಿ ಅನ್ಯಾದ್ಯತವಾದದ್ದು. ವಿಷ್ಣುಭ ಪರಮೋದ್ಧೇತವಾಗಳ್ಳ ಇವರು ತಿವದ್ಯೇಷಿಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಹರಿದಾಸರ ಿ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಕಂಡು ಬರುವ ಅಂಶ. ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವೊಂದೆ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆ ಇಬ್ಬರೂ ಸಾರಿದರು.

ಎರಡು ಪಂಥದವರೂ ತಿಳಿದಿದ್ದು ಇದು : ಮನನವಾಗಿ ಬೆರೆ, ಪ್ರಾಪ ನಿರಯವುದು ಅವನ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಲವಲ್ಲ. ಅವನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಲ್ಲ. ಅ ವಾಣಿದಿರುವ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯ ಅವನ ಅಂತರಿಕ ದಿವ್ಯತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. "ಮಂತ್ರಿಸ

" ಸಂಭೂತರವೆಂಬ ಭಕ್ತಿತ್ವ ತತ್ತ್ವಧನಮ್" ಎಂಬುದೇ ಹರಿದಾಸರ ವಾಕ್ಯವ ಅದನ್ನು ಬೇರೊಂದೂ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಅಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರತ್ಯ. ಿ ಧನ ಮದ, ಅಭಿಜಾತಮದ ತೊಡೆಯುವುವೆ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಲಕ್ಷಣ. ಹರಿದಾ

ಒಬ್ಬರಾದ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ—ಎಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಸಹ ಹರಿದಾಸರಾದ ಅನಂತರ ಕನ್ನಡ ಪದ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿಗೀ ವ್ಯಾಪಾರವು ನೀಡಿದ್ದು ಹರಿದಾಸ ಪ್ರಿಯರು ಒಬ್ಬ ವಿಚಾರವೆ ಆಗಿದೆ.

ಮೂವಾಳ ಮಂನಿಗೇಂಬ ಅಚಾರ್ಯರಂತೂ "ಭಕ್ತಿ ಮಂದಿರದ ಬಾಗಿಲು ಮೈಲತ್ಯ ನಿಗೂ ತೆರೆದವ"ವೆಂದರು

ಭಕ್ತಂತ್ಯ ವಿಧಾ ಪ್ಯಾಪಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ಮೈಲತ್ಯೇನಿ ವಚನೇ |

ತನ್ಮದೇವಯಂ ತತೋಗ್ರಾಹ್ಯಂ ಸತಪೂಜ್ಯೋರಂಭಾಪ್ಯವಾಂ |

(ಅಚಾರ್ಯ ಹೃದಯಂ—ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ)

ಹರಿದಾಸ ಮಂಥದವರ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಅಚಾರ್ಯರು ಮಾನವನಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ಸಿರುವ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕನಕ ದಾಸರು, ಪುರಂದರದಾಸರು, ತಿರುಪಾಣಿ, ತಿರುಮಂಗೈ, ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರರೂ ವಿವರಣೆ. ಹರಿದಾಸರು ಸಾರಿದ ಗುರುಭಕ್ತಿ, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನೇ ಮಂಥರತವಿಯಾಳ್ವಾರರು ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯವೃಂದಾವಾದ 'ಕಣ್ಣಿನಾಣಿ' ತಿರುಪ್ರಾಂಟು' ಪಾಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದು. ಕನಕದಾಸರು, ಪುರಂದರದಾಸರು, "ಗುರುವಿನ ಗುಲಾಮನಾಗುವ ತನಕ ದೊರೆಯದಾಣ್ಣ ಮುಕುತಿ" ಎಂದರೆ, ಪಾದಿರಾಜರಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳೂ 'ಹರಿಪರಮೇವತೆ ಎಂದರು ಪ್ರತಲಿರು ಗುರುವೆಂಬಿಡಿದಿದ ಸನ್ಯಾಸ್ತ ಪ್ರಾಣವ ನೀಡತಡಿ ಕೇಳು". "ಗುರುಭಕ್ತಿಯರವೇಕು ಹಿರಿಯರ ಕರಣಾಪ್ತ ಬೇಕು ಹರಿಕಥೆಗಳ ನಿಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಕೇಳುತಿರವೇಕು ನಿರಕುತಿ ಬೇಕು ವಿಷುವಿನಾರಾಧಕವೇಕು. ಎಂದೇ ಘೋಷಿಸಿದರೂ ಹರಿದಾಸ ಪುರುಷರೂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿದ್ದು ಮಾನವನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಆತ್ಮೋನ್ನತಿಯ ಗುಣಗಳಿಗೆ.

ಮೂವಾಳ ಮಂನಾಂನಿಗೇಂಬ ತಮ್ಮ 'ಅಚಾರ್ಯ ಹೃದಯಂ'ದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲೇನಿಸಿರುವಂತೆ,

ಅಹಿಂಸಾ ಪೃಥವಂ ಭಕ್ತಂ ಭಕ್ತಮಂದ್ರಿಯಂ ನಿಗ್ರಹಾ |

ಸರ್ವಭೂತಯೂ ಭಕ್ತಂ ಕ್ಷಮಾ ಭಕ್ತಂ ದೀನತಾ |

ಜ್ಞಾತ ಭಕ್ತಂ ತನಿ | ಭಕ್ತಂ ಧ್ಯಾನ ಭಕ್ತಂ ತಪ್ಯವತ

ಸತ್ಯಂ ಅನ್ಯಧಿಂ ಭಕ್ತಂ ವಿಷ್ವಾಸ ಪ್ರೀತಿಕರಂ ಭವೇತ್ ||

ಎಂಬ ಮೊತೂ ಹರಿದಾಸ ಮಂಥದವರು ಸಾರಿದ ಕೃತಿಗಳ ಸಂದೇಶವೂ ಒಂದೇ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮಂನಾಪುರುಷರು, ಸಾಧಂಸಂತರು, ಭಕ್ತರು ಎಲ್ಲೆ ಇರಲಿ, ಅವರ ಆತ್ಮೋಚನೆ-ಭಾವನೆ ಒಂದೇ ಆಗುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಭಾವೆಯ ಅಧಿಭವನಾದೆನ್ನಲು ಈ

ಭಕ್ತಿ ಅಂದೋಲನವೆಂದೇನೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಅಂದೋಲನಗಳೂ ಪರಿವಾಸ್ತವ ಸೇವೆಯೇ. ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದವನಾದ ಹರಿಹರನು. ಭಕ್ತಿ-ಭಗವಂತ, ಹರಿಹರನ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿವೆಯೆಂದೂ ಒಮ್ಮೆನಡಿಯ ಹೇಳಬಹುದು.

ಅಡಿಪುಸ್ತಕಗಳು

- 1 ವಚನ ಚಳವಳಿ, ಡಾ. ಪಿ. ವಿ. ನಾರಾಯಣ (1981), ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಪ್ರ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಿಜ್ಞಾನ ಶಿವಮೊಗ್ಗದತ್ತ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರು., ಪುಟ 1.
- 2 ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಎಂ. ಶರಣದೇವುಲಕರರು 'Basaveswara and His contemporaries in Karnataka' 'ಬಹೋಷ್ವರು ಹಾಗೂ ಇದರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಘರ್ಷ' 'Social contents of Indian Religious Reform Movements, Ed. D. J. F. Sen, Institute of Historical Studies, Calcutta.
- 3 ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಪು. ಭೂಷಣೇಶ್ವರರು ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ 'ವಚನ ಸಂಗ್ರಹ'ದ ಅಧ್ಯಯನಕಾರಿ (ಬ್ರಹ್ಮವ್ಯಾಸದ ವಚನ, ಪು. 329).
- 4 ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಶಾಲೆದ ವತಿಯಿಂದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಕಟಣೆ ಕೆಲಸ ನಡೆದಿದೆ.
- 5 ವಚನ ಚಳವಳಿ, ಡಾ. ಪಿ. ವಿ. ನಾರಾಯಣ, ಪು. 48, ಪ್ರ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಿಜ್ಞಾನ ಶಿವಮೊಗ್ಗದತ್ತ.
- 6 ಪರಿಚಯ, ಡಾ. ಕೆ.ಎಂ.ಎಸ್., ಪು. 33 (ವಚನ ಪಂಚಾಂಗ-1973), ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಕಾಸ, ಮೈಸೂರು.
- 7 ಇದಕ್ಕೆ ವಚನಕಾರರು "ಸುಬೋಧಿತರು" ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೀರ್ತಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು.
- 8 ವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ಸಾಹಿತ್ಯ : ವಿಮರ್ಶೆ, ಭಾಗ-4, ಪು. 118.

ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದು ಬಂದ ಹಾದಿಯ ಹಿನ್ನೋಟ

ಇದುವರೆವಿಗೂ ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನದ ಉಗಮ, ಸ್ವರೂಪ, ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಂಗೀತ, ಭಕ್ತಿ ವೈಕರಣ, ಎಲ್ಲ ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಹರಿದಾಸರ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ ಕ್ರಮೇಣ ಒಂದು ಅಂದೋಲನವೆ ಆಗಿ ಸುಭಟಿತಗೊಂಡು ಬೆಳೆದು ಬಂದದ್ದರ ಸ್ವರೂಪ, ಪರಿ ಕುರಿತು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬಂದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ :

1. ಹರಿದಾಸರನ್ನು -ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಕುರಿತ ಬಹಿ ಬಹಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿದ್ದು ಒಂದು ಅಂದೋಲನ (Movement) ಆಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ನಡೆಸಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿದು, ಮೊದಲನೆಯದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.
2. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ಎತ್ತಿ, ಭಾರತದ ವಿವಿಧದ ಇಡೀ ಯೋಜನೆ (ಕ್ರಿ. ಶ. 14 ರಿಂದ 19 ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ) ನಡವ ಇತರ ಧಾರ್ಮಿಕ : ಚಳುವಳಿಗಳೊಂದಿಗೆ ತುಲನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.
3. ಹರಿದಾಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂಬುದೇ ಹೇಗೆ ವೈರಿಷ್ಟ್ವಭೂಷಣ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.
4. ಹರಿದಾಸ ಅಂದೋಲನವನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಅಂದೋಲನ ಹಾಗೂ ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಫ್ ಅಂದೋಲನವೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ತೋರಿಸಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.
5. ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅದ್ವೈತ ಸ್ವಭಾವದ ಕ್ರಿಯಾದರೋಹವೆಂಬಂಥ ಕ್ರೀ. ಜಿ. ವರದ ರಾಜಕೀಯದ ನಿಲುವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದೆ.

ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ತದನಿಧಿ, ಅಕ್ಷಯನಿಧಿ ಕೂಡ. ಇದರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿ, (ಕದಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ದ್ಯಾಕ್ಷಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಎನ್ನುವ ವಾದಿರಾಜರ ಸೂಚನೆ ಯಂತೆ) ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿರುವ ಮಧ್ಯವಿನ್ಯತೆ ಒಳಗೊಂಡ ರೀತಿ ಎಲ್ಲ ಗಮನಿಸುವಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಿ ಭಿವಿಭವಿ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲು ಇನ್ನೂ ಆಕರ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದೆವೆಂದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲೇಬೇಕು. ಬರು ಬರುವ ಇತ್ತೀಚಿನ ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಅಂದೋಲನದ (Spirit) ಸತ್ವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹರಿದಾಸ ಉಗಮವೂ ಅನಾದಿ, ಅರವೀಲನವೂ ಅನಂದವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. (ಹರಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪನಕೆ ಹರಿದಾಸನಿಂದ ಪರಂಪರೆಯಂತೆ.)

ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂಗವಾದ ಭಾಷೆ ಬೆಳೆಯಲು ಇರುವ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತೃಭಾಷೆಯನ್ನು, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂತಃಪ್ರೇರಣೆ ಅಂತಃಶಕ್ತಿ, ಇದು ಹರಿದಾಸನಿಂದ ಸಾಧಿತ ಆಗಿದೆ. ಅವರಿಂದ ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡಗನ್ನಡ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಆಗಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೊಸತೆರೆಯನ್ನು ಪಡೆದಂತಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಸಂದಿದಿತಿ.

ಈ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ, ಹರಿದಾಸ ಅರವೀಲನ-ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ನಡವು ಬೇಕೆದ್ದದ್ದು, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಂಶೋಧನೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಗಾಗಿ ನಡೆಸುವ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ, ಇದೇ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಬಹುದು. "ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ಕುದಕೆ, ಸರಿನಿಲಯನ ಗುಣಗಳ ತಿಳಿದು ಭಜಿಸುವುದ", 'ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ಕುದಕೆ'ಂದರು ಕ್ರಿ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು. ಹರಿದಾಸರ ಹರಿಭಕ್ತಿಯ ಈ ಅರವೀಲನ ಮುಂದುವರಿಯಲಿ ಇದರಿಂದ ಸಾ'ಅರವೀಲನವೆ ಸದಾ ಹೊಸದರಿ, ಎಂಬುದೇ ಈ ನಿರೂಪದ ಫಲಶ್ರುತಿ.

ಅಡಿಪಲ್ಲಗಳೆ

- 1 ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೯೦, ಉಪಾಚಾರ್ಯರು ರಾ. ಜಿ. ಪದವಿಪೀಠದಿಂದ ಸಿ.ಎಸ್.ಸಿ.ನಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ - ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಾಷೆ ಅಧ್ಯಯನ (Linguistic Study) ಕ್ರೀಡಿಸಿ, ದಿವ್ಯವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಡಿ.ಪಿ.ಸಿ. ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು.

ಅನುಬಂಧ

ಅನುಬಂಧ ೧

ಹರಿದಾಸರು ಕವ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವ ಸ್ಥಳ-ಪ್ರದೇಶಗಳು

ತಿರುಪತಿ	ಪಂಥರಾಪುರ	ಬೇಲೂರು
ವಂಜಾರು	ಕುಂಠಕೋಣಂ	ಕುಟ
ಬಂಜಾವುರ	ಅಳಗಿರಿ	ಹಂಪಿ
ದ್ವಾರಕಾ-ದ್ವಾರಾವತಿ	ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ- ಪಶ್ಚಿಮದ ರಂಗಧಾಮಂ	ಕಾಶೀಕ್ಷೇತ್ರ
ಬದರಿ	ಪ್ರಯಾಗ	ಗದಗ
ಹೊಳೆಹೊನ್ನೂರು	ಕೂಡಲಿ	ತೊಳವೆ
ಉಮ್ಮತ್ತೂರು	ಗೋರಂತೆ	ಘಟಕಾಪುರ
ಶೃಂಗೇರಿ	ಹೊನ್ನಾಳಿ	ಕೊಂಟೆಯೂರು ಬೆನ್ನ
ಅಹೋಬಿಲ	ಕದರಮಂಡಲಗಿ	ಕಾಗಿದರ
ಗೋಕರ್ಣ	ರಾಮೇಶ್ವರ	ಕಾಳಯ್ಯ
ಬಾಡ	ಯಾದವಗಿರಿ	ಕದಳಿ ಕದಳಿರಂಗ
ಛಾಗ್ನಪುರ	ಪೇರಣಪುರ	ವಾಳಿಪುರ
ಶ್ರೀವಂಶ್ಯಾಲಯ	ಕೊಲ್ಲಾಪುರ	ಶ್ರೀವಂಶ್ಯ
ಕದರಿ	ನೋದಾಕ್ಷೇತ್ರ	ವಂಕಪೇಡ
ವಂಕಪಿ	ನವವೃಂದಾವನ	

ತಿರುಪತಿಯು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸನಿಗೆ ಹರಿದಾಸರು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕರೆದಿರುವ
ನಿರಿದಿಧ ಹೆಸರುಗಳು

ವಂಕಟ	ತಿರುಮಲ	ಪನ್ನಗಾಡ್ಡಿ, ನಿವಾಸ
ವಂಕಟೇಶ	ತಿಮ್ಮಸಿಟ್ಟ	ಪನ್ನಗಾಪುರನಿವಾಸ
ವಂಕಟರನ್ನ	ತಿಮ್ಮರಾಯ	ಶ್ರೀಪ್ರಸನ್ನವಂಕಟ
ವಂಕಟರಮಣ	ತಿರುಮಲೇಶ	ಶ್ರೀಶ್ರೀನಿವಾಸ
ವಂಕಟನಾಯಕ	ತಿರುಪತಿ ಕಲೆಯಾದಿಕೇಶವ	ಶ್ರೀವಿಧಾತ ವಂದ್ಯ
ವಂಕಟೇಶವ್ರಥ	ತಿರುವಂಕಟಪ್ಪ	ಮೂಡಲಗಿರಿಯಪ್ಪ

ವೆಂಟಿಸಿರಿನಿಲಯಂ
 ವೆಂಟಿಶೈಲಾಧಿಪ
 ವೆಂಟಿವಾತಲಫಲಯಂ
 ವೈಕುಂಠವೃದವಾಸ
 ವೆಂಟಿಲಾದ್ರಿ ಪೂರ್ವ
 ಶ್ರೀವೆಂಟಿ
 ವೆಂಟಿಲಾದ್ರಿವರದ
 ತಿಮ್ಮಪ್ಪ
 ತಿಮ್ಮಯ್ಯ

ಬೆಟ್ಟಬೊಳೆಯಂ
 ಬೆಟ್ಟದ ವೆಂಟಿ
 ಉದಗಾದ್ರಿವಾಸ
 ಉದಗಿರಿ ವೆಂಟಿ
 ಉದಗಿರಿಯಂ ವೆಂಟಿಲಾದ್ರಿ
 ಶೇಷಗಿರೀಶ
 ಶೇಷಾದ್ರಿವಾಸ
 ಶೇಷಗಿರಿನಿವಾಸ
 ಶೇಷಾಪಲಫನ್

ವೊಡವಾದ್ರೀಶ
 ಸ್ವಾಮಿವೃಷ್ಣರೀಶ
 ಗೋವಿಂದಸೆಟ್ಟಿ
 ಭೋ ವೈಕುಂಠೀಶ
 ಕೀಶವ ವಾತಾಶನಗಿರಿಗಿಡವ
 ಅಲಮಲಂ ವೆಂಟಿವಾತಿ
 ಶೇಷಾದ್ರಿ ಶಕ್ತಿವಾಸ
 ಶೇಷಗಿರಿವರ ತಿಮ್ಮರಾಯಂ

1. ಇಲ್ಲಿ ೦೩ ಣ, ಟ್ವಿ ವರದರಾಜರಾಯರ ಬೆರೆವು ಅಕ್ಕಮೂಲ್ಯವಾದದ್ದು.

ಅನುಬಂಧ ೨

ನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಕೂರ್ಮ ಶಾಸನ ಸಾತ

(ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನ : ಎಟ್ರಾಕ್ಟಿಯ ಗಾಡಿಯಾ ಒನೇ ಸಂಖ್ಯೆ : ಸಂಖ್ಯೆ ೨೫)

1. ಶಾಸನ ದೊರೆತ ಸ್ಥಳ :

ಶ್ರೀಕೂರ್ಮ-ಸಂಪಾಟಲ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಅಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ. ನರಹರಿತೀರ್ಥರು ಶ್ರೀಮಂಥಾಚಾರ್ಯರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಶಾಸನ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದನ್ನು ದಲ್ಲದೆ, ಅವರು ಕಳಿಂಗ ರಾಜಾಧಿಪತಿಯಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದುದೂ, ಕಳಿಂಗ ರಾಜನಿಂದ ಪಡೆದ ಶ್ರೀ ಮೂಲರಾಮ-ಸೀತಾವನಾತಿಯ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಮಂಥಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದುದೂ ಶ್ರೀನರಹರಿ ಯತಿ ಸ್ತೋತ್ರವೆಂಬ ಕೃತಿ ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತ ಆಗಿದೆ ಬಂದಿದೆ.

2. ಶಾಸನದ ಕಾಲ : ಕ್ರಿ. ಶ. 1264-1294 ರದರಗೆ

ಶ್ರೀನರಹರಿತೀರ್ಥರ ಕುರಿತು ಒಂಬತ್ತು ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿವೆಯನ್ನೆ ಲಾಗಿವೆ. ಕಳಿಂಗ ಅಂಧ್ರದ ಅನೇಕ ರಾಜ ಮನೆತನ-ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ಮಂಥ್ರವೀತದ ಪರಿವಲಯ ದೊಳವಡಿಸಿದ ಯಶಸ್ಸು ನರಹರಿತೀರ್ಥರದು.

1. ದೇವ : ಶ್ರೀ ಕಮಲಾವಿಳಾಸಲಹರೀವಾಕ್ಯಂ ಕಲಿ ಪ್ಲೋಲ್ಲಸತ್
ಶ್ಲೋಕಶಿಷ್ಯವಿಜಯಿರಕ್ಷಿತತಃ ಸಂದೀನ ದೋಧೋದಯೇ |
ಸ್ವೀಯಂ ಶ್ರೀಪದ ಪಂಕಜೈಕತರಣಾನ್ ಸಂರಕ್ಷಿತಂ ಸನ್ನದಿ |
ಘಾತಃ ಶ್ರೀ ಪುರುಪೋತ್ಸಮಾಭಿಧ ಮಹಾತೀರ್ಥಃ ಸಂಪಂಕ್ಯಗ್ರಹೇ |
2. ಯನ್ನು ನಿಭಾಯಿತುಭಾಷ್ಯಂ ಭೂಷ್ಯಂ ಕಿಲ ತೀರ್ಥಿಕವೈವರ ಸಂಘ |
ಉನ್ನದವಾದಿರ್ದಿದ ಪೃತಿಕುಂಭವಂಕುಂತಂ ಭವತಿ
3. ಸತ್ಯ ಚ್ಚಾನಕಲಾ ಕಲೋದಯಂ ಪೈಯೋಸುಂ ಗೋಗಣಂ
ಪಂಚೈರ್ಥಾನ್ವಪಭವ್ರದಾರಿತಮುಲಂ ಸಂವ್ಯಕ್ತಭೇದೇವಧಿ |
ನೇತುಂ ಸಂಧ್ಯತದಂಡಮಂಡಿತ ಕರೋ ಯಃಪ್ರಾದುರಾಸೀನ್ನದಿ-
ವ್ಯಾತ್ಮೈಃ ಸೇವ್ಯಪದಾರವಿಂವಯಂಗಲಾದಾನಂದತೀರ್ಥೋ ಮುನಿಃ ||

4. ಯನ್ಮುಖಿ ನಿಃಸೃತಭಾಷಾ ಲಲಿತಾ ಲಲಿತವೃತ್ತಾಹ ಪದವಿನ್ಯಾಸಾ
ಕಮಲಾಪತಿ ಪದವಿಮಲಂ ಭಜತೇ ಭಜಮಾನಭವ ಭಯಾರಾತಿಂ ||
5. ಅನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯ ಸುಸ್ಮೃತಿಃ |
ಲೋಕೇತ್ತ ಹರಿವಾದಾಬ್ಜ ಯಂಗಳ ಪ್ಲಾಪ್ತಯೋನಂ ಸಾ ||
6. ತನ್ಮಾಲ್ಯೋಕ ಸಂದಕ್ಷಣಾತಿ ನಿಃಸೃತಾತ್ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಕರ್ತಾವ್ಯವ್ಯಥಾಃ
ದ್ವೇಧಾಮೂತ್ರ ತಥಾತ್ರ ಯೋವತಿ ಜನಾನ್ ಕಾಳಿಂಗ ಭೂಸಂಭವಾನ್ |
ಏತ್ರಾಪಾರ ಮಂವೈತಿ ಸೂನುರಿತಿ ಸ್ನೇಹಿಸ್ತಿ ತೋ ಧರ್ಮತಃ
ಪಶುಕ್ಷ್ಮಾಪತಿವರ್ಗದುರ್ಗ ನಿವತಾನ್ ಛೇತಾನ್ ಅಧೀತಃ ಸ್ವಯಂ ||
7. ಯಶ್ಚ ಶ್ರೀ ಕಮಲಾಧಿನಾಯಕ ಮಂಜುನಾಯಕ ಬದ್ಧವತಃ
ತಸ್ಯ ಪ್ಲಯುತೀವಾರಣಾಯ ಶಬರಾನೀಕಕ್ಷಿತಿ ಧ್ವಾತನಂ
ಧತ್ತೇ ಸತ್ಯವಾಲಮಯ್ಯ ತಪಿತಾ ಸಂತ್ಯಕ್ತ ಲೇವೇ ರಿವೌ
ಹಂತವ್ಯಾನ್ ಅಪತೇಪಣಾನ್ ನಿಜವಿಧಿಯೋ ಯಸ್ಯ ಬೋಧ್ಯಸ್ವರಾಂ ||
8. ತೇನಾಲೇಪ ಶ್ರೀಮಂಸ್ಯ ರಿಹರಿತೀರ್ಥಾಽಖ್ಯಮಂವಿದರೇಣ್ಯೇನ
ಕರಿಸಮಯ ಪ್ಲಪ್ತಾದ ಪರಿತೋಷ್ಯ ಪ್ಲಹರಿರೂಪೇಣ ||
9. ಸ್ತುತಿ ಶ್ರೀ ಶಕವತ್ಸರೇ ಹಂತವಹಾಭ್ಯೋಮಂದ್ರಯಕ್ಷ್ಮಾಯಂತೇ
ಮೇವೇ ಶುಕ್ಲಶಾಂಕತೇಖರದಿನೇ ವಾರೇ ಚ ಸೌಮ್ಯೋವರೇ |
ಬ್ರಾಹ್ಮಾದಂ ಕಮಲಾಧಿಪಸ್ಯ ಪುರತೋ ನಿವರ್ತಯೆ ಶರ್ಮಾಪ್ತದೋ
ಯೋಗಾಶಂದಸ್ತುಂಹ ಏಹ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರೀತಾ ಪ್ಲತಿಷ್ಠಾಧಿವಃ ||

ಅನುಬಂಧ ೩

“ಜಯೋಪವಿತಲ”ರ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿ

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಅಜ್ಜಾಜಿ: ಮಂಟಪಾರಾಯಣದಂ (೧೮೩೮-೧೯೩೨) ೨೦ನೇ ಶತಕದ ಪರಿವಾಸಸಮಾಹಿತದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರು. ವಿಜಯವಾಸರ ಸಾಕು ಮಕ್ಕಳಾದ ಮೋಹನದಾಸರ ಪೀಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಓದ ಪರಿವಾಸ ಕ್ರಮವರು. ಇವರ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಓದು ಕೃತಿಯನ್ನು ಉದ್ದರಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ವಂಧುರಭಕ್ತಿ, ಸ್ತೂತಿಯೇ ಈ ಕೀರ್ತನಗಳ ಸಾರ. ಹಾಗೂ ಇವು ಪರಿವಾಸ ಅಂದೋಲನ ಮುಂದುವರಿದಂದರ ದ್ಯೋತಕವೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಪತಿತ ಪಾವನ ರಂಗ ಸತತ ಕಾಯೋ |

ಗತಿಯೂರು ನಿನ್ನ ಕದು ಶ್ವಕವಿಮುತ ಗೋಪಾಲ ||೧||

ಆದಿಮೂಲನು ನೀನು ಆದಿರಹಿತನೆ ಸ್ವಾಮಿ |

ಸಾಧ್ಯ ಸಾಧಕ ಸೇವ್ಯ | ಸೇವಕನ ಕೃಪಾನ್ವಾ |

ಭಾವ್ಯ ಭಾಧಕ ರಮಣಾಧ್ಯ ಚಿತ್ತಕ ಸಂಪೂರ್ಣಾ

ಕಾದುಕೋ ನಿನ್ನವನ | ಆದಿರೋಗವ ಕಳೆದು || 1 ||

ಪಾರಿ ದ್ರೌಪದಿ ಮನನ ಕಾಯ್ನು ಮಿಶ್ರಾತನ ತೌರಿ |

ಕೊರ ನಕ್ಷತ್ರ ಕೊಂಡು ಕರಿಯ ಪೂರಣೇ |

ಪಾರಿ ಪಾವನ ಪಡೆಯ ಮೆಟ್ಟಿ ನರ್ತನಕ್ಕಿದೆ |

ಕೊರ ಭೂಕೆಯನು | ಪೂರಿದು ಅಕ್ಕರ ಸನ್ನಿಹಪಾತೀ ||೨||

ಪೋತಧ್ಯವ ಪ್ರಪ್ನಾ ದ ಪುಂಡರೀಕರ ಪಾಲ |

ಪ್ರಾತ ಅಜಮಿಳನ ನಿಜಯೂತ ||

ಭೀತಿರಹಿತನ ಮನು ಮೂತರೀಶ್ವನ ದೇವ |

ದಾತ ಪಯೋತ ವಿಶು ನಿಃಪಭಯ ಪಾರೋನ ದೋರೋ ||೩||

ಗ್ರಂಥಸೂಚಿ

ಹರಿವಾಸರ ಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿಗಳು

ಸಭಾಗ್ರ ಹರಿವಾಸ ಕೀರ್ತನ ತರಂಗಿಣಿಯ ಭಾಗಗಳು

ಹರಿವಾಸರ ಉಗಾಭೋಗಗಳು : ಹರಿವಾಸರ ಗೋಪಾಲದಾಸರಂ, ಚಾವಂದಾಚಾರ್ಯೇತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಿಮಠಭಾಷ್ಯತನಾದ, ಶ್ರೀಪರಿವಿಠಲ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು, ಡಾ|| ಕೆ. ಎಂ. ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀ ವಿಜಯದಾಸರ ಉಗಾಭೋಗಗಳು, ಡಾ|| ಕೆ: ಗೋಕುಲ್‌ಚಾಪ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀ ಪ್ರರಂದರದಾಸರ ಪಾಠಗಳು, ಬಿ ಎಸ್ ಕೃಷ್ಣಯ್ಯಶೆಟ್ಟಿ.

ಶ್ರೀ ಪ್ರರಂದರದಾಸರ ಪಾಠಗಳು, ಭಾಗ 1 ಮತ್ತು 4, ಪ್ರಾಪಂಚಿ ಗುರುರಾವ್, ಉಡುಪಿ.

ಶ್ರೀ ಪ್ರರಂದರ ದಾಸಾಚಾರ್ಯ, ವಿಂಚಿತ ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ.

ಪುನಾಚಕ್ರ, ಆರ್ತಭಾವ, ಮಾತಾಚಕ್ರ, ಜ್ಞಾನ, ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರೀತಿ, ಲೋಕನೀತಿ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಂಗ್ರಹ : ಡಾ|| ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮ, ಬೆಟಗೇರಿ ಹಂಚೋದ್ಯಮಿಯರ ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿ ಸಂಪುಟ (1964-1965).

ಶ್ರೀ ಕನಕದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ಡಾ|| ಕೆ ಎಂ ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಕನಕದಾಸರ ಚತುರ್ಥಾ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀ ಕನಕದಾಸರ ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳು, ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮ, ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು, ಧಾರವಾಡ (1965).

ಹರಿವಾಸಭಕ್ತಿ ಸಾಧನೆ (ಪಾರಶಮ್ಯ ಗೀತಾವಳಿ) ಬಾರ್ಲಿ ಬೆಂಚು ವಸಾಧವ, ವಿಂಚಿತಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ.

ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾಹಿತಿ, ಡಾ|| ಬಿ ವರದರಾಜರಾವ್, ಪ್ರಥಮ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವ ಸಮ್ಮೇಳನ ಸಮಿತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳು (ಪಂಡಿತ ಅವ್ಯಕ್ತಿ), (1973),

ಸಂ. ಡಾ|| ಬಿ ವರದರಾಜರಾವ್

ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು, ಡಾ|| ಬಿ ವರದರಾಜರಾವ್,
 ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಜರ ಕೃತಿಗಳು (ಪಂಡಿತ ಅಪ್ಪಪ್ಪಿ), ಸಂ, ಡಾ|| ಬಿ ಎಸ್ ವಾಗರತ್ನ
 ಶ್ರೀ ಮಹೀಪತಿರಾಯರ ಕೃತಿಗಳು, ಡಾ|| ಬಿ ವರದರಾಜರಾವ್
 ಶ್ರೀ ಮಹೀಪತಿರಾಯರ ಪಾಠಗಳು, ಸಂ, ಕಾವ್ಯಪ್ರೇಮಿ, ಸಮಾಜ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ,
 ಧಾರವಾಡ.

ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಯರ ಪಾಠಗಳು, ಸಂ : ಕಾವ್ಯಪ್ರೇಮಿ -,-
 ಶ್ರೀ ಹೆಳವೂಕಟ್ಟಿ ಗಿರಿಯಮ್ಮನ ಪಾಠಗಳು -,-
 ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಪಾಠಗಳು, -,-
 ಶ್ರೀ ವೃಷಭ ವೆಂಕಟದಾಸರ ಪಾಠಗಳು, -,-
 ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ 'ಶಕ್ತ ಸಂಸ್ಕಾರಿ', ಸಂ, ಪ್ರಭಾಜನ ವ್ಯಾಸರಾಯನ ಕೆರೆ,
 ಕುಮಕೂರು.

ಶ್ರೀ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ, ಡಾ|| ಕೆ ಎಂ ಕೃಷ್ಣರಾವ್, ಬೆಂಗಳೂರು.
 ಶ್ರೀ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ, ಕಲಮದಾನಿ, ಧಾರವಾಡ.
 ಕನಕದಾಸರ ಹರಿಭಕ್ತಿಸಾರ, ಎಸ್ ರಂಗನಾಥಪರ್ಮ
 ಕನಕದಾಸರ ಪಳಚರಿತ್ರೆ, ಸಂ, ಬಿ ಎಸ್ ಸಣ್ಣಯ್ಯ
 ಕನಕದಾಸರ ಮೋಹನತರಂಗಿಣಿ, ಸಂ, ಆರ್ ಎ ಹಿರೇಮಠ
 ಕನಕದಾಸರ ರಾಮಭಾಷ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂ, ದೇ ಜವರೇಗೌಡ
 ಶ್ರೀ ವಿಜಯದಾಸರ ಸುಳಾದಿಗಳು, ಸಂ, ಹನುಮಂತರಾವ್ ಗೋರಬಾಳ.

ಶ್ರೀ ವರದೇಂದ್ರ ಹರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ರಿಂಗ್‌ಸೂಗೂರು.

ವಿಜಯದಾಸರ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಭಾಗ ಸುಳಾದಿಗಳು
 ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಿಮಾ ಸುಳಾದಿಗಳು
 ಸಾಧನ ಭಾಗ ಸುಳಾದಿಗಳು ಭಾಗ 1 ಮತ್ತು 2
 ಪುನೇಂದ್ರ ಭಾಗ ಸುಳಾದಿಗಳು
 ಸ್ತೋತ್ರ ಭಾಗ ಸುಳಾದಿಗಳು
 ಉಪಾಸನಾ ಭಾಗ ಸುಳಾದಿಗಳು

ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲವಿಠಲರ ಮತ್ತೊ ಇತರ ಹರಿದಾಸರ ಸುಳಾದಿ
 ಶ್ರೀ ವಿಜಯದಾಸರ ಸ್ತೋತ್ರಸಂಹಿತಾ ಸುಳಾದಿಗಳು
 ಹರಿದಾಸರ ವಿವಿಧ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ನಿಬಂಧಗಳು
 ಹರಿದಾಸರ ಪದ-ಸುಳಾದಿಗಳು
 ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲದಾಸನವರ್ಮದಿ ಹರಿದಾಸರ ಸ್ತೋತ್ರ ಪದಗಳು
 ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರ ಸುಳಾದಿಗಳು
 ಶ್ರೀ ಪ್ರಾಣೇಶದಾಸಕೃತ ಶ್ರೀ ರತ್ನಾಕರ ಸುತಾ ಸ್ಮೃತಿ

ಶ್ರೀ ಸೊಂದರವಿಠಲ ಕೃತಿ ಶ್ರೀಪನುಮಂದ್ಯುತ ವೂಷಾ ಕಥಾ
(ಭವಿಷ್ಯೋತ್ತರ ಪುರಾಣ)

ಶ್ರೀ ಪ್ರಸನ್ನ ಜಗನ್ನಾಥವಾಸರ ಜರಿತ್ರೆ.

ಶ್ರೀ ಪ್ರಸನ್ನ ಶ್ರೀನಿವಾಸದಾಸ, ರಾಘವೇಂದ್ರ, ಕಾಲೋನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಜಮಠದ ಸಿಂಹಾಸನಾಧಿಪತ್ಯರವರ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಸನ್ನ ಕೀರ್ತಿ

ಶ್ರೀ ಪಾಠಗಳವರಿಂದ ಲಲಿತವಾದ ದೇವರಾಜಾಪಂಗಳು, 1969, ಮೈಸೂರು.

ಶ್ರೀಗುರು ವಿಜಯವಿಠಲರ ಕೃತಿಗಳು, (ಮೊದಲಕಲ್ ಕೇಪದಾಸರು),

ಪನುಮಂದ್ಯುತ ಗೋರನಾಳ, 1955

ಶ್ರೀಮದ್ವಾದಿರಾಜಕೀರ್ತಿ ಶ್ರೀಪಾಠಗಳವರ ವಿರಚಿತ ಶ್ರೀ ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮಸಾರ

ಮತ್ತು ಸ್ತವಪದ, 1974

ಸಂ. ಬಿ ಭೀಮರಾವ್, ಹರಿವಾಸರತ್ನಂ ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶ್ರೀಮದ್ವಾದಿರಾಜಕೀರ್ತಿ "ಗಾಂಧಕ್ರಿಯೆ", ಸಂ. ಬಿ ಭೀಮರಾವ್, ಹರಿವಾಸರತ್ನಂ

ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಗುರುಗೋಪಿವಿಠಲವಾಸರು ಸುಪಾನಿಸಿರಾವ ಶ್ರೀಕೃತಿಭಕ್ತಿವಿಜಯ ಭಾಗಗಳು.

ಗ್ರಂಥಗಳು

1. ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿವರೆ, ಭಾಗ 1 ಮತ್ತು 2, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು.
2. ಕನ್ನಡನಾಡಿನಚರಿತ್ರೆ, ಭಾಗ, 1, 2 ಮತ್ತು 3, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರುಕೋಶಪ್ರಕಾಶಕ, ಬೆಂಗಳೂರು.
3. ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿವಾಸಸಾಹಿತ್ಯ, (1952), ಆರ್ ಎಸ್ ಪಂಚಮುಖಿ, ಪ್ರ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು.
4. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿತ್ರೆ, (1964), ರಂ ಶ್ರೀ ಮಂಗಲಿ, ಪ್ರ : ಉಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ ಮೈಸೂರು.
5. ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಡಿ ವಿ ಜಿ, ಕಾವ್ಯಾಲಯ, (ಪ್ರಕಾಶಕರು), ಮೈಸೂರು.
6. ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ದೇವುಡು.
7. ಆಧುನಿಕ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ "ಸಂಸ್ಕೃತಿ" ಕುರಿತ ಲೇಖನ-ದೇವುಡು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು.
8. ಅಂತಾಲ್, ಮಹಾದೇವಿ, ವಿಸಾರ, ಡಾ|| ಎಲ್ ವೀಣೋದಾಭಾಯಿ, ಪ್ರ., ಉಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು.

9. ಕರ್ಣಾಟಕದ ಪರಿವಾಸರು, ಲೇ. ಹೆಚ್. ಕೆ. ವಿನೋದಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರ. ಪರಿವಾಸ ಪ್ರಕಾಶನ, (ರಾಜಾ ಎಸ್ ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರು), ಸಂಪನ್ಮೂಲರು.
10. ವಾದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರವೇಶಿಕೆ, ಅಲೂರು ಬೆಂಕುರಾವ್, ನವದೆಹಲಿ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ, ಧಾರವಾಡ.
11. ಕರ್ಣಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮಿತಿ, ಡಾ|| ಹೆಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ.
12. ಸೌಂದರ್ಯ ಸಮಿತಿ, ಡಾ|| ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಸ್ವ. ಕೆ. ವೆಂ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು.
13. ಪರಿಚಯ, ಡಾ|| ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಸ್ವ., ಉಪಾಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು.
14. ಅನುರೂಪ, ಡಾ|| ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಸ್ವ.
15. ಪರಿವಾಸಪ್ರವಯ, ಡಾ|| ಜಿ. ಬರವರಾಜಾರಾವ್, ಉಪಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು.
16. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ, ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮಂಗಳಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಲಲಾಡಮಿ, ನವದೆಹಲಿ.
17. ನಮ್ಮ ಇನ್ನೂ, ಅ. ನ. ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಘವನ್, ಅನು. ಪು. ಶಿ. ನ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಲಲಾಡಮಿ, ನವದೆಹಲಿ.
18. ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು, ಎಸ್. ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್, ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರ ಚತುರ್ಥ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.
19. ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು, ಸುವೋಧ.
20. ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು, ಆರ್. ಎಸ್. ಪಂಚವೆಂಕಟ.
21. ಶ್ರೀಪುರಂದರದಾಸರು, ಜಿ. ಎ. ರತ್ನ.
22. ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, 1 ನೇ ಸಂಪುಟ, 5ನೇ ಸಂಪುಟಗಳು.
23. ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಲಾವರ್ತನ, ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯ (ಸಂ), ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.
24. ಕನಕದಾಸ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಸಂ. ಬಿ. ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿ, (ಕನಕದಾಸರ 4ನೇ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು).
25. ಕನಕದಾಸರು, ಕೆ.ಪಿ. ಶೇಷಾಚಾರ್ಯ, ಮಂಜುಯಿ.
26. ಕನಕದಾಸ, ಸಂ. ಕಾ. ತ. ಚಿಕ್ಕಣ್ಣ, (1982), ಕಾಕದಾಸ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಘ, ವಿಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.
27. ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂತ್ರ, ಸಾವನಪ್ಪ, ವೆಂಕಟಪ್ಪ, ಸಂ. ಡಾ|| ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಸ್ವ., ಪ್ರ. ಬೆಂಗಳೂರು ಎ. ಎ. ನಿಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.
28. ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂತ್ರ, ಸಾವನಪ್ಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

29. ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಉಪನ್ಯಾಸ ಸಂಕಲನ, ಸಂ. 10|| 11 ಪರದರಾಜಾ ರಾವ್, ಮೈಸೂರು ವಿ ವಿ ನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು.
30. ಸಾಹಿತ್ಯಲೋಕನ, ವಿ ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ, ಪ್ರ. ಗೀತಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಮೈಸೂರು.
31. ವಿಮರ್ಶೆಯ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ, ಡಾ|| 11 ಎಸ್ ಶಿವರಂಜಯ್ಯ.
32. ರೈಸ್ ಅದರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ
33. ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ, ಸಂ. 3, 2, 4, ಮೈಸೂರು ವಿ ವಿ ನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು
34. ಹಿಂದೂ ದರ್ಶನ ಸಾರ, ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ, ಮೈಸೂರು
35. ಪರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ, ರಾಘವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯ
36. ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಷ್ಯಮೃತಸಾರ (ಸಂಕರಗಾ ಓದೆಯೇರ ಬೀಕೆ), 1982, ಸಂ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.
37. ನಿರಂತ್ಯ, ಎಸ್ ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್, ಮೈಸೂರು
38. ವಿಶ್ವಾಸ್ಪತ್ನಿಕಾರ, ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯ.
39. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಚಿನ್ನಪ, ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಓದೆಯೇರ.
40. ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಗವರ್ಧಿನೀಕ, ವಿಜಯರಾಘವಾಚಾರ್, ಬೆಂಗಳೂರು.
41. ಪರಿವಾಸ ಬೋಧೆ, ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ, ಎ ಎಂ. ಧಾರವಾಡ.
42. ದಾಸ ಜ್ಞಾನಯ ತರಂಗ, ಭದ್ರಗಿರಿ ಕೇಶವದಾಸರು
43. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು, ಡಾ|| ಕೆ ಎಂ ಕೃಷ್ಣರಾವ್
44. ಶ್ರೀ ವಿಜಯದಾಸರು ಮತ್ತು ಅದರ ಕೃತಿಗಳು, ಡಾ|| ಕೆ ಗೋಕುಲನಾಥ, ಬೆಂಗಳೂರು
45. ಪರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ (ವಿಮರ್ಶೆ), ಬೇಲೂರು ಕೇಶವದಾಸರು.
46. ಕರ್ನಾಟಕ ಭಕ್ತವಿಜಯ, ಬೇಲೂರು ಕೇಶವದಾಸರು, (ಪ್ರ. ಉಪಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು)
47. ಶ್ರೀ ವ್ಯಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು, ಡಾ|| ಎ ಚಿ ವಾಟೀಲ ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ.
48. ಹಂದಾರುಭಕ್ತಿ ಸಾಧನೆ, ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ
49. ರಾಮಭಾಷ್ಯ ಚರಿತೆ, ಕೆನಕದಾಸರು, ಡಾ|| ದೇ ಜ ಗೌ.
50. ಪುರಂದರದಾಸರು, ಕೆ ವೆಂಕಟರಾಮಾಚಾರ್ಯ
51. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪ್ರ., ಕೂಡಲಿ ಸುಬ್ಬರಾವ್, ಸಂಪುಟ 22, ಸಂಪುಟ 4
52. ಸಂಶೋಧನ ತರಂಗ, ಡಾ. ಎಂ ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ (1966), ಸರಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು

53. ಸಂಶೋಧನೆ, ಡಾ. ಎಂ ಚಿದಾನಂದನೊಲತಿ
54. ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ, (1984), ಸಂ, ಎಚ್.ಸೈ. ಮಂಗಳ ಭಾರತಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು.
55. ಪುರಾಣವಾದಿ ಚಿದಾಮಣಿ, ಪಾನ್ಯಂ ಸಂದರ್ಶಾತ್ಮೀ
56. ಮನನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ, ಸಂ, ಭೂವನೋದಮವ, (ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ) ಬೆಂಗಳೂರು
57. ಮನನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಡಾ. ಪಿ. ವಿ. ನಾರಾಯಣ, (1983) ಪ್ರ. ಜಗದ್ಗುರು ಕೋಟಬಿದಾರ್, ಸಂಸ್ಥಾನ, ದಂಟೂರ, ಗದಗ
58. ಪ್ರಸಾದಯೋಗಿ, ಡಾ. ದಿವಾಕರ, ಉಪಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು.
59. ಮನನ ಚಳವಳಿ, ಡಾ. ಪಿ. ವಿ. ನಾರಾಯಣ, ಪ್ರ. ಸರ್ವಭೂಮಾ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಮಠ, ಬೆಂಗಳೂರು
60. ಭಾವಗೀತೆ, ಡಾ. ಪ್ರಭುಶಂಕರ, ಮೈಸೂರು
61. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ, ದ್ವಿತೀಯ ಭಟ್ಟದ ಸಾಧನೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ ವಿ ನಿಲಯ ಧಾರವಾಡ
62. ದಿವ್ಯ ಪ್ರಬಂಧ ಪದ್ಯಾಭಾ, ಫಂಡಲ್ ಶಿರುವಂದಾದಿ, ಎನ್ ಎಸ್ ಅನಂತ ರಂಗಾಚಾರ್
63. ದಿವ್ಯ ಪ್ರಬಂಧ ಮಾಲಾ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಶಿರುವಂದಾದಿ, ಎನ್ ಎಸ್ ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್
64. ಕನ್ನಡ ಸಂಕೀರ್ಣಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಂ, ಡಾ. ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ
65. ಅಮಲನಾದಿಸರಾಫ, ಬೆಂಗಳೂರು
66. ಕರ್ನಾಟಕದ ಧರ್ಮಗಳ, (2 ನೇ ಭಾಗ-2 ನೇ ಮುದ್ರಣ), (1983) ಡಿ. ಡಾ. ಎಸ್. ಹಿ. ನಂದಿಮಠ, ವಿಶ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನಸಮಿತಿ ಪ್ರಕಟಣೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
67. ಭಾರತೀಯ ಕೆತ್ತನಾಸ್ತ್ರದ ರೂಪರೇಖೆಗಳು, ಡಾ. ಪ್ರಭುಶಂಕರ (ಅಣಿ) ಪ್ರ. ಮೈಸೂರು ವಿ ವಿ ನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು, ಎಂ ಹಿರಿಯಣ್ಣ (ಮೂಲ)
68. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾನಿಧ್ಯ, ಡಾ. ಜಿ. ಪದರಲಾಕ್ಷಾರಾಫ, ಪ್ರ, ಉಪಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು.
69. ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ ವಿ ನಿಲಯ.
70. ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂ, 2, ಭಾಗ 1 ಮತ್ತು ಭಾಗ 2.
71. ದಿವುರ್ತ, ಭಾಗ 1, 4, ಡಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ (ಮ್ಯಾ.) ಜೀವನ ಕಾರ್ಯಾಯ, ಬೆಂಗಳೂರು

72. ಶ್ರೀಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮ ಮಹಿಮೋದರ್ಶ, ಪರಿವಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ : ಶ್ರೀಗುರುರಾಜರು, ಲೇ. ಪರಿವಾಸದತ್ತ ಟಿ ಕೆ ವೇಣುಗೋಪಾಲದಾಸರು, (1971) ಶ್ರೀಪರಿವಳ ಪ್ರಕಾಶನ, ನಂಜನಗೂಡು
73. ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳವರು, ಲೇ. ಡಾ. ಎಸ್ ಕೆ ವೇದವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯ, (1971), ಶ್ರೀಪರಿವಳ ಪ್ರಕಾಶನ, ನಂಜನಗೂಡು.
74. ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರು, ಹ ರಾ ವರೋಹಿತ (1971) ಐ ಟಿ ಪಬ್, ಬೆಂಗಳೂರು
75. ಭಾವಿಸಿರಿ, ಶ್ರೀಮದ್ಭಾದ್ರೀಯಾಚ ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮರು, ಲೇ. ಅತ್ಯ ವೇದವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ಯ, ಪ್ರ. ಶ್ರೀ ರಮಾ ಹಯಸ್ಕಿವ ವೇವರ ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮ ಕಟ್ಟಡದ ವೇಣುಗೋಪ್ಪಾರ ಸಮಿತಿ, ಸೋಂದಾ (ಸ್ವಾಧಿ) (1976).
76. ಕವಿತಾಸುರು, ಕೆ ವೆಣುರಾವಂಪ್ಪ, ಡಿ ವಿ ಕೆ ಮೂರ್ತಿ, ಮೈಸೂರು-4.
77. ಶ್ರೀವಿಗ್ರಹವಾಚ್ಛಯ ಶಪ್ಕಗಳೂ, ಪಂದನಾಥಾಚಾರ್ಯ ಗುಲಗಿರಿ.
78. ಶ್ರೀಮತ್ಪ್ರವಚನ ಪ್ರಸಾರ, ಲೇ. ಎಸ್ ಕೆ ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ, ಪ್ರ. ಪ್ರಭಾ ಮುಪ್ರಸಾದರು, ಬೆಂಗಳೂರು-4.
79. ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು, ಎಸ್ ಕೆ ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್, ಪ್ರಕಾಶಕರು, ಕಾವ್ಯಲಯ, ಮೈಸೂರು
80. ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞ ಪ್ರಶಸ್ತಿ : (1968) : ಎಸ್ ಕೆ ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ಪ್ರ : ಗೀತಾ ಟಾಕ್ ಹೌಸ್ ಮೈಸೂರು
81. ಶ್ರೀ ಕವಿತಾಸುರು ವಿರುದ್ಧ ಪರಿಭಕ್ತಿಯ : ಎಸ್ ರಂಗನಾಥ ಶರ್ಮ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು : ಬೆಂಗಳೂರು
82. ಕವಿತಾಸುರು ವೇಣುಗೋಪಾಲದಾಸರು : ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ ವಿ ನಿಲಯ : ಭಾರತದ
83. ಪರಮಪ್ರಿಯ ಸುಪ್ರಸಾದದಾಸರು : ಲೇ : ಗುರುಗೋವಿಂದವಿಠಲದಾಸರು : 1 (1978) ಪ್ರ : ಗುರುಗೋವಿಂದವಿಠಲದಾಸರು : ಗುರುಕೃಪಾ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲ : ಮೈಸೂರು.
84. ವಚನಧರ್ಮಸಾರ : ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ : ಮೈಸೂರು : ಲೇ ಎಂ ಆರ್ ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ : (1944)
85. ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯನಿಲಯ : ಲೇ ಪಂ ಶ್ರೀ : ಪ್ರ : ಮೈಸೂರು ವಿ ವಿ ನಿಲಯ : ಮೈಸೂರು.
86. ನಾರದಭಕ್ತಿ ಸೂತ್ರಗಳು : ರಾಮಕೃಷ್ಣಾಶ್ರಮ : ಬೆಂಗಳೂರು
87. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತವು : ದಾಸಕುಟುಂಬ : ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ : ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರು

88. ಪುರಂದರದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ : ಕನ್ನಡ ಗಾತಿಪಾಸ ಸಂಶೋಧನೆ ಸಂಸ್ಥೆ
ಧಾರವಾಡ ಕೆ. ಸಾ. ಪ. ಬೆಂಗಳೂರು.
89. ಶೈಲಿ : ಪ್ಯೂ. ಎಸ್ ವಿ ರಂಗಸ್ವಾಮಿ
90. ಗುರುಗೋವಿಂದ ವಿಠಲದಾಸರು : ಪ್ರೀತರೀಧಿ, ವಿಜಯ : ಭಾಗ 1 ರಿಂದ
4 : ಗಾರೋಕ್ಷಪಾ ಗ್ರಂಥ ಮೂಲ : ಮೈಸೂರು-4.
91. ಯೋಗಯೋಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ.
92. ದಾಸಾಚಾರಿ : ಬನ್ನಣ್ಣ ಗೋವಿಂದಾಚಾರ್ಯ, ಅಯ್ಯಪ್ಪ.
93. ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ : (ಪ್ರೀತರೀಧಿ, ವಿಠಲದಾಸರು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಬಗ್ಗೆ ಉಪಜ್ಞಾನ ಪುಸ್ತಕ)
ವಿಜಯವರದಿ ಮಹದ ಪ್ರೀತರೀಧಿ.
94. ಅರ್ಚಾರಂಗಗಳು : ಎಂ. ಯೋಗಯೋಗಿ : ಮೈಸೂರು ವಿ ವಿ ನಿಲಯ
ಮೈಸೂರು.

ENGLISH

1. Encyclopaedia of Religion and Ethics
2. Websters New International Dictionary
3. An Illustrated encyclopaedia of Mysticism
4. Introduction to Karnataka Heritage-R. S. Panchamukhi
5. Social Contents of Indian Religious Reform Movements
Ed : S. P. Sen
6. Social Movements of India-Ed : M. S. A. Rao
7. Pathway to god in Kannada Literature-R. D. Ranade
8. Aspects of Bhakti-Dr. K. C. Varadachari
9. Mystic Teachings of Haridasas of Karnataka-Kamaladani,
N. B., & Karmarkar
10. Alwars of South India-Dr. K. C. Varadachari
11. Caste and class in India-G. S. Ghurye
12. The Heritage of Karnataka-R. S. Mugali
13. A History of Indian Philosophy-S. P. Dasgupta
14. Outlines of Hinduism-T. M. P. Mahadevan
15. Philosophy of Religion
16. Mysticism-Evelyn Underhill
17. The three great Acharyas-G. Natash & Co.
18. Sociology of Religion-Max Weber

19. Sociology of Religion Joachim wash
20. Lekhana Kaveri Volume-Rashtrothana Parishat
21. Purandara and the Haridasa Movement
-Dr. M.V. Krishna Rao
22. An Introduction to the Study of literature-Hudson, W. H
23. A Brief Survey of Mystic Tradition in Religion and Art
in Karnataka-M. V. Krishna Rao
24. A History of Dvaita School of vedanta and its
Literature-B. N. K. Sharma
25. History of Indian Music-P. Sambha Murthy
26. Epigraphia Carnatika-Volume V
27. Epigraphia Indika-Vol. XXXI
28. Sri Purandara Dasa-V. Seetharamiah
29. A study on the Methodological contribution of
Haridasas of Karnataka-R. Bharadvaj

55729
